

Ar 217
N.Y.M.
July 83
D. JUNII

JUVENALIS

ET

A. PERSII FLACCI

SATIRÆ.

Interpretatione ac Notis

ILLUSTRAVIT

LUDOVICUS PRATEUS,

Rhetoricæ PROFESSOR Emeritus;

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS,

IN USUM

Serenissimi Delphini.

EDITIO SEXTA, prioribus multò Correctior.

L O N D I N I:

Typis SAM. PALMER,

Impensis J. & B. SPRINT, R. WILKIN, D. MIDWINTER,
A. BETTESWORTH, S. BALLARD, W. MEARS, J. BATLEY,
B. MOTTE, R. FORD, A. WARD, & J. LACY.

M DCC XXVIII.

1728

SERENISSIMO DELPHINO.

EC Satiricos evolvisse pigeat Te, SERENISSIME PRINCEPS. Quo amplius tùm domesticis exemplis tùm indole propriâ ad omne bonum institutus es; hoc magis delectabit Romanorum vitia, quæ & nostra sunt, videre passim damnata: virtutem verò ubique amabilem, ubique laudatam. Fortè etiam placebit diversum conferre utriusque viri stylum & ingenium, eidem tamen Satiræ nihilò seciùs operatum. Facundum hinc Poetam, ut acriter, sic & disertè, scelus proscribentem non sine voluptate comparabis cum morosâ illâ, stricâ, falsâ dicacitate Persii, severam Stoicorum disciplinam strenuè venditantis. Apud hunc certè præclara tot sapientiæ oracula non aspernabere. Apud illum verò quàm multa occurrent, jucundèque leges, felicibus hisce temporibus accommodata! Hæc imprimis LUDOVICI magnitudinem exhibebunt:

EPISTOLA.

Et spes & ratio studiorum in Cæsare tantum,
Solut enim tristes hac tempestate Camœnas
Respexit. —————

Item ista ;

Spes vitæ cum sole redit.

At cum nata auspicatissimè Tibi dicam, an Regno proles adoleverit ; ei profectò gaudebis occurrere :

-----Nobilitas sola est atque unica virtus.

Hoc sanè potissimum novit Barbonius Sanguis : hoc à Majoribus accepisti ; hoc præstas ipse non degener : hoc posteris exemplum, stimulus atque incentivum à Te relinquitur. Perge, SERENISSIME PRINCEPS, virtutes quasque summas complecti, hasque doctrinâ & sapientiâ decorare ; hoc est, cum LUDOVICO MAGNO magnitudine certare. Quæ quidem dum generosè moliris, nos interim ad exterarum gentium invidiam, ævi nostri Francicique Imperii felicitate potiemur ; in quo videlicet Reges adò studiosè philosophantur, adèò sapienter dominantur.

PRÆFATIO.

ECUM ipse luctatus sum aliquandiu priusquam injuncto mihi penso & labori manum admitterem. Hinc scribendi caecoëthes bilem, illinc repetita crambe stomachum ciebat. Quid enim post lucubrationes tot virorum doctissimorum, ego rursus? Actum agam, an nova commentus, & quasi vitans humum, nubes atque inania captabo? Sic ego memet initio ab opere deterrebam. At cum cœpi rem moliri, tum sensi & intellexi quam sapienti consilio ducerentur ii qui jubebant opus urgebantque. Norunt omnes qui, quales, & quanti sunt illi; MONTAUSERIUS Dux, ac Præsul BOSSUETIUS olim Condomensis, jam vero Meldensis Episcopus: necnon eruditissimus Abbas HUETIUS, formandis SERENISSIMI DELPHINI moribus, regendisque studiis a LUDOVICO MAGNO præpositi. Tantis itaque Viris, Lector, acceptum refer, quod facilis deinceps quivis pateat aditus ad capiendum sensum ac mentem Poëtarum

P R Æ F A T I O.

alioquin abstrusorum. Nam interpretatio quidem aperta est, quæ dum strictæ orationis nexus & ambages solvit, omnem certe caliginem discutit. Quod si quid involutum intricatumve superest, in promptu sunt Annotationes tum accuratæ, tum strictæ. Non dixi temerè. Accuratas vocavi quæ nihil intactum aut difficile relinquunt, ubicunq; nodus vindice dignus inciderit: Strictas autem, quæ superfluum admittunt nihil. Quoties vero Interpretes melioris etiam notæ (pace dicam illorum) boni dormitant? Sæpe vel obscura transvolant quædam; vel in re satis comperta verbosius immorantur, dicam & exspatiantur; atque erudita nimis multa congerunt, ad rem licet haud omninò pertinentia. Aliàs Auctoris posthabent ac transfiliunt germanum planè sensum; quoniam genuina interpretandi ratio & simplex non satisfacit eorum ingenio, semper alta, passim & ardua rimanti. Nonnunquam æmulos carpendi, vellicandi, superandi cupido facit eos prorsus instituti ac propositi immemores, ut nihil pensi habeant, modo suam ostendent eruditionem, pariter ac ambitionis & gloriæ vanum luccellum.

Cæterum ne quæso, Lector, imitere nonnullos minus sobriè sapientes, qui nisi integrum, ut aiunt, Auctorem habeant, vel sordibus putidum ac foetentem, nihil se habere dicunt. O mores! Scilicet pudor tanti est? At nos ex Oraculi Cœlestis ac Divini monitu, atque ex Sapientum, quos honoris causâ nominavi, Virorum præcepto

P R Æ F A T I O.

præcepto ac mandato, in Interpretatione ac Annotationibus pretiosum à vili secrevimus, obscœna de medio expunximus. Et certè numquid valde mundi esse possint, quos adco juvat immunda contrectare ultrò, & in omnem partem versare? Ne illi auscultent mihi: at audiant literarum decus ac lumen Jul. Scaligerum Poët. lib. 3. cap. 98. ita scribentem: *Fæditates nemo bonus nominare debet, nedum ut literis mandet. Quid enim cogitet adolescens, qui certarum ignarus obscœnitatum, audiat verba aut vocabula tam nefanda? Quàm monstroso sunt ingenio ii, qui ea scriptis suis audent inferere? Malo igitur non reprehendere vitia detestanda, quàm in execranda oratione mereri reprehensionem.* *Quid enim tetrius quibusdam Versibus Juvenalis, propter quorum insolentiam, vel jusserim vel optârim toto opere abstinere virum probum?* *Sunt verò inculpata quædam argumenta, in quibus hoc poematis genere oblectare possis etiam casta ingenia.* Hæc ille, ut cætera quidem omnia, egregie. Quibus ex animo nos morem gessimus, ut per tot insignia morum documenta, quæ passim apud Juvenalem & Persium occurrunt, ire quisque deinceps queat inoffenso pede ac mente. His fruire diu, Lector: ac si quid fortè nos errâsse, ut ferè fit, animadvertis; statim recordare, sub coelo nihil esse ex omni parte beatum. Vale. At, at; subsiste paulisper, atque de Satiricis & Satira pauca saltem accipe, è Quintiliano lib. 10. cap. 1.

P R Æ F A T I O.

Satira quidem tota nostra est, inquit, in qua primus insignem laudem adeptus est Lucilius, qui quosdam ita deditos sibi adhuc habet amatores, ut eum non ejusdem modò operis auctoribus, sed omnibus Poëtis præferre non dubitent. Ego quantum ab illis tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentum, & esse aliquid quod tollere possis, putat. Nam eruditio in eo mira, & libertas, atque inde acerbitas & a'undè salis. Multò est tersior ac purus magis Horatius, & ad notandos mores præcipuus. Multum & veræ gloriæ, quamvis uno libro, Persius meruit. Sunt clari hodie quoque, qui & olim nominabuntur. Hæc postremâ sententiâ Juvenalem designari, laudarique, alibi diximus. Sed & si vacat & lubet, iterum è Jul. Scaligero Poëtices lib. 1. cap. 12. & lib. 3. cap. 98. excerpta hæc collige mecum, Lector, & compinge.

Veteres salacitatem σάδο dixere. Nil caprâ salacius. Capripedes Satyri. Falluntur qui putant Satyræ esse Latinam totam. A Græcis enim & inchoata, & perfectæ primùm. A Latinis accepta deinde, atque extra scenam exculta. Quamobrem non à satura vel lege, vel lance, dicta est; ut frustrâ ac temerè sata-gunt Grammatici. Quin has à Satyris dictas puto. Cum lancibus enim prodibant & canistellis omni pomorum genere plenis, quibus Nymphas allicerent.

Vides, Lector, pugnantem cum Quintiliano Scaligerum de Satiræ Etymologia. Quod si sapis, ac viris omni exceptione majoribus te vis adjungere, credes

P R Æ F A T I O.

credes iis quæ eâ de re luculenter præscripsit Casaubonus. Vide interim quæ annotavi Sat. 17. vers. 30. ad vocem *Satiram*. Nihilò tamen minùs è Scaligero reliqua excipiamus, audiamusque. Sic ille pergit:

Satyræ non esse Latinam rem suo loco monuimus. Est autem Poema liberum, simileque Satyricæ naturæ; omnia susque deque habens, modo aliquid dicat.

Tribus modis Satyrarum species agnoscuntur: à generibus Carminum, (scilicet vel senariorum Dactylicorum vel Iambicorum) à ratione Poematis: à characteribus. A ratione Poematis tres sunt. Vel narratio est simplex: ex persona Auctoris; ut prima Juvenalis. Vel activa & ex personis constituta; ut prima Persii. Vel mista; ut illa Horatii plenissima munditiarum: Ibam fortè Viâ Sacrà. A characteribus species duæ. Altera sedatior, qualis Horatiana, ac sermoni propior. Altera concitator, quæ magis placuit Juvenali & Persio. Hi strictam habent cuspidem, ac veluti contectum fronde gerunt thyrsus, Satyrorum more, quo feriant imprudentes. Juvenalis ardet, instat apertè, jugu'at. Persius insultat. Horatius irridet. Idcirco Satyras inscribere illi: hic Sermonis titulo contentus fuit.

Partes in Satyra nullæ; nullum Proæmium, si non vis. Abrupta omnia, non tamen non coherrentia. Nam aut ejusdem vitii multos damnas; aut multorum unum: aut misces.

Verba vulgaria aut sordida interdum, èque macello petita.

Stylus

PRÆFATIO.

Stylus tametsi pro re aut depressior, aut lascivior, tenuis tamen atque humilis, ac de medio sumptus; longe tamen melius arridet, si cum Romanâ puritate juncturæ sint molliusculæ: quales Juvenalis felicissime est consecutus. Duriusculus Persius.

D. Junii

D. Junii Juvenalis Aquinatis

V I T A.

QUINATEM se ipse testatur Juvenalis Satira 3. ver. 319. libertino quidam patre natum, alii duntaxat ab eo educatum referunt. Eruditus est a Frontone Grammatico ; a Quintiliano Rhetore etiam, ut volunt nonnulli. Certe hic de Juvenale dicitur loqui lib. 10. cap. 1. ubi Satyricos laudans Poetas *Sunt clari hodie quoque, & qui olim nominabuntur.* Floruit sub Imperatoribus Domitiano, Nerva, Trajano, Hadriano etiam, ut ex Notis constabit.

J. Lipsius Epistolic. Quæst. Lib. 4. Epist. 20. *De Juvenalis ætate non ab re dubitatur,* inquit. Declamavit ad mediam fere ætatem, forensesque causas egit non sine laude & gloria. Postea ad Satiras componendas animam appulit. At in Paridem mimum versus quosdam non absurdos cum publicasset, Domitianum histrionis istius amantem haud leviter offendit. De his Sat. 7. 15, & 16. Illos igitur pudore & ira percitos de Juvenale amovendo cogitasse tradunt, atque sub honoris obtentu relegasse, præfectum nempe cohorti, quæ in Egyptum mittebatur. Intellecta vero præfecturæ causa dicunt cum tædio & angore vitam finiisse illic
fane

D. Junii Juvenalis VITA.

sane octogenarium. Porro hæc neque vera omnia, nec falsa: Lipsio teste citato loco, ubi Juvenalem sub Domitiano exulasse non abnuitt quidem, negat autem eo superstite mortuum; imo post ipsum Satiras aliquod scripsisse, colligit ex ejus Sat. 4. Imprimisque ex ultimis versibus, vixisse ad Trajani, quin & Hadriani tempora, ostendit ex Sat. 6. v. 406. & seq. & Sat. 13. v. 17. atque Plinio Juniori, & Tacito supparem existimat.

Juvenalem sibi familiarem valde commendat Martialis Lib. 7. Epigramma 23. & 90. Item Lib. 12. Epigram. 18. Quod Epigramma, si Martialis, cum in Hispanis degeret, scripsit; mortuoque jam Domitiano: quæ quidem affirmat ibid. cit. Lips. hinc duo nobis patent: alterum, superstitem Domitiano fuisse Juvenalem: alterum, in Ægypto nequaquam obiisse, sed reversum inde Romam, ibique deinceps scriptitasse. Nam sic ait Martialis. citat. Epigr. 18. Lib. 12. ad Juvenalem:

*Dum tu forsitan inquietus erras
Clamosa Juvenalis in Suburra,
Aut collem domina teris Diana;
Dum per limina te potentiorum
Sudatrix toga ventilat, &c.*

Cæterum omnibus Satyricis, ipsique Horatio præferendum Juvenalem scribit Jul. Scaliger; nihil autem verius ab eo scriptum Lipsius asseverat.

A. PERSII

A. PERSII FLACCI

V I T A.

U L U S Persius Flaccus natus est Volaterris in Hetruria, Fab. Persico, & L. Vitellio Coss. circa vicessimum Imperii Tiberii Cæsaris annum, a Christo passio fere secundum, patre Flacco Equite Romano, quem sexennis amisit, matre Fulvia Sifennia, in quam pietate fuit insigni, quemadmodum & erga

sorores; illud initio Satiræ sextæ fufius declaratur, ad v. 6. verba hæc, *mibi nunc Ligus ora intepet*. Cum annorum esset duodecim venit Romam, ubi Remmium Palæmonem Grammaticum audivit, Rhetorem vero Virginium Flavianum, aliis Flaccum. Annos natus sexdecim operam dedit Annæo Cornuto Stoicæ Philo'sophiæ antesignano, quem etiam mirifice coluit ab ipso pariter amatus, ut patet ex Satira quinta. Quin & ei legavit non mediocrem nummorum copiam, nimirum sestertia centum, aut sicut alii volunt, argenti facti pondo viginti, præter Bibliothecam suam, in qua numerant aliqui Libros Chrysippi septingentos. At Cornutus hos quidem accepit, pecuniam autem reliquit Persii sororibus, quas hæredes ille fecerat. Obiit ex stomachi vitio, in ipso ætatis flore, anno scilicet vigesimo octavo, aut non multo secus, & Imperii Neronis

D. Junii Juvenalis VITA.

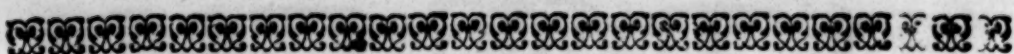
Neronis circiter octavo, quicquid alii dicant, ipseque Hieronym. quod egregie, ut omnia, Casaubonus observat. Fuisse revera Persium, ut Probus refert, verecundia virginali, animo sincero, impense erudito, acri certe & vitiorum impatienti, & Lucilii & Horatii imitatore assiduam, probant satis ejus Satiræ doctrina refertæ & Stoam Sapientes. De his porro id notandum, in antiquis membranæ sine ulla distinctione aliquando reperiri, quasi liber esset unus & continuus, quod & agnoscunt Priscianus, Quintilianus, aliique, dum non quidem Satiras Persii, sed librum appellant. In quibusdam tamen, Satiræ duntaxat quinque numerantur, quarta ad tertiam adjuncta. Scripserat juvenis, inquiunt, Prætextam fabulam, ὑδρομετρίαν, librum unum, & alia quæpiam, ut aiunt veteres Glossæ: sed abolevit ea Fulvia mater, ex consilio Cornuti Præceptoris, qui etiam Satiras, antequam ederentur, recensuit.

Ceterum quanquam videtur Persius noluisse intelligi, atque adeo debere negligi, ut aiebat D. Ambrosius, at quod ait magnus Scaliger, jam a nobis intelligitur, neque proinde negligendus a quoquam. Eccur enim ita laudatus fuisset a summis Viris ille, si nec legi dignus esset? Testes sint Euseb. D. Hieron. S. August. Lactant. Quintilian. & alii prope innumeri; ex Poetis autem Lucanus, qui pariter ut Persius Cornuti auditor fuit, ejus autem Poemata nunquam sine admiratione & præconiis recitari audiebat, ut affirmat Vetus Interpres, quin exclamaret, hæc vera esse Poemata. Martialis autem posteritati consignavit Persii memoriam his Versibus:

Sapius in libro memoratur Persius uno,

Quam levis in tota Marsus Amazonide.

TESTIMONIA

TESTIMONIA
Veterum SCRIPTORUM
DE
JUVENALE.

SUNT *M. Fabii Quintiliani lib. 10. Institut. Orator. cap. 1.*
clari hodie quoque, & qui olim nominabuntur.
Martialis Lib. 7. Epigram. 23.

Cum Juvenale meo, quæ me committere tentas,
Quid non audebis, perfida lingua, loqui?
Te fingente nefas Pyladem odisset Orestes:
Thesea Pirithoi destituisset amor, &c.

Et Lib. 12. Epigram. 18.

Dum tu forsitan inquietus erras
Clamosa, Juvenalis, in Suburra,
Aut collem dominæ teris Dianæ;
Dum per limina te potentiorum
Sudatrix toga ventilat, vagumque
Major Cælius, & minor fatigant:
Me multos repetita post Decembres
Accepit mea, rusticumque fecit
Auro Bilbilis & superba ferro.

Ammian. Marcellin. Lib. 28.

Quidam detestantes ut venena doctrinas, Juvenalem & Marium
Maximum curatiore studio legunt, nulla volumina præter hæc in
profundo otio contrectantes.

*C. Solii Apollinaris Sidonii, Carmine 9. quod est ad Magnum
Felicem Consulem.*

Non qui tempore Cæsaris secundi
Æterno incoluit Tomos reatu;
Nec qui consimili deinde casu
Ad vulgi tenuem strepentis auram
Irati fuit histrionis exul.

His accedat Ful. Scalig. qui de Juvenale sic censet in Poetic.

Juvenalis candidus ac Satyricorum facile Princeps. Nam ejus
versus longe meliores quam Horatiani: sententiæ acriores, phrasis
apertior.

TESTI-

TESTIMONIA
Veterum SCRIPTORUM
DE
P E R S I O.

M. Fabii Quintiliani lib. 10. Institut. Orator. cap. 1.
MULTUM & veræ gloriæ quamvis uno libro Persius
meruit.

M. Valerii Martialis.
Sæpius in libro memoratur Persius uno,
Quam levis in tota Marsus Amazonide.

Ex Eusebiano Chronico S. Hieronymi.
Imper. Tiberio, Olympiad. 203. Persius Flaccus Satiricus
Poeta Volaterris nascitur.

Olympiade 210. moritur anno ætatis suæ 29.

Olympiade 211. Nero Cornutum Philosophum præceptorem
Persii in exilium fugat.

S. Augustin Lib. de Magistro, cap. 9.
Persius omnibus pœnis, quas in Tyrannorum vel crudelitas
excogitavit, vel cupiditas pendit, hanc unam anteponit, qua
cruciantur homines, qui vitia, quæ vitare non possunt, cogun-
tur agnoscere Quia virtutem videre nec tene-
re, supplicium est : quod idem ille Satiricus Tyrannis, ut puni-
antur, optavit.

D. JUNII JUVENALIS SATIRÆ.

SATIRA I.

Semper ego auditor tantum; nunquamne
reponam,
Vexatus toties rauci Theseide Codri?
Impune ergo mihi recitaverit ille togatas,
Hic Elegos? impune diem consumpserit ingens

INTERPRETATIO.

Ego ne perpetuo auscultator
ero dumtaxat? Numquid
nihil unquam reddam,
tam saepe exagitatus Theseide
Codri clamosi? Igitur sine pœna
mihi lectitaverit alius Comœdias, alius Elegias?

ANNOTATIONES.

1. **Semper ego auditor.]** Exordium ex abrupto, ut tere in Satiris: nam in aliis Poëmatis est aliqua præparatio.

Auditor.] Recitantium nempe Romæ Poëtarum. De qua recitandi consuetudine & æmulatione Plinius abunde Epist. 13. l. 1. De apparatu vero & pompa nos tuse agemus ad primam Persii Satiram ver. 17. ad hæc verba: *Sede leges celsa.*

Nunquamne reponam?] Nihilne aut scribam aut recitabo, quo par pari referam iis qui me sæpius obtundunt.

2. **Vexatus toties.]** Molestia affectus. Horat. ad Pisones.

Indoctum doctumque fugat recitator acerbus: Quem vero arripuit, tenet occiditq; legendo, &c. Theseide.] De Theseo ejusque factis Codrus

Carmen scripserat adeo longum, ut Æneidem æquaret longitudine, multisque diebus recitandum esset. Thesei prælare gesta vide apud Plutarchum, Diodor. Sicul. l. 5. c. 5. & alios.

Codri.] Vetus Scholiastes legit *Chordi*: aitque *Chordum* fuisse vitiosum Poëtam, qui Tragœdiam Thesei composuit: sed reclamant omnes; & volunt *Codrum* hunc vixisse temporibus Juvenalis, fuisseque humilem & obscurum Poëtam, ceterum tam pauperem, ut proverbio locum dederit, *Codro pauperior*. Talem certe eum notat Juvenalis Sat. 3. v. 203. & Mart. lib. 3. Epig. 15.

3. **Togatas.]** Horat. ad Pisones.
Sen qui prætextas, sen qui docnere togatas.

Prætextæ indicant Tragœdias, in quibus inducuntur personæ prætextatæ & Nobiles gravia & publica tractantes negotia. *Togata* dicuntur Comœdiæ Latinae, in quibus agunt Togati viri, & privatas res tractant. Ita etiam *Palliatæ* vocantur Græcæ Comœdiæ a Græcorum pallio. Varro de Lingua Latina. Dionæd. Donat. in Terent.

4. **Diem consumpseris.]** Mene totum diem audiendo detinuerit? Martial.

Auditur toto saepe Poëta die.

Ingens Telephus & Orestes.] Immensæ Tragœdiæ & ampullatis verbis contextæ. Quales arguebat Horatius in Arte, his verbis:

Telephus & Pelæus cum pauper & exul uterque Projicit ampullas, & sesquipædalia verba.

Quorum fuerint Poëtarum illæ, non constat. Ac certum est Poëtas Romanos amasse argumenta & longinquo petere, idque eum um fieri cernimus. Quod perstringebat Horatius ad Pisones.

Nec minimum mernere decus vestigia Græcæ

Ausi deferere, & celebrare domestica facta.

Ergo etiam tempore Juvenalis Poëtæ quidem & trivio arripiebant argumenta illa Græcorum nobilia, in quibus multa grandia, quædam etiam admirabilia occurrebant celebranda oratione. At in illis tractandis saepe peccabant seu contra decorum, quod notat Horat. loco supra citato: seu contra justam Carminis magnitudinem, quod hic queritur Juvenalis.

Telephus

Sine penna diem triverit magnus Telephus, aut Orestes, impleta jam ingentis voluminis extremitate, conscriptus etiam retrò, neque adhuc absolutus? At nemini ades sua cognita sunt plus quam mihi nota sunt nemus Martis, & spelunca Vulcani cantibus Æoli proxima. Porro Frontonis platani, & marmora concussa, assidue resonant, quid faciant venti; quas animas Æacus vexet; quæ ex parte alter apportet aurum pellis clam ablata; quam magnas ornos torqueat Monychus; & fulva labefacta sunt recitatore continuo.

Telephus? aut summi plena jam margine libri 5
Scriptus & in tergo necdum finitus Orestes?

Nota magis nulli domus est sua, quam mihi lucus Martis, & Æoliis vicinum rupibus antrum Vulcani. Quid agant venti; quas torqueat umbras Æacus; unde alius furtivæ devehat aurum 10
Pelliculæ: quantas jaculetur Monychus ornos; Frontonis platani, convulsaque marmora clamant

ANNOTATIONES.

5. *Telephus.*] Herculis ex Auge filius, qui infans a matre expositus inter virgulta, lactatus a cerva dicitur: ac de in Mysorum Rex, cum Græcis negaret iter per suam regionem, ab Achille vulneratus, & ab eodem ex Oraculi præcepto sanatus est, seu e rubigine hastæ, seu ex herbis facto remedio.

Plena jam margine.] Poëta hoc indicat verbositatem, quod non solum scribat in interiori membrana, sed & marginem impleat, & membranam exteriorem, quod raro fiebat. Martial. Lib. 8. Epigram. 62.

Scribit in averfa Ficens Epigrammata charta, Et dolet averfo quod facit illa Deo.

Sidon Apollin. Lib. 8. Epist. 16. quæ est ad Constantium. *Jam copiosum te, ni fallor, pulsas exemplar, inquit; jam venitar ad margines umbilicorum, jam tempus est (ut Satyricus ait) Orestem nostrum vel super terga finire.*

6. *Orestes.*] Qui Furiis agitatus ob interfectam matrem Clytemnestram, varias orbis regiones, comite Pylade, variosque obiit casus. Euripid. in *Oreste*. Item in *Iphigenia Taurica*, & in *Electra*. Sophocl. in *Electra*. *Orestis* cadaver effossum ex monitu Oraculi, septem cubitorum fuisse affirmat Herodotus Lib. 1. sed fabulatorem eum vocat Gellius Lib. 3. cap. 10.

7. *Nota magis nulli, &c.*] Id est, si velim scribere, & Carmen condere, tam scio Historias & Fabulas, quam Poëtastri illi, qui impune id faciunt. Observant doctiores, imprimisque Janus Parrhasius; hic argui Valerium Flaccum, qui in Argonauticis ejusmodi nugæ & affectatas rerum descriptiones ambitiose sectatus sit.

Lucus Martis.] Seu lucus Marti sacer prope Albam, ubi Remus & Romulus e Rhea Sylvia nati sunt. Seu, ut volunt quidam, locus in Appia via, ubi Poëtæ recitare consueverant, *Lucus Martis* appellatus. Vel alludit ad illud Hor. ad Pison.

Cum lucus & ara Diana, &c.

Et illud Persii.

Nec ponere Lucum Artifices.

8. *Æoliis rupibus.*] Liparæ sunt Insulæ septem in mari Tyrrheno, quæ & *Æolia* dictæ ab Æolo, qui illuc appulsus, in unâ earum regnasse fertur. Juvenalis rupes vocat, quia saxosæ sunt & scopulosæ saltem quædam illarum.

Vicinum antrum.] Ætna mons in Sicilia flammæ eructans, in quo propterea fabulati sunt habitare Vulcanum. Hujus montis incendia describere amabant Poëtæ.

9. *Quid agant venti.*] Quæ natura & origo ventorum, qui effectus, quæ potestates, quæ vulgaris Poëtarum Carminibus materia.

10. *Æacus.*] Is Judex apud Inferos cum Minos & Rhadamantho. Sunt qui partiantur illis officia, ut proprie Juvenalis dixerit, *torqueat*: scilicet Rhadamantho Inquisitionem, Minos Judicium, Æaco Executionem attribuunt.

Unde alius furtiva, &c.] E Colchide in Thessaliam Vellus aureum abstulit Jason artibus Medæe adjutus. Diodor. Sicul. l. 5. c. 3. Argonauticam illam expeditionem celebrarunt primum e Græcis Orpheus, & Apollonius; e Latinis postea C. Valer. Flaccus Setinus, sub Domitiano Cæsare.

11. *Monychus.*] Ponitur hoc nomen velut proprium alicujus a Centauris, ut & apud Ovidium & Lucanum. Commune tamen est omnibus illis qui unius & solidæ ungulæ fingeantur: origine ducta a *μόνῳ*, & *ὄνξ*, Centauri porro *Monychi* sunt dicti, quoniam hi Thessaliæ populi equos primi cum domuissent, & ex iis pugnant, eminus conspecti, membra partium equina, partim humana habere crediti sunt.

Jaculetur ornos.] Id est, quantas arbores torserint Centauri adversus Lapithas, in certamine illo instigante Marte inito ad rapiendam Hippodamiam Pirithoi uxorem, irato nempe quod cæteris vocatis Diis ad eas nuptias ipse prætermisus fuisset. Vide Ovid. Metamorph. 12.

12. *Frontonis.*] *Julius Fronto* Roma nobilis & eruditus, ac literatis amicus suam domum Poëtis recitantibus ultro commodabat. Martial. Lib. 1. Epig. 56.

Clavum militiæ Fronto decussque toga.

Platani.] Arbores umbram prætendentes illi ambulacro, ubi recitabant. *Platanos* studiose Romani colebant, adeo ut Hortensius vino etiam affuso suas *Platanos* educaret in villa Tusculana; teste Macrobio, Lib. 3. c. 13.

Convulsa marmora.] Vel multitudine eorum qui audituri conveniebant, vel potius assiduo recitantium clamore. Hyperbole.

Semper,

Semper, & assiduo ruptæ lectore columnæ.
Expectes eadem a summo, minimoque Poëta.

Et nos ergo manum ferulæ subduximus: & nos
Consilium dedimus Syllæ, privatus ut altum 16
Dormiret. Stulta est clementia, cum tot ubique
Vatibus occurras, perituræ parcere chartæ.

Cur tamen hoc libeat potius decurrere campo,
Per quem magnus equos Auruncæ flexit alumnus:
Si vacat, & placidi rationem admittitis, edam. 21
Cum tener uxorem ducat spado: Mævia Tuscum

Paria speres à magno Vate, atque ab infimo. Igitur nos etiam manum subtraximus ferulæ, nos etiam auctores fuimus Syllæ, ut privatus caperet somnum profundum. Fatua est misericordia abstinere papyro, quæ peribit, quandoquidem invenias tam multos Poëtas. Attamen si otiosi estis, & benignè auditis, causas declarabo, quare mihi placeat exspatiari isto præsertim campo, per quem summus Aurunca alumnus equos moderatus est. Quando

Eunuchius mollis matrimonium contrahit: quando Mævia confodit aprum Etruscum,

ANNOTATIONES.

14. *Expectes eadem, &c.]* Horatius in Arte. *Scribimus indocti doctique Poëmata passim.*

15. *Et nos ergo manum, &c.]* Ergo quidni etiam nos scribamus aliquid, cum Grammaticos & Rhetores audierimus, omnemque illorum disciplinam teneamus.

Ferula.] Virgultum est levissimum, de quo Plin. Lib. 13. cap. 22. Ex eo fit instrumentum illud, quo manus puerorum in pœnam feriuntur. Sceptra Pædagogorum vocat Martial. Lib. 10. Epigram. 62.

16. *Consilium dedimus Syllæ.]* Exercitationis causa, ut sit in scholis, fictas materias tractavimus, in triplici dicendi genere, adeoque in tuatorio, *Sylla* deliberanti suavis in Dictaturam deponeret. Quintilian. Lib. 3. cap. 8. *Solent*, inquit, *in scholis fingi materia ad deliberandum*: & paulo ante, in exemplum affert Priami verba apud Achillem: aut *Sylla* Dictaturam deponentis in concione.

Sylla.] L. Cornelius Sylla nobilis Romanus ex antiqua Scipionum familia, de quo dubitatur, fortiorne fuerit, an feicior, inquit Sallustius: Is dum quærebat victorias, Scipionem se Populo Romano, dum sævitiam exercet, Annibalem representavit, ut ait Valerius Maximus, Lib. 9. cap. 2. Dictaturam adeptus mirum quam impotenter gesserit, & quod eam sponte, ut refert Appianus, deposuerit. Privatus Puteolos concessit, ibique pediculari morbo misere periit. Vel, ut alii volunt, larvis nocturnis agitatux vexatusque, inter vociferationes animam evomuit. Cicero in Verrem. Plutarch. & alii.

Privatus ut altum dormiret.] Ut deposito Imperii onere, & liber a curis publicis, animi tranquillitate fruere.

19. *Hoc decurrere campo.]* Allegoria. Id est, cur ea potissimum gaudeam exercitatione, scribendi Satyras, in qua Lucilius versatus est.

20. *Aurunca.]* Aurunca urbs vetus Latii, in qua nati plures Satirographi, ipseque Lucilius,

de quo nos multa sub finem Sat. 1. Perii.

Magnus Aurunca alumnus.] Lucilius Satyricorum Princeps; quicquid sentiat vetus Schol. qui sic habet: *Turnum dicit Scæva Memoris Tragicæ Poëta fratrem.* Turnum hic libertini generis, ad honores ambitione proventus est, potens in Aula Vespasianorum Titii & Domitiani: vel Lenium dicit, qui & ipse Satiras scripsit: vel Silium & ipsum sui temporis Satyricum, qui omnes ex *Aurunca* fuerunt.

22. *Cum tener uxorem, &c.]* Cum video pullulare vitia, non possum in ea non invehi.

Uxorem ducat spado.] Domitianus legem Juliam revocavit in adulteros, ad coercendam mulierum libidinem. Hæc, ne Legis pœnam incurrerent, nubebant mœchis suis, inter quos erant & spadones. Sueton. Domitian. c. 7. & 8. Martial. Lib. 6. Epigram. 2.

Lusus erat sacra connubia fallere tædæ,

Nec spado jam nec machus erit, te præfide, quisquam.

At prius, ô mores, & spado machus erat. Et Epigram. 7. ejusdem Libri.

Julia lex populis ex quo, Faustine, renata est,

Quæ nubit toties, non nubis: adultera lege est.

Et Epigram. 22.

Quod nubis Proculina concubino

Ne lex Julia te notare possit,

Non nubis Proculina, sed fateris,

Et machum modo nunc facis maritum.

De his plura Juvenal. Sat. 6. In his ergo Lex eluditur, & a Satyrico deridetur.

Spado.] Vox Græca a verbo σπάω, avello, quod a spadonibus avulsus sit id quo erant viri.

Tener.] Quia effœminati solent esse spadones.

Mævia.] Quidam, *Navia*: utraque impudica mulier. Mart. Lib. 1. Epigram. 69.

Thuscum aprum.] In Thuscia ferociiores apræ.

Et tela gerit papilla detecta quando ille quo tonsore mihi adolescenti molesta barba crepitabat, solus divitiis certat cum universis nobilibus; quando pars Populi ad Nilum, quando Crispinus servus Canopi agitat aurum æstivale digitis sudorem emittentibus, scapula reducente Chlamydem Tyriam, neque tolerare potest gravitatem amplioris lapilli; tunc arduum est Satyram non componere. Ecquis enim ita patienter ferat civitatem injustam, quis ita durus, ut sese cohibeat?

Quando incedit gestatorium recens Mathonis Causarum Actoris, illo impletum,

Figat aprum, & nudâ teneat venabula mamâ :
Patricios omnes opibus cum provocet unus,
Quo tondente gravis juvenis mihi barba sonabat :
Cum pars Niliacæ plebis, cum verna Canopi 26
Crispinus, Tyrias humero revocante lacernas,
Ventilet æstivum digitis sudantibus aurum,
Nec sufferre queat majoris pondera gemmæ :
Difficile est Satiram non scribere. Nam quis
iniquæ

Tam patiens urbis, tam ferreus, ut teneat se?
Causidici nova cum veniat lectica Mathonis

ANNOTATIONES.

23. *Figat aprum.*] In arena Romana. Scilicet inter alios ludos exhibitæ venationes, in quibus etiam mulieres pugnare ausæ contra feras, & quædam leones vicere. Martial. Lib. Spectacul. Epigram. 6. Cornel. Tacit. Annal. Lib. 15. Sueton. in Nerone.

Et nuda teneat.] Quod est contra pudorem & decorum.

24. *Patricios.*] Tit. Liv. Lib. 1. cap. 8. Patres ab honore, *Patricii* progenies eorum appellati.

Provocat unus.] Cinnamus nempe tonsor, qui Juvenalis tempore vivebat, & mulierculæ donis ac muneribus ditatus censum equestrem nactus est. Martialis Lib. 7. Epigram. 63. Alii intelligunt Licinium Augusti tonsorem & libertum.

25. *Quo tondente.*] Virg. Eclog. 1.

Candidor postquam tondenti barba cadebat.

Sonabat.] Metonymia. Id est, forfices sonabant barbam rescantes.

26. *Pars Niliacæ plebis.*] Unus e plebe Ægypti, ubi fluvius Nilus adeo decantatus ob annuam exundationem, & foecundationem terrarum.

Verna.] Ancillæ filius domi natus verno tempore, *Verna* proprie appellabatur; servus autem qui seu jure belli, seu pretio emptus in domini potestatem veniebat. Ita Festus, & Nonius.

Canopi.] Oppidum Ægypti libidinibus infame, ad Ostium Nili, quod inde dictum Canopicum. Plin. Strabo Lib. 17. Juvenalis Sat. 15. *famosum* vocat. Porro ex Ægypto servi Romanam adducebantur.

27. *Crispinus.*] E servo factus Eques Romanus, sive a Domitiano, sive a Nerone, ut volunt alii. Dives certe admodum, ut testatur Quintil.

Tyrias.] *Purpureas.* Tyris enim urbs Phœnicæ maritima purpura celebris.

Humero revocante lacernas ventilet.] Defluentes nempe, brachia & manus in aera jactando, quasi ad refrigerationem, re autem vera ad annulorum ostentationem.

Lacernas.] Vide infra v. 62.

28. *Æstivum aurum.*] Annulos æstare gestari solitos, e tenui bractea, secundum morem delicatorum Equitum Romanorum, qui gravitatem annuli æstivo tempore non ferebant, & propterea duplex annulorum genus habebant, alios æstivos leviores, alios hyemales graviore. Turneb. Lib. 20. cap. 2. Plin. Lib. 33. cap. 1. ubi de Annulorum origine, usu, jure, ostentatione.

29. *Majoris pondera gemmæ.*] Hyemalis annuli gravioris & grandior erat lapillus.

30. *Satiram.*] Ita scribendum. Quanquam enim nonnulli nec indocti a *Satyris* Diis petulantibus originem hanc deduci volunt: at doctiores tamen, vel a *Satura* lege quæ diversa perterebar; vel a *Satura* lance, quam variis fructibus plenam Diis Agrorum Veteres offerebant. Scaliger Lib. 1. Poët. c. 12. Casaub. Lib. de *Satura*, &c.

32. *Lectica.*] Vehiculi genus, quo Nobiles præsertim fœminæ humeris servorum sex aut octo portabantur. Unde dicebatur hexaphorum & octophorum. Vide infra, ad vers. 64. & seq.

Nova.] Vel quia recens & splendida, quod indicat hominis fastum: vel quia novi hominis, & qui paulo ante pauper, pedibusque incedebat.

Mathonis.] Is Forum reliquerat, ut ad Delationes se conferret, cum vidisset Delatores a Domitiano toveri, & proscriptorum spoliis locupletari. *Mathonem* sæpe vellicat Martial. Lib. 4. Epigram. 80. & 81. Lib. 8. Epigram. 42. Lib. 10. Epigram. 46. Lib. 11. Epigram. 69.

Plena

Plena ipso: & post hunc magni delator amici,
Et cito rapturus de nobilitate comesa.
Quod supereft: quem Massa timet; quem mu-
nere palpat 35
Carus; & a trepido Thymele summissa Latino:
Cum te summoveant qui testamenta merentur
Noctibus, in cœlum quos evehit optima summi
Nunc via processus, vetulæ vesica beatæ.
Unciolam Proculeius habet, sed Gillo deuncem: 40

& post illum alius accensator
summi familiaris, celeriter eti-
am ablaturus quod restat è No-
bilibus devoratis; quem Mas-
sa reformidat, cui donis blandi-
tur Carus, & Thymele à Latino
anxiore jussa: quando te depel-
lunt qui testamenta noctu adi-
piscuntur, quos cœlo tenus elevat
anus opulenta, quæ modò ratio
est ingentis quasi facienda ter-
tissima. Proculeius obtinet un-
ciam, at Gillo undecim uncias.

ANNOTATIONES.

33. *Plena ipso.*] Adeo vir erat crassus, pin-
guis, corpulentus.

Magni delator amici.] Non constat quis po-
rissimum ille delator. Vetus Schol. sic habet.
Heliodorum dicit Stoicum Philosophum, qui Li-
nium Silanum discipulum suum, cum argueretur
conjuratorem, insipientem, præter domesticam de-
lationem etiam testimonio oppressit. Alii Philo-
sophum Egnatium celebrem Baræ Sorani Magi-
strum, qui ipsum apud Neronem detulit, & dam-
navit, & ipse postea sub Vespasiano hoc ipsum Mu-
sonio Raso accensante, damnatus est. Nonnulli
Demetrium Causidicum, qui multos Neroni detu-
lit. Huc usque vetus Schol. At præter hos
quibusdam intelligi placet M. Regulum, qui
sub Nerone & Domitiano multorum Nobilium
perniciem machinatus est. Plin. de eo pas-
sim, maxime vero Lib. 1. Epist. 5. Lib. 2.
Epist. ultima, ubi de Reguli fraudibus fuse &
luculenter.

Magni amici.] Nec enim erat quisquam tu-
tus a delationibus, ne Imperatoris quidem pro-
pinqui & familiares. Plin. in Trajani Panegy-
rico. Juvenal. Sat. 4.

*In quorum facie misera magnæque sedebat
Pallor amicitia.*

34. *De nobilitate comesa.*] Per delationes
proscripta, aliis exilio, aliis morte mulctatis,
bonis eorum publicatis, parte delatoribus at-
tributa.

35. *Quem Massa timet.*] Massa morio, &
Carus & Latinus mimi, omnes Casarum liberti
& nequissimi, majorem alium quempiam de-
latorum metuebant. Et revera illi a Nerone
interfecti sunt delationibus Heliodori, ut ait
vetus Schol.

Massa.] Plinius Lib. 3. Epistol. 4. & Lib.
7. Epistol. ultim. meminit hujus Eabii Massa,
& adversus eum in Foro stitisse & dixisse se
ostendit.

36. *Carus.*] Metium Carum insignem fuisse
delatorem innuit Plinius Lib. 1. Epist. 5. &
Lib. 7. Epist. 27. Nisi forte, inquit, quod non
sui, reus futurus, si Domitianus, sub quo hæc ac-
ciderunt, diutius vixisset. Nam in scrinio ejus de

me datus a Caro libellus inventus est. Martial.
Ecce reum Carus te detulit.

Latino.] Is velut conscius adulterii Messali-
næ a Nerone occisus dicitur, apud vetus Schol.
attamen adhuc vixisse sub Domitiano declarat
Martialis Lib. 1. Epigram. 5. ubi ad Casa-
rem ait.

*Quæ Thymelen spectas derisoremq; Latinum,
illa fronte precor Carmina nostra legas.*

36. *Thymele.*] Mimæ & saltatrix egregia,
cui factum inde nomen nonnulli autumant a
voce Græca θυμέλη, ara & pulpitem Theatri.

Summissa.] Ad conciliandam summi illius
delatoris gratiam, deprecandumque ne deferret
Latinum Thymeles seu maritum, seu amicum,
ut volunt quidam.

37. *Summoveant.*] Scilicet ab hæreditate
legitima.

Qui testamenta merentur noctibus.] Stuprato-
res & adulteri.

38. *In cœlum.*] Vel ad summas opes: vel
ad Imperatoriam gratiam & domum, alluden-
do ironice, ad id quod Domitianus voluit se
Deum appellari, cujus proinde Palatium *Cælum*
vocetur.

39. *Vetula beata.*] Vel intellige de quavis
divite ancilla libidinosa: vel de illa Neronis
amica, Poppæa nempe Sabina, quam amare
fingens Otho Imperium adeptus est. Suetonius
Othon. cap. 3.

40. *Unciolam.*] Minimam hæreditatis par-
tem, nempe duodecimam.

Deuncem.] As & libra in partes duodecim
dividuntur. *Deunx* igitur significat libram, &
assem, seu duodecim partes, una dempta, hoc
est, hæreditatem fere integram.

Proculeius, Gillo.] Uterque sane stuprator in-
signis, sed *Proculeius* multo salacior & libidino-
rior *Gillone*, quapropter dum hic fere nihil au-
feri, prope totum ille non iscitur. Quod vetu-
rum notat horrendam libidinem. Aliqui intel-
ligunt *Proculeiam* Equitem Romanum virum
pícrate clarum, de quo Horat. Lib. 2. Od. 2.

Vivex extento Proculeius arvo.

Sed non ita videtur ad sensum procedere.

quisque partem suam hereditatis ----- certe habeat pretium pro sanguine, atque ira pallidus fiat, sicut qui serpentem calcavit nudatis pedibus, vel Orator recitaturus ad Lugduni aram. Quid dicam, quam magnâ iracundiâ ferveat hepar aridum, quando depredator iste pupilli prostituti gravat plebem turba affectorum? Atque ille Marius extorris vano decreto condemnatus potat statim post horam octavam, & gaudet insensis Numinibus; (Enimvero quid est dedecus, incolumi pecunia?) Sed tu luges, ô regio superior. An ego ista non putabo mereri lychnum Venusinum?

Partes quisq; suas, ad mensuram inguinis hæres; Accipiat sanè mercedem sanguinis, & sic Palleat, ut nudis pressit qui calcibus anguem, Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.

Quid referam, quantâ siccum jecur ardeat irâ, 45 Cum populum gregibus comitum premat hic spopulli prostantis? Et hic damnatus inani [liator Judicio (quid enim salvis infamia nummis?) Exul ab octava Marius bibit, & fruitur Diis Iratis: at tu victrix provincia ploras. 50 Hæc ego non credam Venusina digna lucerna?

ANNOTATIONES.

41. *Ad mensuram.*] Ut quisque salax & libidinosus maxime, ita & maxime gratiofus ventis, ac proinde per potiora legata ditissimus.

42. *Accipiat sanè.*] Permissio sceptica. Id est, fiat dives & locupletetur qui volet tam fædo & turpi pretio.

43. *Palleat.*] Viribus fractis & exhaustis immodica libidine.

44. *Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.*] Sueton. in Caligula, cap. 20. ait, Lugduni in Gallia Græcæ Latinæque facundiæ instituta ab eo certamina, in quibus victi victoribus darent præmia, eosque laudarent: & qui incondita scripta proposuisset, ea cogeretur spongia linguæ delere, vel certe ferula objurgaretur, aut flumine mergeretur. Non ergo mirum si ex metu pænæ pallebant illic dicturi Oratores.

45. *Quid referam.*] Alias scribendæ Satiræ causas deinceps commemorat, & prioribus adjungit.

Siccum jecur.] Præ calore arefcens.

46. *Gregibus comitum.*] Multitudine servorum & clientum.

Hic spoliator.] Quilibet pupilli depredator.

47. *Prostantis.*] Eo redacti post amissam hereditatem, ut corporis turpitudine quæstum faciat, victus habendi gratia.

Et hic.] Quasi indigitat præsentem; & judiciorum corruptelam notat, novam iræ & Satiræ materiam & segetem.

Damnatus.] Marius Priscus Afros Proconsul depeculatus fuerat: illis autem accusantibus, agente C. Plinio secundo, repetundarum damnatus est; & septingenta millia nummum, quæ acceperat, inferre Ærario, atque urbe Italiaque cedere jussus, ut fusc scribit ipse Plinius Lib. 2. Epist. 11.

Inani judicio.] In quo licet damnatus sit Marius, expostulantibus Afri, jus redditum non est, nec ablata opes restituta.

48. *Quid enim salvis, &c.*] Ironia indignationis plena.

49. *Ab octava bibit.*] Impense lætatur reus exul, & ante alios epulis indulget, quasi insultans damnatoribus Romanis, & Afriis victoribus.

Ab octava.] Romæ lavabant hora octava, nona accumbebant mensæ & cenabant. Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 21. Ergo Marius aliis præibat. Vide quæ Sat. 3. Persii, v. 4. de die naturali & civili explicabimus: unde intelliges accipiendam hic horam octavam diei naturalis, quæ nobis quidem Francis est hora fere secunda pomeridiana.

Frui Diis iratis.] Ab insensu ille Diis non punitus raptis gaudet & fruitur; infamiam vero parvipendit, quandiu nummos habet salvos, & partem prædæ maximam, qua exilium solatur laute victitando.

50. *Victrix provincia ploras.*] Quamvis enim in judicio viceris, & reus sit mulctatus, jure doles, & ego stylum tenere nequeo, tam iniquum cernens judicium. Nec enim debebat rapti pars raptori manere, nec pars alia ærario attribui, sed omnia tibi restitui conveniebat.

51. *Venusina digna lucerna.*] Digna quæ admota face, e tenebris promantur in lucem, & a me Juvenale reprehendantur, exemplo Lucilii & Horatii, qui sui sæculi corruptos mores defricuerunt Satirico sale. Vel, digna Satira nocturnis vigiliis & ad lychnum elucubrata, qualem scripsit Horatius, priundus ex urbe Venusinæ: qui quidem fuit ad notandos mores præcipuus, ut ait Quintilianus Lib. 13. cap. 1. Persius Sat. 1.

Omne vaser vitium videnti Flaccus amico Tangit, &c.

Venusina.] Venusina urbs sita in Apuliæ Lucanæque finibus, Horatii natalibus inclita. Hinc ipse Vates Venusinus Lib. 2. Sat. 1.

Segnor hunc, Lucanus an Appulus anceps: Nam Venusinus arat sinem sub utrumq; colonus.

Hæc

Hæc ego non agitem? Sed quid magis? Heracleas,
Aut Diomedæas, aut mugitum Labyrinthi,
Et mare percussum puero, fabrumque volantem?
Cum leno accipiat mœchi bona, si capiendi 55
Jus nullum uxori, doctus spectare lacunar,
Doctus & ad calicem vigilantî stertere naso:
Cum fas esse putet curam sperare cohortis

An ego ista non damnem? At
cur potius referam Heracleas,
vel Diomedæas, vel mugitum
labyrinthi, vel mare verbera-
tum à juvene, & volantem
architectum? Quando leno fa-
cultates mœchinanciscitur, dum
uxori jus nullum restat eas
possidendi, peritus suspicere la-
queat, gnarus etiam ad pocula

rhonchos emittere naribus exporrellis: quando expectare cateruæ regimen licere creditis

ANNOTATIONES.

52. Hæc ego non agitem? An non insecter,
& Satira non profcindam ejusmodi flagitia?

Quid magis? Heracleas, &c.] An igitur mal-
lim & magis expedire credam tabulas texere?

Heracleas.] Fabulas de Herculis laboribus &
ærumnis, de quibus Diodorus Siculus lib. 5. c. 2.
& sequentibus, & alii. Porro dictus Hercules
quasi ἥρας κλέος, eo quod ex odio Junonis
gloriam est adeptus, ut norunt omnes.

53. Diomedæas.] Vel, de Diomede Thraciæ
Rege equos suos humanis carnibus pascente,
quem Hercules devictum suis ipsum equis in
pabulum dedit. Vel, de Diomede Ætolici Re-
ge, ejusque sociis in aves conversis, ut docent
Plin. lib. 10. cap. 44. Ovidius & alii.

Mugitum labyrinthi.] De Minotauro qui in
Cretensi labyrintho inclusus mugiebat, & de
Theseo monstri hujus interfectore notæ Fabulæ
ex Æneid. 6. Diodor. Sicul. Lib. 5. c. 5.
Ovid. Met. Plutarch. in Vita Thesei, & aliis.

Labyrinthi.] Plin. lib. 36. c. 13. ait esse
quoddam ædificii genus, quod itinera ambages,
occurfus & recursus inexplicabiles continet,
crebris foribus inditis ad fallendos occurfus, re-
deundumque in errores eosdem. Addit porro
ibidem quatuor fuisse Labyrinthos, primum in
Ægypto, alterum in Creta, quem Dædalus con-
struxit ad Ægyptii centesimam tantum propor-
tionem. Tertium, in Lemno; quartum, in Ita-
lia: omnes lapide polito fornicibus contextos,
&c. Herodot. lib. 2. paulo ante finem, Ægyptii
Labyrinthi descriptionem habet egregiam.

54. Mare percussum puero.] Historiam Icarî
altius volare tentantis, & solutis alis, liquefacta-
que Solis ardore cera, qua illæ adhærebant, de-
cidentis in mare, quod exinde Icarium dictum
est: estque pars maris Ægei, inter Samum &
Myconem, inquit Plinius, lib. 4. cap. 11. in
fine. Ovidius:

Icarus Icarias nomine fecit aquas.

Horat. Lib. 4. Od. 2.

Ille ceratis ope Dædalea

Nititur pennis, vitreo daturus

Nomina ponto.

Fabrumque volantem.] Dædalum Athenien-
sem artificem valde ingeniotum, plurimum instru-

mentorum & machinarum inventorem, ut re-
fert Plin. lib. 7. cap. 56. ubi & vela ab Icaro,
malum & antennam a Dædalo reperta esse ait:
unde fabulati sunt, sibi filioque suo Icaro alas
fabricasse, quibus a Creta ille in Italiam evola-
vit, ut Minois iram effugeret. Ovid. Metam. 8.
Virgil. Æneid. 6. v. 14. Horat. Lib. 1. Od. 3.

Expertus vacuum Dædalus æira

Pennis non homini datis.

Eusebius vero, propter investigabilem fugam
Dædali & Icarî, qui navi Minoem iratum ef-
fugerunt, volando fugisse creditos affirmat.

55. Cum leno accipiat mœchi bona.] Cum vi-
deo fraudem fieri Legi Domitianæ, & quasi
per fidei commissum adulteri bona venire nihil-
ominus ad adulteram, ut ait Vet. Schol.

Si capiendi jus nullum uxori.] Sueton. c. 8.
Domitian. Ademit, inquit, probos feminis jus
capiendi legata, hereditatesque. Quid ergo?
Maritus qui suam uxorem quæstus causa prosti-
tuerat, ipse ab adultero scribebatur hæres, &
mœchi bonis succedebat, quibus alioqui succe-
dere per legem non licebat suæ uxori.

56. Doctus spectare lacunar.] Connivere,
aliò aspicere, ebrietatem & somnum fingere
peritus, ut locum det atque opportunitatem
mœcho exercendarum libidinum cum uxore
sua, etiam se præsentem. Horat. Lib. 3. Od. 6.

Sed iussa coram non sine conscio

Surgis marito, sen vocat institor,

Sen navis Hispana magister;

Dedecorum pretiosus emptor.

57. Vigilanti stertere naso.] Doctus rhon-
chos edere etiam cum est maxime experrectus
& vigil. Cœl. Rhodig. lib. 12. cap. 16. locum
hunc belle explicat: ibidemque meminit cu-
jusdam Cepii, qui Pararhencon dictus, quod dor-
mientem simularet, quo impunitius uxor mœ-
charetur: unde illud: Non omnibus dormio.

58. Curam sperare cohortis.] Præfecturam
Prætorii: vel, ut ait Vet. Schol. Milium Tri-
bunatum. Porro cohors peditibus constabat 550.
equitibus vero 66. ut aiunt: eratque legionis pars
decima. Testis Gell. l. 16. c. 4. ubi sic habet: In
legione sunt centuria sexaginta: manipuli triginta,
cohortes decem. Vide Alex. ab Alex. l. 1. c. 5.

qui stabulis opes dedit, & omnino non habet patrimonium à majoribus; quando viam Flaminiam percurrit veloci rheda! etenim juvenis Automedon regebat fræna, quando se ille ostentabat amasiæ chlamydata. An non juvat replere ceras amplas in mediis plateis: quando nunc portatur collo sextuplici, illinc & isthinc apparenti,

Qui bona donavit præsepibus, & caret omni Majorum censu, dum pervolat axe citato 60
Flaminiam: puer Automedon nam lora tenebat, Ipse lacernatæ cum se jactaret amicæ.
Nonne libet medio ceras implere capaces Quadrivio? Cum jam sexta cervice feratur

ANNOTATIONES.

59. *Qui bona donavit præsepibus.* Quidam explicant, qui libidinibus & lupanariibus suas facultates impendit. Melius tamen videntur alii intelligere eum qui alendis equis bona dilapidavit, siue ille fuerit Tigellinus, qui Neroni ab intimis libidinibus fuisse refertur, & prætorianarum cohortium præfectus. Tacitus Annalium Lib. 14. & pariter sequentibus Libris. Item Histor. 1. siue Cornelius Fuscus, qui quidem puer auriga Neronis fuerat, postea vero sub Domitiano, ut testatur abunde Suetonius, Prætorio est præfectus, quæ omnia hic conveniunt: siue Damaspippus, de quo Sat. 8. &c.

Caret omni majorum censu. Nullas habet opes à majoribus acceptas, qui proinde pauperes erant & obscuri. Horat. ad Pisones:

Census equestrum summam Nummorum.

60. *Dum pervolat axe citato Flaminiam.* Cum ad Imperatoris villam celeriter currum agit: quippe ad viam Flaminiam illa sita erat.

61. *Flaminiam.* C. Flaminius Consul, M. Lepidi collega, Ligurum victor, viam stravit ab urbe per Thufciam Umbriamq; ad Armeniam. Strabo Lib. 5.

Puer Automedon. Currum Neronis, ut dictum est, rexit Fuscus, ut Achilles Automedon, Virgil. Æneid. 2. Quapropter hic ponitur pro quolibet auriga nobili. Quod Juvenalis indignabundus dicit in Romanos adolescentes e prima nobilitate qui exemplo Neronis aurigandi studium sectabantur. Sueton. Neron. cap. 22. Juvenal. Sat. 8.

Ipse rotam stringit multo sufflamine Consul.

62. *Ipse lacernatæ cum se jactaret amicæ.* Satirice habitu virili foeminam describit, inquit vetus Scholiastes. At vulgo indigitari putatur juvenis Sporus, qui Neroni pro uxore fuit, cum dote & flammeo deductus, & Augustarum ornamentis excultus, Sueton. Neron. c. 28.

Lacernatæ. Lacerna vestis exterior supra togam indui solita, ad propulsandum imbrem & frigus. Hac utebantur milites potissimum in castris. Plin. Lib. 18. cap. 25. Ovid. 2. Fastorum.

Mittenda est domino (nunc nunc properate puella)

Quamprimum nostra facta lucerna manu.

Quibus verbis Lucretia hortatur urgetque ancillas, ut maturent contexere lacernam Tarquinio Collatino conjugi suo Ardeam obfidenti mittendam. In spectaculis etiam lacernæ utebantur præsertim candida. Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 18. Martial. Lib. 14. Epigram. 137.

Amphitheatrales nos commendamus ad usus, Cum tegit argentes nostra lacerna togas.

Porro narrant quemdam nomine Horatium, cum solus spectaculis interesset lacerna indutus nigra, cæteris alba coopertis, cadente subito nive concolorem aliis derepente factum. Unde Martial. Lib. 4. Epigram. 2.

Speclabat modo solus inter omnes Nigris munus Horatius lacernis; Cum plebs, & minor ordo, maximusque Sancto cum duce candidus sederet, Toto nix cecidit repente cælo, Albis spectat Horatius lacernis.

Lacernas vero honoris causa depositas, testis Sueton. Aug. c. 40. & Claud. c. 6.

63. *Nonne libet medio, &c.* Passim occurrente justæ indignationis & Satiræ materia, in plateis per urbem ambulanti mihi. Vel, in ipso populi tumultu medio, in quadriviis; facile Satiras scribam, nec animi tranquillitatem & secessum requiro, ut aliàs fieri solet, adeo copiosa seges est, & justæ indignatio verba & versus abundanter suggerit.

Ceras implere capaces. Libros integros implere, seu amplastabulas ceratas, in quibus Antiqui scribebant, ut docet Priscianus, & alii. De membranibus, & papyro Plin. Lib. 13. cap. 11. & 12.

Quadrivio. Locus est publicus in quem viæ quatuor concurrunt.

64. *Cum jam sexta cervice feratur.* Cum superbe incedat, & vehatur hexaphoro, seu lectica sex famulis gestata homo flagitiosus, & jam delicatus, qui pauper olim & abjectus erat. Quis vero ille? An Tigellinus, a quo feruntur patrum tres veneno sublatis, corrupta illorum testamenta, & occupata hæreditas? An M. Regulus bipedum nequissimus, ut Plinius ait, condendis falsis tabulis & testimoniis famosus; qui ex paupere & tenui ad magnas opes per flagitia processit, &c. Plin. Lib. 2. Ep. 20.

Hinc

Hinc atque inde patens, ac nuda pene cathedra, 65
Et multum referens de Mecænate supino
Signator falso, qui se lautum, atque beatum
Exiguus tabulis & gemma fecerat uda.
Occurrit matrona potens, quæ molle Calenum

atque sellâ prope denudatâ,
necnon magnopere representans
delicatum Macenatem, iste sub-
signator falso, qui sese red-
didit sumptuosum ac opulen-
tum brevibus codicillis, atque
lapillo humido? sit obvia ma-
trona dives, quæ marito sitienti propinatura Calenum

ANNOTATIONES.

65. *Hinc atque inde patens.*] Aperta ex utroque latere lectica, se ostentans. Non pigebit multa hic de lectica observare cum erudito Justo Lipsio, Electorum Lib. I. cap. 19. mitto quod mortuis æque ac vivis ferendis in usu fuerit: quodque videatur e Bithynis aut Cappadocibus petita. Tull. in Verrem 5. *Nam ut mos fuit Bithynia Regibus, lectica octophoro ferebatur*, inquit, *in qua erat pulvinus pellucidus, rosa fartus*. At quod ad rem præsentem magis facit, duplex erat lectica: altera aperta, de qua hic Juvenalis; altera lecta, contra injurias æris, & hominum aspectum. Hanc Plin. Lib. 37. cap. 2. *cubiculum viatorum* vocat; loquens de Nerone, *Sceptra, personas, & cubacula viatoria unionibus construebat*, inquit. Et Sueton. Octav. cap. 78. narrat Augustum, cum per vias deportaretur, somni indigentem, deposita lectica, interdum per aliquas moras dormivisse. Erat porro lectica lecta velo & pelle munita, plagulis ad fenestras appositis, quas removeere fas erat cum libebat prospicere volenti. Patet ex Sueton. Tit. cap. 10. *Cum lectica transferretur, suspexit dimotis plagulis calum*. Et Martial. Lib. 11. Epigr. 99.

*Lectica nec te tuta pelle, veloque,
Nec vindicabit cella sæpius clausa.*

Aufidius Bassus de morte Ciceronis in lectica lecta interfecti, *Cicero paulum remoto velo, videns armatos, ego vero confisto, ait: accede Veterane, & si hoc potes saltem recte facere, incide cervicem*. Hæc ille. Lectica qui vehebatur jacebat in pulvino resupinus. Patet ex loco Ciceronis in Verrem citato. Item Ovidius Lib. 1. de Arte.

Interea sive illa thoro resupina feretur,

Lecticam domina dissimulante adi.

Lecticam soli homines portabant qui lecticarii servi dicebantur: nunquam vero jumenta. Unde laevam mentem & supinum errorem exprobrat Just. Lipsius Lambino qui in vita Ciceronis scribit: *Ille autem militum adventu ex strepitu & rumore cognito, primum consistere servos & jumenta jussit, deinde aperta lectica, &c.*

Nuda pene cathedra.] Undique patente, adeo ut & pulvinus appareret, & ipse in pulvino molli-ter recubens. Attamen Lipsius loco mox citato sellam hic purat a Juvenale intelligi, quam a lectica distinguendam ibidem docet, & duplicem

paritet fuisse, aliam potentiorum, quæ laxior & a sex etiam hominibus ferebatur; aliam tenuiorum, quæ minuta & arctior, & duobus servis portabatur facile, cum in circum, aut theatrum ibant; unde & gestatoria sella vocatur, ad sedentariæ sellæ discrimen.

66. *Multum referens.*] Magnam habens similitudinem cum delicatulis & luxu perditis.

Mecænate supino.] Seneca Epist. 114. orationem Macenatis æque solutam dicit atque ipse discinctus. Juvenal. Sat. 12. v. 39.

* * * * * *vestem*

Purpuream teneris quoque Macenatibus aptam. Horat. Lib. 1. Sat. 2. *Malthinum* vocat, quasi *μαλθακόν* aut *μαλθακύνον*, id est, mollem & effeminatum.

Malthinus tunicis demissis ambulat.

Supino.] Molli & delicato, vestium elegantiam sectanti. Martial. Lib. 2. Epigram. 6.

Nusquam dilicia supiniores.

Perf. Sat. 1. ad finem.

Italo quod honore supinus, &c.

67. *Signator falso.*] Testamentorum corruptor. Pedianus, *signatores* seu testes septem testamentis, item in causis, subscribere & sigillum apponere oportebat, ait.

68. *Exiguus tabulis.*] Brevibus testamentis, in quibus cum ipse se unum falsarius ex asse heredem scriberet, multa non erat scriptio, ut in aliis, quibus legata plurima & varia diversis attribuuntur. Juvenal. Sat. 12.

* * * * * *Atque omnia soli*

Forsan Pacuvio breviter dabit.

Gemma nuda.] Annulo signatorio, vel effigata annuli *gemma*, qua plurimi obsignabant; madefacta vero, ad faciliorem in cera signaculi impressionem. Macrobius Lib. 7. cap. 13. *Veteres*, inquit, *non ornatus sed signandi causa annulum secum circumferebant*. Et paulo post; *imprimebatur autem sculptura materiæ annuli, sive ex ferro, sive ex auro foret: postea usus luxuriantis ætatis signaturas pretiosæ gemmis cepit insculpere; ut etiam de augmento pretii, quo sculptendos lapides parassent gloriarentur, &c.*

69. *Occurrit matrona potens.*] Alia rursus Satiræ materia, uxores quæ viros veneno interficiunt, & impuè quidem Tit. Liv. Lib. 8. cap. 18. narrat veneficium complurium matronarum

Porrestura

dulce, admiscet rubetam; & cognatas ignaras docet peritior Locusta, inter rumorem & plebem, sepelire conjuges atros. Perpetra quiddam grave, quod mereatur arctam Gyarum, & vincula, si cupis haberi aliquis. Virtus aestimatur, atque friget. Debent hortos sceleribus, Prætoria, mensas, argentum priscum, & bircum è calicibus prominentem.

Porrectura viro miscet sitiente rubetam, 70
Instituitque rudes melior Locusta propinquas,
Per famam, & populum nigros efferre maritos.
Aude aliquid brevibus Gyaris, & carcere dignum,
Si vis esse aliquis: PROBITAS laudatur, & alget.
Criminibus debent hortos, prætoria, mensas, 75
Argentum vetus, & stantem extra pocula caprum.

ANNOTATIONES.

deprehensum, quarum multæ epotis medicaminibus statim perierunt: legem de Veneficio tunc primum constitutam: damnatas fuisse ad centum & septuaginta: rem denique prodigii loco habitam.

Calenum.] Vinum e *Calæ* oppido Campaniæ, seu ex agro *Caleno*, in quo etiam aquæ scaturiunt quæ vini modo temulentos faciunt, teste Plinio, Lib. 2. cap. 103. Campaniam vero celebratam vino generoso, testantur cum aliis, Strabo l. 5. Plin. l. 3. c. 5. ubi & felicem illam vocat vitiferis collibus, & summum Liberi patris cum Cerere certamen.

70. *Rubetam.*] Venenum *rubeta*, de quo Plinius pluribus locis. Ranz *rubeta*, *apicis*, vel in terra vel in humore degunt. In *rubetis* maxime & humidis sentibus; unde nomen ductum putatur: plurimis sunt refertæ medicaminibus, quæ deponere & resumere quotidie pastu dicuntur, venena tantum sibi relevantes. Propert. Lib. 3. Eleg. 5.

Illam turgentis rana portenta rubeta

Et tella exælis ossa trahunt.

71. *Locusta.*] Venefica fuit insignis, cujus ope Claudium Imperatorem Agrippina de medio sustulit, ut quidam autumant, & auctor est Corn. Tacit. Annal. Lib. 12. ad finem. Vide Sueton. Claud. cap. 44. hanc ipsam familiariter Nero adhibuit, ejusque venenis Germanicum interemit. Vetus Schol. Suetonius, Nero cap. 33. & alii.

72. *Per famam, & populum.*] Non clam, ut Locusta, de qua mox, sed palam & fama rei adeo vulgata, ut nemo populi ignoraret.

Nigros maritos.] Tabe & lue, atque idcirco colore livido, plumbeo, atro infectos, ob sanguinem veneno corruptum.

Efferre.] Exportare ad rogam & ad tumulum. Vox funeri propria.

73. *Aude aliquid brevibus Gyaris.*] Sed vis Romæ esse potens, fac digna exilio & carcere. Nam per scelera dumtaxat jam opes & dignitates acquiruntur.

Gyaris.] *Gyaros* insula maris *Ægei*, una e *Cycladibus*, Plin. Lib. 4. c. 12. & Lib. 8. c. 29. in freto *Siculo* ab aliis statuitur. Certe hæc solo sterili & rupibus horrens, ac proinde gravioribus destinata exiliis. Apud Cornelium Tacitum Annal. Lib. 3. *Gyarum* insulam immittem & sine cultu hominum vocat *Tiberius*: & ibidem paulo

ante: *In Gyarum Insulam relegandum Silanum Piso censet.* Brevem & angustam vocat *Juvenalis*, & Plin. citato loco Lib. 4. circuitu duodecim millia passuum continere dicit. Alii intelligunt, brevia & syrtis *Gyaro* ineffe.

74. *Esse aliquis.*] Celebrari, nominari, memoriam & commendationem adipisci. Persius Sat. 1. ad finem.

*Sese aliquem credens. * * * * **

Probitas laudatur & alget.] Egregia Sententia. Innocentia quidem & integritas laudes habet a quovis etiam improbissimo, sed non perinde colitur: ea quippe infortunata, misera jacet, dum viri flagitiosi passim locupletari & aliquid posse cernuntur.

75. *Criminibus debent hortos, &c.*] Villas amœnas habent & prædia, in mercedem flagitiorum sibi donata.

Prætoria.] *Ædes* Prætoris non indignas, i. e. magnificas & splendidas. Mart. Lib. 10. Epig. 79.

Ad lapidem Torquatus habet Prætoria quartum,

Ad quartum breve rus emit Otacilius.

Sueton. Tit. cap. 8. cuncta *Prætoriorum* suorum ornamenta operibus ac templis destinavit.

Mensas.] Eas quidem pretiosas ex argento, e bore, citro, marmore, &c. quarum sumptus gerebant viris scæminæ, dum scæminis viri margaritarum luxum exprobrabant. Plin. Lib. 13. c. 15.

76. *Argentum vetus.*] Vasa argentea veteris artificii, vel ab artifice antiquo magni nominis fabricata, insculpta.

Stantem extra pocula caprum.] Vasa & pocula signis affabre incisus cælata. *Poculum* in quo sculptus *caper* tam artificiose & egregie, ut extare videatur. In calicibus olim cælabant vulgo *caprum*, vitibus scilicet noxium, arrodentem palmites. Hinc Ovid. Fast. 1.

[*aram, Rhode caper vitem: tamen hinc, cum stabis ad In tua quod spargi cornua possit, erit.*

Vel etiam effectus *Phryxus Capro* seu *Arieti* velletis aurei insidens & mare tranans cum sorore *Helle*. De quibus *Martial.* Lib. 8. Epig. 51. *De Phiala Russi.*

Stat caper Æolio Thebani vellere Phryxi

Cultus; ab hoc mallet vestita fuisse soror.

Hunc nec Cinyphus tonsor violaverit; & tu Ipse tua pasci vite Lyæ velis.

Quem

Quem patitur dormire nurus corruptor avaræ?
 Quem sponsæ turpes, & prætextatus adulter?
 Si natura negat, facit indignatio versum,
 Qualemcumq; potest: quales ego, vel Cluvienus. 80
 Ex quo Deucalion nimbis tollentibus æquor,
 Navigio montem ascendit, sortesque poposcit,
 Paulatimque animâ caluerunt mollia saxa,
 Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas: [ptas,
 Quicquid agunt homines, votum, timor, ira, volu-
 Gaudia, discursus: nostri est farrago libelli. 86

Ecquem finit quiescere depravator avara nurus? quem infames conjuges, & adulter prætextam gerens? Etsi denegat natura carmen, ira efficit, quale quale valebit: sicut ego, aut Cluvienus facimus. Ab eo tempore, quo Deucalion, mari imbris intumescens, naviculâ evasit in montem, & petivit oraculum, atque lapides mollescentes sensim à spiritu calorem habuerunt; & Pyrrha masculis exhibuit puellas nudas: Quodcumque homines excursiones, hæc est farrago libri nostri.

inde faciunt; desiderium, metus, iracundiâ, oblectatio, latitia, discursiones, hæc est farrago libri nostri.

ANNOTATIONES.

77. *Quam patitur dormire, &c.* Quis Satyricus ociosus manere queat, & tacere, videns grassari incesta, aliaque infanda flagitia?

Nurus corruptor avara. Nurus pecuniæ avidam precio corrupens ipse focer, & ad scelus impellens & adulterium cum pueris, ut vult Calderinus, item Mancinellus.

78. *Sponsæ turpes.* Pueri viris nubentes; ut supra diximus de Sporo quem Nero velut uxorem duxit. Sueton.

Prætextatus adulter. Nobilis juvenis adhuc prætextam habens, ac proinde annum ætatis decimum sextum nondum adeptus, & jam adultæ corruptus, allicientibus illis nuribus improbitatibus, ut dictum est, ex impulsu vel focer, vel marii pæderastia laborantium. De prætextâ porro vide quæ dicturi sumus ad Pers. Sat. 5. v. 30.

79. *Si natura negat.* Cicero pro Archia Poeta, ait, cæterarum rerum studia præceptis & arte constare, at Poetam natura ipsa valere, mentis viribus excitari, & quasi divino quodam spiritu inflammari. Horat. ad Pisones.

Natura fieret laudabile carmen arte, Quæsitum est. Ego nec studium sint divite vena, Nec rude quid proffit video ingenium.

80. *Quales ego.* Adverte Juvenalis modestiam, qui comparat se ipse cum insulto Poeta.

Cluvienus. Hunc ineptum Versificatorem sui sæculi carpit quemadmodum Virgil. in Bucol.

Qui Baviæ non odit, amet tua carmina, Mævi.

81. *Ex quo Deucalion.* Invalescens passim a diluvii tempore vitia, sunt materia nostri Satirarum Libri.

Deucalion. Thessaliæ Rex, sub quo dicitur contigisse diluvium. Fabula lippis ipsis & tonforibus non incognita: Egregie vero narrata Ov. 1. Metam. Justin. Lib. 2. *Amphyctionis temporibus,* inquit, *aquarum illuvies majorem populorum Græcia partem absumpsit. Superfuerunt, quos refugia montium receperunt, aut qui ad Regem Thessaliæ Deucalionem ratibus evecti sunt: a quo propterea genus humanum conditum dicitur.*

citur. Hoc refertur ad sæculum mundi vigesimum sextum: at annis ante illud fere trecentis aliud fuit sub Ogyge Thebanorum Rege diluvium majus Deucalionæo. S. Aug. de Civitate.

Nimbi tollentibus æquor. Augustibus mare repentinis imbris. Unde est decantata illa aquarum in Græcia eluvio: de qua Poëtæ quidem id omne fabulari sunt, quod de vera universi orbis inundatione a Mose descripta vel legerant, vel audierant.

82. *Navigio montem ascendit.* Parnassum scilicet, ut ait Ovid. Metam. 1. Fab. 7.

Hic ubi Deucalion (nam cætera texerat æquor) Cum consorte thori parva rate veltus adhaesit. Sortesque poposcit. Horat. ad Pisones.

----- *Licet per carmina sortes.*

Themidis, quæ ante Apollinem responsa dabat, inquit Vetus Schol. oraculum consuluit, quo pacto reparari genus humanum posset. Ovid.

Dic, Themis, quæ generis damnum reparabile Arte sit, &c. [nostri]

83. *Anima caluerunt mollia saxa.* Lapidés animati sensum & calorem vitalem concipientes sunt in homines transformari.

84. *Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas.* E lapidibus se projectis Pyrrha fœminas ostendit subito formatas, ideoque nudas; sicut in mares evadebant saxa a Deucalionem retro jactata.

Pyrrha. Deucalionis uxor. Horat. Lib. 1. Od. 2.

Terruit gentes, grave ne rediret Saculum Pyrrha nova monstra quæstæ.

85. *Quicquid agunt homines.* Male scilicet, & ex pravis animi affectibus.

Votum. Habendi cupiditas.

Timor, ira, voluptas, &c. Vide Tusc. q. 4. n. 12. & seq.

86. *Discursus.* Vel hominum inconstantiam animi, vel casus varios notat; imo & labores ad opes aut dignitates parandas.

Farrago. Est proprie quod ex pluribus satis mixtum pabuli causa jumentis datur. Festus.

Et

Ecquando verò major fuit abundantia scelerum? Quando avaritia amplior sinus apertus est? quando alea tales habuit vires; nam nec comite crumenâ jam pergitur ad tabellâ fortunâ? verum luditur capsâ depositâ. Quàm magna certamina hic aspicias administrante armorum portatore? An vulgaris est insania deperdere centum sestertia; & vestem non resistere argenti famulo? Ecquis tot villas exstravit? Quis avorum clam epulatus est dapibus septem? Jam in primo

Et quando uberior vitiorum copia? quando Major avaritiæ patuit sinus? alea quando Hos animos? neq; enim oculis comitantibus itur Ad casum tabulæ, posita sed luditur arca. 90 Prælia quanta illic dispensatore videbis Armigero! simplexne furor sestertia centum Perdere; & horrenti tunicam non reddere servo? Quis totidem erexit villas? quis fercula septem Secreto cœnavit avus? nunc sportula primo 95

ANNOTATIONES.

88. Sinus.] Laxitas, amplitudo, licentia. Metaphor. a velis, quæ sinu modo ampliori, modo contracto ventum excipiunt, ut navigantibus libuerit & commodum fuerit.

Alea.] Persius Sat. 5. v. 57.

Hunc alea decoquit.

Vide quæ nos ibidem.

89. Neque enim oculis, &c.] Non jam modica pecunia tortuito ludo exponitur, sed ingens, & totum tere patrimonium.

Loculis.] Crumena, capsula Metonym. pro exigua summa in loculis contenta.

90. Ad casum tabulæ.] Ad aleam, quæ in abaco lusorio, seu in tabula conjicitur. Hanc sic amasse Claudius Imperator dicitur, ut & de ea librum conscripserit. Sueton.

Posita arca.] Depositis fortunis omnibus luditur, nihilque immune ab aleæ ludibrio: quasi ipsa arca rem omnem familiarem includens ad ludum affertur.

91. Prælia quanta.] Quot vero jurgia, rixæ, & contentiones ludum sequuntur. Alii intelligunt rixam inter servum & herum ludentem; hic nimirum amissis omnibus, quæ attulerat, etiam famulo vult detrachere tunicam, quam exponat aleæ, sperans amissa tandem recuperare: ex more ludentium.

Dispensatore armigero.] Servo subministrante ludi instrumenta, pecuniam, tesseras, alveolum, &c. sicut armiger parat portatque domino belliciori, arma, &c.

92. Simplexne furor.] An non hæc insania est supra vulgarem & communem, in alea decoquere omnia?

Sestertia centum perdere.] Magnam summam, ingentem pecuniæ vim, uno tali jactu disperdere, v. g. centum millia sestertium; vel simpliciter centum sestertia, quæ valent singula sestertios mille, i. e. denarios 225. seu viginti quinque coronatos, qui singuli valent triginta quinque solidos, ad monetæ Gallicæ æstimationem. Budæus, de asse. Vide Plin. Lib. 33. cap. 3.

93. Horrenti.] Argenti, & præ frigore trementi, spoliato nempe tunica sua, quam in ludo herus perdidit etiam, ut dictum mox: nec aliam

reddidit indigenti servo. Vel simpliciter intellige de lusore, qui impendit in aleam grandes pecunias, & vix famulo vestem necessariam suppeditat. Persius Sat. 1.

Scis comitem horridulum trita donare lacerna. 94. Quis totidem erexit villas?] An olim impentæ tot fiebant, ut nunc, in infans substructionibus, quod ait Tullius pro Milone, loquens de P. Clodii fundo.

Fercula septem.] Solemnis apparatus convivii apud Veteres, numerum ferculorum apud varios diversum, pompam & luxum in iis inferendis: vide cap. 21. Lib. 5. Gen. diæ. Alex. ab Alex.

95. Quis fercula septem secreto cœnavit avus?] Quis e nostris majoribus lautas instruxit epulas clam, & inter privatos parietes? illi certe in atriiis & palam cœnabant frugaliter & parvo contenti. Val. Max. l. 2. c. 5. n. 5. Fuit illa simplicitas Antiquorum, inquit, in cibo capiendis, ut maximis viris prandere & cœnare in propatulo verecundiæ non esset: nec sane ulla epulas habebant, quas populi oculis subjicere crubescerent: erantque adeo continentia attenti, ut frequentior apud eos pulsus usus, quam panis esset.

Nunc sportula primo, &c.] Olim exhibebatur convivium & publice quidem egenis clientibus, at nunc divites epulantur quidem ipsi privatim: affectis autem vix munus exiguum distribui in atrio jubent. Domitianus tamen multa novans sportulas publicas sustulit, revocata cœnarum rectorum consuetudine, teste Suet. Domit. cap. 7.

Sportula primo limine parva sedet.] Loco cœnæ rectæ, id est, plenæ, integræ, lautæ, pridem exhiberi solitæ clientibus, pro impentis officiis erga patronos, datur nunc solummodo sportula, ex Edicto Neronis, ut testatur Suetonius, pecuniaria quidem, ut ait Turneb. Lib. 20. cap. 8. Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 24. Martial. Lib. 3. Ep. 7. & dum justa in pauperes munificentia abrogatur, omnia in luxum ac libidines effunduntur.

Sportula.] Sporta & sportella receptaculum est munerum, inquit Ascon. Pæd. metonym. pro dato munere ponitur, sive pecunia sit, sive obsonium, & cibus, quæ dabantur olim in sporta, quæ proprie fiscella est & corbis e sporto herba, unde nomen.

Limine

Limine parva sedet, turbæ rapienda togatæ.
Ille tamen faciem prius inspicit, & trepidat, ne
Suppositus venias, ac falso nomine poscas.
Agnitus accipies. Jubet a præcone vocari
Ipsos Trojugenas: nam vexant limen & ipsi 100
Nobiscum. Da Prætori, da deinde Tribuno.
Sed libertinus prior est: Prior, inquit, ego adsum.
Cur timeam dubitemve locum defendere? quamvis
Natus ad Euphratem, molles quod in aure fenestras

trepidem meum locum tueri, etsi ortus prope Euphratem, quod quidem quamvis ego non fatear, probabunt tennes jssura in auriculâ meâ.

aditu exiguum adest munus & frequentia togata auferendum. Attamen iste vultum antea intuetur, & tremescit ne accedat supposititius, atque petas titulo mendaci. Cognitus percipies. Per præconem acciri imperat ipsos Trojanos. Etenim ipsi etiam nobiscum premunt atrium. Largire prætori, postea largire Tribuno. At libertinus anterior est. Ego anterior adsum, ait. Quare metnam vel

ANNOTATIONES.

96. Parva.] Quæ centum erat quadrantum dumtaxat. Turneb. & Alex. ab Alex. loco mox citato: Martial. Lib. 3.

Centum misselli jam valete quadrantes.

Et Lib. 10. Epigram. 75.

Sportula nos junxit quadrantibus arida centum.

Rapienda.] Certatim præripienda; timentibus singulis ne ultimo sibi, ut sit aliquando, nihil sit residuum.

Turbæ togatæ.] Quoniam tenuiorum toga erat, vestis nimirum vilior: hinc significat hic Clientes, qui mane Patronos salutant; deinde ad forum comitantur, & officia sua præstant; in mercedem vero postea ad cenam vocantur ab ipsis Patronis, aut sportulam auferunt. Martial. Lib. 10. Epigram. 18.

Nec vocat ad cenam Marius, nec munera mittit:

Henquam perfatna sunt tibi, Roma, toga.

97. Ille tamen faciem prius inspicit.] Is qui sportulis erogandis est a divite aut patrono præfectus quem balneatorem elixum vocat Martial. Lib. 3. Epigram. 7.

Faciem prius inspicit.] Cavens ne quis irrepat alienus, subornatus & ignotus; atque sportulam rapiat solis clientibus ministris dari jussam.

Trepidat ne, &c.] Argueretur enim a Domino, si imponi sibi pateretur forsitan & damnum ferret.

99. Agnitus accipies.] Tunc munus capies, cum legitime petere visus & agnitus fueris.

100. Trojugenas.] Patricios majorum Gentium, inquit vetus Schol. Optimates Romanos a Trojanis oriundos, quod jactabant ipsi, & auctor est. Virg. Aeneid. 1.

Nam vexant limen & ipsi.] Ipsi nobiles ad sportulam sordide convitiunt, & debitum pauperibus dumtaxat munus asportant. Martial. Lib. 10. Epigram. pariter 10.

Cum in laurigera annuum qui fascibus intras,

Mane salubriter limina mille teras,

Hic ego quid faciam, &c.

Quid faciet pauper, cui non licet esse clienti?

Divisit nostras purpura vestra togas.

101. Da Prætori.] Distribue mihi primo, inquit Prætor.

Prætori Tribuno.] Prætor, inquit Varro, dicitur, quod exercitui præcat. Est & Magistratus juridicundo præpositus. Tit. Liv. Lib. 5. Cic. 2. de Legibus. Tribunus aut Plebis, aut Militum fuit. De quibus Tit. Liv. & alii. Vide Alex. ab Alex.

102. Libertinus.] Oriundus e servis in libertatem assertis. Crispinus, de quo supra, vel alius quilibet.

Prior est.] Prior accessit, videturque præferendus & Prætori Tribuno. Vel, opibus potior est.

Prior, inquit, ego adsum.] Prosopopeia ironicalibertini adversus nobiles contendentis.

103. Locum.] Jus meum, & ordinem.

104. Ad Euphratem.] Natus vel ex Armenia, vel e Syria, aliisque regionibus Euphrati proximis, e quibus servorum ingens proventus Romæ fuit.

Euphrates.] Fluvijs nobilis, e Niphate monte Armeniæ profundus & celer nascitur, inquit Strabo, cum Tigri Mesopotamiam facit, in sinum Persicum illabitur. Stagnationibus suis agros foecundat, limum tamen non invehit, sicut in Ægypto Nilus; testis Plinius Lib. 18. cap. 17. Euphratem vero describit Lib. 5. cap. 24.

In aure fenestra.] Foramina scilicet, more patio, e quibus inanres dependent. Plin. Lib. 11. cap. 37. ait in Oriente, viris aurum gestare auribus appensum, decus existimari. Carpit vero noster Poëta homines libertini generis, qui per scelus opes & libertatem adepti superbiebant quidem, attamen pertusis auribus signa pristinae servitutis celare non poterant. Quod ait Vetus Scholiastes Plaut. Pænul. Scena 14.

Quia incedunt cum annularis auribus.

Arguerint

At tabernæ quinque mihi præstant quadrigenta. Ecquid purpura dat amplius desiderandum, si Corvinus servat oviculas conductitias in campis Laurenti? Ego habeo majores divitias, quàm Pallas & Licinii. Igitur Tribuni præstolentur, opes sint victrices, neque sacrosancta dignitati concedat qui pedibus albo notatis haud ita pridem accesserat in istam civitatem: quoniam opum dignitas est apud nos sacratissima: quanquam, ô perniciose Pecunia, non manes adhuc in ade sacrâ, & nummis altaria nulla extruximus,

Arguerint, licet ipse negem: sed quinque tabernæ
Quadrigenta parant. Quid confert purpura majus
Optandum, si Laurenti custodit in agro 107
Conductas Corvinus oves? Ego possideo plus
Pallante, & Licinîs. Expectent ergo Tribuni.
Vincant divitiæ, sacro nec cedat honori 110
Nuper in hanc urbem pedibus qui venerat albis.
Quandoquidem inter nos sanctissima divitiarum
Majestas: etsi funesta pecunia templo [aras,
Nondum habitas, nullas nummorum ereximus

ANNOTATIONES.

105. *Sed quinque tabernæ, &c.*] Si nobilis non sum, ut habeo majores nobilibus ipsis opes, quinque nimirum in foro tabernæ. Unde me conolor, inquit liberrinus, nec Prætori cedam aut Tribuno, manum ad sportulam mecum porrigentibus.

106. *Quadrigenta parant.*] Si minus nobilitatem; at censum equestrem præstant, quadrigenta nempe sestertia. Vide supra ver. 92. Plin. Lib. 33. cap. 2. Tiberio imperante constitutum, inquit, ne quis in Equestri Ordine consecratur, nisi cui ingenio ipsi, patri, avoque paterno sestertia quadrigenta census fuisset, &c. Vide Alex. ab Alex. Lib. 2. cap. 29.

Quid confert purpura majus.] Quid vero juvat nobilitas, si mummi defint?

Purpura majus.] Alii legunt, magis, & explicant, Quid magis optandum confert purpura? Alii legunt, purpura major, & cum Schol. Ver. interpretantur laticlavium, seu latum clavum, quæ vestis erat Senatoria, tunica vulgari amplior, cui prætexta purpura erat. Fuit & Equitum Romanorum latus clavus sed a Senatorio distinctus, quæ omnia explicat Alex. ab Alex. loco mox citato. Vide Plin. Lib. 9. cap. 36. & seq.

107. *Laurenti.*] *Laurentum* oppidum est Latii, Lavinio proximum.

108. *Corvinus.*] Vir e stirpe insignis illius Valerii Corvini, paupertate adactus ad pascendas oves alienas & conductitias, victus habendi gratia.

109. *Pallante.*] Pallas ortus ex Arcadia, Imperatoris Claudii libertus, eoque auctore Prætoris insignia consecutus a Senatu, ut ait Corn. Tacit. Lib. 12. Annal. in Aula potens etiam sub Nerone, ut probant seq. Annal. Libri.

Licinîs.] Licinîi tuere plures, omnes opulenti de quibus vide quæ dicturi sumus ad Perf. Sat. 2. ver. 36.

Nunc Licini in campos, nunc Crassi mittit in ades.

110. *Vincant divitiæ.*] Nobilitate sint potiores,

Horat. Lib. 2. Sat. 3.

. Omnis enim res,

Virtus, fama, decus, divina humanaq; pulchris Divitiis parent: quas qui construxeris, ille. Clarus erit, fortis, justus, sapiens etiam, & Rex: Et quicquid volet.

Et eodem. Lib. Sat. 5.

Et genus, & virtus, nisi cum re, vilior alga est.

Sacro honori.] Prætoris, vel Tribunicis Majestati, quam violare est nefas, & qui læssisset, ejus caput Jovi sacrum erit, & familia venundatur; ex lege.

111. *Nuper in hanc urbem, &c.*] Mancipium, servus. Plin. lib. 35. cap. 17. *Vilissimum est creta genus*, inquit, *quæ pedes venalium trans mare advektorum denotare Majores instituerant.* Tibullus Lib. 2. Eleg. 3.

Regnum ipse tenet quem saepe coegit

Barbara gypsatos ferre catasta pedes.

Pedibus albis.] Creta vel gypso notatis pedibus mangonis seu heri signo, vel sigillo Reipublicæ, si publica essent mancipia. Sic enim venum exponebantur in catasta. Vide quæ dicemus ad Perf. Sat. 6. v. 78. ad vocem *catasta*.

112. *Quandoquidem inter nos, &c.*] Sequentes versus quinque nonnullis suspecti sunt & adulterini videntur, sed quo jure?

113. *Funesta pecunia.*] Socrates aiebat opes & nobilitatem non solum nihil in se habere honestatis, sed & omne malum ab iis oriri. Diogen. Laërt.

Etsi funesta pecunia templo nondum habitas.] Etsi pecunia nec aras nec ædem habuit hæctenus, in quibus apud nos ut Numen colatur, ei tamen obediunt omnia, eam omnes venerantur, ejusq; nomen est apud homines sanctissimum. Vide Cæsar. Rhodig. Lib. 21. cap. 34. & Turneb. qui Lib. 11. cap. 20. Pecuniam inter Deas relatam contendit, probatq; ex Arnob. Lib. 4. adversus Gentes, ubi scribit: *Quis Deam Pecuniam esse credat, quam velut maximum Numen vestra indicant litteræ domare anteos annulos, &c.*

Ut

Ut colitur pax, atque fides, victoria, virtus, 115
Quæque salutato crepitat Concordia nido.

Sed cum summus honor finito computet anno,
Sportula quid referat, quantum rationibus addat:
Quid facient comites, quibus hinc toga, calceus
hinc est,

Et panis, fumusq; domi? densissima centum 120
Quadrantes lectica petit, sequiturque maritum
Languida, vel prægnans, & circumducitur uxor.
Hic petit absenti, nota jam callidus arte,
Ostendens vacuum, & clausam pro conjuge sellam.

sicut honoratur Pax, & Fides, Victoria, Virtus, & Concordia, quæ strepit reviso nido. At quandoquidem si præma dignitas anno desinente numerat quod sportula offerat, & quantum adjungat opibus, equid agent affecle, qui inde tunica, inde calceamenta habent: & panem, atque ignem in domo? Lectica spississima postulat quadrantes centum; & conjux ægra aut grævida circumferitur, ac virum comitatur. Ille pro absente postulat, peritus deli jam comperti, monstrans sellam inanem & conclusam, loco uxoris, ait:

ANNOTATIONES.

115. Pax.] Vespasianus Paci templum erexit foro proximum. Sueton.

Fides.] Numa Pompilius Fidei solemne instituit. Ad id sacrarium Flamines bigis curru arcuato vehi iussit, manuque ad digitos usque involuta, rem divinam facere, significantes Fidem tutandam, sedemque ejus etiam in dextris sacratam esse. Hæc Tit. Liv. Lib. 1. cap. 21. Fidem in Capitolio dedicatam & consecratam ait Cic. Lib. 2. de Nat. Deor. cap. 61.

Victoria.] Dion. Halicarn. Lib. 1. Victoria templum ab Arcadibus in vertice collis ædificatum ait. Tit. Liv. Lib. 8. Victoria templum in Palatio fuisse testatur, & Cic. loco mox citato.

Virtus.] Tullius loco citato de Natura Deorum sic habet: Vides Virtutis templum a M. Marcello renovatum, quod multis ante annis erat bello Lignifico a Q. Maximo dedicatum. Quid Concordia, Libertatis, Victoria? Tit. Liv. ad portam Capenam fuisse refert. Item Plutarchus.

116. Concordia.] Concordia templum Camillus aliique ædificaverunt, testis Ovidius Fastor. 1. dedicavit & Tiberius. Sueton.

Salutato crepitat nido.] Sensus est: Concordia, in cuius ædis fastigio aves nidificantes sonitum edunt & crepitant, quoties ad nidos redeunt, & pullos quasi saluant, pabulum afferentes. Cornices intelligit Politian. Miscell. cap. 67. eo quod inter illas magna sit fides & concordia; & quod Veteres in Nuptiis post Hymeneum cornicem invocabant. Alii tamen inter quos Mancinellus, & Turneb. lib. 8. cap. 18. Ciconias significari volunt, quia pietas illis inest admirabilis, quam explicant Solinus & Plin. Lib. 10. cap. 23. & quoniam Concordia Ciconiarum forma colebatur. Videtur certe Juvenalis respexisse illud Ovidii:

Ipsa sibi plaudat crepitante Ciconia rostro.
Cæterum mihi non absurdus videatur Flavius Conject. cap. 53. locum hunc simpliciter explicans de æde Concordiæ, ad quam non sine strepitu confluebant Patres, cum ibi Senatus interduum haberetur, testibus Varrone & Lampridio.

117. Sed cum summus honor, &c.] Cum sum-

mi quique viri, Magistratus, Senatores computent, quantum ipsis valeant sportulæ unius anni, & quantum emolumenti afferant; quod sordidum, & indignum; & id facient pauperes, clientes, paralii, qui non aliunde quam a sportulâ habent quo vivant & vestiantur?

118. Sportula.] Quid sit explicavimus antea. Quantum rationibus addat.] Quantum annuo redditui accedat e sportularum proventu.

119. Comites.] Vide supra ver. 96. ad vocem, Togata, Clientelas & patrocinia a Romulo instituta sapienter, jam pauperibus inutilia deplorat.

120. Fumus.] Metonym. pro igne, aut lignis ad fovendum in camino ignem.

Densissima centum quadrantes lectica petit.] Ipsi Nobiles & Magistratus lectica vecti cum uxoribus gravidis & ægris ad sportulam confluant & præcipiunt, ut jam dictum, pauperibus victum necessarium, ac vestitum: quin & fraude utuntur ad plures sportulas, ut mox dicitur, rapiendas. O avaritiam & sordes!

Densissima.] Vel plena viro, uxore, & filiis, vel potius frequens & multiplex; aut etiam multis clientibus stipata, comitibus, affeculis.

Centum quadrantes.] Asses viginti quinque, nam quadrans est quarta pars assis; quæ maxima erat sportula. Vide supra.

121. Lectica.] Lecticarum usum primi dicuntur invenisse Bythini, inquit vetus Schol. & diximus antea.

123. Hic petit absenti.] Quidam mentiuntur inesse uxores in lectica vecta & clausa undique, & earum nomine sportulam petunt, quæ solis præsentibus dispensabatur.

Nota jam callidus arte.] Hæc enim fraus jam detecta fuerat; quapropter dispensator modo rogabit, ut Galla caput e lectica vel sella proferat, aut saltem remotis plagulis per fenestellas lecticæ vultum ostendat, & adesse se testetur.

124. Ostendens.] Dispensatori indicans sellam, quasi sua uxor in illa sit ex ægritudine quiescens.

Clausam sellam.] Vide supra v. 65. ubi de lectica & sella fule egimus.

Galla

Galla uxor mea est intus: quamprimum abire jubet. Cur tardas? O Galla, ostende caput. Dormit, ne illam cruciet. Dies ipse discernitur præclaræ rerum vicissitudine. Primum sportula; postea forum, & Phæbus Juris gnarus, ac triumphales: inter quas nescio quis ex Ægypto, & Arabarches ausus est habere insignia, ad imaginem cujus non licet dantaxat mœre. Antiqui verò affectu fatigati ex atrio

Galla mea est, inquit; citius dimitte: moraris? Profer, Galla, caput. Noli vexare, quiescit. 126 Ipse dies pulchro distinguitur ordine rerum. Sportula, deinde torum, Jurisque peritus Apollo, Atque triumphales, inter quas ausus habere Nescio quis titulos Ægyptius, atque Arabarches, Cujus ad effigiem non tantum mœre fas est. 131 Vestibulis abeunt veteres, lassique clientes, Votaque deponunt; quanquam longissima cœnæ

discedunt, & desideria abjiciunt, tametsi viro fuit diuturna spes cana:

ANNOTATIONES.

125. *Inquit.*] Maritus videlicet.

Est.] In lætica.

Citius dimitte.] Festina sportulam duplicem dare pro me & uxore mea, quæ ægra huc venit: noli diu morari nos, inquit ille avarus, timens ne dispensator fraudem subodoretur & investiget.

126. *Profer Galla caput.*] Inquit dispensator dolum cavens, quem alias jam deprehenderat.

Noli vexare.] Respondet ille dolosus vir, ne molestus sis ægræ uxori, ne excita quiescentem, ne languentem coge caput proferre, & male affectum corpus vexare. Diximus supra læticam fuisse usui vario & multiplici, & in ea dispositum pulvinar, in quo recumbere, & quiescere licebat.

127. *Ipse dies.*] De die naturali & artificiali fuse differemus ad Persii Sat. 3. v. 4.

Pulchro distinguitur ordine.] Ironice hæc dicit. Sensus est: primum clientes mane conveniunt ad salutandos patronos, ut diximus antea ad v. 96. & rogant sportulam de qua jam non semel. Martialis. Lib. 4. Epigram. 8.

Prima salutantes atque altera continet hora, Exercet rancos tertia Cansidicos.

In quintam varios extendit Roma labores:

Sexta quies lassis, septima finis erit.

Sufficit in nonam nitidis octava palestris;

Imperat extructos frangere nona thoros.

Hora libellorum decima est.

128. *Deinde forum.*] Deinde a clientibus Patroni deducuntur ad forum ubi templum Apollinis Palatini, & Imagines triumphantibus positæ.

Forum.] Quod nempe tertium ædificavit Augustus cum duo non sufficerent hominum & judiciorum multitudini. Suet. cap. 29.

Jurisque peritus Apollo.] An quia Juris Civilis Bibliothecam Augustus dedicarat in Æde Apollinis Palatini, ut ait Vetus Schol. An potius quod Jus reddebatur ibidem in Augusti foro, ubi Apollinis statua eburnea, cujus meminit Plin. tum alibi, cum Lib. 36. cap. 5. Unde Horat. Lib. 1. Sat. 5. ultimo.

--- Sic me servavit Apollo.

129. *Triumphales.*] Ubi & statuæ triumphales erectæ summis viris post victorias & præclare gesta: in rostris nimirum, ut monet Vet. Schol.

130. *Nescio quis titulos Ægyptius, atque Arabarches.*] Vel Crispinus, de quo antea: vel, ut vult Alciat. Prætermissi. Lib. 1. Tiberius quidam Alexander, Ægyptius, Ægyptique gubernator: de quo Tacit. Histor. 1. & Euseb. Lib. 2. Affuerunt alii Josephum Judæorum Ducem, cui triumphalem statuam Vespasianus erexit, ob virtutem, & ingenium. Ex D. Hieron.

Titulos.] Effigiem cum Elogio.

Ægyptius atque Arabarches.] Hæc duo videtur Poeta junxisse, sicut conjunctæ sunt regiones Ægyptus & Arabia.

Arabarches.] Locum hunc egere locubrationibus Grammaticorum admonet Turneb. Lib. 27. cap. 25. ubi & legendum putat, cum nonnullis Codicibus atque Auctoribus, *Alabarches*, qui fuerit Alexandriæ Magistratus quidam Judæis Alexandrinis præpositus, probatque ex Josepho. Bell. Jud. Lib. 22. cap. 3. & 5. Alii tamen retinent vocem, *Arabarches*; atque interpretantur, Arabiæ Præfectum, aut publicanum, qui vestigali de pecuariis ex Arabia in Ægyptum advectis præerat. Cicero Lib. 2. Epist. 17. ad Atticum: *Velim ex Theophane exspicere*, inquit, *quoniam in me animo sit Arabarches*: (Alii Codices habent, *Alabarches*;) ubi Pompeium intelligunt quidam, eo quod Arabiæ partem ille domuisset: alii vero cum Cœl. Rhodig. M. Antonium, qui multa inde tributa exegerat.

131. *Non tantum mœre fas est.*] Velut in sacro loco nefas sordes & alvum exonerare. Vide quæ ad Persii Satiram 1. v. 144. ad has voces. *extra mœre*.

132. *Abeunt lassique.*] Fatigati e comitatu officisque diuturnis.

133. *Votaque deponunt.*] Rectæ cœnæ spem abjiciunt.

Longissima.] Nam tota die cœnam expectant.

Spes homini: caules miseris, atque ignis emendus.
Optima silvarum interea, pelagique vorabit 135
Rex horum, vacuisque tioris tantum ipse jacebit.
Nam de tot pulchris, & latis orbibus, & tam
Antiquis, una comedunt patrimonium mensa.
Nullus jam parasitus erit: sed quis feret istas
Luxuriæ sordes? quanta est gula, quæ sibi totos
Ponit apros, animal propter convivia natum? 141
Pœna tamen præsens, cum tu deponis amicus
Turgidus, & crudum pavonem in balnea portas.
*nam ad epulas destinatum? Attamen ad se supplicium, quando tu jaces vestes abjicis, & in bal-
nearia desers pavonem non coctum.*

aque egentibus brassica, & ignis comenda sunt. Interim illorum dominus comedit exquisita & silvis ac mari, atque solus ipse recumbet in lectis inanibus. Etenim & tot eximii atque amplis patinis ac tam veteribus, unica in mensa devorant patria bona. Deinceps nullus exstabit parasitus. At quis tolerabit hanc intemperantiam turpitudinem? Quam magna est ingluviens, quæ apponit sibi apros integros, bestiam ad epulas destinatum? Attamen ad se supplicium, quando tu jaces vestes abjicis, & in balnearia desers pavonem non coctum.

ANNOTATIONES.

134. *Caules miseris atque ignis emendus.*] Ut supra dictum, loco cenæ rectæ accipientes pecuniariam sportulam, centum quadrantes videlicet, ex iis coguntur miseri comere sibi oluscula quibus viciant, & ligna ad ignem offeruntur coquendis faciendum: interim dum Patroni delicatissimis epulis vescuntur.
135. *Optima silvarum & pelagi.*] Ferinas carnes, & pisces exquisitos.
136. *Rex horum.*] Clientum Patronus, illorum veluti Rex & tyrannus, sine mercede, aut saltem exigua, magna imperans.
Vacuis thoribus.] Pulvinis aut lectis discubitoriiis, in quibus stratos veteres cibum simplesse notum est. *Vacuis* autem, id est, plurium aliqui conviviarum capacibus.
Tantum ipse jacebit.] Recumbens epulabitur ipse unus, dum præstitorum officiorum justam mercedem, cenam rectam, Clientes tamelici frustra desiderant.
137. *Pulchris orbibus & tam antiquis.*] Antiqui artificii, atque artificis, eximii operis, nec non e pretiosa materia; quæ quidem commendare solent vasa & supellectilia.
138. *Una comedunt patrimonium mensa.*] Patrimonium absumunt laute epulando, una vero in mensa, i. e. patronus solus cum uxore ac liberis; exclusis proinde clientibus, amicis, & aliis quibuslibet: cum e contra majores nunquam soli epularentur, sed pulchre liberales & munifici egenos Clientes, & amicos mensæ adhibere soliti essent.
139. *Nullus jam parasitus erit.*] Bene habet: *Nullus erit* amplius adulator: peribit sic exitiosum illud hominum genus, qui ut gratitas cenas aucupentur potentioribus assistentes, veritatem perdunt, & vanitati obsecundant ac superbæ divitum.
Parasitus.] Quasi *παράσιτος* dictus, eo quod mensas divitum opiparas sectetur. *Parasitorum* apud Comicos crebra mentio: descriptio luculenta habetur apud Athen. lib. 6. ubi & *Parasiti* appellatio pridem sancta & venerabilis dicitur fuisse, & parasitari primus coepisse Philus Jupiter Coelitus maximus, c. 8. & 9.

140. *Luxuria sordes.*] Quid enim sordidum magis, quam per avaritiam debitum egenis negare cibum, sibi vero privatim nihil non lautitiarum indulgere, per helluationem & luxuriam?
141. *Totos ponit apros.*] Quo magnificentiæ tribuebatur, inquit vet. Schol. Plin. l. 8. c. 51. ait P. Serv. Rulium primum exuisse inter Romanos qui solidum aprum in epulis apposuit: & hoc annales notant, inquit ille, ad emendationem morum.
Animal propter convivia natum.] Alludit ad id quod Varro scrib. lib. 2. de Re Rust. c. 4. Suillum p. cus donatum ab natura ad epulandum. Itaque iis animam datam esse proinde ac saltem, quæ servaret carnem.
Natum.] Hor. Lib. 1. Od. 27.
Natis in usum lætitiæ scyphis
Pregnare Thracum est.
142. *Pœna tamen præsens.*] Continuo sua gulæ instat pœna, & punizio, mors nimirum subitanea atque improvisa, sine testamento.
Cum tu deponis amicus.] Quando balnea subis, & lavas cibis distentus ac ingurgitatus.
142. *Turgidus.*] Pers. Sat. 3. v. 98.
Turgidus hic epulis, atque albo ventre lavatur.
* * * * *
Hinc tuba, candelæ, &c.
Crudum.] Necdum in stomacho coctum, quo quidem valde sanitati noxium ostendimus loco Persii mox citato.
Pavonem.] Hinc cibi gratia Romæ primus occidit Orator Hortensius acutius, sive ad jicia i cenâ Sacerdotii. Saginæ primus instituit M. Aufid. Furco circa ultimum bellum Piraticum; & ex eo questu redditus sestertium 60000 habuit. Hæc Plin. l. 10. c. 20. Macr. autem Saturn. l. 3. c. 13. *Primus & Hortensius* (inquit) *augurali canâ dicitur pavones possuisse.* Quorum pretia statim extulerunt multi, ita ut ova eorum denariis vendirentur quinque, ipsi facile quinquagenis. Apud Athen. l. 14. c. 20. furiosum esse dicitur alere domi pavones, quorum pretio queant emi statim.
Balnea.] Quantum esset apud Romanos lavandi studium, exponemus ad locum Persii, Sat. 3. modo citatum.

C

Hinc

Inde mortes repentinae, & senectus non testata. Novus & non maxime sermo vagatur per omnia convivia. Deducuntur exequia applaudenda familiaribus ira percitis. Nihil amplius erit, quod posteri adjungant nostris moribus. Nepotes optabunt & perpetrabunt similia. Omne crimen in arano positum est. Adhibe vela: plucas integras explica. Isthic fortasse dixeris: unde ingenium aequale argumento? Unde ista anteriorum quicquid vellet mens inflammata, scribendi sinceritas, cujus appellatorem eloqui non ausim? Ecquid interest utrum Mutius indulgeat iis quae scribam, an non? Exhibe Tigellinum; statim fulgebis in ista face

Hinc subitae mortes, atque intestata senectus.
It nova, nec tristis per cunctas fabula coenas: 145
Ducitur iratis plaudendum funus amicis.
Nil erit ulterius, quod nostris moribus addat
Posteritas: eadem cupient facientque minores.
OMNE in praecipiti vitium stetit. Utere velis,
Totos pande sinus. Dicis hic forsitan, unde 150
Ingenium par materiae? unde illa priorum
Scribendi quodcumque animo flagrante liberet
Simplicitas, cujus non audeo dicere nomen?
Quid refert dictis ignoscat Mutius, an non?
Pone Tigellinum, teda lucebis in illa, 155

ANNOTATIONES.

144. *Intestata senectus.*] Tam repente mors ingruit & praecipit, ut minime liceat testari, & scribere codicillos ac testamentum.

145. *Nec tristis.*] Rident scilicet tuam & nimis epulis mortem epulantes, quibus idem fortasse fatum imminet.

146. *Iratis.*] Quibus ex testamento quidpiam a te sibi pollicentibus nihil tamen reliqueris, eo quod conficiendi testamenti tempus tibi defuerit. Persius Sat. 6. v. 33.

----- Sed curam funeris hares

Negliget iratus, &c.

Plaudendum.] Plausu excipiendum ac prosequendum, quia poena praefens affecerit lordidos helluones; & gula mulctata sit.

147. *Nostris moribus.*] Pravis nostris ac perditis moribus, vitiisque sic invalescentibus, ut nihil addi posse videatur in posterum: unde posteri similia dumtaxat perpetraturi sint, ne graviora.

149. *Omne in praecipiti vitium stetit.*] Nunc vitium omne stat in summo gradu, neque progredi ulterius potest. Unde a Satira scribenda temperare nequeo.

Utere velis.] Metaphora. Id est, laxa iram, adhibe omnem animi impetum: omnes animi vires intende.

150. *Totos pande sinus.*] Sicut navigantes secundis ventis toros velorum sinus expandunt; sic & tu incumbe totus tam uberi Satirarum materiae. Vide supra ad v. 88.

Dicas hic forsitan.] Prolepis, quae respondet ad ea quae sibi possunt obijci.

151. *Unde ingenium par materia.*] Habesne ingenium satis amplum & grave, quod respondeat amplitudini & gravitati materiae.

Unde illa priorum, &c.] Non est ea modo Satiras scribendi at scelera vellicandi libertas, quae fuit prius, quae praecedentibus saeculis Lucilius, ac deinde Horatius fruebantur, atque usi sunt exemplo Graecorum Comicorum, Eupolidis,

Cratini, Aristophanis. Tum certe fas erat vitium quodvis insectari palam, & confodere in ipso vitiosorum ore atque Principum. At non ita modo. Horat. lib. 1. Sat. 4.

152. *Animo flagrante.*] Zelo in improbos exardescere.

153. *Simplicitas.*] Πλῆγμα, qua audebant scelus proscindere ac sceleratos, summa libertate; homines etiam notare sine ambagibus. Adeo ut opus aliquando fuerit Edicto fratrum injicere licentiae Satyricorum in veteri Comaedia. Horatius ad Pisones.

Sed in vitium libertas excidit, & vim dignam lege regi: lex est accepta: chorusque Turpiter obtineat, sublato jure nocendi.

Non audeo dicere nomen.] Insidiantibus passim & ubique delatoribus, & oppressa per Tyrannos loquendi libertate. Patet ex Suetonio. Calig. cap. 27. citand.

154. *Quid refert.*] Reponit Juvenalis: Irascantur licet vitiosi stylo meo contossi; quid tum?

Mutius.] Cui Lucilius nequaquam pepercit. Vide Sat. 1. Persii ad v. 115.

155. *Pone Tigellinum.*] Respondet Juvenali monitor quidam: jam Muti Scaevolae tempora pridem abiire, jam longe mutata sunt omnia. Enimvero si reprehendas ac notes v. g. Tigellinum, aliumve in Aula potentem, id non impune, ut olim feceris.

Tigellinum.] C. Fulcinius Tigellinus patre Agrigentino, juvenis egens at valde pulcher, ob flagitia urbe summotus est. Deinde Neronis amicitiam nactus, ac postea Galbae, ad hoc etiam vindictus & servatus est, cum mortuo Nerone a Populo Romano ad supplicium dispoſceretur. Vetus Schol. de illorū supra ad v. 59. & seq.

Teda.] Arbor resinam abundanter exudans, unde flammis ac lumini sacrorum grata dicitur, apud Plin. lib. 16. cap. 10.

Teda lucebis.] Id est, vivus cremaberis iusto

Qua

Qua stantes ardent, qui fixo guttore fumant,
Et latum media sulcum deducit arena.
Qui dedit ergo tribus patruis aconita; vehetur
Pensilibus plumis, atque illinc despiciet nos?
Cum veniet contra, digito compesce labellum: 160
Accusator erit, qui verbum dixerit, hic est.
Securus licet Æneam, Rutulumque ferocem

quâ vivunt stantes, qui per-
funduntur fumo, gulâ suffixâ,
atque ampium aperit scrobem
in media arena. An igitur
qui porrexit venena tribus pa-
truis, feratur plumis suspensis,
& inde nos aspernetur? Quan-
do adversum occurrerit, digito
labia comprime. Qui pronun-
tiaverit voces, is est: illi ac-
cusator aderit. Fas est ut tuis componas Æneam & fortem Rutulum.

confator aderit. Fas est ut tuis componas Æneam & fortem Rutulum.

ANNOTATIONES.

Tyranni, & delatorum arbitrio. Hic allusum
volunt nonnulli ad Neronis in Christianos im-
manitatem, de qua Cornel. Tacit. Annal. 15.
Aut crucibus affixi, inquit, aut flammandi:
atque ubi defecisset dies, in usum nocturni lu-
minis crebantur, Christiani nimirum. Et ver-
tus Schol. In munere Neronis arserunt vivi, de
quibus ille jussit cereos fieri, qui lucerent spec-
tatoribus. Item, Maleficos homines teda, pa-
pyro, cera supervestiebat, sicque ad ignem admo-
veri jubebat ut arderent. Hinc Sat. 8. v. 235.
molestam tunicam appellabit. Et Seneca ad Lu-
ciliam, Cogita illam tunicam alimentis ignium
illitam & intextam, & quicquid præter hæc sæ-
nitia commenta est.

156. Stantes ardent.] Alligati palo, aut a-
dacto per corpus stipite, cremantur.

Fixo guttore.] Sueton. Vitell. c. 17. Reducta
coma a capite, cen noxii solent, atque etiam
mento mucrone gladii subiecto, (alii legant sub-
vello) ut visendam præberet faciem neve submit-
teret. Turneb. Lib. 24. c. 41. rectus enim erat
gladii mucro sub mento positus, quo vultum
erigere cogebatur. Forsan & respicit Juvena-
lis ad uncum gutturi noxiorum impingi infigi-
que solitum, quo ad scapas Gemonias trahebantur,
ubi pendentium crura frangebantur, & sub-
jecto igne ardebant, ut observat Mancinellus.

Fumant.] Circum accenso igne.

157. Et latum media sulcum deducit arena.]
Versus iste creditur a nonnullis adulterinus. Le-
gunt alii, deducis: alii qui ducit, ut sit con-
tinuus sensus. Et Lipsius ex vet. Cod. corrigit sic:

Et latius mediam sulcus diducit arenam.

Interpretari licet vel de sulco in arena facto,
cum Rei corpus eo quo dictum est modo rap-
tabatur ad patibulum: vel de scrobe & fossa,
in qua defossus affixusque palo vivus combure-
batur. Apud Cornel. Tacit. Annal. 15. paulo
ante finem; Cum poena Flavii Veiano Nigro
Tribuno esset mandata, is proximo in agro scro-
bem effodi jussit, quem nimis angustum Flavius
fuisse conquestus dicitur. Sueton. Neron. c. 49.
Scrobem sibi fieri curam imperat dimensus, ad
corporis sui modulum ipse Nero.

Media arena.] Multi quidem in media am-

phitheatri arena cremabantur. Quemadmodum
refert Sueton. Calig. cap. 27. de quodam Arel-
lanarum Poeta, ob joci ambigui verficulum,
illic igni tradito jussu Imperatoris.

158. Qui dedit ergo tribus patruis, &c.]
Indignabundus Juvenalis respondet monitori.
Ergone mollis Tigellinus impune despiciet nos,
neque solum effeminatus sed veneticus & ne-
quam? Vide supra ad v. 67.

Aconita.] Mortiferum herbæ venenose suc-
cum. De his Plin. pluribus locis multa lib. 6.
cap. 1. sic habet: A Ponti ore distat millibus
ducentis portus Acone veneno aconito dirus. Et
lib. 27. cap. 3. Nasitur, inquit, in nudis can-
tibus, quas aconas vocant: & ideo aconitum
aliqui dixerit, eo quod nullus adsit juxta nutri-
ens pulvis, qui Græce, xónis, &c.

159. Pensilibus plumis.] Sella, lætica, in
quibus pulvini, & læti, ut fule supra explica-
tum est. Plin. lib. 26. cap. 3. meminit & ba-
linearum pensilium.

Atque illinc.] E sublimi culcitra; vel ex eo
quod molliter vehatur ipse, dum nos pedibus
incedere cogimur; quia non suppetunt divitiæ
& opes, nobis perinde ac illi, hinc superbe nos
intuetur ac despicit? Quasi vero.

160. Cum veniet contra.] Imo, inquit mo-
nitor, si forte obviis fiat tibi Tigellinus iste,
vide ne quid in illum mutias.

Digito compesce labellum.] Consule tibi, in-
quam, & ne ullum indignationis aut iræ in-
dicium promas.

161. Accusator erit, qui, &c.] Quod si ob-
murmurat quicquam, & vel, hic est, dixerit
eo transeunte, statim inveniet accusatorem qui
reum agat. Cave ergo ne vel has voculas pro-
tuleris, cum Tigellinus occurrerit.

162. Securus licet Æneam, &c.] Pergit mo-
nitor, quod si te carmina scribendi studium te-
net, licet nobilem animi ardorem sequi; illu-
stres mortuos versibus tuis exorna, quod fecit
Virgilius, minori periculo, majori gloria,
quam scribendo Satiras.

Æneam Rutulumque.] Certamina Æneæ Tro-
janorum ducis, & Regis Rutulorum Turni, de
quibus in Æneide Virg. Lib. & seq.

Nemini molissus est Achilles vulneratus, aut Hylas investigatus plurimum, atque Hyarim comitatus. Quoties fervens Lucilius insonuit districto quasi gladio, toties rubescit audiens ille, cui animus sceleribus frigescit, & cor sudorem emittit ob noxas occultas. Illinc iracundia & fletus. Quapropter ante buccinas, ista tecum antea revolve in mente. Belli tarde piget eum qui jam cassidem induit. Explorabo quid liceat adversus eos, quorum favilla condita est ad vias Flaminiam & Latinam.

Committas: nulli gravis est percussus Achilles ;
Aut multum quæsitus Hylas, urnamque secutus.
Ense velut stricto quoties Lucilius ardens 165
Infremuit, rubet auditor, cui frigida mense est
Criminibus, tacita sudant præcordia culpa.
Inde iræ, & lacrymæ. Tecum prius ergo voluta
Hæc animo, ante tubas: galeatum serò duelli
Poenitet. Experiar quid concedatur in illos, 170
Quorum Flaminia tegitur cinis, atque Latina.

ANNOTATIONES.

163. *Committas.*] Virum viro opponas, ac velut in certamen deducas.

Nullis gravis est percussus Achilles.] Nemo offendetur carmine de Achillis morte, aut de Hylæ fato.

Percussus.] Proprie, nam Paris dicitur post Apollinis effigiem latens emissâ sagitta Achillem percussisse, quo ex vulnere occubuit.

164. *Quæsitus Hylas.*] Hic Herculis focius atque amarius, ad hauriendam aquam profectus, cum ad flumen Ascanium se inclinaret, simul cum urna undis abreptus est. Ab Nymphis raptum fabulantur Poetæ ob pulchritudinem. Porro sollicite quæsitus Hylas cum non compareret, in ejus honorem Sacra instituit Hercules, in quibus solemniter inclamaretur. Hinc Virgil. Eclog. 6.

His adjungit Hylam: nante quo fonte relictum

Clamassent, ut litus Hyla Hyla omne sonaret.

165. *Ense velut stricto.*] Stylo Satyrico armatus.

Lucilius.] Vide Pers. Sat. 1. ad v. 114.

--- *Secut Lucilius urbem.*

166. *Infremuit.*] Iræ spirans & indignationem in vitium & vitiosos.

Rubet auditor.] Seu pudore, seu cupiditate ultionis inflammatus. Cur ruborem pudor & gaudium, metus vero pallorem aspergant, disputat Macrobius lib. 7. cap. 11.

Frigida mens criminibus.] Oderunt peccare mali formidine poenæ, inquit Hor. atqui metus ex frigore, & ex recedente ad cor omni sanguine; mens igitur improborum frigescit, quæ conscia criminum sibi timet. Vel, frigida mens, quæ diuturno scelerum usu ac veterno consopita languet, torpescit, friget, ac velut immoritur.

167. *Sudant præcordia.*] Præ animi anxietate & labore ob conscientiam scelus objicientem, vel ob acres morsus satyrici falis.

168. *Inde ira & lacryma.*] Nam & ira & vindictæ cupido lacrymas elicit.

Tecum prius ergo.] Quæ cum ita se habeant,

antequam te accingas scribendis Satiris, ac veluti classicum canas, ista perpende quæ admo-
nui, nec temere quidquam moliare, cujus deinde suscepti poeniteat sero.

169. *Animo ante tubas.*] Multum hic variant codices. Legunt quidam; *anime, ante tubas*; ut seipsum adhortetur Poeta. Alii, *animante tuba*: sed perperam.

Ante tubas.] Ante sonitum & clangorem tubæ: metaphora a re bellica.

Galeatum serò duelli, poenitet.] Jam non licet amplius pugnam detrectare, cum auditor classicum, cum adest hostis, & arma sunt in manibus: serius est tum mutare sententiam.

Duelli.] Duorum est certamen proprie, at pro bello etiam ponitur: & e duello factum esse bellum scribit Quint. lib. 7. inde & perduelles dicti, qui patriæ suæ hostes se profiteantur.

170. *Experiar quid concedatur.*] Juvenalis verba, Saltem igitur mortuos laceßam, & eodumtaxat Satira vellicabo, qui ulcisci nequeunt sic profecto in aliena persona & vivi vapulabunt. Sunt qui observant hanc a Poeta nostro revera adhibitam in Satiris suis cautionem, ut neminem notarit, nisi alieno & ficto nomine.

171. *Quorum Flaminia, &c.*] Nobiles viros quorum sepulchra visuntur ad utrumque latum viarum Flaminiae ac Latinae. Nimirum ex quo lege duodecim tabularum graviter sancitum erat ne quis in urbe sepeliretur, trequentius extructa sunt monumenta ad Flaminiam & Latinam celebres vias. Unde Juvenal. Sat. 5. v. 55.

Clivosa vehevis dum per monumenta Latina. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 2.

Flaminia.] De hac supra ad v. 61.

Latina.] Via lapidibus strata, ut aiunt, a urbe ad Sinuessam, quod extremum est Latii oppidum, Plin. l. 3. cap. 5. Sita inter Appianæ & Valerianae tendebat per Algidum ac Tusculanos colles ad Ferentinum, Frusinum, aliasque civitates claras, Strabo lib. 5.

SATIRA II.

Ultra Sauromatas fugere hinc libet, & glaciale
Oceanum, quoties aliquid de moribus audent
Qui Curios simulant, & Bacchanalia vivunt.
Indocti primum: quanquam plena omnia gypso
Chryssippi invenias. Nam perfectissimus horum est,
Si quis Aristotelem similem, vel Pittacon emit, 6
Et jubet archetypos pluteum servare Cleanthas.

INTERPRETATIO.

Fuat isthinc aufugere trans
Sarmatas, & mare glacie
concretum, quotiescumque
de moribus quiddam tentant
imperi valde, qui fingunt Cu-
rios, & vitam agunt Bacchan-
tium: etsi cuncta reperies re-
serta gypso Chryssippi. Etenim
præcipuus inter illos extat, si

quispiam pretio comparat similitudinem Aristotelis aut Pittaci: ac mandat armario custodire pri-
mos typos Cleanthis.

ANNOTATIONES.

1. Ultra Sauromatas.] Cum video hypocri-
sim & flagitia ipsorum qui sapientes vi-
dentur, & esse debent, protesto hinc
migrare velim in longinquas maxime terras,
adeo cuncta sunt Romæ depravata apud Philo-
sophos, Judices, Nobiles, Sacerdotes.

Sauromatas.] Aliter *Sarmatas*, qui populi
Boristhenem inter ac Tanaim fluvios, ultra pa-
ludem Mæotidem, vagi, feri, equinum sangui-
nem lacte mixtum potabant; dicuntur ex A-
mafonibus oriundi, ut fusc narrat Herodot.
lib. 4. de his Plin. lib. 4. cap. 12. & alibi.
Gellius lib. 9. cap. 4. Illic hodie Tartaria par-
va, & Moscoviæ magna pars.

Glaciale Oceanum.] Ad Zonam gelidam,
versus Polos, ubi propter assiduum frigus terræ
steriles, & hinc rari incolæ, iique egentes & mi-
seri, parvo victitantes, proindeque parum vitiosi.

3. Curios simulant.] Præferunt vitam conti-
nentem & sanctam, qualem egit M. ille Curius
Dentatus, Sabinorum, Samnitum, Lucanorum,
& Pyrrhi Regis triumphator, interim vero Ro-
mæ frugalitatis norma juxta ac fortitudinis spe-
cimen, ut ait Valerius Maximus lib. 4. cap. 3. Is
oblatus ab hostibus ingentem pecuniæ summam
recusavit dicens, malle se aurum habentibus im-
perare, quam aurum habere. Et cum exegisset
ex Italia Pyrrhum, e præda regia, quæ exercitum
urbemque ditavit, ille attigit nihil. Porro decre-
tis a Senatu populo septenis cuique jugeribus
agri, Curio vero quinquaginta; is popularis as-
signationis ac mensuræ modum excedere noluit,
parum idoneum Reipublicæ civem existimans,
qui eo quod reliquis tribueretur contentus non
esset. Idem fere narrat Plinius lib. 18. cap. 3.
Curii quidem post triumphos nota concio est,
inquit, perniciosum cum intelligi civem, cui
septem agri jugera non essent satis.

Bacchanalia.] In quibus seminarium omnis

spurciæ ac torpitudinis, ut videre est apud
Livium lib. 39. cap. 8. & sequent.

4. Indocti primum.] Nam vere docti sunt,
qui & bene docent, & vivunt pariter.

Quanquam plena omnia gypso.] Docti volunt
audire nonnunquam, eo quod studiose conqui-
runt doctorum virorum perfecta simulacra.
Quasi vero.

Gypso.] Imagines e gypso quæ Chrysippum
ejusque similes Sapientes representant, collocant
in Bibliothecis, & hinc videri volunt Chryssi-
pi sectari virtutem, & sapientiam.

5. Chryssippi.] Vide Persii Sat. 6. v. ultimo.
Perfectissimus horum, &c.] Inter illos in-
doctos præcipuus ac princeps.

6. Aristotelem similem vel Pittacon.] Si quis
effigiem habet in musæo suo, valde similem
Aristoteli, vel Pittaco, aliisque Sapientibus, quæ
ad vivum expressa factaque existimetur.

Aristotelem.] Cui non no. usis Platonis per an-
nos viginti Discipulus, Alexandri Magni Præcep-
tor, Peripateticorum Princeps, ob ingenii & e-
ruditionis portentum, Naturæ Genius appellatus?

Pittacon.] Pittacus Mityleneus unus e septem
Sapientibus, rexit feliciter Mityleneorum Rem-
publicam annos decem, ac deinde sponte obla-
tam ultro abdicavit. Is inter alia, hæc præcipie-
bat, Amico ne maledic, ne inimico quidem. Pudi-
citiæ ama. Veritati stude. Tempus nosce. Di-
cebat, Necessitati nec Deos reluctari; Principatu
virum cognosci; Difficile esse invenire frugi vi-
rum. Nec sine labore maximo quemquam fieri
bonum, &c. Floruit circa Olympiadem quadra-
gesimam secundam, vixit annos septuaginta, se-
pultus in Lesbo. Diog. Laërt. lib. 1. cap. 5.

7. Archetypos.] Prototypum, originalem, ut
aiunt, effigiem.

Inteum.] Vide Persii Sat. 1. v. 106.

Cleanthis.] De eo dicam ad Pers. Sat. 5. v. 64.

Non est ulla faciei fiducia.
Nam quæ regio non scatur se-
veris impudicis? damna ob-
scena, quando tu es fovea vul-
gata inter Socraticos * * * *

* * Hirsuti quidem artus ac
pili rigidi in brachiis pollicen-
tur mentem severam * * * *

Isti raro loquuntur, atque in-
gens silentii habent desiderium,
& capillitium supercilio brevi-
us. Itaque Peribomius magis
sincerè ac simpliciter agit. E-
go illum satis attribuo, qui
agritudinem declarat facie &
gressu. Isterum ingenuitas mi-
seratione digna est; istis indul-
gentiam donat ipsa insania.
At deteriores sunt, qui voci-
bus occupant similia Herculis,
ac differentes de probitate *

* * * * * An ego te venerabor, Sexte, * * * inquit turpis
Varillus? Equà re sum te pejor?

FRONTIS nulla fides. Quis enim non vi-
cus abundat

Tristibus obscenis? Castigas turpia, cum sis
Inter Socraticos notissima fossa cinædos. 10
Hispidam membra quidem, & duræ per brachia setæ
Promittunt atrocem animum: sed podice lævi
Cæduntur tumidæ, medico ridente, mariscæ.
Rarus sermo illis, & magna libido tacendi,
Atque supercilio brevior coma. Verius ergo, 15
Et magis ingenue Peribomius. Hunc ego satis
Imputo, qui vultu morbum, incessuque fatetur.
Horum simplicitas miserabilis; his furor ipse
Dat veniam. Sed peiores, qui talia verbis
Herculis invadunt, & de virtute locuti 20
Clunem agitant: ego te ceventem, Sexte, verebor,
Infamis Varillus ait? Quo deterior te?

ANNOTATIONES.

8. *Frontis nulla fides.*] Alii Codices habent,
fronti. Id est, nulla fides habenda speciei ex-
terne rerum.

9. *Tristibus obscenis.*] Hominibus tristitia vul-
tus & frontis specie gravitatem morum & Curii
castimoniam preferentibus, dum Bacchanalium
impudica imitantur facta & obscenitates.

Castigas turpia, cum sis, &c.] Illum oppor-
tet omni carere vitio, qui castigare vitium, at-
que vitiosos reprehendere vult: ut eloquitur
Tullius in *Salustio*.

10. *Socraticos.*] Legunt alii *Sotadicos*, a *Sotade*
Cretensi Poeta, qui Phylacas scripsit, sive
de Cinædis, ex Suida. Alii intelligunt ipsum
Socratem, qui male audiit apud multos quasi
pæderastes. Aristophanes lacerat Socratem ac
discipulos ejus, cum sit & ipse pejor plerisque
inquit vetus Scholiastes. Vide Persii Satiram 4.
ver. 2.

Notissima fossa.] Sentina vitiorum, & eo no-
mine cognitus es cuius: nec aliter interpre-
tari licet aut liber, ob castitatis reverentiam.

11. *Hispidam membra quidem, &c.*] Negle-
ctus exterior cultus, & pilis hirsuta membra
corpus robustum indicantia, fortem pariter ani-
mum spondere videntur: verum e contra ti-
bi accidit: nam exteriori virtutis simulatione
flagitia celas.

14. *Rarus sermo illis, &c.*] Nam & affectata
hæc taciturnitas ad morum gravitatem pertinet
simulandam; sicut & attonium caput, ad Stoi-
cam severitatem.

15. *Supercilio brevior coma.*] Comam alere

probrosam cum esset, Stoicis caput ad cutem
tondere solemne erat. Vide Persii Satiram 3.
ver. 54. Turneb. lib. 15. cap. 17.

Verius ergo, &c.] Ergo tolerabilior impro-
bitas Peribomii, qui se ostendit qualis est.

16. *Peribomius.*] Alii, *Peribonius*; famosus
nepos frontis perficiæ, ac perditæ turpitudi-
nis.

Hunc ego satis imputo.] Fatalem ejus ani-
mi puto cæcitatem, qui sua palam vitia profi-
tetur. Ex astrorum dominantium necessitate,
aut ex ferrea factorum vi improbus ille esse vi-
deatur: at tu ex prava & maligna voluntate,
qui improbitatem occultas.

17. *Vultu morbum incessuque fatetur.*] Spe-
culum mentis est facies, & taciti oculi cordis
fatentur arcana, inquit D. Hieron.

Morbum fatetur.] Impuras affectiones osten-
tat oculis, fronte, incessu; non celat, ut faci-
unt ii qui vultu ad severitatem composito, ac
incessu gravi, alios se monstrant quam sint, &
Curios simulant, & Bacchanalia vivunt.

18. *Horum simplicitas miserabilis.*] Nam ii
stupent vitio, ut habet Persius Sat. 3. nesciunt
quid perdant, & hinc carere videntur culpa,
& ob furorem mereri veniam.

19. *Verbis Herculis.*] Dignis Hercule, cum
virtutis iter arduum maluit ingredi quam viti-
orum proclive. Vide Pers. Sat. 5. v. 35.

21. *Te, * * * Sexte, verebor.*] Te perinde
ac ego infamem, licet forte ignobilis nobilem
scilicet verebor?

22. *Varillus.*] Homo nequam & flagitiosus.

Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.
 Quis tulerit Gracchos de seditione querentes?
 Quis cœlum terris non misceat, & mare cœlo, 25
 Si fur displiceat Verri, homicida Miloni?
 Clodius accuset moechos, Catilina Cethegum?
 In tabulam Syllæ si dicant discipuli tres?
 Qualis erat nuper tragico pollutus adulter
 Concubitu: qui tunc leges revocarat amaras 30
 Omnibus, atque ipsis Veneri Martique timendas,

tragico stupro, qui tunc restituere decreta cunctis acerba, & Veneri etiam Martique metuenda:

ANNOTATIONES.

23. *Loripedem rectus derideat, &c.*] Solus ille culpet aliorum vitia, qui sine vitio est. Nec enim decet ut varicis varicum, niger nigrum derideat. *Loripes* dicitur is, qui pedes in modum lori tortos habet.

Æthiopem.] Macrobius de Somno Scipionis lib. 2. c. 10. *Vicinia Solis*, inquit, usque ad speciem nigri coloris exiit Æthiops, torrida nimirum Zona subiectos. Plinius lib. 2. c. 78. ait Æthiops vicini sideris vapore torreretur adustisque similes gigni. Hos aiunt ortos a Chami filio Chus, quem Hebraice nigrum interpretantur. Multa de Æthiopibus Diodorus Siculus lib. 4. cap. 1.

24. *Quis tulerit Gracchos, &c.*] Exemplis conglobatis illustrat quod dixit.

Gracchos.] Et ipsos seditionibus & rebus novis semper studentes. Tiberius Gracchus Tribunus plebis prout sibi potestatem & Magistratum cupiens seditionem movit, Capitolium petiit, ubi oppressus est a Scipione Nafica, ejusque cadaver in Tiberim fuit projectum. Caius autem Gracchus accitus a Senatu ire noluit, imo armata familia Aventinum occupavit: unde fulgens seu ab ipso seu a servo interemptus est. Aurelius Victor de Viris illustribus. Plautus in eorum Vita.

25. *Quis cœlum terris, &c.*] Quis non exclamet præ indignatione ut est apud Terentium, O cœlum! ô terra! ô maria!

26. *Verri.*] Siciliæ depredatori, dum ibi esset Proconsul.

Miloni.] Qui P. Clodium interfecit.

27. *Clodius.*] Adulteris, incestis, aliisque flagitiis famosus. Cicero pro Milone, & alibi.

Catilina Cethegum.] Quandoquidem ambo æque patriæ hostes, æque sceleribus infames, & ejusdem conjurationis participes & conficii.

28. *In tabulam Syllæ.*] In qua proscriptionis leges erant scriptæ. De Syllâ jam diximus Sat. 1. v. 16. Vide Appianum Florum lib. 3. c. 21. Valerium Maximum lib. 9. cap. 2.

Discipuli tres.] Triumviri libertatem & Rempublicam pariter ac Sylla fecerat, opprimentes, an Syllæ tyrannidem inestari audent? Cæsar,

Rectus subsannet obertos habentem pedes, & candidus Æthiopem. Equis toleraverit Gracchos exposcantes de tumulu? Quis non confundat Cælum cum terris, & mare cum Cælo; si raptorem damnet Verres, homicidam Milo, Clodius vituperet stupratores, Cethegum Catilina; si contra Sylla leges loquantur tres ejus discipuli? Qualis haud ita pridem erat adulter inquinatus

Pompeius, Crassus, qui Syllæ fuere discipuli: aut certe Augustus, Lepidus, Antonius, qui per cruentum fœdus juncti cum Republicam invaserunt, Syllam imitati, Senatum & Equestrem Ordinem proscribere. Vetus Schol.

29. *Adulter.*] Proculdubio Domitianus, qui Juliam fratris Titi filiam alii collocatam ultro corrupit, quin & causa mortis illi extitit coactæ conceptum abigere, ut ait Suetonius Domitianus cap. 22.

Nuper.] Vox ista satis innuit non intelligendum hic Claudii Imperatoris cum Agrippina incestum, de quo Tacitus Annal. 12. multo minus Caligulam fororem consuetudine abutentem, ut refert Suidas.

Tragico.] Scelerato, nefando. Tragedia digno. Sic Phædræ novercæ in Hippolytum amor, & Thyestæ cum Ærope Atrei sui fratris uxore adulterium, Tragediarum argumenta fuisse. Seneca.

30. *Qui tunc leges revocarat amaras.*] Cui primum pudico aculatur, Martial. lib. 9. Epigram. 7. postea vero quæ vetabat infanda ipse perpetravit.

Leges amaras.] Juliam Legem contra adulteros, de qua jam Sat. 1. Item aliam, quæ marces vetuit castrari, ut habet Suetonius Domitianus cap. 7. Martial. lib. 6. Epigram. 2. sic adulatur Domitiano.

Lusus erat sacra connubia fallere tædæ.

Lusus & immeritis exsecuisse mares.

Utraque tu prohibes, Cæsar, &c.

Anar.] Impuris hominibus nempe, & mangonibus, de quibus Martial. lib. 9. Epigram. 7.

Non puer avari scelus arte mangonis

Virilitatis damna maret erepta.

Nec quam superbus corpuet stuprem leno,

Dat prostituto misera mater infanti.

31. *Veneri Martique timendas.*] Utpote Diis adulteris, qui & a Vulcano deprehensi, vinetique, aliorum Deorum ludibrio expoliti sunt, ut aiunt Fabulatores.

quando Julia fertilem uterum
exonerabat tot abortivis, &
ejiciebat offas patris confimi-
les. Ergo numquid non legi-
time & iuste Scauros extrema
scelera dissimulantes aspernan-
tur & redarguant condemnata.
Laronia non passa est quicquam
de istis torvo vultu sepius
vociferantem: ubi es modo lex
Julia? An somno indulges?
Ad quem respondit illa mo-
dicè ridens: o sæculum fortun-
natum, quod te committit con-
tra praves mores! Nunc Roma
verecundiâ suffundatur: en
tertius Cato ex Olympo delapsus est. Attamen unde ista comparas opobalsama, quæ tibi pilosâ cer-
vice exhalant? Ne pigeat indicare magistrum officinæ.

Cum tot abortivis sæcundam Julia vulvam
Solveret, & patruo similes effunderet offas.
Nonne igitur jure, ac merito vitia ultima fictos
Contemnunt Scauros, & castigata remordent? 35
Non tulit ex illis torvum Laronia quemdam
Clamantem toties; ubi nunc lex Julia? Dormis?
Ad quem ita subridens: felicia tempora, quæ te
Moribus opponunt; habeat jam Roma pudorem.
TERTIUS è cœlo cecidit Cato. Sed tamen unde
Hæc emis, hirsuto spirant opobalsama collo 41
Quæ tibi? Ne pudeat dominum monstrare tabernæ.

ANNOTATIONES.

32. *Julia.*] Titii filia, Domitiani neptis, de qua modo.

33. *Solveret.*] Partum abigens toties, at tandem ea ratione scelestis poenas luens, ut mox diximus.

Offas.] Est proprie carnis frustrum: hic vero significat embryones & immaturos terus. Domitiano patri simul & patruo similes, alii explicant, instar Domitiani deformes.

34. *Nonne igitur, &c.*] Quæcum ita sint, an non jure detestamur hypocritas, Scauri similes? *Vitia ultima.*] Id est, supremæ improbitatis.

35. *Scauros.*] M. Æmilius Scaurus, homo nobilis, impiger, facilius, potentia, honoris, divitiarum avidus, cæterum vitia sua callide occultans. Sallust. *de Bello Jugurth.* Vide Alcon. Pæd.

Castigata remordent.] Nonne merito vitiosi quando a vitiosis æquè mordentur, eos remordent, reprehensi reprehendunt, ac vicissim castigant?

36. *Ex illis.*] Ex hypocritarum numero & farina.

Torvum.] Severa fronte, aspero vultu & indignabundo, torvis oculis.

Laronia.] Alibi legitur, *Lauronia*, alibi & *Latronia* mulier seu meretrix verbis procax, & nummis potens, de qua Martialis, lib. 2. Epigram. 32.

Abnegat & retinet nostram Laronia servum;
Respondes, orba est, dives, anus, vidua.

Quemdam.] Adversus impuras mulieres debacchantem.

37. *Lex Julia.*] De ea jam supra ad v. 30. a Julio Cæsare dicta lex pura capita comprehenditur, & plures titulos, de Ambitu, de Anna, de Reperundis, &c. De adulteriis autem coercendis, non solum temeratores alienarum nuptiarum gladio punit, sed & eos, qui cum matulis nefandam libidinem exercere audent,

Sec. lib. 4. Institut. de Publ. Jud. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 1.

Dormis?] An manes inutilis quando tot puniendi mulierum adulteria? Exspescere.

38. *Ad quem ita subridens.*] Alii Codices habent, *Atque ita subridens*; per amarum & salsum jocum ulciscitur Laronia, & viros infectatur.

Felicia tempora! Ironice.

39. *Opponunt.*] Nasci fecerunt, & statuunt quasi murum firmissimum ad sistendos irangendosque virorum incurfus, gravitate tua ista Centoria.

Habeat jam Roma pudorem.] Coram te scilicet, ut olim præsentem Catone, in Floralibus. Vide Persii Sat. 4. ad 178.

40. *Tertius Cato.*] Gravis & severus morum Censor. *Tertius* vero, quia duo fuere insignes hujus nominis viri, alter M. Cato a censura cognominatus; alter M. item Cato Censorii pronepos, qui bello civili se ipse interemit Uticæ in Africa, unde Uticensis dictus. Plutarchus & alii. Macrob. lib. 2. in somn. Scip. cap. ultimo, *Cato*nes ambos otiosis pariter & actiuolis virtutibus inclaruisse ait.

Sed tamen unde, &c.] Nimirum Censorem agis verbo tenus, at re mollis es & effæminatus, proindeque flagitiosus: ut notant unguentis delibuta cervix, & opobalsama; quamvis pilolo collo vir appareas, & videri veis.

41. *Opobalsama.*] Ab ὀπός, succus, & βάλανος, balsamum. Vide Plin. l. 12. c. 25.

Spirant.] Odorem suavissimum spargunt.

42. *Ne pudeat dominum monstrare tabernæ.*] Quæso nobis indica myropolam, a quo possimus & nos tam boni odoris unguenta emere. Certe scæminas ista decebunt magis quam te virum.

Tabernæ.] In qua emisti tam pretiosa balsama.

Quod

Quod si vexantur leges, ac jura, citari
Ante omnes debet Scantinia. Respice primum
Et scrutare viros: faciunt hi plura, sed illos 45
Defendit numerus; junctæq; umbone phalanges.
Magna inter molles concordia. Non erit ullum
Exemplum in nostro tam detestabile sexu.
Tædia non lambit Cluviam, nec Flora Catullam.
Hispo subit juvenes, & morbo pallet utroq; 50
Numquid nos agimus causas? Civilia Jura
Novimus? Aut ullo strepitu fora vestra movemus?
Luctantur paucæ, comedunt coliphia paucæ.
Vos trahitis lanam, caethisque peracta refertis
Vellera: vos tenui prægnantem stamine fufum 55
Penelope melius, melius torquetis Arachne,

Quod si excutuntur decreta,
& sanctiones, afferri præ cun-
ctis oportet legem Scantiniam.
Viros primò contemplare atque
examina. Illi plura perpe-
trant: at istos suctur multi-
tudo ac turba scuto conjun-
ctæ. Summa est consensus in-
ter effeminatos. Nullum ex-
tabit exemplum adeo nefan-
dum in sexu nostro. * * * *
An nos
causas peroramus; Leges Ci-
viles scimus; vel agitamus fo-
ra vestra crepitu aliquo? Non
multa certant, non multa co-
liphia manducant. Vos netis
lanam, & in cophinis vellera
absoluta reportatis. Vos fufum
subtili filo gravidam solertibus

volutis quam Penelope, & agilius quam Arachne;

ANNOTATIONES.

43. Quod si vexantur leges.] Si excitantur, si ad executionem revocantur, sane præ ceteris vigere debet lex contra viros infandæ libidini servientes rite constituta.

44. Scantinia.] Lex lata adversus Scantinium ejusque similes. Val. Max. l. 6. c. 1. n. 7. sic habet: M. Claud. Marcellus Aedilis Curylis C. Scantini Capitolino Tribuno Plebis ad populum diem dixit, quod filium suum de sinu pro appellasset. . . . Citatus ille Scantinius Rens uno teste qui tenatus erat, damnatus est. Suet. Lege Scantinia quosdam ex utroque ordine a Domitiano condemnatos ait. Cap. 8. Domit. Statuebat illa, ut qui ingenuum stuprasset, decem millia sestertium solveret.

45. Scrutare viros.] Hypocritas illos & Centoriam gravitatem ostendentes intus inspicere, quot eheu flagitia deprehendes?

Illos defendit numerus.] Quia plures sunt, & numero prævalent, hinc impune peccant illi, & inulti abeunt, etsi gravioribus poenis obnoxii, Lucanus.

Quicquid multis peccatur, inultum est.

46. Junctæque umbone phalanges.] Metaphora a re militari, in qua milites conglobati urbis obfessæ muros aggressuri sublata supra caput scuta scyris conjungunt, ac testudine facta ab hostium telis se tuerunt. Vide Lips. Epistolic. quæst. Lib. 4. Epist. 13. magis vero ejusdem Poliorcet. Lib. 1. Dialog. 5. & 8.

47. Non erit ullum exemplum, &c.] Noster mulieribus sexus nihil agit ita detestandum, ut est id quod viri inter se perpetrant.

51. Numquid aut agimus causas.] Nos mulieres virorum officia non invadimus, cur, o viri occupatis muliebria?

52. Fora vestra.] Vobis propria, & viris conyenientia, non feminis, ut patet, non attent-

mus: nec enim Juris captamus scientiam, aut in Foro causas agimus. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 3. feminas aliquot affert ausas in Forum venire, & ibi apud Judices perorare; nimirum Amæliam, Afraniam, Hortensiam; quibus & eo nomine inusta impudentiæ nota.

53. Luctantur paucæ.] Vide Sat. I. v. 22. Sat. 6. v. 245. & seq. Martial. Lib. Spectac. Epigram. 6.

Coliphia.] Horum meminit Plautus in Persa Scen. 3. & Martial. lib. 7. Epigram. 66. panes athletarum fuisse dicuntur, appellati sic, eo quod eorum membra Græce κάλα reddant ίσα, i. e. rebus. Panes autem cum recenti caseo commixtos fuisse coliphia. Alii etymologiam deducunt a κάλιξ, quod pattilli seu placentiæ genus celebratur Athenæo lib. 3. Item lib. 14. cap. 13.

54. Calathis.] Quidam aiunt calathum proprie dici quasillum seu sportellam, ubi reponuntur lanæ tinctæ & purpureæ, Græcis κάλα.

Peracta refertis.] Diurnum pensum quotidie refertis, & vellera evoluta seu pertexta.

55. Prægnantem.] Filo turgentem circumvoluta.

Stamine.] Vide quæ notabimus Pers. Sat. 6. v. 73. ad vocem trama.

56. Penelope.] Ulyssis uxor lanificii peritissima, quæ procos absente viro sapienter elusit, eis se promittens obsecuram absoluta tela, quam singulis noctibus retexebat.

Melius torquetis Arachne.] Alii legunt, levius, Arachne.] Lydia puella, quæ, ut fabulantur, in cerramen artiste xtorix Palladem ausa provocare, in araneam transformata temeritatem luit. Ovid. Met. 6. Cæte. um Arachne linum ac retia invenit, fusos autem in lanificio Closter Arachnes filius, auctore Plinio, lib. 7. cap. 56.

Horrida

quale peragit concubina inculta sedens in stipite. Comperimus est quare Hister codicillos repleverit uno liberto, & quare vivens plurima donavit adolescentula. Opulenta erit, quae cubat tertia in cubili amplo. Tu matrimonium contrahere, & flet: secreta dant lapillos. Et post ista severam de nobis fiet iudicium. Censura corvis indulgentiam tribuit, columbas autem exagitat. Stoici verendum profugerunt increpantem vera & comperta. Enimvero quid falsum protulit Laronia? Ecquid autem non agent alii, quando tu

Horrida quale facit recidens in codice pellex.

Notum est cur solo tabulas impleverit Hister Liberto; dederit vivus cur multa puellae.

Dives erit, magno quæ dormit tertia lecto. 60

Tu nube, atque tace. Donant arcana cylindros. De nobis post hæc tristis sententia fertur.

DAT veniam corvis, vexat censura columbas.

Fugerunt trepidi vera ac manifesta canentem Stoicidæ. Quid enim falsi Laronia? Sed quid 65

Non facient alii, cum tu multitia sumas,

ANNOTATIONES.

57. Codicē.] Truncus erat ligneus, cui alligati infidebant servi, & operi vacabant.

Pellex.] Ea proprie dicitur quæ pellicit & præripit uxori suum virum. Pro famula hic poni contendunt aliqui, quippe cum hero sæpe adulterium committebant servæ: hæc vero deprehensæ a maritis familias dure habebantur, & ad arboris truncum alligatæ cogebantur lanificio insistere.

58. Notum est cur, &c.] Sic Eclog. 3. Virg.

Novimus & quite.

Solo tabulas impleverit Hister liberto.] Libertus nimirum impudicus flagitioso domino nefarie obsecutus tabulas ejus testamenti unus implet; cum in mercedem scelèris hæres ex arte scribitur.

Hister.] Hister Pacuvius Sat. 12. v. 128. homo dives, & flagitiis notus.

59. Dederit vivus cur multa puella.] Per leges viro non licet uxori legare quidquam ex testamento: nec apud Romanos ex lege Voconia licebat, saltem multa: hinc vivus dat. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 15.

Puella.] Uxori liberæ adolescentulæ, ut aiunt aliqui; vel potius uxori propriæ, ut taceat scelus mariti cum liberto, cujus est conscia, neve revelet infandam illam turpitudinem.

60. Tertia.] Scilicet uxor cum viro & liberto.

61. Tunnabe, atque tace.] Si nosti connivere ad nefarias mariti libidines, expedita tibi est ad opes acquirendas via & ratio. Porro est etiam egregia Laroniæ indignatio, quasi diceret: Quæ vero deinceps nubere velit; & quæ nupta tacere & ferre possit ejusmodi virorum nequitiam? Sic Virg. Eclog. 1.

Insere nunc, Melibæe, pyros, pone ordine vites.

Donant arcana cylindros.] Si arcanum tegas, si taceas secreta viri tui scelera, flagitiosi silentii pramium nanciscere a marito.

Cylindros.] Inaures, gemmas, lapillos, in modum cylindri oblongos. Elenchos vocat Sat. 6. v. 457. id est, margaritas in similitudinem pyri turbinatas, ex Plin. lib. 9. cap. 35. Elenchos, inquit, appellant fastigiata longitudine, alabastro- rum figura, in pleniorē orbem desinentes. Hæc

digitis suspendere & binos ac ternos auribus, faminarum gloria est. Hæc Plinius. Quid vero proprie cylindros, indicat Georgic. 1. Virg.

Area cum primis ingenti aquanda cylindro.] Nempe lapis est oblongus & teres, qui supervolvitur & æquat aream.

62. De nobis.] De mulieribus.

Post hæc.] Postquam nota sunt infanda virorum crimina.

Tristis sententia.] Lex Julia, vel severi impurorum hypocritarum sermones contra mulieres haud pudicas.

63. Dat veniam corvis, &c.] Sententia, & adagium. Id est, leviora coercerentur in infimis, at impune graviora divites committunt.

Censura.] Morum castigatio, animadversio, punitio, quæ penes Censorem.

Corvis, columbas.] Discrevit sexum per aves, inquit Ver. Schol. porro per corvos impuri notantur: per columbas autem muliercularum simplicitas qua fit ut a viris facile in adulterium impellantur. Seu quod in tutela Veneris sunt columbæ, per has bene significat adulteras: per corvos autem & colorem nigrum, atrociam virorum & contra naturam flagitia eoque minus veniam merentia.

64. Fugerunt trepidi.] Ad has Laroniæ voces arcana flagitia exprobrantis, aufugerunt illi conscientia sua percussi.

65. Stoicidæ.] Sicut Priamidæ, Æacidæ, Scipiadæ. Veros autem Stoicos non indicat aut ferit, sed hypocritas, qui Stoicam probitatem simulantes nefario vivunt.

Laronia.] Vide supra v. 36.

Quid non facient alii.] Si tu Judex & Cenfor mollitiem præfers, quid alii non audebunt? Et molles qua fronte mollis ipse damnabis.

66. Multitia.] Vestes bombycinas, subtiles, pellucidas, quibus nec defendi corpus aut pudor possit, ut ait Seneca de Benef. 7. Nec puduit has vestes usurpare etiam viros, levitatem propter æstivam; in tantum & lorica gerenda discessere mores, ut oneri sint etiam vestes, inquit Plin. lib. 11. cap. 23.

Cretice?

Cretice? Et hanc vestem populo mirante perores
In Proculas, & Pollineas? Est mœcha Fabulla.
Damnetur si vis, etiam Carfinia. Talem
Non fumet damnata togam. Sed Julius ardet, 70
Æstuo. Nudus agas? minus est infamia turpis.
En habitum, quo te leges ac jura ferentem
Vulneribus crudis populus modo victor, & illud
Montanum positis audiret vulgus aratris.
Quid? Non proclames, in corpore Judicis ista 75
Si videas? Quæro an deceant multitia testem.
Acer, & indomitus, libertatisque magister
Cretice pelluces. DEDIT hanc contagio labem,
Et dabit in plures: sicut grex totus in agris

ô Cretice, induis serica, & ad-
versus Proculas, ac Pollineas
dicis, plebe vestimentum istud
admirante? Fabulla est adul-
tera: condemnatur quoque, si
libet, Carfinia. Certe condem-
nata non induet ejusmodi to-
gam. At Julius incalcescit:
effervesco. Nudus incede. Stul-
ticia est minus infamis. Ecce
vestem, in qua te leges & jus
portantem auscultaret populus
nuper victor, recentibus plagis,
atque plebs ista montana, di-
missa vomere. Ecquid non ex-
clames, si aspicias illa in cor-
pore Judicis? Rogo utram se-
rica testii conveniant. O Cretice,
trans appares vehemens, ac in-

victus, & libertatis auctor. Contagium immisit istam maculam, & in plures sparget: quemadmo-
dum grex integer.

ANNOTATIONES.

67. *Cretice.*] O critice, ô Judex severe, in-
stas Æaci, Minœis, Rhadamanti, in Creta pri-
dem, & nunc apud Inferos Judicium, ut aiunt.
Porro fuit Julius Creticus sub Cæsaribus, illu-
strium caularum actor, teste Ver. Schol.

Et hanc vestem populo mirante perores.] Sic
Hortensius clarus ille Orator ob nimiam habi-
tus munditiem probris jactatus, & ludibrio ex-
ceptus, atque saltatriculæ nomine Dionysia ap-
pellatus fuisse dicitur. Gell. lib. 1. cap. 5.

68. *Proculas & Pollineas.*] Impudicas mulieres.

69. *Fabulla, Carfinia.*] Nomina mulierum
impudicarum, quarum hæc illa videtur indicari
& induci velut turpior, ac nequior.

Talem.] Ita pelluentem, ac tenui substami-
ne, ut est illa tua, ô Cretice.

70. *Damnata.*] Mulier adulterii convicta,
virilem togam induta cogebatur prodire in pub-
licum, atque sui flagitii pudorem & pœnam
ferre. Auctores sunt Acron, & Porphyrio in
Horat. Hinc ipse Flaccus lib. 1. Serm. 2.

* * * * * *Quid inter*

Est in matrona, ancilla peccesve togata.

Togam.] Toga virorum erat, Stola mulierum.
Hinc Tullius in Anton. *Sumpsi virilem togam,
quam statim muliebrem stolam reddidisti.*

Sed Julius ardet.] Respondet & accusat se
Creticus; at ego nonnihi propter attum, &
gravem sulci mentis, & Caniculæ ardorem,
illa multitia levioresque togas assumo.

71. *Nudus agas.*] Reponit Juvenalis, quod
si ita est, & graviolem æstate nequeas vestem
ferre, profecto satius est ut nudus, & sine ullo
integumento procedas, agas, perores.

Minus est infamia turpis.] Quamvis enim
ita nudum te insanum existiment, minor erit
infamia, quam si mollis & flagitiosus per vestes
illas sericas videre. Legunt quidam, *infamia*

pari sensu. Utrobique amara est ironia & per-
missio.

72. *En habitum quo, &c.*] Ironice admo-
dum. En te sic vestibus pelluentem, velut al-
terum Quinctium Cincinnatum, audiunt Roma-
ni quasi Legislatorem, & Imperii vindicem.

73. *Crudis.*] Vel recentibus, vel crudelibus
& lævis. Non incruenta pugna victoriam a-
deptus.

74. *Montanum vulgus.*] Quod montes &
agros incolit, & in urbem confluere solet, ad
triumphi pompam spectandam, aut ad leges
quæ promulgantur, excipiendas.

Positis aratris.] Relicto opere rustico cupide
accurret.

Audiret.] Te mollem & effœminatum ille
asper & induratus militia & labore populus
auscultaret.

75. *Quid? Non proclames.*] Ut supra, Quis
Cœlum terris non misceat, exclamando: O
Cœlum, &c.

In corpore judicis ista si videas.] Si indu-
um sericis Judicem aspexeris.

76. *Quæro an deceant multitia testem.*] An
igitur in teste, qui inferior Judice est, tolerabis
pelluentem togam, & bombycina vestimenta,
quæ in ipso Judice non feras?

77. *Acer & indomitus, &c.*] Per sarcasum
& subannationem crebram exagitat mollem
Creticum Juvenalis: scilicet in isto habitu vin-
dex libertatis omnino videris, inquit.

78. *Pelluces.*] Ut per togam sericam & sub-
tilem perspiciuntur membra tua, sic & animus
tuus virilis apparet elucetque. Ironice.

Dedit hanc contagio labem.] Eheu luem hanc
mollitem nempe afflavie tibi & affricuit mol-
lium consuetudo: & tu illum in alios trans-
mises.

perit minus scabie, atque sues
prurigine; & racemus ab alio
racemo visus lividum colorem
contrahit. Quidpiam illà ve-
ste turpins aliquando perpetra-
bis. Nullus subito fœdissimus
evasit. Sensim te admittent
qui in adibus longas tœnias
accipiunt temporibus, ac totâ
cervice torques aptant: & Bo-
nam Deam conciliant ventre
suis mollicula, atque paterâ
capaci. At perverso ritu longè
pulsâ mulier januam non in-
greditur. Ara Dea unis est
aperta masculis. Vociferantur:
abscedite profanæ. Illic nulla
tibia cornu insonat.

Unius scabie cadit, & porrigine porci;
Uvaque conspecta livorem ducit ab uva.
Fœdus hoc aliquid quandoque audebis amictu.
NEMO repente fuit turpissimus. Accipient te
Paulatim qui longa domi redimicula sumunt
Frontibus, & toto posuere monilia collo, 85
Atque Bonam teneræ placant abdomine porcæ,
Et magno cratere Deam: sed more sinistro
Exagitata procul non intrat fœmina limen.
Solis ara Deæ maribus patet: ite profanæ,
Clamatur: nullo gemit hic tibia cornu. 90
Talia secreta coluerunt Orgia teda

ANNOTATIONES.

80. Scabie.] Trita similitudo. Cornelius
Celsus de Scapie. Durius est, inquit, cutis ru-
bicunda, e qua pustula oriuntur quadam humi-
diores, quidam sicciore, exeunte ex aliquibus
sanie, &c.

Porrigine.] Morbus est porcorum simul &
hominum, quo squamæ veluti quædam inter-
pilos exurgunt, interdum madentes, alias sic-
cæ, ut habet idem Celsus.

81. Uvaque conspecta livorem ducit ab uva.]
Sicut etiam uva corrupta proximam uvam cor-
rumpit ex contractu. Aliter explicat Hadrian,
Turneb. lib. 15. cap. 17. vultque Poëtam loqui
ex opinione vulgi existimantis, maturescere
& livescente una uva, aliam vicinam ex æmu-
latione quadam statim livescere. Favet Vet.
Schol. dicens: Hoc e Proverbio sumitur: Uva
uvam videndo varia fit.

82. Fœdus hoc aliquid, &c.] Hæc vestium
mollities ad aliquid pejus te deducet, nimirum
ad infandas libidines.

83. Nemo repente fuit turpissimus.] Gradus
sunt virtutum sic & vitiorum.

Accipient te.] Suum in consortium te assu-
ment impuri mystæ, quorum instituit Collegi-
um Domitianus ad Quinquatria Minerve quo-
tannis in Albano celebranda: ex Sueton Domit.
c. 4. Horum lasciviam hic a Poëta potissimum
reprehendi nonnulli contendunt.

84. Longa redimicula.] Redimiculum, mu-
liebris capitis ornamentum; fasciolæ seu tæniæ
a mitra dependentes. Tull. Verr. 5. hæc civitas
mulieri redimiculum præbeat. Vide Virg. Æ-
neid. 9.

Et tunica manicas, & habent redimicula
mitræ.

Domi sumunt.] Hinc patet non publica sed
privata fuisse conventicula hominum impuro-
rum & mollium, qui mulieb. iter ornati easdem

inter se libidines & spurcias committant, quas
solebant mulieres in Sacris Bonæ Deæ.

86. Atque Bonam teneræ, &c.] Describit
ritus a fœminis tervari solitos in Sacris illis
nocturnis.

Bonam Deam.] Seu Maiam, seu Proserpi-
nam, Opem, &c. Macrobr. lib. 1. Saturnal.
cap. 12.

Abdomine porcæ.] Porcæ fumen optimum
Antiqui abdomen vocabant, inquit Plin. lib. 11.
cap. 37. Porro quid proprie abdomen describit
Cornel. Cels. lib. 4. cap. 1. Ipsa, inquit, illa
inter coxas & pubem posita sunt, a quibus ab-
domen sursum ad præcordia pervenit.

87. Cratere.] In Sacris vinum fundebatur.
Virg. passim. Æneid. 5.

--- Vina liquentia fundam.

Vide Sat. 12. v. 8. & ibid. Annot.

More sinistro.] Contrario prorsus ac inverso.
Nam Bonæ Deæ solæ fœminæ sacrificabant, at
hic soli viri admittantur.

89. Maribus.] Et quidem effœminatis.

Ite profanæ.] Sicut in mulierum Sacris e
contra: Procul ite profani. Proprie hic, quasi
porro a fano este, ite, discedite.

90. Tibicina cornu.] Varia instrumenta, tu-
ba, cornu, tibia in Sacris adhibebantur.

91. Talia secreta coluerunt, &c.] Quæ ab
illis mollibus & effœminatis viris patrantur
Romæ flagitia in fœtis Bonæ Deæ Sacris, talia
sunt qualia exercebantur in Corythiis apud A-
thenienses.

Orgia.] Bacchi Sacra, sic dicta ab ὄργῃ
furore. Vide quæ de Bacchanalibus dixi initio
hujus Satiræ.

Secreta.] Mystica; nisi potius nocturnas &
clandestinas libidines Sacrorum illorum notat.

Teda.] Vide Sat. 1. v. 155. seu Plin. lib.
16. cap. 10.

Cecropiam soliti Baptæ lassare Corytto.
Ille supercilium madida fuligine tinctum
Obliqua producit acu; pingitque trementes
Attollens oculos: vitreo bibit ille Priapo, 95
Reticulumque comis auratum ingentibus implet
Cœrula indutus scutulata, aut galbana rafa;
Et per Junonem, domini jurante ministro.
Ille tenet speculum pathici gestamen Othonis,

jurante per Junonem heri sui. Iste velut exuvias,

Baptæ assueti fatigare Corytto
Cecropiam celebrant ejusmodi
Orgia, arcanâ face. Hic acui
incurvâ supercilium extendit
humidâ tinctum fuligine, ac
pinget tremulos erigens oculos.
Iste potat Priapo ex vitreo; &
reticulum inauratum replet
densis capillis, vestitus cœruleâ
chlamyde scutulis distinctâ,
vel galbanoraso; atque famulo

ANNOTATIONES.

92. *Cecropiam.*] A *Cecrope* primo Athenien-
sium Rege denominatur sæpe id omne quod
ad Athenas atque universam Atticam regionem
pertinet.

Corytto.] Accusat. Græc. quartæ Declinati-
onis. Ea fuit saltatrix spurcissima, post mor-
tem in Impudentiæ Deam consecrata Athenis,
& nocturnis Sacris omni libidinum genere plen-
is culta.

Lassare.] Ea nempe Sacra saltationibus im-
pudicis ad satietatem usque & lassitudinem per-
agebantur.

Baptæ.] Ἀπὸ τῆς βαπτῆς, lavare, dicti:
quia aqua calida tingeantur illis Sacris Coryttis
initiati. Polit. Miscell. cap. 10. Porro, Baptæ,
titulus Comœdiæ Eupolidis Poëtæ, in qua viros
Athenis ad imitationem fœminarum saltantes
inducit & psaltriam lassantes. Vet. Schol. Cum
autem Baptarum lasciviam Eupolis proscripisset,
ab illis in mare præcipitatus & submersus fuisse
dicitur.

93. *Ille supercilium, &c.*] Quidam ex illis
denigrant *supercilia*: nam color niger in ocu-
lis & crinibus olim laudabatur, teste Horatio ad
Pisones.

Spestandum nigris oculis nigroque capillo.
Xenophon in *Pædia* Cyri ait a quibusdam ocu-
lorum palpebras fucis pingi, & sic decorem in
aspectu contrahi. S. Cyprianus de *habitu Virgi-
num*: docuerunt oculos circumducto nigrore
fucare, genas mendacio ruboris inficere, & mu-
tare adulterinis coloribus crinem.

94. *Obliquâ acu.*] *Acu* crinali, vel calami-
stro, ut volunt alii.

Pingitque.] *Supercilia*, & oculorum pilos.
Tanta est decoris affectatio, ut tingantur oculi
quoque, inquit Plinius.

Trementes attollens oculos.] Timentes lædi
adhibito fucis.

95. *Vitreo bibit ille Priapo.*] Alius bibit in
scypho vitreo obscenæ figuræ, more impudica-
rum mulierum. Plin. in Proœmio Libri 33.
Artem anxere, inquit, vitiorum irritamenta:
in poculis libidines celare juvit, ac per obsceni-
tates bibere. Et alibi, *vina ex libidine hauriuntur.*

Priapo.] Is Liberi patris ac Veneris filius,
quem velut horrorem Deum olim coluerunt.
De eo plura dicere vetat pudor.

96. *Reticulumque comis.*] Muliebris orna-
mentum capitis adhibet, *reticulo* aureo comam
colligit ac religat. Plin. lib. 12. cap. 14. sic
habet: *Persona adjicitur capiti, densumve reti-
culum.*

97. *Cœrulea indutus.*] Subauditur, *vestimenta.*
Scutulata.] Orbiculis notata. Plinius lib. 8.
cap. 48. plurimis liciis texere, quæ polymita
appellant, Alexandria instituit; scutulis divi-
dere, Gallia.

Galbana.] A colore floris Galbani, Galbana
dicta sunt vestimenta muliebris galbanei colo-
ris, qui sublucida & subalba est cum pallore.
Hinc Martialis Lib. 1. Epigram. 97. effemi-
natum notans, *galbanos habet mores*, inquit.
De *Galbano* Plin. pluribus locis lib. 12. cap. 25.
Dat & *galbanum* Syria, e ferula ejusdem nomi-
nis, rebus modo. Salmastius, aliique legunt,
Galbina, id est, viridis coloris.

Rafa.] Non villosa, pilos non habentia.
Plin. lib. 8. cap. 48. mox citat. Togas rafa
Divi Augusti novissimis temporibus coepisse,
scribit Feneftella.

98. *Et per Junonem.*] Non domino tan-
tum, sed etiam ministro jurante, &c.

Per Junonem jurant.] Hæc omnia mulie-
briter. Nam solæ mulieres per Junonem ju-
rabant; viri per Jovem, per Herculem. Vide
Plin. lib. 2. cap. 7. *Servi illi jurant quomodo
solebant ancillæ Neronis, ipsi adstantes, per Ju-
nonem tuam*, inquit Vet. Schol.

99. *Ille tenet speculum.*] Ad quod se comat,
instat mulierum.

Gestamen Othonis.] Quo utebatur Otto Im-
perator. Sueton. cap. 12. Tanto, inquit, O-
thonis animo nequaquam corpus aut habitus
competit * * * munditiarum
fuit pene muliebrinum * * *
Quin & faciem quotidie rasitare, ac pane ma-
dido linere consuevit, idque a prima lunagine,
ne barbatus unquam esset.

*Actoris Arunci gestat speculum, quod portabat Otho; * * quo is sese aspiciebat armis indutum, quando jamjam levare signa imperabat. Res celebranda monumentis recentibus ac nova historia, speculum civilis belli sarcina. Nempe magni imperatoris est Galbam interficere, atque magni civis fortitudo pellem expolire: appetere palatii spolia in agro Bebriacensi, atque compressum digitis panem in vultum porrigere? Quod neque Semiramis pharetram gerens in regione Assyriorum fecit,*

Actoris Arunci spoliū, quo se ille videbat 100
Armātum, cum jam tolli vexilla juberet.
Res memoranda novis annalibus, atque recenti
Historia, speculum civilis sarcina belli.
Nimirum summi ducis est occidere Galbam,
Et curare cutem summi constantia civis, 105
Bebriaci in campo spoliū affectare palatii,
Et pressum in faciem digitis extendere panem,
Quod nec in Assyrio pharetra; Semiramis orbe,

ANNOTATIONES.

100. *Actoris Arunci spoliū.*] Ironice locum hunc inferit ex Æneide 12. sensus est, isque tam gloriatur speculo ab Othone accepto, quam Turnus prærepta Actori Arunco ingenti sua hasta, apud Virgilium.

Quo se ille videbat armātum.] In quo se armātum contemplabatur perperam & inuisse Otho discrimini vitæ sese mox objecturus in pugna.

101. *Tolli vexilla juberet.*] Ad committendum prælium.

102. *Annalibus.*] Hoc habent Annales supra historiam, quod per annos digestas res continent. Gell. lib. 5. cap. 18.

103. *Speculum civilis sarcina belli.*] Sarcastice. Res, inquit, nova: inter instrumenta belli, Otho speculum gestat, muliebriter sese exornans in ipsis castris, quando cum Vitellio de Imperio dimicat, ab eo mox profligandus. Corn. Tacit. *Nec deerant, inquit, qui ambitione stolidi luxuriosos apparatus conviviorum, & irritamenta libidinum, sicut instrumenta belli mercarentur.*

104. *Summi ducis.*] Othonis, qui Galbam Imperii mense septimo, in medio urbis Romæ foro obruncavit. Ipse vero Otho manu propria occubuit apud Brixellum, clade suorum per Vitellianos audita tertio Regni sui mense. Euseb. Sueton. Cornel. Tacit. Histor. lib. 2.

105. *Et curare cutem.*] Muliebris solitudine decorem procurare.

Summi constantia civis.] Ejusdem scil. Othonis, qui & muliebriter munditiem amabat, & virtutes pariter civiles & Imperatorias nihilominus exercebat, ut supra ex Sueton. & Corn. Tacit. Hist. 1. sed non erat Othonis mollis, & corpori similis animus. Quod sane mirandum juxta ac satyrico sale dignum judicat Juvenalis.

106. *Bebriaci in campo.*] Ubi Otho profligatus a Vitellianis. Oppidum est Cremonæ inter & Veronam, in Ducatu Mantuano, quod aliis *Bebriacum*, aliis *Bedriacum*, *Betriacum*, *Breti-acum*, *Metriacum*. *Bebriacensium* bellorum civilium meminit Plinius lib. 10. cap. 49. *Bedriacum* autem appellat Tacitus Hist. lib. 2.

Palatii.] Id est, Imperii Romani, cujus pacifi-

cum regimen spondebat sibi Otho victis hostibus, Vitellio cum suis, immemor a se illatæ non ita pridem Galbæ necis; suæ vero luxuriæ semper memor, & affectati decoris stolidè tenax.

107. *Et pressum in faciem.* &c.] Super genas ac faciem extendere micam panis asinino lacte madidi, ad nitorem cuti procurandum. Sueton. loco supra citato. Plin. lib. 11. cap. 41. ait, lac asinum conferre aliquid candori in cute mulierum. Unde Poppæa Neronis uxor foetas secum asinas, quingentas quocunque trahere solebat, eo lacte corpus totum macerans, extendi etiam cutem credens. Et lib. 28. cap. 12. Cutem in facie erugari ac tenerescere, & candorem custodire lacte asinino putant, &c.

108. *Quod nec in Assyrio, &c.]* Quod quidem illæ mulieres bellatrices & luxuriosæ, Semiramis, & Cleopatra, non fecerunt in bello: quibus proinde Otho mollior & effeminatior exitit.

Assyrio.] Assyria regio majoris Asiæ, Medis, Armenis, & Meopotamiæ contermina. Ptolem. Syriæ pars, Plin. lib. 5. cap. 12. At Strabone longè ampliores Assyriæ fines assignat, lib. 6. Ab Assur filio Sem, denominatam ait Iud. Etym. & S. Aug. lib. 15. *de Civit. Dei.* Assyriorum inclyta sub Belo Babylonis conditore cepit Monarchia omnium prima, anno post orbem constitutum fere bis millesimo, floruitque per sæcula circiter quindecim; postea vero ad Persas migravit sub Cyro.

Semiramis.] Uxor Nini Assyriorum Regis fortis & bellicosa, unde pharetratam vocat. Hæc Imperium propagavit, ac Babylonem amplificavit ornavitque, pro filio diu regnavit, ab eo tandem sublata est, quod ejus concubitus concupiscit. Val. Max. 1.9. c. 3. de ea sic habet: *Semiramis Assyriorum Regina, cum ei circa cultum capitis occupatæ nuntiatum esset Babylonem defecisse, altera parte crinium adhuc soluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit, nec prius decorem capillorum in ordinem, quam tantam urbem in potestatem suam redegit. Quocirca statua ejus Babylone posita eo illo habitu, quo ad ultionem exigendam celeritate præcipiti tendit.* De ea etiam fuit Justinus, Eusebius, Diodorus Siculus lib. 3.

Mœsta

Mœsta nec Aëtiaca fecit Cleopatra carina.
Hic nullus verbis pudor, aut reverentia mensæ. 110
Hic turpis Cybeles, & fracta voce loquendi
Libertas, & crine senex fanaticus albo
Sacrorum Antistes, rarum ac memorabile magni
Gutturis exemplum, conducendusque magister.
Quid tamen expectant, Phrygio quos tempus
erat jam 115

More supervacuum cultus abscindere carnem?
Quadringenta dedit Gracchus sestertia, dotem
Cornicini; sive hic recto cantaverat ære.
Signatæ tabulæ; dictum, feliciter; ingens
Cœna sedet; gremio jacuit nova nupta mariti. 120

neque Cleopatra in Aëtiaca
navi tristis. Illic verocundia
nulla in sermonibus vel mensæ
observantia. Illic Cybela fada,
atque enervatâ voce dicendi li-
bertas: ac vetulus furens cano
capillo est Sacrorumpræses, non
vulgare & dignum memoriâ
exemplum ingentis gula, &
præceptor accersendus. Atta-
men equid morantur illi, quos
jam tempus aderat amputare
gladiolo carnem superfluum,
Phrygio ritu? Gracchus sestertia
quadringenta in dotem do-
navit cornu canenti, seu is ce-
cinerat ære directo. Obsequatæ
sunt tabulæ. Acclamatum est;
fauste. Lantæ dapes appositæ: denique recens nupta quievit in sinu conjugis.

ANNOTATIONES.

109. *Mœsta nec Aëtiaca.*] Nec Cleopatra
Ægypti Regina, mœsta quod ab Augusto victa
cum Antonio, navali prælio fuisset, ad Aëgium
Epiri urbem, & promontorium, atque sibi mor-
tem admotis aspidibus parans, ne duceretur in
triumpho. Hanc eleganti admodum forma
primo adamavit Julius Cæsar, post M. Antonius
eam deperit, ac fugientem in Ægyptum con-
secutus ibi sese interemit. *Plutarchus.*

110. *Hic nullus verbis pudor.*] Apud Alba-
nos illos Sacerdotes Flaviales, de quibus supra,
nulla moderatio luxuriæ: impudiciæ, aut gu-
læ modus nullus.

Aut reverentia mensæ.] Nimiis enim indul-
gent epulis; adeo ut ex proverbio, Albanæ
dapes & mensæ pro lautis & abundantibus
ponantur.

111. *Hic turpis Cybeles.*] Turpis enim ser-
monis libertas inter illos viget: obscena que-
vis loquuntur, qualia usurpant & cantant Cy-
belæ Sacerdotes in ejus Sacris atque ludis. *Di-
odorus Siculus lib. 4. cap. 5. Ovid. Fast. 4.*

Cybeles.] Hæc aliis nominibus vocatur *Ops*,
Rhea, *Vesta*, *Magna Mater*, *Berecynthia*, *Din-
ymene*: Cybele vero, a Cybello monte Phry-
giæ, ubi instituta putantur illius Sacra: Hinc
& *Dea Phrygia* nuncupatur.

Fracta voce.] Lasciva, effæminata, ad mol-
litiem enervata & fracta.

112. *Fanaticus.*] Quasi sacro furore per-
citus, a Furiis exagitatus, Entheus.

113. *Sacrorum Antistes.*] Sacris illis infan-
dis ac caeremoniis futilibus præsidet.

114. *Gutturis exemplum.*] Ob voracitatem
& helluationis prodigium.

Conducendusque magister.] Quasi insignis
gulæ & obscenitatis præceptor, advocari dig-
nus & pretio conducì, si abesset, aut forte du-
sus non esset, ex more.

115. *Quid tamen expectant.*] Verum si

ita illi Sacra Cybeles, ejusque impuros mystas
æmulantur in obscenitatibus ac helluationibus,
quin etiam pergunt, & ipsi sibi virilia abscin-
dunt, eorum ad instar?

Phrygio more.] Ut faciunt Sacerdotes *Deæ*
Phrygiæ, qui seipsos castrant, exemplo *Atys*
pueri *Cybele* dilecti. *Diodor. Sic. l. 4. c. 5.*

Quos tempus erat jam.] Quos pridem oport-
tebat amputasse sibi pariter eam carnem, qua
viri sunt, ipsis inutilem muliebria sectantibus.

116. *Cultus.*] More Judæorum in circumci-
sione præputii, lapideis cultus, testa Samia;
quod & prior fecit *Atys*.

117. *Quadringenta sestertia.*] Equestrem
censum, decem millia coronatorum. Vide *Sat.*
l. v. 92. item v. 106.

Gracchus.] Vel nobilis quilibet, vel unus e
Gracchorum familia. Vide supra *v. 24.*

Dedit dotem.] Quasi uxor suam dotem viro
portat.

118. *Cornicini, sive hic recto, &c.*] Cuidam
canenti vel ære curvo, id est, cornu; vel recto
ære, id est, tuba; cornicini vel tubicini. *O-
vid. Metamorph.*

Non tuba directi, non aris cornua flexi.

119. *Signatæ tabulæ.*] Matrimonii tabulæ,
instrumentum, contractus, confecta & sublig-
nata sunt.

Dictum, feliciter.] Faustæ preces adhi-
bitæ ex Majorum instituto, quod felix, tantum,
ac fortunatum sit: vel hæ nuptiæ feliciter ac
bene cedant vertantque.

Ingens Cœna sedet.] Nuptiale convivium para-
tum & appositum est: vel, frequentes asside-
rant ad epulum nuptiarum. *Lipius Epistolic.*
Quæst. lib. 4. Epist. 25. f. parat vorem, sedet.
& legit: *Ingens Cœna: sed & gremio jacuit, &c.*

120. *Gremio jacuit nova nupta mariti.*] *Gracchus* traditus est *Cornicini*, sicut *Sporus*
Neroni, de quo ante.

O pro-

O optimates, egemus ne Censore, an haruspice? Nimirum abhorreret, & crederet graviora prodigia, si famina pareret vitulum; aut si vacca agnum gigneret? En segmenta, vestesque longas, atque flammum accipit is, qui retinaculo secreto vacillantia portans sacra sudorem emisit, sub ancilibus scutis. O parens civitatis, unde scelus tam nefandum pastoribus Latinis? O Mars unde urtica illa affricuit tuos posteros? En viro datur vir illustris prosapia & divitiis:

O proceres, Censore opus est, an haruspice nobis? Scilicet horreret, majoraque monstra putaret, Si mulier vitulum, vel, si bos ederet agnum? Segmenta, & longos habitus, & flammum sumit, Arcano qui sacra ferens nutantia loro 125 Sudavit clypeis ancilibus. O pater urbis, Unde nefas tantum Latiis pastoribus? Unde Hæc tetigit, Gradive, tuos urtica nepotes? Traditur ecce viro clarus genere, atque opibus vir:

ANNOTATIONES.

121. Proceres.] Vocem hanc explicabimus in Persio.

Censore opus est, an haruspice.] Censore, qui mores istos corrigit; an haruspice, qui hæc libidinis portenta, & scelorum prodigia expiet. De Prodigiorum expiatione & procuratione Tit. Liv. passim.

Haruspice.] Hostia ab hara, seu stabulo dicitur Haruga, hinc Haruspex dictus qui inspicit hostiarum exta, atque inde Deorum voluntatem & futura rimatur. Sat. 6.

Commagenus Haruspex

Pectora pallorum rimatur, & exta catelli.

Majora monstra.] Quam cum viro vir nuptui datur.

124. Segmenta.] Alii explicant monilia, cum Servio: alii fimbrias & tasciolas aureas vestis extremitati ornatus gratia afflutas. Alii dicunt segmenta poni pro segmentatis vestibus pretiosis, quæ vermiculato opere compositæ erant e bracteolis aureis aut argenteis, item e purpuræ segmentis. Valer. Maxim. lib. 5. cap. 2. n. 1. refert Matronis permissum uti purpurea veste, ac aureis segmentis. Ovid. 3. de Arte.

Quid de veste loquar? Non jam segmenta requiro:

Nec qua de Thyrio murice lana rubet.

Longos habitus.] Vittatas vestes, quibus operiuntur sponsæ, inquit Vetus Schol.

Flammæ.] Velamen erat rubei, aut lutei potius coloris, quo novæ nuptæ solebant obtegi; Dictum vero flammum, inquit Festus, quod eo assidue utebatur Flaminica, id est, Flaminis uxor, cui non licebat facere divortium: unde boni ominis causa nubentes flammæ velantur. Plin. lib. 21, cap. 8. Lutei viæ, inquit, honorem antiquissimum in nuptialibus flammis totum faminis concessum. Mart. lib. 11. Epig. 79.

Flammæ texuntur sponsæ.

Vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 5.

125. Arcano qui sacra ferens, &c.] Ille ipse Gracchus muliebres & nuptiales sumit vestes, qui Salius fuit, & Martis Sacerdos. Hunc ab adjunctis Poeta describit & notat.

Sacra ferens nutantia.] Subsistentia ad morem Saliorum ancilia. Nempe sub Numa Pompilio refertur e cælo scutum Romæ cecidisse, responsumque ab haruspibus ibi fore orbis Imperium, ubi illud servaretur. Itaque Numa undecim alia illi similia prorsus jussit fabricari, quibus immixtum nec internosci, nec subripi facile posset: duodecim quoque Sacerdotes instituit, qui solemni ritu per urbem tripudiantes & canentes illa duodecim ancilia scuta circumferrent; unde Salii dicti sunt a saliendo. Illa vero in Templo Martis custodiri imperavit. Tit. Liv. lib. 1. cap. 20. Horat. lib. 2. Epist. 1. v. 86.

Jam Saliare Numa carmen, &c.

Vide Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 26.

Arcana loro.] Loro intus innexo suspensa scuta Saliorum collo portabantur. Hinc dicitur arcano, vel potius quia, ut dictum est, cælestis scutum cum aliis confusum haud dignoscebatur.

126. Sudavit.] E corporis agitatione & saltatu.

Clypeis ancilibus.] Ancile dictum, quia ab omni parte recisum ac rotundum erat. Hæc eleganter Ovidius describit Fast. 3.

Quis mihi nunc dicet, quare caelestia Martis Arma ferant Salii, &c.

Pater urbis.] Mars, e quo Rheaque Sylvia namque Remus & Romulus urbis Romæ conditores.

127. Latiis pastoribus.] Hominibus simplicibus & innocuis, quales primi urbis incolæ.

Unde hæc tetigit, &c.] Militiæ laboribus & ærumnis duratos cur luxuria nunc invadit ac enervat?

128. Gradive.] Vel a gradiendo Mars invocatus; vel a gradivum, hastam vibrare. Alii vocem deducunt a Thracibus, apud quos velut bellicosissimos Poetæ Martis sedem locant: fortem significari aiunt eo vocabulo.

Urtica.] Herba est notissimæ mordacitatis hic significat pruritem libidinis.

129. Traditur ecce, &c.] Gracchus Tubitini, ut supra: vel Neronem perstringit Doriphoro liberti nubentem, & e contra ducentem Sporum. Ex Sueton. Ner. cap. 29.

Nec

Nec galeam quassas, nec terram cuspidē pulsas, 130

Nec quereris patri. Vade ergo, & cede severi
iugeribus campi, quem negligis. Officium cras
Primo sole mihi peragendum in valle Quirini.

Quæ causa officii? Quid quæris? Nubit amicus,
Nec multos adhibet. Liceat modò vivere; fient,
Fient ista palam, cupient & in acta referri. 136

Interea tormentum ingens nubentibus hæret,
Quod nequeunt parere, & partu retinere maritos.

Sed melius, quod nil animis in corpora juris
Natura indulget. Steriles moriuntur, & illis 140

Turgida non prodest condita pyxide Lyde;

Nec prodest agili palmas præbere Luperco.

mentibus in corpora. E vitâ descendunt sine partu; neque istis proficit crassa Lyde medicato vasculo; neque juvat manus porrigere Luperco celeri.

neque cassidem commoves, neque humum hastâ percussis, neque expostulas parenti? Ito igitur, ac desere jugera agri ausseri, quem non curas. Crastinâ die, diliculo, præstandum mihi est obsequium in Quirini valle. Quanam obsequii ratio? Quid percontaris? Nubit familiaris meus: neque plures advocat. Heu, si detur vitam producere: hæc agentur, agentur publicè; atque optabunt in commentariis scribi. Interim magna pena sequitur nubentes, quod non possunt parturire, ac factum conservare. At præstat ut natura potestatis nihil dederit

ANNOTATIONES.

130. *Nec galeam quassas, &c.*] Neque ulla præbes indignationis argumenta, nec istam co-erces licentiam improbitatis.

131. *Patri.*] Apud Jovem, cujus ac Junonis filius es: qui Deorum summus scelera ista vindicer, ac degeneres a te tuaque virtute in ordinem redigat.

Cede severi iugeribus campi.] Si Romanos ita negligis, eorumque virtutem frangi finis, ergo etiam cede campo Martio, quem Tarquiniorum ante agrum urbem inter ac Tiberim tibi consecrarunt. Liv. Lib. 2. cap. 5.

Severi.] In quo judiciorum armorumque severitas ac labor exercentur & videntur.

132. *Officium cras.*] Dialogus inter colloquentes de prodigiosis istis virorum nuptiis. Cras, inquit unus, officium amico præstiturus sum.

133. *In valle Quirini.*] Ad Quirini seu Romuli templum, vel porticum, ubi multi negotiorum causa convenire solebant. Templi meminit Plin. L. 15. c. 29. ubi inter antiquissima fuisse delubra dicit. Alex. ab Alex. L. 1. c. 14. Romuli templum in Quirinali omni tempore clausum ait, quasi arcanum fieri vellent, an humo reclusus, an inter Deos translatus fuerit. De Porticu vero Martial. Lib. 11. Epigram. 1. ad Librum suum.

Vicini pete porticum Quirini;

Turbam non habet otiosorem

Pompeius, &c.

134. *Qua causa officii?*] Et quod officii genus præstare debes amico? rogat alter.

Quid quæris?] Respondet ille: Quid enim vero id curas ac sciscitaris amplius?

Nubit amicus.] Velut uxor matrimonium inuit.

135. *Nec multos adhibet.*] Paucos testes vocat, eosque ex intimis familiaribus; ne evulgari contingat rem lege Scantinia vetitam.

Liceat modò vivere; fient, &c.] Si paulo diu-

tius vita est incolumis, videbimus hæc scelerum monstra palam exerceri, sine metu ac pudore; eo tandem erumpet impudentia.

136. *In acta referri.*] In Annales, in Commentarios publicos, ut facti memoria ad posterum transeat.

137. *Nubentibus.*] Effœminatis illis maribus.

138. *Partu retinere maritos.*] Fastidientes aliquando tenere ac sibi conservare. Sunt enim liberi maximum conjugii vinculum, & amoris pignus perpetui: & sterilitas uxorem etiam repudii sæpe tuit causa. Claudianus.

Fœmina, cum senuit, retinet connubia partu, Uxorisque decus matris reverentia pensat.

139. *Sed melius, quod, &c.*] Melius tamen est quod isti molles pœnam ferunt, nec pro arbitrio naturam suam muliebri possunt mutare, & parere.

141. *Condita pyxide.*] Pyxis vas e buxo, in quo medicamina fœcunditatem conferentia reponantur apud istam Lyden.

Lyde.] Unguentaria quædam jactant se medicamentis auferre sterilitatem. Turneb. Lib. 15. c. 17. Porro Lydiae mulieres crassæ fuisse dicuntur. Alii nescio quid comminiscuntur de Arachne Lydia, aiuntque sterilitatem emendari, si mulier inclusam pyxide araneam in sinu portarit.

142. *Palmas præbere Luperco.*] Luperco Panos Sacerdotes mense Februario in Lupercalibus per urbem discurrebant; credebanturque sterilibus fœcunditatem asserre, & partum adjuvare gravidarum, obvias percutiendo seu ferula, seu hircina pelle: discurrentibus igitur mulieres occurrebant, ac verberibus seu palmas, seu uteros offerebant. Hinc Ovid. Fast. 2.

Nupta quid expectas? Non tu pollentibus herbis, Nec prece nec magico carmine mater eris.

Excipe fœcunda patienter verbera dextra;

Fam fœcer optatum nomen habebit avi.

Illud etiam portentum transgressa est fuscina Gracchi tunica induti, atque gladiator, qui mediam arenam fugiendo circumvit, fortior & Capitolinis, & Marcellis, & posteris Catuli ac Pauli, & Fabiis, & cunctis spectantibus ad podium; quamvis illis adjungas eum, cujus in ludis tum retia iniecit. Existere quosdam Manes, & Imperium sub terrâ,

Vicit & hoc monstrum tunicati fuscina Gracchi,

Lustravitque fuga mediam gladiator arenam,
Et Capitolinis generosior, & Marcellis, 145
Et Catulis, Paulisque minoribus, & Fabiis, &
Omnibus ad podium spectantibus: his licet ipsum
Admoveas, cujus tunc munere retia misit.
Esse aliquos Manes, & subterranea regna,

ANNOTATIONES.

143. *Vicit & hoc monstrum, &c.*] Monstrosi illis marium nuptiis pejus aliquid videre est Romæ: scilicet Nobiles qui arena se polluant, & plebeiis, imo indignis exercitationibus. Nam scelera ista portentosa quidem sunt, sed occulta; at publice exercentur infames isti ludi, & hoc exempli peioris, & gravioris periculi: Quod a Nerone quidem Romani Imperii monstro ac portento profluxit. Is enim amavit edere ludos omnis generis, ac inter alios gladiatorum munus. Suetonius cap. 12. & alibi. Sub Vitellio prohibitum fuit, ne Romani Equites ludo & arena polluerentur. Cornel. Tacit. Domitianus quidem nullum coegit ad pugnandum in arena, sed multi sub Nerone pridem his pugnis assueri sponte in arenam descendebant. Quod hic damnat Juvenalis, & Sat. 8. v. 200.

Tunicati.] Gladiatores induti simplici tunica decertabant, qua essent expeditiores. V. Sat. 8. v. 207.

Fuscina.] Tridenstelum quo utebatur Retiarius.

Fuscina Gracchi.] Gracchus, vel quilibet alius a Patriciis ac Nobilibus, armatus reti ac fuscina more Gladiatorum, ac tunica leviter obrectus, & in arena depugnans cum sordidis & infimis. In amphitheatro nempe componebantur Gladiatorum paria: alter Mirmillo dicebatur ac securor; habebatque pro armis, gladium, clypeum, galeam: alter Retiarius, reti ac fuscina armatus, reti quidem involvere caput Mirmillonis conabatur, ac fuscina captare, humiq; affligere: Quod pugnae genus fertur inventum a Pittaco uno e septem Græciæ sapientibus.

144. *Lustravitque fugâ, &c.*] Declinans Mirmillonem infesta cuspide appetentem. Vel intelligit Gracchum non Retiarium tantum egisse, sed & Mirmillonem, qui fugam simulabat ante Retiarium: unde consueverat Retiarius identidem increpare: non te peto, piscem peto, quid me fugis, Galle? Nimirum vertici illius galeæ inerat piscis effigies.

Gladiator.] Gracchi filius Retiarius fuit, & ad infamiam usque Gladiator. Vet. Schol.

Arenam.] Aream amphitheatri Rom. arena strata, ne sanguis ibi fusus in Gladiatorio præsertim munere spectantibus horrore esset, si humi defluere ac decurrere cerneretur.

145. *Et Capitolinis generosior.*] Gracchus, inquam, nemine Romanorum inferior genere, virtute, præstantia, componitur cum Gladiatore,

ac in arena decertat. Per indignationem hæc ait.

Capitolinis.] Manlius, quorum unus defenso Capitolio, Capitolini cognomen ac decus invenit. Tit. Liv. Lib. 5.

Marcellis.] Quam illustis Marcellorum familia Romæ fuerit, quorum unus Syracusas expugnavit, quinque Consul fuit, Annibalem in Italia primus vicit; vide Plutarchum.

146. *Catulis.*] Q. Lutatius Catulus primum bellum Punicum gloriose confecit, demersis aut captis hostium sexcentis navibus.

Paulique.] Paulus Æmilius fortiter in acie dimicans Cannensi clade occubuit. Ejus posteris pluribus triumphis nobilitati sunt. Plut.

Fabiis.] Hi numero sex & trecenti ex eadem familia, cum viderent populum detineri Veientium bello, hoc sibi mandari poposcerunt: verum post multas victorias in insidias delapsi omnes simul interciderunt. Ovid. Fast. Lib. 2.

Una dies Fabios ad bellum miserat omnes:

Ad bellum missos perdidit una dies.

147. *Ad podium spectantibus.*] Quibusvis Nobilibus qui ludos spectant e podio Theatri loco, ubi primus ordo subselliorum; ita ordinante Augusto. Sueton. cap. 44.

Podium.] Projectura quædam est, seu projectum e muro ædificium, a pededictum est, quia velut pes e pariete sapius ab ima ædium parte extruitur podium, procedit, ac porrigitur. Vide Virg. Lib. 5. Alex. ab Alex. Lib. 5. c. 16.

His licet ipsum admoveas.] Ne excepto quidem Prætor vel Munerario, qui Gladiatorium munus edit. Neronem forsitan aut Domitianum notat: ac Nero quidem in Gladiatorem ipse pugnavit, & cantavit in Scena, citharæ habitus, & auriga fuit. Vetus Schol.

148. *Cujus munere retia misit.*] In cujus ludis ac munere Gladiatorio, Retiarium agens, retia immisit, & Mirmillonis caput apprehendere ac impedire nifus est. Vide supra.

149. *Esse aliquos Manes.*] Quare vero tot scelera grassantur Romæ? Nimirum, inquit Poëta, quia metus Deorum nullus coercet, & Inferorum supplicia veluti anilia commenta & fabulæ accipiuntur.

Manes.] Vide Persii Sat. 5. v. 152.

Subterranea regna.] Ubi digna meritis rependunt, & facta quævis dijudicant severi Judices, Mino, Rhadamanthus, Æacus. Vide Sat. 1. v. 9.

Et

Et contum, & Stygio ranas in gurgite nigras, 150
Atque una transire vadum tot millia cymba,
Nec pueri credunt, nisi qui nondum ære lavan-
tur.

Sed tu vera puta. Curius quid sentit, & ambo
Scipiadae? Quid Fabricius, manesq; Camilli? 154
Quid Cremeræ legio, & Cannis consumpta ju-
ventus,

Tot bellorum animæ? Quoties hinc talis ad illos
Umbra venit, cuperent lustrari, si qua darentur
Sulphura cum tedis, & si foret humida laurus.
Illuc heu miseri traducimur: arma quidem ultra

& perticam, & ranas atras
in fluvio Styge, ac tot millia
flumen tranare unâ naviculâ;
neq; pueruli fidem habent, præ-
ter eos qui non adhuc lavant
pecuniâ. At tu crede vera.
Quid existimat Curius, atque
ambo Scipiones? Quid Fa-
brius, & anima Camilli?
Quid legio Cremera, ac juve-
nes ad Cannas caesi, tot animæ
bellicosæ? Quotiescumq; isthinc
ad eos transit anima ejusmodi
scelerata, optarent purgari, si
quapiam offerrentur sulphura
cum tedis, siq; adesset laurus
madida. Eheu infelices illuc
transportamur. Certe arma protulimus

ANNOTATIONES.

150. *Contum.*] Quo Charon impellit cym-
bam, ac transmittit Umbras seu Animas ad al-
teram Stygis ripam, qua pergant ad regnum
Plutonis. Virgilius.

Ipse ratem conto subigit, &c.

Stygio.] *Styx*, fons in Arcadia nimio frigore
tam exitiosus, ut statim enecet potantes. Plin.
Lib. 31. cap. 2. & Lib. 2. cap. 103. Vitr. Lib.
1. cap. 3. Poëtæ vero tabulantur Paludem
esse Inferorum, e qua profluit Cocytus, Virgil.
Æneid. 6.

Cocytus stagna alta vides, Stygiamq; paludem.
Ranas nigras.] Atrum & nigrum appella-
tur quicquid Inferorum est. *Ranas* in palude
Styge Poëtæ locant. Testis Aristophanes in
Ranis, Comœdia.

151. *Vadum.*] Cocyti alveum.

Tot millia.] Animarum, quæ locum non
occupant, ut corpora.

152. *Nondum ære lavantur.*] In Thermis
nondum lavant; vel, quod pueri non solvunt
balneaticum seu quadrantem. Vetus Schol.

153. *Sed tu vera puta.*] Licet improbi, ut
celerum conscientiam sublevent, nulla esse a-
pud Inferos tormenta dicant; tu tamen ne du-
bita vera esse illic præmia bonis, & malis sup-
plicia.

Curius.] Vide initio hujus Sat. v. 3.

154. *Scipiadae.*] Cneius & Publius Scipio-
nes, de quibus Tit. Liv. L. 23. & seq. Et Virg.
Duo fulmina belli Scipiadas.

Fabricius.] Hunc laudat Valer. Max. L. 4.
cap. 3. n. 6. honoribus atque auctoritate cun-
ctis majorem, censu autem cuique pauperrimo
parem dicens. Hic Samnitum & Pyrrhi dona
previt. Ejus filia de publico dotata, gloriam
domesticam viris dumtaxat cum publica pecu-
nia detulerunt.

Camilli.] Is quinquies dictator fuit, Veios
expugnavit, Gallos bis fregit, tam clarus per
omnia, ut alter Romulus diceretur.

155. *Cremera legio.*] *Cremera* fluvius Hetru-
ria, ad quem intercepti, ut dictum est, insidiis
Veientium Fabii tantum non perdidit nomen,
uno impubere domi relicto. Tit. Liv.
Lib. 2. cap. 48. & seq. Ovidius Fast. 2.

Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem.

Legio.] Vide Sat. 3. v. 132.

Cannis.] Ad *Cannas* vicum Apuliæ Rom.
exercitus, ipsosque Consules Paulum Æmiliū,
& Ter. Varronem, tanta clade affectit Annibal,
caesis quadragint. hominum millibus, & Equi-
tibus Romanis tanto numero, ut annulorum
tres modios miserit Carthaginem. Cannarum
rudera etiamnum ostenduntur, vulgo, *Canna*
destrutta.

156. *Talis umbra.*] Quales ante notavimus
infames libidine ac sceleribus.

Ad illos.] Ad viros illos de quibus mox,
tot virtutibus insignes, & notæ castitatis &
innocentiæ, jam in Campis Elysiis degentes,
apud inferos.

157. *Cuperent lustrari.*] Quia simplex ejus
aspectus, aut certe consortium, polluit ac scædat.

158. *Sulphura cum tedis.*] De *tedis* ante
diximus. *Sulphur*, ignis, & aqua adhibebantur
ad eos purgandos, qui contaminati fuerant ali-
quo piaculo. Ovid. Metam. 7. Fab. 2.

Terq; senem flamma ter aqua, ter sulphure
lustrat.

De *Sulphure*, testatur etiam Plin. L. 35. c. 15.
Humida laurus.] Aspergillum e lauro, aqua
inctum, Plin. L. 15. c. ult. laurum purifica-
tionibus adhiberi affirmat; & paulo ante, ex
Massurio, cædis hostium purgationem esse, ait.
Vide Cœl. Rhodig. Lib. 6. cap. 12.

159. *Illuc heu miseri traducimur.*] Cum mi-
gramus ex hac vita, ad Inferos imus non opi-
nionem, sed reipsa; ibique experimur miseri ea
quæ viventes credere nolimus, & quæ ad Fabu-
latores rejicienda putavimus. Horat. ad Pisones.

Debemur morti, nos, nostraque.

trans Hibernia ripam, atque
Orcadas nuper subactas, &
Britannos brevissimam noctem
satis habentes. Verum illi quos
subegimus non perpetrant ea
qua aguntur in civitate populi
triumphantis. At nihilominus
memoratur unus Zalates ex
Armeniâ universis impuberi-
bus effaminatior se tradidisse
Tribuno flagranti. Contemplare
quidnam afferant consortia. Ille
obses accesserat. Hic homines
perficiuntur. Et enim si diu-
turna commoratio pueris conce-
dat civitatem, nunquam defi-
ciet qui depereat. Abjiciuntur femoralia, cultra, habenæ, scutica. Atque ita mores Prætextatos
reportant ad urbem Artaxata.

Littora Jubernæ promovimus, & modo captas 160
Orcadas, ac minima contentos nocte Britannos.
Sed quæ nunc populi fiunt victoris in urbe,
Non faciunt illi, quos vicimus: & tamen unus
Armenius Zalates cunctis narratur ephebis
Mollior ardenti sese indulgisse Tribuno. 165
Aspice quid faciant commercia: venerat obses.
Hic fiunt homines. Nam si mora longior urbem
Indulfit pueris, non unquam deerit amator:
Mittentur braccæ, cultelli, fræna, flagellum.
Sic prætextatos referunt Artaxata mores. 170

ANNOTATIONES.

160. Jubernæ.] Alii Juverna, id est, Hiber-
niæ seu Irlandiæ, de qua vetus Schol. ita scri-
bit: *Insula est Britannia, a qua non longe sunt*
Orcades alie triginta Insulae, quas Mela scribit.

161. Orcadas.] Vetus Schol. ex Mela, tri-
ginta numerat, quadraginta vero Plinius, lib. 4.
c. 16. modicis inter se discretas spatiis. Sita
sunt ultra Scotiam, in Oceano Septentrionali,
seu Caledonio. Undecim referuntur aliis ma-
jores, cum minoribus aliquot, apud recentiores,
& titulo Ducatus nuper insignitæ dicuntur.

Modo captas.] Nuper ab Imperatore Claudio
subactas. Is & de Britannis triumphavit eo
tempore, & inde Britannicum vocari filium
suum voluit.

Britannos.] Majoris Britannicæ populos, qui
modo sunt Angli & Scoti. Virg. Eclog. 1.

Et penitus toto divisos orbe Britannos.
Cornelius Tacitus in vita Julii Agricolæ, non
longe ab initio, describit ac mire laudat eam
Insulam.

Minima contentos nocte.] Septentrionales
terras ac Insulas intelligit ad Britanniam ma-
jorem pertinentes, ubi circa Solstitium æstivum
nox brevis est, sicut hyemali longior, & dies
fere nullus: Quod facit Sphæræ inclinatio, &
Solis super Horizontem mora longior aut bre-
vior. Vide Plin. lib. 2. cap. 75. Item lib. 6.
cap. ult. Cornel. Tacit. loco mox citato. In
Britannia, inquit, dierum spatia ultra nostri
orbis mensuram: & nox clara, & extrema
parte Britannia brevis, ut finem atque initium
lucis exiguo discrimine internotas.

162. Populi victoris.] Apud Romanos gentium
Dominos, dominantur vicia quælibet turpissima.

164. Zalates.] Nomen proprium Armenii
pueri molliculi, tenelli, inter alios obides Ro-
manis traditi.

Ephebis.] Imberbibus pueris, ab ἐφηβος,
pubesco.

Ardenti.] Insano amore depereunti.

Sese indulgisse.] Sui corporis nefarie copiam
fecisse, facile nimium.

166. Aspice quid faciant commercia.] S. Gre-
gorius Magnus Moral. 1. c. 1. Bonum esse cum bo-
nis, haud valde laudabile est, inquit, at immensum
est præconii, bonum etiam inter malos extitisse.

Venerat obses.] Zalates nempe integer venit,
at brevi depravatus est apud nos.

167. Hic fiunt homines.] Sarcasmus. Non
sine causa multi & longinquis terris Romam
petunt, ubi veluti fiant, ac perficiantur, ex
consortio Nobilium Romanorum, & ex mora
in urbe orbis Domina. Ironice admodum.

Nam si mora longior, &c.] Si paulo diutius
hic Romæ commorentur, aderit continuo, qui
pueros illos advenas intrandis libidinibus im-
plicet & corumpat.

169. Mittentur braccæ, &c.] Ab illis ne-
quam & corruptoribus mittentur dona & mu-
nera pueris innocentibus, eorum indoli congrua,
quibus capiatur, ac in obsequium male pellici-
atur animus puerilis, cereus in vitium flecti,
ut ait Horatius ad Pisones. Vel mittentur, id
est, omittentur deinceps ac negligenter patrii
mores & prisca integritas, cum primum vo-
luptatibus irretiti fuerint hi pueri.

Braccæ.] Quas in usu non Gallis tantum, sed
& Phrygibus, Lydis, Persis, aliisque comperi-
mus. Vide Persii Sat. 3. ver. 33. Diodor. Sicul.
1. 6. c. 9. Jos. Scaliger. in Propertii l. 4.

Cultelli.] Munuscula, quibus ut plurimum
delectantur pueri.

Fræna, flagellum.] Quibus equos agitent, ac
venationi instant.

170. Prætextatos mores.] Duo contraria omni-
no vox ista significat, & mores nimirum bonos
qui deceant Nobiles adolescentes prætextam ge-
rentes; & per antiphrasin, pravos admodum
mores etiam, nobili viro indignos: quo sensu
quidem hic accipe, nisi mavis intelligere de
moribus nobilium Romanorum valde corruptis ac

perditis, quos infelices illi pueri facile induunt
et eorum confortio, ac in patriam reportant.
De *prætecta* dicemus ad Persii Sat. 5. v. 30.
Artaxata.] Vox pluralis numeri. Urbs est
primaria majoris Armeniæ ad Araxem fluvium,

quam, sub Nerone, Tacit. Lib. 13. Annal. 13.
refert a Corbulone captam ac direptam, Rege
Tiridate belli fortunam nusquam auso experiri.
Hodie vocatur *Teflis* vel *Tiflis*.

SATIRA III.

Quamvis digressu veteris confusus amici,
Laudo tamen vacuis quod sedem figere
Cumis
Destinet, atque unum civem donare Sibyllæ.

INTERPRETATIO.

Quamquam turbatus sum
discessu antiqui familia-
ris, nihilominus probo
quod decreverit domicilium sta-
tuere apud Cumas inanes, & Sibyllæ unum dare civem.

ANNOTATIONES.

1. *Quamvis digressu, &c.*] Fingit Poëta,
Umbritium Haruspicum amicum suum
urbe cedere, tot vitia pertaxum, & sce-
lera, quæ Romæ grassantur, & in dies serpunt.

2. *Cumis.*] Hæc est Campaniæ urbs mariti-
ma, non procul Puteolis, Sibyllæ antro & Sa-
cello inclita. Hoc se vidisse testatur Justinus
Martyr, Orat. Parænet. ad Græcos, atque ad-
miratum se fuisse maximam Basilicam uno la-
pide incisam opere eximio: ubi ostendebantur
adhuc in Templi medio vasa tria eodem in la-
pide incisa, quibus aqua repletis lavabatur Si-
bylla, acceptaq; stola recedebat in abditiſſimam
ejus Templi partem, oraculum illic editura.
Onuphrius postea citandus subjungit, fanum il-
lud perstitisse ad annum Christi millesimum
quingentesimum trigésimum nonum: quo tem-
pore quassata ingenti terræmotu Campania,
Puteolis minutissimo pulvere cinereque e mari
surgenti, totum illud coopertum est, collisque
satis editus enatus est, ubi celebre fuerat Sibyllæ
fanum: & cum Puteolos Baiasque profectus
esset, inquit ille, anno Domini millesimo quin-
gentesimo quadragésimo octavo, regionis peritos
mercede conduxit, qui Templi locum, & for-
mam, aliæque omnia narraverunt, quæ Justinus
Martyr annis ante mille trecentis se vidisse
scripsit, priusquam arcanum id ac templum in-
gens vi terræmotus obrutum esset.

Vacuis.] Vel quia desertæ videntur præ p-
culosa Roma: vel quod otio magnæque tran-
quillitate fruantur Cumæ, præ magno populi
remitu ac tumultu, qui est Romæ.

3. *Unum civem.*] Seipsum nempe.

Sibyllæ.] Fremat licet Blondellus, quamvis
& multa doctæ quidem P. Simonius, alique

Eruditi, non ita pridem contra Sibyllas moliti
sint; bonam sane causam tot sæculorum testi-
monio comprobata egregie nuper propugnasse
visi sunt complures haud inferioris literaturæ,
imprimisque Isaacus Vossius libello de *Sibyllin.*
Orac. Oxoniæ edito Anno 1680. Ergo Sibyllas
extitisse, ac vaticinatas esse, maneat certum,
cum e profanis tum e sacris auctoribus: dum-
que illa faciunt intelligendo ut nihil intelligant,
hi qui sapiunt ad sobrietatem vere sapere censean-
tur. Pro Sibyllis ac Sibyllinis carminibus stant,
(qui & quales viri; Deus immortalis!) disper-
titi ordinibus dispersiti; hic Tull. de Divin. 2.
n. 110. & seq. Virgil. Eclog. 4. Plutarch. in
Fabio, init. Sueton. in *Augusto*, c. 31. Vopisc.
in *Aureliano*, &c. Illinc autem Justin. Martyr,
Athenagoras, Theophilus Antiochenus, Cle-
mens Alexandrinus, Tertullianus, Lactantius,
Eusebius, S. Hieronymus, S. Augustinus, ac
tot alii. Verum tamen quot Sibyllæ fuerint,
quo tempore, quo loco; quæ nomina illarum,
quæ carmina, non ita constat. Dicitur sunt,
quasi *Σαλλή Σις*, Æolice pro *Σις*: nam fatidicæ
illæ mulieres Dei consilia nuntiabant carminibus,
contexto interdum e primis cujusq; versus lite-
ris vaticinio; ut attestantur Cicero de Divin. 2.
n. 112. S. Augustinus de Civitate Dei, lib. 18.
cap. 23. &c. Sibyllæ decem fuerunt, teste
Varrone; diversis quidem locis ac temporibus,
ut ait Suidas. Præcipue celebrantur, Persica,
quæ & Chaldaea & Hebræa dicitur, Librosque
viginti quatuor, ut aiunt, scripsit, in quibus de
Alexandro Magno, & de Christo item plurima,
quæ tamen S. Augustinus cit. Erythrææ assignat,
vel Cumanæ: Delphica, quæ ante bellum Tro-
janum heroicis versibus oracula fertur edidisse

Ostium est Baiarum, & jucunda ripa suavis recessus. Ego Suburræ etiam præfero Prochyttam. Enimvero quidnam ita calamitosum, ita desertum aspeximus, ut non magis existimer esse horrore deflagrationes, continuas adium ruinas, & mille discrimina dura civitatis, atque Vates Augusto mense recitantes?

Janua Baiarum est, & gratum littus amœni Seceffus. Ego vel Prochyttam præpono Suburræ. Nam quid tam miserum, & tam solum vidimus, ut non

Deterius credas horrere incendia, lapsus Tectorum assiduos, ac mille pericula sævæ Urbis, & Augusto recitantes mense Poëtas?

ANNOTATIONES.

e quibus Homerum multa sumpsisse dicunt, ac in suum opus transtulisse, ex Diodoro Sicul. lib. 5. cap. 6. ubi tamen alia Sibylla nominatur: Erythræa, quam post excidium Trojanum annis 483. floruisse tradunt Suidas, & alii: denique Cumana, sive Cumæa, de qua hic mentio: & hanc opinantur ad Tarquinium, seu Superbum, sive Priscum potius (ut Onuphrius citand. & Lud. Vives non sine ratione conjiciunt) libros detulisse magno emendos pretio, quorum unum, mox & alterum coram Rege indignabunda combusseris; tertius autem tanti redemptus, ex Haruspicum responso, ac religiose dein servatus, donec Syllanis temporibus cum Capitolio conflavit, ut volunt aliqui ex Plin. lib. 13. c. 13. Quod tamen alii non abs re negant, quibus taceat Ammian. Marcell. lib. 23. Libros novem Tarquinio oblatos, remque totam fusc commemorant Dionys. Halicarnass. lib. 4. & Gellius lib. 1. cap. 19. aiuntque sex a Sibylla, ut ante dictum, crematos, tres autem superstites in Sacrario conditos. Hi porro consulebantur, Senatu jubente, a Decemviris, quoties laborabat Civitas aut Respublica, ut passim legere est apud Livium, Macrobi. lib. 1. c. 17. &c. De Sibyllis ita cenlet D. Hieronym. adversus Jovin. lib. 1. paulo ante finem. *Quid referam Sibyllas, inquit, Erythræam, atque Cumæam, & octo reliquas, quarum insigne Virginitas est, & virginitatis premium divinatio?* Vide Laët. l. 1. c. 6. & quæ Lud. Vives in loc. S. Aug. de Civit. Dei mox cit. Item eruditum Onuphrii Panvinii libellum de Sibyllis ac Sibyll. Carm. a Joan. Oppopæo editum, cum Animadversionibus non contemnendis. Ibi nonnullos Sibyllæ de Christo vaticinia, velut ab aliquo Christianæ Religionis studioso conficta rejicientes, ex eo refellit Onuphrius, quod ante Christi natalem edita comperiantur. *Constat enim, inquit, M. Tullium versus hos legisse, & Commentariis suis inseruisse, quos Eusebius Casariensis se vidisse proficitur.* Idem ibidem Sibyllas duas a Cumis denominatas extitisse opinatur; quarum prior Cumæa dicta sit, eo quod Cumis vaticinata fuerat, orta vero ex Cimmerico Campaniæ oppido, unde & Cimmericam aliqui appellant: & hanc adisse Æneas pyrandus apud Virgil. Æneid. cujus etiam me-

minit Dionys. Halicarnass. lib. 4. cit. Altera longe posterior dicta Cumana, & Cumisoriunda, quæ Tarquinio libros obtulerit, &c. De hac multa Solinus.

4. *Janua Baiarum est.*] Hac itur Baias, & in amœnos illos seceffus.

Baiarum.] Hoc oppidum est Campaniæ, Puteolos inter & Cumas, a Baio Ulyssis comitis ædificatum in sinu illo qui dicitur nunc, *Golfo di Pozzuolo*, & di Napoli. Ibi erant calentes aquæ valetudini perutiles, singularis autem amœnitas ac cœli temperies: & hinc magna Romanorum frequentia, atq; ædificiorum nitor ac splendor. Strabo lib. 5. Unde Horatius lib. 1. Epist. 1.

Nullus in orbe sinus Baiis præluet amœnis.

Gratum littus.] Amœna pariter omnia Campaniæ littora sunt, Mulâ teste.

5. *Seceffus.*] Locus proinde gratus ac idoneus viris studiosis.

Prochyttam.] Hac est insula ad ostium Baiarum sinus, hodie, *Procida*: habens in circuitu passuum millia tria. De ea Plin. lib. 2. cap. 88. & lib. 3. cap. 6. Virgil. Æneid. 9.

Tum sonitu Prochyta alta tremis, &c.

Suburræ.] *Suburra*, vel *Subura*, quam Mart. clamorant vocat, lib. 12. Epig. 18. Vicus est Romanus, etiam hodie, *la Suburra*; sic dictus quia sub urbe antiqua nimirum situs. Summocerianum inde nominat Mart. lib. 3. Epig. 81. & lib. 12. Epig. 32. quasi sub mœnibus situm Synedoch. pro tota urbe hic ponitur. De eo iterum postea ad Pers. Sat. 5. v. 32.

6. *Quid tam miseram, &c.*] Alibi, usquam.

7. *Incendia.*] Quæ Romæ tam frequentia.

8. *Pericula sævæ urbis.*] In qua periculosa & infesta grassatoribus & improbis sunt passim omnia.

9. *Augusto recitantes mense Poëtas.*] Vide Sat. 1. v. 2. & quæ fufius ad Pers. Sat. 1. v. 17.

Augusto mense.] Quo tempore jam a Kalendis Juliis, propter æstum, in villas Romanorum pars magna secesserat; sed non Poëtæ, insana recitandi libidine perciti; ac tum etiam importuna garrulitate obvium quemq; enecantes. Vide Martial. lib. 4. Epig. 57. & Horat. lib. 1. Sat. 9. & Epist. ad Pisones, sive de Arte Poëtica, vulgo v. 453. & sequent.

Sed dum tota domus rhedâ componitur unâ, 10
 Substitit ad veteres arcus, madidamque Capenam;
 Hic ubi nocturnæ Numa constituebat amicæ.
 Nunc sacri fontis nemus, & delubra locantur
 Judæis, quorum cophinus, fœnumque supellex.
 Omnis enim populo mercedem pendere jussa est
 Arbor, & ejectis mendicat silva Camœnis. 16
 In vallem Ægeriæ descendimus, & speluncas
 Diffimiles veris. Quanto præstantius esset
 Numen aquæ, viridi si margine clauderet undas
 Herba, nec ingenuum violarent marmora to-
 phum?

Interim verò dum universa ejus familia in unum plaustrum compingitur, stetit prope antiquos arcus, atque humidam Capenam; isthic ubi Pompilius noctu conducebat dilecta. Lucus modò sacrati fontis, ac sana accommodantur Judæis, quorum suppellectilia sunt sporta, & fœnum. Nam singula arbores jubentur pretium Plebi solvere, atque nemus stipem rogat expulsi Musis. In eam Ægeria vallem devenimus, & in specus dispares naturalibus. At quàm melius foret Numen fontis, si gramen ambiret aquas ripa vidanti neque marmora vim inferrent lapidum naturali?

vidanti neque marmora vim inferrent lapidum naturali?

ANNOTATIONES.

10. *Tota domus rhedâ componitur una.*] Proinde satis exigua frugali viro; siquidem sua omnia uno plauastro seu carro continebantur.

11. *Substitit.*] Expectavit rhedam in qua omnis sua supellex atque familia vehebatur.

Veteres arcus.] Vel ad arcus latericios primum a Romulo factos, deinde florente Republica a marmore instauratos ad fuscitandam ornandamque conditoris memoriam. Vel ad arcus non procul a Porta Capena erectos in monumentum victoriæ Horatorum. Turneb. lib. 10. cap. 27.

Madidamque Capenam.] Quia super eam aquæductus; unde & stillantem arcum vocatum esse testatur Vet. Schol.

Capenam.] Urbis porta, qua ibatur Capuam, sic dicta est ab oppido *Capena* exciso, apud Lucum Feroniæ; vocabatur & Appia teste Frontino lib. de Aquæductis; & Fontinalis, a fontium copia, auctor Ferrarius: item Triumphalis, quia per eam Triumphantes ingredi solebant. Hodie *Porta de S. Sebastiano*.

12. *Hic ubi nocturnæ Numa constituebat amicæ.*] Qui locus Numæ cum Ægeria Nympha ad conveniendum conductus & constitutus erat. De quo Tit. l. iv. lib. 1. cap. 19. scilicet rudes populos Deorum metu continuendos ratus Numa, & cum sine aliquo miraculi commento animis incuti non posset, simulavit sibi esse cum Ægeria Dea nocturnos congressus, & ab ea se accipere quæ Diis esset acceptissima, &c. Et Val. Max. l. 1. c. 2. *Numa Pompilius*, inquit, ut *Populum Romanum* Sacris obligaret, volebat videri sibi cum Dea Ægeria congressus esse nocturnos, ejusque monitu accepta Diis immortalibus Sacra instituisse.

13. *Sacri fontis nemus.*] Liv. lib. 1. cit. c. 21. *Lucus* erat, inquit, quem medium ex opaco specu fons perenni rigabat aqua, quo quia se persape Numa sine arbitris velut ad congressum Dea inferebat, Camœnis eum locum sacravit, quod earum ibi concilia cum conjuge sua Ægeria essent. Idem refert Plutarch. in Vita Numæ.

Delubra.] Quid proprie *delubrum*, docet ex Varrone Macrobius lib. 3. cap. 4. *Ædes* nimirum cum arca est, inquit, & sicut locus *candela candelabrium*, sic Dei locus *delubrum*. Aliter omnino Asconius. *Templa sunt*, inquit, *loca singula Diis attributa*; *delubra vero ædes multa sub uno tecto*. Festus decorticatam seu delibratam fustem *delubrum* vocari eumque pro Deo cultum fuisse scribit.

Locantur Judæis.] Judæi vel etiam Christiani Domitiani Edicto urbe pulsi in ea se loca reeperunt, & pro locatione mercedem pendunt.

14. *Quorum cophinus fœnumque supellex.*] Adeo pauperes erant.

15. *Omnes enim populo, &c.*] Tantaque est avaritia populi Romani, ut a miseris exigat tributum pro sacris locis, & pro singulis arboribus nemoris istius, quarum vel umbra frui, vel ad quas jumenta ligare fas est.

16. *Mendicat silva.*] Metonym. pro mendicant indolentes silvam Judæi.

Ejectis Camœnis.] Quibus Numa pridem consecrârat lucem, fontem, delubrum: ut mox e Livio diximus.

17. *In vallem Ægeriæ descendimus.*] Ambo devenimus ego amicusque in eum locum, de quo mox, & Ovid. Fast. 3.

Ægeria est qua præbet aquas, Dea grata Camœnis:

Illa Numa conjux consiliumque fuit.

Speluncas dissimiles veris.] Non a Natura, sed arte excavatas rupes.

18. *Quantò præstantius esset, &c.*] Quam præstaret reliquisse situm loci naturalem, nimirum tons esset cui Nympha præfideret: & ripa gramine stipata præterenda appositis marmoribus.

20. *Ingenuum violarent marmora tophum?*] *Tophus* rudis est & scaber lapis in loco nascens & concretus, cui videtur illata vis cum submotus inde est, ad substituenda marmora.

Ibi tum Umbrilius ait : quandoquidem in civitate locus nullus est liberalibus disciplinis, nulla studiorum merces : hodie res extat deterior quam heri extitit, & crastinâ die ipsa quidpiam parvis diminuet, statimused proficisci, ubi Dædalus pennas desessus deposuit : dum canes recentes, dum primum adest senium & non curvum ; dum restat Lachesi quod voluat, atq; membris plantis fero, nullo scipione manum sustentante. Patriam deseramus. illic valeant Arturius & Catulus. Resideant qui atra mutant in alba : quibus promptum est redimere domum, fluvios, portus, exsiccamdam eluvionem, efferendum cadaver ad sepulchrum, & dare caput vendendum sub hasta herili.

Hic tunc Umbrilius, Quando artibus, inquit, honestis [rum,

Nullus in urbe locus, nulla emolumenta labores hodie minor est, herè quàm tuit, ac eadem Deteret exiguis aliquid ; proponimus illuc [cras Ire, fatigatas ubi Dædalus exuit alas : 25

Dum nova canities, dum prima, & recta senectus, Dum superest Lachesi quod torqueat & pedibus me Porto meis, nullo dextram subeunte bacillo.

Cedamus patriâ: vivant Arturius isthic, Et Catulus : maneant qui nigra in candida vertunt : Queis facile est ædem conducere, flumina, portus, Siccandum eluviem, portandum ad busta cadaver, Et præbere caput dominâ venale sub hastâ.

ANNOTATIONES.

21. Hic tunc Umbrilius, &c.] In eo loco cepit ille causas sui discessus enarrare.

Umbrilius.] Umbrilius Haruspicum peritissimi meminit Plin. l. 10. c. 6. Apud Cornelium vero Tacitum Hist. 1. Haruspex Umbrilius sacrificanti Galbæ tristitia exta, instantes insidias, ac domesticum hostem prædicat, tum cum ab Othone mors ipsi imminabat.

23. Res hodie minor, &c.] Omnia quotidie in pejus ruunt.

Here.] Pro heri ; sicut vespere & vesperi, Veteres dicebant, testes Terent. Quintil. Donat.

24. Illuc ire.] Cumas nos conferre, quo Dædalus fugiens Minoia regna evolavit, ibique Phœbo sacrauit remigium alarum, ut ait Virgilius initio sexti Æneidos.

25. Fatigatas.] Volatu a Creta Cumas usque.

Dædalus.] Vide Sat. 1. v. 54.

26. Dum nova canities.] Cum pili recenter canescunt, dumque vigeo adhuc & valco.

Prima & recta senectus.] Senectutis initium notabant Veteres circa annum ætatis quadragesimum sextum, ut innuit Cicero de Senectute. n. 60.

Recta senectus.] Nondum incurvans corpus, nondum iners & languida, sed operosa, agens ac moliens aliquid ; qualem laudat Cicero mox cit. Lib. n. 6.

27. Dum superest Lachesi quod torqueat.] Dum vitæ spatium videtur superesse adhuc amplum satis mihi decurrendum.

Lachesi.] Una Parcarum est, a λᾶχῶ, fors, dicta. Fatales istæ nimirum Deæ hominum vitam instar fili ducere ac nere finguntur, ita ut Clotho gestet colum & fila trahat ; Lachesis fufum torquendo, vel potius, ut habet Ovid. In orbis glomerando fila colligat ; Atropos vero abruptat atque enecet. Apuleius triplex iis tempus designari ait. Virgil. Eclog. 4.

Talia sæcla suis dixerunt curvite fufis Concordes stabili Fatorum Numine Parcæ.

29. Arturius & Catulus.] Sordidi homines per adulationes & crimina ad opes evefti.

Isthic.] Romæ, per indignationem dictum.

30. Nigra in candida vertunt.] Bonum in malum, vitia in virtutes convertunt, in se per hypocrisim, in aliis per invidiam & calumnias. S. Gregorius in Moralibus, Mundana sapientia est, inquit, cor machinationibus tegere, sensum verbis velare, quæ falsa sunt vera ostendere, quæ vera sunt falsa demonstrare. Vide Persii Sat. 2. v. 1. & Sat. 5. v. 108.

31. Queis facile est, &c.] Sive ob opes jam partas, sive ob insatiabilem lucri cupiditatem, publicani quælibet etiam indigna & fordida redimentes.

Ædem conducere.] Vel reficiendam, vel majori pretio deinde locandam.

Flumina, portus.] Vestigale fluviiis & portubus.

32. Siccandum eluviem.] Expurgandas cloacæ vel lacunæ fordes.

Portandum ad busta cadaver.] Libitinarii quondam funeris curam pretio suscipiebant, & cremandum & efferendum cadaver, Plin. l. 21. c. 3. Scipionis funus elocatum ait populo affes conficiente,

33. Præbere caput dominâ venale sub hastâ.] Venalem servum & ponere, mangonium exercere ; vel publicis auctionibus præesse ac venditionibus fervorum, accepta ad id potestate & auctoritate, & questum hinc facere. Vel qui seipfos vendi patiuntur, ut vult Turneb. L. 10. c. 27.

Dominâ sub hastâ.] Vel quod emptoribus ut dominis cederent empti servi, vel quod heri servos venum exponerent sub hasta, ex more, præcone venales proclamante. Vide Alex. ab Alex. L. 3. c. 16.

Quondam

Quondam hi cornicines, & municipalis arenæ
Perpetui comites, notæq; per oppida buccæ, 35
Munera nunc edunt. & verso pollice vulgi
Quemlibet occidunt populariter: inde reversi
Conducunt foricas. Et cur non omnia? Cùm
Quales ex humili magna ad fastigia rerum [fint
Extollit, quoties voluit Fortuna joculari. 40
Quid Romæ faciam? Mentiri nescio, librum,
Si malus est, nequeo laudare, & poscere: motus
Astrorum ignoro: funus promittere patris
Nec volo, nec possum: ranarum viscera nunquam
Inspexi: ferre ad nuptam quæ mittit adulter, 45
Quæ mandat, nōrunt alii: me nemo ministro

parentis spondere & nolo & nequeo: ranarum exta nunquam spectavi. Alii sciunt portare ad conjugem ea quæ mittit & quæ jubet machus: me adiutore nullus prado eris: & propterea nemini socus egredior, velut

Olim isti cornu canentes, & assidui sectatores Theatri municipiorum, & cognita mala per civitates, modo ludos exhibent, atque converso Plebis pollice quemcunque placet interficiunt per populum: & cùm illinc redierunt, redimunt latrinas. Quare verò non universa conducunt, quandoquidem tales sunt quales ex infimo fors erigit ad supremam apicem rerum, quandoque ludere expetit? Ecquid agam Roma? dissimulare non novi; nec possum librum, quando est prævus, probare & postulare. Siderum cursus nescio: mortem

ANNOTATIONES.

34. *Hi cornicines.*] Arturius, Catulus, & similes, cornu vel tibia canentes, dum gladiatorum pugnant.

Municipalis arena perpetui comites.] Qui per oppida vagati sunt operam suam locantes, dum in Theatris ad gladiatoriam exercebantur municipes & oppidani. Erant enim variis in locis & urbibus arenæ & Theatra, sed minora quam Romæ: & in Gallia Narbonensi apud Nemausum visitur adhuc amphitheatrum eximii operis antiquitate & ipsis ruderibus nobilissimum. Quid proprie municipium, docet Gellius L. 16. c. 13.

35. *Notæque per oppida buccæ.*] Arte sua noti homines soliti per Italiam cursare, & buccas inflare; cornu, tibia, buccina canentes, dum in arena certabatur: modo Formiis, alias Tusculi, Fundis, & ubicumque erant Theatra; & accersiti aderant in oppidis: nec enim Romæ nisi peritiores adhibebantur.

36. *Munera nunc edunt.*] Gladiatorium munus dant populo, quod nonnisi potentiores & opulenti faciebant, quin & Nobiles, & census Equestrem habentes, ex Edicto Tiberii, & Senatusconsulto. Cornel. Tacit. Annal. 4. Alex. ab Alex. Lib. 6. cap. 19.

Verso pollice.] Conversus retro pollex signum erat occidendi Gladiatoris qui succubuerat: sicut contra pressu pollice populus indicabat jubebatque parci victo & afflicto humi. Plin. L. 28. c. 2. *Pollices, cum favemus,* inquit, *premere etiam proverbio jubemur.* Prudentius contra Symmachum de Vestalibus Gladiatores spectantibus.

* * * * * *Pellusque jacentis*
Virgo modesta jubet converso pollice rumpi,
Ne lateat pars ulla anima vitalibus imis,
Altius impresso dum palpitât ense secutor.
Horat. Lib. 1. Epist. 18.

Fautor utroque tum laudabit pollice ludum.
Vide Ang. Polit. Miscel. cap. 42. & Turneb.

Lib. 11. cap. 6.

37. *Populariter.*] Conciliato enim favore vulgi per munera illa & ludos certantium, quemlibet confici aut reservari suggerebant populo, e cujus id arbitrio pendebat.

38. *Conducunt foricas.*] Emundandas: nihil vile & abjectum respicientes, modo lucrum inde proveniat.

Cur non omnia?] Supple conducunt; etiam maxima cur non suscipiunt ac tentant?

40. *Extollit.*] Alludit ad fortunæ rotam, inconstantiam, ludibria. Illa enim fingitur homines repente ad summum vehere per ludum ac jocum, quos pariter ex alto statim dejiciat ac præcipitet; sicque humana perpetuo circumagere.

41. *Quid Roma faciam?*] Pergit Umbritius: cum non nisi vafri homines & improbi florent Romæ, nullus est innocenti mihi locus.

Librum, si malus est, nequeo laudare, & poscere.] Velut quid eximium ab Auctore poscere, ut nobiscum suum opus ac librum communicer, per adulationem, quam proscribit Horatius ad Pisones v. 419. & seq. & Pers. Sat. 1.

42. *Motus astrorum ignoro.*] Astrologus non sum, quod hominum genus valet apud imperitias vulgi mentes.

43. *Funus promittere patris.*] Improbo culpam filio, ante diem patrios in annos inquirenti, ut ait Ovidius.

44. *Ranarum viscera nunquam inspexi.*] Licet Haruspex animalium viscera consulere assuevi, haud tamen unquam e ranarum seu rubetarum extis veneficia sectatus sum. Vide Sat. 1. v. 70.

45. *Ferre ad nuptam.*] Lenocinia abhorreo. *Quæ mittit.*] Vel scripta vel munera ad ejus animum pelliciendum in scelus.

46. *Mandat.*] Dicenda præscribit.

truncus, atque manus emortua corpori non serviens. *Ecquis modò amat nisi criminis particeps, & cui mens ardet atque agitur secretis ac silentiis nunquam non?* Qui tecum communicaverit bonum arcannum, non existimat se tibi nullà re devinctum, & nihil unquam tribuet. Dilectus eris Verri, qui Verrem quando cupit, rem agere valet. Omne sabulum Tagi densi, & aurum quod in mare defluit, ne tanti aestimetur, ut quietem amittas, & maestas accipias munera respicienda, atque reformideris ab amico potenti. Jam quæ natio sit opulenti nostris gratissima, & à quibus potissimum abhorream, pergam declarare, nec impediet verecundia. Nequeo tolerare, ô Romani, civitatem Græcam; etsi quanta pars est plebecula Achaica? Jamandum in Tiberim fluxit Orontes Syrius,

Fur erit: atque ideo nulli comes exeo, tanquam Mancus, & extinctæ corpus non utile dextræ.

Quis nunc diligitur, nisi conscius, & cui fervens Æstuat occultis animus, semperq; tacendis? 50

Nil tibi se debere putat, nil conferet unquam,

Participem qui te secreti fecit honesti.

Carus erit Verri, qui Verrem tempore, quo vult,

Accusare potest. Tanti tibi non sit opaci

Omnis arena Tagi, quodq; in mare volvitur aurum

Ut somno careas, ponendaq; præmia sumas 50

Tristis, & a magno semper timearis amico.

Quæ nunc divitibus gens acceptissima nostris;

Et quos præcipue fugiam, properabo fateri; 50

Nec pudor obstabit. Non possum terre, Quirites,

Græcam urbem; quamvis quota portio facies Achææ?

Jampridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes,

ANNOTATIONES.

47. Nulli comes exeo.] Solus, ab universis delictis Roma exeo, sine comitatu, qui non nisi divitibus frequens adest.

Tanquam mancus.] Quasi membrum inutile civitati discedo. Mancus, quasi manu carens, inquit, & amico destitutus.

48. Extinctæ corpus non utile dextræ.] Pro extincta dextra & inutili corpori. Sic ego Roma separor.

49. Quis nunc diligitur nisi conscius.] Quoniam scelera aliorum adjuvare nolo, hinc amicus mihi nullus est.

Et cui fervens æstuat, &c.] Is solus modo diligitur, cui arcana scelera commissa sunt, & cujus mens cruciatur conscientia tot malorum, quæ tacere cogitur, & de quibus nec mutare unquam audet.

51. Nil tibi se debere putat, &c.] Qui bonum quid secretum tibi revelavit, is tibi se non arbitrat quidquam propterea debere, nec dona ulla tribuet, ut taceas. At qui te conscium fecit secreti criminis, ille timebit ne detegas; & muneribus te sibi devinctum habere sataget, ne unquam reveles.

53. Verri.] Conscelerato homini deprædatori, qualis Verres, de quo Sat. 2. v. 26.

54. Accusare potest.] Nempe conscius & particeps factus illius flagitiorum.

Tanti tibi non sit.] Nullo pretio quantolibet emere velis horrendos conscia mentis cruciatus.

Opaci.] Vel propter arbores in ripa confitas, vel ob admixta auri grana. Martial. Lib. 1. Epigram. 50.

Æsius serenos aureo franges Tago,

Obscuras umbris arborum.

55. Arena Tagi.] Tagus fluvius Hispania nobilissimus, aureas volvere arenas decantatus Castellam novam permeat, Lusitaniam partem rigat, & ad Ulissiponem ostio latissimo sub Oceanum.

In mare volvitur.] Cum arenis Tagi.

56. Somno careas.] Mala conscientia sollicitatus.

Sumas tristis.] Utrunque anxius; si enim sumas, torquebit te conscientia; quod si respiceris, te suspectum ille conabitur de medio tollere, ne suam turpitudinem reveles.

57. Magno semper timearis amico.] Ne enim raro contingit, ut consciis paretur exitium ne quid patefaciant. Unde monet Horatius Lib. 1. Epist. 18.

Arcanum neq; tu scrutaberis ullius unquam.

60. Nec pudor obstabit.] A dicenda veritate non me deterrebit cujusquam reverentia.

61. Græcam urbem.] Romam factam Græcam & vitii Græciæ inquinatam.

Quamvis quota portio facies Achææ?] Verum non Græci tantum, sed & Syri mores nostrum corruptum venere: & horum Romæ est major quam illorum numerus.

Facis.] Metaphora a vino, id est vilissimum Græcorum, & quasi sentinæ.

Achæa.] Metonymia, pro Græciæ, cuius pars est Achæia, ad sinum Corinthiacum.

62. Syrus in Tiberim defluxit Orontes.] Orontes Syriæ fluvius est. Id est, jampridem Syrorum eluvies Romam inexit sordes suæ & morum pravitate, luxum, voluptates.

Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, necnon gentilia tympana secum
Vexit, & ad Circum jussas prostare puellas. 65
Ite, quibus grata est pistâ lupa barbara mitrâ.
Rusticus ille tuus fuit trechedipna, Quirine,
Et ceromatico fert niceteria collo.

Hic alta Sicyone, ast hic Amydone relicta, 69
Hic Andro, ille Samo, hic Trallibus, aut Alabandis,

Esquilias, dictumque petunt a vimine collem,
Viscera magnarum domuum, dominique futuri.
Ingenium velox, audacia perditâ, sermo

summarum adinm sunt, possessores etiam futuri. Illis enim animus acer, deplorata impudentia, lingua

& secum attulit & sermonem & mores, & fides incurvas cum tibia canente, quin & parvia tympana, atque puellas prope Circum prostare doctas. Illuc vos pergite quos delectat meretrix peregrina cum mitra pistâ. O Romule, tuus hic agrestis populus induit Trechedipna, & niceteria gestat cervice unctâ ceromate. Alius celsam Sicyonem, alius verò Amydonem, alius Andrum, alius Samum, alius Tralles vel Alabandam deferens, ad Esquilias & collem nominatum à vimine se conferunt; intima

ANNOTATIONES.

63. *Chordas obliquas.*] Mores curvos simul cum incurvis instrumentis, cithara, aliisque.

64. *Gentilia tympana.*] Apud suam gentem usitata maxime in Sacris Cybeles.

65. *Circum.*] *Circus* dicitur planities rotunda, in qua pugiles equitesque exercebantur, populo ad spectandum circumfidente. Plures erant Romæ Circi, Flaminii, Neronis, Floræ. Hic intellige Circum maximum, de quo Dionys. Halicarnass. Lib. 3. refert multa: trium fuisse & amplius stadiorum longitudine; a Tarquinio Prisco designatum, Palatium inter & montem Aventinum, &c. Nam prope hunc erant meretricum domicilia. De Theatris & Circus Romanorum Alex. ab Alex. L. 4. c. 25.

Prostare.] Pro foribus stare, expectandi, invitandi, alliciendi causa. Qui mos improbus inter alia mala per Syros investus est.

Puellas.] Quæstum corpore facientes.

66. *Lupa.*] Ita meretrix appellatur, quod sicut edendi lupa avida est, & obvios devorat; sic meretrix quæstui inhians, nec pudori parcat nec corpori, ac libidinosos perdit. Deductum nomen a Laurentia Faustuli regii pastoris uxore, Remi ac Romuli nutrice, quæ corpus inter pastores vulgare dicta, indeque cellulas meretricum lupanaria vocata. Auctor est D. Hieron. in Chron. Euseb.

Pistâ mitra.] Quod est ornamentum capitis utatum Syris, Phrygiis, Aegyptiis, aliisque. *Mitra* jam ante, Sat. 2. v. 84.

67. *Rusticus ille tuus.*] A pastoribus originem trahens.

Trechedipna.] Vestem cursoriam, a τρέχω, *trecho*, & δειπνόν, *eana*, qua cursitent, vel ad cenam rectam, vel ad sportulam, de quibus Sat. 1. Legunt quidam *Rechedipna*, aiuntque fuisse vestes peregrinas, quarum usus erat in gymnasiis. Turneb. Lib. 3. cap. 17. explicat *Andromidem*, de qua infra, v. 103. Item Sat. 6.

Quirine.] Romuli cognomen est ab hasta,

quam Sabina *Quirim* nuncupabant, inquit Festus. Vel a Marte, qui dum sævit Gradivus, dum pacatus est, & quiescit, Quirinus Romanis vocabatur: Ovid. Fast. vel potius a Curinus, id est, Sabinis in urbe receptus.

68. *Ceromatico.*] *Ceroma* unguentum ex oleo & pulvere seu terra, quo uti solebant athletæ, Martial. Lib. 7. Epigram. 31.

Vara nec injecto ceromate brachia tendis.

Niceteria.] Græca vox præmia victoriæ significans, ut torques, quæ colle pendentia ferre consueverant, ut ait vetus Schol.

69. *Hic alta Sicyone, &c.*] At Græci aliique exteri patria sua relicta Romam venientes, nostris Romanis se multo præstantiores ostentant.

Sicyone.] Urbs est Peloponnesi, Sicyoniæ quondam regionis primaria.

Amydone.] Quæ Macedoniæ civitas est in Pæonia regione.

70. *Andro.*] Insula maris Ægei, una Cycladum. *Antandros* etiam dicta est, in qua fontem fuisse, apud Fanum Liberi patris, nonis Januariis saporem vini semper habentem scribit Plin. Lib. 2. c. 103.

Samo.] insula maris Icarii Jononis sacra. Fuit & *Samos*, aliter *Samothrace* dicta, in mari Ægeo, non longe a Thracia.

Trallibus aut Alabandis.] Urbes sunt Asiæ minoris, quarum hæc in Caria, illa in Lydia.

71. *Esquilias, dictumque petunt a vimine collem.*] Colles urbis Romæ, *Esquilinum* & *Viminalem* petunt, & in præcipuas se familias insinuant.

Esquilias.] Hodie mons S. Mariæ Majoris.

A vimine.] Hunc e septem collibus Romæ dictum a *viminibus* circa Jovis aram exortis: ut refert Sext. Ruf.

72. *Viscera.*] Quasi præcordia a quibus motus omnis, & vita.

Viscera magnarum domuum.] Quarum secreto penetrantes, etiam hæreditates captant per obsequia, & astus: unde etiam domini evadunt.

Promptus

volabilis, & rapidior quam fuit
Isao. Dic quid hunc esse existi-
 mes? Quemlibet virum ad
 nos secum advexit. Est enim
 Grammaticus, Rhetor, Geome-
 tra, Pictor, Uncia, Angur,
 Funambulus, Medicus, Ma-
 gus. Scit universa Græcus
 famelicus. In Cælum etiam as-
 cendet, si imperaveris. Deniq;
 non Maurus, neque Sarmata
 neq; Thrax erat, qui alas in-
 duit, verum mediis Athenis
 oriundus. Numquid non aver-
 sator isiorum muricem? An iste
 subscribet ante me? Et innixus
 lecto superiore accumbet, qui
 Romam appulsus est eodem
 vento, quo pruna & coctona.
 Tam parvi putandum est quod
 pueritia nostra baccis alita Sabinis aërem Aventini spiravit? Quid referam, quod natio assentan-
 perita ignari probat.

Promptus. & Isæo torrentior: edequid illum
 Esse putes? Quemvis hominem secum attulit ad
 nos.

[Iptes,
 Grammaticus, Rhetor, Geometres, Pictor, A-
 Augur, Schoenobates, Medicus, Magus, omnia novit.
 Græculus esuriens, in cælum, jusseris, ibit.] Thrax,
 Ad summam non Maurus erat, nec Sarmata, nec
 Qui sumpsit pennas, mediis sed natus Athenis. 80
 Horum ego non fugiam conchylia? Me prior ille
 Signabit? Fultusque toro meliore recumbet
 Advectus Romam, quo pruna, & coctona vento?
 Usque adeo nihil est, quod nostra infantia cælum
 Hausit Aventini, baccâ nutrita Sabinâ?
 Quid, quod adulandi gens prudentissima laudat

ANNOTATIONES.

74. *Isao.*] Plin. Lib. 2. Epist. 3. meminit
 Isai cujusdam Romani in quo summa facultas,
 copia, ubertas, &c. Fuit & *Isæus* Atheniensis
 Orator, Præceptor Demosthenis. Quin. L. 12.
 cap. 10. *Isæum* laudat.

Torrentior.] Torrente fluens rapidius & con-
 citatius.

75. *Quemvis hominem.*] Non etenim sim-
 plex homo, sed plurimum instar: idem quippe
 est & Grammaticus, Rhetor, Geometra, &c.

76. *Geometres.*] Horat. L. 1. Carm. Od. 28.
 De *Archyta* Tarantino, insigni Geometra.

*Te maris & terra numerusq; carentis arena
 Mensorem cohibent Archyta.*

Alyptes.] Græca vox eum præcipue designans
 qui athletas & pugiles perungebat: ἀλυσσώμενος.

77. *Augur.*] Is ex avium garritu, pastu,
 volatu, futura conjectabat & prædicebat.

Schoenobates.] Σχῆνος est funis e junco,
 βαίνω gradior. Adversus Græculos Græca vo-
 cabula non semel usurpat Juvenalis.

Magus.] Vox hæc Persica Lingua Sapientem
 & Philosophum indicat. Cic. 1. de Div. n. 90.
 In Persis, inquit, augurantur & divinant Magi.
 . . . Nec quisquam Rex Persarum esse potest,
 qui non ante Magorum disciplinam scientiamque
 perceperit. Plutarch. in vita Platonis, Magos
 illos rebus divinis operam & studium exhibe-
 re, & Sacrorum Antistites esse testatur.

Omnia novit Græculus esuriens.] Persius in
 Prologo.

Magister artis, ingenique largitor venter.

79. *Maurus.*] Mauritania Africæ regio, ubi
 nunc Barbaria Occidentalis.

Sarmata.] Vide Sat. 2. v. 1.

Thrax.] Thracia Europæ maxima pars ad
 maria Aegeum & Euxinum ac Propontidem,
 cujus caput Constantinopolis.

80. *Qui sumpsit pennas.*] Dædalus, de quo

abunde satis, Sat. 1. v. 4.

Athenis.] Vide Sat. 7. v. 205. Annot.

81. *Conchylia.*] *Conchylum*, seu murex, pis-
 cis marinus, e cujus sanguine purpura fit. Plin.
 Lib. 9. cap. 36. & alibi. Sueton. prohibitas
 1. Julio Cæsare conchyliatas vestes memorat.
 Hic sensus est: an diutius manere possum
 Romæ, ubi Nobilium vestimenta usurpant
 Græculi? Certe cogor fugere hinc, ne ista vi-
 deam amplius.

82. *Signabit.*] In tabulis ad quas subsignan-
 das mecum ille vocatus fuerit. Vide Pers. Sat.
 5. v. 81.

Toro meliore.] Digniori loco, in conviviis.

83. *Advectus Romam.*] E Syria, cum pru-
 nis & ficibus, ac proinde venalis, ut isti fructus
 peregrini, aliæque merces.

Pruna.] Damascena, seu in Damasco mon-
 te nata, ut ait Plin. Lib. 13. cap. 5. Vide Mart.
 Epigram. 29. Lib. 13.

Coctona.] Sunt minores ficus Syriæ peculia-
 res. Plin. *Cottana*, Lib. 13. cap. 5. *Coctana*
 Martial. Lib. 4. Epig. 89. ubi & parva *Coctana*
 nuncupat. Et Lib. 13. Epig. 28. sic habet.

*Hæc tibi quæ tortæ venerunt condita meta,
 Si majora forent Coctana, scus erat.*

Usque adeo nihil, &c.] Sine interrogatione
 legi, malim cum Guiero.

84. *Quod nostra infantia, &c.*] Adeo nobis
 parum profuit Romæ nasci & educari.

85. *Aventini.*] Unus est e Romanis colli-
 bus, hodie, *Mons S. Sabinae*.

Bacca nutrita Sabina.] Fructibus in Italia
 provenientibus. Metonymia.

Sabina.] Terra Sabina suum etiam nomen
 hodie retinens, Tiberi alluitur; at olim sine
 habuit ampliores.

86. *Quid, quod, &c.*] Sed & adulationibus
 serpunt Græci, & Romanos captant.

Sermonem

Sermonem indocti, faciem deformis amici;
Et longum invalidi collum cervicibus æquat
Herculis, Antæum procul a tellure tenentis?
Miratur vocem angustam, qua deterius nec 90
Ille sonat, quo mordetur gallina marito.
Hæc eadem licet & nobis laudare: sed illis
Creditur. An melior cum Thaida sustinet, aut cum
Uxorem Comædus agit, vel Dorida nullo
Cultam palliolo? Mulier nempe ipsa viderur, 95
Non persona loqui: vacua & plena omnia dicas
Infra ventriculum, & tenui distantia rima.
Nec tamen Antiochus, nec erit mirabilis illic
Aut Stratocles, aut cum molli Demetrius Hæmo.

orationem, familiaris turpem
vultum laudat, atq; prolixum
collum viri non fortis adæquat
cervicibus Herculis Antæum
tollentis longè à Terra? Ad-
miratur vocem strangulatam,
quâ nec pejus stridet is quo
viro gallina admordetur. Nobis
etiam fas est ea ipsa approbare:
at istis fides habetur. Porro
estne Comædus præstantior,
quando representat Thaidem,
vel quando matronam sustinet,
aut Doridem nullâ exornatam
fasciolâ? Ipsa nimirum femina,
non personata dicere apparet.

* * * Nihilominus neque
Antiochus, neq; vel Stratocles,
vel Demetrius cum Hæmo tenero, isthic erunt admirabiles.

ANNOTATIONES.

88. Longum invalidi, &c.] Qui collo sunt
oblongo plerumque invalidi & imbelles reper-
iuntur.

Cervicibus.] Hæc pars est posterior, illa an-
terior: utramque proprie hic usurpat Juvena-
lis. Nam cum laudas, anteriorem hominem
spicis; & Hercules sublatum Antæum ac cer-
vicibus suis impositum tenuit, vicitque.

Æquat.] Æqualem Herculi dicit adulator
adulatorum qui roboris tantulum ostentat.

89. Antæum.] Gigantem Neptuni Terræq;
filium, quem certando fessum vires reparare
matris Terræ tactu sensit Hercules, quare sub-
limem eum sustulit, atq; ita brevi confecit. Hoc
egregie describit Lucanus in fine Libri 4.

90. Angustam.] Exilem, stridulam, rau-
cam, qualem edit Gallus gallinaceus ascenden-
do gallinam admordens. Ejusmodi vocem in
Oratore damnat Quintil. Lib. 11. cap. 3.

91. Marito.] Sic Virgilius Eclog. 7. virum
regis caprum; & Horatius Lib. 1. Od. 17.
olentis uxores mariti, capellas nominat: post
Theocritum, apud quem τὸ αἰγὸν ἀνὴρ.

92. Hæc eadem licet, &c.] Nos Romani
perinde ac isti, laudes adulatorias spargere &
lare immeritis possemus: sed non ita nobis
credetur.

93. An melior, &c.] Porro non adultores
olum sed & histriones sunt Græculi. Numquid
nim quisquam melius illis quamlibet in Scena
personam agat, seu meretricis, seu honestæ fœ-
minæ, seu Dææ, aut Nymphæ?

Thaida.] Persona est meretricis. Comica a-
ud Terentium, Eunuch. Fuit vero Thais Alex-
andrina, insignis apud Athenas meretrix, quam
celebravit Menander Poëta suis Carminibus.

94. Uxorem.] Honestam matrem familias.

Dorida.] Doris Oceani Thetyosque filia,
Nerei soror & conjux, Nereidum mater, ipsa
maris etiam Nympha. Unde Virgil. Eclog. ult.

Doris amara suam non intermisceat andam.

Nulla cultam palliolo.] Nullo velo, palla,
aut fascia, coopertam: sic enim pinguntur
Nymphæ.

95. Mulier nempe ipsa videtur.] Tam belle
personam muliebrem agit & sustinet Græcus,
ut revera mulier esse videatur, & gestu, &
voce, &c.

98. Nec tamen Antiochus.] Neque vero isti
præstantes, quos adeo miramur hic, Comædi-
arum Actores Græculi, si fuerint illic in patria
sua, laudem ullam auferent. Antiochus, in-
quam, Stratocles, Demetrius, Hæmus, in Græ-
cia non erunt mirabiles, quia tota natio ad a-
gendum in Comædia comparata est, & laus
est communis omnibus Græcis.

99. Stratocles, & Demetrius, &c.] Hi tem-
pore Juvenalis arte mimica & histronia præ-
stant, insignesque erant Comædi. Quintil.
Lib. 11. in fine cap. ult. Maximos Actores
Comædiarum Demetrium & Stratoclem placere
diversis virtutibus vidimus, inquit: sed illud
minus miram, quod alter Deos, & juvenes, &
bonos patres, servosque & matronas, & graves
annos optime: alter acres senes, callidos servos,
parasitos, lenones, & omnia agitatoria melius.
Fuit enim natura diversa; & vox Demetrii ju-
cundior, Stratoclis acrior erat. Et facere gestus,
neminem alium præter Demetrium decuit. Qui &
statura & mira specie adjuvabatur, &c. Non
desunt Interpretes, qui hos histriones Romanos
fuisse dicant, atque ita explicant, ut hi quam-
vis periti & gnari histriones cum Græcis col-
lati laudem nullam mereantur, nec sunt mira-
biles. Sed profecto boni illi tum dormitasse
videntur. Nam & ratio, & nominum etymum
seu notatio & contextus ipse illis repugnant.

Molli Hæmo.] Qui voce molli & magno de-
core fœminæ personam egregie sustinebat. Sat.
6. &c. & mollius Hæmo.

Natio

*Gens comæda est univërfa. Si cachinnâris, ille rifu folutiore commovetur. Si flentem viderit familiarem, plorat, neque dolorem habet. Si hyemis tempestate ignem petas, sumit endromidem: si ais, incalesco, sudorem emittit. Itaque non fumus æquales. Præstantior est ille, qui nunquam non, atq; tam noctem quàm interdiu valet induere faciem alierius; agitare manus a fronte: facilis applaudere, si familiaris rullam opportunè, si urinam commodè ejecerit: si strepitum edat aureum vas, subverfo imo. Insuper autem nihil est inviolatum ac tutum à Græcis; * * * * Non materfamilias domus, non puella virgo, nec maritus ipse hæcenus imberbis, non puer antea castus.*

Natio comæda est. Rides? Majore cachinno 100
Concutitur: flet, si lacrymas aspexit amici:
Nec dolet. Igniculum brumæ si tempore poscas,
Accipit endromidem: si dixeris, æstuo, fudat.
Non fumus ergo parës: melior qui semper &
omni
Nocte dieq; potest alienum sumere vultum; 105
A facie jactare manus, laudare paratus,
Si bene ructavit, si rectum minxit amicus,
Si trulla inverso crepitum dedit aurea fundo.
Præterea sanctum nihil est, & ab inguine tutum,
Non matrona laris, non filia virgo, neq; ipse 110
Sponsus lævis adhuc, non filius ante pudicus.

ANNOTATIONES.

100. *Natio comæda est.*] Hanc a natura facultatè adepti sunt Græci, ut eximii sint Mimi, Actores, Histriones, Sueton. *Neron. cap. 22.* solos Græcos se & suis studiis dignos ait ille.

Rides.] Si rides, ridet Græcus; si fies, plorat, &c. ad cujusque mores & indolem sese accommodat, ut per obsequia & blandimenta capter animum & hæreditates.

102. *Brumæ.*] Vide *Perf. Sat. 6. v. 1.*

103. *Endromidem.*] Vestem villosam, crassam, & arcendo frigori idoneam, e Gallia venientem. Hæc in gymnassiis utebantur post exercitationes, ne calefacti frigus & morbos conciperent. *Martial. Lib. 4. Epigram. 19.*

104. *Non fumus ergo parës.*] Nec enim adulari, simulare, obsequi, mentiri, ut Græci, novimus.

Melior.] Is vero felicior est Romæ.

106. *A facie jactare manus.*] Vel gesticulando manus porrigere ad exhibendos simulatos affectus; vel manum osculari, & continuo extendere versus amicum, salutandi atque ad blandiendi causa: vel etiam palpare eam ob rem illius genas & mentum.

107. *Rectum.*] Legunt nonnulli, *lectum*: ex eo *Horat. Lib. 1. Serm. 3.*

Comminxit lectum potus.

108. *Si trulla inverso, &c.*] Locus omnino ambiguus. Certe *trulla* modo est matula & scaphium; modo vas potorium. *Horat. L. 2. Sat. 3.*

Qui Veientanum festis potare diebus

Campana solitus trulla, vappamque profestis.

Si de poculo intelligere placet, sensus erit, divitem epoto calice, inversi etiam vasis labra sugere & sua pariter, atque ita sonitum edere. *Turneb. Lib. 10. cap. 27.* vel, craterem e manu bibentis elapsum cadendo tinnire. *Alexand.*

ab *Alex. Lib. 3. cap. 10.* locum hunc explicans, *trullam* hic non significare scaphium & lasanum contendit: haud dubie putat notari eos qui inter helluationes, postquam exhaustum calicem, in ejus fundo, ructu aut sibilo crepitum facere more detestabili non verentur. Vel certe intelligendum convivalem quemdam ludum apud Græcos vino & epulis madentes usitatum, quem *Cottabism* vocarunt. Hi nempe exhausti calicis residuum vinum elidebant in pavementum, vel jactabant in phialas æneas; quod si projectum resonaret & sonantius creparet, hinc ominabantur se ab amica redamari, & mutuo affectu teneri. Si de matula accipias; intellige divitem inter mingendum pedere; vel exonerando alvi sordes in *trullam* auream, ejus fundum resonare, & crepitum hinc & illinc sonitumque fieri: & a comite Græculo ob id etiam laudari Patronum. Neque vero mirere auream *trullam* hic a Juvenale poni, quam *Martialis Bassæ* exprobrat *Lib. 1. Epig. 38.* & meminit *Lib. 11. Epig. 12.* Denique posset quoque dici dives epulo in conviviis crepius emittere, postquam exhausti poculum, ejusq; adeo fundum invertit. Nam & *Imperator Claudius* apud *Suetonium, Claud. cap. 32.* dicitur fuisse medicatus *Edicium*, quo veniam daret & statum crepitumq; ventris in convivio emittendi, cum periclitatum quemdam præ pudore ex continentia reperisset. Ego ad stipulor interpretationi *Alex. ab Alex.* eamq; judico convenientissimam.

110. *Matrona Laris.*] Uxor, domina domus. *Lares* erant Genii & Dii peculiares, qui in certa parte domus colebantur: & hæc lararium dicebatur.

111. *Lævis adhuc.*] Junior, & hinc glaber, impubes, proindeque tenerior atque mollior.

Horum si nihil est, aulam resupinat amici.
Scire volunt secreta domus, atque inde timeri.
Et quoniam cœpit Græcorum mentio, transi
Gymnasia, atq; audi facinus majoris abollæ. 115
Stoicus occidit Baream, delator amicum,
Discipulumque senex, ripa nutritus in illa,
Ad quam Gorgonei delapsa est penna caballi.
Non est Romano cuiquam locus hic, ubi regnat
Protogenes aliquis, vel Diphilus, aut Erimanthus,
Qui gentis vitio, nunquam partitur amicum; 121
Solutus habet. Nam cum facilem stillavit in aurem
Exiguam de naturæ, patriæque veneno,
Limine summoveor: perierunt tempora longi
Servitii: nusquam minor est jactura clientis. 125
Quod porro officium (ne nobis blandiar) aut quod

Quod si nihil istorum adest: familiaris domum subvertit. Nōsse capiunt arcana familia, & ob id formidari. Quia verò capimus meminisse Græcorum præteri ad palastras, & ausculta crimen gravioris roge. Stoicus interfecit Baream, denunciator familiarum, & discipulum vetulus educatus in eo littore, ad quod decidit ala equi Gorgonei. Haud restat locus ulli Romano isthic, ubi dominatur quipiam Protogenes, aut Diphilus, vel Erimanthus, qui ex nationis indole vitiosa nunquam dat partem amici, sed eum unus possidet. Etenim quando in auriculam credulam inspiravit tantulum de toxico indolis & patriæ, arceor januam, & per-

lita sunt spatia diuturna servitutis: nec alibi Clientis amissio levior putatur. Et quod verò obsequium, (ut nobis non aduler) vel qua

ANNOTATIONES.

112. Horum si nihil est.] Si deest occasio flagitii & stupri; ad aliud facinus se convertet, utamque Patroni sui domum perturbabit.

Resupinat.] Everit, miscet, confundit, inquirendo, scrutando, expiscando arcana & secreta familiæ; quæ cum tenuerit etiam metuendus evadat.

113. Scire volunt secreta domus.] Sic enim quod supra Juvenalis dixit, sunt quasi viscera magnarum domuum, adeo ut hæc sine illis stare, ut se tueri videantur non posse.

Timeri.] Ne revelent & noceant.

114. Transi gymnasia.] Vel dimitte gymnica certamina, de quibus vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 25. & Lib. 3. cap. 9. vel, transi Scholas Græcorum, ipsosque philosophos ac sapientes considera, & graviores noxas animadverte in iis qui gravitate morum & doctrinæ conspicui videntur.

115. Majoris abolla.] Proverbialem hanc se locutionem notat vetus Schol. quasi majoris græ; id est, potioris sceleris, inquit. Abolla, ployis, seu vestis duplex, qua utebantur Philo-phi, item viri Principes. Vide Sueton. Calig. cap. 35. & Juvenal. Sat. 4. v. 76.

116. Stoicus occidit Baream, &c.] Publ. ignatus sectam & disciplinam Stoicorum amplexus occidit Baream Soranum; forsitan & Heliodorus Licinium Silanum, de quibus Sat. 1. v. 33. & Cornel. Tacit. tum alibi, tum præcipue Annal. Lib. 16. in fine.

117. Ripa nutritus in illa, &c.] Oriundus Tarso Ciliciæ urbe, quam rigat amnis Cydnus.

118. Ad quam Gorgonei, &c.] Tarsum candidisse a quibusdam fertur Perseus: urbiq; nomen imposuit ex facto, quia ibi una ex ta-

laribus pinnis ei excidit. Ver. Schol. a Græc. ταρσός.

Gorgonei Caballi.] Perseus nimirum Pegaso equo alato vestus Medusam unam e Gorgonibus obruncavit. Vel quia Pegasus e sanguine capitis Medusæ natus dicitur, atque illic, ut ait Lubinus, plantam seu ungulam fregerit. Ταρσός nempe & alam avium, & plantam significat.

119. Ubi regnat.] Optimatum animis dominatur.

120. Protogenes, Diphilus, Erimanthus.] Adulatores Græci. Quæ nomina a Juvenale conficta crediderem potius, quam vera esse, Pictoris, Harioli, &c. ut quidam autumant.

121. Gentis vitio.] E præva & ambitiosa gentis Græcorum natura & indole.

Nunquam partitur amicum.] Cum nemine gratiam primatum communicare vult.

122. Solutus habet.] Unus vult esse gratus, ut omnia dona unus auferat.

Stillavit in aurem.] Per adulationes & delationes.

124. Limine summoveor.] Ego vetus cliens post officia plurima excludor tamen per Græculum quempiam novum hominem: nec apud antiqui Patroni domum aditus pater mihi amplius.

125. Nusquam minor est jactura clientis.] Romani vero parum id curant, pareatne illis antiquus & fidus Cliens: adeo illos obfidet adulatores Græculi.

126. Quod porro officium, &c.] Quid prodest Clientibus fuisse ad officia promptissimos? Vel, quid conferunt diviti pauperes & clientes suis officiis?

Ne nobis blandiar.] Ne videar nimis favere meæ & pauperum causæ.

Pauperis

regni dignitas illis, si satagat
rogâ indutus noctem cursitare,
quandoquidem Prætor arget
apparitorum ac properare cogit,
orphans pridem vigilibus; ne
ante ipsum collega det salu-
tē Albina vel Modia? Iste
opulento servo natus stipat la-
tus liberorum. Nam alius
quantum stipendii in legione
Tribuni recipiunt, tantum dat
Calvina, aut Catiena: * * *

* * * * * tu
verò quando rapit te vultus induta meretricis, dubius manes,

Pauperis hinc meritum; si curet nocte togatus,
Currere, cum Prætor lictorem impellat, & ire
Præcipitem jubeat dudum vigilantibus orbis;
Ne prior Albinam, aut Modiam collega salutet? 13
Divitis hinc servi claudit latus ingenuorum
Filius; alter enim quantum in legione tribuni
Accipiunt, donat Calvinæ, vel Catienæ,
Ut semel atque iterum super illam palpitet: at
Cum tibi vestiti facies scorti placet, hæres, 13

ANNOTATIONES.

127. Hic.] Romæ.

Si curet nocte, &c.] Si addit Patrono sedulus,
eumque comitetur assidue. Sat. 1. v. 127. & 132.

Nocte togatus.] Vide Sat. 1. v. 96. Martial.
Lib. 3. Epig. 46.

Exigis à nobis operam sine fine togatam.
Et Lib. 10. Epig. 82.

Mane vel à mediâ nocte togatus ero.

128. Cum Prætor lictorem.] Sex Prætori
apparebant ministri, Consuli vero duodecim:
atque honoris causa comitabantur. De Liſtoribus
accurata quædam lege apud Lips. Elect. 1. c. 23.

Impellat.] Præ festinatione, & aviditate
sportularum. Vide Sat. 1. v. 100.

129. Dudum vigilantibus orbis.] Diu, &
sæpe frustra, sportulas victui suo necessarias ex-
pectantibus egenis, ut fusc dictum est Sat. 1.
vel, ad fores Prætoris vigilantibus pupillis, ut
ipsis det tutorem, quos Prætor despiciens ad
portulas festinat. Vetus Schol.

130. Ne prior, &c.] Ne alter Magistratus
& Nobilis præveniat, prior salutet, & potior
habeatur, seu in testamentis, seu in sportulis.
Vide Sat. 1. v. 117.

Albinam aut Modiam.] Divites matronas.

131. Divitis hic servi, &c.] Hic vel servi
divitis, vel ingenuorum filius; eodem prope sensu.

Claudit latus.] Ut comes & assecla, quia
opibus inferior ingenuus; vel ut par ingenuo
libertus ob æqualem censum. Horatius Serm.
Lib. 2. Sat. 5. v. 18.

Utne tegam spurco Dama latus.

132. Alter.] Alius dives libertus.

Legione Tribuni.] Legio non parem semper
habuit militum numerum. Sub Romulo, tria
millia peditum, equites vero trecentos contine-
bat, atque ita dicta est quod e lectis militibus
fiebat. Post duplicatus est numerus: deinde
major aut minor fuit, &c. Porro Lege Militari
sanctum ut Miles Centurioni, Centurio Tribu-
no, Tribunus Præfecto Castrorum, Præfectus
Legato, Legatus Consuli, Consul etiam & Ma-
gister Equitum Dictatori subessent. Vide plura
apud Alex. ab Alex. Lib. 1. cap. 5. J. Lips.
Lib. 2. de Mil. Rom. Dial. 5. & 9. & alios.

Quantum in legione Tribuni accipiunt.] Ro-

mani suis sumptibus militavere per annos an-
te plus trecentos. Post, ex ærario stipendium
tributum: quantum vero subinde fuerit, mag-
is inter doctos. Tria fuere stipendii loco, pec-
unia, frumentum, vestis. Cæpit dari pecunia
anno U. C. 347. Id Livius testatur in fine L. 6.
Hoc stipendium aliquando minus, aliquando me-
jus extitit: initio certe exiguum; oboli duo, i-
tres asses pediti (ut probat. Lips. cit.) Centuri-
oni duplex, triplex equiti, auctor est Polybius
L. 6. Postea deni asses dati: teste Corn. Tac.
An. 1. paulo post initium; ubi refert legiones
tres, excessu Augusti & initiis Tiberii auditas
in seditionem versas ita conquestas esse: de-
in diem assibus animam & corpus æstimari
hinc vestem, arma, tentoria redimi, &c. Apud
Sueton. Domit. c. 7. legitur vulgo: addidit
quantum stipendium militi, aureos ternos: ut
sane reponendum, aureis ternis; ita Casaub.
Lips. i. e. tribus aureis quos mensibus singulis
accipiebat miles, quantum addidit. Itaque
Augusto menstruum militis aureus Romanus
idque unum stipendium: alterum adjecerit
Caligula, seu Cladius; tertium fortasse addidit
per bella civilia Othonis & Vitelli: illis ve-
tribus quantum Domit. attribuerit. Hæc erudit.
Just. Lips. Elect. L. 1. c. 2. ubi & discrimen
docet faciendum inter denos asses, ac dena-
rium: hinc enim conjicit assium fuisse duodecim
aut circiter: illud vero probat ex Tacito
apud quem miles, ut dictum, denis assibus ha-
contentus efflagitat denarium pro stipendio di-
no. Vide etiam Alex. ab Alex. L. 6. c. 21.

133. Calvinæ vel Catienæ.] Meretricibus.

134. At tu.] O pauper mei similis.

135. Vestiti.] Ignobilis proinde & par-
formosi. Nam pulchræ nuditatem, i. e. pe-
cidas vestes affectabant. Innuat Horat. Lib.
Sat. 2. & Martial. Lib. 3. Epig. 3.

Hæres.] Moraris, dubitas; non continuo per-
ad scortum, quod placuit: & in id times pecuniam
effundere. Vel hæres, i. e. adhaerescis plebei
vili scorto, minori quidem sumptu: nec erue no-
carius putas Chionem superbam ac formosiorē

Et dubitas alta Chionem deducere sella.

Da testem Romæ tam sanctum, quam fuit hospes

Numinis Idæi: procedat vel Numa, vel qui

Servavit trepidam flagranti ex æde Minervam.

Protinus ad censum; de moribus ultima fiet 140

Quæstio: quot pascit servos, quot possidet agri

Iugera, quam multa magnaue paropside cœnat?

QUANTUM quisque sua nummorum servat

in arca,

[cum,

Tantum habet & fidei: jures licet & Samothra-

Et nostrorum aras, contemnere fulmina pauper 145

Creditur, atque Deos, Diis ignoscentibus ipsis.

Quid, quod materiam præbet causasque jocorum

Idæi, & Numina, Numinibus ipsis veniam dantibus. Quid, quod ille ipse risus argumentum
& ansam cunctis suppetitat,

ac metuis detrahere Chionem & sublimi sella. Profer auctorem Roma ita integrum; ut extitit hospes Dea Idæa: Prodeat ipse Numa, aut ille qui è templo ardente eripuit Palladem trepidantem: statim ad censum proceditur: interrogatio postrema erit de moribus. Quot famulos alit; quot habet agri iugera; quam multiplici & amplo catino epulatur? Quantum pecunia condit unusquisque in sua capsâ, tantum etiam auctoritatis obtinet. Quamvis iurjurandum adhibeas per nostra & Samothracum altaria, existimatur egens spernere Ton-

ANNOTATIONES.

136. Chionem.] Nobile scortum fuit, de quo Martial. Lib. 3. Epig. 34. ludit in voce χίων, sive Latine: aitque,

Digna tuo cur sis, indignaque nomine dicam.

Frigida es, & nigra es: non es, & es Chione.

Alta deducere sellâ.] Qua sedet sublimis domus. Vel potius intellige sellam seu lecticam, qua vehitur Chione; erique sensus, dubitas conciliare tibi superbæ Chionis amores, in quam impensæ majores desiderantur: adeoque descendentem e sella manum publice præbere atque obsequium vereris & detrectas.

Sellâ.] De sella & lectica diximus fusc Sat. I. 121, & 124.

137. Da testem, &c.] De contemptu pauperum queritur, quibus vel sanctissimis nulla fides Romæ haberetur.

138. Hospes Numinis Idæi.] Scipio Nasica, optimus a Senatu judicatus, dignusque in curiæ sedibus deponeretur simulachrum Cybeles Romanam advectum a Pessinunte Phrygiæ oppido, donec ei Deæ Templum extructum foret. Nihilum ut refert Tit. Liv. lib. 29. cap. 10. cum a Libris Sibyllinis inventum esset Carmen, quod dicebatur hostis alienigena pelli Italia vincique posse quando mater Idæa Romam advecta foret: & Delphicus Apollo consentiens oraculum fidisset, compotes fore votorum Romanos cum eam devexissent, curassentque ut eam qui vir optimus Romæ esset, hospitio exciperet.

Idæi.] Mons Ida duplex, alter in Creta Insula, alter in Phrygia, a quo Idæa vocata est mater Deum Cybele. De ea Ovid. Fast. 4.

Numa.] Qui Romanos inter Reges religione clytus, & religionum auctor, de quo ante Sat. 12, & Tit. Liv. Lib. 1.

Vel qui servavit trepidam, &c.] Lucius Mælius Pontifex, bis Consul, Dictator, &c. qui incendio Templi Vestæ Palladium servavit proprio oculorum damno, flammis excoecatus

per quas iera: mediâs. Unde tribuit ei Populus Romanus, quod nulli antea concessum, ut quoties in Senatum irer, curru veheretur ad Curiam, magno & sublimi; sed pio oculis dato, ut ait eleganter Plinius lib. 7. cap. 43.

139. Trepidam flagranti ex æde Minervam.] Vel propter deflagrationis periculum; vel, ut Mancinellus, quod Palladium oculos movebat, & hastam, quam manu tenebat.

140. Protinus ad censum.] Omnium primum quæretur, quantus sit ei testi census; quam dives ille, non quam bonus expendetur.

142. Iugera.] Iugerum terræ mensura, quanto uno boum iugo, uno die, arari potest. Quam multâ magnâque paropside cœnat? Quam sit apparatus mensæ lautus & magnificus?

143. Quantum quisque suâ nummorum, &c.] Dixerat Lucilius:

Tantum habeas, tantum ipse fies, tantiq; habearis.

Et Horatius:

Tanti, quantum habeas sis.

144. Samothracum.] Samothracia maris Ægei Insula, Thraciæ adjacens, hodie Samandraci. Inde in Phrygiam Dardanus Penates Deos, e Phrygia in Italiam Æneas asportavit. Qui vero illi Dei? Jupiter, Juno, &c. μεγάλαι θεοί, magni Dii, Æneid. 3. Hæc Macrobius. l. 3. c. 4. addunt alii Minervam & Mercurium.

145. Et nostrorum.] Martis, Quirini, Deorum Romanis peculiarium.

Contemnere fulmina pauper creditur.] Adigente paupertate, ac durissimo (quod ait Tacitus) necessitatis telo, pejerare creditur, ut victum habeat; & præsentî malo futuri metum vincente. Ea est divitum de inopibus aut tenuibus opinio.

146. Diis ignoscentibus.] Quod necessitate, non impietate perpetratum facile condonantibus.

147. Quid, quod, &c.] Adde quod pauper ridiculus videtur.

E

Oranibus

si pallium turpe & lacerum, si toga squalida est, atq; unus calceorum dehiscit scisso corio: aut si fractura multiplex assuta plagâ exhibet filum crassius & novum? Egestas misera nihil habet in se molestius, quàm quod viros ludibrio aptos reddit. Hinc abeat, ait, si verecundia est, atq; ex equitum pulvillo excedat is cujus bona legi non satisfaciunt; illic autem assideant filii lenonum in quovis prostibulo orti. Isthic applaudat puer exculti præconis inter adolescentes splendidos pinnirapi & adolescentes gladiatoris. Ita placet inani Othoni qui nos secrevit. Ecquis isthic gener arrisit opibus inferior, & inæqualis puella fasciculis? Quis egens hæres constituitur?

Omibus hic idem, si foeda & scissa lacerna, Si toga sordidula est, & rupta calceus alter Pelle patet; vel si consuto vulnere crassum 150 Atque recens linum ostendit non una cicatrix? NIL habet infelix paupertas durius in se, Quàm quod ridiculos homines facit: Exeat, inquit, Si pudor est, & de pulvino surgat equestri, Cujus res legi non sufficit, & sedeant hîc 155 Lenonum pueri quocunque in fornice nati. Hic plaudat nitidi præconis filius inter Pinnirapi cultos juvenes, juvenesque lanistæ. Sic libitum vano, qui nos distinxit, Othoni. 159 Quis gener hîc placuit censu minor, atque puellæ Sarcinulis impar? Quis pauper scribitur hæres?

ANNOTATIONES.

148. *Lacerna.*] Penula, vestimentum quod supra togam induitur arcendæ causa pluviae. Vide Sat. I. v. 62.

149. *Sordidula.*] Tantillum sordida, minus candida. Vide Lips. Elect. I. cap. 13. ubi erudite differit de colore vestium Romanarum.

150. *Si consuto vulnere, &c.*] Si ruptio in calceis, aut in sartio nuper recentis futuræ vestigia apparuerint.

152. *Nil habet infelix paupertas, &c.*] Epiphonema, quo egestatis miseras exaggerat. *Quid turpius quàm illud?* inquit in *Lalio* Tullius.

153. *Exeat inquit, &c.*] Inquit & jubet designator ordinibus in Theatro disponendis præpositus. Martial. lib. 5. Epigram. 8.

Issit surgere Lettius lacernas.
Et Epigram. 26.

Quadringenta tibi non sunt, Chærestrate, surge,

Lettius ecce venit: sta, fuge, curre, late.

154. *Si pudor est.*] Si quæ est reverentia legis & Principis, qui jubent neminem hic sedere nisi Equitem.

De pulvino surgat equestri.] E quatuordecim Theatri gradibus pulvino instratis.

155. *Cujus res legi non sufficit.*] Is cujus facultates sunt minores equestri censu, id est, quadringentis festeriis, de quibus vide Sat. I. v. 106.

Legi.] Rosciæ, qua L. Roscius Otho Tribunus plebis pauperes a ditioribus distinxit in Theatro, venitque ne quis in Theatri gradibus sederet nisi Eques, aut equestri censu pollens.

Ascon. Pæd. Domitianus autem notatur hic, qui legem illam pene abolitam revocarat: theatralemque licentiam promiscue spectandi sustulerat. Suetonii *Domitian.* cap. 8.

156. *Lenonum pueri.*] Homines libertini generis, quorum patres locupletati per lenocinia & malas artes.

157. *Plaudat.*] Spectet in Theatro, ubi plauditur favoris causa.

158. *Pinnirapi.*] *Pinnirapus* dicitur, Retiarius, qui Gladiatoris seu Mirmillonis galeam pinna insignitam arripere ac reti involvere nitentur. Pulman. & Turneb. Lib. 3. cap. 8. *Pinnis* pavonum onari solebant Gladiatores, si quando ad pompam descenderent. Vetus Scholiast. Vide quæ ad Sat. 2. ver. 143. & seq.

Juvenes.] Filios *Lanistæ.* Is erat princeps & magister Gladiatorum quibus veluti lanian-dis præerat, & quos erudiebat.

159. *Othoni.*] Is Auctor Rosciæ legis, de qua mox. Horat. Epod. 4.

Sedilibusq; magnus in primis Eques, Othone contempto, sedet.

160. *Quis gener hîc placuit, &c.*] Qui parentes filiarum maritum inopem elegerunt unquam Romæ? Interrogatus contra Themistocles collocaretne filiam bono pauperi, an minus probato sed diviti, respondit: malo virum qui pecunia egeat, quam pecuniam quæ indigeat viro. Plutarchus in ejus vita.

161. *Sarcinulis.*] Pecuniis, bonis, ornamentis muliebribus velut in fasciculum & sarcinam collectis. *Dori,* inquit Vetus Scholiast.

Quando

Quando in consilio est *Ædilibus*? agmine facto
Debuerant olim tenues migrasse *Quirites*.
HAUD facile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi. Sed Romæ durior illis 165
Conatus: magno hospitium miserabile, magno
Servorum ventres, & frugi cœnula magno.
Fictilibus cœnare pudet, quod turpe negavit
Translatus subito ad *Marfos*, mensamque *Sabellam*,
Contentusque illic *Veneto* duroque cucullo. 170
Pars magna *Italiæ* est (si verum admittimus) in qua

Quando nam adest in deliberationibus *Ædilibus*? Sanè oportebat Romanos pauperes quondam secessisse turmatim. Arduum est quidem assurgere eos, quorum parva bona domestica impediunt virtutem: at Romæ illis est difficilior. Miserum domicilium caro constat; caro abdomen servorum; caro frugalis cœna. Pudor est cibum capere in vasis testis, quod tamen pudendum inficitur raptus repente apud *Marfos*, & *Sabinam* mensam; atq;

illic satis habuit cuculionem carnalem & crassum. Si verum fatemur, magna *Italiæ* portio est,

ANNOTATIONES.

162. Quando in consilio est *Ædilibus*? An *Ædiles* suum in consilium advocant aliquando pauperes, bonos quantumvis & sapientes viros? Ovid.

Curia pauperibus clausa est: dat census honores.

Ædilibus.] *Ædiles* alii erant majores & Curules, alii Plebei & Minores. Duo sapius, sex aliquando fuere. Curatores erant urbis, annonæ, ludorum, sacrarum etiam rerum, &c. Nero ipse *Ædilis* fuit. Vide Plutarchum in *Mario* non longe a principio. Alex. ab Alex. lib. 4. c. 4. & alios.

163. Debuerant olim tenues migrasse *Quirites*.] Sensus est: bene profecto plebs olim Romana a potentioribus oppressa in Montem Sacrum secessit: & melius fortasse consulisset rebus suis, si nunquam rediisset in gratiam cum Magnatibus, a quibus ita contemnitur etiamnum & male habetur, quicquid Menenii Agrippæ auctoritas atq; callida oratio suggereret. Vide Tit. Liv. l. 2. Dion. Halicarnass. lib. 6.

164. Haud facile emergunt, &c.] Aristot. Eth. 1. faver huius sententiæ, ubi ait eum præclare & magna vix posse exequi & præstare, qui facultates defunt: quoniam per amicos & civilem potentiam veluti per Instrumenta necesse est pleraque effici.

165. Sed Roma durior, &c.] Magna quidem ubique est pauperibus emergendi difficultas; at Romæ præsertim, ubi omnia caro constant.

166. Magno hospitium, &c.] Non nisi magno pretio conducitur tenuis domus; magno pariter untur servi, & mensa instruitur cibis.

169. Translatus subito ad *Marfos*, &c.] Quod ait, subito, videtur innuere M. Curium dentatum: de quo vide Sat. 2. ver. 3. placet illis Publi. Cornel. Scipionem hic intelligi. Atque ego satis assentior qui accipiunt generaliter quemlibet Romanorum urbe recedentem, ad eos populos, qui frugali utuntur mensa, quales Sa-

bini, Samnites, &c.

Marfos.] Hi fuerunt *Italiæ* populi, sub Samnitibus, ubi nunc pars Aprutii ulterioris, juxta lacum Fucinum, in regno Neapolitano, & in finibus dirionis Pontificiæ. Hactenus regiuncula nomen retinet, vulgo, *Ducato de Marfi*. Illos a *Marso* Circes filio denominatos pridem & in beneficiis edoctos refert Solinus. Quam vero bellicosi Samnites, & quam diu Romanorum arma exercuerint, testis Livius lib. 7. & seq.

Sabellam.] De Sabina terra jam dictum antea ver. 85. De Sabinorum cum Romanis bello, & postea fœdere Tit. Liv. lib. 1. & Macrob. lib. 1. cap. 9. ab his orti Sabelli, & pro illis aliquando sumuntur: inter Samnites vero censentur Plinio lib. 3. cap. 12.

170. Veneto duroque cucullo.] Villosa veste, e crassiore lana, ad arcendum frigus, pluvias, aliaque aëris incommoda, qua utebantur nautæ imprimis & milites.

Veneto.] Coloris cærulei, quo viliores panni tingebantur. Eo primum usi *Veneti* piscatores dicuntur. *Venetus* color, inquit, marinis est fluctibus similis. Martial. lib. 14. Epig. 131.

Si Veneto prasinoque faves, qui coccina sumis.

Cucullo.] Cuculus & cucullo velamentum capitis est.

171. Pars magna Italia.] Non tamen in universa Italia regnat luxur vestium, ut Romæ.

172. Nemo togam sumit nisi mortuus.] Ruri, aut in municipiis agentes tunicam vulgo induunt, raro togam. Plin. lib. 7. Epist. 3. quousq; toga feriata? Liber totos dies? Martial. lib. 16. Epigr. 47. inter vitæ beatioris causas & instrumenta togam raram numerat. Et Epigram. 51. ejusdem libri exclamat: O tunicata quies! Id est, quam beati, qui procul ambitu & servitiis togatorum vivunt, quieti rure, & tunicati! Tunica enim vestis brevior, operi magis idonea.

ubi nullus togam induit præterquam fato functus. Si interdum ipsa dierum festorum solemnitas celebratur herbido theatro, & tritum exodium deniq; revertitur ad suggestia; quando infans agrestis in materno sinu expavescit rictum persona pallida; parva ibi vestimenta conspicies, & aqua-

Nemo togam sumit nisi mortuus. Ipsa dierum Festorum herbofo colitur siquando theatro Majestas: tandemque redit ad pulpita notum Exodium, cum personæ pallentis hiatum 175 In gremio matris formidat rusticus infans: Æquales habitus illic, similemque videbis Orchestram, & populum, clari velamen honoris.

lem Orchestram ac plebem: integumentum illustis dignitatis.

ANNOTATIONES.

172. Nisi mortuus.] Mortuos enim Itali togatos efferebant ad sepulchrum: sicut Græci palliatis. Vide Persii Sat. 3. ver. 103. ubi ait, ---Tandemq; beatulus alto

Compositus lecto, crassiq; lutatus amomis In portam rigidos calces extendit.

Et Lips. Elect. 1. cap. 6.

Ipsa dierum festorum.] Ipsi diebus festis & in celebritatibus ludorum, æquales togæ assumuntur ab omnibus, adeo ut nec Principes & Nobiles splendorem vestium affectent supra cæteros.

173. Herbofo Theatro.] In pratis, in nudo cespite & gramine, ubi primum agi Dramata cœpere, & simplicitas illa diu servata retentaq; in oppidis & municipiis; vel sub arborum umbra, aut certe in Theatro frondibus & ramis intecto. Unde Scenæ profluxit nomen. Nam *σκηνή umbraculum*, & tentorium significat. Exigua certe & imperfecta fuere Theatrorum initia. Horat. Epist. ad Pisones, seu de Arte Poët. v. 178.

Post hunc, persona pallæq; repertor honesta Æschylus, & modicis instravit pulpita tignis.

Propertius lib. 4. Eleg. 1. v. 15.

Nec sinuosa cavo pendebant vela Theatro, Pulpita solemnes non oluere crocos.

Et in Gallia quidem haud dudum, quam nuda & ornamentis destituta agerentur Dramata, adeo ut nec aulæis, nec telis tabulisve pictis essent decorata, refert Scaliger Poët. lib. 1. cap. 21. Vide & Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 16.

174. Redit.] Pro rediit, tandem, id est post annum, vel post Tragediæ seria & molesta fudibus animis tædia. Vide intra, mox.

Ad pulpita.] In Scenam, in Theatrum, in ea Tabulata, in quibus agunt Ludiones, ac Mimi pariter ac Tragedi.

Notum.] Quia sæpe recantatum, non novum, ut Romæ.

175. Exodium.] Diverbium post Tragediorum e Scena exodon seu exitum: Mimi nempe

ridiculis verbis & gestibus spectatores oblectant. Vetus Scholiast. Turnebus autem lib. 10. cap. ult. sic habet: *Exodia in Atellanis Fabulis, diverbia vocabantur, eo quod Tragediæ Scena egressis ad recreandam spectatorem e pristina molestia subiciebantur, &c.* Horatius ad Pisones, ver. 220.

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum Mox etiam agrestes Satyros nudavit, & asper Incolami gravitate jocum tentavit, eo quod Illecebris erat, & grata novitate morans Spectator, fundusq; sacris, & potus, & exlex. Et paulo ante.

Indoctus quid enim saperet liberq; laborum, Rusticus urbano confusus, turpis honesto? Vide Sat. 6. ver. 71.

Persona pallentis.] Vel quia persona seu larva colore est pallente; vel quia histrionis facies erat illita seu gypso, seu albo colore; alias autem facibus, ut notat Horatius ad Pisones ver. 277.

Quæ canerent agerentq; peruncti facibus ora.

Hiatum.] Os mimorum horrendum hians: vel quod soleant pueri personas & personatos expavescere.

176. In gremio matris formidat rusticus infans.] Nutrices cum puerulis solitas spectaculis adesse innuit Plautus Pænul. in Prologo, Nutrices pueros infantes, minutulos

Domi ut procurent, neve spectatum afferant, Ne & ipsa sitiant, & pueri peritent fame; Neve esurientes hic quasi hædi obvagiant.

177. Illic.] In Theatro, universis spectatoribus habitus par, nec uni splendidior quam alteri.

178. Orchestram.] Locus in Theatro proprius choris & saltatoribus, ab *ὀρχήστρας*, saltu. Ponitur hic pro locis Orchestra proximis, in quibus sedebant ad spectandum Senatores. Vide Alex. ab Alex. mox. cit. lib. 5. cap. 16.

Clari velamen honoris.] Dignitatis Ædilitiæ insigne & ornamentum.

Sufficiunt

Sufficiunt tunicæ summis *Ædilibus* albæ. 179
 Hic ultra vires habitus nitor: hic aliquid plus,
 Quam satis est, interdum aliena sumitur arca.
 Commune id vitium est: hic vivimus ambitiosa
 Paupertate omnes: quid te moror? OMNIA
 Romæ [salutes?
 Cum pretio. Quid das, ut *Coffum* aliquando
 Ut te respiciat clauso *Veiento* labello? 185
 Ille metit barbam, crinem hic deponit amati:
 Plena domus libis venalibus: accipe, & illud
 Fermentum tibi habe: præstare tributa clientes
 Cogimur, & cultis augere peculia servis.

Toga candida satis sunt majoribus Ædilibus. Istic vestis splendor est supra facultates. Istic quiddam plus quam sufficit aliquando promitur è marisupio aliorum. Labes illa vulgaris est. Istic vitam agimus in egestate ambitiosa. Ecquid te detineo? Romæ cuncta cum pecunia fiunt. Quid donas, ut Coffo interdum salutem dicas; ut ad te oculos torqueat Veiento, labris non apertis? Hic tondet lanuginem, iste dilecti capillos demittit. Ades sunt referta placentis vendendis. Sume, & hoc tibi fermentum

accipe. Nos clientes vestigalia pendere astringimur, & amplificare bona famulis nitiis.

ANNOTATIONES.

179. Sufficiunt tunica summis *Ædilibus* albæ.] *Ædiles* ipsi *Curules* & majores tunicis albis contenti sunt, neque purpureas sumunt togas cum ludis præfunt, aliæ sui muneris officia exercent. Vel, soli *Ædiles* spectacula edentes albas & recentes habent tunicas; alii vero minus nitidas, jamque squallescentes, & quotidianas induunt: contra quam fit Romæ, ubi omnes spectant in veste candida, recente, splendida, juxta illud *Martial.* l. 4. Epigram. 2.

Cum plebs, & minor ordo, maximusq;
 Sancto cum duce candidus sederet,

180. Hic ultra vires, &c.] At Romæ dumtaxat plerique vestem sumunt nitidiorem, quam erant eorum opes ac dignitas.

Aliquid plus quam satis est.] Non contenti necessariis quæ possunt è suo habere, è mutuato & conducto, luxui indulgent.

182. Ambitiosa paupertate.] Ambitionis & superbiæ plena: opulentiores enim videri volunt quam sunt.

183. Omnia Romæ cum pretio.] Magno constant & comparantur omnia, ut jam supra dictum

184. Quid das.] Quæ munera tribuis servis Nobilibus, ut te perducant ad dominos? *Horat.* lib. 1. Sat. 9.

Difficiles aditus primos habet: haud mihi deero, Muneribus servos corrumpam; non hodie si Exclusus fuero, desistam, &c.

Ut Coffum aliquando salutes.] Ut faciles tibi sit aditus ad *Coffum*, ejusque similes opulentos & Nobiles, quos identidem salutes.

185. Ut te respiciat clauso Veiento labello.] Ut si non alloquor, respectu saltem uno dignetur te potens quispiam.

Veiento.] *Fabritius Veiento* homo superbus ob famulos libellos a Nerone Italia pulsus, *Corn. Tacit.* Annal. lib. 14. Ejus etiam meminit *Plin.*

lib. 4. Epist. 22. De eo rursum *Sat.* 6. clauso labello.] Nedum enim homines comi-

ter alloqueretur ille, vix intruere dignabatur salutes, aliosque omnes despiciebat.

186. Ille metit barbam, crinem hic, &c.] Ut domini gratiam demereatur, assentatur & famulatur ejus servulo, quem ei dilectum novit. Hinc adest illi obsequens festa illa die, qua primam lanuginem & crines iesecat *Diis* ex more consecranda, seu *Phæbo*, seu *Æsculapio*, &c. Vide *Martial.* lib. 1. Epigram. 32.

Hos tibi, *Phæbe*, vovet totos a vertice crines *Encolpus* domini *Centurionis* amor, &c. Et lib. 9. Epigram. 17.

Consilium forma speculum, dulcesq; capillos *Pergameo* posuit dona sacrata Deo.

Ille puer tanto domino gratissimus aula, Nomine qui signet tempora verna suo.

Crinem hic deponit amati.] Hic pueri amati comam in templo deponit, ut per hæc obsequia atque officia servulo præstita, domino potenti gratus esse queat.

187. Plena domus libis venalibus.] Porro festa die supra dicta mittuntur puero a clientibus certatim munuscula, quibus ille venditis peculium augeat.

Libis.] Liba sunt placentæ e farre, melle, & oleo.

Accipe & illud fermentum, &c.] Tu eme e placentis; vel pro datis libis, fermentum hoc tibi retine.

188. Fermentum.] Tumoris, iræ, & indignationis causam & materiam, quod nimirum non patronis modo, sed etiam famulis eorum serviendum est, ac solvenda quasi tributa.

Tributa.] Amato puero, aliisve servis annua munera, certis diebus: sicut domino, in natali, in nuptiis, &c.

189. Cultis servis.] Bene curatis ac nitentibus tum cuticula tum vestimentis.

Peculia.] Proprie sunt bona quæ servus habet extra domini potestatem, ut notat *Servius*.

Quis formidat vel formidavit casum domus in Præneste frigida, vel Volsiniis constitutis inter colles nemoribus consitos, vel simplicibus Gabiis, vel in propugnaculo Tiburis declivis? Nos habitamus civitatem exiguo fulcro innixam, maximâ sui parte. Etenim Villa procurator ita sistit ruituras ædes, ac resarcit labem antiqua fractura; atq; mandat tutos quiescere imminente lapsu. Vita est ibi traducenda, ubi nulla deflagrationes, nulli timores noctu. Ucalegon modo petit aquam; modo fragilia transportat: jam tibi fumum emittit tertia contignatio; Tu vero ignoras. Etenim si timetur in insimilis locis, postremus deflagrabit ille, quem tellus una defendunt ab imbribus, ubi secura columba ova pariunt. Codrus habebat cubile brevius Proculâ, sex vascula, abaci ornatum. Subitus erat Urna exigua,

Quis timet, aut timuit gelida Præneste ruinam;
Aut positis nemorosa inter juga Volsiniis, aut 191
Simplicibus Gabiis, aut proni Tiburis arce?
Nos urbem colimus tenui tibicine fultam
Magna parte sui: nam sic labentibus obstat
Villicus, & veteris rimæ contextit hiatum, 195
Securos pendente jubet dormire ruina.
Vivendum est illic, ubi nulla incendia, nulli
Nocte metus: jam poscit aquam, jam frivola
[transfert
Ucalegon; tabulata tibi jam tertia fumant.
Tu nescis. Nam si gradibus trepidatur ab imis,
Ultimus ardebit, quem tegula sola tuetur 201
A pluvia; molles ubi reddunt ova columbæ.
Lectus erat Codro Procula minor, urceoli sex,
Ornamentum abaci; necnon & parvulus infra

ANNOTATIONES.

190. *Quis timet, aut timuit, &c.*] Alia persequitur Romæ incommoda, ab ædium ruina, & incendiis.

Gelidâ Præneste.] Hæc urbs Latii, hodie, *Palestrina*, gelida ob aquas, & situm inter montes. E colonia factum municipium efflagitantibus Prænestinis a Tiberio Imperatore, narrat Gellius, lib. 16. cap. 13.

191. *Volsiniis.*] Urbs antiqua Hetruriæ fuit. Hodie *Bolsena* nuncupatur.

192. *Simplicibus Gabiis.*] *Gabii*, olim Latii urbs, in via Prænestina. *Simplices* vocat seu ob tenuitatem, seu potius quod Sexti Tarquinii dolo circumventi, ab ejus patre Superbo capti sunt. Vide Liv. lib. 1. cap. 53.

Proni Tiburis.] Hæc Latii civitas, hodie *Tivoli*. Sabinis contermina, sita in declivi, unde *prona* dicitur. Arcem vero situs arduus præbuit.

193. *Nos urbem colimus, &c.*] Romæ autem ædificia pervetusta sunt, ac ruinæ pleraque proxima, quare sustentantur fulcris sæpe.

Tibicine.] *Tibicines* in ædificiis vocantur adminicula & columnæ, quæ ruituris alias ædibus adhibentur. *Nomen a similitudine tibiis canentium*, inquit Festus.

195. *Villicus.*] Is enim vocatus a domino jubetur subvenire labenti domui, quam locat. Ille vero utcumque ruinas sarcit, ac hiatus parietum contextit.

Veteris rima contextit hiatum.] Rupturas parietum calce modica perfundit, & tum inquinatos jubet manere securos, quasi ruinam instaurationem. Vetus Schol.

197. *Vivendum est illic.*] Absit ut Romæ tot in periculis degam, inquit Umbricius: eo pergendum ac vivendum, ubi, &c.

198. *Poscit aquam.*] Ad restringendum incendium.

Frivola.] Vilia vasa & supellestilia eripit pauper ex incendio.

199. *Ucalegon.*] Vicinus quispiam. Alludit ad Virg. Æneid. 2.

Jam proximus ardet Ucalegon.

Tabulata tertia.] *Tristega*. In quibus habitabant tenuiores. Divites enim inferiora incolebant, cætera locabant pauperibus. Vetus Schol.

Fumant.] Jam serpente & grassante igne.

200. *Tu nescis.*] Imminens exitum ignoras, O pauper, superiora tabulara conducens.

Trepidatur.] Vox præcipitem eorum actionem, qui restringendo vel evitando student incendio, belle exprimens.

201. *Quem tegula sola tuetur.*] Qui in summa ædium parte habitat, quæ tegulis est proxima.

202. *Ubi reddunt ova columba.*] Super tecta columbaria fiunt, inquit Vetus Schol.

203. *Codro.*] Egenti cuiquam. Vide Sat. 1. ver. 2.

Proculâ.] Uxore sua alioqui parva.

204. *Ornamentum abaci.*] Hic erat omni abaci ornatu.

Abaci.] *Abacus*, mensa structoria, armarium, in quo reponuntur vasa, seu ad usum quotidianum, seu ad ornatum & pompam.

Cantharus,

Cantharus, & recubans sub eodem marmore Chiron: Jamq; vetus Græcos servabat cista libellos, 206
Et divina Opici rodebant carmina mures. [illud
Nil habuit Codrus: quis enim negat? Et tamen
Perdidit infelix totum nil: ultimus autem
Ærumnæ cumulus, quod nudum, & frustra regantem
Nemo cibo, nemo hospitio, tectoq; juvabit. 211
Si magna Asturii cecidit domus: horrida mater,
Pullati proceres, differt vadimonia prætor:
Tunc geminus casus urbis, tunc odimus ignem.
Ardet adhuc, & jam accurrit qui marmora donet;
Conferat impensas. Hic nuda, & candida signa; 216
Hic aliquid præclarum Euphranoris, & Polycleti,
Phæcasiæ vetera ornamenta Deorum.
Hic libros dabit, & forulos, mediamq; Minervam;
statuas albas ac denudatas; iste quidpiam eximium Euphranoris
& Polycleti opus, antiqua in
signia Numinum Phæcasiæ; alius codices, & armaria, atque dimidiam Palladem;

& recubans Chiron sub ipso
marmore: & jam antiqua arca
custodiebat codices Græcos, &
mures Opici ardebant exi-
mios versus. Codrus nihil possi-
debat. Nam quis in ciatur?
Ac nihilominus infortunatus
amisit istud omne nihil. Su-
prema verò miseria accessio est,
quod spoliatum atque petentem
frustula panis, nullus alimen-
to, nullus adibus ac domicilio
sublevabit. Quod si corruperint
summa Asturii ades, parens
squalida, atrati primates e-
runt: prætor dictionem juris
remittit. Tum duplex civita-
tis ruina, tum igitur detesta-
mur: dumque flagrat etiam,
statim advolet qui det marmo-
ra; sumptus contribuat. Ille

ANNOTATIONES.

205. *Cantharus.*] Poculum, de quo Virgilius
Eclog. 6. Macrobius lib. 5. cap. 21.

Et recubans sub eodem marmore Chiron.] Ad
pedem abaci sculpta erat effigies Chironis Cen-
tauri, ex eadem materia, argilla nimirum. Re-
cumbere vero quasi sustinens abacum. Intelli-
gunt alii ejusdem Chironis opera Medica seu
Chirurgica (ex Plin. lib. 7. cap. 56.) in armario
Codri posita: is enim paupertate adactus ad eas
se artes contulerat. Cœl. Rhodig. lib. 7. c. 12.

206. *Jamq; vetus Græcos, &c.*] Jampridem
Græcos libros, & carmina, quibus studuerat an-
tea, reliquerat.

207. *Divina.*] Ironice, Raucum enim Co-
dri dixit Sat. 1.

Opici.] Minus bene, *apici*, quidam legunt,
ut notat Lipsius Epist. quæst. lib. 4. Epist. 25.
Melius, *Opici*, id est, putidi, fœdidi: ab *Opicis*
seu *Opicis* Campaniæ populis, apud quos vigeant
fœdæ libidines. Alii nomen trahunt ab *opis*,
foramen, seu *caverna*, in quibus mures sæpe la-
tent. Aliis *Opici* significant Græcæ Linguae ne-
scientes. Et faver Gellius lib. 13. cap. 9.

210. *Frustra.*] Legunt nonnulli, *frustra*.

212. *Si magna Asturii, &c.*] Si calamitas
opprimat tenuiorem, haud curatur: at si divitem
ac potentem, certatim sublevatur. Quod certe
iniquum.

Asturii.] Aliis *Asturici*, aliis, *Arturii*, ut
is idem sit qui supra ver. 29.

Horrida Mater.] Tota Roma in luctu est.
Vel, matronæ fordidæ induunt vestes, ut do-
lorem significant.

213. *Pullati.*] Ne vestem intellige atram
seu nigram, quæ solis in funeribus adhibebatur,
sed sordidiorem, quæ luctum indicabat. Ex
Lipso Elect. 1. cap. 13.

Differt vadimonia prætor.] Sicut in publicis
calamitatibus solebat indicari Justitiam. Testis
Livius passim.

214. *Tunc geminus casus urbis.*] Roma vi-
deatur cecidisse, aut a Gallis capta dirutaque
rursum.

Odimus ignem.] Vel incendii, vel etiam foci.
Lugentes enim ignem foci exinguebant. Verus
Schol.

216. *Conferat impensas.*] Ad novas ædes con-
struendas.

Nuda & candida signa.] Statuas a marmore
candido, Pario.

217. *Euphranoris & Polycleti.*] Hic Statu-
arius, ille Pictor, excellentissimi. Quintil. 1. 12.
cap. 10. Plin. lib. 34. cap. 8.

218. *Phæcasiæ.*] Phæcasi Sacerdotes
erant Athenienses & Alexandrini, ab albis cal-
ceis nominati. Appian. lib. 5. ubi de M. An-
tonio. Aliis Dii Græci sunt ita dicti, quæ si Phæ-
casiati, id est, induti *phæcasiæ*, calceamentis
rufis, Turneb. lib. 10. cap. 27. Porro in an-
tiquissimis codicibus legitur: *Hæc Asianorum*,
pro *Phæcasiæ*. Et Vetus Schol. notat eam
gentem invidiose nominari.

219. *Mediamq; Minervam.*] A vertice ad
umbilicum expressam in marmore, aliave ma-
teria.

aliis modium pecunie donabit. Deniq; Perficus orbatorum magnificentissimus recondit præstantiora, amplioraque & jam suspicionem jure præbet, quasi propriam ipse domum combusserit. Modò queas abstrahi ludis Amphitheatrì, ades tibi commoda comparantur Soræ, vel Fabrateria, vel Frusinone, quanto jam pretio domum obscuram parvas ad unum annum. Illic hortus & puteus non profundus, neque trahendus fune, diffuit in teneras plantas, promptè exhaustus. Vitam age contentus rastro, & cultor hortuli nitidi, è quo centenis Pythagoræis convivium præstare queas. Non est nihil se reddidisse possessorem unius lacertæ, quavis orbis parte, quolibet diverticulo. Ibi hic agroti multi vitam perdunt ob vigilias;

Hic modium argenti: meliora, ac plura reponit Perficus orborum lautissimus, & meritò jam 221 Suspectus, tanquam ipse suas incenderit ædes. Si potes avelli Circensibus, optima Soræ, Aut Fabrateriæ domus, aut Frusinone paratur, Quanti nunc tenebras unum conducis in annum? Hortulus, hîc, puteusq; brevis, nec recte movendus, In tenues plantas facili diffunditur haustu. 227 Vive bidentis amans, & culti villicus horti, Unde epulum possis centum dare Pythagoræis. Est aliquid quocunque loco, quocunque recessu, Unius sese dominum fecisse lacertæ. 231

Plurimus hîc æger moritur vigilando; sed illum

ANNOTATIONES.

220. *Modium.*] Mensuræ genus, pars sexta medimni, quod sex modios continet. Aliis modius libras habet quadraginta quatuor.

221. *Perficus.*] Dives quilibet, ex Horatio lib. 1. Od. 38.

Perficus odi puer apparatus.

Vel *Fabius Perficus*, de quo Sat. 8. ver. 14. Seu forte *Perfa* fuerit *Arturius*, de quo paulo ante.

Orborum lautissimus.] Qui enim liberis carere, solent impensis haud parcere.

222. *Suspectus.*] Ita *Martial.* lib. 3. Epigram. 51.

Empta domus fuerat tibi, Tongiliane, ducentis.

Abstulit hanc nimium casus in urbe frequens.

Collatum est decies. Rogo non potes ipse videri lucendisse tuam, Tongiliane, domum?

223. *Si potes avelli Circensibus.*] Si quidem carere potes Circo; modo veliste privare ludis istis curulibus & spectaculorum oblectamentis, certe commodius habitabis in aliis Italiæ urbibus. Hoc dicit Poëta quod Romani mirum in modum spectaculis deijci erant. Unde Sat. 10. ver. 80. notantur velut optantes dumtaxat panem & Circenses.

Circensibus.] Quid Circus, & quod duplex Romæ noravimus supra ad ver. 65. de Ludis & eorum ritu, *Dionys.* *Halicarn.* lib. 7. ad finem. Scenicorum ludorum initia vide apud *Liv.* initio lib. 7. De *Circensibus*, qui die nona Aprilis celebrabantur in honorem Cybeles ac Cereris, *Ovid.* *Fast.* 4. *Alex.* ab *Alex.* lib. 5. cap. 8.

Soræ.] Hæc olim urbs Latii ad Lirem fluvium, hodie in Aprutio ulteriori, vetus nomen haud amisit.

224. *Fabrateria.*] Ea civitas, hodie, *Falva-*

terra, non procul a fluvio Liri, pridem Volscorum fuit in Latio oppidum.

Frusinone.] *Frusino*, vel *Frusinum*, *Strab.* & *Ptolem.* urbs quondam Latii: hodia vocatur *Frusilone*, estque in Campania Romana.

Domus paratur quanti nunc tenebras, &c.] Emptam habere domum illic potes eodem pretio, quod solvis Romæ pro locatione domus annua.

225. *Tenebras.*] Obscuram & tenebrosam domum.

226. *Hîc.*] In urbibus Italiæ mox nominatis.

Nec recte movendus.] Tam facile habes aquam e puteo ad rigandum hortum, ut manu attingere ac haurire queas, sine ullo fune.

228. *Bidentis.*] Per bidentem turcam, agriculturam & rusticam vitam designat metonymice.

229. *Pythagoræis.*] Hi post Magistrum suum Pythagoram docebant abstinendum ab animæ, & oleribus vescibantur. *Diog.* *Laërt.* lib. 8. *Athen.* &c. Vide Sat. 15. ver. ult. *Annot.*

230. *Est aliquid.*] Non parva res est, nec parvi æstimanda.

231. *Lacertæ.*] Quidam legunt, *latebra*, eodem sensu: id est, aliquid est extitisse dominum minimæ cujuslibet rei, vel parvi domicilii quod sufficiat latebris lacertarum. De his *Plin.* lib. 8. cap. 39. & alibi.

232. *Plurimus hic æger moritur vigilando.*] Nimis vigilis morbos, & hinc mortem creati constar.

Sed illum languorem peperit cibus imperfectus. Cibus non bene coctus languorem peperit: coctioni vero nocuit immodicus calor ac nimia fœcitas, quam pariunt vigilie ob continuam agitationem, ac spirituum vitalium consumptionem.

Languorem

Languorem peperit cibus imperfectus, & hærens
Ardenti stomacho. Nam quæ meritoria somnum
Admittunt? Magnis opibus dormitur in urbe. 235
Inde caput morbi: rhedarum transitus arcto
Vicorum inflexu, & stantis convicia mandræ
Eripiunt somnum Druso, vitulisque marinis.
Si vocat officium, turba cedente vehetur
Dives, & ingenti curret super ora Liburno, 240
Atque obiter leget, aut scribet, vel dormiet intus.
Namque facit somnum clausa lectica fenestra.
Ante tamen veniet: nobis properantibus obstat
Unda prior, magno populus premit agmine lumbos
Qui sequitur: ferit hic cubito, ferit affere duro 245
Alter; at hic tignum capiti incutit, ille metretam,

at morbum hunc creavit esca
indigesta, & adhærens stomacho
feruenti. Enimvero quæ con-
ducta soporem permittunt? In
hac civitate somnus capitur
multis divitiis. Hinc fons æ-
grisudinum. Carrum trans-
vectio in anfractu angusto vi-
arum, atque maledicta stabuli
hærentis quietem auferunt Dru-
so, ac vitulis marinis. Si in-
vitatur officium, opulentus por-
tabitur, recedente multitudine,
ac properabit vectus Liburno
grandi, supra vultum. Eundo
verò lectitabit, vel scriptabit,
aut somno indulgebit intus.
Etenim soporem conciliat lectica
fenestellâ occlusa. Nihilominus
ante nos perveniet ille. Quippe

nos festinantes impedit fluctus præcedens: plebs autem subsequens ingenti turbâ comprimit venes
nostros. Ille cubito pulsatur; alius amite duro percussus: Iste verò trabem, alter cadum impingit in
caput.

ANNOTATIONES.

233. *Et hærens ardenti stomacho.*] Quippe
non digestus, nec in succum nutritivum conver-
sus, neque proinde transmissus in singulas cor-
poris partes.

234. *Meritoria.*] Vel ædes tumultui popu-
lari proximæ, vel tabernæ mercede conductæ
in quibus opifices fragore & strepitu vicinos ex-
citant, somnumque interrumpunt.

235. *Magnis opibus dormitur in urbe.*] Magna
potentia silentium imponitur vicinis tabernariis
at magno pretio somnus constat, inquit Verus
Schol. Vel, potius, magnis opibus est opus ad
habendas ædes a tumultu populari seclusas ac re-
motas, amplas nempe, in quarum recessu a vicis
& tabernis longe posito, quies sit & somnus non
interruptus. Vide Martialis. l. 12. Epig. 57. & 69.

236. *Rhedarum transitus.*] Frigor & stre-
pitus curraum, clamor aurigarum, tumultus con-
currentium hominum ac rhedarum.

Arcto vicorum inflexu.] Erant certe veteris
Romæ vici angusti & parum directi. Patet ex
Livio in fine libri 5. ubi post incensam ac di-
cutam a Gallis urbem, Romani promiscue ædi-
ficasse dicuntur: item, *festinatio curam eximit
vicos dirigendi*, inquit ibidem, *dum omisso sui
alienique discrimine in vacuo ædificant: formaque
urbis occupata magis quam divisa similis fuit.*
Et Suet. *Neronis*, cap. 38. ait *Neronem quasi of-
fensum deformitate veterum ædificiorum & an-
gustis flexuris vicorum, urbem incendisse.*

237. *Stantis convicia mandræ.*] Maledicta
quæ solet auriga vel mulio vociferans evomere
in *mandram*, i. e. gregem seu multitudinem
quorum vel mulorum tarde progredientium, &
in flexu hærentium, verberibus juxta ac clamore
gens urgensque.

Mandræ.] Proprie *mandra* vocatur septum

quo pecora noctu clauduntur: ponitur hic per
metonymiam pro *equis & jumentis*.

238. *Druso.*] Somnolento homini, qualis
notatur a quibusdam Claudius Drusus Cæsar. Le-
gunt alii, *Eripiunt somnos Urvis*: ex Plin. l. 8.
c. 36. ubi ait *Urso* tam altum dormire diebus qui-
dem bis septenis, ut nec vulneribus excitentur.

Vitulisque marinis.] *Phoca* pariter, seu *vitulæ
marinæ* sunt ejusmodi, nullumque animal graviore
somno premitur. Plin. lib. 9. cap. 13.

239. *Si vocat officium.*] Si dives ad negoti-
um, si ad nuptias, ad pompam, aliamve cele-
britatem pergat, quisque de via decedit, & li-
berum transitum dat.

240. *Ingenti curret super ora Liburno.*] Vectus
in lectica ampla & capaci, quasi Liburna navi,
vel quæ humeris servorum & Liburnia grandium
& robustorum deferretur supra caput hominum e-
levata. Plin. Traj. Paneg. *Illos*, inquit, *humeri
cervicisque servorum super ora nostra vehunt.*

Liburno.] Liburnia regio est Illyrici Occiden-
talis, ubi nunc Croatia pars atque Dalmatiæ.

241. *Atque obiter leget, &c.*] Videt Sat. 1.
ver. 65. ubi de iis quæ ad lecticam & sellam
pertinent copiose disputavimus.

Obiter.] *Ἐν παρόδῳ* inquit Tullius ad Attic.
lib. 5. Ep. 20, & 21. *ὁδὸς παρὰ πύργον.* Ad Quint.
fratr. lib. 3. Ep. 9. *ἐν παρὰ πύργον.*

243. *Veniet.*] Eo quo vocat officium.

244. *Unda prior.*] Turba populi instar flu-
ctuum euntis ac redeuntis.

245. *Affere.*] Ligno, palo, pertica, amite,
quo lectica vel sella sustinetur ac devehitur a
lecticariis. Just. Lips. Epistolic. quæst. lib. 4.
Epist. 25.

246. *Metretam.*] Mensuræ genus est capacissi-
mum. In liquore cadus est aut amphora.

Pingua

Jam tibia ceno delibuta sunt.
Jam proteror undequaq; pede
crasso, atque bellatoris clavus in
digitum mihi infigitur. An-
non aspicias quàm magno igne
sportula frequentetur? Centeni
sunt epulones, & singulos comi-
zatur sua culina: Corbulo agrè
portaret tot ampla vasa, totq;
res capiti incumbentes, quot
miser famulus desert capite
subrecto, & properando so-
lum excitat. Lacerantur ve-
stes refectæ. Jam procedente
plaustra emicat abies oblonga;
pinus autem alio vehiculo de-
portatur. Tremunt proceræ &
plebi minitantur. Etenim si
corruerit axis qui sustinet ru-
pes Liguria, atque super turbam devolvat montem dejectum, quid restat de corporibus? Quis artus,
quis ossa

Pinguis crura luto; planta mox undique magna
Calcor, & in digito clavus mihi militis hæret.
Nonne vides quanto celebretur sportula fumo?
Centum convivæ; sequitur sua quemque culina.
Corbulo vix ferret tot vasa ingentia, tot res 251
Impositas capiti, quas recto vertice portat
Servulus infelix; & cursu ventilat ignem.
Scinduntur tunicæ fartæ; modò longa coruscat
Sarraco veniente abies, atque altera pinum 255
Plaustra vehunt, nutant altè, populoque minantur.
Nam si procubuit, qui saxa Ligustica portat
Axis, & eversum fudit super agmina montem,
Quid superest de corporibus? quis membra, quis ossa

ANNOTATIONES.

247. *Pinguis crura luto.*] Quasi uncta & incrustata luto & cæno.

248. *Calcor, & in digito, &c.*] In turba conculcor pedibus alicujus militis, aut agrestis & crassij culpiam viri, qui videatur in digitem pedis mei infigere clavos, quibus ejus calcei suffixi sunt.

Clavus militis.] Sic Valer. Maxim. l. 9. c. 1. Extern. Art. 4. refert Antiochi Syriæ Regis exercitum magna ex parte aureos clavos crepidis subiectos habuisse. Idem testatur Justin. l. 38. *Luxuria non minor apparatus, quam militia fuit*, inquit; . . . ut etiam gregarii milites caligas auro figerent, proculcarentq; materiam, cujus amore populi ferro dimicant. Unde rursum Juvenalis Sat. ult. ver. 42. nefas esse ait offendere tot caligatos, millia clavorum. Porro clavata dicuntur aut vestimenta clavis intexta & ornata, aut calceamenta clavis infixæ, inquit Festus.

249. *Nonne vides quanto, &c.*] Iterum gulam Romanorum perstringit, & novas inde causas impedimentorum ac turbæ in viis.

Sportula.] Cæna quæ quia primum in sportula dabatur, *δῶρον ἐκ σπογίδι*, hinc nomen obtinuit. Turneb. lib. 10. cap. 27. Vide Sat. I. ver. 95. ac deinceps.

Quanto fumo.] Quam avidè petatur. Vel simpliciter ignem intelligit, ut mox fusius explicat.

250. *Centum convivæ.*] In commune suam quisque sportulam conferentes. Vel, centum homines sportulam accipiant, hi servos singuli deducunt culinam deferentes, qui vias implent ac impediunt.

Culina.] Vasa & instrumenta culinaria. Hinc igitur tumultus coquorum ipsos cum obsoniis focos transferentium . . . ne cibis intepescat, &c, quæ Seneca ad Lucilium scribit.

251. *Corbulo.*] Domit. Corbulo tempore Neronis robore corporis famosus, cujus meminerunt

Tacit. lib. 13. & Ammianus Marcell. lib. 15. 252. *Recto vertice.*] Ne iuscula vel obsonia effundantur ac decidant.

253. *Ignem.*] Quem desert in foculo seu calefactorio obsoniis subiectum, ne per viam trigescant.

254. *Scinduntur tunica fartæ.*] In turba ac tumultu lacerantur vestes nuper fartæ, quales nimirum solet habere servulus, vel pauper Umbritii similis per urbem incedens.

Modò longa coruscat, &c.] Aliud impedimentum ac periculum a plaustris per urbem ventibus magnas moles.

255. *Sarraco.*] Vel, *Serraco*, quo vehiculi genere deportantur ingentis ponderis ligna, lapides & similia, ad constructionem ædificiorum. Vide Sat. 5. ver. 23.

Abies, atque altera pinum plaustra vehunt.] Longo vehiculorum ordine pinus aut abies deferretur vicis intrentibus, ut ex illa lacunaria auro gravia penderent. Quem luxum damnat Seneca, Epist. 90.

256. *Nutant altè.*] Arbores illæ, seu trabes longissimæ vacillant, & capitis veluti motu malum & perniciem obvis minantur.

257. *Nam si procubuit.*] Si axe fracto ruat plaustrum, & impositam molem deturbet in obvios.

Saxa Ligustica.] Excisos e Liguriæ montibus lapides ingentes.

Ligustica.] Liguria, Italiæ regio, ad Alpes, Galliam Narbonensem inter ac Hæturiam; nunc ora est Genuensis.

258. *Agmina.*] Plebem prætereuntem.

Montem.] Instar montis saxum, vel e Ligusticis montibus excisum.

259. *De corporibus.*] Corruente plaustro ac ingenti saxo obrutis & obrutis.

Invenit?

Invenit? obtritum vulgi perit omne cadaver, 260

More animæ. Domus interea secura patellas

Jam lavat, & buccâ foculum excitat, & sonat unctis

Strigilibus, & pleno componit lintea gutto.

Hæc inter pueros variè properantur: at ille

Jam sedet in ripa, tetrumque novitius horret 265

Porthmea, nec sperat cœnosi gurgitis alnum

Infelix, nec habet quem porrigat ore trientem.

Respice nunc alia, ac diversa pericula noctis.

Quod spatium tectis sublimibus, unde cerebrum

Testa ferit, quoties rimosa, & curta fenestris 270

Vasa cadunt, quanto percussum pondere signent,

Et lædant filicem. Possis ignavus haberi,

Et subiti casus improvidus, ad cœnam si

Intestatus eas, adeò tot fata, quot illâ

Nocte patent vigiles, te prætereunte, fenestræ. 275

gravitate notent ac labefaciant saxum offensum. Ne stupidus estimari queas ac minime prospiciens
repentinum infortunium, si pergas ad cœnandum non testatus. Quippe tot imminet, quot fene-
stræ ea nocte vigilantes aperte sunt, dum tu transis.

ANNOTATIONES.

260. *Perit omne cadaver more animæ.*] Non magis apparet quam anima quæ evolat & aspectum fugit. Nec enim cum Epicuro Juvenalis sentit cum corpore animam interire.

261. *Secura.*] Nesciens plaustrî casu interiisse dominum, vel servulum qui sportulam defererebat, parat cœnam, aut saltem lances & patinas excipiendæ sportulæ & cœnæ componendæ idoneas.

262. *Buccâ foculum excitat.*] Oris & buccarum inflatione ac spiritu ignem accendit.

Sonat unctis strigilibus.] Comparat etiam strigiles ad radendum corpus post balnea, detergendumque sudorem, unctas autem, quo minus lædant. Vide Pers. Sat. 5. ver. 126. & quæ nos ibidem.

263. *Strigilibus.*] Quidam Codices habent, *strigibus*, ut sit dactylus: aut certe posuit procelumaticum, ut quatuor breves æquipolleant duabus longis, seu spondæo.

Componit lintea.] Ad ficcandum corpus post lavationem.

Gutto.] *Guttus*, vasculum guttatim oleum fundens, cujus erat usus in balneis. Dicunt alii lintea odorifero perfundi oleo solita.

264. *Hæc inter pueros variè properantur.*] Hæc quidem domi sunt sedulo ac festinanter, atque suo quisque familiarium fungitur officio, aliis balnea, cœnam aliis parantibus: at ille, (heu!) jam miserabili fato excessit e vivis.

Ille.] Seu puer deferens sportulam, seu herus ipse forte præteriens, ac plaustrî ruina obtritus.

265. *Sedet in ripa.*] Sedet, errat ad ripam Stygis, seu Acherontis, Infernalis fluvii, qui mortuis omnibus tranandus est: illicq; expectat ac

reperit? *Comminutum plebe-
cule cadaver totum evanescit
instar animæ. Interim fami-
lia nihil sollicita mandat jam
catinos, atque ignitabulum ore
exagitat, ac sonitum edit in-
unctis strigilibus, aptatq; lin-
tea ampullâ repletâ. Ista di-
verse maturantur apud famu-
los; sed iste jam stat in lito-
re, ac novus expavescit trans-
vectorem terrificum; neq; spem
miser habet intrandi alnum
fluminis lutulenti, neque possi-
det trientem quem ore offerat.
Intuere jam alia & varia
nocturni temporis discrimina.
Ecquod intervallum ab altis
culminibus, è quibus vas fic-
tile percussit cerebrum, quoties
vascula fissa atque mutilata
fenestris decidunt, quàm magnâ*

detinetur ad annos centum. Nec enim fas erat trajici inhumatos, ac inopes seu carentes naulo, i. e. pretio transvectionis, nisi post expletum centum annorum spatium. Virg. loco mox citando.

266. *Porthmea.*] Fretum *Πορθμῆς* Græce, dicitur *Πορθμῆς* autem ille qui trans fretum lintre homines vehit. Charontem hic intellige de quo Virgil. *Æneid.* 6.

Portitor ille Charon, &c.

Nec sperat.] Quippe insepultus, & naulo destitutus; ut mox explicatum est.

Cœnosi gurgitis.] Stygiæ Paludiscœno turbidæ, *Alnum.*] Charontis cymbam ex albo arbore.

267. *Nec habet quem porrigat ore trientem.*] *Ori* mortuorum veteres inferebant stipem seu nummum, quo naulum Charonti solverent, ac transmitterentur. Vide Diod. Sicul. l. 2. c. 5.

Trientem.] *Triens*, pars tertia est assis, videtur hic pro obolo poni, qui naulus dicitur Charonti solvi assuetus, apud Lucian. *Dial. Mort.* 9.

269. *Quod spatium tectis sublimibus.*] Quantum sit spatium inter ima viarum & ædium tecta summaque, unde sæpe deiciuntur testarum fragmenta, quibus prætereuntium caput frangi & cerebrum excuti contingat.

271. *Quanto percussum pondere signent.*] Testæ illæ gravi suo casu duros ipsos, quibus stratz viæ sunt, filices lædunt, quid igitur in caput hominis non fecissent?

272. *Ignavus.*] Parum cautus & prudens, ac in mediis vitæ periculis securus.

274. *Intestatus.*] Nondum factæ testamento.

275. *Vigiles.*] Metonymia pro *vigilantibus* ædium inquilinis etiam tunc, & id noctis.

Ergo

Quamobrem exopta, & dignas
 miseratione preces fac apud te,
 ut satis habeant effundere vasa
 capacia. Porro temulentus &
 procax, qui casu neminem ver-
 beravit, cruciatur, & tolerat
 noctem Achillis intimum de-
 flentis: in vultum procumbit,
 statim post in tergum. Secus
 igitur somnum capere nequit.
 Soporem nonnullis conciliat jur-
 gium. Verum etsi petulans a-
 tate, & vino calens, veretur
 eum quem caveri imperat pal-
 lum purpureum, magnaq; se-
 ries asseclarum; plures etiam
 facies, atq; candelabrum ex
 ære: spernit veid me cui Luna
 dux est assueta, aut tenuis lux
 candela, cujus dispono mode-
 roq; funiculum. intellige præ-
 ludia infelicis jurgii, si jurgi-
 um est, in quo tu percussis, ego
 percutor dumtaxat. Ille ob-
 sistit adversum, & imperat
 sistere me; obtemperare oportet.

Ecquid enim facias, quando te adigit furibundus, ipseque valenti-
 or? Vociferatur, unde prodix? Ecce hinc vappa, cujus faba repletus es? Ecquis sartor tecum man-
 ducavit porrum sectilem,

ANNOTATIONES.

277. *Ut sint contentæ, &c.*] Ut effundantur in
 te potius matulæ & pelves sordium plenæ, quam
 solvatur tibi cranium, & occidaris dejecta testa.
Pelues.] A pedum lavatione dictam pelvim
 scribit Varro.

278. *Ebrius ac petulans.*] Aliud malum
 nocte ambulantis imminet juveni ebrio, in
 quem si incidas, pugnos & contumelias experi-
 ere, si pauper fueris.

279. *Dat penas.*] Torquetur, anxius animi
 est, donec aliquem verberarit.

Noctem patitur.] Insomnem & inquietam,
 qualem Achilli fuisse Patrocli mortem lugenti
 scribit Homerus initio libri ultimi Iliados.

280. *Pelida.*] Pelei filius erat Achilles.

281. *Ergo non aliter poterit dormire.*] Prov. 4.
*Impii non dormiunt, nisi male fecerint, & ra-
 pitur somnus ab eis, nisi supplantaverint.* Ne-
 ronem pariter Othonemque noctu vagari solitos,
 & obvium quemq; petulanter inceslere, narrant
 Suetonius & Tacitus. Nec absurdum omnino
 sententiam non semel habet Plautus *Amphitr.*
 Scen. 1. in ludicra illa contentione Mercurii
 cum Sosia. Vide Sueton. *Neron.* cap. 26.

282. *Improbis annis.*] Protervus in juven-
 tute, tum nempe cum fervet sanguis, ac vis af-
 fectum prævalet rationi.

283. *Coccina.*] De Cocco grano Galatiæ, A-
 fricæ, Lusitaniz provenit, & Imperatoriis palu-
 damentis dicato. Plin. lib. 22. cap. 2. sicut de
 purpurea fuscæ lib. 9. cap. 36. ac sequentibus.

Ergo optes, vorumque feras miserabile tecum,
 Ut sint contentæ patulas effundere pelves.

Ebrius, ac petulans, qui nullum forte cecidit,
 Dat pœnas, noctem patitur lugentis amicū
 Pelidæ, cubat in faciem, mox deinde supinus. 280

Ergo non aliter poterit dormire: quibusdam
 Somnum rixa facit: sed quamvis improbus annis,
 Atq; mero fervens, cavet hunc, quem coccina læna

Vitari jubet, & comitum longissimus ordo: 284

Multum prætereà flammæ, atq; ænea lampas:
 Me, quem Luna solet deducere, vel breve lumen

Candelæ, cujus dispenso & tempero filum,
 Contemnit. Misere cognosce procœmia rixæ:

Si rixa est, ubi tu pullas, ego vapulo tantum.

Stat contrà, stariq; jubet, parere necesse est. 290

Nam quid agas, cum te furiosus cogat, & idem

Fortior? Unde venis? Exclamat: cujus aceto,

Cujus conche tumes? Quis tecum sectile porrum

285. *Ænea lampas.*] Candelabrum ex ære
 Corinthio, quod solis ditioribus præferebatur.
 Ejus pretium recenset Plin. lib. 34. cap. 2.

287. *Dispenso & tempero filum.*] Ne vel
 extingatur, vel citius ardeat absumaturque. Veti.
 Schol.

289. *Si rixa est.*] Rixa enim est pariter
 contententium ac invicem cadentium.

290. *Stat contra, &c.*] Ebrius ille petulans
 te videns solum & male vestitum invauit, im-
 pugnatque.

292. *Cujus aceto, &c.*] Dic, ubi cœnasti?
 Ubi vinum acelcens ac vile bibisti? Contumeli-
 ose ait jurgari volens.

293. *Conche.*] *Conchis* faba est viridis: vel,
 faba est cum siliqua & cortice. Alii dicunt esse
 edulium e fabis cum cortice elixis, conditis au-
 tem porro conciso, oleo, cumino, liquamine,
 &c. Martial. lib. 5. Epigram. 40.

Si conchem toties meam comesses.

Lib. 7. Epigram. 77.

--- *Conchis inuncta tibi est.*

Et Lib. 13. Epigram. 7.

*Si spumes rubra conchis tibi pallida testa,
 Lantorum cœnis sepe negare potes.*

Tumes.] Proprie dixit, *tumes*: illud enim
 obsonii genus inflat ventrem ac faciat minui
 in modum.

Sectile porrum.] Non capitatum, sed secti-
 vum, utpote vilius; de quibus Plin. lib. 20.
 cap. 6. Folia porri, quod facie scinditur.

Sutor, & elixi vervecis labra comedit? 294
 Nil mihi respondes? aut dic, aut accipe calcem.
 Ede ubi consistas: in qua te quæro profeucha?
 Dicere si tentes aliquid, tacitusve recedas,
 Tantundem est: feriunt pariter: vadimonia deinde
 Irati faciunt: libertas pauperis hæc est.
 Pulsatus rogat, & pugnīs concisus adorat, 300
 Ut liceat paucis cum dentibus inde reverti.
 Nec tamen hoc tantum meruas. Nam qui spoliēt te
 Non deerit, clausis domibus, postquā omnis ubiq;
 Fixa catenatæ filuit compago tabernæ.
 Interdum & ferro subitus grassator agit rem, 305
 Armato quoties tutæ custode tenentur
 Et Pomptina palus, & Gallinaria pinus.
 Sic inde huc omnes tanquam ad vivaria currunt.

ac labia vervecis aquā colli?
 Nihil mihi reponis? Vel res-
 ponde, vel talo pulsaberis. Dic
 quā regione habites: in quo
 tugurio te conveniam? At e-
 nim siue paras quidpiam loqui,
 siue abis nihil dicens, perinde
 est; aequaliter verberant: po-
 steā vadem exigunt iracundi.
 Ea est libertas egeni. Petit
 veniam verberatus, atq; pug-
 nis contusus supplicat verbe-
 ranti, ut permittatur illinc re-
 cedere cum dentibus non mul-
 tis. Neq; verò solū id for-
 mides. Etenim non deficiet,
 qui denudet te, observatis adi-
 bus, cū tacuit iunctura sta-
 bilis cunctarum passim offici-
 narum catenā compactionem
 imò nonnunquam repente de-

predator invadens gladio negotium conficit, dum securæ servantur tam Pomptina palus tam silva
 Gallinaria, à satellite armis instructo. Ita illinc consueunt istuc universi grassatores velut ad
 Vivaria.

ANNOTATIONES.

294. Sutor.] Ad ignominiam omnia.
Vervecis labra.] Synecdoche, pro *Vervecino*
capite, quod in apophoretis numeratur Martial.
 lib. 14. Epigram. 211.

296. Profeucha.] Προευχη. Precatio est.
 Unde apud Philonem, *Profeucha* vocantur fana
 & loca in quibus Judæi ad orationem conveni-
 unt. Hic vero ponitur pro loco, ubi stipem
 rogant mendici, & pro tuguriolis quæ ad vias
 publicas extruunt, aut prope urbium portas. Ve-
 tus Schol. & Turneb. lib. 1. cap. 19.

298. Vadimonia.] Postquam te illi male
 mulctarunt, clamant se a te casos, iram simu-
 lant, increpant, minantur in jus tracturos, ut
 multa indicatur tibi quamvis innoxio, adeoque
 vadimonium denuntiant.

299. Libertas pauperis hæc est.] Scilicet ea
 est, qua gloriantur nostri, quam vindicant acri-
 ter Romani, qua fruuntur Cives modo, si sint
 pauperes. Ironia cum indignatione.

301. Paucis cum dentibus.] Non omnibus
 quidem excussis per pugnōs & verbera. Quod
 beneficii loco habebitur. Sic grassatores largiri
 se vitam aiunt illis quibus non ademerint, &
 cum tantum non occiderunt, multum etiam sibi
 deberi putant.

302. Nec tamen hoc tantum metuas.] Non
 modo contumelias & verbera Romæ habes me-
 tuenda, sed & latrocinia & grassatores.

303. Clausis domibus, postquam omnis, &c.]
 Intempesta & concubia nocte.

304. Fixa catenata filuit compago tabernæ.]
 Cum clausæ sunt tabernæ diligenter, inducta et-
 iam per singulos asters grandi catena, ut ait
 Vetus Schol. idque in munimentum adversus er-

tractores & grassatores nocturnos. Vide Suet.
 Ner. c. 26. Ubi Nero ipse grassari post crepus-
 culum circa vicos & popinas vagari, obvios ver-
 berare, tabernas effringere & expilare dicitur.

Siluit.] Dimisso opere, & quiescentibus jam
 opificibus, relictæque & vacua officina.

305. Ferro subitus grassator agit rem.] Inopi-
 nantem invadit, spoliat, adactōi jugulum ense.

306. Armato quoties, &c.] Dispositus ad
 arcendos latrones prædiis.

307. Pomptina palus.] Alii legunt *Pontina*:
 Locus in Campania infestus latrociniiis, adpa-
 ludem *Pomptinam*, cujus pars forte ab Augusto
 siccata, ut meminit Horatius ad Pisonem, v. 65.
 At non certe integra, ut testantur qui viderunt,
 & propter amplitudinem paludis totam siccari
 non posse affirmant. Adde quod in eam influ-
 unt quidam fluvii. Sita est inter Prævernum.
 Terracinam, Setiam, &c. Martial. lib. 13. E-
 pigram. 112.

Pendula Pontinos quæ spectat Setia campos.
 Et lib. 10. Epigram. 74.

Nec quæ paludes delicata Pontinas

Ex arce clivi spectat nova Setini.

Gallinaria pinus.] Prope Cumas, seu ad fi-
 num Cumanum, ut refert Strabo, lib. 5. erat
 silva *Gallinaria*, prædonum receptaculum.

308. Sic inde huc omnes, &c.] Exacti filvis
 grassatores Romam veniunt, & latrocinantur
 nocte.

Ad vivaria.] Velut ad locum, ubi paratior
 ac faciliior victus erit. Vivaria loca sunt, in
 quibus aluntur ac faciuntur ad cibos, seu aves,
 seu pisces, seu feræ, &c.

Qua

Attamen quo camino, quâ incude non fabricantur vincula ponderosa? Magna ceriè ferri mensura in catenis adhibetur, aded ut vereri possis, ne desit aratrum, ne ligones atq; sarcula deficient. Fortunatos atavos proavorum, & beata sæcula vocaveris, qua sub Regibus ac Tribunis olim urbi Romana conspexerunt unicam satis esse custodiam. Licebat quidem istis alias ac multas rationes adjungere. Verum jam invitant muli, atque Sol occidit. Oportet discedere. Jam enim flagello concusso pridem mulorum ductor mihi signum dat. Vale igitur; recordare nostri. Cum verò te Roma Aquino tuo remittet recreari festinantem, tu me etiam à Cumis abstrahere ad Cererem Helvinam, ac vestram Dianam. Statim ego caligis indutus in terram frigidulam advolabo Satirarum auxiliator, modò ut mei non eas pigeat.

Qua fornace graves, qua non incude catenæ? Maximus in vinclis ferri modus, ut timeas, ne Vomer deficiat, ne marræ, & sarcula defint. 311 Felices proavorum atavos, felicia dicas Sæcula, quæ quondam sub regibus atque tribunis Viderunt uno contentam carcere Romam. 314 His alias poteram, & plures subnectere causas: Sed jumenta vocant, & Sol inclinat; eundem est. Nam mihi commota jamdudum mulio virga Innuit: ergo vale nostri memor; & quoties te Roma tuo refici properantem reddet Aquino; 319 Me quoq; ad Elvinam Cererem, vestramq; Dianam Convelle a Cumis: Satirarum ego (ni pudet illas) Adjutor gelidos veniam caligatus in agros.

ANNOTATIONES.

310. *Ne vomer deficiat, &c.*] Ne desit ferrum quo fiant instrumenta agriculturæ necessaria.

311. *Vomer.*] In aratri extremitate ferrum est quo terra scinditur.

Marræ, Sarcula.] Rustica instrumenta, quibus inutiles herbæ refecantur.

312. *Proavorum atavos.*] *Proavus* est avi pater, *atavus* autem quintus pater est.

313. *Sub Regibus.*] Hi numerantur septem, Romulus, Numa, Tullus Hostilius, Ancus Marcius, Tarquinius Priscus, Servius Tullus, Tarquinius Superbus; quorum loco Consules deinceps imperitavere. Tit. Liv. lib. 1. & 2. Quæ prima fuit ætas Populi Romani prope ducentos & quinquaginta per annos, sub Regibus, ut ait Florus in prologo.

Atque Tribunis.] Anno urbis trecentesimo decimo, primum creati Tribuni militares consulari potestate, ut narrat Livius lib. 4. Ne Consules e plebe crearentur: quod postea tamen ei concessum. Itaque Tribuni militares identidem & subinde Rempub. rexerunt.

314. *Uno contentam carcere.*] Quem Tullus Hostilius ædificari jussit; ut refert Sallust.

316. *Jumenta.*] A *jungendo* quidam, alii melius, ut videtur, a *juvando* originem trahunt.

318. *Innuit.*] Admonet expedita esse ad iter omnia; rhedæ impositam supellestem: Umbritum jam expectari. Vide supra ver. 10.

319. *Refici properantem.*] Cupientem recreari ex urbis ac tumultus popularis tædio.

Tuo Aquino.] Quoties ibis in patriam tuam ô Juvenalis, *Aquinum* scil. Campaniæ civitatem, via Latina.

320. *Me quoque, &c.*] Me pariter a Cumis, quo proficiscor, accersere memento ad te. *Aquinum* ego statim adibo, teque conveniam: & Satiras una conscribemus.

Elvinam Cererem.] Habebat *Ceres* Fanum ad Aquini suburbium, cui *Helvinum* nomen a fonte proximo ejusdem appellationis. Minus placet quod nonnulli ab *elundo*, alii vero ab *Helvo* colore, quem flavum esse aiunt, ex Varone etymologias petunt.

Vestramque Dianam.] Quam nimirum colisti tu Juvenalis popularisque tui Aquinates, in Minturnensi luco.

321. *Cumis.*] Vide supra v. 2. hujus Satiræ. *Ni pudet illas.*] Siquidem exiguae meæ opibus ac industriæ non pudet ac piget te eximium Vatem ac Satiographum, ipsasque Satiras.

322. *Adjutor.*] Nonnulli codices habent, *auditor.*

Gelidos in agros.] Ob situm. Frigus certe faciunt colles, silvæ, flumina.

Caligatus.] More strenui militis instructus, certe acer victorum hostis. *Caligæ* sunt militaria calceamenta, a quibus denominatus est Caligula Imperator, eo quod in castris natus: mediam usque tibiam protegebant, & pars superior caput leonis videbatur, ut patet in antiquis marmoribus.

SATIRA IV.

ECCE iterum Crispinus; & est mihi sæpè vocandus
Ad partes, monstrum nulla virtute redemptum
A vitiis, æger, solaque libidine fortis:
Delicias viduæ tantum aspernatur adulter.
Quid refert igitur quantis jumenta fatiget
Porticibus, quanta nemorum vestetur in umbra,
Jugera quot vicina foro, quas emerit ædes?
Nemo malus felix, minimè corruptor, & idem
Incestus, cum quo nuper vittata jacebat

INTERPRETATIO.

EN rursùm Crispinus; à me
verò frequenter est addu-
cendus ad partes; portentum
nullà virtute à vitiis libera-
tum. Ad cætera imbecillis, atq;
unà libidine strenuus. Viduæ
voluptates dumtaxat spernit
mæchus. Ecquid interest ergò
quàm amplis xystis mulos ve-
xet; quam magna in umbra
lucorum gestetur; quot jugera

pro proxima, quas domos pretio comparaverit? Nullus improbus beatus. Nequaquam stuprator,
neque incestuosus,

ANNOTATIONES.

ECCE iterum Crispinus.] Jam exagitatus ni-
mirum Sat. I. v. 26. & seq. Porro Do-
mitianum maxime perit & vellicat Juvenalis
hæc Satira.

Vocandus ad partes.] Sæpius autem exagi-
re illum statuit Poëta, & revocare, ut toties
in Satiris istis partes suas agat, quasi personam
in Comœdia.

2. *Monstrum nullà virtute redemptum.*] Cris-
pinus est adeo nequam, ut nulli non vitio ser-
vat. Quam dura porro vitiorum servitus, belle
exprimat & fulse Persius Sat. 5.

3. *Æger, solàque libidine fortis.*] Languet ad
omnia præterquam ad flagitia ac libidines.

4. *Delicias viduæ tantum aspernatur adul-
ter.*] Ignobilem vero contemnit Venerem, a-
deoque viduas, quas lucri gratia sectantur uni
pauperes. Martial. lib. II. Epigram. 88.

*Nunc sectaris anus, O quantum cogit eges-
tus!* Vel, non servit amoribus viduæ opu-
lentæ, ut opimam ejus hæreditatem mereatur,
dictum de nonnullis Sat. I. v. 37. & seq.

5. *Quid refert igitur.*] Si tam miser est
Crispinus utpote obnoxium vitiis mancipium,
quid juvat eum esse opulentum? Quid profunt
sue divitiæ, quæ beatum illum reddere ne-
queunt, nec a vitiis redimere?

Quantis jumenta fatiget porticibus.] Quod
magnas habeat porticus, in quibus gestetur quo-
tidies pluit, & suaviter ambulet: ut est in Sat. 7.
v. 179. Plin. lib. I. Epist. 3. *Quid illa por-
ticus verna semper? . . . Quid illa mollis ge-
statio? &c.*

6. *Quanta nemorum vestetur in umbra.*] Quod in hortis arte magna & studio excultis
deportetur lætica. Magnificam villæ descriptio-
nem lege apud Plinium lib. 2. Epist. 17. ubi
sic loquitur: *Adjacet gestationi, interiore circu-
itu, vinea tenera & umbrosa nudisq; etiam pe-
dibus mollis & cedens, &c.*

7. *Jugera quot, &c.*] Quod novas etiam
opes quotidie accumulet; amplasque habeat ædes
in parte urbis optima: vel hortos & spacia in
suburbio; ut ait Vetus Schol.

8. *Minimè corruptor.*] Omnes quidem viti-
osi infelices, at præ cæteris flagitiosi. Comitantur
enim libidinem multæ gravesque molestiæ,
justa peccati pœna. Gasp. Sciopp. corrigit, ac
legit, *minæ correptor*: sed non sensui favet.

9. *Incestus.*] Sic vocatur qui infandam at-
tentat Venerem atque inconcessam cum persona
ratione sanguinis aut propter religionem reve-
renda. Incestum autem dicitur flagitium quod
caret castu, id est, sacro Veneris cingulo, quo
honestæ nuptiæ coercentur ac decorantur. Quasi
ἀνῆκεσεν, Festus, quasi *incastrum*, Isidorus dici
volunt.

Cum quo, &c.] Cum Crispino Vestalis in-
cestum admisit, & impune quidem; quia carus
ille Domitiano.

Vittata.] Vittæ erant fasciolaræ, quibus reli-
gabant crines, aut etiam flores & fæta circa ca-
put. Hirsutebantur cum Matronæ, tum maxi-
me Sacerdotes in Sacrificiis.

Sanguine

quicum nudiusfertius cubabat sacerdos vittis redimita, virgo etiam sanguine humo submittenda. Verum de minimis facinoribus modò. Ac nihilominus si alius simile quidpiam perpetrasset, obnoxius foret mortui Censori. Enimverò quicquid infame Titio, & Seio, probis, id pulchrum Crispino. Ecquid facias, quando immanis homo est, ac turpior quolibet scelere? Barbulum sex millibus mercatus est, adæquantem certè sestertia totidem libellis,

Sanguine adhuc vivo terram subitura sacerdos. 10
Sed nunc de factis levioribus: & tamen alter
Si fecisset idem, caderet sub iudice morum.
Nam quod turpe bonis, Titio, Seioque, decebat
Crispinum. Quid agas, cum dira & foedior omni
Crimine persona est? nullum sex millibus emit,
Æquantem sane paribus sestertia libris, 11

ANNOTATIONES.

10. *Sanguine adhuc vivo, &c.*] Viva terræ infodienda, ex Numæ Instituto. Liv. lib. 1. Dion. Halicarnass. lib. 2. ubi delinquentes Vestales & corruptæ referuntur miserabiliter occidi: viva scilicet emittebantur super lecticam latæ, more mortuorum, desistentibus ac præeuntibus cognatis, ac perlata usque ad portam Collinam intra muros, in monumento sub terra præparato cum sepulchrali apparatu deponuntur, nullaque solita lustratione potiuntur. Plutarchus autem in vita Numæ Pompilii, rem adhuc clarius explicans, ait: Prope Portam Collinam, intra urbem, subterraneam domum seu foveam extitisse, in qua lectulus, & lucerna ardens, panis item & aqua, lac etiam atque oleum parata erant. Illuc Rhea feretro inclusa deferrebat per forum, ac per scalas demittebatur, ante a ministris soluta, gravi & summo ubique silentio, atque horribili maestitia, &c. Vide etiam, si vis, Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 12.

Terram subitura.] Alioqui puniendi ex more, & moritura, si acculata & convicta fuisset. Quemadmodum Corneliæ contigit, quam quidem ante absolutam, longo post intervallo repetitam Domitianus damnavit. Sueton. Domit. cap. 8.

11. *Sed nunc de factis levioribus.*] Supple, agimus, vel, querimus.

Alter si fecisset idem, caderet, &c.] Si alter quam Crispinus id fecisset, non magis impune tulisset incestum, quam Celer, Eques Romanus, cui Corneliæ Maximillæ stuprum objiciebatur, quem in Comitio virgis ad necem cædi iussit Imperator Domitianus, ut retet Suetonius loco mox citato.

12. *Iudice morum.*] Scoptice notat Domitianum, qui ex loco citato Suetonii incesta Vestalium virginum severe coercuit: & qui Corneliæ absentem inauditamque damnavit incesti, ac defodi imperavit, cum ipse fratris filiam incesto non polluisset solum, verum etiam occidisset. Nam vidua abortu periit, ut loquitur Plin. lib. 4. Epist. 11. quem lege. Martial. lib. 6. Epig. 4. ad Domit.

Censor maxime, Principumque Princeps.

13. *Titio, Seioque.*] Nomina Jurisconsulti frequentia, hic designat quoslibet e vulgo viros bonos.

Decebat Crispinum.] Ex iniquo Domitianiano iudicio, qui suspectos dumtaxat alicujus scelere severe puniebat, ut mox dictum; ac connivebat in manifestis etiam amicorum flagitiis, & incesto Crispino indulgebat.

14. *Quid agas, cum, &c.*] Quam censuram & animadversionem dignam satis adhibeas hominem omni crimine foedior? Nec enim perditæ solum est lasciviæ, sed & gulæ Crispinus; ut mox patebit.

15. *Mullum.*] Piscem marinum, qui alio barbo vel barbio, ob geminam barbam, quam habet in inferiori labio. De eo Plin. lib. 9. cap. 17. & 18. & alibi. Barbatos mullos & barbatulos vocant, & in piscinis ali solitos testantur Varro lib. 3. de Re Rust. cap. 17. Cicerò ad Attic. lib. 2. Epist. 1. & Parad. 5. apud Athen. lib. 1. cap. 5. mullus Dianæ facit dicitur. Item lib. 7. cap. 21. ubi & variae mulles dotes afferuntur. Quem tamen in locum videtur de Casaubonum multa docte corrigentem. Vides Sat. 5. ver. 92. & quæ nos ibidem.

Sex millibus emit.] Sex millibus nummum Macrobius lib. 3. cap. 17. mullum unum septem (Plinius autem octo) millibus nummum ait emptum ab Asinio Celeri viro Consulari. Apud Sueton. autem Tib. cap. 34. tres mullos triginta millibus nummum venisse, quæstus referat Imperator.

16. *Æquantem sane.*] Quasi diceret, si miraris pretium, disce pondus, & mirari desine.

Paribus sestertia libris.] Emptus est piscis sex millibus, sex libras pendebat, æquavit igitur pretium pondere suo. Macrobius loco mox citato, ex Plinio ait, non repertosolim mullos, quod duas pondo libras excederent; at jam longè majores minoris emi. Horat. lib. 2. Sat. 2. triginta librem memorat. Hoc vero quid, si verum est, quod ex Licinio Mutiano narrat Plin. citat. lib. 9. cap. 18. captum esse in mari Rubro mullum, qui octoginta libras penderet?

Sestertia.] Sestertia sex, quæ continent sexagula mille nummos sestertios, de quibus jam ante dixi Sat. 1. ver. 92. & 106. Sestertia efficiunt sex millia nummorum. Salmast.

Ut perhibent, qui de magnis majora loquuntur.
Consilium laudo artificis, si munere tanto
Præcipuam in tabulis ceram senis abstulit orbi.
Est ratio ulterior, magnæ si misit amicæ,
Quæ vehitur clauso latis specularibus antro.
Nil tale expectes: emit sibi. Multa videmus,
Quæ miser & frugi non fecit Apicius. Hoc tu
succinctus patriâ quondam Crispine papyro?
Hoc pretium squamæ? potuit fortasse minoris,
Piscator, quam piscis emi. Provincia tanti
Vendit agros; sed majores Appulia vendit.

20

26

inferiori pretio quàm piscem. Provincia tali pretio venundat campos; at Appulia venundat am-
iores.

ANNOTATIONES.

17. Qui de magnis majora loquuntur.] Ut
solent adulatores, qui res augere verbis mirum
quantum norunt.

18. Consilium laudo artificis.] Toleranda vi-
debitur luxuria Crispini, si, &c.

Munere tanto.] Multo eximie magnitudinis
vel misso quasi munere, vel apposito in cibum
eni cuiuspiam opulento.

19. Præcipuam in tabulis ceram.] Primas
partes in testamento, vel unicam meruit, hæres
ex asse institutus, eo modo quo dictum supra
Sat. 2. ver. 58.

20. Magna si misit amicæ.] Ejus vel amorem
captans vel hæreditatem. Vide Sat. 1. ver. 37.
& seq.

21. Quæ vehitur clauso, &c.] Magna &
ampla lætica, undique clausa; specularibus autem
pellucida. Sic enim mulieres delicatæ ventos,
pulverem, & frigus excluderant, sanitati pariter
& pulchritudini consulentes. Vide Sat. 1. v. 65.

Specularibus.] Sicut nos e vitro, sic veteres
cristallinis faciebant & speculari lapide, qui tenuis
in crustas facie finditur. Plin. lib. 36. cap. 22.
Senec. Epist. 90. & de Providentia. J. Lips. in
Senec. Martialis. lib. 8. Epigram. 14.

Hybernis objecta notis specularia pueros
Admittunt soles, & sine face diem.

22. Nil tale expectes.] At nihil istorum vo-
luit Crispinus, uni vero suæ gulæ indulgit, ex-
quisitis dapibus emendo.

23. Miser & frugi.] Præ Crispino frugaliter &
emperans videatur Apicius, quantumvis luxuri-
osus. Miser porro ille, cui testertium centies
egestas fuit; & qui præ fatuo paupertatis & fa-
mis metu ipse se interemit, ut ait Seneca, Lib.
de Consol. ad Helviam matrem. Dio Cassius, 57,
&c.

Apicius.] Hic inter gulæ proceres numeratur
apud Plin. Lib. 9. cap. 17. & Lib. 10. cap. 48.
omnium nepotum altissimus gurgis nuncupatur.
Exemplum gulæ fuit, scripsitque de jusculis, ac
de coniciendis cibis, ut testatur vetus Schol. sci-
entiam popinæ professus dicitur, ac mille festi-

tertium in culinam impendisse, apud Senecam
loco mox cit. num. 138. Apicii quoque velut
insignis belluonis mementi idem Seneca Ep. 95.

Hoc tu.] Audes & perperas.

24. Succinctus patriâ quondam, &c.] Tu
olim servus a Niliaca plebe, & verna Canopi,
ut est Sat. 1. v. 26.

Papyro.] Frutex est palustris in Ægypto fre-
quens, e cujus libro seu cortice fiunt vestes, fun-
es, tegetes, vela, &c. Vide Plin. Lib. 13. c.
11.

25. Hoc pretium.] Alii legunt, hoc pretio;
Eodem sensu. An hoc pretio emuntur squamæ,
id est, piscis? Synecdoche & Tapinosis, cum
indignatione simul & admiratione.

26. Quàm piscis.] Mullus, de quo supra,
emprus sex millibus nummum.

Provincia tanti vendit agros.] In regionibus
extra Italiam quaesitis, optimis licet & fertilibus,
tanti nec majoris emi possent agri, e quibus
victitaret familia.

27. Sed majores Appulia vendit.] In Appulia
vero Italiae regione, tanti quoque nec majoris
etiam majores agri venduntur, quam iste piscis
a Crispino emptus. Quare vero minoris quam
alibi venduntur agri Appuliae? An Poëta respicit
Appuliae partem aliquam montibus asperam ac
sterilem, de qua Horatius loco mox citand. &
Seneca Epist. 87. sic loquitur: Agri suburbanis
tantum possidet, quantum invidiose in desertis
Appulia possideret? An quod Appulia infestatur
Arabulo vento, ut ait idem Seneca Nat. Quæst.
Lib. 5. cap. 17. Hic ventus Appuliae est peculi-
aris & plantas frigore adurit ac devastat. Tellis
Plin. Lib. 17. cap. 24. Ejus mentio & Geil.
Lib. 2. cap. 22. Horat. Lib. 1. Sat. 9.

Incipit ex illo montes Appulia notos

Offendere mihi, quos torret Arabulus, & quos
Nunquam erepserimus, nisi, &c.

Hinc & illi vento Arabulo artus sedemur, id
est, noxio, seu cladem & calamitatem immit-
tentem Apuli sacrificabant, ne agros depopula-
rentur. Vide Alex. ab Alex. Lib. 3. cap. 22.

Quales

*Quas tunc dapes credamus for-
buisse ipsum Imperatorem, quan-
do tot sestertia, modica portio
ac delibata de extremitate con-
vivii exigui, deglutirentur a
sannione purpurato summa au-
la, nunc autem Equitum Ma-
gistro, qui consueverat alta vo-
ciferatione venundare siluros
sui municipii, de merce rupta?
Auspicare Calliope, fas est istic
consistere. Non est canendum.
Res verè gesta tractatur. Re-
fert juvenula Pierides. Ju-
vet me quod vos appellavi ju-
venulas. Tempore quo postre-
mus Flavius dilaniabat terram jam semimortuam, atque Roma Calvo Neroni mancipata erat, &
regione templi Veneris,*

Quales tunc epulas ipsum glutisse putemus
Induperatorem? cum tot sestertia, partem
Exiguam, & modicæ sumptam de margine cœnæ
Purpureus magni ructaret scurra Palati
31
Jam princeps equitum, magna qui voce solebat
Vendere municipales fracta de merce siluros?
Incipe Calliope, licet hic confidere: non est
Cantandum: res vera agitur. Narrate puellæ
Pierides; profit mihi vos dixisse puellas.
36
Cum jam semianimum laceraret Flavius orbem
Ultimus, & calvo serviret Roma Neroni,

ANNOTATIONES.

Appulia.] Sita est non procul ab ostio sinus Adriatici, Dauniam inter & Calabriam. Hodie pars regni Neapolitani, vulgo, *la Puglia*.

28. *Quales tunc epulas, &c.]* Quod si Crispini hominis sordidi talis fuit gula & luxuria, qualem putas extitisse Domitiani Imperatoris? Hunc jam Poëta aggreditur.

29. *Induperatorem.]* Per Epentheseum. Tull. 1. de Divin. n. 107. ex Ennio: *uter esset induperator*. Scribendum contendit, *enduperatorem*, Theod. Pulmannus.

Sestertia.] Supra, ad v. 16.

Partem exiguam & modicæ sumptam, &c.] Quæ tamen Crispini dapes & sumptuosa convivia, si cum epulis Domitiani conferantur, non erunt nisi pars exigua & ultima dumtaxat, atque velut margo cœnæ & mensæ Imperatoris.

31. *Purpureus.]* Vide Sat. 1. v. 27.

Ructaret.] Adeo cibus ingurgitatus, ut ructus ederet.

Scurra Palati.] Crispinus aulæ parasitus, adulator, risus captator, Imperatori gratiosus. Martial. Lib. 7. Epig. 98.

32. *Jam princeps equitum.]* Primum factus Eques Romanus, ut dictum Sat. 1. v. 27. deinde etiam Equitum Magister. Corn. Tac.

33. *Municipes Siluros.]* Ex eadem patria Ægypto, & quasi Crispini municipales. Vide Gell. Lib. 16. cap. 13.

Siluros.] Fluviales pariter ac marini pisces sunt, in Nilo frequentes Plin. Lib. 5. cap. 9. porcuto marino quospiam similes, nullis ossibus spinisve interstitis, carne prædulci esse, idem Plin. testatur Lib. 5. cap. 15.

Fracta de merce.] In vase seu corbe fracto & rupto; quippe nullius pretii Alexandria isti pisces, & quos inopes in Ægypto venditare solent. Vetus Schol. Non haret hic Salmastius, quin ingeniose comminiscatur, & corrigat, *Faris*, pro, *Pharis*, id est, Ægyptia.

34. *Incipe Calliope.]* Ironice pariter ac facere Calliopem invocat, quasi quid arduum ac valde

serium molitur: cum tamen rhombi piscis magnitudinem, & Domitiani gulam dumtaxat infectari velit.

Calliope.] Scilicet ipsa quæ heroico Carmini præfides, inter Musas Princeps.

Licet hic confidere.] In re tam gravi non est leviter agendum, aut transeundum.

Non est cantandum.] Neque more Poëtico hodie fingendum, & versibus ingeniose amplificandum.

36. *Pierides.]* a *Pierio*, Thessaliæ monte Musis Sacro. Aliud paulo Tullius de Natura Deorum, Lib. 3. n. 54.

Profit mihi.] Hoc amplius adeste, & favete mihi.

Puellas.] Adolescentulas, puras, virgines, Nymphas. Ita Poëtæ solent adulari suis Numinibus.

37. *Cum jam semianimum, &c.]* Magnificum exordium quasi grandia narraturi.

Semianimum laceraret Flavius orbem.] Romam orbis dominam Domitiani sævitia oppressam. Is enim crudelitatem non magnam solum, sed & callidam inopinatumque exercebat, ut scribit Sueton. Domit. cap. 11.

Flavius ultimus.] Domitianus Imperator, postremus e gente Flavia, quæ obscura quidem, ac sine ullis majorum imaginibus, ac Reipublicæ tamen nequaquam pœnitenda, quod ait Sueton. Vespas. c. 1.

38. *Calvo Neroni.]* Utraque vox invidiosa pro *Domitiano*, qui quidem Calvitio sic offēdebatur, ut in contumeliam suam traheret, si cui alii vel joco vel jurgio objectaretur. Ita Sueton. Domit. cap. 18. Deinde, propter vitia paria similemque sævitiam Nero alter vocatur. Vide Sueton. Domit. cap. 10, 11, 15. Tantum defecerat ille a placidis moribus Vespasiani ac Titi. Unde Martial.

Flavia gens quantum tibi tertius abstulit heres!

Pene fuit tanti non habuisse duos.

Incidit

Incidit Adriaci spatium admirabile rhombi,
Ante domum Veneris, quam Dorica sustinet Ancon,
Implevitque sinus: neque enim minor hæserat illis,
Quos operit glacies Mæotica, ruptaque tandem
Solibus effundit torpentis ad ostia Ponti
Desidia tardos, & longo frigore pingues.
Destinat hoc monstrum cymbæ liniq; magister
Pontifici summo. Quis enim proponere talem,
Aut emere auderet? Cùm plena & littora multo
Delatore forent; dispersi protinus algæ

quod falcit Ancona Dorica, re-
tia incurrit ac replevit si-
da magnitudo rhombi Adria-
tici: Et enim non adhasit mi-
nor iis quos tegit glacies Mæ-
otica, & Sole denique soluta
ejicit ad ingressum pigri maris
Euxini, inertia torpentes, ge-
luque diuturno saginatos. Do-
minus navicula ac linei retis
supremo antistiti reservabat il-
lud prodigium. Nam quis at-
tentaret aut venum exponere
tantum piscem, vel mercari,

quando ripæ etiam referta erant plurimo denunciatore? Quippe statim exploratores algæ

ANNOTATIONES.

39. Incidit Adriaci, &c.] Regnante, inquam, Domitiano, rhombus ingens a piscatore captus est.

Parturiunt montes, &c.

Adriaci, &c.] Natantis in mari Adriatico, quod est inter Italiam, Illyricum & Græciam, hodie, Sinus Venetus.

Spatium admirabile rhombi.] Immensa prope moles piscis, rhombus stupendæ amplitudinis.

Rhombi.] Plin. Lib. 9. cap. 20. Marinorum piscium, inquit, alii sunt plani, ut rhombus, cui situs dexter resupinatus est, &c.

40. Ante domum Veneris quam, &c.] Locum etiam designat accurate, veluti ad rem faciat. Ante urbem Anconam, ubi Veneris templum.

Quam Dorica sustinet Ancon.] Syraculani a Græcis oriundi Tyrannum Dionysium fugientes huc navigantes appulere, civitatemque condidere in agro quidem Piceno, opportuno situ, atque (ut Mela scribit) in angusto duorum Promontiorum ex diverso coeuntium, inflexi cubiti imagine ac figura, unde nomen ἀγκύων, cubitus, seu flexus brachii; ibidemque insignem Veneri ædem posuere.

Dorica.] Synecdoche pro Græcis. Doreæ populi gemini fuere, alii in Asia minore alii in Achaia.

41. Implevitque sinus.] Mole sua & amplitudine retia implevit rhombus.

Sinus.] Vide Sat. 1. v. 88.

Neque enim minor hæserat, &c.] Qui enim retibus adhæsit captus piscis non erat inferior magnitudine illis, qui detinentur in fundo Paludis Mæotidis, quandiu constricta gelu est; at inde exeuntes rupta glacie, postea natant & capiuntur in Ponto Euxino, magni & pingues ob longam desidiam.

42. Mæotica.] Palus Mæotis excipit Taniam Iuvium, inter minorem Tartariam Europæ, & Circassiam Asiæ regiones: cum Euxino mari per Bosphorum Cimmerium, hodie Fretum Caffa connectitur. Illuc sæviens Boreas plurimam

convehit glaciem.

43. Solibus.] Æstivi solis ardoribus.

Torpentis.] Tarde fluentis. Quidam legunt torrentis, quod ibi rheuma quoddam mare trahat. Verus Schol.

Ponti.] Euxini scilicet, qui olim Axenus dicebatur, id est, inhospitus, teste Plinio; Amazonius Claudiano; Scythicus Flacco; Tauricus Festo; Mare Ponticum Straboni, Tacito, Plutarcho; Cimmerium Herodoto & Orofio; Caucasium Appollonio; Colchicum nonnullis; Sarmaticum Ovidio; Phasianum Aristidi; vulgo Mare Nigrum; Italis Mare Maggiore, &c. Situs ejus est inter Thraciam, Sarmatiam, & Asiam minorem: ambitus continet vices semel centena quinquaginta millia, ut auctor est Varro, & fere Veteres, inquit Plin. Lib. 4. cap. 12.

45. Monstrum.] Monstruosum piscem, rhombum, de quo ante.

Cymbæ liniq; magister.] Piscator.

46. Pontifici summo.] Domitiano, qui Albanos sacerdotes instituerat, eorumque sacrorum erat velut Antistes summus. Vide Sat. 2. ad v. 83. in hæc verba, Accipient te. Vel, quia Vestalem Virginem Corneliam condemnaturus, Maximi jure Pontificis abusus, reliquos Pontifices in Albanam villam convocaverat. Quod supra jam dictum, atque auctor est Plinius Lib. 4. Epist. 11. Vel etiam, quia Imperatores hos sibi titulos ac munera sæpe vindicabant, Sueton. Tit. cap. 9. Pontificatum Maximum ideo se accipere professus, ut puras servaret manus.

47. Cum plena & littora, &c.] Cum non urbs tantum, sed omnes Italiæ anguli, ipsaque littora plena forent delatoribus.

48. Dispersi inquisitores.] Huc & illuc passim volitantes, explorantes, insidiantes.

Algæ.] Herba marima est. Ponitur vel pro littoribus vel pro vilibus quibuscumque rebus, quarum tamen erant inquisitores ac delatores. Pro verb. Vilior Algæ. Virg. Eclog. 7.

vagabundi accusarent remigem
spoliata, nec ambigerent as-
sere elapsam hunc piscem,
& in Caesaris dudum vivariis
enutritum; ex iis effugisse,
atque aded redire oportere ad
antiquam possessorem. Si si-
dem aliquam habemus Palphu-
rio, vel Armillato; quodcumq;
eximium est & prastans ex
universo mari, ubi nat, ad
iscum id pertinet. Itaq; da-
bitur, ne deperdat, lethali
Autumno jam jam locum
dante glaciei, jam agrotis
quartanam expectantibus. Hor-
rens bruma stridorem edebat, &
piscem recenter captum conservabat: attamen festinat ille, quasi insiet Notus. Et cum jam ad-
essent lacus, ubi

Inquisitores agerent cum remigenudo;
Non dubitaturi fugitivum dicere piscem, 50
Depastumque diu vivaria Caesaris, inde
Elapsam, veterem ad dominum debere reverti.
Si quid Palphurio, si credimus Armillato, (est,
Quicquid conspicuum, pulchrumq; ex æquore toto
Res fisci est, ubicumq; natat: donabitur ergo, 55
Ne pereat, jam letifero cedente pruinis
Autumno, jam quartanam sperantibus ægris.
Stridebat deformis hyems, prædamque recentem
Servabat: tamen hic properat, velut urgeat Auster.
Utq; lacus suberant, ubi quanquam diruta servat 60

ANNOTATIONES.

49. *Agerent cum remige nudo.*] Pauperem
& innoxium piscatorem reum protinus agerent,
ac raperent in jus, atque ad Tribunal ipsius Im-
peratoris.

51. *Vivaria.*] Vide supra Sat. 3. ad v. 308.
Vide & Macrob. Lib. 3. cap. 13.

52. *Veterem ad dominum.*] Ad Domitianum
Imperatorem.

53. *Palphurio, Armillato.*] Hi Consulares
fuerant viri, qui per delationes Domitiani gra-
tiam captavere. Sueton. Domit. cap. 13. refert
Palphurium Suram olim Senatu pulsum, pro eo
vero in Capitolino certamine de Oratoribus co-
ronato universos Imperatori supplicasse, ut re-
stitui placeret. *Armillati* quoque meminit alibi
idem Suetonius.

55. *Fisci.*] *Fiscus*, inquit Ascon. Pæd. est
sacculus ad majoris pecunie summam capiendam,
& pecuniam publicam.

56. *Ne pereat.*] Ne corruptum pereat, quan-
doquidem vendi non licet, ex Palphurio & Ar-
millato juris summis Interpretibus; ergo donan-
dum Imperatori. Ita secum miser is piscator.

Letifero Autumno.] Tunc enim frequentes
morbi, qui pariter acuti & exitiales ea tempe-
state, teste Hippocr. Lib. 3. Aphor. 9. Item
Galen, &c.

57. *Quartanam sperantibus ægris.*] Timen-
tibus. Ita Virgil.

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem.
Contendunt aliqui in propria significatione su-
mendum vocem, *sperantibus*: Celū auctoritatē
freti, qui ait quartanas febres neminem jugu-
lare; adeoque ægros sperare & cupere, tertianam
in quartanam mutari. Sed quæ fides?

58. *Stridebat deformis hyems.*] *Hyems* erat,
sæviebat sibilus ac stridor ventorum Aquilonarum,
Cic. Tusc. q. 1. n. 68. *Horriser Aquilona-
mis stridor.*

59. *Servabat.*] A putrefactione tuebatur:
frigus nempe & Aquilo corruptionis omne pe-
riculum arcebat.

Tamen hic properat.] Piscator tamen in-
quisitorum sævitiā pertimescens, rhombum Im-
peratoris donare festinat, non secus ac si æstas
vel autumnus, & flans in eis Auster, putredinis
metum injicerent.

Auster.] Ventus meridionalis, quo tepescens
aër carnes & pisces facile corrumpit. Galen in
Aphor. 5. Lib. 3. Hunc ait varias ægritudines
invehere. Horat. Lib. 2. Od. 14.

*Frustra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.*

60. *Utque lacus suberant.*] Cum prope essent
lacus Albani: vel, cum piscator & inquisitores
portentorum piscem deferentes Domitiano, collerent
Albanos in quibus tum erat Imperator, ascende-
rent, & lacus, qui sunt ibi, subiectos quasi sibi
cernerent. Legunt quidam, *sperant*, id est,
cum jam transivissent illi Albanos lacus, & per-
gerent ad Domitianum tam forte (ut solebat
quotannis, ex Sueton.) ibi Quinquatria celebra-
tem Minervæ; cui collegium instituerat Sacer-
dotum, quibus præerat velut Pontifex Summus.
Vide supra v. 46. & Sat. 2. v. 83.

Quanquam diruta servat ignem Trojanum.
Alba quidem a Tullo Hostilio diruta fuerat, ne-
c ea solo adæquata, unaq; hora quadringentorum
annorum opus, exceptis tamen Templis, perierat,
teste Livio, Lib. 1. cap. 29. At, cum Albani
torridæ subirati patria Sacra neglexissent, at
Deorum cultum; prodigia contrigere, quibus il-
la instaurari jubebantur. Ita Alba quanquam di-
ruta servavit ignem illum inextinctum, quem
cum reliquis omnibus Tullus Romam transstule-
rat: (Livius Lib. 1. cap. 31.) antea tamen jam
a Numa usurpatum. Plutarch. Dionys. Halic.
Lib. 2. Gell. Lib. 1. cap. 12.

Ignem

Ignem Trojanum, & Vestam colit Alba minorem,
Obstitit intranti miratrix turba parumper.
Ut cessit, facili patuerunt cardine valvæ.
Exclusi expectant admissa obsonia patres.
Itur ad Atridem: tum Picens, Accipe, dixit, 65
Privatis majora focis: genialis agatur
Iste dies; propera stomachum laxare saginis,
Et tua servatum consume in sæcula rhombum.
Ipse capi voluit. Quid apertius? & tamen illi
Surgebant cristæ. Nihil est, quod credere de se 70

Alba quamvis destructa custodit ignem Trojanum, ac inferiorem Vestam observat, multitudine obstupescens aliquantulum ingressu moram attulit. At, ubi locum dedit, fores aperta sunt volubili cardine: Senatores non admissi dapibus illatas opperiantur: pergitur ad Atridem. Mox Picenus ait; sume quæ superant vulgarem caminum; celebretur hic dies Genio; festina stomachum aperire pinguedine, atq; comede rhombum avo tuo

reservatum. Ipse sponte irretitus est. Quid evidentius? Ac nihilominus is cristas arripiebat. Nihil est quod nequeat existimare de se,

ANNOTATIONES.

[*Ignem Trojanum.*] Cujus perpetui servandi in Templo Vestæ, quod fatale esset pignus Imperii, mos in vestus ab Ænea Trojanique: & hinc a Romanis assumptus. Vide Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 12.

[*Vestam minorem.*] Nam major ea, quæ Romæ religiosius colebatur, habebatque Templum pulchrius a Numa ædificatum. Vide supra ad v. 10

[*Alba.*] Alba longa nimirum ab Alcanio condita, distans Roma quindecim fere millibus passuum. Ex ruderibus illius hæc quondam creverat, & nunc etiam Albanum, urbs adjacens, vulgo, *Albano*, Episcopatus tribui solitus alicui ex sex Cardinalibus antiquioribus.

62. *Turba.*] Seu populi, seu Albanorum Sacerdotum cupiditate videndi tanti piscis affluentium.

64. *Exclusi expectant.*] Alii codices habent, *spectant*, id est, cum admiratione contemplantur.

[*Exclusi expectant admissa obsonia Patres.*] Patentibus valvis introducti qui munera portabant, exclusi etiam Senatoribus qui Domitianum comitari fuerant, quique interim foris stant, & expectant quid inde fiat.

65. *Atridem.*] Domitianum, qui Romanis Imperabat, sicut Græcis Agamemnon Atrei Filius. Adde quod Atrei Atridarumque mentio Domitiani crudelitatem exhibet ac perstringit. Vide Senecæ Thyest. & Agamemnon. item Euripidis Orestem, &c.

[*Picens.*] Piscator oriundus e Piceno Italiae regione, hodie *Marchia Anconitana*, ad sinum Adriaticum.

66. *Privatis majora focis.*] Adulatorie; una Imperatoris mensa dignum ferculum.

[*Genialis.*] Vide Pers. Sat. 2. v. 3.

69. *Ipse capi voluit.*] Quasi sciens & gaudens se ad te deferendum, atque Imperatorio stomacho inferendum, ac sepeliendum.

[*Quid apertius?*] Meram hanc esse assenta-

tionem, quis non sentiat?

[*Illi surgebant cristæ.*] Ex Proverbio, seu pisci, seu potius Imperatori præ vana alacritate ac superbia. Is enim mirum quantum adulationibus gaudebat, atque illis intumescerebat. Cæterum, quicquid alii sentiant, mihi probatur magis alia aliorum locum hunc interpretandi ratio, hoc verior ac melior, quo simplicior. Ergo non sint hæc Poëtæ verba: *Quid apertius?* Sed piscatoris Domitiano adulari pergentis hoc modo: quid apertius, quam piscem capi voluisse, ut ad Imperatorem deferretur? ut mox salte Poëtæ subjungat: & tamen illi rhombo surgebant cristæ spinæque in dorso, facisque ostendebat indignationem, quod captus esset. Verum Domitianus turpi nihilominus adulatione gaudens facile credebat piscem capi voluisse, Imperatoris gulæ & vanitati obsequentem.

70. *Nihil est quod credere, &c.*] Suprema auctoritate divina simili Principes inflati obcecatiq; nihil non de se credere parati sunt, præsertim si adulatores adjuvent. Sic apud Sueton. cap. 22. Calig. *Is divinam sibi majestatem asserit; modo Jupiter Latialis salutatur: modo Castorem inter & Pollucem consensens adorandum se præbet; modo Jovis Olympii aliorumque Numinum simulacris dempto capite, suum imponi mandat.* Sic Domit. cap. 13. ille distans Epistolam ita incipit: *Dominus ac Deus noster sic fieri jubet:* unde non alio deinceps nomine appellari institutum. Hinc in Domitianum salte Mart. Lib. 5. Epigr. 8.

Edictum Domini Dei que nostri.

Sic & Alexander ille Magnus per subornatos Antistites Hammonis filius salutatur, ac pro Deo, non pro Rege coli jubetur. Ipse vero Hammonem se patre censeri imperat. Apud Justinum Lib. 11. & Lib. 12. adorari se jubet, recusantes autem Macedonum Principes sub specie infidiarum de medio tollit. Sic etiam Antiochus, sic Diocletianus Dii voluerunt cognominari, &c.

quando collaudatur, potentia Numinibus aequalis. At ceteri ampliudo pisci non aderat par: itaque in consultationem accersuntur Principes, quos is aversabatur; in quorum vultu residebat pallor miserabilis & summa familiaritatis. Tum vociferante Liburno, accedite, jam consedit; ante alios accurrebat sumptu chlamyde Pegasus, civitati stupescit villicus nuper constitutus. Nunquid enim aliud tunc erant praepositi? Inter quos maxime probus ac integer ille Jurisconsultus censebat molliter agenda universa jure, sine armis, licet tempestate serva.

Non possit, cum laudatur diis æqua potestas. Sed deerat pisci patinæ mensura. Vocantur Ergo in concilium procures, quos oderat ille; In quorum facie miseræ, magnæque sedebat Pallor amicitiae. Primus, clamante Liburno, Currite, jam sedit, raptâ properabat abollâ Pegasus, attonitæ positus modò villicus urbi. Anne aliud tunc præfecti? Quorum optimus, atque Interpres legum sanctissimus; omnia, quanquam Temporibus diris, tractanda putabat inermi

ANNOTATIONES.

71. *Diis æqua potestas.*] Quia neminem supra se vident aut verentur.

72. *Sed deerat pisci patinæ mensura.*] Martialis. Lib. 13. Epigr. 81.

Quamvis lata gerat patella rhombum, Rhombus latior est tamen patella.

73. *Vocantur in consilium procures.*] Ad deliberandum quo possit modo tantus piscis coqui, condiri, apponi, an concisus in partes, aut integer.

Quos oderat.] Domitianus Tyrannorum more Nobiles imprimis oderat.

74. *In quorum facie, &c.*] Quorum facies erat pallida præ metu, ne simulata ne insidiosa foret tanta illa Domitiani familiaritas. Is enim, ut ait Suetonius, non magna solum, sed etiam callide inopinataque erat servitia. Sic, Aretinum Clementem Consularem virum, è familiaribus suis, capitis condemnaturus, in majore quam ante gratia habuit. Sic etiam Auctorem Symmarum pridie quam crucifigeret, in cubiculum vocavit, assidere juxta coegit, parte cæna sua dignatus est, denique securum hilaremque dimisit, Sueton. Domitian. cap. 11. Vide etiam Sat. 1. v. 33.

75. *Primus properabat.*] Primus Senatorum venit vocatus in concilium.

Clamante.] In concilium advocante, & magnis vocibus instante, ne sedentem jam Imperatorem morarentur.

Liburno.] Is admissionibus præerat, inquit Vetus Schol. Alii dicunt præcones peti è Liburnia solitos, quod Liburni essent sonora & valida voce. Verum id gratis affirmare videntur. Porro Liburnia regio Illyrici, ubi nunc Croatia pars Maritima cum parte Dalmatiae

Occidentalis.

76. *Jam sedit.*] Jam in concilio sedit Domitianus.

Rapta.] Vestis raptim ac trepide assumpta.

Abolla.] Vestis erat militaris, ex Nonio, Philosophica etiam, supra Sat. 3. v. 115. nec non Senatoria, ut aiunt quidam, diciturque quasi *abulla*, quod undique bullata. Prudent. Epigr. 20. Lib. 1. contra Symmachum.

Adjectus fascis palmata insignis abolla.

77. *Pegasus.*] Is Albanus civis, Juris ademptus, ut liber vulgo non homo diceretur. De eo scripsit etiam; unde Jus Pegasusianum. Præterea plurimis functus honoribus, multis quoque Provinciis præfuit: ipsique urbi Romæ à Vespasiano præfectus. Vetus Schol.

Villicus.] Quod Roma tunc esset veluti villa, sine libertate, sine privilegiis. Hinc non præfectus Pegasus appellatur, sed *Villicus*.

Attonitæ urbi.] Quia non civem Romanum sibi præpositum cernit sed alienigenam; & quod se misere oppressam sentit, Roma stupet.

78. *Anne aliud.*] An tunc præfecti alius videri possunt quam villici Imperatori velut domino ad nutum servientes, & de omnibus rationem reddituri.

Quorum optimus, &c.] Pegasus nimirum.

80. *Tractanda putabat inermi justitia.*] Patienter sustinendam hanc veluti procellam, & servendum tempori calamitoso, quo non juvarebat sed injuria; nec ratio, sed Imperatoris servitia ad arbitrium omnia faciebat. Cui tantumquam torrenti si quis obex opponeretur, non levaret malum, sed augetet.

Justitia. Venit & Crispi jucunda senectus.
Cujus erant mores, qualis facundia, mite
Ingenium. Maria, ac terras, populosque regenti
Quis comes utilior, si clade & peste sub illa
Sævitiam damnare, & honestum afferre liceret 85
Consilium? sed quid violentius aure tyranni?
Cum quo de pluviis, aut æstibus, aut nimbofo
Vere locuturi fatum pendebat amici?
Ille igitur nunquam direxit brachia contra
Torrentem. Nec civis erat, qui libera posset 90
Verba animi proferre, & vitam impendere vero.
Sic multas hyemes, atque octogesima vidit
Solstitia, his armis, illa quoque tutus in aula.

Advolavit etiam Crispi hilaris senectus, cujus indoles erat similis eloquentia, ac lenis animus. Ecquis affecit fructuosior gubernanti mare terramque, & nationes; si fas fuisset condemnare crudelitatem, & bona dare monita, inteream calamitatem atque perniciem? Verum quid iracundius auriculâ Tyranni? Apud quem verba facienti de imbris, vel de nimis caloribus, vel de vere nebuloso, familiaris mors imminebat? Is itaq; non intendit unquam lacertos adversus torrentem. Neq; civis ex-tabat, cui liceret ingenii sensa mentis aperire, ac vitam

dare veritati. Ita complures hyemes, & octogesima solstitia conspexit, illis armis instructus, securus etiam in istâ aula.

ANNOTATIONES.

81. *Crispi jucunda senectus.*] Crispus in senectute non morosus, sed hilaris & festivus. Intelligunt aliqui Crispum Passienum, Oratorem, bis Consulem, Arippina uxore ac Nerone privigno clarum: cujus meminit Plinius Lib. 16. cap. ult. Ego malim cum aliis, Vibium Crispum, Placentinum, de quo Quintilianus lib. 10. cap. 1. sub finem ita loquitur: *Vibius Crispus, composuit & jucundus, atq; delectationi natus, privatis tamen causis quam publicis melior.* Is interroganti cuidam, essetne quis intus cum Cæsare, facite respondit, ne musca quidem: quod soleret Domitianus quotidie se conclavi suo includere, initio quidem Principatus, ubi per id tempus nihil aliud quam muscas captabat, ac stylo præacuto configebat. Suet. Domit. cap. 3.

83. *Regenti.*] Orbem gubernanti Domitiano.
84. *Quis comes utilior.*] Quam Crispus, ob ingenium mite, quo immitis Tyranni indoles temperari aliqui potuisset.

Clade & peste sub illa.] Sub Dimitiano qui clades velut & pestis bonorum omnium.

86. *Quid violentius aure Tyranni.*] Hic enim rapide fertur in vindictam, cædem, seu quid loquaris quod ipsi minus placeat. Suet. Domit. cap. 10. seu quid adversus aliquem licet innoxium ei suggerant delatores & adulatores. Certe delicatas habet aures quilibet Princeps. Hinc Sapiens monet, Ecclesi. cap. 8. *Ne litiges cum homine potente, &c.* & Proverb. cap. 23. *Quando sederis cum Principe, diligenter attende.*

Statue cultum in gutture tuo.
Persius autem Sat. 1. v. 107.

Sed quid opus teneras mordaci radere vero, Auriculas? &c.

87. *De pluviis, aut æstibus, &c.*] De frivolis quibusvis rebus si quid affirmes Tyranni sententia adversum, quodque, licet jocose dictum,

eum offendat ultionem ille continuo meditabitur. Sic Domitianus levissima de causa multos peremit etiam graves viros. Vide Suet. Dom. cap. 10.

88. *Fatum pendebat amici.*] Nemini quippe Tyrannus parcat. Suet. Domit. cap. 11. Neron. passim, &c.

89. *Ille igitur nunquam direxit brachia contra torrentem.*] Crispus igitur prudenter eluctatus est mala, nusquam adversando tyrannidi; nihil ceteroqui profuturus si secus fecisset. Contra torrentem niti dicitur is qui quilibet incassum tentat.

91. *Vitam impendere vero.*] Mortis adire periculum, animi senta veritatemque libere dicendo, ut fecit Papinianus, quem ferunt occisum ab Antonino Caracalla, quod huic post interfectum fratrem Getam, mandanti ut facinus diluerat cum in senatu, cum apud populum, respondit, non ita facile parricidium excusari posse, quam fieri. Spartian. in Anton. Caracallo.

92. *Multas hyemes.*] Poëtica locutio, multos annos. Synecdoche.

Octogesima vidit solstitia.] Solstitium quasi solis stasio, quæ duplex in anno, hyemalis & æstivalis, quando Sol Tropicos attingit. Hinc non octoginta dixit Juvenalis Solstitia; quæ tacerent annos tantum quadraginta, sed per octogesima solstitia, significavit annos octoginta, quibus jam sub Nerone, ac deinceps, in media tyrannideatus ixit Crispus, Cæsaris nunquam non graciosus. Quæ videntur ironice dicta, cum inter claros magis quam inter bonos censeatur Crispus apud Corn. Tacit.

93. *His Armis.*] Assentando, connivendo, cedendo tempori, sibi consulendo. Hi artibus.

Illâ quoque tutus in aula.] Etiam sub Domitiano, qui terribilis cunctis & invisus. Sueton. Domit. cap. 14.

*Acilius similis ætatis continud
fessinabat cum adolescente non
merente ut eum mors expecta-
ret adeo crudellis, atque Impe-
ratoris ensibus adeo accelera-
ta. At quondam sentum in
nobilibus erat quid portento si-
milit. Hinc efficitur ut satius
ducam esse fratrem gigantum.
Nihil igitur infelici contulit,
quod ursos Numidicos propè
confodiebat denudatus venator
in arenâ Albana. Nam quis
modò non comprehendat affus
Nobilium? Quis admiretur
veterem tuam istam solertiam,
ò Brute? Arduum non est decipere barbatus regem. Ibat & Rurcius non potior facie,*

Proximus ejusdem properabat Acilius ævi (ret,
Cum juvene indigno, quem morstam sæva mane-
Et domini gladiis tam festinata: sed olim 96
Prodigio par est in nobilitate senectus.
Unde fit, ut malim fraterculus esse gigantum.
Profuit ergo nihil misero, quod cominus ursos
Figebat Numidas, Albanâ nudus arenâ 100
Venator. Quis enim jam non intelligat artes
Patricias? Quis priscum illud miretur acumen,
Brute tuum? Facile est barbato imponere regi.
Nec melior vultu quamvis ignobilis ibat

ANNOTATIONES.

94. Proximus.] Secundus post Crispum.

Acilius.] Acilius Glabrio Consularis, quem Domitianus exulantem interfici jussit quasi molitorem rerum novarum. Suet. Dom. cap. 10.

95. Cum juvene.] Quis ille, haud constat. Quidam juvenem Helvidium, de quo Suet. Dom. cap. 10. Quidam ipsius Acilii filium intelligunt, cum Schol. veteri, qui sic habet: *Acilius Consul sub Domitiano fuit, indignus pati quæ passus est. Hujus filium juvenem cum occideret, ipsum Acilium servavit, qui pœnas sentiret orbitatis.*

96. Tam festinata.] Legunt alii, jam designata: alii, jam desinata, repugnante metro, nam desino mediam syllabam corripit.

97. Prodigio.] Prodigia vocari, quia prædicunt, sicut ostenta, monstra, portenta, quod ostendunt, monstrant, portendunt, suntque præsentiones rerum futurarum. Auctor est Tullius 2. de Nat. Deor. n. 7. & 1. de Divin. n. 93.

Prodigio par est in nobilitate senectus.] Nimirum, ut supra diximus, Nobilitatem temper oderunt Tyranni, & cum licet, pessumant. Hinc Ecclef. cap. 10. *Omnis potentatus brevis vita.*

98. Malim fraterculus esse gigantum.] Malim humilis esse ac obscurus, & ex genere eorum, qui propterea dicuntur Terræ filii ac gigantes, a *gigant* & *gē*. Vide Pers. Sat. 6. v. 57. & seq. & quæ nos ib. & Ang. Pol. Misc. cap. 18.

99. Misero.] Juveni Acilio.

Quod cominus ursos figebat.] Non sine magno vitæ periculo, captans gratiam Domitiani, qui gaudebat venationes edere scenicosque ludos, in Albæ Amphitheatro, dum Quinquaginta Minervæ quotannis celebrabat, teste Suet. Dom. c. 4. ubi iteras varii generis centenas ipse conficere artium induit aque spectatus est. Ibid. cap. 19.

100. Ursos Numidas.] Id est, leonès varios ex ea regione Africæ, quæ hodie *Biledulgerid*. Porro Numidia propriè dicta ita erat ubi nunc sunt B. gæ & Constantina: regna in ditione Algeriana. Magnam hic licet Pando movent non-

nulli, quam ramen scite dirimit Just. Lips. Elef. Lib. 2. cap. 4. ubi Plinium egregie vindicat, expeditque locum ejus Lib. 8. cap. 36. Arido certe calidoque solo non gaudent ursi unde nulli sunt in Africa, aut rari admodum iique minuti ac imbelles in montana forte aliqua parte. Hic igitur intelligendi leonès, quos quidem ubi primum Romani conspexerunt, noto nomine ac domestico appellabant *ursos*. Numidicos autem Libyicos, aut Africanos, ad distinctionem. Unde & communi sermone Virgilius *Æneid*. 5. & 8. dixit *pellem Libystidos urse*, pro *leone*. Neque vero quemquam movere debet auctoritas Herodoti, Solini, Strabonis, ut docet ibidem Lips. erudite.

Albanâ arenâ.] Vide superiorem Notam.

Nudus venator.] Vel, sine armis, & solo robore corporis feras debellans; vel etiam sine vestibus, ut amenciam simularet, exemplo Brutii, de quo mox infra.

101. Artes patricias.] Jam caller Domitianus artes Nobilium, qui metu mortis stoliditatem simulat, Junium Brutum imitantes.

102. Priscum illud acumen, Brute, tuum.] Audiens enim Brutus fratrem suum cum primoribus civitatis interfestum, Tarquinii Superbi avunculi sui sævitiam elusit, stupidum se fingens ac bardum: sicque iram dissimulans, & suæ tum vitæ consuluit, & ultionis occasionem tandem esse consecutus. Tit. Liv. Lib. 1. c. 56.

103. Barbato Regi.] Primis Regibus illis rudibus, nec dum astutis, ut est jam Domitianus. Prisci quidem Romani per annos quadringentos quadraginta quatuor barbati permansere, ac sine torporibus, donec eos in urbem accessit e Sicilia P. Ticinius Mena: quod Afferunt Varro 2. de Re Rust. cap. ult. & Plin. Lib. 7. cap. 59. Vide & Gellium lib. 3. cap. 4. & Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 18. & quod nos ad Pers. Sat. 4. v. 1.

104. Nec melior vultu.] Non licior aut consuetior. Nec enim Domitianus Nobilitati solum intellus, sed & cuivis e plebe.

Rubrius

Rubrius, offensæ veteris reus, atque tacendæ; 105
Et tamen improbius Satiram scribente cinædo:
Montani quoque venter adest abdomine tardus:
Et matutino sudans Crispinus amomo;
Quantum vix redolent duo funera: sævior illo
Pompeius tenui jugulos aperire susurro:
Et qui vulturibus servabat viscera Dacis
Fuscus, marmoreâ meditatus prælia villâ:
Et cum mortifero prudens Veiento Catullo,
Qui nunquam visæ flagrabat amore puellæ,
bat: & callidus Veiento cum lethali Catullo, qui ardebat cupidine virginis nunquam aspecta;

quoniam plebeius, conscius autem prisca culpa & silenda: ac nihilominus pejor *** Satiras componente. Præsid etiam fuit Montani alvus ventre lentus: nec non Crispinus marmoreâ distillans amomum, quantum vix exhalant duo funebres pompæ: tum Pompeius eo crudelior incidere guttura levè obmurmuratione. Et Fuscus, qui bella animo volutans in villa è marmore, Dacia vulturibus intestina sua reservabat;

110

ANNOTATIONES.

105. Rubrius.] Is è Gallia oriundus, humili genere, Domitiano tamen familiaris; unde & indignatio poetæ, omnibusque bonis.

Offensæ veteris reus.] Quæ illa? Non liquet. Stuprum cum Julia afferunt nonnulli, namque in sententiam trahere conantur veteres, quasi Juliam a Rubrio corruptam, non Tibiam scripserit, ut legitur vulgo.

106. Satiram scribente.] Nerone, qui proloquo carmine Quintianum perstrinxit velut mollem ac flagitiosum, suæque in illo vitia impudenter reprehendit, Corn. Tacit. Annal. 15.

107. Montani quoque venter adest, &c.] Adhuc & Montanus ventre obeso ac prominente, hincque tardus incessu. Hujus mentio est apud Tacit. Annal. Lib. 16. & Hist. 4.

Abdomine.] Pars est ima ventris.

108. Matutino sudans Crispinus amomo.] Crispinus, de quo fuse supra, non ante cœnam summat, ut alii, lavans & ungens corpus, sed mane se unguentis perfundens, summa luxuria.

Matutino amomo.] Matutinum amomum quidam explicant ex Oriente advectum, ubi mane Sol. De amomo Plin. Lib. 12. cap. 13. preciosum fit unguentum ex eo frutice.

109. Quantum vix redolent duo funera.] Vide Pers. Sat. 6. v. 35. & seq. & quæ nos ibid.

110. Pompeius.] Pompeius Rufus Crispino quam perniciosior. De illo Plin. Lib. 3. Ep. 9. sub finem.

Sævior jugulos aperire, &c.] Græcismus, id est, sævior in afferenda multis perniciæ ac morte per suas tectas delationes atque susurrationes apud Domitianum.

111. Vulturibus.] Hi triduo ante vel biduo solent volitare, ubi futura præsentunt cadavera Plin. Lib. 10. cap. 6. Vide Plutarch. Quæst. cent. Rom. 93. & Cæsar. Rhodig. Lib. 8. cap. 18. & Lib. 27. cap. 8.

Dacis.] Dacia Europæ regio satis ampla, Transylvaniam, Moldaviam, & Valachiam comprehendens.

Qui vulturibus servabat viscera Dacis.] Fuscus enim cadaver expositum fuit voracitati avium ejusmodi, cum cæsus esset in Dacia, quo bellum intulerat. Mart. Lib. 6. Epigr. 76.

Ille sacri lateris custos martisque togati,
Credita cui summi castra fuere Ducis,
Hic situs Fuscus licet hoc, fortuna, fateri;
Non timet hostiles jam lapis iste minas.
Grande jugum domita Dacus cervice recepit,
Et famulam victrix possidet umbra nemus.

112. Fuscus.] Cornelius Fuscus Prætorio præfectus, cui licet inexercitato secundam in Dacos expeditionem commisit Domitianus infelicibus auspiciis & malo suo. Vide Sueton. Domit. cap. 6. Corn. Tacit. Histor. 2. & 3. Eutrop. Lib. 7. in fine.

Marmoreâ meditatus prælia villâ.] Erat enim domi nobilis, sed otio ac deliciis innutritus parum erat idoneus, cui summa belli crederetur, marmoreis ædibus magis assueto quam castris.

113. Mortifero.] Delatore pernicioso. Prudens.] Vel, astute serviens temporibus, vel doctus, teste Cornelio Tacito Annal. 14.

Veiento.] Fabricius Veiento, de quo jam ante, Sat. 3. v. 185. & post amplius Sat. 6.

Catullo.] Plin. Lib. 4. Epist. 22. Cœnabat, inquit, Nerva cum paucis, Veiento proximus, atque etiam in sinu recumbebat. Dixi omnia cum hominem nominavi. Incidit sermo de Catullo Messalino, qui luminibus orbatus ingenio sevo mala cecitatis addiderat: non verebatur, non erubescere, non miserebatur; sapius a Domitiano non secus ac tela, quæ & ipsa cata & improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur, &c.

114. Qui nunquam visæ flagrabat amore puellæ.] Senex & cæcus puellas deperibat nunquam visas, reluctante adagio, ἐν τῇ ὁπῇ γίνεται τὸ ἐρᾶν.

Grande

magnum atque spectabile pro,
dignum nostro etiam aro, as-
sentator oculis orbatu, ac se-
vus minister a ponte, meritis
corroga stipem ad axes Ari-
cia, atque adulatoria dare of-
cula curru declivi. Nullus
rhombum plus admiratus est.
Etenim multa locutus est ad
sinistram versus, sed ei tamen
bestia procumbebat ad dextram.
Ita Cilicis commendabat cer-
amina, ac percussiones, atque
pegma, juvenesque hinc elatos
ad integumenta. Fabricius hand ei concessit: verum quasi furens astro tuo percitus,

Grande, & conspicuum nostro quoque tempore
monstrum, 115

Cæcus adulator, dirusque a ponte satelles,
Dignus Aricinos qui mendicaret ad axes,
Blandaue devexæ jactaret basia rhedæ.
Nemo magis rhombum stupuit: nam plurima dixit
In lævum conversus: at illi dextra jacebat 120
Bellua: sic pugnæ Cilicis laudabat & ictus;
Et pegma, & pueros inde ad velaria raptos.
Non cedit Veiento, sed ut fanaticus cestro

ANNOTATIONES.

116. *A ponte satelles.*] Qui magis debue-
rat esse miser & mehdicus ponti velut satelles
assiduus, quam Anlæ & Imperatoris asseda.

Dirus.] Importunus ac molestus in exigenda
stipe a præterredientibus.

117. *Aricinos qui mendicaret ad axes.*] Vel
ad portam urbis Aricia, vel ab iis qui curru
vehuntur per Appiam viam in qua est Aricia.
Frequentes esse mendicos ad pontes, ad urbis
portas, & ad vias celebres nemo ignorat, &
jam ante notavimus ad Sat. 3. v. 296. & alibi.

Aricinos.] Aricia urbs olim Latii, colli im-
posita, Hyppolyto conditore, & nemore proxi-
mo celebris: hodie *la Riccia*, in Campania Ro-
mana oppidulum titulo Ducatus insignitum.

118. *Devexæ jactaret basia rhedæ.*] Dignus
& ea premi inopia, qua victum queritans adi-
geretur ad prensandas rhedas est clivo Aricino
descendentes, imo ad extorquendum obolum e-
as blande ac fordide oscularetur extensa manu.
Minus ad rem videtur quod ait vêtus Schol.
jactare ab eo oscula ferenti mulierculas rhedæ.
Nam ante velut ridiculus amator ille est nota-
tus, hic autem summa dignus paupertate dicitur.

119. *Nemo magis rhombum stupuit.*] Quam
Catullus ille Messalinus, qui rhombum non viderat
tamen, utpote cæcus.

120. *In lævum conversus, at, &c.*] Ea parte
indicans & obstupescens magnum & ingentem
rhombum, ubi non erat. Hic enim ad dex-
tram, ille ad sinistram se vertebat.

121. *Bellua.*] Prodigiosus piscis.

Sic pugnæ Cilicis laudabat.] Sic ille qui-
dem temere laudabat singula, & vanas ejus as-
sentationes ferebat amabatque Domitianus.

Pugnæ Cilicis laudabat, &c.] Quasi vidisset
ejus gladiatoris pugnæ, sic eas adulatorie ex-
tollebat.

Cilicis.] Is erat insignis gladiator e Cilicia,
quæ regio est Asiæ minoris ad mare Cyprium,
hodie *Caramania* est proprie dicta, non *Turco-
mania*, ut aliqui perperam scripserunt.

Ictus.] Vulnera adversario inflicta.

122. *Et pegma.*] Sic etiam Catullus perinde
ac si oculatus testis extitisset, in Theatro admi-

rabatur ac laudabat machinas affabre factas.

Pegma.] Machina e ligno, aliave materia
sustentandis signis aut statuis idonea ad ornatum
ædium Plin. Lib. 33. cap. 3. *Princeps Cains*,
inquit, in Circo pegma extruxit, in quo fuit
argenti pondo centum viginti quatuor. In Thea-
tris autem pegmata machinæ erant *æuroxim-
læ*, seu tabulatum *æuroquætos* & per se affur-
gens ac sensim crescens, pariter ac decrescens.
Martial. Spectac. Epigr. 2.

Et crescunt media pegmata celsa via.

Vide Scalig. Poet. 1. c. 21.

Et pueros, &c.] Pegmati nimirum insidentes,
in sublime raptos, non sine stupore & oblectatio-
ne spectantium. Claud. de Consul. Manl. Theod.

Vel qui more avium sese jaculantur in anras,

Corpora que adificant celeri crescentia nexu.

Quorum compositam puer augmentatus in artem

Emicet, & vincens planta vel cruribus haren,

Pendula librato figat vestigia saltu.

Mobile ponderibus descendat pegma redactis.

Velaria.] Vela quibus expansis superne The-
atrum integebatur adversus imbres & Solem.

123. *Non cedit Veiento.*] Catulli adulationi-
bus non cessit Fabricius Veiento, sed & majores
addidit.

Fanaticus.] Dictus a *fano*, in quo afflatus nu-
mine, Entheus, ac divino furore correptus, ex-
gitatur, vaticinatur, &c. eo nomine dicti im-
mis Cybelæ Sacerdotes, de quibus Sat. 2. v. 112.

Oestro.] Muscæ genus est, quod aliàs ablutus
& tabanus, aculeo vexans & infestans armenta.

Varro 2. de Re Rust. cap. 5. Plin. Lib. 9. c. 15.

*Animal est parvum; scorpionis effigie, arant
magnitudine*, inquit. Virg. Georg. 3.

..... Nomen asilo

Romanum est, Oestron Graii vertere vocantes.

Asper, acerba sonans, quo tota exterrita sylva

Diffugiunt armenta, &c.

Oestrum apud Poetas sumitur pro afflatu divini
ac furore, quo homines correpti fatigantur, atque
humano quidpiam majus aut loquuntur aut fa-
ciunt. Ejusmodi *Oestro* in pellicem Io Inach-
idiam immisso, Juno se ulta est: eo quippe
exagitata Io in mare se præcipitem dedit.

Percussus

Percussus. Bellona, tuo divinat; Et ingens
 Omnia habes, inquit, magni, clariq; triumphi: 125
 Regem aliquem capies, aut de temone Britanno
 Excidet Arviragus: peregrina est bellua. Cernis
 Erectas in terga sudes? Hoc defuit unum
 Fabricio, patriam ut rhombi memoraret, & annos.
 Quidnam igitur censes? Conciditur? Absit ab illo
 Dedecus hoc, Montanus ait; testa alta paretur,
 Quæ tenui muro spatiosum colligat orbem. 132
 Debetur magnus patinæ subitusque Prometheus.
 Argillam, atq; rotam citius properate: sed ex hoc

ô Bellona, ominatus est, atq;
 insigne augurium accipis sum-
 ma & illustris victoria; cap-
 tivum habebis quempiam Im-
 peratorem; vel Arviragus di-
 labetur è curru Britannico.
 Externa est fera. Vides spi-
 cula in dorso rigida? Illud so-
 lum desideratum est Veientoni,
 ut rhombi patriam atatemque
 enarraret. Quid ergo judicas?
 An dissecabitur? Probrum
 istud amoveatur ab eo, inquit
 Montanus; comparetur pro-
 funda testa, quæ exili pariete
 amplum circulum contineat:

Catino huic opus est summus ac repentinus Prometheus. Accelerate quamprimum lutum atq; or-
 bem: ab hac autem hora deinceps,

ANNOTATIONES.

124. *Bellona.*] Minerva Jove nata, bello-
 rum præses & inventrix, unde *Bellona* dicta
 est. Varro 4. de Ling. Lat.

Divinat.] Præfagit, vaticinatur, & ex in-
 genti pisce capto ingentes ominatur triumphos.

126. *Temone Britanno.*] Temo, signum est
 illud oblongum inter equos currum trahentes,
 quo & currus regitur. Synecd. pro ipso curru
 ponitur. Porro Britannia ex essedis seu curribus
 pugnabant, ac per temonem discurrerant, &c.
 Vide Cæsar. de Bello Gall. Lib. 4. cap. 33.

Britanno.] Britannia major nempe, Ptol.
 Albion; Insula Europæ maxima, Angliam &
 Scotiam complectitur. Virgil. Eclog. 1.

Et penitus toto divisos orbe Britannos.

Britannia vero minor pars est Galliæ *Ar-
 morica* vel *Armorica* nuncupata, de qua hic
 mentio non est.

127. *Excidet.*] A te dejectus o Domitiane,
 victus in acie, forsitan & regno spoliandus.

Arviragus.] Rex Britannorum.

Peregrina est bellua.] Rhombus ingens, pe-
 regrino captus in mari, portendit illustrem vic-
 toriam de peregrino hoste, v. g. de Britannis.

128. *Erectas in terga sudes.*] Hæc notant
 infingenda hostium tergo tela; pergit Veinto a-
 dulator.

Sudes.] Pinnae Rhombi vel spinas instar
 spiculorum rigentes & arrectas. Proprie *sudes*
 telum est rusticum, seu paxillus igne torridus
 ac præacutus, idem quod vallus Servio. *Sudi-
 bus concursus*, ac in modum *justa pugna dimica-
 tum*, ait Livius de Bello Punico.

Hoc defuit.] Ironice. Cum enim ille sin-
 gula persequeretur adjuncta, quin ætatem piscis
 inquirebat, &c.

130. *Quidnam igitur censes?*] Inquit Do-
 mitianus Veientoni tor præclara ominato: sed
 quid tandem de pisce fiet? Totusne, an in par-
 tes concisus coquetur?

131. *Dedecus hoc.*] Ut ea qua pollet mag-
 nitude violeatur. Absit. Quantum, quantum est,
 integer coquendus atque apponendus.

Testa alta.] Vas hæcile profundum & ca-
 pax. Tale fuit illud, quod Vitellius, apud Su-
 eton. cap. 13. ob magnitudinem, Minervæ Cly-
 peum dicebat. Ejus meminit Plin. Lib. 35.
 cap. 12. His verbis: *Vitellius in Principatu
 ducentis sestertiis condidit patinam, cui facien-
 da fornax in campis exadificata erat: quoniam
 eo pervenit luxuria, ut scilicet plaris consent
 quam murrhina.*

132. *Tenui muro spatiosum colligat orbem.*
 Ejus testæ latera quidem haud spissa, ac fundum
 sit amplum rotundumq; rhombi figuræ & mag-
 nitudini accommodatum,

133. *Debetur magnus patinæ, &c.*] Fabri-
 candæ huic insigni patinæ quærendus figulus
 tam peritus & ingeniosus quam fuit Prome-
 theus, qui hominem è luto finxisse dicitur.
 Metamorph. 1. Fab. 2.

Subitusque.] Artifex operæ celeris, ac prom-
 ptæ industriæ, ne, si moretur ille, corrumpatur
 ac pereat eximius piscis.

Prometheus.] Is Iapeti filius, dictus ἀπὸ τῆς
 προμηνδίας, a providentia, seu sapientia singu-
 lari. Misis Fabulis de Promotheu bene mul-
 tis; certum est eum Astrorum rationem ac mo-
 tus è Caucaſo observasse, Assyriosque primum
 docuisse. Vide Cæsar. Rhodig. Lib. 7. cap. 19.
 & seq.

134. *Argillam.*] Terram tenacem, è qua
 finguntur vasa.

Rotam.] Plin. Lib. 7. cap. 56. *Figlinas*,
 inquit, invenit *Chorabus Atheniensis*, in iis or-
 bem *Anacharsis Scythæ*, ut alii, *Hyperbius Co-
 rinthius*. De rota figulina Horat. ad Pisones.

..... *Amphora capis*
Instituti, currente rota, cur mæcus exit?

Tempore

6 Caesar, figuli comitentur ex-
citusum tuum. Superavit di-
ctum viro dignum. Is sciebat
priscum luxum Imperatorum;
& noctes Neronis jam dimi-
dias; & esuriem alteram,
quando pulmo flagrabat Faler-
no. Amplior epulandi peritia
fuit nomini, meo tempore. Ad-
morsu primo noverat distin-
guere utrum ostrea Circæis es-
sent edita, an ad rupem Lu-
crinam, an profundo Rutup-
inum procreata: atq; visi sta-
tim echini vipam enarrabat. Exurgitur & ac, catu, dimisso discedere mandat principibus,

Tempore jam, Cæsar, figuli tua castra sequuntur.
Vicit digna viro sententia: noverat ille 136
Luxuriam imperii veterem, noctesque Neronis
Jam medias, aliamque famem, cum pulmo Falerno
Arderet. Nulli major fuit usus edendi
Tempestate meâ. Circæis nata forent, an 140
Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu:
Et semel aspecti littus dicebat echini.
Surgitur & misso procures exire jubentur

ANNOTATIONES.

135. Figuli tua castra sequantur.] Com-
positores luti ad bella etiam te sequantur, o
Domitianè, ne illis forte, ut nunc, indigeas.
Ironice.

136. Vicit digna viro sententia.] Hæc ven-
tricosi Montani sententia superior fuit, vicitq;
ut rhombus integer coqueretur.

137. Noctes Neronis.] Suet. Ner. cap. 27.
Epulas a medio die ad mediam noctem protra-
hebat: refectus sapiens calidis piscinis, ac tem-
pere æstivo nivotis.

138. Aliam famem.] Irritamenta gulæ, vel
secundam famem seu edacitatem procuratam
prioris cibi accelerata coctione per Falernum,
aut quid aliud imprimis calidum.

Falerno.] Falernus mons in Campania vi-
ni ferax generosissimus. Hujus excellentiam nar-
rat Plinius Lib. 14. cap. 6. utilitatem vero ac
salubritatem, Lib. 22. cap. 1.

139. Usus edendi.] Solertia peritiq; condi-
endi ac deligendi cibos, ad laute epulandum.

140. Tempestate meâ.] Etate quidem meâ.
Circæis.] Promontorium Circæum dictum a
Circe, quæ illic habitavit, atq; sacellum habuit.
Situm est in Campaniæ littore, ad mare Tyr-
rhenum, non longe a Terracina. Hor. Lib. 2.
Sat. 4.

Ostrea Circæis, Miseno oriuntur echini.

141. Lucrinum ad saxum.] Lucrinus la-
cus Baias inter & Puteolos: unde a Baïanus
vocatur; piscosus admodum. Plin. Lib. 3.
cap. 5. Horat. loco mox citato.

Marine Baiano melior Lucrina Peloris,

Rutupino.] Rutupa, vel Rutapi, oppidum
est in ora Anglicana; non procul ab urbe
Cantuariorum, & Sanduico portu. Hinc etiam op-
timæ ostreae afferebantur.

Fundo.] Mari profundo Rutupis proximo.

142. Ostrea.] Tullius de Divin. 2. cap. 33.
Ostreis, inquit, & conchyliis omnibus contingit,
ut cum Luna crescant pariter, pariterque decre-
scent. Gellius lib. 20. cap. 7. Ostrea senescente

Luna inuberet, macra, tenues, exueta: cresce-
te, pinguescunt. Citatque Lucilii versum:

Luna alit ostrea, & implet echinos.

Horatius citat. Lib. 2. Sat. 4.

Lubrica nascentes implent conchyliis Luna;
Sed non omne mare generosa fertile testæ.

Astipulamur Plin. lib. 2. cap. 41. Porro, teste
Athenæo lib. 3. cap. 13. optima sunt ostrea
marina, si quando lacus adjacet aut fluvius; u-
bi intelligenda monet æstuariorum Casaubonus.
Tarentina imprimis laudat Varro, item Gellius
lib. 7. cap. 16. Lucrina vero præfert Seneca
Epist. 79. & Plin. lib. 9. cap. 54. Circæis
autem ostreis caro testæque nigra sunt, inquit
Plinius lib. 32. cap. 6. His autem neq; dulci-
ora neq; teneriora esse ulla compertum est. Ibid.

143. Littus dicebat.] E quo essent advecti
littore statim & primo aspectu dignoscebat.

Echini.] Pisis est marinus e genere cancri-
um, spinis hirsutus, quibus & se tuctur, infest
hericii, qui echinus est terrestris, sicut echinus
marinus est hericius. Echino spinæ pro pedibus
sunt; ingreditur in orbem convoluti; ora in me-
dio corpore ad terram versa; savitiam maris
præfagire traditur. Hæc Plin. lib. 9. cap. 31.
& alibi. Athenæus cit. lib. 3. cap. 13. rem
lepida narrat de Lacone quodam. Hic ap-
positis echinis haftenus ipsi inusitatis, unum ar-
ripuit, atq; in os immisit totum cum spinis ac
testa; dentibus autem licet offensis noluit re-
flectere: ait vero, O nequam edulium, neq; mo-
do te dimittam præ molliæ animi, neque te
unquam posthac sumam. Putavit homo durus
sua constantia interesse, ne vinci ab echini ac-
uleis videretur, inquit Casaubonus ibidem.

144. Surgitur.] Probata igitur ab omnibus
Montani sententia, Domitianus concilium il-
lud celebre dimittit,

Concilio,

Concilio, quos Albanam dux magnus in arcem 145
Traxerat attonitos, & festinare coactos,
Tanquam de Cattis aliquid, torvisque Sicambris
Dicturus; tanquam diversis partibus orbis
Anxia præcipiti venisset epistola penna.
Atq; utinam his potiùs nugis tota illa dedisset 150
Tempora sævitæ, claras quibus abstulit urbi
Illustresque animas impunè, & vindice nullo.
Sed periit, postquam cerdonibus esse timendus
Cœperat, hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

quos summus Imperator in castellum Albanum convocavit stupefactos atq; preperare compulso, quasi locuturus quidpiam de Cattis, ac trucibus Sicambris; quasi sollicita litera citatâ pinnâ advenissent e variis terræ regionibus. Utinam autem ineptiis illis impendisset magis integrum istud crudelitatis ævum, quo civitati nobiles ac præstantes animas ademit, sine pœnâ atq; ultore nemine. At mortuus est posteaquàm sartoribus incepit esse formidolosus. Id verò damnosum fuit stillanti Lamiarum cruore.

ANNOTATIONES.

145. *Albanam in arcem.*] Supra, v. 60. & seq.

Dux magnus.] Domitianus Imperator.

146. *Traxerat attonitos, &c.*] Supra, v. 73. & seq.

147. *Cattis.*] Populi sunt Germaniæ, hodie *Hessi*. Sic legit Ver. Schol. Alii tamen codices habent, *Dacis*: de quibus supra egimus, v. 111. Alii *Geticis*: *Getæ* porro sunt hodie *Moldavi*, ut quidam volunt. Suet. Dom. cap. 6. sic ait: *Expeditiones partim sponte suscepit, partim necessario: sponte in Cattos; necessario in Sarmatas in Dacos duas. De Cattis Dacisq; post varia prælia, duplicem triumphum egit.*

Torvis.] Ferocibus, bellicosus.

Sicambris.] Hi Gheldriam incolere, forsan & Zuphaniam, inferioris Germaniæ regiones. Francos ab illis ortos saltem constat. *Sicamborum* nomine comprehensos olim *Uspetes*, *Tenæros* & *Bructeros* scribunt aliqui.

149. *Anxia epistola.*] Subitum aliquod malum annuncians, seu defectionem sociorum, seu hostium irruptionem.

Præcipiti penna.] Hæc erat nota casus & infortunii, sicut e contra lætitiæ laurea indicabat. Nam, ut ait vetus Schol. Si victoria nunciabatur, laurus in Epistola figebatur, inferebatur, obolvebatur, ferebaturve; siquid adversum, pinnâ. Laureatas certe tabellas populo ostensas refert Livius. Laureatos postes, falces, hastas passim invenias. Vide Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 27. Epistolæ per sagittam transmissæ Herodotus meminit lib. 8. n. 319. per aviculas autem, pedibus earum scilicet alligatæ. In obsidione quidem Mutinensi, Plin lib. 10. cap. 37. de Tinnunculo. Sunt qui veredarios accertiant ad hujus loci explicationem. Sed neque hæc, nec illa, sed prima interpretatio valeat ac vigeat.

150. *His nugis.*] Quale est, habuisse concilium Optimatum de coquendo pisce.

151. *Claras illustresque animas.*] Insignes virtute juxta ac natalibus viros, ut supra notavimus, ex Sueton. Domit. cap. 10, 11, 15.

152. *Impune & vindice nullo.*] Nemine Patriciorum id auso, quod fortiter deinde Plebei fecerunt.

153. *Sed periit.*] Tandem sævus Imperator interit, pœnasque dedit, merita dudum nece mactatus, non per ignavos Nobiles, sed per ignobiles strenuos, qui sibi timere incipiebant, cum Domitianus, Nobilium cruore satur, in plebeios jam sævire aggrediretur. Vide Suet. Domit. cap. 14. & 17.

Cerdonibus.] Synecdoche, pro Plebiis. Vide Pers. Sat. 4. v. penult.

154. *Hoc nocuit.*] Sarcasmus in Patricios ac Nobiles; quasi diceret, Adhuc viveret ille nequam Tyrannus, & in reliquam Nobilitatem grassaretur, si Plebiis formidolosum se non præbuisset ac terribilem, quod ait Sueton. Domit. cap. 14.

Lamiarum.] Horum familia Romæ perillustis erat, quippe quæ originem duceret a Rege Læfrigonum *Lamo*, teste vel Horatio l. 3. Carminum, Od. 17.

Alii vetusto nobilis ab Lamo,

Quando & priores nunc Lamias ferunt
Denominatos, &c.

Lamiarum cæde madenti.] Domitiano sanguine Nobilitatis resperso. Ille siquidem levè de caula multos jugulavit ac sustulit: inter alios autem Nobiles, & *Alinum Lamiæ*, duntaxat ob suspiciosos at innoxios jocos, ut enarrat Sueton. Domit. cap. 10.

SATIRA V.

INTERPRETATIO.

Si non adhuc pudori est tibi institutum tuum, & animus idem constat, ut existimes supremam esse felicitatem, vesci aliorum patinâ; si vales ea tolerare, quæ nec Sarmentus ad injurias Cæsaris mensas, neque sordidus Galba tolerasset; verebor tibi fidem habere licet testificanti, & iusjurandum adhibenti. Ego nihil comperi alio parcias. Verumtamen illud idem aestima deesse, quod vacui ventri satis est:

Si te propositi nondum pudet, atque eadem est mens,

Ut bona summa putes, alienâ vivere quadrâ;
Si potes illa pati, quæ nec Sarmentus iniquas
Cæsaris ad mensas, nec vilis Galba tulisset,
Quamvis jurato metuam tibi credere testi.
Ventre nihil novi frugalius. Hoc tamen ipsum
Defecisse puta, quod inani sufficit alvo.

ANNOTATIONES.

1. *Si te propositi.*] Alloquitur Trebium parasitum, quem avertere conatur a fordida sua vivendi ratione.

Si te propositi.] Contra Codices omnes manuscriptorum & excusos, ut fatetur ipse, Lubinus legit, *Sic te propositi*, &c. id est, *Siccine*, &c. cum interrogatione & indignatione: alias, inquit nulla coherencia, nulla commoda sententia. Verumtamen hic saltem in suo sensu abundat vir ad cætera doctus & valde ingenuus.

2. *Quadra.*] Alieno Catino, aliorum sumptibus ac mensa. Vasculum modice concavum, super quo cibi convivis apponuntur, vel etiam discantur, quando est figuræ quadratæ, *quadra*, si rotundæ, *orbis* vocari solitum. Virgil. *Æneid.* 7.

.... *Patulis nec parcere quadris.*

Item *quadra* est frustum panis, placentæ, casei, apud Martialem. At præferenda prior interpretatio.

3. *Sarmentus.*] Is fuit Romanus Eques, & scurra famosus tempore Augusti Cæsaris. Illum probe exagitat Horatius lib. 1. Sat. 5. ejus meminit & Plutarchus in Antonio, Cæsarisque delicias eum appellat.

Iniquas.] Duras, graves, ob injurias & probra quæ scurris ibi devoranda.

4. *Cæsaris.*] Ne quidem ad mensam Imperatoris, nedum in privata domo ac mensa, ut tu, Trebi.

Galba.] Nonnulli *Gabba* legunt; perperam tamen ut videtur. Apicius *Galba*, scurra insignis,

ævo Tiberii, ut ait vetus Schol. vel ipsius Augusti, ut scribunt alii. Mart. lib. 1. Epig. 42.

Qui Galbam salibus tuis, & ipsum Posses vincere Sextium Caballum.

Et lib. 10. Epig. 101.

Elyso redeat si forte remissus ab agro, Ille suo felix Cæsare Galba vetus.

Qui Capitolinum pariter, Galbamque jocantes Audierit, dicet: Rustice Galba tace.

5. *Jurato.*] Plaut. *Amphitr.* Scen. 1. Act. 1. *Injurato plus credet mihi, quam jurato tibi.* Tullius *Arr.* lib. 13. Epist. 28. *Jurato mihi crede.* Proem. Act. 1. in *Verr.* *Neque jurato malim quam injurato committere, &c.*

Quamvis jurato metuam tibi credere testi.] Non tibi credam etiam juranti, non videri molestum istud vivendi institutum, in quo tot a divitibus contumeliæ parasitis sunt ferendæ.

6. *Ventre nihil novi frugalius.*] Nimirum scio naturam parvo esse contentam: nec voracem esse ventrem, sed gulam. Hor. lib. 1. Sat. 2.

Dives opis natura sua; si tu modo recte Dispensare velis, &c.

Vide Sen. Epist. *Natura minimo nos esse contentos jubet*, inquit. Item alibi: *Summa voluptas est ad id sese reduxisse, quod eripere nulla fortuna iniquitas possit.*

7. *Hoc tamen ipsum defecisse puta, &c.*] Verum esto: desint ventri necessaria, atque parvum illud quod ei sufficit.

Nulla

Nulla crepido vacat? Nusquam pons, & tegetis pars
Dimidia brevior? tantine injuria cœnæ?
Tam jejuna fames; cum possis honestius illic 10
Et tremere, & sordes farris mordere canini?
Primo fige loco, quod tu discumbere jussus
Mercedem solidam veterum capis officiorum.
Fructus amicitiae magnæ, cibus: imputat hunc rex,
Et quamvis rarum, tamen imputat. Ergo duos post
Si libuit menses neglectum adhibere clientem, 16
Tertia ne vacuo cessaret culcitra lecto,
Unâ simus ait. Votorum summa: quid ultra
Quæris? Habet Trebius propter quod rumpere
somnum
Debeat, & ligulas dimittere, sollicitus, ne 20
Tota salutatrix jam turba peregerit orbem

an ripa nulla otiosa est? Nul-
libi pons, ac tegumentum portio
mediâ minor? an tanti est
contumelia convivii? an esu-
ries adde famelica? Quando-
quidem valeas ibi decorè ma-
gis & contremiscere, & man-
dere sordidum panem canum.
Primo loco statue, quod tu, in-
vitatus ad accumbendum cœ-
næ, recipis fructum omnem
antiqui ministerii. Cœna est
præmium summæ familiarita-
tis. Illam annumerat Prin-
ceps, atque licet infrequentem
nihilominus annumerat. Itaque
duobus elapsis mensibus, si pla-
cuit invitare affectam relic-
tum, ne tertius pulvinus va-
caret inani thoro: simul, in-
quit, simus. Hoc supremum
est desiderium. Quidnam pe-

is insuper? Trebio causa est, per quam adigatur quietem inter turbare, ac negligere corrigias, au-
xiis ne jam caterva salutantium universa circum perfeceris astris incertis.

ANNOTATIONES.

8. *Nulla crepido vacat, &c.*] An idoneus mendicando locus nullus vacuus est, seu ad ripam fluvii, seu ad pontem, seu ad viam publicam; in quem te recipere queas ad corrogandam stipem a prætereuntibus; quod sane tolerabilibus, quam alienis inihiare dapibus, & miseram parafiti vitam agere?

Crepido . . . pons.] Proseucha, casa ad pontem aut flumen. Vide Sat. 3. v. 296. & Sat. 4. v. 116. & seq. Porro *crepido* dicitur ora terræ, ad quam alluens & allidens aqua cripirat. Vetus Schol.

Tegetis pars.] Pars vel proseuchæ, vel tegetis, floreæ, mattæ, &c. quibus ut plurimum tegunt se pauperes & mendici.

9. *Tantine injuria cœna.*] Tantine cœnam æstimas in qua toleras tot probra?

10. *Tam jejuna fames.*] Tamne avida, tam mira te urget fames, ut quilibet pati malis, quam eam.

Cum possis honestius illic, &c.] Corrigunt aliqui, *possis*; eo quod, *possis*, ultimam producit. At satius est ferre licentiam, quam sensum pervertere. Aut certe, cum aliis quibusdam legendum, *possis*, & reiiciendum ad vocem, *fames*.

Illic.] Ad pontem, ad fluvium.

11. *Tremere.*] Frigore horrere, algere.

Sordes farris mordere canini.] Velci panis hordeaceo, vel furfureo, qualis datur canibus. Vide Sat. 9. v. 122. ad vocem *farre*.

12. *Primo fige loco.*] Alii *fige*, id est, cogita.

14. *Imputat.*] Mercedis loco donat & assignat. Rex.] Dives patronus. Clientibus veluti Rex imperans, Sat. 1. v. 136. *Rex horum*.

16. *Adhibere.*] Vocare te ad cœnam forte æstam. Vide Sat. 1. v. 94. & seq.

17. *Tertia ne vacuo, &c.*] Ne vacuus maneret locus in triclinio, seu lectis quibus ad mensam discumbebatur, more veteri. Adde vero, *tertia*: ad contemptum, quasi dicat, ultimo loco, & veluti ad supplendum dumtaxat numerum. Tres nimirum in convivii olim disponebantur lectuli: unde triclini nomen. Et Horat. lib. 1. Sat. 4.

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos. Cæteros omnes veterum conviviorum ritus lege, si vis, apud Just. Lips. antiq. Lect. 1. 3. c. unico. *Culcitra.*] Culcita, Festo, & Nonio.

18. *Unâ simus.*] Una cœnemus. Terent. *Hodie apud me sis volo.*

Votorum summa.] Non habes quod ultra petas, aut expectes.

19. *Habet Trebius propter quod, &c.*] Ironice O grandis merces tot officiorum! O justa causa toties abrumpendi somni! &c. Vid. Marr. lib. 3. Ep. 36.

Trebius.] Is est quem ut amicum dehortatur Juvenalis a parasitica vita.

20. *Ligulas dimittere.*] Calceorum aut vestium *ligulas* vix aptatas relinquere, præ solitudine ac festinatione. Sumitur etiam *ligula* pro gladiolo. Martial. lib. 14. Epigr. 120.

Quamvis me ligulam dicant Equitesq; Patresq; *Dicor ab indoctis ligula Grammaticis.*

Nomen plurimi deducunt a lingua, imprimis- que Festus, at vetus Schol. a ligando.

Ne tota salutatrix, &c.] Ne venerint alii clientes ante ipsum, jamque dispositi velut in gyrum singuli Patronum salutarint, priusquam ipse Trebius accessisset. De prisco illo salutandi more. Vide Sat. 1. v. 96. 117, 127, 132. & quæ ibidem notavimus.

vel eâ horâ, quâ circumvolvit
se algens plaustrum tardi Bootæ.
Attamen quale convi-
vium? Vinum, quod pinguis
lana recuset admittere. Ex
epulante cernes Corybantem.
Rixæ præcunt. At statim
vulneratus & projecis calices,
& plagas abstergis mantili
cruentato, quotiescumq; certa-
men ardescit poculo Sagunti-
no commotum inter vos, &
cateruam libertorum. Ille ve-

Sideribus dubiis, aut illo tempore, quo se
Frigida circumagunt pigri sarraca Bootæ.
Qualis cœna tamen? Vinum quod succida nolit
Lana pati: de conviva Corybanta videbis.
Jurgia proludunt; sed mox & pocula torques
Saucius, & rubra deterges vulnera mappa;
Inter vos quoties, libertorumque cohortem
Pugna Saguntinâ fervet commissa lagena.
Ipse capillato diffusum consule potat,

ANNOTATIONES.

22. *Sideribus dubiis.*] Summo mane, luce
dubia, cum sidera ob proximam auroram non
plene apparent aut fulgent.

Illo tempore.] Nocte scilicet, cum jam per-
fecte observare licet Booten, aliaque signa.

23. *Frigida.*] Ob vicinitatem Poli Arctici.

Pigri.] Virgil. Ecloga ultima.

Tardi venere bubulci.

Sarraca.] Vel Serraca. Vide Sat. 3. v. 255.
Quintilianus lib. 8. cap. 3. *Vim rebus aliquan-
do ipsa verborum humilitas affert*, inquit: *an-
cum dicit in Pisonem Cicero, cum tibi tota cog-
natio, in sarraco advehatur, &c. incidisse vide-
tur in sordidum nomen: non autem eo contem-
ptum hominis auxisse?*

Bootæ.] Sidus est Ursæ majori proximum.
Bœotæ, Latine *bubulcus*, quia stella hæc bubul-
ci more plaustrum insequitur. Hinc & *Arctio-
phylax* appellatur, quasi Ursæ custos. Nimirum
septem stellæ sunt ita dispositæ, ut priores duæ
pares pro bobus habeantur, aliæ quinque plau-
stri gerant speciem: proximum vero his sig-
num adhæret, quasi auriga: & propterea vo-
catur *Bootes*. Vide Gell. lib. 2. cap. 21.

24. *Qualis cœna tamen.*] At qualis tandem
ea post menses duos cœna, & quam lauta; cu-
jus nempe gratia tot & tam indigna pateris?

Vinum quod, &c.] Vile omnino vinum ibi
propinatur.

Succida.] Sordida, pinguis, nondum lota,
dicitur quasi succo adhuc sudans; vel qualis suc-
cisa est, scilicet plena fordibus. At Varro ali-
ter, lib. 2. de Re Rust. cap. ult. *Tonsuræ tem-
pus inter æquinoctium vernali & solstitium*, in-
quit, *cum sudare inceperunt oves; a quo sudore
recens lana tonsa succida est appellata.*

Quod succida nolit lana pati.] Tam crassum,
ut lana vix illud imbibat. Vel tam vile, quod
vix idoneum ad imbuendam ac præparandam
lanam, quo melius recipiat alienum colorem,
v. g. purpureum. Varro loco mox cit. *Ton-
sas recenter eodem die perungunt vino, &c.*
Adstipulatur & Dioscorides.

25. *De Conviva Corybanta videbis.*] Eo vino

mens turbatur, & insanit, fitque similis *Cory-
bantum* Cybeles Sacerdotum, qui furore correpto
caput jactant, saltant, alioque in similem a-
gunt insaniam.

Corybanta.] *Corybantes* dicti, vel ab ea quam
gestant galea, quæ Græce *κόρυς*, vel a *κρύπτειν*,
id est *impetu ferri*, & *furere*, apud Apollon. &
Theocr. Quidam derivant ab *oculorum papil-
lis*, quas Græci *κόγας* vocant, eo quod illi aper-
tis semper oculis, etiam inter dormiendum, Jo-
vem infantem custodierunt. Quæ postrema sen-
tentia minus arridet.

26. *Sed mox.*] Post convivia succedunt ver-
bera.

Pocula torques, &c.] Nimirum in famulos
petulantes, quos percussus repercutis. Tandem
more Barbarorum utrinque pugnatur scyphis ut
usum lætitiæ dumtaxat natis; quod damnat Ho-
rat. lib. 1. Od. 27.

27. *Rubra.*] Tincta sanguine e plaga.

28. *Inter vos.*] Affeclas & clientes para-
tos.

Libertorum cohortem.] Atque inter libertos
domini seu Patroni cœnam exhibentes. Ergo
non cum ipso domino, sed cum ejus famulis
ad viles epulas admissus Trebii. Qualis itaq;
cœna?

29. *Saguntinâ lagenâ.*] Aut vino pessimo
ex agris Saguntinis: Vetus Schol. vel potius
fictili, ex ista Hispaniæ urbe de quo Plin. lib.
35. cap. 12. Et Martial. lib. 14. Epigr. 108.

Summe Saguntino pocula fida luto.

Porro *Saguntus* oppidum est in Regno Valentini
hodie, *Morvedre*. *Saguntina fames* in Prover-
bium abiit, ex quo Saguntini per octo menses
obfessi extrema terre maluerunt, quam se An-
nibali dedere. Tit. Liv. lib. 21. cap. 6. & seq.

30. *ipse capillato, &c.*] Interea Patroni
generosum, bibit ac salubre vinum: vetus nem-
pe, & optimo solo generatum.

Capillato Consule.] Dum Romani Consules
erant adhuc intonsi, cœnamque alebant. Vide
Sat. 4. v. 103. ad eam vocem, *Barbato*.

Diffusum.] In serias ac vasa infusum,

Calcatamque tenet bellis socialibus uvam,
 Cardiaco nunquam cyathum missurus amico.
 Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
 Setinis, cujus patriam, titulumque senectus
 Delevit multa veteris fuligine testæ: 35
 Quale coronati Thrasea, Helvidiusque bibebant,
 Brutorum, & Cassi natalibus. Ipse capaces

vidius redimisti, in die natali Brutorum & Cassii.

& servat racemum bello sociali pressum; ne quidem scyphum unquam porrecturus familiari corde dolenti. Altera die potabit quiddam e collibus Albanis, vel Setinis, cujus natale solum ac inscriptionem oblitteravit vetustas plurima nigredine vasis antiqui fictilis: quale potabant Thrasea & Helvidius. Ipse Virro habet calices amplos,

ANNOTATIONES.

31. *Calcatamque tenet bellis socialibus uvam.*] Eo tempore quo Sext. Julius Cæsar & M. Philippus Consules erant, Anno Urbis conditæ 663. Sunt qui Opimianum vinum intelligant, scilicet expressum Anno Urbis conditæ 633. de quo Plin. lib. 14. cap. 4. & 14. & Cic. in Bruto n. 157. *Ut si quis Falerno delectetur*, inquit, sed eo nec ita novo, ut proximis Consulibus natum velis; nec rursus ita vetere, ut Opimium aut Anitium Consules requirat. Atqui hæc notæ sunt optima, credo, &c.

Bellis socialibus.] De his vide Luc. Flor. lib. 3. cap. 18. & præced. Tit. Liv. lib. 71. Scilicet Latini omnes, aliiq; Italiæ populi, iniquo ferentes animo, quod onerum imperii periculorumq; sane participes essent, at non item munerum atque honoris, a Livio Druso insuper spe civitatis elusi, quod jure se frustra petere intellegebant, armis id consequi tentarunt. Hinc ipsos Consules aggressi, cum nihil proficerent, vario tamen eventu pugnantes, non parum Romanos fatigaverunt, per annos fere quatuor. *Sociale bellum* alias *Mariscum* appellatur; eo quod Marci moverunt illud primi. Vide Appian. lib. 1. Bell. Civ. Eutrop. lib. 5. Plutarch. in Sylla. Oros. lib. 5. cap. 18.

32. *Cardiaco.*] Cor, Græce καρδιά. *Cardiacorum morbo spem unicam in vino esse certum est*, inquit Plin. lib. 23. cap. 1.

Nunquam cyathum missurus amico.] Optimi porro illius vini tantillum dare nolle amico etiam laboranti, ne quidem quantum continet cyathus, vas parvulum. Adeo sibi uni dives consulit.

33. *Albanis.*] De Alba civitate diximus Satir. 4. v. 61. Albanum autem vinum quam esset nobile, disserit Plin. lib. 14. cap. 2. & 6. testis & Mart. lib. 13. Epig. 109.

34. *Setinis.*] Setia urbs Campaniæ Romanæ hodie, *Sezze*, in colle sita, non procul a Pomptinis Paludibus. *Setina* vina ciborum cotionem accelerant, teste Plinio lib. 22. cap. 1.

Hinc aliis prælata ab Augusto ac primoribus. Plin. lib. 14. cap. 6. Mart. lib. 13. Epig. 112.

Pendula Pomptinos quæ spectat Setia campos, Exigua vetulos misit ab urbe cados.

Et lib. 6. Epig. 86.

Setinum, dominaque nives, densique trientes, Quando ego vos, medico non prohibente, bibam?

Patriam, titulumque, &c.] Signabant Antiqui vasa vinaria, inscribebantque, quæ ex regione vinum, & quo anno, seu Consule conditum. Brod. Miscel. 1. cap. 3. Horat. ad amphoram lib. 3. Od. 21.

O nata mecum Consule Manlio, &c.

35. *Multa fuligine.*] Situ, mucore, plurimis ab annis inducto, quo deleta inscriptio est, aut ita confusa, ut vix quidquam legi posset.

Testa.] In amphoris enim ac testis, iisque gypsis ac picatis vinum olim servabatur. Notabimus ad Pers. Sat. 5. v. 148.

36. *Coronati.*] Floribus, fertis, ex hedera, apio, myrto, rosis, coronati veteres epulabantur: seu quod flores sunt lætitiæ symbola, seu quod vini exhalationes illis comprimi arbitrabantur.

Thrasea, Helvidiusque.] Pætus Thrasea, & illius gener Helvidius Priscus, libertatis amatores. Horum egregie meminit Cornel. Tacit. lib. 16. & Sueton. Neron. cap. 37. & Domit. c. 10.

Bibebant.] Optimum scilicet ob lætitiā ac memoriam restitutæ per eos in statu pristino Reipublicæ.

37. *Brutorum & Cassi.*] Hi libertatis extirpare vindices & assertores. L. Junius Brutus primus Rom. Consul. Tarquin. exegit; deinde M. Brutus cum Cassio Cæsarem confodit. D. autem Brutus ab Antonio apud Mutinam obsesus, a Romanis Consulibus primum quidem liberatus, at postea desertus a suis, pro Republica dimicans occubuit. Vide supra Sat. 4. v. 103. ad eam vocem, *Brute*.

Ipse.] Patronus, potens quilibet ac dives.

Heliadum cortices, atq; beryllo asperos. Tibi verò non creditur aureum vas, aut si aliquando committitur, illic adheret; observator, qui computet lapillos, & speculetur aduncos unguet. Hoc verò condona: nam ibi commendatur iaspis eximia. Quippe Virro (sicut plurimi) à digitis ad calices transmittit lapillos, quos adolescens Hiarba zelotypo antepositus consueverat collocare in capite vaginæ. At in exhanries scyphum quatuor narium, cognominatum à sutore Beneventano, jamque mutilatum, atque fracto vitro petentem sulphura.

Heliadum crustas, & inæquales beryllo
Virro tenet phialas. Tibi non committitur aurum:
Vel, si quando datur, custos affixus ibidem, 40
Qui numeret gemmas, unguetque observet acutos.
Da veniam: præclara illic laudatur iaspis:
Nam Virro (ut multi) gemmas ad pocula transfert
A digitis; quas in vaginæ fronte solebat
Ponere zelotypo juvenis prælatus Hiarbæ. 45
Tu Beneventani sutoris nomen habentem
Siccabis calicem natorum quatuor, ac jam
Quassatum, & rupto poscentem sulfura vitro.

ANNOTATIONES.

38. *Heliadum crustas.*] Pocula ex electro cavata. *Heliades* nimirum filiae Solis, qui Græce *Ἡλίοι*: Eas autem fabulantur Phaëtonis fratris interitum lugentes contabuisse, conversatq; in alnos seu populos arbores, e quibus distillat electrum. Vide Plin. lib. 37. cap. 2. & alibi. Ovid. Met. 2.

Inde fluunt lacrymæ, stillataq; Sole rigescunt De ramis electra novis.

Crustas.] Lacrymas sororum Phaëtonis in electrum concretas, vel electrum ex arborum supradictarum cortice defluens, ac postmodum durefcens.

Inæquales Beryllo.] Phialas e gemmis factas, inquit Verus Schol. vel potius aureos calices insertis lapillis asperos, v. g. *Beryllis*; de quibus Plinius lib. 37. cap. 5. *Poliantur*, inquit, *signa sexangula, quoniam hebescent, nisi color surdus reperiens angulorum excitetur*; aliter enim politis non habent fulgorem eundem, &c. De poculis autem lib. 3. Proem. *Turba gemmarum potamus, & smaragdis teximur calices: ac temulentia causa tenere Indiam juvat, & aurum jam accessio est.* Salmastius bene animadvertit hic perperam legi, *inæquales Beryllos*.

39. *Virro.*] Fictum nomen.

Tibi.] O cliens, vel parasite.

41. *Gemmas.*] Poculis infertas.

Unguesque observet acutos.] Ne furtim abrum surripias aliquem e lapillis istis.

42. *Da veniam.*] Ironice. Verum ne ægre fer quod custos adhibeatur atque observator, dum gemmatum poculum tenes, quodque tuæ fidei minus creditur.

Laudatur iaspis.] Nam inter eos lapillos fulget *iaspis* magni quidem pretii, cujus proinde jactura nimium caveri nequit. Vide Plin. lib. 37. cap. 8. & 9. in agro Brixiano suo Britannicus reperiri multiplicem ait; optimam autem illam quæ purpuræ quiddam habet; secundam, quæ rosæ; tertiam, quæ smaragdi.

43. *Transfert à digitis.*] Ab annulis aufert,

ut addat poculis. Mart. lib. 14. Epigr. 109.

Gemmatum Scythicus ut luceat ignibus aurum, Aspice quot digitos exiit iste calix.

44. *In vaginæ fronte.*] In gladii capulo, seu manubrio. Virg. Æneid. 4.

Stellatus iaspide fulva

Ensis erat.

45. *Juvenis prælatus Hiarbæ.*] Æneas Didoni adamatus, ac prælatus Hiarbæ Lybiæ Regi, Virg. Æn. 4.

46. *Beneventam sutoris.*] Is nomine Vatinus, vitreorum artifex, a quo Vatiniani calices appellati. Cornel. Tacit. Annal. 15. Nero, inquit, apud Beneventum consedit, ubi gladiatorum munus a Vatinio celebre edebatur. Vatinus inter sædissima ejus aula ostenta fuit; sutrina taberna alumnus, corpore detorto, facietis scurvilibus, &c.

Beneventani.] Oriundi ex ea urbe Italiz in regno sita Neapolitano, quæ Beneventum modo, olim Maleventum dicebatur.

47. *Natorum quatuor.*] Vatinus grandi naso fuit, inquit vetus Schol. Unde aiunt, Vatinianos calices, ob similitudinem dictos, quia rostra quatuor, velut natos protendebant. Mart. lib. 14. Epigr. 96.

Vilia sutoris calicem monumenta Vatinii

Accipe; sed nasus longior ille fuit.

Jam quassatum.] Neque vero novus ac recens ab opifce tibi calix dabitur, sed mutilus ac vilis.

48. *Rupto poscentem sulfura vitro.*] Hoc dicitur quia sulphure vitrum solidatur, id est, malthatur, inquit vetus Schol. Quod rejiciunt non immerito; voluntque dictum a Juvenale, quia sulphuratis fracta vitrea solebant permutari; teste Mart. lib. 1. Epigr. 42.

Qui pallentia sulfurata fractis

Permutant vitreis.

Et lib. 10. Epigr. 3.

Quæ sulfurato nolit emptæ ramento, Vatiniorum proxeneta fractorum, &c.

Si stomachus domini fervet vinoque, ciboque;
Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.
Non eadem vobis poni modò vina querebar.
Vos aliam potatis aquam: tibi pocula cursor
Gætulus dabit, aut nigri manus ossæ Mauri,
Et cui per mediam nolis occurrere noctem,
Clivosæ veheris dum per monumenta Latinæ.
Flos Asiæ ante ipsum pretio majore paratus,
Quàm fuit & Tulli census pugnacis, & Anci:
Et, ne te teneam, Romanorum omnia regum

Si stomachus Patroni & meo
& epulis calet, quaritur aqua
ossa Getarum nivibus gelidi-
or. Mox dolebam non similia
vina propinari vobis: sed &
dissimilem vos aquam bibitis.
Cursor Getulus scyphum tibi
porriget; vel manus ossæ
Mauri atri, cui etiam nocte
oncubiâ obvius fieri metueres,
quando portaris inter sepulchra
viâ Latinæ declivis. Prope
illum flos Asia, emptus pluri-
bus pecuniis, quàm extitère
opes vel Hostilii Bellatoris, vel

Martii: ac, ne te morer, quàm cuncta vilia Regum Romanorum

ANNOTATIONES.

50. *Geticis.*] *Getæ* populi Daciæ Scythiis af-
fines; sunt hodie *Moldavi*, ut placet nonnullis.
Petitur.] Ad refrigerationem paratur.

Decocta.] Plinius lib. 31. cap. 3. *Neronis*,
inquit, *Principis inventum est decoquere aquam*,
vitroque demissam in nives refrigerare. Ita vo-
luptas frigoris contingit sine vitis nivis. Om-
nem utique decoctam utiliore esse convenit; i-
tem calefactam magis refrigerari. Vide Suet.
Neron. cap. 48. *Athen.* lib. 3. cap. 34. *De-*
coctæ meminit tanquam veteribus usitatæ; sed
eam *Neronianæ* prorsus absimilem contendit
Casaubonus eo loci. Porro docet ibid. *Athe-*
naus, aquæ perquam trigidæ, pariter & calidæ,
usum fuisse in convivii antiquorum.

Pruinis.] Glacie, nivibus. *Cic.* 1. de *Natura*
Deor. n. 25. *Terræ maximas regiones inhabita-*
biles & incultas videmus, quod pars earum ap-
pulsu Solis exarserit, pari obrignerit nivæ pru-
inaque longinquo Solis abscessu.

51. *Non eadem vobis poni, &c.*] *Supra* v.
24. & 30.

52. *Cursor Gætulus.*] Inter servos Mauros,
mira pernicitate præditos, atque hinc ad eun-
dum quolibet ac percurrendum destinatos, unus
tibi pocillator adhibetur niger ac deformis.

Gætulus.] *Gætuli* Libyæ interioris populi
sunt *Melæ*, a *Ptolemæo*; at *Mauritanæ*, *Plinio*
& aliis.

53. *Manus ossæ.*] *Macilenta* & arida, dura,
agrestis, horrida.

Mauri.] *Mauritania* *Africæ* regio in *Barba-*
ria Occidentali, ubi nunc sunt regna *Algerii*,
Fezzæ & *Marochii*.

54. *Per mediam nolis occurrere noctem.*] Tum
quia pavore te concuteret, tum quod malum
omen videretur. Phantasma quippe crederes,
ac portentum. Sic antequam *M. Brucus* ultimum
ac fatale prælium committeret, inter alia proxi-
mæ cladis indicia, *Æthiopem* vulgo apparuisse,
narrat *Plutarchus* in *Bruto*. Fertur etiam *Adria-*

nus Imperator ex occurso *Mauri* imminentem
sibi mortem auguratus: Vide *Spart.* & *Cœl.*
Rhodig. lib. 24. cap. 9.

55. *Clivosæ veheris dum per monumenta Latī-*
næ.] Dum rheda per viam Latinam veheris,
inter sepulchra, quæ hinc & inde plurima illic
constructa sunt. Vide *Sat.* 1. v. ult.

56. *Flos Asia ante ipsum.*] At diviti patro-
no formosus adest puer ex Asia, jucundus pin-
cerna & minister.

Asia.] Una est e partibus orbis, sane maxi-
ma, vel eo præferenda cæteris, quod in ea pri-
mus homo creatus: Deusque visus, & cum ho-
minibus conversatus, ibidem morte sua vitam
restituit lapsis mortalibus.

Pretio majore paratus.] *Plin.* lib. 7. cap. 12.
Toranius magno, inquit, *M. Antonio* jam *Tri-*
umviro eximios forma pueros duos vendidit *sester-*
tis ducentis. Vide ibid. *Histor.* eorum non
infacetam.

57. *Tulli.*] *Tullus* *Hostilius* *Rex* tertius *Roma-*
norum *Censum* instituit primus, teste *Eutro-*
pio, item *sellam curulem*, *lictōres*, *togam pic-*
tam, atq; *prætextam*, insignia Magistratuum
Romanorum post debellatos *Hetruscos* *Macrob.*
Saturn. 1. cap. 6.

Census.] *Opes*, divitiæ, facultates.

Pugnacis.] *Tullus* enim *militarem discipli-*
nam, *artemque bellandi* condidit; atq; *exer-*
cita *juventute* provocare ausus *Albanos*, *gravem*
& diu principem populum: tandemque hoste
victo, *Albam* diruit, ejus incolis atque opibus
Romam translatis. *Flor.* c. 3.

Anci.] *Ancus* *Martius*, quartus *Romanorum*
Rex, *Latinos* subegit, *Romanam* *ditionem* ad
mare protulit, atq; *Ostiam urbem* in ipso maris
ac *Tyberis* confinio ædificavit. *Tit. Liv.* lib. 1.

58. *Romanorum omnia Regum.*] Numero
septem, quorum exiguæ opes initio fuere.

Qua quoniam sic se habent, quando te sitis urer, oculos converte in Ganymedem Gætulum. Enim verò servus tot millibus nummorum comparatus non novit egenis potum temperare: at pulchritudo, at illa ætas fastum merentur. Ecquando is ad te accedit? Quando accitus præsid est ministrator tepidæ & frigida. Et enim indignum putat obedire antiquo familiari, & quòd ab eo petas quidpiam, quòdque discumbas ipso adstante. Qualibet autem summa referta sunt famulis arrogantibus.

Frivola. Quod cùm ita sit, tu Gætulum Ganymedem Respice, cum sities: nescit tot millibus emptus 60 Pauperibus miscere puer: sed forma, sed ætas Digna supercilio. Quando ad te pervenit ille? Quando vocatus adest calidæ, gelidæque minister? Quippe indignatur veteri parere clienti; 64 Quodque aliquid poscas & quòd se stante recumbas, Maxima quæque domus servis est plena superbis.

ANONTATIONES.

59. *Frivola.*] Nihili putanda præ divitiis Rom. principum hodiernis; ac præ ea summa qua emptus est ille Asianus puer.

Gætulum Ganymedem.] Dissimilia passim jungit. Ironice hic admodum. Scil. *Gætulus* ille fuscus, deformis, servus; e contra *Ganymedes* regius puer, Trois filius, candidus, & tam eleganti specie, ut a Jove raptus dicatur, & sibi pocillator assumptus. Et hæc quidem tabulatores de *Ganymede*: sed quid de eo sentire debeant sapientes; quidque raptus illius significet, ostendit Cic. 1. Tusc. n. 65. & Tusc. 4. n. 71. & seq.

60. *Respice.*] Innuens ut vinum tibi affundat.

Nescit.] Non assuevit, indignatur.

61. *Miscere.*] Cœnanti ministrare, miscere potionem, ac infundere potcenti. Porro temperandi vini rationem ipsum docuisse Bacchum, dilutumque bibisse, ac sic mixtum bibentes rectos ambulasse homines, cum antea curvi incederent ob meri potum: & Bacchi nutrices Nymphas exstitisse, ideoque vinum temperandum, & alia quædam habet Athenæus lib. 2. c. 2.

Sed forma, sed ætas digna supercilio.] Toleratur superbia in formolis, in ætatis præsertim flore.

Ætas.] Juventus, per antonomasiam.

62. *Supercilio.*] Hæc enim vulgo fastui & superbia sedes assignatur, quanquam in corde nascitur, inquit Plin. lib. 11. c. 37.

63. *Calidæ.*] In quibusdam, *Caldæ*. Mart. non semel *caldam* dicit. Vide intra mox. Quint. lib. 1. c. 6. *Augustus*, inquit, in epistolis ad C. Cæsarem scriptis, emendat quod is *calidum* dicere quam *caldum* malit; non quia illud non sit Latinum, sed quia sit odiosum; ἀπὸ πρῶτον.

Calida gelidæque minister.] Frigida gavisos in conviviis suis veteres nemo dubitat: ut calidam non tantum usitaram, sed & in deliciis fuisse, multis probat Just. Liptus contra nescio quem, ut ait, pugnacem; lib. nim. 1. Elect. cap. 4. Evincunt certe innumera scriptorum testimonia, instar aliorum sint pauca hæc. Apud

Athenæum lib. 2. c. 2. Tripodes alii ἀπυρῖον pridem vocabantur, in quibus vinum temperabatur; alii ἐμπυρῖον & λατροχόος, in quibus calefiebat aqua. Ac ne quis forte de aqua loturis affundenda intelligat; in fine cap. 6. ait, bona valetudinis causa bibendam vere atque hyeme calidiorem aquam, æstate vero frigidam, rationemque ibid. subjungit. 1. 3. c. 6. expendit, an post hucus aqua bibenda sit calida, an frigida. Cap. vero 34. & 35. ejusdem libri 3. de portione calida copiose disserit. Julius Pollux lib. 9. c. 6. post rejecta dubii sentus, aliquot Homerii, & Aristophanis loca, alia quædam attert potationem calidi certo arguentia. Varro *calicem a calido* dictum ait. Plautus passim Thermopolii meminit, id est, cauponæ, in qua vendebatur aqua tepens & calida. Errare enim hic Turnebum aliosque interpretes, egregie monet Liptus loco citato, dum potionem ibi nescio quam dulcem & arte factam comminiscuntur. Manifesta res ex Ammiano, lib. 28. ubi Ampelius urbis rector, cupidus ipse voluptatum, lætus alias, interdum & rigidus, irritamenta gula corrigens statuit, ne taberna vinaria ante horam quartam aperiretur, neve aquam vulgariam calefaceret quisquam, &c. Cornel. Tacit. Annal. 13. præcalidæ potionis Britannico oblata sit mentio. Plin. lib. 7. cap. 53. calidam potionem ac tepelcentem discrete nominat. Martialis

Caldam poscis aquam, & tepuisse calix, ait, Libro vero ult. Epigr. 105.

Frigida non desit, non deerit calda petenti.

64. *Indignatur.*] Irascitur, detractat, vix sustinet, refugit, aspernatur.

Veteri.] Seu quod vetera quævis evilescent; seu quod senes, ut plurimum, præsertim horridi ludibrio sunt juvenibus.

65. *Recumbas.*] Ad mensam accumbas atque sedeas, ipso stante & ministrante.

66. *Maxima quæque domus, &c.*] Induunt enim sæpe dominorum indolem ac mores servuli, & quia magno serviunt, magnos se reputant aliquando nonnulli.

Ecce alius quanto porrexit murmure panem
 Vix fractum, solidæ jam mucida frusta farinæ,
 Quæ genuinum agitent, non admittentia morsum.
 Sed tener & niveus, mollique filigine factus 70
 Servatur domino. Dextram cōhibere memento.
 Salva sit Artoptæ reverentia. Finge tamen te
 Improbulum; superest illic qui ponere cogat.
 Vin' tu consuetis audax conviva canistris
 Impleri, panisque tui novisse colorem? 75
 Scilicet hoc fuerat, propter quod sæpè relicta
 Coniuge, per montem adversum, gelidasque cucurri
 Esquilias, fremeret sæva cum grandine vernus
 Jupiter, & multo stillaret penula nimbo.
 Aspice quàm longo distendat pectore lancem, 80

ve strideret Jupiter dirâ grandine, atque lacerna diffunderet imbre plurimo. Vide quàm amplo pectore catinum impleat squilla,

En alter quàm magnâ ebmurmuratione tendit tibi panem difficulter ruptum, fragmenta jam rancida farinæ firmæ, quæ vexent genuinum, nec mandî sinant. At panis mollis atq; candidus, & farre tenero confectus Patrono reservatur. Memor esco coercere manum. Verecundia servetur erga Artopten. At tamen simula te paululum nequam: adest ibi qui adigat dimittere. Epulator inverecunde, inquit; visne salutarî solitis corbibus, & tui panis colorem dignoscere? Unde nempè fuerat, cujus gratiâ dimittens uxorem frequenter propeavi per montem oppositum, & Esquilias frigidâs, dum ve-

ANNOTATIONES.

67. *Ecce alius quanto.*] Jam vide quam rustice quam fastidiose servus alter panem tibi ministrat eumque secundarium & corruptum.

68. *Vix fractum.*] Tam veterem ac durum ut vix frangi queat.

Solidæ jam mucida frusta farinæ.] Massam e farina præ vetustate solidatam & induratum.

69. *Genuinum.*] Dentes fatigent etiam molares & validissimos, qualis *genuinus*. Vide Pers. Sat. 1. ver. 115.

Non admittentia morsum.] Præ nimia duritie.

70. *Tener & niveus.*] Panis filigineus, recens, tener, nivis instar candidus.

Siligine.] Certum est frumenti genus exile quidem, ac delicatum: unde tritici delicias vocat Plin. lib. 18. c. 8. & 9. e *siligine* panem fieri lautissimum, ait.

71. *Cohibere.*] Ab eo pane similagineo & molli, qui Domino reservatur.

72. *Salva sit Artoptæ reverentia.*] Custodi reverentiam *Artoptæ* debitam: atque adeo ne alium panem quære aut fume, quam eum quem tibi destinat & apponit.

Artoptæ.] *Artoptes* hic bene intelligitur panis dispensator, ab *ἀρτος panis*, & *ἄρτομας*, video, seu inspicio. Ita quidem legit Ver. Schol. at explicat, pistor, quasi ab *ἄρτος*, torreo. Alias *artopta* vas est seu instrumentum, in quo panes torrebantur & coquebantur: eo sensu Plautus usurpat Aulul. Sc. 12. Plin. lib. 18. c. 11. accipit pro muliere panifica. Ubi & pistorum Romæ non fuisse ante bellum Persicum, annis ab urbe condita super 580. annot. Qui-

dam legunt, *Artocopi*; interpretanturque panem cum labore factum, a *νότος labor*; sed parum ad rem.

Finge tamen te improbulum.] Quod si fueris paulo audacior, extendasque manum in panem illum delicatorem.

73. *Improbulum.*] Minus timidum ac pudentem, inverecundum, importuniorem.

Superest illic qui, &c.] *Artoptes* illic astat, qui abstinere jubebit, increpabitque.

74. *Vin' tu consuetis, &c.*] Verba sunt *Artoptæ* inverecundiam convivæ castigantis: an ergo non contentus eris pane tibi consueto?

Canistris.] Pane in cophinis contento. Metonym.

75. *Colorem.*] Subatrum, utpote secundarii panis.

76. *Scilicet hoc fuerat.*] Respondet cliens indignabundus: an igitur istas ob viles epulas tot vigiliis & laboribus perfungor dudum?

Relicta coniuge.] Summo mane surgens, & somnum interrumpens; ut est supra, ver. 19.

77. *Montem adversum.*] Arduum qui toties fuit superandus.

Gelidasque cucurri Esquilias.] *Esquilinum* collem ventis expositum, in cujus regione divites habitabant. Vide Sat. 3. ver. 71.

78. *Vernus Jupiter.*] Aër vernæ tempestatis sæpe ventosus & nimbosus. Aër & cælum Jupiter vocatur, ex Varrone.

79. *Penula.*] Pallium est adversus pluvias, Cic. pro Milone. *In Rhedâ pennas, &c.*

Nimbo.] Repentinis imbribus, quales ferme circa æquinoctia.

qua Patrono apponitur, qualibus etiam asparagis undequaque circumdata; quali cauda despectat dapes, quando offertur elevata manibus famuli proceri. At tibi fertur Cammarus medio ovo concretus, epula funebres in parva lance. Ille quidem oleo Venafrano piscem aspergit: verò qua tibi infelici apponitur pallens brassica redolebit lychnum. Nam vestris id lancibus infertur, quod arundo Micipsarum apportavit prorà acuminatà: quamobrem Roma nullus balneum init cum Boccare: quod ab anguibus quoque nigris securos reddit.

Quæ fertur domino squilla; & quibus undique septa Asparagis, qua despiciat convivium cauda, Cum venit excelsi manibus sublata ministri. Sed tibi dimidio constrictus Cammarus ovo Ponitur, exigua feralis coena patella. 85 Ipse Venafrano piscem perfundit: at hic, qui Pallidus offertur misero tibi caulis, olebit Laternam: illud enim vestris datur alveolis, quod Canna Micipsarum prora subvexit acuta: Propter quod Romæ cum Boccare nemo lavatur; Quod tutos etiam facit à serpentibus atris. 91

ANNOTATIONES.

81. *Squilla.*] Parvus est piscis at lapidis exquisiti, alio nomine pinnotera & pinnophylax dictus Plinio. Cum audisset ille famosus Iurco Apicius squillas in Libya majores quam Romæ reperiri, earum desiderio & cupiditate illuc navigavit: quod refert Suidas. Horat. lib. 2. Sat. 8.

Afferatur squilla inter Mayena natantes in patina porrecta, &c.

Martial. lib. 13. Epigr. 83.

Carulus non Liris amat quem sylva Marica Proregit: hinc squilla maxima turba sumus.

Vide Cic. de Nat. Deor. 2. n. 123. & Athen. lib. 3. c. 23.

Quibus asparagis.] Quibus condimentis. Plin. lib. 20. c. 10. *Asparagi stomacho utiles*, inquit, & cumino quidem addito inflationes stomachi colique discutunt, oculis claritatem afferunt, &c.

82. *Despiciat.*] Ab alto aspiciat dum elata & quasi superbe fertur.

Convivia.] Alia fercula ipsosque convivas.

Cauda.] Hanc in deliciis fuisse aiunt.

83. *Excelsi.*] Ad maiorem pompam & fastum.

84. *Dimidio constrictus.*] Coctus & conditus immixto quidem ovo, sed tenuiter admodum & parce. Respiciunt alii ad naturam Cammari, & qui sub cauda ova gerit, instar cancerorum, & crescente luna immittitur & quasi constringitur

Cammarus.] Marinus cancer, vilis cibus. Ejus meminit Plin. lib. 32. c. ult. Et Mart. lib. 2. Epigr. 43.

Concolor in nostra, Cammare, lance rubes.

Dimidio ovo.] Dimidia vix ovi parte.

85. *Exigua feralis coena patella.*] Instar coenæ feralis exigua & modica. Vide Pers. Sat. 6. ver. 33. & quæ nos ibidem tulse, ad ea verba, coenam funeris.

86. *Iose.*] Dominus & Patronus, quem pergit conferre cum cliente.

Venafrano.] Optimo quidem oleo ex agris Venafræ urbis, in Regno sitæ Neapol. in terra

Laboris. Mart. lib. 13. Epigr. 100.

Hoc tibi Campani sudavit bacca Venafræ, Unguentum quoties sumis, & istud olet.

Vide Plin. lib. 15. c. 2.

87. *Pallidus.*] Flaccescens & marcidus, quique pallido colore fastidium pariat. Mart. lib. 13. Epigr. 17.

Ne tibi pallentes moveant fastidia caules, Nitrata viridis brassica fiat aqua.

Olebit Laternam.] Id est, oleum istud vile quod lampadibus & lucernis adhibetur.

88. *Alveolis.*] Paropsidibus, patinis.

89. *Canna.*] Vel doliolum, vel navicula a canna. Plin. lib. 7. c. 56. *Naves*, inquit, *utiles in Nilo sunt ex papyro, & scirpo, & arundine.* Cap. vero 2. ejusdem libri ait, in India nasci arundines tantæ proceritatis, ut singula internodia alveo navigabili ternos interdum homines ferant.

Micipsarum.] Afrorum, Numidarum, quorum fuit Rex Micipsa Masinissæ filius. Vide Sall. Jugurth.

Prora.] Pars navis anterior, Synecdoche: *Acuta*, ob figuram.

90. *Boccare.*] Fuit Boccar, sive Bocchor, ea tempestate Rex Maurorum: inquit Liv. lib. 29. c. 30. ponitur hic pro Numida seu Mauro quolibet.

Cum Boccare nemo lavatur.] Delicati scilicet Romani non sustinebant retrum illum odorem olei Africani, quo Afri inungebantur; unde & horum consortium illi fugiebant in balneis.

91. *Quod tutos etiam, &c.*] Norat Theod. Pumanus abesse versum hunc a vetustissimis codicibus.

Tutos etiam facit a serpentibus.] Quod etiam oleum foetore suo arcet & fugat serpentes. Quam miseri ergo parasiti & clientes, qui tam viles cibos & tam male conditos avidè sectantur! Legunt alii, *A serpentibus Afros*; id est, *Africanos*: perinde est.

Mullus

Mullus erit domino, quib^{em} misit Corfica, vel quem
Taurominitanæ rupes, quando omne peractum est
Et jam defecit nostrum mare; dum gula sævit,
Retibus assiduis penitus scrutante macello 95
Proxima; nec patitur Tyrrhenum crescere piscem.
Instruit ergo focum provincia: sumitur illinc
Quod captator emat Lenas, Aurelia vendat.
Virroni muræna datur, quæ maxima venit
Gurgite de Siculo: nam dum se continet Auster

Patronus habebit barbulum,
quem Corfica, aut quem scopuli
Taurominitani prabuérunt;
cum universam mare nostrum
exhaustum est, jamque deest;
quando grassatur ingluviæ,
continuis cassibus, macello fan-
ditus maria vicina inquirente;
neque finit adolescere Tyrrhe-
nos pisces. Munit igitur ca-
minum provincia. Inde peti-
tur quod Lenas insidiator mer-
cetur, ac venundet Aurelia.

Virroni offertur ingens muræna, quæ procedit e Siculo vertice. Etenim quando

ANNOTATIONES.

92. *Mullus.*] Exquisitus piscis, dictus ita, quod mollis atq; tenerimus; cujus cibo tradunt libidinem inhiberi, oculorum autem aciem hebetari, &c. Isid. Orig. lib. 12. cap. 6. *Mullis* nomen a mulleorum calceorum colore *Fenestella* datum putat: inquit Plin. lib. 9. cap. 17. at e contra, & melius quidem, ut videtur, Isidor. Orig. lib. 19. cap. 34. *mulleos* calceos dici ait a colore purpureo, qualis est *mullis* piscis. Is alias *barbo* vocatur: *Barbus*, Aufonio: in *Mosella*, Idyll. 10. sic habet:

Liberior laxos exerceas, barbe, natatus.

Vide quæ ad Sat. 4. ver. 15. jam notavi.

Corfica.] Insula est Tyrrheni maris olim *Cyrnus* dicta, Sardiniam inter & mare latusque Ligusticum.

93. *Taurominitana rupes.*] Proximæ scilicet illi urbi. *Taurominium*, vel *Tauromenium*, hodie *Taormina*, oppidum est Siciliæ portu inclitum, ad oram orientalem vallis, ut nunc appellant, *Demonæ*.

95. *Retibus assiduis.*] Assidua piscatione.

Macello.] Locus est in quo venduntur obsonia quælibet, dictus a quodam nomine *Macello*, cujus ibi domus publice diruta fuit. Vario 4. de Ling. Lat. cap. 32. Item Festus, a *Macello* quodam qui exercebat in urbe latrocinia, quo damnato Censores *Æmilius* & *Fulvius* statuerunt, ut in domo ejus obsonia venderentur. Minus placent Isidorus & Donatus originem ducentes quod ibi pecora mascentur. Hic autem ponitur *macellum* pro piscatoribus in *macello* seu foro piscario degentibus.

96. *Tyrrhenum piscem.*] Piscem maris Tyrrheni, quod & inferum & *Thulcum*, estq; pars maris Mediterranei, inter Italiam, & Sardiniam Corficam, atque Siciliam insulas.

97. *Instruit ergo focum provincia.*] Externæ regiones culinam Romanorum instruunt piscibus, aliisque dapibus.

Provincia.] Sic vocatur propriè regio extra Italiam armis subacta, & Romanis tributaria.

98. *Captator.*] Vel amicitia, vel hereditatis

divitum, per munera. Vide Sat. 4. ver. 18. & seq.

Emat.] Donandum scilicet ad captandam benevolentiam.

Lenas.] Hæredipeta quidam. Ver. Schol.

Aurelia.] Mulier pisces vendens, vel dives orba, quæ data sibi munera vendit, seu per avaritiam, seu ob nimiam copiam, ac ne corrumpantur: habet nimirum plura quam possit consumere.

99. *Virroni.*] Supra ver. 39.

Muræna.] Piscis delicatus, anguilla similis: huic tamen est tergus crassum magis, illi tenuissimum, teste Plinio, lib. 9. cap. 23. Vide Macrobi. lib. 3. cap. 15. ubi sic habet: *Accersiebantur muræna ad piscinas nostræ urbis ab usque freto Siculo, quod Rheginum a Messana despicit. Illic enim optima a prodigiis esse creduntur, &c.* Athen. lib. 7. c. 18. & Casaub. ibid. ubi *Murænas* cum serpentibus misceri asseritur, &c. Plin. lib. 32. c. 2. ubi inter alia dicuntur *Muræna* scæminini tantum sexus esse, e serpentibus concipere, & ob id a piscatoribus sibilo evocari, & capi, &c. at loco mox citato idem Plinius retulerat, eam esse vulgi dumtaxat opinionem; & ex Aristotele, Myrum vocari marem qui generat.

100. *Gurgite de Siculo.*] E freto quod est Siciliam inter & oram extremæ Italiæ meridionalem: alias *Mamertino*, *Rhegino*, *Scyllæo*; hodie *Faro di Messina*. Porro continentem olim cum Italia Siciliam, at maris impetu, sive terræ motu fuisse distractus aiunt Strabo lib. 6. Virg. *Æneid.* 3. &c.

Dissiluisse ferunt, cum protinus utraque tellus Una foret, venit medio vi pontus, & undis, Hesperium Siculo latus absceidit, arvaque & urbes.

Littore diductas angusto interluit aestu.

Se continet.] Antro *Æolio*.

Auster.] Ventus meridionalis imbrifer & aquosus, mare Siculum turbare solitus. Gellius lib. 2. c. 22. Ovid. *Met.* 1. Fab. 2.

Notus se cohibet, cum quiescit, atque exsiccat alas humidus in ergastulo, retia tunc audacia spernunt mediam Charybdim. At vos expectat anguilla longa colubræ affinis, vel Tiberinus hyeme labeculis notatus, idemque listorum servus, fluente colluvione saginatus, atque assuetus subire cavernam media Suburra. Illi cuperem non multa loqui, si commodam præstet auriculam. Nullus à te postulat eadem, quæ Seneca dabat familiaribus egenis, nec quæ Piso benignus, nec quæ Cotta donare consueverat.

Dum sedet, & ficit madidas in carcere pennas,
Contemnunt mediam temeraria lina Charybdim.
Vos anguilla manet longæ cognata colubræ,
Aut glacie aspersus maculis Tiberinus, & ipse
Vernula riparum pinguis torrente cloaca, 105
Et solitus mediæ cryptam penetrare Suburra.
Ipsi pauca velim facilem si præbeat aurem:
Nemo petit, modicis quæ mittebantur amicis
A Seneca; quæ Piso bonus, quæ Cotta solebat

ANNOTATIONES.

101. *Siccata madidas in carcere pennas.*] Poëticæ omnia. Ovid. Met. 1. Fab. 7.

Emittitque Notum: madidis Notus evolat alis.
Virgil. Æneid. 1.

. *Vasso Rex Æolus antro
Luctantes ventos tempestatesque sonoras
Imperio premit, ac vinculis & Carcere frenat.*

102. *Contemnunt mediam temeraria lina Charybdim.*] Piscatores audent piscari in mediis etiam vorticibus, dum Auster non sævit.

Lina.] Linea vela & retia. Meton.

Charybdim.] Gurgis est in freto Siculo naufragiis infestus, juxta Pelorum Promonterium, hodie, *Capo Faro*. Ibi per magnas circumductiones atque vortices navigia submerguntur ac detrahuntur in profundum. Strabo lib. 6. *Charybdi* ex adverso respondet Scylla scopulus. Virg. Æneid. 3.

Dextrum Sylla latus, levum implacata Charybdis

Obsidet, &c.

Mitto quod de *Charybdi* meretrice post raptos furtim Heiculis boves, a Jove fulminata Poetæ fabulantur.

103. *Anguilla.*] Notus piscis, vulgaris cibus.

Cognata colubræ.] Ob similem formam. Adde quod anguillam cum colubro misceri aiunt, sicut mox de muræna dixi.

104. *Glacie.*] Hyemis enim & frigoris tempore has creduntur maculas contrahere.

Aspersus maculis.] Cui venter albus nigris est notis maculosus; hincque vilior indicatur. Nam optimus ille, qui caret istis maculis, teste Columella, lib. 9. c. 17.

Tiberinus.] Lupus, aut quisvis alius e Tiberi amne piscis, quem tempore Juvenalis Romæ vilem fuisse existimandum est. Nam alioqui Macrobius lib. 3. c. 16. *Tiberinos* lupos, & omnes ex hoc fluvio pisces in deliciis & honore fuisse affirmat, testemque adhibet Varronem; subdit ta-

men ignorare se, cur illis ita visum fuerit. Plinius etiam lib. 9. c. 54. lupos Tiberinos commendat, eos maxime qui duos inter pontes capti essent; ob aquam ibi concitatiores nimirum, quod idem Macrobius laudat ibid. Lucilius pariter. Et Horat. lib. 2. Sat. 2. sic habet:

. . . *Lupus hic Tiberinus in alto*

Captus hiet, pontesne inter jactatus? &c.

Vide eximias piscis lupi dotes apud Athenæum lib. 7. c. 17. ubi & piscium sapientissimus is celebratur.

105. *Vernula riparum.*] Vel cœnosa littora cœnans, iisque additus mancipii instar; vel, natus verno tempore in ripis: sic enim proprie verna dicitur.

Cloacæ.] Sordibus inde manantibus.

106. *Cryptam.*] Fornicem, seu meatus subterraneos, per quos urbis sordes egeruntur in Tiberim.

Suburra.] Est vicus & regio urbis præ ceteris immunda. Vide Sat. 3. v. 5. & Pers. Sat. 5. ver. 32.

107. *Ipsi.*] Virroni avaro.

108. *Quæ mittebantur amicis à Seneca.*] Non petimus ut sis æque largus in tuos clientes, O Virro, ac fuit erga suos Seneca.

109. *Seneca.*] L. Annaeus Seneca, Cordubensis, inter Stoicos morum sanctitate clarus, Neronis Præceptor, Pisonianæ conjurationis invidia aspersus, ab ipso iussus mori, infectis venis constanter vita excessit. Fuit autem ille dives perinde ac munificus. Corn. Tacit. Annal. 14. & 15. de Seneca vide plura, Sat. 8. v. 212.

Piso, Cotta.] C. Piso Calpurnius Claudio Imperante celebris erat liberalitate & munificentia: pariter & Aurelius Cotta sub Nerone. De hoc Tacit. Annal. 6. de illo, lib. 15. uterque vero Romæ valde nobilis: & Pisonum quidem genus ad Numam referebatur. Unde Horat. in Art. Poët. Pisones ita compellat: *Vos, à Pompilius sanguis.*

Largiri: namque & titulis, & fascibus olim 110
Major habebatur donandi gloria: solum
Poscimus, ut cœnes civiliter. Hoc face, & esto,
Esto (ut nunc multi) dives tibi, pauper amicis.
Anseris ante ipsum magni jecur, anseribus par
Altilis, & flavi dignus ferro Meleagri 115
Fumat aper. Post hunc raduntur tubera, si ver
Tunc erit, & facient optata tonitrua cœnas
Majores: tibi habe frumentum, Alledius, inquit,

Quondam etenim decus largi-
endi plaris aestimabatur, quam
vel insignia, vel fascēs. Unum
rogamus, ut epuleris urbanē.
Id præsta, sisque, sis (quem-
admodum hodie complures) o-
pulentus tibi, egens familiari-
bus. Ante illum hepar ingen-
tis anseris, altilis anseri aqua-
lis, atque aper Meleagri telo
non indignus fumum exhalant.
Post eum tubera raduntur, si
tum fuerit verna tempestas,
ac desiderata tonitrua præsent epulas ampliores.

ANNOTATIONES.

110. *Titulis.*] Honoribus, imaginibus, nobilitate.

Fascibus.] Insignibus Magistratum. Nam Dictatori viginti quatuor, Consuli duodecim, Proconsuli & Prætori sex lictores cum fascibus apparebant. Porro fascēs illi constabant securibus & virgis e betula quidem arbore e Gallia in Italiam ad id translata, teste Plinio lib. 16. c. 18. ubi terribilem eam vocat. Circumligatis autem virgis pluribus ita securis una includebatur, ut ferri acies in summitate fascium emineret. Cur illi vero fascēs colligarentur, docet in Problem. Plutarchus, nempe hinc significatur præcipitem esse non debere Magistratus iram, sed cunctatione & mora, dum sensim virgæ solvuntur, maturam & sapientem: additque ibidem virgis castigari quæ corrigi possunt, quæ vero non, securibus præcidi.

112. *Cœnes civiliter.*] Communi cum clientibus mensa, communibus item epulis, siue sint hæc viles, seu lautæ. Sic enimerit salvus honor clientum. Quippe videtur injuriosum quod aliis dapibus dives Patronus, aliis clientes & amici ad cœnam vocati in eadem mensa vescantur. Vide Plin. lib. 2. Epist. 6. ubi ait de cœna quadam: eam fuisse fordida simul & sumptuosam: nam sibi & paucis opima quædam is qui invitaverat, vilia cæteris & minuta ponebat. Vinum etiam aliud sibi & nobis, aliud minoribus amicis, aliud suis nostrisque libertis, &c. Et Mart. lib. 3. Epig. 59.

Cum vocor ad cœnam, &c.

Cur mihi non eadem quæ tibi cœna datur?

Ostrea tu sumis, &c.

Cur sine te cæno, cum tecum, Pontice, cœnem?

113. *Dives tibi, pauper amicis.*] Cæterum tibi liceat, quando solus eris, epulari laute; parce vero, quando cum aliis, & cum familiaribus: dummodo paria tibi aliisque fercula proponan-

tur: has tibi condonamus avaritiæ sordes.

114. *Ante ipsum.*] Ante Patronum quidem apponuntur, &c.

Anseris magni jecur.] Plin. lib. 10. c. 22. *Fartilibus*, inquit, in magnam amplitudinem crescit (jecur scilicet) exemptum quoque lacte malse augetur. Nec sine causa in quæstione est, quis primus tantum bonum invenerit, Scipio Metellus vir Consularis, an M. Sestius eadem ætate Eques Romanus, &c. Vide & Pers. Sat. 6. v. 71. ad hæc verba: satur anseris extis.

115. *Altilis.*] Anas, Gallina, quæ ad id aluntur, ut saginentur.

Flavi.] Homeric. Epithet. ξανδός. Vide Gell. lib. 2. c. 26.

Dignus ferro Meleagri.] Par magnitudine illi apro, quem interfecit Meleager. Vide Ovid. Met. 8. Fab. 4.

116. *Fumat.*] Caler coctus & mensæ appositus.

Raduntur.] Purgantur abrafo cortice, atque ad escam præparantur: vel sarculo evelluntur & abraduntur e terra. Nonnulli codices habent *traduntur*, id est, apponuntur; quod quidem ipse contextus fulcire videtur.

Tubera.] Hæc de genere fungorum sunt, atque velut terræ callum, nullis fibris nixa; aut saltem capillamentis, &c. ut ait Plinius lib. 19. c. 2. Mart. lib. 13. Epig. 50.

Rumpimus altricem tenero de vertice terram

Tubera: boletis poma secunda sumus.

Si ver.] Tunc enim sunt tenerissima. Ex Plin.

117. *Optata tonitrua.*] Gulosi nimirum optant tonitrua fruges alioqui vastatura, eo quod illa faciunt ad tuberum procreationem. Plin. lib. 19. c. 3. Plut. Quæst. Convival. 4. Quæst. 2. Athen. lib. 2. c. 21.

Cœnas majores.] Seu quod tubera & alia ejusmodi gulam acuant; seu quod uno ferculo cœnam augent.

118. *Alledius.*] Nomen belluonis.

O Libya, tibi serva triticum, ait Alledius; solve boves, dummodò tubera nobis transmittas. Ac ne ulla deficiat iracundia, interim considera structorem mensæ subsilientem, atque chironomonta, culero volitante quoadusque persecerit præcepta doctoris universa. Neque parva certè differentia interest, quâ gestulatione lepores, & quâ gallina concidantur. Pedibus raptaberis, ut Cacus ab Hercule percussus, atque statuëris extrâ, si aliquid ansis unquam mutire, quasi geras tres appellationes. Ecquando tibi Virro calicem porrigit, ac scyphum accipit tuis labris admotum? Ecquis inter vos tam imprudens, quis deploratus, ut domino sic loquatur, pota? Multa sunt, quæ pronuntiare

O Libye, disjunge boves, dum tubera mittas. Structorem intereâ, ne qua indignatio desit, 120 Saltantem spectes, & chironomonta volanti Cultello, donec peragat dictata magistri Omnia. Nec minimo sanè discrimine refert, Quo gestu lepores, & quo gallina secetur. Ducëris planta, velut ictus ab Hercule Cacus; Et ponere foris, si quid tentaveris unquam 126 Hiscere, tanquam habeas tria nomina. Quando propinat

Virro tibi, sumitque tuis contacta labellis Pocula? Quis vestrum temerarius usq; adeo, quis Perditus, ut dicat Regi, bibe? Plurima sunt quæ 130

ANNOTATIONES.

119. Libye.] Hæc Africæ pars ingens, pro ipsa sæpe, & hic quidem sumitur.

Disjunge Boves.] Ne ara, ne fere aut mete frumentum quod Romam transmittas, ut soles: at deinceps gulæ nostræ delicias tubera dumtaxat educa.

Tubera mittas.] In Africa tubera nasci laudatissima, sicut & in aliis locis æque siccis, tabulosis & frutetosus, docent Plin. cit. lib. 19. c. 2. & Athen. pariter citato mox loco.

120. Structorem.] Struendæ mensæ, ferculorumque dissecandorum magistrum, Apuleio diribitorem, Petronio scissorem, Liphio & aliis carptorem legimus. Hujus erat munus & ars bene fercula disponere & collocare, cibosque eleganter in frustra concidere. Vide Sat. 9. v. 110.

Ne qua indignatio desit.] Ut multiplex indignandi causa suppetat; etiam vero ex ista in pincernis luxuria & fastu.

121. Saltantem.] Veluti ad numeros corpus moventem, dum erudite altitia dissecat, & convivis facete ministrat ac apponit.

Chironomonta.] Manus artificiose dirigentem ac gestulantem tam scite, ut gladiolus quo scindit, volare videatur, adeo veriat agiler, *Χειρ, manus, & νόμος, lex.* Metaphora a Chironomis, qui certis manuum motibus ac gestibus saltabant.

122. Magistri.] Trypheti concidendorum ex arte ciborum doctoris, de quo Sat. 11. ver. 137. Erant enim Romæ qui docerent eam artem, in altilibus ligneis, ut postea diceret amplius, Sat. nimirum 11. Plin. lib. 10. c. 50, Postea culinarum artes, ut clunes spectentur, ut dividantur in tergora, ut à pede uno dilatata (gallinæ) repositoria occupent. Seneca de brevitate vitæ c. 12. Quanta arte scindantur aves in frustra

non enormia, &c. Idem de Vita beata cap. 17. Perite servitur (aliis struitur) & est aliquis scindendi obsonii magister. Et, ad Lucil. Ep. 47. Alius pretiosas aves scindit, & per pectus & clunes certis ductibus circumferens eruditam manum, in frustra excutit.

124. Quo gestu lepores, &c.] Diversi quippe ritus concidendi singula; & in variis variæ gestulationes observabantur a peritis illis mensæ doctoribus ac ministris.

125. Ducëris plantâ.] Foras extraheris perinde ac ille Cacus olim ab Hercule.

Cacus.] Gigas, quem clava ictum Hercules interfecit, quod suos boves abduxisset, & plantâ arreptum protraxit ex antro in quod furtum ille suum compegerat. Virg. Æneid. 8. Liv. lib. 1. Eutrop. Dionys.

127. Hiscere.] Obmurmurare & conqueri de facta tibi injuria.

Tanquam habeas tria nomina.] Prænomen, cognomen; ut C. Jul. Cæsar. Publ. Cornel. Scipio, quod Nobilium est. Quidam sic intelligunt, tanquam fur sis, ut pro tribus literis tria nomina ponantur; sed melius, tanquam sis nobilis. Vetus Schol. Aliter explicant alii, nempe quod sis libertus & Patrono obnoxius, ex Politiano Miscell. cap. 31. sed acute magis quam vere, meo judicio.

Quando propinat Virro tibi.] An unquam suum tibi calicem offert, aut tuum accipit? Quod superbiam ejus, ac tui contemptum indicat. Vide Martial. lib. 2. Epigr. 15.

130. Perditus.] Desperata fortuna, unde non metuat potentes offendere.

Dicat Regi, bibe.] Propinans ac porrigent scyphum Nobili cuipiam.

Non audent homines pertusa dicere læna.
 Quadringenta tibi si quis Deus, aut similis Dīs
 Et melior fatis donaret, homuncio quantus
 Ex nihilo fieres, quantus Virronis amicus! 134
 Da Trebio, pone ad Trebium: vis frater ab istis
 Ilibus? O nummi, vobis hunc præstat honorem:
 Vos estis fratres. Dominus tamen, & Domini Rex
 Si vis tu fieri, nullus tibi parvulus aula
 Luserit Æneas, nec filia dulcior illo. (140
 Iucundum & carum sterilis facit uxor amicum.
 Sed tua nunc Mycale pariat licet, & pueros tres
 In gremium patris fundat, simul ipse loquaci
 Gaudebit nido, viridem thoraca jubebit
 Afferri, minimasque nuces, assenque rogatum,
 Ad mensam quoties parasitus venerit infans. 145

non attentant homines pallio
 perforato. Si quadringenta de-
 derit: tibi Numen aliquod, vel
 qui piam Numinibus equalis,
 atque satis benignior, quam
 magnus homo est nihilo, quam
 intimus Virroni evaderes! Di-
 ceret sane tunc: dona Trebio,
 appone ante Trebium: germa-
 ne, an appetis de his intestinis?
 O nummi, vobis istam desert
 observantiam. Vos estis ger-
 mani. Attamen si tu cupis
 esse dominus, atq; domino im-
 perare, ne nullus tibi parvus
 Æneas luserit in aula, neque
 filia eo carior. Coniux infan-
 cunda familiarem efficit gra-
 tum atque dilectum. Verum
 quamvis uxor tua Mycale mo-
 do parturiat ac tergeminos in-
 fantes in paternum sinum edat;

ille tamen non delectabitur nido garrulo, prasinum thoracem proferri imperabit, ac nuces parvulas;
 atque petitam stipem, quodcumque parasitus puer accesserit ad mensam.

ANNOTATIONES.

131. *Homines pertusa læna.*] Ignobiles & pauperuli, quorum trita vestes ac laceræ.

132. *Quadringenta tibi si, &c.*] Quod si dives repente fias, tum colet te Virro, qui te inopem contemnit.

Quadringenta.] Sesteria, Equestrem centum, de quibus vide Sat. 1. ver. 106. & Sat. 2. ver. 117.

Similis Dis.] Princeps ac dives aliquis perinde munificus ut Dii.

133. *Melior fatis.*] Beneficentior erga te quam fatis.

135. *Da Trebio.*] Tum certe Virro pincerat & strictiori imperaret optima tibi apponere. *Trebio.*] Supra ver. 19.

Ab istis ilibus.] E partibus delicatioribus, e famine, quod quidem erat in cupediis; teste Plinio lib. 11. c. 37.

136. *O nummi vobis, &c.*] Divitias, non hominem spectat aut colit.

137. *Domini Rex si vis, &c.*] At si Virroni plane vis dominari, ejusque intimam familiaritatem nancisci, oportet ut liberis careas; si enim ille spem concipiet captandæ tuæ hereditatis. Vide Martialis lib. 11. Epig. 56.

138. *Nullus tibi parvulus, &c.*] Sumptum quarto Æneidos.

139. *Nec filia dulcior illo.*] Nec videaris plus amare filiam tuam quam Virronem amicum. Vel, ne ita diligas filiam, ut diligeres filium.

140. *Iucundum & carum sterilis, &c.*] Vir sine prole placet admodum Virroni aliisque captoribus avaris.

141. *Sed tua nunc Mycale.*] At quamvis habeas filios & hæredes, si tamen dives fueris, Vir-

ro ejusque similes te observabunt.

Mycale.] Legunt alii, *Micale*, derivantque a *μύκμος*.

Pueros tres.] Ter geminos nasci certum est Horatiorum Curatorumque exemplo, (de quibus Livius lib. 1.) inquit Plinius lib. 7. c. 3. ubi & quaternos Ostia sub Augusto, quinos in Peloponneso, septenos etiam in Ægypto uno partu editos refert.

142. *Simul.*] Quidam legunt, *semel*, alii, *simul*, referuntque ad præcedentem sententiam: at alii ad posteriorem.

Simul ipse loquaci, &c.] Adulator iste quamvis orbem te velit, simulabit se delectari admodum loquacitate pueruli tui, qui adhuc est in cunis.

143. *Nido.*] Metonymia simul & Metaphora ab aviculis. Id est, parvulo in cunabilis constituto, ubi jam garrere gestit, & conatur loqui.

Viridem thoraca.] Pectoris munimentum, & alia munuscula donabit pueri tuam captans amicitiam, ut morienti forte illi hæres a te substituat: vel hunc præstat nummis tuis ac opibus honorem, ut supra.

Viridem.] Viridis nempe coloris vestes pueris dabantur. Is enim veri dicatus ætati primæ congruit.

144. *Minimasque nuces.*] Avellanas, pomæ &c. quibus capiuntur juvenuli.

Assenque rogatum.] Roganti quoque (ut fit) parvulo non negabit pecuniam, qua erat crepundia, nuces, & similia.

145. *Ad mensam quoties, &c.*] Quoties eum cenantem adierit puer, more parvuli cibum petens, ingeret etiam ultro munera.

Vilibus

Familiaribus infimis apponuntur fungi dubii, Patrono boletus: at qualem comedit Claudius ante eum conjugis, post quem nihil ultra comedit. Virro sibi aliisque Virronibus imperavit ea proferri poma, quorum unica fragrantia replearis, qualia ferebat continuus Autumnus Corcyrensis: qua suspicari queas detracta sororibus Africanis. Tu poma uteris scabioso, quale in propugnaculis mandit qui sento protegitur atque casside, ac flagrum timens vibrare telum docetur à Capella piloso.

Vilibus ancipites fungi ponentur amicis,
Boletus domino; sed qualem Claudius edit,
Ante illum uxoris, post quem nil amplius edit.
Virro sibi & reliquis Virronibus illa jubebit
Poma dari, quorum solo pascaris odore, 150
Quia perpetuus Phæacum Autumnus habebat;
Credere quæ possis surrepta sororibus Afris.
Tu scabie frueris mali, quod in aggere rodit
Qui tegitur parma, & galea, metuensque flagelli
Discit ab hirsuto jaculum torquere Capella. 155

ANNOTATIONES.

146. *Vilibus ancipites fungi ponentur amicis.*] Vide Plin. lib. 2. Epist. 6. cujus locum habes supra ver. 112. Annotat. ad hæc verba, *Cænes civiliter.*

Ancipites fungi.] Alii enim sunt boni, alii mortiferi. Plin. lib. 22. c. 22. *quorundam ex his facile noscuntur venena, diluto robore, rancido aspectu, livido intus colore, rimosa stria, pallido per ambitum labro.* Et cap. 23. *ii sunt, inquit, tutissimi quibus rubet caro, magis diluto rubore, quam boleti.* Alii codices habent, *qui rubent callo, minus diluto rubore, quam boleti.* Vide Athen. lib. 2. c. 19. & Sueton. Neron. c. 33. ubi jocus Nero Deorum cibum fungos appellat.

147. *Boletus.*] Species fungorum innocua, eoque rara. Unde Martial. lib. 13. Epigr. 48.

Argentum atque aurum facile est, lanamque togamque,

Mittere: Boletos mittere difficile est.

Qualem Claudius edit.] Mart. lib. 1. Epig. 21.

Boletum, qualem Claudius edit, edas.

Claudius.] Romanorum quintus Imperator, boletorum appetentissimus. Sueton. Tacit.

148. *Ante illum uxoris, &c.*] Ante ultimum illum quem porrexit ei Agrippina uxor venenatum, quo & extinctus est. Sueton. Claud. c. 44. Plin. l. 22. c. 22. *Inter ea qua temere mandantur, inquit, Boletos merito posuerim, optimi quidem hos cibi, sed immenso exemplo in crimen adductos, veneno Tiberio Claudio Principi per hanc occasionem a conjuge Agrippina dato: quo facto illa terris venenum alterum, sibi que ante omnes, Neronem suum dedit.*

149. *Reliquis Virronibus.*] Sui similibus opulentis.

150. *Quorum solo pascaris odore.*] An respicit ad id quod refert Athenæus l. 3. c. 7. Mala

quædam Hesperidum vocari, suaviter quidem olentia, at parum cibo idonea, &c. An porius innuit ea poma tam exquisiti odoris esse, ut sua vel fragrantia pascere?

151. *Perpetuus Phæacum Autumnus.*] Hortos Alcinoi perpetuis fructibus nobiles intelligit. Vide Hom. Od. 7. & 8. & Mart. l. 7. Epig. 41.

Phæacum.] Corcyra Insula sic dicta primum a Nympha cognomine, dein, ejus populi dicti *Phæaces* a *Phæaco* Rege, Neptuni & Corcyrae Nymphæ filio. Illa Epiro adjacet, in Ionio mari, vocaturque hodie *Corfu*.

152. *Surrepta.*] Sicut olim Hercules, ut fabulantur, occiso pervigili dracone, ea abstulerat. Hom. Ovid. & alii.

Sororibus Afris.] Hæ sunt Hesperides tres, *Ægle, Arethusa, Hesperethusa*, aureis malis in horto nascentibus celebres. Plin. l. 19. c. 4. *Antiquitas, inquit, nihil prius mirata est, quam Hesperidum hortos ac Regum Adonis & Alcinoi.* Et sub finem ejusdem capitis, hortos illos ait fuisse ad Lixum Mauritanie oppidum, ducentis passibus ab Oceano, juxta delubrum Herculis, antiquius Gaditano, ut ferunt.

153. *In aggere rodit qui, &c.*] Miles tyro, in castris deficiente sæpius commeatu, nullum cibi genus respuens. Numquid enim hic intelligenda, quæ refert Plinius, l. 15. c. 14. *Satis in castrorum aggeribus mala?*

154. *Parma.*] Breve scutum est, quale gerant tyrones. Virgil.

Parmaque inglorius alba.
Metuensque flagelli.] Vapulabant qui exerrabant a scopo.

155. *Hirsuto Capella.*] Centurione vel Gladiatore tyrones exercente. Sene Magistro, *Capella* campi Doctore, ut habet vetus Schol. aut certe glossa interlinearis, ut vult Theod. Pulmannus

Forfitan

Forſitan impenſæ Virronem parcere credas:
Hoc agit. ut doleas: nam quæ comœdia? Mimus
Quis melior plorante gula? Ergo omnia fiunt,
Si neſcis, ut per lacrymas effundere bilem
Cogaris, preſſoque diu ſtridere molari. 160
Tu tibi liber homo, & regis conviva videris;
Captum te nidore ſuæ putat ille culinæ:
Nec malè conjeſtat: quis enim tam nudus, ut illum
Bis ferat, Hetruſcum puero ſi contigit aurum,
Vel nodus tantum, & ſignum de paupere loro? 165
Spes benè cenandi vos decipit: Ecce dabit jam
Semefum leporem, atque aliquid de clunibus apri;
Ad nos jam veniet minor altilis: inde parato,
Intaſtoque omnes, & ſtriſto pane tacetis.

nabis leporem dimidâ parte devoratum, & quidpiam e natibus apri. Mox nobis continget altilis
cennior. Hinc ſiletis cuncti appoſito vobis pane duro etiam atque illitato.

ANNOTATIONES.

Sueton. Velpaf. cap. 3. meminit Statillii Capella Equitis Romani, quem hic nonnulli notari volunt.

Hirſuto.] Veſte piloſa cooperto, vel proluxa barba crinibuſque intonſis horrido, quod affectabant bellatores, ut annotavi cum alibi, tum ad Perſii Sat. 3. ver. 77. plurimi legunt, *hirſuta*, explicantes de pharetra quæ caprina pelle integri ſolebat. Alii dicunt poſitam olim capellam pro ſcopo: quod non immerito rejicitur. Lipſius Centur. 2. Ep. 31. quæ Joſiæ Mercero inſcribitur, improbat Scaligerum corrigentem hunc Juvenalis verſum, legentemque *hirſuto capella*: ſed quam ob rem, non explicat.

156. *Impenſæ Virronem parcere.*] Cum parca te excipit menſa.

157. *Mimus*] Hiſtrio diſta aliorum geſtibus exprimens, a *μῖμος*, imitari.

158. *Quis melior plorante gula.*] Quid jucundius quam videre hominem gulofum Plautino Gelafimo paraſito ſimilem, cum præſertim non ſiſte, ſed vere deplorat famis & inediæ miſerias? Vide Plaut. Stich. Scen. 3. & alibi.

159. *Effundere bilem.*] Iram & indignationem depromere, ac ringi: quod Virroni ſit pro Comœdia. Unde vides, quo te loco ille deputer, nempe ridiculi.

160. *Stridere.*] Frendere, obmurmurare.

Molari.] *Molares* dentes ſunt ultimi illi admorſum atterentes cibum ac molentes: unde nomen.

161. *Tu tibi liber homo, &c.*] Tibi quidem videris eſſe aliquid, nobilis ac ingenuus, eo quod adhiberis menſæ hominis opulenti: at ille te ſuæ velut aſſeciam culinæ mancipiumque jure aſpernatur.

163. *Nudus.*] Egens & inops rerum omnium.

Fortaſſe putes Virronem ſumptibus temperare. Imò facit illud ut lugeas. Etenim qualis Comœdia? Ecquis hiſtrio potior edacitate lacrymante? Aguntur itaq; univerſa, ſi ignoras, ut adigaris per ſletus bilem ejicere, ac longius fremere attrito molari. Tu te credis hominem ingenuum ac domini conviſtorem. Hic te exiſtimat alleſtum odore ſuæ culinæ. Neque perperam ſuſpicatur. Enimvero quis adeo ſpoliatus, ut iſtum patiatuſ ſemel ac iterum, ſi puer natus eſt aurum Thuſcum, aut nodum dumtaxat, ac notam ex inope corrigia? Expectatio cenæ lautioris vos fallit. En mox do-

Illum.] Patronum, Dominum, Regem, arrogantem ac ſuperbum, qui cibos præbet cum tanta contumelia.

164. *Hetruſcum puero ſi, &c.*] Si liber fuerit, ieu ingenuo, ſeu libertino genere editus.

Hetruſcum aurum.] Bulla aurea, quam pueri nobiles collo ſuſpenſam ferebant. De ea vide quæ notabimus ad Perſii Sat. 5. v. 31. *Hetruſcam* vocat, ſeu quod ab Hetrufcis morem hunc Romani eſſent mutuati, ſeu quod eum inſtituerit Tarquinius Priſcus in Hetruria natus, qui & filium ſuum annos natum quatuordecim, quod hoſtem manu percuſſerat, & pro concione laudavit, & bulla aurea prætextaque donavit. Macro. lib. 1. Saturn. cap. 6.

165. *Nodus tantum, &c.*] *Nodus* e loro, ſeu bulla coriacea, quam geſtabant tenuiores ac libertini, in ſignum libertatis. Etenim libertinorum quoque filiis ſubinde conſeſſum, ut lorum in collo pro bullæ decore geſtarent, quod teſtatur Macro. loco mox citato.

166. *Ecce dabit jam, &c.*] Sic apud vos cogitatis quidem: at, dum ſperatis venturas ad vos ſaltem reliquias lautitiarum Patroni, hinc ſit ut nec attingatis viles cibos vobis propoſitos.

168. *Minor altilis.*] Gallina, anas. Nam anſer major eſt altilis.

Inde parato, &c.] Fortaſſe comedendum cum altili panem reſervantes, illum non guſtatis, & cum ſilentio expectatis, ſed fruſtra.

169. *Striſto pane.*] Vel cruſtis cultro abraſis leviter perſtriſto; vel ſtriſtim ablato e menſa, vel duritiæ conſtriſto & ſolido, quod ſupra innuit, ver. 68.

Tacetis.] Conqueri non audetis, ac juſtam illam indignationem promere, quam habetis in animo.

Ille

Is sapiens est, qui te ita tractat. Quandoquidem cuncta vales tolerare, etiam debes, aliquando percutiendum offeres caput summitate detonsa; & meritis istam cenam: atque tantum familiarem, non metues ferre gravia flagella.

Ille sapit, qui te sic utitur. Omnia ferre
Si potes, & debes; pulsandum vertice raso
Præbebis quandoque caput, nec dura timebis
Flagra pati, his epulis, & tali dignus amico.

170

ANNOTATIONES.

170. *Ille sapit.*] Ille dives bene quidem & sapienter facit, o Trebi parasite, qui te sic abutitur ad omnem injuriam parato, & dummodo suppetant ac suggerantur cibi quacunq; tandem ratione, nullum ignominiae genus abhorrente

171. *Et debes.*] Ex more & merito parasiticae conditionis, obligaris ad omnia perferenda.

Pulsandum vertice raso, &c.] Quin etiam liber cum sis, servilia tamen verbera sponte ex-

icipies ab eo qui te sua mensa & familiaritate dignatur.

Vertice raso.] Qui asserebantur in libertatem, si rasum caput habebant, ut fuisse docebimus ad Persii Sat. 5. ver. 82. & seq. Alii sic interpretantur; tibi etiam per ludibrium abradi verticem ac percuti a superbo divite patieris ultro, ut istas epulas ac talem amicum tibi concilies. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 10.

SATIRA VI.

INTERPRETATIO.

Existimo castitatem regnante Saturno in terris habitasse, & aliquandiu conspectam, quando antrum algens suppeditabat ades modicas, & equali umbraculo contegebat ignem, & Penates, & greges, & Magistros: quando montana conjux nemorensē parabat lectum foliis & palea,

CRedo pudicitiam Saturno rege moratam
In terris visamq; diu; cum frigida parvas
Præberet spelunca domos, ignemque Laremque,
Et pecus, & dominos communi clauderet umbra:
Silvestrem montana torum cum sterneret uxor

5

ignem, & Penates, & greges, & Magistros: quando montana conjux nemorensē parabat lectum foliis & palea,

ANNOTATIONES.

1. *CRedo pudicitiam.*] Hac Satira Juvenalis, varia mulierum facinora commemorando, Urpidium Posthumum ab uxore ducenda dissuadet.

Saturno rege.] Cum Saturnus Coeli & Vestæ filius in Latio regnabat; cumq; vigeat virtus & innocentia. Unde & fuisse tunc aureum seculum fabulantur. Hesiod. Op. 1. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 64. Virgil. Eclog. 4. & Æneid. 8. Ovid. Met. 1. Fab. 3. & 4. Lactant. lib. 1. cap. ult. & lib. 5. cap. 5. Sanctus Hieron. Comment. in Isaiam, lib. 4. cap. 11. & lib. 9. cap. ult. in fine.

3. *Spelunca domos.*] Ovid. Met. 1. Fab. 4. --- *Domus antra fuerunt,*

Et densi frutices, & juncta cortice virga.

Domos.] Has quidem lateritias Athenis condidere primi Euryalus & Hyperbius fratres: luteas vero Toxius, sumpto ab Hirundinum nidis exemplo. Plin. lib. 7. cap. 56.

Larem.] Qui Deus familiaris colebatur in foco.

5. *Silvestrem montana.*] In montibus educata, ubique vivere sueta. Hic Horat. *Silvestres homines*, inquit ad Pisones, v. 391.

Frondebis,

Frondebis, & culmo, vicinarumque ferarum
Pellibus: haud similis tibi Cynthia, nec tibi, cujus
Turbavit nitidos extinctus passer ocellos:
Sed potanda ferens infantibus ubera magnis,
Et sæpè horridior glandem ructante marito. 10
Quippe aliter tunc orbe novo, cœloque recenti
Vivebant homines; qui rupto robore nati,
Compositique luto nullos habuere parentes.
Multa pudicitiae veteris vestigia forsan,
Aut aliqua extiterant, & sub Jove, sed Jove non-
dum

Barbato, nondum Græcis jurare paratis
Per caput alterius, cum furem nemo timeret
Caulibus, aut pomis, & aperto viveret hortus.
Paulatim deinde ad Superos Astræa recessit,

& propinquarum, pelliculis be-
stiarum: non tibi par, o
Cynthia; neque tibi, cujus ocel-
los fulgentes conturbavit mor-
tuis passerulus: at grandio-
ribus pueris mammas præbens
ebibendas, ac interdum agre-
ssior viro glandem eructante.
Nam alio modo in mundo &
aëre tunc recenter factis homi-
nes vixitabant, qui fracto quer-
cu orti, & ceno formati nul-
los parentes agnoscebant. Pla-
rimum castitatis antiquæ signa
vel paucæ fortasse restabant
etiam sub Jove, at Jove non
adhuc barbam habente; Gra-
cis nondum assuetis jurare per
caput aliorum: quando nul-
lus metuebat prædonem bras-
siliis vel malis, atque debebat
hortulo patente. Postea sensim
ad cœlos evolavit Astræa,

ANNOTATIONES.

6. *Ferrarum pellibus.*] Lucret. lib. 5.
Necdum res igni scibant tractare, neque uti
Pellibus, & spoliis corpus vestire ferarum.
Sed nemora atque caros montes silvasque cole-
bant.

Et frutices inter condebant squalida membra.

Circum se foliis ac frondibus involventes.

7. *Haud similis tibi.*] Non æque culta ac tu.
Cynthia.] Propertii amasia, tot ejus carmi-
nibus celebrata. Sic habet Eleg. 1.

Cynthia prima suis miserum me cepit ocellis.

Nec tibi.] O Lesbica Catullo adamata.

8. *Turbavit.*] Fieribus nimis.

Extinctus passer.] Catull. Carm. 2. & 3.

Passer delicia mea puella, &c.

Passer mortuus est, &c.

----- O miselle passer,

Tuâ nunc operâ mea puella

Flendo turgiduli rubent ocelli.

9. *Potanda ferens infantibus ubera magnis.*] Primis enim sæculis grandiores, ut aiunt, nascebantur infantes aut certe grandiores materno lacte nutritos innuit. Unde Sat. 15. v. 70. sic habet:

Terra malos homines nunc educat atq; pusillos.

Quanti sit porro infantes non alieno lacti vesci docet Macrobius lib. 5. c. 11. Gell. lib. 12. c. 1. Plutarch. &c.

10. *Horridior.*] Neglectior, minus culta & ornandi se studiosa minus quam vir contra homines mores.

Glandem ructante Marito.] Marito exhalante odorem glandium, quibus tunc vesciebantur homines. Plin. lib. 7. c. 56. & Procem. lib. 16. ejusdem vero lib. cap. 5. ait e glandium farina panem aliquando factum, & apud Hispanias secundis mensis glandes adhiberi.

11. *Orbe novo.*] Recenter condito.

12. *Rupto robore nati.*] Egressi nimirum e truncis arborum excavatarum, in quibus noctu se condebant, indenasci videbantur. Hinc Virg. Æneid. 8.

Gensque virum truncis, & duro robore nata.

13. *Compositi luto.*] A Prometheo scilicet, qui dicitur a Poëtis e luto primos homines finxisse.

15. *Sub Jove.*] Sub quo fuit ætas argentea, jamque coeperunt omnia fieri deteriora.

Nondum barbato.] Juniore, & nondum tot adulteriis famoso, quibus se postea contaminavit.

16. *Nondum Græcis jurare paratis.*] Græcorum enim fides suspecta omni ævo. Sensus est, cum nondum perjuria inolevisset.

17. *Per caput alterius.*] Jurabant Veteres & per suum, & per aliorum caput, v. g. parentum, filiorum, &c. Imo & Deorum. Virg. Æneid. 9.

Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat.

19. *Astræa.*] Astræi Principis æquissimi, ut scribit Aratus; vel, ut aiunt alii, Jovis ac Themidis filia, proinde Justitiæ Dea putatur, quam fabulantur in cœlos evolasse, cum Terras videret sceleribus inquinari. Ovid. Metam. 1. Fab. 4.

Ultima Cœlestam terras Astræa reliquit.

illâ comitante; & amba simul germana abfcesserunt. O Posthume, priscum est ac vetustum turbare thalamum alterius, & spernere Genium sancti columinis. Ferreum continuo sæculum reliqua flagitia produxit universa. Primos adulteros aspexit ætas argentea. Tu nihilominus ævo nostro moliris catus, atque contractus, ac matrimonia. Et modò comeris à tonsore princepe: fortè etiam pignus digito prænūisti. Sapiens extiteras profectò. Conjugem sumis Posthume? Loquere ecquâ Tisiphone, quæis serpentibus infestaris? Vales pati dominatricem aliquam, cum supersunt tot funes? Quando aperta sunt fenestra sublimis ac tenebricosa? Quando pons Æmilii tibi se propinquum offert? Vel, si è pluribus nullus finis aridet, an non hoc satis existimas,

Hac comite, atq; duæ pariter fugere sorores. Antiquum & vetus est alienum, Posthume, lectionem Concutere, atque sacri Genium contemnere fulcrum. Omne aliud crimen mox ferrea protulit ætas. Viderunt primos argentea sæcula mœchos. Conventum tamen, & pactum, & sponsalia, nostram Tempestate paras; jamque à tonsore magistro pectus, & digito pignus fortasse dedisti. Certè sanus eras. Uxorem, Posthume, ducis? Dic quâ Tisiphone, quibus exagitare colubris? Ferre potes dominam salvis tot restibus ullam? Cum pateant altæ caligantesque fenestræ? Cum tibi vicinum se præbeat Æmilii pons? Aut si de multis nullus placet exitus; illud Nonne putas melius, quòd tecum pufio dormit? Pufio qui noctu non litigat? exigit à te Nulla jacens illic munuscula, nec queritur quòd Et lateri parcas, nec quantum jussit anheles:

ANNOTATIONES.

20. *Hac comite.*] Pudicitia honestatis Dea. *Sorores.*] Fides & Pudicitia. Vetus Schol. Horat. lib. 1. Od. 24.

Pudor, & Justitia soror
Incorrupta fides, &c.

21. *Antiquum & vetus.*] Jam dudum flagitia grassantur, a Jovis tempore nimirum.

22. *Sacri genium contemnere fulcri.*] Violari sanctitatem hdei conjugalis, ac Religionem matrimonii & thalami, cui Genius præsidet. De Genio vide quæ dicemus ad Persii Sat. 2. v. 3.

Fulcri.] Synecdoche, pro, thori fulcris nixi.

23. *Omne aliud crimen mox ferrea protulit ætas.*] Ovid. Met. 1. Fab. 4.

--- *Ætas de duro est ultima ferro.*
Protinus irruit vena peioris in ævum
Omne nefas, &c.

24. *Argentea sæcula.*] Quæ secunda fuit ætas regnante Jove.

Mæchos.] Fabulosos Deos flagitiis celebres, Jovem, Martem, Venerem, Mercurium, Apollinem, &c.

25. *Conventum.*] Vel conventa matrimonialia, vel amicorum & affinium cœtus, super tuis sponsalibus ac matrimonio.

Nostrâ tempestate.] Quia non fuit eritve corruptior.

26. *Tonsore magistro pectus.*] A tonsore imprimis docto comeris, ut sponsæ bellus ac nitidus appareas.

27. *Digito pignus.*] Annulum, in futuri mox

conjugii fidem ac amoris pignus. Est enim vinculum, non gestamen, quod ait Plin. lib. 33. cap. 1. Macrobi. lib. 7. c. 13. & Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 19.

28. *Sanus eras, &c.*] Hactenus sapuisti quidem, at jam tum despere incipis, cum quaeris uxorem. Vide Gell. lib. 1. c. 6.

29. *Tisiphone.*] Tres Noctis & Acherontis filiæ, vulgo Furia censentur, Aleto, Megæra, Tisiphone.

Quibus colubris.] Furiis colubros & serpentes pro crinibus affingunt Poëtæ. Virg. Æn. 7.

Hinc Dea caruleis unum de crinibus anguem conjicit.

30. *Dominam.*] Uxorem quæ viro dominetur ac imperatur.

Salvis tot restibus.] Cum præsto sint tot læquei, quibus te potius debeas strangulare.

31. *Caligantes fenestra.*] E quibus te præcipites noctu, ne forte deterreat earum altitudo. Vel, caligantes, id est, præ altitudine facientes caligare oculos.

32. *Æmilii pons.*] Ædificatus a M. Æmilio Scauro Censore, in via Flaminia ad unum ab urbe lapidem, unde facile possis in Tiberin defilire, ac submersus perire, nemine confuso aut impediante.

33. *Exitus.*] E vita, qua nondum emigrare velis.

Sed placet Urfidio lex Julia: tollere dulcem
Cogitat hæredem, cariturus turture magno,
Mullorumque jubis, & captatore macello. 40
Quid fieri non posse putes, si jungitur ulla
Urfidio? Si mœchorum turpissimus olim
Stulta maritali jam porrigit ora capistro,
Quem toties texit perituri cista Latini?
Quid, quodd & antiquis uxor de moribus illi 45
Quæritur? O Medici mediam pertundite venam.
Delicias hominis! Tarpeium limen adora
Pronus, & auratam Junoni cæde juvencam,
Si tibi contigerit capitis matrona pudici.
Pauca adeò Cereris vittas contingere dignæ; 50
Quarum non timeat pater oscula. Necte coronam
Postibus, & densos per limina tende corymbos.

Verum approbatur Urfidio lex Julia. Jucundum hæredem suscipere meditatur, licet privandus ingenti turture, ac mullorum pilis, atque macello conciliatore. Ecquid credas hand peragi posse, si aliqua Posthumus copulatur? Si nunc insanum os aperit conjugali frano adulterorum quondam celebravimus, quem tam sæpe occulavit arca Latini morituri? Quid, quod etiam investigatur ei conjux è prisca indole? O Medici, mediam venam scindite. O voluptas viri! Prostratus venerare januam Tarpeiam, atque macula Junoni buclam inauratam, si tibi evenerit materfamilias capitis casti. Ita rara merentur attrectare fasciolas Cereris, quantum basia

genitor hand metuat. Corollas valvis alliga, atque spissos racemos hederæ intende per fores.

ANNOTATIONES.

38. *Lex Julia.*] Quæ jubet eos hereditatem capere qui filios habent, inquit vetus Schol. Alii vero, eo quod, inquit, Urfidius satis egit adulterum, probat legem Juliam adulteria prohibentem, jamque uxorem ducit. Vide Sat. 2. v. 37.

39. *Hæredem.*] Legitimum e conjuge filium. *Cariturus turture magno.*] Munusculis licet non donandus deinceps amplius. Orbis diviribus hæredipetæ dona missitabant, ut notavimus ad Sat. 4. v. 18. & Sat. 5. v. 137. & seq.

Turture.] Vel avi, vel pilce, qui Græcis τούρνα, Latinis *passinaca marina* dictitatur. Plaut. Mostell. Act. 1. Scen. 1. v. 44.

Tu tibi istos habeas turtures, pistes, aves.

40. *Mullorumque jubis.*] Jubatis mullis. De his fufe ad Sat. 4. v. 15. & Sat. 5. v. 92.

Captatore macello.] Obsoniis, quæ in macello empta captatores donabant. Vide Sat. 5. v. 95. & 97.

41. *Quid fieri non posse putes, &c.*] Sic Virg. Eclog. 8.

Mopso Nisa datur, quid non speremus amantes?

Jungentur jam gryphes equis, &c.

Si jungitur ulla Urfidio.] Si reperitur quæ velit nubere mœchorum notissimo.

43. *Capistro.*] Metaphora ab equis.

44. *Quem toties texit.*] Ab ira & vindicta mariti supervientis, cum flagitium perpetraret. Vide Horat. l. 2. Sat. 7. v. 59.

Cista Latini.] Instar Latini, qui simile quid in Scena exhibuit: nimirum ab adultera confestim cista obiectus, & a morte servatus est, quam dubio procul intulisset ei deprehensio viri adulterium uxoris injuriamque suam ulciscens. Turneb. l. 20. c. 8.

Latini.] Is Domitiano carus erat mimus. De

quo Sat. 1. v. 36. Is postea propter adulterium Messalinæ punitus est, inquit vetus Schol. Mart. l. 9. Epig. 29.

Dulce decus Scenæ, ludorum fama Latinus
Ille ego sum, plausus, deliciæ quæ tua, &c.

45. *Quid, quodd & antiquis.*] Quinetiam tam stultus est Urfidius, ut castam nancisci uxorem speret, qualis aureo sæculo.

46. *Mediam pertundite venam.*] Quæ solet incidi furiosis ac phreneticis, ad medendum furori.

47. *Delicias hominis.*] Ironice, O delicatum nimis ac beatum, cui tam flagitioso pudica uxor contigerit! Vel, qui sibi tam fatalispe talis inventiendæ adulatur?

Tarpeium limen adora.] Jovem Capitolinum, cujus ædes in arce ac rupe Tarpeia, cole, eique sacrifica pro tam singulari beneficio.

48. *Auratam Junoni cæde juvencam.*] Plin. l. 13. c. 3. *Anratis cornibus,* inquit, *hostiæ majores dumtaxat immolabantur.*

Junoni.] Pronubæ, conjugii prædici, & adulteria acriter vindicanti. Virg. Æn. 4.

Junoni ante omnes, cui vincla jugalia cura.

49. *Capitis.*] Corporis. Synecdoche.

50. *Cereris.*] Cujus sacris non nisi castæ mulieres initiari debebant. Dion. Halicarn. l. 1.

Vittas.] Quibus religabantur Sacerdotum crines.

51. *Oscula.*] Ne forte minus pudica sint ea, cum inter salutandum affinis & amicis dantur, ex consuetudine; de qua Plin. l. 14. c. 13. & Plutarch. de mulierum virtutibus, & quæst. Centur. Rom. quæst. 6.

Necte coronam postibus.] Quod fieri fuetum erat in nuptiis.

*Unicus Iberina maritus satis est? Hoc potius exigas, ut unus illi oculus sufficiat. Verumtamen ingens est existimatio alicujus degentis in parentum domo rusticâ. Vitam agat apud Gabios qualem egit ruri, vitam agat apud Fidenas, ac tunc concedo in agro parentum castam fuisse. Nihilominus quis asseverat perpetratum nihil esse in montibus, vel in cavernis? Itane vetusti sunt Mars ac Jupiter? In xystis autem an tibi ostenditur mulier desiderio tuo non indigna? Theatra verò omnibusne angulis continent quod tutus diligas, & quod illinc queas eligere? At Batillo tenero Ledam Chironomon tripudiente, Tuccia * * Appula * * repentinum, atque miseratione dignum prolixum Thymele considerat, Thymele agrestis tum percipit repentinum, ac flebile prolixum.*

Unus Iberinæ vir sufficit? Ocyus illud Extorquebis, ut hæc oculo contenta sit uno. Magna tamen fama est cujusdam rure paterno Viventis: vivat Gabiis, ut vixit in agro; Vivat Fidenis, & agello cedo paterno. Quis tamen affirmat, nihil actum in montibus, aut Speluncis? Adeò senverunt Jupiter, & Mars? Porticibusne tibi monstratur scœmina voto Digna tuo? Cuneis an habent spectacula totis Quòd securus ames quodq; inde excerpere possis? Chironomon Ledam molli saltante Baryllo Tuccia velicæ non imperat; Appula gannit Sicut in amplexu: Subitum & miserabile longum Attendit Thymele, Thymele tunc rustica discit.

ANNOTATIONES.

53. *Unus Iberina vir sufficit.*] Fortasse dices Iberinam tuam sponsam saltem castam esse, ac uno te viro fore contentam. At quantum erras!

54. *Oculo.*] Informosis oculi præsertim spectantur. Ovid.

Oculi sunt in amore duces.

55. *Magna tamen fama.*] Respondet Ursidius; ac celebratur ejus pudicitia, quæ fuit educata ruri, in paterna villa.

56. *Vivat Gabiis, &c.*] Ut probetur ejus animi castitas, inurbibus vivat aliquandiu inter adolescentes paulo quam ruri compiores.

Gabiis] Volscorum fuit oppidum, celebre quidem dolosa illa Sext. Tarquini expugnatione, de qua Tit. Liv. l. 1. c. 53, & seq. Gabiensem agrum equitantium cursu tremere narrat Plin. l. 2. c. 94.

57. *Fidenis.*] Urbs erat Latii Romæ vicina, unde inter utriusque populos bella statim exorta, quæ refert Livius l. 1. c. 14. & seq.

Et agello cedo paterno.] Si quidem in urbibus caste vixerit, tum ego concedam, & fatebor etiam ruri pudicam extitisse.

58. *Quis tamen affirmat.*] Correctio prioris concessionis ac sententiæ.

Nihil actum.] Furtim & flagitiose.

59. *Adeò senverunt.*] Ut defint hodieque qui meminerint ac imitentur.

Jupiter & Mars.] Quorum tot stupra narrantur in silvarum ac montium recessu perpetrata. Adverte, si lubet, quam nec suis Diis parcat Satiricus.

60. *Porticibus.*] Pompeia, Livia, Isis, quæ solent convenire mulieres, ad spaciandum. Ovid. 1. de Arte.

Tu modo Pompeia lentus spatiare sub umbra,

Cum Sol Herculei terga leonis adit,

Nec tibi vitetur quæ præscis sparsa tabellis

Porticus; auctoris Livia nomen habet.

61. *Voto digna tuo.*] Qualem exoptas, castam & pudicam.

Cuneis.] Theatri sedibus, receptaculis; in quibus spectant ludos scœminæ.

62. *Securus.*] Nil metuens de ejus fide & castimonia.

63. *Chironomon Ledam, &c.*] At num ignoras in spectaculis etiam castissimas depravari.

Chironomon Ledam.] Genus erat & nomen saltationis, quæ fiebat manuum certis motibus ac gestibus, dicta vero a *Leda* Saltatrice insigni & gesticulatrice. Vide Sat. 5. ver. 121.

Saltante Baryllo.] Eximio gesticulatore, quem scœminæ spectantes in admirationem simul & amorem, ut aiunt, rapiebantur. Ejus meminit Tac. Annal. 1. Vide quæ ad Pers. Sat. 5. v. 23.

64. *Tuccia, Appula.*] Mulieres rusticæ.

65. *Subitum & miserabile longum.*] Motus varios ac gestus a mimo exprellos, vel etiam voculas nunc subito, nunc in longum tractas ad ludum exhibendum.

66. *Attendit Thymele, &c.*] Rudis illa mulier & innocens hætenus totum intendit animum, Baryllo saltante; unde & ejus motus ediscit atque artem. Hinc ad libidinem incitatur & corrumpitur. De Thymele jam Sat. 1. ver. 36. Tertul. *Theatrum*, inquit, *Sacrarium est Veneris*. S. Cyprianus Epist. ad Donat. *In Theatris*, inquit, *admonetur omnis ætas audire fieri posse quod factum est: exempla fiunt, quæ esse jam facinora destiterunt. Adulterium dicitur dum videtur; & lenocinante ad vitia publica auctoritatis malo, quæ pudica fortasse a spectaculo accesserat, inde revertitur impudica* Et paulo post. *Movet sensus, mulcet affectus, et pugnat boni pectoris conscientiam fortioerem.*

Ast aliæ, quoties aulæa recondita cessant,
Et vacuo clausoque sonant fora sola theatro,
Atque a plebeiis longè Megalesia, tristes
Personam, thyrsumque tenent, & subligar Acci.
Urbicus exodio risum movet Atellanæ
Gestibus Autonoes; hunc diligit Ælia pauper.

Verum quodcumque tapetia
submota desinunt, ac fora dum-
taxat perstrepunt, Theatro in-
ani atque obdūcto; & Mega-
lesia sunt diu post Plebeios ludos,
tum cetera mæsta sumunt
larvam, ac thyrsum, atq; sub-
ligaculum Accii. Quoties Ur-
bicus exodio Atellanico excitat

cachinnas gesticulationibus Autonoes; illum amat inops Ælia.

ANNOTATIONES.

67. *Ast alia.*] Aliæ vero mulieres histri-
nicam etiam exercent, cum nimis diu cessant
ludi, adeo sunt luxui ac deliciis deditæ.

Aulæa.] Vela, tapetia, quibus obtenditur, ac
decoratur Scenæ. *Idior.* *Aulæa* dicta ait, quod
ea primum ornamenta in Aula Attali Asiæ Re-
gis inventa sunt. Horat. ad Pisones, v. 154.

Si plausoris egēs aulæa manentis, &c.

68. *Fora.*] Judiciaria nimirum Tribunalia
ac subælia Judicum.

69. *Plebeiis longè Megalesia.*] Quando post
ludos Plebeios nimium differuntur Megalenses.

Plebeiis.] Hi ludi facti sunt pro lætitiâ re-
cuperatæ libertatis post exactos Reges: vel, ut
volunt alii, pro reconciliatione plebis cum Pa-
tribus post secessionem in Aventinum, de qui-
bus Liv. l. 2. & 3. de Ludorum ritu ac pompa,
vide Dion. Halicarn. l. 7. c. 56. Alex. ab Alex.
l. 6. c. 19, &c.

Megalesia.] Ludi Circenses magnæ Matri
Deum a Junio Bruto consecrati. Tit. Liv. no-
men a *μεγάλης μητρὸς*. Cic. Harusp. Resp.
Quid loquar, ait, de illis ludis, quos in Palatio
nostri majores ante templum, in ipso matris mag-
næ conspectu, Megalensibus fieri celebrarique vo-
luerunt? Qui sunt more institutisque maxime casti,
solemnēs, religiosi: — qui uni ludi
ne verbo quidem appellantur Latino, ut vocabulo
ipso & appetita religio externa, & matris magnæ
nomine suscepta declaretur: — servorum
Megalesia fuerunt?

Tristes.] Impatientes moræ, spectaculorum
desiderio vexatæ sumunt instrumenta histrio-
num, ac domi ludunt.

70. *Personam.*] Faciei tegmen ab Æschylo
inventum, teste Horatio ad Pisones, v. 278.

Thyrsus.] Hastam pampinis involutam qua-
lem Bacchæ in Liberi Sacris gestabant, & histrio-
nes in Scenâ, quæ quidem Baccho primum tota
erat dedicata.

Subligar.] *Tragedi vestem*, inquit vetus Schol.
πρὸς ὥμα erat quo mimi & histriones partes in-
feriores velabant, ad cætera nudi. Dion. Halicar.
testatur. Tull. autem Offic. l. 1. n. 129. *Sceni-
corum mos*, inquit, *tantam habet a vetere disci-
plina verecundiam, ut in Scenâ sine subligaculo
prodeat nemo.*

Acci.] Vel Poetæ nomen est, vel potius hi-
strionis cujusdam.

71. *Urbicus.*] Histrio, vel cantor.

Exodio.] Varro, vitæ & servitutis exodium:
Apuleius rei exodium, id est, finem, appellant.
At hic proprie magis accipiendum pro Atellanæ
Fabulæ diverbio in fine ludorum fieri solito ad
recreandos post seria spectatores. Suet. Tib. c.
45. *Nota in Atellanico exodio proximis ludis
assensu maximo excepta perccebit; hircum vetu-
lum capris naturam ligurire.* Vetus Schol. *Exo-
diarius*, inquit, *in fine ludorum apud Veteres in-
trabat, quod ridiculus foret; ut quicquid lacry-
marum atque tristitiæ coegissent ex tragicis affec-
tibus, hujus spectaculi risus detergeret.* Quidam
nominis originem ducunt ab *ἔγω ὠδῶν*, extra
cantum, vel sine cantu, sed quia carmen illud
ridiculum post exitum Chori canebatur, ut vulg.
Jul. Pol. seu quod sine cantu a juvenibus jactaba-
tur. Alii exodium putant dictum, quia post exo-
don erat, quæ Tragediæ pars ultima est apud
Aristot. Voss. Instit. Poët. l. 2. c. 5.

Atellana.] Atella urbs Oscorum in Campa-
nia, Capuam inter & Neapolim, hodie, *Aversa*,
ubi celebre erat Ampitheatrum. Illic inventæ
primum jocularēs illæ fabulæ, quæ Atellanæ vo-
catæ sunt; simileque erant Satiricis Græcorum
Dramatibus, ut egregie notant Diomed. & Do-
nat. in Terent. Tit. Liv. l. 7. c. 2. *Juventus*,
inquit, *histrionibus fabellarum actu relicto, ipsa
inter se more antiquo ridicula intexta versibus
jocillare cepit; quæ inde exodia postea appella-
ta, consertaq; fabellis potissimum Atellanis sunt.*
*Quod genus ludorum ab Oscis acceptum tenet
juventus, nec ab histrionibus pollui passa est.*
*Eo institutum manet, ut Actores Atellanarum
nec tribu moveantur, & stipendia tanquam ex-
pertes artis ludicræ faciant.*

72. *Gestibus Autonoes.*] Gestibus exprimens
verba & actus Autonoes Cadmi filix, & matris
Actæonis in cervum a Diana mutati, & canis-
bus discerpti, de quo Met. 3. vel, agens perso-
nam Autonoes in Fabula de ipsa Autonoe.

Hunc diligit Ælia pauper.] Auctorem exodi-
arii viliorē diligit Ælia, nobilis quidem,
at pauper: adeo libidine feruntur tam inopes
quam opulentæ.

Ælia.] Æliæ familiæ paupertatem laudat
Val. Max. l. 4. c. 4. Art. 8.

*Isi ingenti pretio laxatur histri-
onis fibula. Reperiuntur
quæ canere impediunt Chryso-
gonum. Hispulla delectatur Tra-
gædo. Speraſne ut diligatur
Quintilianus? Assumis con-
jugem è qua parens fiat E-
chion citharædus, vel Glaphy-
rus, & Ambrosiustibicen. Am-
pla erigamus pulpita per arctas
vias. Valvæ foreſq; mag-
nis decorentur, ut illuſtris in-
fantulus camerato tentorio ex-
hibeat tibi gladiatorem Eury-
alum, & Lentule. Senatoris
uxor Hippia ſecuta eſt Indio-
nem ad Pharum ac Nilum, & inſignes Lagi muros,*

Solvitur his magno comœdi fibula. Sunt quæ
Chryſogonum cantare verent. Hiſpulla tragædo
Gaudet: an expectas, ut Quintilianus ametur? 73
Accipis uxorem, de qua citharædus Echion,
Aut Glaphyrus fiat pater, Ambrosiusque choraules.
Longa per anguſtos figamus pulpita vicos:
Ornentur poſtes, & grandi janua lauro,
Ut teſtudineo tibi, Lentule, conopeo 80
Nobilis Euryalum mirmillonem exprimat infans.
Nupta Senatori comitata eſt Hippia ludium
Ad Pharon, & Nilum, famoſaque mcenia Lagi,

ANNOTATIONES.

73. *Solvitur his magno, &c.]* Aliæ ditiores
matronæ magno pretio emunt amorem & con-
cubitum Comœdi.

Fibula.] Circulus, vel filum ex ære vel ar-
gento, quo virilia & uſum Veneris coercet, con-
ſervandæ vocis gratia. Vide Corn. Celfi. l. 7.
c. 25. Et Mart. l. 7. Epigr. 81.

74. *Chryſogonum cantare verent.]* Sunt muli-
eres quæ Chryſogonum voce canora eximium
ad libidinem pellicientes perdiderunt cum ſua
voce, cui nempe noxiuſ Veneris uſus.

Hiſpulla.] Matrona pinguis, cujus ruſum
meminit Sat. 12. v. 11.

75. *Gaudet.]* Amore capitur.

Quintilianus ametur.] Imo laſcivus hiſtrio
diligetur a laſcivis iſtis mulieribus multo magis
quam vir ſapiens, doctus, caſtus, qualiſ Rhetor
ille celebris.

77. *Glaphyrus.]* Vox Græca venuſtum &
elegantem ſignificans.

Fiat pater.] Per adulterium cum uxore tua.

Choraules.] In choro tibiſcanens, αὐλὸς, tibia.

78. *Longa per anguſtos figamus, &c.]* Con-
ceſſio ironica. Ergo, inquit, matrimonium ini,
& erige pulpita in quibus agantur nuptiarum
ludi, ut, &c.

Per anguſtia vicos.] In angiportu.

79. *Ornentur poſtes, &c.]* Supra v. 52, &
53.

80. *Ut teſtudineo, &c.]* Ut tu vir nobilis
adulterinoſe conjuge filioſ ſuſcipiaſ quaſi tuoſ,
qui ramen ſint hiſtrionis, citharædi, gladiatoris.

Teſtudineo.] In formam teſtudinis extenſo
ſuper cunabulo velo. Minus ad rem videtur quod
explicant alii delecto puerperæ ſegmentis or-
nato teſtudinis. Ponitur itaque *teſtudineo cono-
peo*, Synecdochice, pro *cunis pueruli*.

Lentule.] Quilibet illuſtris.

Conopeo.] Κονοπέ, cullex, unde *conopeum* di-
citur velum ad arcendoſ culiceſ, Alexandrinis
maxime uſitatuſ, teſte Valla. Hor. Epod. 9.

Interque ſigna turpe militaria

Sol aſpicit conopeum.

81. *Nobilis infans.]* Qui de te nobili cre-
diur natus, cum tamen patrem habeat mir-
millonem uxoriſ tuæ adulterum.

Mirmillonem.] Componebantur paria gladi-
atorum, quorum alter *mirmillo*, alter retiarius, ut
amplius dictuſ eſt Sat. 2. ad v. 143. & ſeq.

Exprimat.] Gladiatoreſ vultu referat patri
ſimiliſ infantuluſ, ad tuum, & Lentule, pudorem
ac dedecus.

82. *Nupta Senatori.]* Exempliſ jam probat
quod de mulierum effrænata libidine affirmavit.

Senatori.] Fabricio Veientoni, de quo ante
Sat. 4. v. 113.

Ludium.] Sergiuſ gladiatoreſ, Legiſ Sal-
maſ. *ludum*; vultque dici pro *ludio*; ut *regna*,
pro *regibus*.

83. *Pharon.]* Inſula eſt Alexandriae urbi ponte
conjuncta, in qua de aſtigio turriſ fax accenſa
portum indicat, & dirigit noctu naviganteſ.

Nilum.] Egypti flumen inclytuſ, de quo
Sat. 1. v. 26. Oritur Niluſ in Æthiopia ſupe-
riore, fonte duplici: Leucas pluſ mille perflu-
it ad mare Mediterraneuſ; multiſ auctuſ fluviuſ
in illud exit per oſtia quandoque pluſ, nempe
cum exundat: quod ſinguliſ anniſ contingit cir-
ca Solſtitiuſ æſtivuſ. Cauſaſ exundationiſ ali-
aſiaſ comminiſcantur. Abundanteſ tunc tem-
poriſ in Æthiopia imbreſ non abſ re plerique
afferunt. Exundanteſ autem Niluſ miruſ in mo-
duſ limo ſuo terraſ ſœcundat. Qui ſi creverit
ad duodecim vel tredecim cubitoſ dumtaxat, e-
ſurit Egyptuſ, quatuordecim hilaritateſ creant,
quindecim ſecuritateſ, ſedecim deliciaſ, ſi ultra,
damnuſ. Ex Plin. l. 5. c. 9. & aliis. A-
quaruſ Niluſ bonitateſ & ſalubritateſ laudant
Ariſtot. Galen. &c. Nitro, quod ibi multuſ,
aſſignare licet hujuſ cauſam. Vide & Herod.
l. 2. Sen. Nat. quæſt. l. 4. c. 1. & ſeq. Agel.
l. 10. c. 7. Cœl. Rhodig. l. 27. c. 6. &c.

Famoſaque mania Lagi.] Alexandriaſ Egypti
urbem, ubi regnavit *Laguſ* Ptolemæi ſucceſſoriſ
Alexandri pater. Hæc famoſa emporio, popu-
loruſ luxuſ, & cæde Pompeii.

Pro.

Prodigia & mores urbis damnante Canopo.
 Immemor illa domus, & conjugis atq; sororis, 85
 Nil patriæ indulgit, plorantesque improba natos,
 Utque magis stupeas, ludos, Paridemque reliquit.
 Sed quanquam in magnis opibus, plumâq; paterna,
 Et segmentatis dormisset parvula cunis, 89
 Contempsit pelagus: famam contempserat olim,
 Cujus apud molles minima est jactura cathedras.
 Tyrrhenos igitur fluctus, latèque sonantem
 Pertulit Ionium constanti pectore, quamvis
 Mutandum toties esset mare. Justa pericli 94
 Si ratio est, & honesta, timent, pavidoq; gelantur
 Pectore, nec tremulis possunt insistere plantis.
 Fortem animum præstant rebus, quas turpiter au-
 dent.

Si jubeat conjux, durum est conscendere navim.
 Tunc sentina gravis, tunc summus vertitur aer. 99
 Quæ mœchum sequitur, stomacho valet. Illa maritum
 Convomit: hæc inter nautas & prandet, & errat
 Per puppim, & duros gaudet tractare rudentes.

Canopo execrante portenta mo-
 resque civitatis Romæ. Ea
 familia oblita, & mariti, &
 germanæ, nequaquam patri
 pepercit: atq; scelestâ deseruit
 filios lacrymantes, & quod
 plus mirere, spectacula & Pa-
 ridem. At quamvis & plu-
 meâ parentis culcitra, & incu-
 nabilis segmentatis infantula
 cubisset inter ingentes divi-
 tias, aspernata est mare:
 quondam spreverat existimati-
 onem, cujus damnum parvi
 stat apud sellas delicatas. Ergo
 Tyrrhenos vortices, ac Ionium
 longe resonantem perpessa est
 corde intrepido, tametsi com-
 mutandum erat aquor. fre-
 quenter. Quando legitima pro-
 baque discriminis adest causa,
 formidant & metuculoſo corde
 frigent, neque pedibus vacil-
 lantibus stare queunt. At
 impavidam adhibent mentem
 sedis rebus quas attentant.
 Si vir imperat, grave est na-
 vim ingredi. Sentina tum mo-
 leſta: tum supremus ather
 involvitur. Quæ vero comitatur adulterum pectore firmo est. Iſta vomit in virum: hæc inter
 nautas & prædium carpit & ambulat per puppim, gravesque funes contingere oblectatur.

ANNOTATIONES.

84. *Prodigia & mores.*] Prodigiosum im-
 primis amorem illum matronæ Romanæ in gla-
 diatorem ignobilem: & ex Hippia, urbis indo-
 lem æstimante.

Canopo.] Urbe quamvis impura, de qua Sat.
 1. v. 26. Metonymia pro *Ægyptiis*.

86. *Nil patriæ indulgit.*] Nil curans quod
 patriæ charitatem simul & famam violaret.

87. *Ludos.*] Circenses, quibus adeo Romani
 capiebantur, ut notavi Sat. 3. v. 223.

Paridem.] Scenicos etiam ludos, & in iis
 pantomimum istum Domitiano carum, ab eo tam-
 en postea necatum, ob ejus nimiam cum Do-
 mitia sua familiaritatem & adulteria Ver. Schol.

88. *Sed quanquam in magnis, &c.*] Quamvis
 autem molliter esset educata, utpote domi nobi-
 lis ac dives, lascivus amor audacem fecit & ro-
 bustam, ut longe sequi adulterum histionem
 non vereretur per terras, & maria.

89. *Segmentatis.*] Distinctis ornatisq; mul-
 tiplice tessella, vermiculato emblemate, segmen-
 tis. Porro segmenta vetus Schol. explicat vittas
 textas auro de vestibus pendentes. Alii fasci-
 as aiunt esse vestium oris aſui consueta orna-
 tus gratia. Vide quæ ad Sat. 2. v. 124.

90. *Contempsit pelagus.*] Tempestates maris
 horrendas, variaque discrimina non exhorruit.

Famam contempserat olim.] Abjeto dudum
 pudore, cum sui pridem impuri amores vulga-
 rentur.

91. *Cujus apud molles, &c.*] Cujus, parvi
 jactura penditur a luxuriosis mulieribus, quæ
 mollibus cathedris ac fellis uti solent.

Cathedras.] Sellas muliebres. Vide quæ no-
 tavimus Sat. 1. v. 65.

92. *Tyrrhenos fluctus.*] Mare Thuscum &
 Inferum Latinis, Tyrrhenum Græcis.

Sonantem.] Quando fluctus scopulis illiduntur
 cum fragore.

93. *Ionium.*] Ad fauces Adriatici maris, Si-
 ciliam inter & Cretam.

94. *Mutandum toties esset mare.*] Ex Italiæ
 trajicientibus in Ægyptum trananda sunt maria,
 Tyrrhenum, Ionium, Ægeum.

Justa pericli si, &c.] Cum se dat occasio,
 urgetque ratio aliqua justa & honesta subeundi
 maris & periculi, tum illæ mulieres expaves-
 cunt: at libidinis explendæ causa quidlibet facile
 moliantur.

99. *Sentina.*] Navis fundus, in quem sit
 aquarum & sordium colluvies, unde graveolens
 & teter odor emittitur.

Summus vertitur aer.] Tum nausæ verti-
 ginesque faciunt, ut cælum rotari, ejus summa
 pars ima fieri, omnia perturbari videantur.

100. *Stomacho valet.*] Nausea non tentatur.

Maritum convomit.] Vomitu conspurcat nau-
 seabunda. Vide Cœl. Rhodig. l. 26. c. 13.

102. *Rudentes.*] Ita dicuntur, quod flanti-
 bus ventis rudere videantur.

Verum quâ pulchritudine incensa est; qua juvenute raptâ est Hippiâ? Ecquid aspexit, cuius gratiâ toleravit histriônica vocari? Etenim Sergius inceperat jam tondere fances, & quietem expectare, nervo exciso. Insuper non pauca in vultu fœda erant: velut pressus casside; & magnus tumor in medio naso; atque gravis morbus oculi nunquam non fluentis. At erat gladiator. Id eos reddit Hyacinthos: id natus & patria, id germana maritoque ista præposuit. Gladius est quem depererunt. Ille ipse Sergius donatus rude incipisset Fabricius æstimari. Scilicet angeris quid privata familia, quid Hippiâ egerit? Cerne Deorum amulos: ausculta quæ sustinuit Claudius. Quando conjux advertebat maritum esse sopitum, non dubitans regali thalamo mattam præponere, & induere noctis cuculeum, meretrix Cæsarea illam deserebat unicâ dūtaxat famulâ comitante,

Qua tamen exarsit forma? Qua capta juvena est Hippiâ? Quid vidit propter quodd ludia dici Sustinuit? Nam Sergiolus jam raderè guttur 105 Coeperat, & seculo requiem sperare lacerto. Præterea multa in facie deformia, sicut Attritus galeâ, mediisque in naribus ingens Gibbus, & acre malum semper stillantis ocelli. Sed gladiator erat. Facit hoc illos Hyacinthos, Hoc pueris, patriæq; hoc prætulit illa forori, 111 Atq; viro. Ferrum est, quod amant. Hic Sergius Accepta rude coepisset Veiento videri. [idem] Quid privata domus, quid fecerit Hippiâ, curas? Respice rivales Divorum; Claudius audi 115 Quæ tulerit: Dormire virum cū senserat uxor, Ausa Palatino tegetem præ ferre cubili, Sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos, Linquebat comite ancilla non amplius una:

ANNOTATIONES.

103. *Qua tamen exarsit formâ.*] At quæ tandem causa tam ardentis furoris? An impuberem quemdam ætate florentem, an elegantî rareque forma juvenem deperit, cuius amor aut tolerabilis aut venia dignus æstimari debeat? Quin imo.

104. *Ludia dici.*] Quippe quæ ludium sectetur, cū sit uxor Senatoris, & ipsa natalibus clara.

105. *Sergiolus.*] Diminut. ad ironiam.

Raderè guttur.] Mentum jam egregie barbaturum, quod ætatem arguit provecum.

106. *Seculo requiem sperare lacerto.*] Missionem accipiebant gladiatores, si quando essent membro aliquo mutilati. Minus placet quod affert vetus Schol. Bellonarium forte illum factum esse, seu e Bellonæ Sacerdotibus, qui ex more lacertos sibi gladio dissecantes cruorem suum Deæ sacrificare consueverat. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 12.

108. *Attritus galea.*] Frons erat attrita, vibicibusque notata, ob galeam quam gestabat mirmillo. Vide quæ notavimus Sat. 2. v. 143. & seq.

109. *Gibbus.*] Tumor e percussione crebra. *Semper stillantis ocelli.*] Lippitudine laborantis.

110. *Hyacinthos.*] Tam amabiles, quam formosus ille Apollinis amasius, de quo Ovid. Met. 10. Fab. 5.

113. *Accepta rude.*] Missionis olim & vacationis gladiatura signum erat, seu gladius ligatus, ut aiunt quidam, seu virga impolita & ru-

dis: unde rudarii dicti, qui non cogeantur amplius ferro decertare, sed baculis & rudibus tantum batuere. Turneb. l. 25. c. 17. & l. 26. c. 26. Sueton. Tib. c. 7. rudiarios revocatos ait. Calig. c. 32. mirmillonem eludo rudibus secum batuentem ferrea fida ab eo confossum. Claud. c. 21. Essedario indultam rudem. Horat. Ep. 1.

--- Donatum jam rude quaris,

Mæcenat, iterum me antiquo includere ludo.

Coepisset Veiento videri.] Tam vilis ei foret quam suus vir Fabricius Veiento.

114. *Quid privata domus, &c.*] Transitiô. Sed ne tam indigne fer libidines privatorum: nam & similes in Principibus reperire est; quod multo magis mirare.

115. *Rivales Divorum.*] Imperatorum Romanorum qui Divi appellantur, & post mortem in Deorum numerum referuntur.

Claudius.] Romanorum Cæsar quintus, cui Messalina uxor tot rivales dedit, tot adulteros admisit monstrosæ libidinis mulier. De hac Cornel. Tacit. Annal. 11. Plin. l. 10. c. 63.

117. *Tegetem.*] Mattam centone stipatam, quæ in lustris pro lecto est. Vel fornitem & lustrum tegetem vocat quasi tugurium vile prædomo Imperatoria & Palatio Claudii.

118. *Meretrix Augusta.*] Messalina Claudii Cæsaris uxor, adulteriis famosa.

Cucullos.] Caput scilicet eo tegumento involvebat, ne agnosceretur. Vide Sat. 8. v. 145.

Et nigrum flavo crinem abscondente galero, 120
Intravit calidum veteri centone lupanar,
Et cellam vacuum, atque suam: tunc nuda papillis
Constitit auratis, titulum mentita Lyciscæ,
Ostenditque tuum, generose Britannice, ventrem.
Excepit blanda intrantes, atque æra poposcit:
Mox lenone suas jam dimittente puellas, 126
Tristis abit; sed quod potuit, tamen ultima cellam
Clausit, adhuc ardens rigidæ tentigine vulvæ,
Et lassata viris, nondum satiata recessit:
Obscurisque genis turpis, fumoque lucernæ. 130
Foeda, lupanaris tulit ad pulvinar odorem. [num.
Hippomanes, carmenque loquar, coctumq, vene-

atque flavo galericulo tegente
capillos atros, ingressa est lu-
strum detricto centone calens,
atque cellam inane suamque.
Tum simulans inscriptionem
Lyciscæ, nudata mammis au-
ratis prostitit, & exhibuit u-
terum tuum & nobilis Britan-
nicæ. Incunda venientes ad-
misit, & pecuniam exegit. De-
inde suo ganeone juvenclas
remittente, massa discedit:
verumtamen, quod licuit, cel-
lam postrema conclusit, * * *
* * * abiit non adhuc
expleta, malisque denigratis
indecora, & deturpata lampa-
dis fumo, infiri fatorem por-
tauit ad lectum Imperatoris.

Referanne hippomanes, & incantamenta, & virus excoctum,

ANNOTATIONES.

120. *Nigrum flavo crinem abscondente galero.*
Flava coma adscititia, quæ pro galero est: Cri-
ne supposito rotundo in formam galeæ, quo me-
retices utebantur flavo: at nigro dumtaxat ma-
tronæ. Vetus Schol. Sed & viris in usu fuisse
fastidium ejusmodi capillitium constat. Sueton.
Id modo galericulum, modo capillamentum nun-
cupat. Calg. c. 11. capillamento celatus ganeas
obire ille dicitur. In. Oth. vero c. 12. galericulo
capiti propter raritatem capillorum adaptato &
annexo, ut nemo cognosceret, usus refertur.

121. *Calidum.* Quia valde frequentatum:
vel ob Lyciscam recenter egressam.

Centone. Operculum est e variis pannis &
coloribus confectum.

122. *Cellam vacuum.* Discessu Lyciscæ.

Atque suam. Ex pacto, quo Lyciscæ diur-
num, Messalinæ vero nocturnum tempus dabat-
ur: sic enim inter se illæ convenerant.

123. *Auratis.* Ornatis auro.

Titulum mentita Lyciscæ. Ut pro Lyciscæ
haberetur, cellam ejus nocte occupabat Messalina.
Porro cellis meretricum nomina inscripta erant.
Hinc & titulus falso additus hic dicitur.

Lyciscæ Quæ famosa meretrix erat. Ejus
meminit Mart. l. 4. Epig. 17.

124. *Tuum ventrem.* E quo natus prodiisti.

Generose Britannice. Ironice, ob genus &
patrem incertum illius, & promiscuos matris
Messalinæ concubitus. Claudii tamen Imperatoris
habebatur filius, & ab eo per castra infans circum-
latus, ac militibus commendatus; Tacit. l. 13.

125. *Æra.* Stupri mercedem, ne alia quam
ipsa meretrix Lyciscæ existimaretur.

126. *Dimittente puellas.* Sub mediam noc-
tem.

130. *Obscurisque genis, &c.* Obscuritatis ful-
gine lucernarum, ad quos prostabant mere-
trices.

131. *Ad pulvinar.* Ad Imperatoris Claudii

virii sui lectum pulvinis stipatum. Pulvinaria
vocantur proprie lectuli in honorem Deorum
strati in templis, in quibus Deorum imagines re-
clinabantur. Hinclesiasternia, quorum irequens
apud Livium mentio.

132. *Hippomanes carmenque, &c.* Alia jam
persequitur mulierum scelera, quæ flagitiis prio-
ribus ac libidine pejora esse affirmat, nimirum
propinata philtia, incantationes factas, veneficia.

Hippomanes. Vox Græca ab ἵππος, equus,
& μανία, furor. Tria significat, primo, quidem
herbam quamdam ita vocatam: Secundo carun-
culam nati recens pulli fronti adhaerentem: Ter-
tio, fluentem liquorem quemdam virulentum ex
eque pudendo ad venerem concitata, in venefi-
ciis usitatum. De herba illa, Botanici. De Ca-
runcula equina, Plin. l. 8. c. 42. Equis innasce-
re, ait, amoris veneficium, hippomanes appellatum, in
fronte, carice magnitudine, colore nigro; quod
statim edito partu devorat fatâ, aut partum ad
ubera non admittit, si quis præceptum habeat.
De veneno denique illo, idem Plin. l. 28. c. 11.
Hippomanes tantus in veneficio vires habet, ut,
&c. Virg. Georg. 3.

Hinc demum hippomanes vero quod nomine dicunt
Pastores, lentum distillat ab inguine virus.

Hippomanes quod sæpe mala legere noverca,
Miscueruntque herbas & non innoxia verba.
Vide Ælian. de Animal. 14. c. 18.

Carmen. Vide Virgil. Eclog. 8.

Coctum venenum. Apud Sueton. Ner. c. 33.
Nero Locustæ jubet coram se venenum coquere
quam posset velocissimum ac præsentaneum:
mox, illud iterum ac sæpius recoctum dari Bri-
tannico, qui statim exanimatus est. Tit. Liv.
l. 8. c. 18. Complures matronæ per indicem
depreheuse referuntur venena coquentes. Tum-
que primum de veneficiis quæsitum: & ad cen-
tum septuaginta damnatæ.

atque privigno propinatum? Deteriora perpetrant adacta dominatione sui sexûs; minora verò committunt per cupidinem. At cur proba est Cēsennia, affirmante suo viro? Donavit scilicet talenta mille. Tali pretio is castam nuncupat. Neq; macilentus est pharetrâ Veneris, nec ejus ardet face. Hinc amor calescit, à dote procedunt spicula. Libertas pretio habetur. Illo præsentē annuere permittitur, ac rescribere. Quæ dives, cum avaro matrimonium contraxit, est quasi vidua. Quare Sertorius incensus est amore Bibula? Si veritatem scruteris, vultus, non conjux diligitur. Tres rugæ succedant, & sicca pellis se remittat, dentes atri evadant, & oculi angustiores, tūc libertus jubebit, corripere sarcinas, atque abi: modò nobis molestas, ac sapius nasum abstergis, discede quamprimum, atque accelera; aridis alia naribus accedit.

ANNOTATIONES.

133. *Privignoquo datum.*] Mariti ex alia uxore filio porrectum a noverca poculum seu amatorium, seu venenatum, cum aut libidine aut ira moveretur. Sic Hippolytum Phædra insectatur, amore primum, deinde odio.

Faciunt graviora coacta imperio sexûs.] Dum obsequuntur affectibus, iræ, odio, superbiæ, &c. quæ sunt in muliebri sexu vehementiora, tum certe graviora perpetrant, quam cum sola ducuntur libidine.

135. *Optima sed quare, &c.*] Objeccio ironica. *Cēsennia.*] Legunt aliqui *Cēsonia*, quæ uxor Caligulæ. Sed de hac postea v. 615. *Tēsennia* cuiuspiam avari uxor.

136. *Bis quingenta dedit.*] Opimam dotem attulit, hinc optima ab Avaro celebratur. Dedit mille vel talenta, vel sestertia. Vide quæ Turneb. l. 18. c. 30. Et Sat. i. v. 92.

137. *Nec Veneris pharetris, &c.*] Suis eum telis haud Venus aut Cupido filius ejus vulnerant, nec facibus incenderunt.

Macer est.] Virg. Eclog. 3. *Eheu! quam pingui macer est mihi taurus in arvo! Idem amor exitium est pecori, pecorisque magistro.*

138. *Inde faces ardent, &c.*] Pecuniæ cupidus sagittis & facibus illum unus impetit; dotem hinc, non uxorem amat.

139. *Libertas emitur.*] Scilicet nupsit ei dives mulier ad emendam libertatem quidvis impune perpetrandi. Plaut. Afin. Act. I. Scen. 1.

Argentum accepi, dote Imperium vendidi. Et Aul. Scen. 17.

Multa sunt in magnis dotibus Incommoditates, sumptusque intolerabiles. Nam quæ indotata est, ea in potestate est viri. Dotæ maciant, & malo & damno viros.

Privignoquo datum? Faciunt graviora coactæ Imperio sexûs, minimumque libidine peccant. Optima sed quare Cēsennia teste marito? 135 Bis quingenta dedit, tanti vocat ille pudicam; Nec Veneris pharetris macer est; aut lampade fer. Inde faces ardent, veniunt à dote sagittæ. [vet: Libertas emitur: coram licet innuat, atque Rescribat, vidua est locuples, quæ nupsit avaro. Cur desiderio Bibulæ Sertorius ardet? 141 Si verum excutias, facies, non uxor amatur, Tres rugæ subeant, & se cutis arida laxet, Fiant obscuri dentes, oculique minores; Collige farcinulas, dicet libertus, & exi; 145 Jam gravis es nobis, & sæpè emungeris; exi Ocyus, & propera; sicco venit altera naso.

Coram licet innuat.] Viro etiam præsentē machis innuere, & rescribere ad eorum litteras audent, eique licet. Hor. l. 3. Od. 6.

Sed jussa coram non sine conscio Surgit marito, seu vocat insitor, Sen, &c.

140. *Vidua est locuples, quæ, &c.*] Quæ mulier bene dotata avaro nupsit, tam libera est in conjugio, imò amplius, quam si vidua foret, connivente marito ad uxoris flagitia, aut ejus non audente coercere licentiam. Vide Sat. i. v. 56. & seq.

141. *Cur desiderio Bibulæ.*] Altera objeccio, cui statim respondet, ut priori antea.

Bibula Sertorius.] Ficta nomina uxoris & viri.

142. *Facies, non uxor amatur.*] Forma, species, venustas magis quam probitas aut pudicitia.

143. *Tres rugæ subeant, &c.*] Quod si per morbum aut senectutem deturpetur illa pulchritudo, is uxorem repudiabit, & aliam juniorem & forma integra sibi quæret.

Cutis arida laxet.] Succo deficiente fiat macilentior, ac paulo deformior.

144. *Fiant obscuri dentes.*] Putrescentes nigrescant.

Oculi minores.] Contrahantur, ut fit in senectute.

145. *Collige farcinulas.*] Supellestilia, res tuas aufer: Metaphora à re militari: tum enim jubentur vasa & farcinæ colligi, cum alio est emigrandum ac mutanda statio. Porro solemnia repudiationis verba erant: res tuas tibi habeto, res tuas agito.

Libertus.] Dives aliquis e libertino genere.

146. *Sæpè emungeris.*] Mucosa es & sordidula; nobisque jam fastidio es.

147. *Alterâ.*] Nova nupta ætate florens & specie.

Interea calet, & regnat, poscitque maritum
Pastores, & ovem Canusinam, ulmosque Falernas.
Quantulum in hoc? Pueros omnes, ergastula totas
Quodque domi non est, & habet vicinus, ematur.

151

Mense quidem brumæ, cum jam mercator Iason
Clausus, & armatis obstat casa candida nautis,
Grandia tolluntur crystallina, maxima rursus
Myrrhina, deinde adamas notissimus & Berenices
In digito factus pretiosior. Hunc dedit olim

156

celebris adamas, ac in digito Berenices carior effectus. Illum quondam

Interim fervet ac imperitat,
& a viro exigit pastores, atque
oves Canusinas & Falernas
ulmos. Quantum autem
in ea re? Cunctos servos, ergastula
integra deposcit. Et quod in familia
non adest, vicinusque possidet pretio,
comparetur, jubet. Etiam hyemali
mense, quando Iason mercator jam
abditus, atque turgurium albicans
retardat nautas expeditos, magna
proferruntur e crystallo vasa, myrrhina
rursus ingentia; mox

ANNOTATIONES.

148. *Interea.*] Dum forma viget ac juvenis, ardentius & imperiose omnia agit, & quodcumque libuerit a viro petit, instat, extorquet: in familia regnat.

149. *Pastores.*] Greges ovium optimarum. *Canusinam.*] *Canusium* Apuliæ vicus, quem Cannas esse nonnulli arbitrantur. Ibi pascebantur oves exquisita lana præstantes. Testis Plin. l. 8. c. 48. *Lana,* inquit, *laudatissima Apulia.* — Circa Tarentum *Canusium* que summam nobilitatem habet, Mart. l. 14. Epigr. 155.

Velleribus primis Apulia, Parma secundis Nobilis, Altrinum tertia laudat ovis. *Ulmosque Falernas.*] Vites ex agro Falerno ulmis sustentatas. Vide Sat. 4. v. 138.

150. *Quantulum in hoc?*] Sed hoc quam parvi est momenti præsequentibus!

Pueros omnes, &c.] Numerosam familiam, complures famulos atque opifices, qui sibi deserviant & laborent.

Ergastula.] Loca in quibus servi, item noxii, clausi vindique ad opus tenebantur. Etymologia ab ἔργον, opus, & σῆμα, mitto: vel ab ἔργω, clando. Isidor. Orig.

151. *Quodque domi non est, &c.*] Appetit id omne quod apud vicinos aspicitur.

152. *Mense quidem brumæ.*] Imperiosa mulier cogit maritum navigare, vel hyemis tempestate, ad conquirenda sibi peregrina ornamenta & supellestilia.

Brumæ.] Circa solstitium hyemale, Decembri mense, cum dies est brevissimus, Βραχὺ ἡμέρας, unde nomen. Non deest qui legat *Numæ*, intelligatque mensem Februarium a Numa dicatum Februo, id est Plutoni.

Iason.] Tam audax & lucris avidus, quam is qui velleris aurei causa in Colchidem e Græcia profectus est. Primus nave longa Iason navigavit, inquit Plin. l. 7. c. 56.

153. *Clausus.*] Domi se continet relicto mari ob hyemem & glaciem.

Armatis.] paratus ad navigandum primo

quoque tempore, instructis rebus omnibus.

Candida.] Nivibus ac pruinis operata.

Armatis obstat casa candida nautis.] Hæc plane aliter explicat vetus Schol. Sed an verius? Vult nempe hæc ideo dicta, quoniam tempore Saturnaliorum, Romæ, in porticu Thermarum Agrippinarum & Trajanarum, mercatores figillaria proponentes struebant casas e linteis quæ obstabant quidem pictæ illic Argonautarum historiae.

154. *Tolluntur.*] Apportantur a longinquis terris vasa pretiosa, qualia celebrat Plin. l. 37. c. 2.

Crystallina.] Non alibi crystallus reperitur, quam ubi maxime hyberna nives rigent, & glacies. Unde & nomen Græci dedere. — Oriens hanc mittit: sed Indica nulla præfertur. — Landata & in Alpium jugis. — In deliciis faminarum aliquibus de causis præcipuum habent locum crystallina, & myrrhina, rigidi potus utraque. Hæc Plin. loco mox citato. Vide Gell. l. 19. c. 5.

155. *Myrrhina.*] Vasa e murrha, de quibus Plin. loco mox citato. *Murrhina Oriens mittit, præcipue Carmania.* Humorem putant sub terra calore densari. Splendor his sine viribus, nitorque verius quam splendor: sed in pretio colorum varietas, — ac percussus, quales in caelesti arcu spectantur, — aliqua & in odore commendatio est. Contraria huic causa crystallum facit, gelu vehementiore concreto. Vide Agricola, Fossil. l. 6. Cael. Rhodig. l. 1. c. 10. de crystallo. *Murrhina* laudat Mart. l. 14. Epigr. 113.

Adamas.] Maximum habens pretium in rebus humanis, non inter gemmas solum: diu regibus dumtaxat, iisque paucis cognitus, &c. quæ multa de eo Plin. l. 37. c. 4.

Notissimus.] Ob pretium, & famam de annulis ingentis pretii identidem donatis.

Berenices.] *Berenice* seu *Beronice* multiplex similiter flagitiosa. Hinc non patet de qua Juvenalis loquitur.

Bar-

barbarus incesta donavit ; illum germana donavit Agrippa, ubi Principes nudis planis solennia colunt Sabbata, & benignitas antiqua parit vetulis suis. An de tanta multitudine nulla tibi censetur idonea? Age verò, sit pulchra, honesta, opulenta, secunda; antiquos atrii avos colloceat; sit castior Sabinis universis, quæ sparsis capillis finierunt prælia. Denique sit volucris in orbe infrequens, & par olori atro. Quis tolerabit conjugem cui simul adsint cuncta hæc? Prafero,

Barbarus incestæ, dedit hunc Agrippa sorori, Observant ubi festa meo pede sabbata reges, Et vetus indulget senibus clementia porcis. Nullane de tantis gregibus tibi digna videatur? 160 Sit formosa, decens, dives, læcunda vetustos Porticibus disponat avos, intactior omni Crinibus effusis bellum dirimente Sabinâ: RARA AVIS IN TERRIS, nigroque simillima cygno.

164

Quis feret uxorem, cui constant omnia? Malo,

ANNOTATIONES.

157. *Barbarus.*] Vel Ptolemæus Philadelphi filius dedit Berenicæ sorori suæ pariter atque uxori in Ægypto: vel in Judæa Herodes alteri Berenicæ. Prius dicit vetus Schol.

Incesta.] Vide Sat. 4. v. 9. ad vocem, incestus.

Agrippa sorori.] Rursus ambigitur an referenda sit vox, barbarus, ad Agrippam, ut sit unus Herodes Agrippa donator, unus adamas, uni Berenicæ incestæ sorori ab Agrippa fratre donatus: an eidem annulus duplex a duobus datus, primus ab Herode patruo simul & marito, nam ei quidem nupta fuerat Berenice neptis; alter ab Agrippa fratre suo, qui post Herodis morte de incestu cum eadem Berenice sorore sua suspectus fuisse scribitur a Josepho.

158. *Observant ubi, &c.*] In Judæa nempe, ubi Sacris operari poterat nemo, nec ipse Rex quidem nisi nudis pedibus: Sic enim olim Deus præceperat Moysi, Exod. 3. *Solve calceamenta de pedibus tuis, &c.* Hinc Berenice nudipes apud Jerusalem vota persolvere legitur, Jos. Bell. Jud. 1. 2.

Sabbata.] Leg. Corn. Tacit. initio l. 5. Hist. Justin. l. 36. Pers. Sat. 5. v. 184. & quæ notavimus ibidem.

159. *Indulget senibus clementia porcis.*] Hi siquidem impune vivunt ad senectutem, quibus vesci non licet apud Judæos. Nam Levit. c. 11. v. 7. ab his aliisque immundis animalibus abstinere jubentur. Tacitus Hist. 5. inter alia de Hebræis falsa, & hæc habet: *Sue abstinent, inquit, memoria cladis, quod ipsos scabies quadam inruperat, cui id animal obnoxium.*

160. *Nullane de tantis.*] Hactenus vitia mulierum enarravit: jam bonæ earum dotes affert, quas vix inveniri asserit; ac si quæ sint in eis virtutes, has vitio quopiam infestari, v. g. superbia; qua sit ut nullam commendationem illæ mereantur.

161. *Sit formosa, &c.*] Age vero, sit quædam mulier variis ornamentis clara & eximia; at si est arrogans & superba propter illas ipsas dotes; quid?

162. *Porticibus disponat avos.*] Cereas Majorum imagines ordine dispositas, ut sit, habeat in atrio domus bene multas; adeoque sit valde nobilis. Vide initio, Sat. 8.

163. *Crinibus effusis bellum dirimente Sabinâ.*] Nota historia de raptis mulieribus Sabinis, ob quas Romanis Bellum atrox: de quo Titus Livius l. 1. Sic autem loquitur c. 13. ejusdem libri. *Tum Sabina mulieres, quarum ex injuria Bellum ortum erat, crinibus passis, seissaque veste, victo malis muliebri pavore, ausa se inter tela volantia inferre, ex transverso impetu facto dirimere infestas acies, dirimere iras, hinc patres, hinc viros orantes. — — — Movet res tum multitudinem, tum duces. Silentium, & repentina sit quies. Inde ad fœdus faciendum duces prodeunt: nec pacem modo, sed & civitatem unam ex duabus faciunt; regnum consociant: Imperium omne conferunt Romam.* Vide & Ovid. Fast. 3.

Sabina.] Vide Sat. 3. ver. 169. ad vocem, Sabeliam.

164. *Rara avis, &c.*] Velut Phœnix. Vide Pers. Sat. 1. ver. 46. & quæ nos ibid.

Cygnus.] Hunc natura candidissimum gignit. Adeoque nigrum videre portentum loco esset: sic & uxorem invenire bonam. De *Cygnis* multa refert Athenæus, ex Aristotele, pugnaces esse, vel adversus aquilas, numerosa prole læcundos, canoros sub exitum vitæ præsertim, &c. At ibid. Alexander Myndius moribundos cygnos prosecutus multos, ait nullum se cantum audivisse. Athen. l. 9. c. 11.

165. *Quis feret uxorem?*] Etiam si præclaris dotibus effulgeat, at superbientem quis uxorem feret?

Malo

Malo Venuſinam, quam te, Cornelia mater
Gracchorum, ſi cum magnis virtutibus affers
Grande ſupercilium, & numeras in dote triumphos.
Tolle tuum precor Annibalem, victumq; Syphacem
In caſtris; & cum tota Carthagine migra. 170
Parce, precor, Pæan, & tu depone ſagittas;
Nil pueri faciunt; ipſam configite matrem:
Amphion clamat. Sed Pæan contrahit arcum.
Extulit ergo gregem natorum, ipſumq; parentem.

potiorem duco Venuſinam, quam
te Cornelia Gracchorum pa-
rens, ſi cum ſummis dotibus
apportas ingentem ſaſum, ac
in dote computas triumphos.
Aufer quaſo, tuum Anniba-
lem, & Syphacem in exerciſum
ſuperatum, atque abi cum uni-
verſa Carthagine. Amphion
vociferatur; indulge, quaſo,
Phæbe; tuque tela dimitte,
Diana. Filii nihil committant,
ipſam parentem confodite. Ve-

rùm Apollo intendit arcum: turbam igitur puerorum interfecit, atque ipſum patrem:

ANNOTATIONES.

166. *Venuſinam.*] Pauperem ex Apulia ruſti-
cam humilem. Talium enim caſtitas ſimul &
modestia celebratur. Vide Sat. I. v. 51. ad voc.
Venuſina.

Cornelia.] Scipionis Africani filia, Tib. Sem-
pronio Graccho nupta, Tiberii & Caii Graccho-
rum mater. Huic ſtatuum Romæ poſitam in
Metelli publica porticu, auctor eſt Plin. l. 34.
c. 6. Quint. l. 1. c. 1. ſic habet: *Gracchorum*
eloquentia multum contuliſſe accepimus Corneliam
matrem; cujus doctiſſimus ſermo in poſteros quo-
que eſt epistoſis traditus.

167. *Gracchorum.*] De his vide Sat. 2. ver.
24. & quæ nos ad vocem, *Gracchos.*

Cum magnis virtutibus.] Nobilitate, opibus,
inſigni pudicitia, ſacundia, ſapientia, ſæcundita-
te. De quibus Plut. & alii. Certe duodecim fi-
lios ex uno viro Tib. Sempron. Graccho genuiſſe,
& poſt ejus mortem, Ptolemæi regis nuptias reſ-
puiſſe Cornel. refert Plur. in Gracchis.

168. *Supercilium.*] Faſtum, ſuperbiam, ar-
rogantiam. Vide Sat. 2. ver. 93.

Triumphos.] Suorum laudes ac triumphos jac-
tare conſueverat Cornelia, Plutarcho teſte.

169. *Tolle tuum precor Annibalem.*] Ne mi-
hi importune prædica victoſa tuis ingentes ac
ſummos quoſque Duces, ipſamque ſubactam ac
deletam Carthaginem.

Annibalem.] Carthaginienſium Ducem, jura-
tum Romanorum hoſtem, eiſque per tot annos
formidoloſum, vel una Cannenſi victoria cele-
brem, Campaniæ deliciis fractum, ad Nolam a
Marcello ſuperatum, tandem in Africa caſum
& fugarum cum multis Pœnorum millibus ob-
ſidente Carthaginem Scipione Africano. De ge-
nere mortis non conſtat. Alii dicunt veneno ſe
ipſum enecaſſe, ne in Romanorum poteſtatem
veniret; alii a Carthaginienſibus ob rem male
geſtam lapidibus obrutum; alii cruci affixum.
T. Livius. Plut. Eutrop. Oroſ. &c.

Vicum Syphacem in caſtris.] Numidiæ regem;
cujus & Aſdrubalis caſtra facibus illatis una nocte
delevit Scipio Africanus, teſte Floro, l. 2. c. 6.
Hic etiani illum poſtea in triumpho duxit.
Plut. in vita Scipionis Africani ex Polybio.

170. *Carthagine.*] Hæc urbs ſitu & viribus

Romæ dudum æmula, habens in circuitu tria ſu-
pra viginti millia paſſuum, teſte Livio; triplici
Bello Romanos ſaciſſavit. Opulæ Didonis fue-
rit, an Tyriorum, non omnino conſtat. An ef-
ſet delenda Romæ deliberatum, ut gloriæ ſeges
ac virtutis materia nunquam Romanis deſſet.
At ex Catonis ſententia Senatus Scipionem Æ-
milianum in Africam miſit cum ingenti exerci-
tu, qui Carthaginem a Scipione Africano veſti-
galem jam ante factam obtideret, caperet ac ſolo
æquaret. Quod factum eſt anno poſtquam erat
condita ſeptingenteſimo, Tit. Liv. l. 51.

171. *Parce, precor.*] Proſopopœia, qua ex-
hibetur Amphion, pro filiis deprecans Apollinem
& Dianam Niobæ faſtum ulciſcentes. Ejusque
exemplo probat Juvenalis quanta ſit mulierum
arrogantia, quæ Deos etiam laceſſat.

Pæan.] Ita vocatur Apollo, ſeu a *παῖν*, quia
radios quaſi ſagittas vibrat, iſque ferit: ſeu a
παῖν τὰς ἀνίας, quia ſua nos luce recreat Sol,
& mœviores abigit. Vide Macr. Saturn. l. 1. c. 17.

Tu depone ſagittas.] Alloquitur Dianam, cu-
jus & Apollinis indignatione ac ſagittis Niobæ
filii, ob quos ea ſuperbiebat, omnes confixi pe-
rierunt. Vide Ovid. Met. 6. Fab. 3.

172. *Nil pueri faciunt.*] Innoxii ſunt, cur
lount noxam Niobæ matris? Hanc ipſam plecti-
tite.

173. *Amphion.*] Jovis ex Antiope filius, e
Plin. l. 7. c. 56. citharam inveniſſe, primus-
que illa cum voce ceciniſſe dicitur. Patriam
vero ſuam Thebas lyræ ſono ædificaffe ait. Hor.
ad Piſones ver. 394. quo ſacundiam ejus ſig-
nificat.

Sed Pæan contrahit arcum.] Nil motus Am-
phionis patris licet innocentis precibus.

174. *Extulit.*] Quaſi ad ſepulchrum tulit.
Vide Sat. 1. ver. 72.

Gregem natorum.] Amphionis & Niobæ fi-
lios de quorum numero diſſentiant admodum
ſcriptores. Alii duodecim, alii quatuordecim, a-
lii ad viginti referunt. Vide Gell. l. 20. c. 6.
Ælian. Var. Hiſtor. l. 12. c. 36.

Parentem.] Non quod ab Apolline confixus,
ſed quod ſuæ ſuorumque calamitatis dolore ſe-
ipſum interfecerit.

Dum

quando Niobe ipsaque fertilior
candida illa sue, praestantio-
rem se putat Latonae familiâ.
Quae severitas, quae pulchri-
tudo tanti facienda, ut perpe-
tuo se tibi obiectes? Etenim
singularis istius & magni com-
modi oblectatio nulla est, quan-
doque arroganti ingenio de-
pravata plus aloës quam mel-
lis exhibet. Quis vero tam
addictus est, ut eam quam en-
comiis extollit non averse-
at, ac septem horis quotidie abhor-
reat. Præterea nonnulla sunt
exigua certe, at minime viris
ferenda. Ecquid enim puti-
dus, quam quod nulla pulchram
se existimat, nisi quæ ex He-
trusca Græca effecta est? E
Sulmonensi pura Cecropis?
Cuncta Græce loquuntur, quan-
quam nostratibus fœdus est ignorare Latine. Eâ lingua stupent, eâ iracundiam, latitiam, egri-
tudines, eâ mentis arcana proferunt universa. Quid amplius?

Dum sibi nobilior Latonæ gente videtur, 175
Atque eadem scrofa Niobe fecundior alba.
Quæ tanti gravitas? quæ forma, ut se tibi semper
Imputet? hujus enim rari, summique voluptas
Nulla boni, quoties animo corrupta superbo 179
Plus aloës quam mellis habet. Quis deditus autem
Usque adeo est, ut non illam, quam laudibus effert,
Horreat, inque diem septenis oderit horis?
Quædam parva quidem, sed non toleranda maritis.
Nam quid rancidius, quam quod se non putat ulla
Formosam, nisi quæ de Tusca Græcula facta est, 185
De Sulmonensi mera Cecropis? Omnia Græcè,
Cum sit turpe magis nostris nescire Latine.
Hoc sermone pavent, hoc iram, gaudia, curas,
Hoc cuncta affundunt animi secreta. Quid ultra?

ANNOTATIONES.

175. *Dum sibi nobilior.*] Nam tanta fuit ob-
fecunditatem atque filiorum numerum arrogan-
tia Niobæ, ut sibi potius quam Latonæ sacrifi-
candum jactaret, quæ duos tantum Dianam &
Apollinem genuerat, Ovid. loco citato.

Latona gente.] Apolline & Diana, Jovis
ex Latona filiis, qui matris injuriam ulci sunt.
Hor. l. 4. Od. 6.

Dive quem proles Niobæa magna

Vindicem lingua——

Sensit

176. *Scrofa.*] Celebri illa sue, quæ apud La-
vinium ab Ænea prægnans mactanda fugit, &
mox triginta fœtus uno partu edidit. Vir. Æ-
neid. 3. Dion. Hal. 1.

Alba.] Trigesimo scilicet anno postquam Æ-
neas Lavinium condiderat, urbem alteram Af-
canus ædificavit. *Albam*, ex oraculo Æneæ
dato, ibidem nimirum ubi candida fusa nixa e-
rat porcellos. Dionys. loco citato.

Niobe.] Tantali filia. Uxor Amphionis,
numerosa prole superbiens, filiis, ut dictum est,
occisis, & ipsa in saxum conversa. Cic. Tusc. 3.
n. 63. *Niobe lapidea fingitur*, inquit, *propter*
æternum in luctu silentium.

177. *Quæ tanti gravitas.*] An vero tanti fa-
cias uxorem etiam gravem & pulchram, ut ferre
velis quotidianas ejus exprobrationes, quibus se
tibi jactat, ac sæpius obijcit, quod mirum quan-
tum illi debeas, quæ te virum acceperit scilicet
ita gravis, honesta, pulchra?

178. *Hujus enim rari, &c.*] Certe plus te
superbia sua infestat, quam castitate & probitate
delectat.

180. *Aloës.*] Herba est amari admodum

lucci, de qua multa Plin. l. 27. c. 4. e contra
dulcedo mellis omnibus nota est.

Quis deditus, &c.] Quis tam uxorius, tam
obnoxius quis suæ uxori quantumvis pulchræ?

181. *Laudibus effert.*] Propter morum ho-
nestatem & formam.

182. *Horreat.*] Ob fastum & arrogantiam.
Septenis oderis horis.] Maxima parte diei,
qui horarum duodecim. Vide quæ ad Pers. Sat.
3. ver. 4.

184. *Rancidius.*] Corruptius, turpius. Pers.
Sat. 1. ver. 33. *rancidulum quiddam.*

185. *De Tusca Græcula facta est.*] Patrium Ita-
liæ & Romæ sermonem postponens, & Græcum
affectans, quo blanditur ac venustior videatur.

Tusca.] *Thuscia* Italiæ regio nobilissima, ad
Tiberim protensa, nomen habet a *Θυσία*, *sacri-
ficare*: Thusci quippe religiosi semper extitere.
Tit. Liv. l. 1. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. ul-
timo.

Græcula.] Diminut. ad contemptum. *Fac-
ta est*, lingua & moribus.

186. *Sulmonensi.*] *Sulmo* Pelignorum oppi-
dum, patria Ovidii Poëtæ. Ponitur pro qualibet
Italiæ urbe.

Mera Cecropis.] Tota Attica, tota Atheni-
ensis. Cecrops enim Athenarum primus Rex
fuit.

187. *Cum sit turpe magis, &c.*] Cum ta-
men multo magis dedecet Latinas nescire loqui
Latine. Cicero in Bruto. *Non tam præclarum
est scire Latine, quam turpe nescire.*

188. *Hoc sermone pavent, &c.*] Græco ser-
mone exprimunt pavorem, iram, gaudium, ali-
osque animi affectus.

Con-

Concumbunt græce. Dones tamen ista puellis: 190
Tunc etiam, quam sextus & octogesimus annus
Pulsat, adhuc græce? Non est hic sermo pudicus
In vetula, quoties lascivum intervenit illud,
Ζῶν καὶ ψυχὴ, modo sub lodice relictis 194
Uteris in turba. Quod enim non excitat inguen
Vox blanda, & nequam? digitos habet: ut tamen
omnes

Subsidant pennæ. Dicas hæc mollius Æmo
Quamquam & Carpophoro, facies tua computat
annos.

Si tibi legitimis pactam junctamque tabellis
Non es amaturus, ducendi nulla videtur 200
Causa; nec est quarecœnam, & mustacea perdas,
Labente officio, crudis donanda; nec illud
Quod prima pro nocte datur, cum lance beata
Dacicus, & scripto radiat Germanicus auro.
Si tibi simplicitas uxoria, deditus uni 205

cicus ac Germanicus auro insculpto. Si vero tibi est simplicitas conjugalis,

* * Hæc nihilominus juvenilibus indulge. An tu quoque, quam annus urget octogesimus sextus, etiamnum græce loqui affectas? Casta non est illa oratio in decrepita, quandoque adhibetur impudicum istud; atque in casusurpas dimissas paulo ante sub stragula voces, Ζῶν καὶ ψυχὴ Nam sermo illecebrosus ac malus equod non movet * * * habet digitos, quamvis etiam cuncta pinna conquiescant. Verum licet ista pronunties tenerius Æmo atque Carpophoro, vultus tuus annos numerat. Si dilecturus non es desponsam tibi & copulatam scriptis ex lege facilis, nulla apparet ratio despondendi; & non est cur absunas convivium & mustaceos non coctis dandos, officio desinente; neque id quod donatur pro prima nocte, quando in patinâ divite rutilat Dacicus.

ANNOTATIONES.

190. Dones tamen ista puellis, &c.] Apotrophe ad anus libidinosas.

194. Ζῶν καὶ ψυχὴ.] Vita mea, anima mea; quibus verbis uti solebant meretrices. Meminit & Mart. l. 10. Epigr. 68.

Lodice.] Lecti opertorio, Mart. l. 14. Ep. 148.

195. In turba.] In publico, sine ulla verecundia.

196. Nequam.] Proprie iners & lascivus ita dicitur, quod nihil queat bonitatem. Gell. l. 7. c. 11. ex Ciceronis. Phil. 2.

Digitos habet, &c.] Sordidula hæc suis renebris damnetur, pudor jubet.

Ut tamen omnes subsidant pennæ.] Et si quiescat libido, muliebribus excitator blanditiis ac lascivis vocibus.

197. Pennæ.] Metaphora ab avibus: significat vires & nervos.

Dicas hæc mollius.] Attramen, o vetula impura, quantum vis imitere juveniles voces & blanditias, tui vultus rugæ amari te vetant jam decrepitam.

Æmo & Carpophoro.] Celebribus mimis muliebres voces egregie imitantibus.

198. Facies tua computat annos.] Provedtio nem ætatem indicat ac vetulam, decrepitam, obsoletam arguit.

199. Si tibi legitimis.] Posthumum ferit dilemmate; cuius hoc est prius membrum: alterum nox adest, ubi ait, si tibi simplicitas, &c. Vel amabis uxorem, inquit, vel non. Si amabis certe miser eris: si vero non amabis, non est turdus, & sumptus inutiles facias.

Legitimis tabellis.] Instrumento & contractu matrimoniali rite & ex legibus confectio.

201. Mustacea.] Dulcia quædam, liba, placentas, e farina filiginea musto conspersa, admixtis caseo, aniso, cumino, adipe, & ramentis lauri. Hæc dari solita convivis in fine cœnæ nuptialis, velut apophoreta. Vet. Schol. Mustaceos coquendi modum præscribit Cato de Re Rust. c. 121. meminit & Cic. ad Att. l. 5. Epist. 20.

202. Labente officio.] Vel stomachi non bene coquentis cibos, vel potius amicorum qui ad officium nuptiale convenerant, jamque discedere paratorum.

Crudis.] Cruditate laborantibus post largiores epulas, danda ad juvandam & accelerandam coctionem.

203. Quod prima pro nocte datur, &c.] Munera quæ maritus novæ nuptiæ donare solet in virginitatis delibata præmium, aliquot nempe nummos aureos in lance. Vetus Schol.

204. Dacicus, & scripto radiat, &c.] Nummus effigie Domitiani signatus cum titulis Dacici & Germanici, ob Dacas Germanosque debellatos.

Dacicus.] Vide Sat. 4. v. 111. ad vocem Dacis.

Scripto.] Legunt alii, sculpto; alii corrigunt, scutulo, id est, variegato velut telæ araneorum. Ita Jo. Is. Pontan. Annot. in Macrob. & alii quidam. Verum quod operæ pretium; quidve gratiæ debeat utrique Juvenalis, haud mihi satis apparet.

205. Si tibi simplicitas uxoria.] Posterius cornudilemmatis. Quod si mulierofusus, & sim-

Est

atque mens uni additas; sub-
jice caput collo prompto jugum
tolerare: nullam enim repe-
ries, quæ diligenti indulgeat.
Quamvis illa ferveat, diligen-
tis cruciatibus delectatur, atq;
exuviiis. Itaque multo minus
idonea conjux eris ei, quicunq;
vir fueris benignus & cupien-
dus. Nihil unquam dabis, re-
luctante uxore: eâ vetante,
nihil venum dabis: nihil mer-
cari poteris, si illa prohibet.
Ipsa motus animi suggeret. Is
expelletur familiaris jam ve-
tulus, cujus pubem aspexerunt
fores tue. Quamquam autem
ganeones & lanista licentiam
habent condendi testamenta,
parque potestas arena data est,
multiplex rivalis hæres tibi
præcipietur. Jubebit uxor;
servo patibulum statne. Tu
respondebis: Ecquid ob scelus
parâ dignus est servus? Ec-
quis astat testis? Quis denun-
ciavit? Ausculta: De homi-
nis nec nulla unquam diutur-
nior mora est. Tum illa dicet
tibi. O stulte, ficcine mancipium homo est: Eslo, nihil perpetravit: ac illud cupio, ita edua
pro causa sit arbitrium meum. Itaque Imperium exercet in maritum. At paulo post, ea regu
deserit, ac mutat ades, deteritque flammea. Exinde

Est animus: submitte caput cervice parata
Ferre jugum: nullam invenies, quæ parcat amanti
Ardeat ipsa licet, tormentis gaudet amanti,
Et spoliis. Igitur longe minus utilis illi
Uxor, quisquis erit bonus, optandusque maritus.
Nil unquam invitâ donabis conjuge: vendes 211
Hæc obstante nihil: nihil, hæc si nolit, emerur.
Hæc dabit affectus: ille excludetur amicus
Jam senior, cujus barbam tua janua vidit.
Testandi cum sit lenonibus, atque lanistis 215
Libertas, & juris idem contingat arenæ,
Non unus tibi rivalis dictabitur hæres.
Pone crucem servo: meruit quo crimine servus
Supplicium? Quis testis adest? Quis detulit? Audi.
Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa
est. 220
O demens, ita servus homo est? Nil fecerit, esto:
Hoc volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.
Imperat ergo viro: sed mox hæc regna relinquit,
Permutatque domos, & flammea conterit: inde

ANNOTATIONES.

pliciter uxori amandæ deditus, grave tibi jugum
ferendum erit, eritque famulandum more servi,
atque in omnibus obsequendum.

208. *Ardeat ipsa licet.*] Quamvis ipsa te ar-
denter amet, gaudebit tamen torquere te ac spo-
liare. Sic enim improba est mens mulierum.

209. *Longe minus utilis.*] Quo melior sit
maritus & uxori optabilior, eo gravior sit ei
uxor molestiorque.

213. *Dabit affectus.*] Si quem oderit, jubebit
te odisse; vetabit amare & colere veterem eti-
am amicum, cum ita libuerit inconstanti ejus
animo, suspicaci, moroso.

214. *Cujus barbam tua janua vidit.*] Qui
domum tuam frequentavit a prima ætate, cum
pubes & lanugo genas ac mentum vestire inci-
pit. Vel quod juvenes non raderent barbam
ante annum ætatis vigesimum primum, ut vo-
lunt nonnulli.

215. *Testandi cum sit lenonibus, &c.*] Aliud
incommodum ab imperiosa uxore, per quam
non licebit viro hæres instituere nisi quos ip-
sa voluerit.

Lanistis.] Gladiatoribus, eorumque magistris.
Vide Sat. 3. ver. 158.

216. *Arena.*] In arena decertantibus. Vide
quæ ad Sat. 2. ver. 144.

217. *Rivalis.*] Uxoris tuæ mœchus.

Dictabitur.] Sugeretur, scribi imperabitur.

218. *Crucem.*] Supplicii genus olim valde
usitatum, a Constantino magno postea sublatum,
ob reverentiam instrumenti nostræ omnium Ge-
lutis, ac apparentis mirabiliter in aëre signi, in
quo erat hostes victurus, ac re ipsa vicit. De
variis crucium generibus, vide Senec. consil.
ad Marc. c. 20. & de Vita beata, c. 19. Vide
Annot. Sat. 13. ver. 105.

220. *Nulla unquam de morte, &c.*] Apud
multas gentes damnatorum poena differri sole-
bat, & apud Romanos quidem, & ex Senatû
consultis, ad decimum usque diem.

221. *Servus homo est.*] Servi sunt, imo ho-
mines: servi sunt, imo conservi, & ex iisdem
tecum elementis constant alunturque, atque ip-
sum eundem ab eodem principio carpunt
&c. quæ habent Macrobi. l. 1. Saturn. c. 11.
Vide & Senec. Epist. 47.

222. *Hoc volo, sic jubeo, &c.*] Tyrannici
plane verba.

223. *Hæc regna.*] Viri domum & familiam
in qua regnabat, relinquit, novumque maritum
sæpius quærit potens ac dives mulier.

224. *Permutatque domos.*] Ab uno viro
aliud aliumque transiens.

Avolat, & spreti repetit vestigia lecti.
Ornatas paulò antiè fores, pendentia linquit
Vela domus, & adhuc virides in limine ramos.
Sic crescit numerus; sic fiunt octo mariti,
Quinque per autumnos: titulo res digna sepulcri.
Desperanda tibi salvâ concordia focru: 230
Illa docet spoliis nudi gaudere mariti:
Illa docet missis à corruptore tabellis,
Nil rude, nil simplex rescribere: decipit illa
Custodes, aut ære domat: tunc corpore sano
Advocat Archigenen, onerosaque pallia jactat. 235
Abditus intereà latet, & secretus adulter,
Impatiensque moræ silet, & præputia ducit.
Scilicet expectas, ut tradat mater honestos,
Aut alios mores, quam quos habet? Utile porro
Filiolam turpi vetulæ producere turpem. 240
Nulla fere causa est, in qua non fœmina litem
Moverit. Accusat Maniliâ, si rea non est.
Componunt ipsæ per se, formantque libellos,

in qua litem non intentaverit mulier. Accusat Manilia, si rea non fuerit. ipsa per se conscribunt & contextunt libellos,

225. *recedit atque relegit notas cu-
bilis contempti: dimittit ja-
nuam nuper decoratam, aulaa
in adibus expansa, ramosque
in foribus etiamnum viventes.
Ita numerus augetur: ita suc-
cedunt octo viri intra quinque
autumnos: res sanè digna in-
scriptione tumuli. Nec speran-
da tibi consensio, focru super-
stite. Hæc monstrat oblectari
exuviis spoliati viri: hæc eru-
dit nihil agreste, nihil simplex
rescribere litteris ab adultero
missis. Hæc observatores fal-
lit, vel pecuniâ conciliat. Tum
valente corpore accersit Archi-
genem, ac opercula gravia im-
ponit. Interim delitescit occul-
tus testisque machinis, & tacet
vix ferens cunctationem. * *
* * Nimirum speras ut pa-
rens det bonos mores, vel à su-
is diversos? Præterea spurca
vetula fructuosum est prosti-
tuere impuram filiam. Nulla
propemodum controversia est,*

ANNOTATIONES.

Flammea conterit.] Toties nuptialia terit ve-
lamenta, quoties nubit. De flammeo vide Sat. 2.
ad ver. 124.

225. *Avolat.*] Alias *advolat*.

Spreti repetit vestigia lecti.] Redit ad pri-
mum virum.

226. *Ornatas paulò antiè fores.*] Vide supra
ad ver. 79.

228. *Octo mariti.*] Nec enim pluribus quam
octo viris nubere licebat, citra notam adulterii.
Hinc Martial. lib. 6. Epig. 7.

Nubit decimo jam Telesina viro.

Que nubit toties, non nubit, adultera lege est.

229. *Quinque per autumnos.*] Annis quin-
que.

Titulo res digna sepulchri.] Ironice. Quam
pulcrum erit sepulchro talis mulieris inscripta
ex more videre nomina virorum octo, quibus
nupsit. Vide Martial. lib. 9. Epig. 16.

230. *Concordia.*] Expectanda tibi non sunt
amor & fides conjugalis ab uxore illa tua, vi-
vente focru.

231. *Illa docet.*] Socrus enim ipsa, tuæ ux-
oris mater, improbis instruit eam moribus.

Nudi.] Crebra exigens a viro dona, &c.
Multa etiam clam furripiens & matri donans.

233. *Nil rude, nil simplex rescribere.*] Docet
caute, erudite, callide, blande rescribere ad mœ-
chos.

234. *Custodes.*] Suspectæ fidei uxoris custo-
des a viro commissos.

235. *Advocat Archigenen.*] Vocat Medicum
ægritudinem simulans, quo facilius adulteria
perperet.

Archigenen.] Celebrem eo tempore Medi-
cum. Vetus Schol.

Onerosaque pallia jactat.] Vel rejicit quasi
nequeat ferre; vel potius, ipsa mater operit
multis palliis velut ægram filiam, vocatque Me-
dicum ut locum det mœchis.

237. *Siler.*] Alias pavet, quod minus congruit.

239. *Utile porro.*] Nam turpis mater ex adul-
teris filie quæstum facit.

241. *Nulla fere causa.*] Quid, quod & fo-
rensis negotia attentant fœminæ?

In qua non fœmina litem moverit.] In qua
litigandi ansam & modum non inveniat.

242. *Accusat Manilia, si rea non est.*] Sem-
per aut accusantis aut defendentis partes agit.

Manilia.] Pro qualibet audaci fœmina poni-
tur illa meretrix cujus meminit Agellius l. 4.
c. 14. Hæc Aulum Hostilium Mancinum Æ-
dilem Curulem, a quo dies ipsi dicta ad populum
erat, provocans ad Tribunos Plebis jure dejecit.

243. *Per se, formantque libellos.*] Sine viro-
rum auxilio componunt libellos, & scripta illa
quibus actio instituitur & causa probatur.

prompta Celso præscribere exordium & locos. Quis ignorat endromidas Tyrias, ac muliebres ceroma? Vel quis non aspexit istius paxilli, quem quotidianis sustibus perfodit, & clypeo impetit, & cunctas partes exequitur, mulier sanè digna buccinà Floralium: præterquàm si quidpiam majus volutatur in eo corde, ac verè arena comparatur. Quàm verecundiam exhibere valet famina casside munita, quæ abhorret à suo sexu, & robusta sectatur? Ea nihilominus ipsa repugnaret fieri vir. Quanta enim oblectatio nostra? Porro, qualis rerum splendor, si fiat venditio uxoris: balteus, & manica, & pinna, & medium levi cruris armamentum; aut si varia tentaverit certamina, quàm in beatus, juvenculâ ocreas venum exponente!

Principium, atque locos Celso dictare paratæ. Endromidas Tyrias, & fœmineum ceroma 244
Quis nescit? Vel quis non vidit vulnera pali?
Quem cavat assiduis sudibus, scutoque laceffit,
Atque omnes implet numeros; dignissima prorsus
Floralis matrona tuba: nisi si quid in illo
Pectore plus agitat, veræque paratur arenæ. 250
Quem præstare potest mulier galeata pudorem,
Quæ fugit à sexu, vires amat? Hæc tamen ipsa
Vir nollet fieri: nam quantula nostra voluptas?
Quale decus rerum, si conjugis auctio fiat,
Balteus, & manicæ, & cristæ, crurisq; sinistri 255
Dimidium tegmen: vel si diversa movebit
Prælia, tu felix ocreas vendente puellâ.

ANNOTATIONES.

244. *Locos.*] Sedes argumentorum, ut aiunt, rationes probationi aut refutationi idoneas.

Celso.] Cornelius Celsus Orator fuit insignis & Jurisconsultus, sub Augusto. Institutionum libros septem conscriptos reliquit. Vetus Schol. Ejus meminit Quintilianus pluribus in locis, l. vero 12. c. ult. ait scripsisse de rebus etiam medicis, rusticis, militaribus.

Dictare paratæ.] Tam eruditæ, ut tradere queant etiam peritis dicendi præcepta.

245. *Endromedas Tyrias.*] Novum audaciæ muliebris portentum; quod & luctari, & in arenam descendere non erubescant.

Endromidas.] Vide Sat. 3. ver. 103. Tyrias purpureas & molliores vulgaribus. Vide Sat. 1. v. 27.

Ceroma.] Vide Sat. 3. v. 68.

246. *Quis non vidit vulnera pali.*] Quis nescit mulieres non modo ceromate inungi, ac gymnicas exercitationes sine verecundia frequentare, sed etiam gladiatura gaudere, proindeque more ryronum se ad palum exercere solitas?

248. *Omnes implet numeros.*] Accedit, ferit, recedit rursus invadit, &c.

Dignissima prorsus floralis matrona tubâ.] Dignissima igitur quæ inter meretrices & perfidias fœminas frontis, discurrat in floralibus nudato corpore; & ad signum tubæ posiliat. Vid. Perf. Sat. 5. v. 178. ad vocem *Floralia*. Hæc celebrabantur sub finem Aprilis. Ovid. Fast. 5.

250. *Veræque paratur arena.*] Ut in amphitheatro palam decertet, more gladiatorum: ac post umbratiles pugnas ad verum certamen in arena descendat. Vide Martial. Spectac. Epigramm. 6.

252. *Vires amat.*] Muliebres fugit exercitationes; viriles amat, duras, laboriosas.

253. *Quantula nostra voluptas.*] Quam parva & modica virorum voluptas præ fœminea: ex Ov. Metam. 3. Fab. 4.

254. *Quale decus rerum, &c.*] Quam magnificus erit ille apparatus ac splendor armorum tuæ uxoris, si hæc illa venum proponere voluerit? Ironice.

Si conjugis auctio fiat.] Si fiat venditio armorum tuæ conjugis.

255. *Balteus.*] Cingulum militare e corio, e quo arma dependent.

Manica.] Manuum armamenta seu tegmina.

Crista.] Quæ galeis imponuntur ornatus causa.

Crurisq; sinistri dimidium tegmen.] Virgil. Æneid. 7. Crus sinistrum nudari solitum ab Hernicis ait: contra Juvenalis tegmen sinistri cruris memorat. De his vide Macr. L. 5. c. 18. in fine. Certe crus lævum tegebatur, quod protendebatur adversus hostem. Dimidium vero dicitur tegmen, quia non nisi a pede ad genu perveniebat, superiora regente clypeo.

256. *Si diversè movebit prælia.*] Si tam variis quam mirmillonis partes varias exequatur, adeoque geminas habet ocreas, non simplices autem solum, ut Ætoli populi, de quibus Macr. loco citato.

257. *Tu felix ocreas vendente puellâ.*] Ironice, ut cætera. Quanta tibi gloria, quantum decus, ô vir, uxore tua ancipitem & variam armamentum venum proponente, ostentante?

Puellâ.] Uxore adolescentula.

Hæ sunt, quæ tenui sudant in cyclade, quarum
Delicias & panniculus bombycinus urit.
Aspice quo fremitu monstratos perferat ictus; 260
Et quanto galeæ curvetur pondere; quanta
Poplitibus sedeat; quam denso fascia libro;
Et ride, scaphium positis cum sumitur armis.
Dicite vos neptes Lepidi, cœcive Metelli, 264
Gurgitis aut Fabii, quæ ludia sumpserit unquam
Hos habitus? Quando ad palum gemat uxor Asylli?
Semper habet lites, alternaque jurgia lectus,
In quo nupta jacet: minimum dormitur in illo.

Ipsæ sunt quæ sudorem emittunt in levi cyclade, quarum voluptates adurit sericeum etiam palliolum. Certe quanto gemitu inferat percussiones ostensas; quâque magnâ cassidis gravitate incurvetur: quanta genibus insistat: quâ spissâ fascia volumine: atque cachinnare, quando armis depositis scaphium accipitur. Enarrate vos, o neptes Lepidi ac Metelli oculis orbat, vel Fabii Gurgitis, quâ mima eas unquam vestes induerit? Quando Asylli conjux ad paxillum fremuerit?

Thalamus in quo uxor cubat nunquam non rixas continet, & mutuas contentiones. In eo somnus capitur modicissimus.

ANNOTATIONES.

258. *Hæ sunt quæ tenni.*] Illæ ipsæ quæ vile robur affectant in gladiatoriiis exercitationibus, in aliis rebus scæmineam omnino ostendunt mollietatem.

Cyclade.] Rotunda chlamyde e tenui valde filo, qua se gravari tamen delicatulæ queruntur, & velut aduri.

Quarum delicias, &c.] Quarum molle, teneum, delicatum corpus vix ferre potest bombycinæ vestis pondus.

259. *Bombycinus.*] Et telis araneorum modo textis ad luxum scæminarum, inventis primum in Co Insula a Pamphila muliere Latoï filia: Ut Plin. L. 11. c. 22. ubi de bombycibus.

260. *Quo fremitu.*] Cic. Tusc. 2. n. 56. *Fortis, inquit, ingemiscit, ut se intendat ad peritatem; ut in stadio cursores exclamant, quam maxime possunt. Faciunt idem cum exercentur athleta. Pugiles vero etiam, cum feriunt ad exercitum, in jactandis cestibus ingemiscunt, non ut doleant, animo succumbant, sed quia in prope-
ndenda voce omne corpus intenditur, venitque ira vehementior.*

Monstratos perferat ictus.] Docente lanista.

Perferat ictus.] Quanta ferocia instigat ictus, monstratos gestus omnes exequatur.

261. *Quanto galeæ curvetur pondere.*] Quam gravem ferat ultro galeam, utque sub ejus pondere curvetur, ictus declinando.

262. *Quanto poplitibus sedeat.*] Quam se firmam & quam grandem exhibeat inter digladiandum, crura tibialque extendendo; flectendo, sitando, totum corpus genuum flexura innixum agiliter movendo.

Denso fascia libro.] Aspice quam densis voluminibus replicatas vestes colligat fascia, & succinctæ. Sic enim mulieres pugnant succinctæ.

Libro.] Instat multorum libri voluminum. Cum enim scribebant in arborum cortice, qui et vocatur.

263. *Ride, scaphium positis, &c.*] Cum videris mulierem esse, & muliebrem quid attrectare eam, quæ plane virum se in gladiatura præstabat.

Scaphium.] Multiplex & varia prorsus vocis istius significatio. Aliquando pro ligonè ponitur: alias pro vase potorio, ut passim apud Plaut. alias pro certo capillitio scaphæ similitudinem & formam habente, meretricibus usitato, ut notat Turneb. L. 2. capite ultimo. Quo sensu non absurde hic accipere licet. Vulgo tamen interpretantur matellam, seu vas cui immetunt mulieres, ipsis proprium, ut lasanum viris. Favet Jul. Pollux L. 10. c. 9. & Turnebus loco citato. Coel. Rhodig. L. 21. c. 33. pariter ait, lasanum virorum esse, scæminarum vero trullam & scaphium: veluti Pollux scribit, inquit, Eupolidem secutus.

264. *Dicite vos neptes.*] O vos honestæ filiarum honestorum & summorum virorum, dicite num ea fuerint olim mulieres impudentia.

Lepidi.] Qui Censor, bis Consul, & Pontifex Maximus fuit.

Metelli.] Is etiam bis Consul, Censor, Dictator, oculos amisit cum ex incendio ædis Vestæ Palladium eriperet. De eo jam Sat. 3. ver. 139.

265. *Gurgitis aut Fabii.*] Is Fabii maximæ filius, devorato patrimonio, Gurgis cognominatus, ad meliorem postea frugem rediit, multarumque virtutum, imprimisque abstinentiæ specimen edidit: ac prioris ætatis vitia insigni secuta virtute compensavit: ut testatur Macrob. L. 3. cap. 13.

266. *Ad palum gemat.*] Dum se exercet in arte gladiatoria, anhelitu magno & fremitu. ut paulo ante dictum.

Asylli.] Gladiatoris.

267. *Semper habet lites, &c.*] Cum conjuge ne quidem noctu quies est.

Hac tūm marito molesta, tūm
deterior Tigride orbatā, quando
fingit luctum secreti noxia fa-
cinoris: vel filios aversatur,
vel confictā dolet concubinā, fle-
tibus nunquam non copiosis, nun-
quam non promptis in sua sede,
& eam opperientibus quā rati-
one fluere imperet. Tu existi-
mas amorem. Tum tu tibi
curruca arrides, ac labris la-
crymis hauris; Quæ verò ex-
arata, & quas epistolas lectu-
re, si tibi aperiatur arcu-
la zelotypæ adulteræ? At cubat
in amplexibus famuli vel equi-
tis: eloquere, Quintiliane pro-
fer, si potes, profer excusationem
quandam. Ambigimus. Ipsa
eloquere. Passum fuerat quon-
dam, ait, ut ageres tu quod pla-
ceret, atq; possem ego aliquid
mihi concedere. Quantum libet
vociferare, ac mare cælo misce-
as, homo sum. Nihil est fero-
cius his interceptis: iracundi-
am & audaciam trahunt à
scelere. Attamen quæris unde
aut è qua origine prodeant ea
portenta? Sors abjecta pudicas
olim faciebat Latinas, atque exiguas domos sceleribus infici non permettebas

Tunc gravis illā viro, tunc orbā tigride pejor,
Cum simulat gemitus occulti conscia facti: 270
Aut odit pueros, aut fictā pellice plorat
Uberibus semper lacrymis, semperque paratis
In statione sua, atque expectantibus illam,
Quo jubeat manare modo: tu credis amorem,
Tu tibi tunc curruca places, fletumq; labellis 275
Exorbes; quæ scripta, & quas lecture tabellas,
Si tibi zelotypæ retegantur scrinia mœchæ?
Sed jacet in servi complexibus, aut Equitis: dic,
Dic aliquem, fodes, dic, Quintiliane, colorem.
Hæremus: dic, ipsa. Olim convenerat, inquit, 280
Ut faceres tu quod velles; nec non ego possem
Indulgere mihi: clames licet, & mare cælo
Confundas, homo sum. Nihil est audacius illis
Deprænsis. Iram, atque animos a crimine su-
munt.
Undè hæc monstra tamen, vel quo de fonte re-
quiris? 285

Præstabat castas humilis fortuna Latinas
Quondam, nec vitiis contingi parva sinebat

A N N O T A T I O N E S.

269. *Orbā tigride.*] Dum catulis ablatis fren-
det & sævit in raptorem quem insectatur. Vide
Plin. l. 8. c. 18. ubi ait. Tigrim Indicam feram
velocitatis tremendæ esse, quæ vacuum reperi-
enscubile, fertur præceps, odore vestigans. Rap-
tor, appropinquante fremitu, abjicit unum e ca-
tulis. Tollit illā morsu, & pondere etiam ocy-
or facta reportat, & mox redit, iterumque con-
sequitur; donec, regresso in navem raptore, ir-
rita feritas sævit in littore.

270. *Cum simulat gemitus.*] Cum viro fictum
objicit adulterium plorans, ut celet suum.

271. *Odit pueros.*] In odium mariti filios ve-
xat; vel etiam servos, quasi marito in suis adul-
teriis operam navantes.

Fictā pollice.] Fingens æmulam sibi datam:
ac pellicem a viro, a quo plus illa ametur.

273. *In statione.*] Metaphora a re militari.

Expectantibus.] Dum signum det illa ut flu-
ant abundanter.

275. *Tu tibi tunc curruca places.*] Gaudes, &
tibi gratularis quod ameris ab uxore tua ad zelo-
typiam usque.

Curruca.] Similis isti aviculæ, quæ pullos ali-
enos fovet, nimirum cuculi, qui in curruca ni-
do sæpe ova parit, Aristot. L. 6. de Anim.
Sic enim vero tu adulterinos educas liberos,
quos tibi parit uxor tua quasi tuos. Vide Plin.
l. 10. c. 9.

Fletumque labellis exorbes.] Plorantem deos-
culando.

276. *Quæ scripta, &c.*] Verum quas & quot
amatorias invenires literas a mœchis scriptas, si
tuæ scrinium uxoris scrutere, quæ se zelotypam
fingit, ut suspicionem omnem suorum flagitio-
rum amoveat.

278. *Sed jacet in servi complexibus.*] At si for-
te deprehensa fuerit in delicto: an quæ poterit
excusatio præendi suis sceleribus? Quin imo
etsi hæreat ipse Quinilianus in tali causa, ipsa
non hærebit, sed strenue se defender.

279. *Quintiliane.*] Rhetor desertissime, &
præceptionum oratoriarum magister.

280. *Olim convenerat.*] Verba uxoris adul-
terium excusantis apud maritum.

282. *Indulgere mihi.*] Licentiam aliquam ar-
ripere, nec ita me fide conjugali astringere.

Mare cælo confundas.] Sat. 2. v. 25.

283. *Homo sum.*] Sexus me fragilem & er-
rori proximam facit: humana infirmitate lapsus
sum.

284. *Iram atque animos à crimine sumunt.*
Non verecundia, sed audacia sese tumentur, cum
se vident in scelere deprehensas. Quod sane
perditæ est improbitatis.

285. *Undè hæc monstra.*] Unde monstrosa
hæc luxuria? Nimirum ex opulentia & otio.

286. *Humilis fortuna.*] Opes exiguæ.

Tecta

Tecta labor, somnique breves, & vellere Thusco
Vexatæ, duræque manus, ac proximus urbi
Annibal, & stantes Collina in turre mariti. 290
Nunc patimur longæ pacis mala: sævior armis
Luxuria incubuit, victumque ulciscitur orbem.
Nullum crimen abest, facinusque libidinis, ex quo
Paupertas Romana perit. Hinc fluxit ad istos
Et Sybaris colles; hinc & Rhodos, & Miletos, 295
Atque coronatum, & petulans, madidumq; Taren-
Prima peregrinos obscæna pecunia mores (tum.
Intulit, & turpi fregerunt sæcula luxu
Divitiæ molles. Quid enim Venus ebria curat?
Inguinis, & capitis quæ sint discrimina, nescit. 300

labor, & modicus sopor, & man-
nus Etruscâ lanâ fatigata ac
indurata, & Annibal civitati
imminens, & viri in statione ad
turrem Collinam. Jam tolera-
mus incommoda otii diuturni.
Preme libido bello crudelior, &
mundum subactum vindicat.
Nullum non grassatur scelus &
luxuria flagitium ab eo tem-
pore quo desit inopia Romana.
Inde manavit hos in montes,
& Sybaris; inde & Rhodus, &
Miletus, & Tarentum redimi-
tum, ac procax atq; humidum.
Impura pecunia primum invex-
it externas consuetudines, atq;
opes effeminatæ corruerunt æ-
vum sœdâ luxuria. Ecquid

etenim reveretur temulenta Venus? Quæ sit inguinis atque capitis differentia

ANNOTATIONES.

288. *Vellere Thusco.*] Lanificio quod exerce-
batur in vico Romano, qui Thuscus dicebatur,
vel quod e Thuscia petitum fuerat.

290. *Annibal*] Vide supra v. 169.

Stantes Collinâ.] Excubias agentes in Porta
Collina, vel etiam in castris ad eam portam po-
sitâ, cum infesto exercitu urbem appeteret An-
nibal, Tit. L. 26.

Collina in turre.] Ad portam Collinam turri-
bus munitam. Hanc ita dictam Varro scribit a
varietate collium quos habet Quirinalis portæ
vicini proximus.

291. *Longæ pacis mala.*] Per otium enim
virtus elanguescit, gliscit luxuria.

292. *Victumque ulciscitur orbem.*] Nos orbis
victores domat, expurgat, perdit, quasi ut illa
a nobis orbi victo mala ulciscatur.

294. *Ad istos.*] Aliqui legunt, *Istros*, qui po-
puli sunt in litore Illyrico: sed minus ad rem.

295. *Colles.*] Romam, quæ septem collibus
ædificata.

Et Sybaris colles, &c.] Luxus, libido, vitia
statum urbium deliciis perditurum; nam eo
omine male audiebant Sybaris urbs Calabriæ,
Rhodus civitas & Insula in mari Carpathio, Mi-
letus in finibus Ionix & Carix, apud Asiam
minorem; Tarentum in extrema Italia ad li-
um ejusdem nominis.

Rhodos.] Hæc multo tempore mari dominata
& Piratas profligavit, Romanis amica fuit, &c.
habet Strabo, L. 14. pulcherrima, & libe-
re, circuitu centum triginta millium passuum;
si Hædoro credimus, 103. habitata urbibus,
quæ Plin. Lib. 5. cap. 31. Clarum Rhodon
dicat Horat. L. 1. Od. 7. Mirabilem æque
statam exhibet Pindar. Olymp. Od. 7. ubi e
profundo maris enatam canit, & multum in ea
visse aurum. Casaub. in cap. 2. Lib. 13. Athe-

næi. Solem, inquit, apud se natum credebant
Rhodii, hinc præcipua colebant religione, eique cele-
brabant Halia, id est, Festum Solis: nam ἅλιος
pro ἥλιος Diores dicunt: errant verò qui ab
ἅλιος deducunt, putantque monumentum esse veteris
Σαλατὸς περὶ τῆς. Hæc Casaub. Colossium septua-
ginta cubitis altum, inter orbis miracula osten-
tavit Rhodus, donec terræ motu prostratum ali-
quantidū postea mercatori vendidit Saracenorum
Rex, circa annum Christi sexcentelimum quin-
quagesimum tertium; ab eo Rhodios Colossenses
vocatos affirmant Suidas & alii, & ad hos pro-
priam ab Apostolo scriptam Epistolam contem-
dunt nonnulli, sed plures retragantur. Insula
hæc parvit subinde Imperatoribus Constantino-
politani, dein Saracenis; quibus ademptam
Equites Sancti Joannis Hierosolymitani tenuerunt
ad annum millesimum quingentesimum vi-
gesimum secundum: quo tempore Solimanus
Turca expugnavit, concedentibus in Melitam
Insulam Equitibus. Gell. Lib. 7. cap. 3. *Civitas
Rhodiensis*, inquit, & insulae opportunitate, & ope-
rum nobilitate, & navigandi solertia, navalibus-
que victoriis celebrata est. . . . Superbia cri-
men incurrit, &c. Vide Sat. 8. v. 113. & ibid.
Annot. ad vocem Rhodios.

296. *Coronatum, petulans, madidum.*] Ta-
rentini solebant floribus coronati unguentisque
perfusi comperare, ebrii vero, ut fit, petulantes
erant.

297. *Obscæna pecuniâ.*] Cujus habendæ gra-
tia nihil non obscœnum admittitur.

Mores.] Vita flagitia.

299. *Venus ebria.*] Libido etiam vino exci-
tata adjunctaque.

300. *Inguinis & capitis.*] Versum hunc pu-
doris causa non excusamus.

ignorat illa quæ comedit inge-
nues ostreas, nocte jam me-
diâ, quando spumant unguen-
ta Falerno puro immixta,
quando potatur in concha,
quando jam præ vertigine cul-
men movetur, & binæ lam-
pades in mensa apparent. Jam
vade, & ambige quâ sannâ
hauriat aerem Tullia; quid
loquatur consueta Maura Col-
latia, quando Mauraprateregre-
ditur antiquum altare Casti-
tatis. Istic noctis lecticas
deponunt: * * * * *

4
Cognitasunt arcana Bona Dea,
quando tibia excitat lumbos,
ac Priapi Menades agitantur
stupescit cornu æquæ ac vino
& capillos succutiant, ac vo-
ciferantur. O quàm magnus
sum illarum animis fervor
* * * * *

Inter matronas illas vis ada-
quat victoriam generis nobi-
litati. Illic nihil fingitur
per jocum: cuncta perpetratur
ad verum, quibus exci-
tari queat filius Laomedontis.
Priamus ætate jam licet fri-
gescens, atque herosus Nestor.
* * * * *

Tum ex universo aqualiter spe-
cu vox iteratur.

Grandia quæ mediis jam noctibus ostrea mordet,
Cum perfusa mero spumant unguenta Falerno,
Cum bibitur concha, cum jam vertigine tectum
Ambulat, et geminis exurgit mensa lucernis.
I nunc, & dubita qua sorbeat aëra fanna 305
Tullia, quid dicat notæ Collacia Mauræ?
Maura pudicitiae veterem cum præterit aram.
Noctibus hinc ponunt lecticas, micturiunt hinc;
Effigiemque Deæ longis siphonibus implent;
Inque vices equitant, ac luna teste moventur. 310
Inde domos abeunt. Tu calcas, luce reversa,
Conjugis urinam, magnos visurus amicos.
Nota Bonæ secreta Deæ, cum tibia lumbos
Incitat; & cornu pariter, vinoque feruntur
Attonitæ, crinemque rotant, ululantq; Priapi 315
Mænades: o quantus tunc illis mentibus ardor
Concubitus! Quæ vox saltante libidine! Quantus
Ille meri veteris per crura madentia torrens!
Lenonum ancillas posita Laufella corona
Provocat, & tollit pendentis præmia coxæ. 320
Ipsa Medullina frictum crassantis adorat,
Palmam inter dominas virtus natalibus æquat.
Nil ibi per ludum simulabitur; omnia fient
Ad verum, quibus incendi jam frigidus ævo
Laomedontiades, & Nestoris hernia possit. 325
Tunc prurigo moræ impatiens: tunc scœmina sim-
Et pariter toto repetitur clamor ab antro. (plex

ANNOTATIONES.

301. *Mediis jam noctibus.*] Protracto ad me-
diam noctem convivio.

Ostrea.] Ad libidinem provocantia. Vide
quæ ad Sat. 4. v. 142.

302. *Spumant.*] Effervescunt.

Perfusa mero spumant unguenta Falerno.

Vina exquisita unguentis mixta, ut odorata
siant luxuriosis hominibus usitata. Martial.
Lib. 14. Epigr. 110. Plin. Lib. 13. cap. 3.
Brod. Miscell. Lib. 4. cap. 4.

Falerno.] Vide quæ ad Sat. 4. v. 138.

303. *Concha.*] Ingenti vase & capaci.

Vertigine.] Vini vaporibus nimia copia ce-
rebrum petentibus ac turbantibus.

304. *Ambulat.*] Domus tectum moveri,
circumagi, circumvolvi videtur.

Geminis exurgit mensa lucernis.] Quæ obver-
santur oculis apparent duplicia, cum debilitatis
ac distentis oculorum nervis per nimium potum,
visuales, ut aiunt, radii distrahantur.

305. *I nunc, &c.*] Octo sequentes versus
explanare verat pudor.

313. *Nota Bona secreta Deæ.*] Nota sunt
omnibus flagitia in Sacris illis nefandis exerceri
solita. De his jam Sat. 2. v. 86. &c.

Cum tibia lumbos incitat.] Perf. Sat. 1. v. 20.

Cum carmina lumbum intrant, &c.

314. *Cornu pariter, &c.*] Vide Sat. 2. v. 90.
& seq.

315. *Priapi Menades.*] Id est, furiosæ Priapi
Sacrificulæ, Bacchantium similes: impuræ illæ
mulieres. De Priapo. Sat. 2. v. 95. De Me-
nadibus, Perf. Sat. 1. v. 101. 105.

316. *O quantus tunc, &c.*] Et hic Versus
aliquot prætermittimus pudoris causa.

325. *Laomedontiades.*] Priamus Laome-
ontis filius, jam senior.

Nestoris hernia.] Nestor Græcus Princeps,
ætate jam tertia confectus, & hernia laborans.
Ovid. Metamorphos. 12.

Jam fas est, admitte viros. Jam dormit adulter?
 Illa jubet sumpto juvenem properare cucullo.
 Si nihil est; servis incurritur: abstuleris spem 330
 Servorum, veniet conductus aquarius: hic si
 Quæritur, & defunt homines; mora nulla per ipsam.
 Quò minus imposito clunem submittat asello.
 Atque utinam ritus veteres, & publica saltem
 His intacta malis agerentur sacra: sed omnes 335
 Noverunt Mauri, atque Indi, quæ psalteria penem
 Majorem, quàm sint duo Cæsaris Anticatones,
 Illuc, testiculi sibi conscius undè fugit mus,
 Intulerit; ubi velari pictura jubetur,
 Quæcunq; alterius sexûs imitata figuram est. 340
 Et quis tunc hominû contemptor numinis: aut quis
 Sympuvium ridere Numæ, nigrumque catinum,
 Et Vaticano fragiles de monte patellas
 Ausus erat? Sed nunc ad quas non Clodius aras?
 Audio quid veteres olim moneatis amici. 345
 Pone seram, cohibe. Sed quis custodiet ipsos
 Custodes? Cauta est, & ab illis incipit uxor.
 Jamque eadem summis pariter, minimisq; libido.
 Nec melior pedibus silicem quæ conterit atrum;

Nunc licet: masculos introduc:
 an nunc mæchus dormitat?
 Hæc adolescentem induto cu-
 cullo festinare imperat. Si
 nullus est; ad servulos recur-
 ritur. Si adimas spem famu-
 lorum, properat etiam merce-
 narius aquarius. Si ille desi-
 deratur, atque absunt viri, ni-
 hil moratur ista,

* * * * *
 Utinam verò antiqua cæremo-
 nia & publica saltem sacra
 peragerentur istis criminibus
 impolluta: at universi Mau-
 ri Indique non ignorant quæ-
 nam psalteria * * quam sint
 gemini Cæsaris Anticatones
 * * * * *

* Ubi tegi mandatur pictura
 quævis alterius sexûs effigiem
 exprimens. Tum verò quis
 hominum Deos negligere, vel quis
 deridere attentasset Numæ sym-
 puvium, atque atram patinam,
 ac lances rumpi faciles è colle
 Vaticano? Jam verò ad quæ
 non altaria Clodius penetrat?
 Ausculto quod consilium datis,
 o prisca quondam familiares.
 Adhibe seram; coërce. Verùm
 quis observabit ipsos observa-

tores? Coniux callida est, atque ab istis auspicatur. Et nunc par est luxuria magnis aequè ac
 infimis: neque probior est quæ saxum nigram calcit plantis,

ANNOTATIONES.

336. *Quæ psalteria.*] Loquitur de Clodio, qui
 habitu Psalteriæ, Bonæ Deæ templum ingressus
 contra fas, adulterium sacrilegio addidit. Vetus
 Schol. Plutarch. in Cæsare.

337. *Duo Cæsaris Anticatones.*] Libellos duos:
 intelligit a Cæsare conscriptos adversus Cato-
 nem Uticensem, quem Cicero laudaverat suo
 de Senectute Dialogo, Vetus Schol. *Anti-*
catonum meminit Sueton. Cæsar. cap. 56. Plu-
 tarch. in Cæsare: ipseque Cic. ad Attic. lib. 12.
 Epist. 39. & lib. 13. Epist. 48. Item Top. 94.

342. *Sympuvium.*] Legunt alii *Simpulum*
 vel *Simpulum*; quidam *Sympinium*, quasi a
sympin. Constat vas fuisse potorium cyatho
 simile & parvum; sive ligneum, seu fictile.
 ejus erat usus in Sacris ad fundendum gutta-
 rum vinum. Unde Plin. lib. 35. c. 12. *In fictili-*
bus, inquit, *prohibetur sympuviis*: ubi alii legunt
sympullis. Ejusmodi valorum meminit & Cicero
 de Legibus n. 36. & Apuleius Apolog.
 apertas Imperium Populo Romano fundavit a
 moradio, proque eo in hodiernum diem Diis im-
 mortalibus *sympuvio & catino fictili sacrificat.*

Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. & Tur-
 neb. lib. 22. cap. 30.

Numa.] Qui sacra & cæremonias, omnemque
 Deorum cultum coluit, &c. Flor. lib. 1. cap. 2.

Nigram catinum.] Fictile vas è terra nigra.

343. *Vaticano.*] Unus hic erat è collibus
 Romanis, ita dictus a vaticiniis ibi dari solitis,
 ut ait Gell. lib. 16. cap. 17. seu quod eo potiti
 Romani fuerint ex Vatum responso, pulsus He-
 truscis; ut vult Festus, In ea urbis regione fi-
 ebant fictilia.

Hinc Martial.

In vaticanis condita musta cadis.

344. *Ad quas non Clodius aras?*] Quæ sacra
 non polluantur a flagitiosis Clodii simulibus?

346. *Pone seram, cohibe.*] Uxorem domi
 claude, & contine, adhibitis etiam custodibus.

347. *Ab illis incipit.*] Primos omnium uxor
 corrumpit & sibi conciliat quos sibi custodes
 norit adhibitos,

349. *Pedibus silicem quæ conterit atram.*] Ignobilis & paupercula nudis pedibus incedens
 per vias cænosas silice stratas,

quàm quæ portantur collo Syrorum, procerorum. Ut spectet ludos Ogulnia mutuatur vestimenta, mutuatur pedissequas, cathedram, pulvinum, familiares, altricem, & juvenellam flavis capillis, cui jussa committat. Nihilominus dat illa certatoribus glabris quicquid restat argenti è patrimonio, atque ultima suppellectilia. Plurimis quidem facultates artis sunt in adibus; at nulla verecundiam inopia tenet, neque se desinit ad eum terminum, quem illa præscripsit ac statuit. Attamen viri provident interdum quid sit fructuosum; ac nonnulli, docente formicâ, timuerunt aliquando gelu & esuriem. Mulier autem profusa non advertit evanescentem pecuniam. Sed, quasi nummus evacuata cistula renascens multiplicetur, atque auferatur è cumulo semper integro, non considerat unquam quanto sibi pretio stent oblectamenta. Extant quæ gaudeant spadonibus impotentibus & lævibus perpetuò basitis, ac barbâ non sperata: tum quia necessarium non est abortivum. Attamen ea gaudia maxima sunt, cum fervente jam & adultâ juventute, jamque nigrescente pube committuntur Medicis * * *

tonforis detrimento duntaxat abradit Heliodorus. Præclarus imprimis atque omnibus spectabilis ingreditur balnea: Et dubio proci eunuchus à matrona comparatus laceffit vinearum atque hortulorum præsidem. Is cum matrona cubabit. At tu, Posthume, ne velis spadoni ejusmodi

Quàm quæ longorum vehitur cervice Syrorum. 350
Ut spectet ludos, conducit Ogulnia vestem,
Conducit comites, sellam, cervical, amicas,
Nutricem, & flavam, cui det mandata, puellam.
Hæc tamen argenti superest quodcumque paterni
Lævibus athleticis, ac vasa novissima donat. 355
Multis res angusta domi est: sed nulla pudorem
Paupertatis habet; nec se meretur ad illum,
Quem dedit hæc posuitque, modum. Tamen
utile quid sit,

Prospiciunt aliquando viri; frigusque, famemque,
Formicâ tandem quidam expavere magistrâ. 360
Prodiga non sentit pereuntem foemina censum:
At velut exhaustâ redivivus pullulet arcâ
Nummus, & è pleno semper tollatur acervo,
Non unquam reputat, quanti sibi gaudia consent.
Sunt quas eunuchi imbelles, ac mollia semper
Oscula delectent, & desperatio barbæ, 366
Et quod abortivo non est opus. Illa voluptas
Summa tamen, quod jam calida & matura juvenis
Inguina traduntur Medicis, jam pectine nigro.
Ergo expectatos ac jussos crescere primum 370
Testiculos, postquam coeperunt esse bilibres,
Tonforis damno tantum rapit Heliodorus.
Conspicius longè, cunctisque notabilis intrat
Balnea, nec dubiè custodem vitis & horti
Provocat, à domina factus spado: dormiat ille 375

Cum domina: sed tu jam durum, Posthume, iamque

ANNOTATIONES.

350. *Qua longorum vehitur cervice Syrorum.*] Foemina primariæ nobilitatis ac dives, quæ leætica & sella vehi solet.

Syrorum.] Servorum è Syria. Vide Sat. I. v. 64. & quæ nos ibidem, & ad sequentem versum.

351. *Ludos.*] Aut Circenses, aut Theatrales. *Ogulnia.*] Ambitiosa matrona, sed inops, & tamen libidinosa, atque in libidines prodiga.

352. *Sellam.*] Vide Sat. I. v. 65.

353. *Flavam, cui det mandata, puellam.*] Velut sibi fidam, & consiliorum arcanorumque participem, qualem habere solent Magnates.

355. *Lævibus.*] Imberbibus, comptis, formosis.

Vasa novissima donat.] Nihil plane sibi relevans, adeo excœcavit eam impurus amor.

360. *Formicâ.*] Horat. Sat. I.

Exemplo est magni formica laboris, &c.

364. *Gaudia.*] Voluptates, libidines, proprias quas effundunt ac prodigunt omnia.

365. *Sunt quas eunuchi, &c.*] Multa hic & in sequentibus obscuriuscula relinquere non pigebit, verecundiæ interim litantes.

367. *Abortivo.*] Pharmaco abortum faciente.

372. *Tonforis damno.*] Barba deficiente. *Heliodorus.*] Chirurgus, seu Medicus, quem mox nominavit; castrator.

374. *Custodem vitis & horti.*] Priapum. De quo ante, & Sat. 2. v. 95.

Tondendum

Tondendum eunuchō Bromium committere noli.
 Si gaudet cantu, nullius fibula durat
 Vocem vendentis Prætoribus; organa semper
 In manibus; densi radiant testudine tota 380
 Sardonyches: crispo numerantur pectine chordæ,
 Quo tener Hedymeles operam dedit: hunc tenet,
 hoc se

Solatur, gratoque indulget basia plectro.
 Quædam de numero Lamiarum, ac nominis alti
 Cum farre & vino Janum, Vestamque rogabat,
 An Capitolinam deberet Pollio quercum 386
 Sperare, & fidibus promittere. Quid faceret plus
 Ægrotante viro? Medicis quid tristibus erga
 Filiolum? Stetit ante aram, nec turpe putavit

vito ægro: quid molis de puerulo Medicis? Constat ad altare, neque pudendum existimavit

Bromium tradere jam firmum, & jam tondendum. Si delectatur cantu, neminis fibula stat locantis vocem Prætoribus: nunquam non instrumenta in manibus tenet, per universam citharam spissi rutilant sardonyches: fides pulsantur plectro crispat, quo laborem impendit mollis Hedymeles: illud contrectat, eo se se recreat, ac jucundo pectini oscula impertitur. Nonnulla è numero Lamiarum, & appellationis excelsæ, cum farre atque vino Janum ac Vestam interrogabat, utrum Pollio deberet expectare & chordis polliceri quercum Capitolinam. Ecquid præstaret amplius, ma-

ANNOTATIONES.

377. *Bromium.*] Juvenem Baccho similem, comatum, delicatum, quem amas, O Urbsi Posthume, ætate jam paulo firmiore & provecta, adeoque tonforis opera egentem. Porro Bacchus ita dictus a Βρόμος, strepitu seu fremitu, quia fulminante Jove, utero materno exemptus est, ut narrat Ovid. Metamorph. 3. Fab. 3.

378. *Si gaudet cantu, &c.*] Si mulier fuerit cantus & Musicæ studiosa, cantores & citharædos deperit, & in adulterium vel reluctantes provocat.

Fibula.] Vide supra, v. 73.

379. *Vocem vendentis Prætoribus.*] Ludos edens Prætor adolescentes canendi peritos conducebat.

380. *Densi radiant testudine tota Sardonyches.*] Crebri rutilant lapilli seu in testudine quam ornant, seu in annulis quos ludens habet in manibus.

381. *Sardonyches.*] Vide Perf. Sat. 1. v. 16.

Crispo.] Agitante & crispante chordas quas percutit.

Numerantur.] Scite pulsantur, numero, & ordine.

382. *Quo tener Hedymeles operam dedit.*] Eo nimirum pectine usus ille citharædos, cujus fidium videtur nomen ab ἡδύ, suave, & μέλος, cantus.

Hoc se solatur.] Absente citharædo, quem amat, ejus plectrum & citharam gaudet possidere, tangere, osculari.

384. *Quædam de numero Lamiarum.*] Nobilibus imprimis. Vide Sat. 4. v. ult.

Nominis alti.] In quibusdam codicibus legitur, *Appi.* Quod Romæ celebre nomen, & genus.

385. *Cum farre & vino.*] Hæc adhibebantur in sacrificiis. Vide Sat. 9. v. 122.

Janum.] Cicero Lib. 2, de Nat. Deor. c. 67. Cum in omnibus rebus vim habeant maximam prima & extrema, Principem in sacrificando Janum esse voluerunt, &c. Vide Alex. ab Alex. Lib. 4. cap. 17.

Vestam.] Cicero loco mox citato, ita pergit: *Vesta* nomen a Græcis, Ea est enim quæ ab illis ἱστία dicitur. Vis autem ejus ad aras & focos pertinet. Itaque in ea Dea, quæ est rerum custos intimarum, omnis & precatio & sacrificatio extrema est. Dionys. Halicarnass. Lib. 2. quam religiose coleretur a Romanis *Vesta*, fuisse docet.

386. *Capitolinam quercum.*] In agone Capitolino victores coronam e quercu accipiebant. Vetus Schol. Suet. Domit. cap. 4. sic habet: *Instituit & quinquennale certamen, Capitolino Jovi triplex, Musicum, Equestre, Gymnicum* — ac præter Citharædos Chorocitharistas quoque certabant, &c.

Martial. Lib. 4. Epigram. 54.

O cui Tarpeias licuit contingere quercus.

De corona querna, aliisque, vide Gell. Lib. 5. cap. 6. Plin. Lib. 16. cap. 4. &c.

Pollio.] Citharædos illustri illi matronæ adaptus.

388. *Medicis quid tristibus.*] Ob conclamatam pueruli salutem, de qua jam desperat.

obtegere caput pro lyra, & præceptas voces pronunciare, sicut est consuetudo, atque expalluit difficiā agnā. Jam mihi loquere, precor; fare Deorum vetustissime, an responsum das istis, o Jane parens? Ingens ocium calo. Deest, sicut cerno, deest quod fiat inter vos. Illa te rogat de histrionibus, ista capiet Tragedum tibi gratiam reddere, haruspex efficietur varicosus. Verum canat potius quam civitatem universam pervageur impudens, quamque sustinere queat virorum conventicula, & erecto illa vultu atque exertis papillis confabulari cum ductoribus chlamydatiis, coram suo conjuge. Scit ea ipsa quid agatur in universo mundo; quid Seres, quid Thraces gerant. Scit arcana novercæ cum privigno. Scit quis diligit, quis fallatur machus. Enarrabit quis gravidam effecerit viduam, quoque

Pro cithara velare caput; dictataqua verba 390
Protulit, ut mos est, & aperta palluit agna.
Dic mihi nunc, quæso, dic antiquissime Divum;
Respondes his, Jane pater? Magna ocia coeli.
Non est (ut video) non est, quid agatur apud vos.
Hæc de Comœdiste consulit: illa Tragedum 395
Commendare volet; varicosus fiet haruspex.
Sed cantet potius, quam totam pervolet urbem
Audax, & cœtus possit quam ferre virorum,
Cumque paludatis ducibus, præsentem marito,
Ipsa loqui, recta facie, strictisque mamillis. 400
Hæc eadem novit, quid toto fiat in orbe:
Quid Seres, quid Thraces agant: secreta novercæ,
Et pueri: quis amet; quis decipiatur adulter.
Dicit quis viduam prægnantem fecerit, & quo 404

ANNOTATIONES.

390. Pro cithara.] Pro Citharædo vota & sacra facere, capite velato; ex more.

Velare caput.] Hujus instituti rationem excutit Plutarch. quæst. Centur. Rom. q. 10. ne mortalibus & potentioribus hominibus par honos deferri videatur, ac Diis ipsis immortalibus; illis reverendis caput aperiunt, his autem obnubunt ac velant.

Dictata verba.] Dogente & præeunte Sacerdote, Plin. Lib. 28. cap. 2. Victimæ cadî sine precatione non videtur referre, neque Deos rite coli. Præterea alia sunt verba impetrantis, (alias impetientis; id est, inquirentis per exta; Valer. Maxim. L. 1. c. 1.) Alia depulsoris alia commendationis. Vidimus certis precationibus obsecrasse summos Magistratus: & ne quid verborum prætereat, aut præposterum dicatur, de scripto præire aliquem, — memoria insigni, quoties precatio erraverit, &c. quæ ibidem lege.

391. Aperta palluit agna.] Dum consulerentur exta victimæ, e quorum situ & statu divinabant futura Sacerdotes, mulier anxia expallecebat, ne quid sinistra portenderetur amatio suo, pro quo sacra faciebat, ac Deos interrogabat. Plin. loco mox citato, Sic repente extis adimi capita, vel corda, aut geminari, victima stante, visa sunt. Apud Liv. Caput jecinoris a familiari parte (id est, interiori) casum aruspex ostendit. Cic. L. 1. de Divin. c. 16. Quid fissum in extis, quid fibra valeat, accipio: quæ causa sit, nescio. Atque horum plena vita est. Extis enim omnes fere utuntur. Et. Lib. 2. c. 29. Si est in extis aliqua vis, quæ declaret futura — gallinaceum fel — Tauri optimi jecur, aut cor, aut pulmo quid habet

naturale, quod declarare possit, quid futurum sit? &c. & cap. 32. Caput jecinoris diligentissime considerant; si vero id non est inventum, nihil putant accidere potuisse tristius, &c. Vide Alex. ab Alex. L. 5. cap. 25.

392. Antiquissime Divum.] Janus in Italia ante Saturnum regnavit, eumque extorrem & regno pulsum excepit.

393. Jane Pater.] Macrobi. Saturnal. L. 1. c. 9. In sacris, inquit, invocamus Janum geminum, Janum patrem — quasi Deorum Deum, &c.

Magna ocia coeli.] Deos suos irridet egregie.

396. Varicosus fiet haruspex.] Dum instantibus importunis ejusmodi mulieribus, haruspex Deos consulendo, & sacris operando, pedibus insistit diutius, sanè fiet varicosus, delatente copiosius in pedum venas sanguine crassiori & melancholico. Vide Perf. Sat. 5. v. 189.

Haruspex.] Quis, & unde sic appelletur notavimus Sat. 2. v. 121.

397. Sed cantet potius.] Melius tamen est ut cantu sese oblectet, & musicis, ut dictum est, instrumentis, quam rumores avida excipiat, ac passim cum viris confabuletur, absque ullo pudore.

399. Paludatis ducibus.] Viris militaribus. Proprie paludamentum est ea vestis, quam induunt Imperatores ad bellum proficiscentes.

402. Seres.] Scythæ Asiatici, a quibus serica dicta & apportata in alias regiones. Vide Ammian. Marcel. Lib. 23. sub finem.

Thraces.] Thracia Europæ regio Macedonia finitima, hodie Romantæ, ad Pontū Euxinū late porrecta, urbe primaria Constantinopoli gloriatur. Secreta novercæ, & pueri.] Secretos amores.

Menſe, quibus verbis concumbat quæq; modis quot.
 Instantem regi Armenio, Parthoque cometen
 Prima videt: famam, rumoreſque illa recentes
 Excipit ad portas: quosdam facit: iſſe Niphatem
 In populos, magnoque illic cunſta arva teneri
 Diluvio: nutare urbes, ſubſidere terras, 410
 Quocumque in trivio, cuicumque eſt obvia, narrat.
 Nec tamen id vitium magis intolerabile, quam quod
 Vicinos humiles rapere, & concidere loris
 Exorata ſolet: nam ſi latratibus alti
 Rumpuntur ſomni; Fuſtes huc ocyus, inquit, 415
 Afferte, atque illis dominum jubet ante feriri,
 Deinde canem: gravis occurſu, & teterrima vultu,
 Balnea nocte ſubit: conchas, & caſtra moveri
 Noctē jubet; magno gaudet ſudare tumultu,
 Cū laſſata gravi ceciderunt brachia maſſa. 420

menſe: * * * * * Prima
 animadvertit Cometam mini-
 tantem regi Armenio & Par-
 thico. Ad portas urbis ipſa
 famam ſuſcipit ac novos ſer-
 mones; nonnullos etiam con-
 ſingit: Niphatem in plebem ir-
 rupiſſe, atque ibi ingenti eluvi-
 one occupari univerſos agros:
 tremere civitates, hiare ter-
 ras, commemorat cuilibet oc-
 currit, quavis in platea. Ni-
 hilominus ea noxamagis eſt fe-
 rendā, quam quod etſi rogata
 conſuevit raptare vicinos pan-
 peres, & ſcoticis lacerare. Si
 enim profundus ejus ſopor tur-
 betur latratibus: ait, iſtuc ci-
 to baculos apportate: & iis he-
 rum priorem imperat verberari,
 poſtea canem. Moleſta obviam,
 terribilis facie intrat noctū
 balnea: noctū imperat tranſ-

portari vaſa & caſtra: ingenti ſtrepitu ſudorem emittere delectatur, quando lacerti laſſi ſunt
 maſſa ponderoſa fatigati.

ANNOTATIONES:

405. *Quibus verbis.*] Græcis an Latinis.
 Supra v. 194. Ζῶν κ' ἰφύχῃ.

406. *Regi Armenio, Parthoque.*] Hoſtibus po-
 puli Romani. Armenia porro & Parthia ſunt
 Aſiæ regiones Tauro monti vicinæ. In illa reg-
 navit Tigranes qui Mithridati opem tulit. De
 hac ad Perſ. Sat. 5. v. 4.

Cometen.] Plin. Lib. 2. cap. 25. *Cometas Græci*
vocant, inquit, noſtri crinitas; horrentes crine
sanguineo & comarum modo in vertice hiſpidas,
&c. Suer. Ner. c. 36. *Stella crinita qua ſummis*
Poteſtatibus exitium portendere vulgo putatur, &c.
 Vide Cic. Lib. 2. de Natur. Deor. n. 14. Senec.
 Nat. quæſt. Lib. 7. ubi de Cometis copioſe diſ-
 ſerit. Plutarch. 3. de Placit. Philoſ. cap. 2. &c.
 Cæterum quod Ariſtoteles aliique tradiderunt,
 Cometæ eſſe meteora, nuper experientia diſcuſ-
 ſit. Siquidem ea cœli parte, ad quam non per-
 ſiſſunt exhalationes, cometæ viſi ſunt, nimirum
 ſupra Lunæ Spheram. Et hoc ſaltem inter alia
 multa manifeſte compertum jam aliquoties; e-
 videns certe fuit in eo Cometa, qui per duos
 menſes apparuit, Decemb. 1664, & Jan. 1665.
 & nuper in altero, ſub finem anni 1670.

408. *Niphatem.*] Armeniæ fluvium hunc ex-
 andaſſe, & vaſtitate agris inferre.

410. *Nutare urbes.*] Terræ motu concuſſas. Ex
 his ſatis apparet Juvenalem ad Trajani perve-
 niſſe Imperium, ut notat Lipſ. Epistoſtic. quæſt.
 Lib. 4. Epist. 20. Nam videtur omnino reſpicere
 hic ingentem illum terræ motum, de quo Xiphi-
 ſmus in Trajano. Nempe hic cum Antio. hiæ
 eſſet, & urbs illa & aliæ pleræque graviter la-
 beſcæ ſunt: immugiit terra, infremuit mare:
 ſubſedere Coraſius mons, aliique; loca inſima

attolli, ſublimia conquaſſari & ruere viſa, &c.
Subſidere terras.] De his vide Plin. Lib. 2.
 cap. 69. & 70.

413. *Concidere loris exorata ſolet.*] Innoxios
 intereum loris cædi juber, nec exorari ſe aut
 fleſſi ſinit a deprecantibus immeritam pœnam.

416. *Dominum.*] Herum canis, cujus noctur-
 no allatraui quies interturbata fuerit.

417. *Gravis occurſu, teterrima vultu.* Erga
 famulantes alpera.

418. *Balnea nocte ſubit.*] Lavabant enim
 Veteres ante cœnam, ut diximus alibi.

Conchas, & caſtra.] Ingentia vaſa & balnea-
 ria instrumenta tanto deferuntur, iſtante do-
 mina, tumultu, quanto ſolent moveri caſtra &
 exercitus.

420. *Cum laſſata gravi, &c.*] Poſtquam gra-
 vi aliqua exercitatione corpus agitando, & pon-
 dera ferendo aut movendo, ſudorem elicit, ac
 ſeſe deſatigavit.

Maſſa.] Plumbeas aliquot maſſas in balneis a-
 gitari ſolitas, antequam lavarent, docet cum aliis
 Seneca, Ep. 15. *Sunt, inquit, exercitationes & fa-*
ciles & breves, quæ corpus ſine mora laxent (alias
laſſent) — curſus, & cum pondere aliquo ma-
nus mota, & ſaltus, &c. Epist. vero 56. ſic ha-
 bet: *Supra balneum habito — cum fortiores*
exercentur, & manus plumbo graves jaſſant, ge-
mitus audio — audio crepitum illiſa manus hu-
meris, &c. Lipſius in Sen. ibid halteres ait no-
 tari, quibus & ad ſaltandum uſi, ſequè veluti li-
 brandum, & iſdem ſed gravioribus ad exercen-
 dum, ac ſine magno motu ſudorem evocandum,
 ſublatis depreſſiſque manibus, aut huc illuc ja-
 ctatis. Idem teſtatur hic & Vetus Schol.

Calli-

* * * * 2 * * * *
Interim infelices conviva pre-
muntur & sopore & esurie.
Denique prodis hac subnubens
integrum appetens anophorum,
quod repleto vase intenditur pe-
dibus appositum; & quo gemi-
nus hauritur sextarius rabio-
sum creaturus ante epulas ap-
petitum, quando revertitur, ac
intimis ablatis terram percu-
tit. Desluunt rivuli marmo-
reo pavimento, vel catinum
amplum redolet Falernum. Ita
enim potat ac rejicit, velut an-
guis oblongum in dolium profun-
dum lapsus fuerit. Itaque mari-
tus nauseam patitur, & obte-
ctis oculis bilem coërcet. Atta-
men intolerabilior ea, quæ, post-
quam incipit mensæ accumbere,

Callidus & cristæ digitos impressit aliptes,
Ac summum dominæ femur exclamare coëgit.
Convivæ miseri intereâ somnoque, fameque
Urgentur. Tandem illa venit rubicundula, totum
Oenophorum sitiens, plenâ quod tenditur urnâ
Admotum pedibus, de quo sextarius alter 426
Ducitur ante cibum, rabidam facturum orexim,
Dum redit, & terram loto ferit intestino.
Marmoribus rivi properant, aut lata Falernum
Pelvis olet. Nam sic tanquam alta in dolia longus
Deciderit serpens, bibit, & vomit. Ergo maritus 431
Nauseat, atque oculis bilem substringit opertis.
Illa tamen gravior, quæ, cum discumbere cœpit,
Laudat Virgilium, perituræ ignoscit Elisæ:

celebrat Maronem, condonat Didoni morituræ,

ANNOTATIONES.

421. *Callidus & cristæ.*] Duos hic versiculos
pudori mactamus.

Aliptes.] Unctor, cujus officium erat oleo
corpora perungere post sudorem.

422. *Exclamare.*] Resonare, crepare, illisa
unctoris manu; ut expressit Seneca cit. mox
Epist. 56.

423. *Convivæ miseri intereâ, &c.*] Expectan-
tes dum laverit Domina.

425. *Oenophorum.*] Vas vinarium.

Tenditur.] Vel redundat, vel quod porrigitur
a famulis ac ministris.

426. *Sextarius.*] Pars congii sexta: mensuræ
genus quoddam.

428. *Dum redit.*] Cum evomitur, & purgato
stomacho projicitur vel in terram vel in pelvim.

429. *Falernum.*] Hinc refellitur eorum opi-
nio qui dicunt porrigi Domina vinum pessim-
um, quo nausea concitetur: nam duo sextarii
vini cujusslibet sine esculentis & cibo sumpti,
præsertim calidi, quo utebantur Romani fre-
quenter (ut asserit Lips. Elest. 1. cap. 4.) satis
erant idonei ad concitandum mulieri vomitum.

431. *Serpens.*] Plin. Lib. 10. cap. 72. *Ser-
pentes*, inquit, cum occasio est, vinum præcipue ap-
petunt, cum aliqui exiguo indigeant potu.

Maritus nauseat.] Ob tædum uxoris vomitum.

432. *Bilem.*] Vel nauseam, vel indignatio-
nem evitaturus oculos inde avertit.

433. *Illæ tamen gravior, &c.*] Statiliam Mes-
salinam insectatur, quæ post quatuor Matrimonia
diverso exitu soluta, postremo Neroni nupsit: post
quem interemptum, & opibus, & forma, & inge-
nio plurimum viguit; consecrata usum eloquentiæ
usque ad studium declamandi. Eo tempore duas
Messalina fuerant; hæc, & Valeria, de qua Clau-
dius Britannicum filium sustulit. Ita loquitur
Vetus Schol. hic,

Cum discumbere cœpit.] Vide Pers. Sat. 1.
ver. 30.

434. *Peritura ignoscit Elisæ.*] Id est, Didoni
quod ab Ænea se desertam videret, mortem sibi
consciscendi veniam dat, & netas alioquin per-
petranti ignoscendum censet, legens moriendi
causas tam scite descriptas a Virgilio. 4. Æneid,
in quo summam artem & ingenium Poëtæ com-
mendat, qui sic rebus dare colorem novit. Vid.
S. Aug. Lib. 1. Confess. c. 13, & 14.

Peritura ignoscit Elisæ.] Quod amoris impati-
entiæ tribuit Virgilius, honestiorem habet cau-
sam apud graves Auctores. Nempe ut secundas
Iarbas proci nuptias instantis armata manu de-
clinaret, voluntaria morte occumbere Didonem
maluisse quam datam priori viro fidem violare,
affirmant. Hi certe historica veritate, ille Po-
ëtica licentia, scripserunt.

Elisæ.] Elisæ Beli Tyriorum regis filia, obvi-
rile animi robur Dido cognominata, Herculis
Sacerdoti Sichæo primum nupta, eo per fratris
scelus interempto, in Africam nave conscensa
fugit, ubi Carthaginem condidit. (meminit
Sueton. Ner. cap. 31.) Tum Iarbas Getuliæ rex
nuptias illius appetens, armis etiam extorquere
sed frustra nisus, ut mox dictum.

Hinc Aufonius Epigr. 111.

*Illæ ego sum Dido, & vultu quam conspicias, hospes,
Assimilata Modis, pulchraque mirificis.
Talis eram: sed non Maro quam mihi finxit, e-
rat mens:*

*Vita nec incestis lata cupidinibus:
Namque nec Æneas vidit me Troius unquam;
Nec Lybiam advenit classibus Iliacis.
Sed furias fugiens atque arma procatis Iarba,
Servavi, fateor, morte pudicitiam,
Pectore transfixo, &c.*

Committit vates, & comparat inde Maronem,

435

Atque alia parte in trutina suspendit Homerum.

Cedunt Grammatici, vincuntur Rhetores, omnis

Turba tacet, nec causidicus, nec præco loquatur,

Altera nec mulier: verborum tanta cadit vis.

Tot pariter pelves, & tintinnabula dicas 440

Pulsari. Jam nemo tubas atque æra fatiget:

Una laboranti poterit succurrere Lunæ.

Imponit finem sapiens & rebus honestis.

Nam quæ docta nimis cupit & facunda videri,

Crure tenuis medio tunicas succingere debet, 445

Cedere Sylvano porcum, quadrante lavari.

Non habeat matrona, tibi quæ juncta recumbit,

Dicendi genus, aut curtum sermone rotato

Torqueat enthymema nec historias sciat omnes:

teneat loquendi rationem, vel breve enthymema jaculetur oratione circumactâ, neque historias calleat universas;

ANNOTATIONES.

435. *Maronem, Homerum.*] Horum Poëtica rei Principum Elogia, & comparisonem, apud Auctores passim invenies. Quintil. Lib. 10. c. 1. Plutarch. Opusc. multis locis, præsertim vero Lib. de Homero. Macrobtum alibi, tum maxime L. 5. & 6. Gell. Lib. 3. cap. 11. Lib. 9. cap. 9. L. 17. cap. 10. & alibi. Jul. Scal. Poët. &c.

441. *Tubas atque æra fatiget.*] Quorum tintinnabula laborantem Lunam sublevare credebant superstitiosi veteres. Vulgus enim, Eclipsæ causam ignorans, aiebat Veneficarum incantationibus Lunam in terras detrahi, cogique virus aliquod in eas effundere herbas, quibus uti volebant ad magica. Qua propter ne carmina & incantationes audiret Luna, ululatus horrifonos atque strepitus illi excitabant. Vide Virg. Ecl. 8. Sen. Med. v. 794. & Hippol. v. 787. Lucan. Lib. 6. Apul. Lib. 1. Afin. Aur. ubi *despumare Lunam* vocat, id quod mox diximus, Plin. Lib. 2. c. 12. In Luna, inquit, *veneficia arguente mortalitate*; & ob id crepitum dissono auxiliante.

443. *Imponit finem sapiens.*] Sed & philosophari mulieres videas, ac disputare de summo bono, & de honesta vivendi ratione.

445. *Crure tenuis, &c.*] Virilemetiam habitum quin assumit? Vetus Schol. Quintil. Lib. 11. cap. ultimo sic Oratori præscribit vestium formam: *Tunica prioribus oris infra genna paulum, posterioribus ad medios poplites usque perveniant. Nam infra mulierum est, supra Centurionum.*—*Toga pars anterior mediis cruribus optime terminatur, &c.*

446. *Cedere Sylvano porcum.*] Debet etiam non ut mulier, Cereri; sed, ut vir, Sylvano sacrificare. *Sylvanus* Agrorum & pecoris Deus;

confert Poëtas, ac deinde Virgilium componit, & alimunde Homerum in libra examinat. Concedunt Grammatici, superantur Oratores, silet universa multitudo, neque canfarum actor, neque præco, neque alia femina verba faciat: aded magnus orationis impetus profuit. Affirmare patellas totidem & crepitacula simul percuti. Ne quis deinceps exagitet buccinas, & vasa ærea: sola hæc optulari queat Luna deficienti. Rebus etiam probis limites docta præscribit. Enimvero quæ vult apparere nimium eloquens & erudita, eam oportet vestes colligere ad dimidiam usque tibiam, suam mactare Sylvano, atque inire balnea pro quadrante. Femina quæ tibi copulata accubatur, ne

cui Sacra facere mulieribus interdictum: teste vet. Schol. Quod autem Juvenalis ait *porcum*, notat fortasse Epicuream Sectam ac disciplinam, quam ea mulier amplexa sit.

Quadrante lavari.] Adinstar pauperum Philosophorum, qui lavantes quartam assis partem Balneatori solvebant, sicut & omnes vulgo. Cic. pro Cælio: *Nisi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat Balneatori.*

Horat. 1. Sat. 3.

Quadrante lavatum Rex ibis.

447. *Tibi juncta.*] Per matrimonium.

448. *Dicendi genus.*] Id est, ne uxor tua doctior sit. Ne Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam, scire velit: nec proinde observet varia dicendi genera, sublime, humile, mediocre, pro diversitate rerum quas loquitur.

Aut curtum sermone rotato, &c.] Ne affectet artem Dialecticam, ejusque præcepta.

Curtum enthymema.] Genus argumentationis duabus constans propositionibus, tertia subintellecta, & in animo retenta, in Græcâ unde nomen. Paulo aliter Cicero Topicor. 5. *Sententia quævis acuta, quæ ex contrariis conficitur, enthymema est, ut, quod scis prodest nihil, id quod nescis obest, &c.* n. 56. Hoc differendi genus attingit omnino vestras quoque in respondendo disputationes, sed Philosophorum magis, quibus est eam Oratoribus illa ex repugnantibus sententiis communis conclusio, quæ a Dialecticis tertius modus, a Rhetoribus enthymema nuncupatur. Vide Quintil. Lib. 5. cap. 14.

Sermone rotato.] Volubili, vel conversione concluso.

Sed

verum è codicibus nonnulla, nec penitus capiat. Aversor ego illam qua recolit ac versat Palæmonis disciplinam, custoditâ perpetuò regulâ, dicendique genere observato: & quæ vestustatis amans scit versiculos mihi non notos; ac redarguit vocabula suæ familiaris Opicæ viris negligenda. Fas viro sit commississe solæcon. Indulget sibi famina quidlibet, nihil fandum existimat, quando cinxit collum lapillis virentibus, & quando porrectis auriculis tradidit grandes inanres. Non est gravius quidquam opulentâ muliere. Vultus interim horridus visus, ac subsannandus intumescit plerumque pane, vel refolet unguenta Poppæa, atque inde conglutinantur labia viri infelicitis. Illa perget ad adulterum pelle ablutâ, Ecquando caput apparere pulchra in adibus suis? Adulteris nardina preparantur. Pro illis mercatur quodcumque; istuc transmittitis, ô Indi tennes. Denique faciem detegit, prioremque solvit incrustationem. Incipit discerni, eoque lacte imbuitur. Quapropter asellas secum trahit assecclas, si relegetur extorris ad cardinem Aquilonarem.

Sed quædam ex libris, & non intelligat. Odi 450
Hanc ego, quæ repetit volvitq; Palæmonis artem,
Servatâ semper lege, & ratione loquendi,
Ignotoque mihi tenet antiquaria versus,
Nec curanda viris Opicæ castigat amicæ
Verba. Solæcismum liceat fecisse marito. 455
Nil non permittit mulier sibi: turpe putat nil,
Cum virides gemmas collo circumdedit, & cum
Auribus extensis magnos commisit elenchos.
Intolerabilius nihil est quàm scemina dives.
Interea foeda aspectu, ridendaque multo 460
Pane tumet facies, aut pingua Poppæana
Spirat, & hinc miseri viscantur labra mariti.
Ad mœchum veniet lorâ cute: quando videri
Vult formosa domi? mœchis foliata parantur.
His emitur quicquid graciles huc mittitis Indi.
Tandem aperit vultum, & tectoria prima reponit;
Incipit agnosci, atque illo lacte fovetur, 467
Propter quod secum comites educit asellas,
Exul Hyperboreum si dimittatur ad axem.

ANNOTATIONES.

451. *Palæmonis artem.*] Sueton. de Illust. Grammat. cap. 23. ait Remmiam Palæmonem Vicentinum sub Tiberio & Claudio Imperatoribus principem tenuisse locum inter Grammaticos: cæterum arrogantia tanta fuisse, ut M. Varronem porcum appellaret: secum & natas & morituras literas jactaret, &c.

453. *Antiquaria.*] Sectatrix antiquarum vocum & locutionum.

454. *Opicæ.*] Barbare loquentis & indocte, more Opicorum. Vide Sat. 3. v. 207.

455. *Solæcismum.*] *Solæcismus* est cum pluribus verbis consequens verbum superiori non accommodatur, inquit Cicero 4. ad Heren. 18. Vide Gell. L. 5. c. 20. Porro *Solæ* vel *Solus* urbs fuit Ciliciæ, in quam piratæ Pompeii jussu transportati: hi vero linguam Atticam inquinantes & corrumpentes, & exinde quivis barbare loquentes, & male, *solæcissare* dicti sunt.

457. *Virides gemmas.*] Ut smaragdos.

458. *Elenchos.*] Uniones in pyri formam turbinatos, Plin. L. 9. c. 35. Vide cit. ejus locum Sat. 2. v. 61. ad vocem *Cylindros*.

461. *Pane tumet facies.*] Vide Sat. 2. v. 107.

Poppæana.] Inventa a Poppæa, Neronis uxore, cultus & munditiæ studiosissima. Ver. Schol.

462. *Hinc.*] Istis pinguibus, fucis, unguentis.

464. *Mœchis.*] Ut mœchis placeat mulier, exquisitis se perundit odoribus, & nitidam se

illis nunquam non objicit, non ita vero studet viro placere,

Foliata.] Unguenta e foliis odoratis, Plin. L. 13. c. 1. *Nardinum* sive *foliatum*, inquit, constat *omphacio*, *balanino*, *juncos*, *costo*, *nardo*, *amomo*, *myrrha*, *balsamo*. Et. cap. 2. *Est*, inquit, *unguentorum summa commendatio*, ut *transcunte* *famina* odor *invitet* etiam *aliud* *agentes*.

465. *Emitur quicquid, &c.*] Aromata varia. *Graciles Indi.*] Minus corpulenti ob æstum & ardorem Solis præsertim maturini. Vid. Her. L. 3.

Indi.] Hi sunt Asiæ populi valde Orientales, ab Indo fluvio dicti: omni frugum genere, cœli temperie, amœno solo, gemmis, aliisque opibus beati. Apud Indos verita est regi temulentia, teste Athenæo L. 10. c. 10.

466. *Aperit vultum.*] Ablatis tectoriis, fucis, incrustamentis mica panis asininio lacte macerati, de quo mox.

467. *Fovetur.*] Illinitur, abluitur, curatur.

468. *Comites educit asellas.*] Velut Poppæa, Vide Sat. 2. v. 107. & quæ nos ibi.

469. *Hyperboreum ad axem.*] Ad Polum Arcticum, & extreimas illas regiones, quæ sunt supra vel ultra Boream & Aquilonem. Unde nomen, Solin.

Axem.] Fingunt Geographi terræ orbem duobus inniti volviq; cardinibus seu Polis, tractato per centrum axe.

Sed

Sed quæ mutatis inducitur, atque fovetur 470
 Tot medicaminibus, coctæque filiginis offas
 Accipit & madidæ; facies dicetur, an ulcus?
 Est operæ pretium penitus cognoscere toto
 Quid faciant agitentque die. Si nocte maritus
 Aversus jacuit, periit libraria, ponunt 475
 Cosmetæ tunicas, tarde venisse Liburnus
 Dicitur, & pœnas alieni pendere somni
 Cogitur: hic frangit ferulas, rubet ille flagellis,
 Hic scutica; sunt quæ tortoribus annua præstent.
 Verberat, atque obiter faciem linit; audit amicas,
 Aut latum pictæ vestis considerat aurum; 481
 Et cædens longi relegit transacta diurni.
 Et cædit, donec lassis cædentibus, exi,
 Intonet horrendum, jam cognitione peracta.
 Præfectura domus Sicula non mitior aula. 485

terribilem in modum vociferatur, discede. Adium administratio non clementior aula Sicilia.

ANNOTATIONES.

471. *Coctæque filiginis offas.*] Panis filiginei maxime candidi & mollis. Vide Sat. 5. v. 70.

472. *Facies dicetur an ulcus?*] Certe putidum ac tœdum ulcus dicendum potius est, quam facies mulieris pura, munda, nitida, formosa.

475. *Aversus.*] Averso ab uxore vultu dormiens, nec satisfecit muliebri desiderio.

Periit libraria.] Asum est de libraria & aliis famulantibus, in quos mulier impotens iram exonerat quam in maritum concepit.

Libraria.] Ancilla quæ aliis pensa librat, ac distribuit singulis, ad opus diurnum.

476. *Cosmetæ.*] Ancillæ ab ornamentis. Ita vulgo, κοσμητῆς, ornamentum, κοσμήω, orno. Reclamat Salmastius, & ornatores vult intelligi. Accedit vetus Schol. & sic habet: *Eos dicit qui ornamentis præfunt, non tamen & ornatrices. Ponunt tamen & tunicas, ut vapulent.* At seipsum Juvenalis numquid explicat v. 489. & seq. Quin & vetus Schol. Ornatrices paulo post affert non semel, textu adigente.

Ponunt tunicas.] Ad excipiendas plagas, ita jubente domina.

Liburnus.] Vel nuncius, vel lecticæ gerulus, e Liburnia. Vide Sat. 3. v. 240.

477. *Dicitur.*] Accusatur, damnatur.

Pœnas alieni pendere somni cogitur.] Heri, qui dormivit aversus ab uxore.

478. *Frangit ferulas, &c.*] Franguntur terule huic servo acrius impactæ: alius cæditur & cruentatur flagris, &c.

Ferulas.] Vide Sat. 1. v. 15.

479. *Tortoribus.*] Qui plectant ac cædant servos quoties libet iratæ mulieri.

At qua variis tot fomentis incrustatur & curatur, ac sumit frustula excorti humidique tritici, vocabitur ne facies, an ulcus? Juvat intelligere prorsus quid integro die agant ac moliantur. Si noctu vir cubuit aversus, interit lanipendia, vestimenta deponunt ornatrices, serinus accessisse Liburnus increpatur, adigiturque; luere punitionem soporis alterius. Hic rumpit ferulas, ille flagris rubescit; iste scuticis. Extant quæ carnisficibus stipendia tribuant in annum. Cædit ac vultum quasi præteriens fovet, familiares auscultat, vel aurum amplum toga picta contemplatur; atque verberans recognoscit peracta prolixi quotidiani. Et verberat quoadusque fatigatis percussoribus, animadversione completæ,

480. *Obiter.*] Dum aliud agit otiose crudelis. Vide quæ notavimus ad Sat. 3. v. 241.

Audit amicas.] Confabulantes secum.

481. *Latum pictæ vestis considerat aurum.*] Vestem acu pictam Phrygio opere, & auro intextam, Plin. Lib. 8. cap. 48. *Accipio, inquit, pictas vestes jam apud Homerum fuisse, unde triumphales nata. Acu facere id Phryges aurum intexere Attalus Rex, invenerunt, &c.*

482. *Longi.*] Dum vapulat innocens.

Relegit transacta.] Præteritæ diei rationes examinat scriptas in Libro, cui inde nomen.

Transacta.] Vet. Schol. legit, *transversa*, & explicat *ratiocinium diurnum in transversa charta descriptum.* Adstipulatur Cœl. Rhod. L. 12. c. 21.

Diurni.] Libri continentis singulorum dierum rationes. Quidam legunt, *diei.*

483. *Exi, intonet.*] Jam abi, furcifer, &c.

484. *Cognitione peracta.*] Vel recognitis rationibus, vel sumpto de famulis supplicio.

485. *Præfectura.*] Sunt qui legant, *profectura domo*, id est, antequam domo proficiscatur: sed præterquam quod repugnat metrum, sensus parum coheret. Melius igitur hic versus separatur, ut sit epiphonema.

Præfectura domus, &c.] Hæc mulier in familia tam est crudelis, quam in aula & Regno fuerunt Siculi Tyranni, Phalaris, Dionysii, Agathocles. de quibus vide Pers. Sat. 3. v. 39. Cic. Tusc. 5. d. 57. Justin. lib. 20. 21. 22. &c.

Sicula.] Sicilia Tyrreni maris insula, amplitudine & fama nobilis. De hac vide quæ notavimus Sat. 5. v. 99.

*Etenim si condixit, & cepit de
corari splendidius consueto,
atque festinat, & jam in
hortulis eam opperiantur, vel
ad eam potius Iſidis lenoci-
natis capillos ejus aptat mi-
ſera Pſecas vulſis ipſa crinibus,
denudatis humeris & papillis.
Cur iſte cirrus eminentior?
inquiet. Statim ſcutica vin-
dicat noxam & ſcelus crinis
detorti. Ecquid peccavit Pſe-
cas? Quod illic eſt facinus
ancilla, ſi te offendunt nares
tuæ: Alia ſiniſtrum expan-
dit, & capillos comit, atque
in gyrum torquet. In con-
ſultationem vocatur Domina,
& lauſicio adhibita, quæ va-
cat, acu veterana. Prior hæc
feret judicium: poſt eam ju-
dicabunt annis & peritiâ infe-
riores; quaſi verſetur pericu-
lum exiſtimationis ac vitæ.
Aded magna eſt ſollicitudo pa-
randa venuſtatis. Tot ordi-
nibus ſcipat, tot etiam connexionibus exſtruit cellam verticem, ut Andromacham cerneret à fronte, à
tergo brevior extat: atque alteram exiſtimaret. Da, ſi naſta eſt curti lateris parvam*

Nam ſi conſtituit, ſolitoque decentiùs optat
Ornari; & properat, jamque expectatur in hortis,
Aut apud Iſiacæ potiùs ſacraria lenæ;
Componit crinem laceratis ipſa capillis, 489
Nuda humeros Pſecas infelix, nudisq; mamillis.
Altior hic quare cincinnus? Taurea punit
Continuò flexi crinem facinusque capilli. (ellæ,
Quid Pſecas admittit? Quænam eſt hæc culpa pu-
ſi tibi diſplicuit naſus tuus? Altera lævum
Extendit, peſcitq; comas, & volvit in orbem. 495
Eſt in conſilio matrona, admotaque lanis
Emerita quæ ceſſat acu: ſententia prima
Hujus erit; poſt hanc ætate, atque arte minores
Cenſebunt: tanquam famæ diſcrimen agatur,
Aut animæ: tanta eſt quærendi cura decoris. (tum
Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus, al-
Ædificat caput: Andromachen à fronte videbis,
Poſt minor eſt: aliam credas. Cedo, ſi breve parvi

ANNOTATIONES.

486. *Si conſtituit.*] Si conveniendi locum & horam indixit Mœcho.

488. *Apud Iſiacæ potiùs ſacraria lenæ.*] Iſidis Sacra locum ſæpe dabant adulteriis, & eo prætexu flagitia multa perpetrabantur, Joſeph. Ant. l. 18. c. 10. Alex. ab Alex. L. 6. c. 8. Vide Plur. Com. de Iſid. & Ofir.

489. *Componit crinem, &c.*] Domine comam aptat ancilla infelix, verberibus obnoxia, poſitis tunicis, ut ante dictum.

Laceratis.] Ab irata hera, quod aberrat ornatricis manus, aut alia de cauſa, ut ſupra.

490. *Pſecas.*] Nomen uniùs e Dianæ comiti-
bus & ancillis, apud Ovidium Metamorphoſ.
Vetus Schol. *Πεσκάειρα*, inquit, *Græce dicunt,*
quando rarum pluit & minutum, Ornatrices igitur
componentes, atq; rarum ac parvum ſolent
*mittere, ac velut Πεσκάειρα. Ergo nominis ety-
mologiam ab arte Poëta ſumpſit.*

491. *Altior hic quare, &c.*] Increpatio Domine ad ancillam ornatricem.

Taurea.] Scutica e corio bubulo.

Punit.] Vide Mart. L. 2. Epigram. 66.

494. *Si tibi diſplicuit naſus tuus.*] Utpote deformis. An famulæ culpa eſt, ſi naſus tibi tuus non videtur ſat venuſtus? Cur igitur eam cædis taurea?

Altera lævum extendit, &c.] Lævam comæ partem altera componit, dum Pſecas vapulat.

496. *Eſt in conſilio.*] De ornatu & venuſtate, de compositione capillorum.

Matrona.] Senior quædam & fida famula. Legunt alii, *materna*, & explicant, nutritrix a matre data.

Admotaque.] Quidam legunt *amota*.

Lanis.] Vel diſpenſandis, vel nendis.

497. *Emerita à acu.*] Hac dudam ſcite operata, quandiu vixit oculorum acies: bene his laboribus perfundâ jam quieſcit.

Ceſſat.] Emeritis quaſi ſtipendiis vacationem obtinuit a tenuiore ac difficiliore opera, nimirum a ſuendo, vel acu pingendo, vel etiam comendo heram.

501. *Tot ordinibus.*] Capillorum tricis.

Compagibus.] Commiſſuris, faſciis, tiara. Suggestum comæ vocat Papinius.

502. *Ædificat.*] Subſtructionibus velut exaggerat, auget, effert.

Andromachen, &c.] Crederes uxorem Hectoris, ſtatura grandi & magna conſpicuam.

503. *Poſt minor eſt.*] Ubi nullæ ſunt capillorum ſubſtructiones, quæ grandiore exhibeant.

Cedo ſi breve, &c.] Hoc vero breviori illi indulge, ut altior videatur, ac videri velit. Vel, quæſo dic an non alia prorſus ac diverſa apparet videnti a fronte & a tergo?

Sortita est lateris spatium, breviorque videtur
Virgine Pygmæâ, nullis adjuta cothurnis; 505
Et levis erectâ consurgit ad oscula plantâ.
Nulla viri cura interea, nec mentio fiet
Damnorum: vivit tanquam vicina mariti;
Hoc solo propior, quod amicos conjugis odit,
Et fervos. Gravis est rationibus. Ecce furentis 510
Bellonæ, matrisq; Deum chorus intrat: & ingens
Semivir obsceno facies reverenda minori,
Mollia qui ruprâ secuit genitalia testâ,
Jam pridem cui rauca cohors, cui tympana cedunt
Plebeia, & Phrygia vestitur bucca tiara. 515
Grande sonat, metuiq; jubet Septembris, & Austri
Adventum, nisi se centum lustraverit ovis,
Et xerampelinas veteres donaverit ipsi;

extensionem, & apparet minor
puellâ Pygmæâ, quando nullis
est cothurnis innixa, atque
pede sublevato ad basia agilis
subrigitur. Nullum interim
mariti studium, neque me-
moriam est detrimentorum: vi-
tam agit velut viri vicina, hoc
uno propinquior, quod aver-
satur mariti intimos atque fa-
mulos: & computationibus
molesta est. En ingreditur co-
tus Bellona savientis, ac pa-
rentis Deorum, atque magnus
dimidiatus vir, vultus colendus
juniori impudico, qui fractâ
testâ dudum abscidis * * *
cui caterva rauca, cui tym-
pana vulgaria concedant: atque
maxilla operitur insulâ Phry-
giâ. Ingentem sonum edit,
& imperat formidari reditum

Septembris ac Noti, nisi centenis se ovis expiaverit, atque dederit ei xerampelinas antiquas,

ANNOTATIONES.

505. *Pygmæa.*] Pusilla & cubitalis instar Pyg-
mæorum Indiæ montana colentium. De quibus
vide Plin. L. 7. c. 2. Agell. L. 9. c. 4. Athen.
L. 9. c. 11. & quæ nos infra ad Sat. 13. v. 167.
ac seq.

Cothurnis.] Calceamentis sublimioribus subere
conferis quorum usus erat apud Tragedos.

508. *Damnorum.*] Quibus exhaurit maritum
per cultus sumptuosiores.

510. *Gravis est rationibus.*] Quando computan-
tur impensæ quibus rem familiarem afficit, ipsa
gravis est marito; vel sæva est in famulos ac dis-
pensatores accepti & expensarationem reddentes.
Posterior hæc interpretatio magis placet.

Ecce furentis, &c.] Jam superstitiosas mulie-
rum observationes notat.

511. *Bellona, matrisque Deum.*] Bellona &
Cybeles Sacerdotes. De quibus Sat. 2. v. 111. &
Sat. 4. v. 124. Laetant. L. 1. c. 21.

512. *Semivir.*] Venerandus Anistes Eunuchus.

514. *Rauca.*] Ob nimiam vociferationem,
unde mox ait, *grande sonat.* Nec audiendi qui
interpretantur de voce acutiori, qualem habent
eunuchi.

Tympana.] Metonymia. Sacerdotestympana
pullantes, qui quidem inferioris erant ordinis,
quapropter addit, *plebeia.*

515. *Phrygiâ vestitur bucca tiarâ.*] Usitata
Phrygiis ac Persis tiara Pileus erat e bysso rotun-
dus, quasi sphaera media; caput tegens Sacer-
dotale, in occipitio vitta constrictus. Ifid.

Vestitur bucca.] Tiaræ lobi maxillas operie-
bant, & sub mento constringebantur.

Tiara.] S. Hieron. Comment. in Dan. c. 3.

Tiara, inquit, *verbum græcum est, usu versum in*
latinum, de quo & Virgilius. Sceptrumque, sacer-
que tiaras: genus pileoli, quo Persarum & Chal-
deorum gens utitur. Et, de Vestitu Sacerdotum, ad
Fabiolam, sic habet: *quartum vestimenti genus*
est rotundum pileolum, quale pictum in Ulyssæo
conspicimus, quasi sphaera media sit divisa, & pars
una ponatur in capite. Hoc Græci *τιάρα*, non
nulli *galerum* vocant — non habet acumen in
summo, nec totum usque ad comam caput tegit, sed
tertiâ partem à fronte inopertam relinquit, at-
que ita in occipitio vitta constrictum est, ut non fa-
cile labatur ex capite. Est autem byssinum & sic
fabrè opertum linteolo, ut nulla acus vestigia ex-
trinsecus appareant. Hæc S. Hieronym.

516. *Septembris, & Austri adventum.*] Me-
ridionale ventum Septembri mense flantem.
& febres aliosque morbos procreantem.

517. *Lustraverit ovis.*] In sacris Iſidis præser-
tim ad lustrationes, ova adhibebantur. Cæc. Rhod-
dig. L. 27. c. 17. Brod. Miscell. L. 1. c. 25. &c.

518. *Xerampelinas.*] Utebantur matronæ ve-
stibus coloris siccæ rosæ, seu pampini arefcentis.
Unde nomen factum *ξερὸς, siccus, ἀμπίνος,*
pampinus. Vetus Schol. Eas in templo Iſidis
suspendebant. Hoc autem invenerat avaritia Sa-
cerdotum, ut donis ira ditiſcerent. Simile quid
Christus Dominus exprobat Phariseis, Mat. 15.
De quo vide St. Hieron. l. 2. Comment. in di-
ctum caput Matthæi. Ita fiebat, inquit, ut ob-
lationes & vota sub occasione Templi & Dei in
Sacerdotum lucra cederent.

Donaverit ipsi.] Matrona superstitiosa aſturo
Sacerdoti.

Ut

ut quodcumque imminet repentinis ingentisque periculi, in vestes abeat, ac integrum semel annum expurget. Inibis fluvium hyemale rupta gelu, manes abluetur Tiberi, & ipso in gurgite lavabit meticulosum caput. Deinde spoliata ac tremens sanguinolentis genibus reptabit per omnem Superbi regis campum. Si alba Io imperaverit, perget ad terminos Ægypti, & haustas ab ardentis Meroë undas afferet, quas effundat in Templo Isidis, quod erectum est prope veterem caulam. Nam putat se incitari verbis ipsius Deæ. Ecce animam & mentem cum qua nocte Numina sermonem habeant.

Ut quicquid subiti & magni discriminis instat,
In tunicas eat, & totum semel expiet annum. 520
Hybernum fractâ glacie descendit in amnem,
Ter matutino Tiberi mergetur, & ipso
Vorticibus timidum caput abluet. Inde Superbi
Totum regis agrum, nuda, ac tremebunda crucientis
Erepet genibus. Si candida jufferit Io, 525
Ibit ad Ægypti finem, calidaque petitas
A Meroë portabit aquas, ut spargat in æde
Isidis, antiquo quæ proxima surgit ovili.
Credit enim ipsius dominæ se voce moneri.
En animam, & mentem, cum qua Dii nocte loquantur. 530

ANNOTATIONES.

520. In tunicas eat.] In oblatas Isidi & donatas Antistiti Sacrorum xerampelinas veteres, quibus credebant adhærescere mala impendentia totum per annum.

521. Hybernum fractâ glacie, &c.] Nihil non suadet superstitio mulieri improbitate sacrificulorum adjuta.

522. Ter matutino Tiberi mergetur.] Vide Persi. Sat. 2. v. 15. & seq. Horat. Lib. 2. Sat. 3.

*Frigida si puerum quartana reliquerit, illo
Mane die; quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi stabis. Casus medicusve levaris
Ægrum ex præcipiti, mater delira necabit
In gelida fixum ripa, febrimque reducet.*

Quone malo mentem concessa? Timore Deorum.

523. Timidum.] Injicit enim superstitionem Sacerdos paulo ante, ac metuere jussit.

Superbi totum regis agrum.] Campum Martium qui prius fuerat Tarquinii Superbi Tit. Liv. L. 2. 5.

524. Nuda.] Ovid. Fast. 6.

Hinc pede matronam nudo descendere vidi.

Cruentis genibus.] Nimirum læsis offendiculo, in via. Cruentabant & ipsi se cultro stolidi illi Isiaci & Cybelæ Antistites. Sic & Lib. 3. Regum cap. 18. v. 28: *Sacerdotes Baal incidebant se, juxta ritum suum, cultris & lanceolis; donec perfunderentur sanguine.* Vide Senec. de Vita beata cap. 27. ubi & sic habet: *cum aliqua genibus per viam repens aluiat, &c.*

525. Jufferit.] Per Sacerdotem.

Candida Io.] Nota ex Ovid. Metamorph. 1. Fab. 10. Nimirum Io Inachis filia in candidam vaccam a Jove mutata, post recuperavit formam priorem in Ægypto, ubi nupsit Osiridi Regi: Ægyptiis deinde tam cara, ut post mortem in Deam consecrata ab eis fuerit, atque Isis appellata, institutis in ejus honorem Sacris, quæ Isia-

ca dicta sunt.

526. Ægypti.] Hæc Africa regio literis & sacris & protanis decantata, ac vel uno flumine Nilo celebris. Adde, si vis, Memphim, & Pyramidum miracula. Martial.

Calidæque.] Sub Zona torrida, ubi Meroë.

527. Meroë.] Hæc hodie *Guegnere*. Insula omnium quas Nilus ambit, maxima; clypei figuram exhibet, metallis dives est, nomen accepit a lorore Cambylis Regis Persarum ibi facto functa. Ita Herodot. Strabo, Diodorus Siculus, &c. Attamen recentiores longe dissentiant ab antiquis illis: contenduntque nullam in Æthiopia a Nilo Insulam effici. Neque vero satis constat quid modo sit Meroë.

Æde Isidis.] Vetus Schol. In Martio campo Templum Isidis vetustum.

528. Isidis.] Vide Plutarch. de Iside & Osir. Diod. Sicul. l. 1. c. 2. Cæsar. Rhodig. l. 5. c. 12.

Proxima surgit ovili.] Prope eum locum, ubi Romulus, & pastores assueverant pecora pascere; aut Regiam dicunt Romuli, & Palatium. Quæ quidem ait vetus Schol. Dicunt alii Tarquiniorum ovilia ibi fuisse. Malim ego cum aliis intelligere Septa, id est, loca in Campo Martio tabulis circumcincta, ob similitudinem Ovilia dicta; in quibus Populus Romanus ad ferenda suffragia claudabatur. Vide Tit. Liv. Lib. 26. cap. 22. ubi sic habet: *datum secreto in ovili cum his colloquendi tempus.* Septa hæc postea excellenti cultu marmorea facta sunt; habueruntque porticus egregias. Vide Alex. ab Alex. l. 2. c. 18.

529. Domina.] Isidis.

530. En animam & mentem.] Ironia valde falsa. Scilicet cum impuris Dii colloquuntur; aut per somnium præmonstrant futura, aut suam indicant voluntatem. Porro anima vocatur, quæ vivimus; mens vel animus, quæ intelligimus & sapimus.

Ergo

Ergo hîc præcipuum summumq; meretur honorem
Qui grege linigero circumdatus, & grege calvo
Plangentis populi currit derisor Anubis.
Ille petit veniam, quoties non abstinet uxor
Concubitu sacris observandisque diebus: 535
Magnaue debetur violato pœna cadurco:
Et movisse caput visa est argentea serpens.
Illius lacrymæ meditataque murmura præstant,
Ut veniam culpæ non abnuat, ansere magno
Scilicet & tenui popano corruptus Ofiris. 540
Cum dedit ille locum; cophino scœnoque relicto,

Illic igitur primam ac supremam venerationem adipiscitur qui turbâ linam serente cinctus, atque turbâ capite raso plebis lugens vagatur Anubis irrisor. Hic indulgentiam precatur quotiescunq; non temperat conjug * diebus sanctis & colendis. Atque supplicium ingens instigendum, cum stragulum temeratur: anguisque argentea conspecta est caput concussisse. Fletus ejus & præparata susurrations faciant ut indulgentiam noxa non denegat, Ofiris pingui nimirum ansere, exiguaque placenta conciliatus. Quando hic loco cessit,

ANNOTATIONES.

532. Qui grege linigero.] Summus antistes. Grege linigero circumdatus.] Choro Sacerdotum Iudis indutorum lineis vestibus, Sueton. Othon. cap. 12. Sacra etiam Isidis saepe in lineâ religiosaque veste propalam celebravit. Vide Apul. Metam. ult.

Grege calvo plangentis populi.] Plin. Lib. 8. cap. 46. Bos, inquit, in Ægypto Numinis vice colitur. Apim vocant . . . Non est fas eum certos vitæ excedere annos, morsumque in Sacerdotum fonte enecant quasituri luctu alium, quem substituant; & donec invenerint, moerent; de rasâ etiam capitibus, &c. Insigne ei, in dextro latere candicans macula, cornibus Luna crescere incipiens; & nodus sub lingua, quem cantharus appellant. Ibid. Vid. & Diodor. Sicul. Lib. 2. c. 4. &c. Cicer. de nat. Deor. n. 83. Macrob. Lib. 1. Saturn. cap. 22, &c.

533. Currit.] Ad querendum Apim bovem, ut mox dictum est. Vide etiam Ammian. Marcell. Lib. 22, &c.

Derisor.] Credulas populi mentes illudens. Anubis.] Summus Sacerdos personam exhibens ipsius Anubidis, quem Ofiridis filium Ægyptii colebant ut nuncium Superos inter ac Inferos, sub canina quidem specie & effigie, eo quod ille canem pro insignibus habuisset. Citat. mox Diod. Sicul. Plutarch. de Ofir. Cœl. Rhodig. Lib. 5. Propertius.

Ansa Jovi nostro latrantem opponere Anubim. Virg. Æneid. 8.

* * * * * Latrator Anubis.

534. Ille petit veniam, quoties, &c.] Dum Sacra Isidis peragebantur novem per dies, nefas erat uxoribus uti conjugio. debebant siquidem ipsæ in templo stramentis incubare, ibique peragilia celebrare. Ergo quæ præscriptum violaverat, tenebatur acie Sacerdotem, ut pro

ipsa veniam impetraret. Vel ipse maritus pro uxore deprecabatur, ut placet quibusdam.

536. Cadurco.] Culcitra linea a Cadurcis Galliæ populis texta, ex Plin. Lib. 19. cap. 1. Metonym. pro lecto, vel stramento, ut mox dictum. Legunt quidam, Caduceo, quanquam repugnat metri lex; intelliguntque Anubim, qui læva caduceum gerens describitur ab Appuleio Lib. 11.

537. Visa est argentea serpens.] Tum illisor Antistes ut religionem ac metum injiciat, mentitur visam a se argenteam serpentem, quæ est in Isidis Templo, quassantem caput præ ira, ob violata Sacra, & castitatem a mulieribus non servatam. Alii, movisse caput, interpretantur, annuisse precibus Sacerdotis pro superstitioso uxore intercedentis, & culpæ veniam rogantis.

538. Meditata murmura.] Conceptæ Sacerdotis preces.

539. Ansere magno. &c.] Ansere & popano placari solebant Ius & Ofiris.

540. Ofiris.] Vide supra, ad voces Io & Isidis. Item Herodot. Lib. 2. & Macrob. Saturn. Lib. 1. cap. 20. & 21.

541. Cum dedit ille locum.] Postquam recessit Antistes Iudis, succedunt alii superstitionis artifices.

Cophino scœnoque relicto.] Solita supellestiale, de qua jam Sat. 3. v. 14. has nimirum Judæi circumferebant suæ paupertatis notas, aut certe monumenta servitis in Ægypto durissimæ, de qua Psal. 80. Manus ejus in cophino servierunt. Quem in locum sanctus Augustinus. Cophinus, inquit, significat opera servilia, ut mundare stercore, terram portare, ad quæ uti solent cophino, in hoc etiam stipulas colligebant ad coquendos lateres. De his amplius Joseph. Bell. Judaic. Lib. 7. cap. 7.

*Judæa mulier consulta juris
Jerolyma, summaq; arboris
Antistes, & supremicæ fidelis
Interpres, dimisso corbe & sano,
tremebunda supem rogat secre-
to, in auriculam. Hæc etiam
replet manum, at parva & mo-
dicâ pecuniâ. Judæi venudant
in somnia qualibet cupies. Porro
Haviolus ex Armenia aut Co-
magene, postquam palparit pul-
monem calentis columbæ, polli-
cetur mollem amasiam, aut pin-
gue testamentum orbatu opulen-
ti. Scrutatur exta pullorum,
atque intestina catulli, aliquan-
do etiam infantis. Perpetrabit
quod ipse denuntiaret. Verum
amplior dabitur fides Chaldeis.
Quodcumque Astrologus loque-
tur, æstimabunt profectum à scaturigine Jovis Ammonii, quandoquidem responsa Delphica desier-
atque eventurorum ignoratio condemnat hominum naturam.*

Arcanam Judæa tremens mendicat in aurem,
Interpres legum Solymarum, & magna Sacerdos
Arboris, ac summi fida internuncia cœli.
Implet & illa manum, sed parcius ære minuto. 545
Qualiacumque voles Judæi somnia vendunt.
Spondet amatorem tenerum, vel divitis orbi
Testamentum ingens, calidæ pulmone columbæ
Tractato, Armenius, vel Comagenus haruspex.
Pectora pullorum rimatur, & exta catelli, 550
Interdum & pueri. Faciet quod deferat ipse.
Chaldæis sed major erit fiducia: quicquid
Dixerit Astrologus, credent à fonte relatum
Ammonis: quoniam Delphis oracula cessant,
Et genus humanum damnat caligo futuri. 555

ANNOTATIONES.

542. *Arcanum mendicat in aurem.*] Clam; Suspecta enim Romæ erat consuetudo cum Judæis; & quidem Judaicam religionem professi deterebantur, & tributa pendebant. Testis est Sueton. Domit. cap. 12.

543. *Legum Solymarum.*] Judaicarum legum per Moylen traditarum. Porro Solyma, dicta post Hierosolyma, longe clarissima fuit urbium Orientis, non Judææ modo, vel Plinio teste, lib. 5. cap. 14.

Sacerdos arboris.] In silva Aricina, ut dictum supra Sat. 3. ad v. 15, & 16. alludit Juvenalis ad responsa dari solita sub quercu in nemore Dodoneo per Jovis Sacerdotes, apud Epirum.

545. *Sed parcius.*] Quam Ifidis Sacerdotes. His enim pecuniam liberaliter donant Romanæ matronæ: at istis Judæis mulieribus parce, & clam.

546. *Judæi.*] Dilectus olim Deo populus a Juda quarto Jacobi filio dictus, deinde vero ob scelera per orbem dispersus, misere vitans. & cunctis odiosus. Optimam Syriæ coluit regionem, quæ ab ipsis Judæa nuncupata est.

548. *Testamentum ingens.*] Legatum pingue, vel hæreditatem universam, & ex asse.

Calidæ.] Modo jugulatæ.

549. *Armenius.*] Supra ad v. 406.

Comagenus.] Oriundus ex illa Syriæ parte, quæ Orientem spectat.

Haruspex.] Sat. 2. v. 121.

550. *Pectora pullorum rimatur.*] Spirantia consultit exta, & ex his divinat & vaticinatur.

551. *Interdum & pueris.*] Infantes etiam supersticio macabat Plal. 105. v. 37. Et immolaverunt filios suos, & filias suas Damoniis, &c. Vide Plutarch. de Herodoti malign. non longe

ab initio. Macrob. lib. 3. c. 7. Cœl. Rhodig. lib. 13. c. 23. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. ult.

Faciet quod deferat ipse.] Vetus Schol. ait hic notari Egnatium Philosophum, qui filiam Baræ Sorani ad magicam hortatus ipse postea Neroni detulit: quam ob rem mori cum patre iusta est. Delationem hanc jam damnavit Juvenalis Sat. 3. v. 116.

552. *Chaldeis.*] Hi mirum in modum Astrologiæ dediti in ea disciplina claruerunt. Cic. 1. de Divin. n. 2. & 92. Gell. lib. 1. c. 9. & lib. 14. c. 1. Diodor. Sicul. lib. 2. cap. 3. lib. 3. c. 8. & lib. 17. c. 11, & 12. Babyloniarum regionem tenuerunt. Ibi Templum Beli Sideralis scientiæ Inventoris, teste Plin. lib. 6. c. 26.

553. *A fonte relatum Ammonis.*] Ab *Ammon* arena, dictus Jupiter, cui fertur Bacchus Templum condidisse, propter inventum fontem in Libyæ desertis, apud Cyrenaicam regionem, Plin. lib. 5. c. 5. & lib. 6. c. 29. Diodor. Sicul. lib. 17. c. 5. & alibi. De Templo & oraculo Jovis Ammonii varia variis locis lib. 2. narrat Herodotus. Ammonis porro nomen sunt qui deducant à Chamo Noachi filio, cui in terrarum distributione Africa obtigit.

554. *Delphis.*] Urbs erat in Eceoria, Apollinis inclyta responsis, quorum illud fuit ultimum, nato Christo.

*Me puer Hebræus Divos Deus ipse gubernans
Cedere sede jubet, &c.*

Oracula cessant.] Vide Plutarchum de oraculorum detectu.

555. *Damnat.*] Vel damno afficit, vel propter noxas & scelera arguit & punit, ita Diis ulciscenibus, ad hominum interrogata non amplius respondendo.

Præcipuus

Præcipuus tamen est horum qui sæpius exul,
Cujus amicitia, conducendæque tabellæ
Magnus civis obit, & formidatus Othoni.
Inde fides arti, sonuit si dextera ferro,
Lævaq; si longo castrorum in carcere mansit. 560
Nemo Mathematicus genium indemnatus habebit:
Sed qui penè perit, cui vix in Cyclada mitti
Contigit, & parva tandem caruisse Seripho.
Consulit iſtericæ lento de funere matris,
Antè tamen de te, Tanaquil tua; quando sororem
Efferat, & patuos: an sit victurus adulter 566
Post ipsam. Quid enim majus dare Numina possunt?
Hæc tamen ignorat quid fidus triste minetur
Saturni; quo læta Venus se proferat astro;
Qui mensis damno, quæ dentur tempora lucro. 570
ant Dii? Nihilominus ista nescit quid portendat mæſſus Saturni planeta; quo fidere fausta Venus
progrediatur; qui mensis detrimento, quæ tempeſtas quaſui assignetur.

Iſtorum nihilominus princeps
est qui frequenter extorris, cuius
familiaritate & emendis com-
mentariis moritur civis præcla-
rus atque Othoni metuendus.
Hinc peritia exiſtimatio, ſi dex-
tra & ſiniſtra ferreis manicis
reſonuerint, ſi in exercitus caſſo-
dia diutiſſime ſit detentus. Nul-
lus Aſtologus ingenio valebit
non damnatus, at qui propemo-
dum interit, cui diſſiculter con-
ceſſum eſt ad Cycladas relegari;
ac Seripho anguſta aliquando re-
ceſſiſſe. Tanaquil tua interrogat
de tarda morte parentis iſtero
afflicta, prius tamen de te;
quando ſepeliat germanam ac
patuos; utrum machus ſuper-
ſtes ipſi ſuturus ſit. Enimvero
quid excellentius donare que-
ant?

ANNOTATIONES.

556. *Qui ſæpius exul.*] Seleucum inſignem Mathematicum intelligit, de quo Sueton. Othon. cap. 4.

557. *Tabella.*] Observationibus Aſtologicis, per quas Othonem Neroni fore ſuperſtitem prædixerat Seleucus, ac ſubinde ultro & inopinatus ipſe adveniens imperatorum brevi repromiſit, Sueton. citato loco.

558. *Magnus civis.*] Galba, cui vitam & Imperium Ocho ademit. Porro Galbæ etiam imminens exitium portenderat Haruſpex. Suet. Galb. c. 19.

559. *Indefides arti.*] Tum verò creſcet Mathematici fama, cum in vincula ſæpe conjeſtus fuerit, propter judicia ex arte facta. Illi enim a Principibus detinebantur, donec probaretur veritas vaticiniorum, quæ ſi falſa reperiabantur, mortis periculum impendebat: ſi vera, ingens exiſtimatio & munera. Vide Suet. Tib. c. 14.

561. *Mathematicus.*] Gell. lib. 1. cap. 9. Quos Gentilitio vocabulo Chaldaos dicere oportet, Mathematicos vulgus appellat, inquit.

Habebit.] Id eſt, habere putabitur vim & peritiâ divinandi.

562. *Vix in Cyclada mitti.*] Qui tantum non morti addiſtus, & vix pro capitali ſententia exilii poenam obtinuit.

Cyclada.] In unam e Cycladibus, quæ ſunt Ægei maris Inſulæ, velut in orbem diſpoſitæ: unde vocabulum.

563. *Caruiſſe Seripho.*] Revocari ab ea Inſula Cycladum una, quo nocentes relegari ſolebant.

Plin. lib. 4. c. 12. & lib. 8. c. 58.

564. *Conſulit iſtericæ, &c.*] Inſignes ejuſmodi Mathematicos.

Iſtericæ.] Laborantis arquato morbo, quæ Grace dicitur *ιςτερος*, eſtque bilis ſuffuſio per totum corpus. Plin. lib. 30. cap. 11. *Aviæ iſterus dicta*, inquit, a colore (flavo) id malum ſanat, ut tradunt, ſi ſpectetur, aviæ autem ipſa moritur.

565. *De te.*] Sed ante omnia, de tua morte.

Tanaquil tua.] Uxor tua cognoscendi futuri perinde cupida ut Tanaquil Tarquinii Priſci conjux, quæ viro ſummum principatum augurata eſt, Tit. Liv. lib. 1. cap. 34. & ſeq. *Et Mathematicam artem callebat.* Vetus Schol.

567. *Quid enim majus?*] Quid optabilius, quam longam amafii ſui vitam?

568. *Hæc tamen ignorat.*] Hæc mulier Aſtronomiam ignorat; at ſunt aliæ quæ eam artem affectant.

569. *Saturni.*] Unus e ſeptem Planetis eſt, ideo triftis & damnoſus, quia ſiccus & frigidus. Tull. de Nat. Deor. & de Divin. Macrobi. in Somn. Scip. lib. 1. c. 19. Plin. lib. 2. c. 8. & ſeq.

Quo læta Venus.] Quo fidere gaudeat conjungi Venus, & conjuncta faveat. Hæc nimirum Lunæ juncta ſalutaris creditur. Cicero. Macrobius, Plinius cit. loc.

Se proferat.] Procedat, aſcendat, proficiat.

570. *Qui mensis damno, &c.*] Quibus anni, temporibus aſtra proſunt, quibus noceant. Quando v. g. dominatur Mercurius lucri Deus, &c.

Memor quoque esto cavere ne incidas in eam, in cujus manibus ephemeridas aspicias detritas velut nulla succina, quæ neminem interrogat, jamque interrogatur: quæ marito ad militiam & patriam eunte, non perget simul retardata supputationibus Thrastili. Quando libueris ferri ad primum lapidem, hora e codice accipitur. Si prurit angulus oculi scalptus, petit collyria post consideratam nativitatem. Quamvis decumbat agrotæ, hora nulla sumendis alimentis magis idonea putabitur, quam quæ præscripta fuerit a Petosiri. Si paupertula fuerit, decurret ambo intervalla terminorum, ac sortes extrahet; & frequens blandimentum dabit ariolo frontem ac manum scrutanti.

Illius occurfus etiam vitare memento,
In cujus manibus cœu pingui succina tritas
Cernis ephemeridas, quæ nullum consulit, & jam
Consulitur: quæ castra viro patriamque petente,
Non ibit pariter, numeris revocata Thrastili. 575
Ad primum lapidem vectari cum placet, hora
Sumitur ex libro: si prurit trictus ocelli
Angulus, inspecta genesi collyria poscit.
Ægra licet jaceat, capiendo nulla videtur
Aptior hora cibo, nisi quam dederit Petosiris. 580
Si mediocris erit, spatium lustrabit utrumque
Metarum, & sortes ducet; frontemq; manumque
Præbebit vati crebrum poppysma roganti.

ANNOTATIONES.

571. *Illius occurfus, &c.*] At imprimis devita illas mulieres quæ Astrologiam ipsæ callent, & futura inde rimantur.

572. *Cœu pingui succina.*] Tam sæpe contrectatas ab ipsa, quam sua ex electro monilia; vel, tam ab ea tritas quam succinum, quod ex assidua manuum contrectatione & sudore unctum & pingue omnino est.

Succina.] Elestrum Græci vocant, Plin. l. 37. cap. 3. *Nasctur*, inquit, *defluente medulla pinei generis arboribus, ut gummi in cerasis, resina pineis exumpit humoris abundantia, densatur rigore vel tepore autumnali* — — — *arboris succum prisca credidere, ob id succinum appellantes, &c.* at bis errat Plinius in istis. Nec enim ex arboribus, sed e saxis emanat succinum: deinde nec resina ferunt arbores in iis regionibus e quibus elestrum advehitur. Est ergo succinum bituminis genus concretum & condensatum.

573. *Ephemeridas.*] Libellum Mathematicum in quo notatur quæ singulis diebus cœli constitutio.

575. *Numeris revocata Thrastili.*] Vel quod prævidet ex Astris periculum, si marito comes eat; vel præ nimio artis illius, ut sit, studio: & quod tunc supputando speculandove intentum incumberet.

Thrastili.] Celebris Mathematici Imperatori Tiberio familiaris. De eo Sueton. Tiber. cap. 14. & Cornel. Tacit. Annal. 6.

576. *Primum lapidem.*] Caius nempe Gracchus Tribunus plebis singulis miliaribus columnas lapideas disponi jusserat, quibus viarum spatia signarentur. Plut. in Gracch.

577. *Ex libro.*] Ex Ephemeride, cavens ne tum noxia dominentur astris, cum ad ambulationem procedit, aut quidvis aliud frivolum molitur.

578. *Inspecta genesi.*] Genitura, hora natali, horoscopo.

Collyria.] Oculorum medicamina. Horat. lib. 1. Sat. 5.

Hic oculis ego nigra meis collyria lippus Illinere.

580. *Petosiris.*] Astrologus Ægyptius, cujus meminere Suidas, & Plin. lib. 7. c. 49.

581. *Si mediocris erit, &c.*] Mediocris mulier mediocres ariolos consulit mediocri pretio.

Spatium lustrabit utrumque.] Circum nempe adibit, in quo Divinatores & Sortilegi viliores aderant multi. Hinc fallacem circum vocari ab Horatio asserit Turnebus lib. 5. c. 23.

Spatium lustrabit utrumque metarum.] Suet. Cæsar. cap. 39, *quo laxius dimicaretur*, inquit, *sublata meta, inque earum locum bina castra ex adverso constituta.* Et Claud. cap. 21. Circum maximum ait marmoreis carceribus auratisque metis excultum, cum prius utraque tophina & lignea fuissent. Acron porro viles ariolos circa metas illas confidere solitos affirmat. Aliter autem vetus Schol. locum hunc expedit. *Circulatorum*, inquit, *consueverant duo sibi loca deligere, quæ lustrabant & circumibant, ac per ea deinde jacitare sortes seu saxillos, ut exinde quod sua genescos signum se accommodaverit inspiciatur, numquid vivet & quando: tumque paucis ex verbis ibidem conscriptis sortes educebant.*

582. *Sortes ducet.*] Cic. de Divin. passim de more illo sortes miscendi, tollendi, educendi. lib. 2. n. 85. Numerius Suffetius inventor earum dicitur: ibid. Sortes mittere idem est quod talos jacere vel tesseras. — & tota res inventa fallacis aut ad quæstum, aut ad superstitionem, aut ad errorem, &c. Vide Suet. Tiber. cap. 14. & Ner. cap. 21. Porro sortes erant teste hoc quædam aut taleolæ inscriptas

Divitibus

Divitibus responsa dabit Phryx augur, & inde
Conductus dabit astrorum mundi; peritus: 585
Atque aliquis senior, qui publica fulgura condit.
Plebeium in circo positum est, & in aggere fatum.
Quæ nudis longum ostendit cervicibus aurum,
Consultante Phalas, Delphinorumq; columnas;
An saga vendenti nubat, caupone relicto. 590
Hæ tamen & partus subeunt discrimen, & omnes
Nutricis tolerant, fortuna urgente, labores.
Sed jacet aurato vix ulla puerpura lecto.
Tantum artes hujus, tantum medicamina possunt,
Quæ steriles facit, atq; homines in ventre necandos
Conducit. Gaude infelix, atq; ipse bibendum 596
Porridge quidquid erit: nam si distendere vellet,

At opulentis vaticinia proferes
Phrygius Vates, proferet quoque illinc mercede accersitum sidera & mundum cognoscens, quidam etiam vetulus, qui abscondit fulmina communia. Plebis fatum stat in circo atque in aggere. Quæ nudato collo oblongum ostendit aurum, consilium capit ante Phalas & columnas Delphinorum, utrum debeat cum sagario conjugium inire dimisso tabernario. Nihilominus ista & parienti periculum incurrunt, & cunctas altricis molestias ferunt, premente fortuna. At curato cubili aliqua raro puerpera decumbit. Adeo valent artes, adeo medicamenta illius quæ reddit infecundas,

hominesque in utero perimendos comparat. Tu vero miser latere, ipseque potandum uxori propina quodcumque fuerit.

ANNOTATIONES.

habentes sententias, aliæ felicitatem, calamitatem aliæ denuntiantes mittebantur aut in urnam, aut in sitellam, aut in galeam, &c. Versabantur & educebantur manu pueri. Testis Cic. de Divin. Vid. Turneb. lib. 5. c. 21. & 23. & lib. 28. c. 16. Alex. ab Alex. lib. 1. c. 13, &c.

Frontemque manumque.] Sistet se coram Metoposcopis & Chiroscopis, qui e frontis & manuum inspectione divinant; & iis ablandietur, ut futura sibi aperiant: nec rogantibus pro mercede poppyssima denegabit.

583. Poppyssima.] Græca vox proprie significans eum sonitum qui fit collisis labris, ut & cupide osculando; & hoc sensu poni hic videtur: adulationem etiam designat.

584. Phryx augur.] Cicer. 1. de Divin. n. 92. Phryges, Pisdæ, Cilices, & Arabum nationum significationibus plurimum obtemperant.

Et inde.] Alias, Indus, id est, Bracmanes & Gymnosophista, seu Indorum Sapiens.

585. Astrorum mundi peritus.] Mathematicus & Astrologus.

586. Qui publica fulgura condit.] Fulgurum expiator, ea terræ infodiens & humi condens. Vide Pers. Sat. 2. v. 26. & quæ nos ibid.

587. Plebeium in circo, &c.] Plebeix mulieres ariolos illos e trivio & e circo, vel sedentes ad aggerem Tarquinii dumtaxat consulunt.

Circo.] Vide Sat. 3. ad v. 65. & 223.

In aggere.] Urbs clauditur ab Oriente aggere Tarquinii Superbi inter prima opera mirabili; namque eum muris acquavit, quæ maxime patebat, aditu plano. Plin. lib. 3. c. 5. Romam describens.

588. Quæ nudis longum, &c.] Meretrix sine pudore collum nudare solita, & illud exponans

aureis monilibus, ariolatur, & consulentibus respondet etiam in circo. Quod autem meretrices id quoque præstarent, patet ex Plin. lib. 30. cap. 2. ubi sic de Nerone loquitur: Utinam & Inferos. & quoscumque de suspitionibus suis Deos consulisset potius quam lupanaribus & prostitutis mandasset inquisitiones eas, &c. Sortilegarum etiam apud Germanos mulierum meminit Plutarchus in vita C. Cæsaris. Ita vulgo. At certe non male quidam legunt, Quænullis, &c. ut notetur mulier plebeia.

589. Ante Phalas.] Turres ligneas erectas in circo pro spectatōribus. Turneb. lib. 5. c. 23. & lib. 18. c. 33. Ennius.

Malos diffundunt, sunt tabulata Phalaque.

Delphinorumque columnas.] Et huic loco dabit lucem Plin. lib. 36. cap. 5. ubi sic habet:

In magna dignatione Cn. Domitii delubro in circo Flaminio erant Neptunus ipse, & Thetis, & Nereides, supra Delphinos sedentes, scilicet ex marmore.

590. Saga.] Vestimenta sunt militaria.

Caupone.] Vel proco, vel priore marito.

591. Hæ tamen & partus subeunt discrimen.] Mediocris fortunæ mulieres & dolores parturiendo & vitæ periculum subeunt, editosque infantes ipsæ alunt non sine magnis laboribus. Divites autem (proh nefas) abigendo partuque his incommodis se liberant.

594. Hujus.] Veneticæ, vel obstetricis improbæ.

596. Gaude infelix.] Marite.

597. Porridge.] Portionem quamlibet abortum faciendo idoneam.

Si distendere, &c.] Si ferre uterum vellet ac parere.

Etenim si cuperet ventrem dilatare atque torquere, infantulis exilientibus, forsitan Æthiopis fores parens. Jam codicillis contineretur hæres discolor nunquam tibi conspiciendus matuzino tempore. Prætereo substitutos, atque læticiam & desideria frequenter defraudata apud lacus impuros; & vocatos illinc Salios, Antistites, supposito corpore Scaurorum appellationem habuit. Astat nocte fors mala, spoliatis favens puerulis. Eos gremio suo complectitur & educat universos: mox adibus excelsis offert, atque arcanam sibi hystionem aptat. Illos diligit; iis se inserit: suosque ludens promouet alumnos. Ille magorum incantamenta profert, iste venundat philtra Thessalica, quibus uxores possint animum viri cruciare,

Et vexare uterum pueris salientibus, effes Æthiopis fortasse pater: mox decolor hæres Impleret tabulas, nunquam tibi manè videndus. 600 Transeo suppositos, & gaudia, vota que sæpe Ad spurcos decepta lacus, atque inde petitos Pontifices, Salios, Scaurorum nomina falso Corpore laturos. Stat fortuna improba noctu, Arridens nudis infantibus. Hos fovet omnes, 605 Involvitque sinu: domibus tunc porrigit altis, Secretumque sibi mimum parat: hos amat, his se Ingerit, atque suos ridens producit alumnos. Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti, 610

ANNOTATIONES.

598. *Pueris salientibus.*] In lucem ex utero prodeuntibus; vel se moventibus in ventre matris.

Effes Æthiopis fortasse pater.] Uxor tua pareret Æthiopis mæchi filium, cujus te patrem gerere oporteret tamen, & adulterino bona tradere per testamentum, distante nimirum illum hæredem uxore: ut supra dictum v. 218.

599. *Æthiopis.*] Servi tui fortasse, advehi ex ea Africa parte, quæ nunc Abyssinis occupatur, & Zonæ torridæ subiecta est.

Decolor.] Niger nempe, cum tu sis albus.

600. *Nunquam tibi mane videndus.*] Cujus tibi mane conspectus & occursum foret evitandus, velut malum omen, ex superstitione Veterum; De qua jam Sat. 5. 54. Sic Bruto & Cassio in aciem profilientibus occurrens Æthiops cladem, & Adriano Imperatori Maurus obivus mortem, præsignasse fertur. Vide Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 13, &c.

601. *Transeo suppositos.*] Nihil dicam de pueris subdititiis, quos maritis uxores quasi suos obtrudunt, cum tamen ipsæ partum abegerint, ut dictum est, ac proprios enecarint.

Gaudia vota que.] Patrum deceptorum, qui prolem alienam pro sua fovent ac educant.

602. *Ad spurcos decepta lacus.*] Prope montem Aventinum, ad lacum Velabrensem, cœnoscium & immundum, quo deferebantur exponebanturque spurii. Hos enim interdum assumebant uxores primæ nobilitatis, ac velut editos a se proferebant. Sicque fiebant e spurii nobiles, Magistratus, Pontifices, ludente fortuna.

Atque inde petitos.] Taceo quod & inde sunt Pontifices, Salii, &c.

603. *Salios.*] Martis Sacerdotes, de quibus Sat. 1. v. 124. & seq.

Scaurorum.] Quorumlibet nobilium, Sat. 2. v. 35.

604. *Stat.*] Velut imperans ac præsidens.

Fortuna improba.] Quæ immeritis auget honoribus, & indignos divitiis beat.

Noctu.] Tunc enim clam exponebantur pueri.

606. *Domibus tunc porrigit altis.*] In familiis nobiles intrudit.

607. *Mimum.*] Ludum, jocum. Sat. 3. v. 39.

608. *Suos.*] Hinc bene vocantur fortunæ filii.

Producit.] Ad honores provehit, ad opes & potentiam.

609. *Hic Magicos affert cantus, &c.*] Homines passim videas sceleratos improbis mulieribus suppeditantes materiam scelerum per philtra, per magicas incantationes.

Magicos affert cantus.] Horum vim describit Virgil. Eclog. 8. vanitatem etiam explicat ac deridet Plin. lib. 24. cap. 17. lib. 25. cap. 9. lib. 26. cap. 4. lib. 28. cap. 2. & seq. lib. 30. cap. 1. & seq. &c.

Thessala Philtra.] Thessali Græciæ populi veneficiis, incantationibus, præstigiis dudum famosi. Horat. in fine Epist. 2. lib. 2. portenta vocat & miracula Thessala. Plaut. Amphitr. Act. 4. Scen. ult. Ego pol illum ulciscar hodie Thessalum veneficum, qui perversè perturbavit familiam meam. Vide Apul. Flor. 1.

610. *Philtra.* Amatoria pocula Ovid.

Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Vexare.] Amore suo accendere, torquere, ad insaniam usque nonnunquam Tacit. Annal. 12. sub finem. Agrippina veneni genus exquisitum optabat, quo mens Claudii turbaretur, mors disferretur.

Et solea pulsare nates. Quod desipis, inde est,
Inde animi caligo, & magna oblivio rerum,
Quas modo gessisti. Tamen hoc tolerabile, si non
Et furere incipias, ut avunculus ille Neronis,
Cui totam tremuli frontem Cæsonia pulli 615
Infudit. Quæ non faciet, quod Principis uxor?
Ardebant cuncta, & fracta compage ruebant,
Non aliter, quam si fecisset Juno maritum
Insanum. Minus ergo nocens erit Agrippinæ
Boletus: si quidem unius præcordia preffit 620
Ille senis, tremulumque caput descendere jussit
In cœlum, & longa manantia labra saliva.
Hæc poscit ferrum atque ignes, hæc potio torquet:
Hæc lacerat mistos equitum cum sanguine Patres.
Tanti partus equæ, quanti una venefica constat.

& crepidâ clunes percutere.
Hinc venit quoddam insanis; hinc
tenebræ mentis, et ingens obli-
vio eorum quæ mox fecisti. Ni-
hilominus id ferendum videat-
ur, si non cæperis etiam insa-
nare, sicut ille Neronis avuncu-
lus, cui Cæsonia ingessit fron-
tem integram pulli tremantis.
Quæ mulier non aget idem
quod Imperatoris conjux? fla-
grabant omnia, & rupta com-
missura concidebant; hanc secus
ac si Juno conjugem dementem
reddidisset. Minus itaque sce-
leratus erat Agrippina fungus.
Is enim natus vetuli viscera op-
preffit, atque ad Cælum deduci
fecit titubans caput & labia
desolentia perveni salivâ. Il-
lud autem poculum peti ferrum
ac flammam, illud cruciat, illud

discerpi Senatores permixtos equitum cruori. Tantum valet æqua factus, quantum una saga!

ANNOTATIONES.

611. *Solea pulsare nates.*] Indigne tractare, ad libitum. Vide quæ ad Pers. Sat. 5. v. 169.

Quod desipis.] Ovid. cit. Sueton. Calig. cap. 50. mox citand.

612. *Oblivio.*] Claudii stultitiam, oblivionem, inconsiderantiam narrat Sueton. Claud. cap. 31, 39, 40.

614. *Avunculus ille Neronis.*] Caius Caligula quem uxor Cæsonia amatorio medicamento in sui amorem illexisse creditur, sed quod in furorem verterit. Suet. Calig. cap. 50. Porro is Neronis avunculus. Siquidem Nero matrem habuit Agrippinam, cujus frater Caligula: amborum vero pater Germanicus. Suet. Calig. cap. 7.

615. *Frontem pulli.*] Hippomanes, de quo ante, cap. 133.

Tremuli.] Recens nati & frigore tremantis.

Cæsonia.] Quam neque facie insigni, neque ætate integra, jamque matrem ex alio, & projectæ lasciviæ uxorem Caligulæ perditæ amavit, ab ea, ut creditur, potionatus. Hanc & chlamyde, peltaque & galea ornata, & juxta adæquantem militibus ostentavit, &c. Sueton. Calig. cap. 25, 33, 50.

616. *Infudit.*] In potionem seu philtro.

617. *Ardebant cuncta.*] Quasi furentis Imperatoris igne & furore correpta.

Fracta Compagē.] Metaphora ab ædium ruentium lapsu, id est, ordine perturbato, subversa ratione.

618. *Quam si Juno maritum, &c.*] Sic tota Respublica pessum ibat furente Principe, ut totus orbis periret rectore deficiente, si Jovem zelotypa Juno per simile philtro ad insaniam egisset.

619. *Minus ergo nocens.*] Agrippina quam Cæsonia, quarum scelus comparat hic Juvenalis.

Agrippina boletus.] Venenatus fungus, quo virum suum Claudium imperatorem sustulit. Vide Tacit. Annal. 12. ad finem. Et Sat. 5. v. 146.

621. *Ille senis tremulumque, &c.*] Boletus Claudii, annum superantis sexagesimum quartum, & cui jam tremulum caput, spumans risus, &c. Sueton. Claud. cap. 30.

Descendere jussit in Cælum.] *Apotheosim deridet*, inquit Vetus Schol. Alii simpliciter intelligi volunt descensum ejus ad Campos Elyfios. Alii respiciunt ad Senecæ ludum de Claudii Cæsaris morte, vel potius Apocolocyntosin, ubi postulantem inter Deos recipi Claudium Imperatorem, agitata in Concilio Deorum causa, accusante D. Augusto, conspirantibus statim universis damnatum invadit Mercurius, atque obtorto collo, raptat ad Inferos.

623. *Hæc poscit ferrum, &c.*] At immanis illa Cæsoniæ potio Caligulam reddens furiosum, in quanta mala præcipitavit ferro flammæque in omnes sævientem?

624. *Hæc lacerat.*] Sueton. Caligul. cap. 28. *discerpi Senatorem concupivit*, &c.

Mistos equitum cum sanguine Patres.] Nec enim Equestri pepercit Ordini aut Senatorio, Sueton. passim in Calig. præsertim vero c. 26, 27, 28, 30.

625. *Tanti partus equæ, &c.*] Hippomanes notat, de quo supra.

Quanti una venefica.] Quantum arte pollet venefica. Legunt quidam, *tanti iterum*; quod certe magis placet.

Aversantur genitos è concubina: nullus contradicat: nullus prohibeat. Modò licet privignum interficere. O pupilli qui majores habetis opes, ego vobis auctor sum. servate vitam, neque ulli mensa confidite. Livida pinguis effervescent matris toxico. Quispiam prius comedat quodcumque obtulerit ea qua genuit: pappas meticulous calices ante delibet. At ista comminiscimur, Satira pimum induente cothurnum sublimem: atque prætergressi terminos ac normam præcedentium ore Sophoclis, versus magnificos debacchamur Rutulis collibus & aeri Latino incognitos! Utinam nos essemus futes! at exclamat Pontia: fateor, perpetravi talia, & propriis filiis porrexi venenum, quod evulgatum innotuit: nihilominus ipsa patravi scelus.

Oderunt natos de pellice: nemo repugnet, 626
Nemo vetet. Jamjam privignum occidere fas est.
Vos ego, pupilli, moneo, quibus amplior est res,
Custodite animas, & nulli credite mensæ.
Livida materno fervent adipata veneno. 630
Mordeat antè aliquis quicquid porrexerit illa
Quæ peperit: timidus prægustet pocula pappas.
Fingimus hæc, altum Satira fumente cothurnum
Scilicet? Et finem egressi legemque priorum,
Grande Sophocleo carmen bacchamur hiatu, 635
Montibus ignotum Rutulis, cœloque Latino?
Nos utinam vani: sed clamat Pontia, feci,
Confiteor, puerisque meis aconita paravi,
Quæ deprensa patent: facinus tamen ipsa peregi.

ANNOTATIONES.

626. *Oderunt natos de pellice.*] Oderint sane spurios viri sui filios: ut Juno Herculem. At minime ferendum quod & privignis mortem moliantur, imo & propriis aliquando filiis.

Pellice.] Supra ad v. 272.

627. *Jamjam privignum occidere, &c.*] Impune committitur id sceleris: Sic Britannicum viri sui Claudii filium e Messalinæ uxore Agrippina veneno suffulit, ut Neroni filio suo pararet Imperium. Cornel. Tacit.

629. *Custodite animas.*] Seu a noverca, seu a matre etiam vestra, si novo marito nupserit, aut nubere cupiat. Sic Pontia ut nuberet mæcho, suos filios interemit duos.

630. *Livida.*] Quia lividi sunt veneno e-necti.

Fervent.] Redundant, plena sunt.

Adipata.] Succulentæ dapes, opima edulia adipe veluti condita. Vel, *dulcia placenta*, ut interpretatur vetus Schol. qui & sequentes versus duos in aliis codicibus deesse notat ibidem.

631. *Mordeat ante aliquis.*] Ad explorandas præcavendæque materni veneni indicias.

632. *Quæ peperit.*] Noverca vel e novo vel e priore marito filios habens, vel ex utroque. Alterutris enim necem parabit, ut aliis faveat, & secundo præsertim viro deterat hæreditatem.

Pappas.] Senex veneratione dignus, pater; alumnus etiam, tutor, paedagogus.

633. *Fingimus hæc.*] An vero mulieribus Romanis affingimus eadem quæ leguntur apud Græcos & Tragicos de Progne, de Medea? Imo vero.

Satira.] Vide Sat. I. v. 30. & quæ nos ibi.

Cothurnum.] Calceuserat Tragedorum materia sublimi respondens & majestati rerum, ideoque altus, & magnificus. Hinc metapharice ponitur pro stylo gravi & excelsa. Virg. Eclog. 8.

Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.

634. *Priorum.*] Satirographorum, Lucilii, Horatii, Persii communia dumtaxat argumenta notaque tractantium.

635. *Sophocleo.*] Quale scripsit Sophocles celebris ille Tragicus Atheniensis. Is a suavitate orationis Apis vocatus; exhibuit fabulas plus centum & viginti; e quibus omnibus septem dumtaxat ad nos pervenerunt. Annos natus prope centum. Oedipum Coloneum scripsit, quæ vel una, cæteris ejusdem studii Poëtis gloriam præripit. Vices & ter adeptus victoriam, in postrema ex insperato gaudio expirasse dicitur. Vide Valer. Maxim. Lib. 8. cap. 7. & lib. 9. cap. 12.

Bacchamur.] Magna voce ac strepitu bacchantium imitar furentes eructamus.

636. *Rutulis, cœloque Latino.*] Italia, in qua Latium, in Lat o vero Ruruli veteres populi.

637. *Pontia.*] Uxor Vestii Bolani, filia vero Pub. Petronii. Hæc velut rea conjurationis a Nerone damnata, filios insuper veneno enecasse convicta largis sepulis oneravit, ac vino: incisique venis saltans, quo maximo studio oblectabatur, extincta est. Ita vetus Schol. Marcial. lib. 2. Epigram 34. ad Gallam.

O mater, quæ nec Pontia deterior.

638. *Aconita.*] Sat. I. v. 158.

639. *Facinus tamen ipsa peregi.*] Legendumne potius, tantum; pro tamen, dobiat Gujetus.

Tunc duos unâ sævissima vipera coenâ,
 Tunc duos? Septem, si septem forte fuissent.
 Credamus tragicis quicquid de Colchide torva
 Dicitur, & Progne. Nil contra conor: & illæ
 Grandia monstra suis audebant temporibus; sed
 Non propter nummos. Minor admiratio summis
 Debetur monstis, quoties facit ira nocentem 646
 Hunc sexum; & rabie jecur incendente feruntur
 Præcipites: ut saxa jugis abrupta, quibus mons
 Subtrahitur, clivoque latus pendente recedit. (gens
 Illam ego non tulerim, quæ computat, & scelus in-
 Sana facit. Spectant subeuntem fata mariti 651
 Alcestim: & similis si permutatio detur,
 Morte viri cupiant animam servare catellæ.

640. *O vipera credulissima, an tu duos nisi epulis, an tu duos occidisti? Imò septenos occidissem, si casu septeni admissis, quodcumque narratur de tetra Colchide, ac de Progne: minime nitor adversum. Ista verò magna quidem avo suo prodigia moliebantur, ac nequaquam pecunia causâ. Nec tantum demirari oportet ingentia portenta, quandocumque sexum istum muliebrem iracundia sceleratum efficit; atque prona abripiuntur furore hepares inflammante: quemadmodum rupes abscisse cacumini, quo subducitur mons, & separatur lotus declivi suspensio.*

Ego non eam tolero vero, quæ numerat, ac mentis compos exequitur grande facinus. Considerant Alcestim, quæ viri sortem accipit: ac si par offeratur commutatio, illæ mariti nece velint custodire vitam catelli.

ANNOTATIONES.

640. *Vipera.*] Improbas illas uxores comparat cum viperis, quas aiunt vulgo sævas, & marem quidam a femina arroso capite, feminam autem a catulis latera ventremque matris perturbantibus enecari. Vel Plin. teste lib. 10. cap. 62. Hæc tamen velut tabulosa docti rejiciunt; & Aristoteles aliter explicat, lib. 5. cap. ult. Vide Cæc. Rhodig. lib. 6. cap. 13. Philostrat. &c.

641. *Septem, si septem, &c.*] Est responsio nefandæ Ponticæ.

642. *Tragicis.*] Sophocli, Euripidi, Senecæ, & aliis. multa sæpe fabulosa tractantibus argumenra.

De Colchide torva.] Medea Ætæ regis Colchorum filia, quæ liberos coram infido Jafone discerpsit. Porro Colchis Asiæ est regio Ponto vicina, venenorum terax. Unde tot veneficiorum artifex Medea celebratur. Historia nora de Jafone cum Argonautis illuc profecto, & artibus Medæ amore suo irriteræ vellus aureum consecuto. Vid. Justin. Lib. 42. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 3. Item Euripid. & Senec. in Medea. Ov. Metamorph. 7. Fab. 2. & seq.

643. *Progne.*] Filia Pandionis Atheniensium regis, quæ Ilyn filium Tereo Thracum regi viro suo comedendum apposuit, sororis suæ Philomelæ vindicandæ causa. Ovid Metamorph. 6. Fab. 7.

Illæ.] Medea, Progne, monstrosa quidem facinora sunt aggressæ: verum quod nunc fit, deterius est.

645. *Non propter nummos.*] Illæ amoris impatiencia, justaque ira incensæ & abreptæ; at

nostræ per avaritiam, quæ sanam mentem relinquit, flagitia exequuntur.

648. *Præcipites: ut saxa jugis, &c.*] Quanto impetu saxum jugo montis abruptum, aut pars ejus avulsa delabitur & præceps ruit.

650. *Computat.*] Vel, quæ numerat ac reputat promissam sibi pro scelere mercedem, ut Eriphyle: vel potius, quæ otiose deliberat, in animo rem patranda revolvit, examinat, providet, statuit. Hæc profecto est pessima. Cic. 1. Off. n. 27. *Permultum, inquit, interest, utrum perturbatione aliqua animi, qua plerumque brevis est, & ad tempus; an consulto & cogitato fiat injuria. Leviora enim sunt ea qua repentino aliquo motu accidunt, quam ea qua meditata & preparata inferantur.*

651. *Sana.*] Prudens, ac sciens, perspectis omnibus ac prospectis rei adjunctis.

Spectant.] In Theatro, ac ludis.

Subeuntem fata mariti Alcestim.] Admetus Rex Thessaliæ gravi morbo tenebatur: de eo consultum respondit oraculum, spem vitæ nullam superesse, præterquam si quis pro illo fatum subiret: retugientibus autem cæteris omnibus, Alcestis uxor ultro se morti obtulit. Vide Platon. Dial. de Amore. Euripid. in Alceste, &c.

652. *Similis si permutatio Artur.*] Romanis uxoribus permultis si daretur optio perdendi vel catulum vel maritum, sane hujus morte vitam illius redimerent. Quam longe absunt ab amore conjugali illarum Indiæ mulierum, quæ cum viro sepeliri certatim cupiunt. Quod refert Cicero Tusc. 5. n. 78.

Occurrunt

Plurima tibi reperiantur Belides & Eriphila. Matutino tempore qualibet regio Clytemnestram exhibebit. Id solum interest, quod hac Tyndaris dexterâ & sinistrâ gerebat securim rudem atque obtusam; jam verò patratum scelus exiguo rubeta intestino? at nihilominus etiam gladius adhiberetur, si Atrides callidus numeret antidota Pontici regis tertio subacti.

Occurrunt multæ tibi Belides, atque Eriphylæ.
Mane Clytemnestram nullus non vicus habebit. 655
Hoc tantum refert, quod Tyndaris illa bipennem
Insulsam & fatuam dextra lævaque tenebat.
At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ:
Sed tamen & ferro, si prægustaret Atrides
Pontica ter victi cautus medicamina Regis. 660

ANNOTATIONES.

654. *Occurrunt multæ tibi Belides.*] Passim Romæ videas Belidum & Eriphylæ similes.

Belides.] Hæ vocantur alias *Danaides*, Belo avo, patre Danao, puellæ quinquaginta, quæ suum quæque virum (una excepta) prima nocte nuptiarum interfecere. Quapropter apud Inferos pertusum dolium aqua implere coguntur.

Eriphyla.] Eriphyla Vatem Amphiarum virum suum, latentem ne duceretur ad bellum Thebarum, ubi semoriturum prævidebat, ipsa prodidit, aureo monili corrupta. Is igitur eo perductus terræ hiatu absorptus perit. Unde Horatius lib. 3. Od. 16.

Concidit auguris

*Argivi domus, ob lucrum
Demersa excidio.*

655. *Mane Clytemnestram.*] Plures modo famulæ Clytemnestram imitantur. Illa Ægisto adultero adjuncta redeuntem e bello Trojano Agamemnonem maritum bipenni obruncavit. Vide Sophocl. in *Electra*, Euripid. in *Oreste*, Senec. in *Agamemnone*.

656. *Tyndaris.*] Clytemnestra Tyndari Regis & Leda filia, Agamemnonis uxor.

657. *Insulsam & fatuam.*] Bipenni usa Clytemnestra parum solers & callida: at nostræ viros caute, & artificiose mortis genere circumveniunt, venenatis scilicet epulis.

Dextra lævaque tenebat.] Magno conatu & nisu, eoque rudi & agresti.

658. *Pulmone.*] Metonymia. Species progere.

Rubeta.] Vide Sat. I. v. 70.

659. *Si prægustaret.*] Si nosset virum antidoto munitum, ferro aggredierentur etiam.

Atrides.] Agamemnon Atrei filius Clytemnestræ maritus.

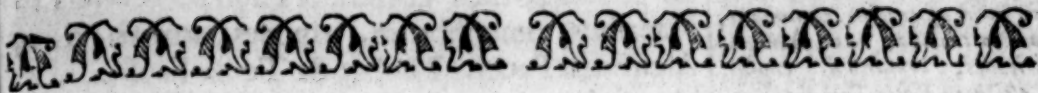
660. *Ter victi reges.*] Mithridatis Regis Ponti, a Sylla primum, deinde a Lucullo, tertio a Pompeio debellati. Vide Cic. pro *Lege Manilia*.

Pontica.] Pontus Asiæ regio venenis inclita. Virgil. *Eclog.* 8.

*Has herbas, atq; hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipse dedit Mæris: nascuntur plurima Ponto.*

Medicamina.] Antidotum adversus venena, a Mithridate inventum, & ab ejus nomine Mithridation appellatum, cujus meminit Plinius pluribus locis, lib. 23. cap. 8. componi dicitur e duabus nucibus siccis, item ficis totidem, & rutæ foliis viginti simul tritis, addito salis grano; ut qui hoc jejunos sumat, nullum ei venenum nociturum sit eo die. lib. 29. cap. 1. antidotum illud e rebus quinquaginta constare ait. lib. vero 25. cap. 2. idem habet quod & Gellius lib. 17. cap. 16. sic scribens, *Anates Ponticas dicunt edendis vulgo venenis vitare: scriptum etiam a Lenæo Cn. Pompeii liberto, Mithridatem illum Ponti regem medicæ rei & remedium id genus solertem fuisse, solitamque earum sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis venenis valeant, &c.* porro idem Mithridates ira sumendo veneno assueverat, ut jam mori volens illud impune & incassum hauriret. Ibid. Hinc Martial. lib. 5. Epigr. 77.

*Profecit poto Mithridates sæpe veneno,
Toxica ne possent sæva nocere sibi.*

SATIRA VII.

ET spes, & ratio studiorum in Cæsare tantum :
Solutus enim tristes hac tempestate Camœnas
Respexit, cum jam celebres notique Poëtæ
Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos
Tentarent ; nec foedum alii nec turpe putarent 5
Præcones fieri ; cum desertis Aganippes
Vallibus, esuriens migraret in atria Clio.

INTERPRETATIO.

ET expectatio & modus studiorum duntaxat in Cæsare consistunt. Unus etenim concecit oculos in Musas hoc tempore afflictas, quando vates insignes & famosi jam niterentur pretio comparare balneum apud Gabios, & Romæ furnos : neque pudendum, nec indecorum ceteri arbitrantur esse

proclamatores, quando relictis Aganippes vallibus Clio famelica recederet in vestibula.

ANNOTATIONES.

1. *ET spes, & ratio.* Ad Telefinum Poëtam ait artes & studia Romæ a cæteris contemni, jacere, steriles esse : ab uno vero Cæsare foveri. *Cæsare.* Quis ille, pugna non mediocris. Neronem intelligit verus Schol. absurde quidem. Nervam, Trajanum, Adrianum alii volunt : certe alii sego ad stipulor qui Domitianum. Nec vetat quod Sat. 4. falsè profciderit. Duo me movent ; Paridis histrionis mentio in hac Satira ; & quod Sueton. Domit. c. 9. testatur eum initio principatus liberalem, atque omnes circa se largissime profecutum, &c. Adde Quintil. in Prol. lib. 4. ubi Domitianum invocatur velut maxime præsens ac propitium studiis numen. Quidni ergo Juvenalis pariter aut adulatus sit, aut quid ab Imperatore factum oportere, docuerit ? At Sat. 4. mortuum illum indicat, & Sat. 1. in fine mortuos se tantum aggredi profiteretur. Scilicet vivum neminem expresso nomine exagitat, mutato vero, hoc liberius infestatur. Hanc porro Satiram primis Domitiani temporibus scriptam cum aliquibus crediderim. Sed quoniam ad Trajanum aut Adrianum etiam pervenisse dixi Juvenalem, & ab eo hic alterum merito laudari quibusdam videtur, rem in medio relinquimus, nec adversus illos pugnare libet.

3. *Respexit.* Consolatus est, adjuvit, erexit, Virgil. Eclog. 1.

Libertas, qua fera tamen respexit inertem.

4. *Balneolum Gabiis, &c.* Ad vilia quæque ministeria paupertate adigerentur : atque adeo

balneariam aut furnariam exercerent, aut certe balnearioribus ac furnariis operam locarent suam : sicut victus habendi causa Cleanthes priorem noctu aquam hauriebat hortulano, pictori vero seu mulieri cuidam farinas pinsebat : ut interdum Philosophia vacaret. Diogen. Laërt. lib. 7.

Gabiis. In hoc Volscorum oppido, ad viam Praenestinam sito. Vide Sat. 3. v. 192. & Sat. 6. v. 56.

6. *Desertis Aganippes vallibus.* Abiectione literarum studio, & Musis valere iussis.

Aganippes. Apollini Musisque sacer locus in Boeotia, vel fons Permessi fluminis. Verus Schol. Erat & mons ibidem ejusdem nominis : quo videtur Juvenalis respexisse, quod ait, *vallibus.*

7. *In atria.* Fiebat custos atriensis & ostiarius qui Poëta erat antea : vel ibi stipem, victum, sportulas emendicabat. Forte & designantur atria Cicinii in foro sita, ubi fiebant auctiones, & quo proinde ad eas præcones conveniebant. Cic. pro Quintio. n. 12. *Tollitur ab atrii Licinii atque a præconum concessu in Galliam Navius.* Et. n. 25. *Ab atrii Licinii suos necessarios corrogat.* Idem. 1. contra Rullum n. 7. *Ut in atrii auctionariis potius quam in triviis & compitis auctionentur.*

Clio. E Musis una ἀπὸ τῆς κλέως dicta, id est, a gloria, quam viris fortibus procurat per historias, quibus illa scribendis præest. Hic ponitur pro quolibet studioso & literato.

Si enim in umbra Pieria quadrans tibi nullus exhibeatur, dilige appellationem & vitam Macharæ, atque venunda potius quod astantibus venundat, auctio tradito, vas vinarium, tripodes, armariola, capsas, Alcithoen Pacci, Thebas & Terea Fausti. Id melius quam si coram iudice affirmes, aspexi, quod non aspexisti: quamvis hoc agant Equites ex Asia, item Cappadoces agant, & Equites à Bithynia, quos de nudato calcaneo transmisit altera Gallia. Attamen nullus deinceps adigetur sustinere laborem Musis indecorum, quisquis sonantem facundiam jungit argutis numeris, atque lauream apprehendit.

Nam si Pieria quadrans tibi nullus in umbra Ostendatur, ames nomen victumque Macharæ; Et vendas potius, commissa quod actio vendit 10 Stantibus, cœnophorum, tripodes, armaria, cistas, Alcithoen Pacci, Thebas & Terea Fausti. Hoc satius, quam si dicas, sub iudice, vidi. Quod non vidisti. Faciant Equites Asiæ, 11 Quamquam & Cappadoces faciant, Equitesq; Bithyni. Altera quos nudo traducit Gallia talo. (ni, Nemo tamen studiis indignum ferre laborem 17 Cogetur posthac, nec sit quicumque canoris Eloquium vocale modis, laurumque momordit.

ANNOTATIONES.

8. Nam si Pieria quadrans &c.] Si per literas & eruditionem nihil lucri obveniat, aliunde victum quaerito & e qualibet arte humili.

Pieria.] Locus erat ad radices Olympi montis in Thessalia, cui nomen dedit Vates Pierus, qui primus sacrificasse dicitur Musis, quæ Pierides inde vocatae sunt. Vet. Schol. Vide quæ ad Sat. 4. v. 36.

Quadrans.] Nummus, pecunia. Vide Sat. 1. verum 121. & Sat. 6. v. 447.

In umbra.] Alii Codices habent, in arca.

9. Ames nomen victumque Macharæ.] Ama & sequere victum & institutum Macharæ, & sicut ille, præco fias.

10. Commissa auctio.] Vendendi cura & provincia tibi commissæ a Magistratu, & a dominis rerum venalium.

11. Stantibus.] Circumstanti ad emendum turbæ & licitanti.

Tripodes.] Vel mensas, vel ænea vasa ad calefaciendam aquam.

Armariola.] Forte pluteos in quibus libri reponuntur.

12. Alcithoen Pacci.] Nomina fabularum, aut malorum Poëtarum quæ eas scripserunt. Vet. Schol. Porro magnæ legendi varietas eo loci. Verus Schol. habet Alcithoen, nec explicat amplius. Alii, Alcinoon, alii, Alcinoen: plures, Alcyonem; & Bacchi, pro, Pacci, legunt. De Alcithoe muliere Thebana, quæ contemptis Orgiis Bacchi, in vespertilionem ab eo mutata est, Ovid. Metamorph. 4. Fab. 1. 7. 12. De Alcyone vero Neptuni filia, Ceycis uxore, in avem sui nominis conversa, idem, Metamorphos. 11. Fab. 10. De Alcinoe Homer. Odyss. 7. Virgil. Georgic. 1. Ovid. &c. Alcinoe denique, quæ Alcyone, Pleiadum una existit.

Thebas & Terea Fausti.] Tragœdiam aliquam

de Thebarum Regibus, Laio, Oedipo, &c. Vel de Tereo, de quo Satira præcedenti sub finem. Fausti, poëtastræ cuiuspiam.

13. Dicas sub iudice, vidi, &c.] Falsus testis existas, & perjuriis vitam sustentens, rem augeras forte & Censum Equestrem nanciscaris, ut alii nonnulli.

14. Faciant Equites Asiæ.] His enim vero liceat esse sceleratis, qui e servis Equites fiunt. Vide Pers. Sat. 5. v. 79. & seq. & quæ nos ibidem annotavimus.

Equites Asiæ.] Equites Romani jam, at servi priorem ex Asia traducti.

15. Cappadoces.] Ex ea Asiæ Regione, quæ Galatiam inter & Armeniam posita est. Proverb. apud Suid. τρία κάρμα κούσα: Pessima Cappadocia hæc; nimirum Cappadocia, Cilicia, Creta.

Bithyni.] Ex ea pariter Asiæ minoris parte, quæ Pontum attingit.

16. Altera Gallia.] Galatia, vel Gallo Græcia, quæ e Græcis mixta & reliquiis Græcorum, qui Brenno duce vattarunt Græciam, mox Orientem secuti in media Asiæ parte confederunt: teste Floro, lib. 2. c. 11.

Nudo traducit Gallia talo.] Pedibus nudis & albis, more pauperum, & mancipiorum venulium ac transmarinorum. Vide Sat. 1. v. 111.

17. Nemo tamen studiis, &c.] Studiorum nemo deinceps inopia confluetabitur: nemo literatis furnos aut balnea conducere, aut victus causa vile opus moliri cogetur, Cæsare jam respiciente.

19. Laurumque momordit.] Verus ac bonus Poëta, qui victor fuerit coronatus lauro Apollini sacra: vel qui tali gloria dignum se probaverit: vel Δαρπυδύος, & hinc afflatus numine Apollinis. Vide Cælar. Rhodig. lib. 5. c. 7.

Hoc

Hoc agite, o juvenes: circumspicit, & stimulat
vos,

Materiamque sibi Ducis indulgentia quærit. 21
Si qua aliunde putas rerum expectanda tuarum
Præsidia, atque ideo croceæ membrana tabellæ
Impletur; lignorum aliquid posce ocyus, & quæ
Componis, dona Veneris, Telefine, marito: 25
Aut clude, & positos tinea pertunde libellos.
Frangere miser calamos, vigilataque prælia dele,
Qui facis in parva sublimia carmina cella,
Ut dignus venias hederis, & imagine macra.
Spes nulla ulterior: didicit jam dives avaros 30
Tantum admirari, tantum laudare disertos,
Ut pueri Junonis avem. Sed defluit ætas,
Et Pelagi patiens, & cassidis, atque ligonis.
Tædia tunc subeunt animos, tunc seque, suam-
que

Terpsichoren odit facunda & nuda senectus. 35
diam mentem penetrant, tum senectus eloquens ac denudata & se & suam Terpsichoren de testatur.

Illud suscipite, o adolescentes: benignitas Principis circum intuetur, ac vos incitat, & sibi poscit materiam. Si ex alia parte credis sperandum tuis rebus colamen aliquod, ac propterea repletur papyrus codicis flavi, quare citius ligna quædam, o Telefine, & Veneris conjungi trade quæ scribis; vel include, atque abjectos commentarios blattis vellica. Infelix rumpe pennas & elucubratas pinguas oblittera, qui ex igno in conclavi grandes versus condis, ut merearis hedera ac effigiem macilentam. Nihil ultra expectandum. Nunc enira opulentos parvus assuevit dumtaxat mirari, dumtaxat encomiis facundos extollere; sicut juvenes volucrem Junonis. At elabitur ætas aperta sustinere & mare, & galeam & bipalium: tum vero fastidium

ANNOTATIONES.

21. *Materiamque sibi Ducis, &c.*] Exercendæ munificentia dignam quærit occasionem Cæsar, adeoque eximie tantum eruditionis viros, & ingenii non mediocri Poetas investigat.

22. *Aliunde.*] Quam a Cæsare.

23. *Atque ideo croceæ membrana, &c.*] Libros scribis opere.

Croceæ membrana tabella.] Vide quæ ad Persii Sat. 3. v. 10.

24. *Lignorum aliquid posce.*] Quibus accenso igne libellos inutiles consumas, nec perdas amplius oleum & operam.

25. *Veneris, Telefine, marito.*] Vulcano ignis præfidi. Plaut. Amphitryon. Scen. 1.

Quo ambulas tu, qui Vulcanum in cornu conclusum geris? Id est, qui laterna faciem accensam portas.

26. *Tinea pertunde libellos.*] Id est, tineis ac vermibus pertundendos & abluendos permitte.

27. *Frangere miser calamos.*] Martial. lib. 9. Epigr. 75.

Frangere leves calamos, & scinde Thalia libellos, Si dare futuri calcens ista potest.

Vigilata prælia.] Carmina quæ vigilando elaborasti ad bellatorum gloriam, &c.

28. *Qui facis in parva, &c.*] Tu Poeta sublimis at inops, & in angusta cella habitans.

29. *Hederis.*] Corona ex hedera quæ Poëtis

eximiis & victoribus dari consueverat. Virgil. Eclog. 7.

Pastores, hedera crescentem ornate Poëtam.

Imaginem macra.] Statua tibi erigenda apud Apollinem Palatinum, qua tu adumbreris charitis impallefcens, & labore studioque pertinaci & improbo macer factus. Vide quæ sunt notanda ad Persi. Prolog. v. 5.

31. *Tantum admirari.*] Et nihil largiri.

32. *Ut pueri Junonis avem.*] Pavonem, cujus cauda Argi oculis exornata a Junone, teste Ovid. Metamorph. 1. Fab. 12. Pavonis autem caudæ tot luminibus fulgenti laudes quidem pueri tribuunt; at nedum quid aliud conferant, imo si possint, pennas detrahunt.

Defluit ætas, &c.] Sensim transit ætas juvenilis idonea variis laboribus, ut Agriculturæ, Militiæ, negotiationi apud transmarinas gentes.

34. *Tunc seque suamque Terpsichoren, &c.*] Eruditi senio & inopia oppressi dolent se Musis sterilibus juventutem dedisse, vellentque aliis artibus ætatem impendisse, e quibus lucrum provenisset, & senectuti ac infirmitati præsidium.

35. *Terpsichoren.*] Musarum hæc una est, dicta quod oblectet choreas, nimirum per citharam, cujus inventrix habetur. Τέρψις, delectatio, & χορός.

Jam audi assus, ut nihil tibi tribuat is quem observas. Et Musarum & Phœbi dimisso templo, ipse condit carmina, & Homero soli concedit ob annos millenos. Quod si recites provocatus existimationis suavitatem, domum dabit mutuo Maculonus, adesque valde ferromunitas imperabit esse utiles, in quibus ostium amulatur fores anxias. Novit suppeditare libertos in ultima sedium collocatos serie, atque altis affectarum procurabit acclamationes. At Patronorum nemo tribuet, quanti conduxeris scamna, & gradus tignis pretio comparatis sustentatos, & orchestram sedibus remittendis contextam. At tamen nos id molimur, & pulverem exiguum sulcamus, ac ripam infructuoso vertimus aratro.

Accipe nunc artes, ne quid tibi conferat iste, Quem colis, & Musarum & Apollinis æde relicta Ipse facit versus, atque uni cedit Homero, Propter mille annos. At si dulcedine famæ [39] Succensus recites, Maculonus commodat ædes; Ac longe ferrata domus servire jubetur, In qua sollicitas imitatur janua portas. Scit dare libertos extrema in parte sedentes Ordinis, & magnas comitum disponere voces. Nemo dabit regum, quanti subsellia constent 45 Et quæ conducto pendent anabathra tigillo, Quæque reportandis posita est orchestra cathedris. Nos tamen hoc agimus, tenuiq; in pulvere sulcos Ducimus, & litus sterili versamus aratro.

ANNOTATIONES.

36. *Accipe nunc artes.*] Audi jam quantis artibus illudant Poëtis divites Patroni, ne quid opis & pecuniæ illis impertiantur.

37. *Et Musarum & Apollinis, &c.*] Hæc jungunt alii cum præcedentibus, alii cum sequentibus.

Musarum & Apollinis æde.] Ædem Musis extruxit Martius Philippus, Apollini in suo Palatio Augustus Cæsar: Teste Sueton. Octav. August. cap. 29.

38. *Ipse facit versus.*] Patronus dives Poëtarum versibus indigere se negat ipse meliores faciens, suo quidem judicio: verum invita facit Minerva, & adversantibus Musis & Apolline, quorum ædem reliquit & sprexit. Hinc tamen ille sumit ansam & occasionem nihil nummorum colentibus se bonis Vatribus dandi: aut certe versibus eorum laudabiles suis qualibuscumque versibus compensat tantum. Ad rem facit quod Macrobius Saturnal. lib. 2. cap. 4. refert de Augusto, qui Græculo cuidam Epigrammata sibi frequenter offerenti reddidit Epigramma: at paucos denarios callide statim porrigenti summam ingentem numerari iussit.

Homero.] Vide Sat. 6. v. 437.

39. *Propter mille annos.*] Ob antiquitatem dumtaxat: cætera non concessurus: adeo factus est. De Homeri ætate apud auctores non convenit. Vetus autem Scholiastes hic ita loquitur: *dinumerato fortasse tempore ad ætatem usque suam, Poëta dixit mille annos finxisse ab Homero, qui fuit annis ante urbem conditam centum & sexaginta, post Ilium captum ducentis sexaginta.*

Si dulcedine fama succensus recites.] Si famæ tantum & honoris captandi causa versus facis.

40. *Recites.*] Recitandi consuetudinem & apparatus olim sane magnum explicabimus ad Pers. Sat. 1. v. 15. & seq.

Maculonus.] Dives quidam, ut ille Fronto, de quo Sat. 1. v. 12.

Commodat ædes.] At cæteras impensas minime suppeditabit.

41. *Ferrata domus.*] Ad exhibendam opulentiam, ornata ferro & ære janua. Plin. lib. 34. c. 3. refert Carvilius Quæstorem inter alia crimina Camillo objecisse, quod ærata ostia in domo haberet.

Servire jubetur.] Uri jubet ad recitandum.

42. *Sollicitas portas.*] Urbis portas belli tempore, & in metu hostili.

43. *Dare libertos.*] Qui applaudant: & clientes qui acclament.

45. *Regum.*] Optimatum & divitum.

Quanti subsellia constent, &c.] Sumptus facios conducendis & disponendis subselliis, & auditorio præparando, nemo compensabit.

46. *Anabathra.*] *Αναβαῖν, ascendo, ἀναβαθρὸν, scala, pulpitum, subsellium.*

47. *Reportandis.*] Quæ conducuntur, ad tempus elocata reportari necesse est, & pretium solvi ex convento.

Orchestra.] Metonymia. Tabulata. Vide Sat. 3. v. 178.

48. *Nos tamen hoc agimus, &c.*] Nihilo segnius laboramus, quam si magna spes emolumentum incitaret.

In pulvere sulcos ducimus.] Proverbium. Id est, inutiliter defatigamur versus condendo, perinde ac si arenosum litus ac sterile solum araremus.

Nam si discedas, laqueo tenet ambitiosi
 Consuetudo mali; tenet insanabile multos
 Scribendi cacoëthes, & ægro in corde senescit.
 Sed Vatem egregium, cui non sit publica vena,
 Qui nihil expositum soleat deducere, nec qui
 Communi feriat carmen triviale moneta; 55
 Hunc, qualem nequeo monstrare, & sentio tantum,
 Anxietate carens animus facit, omnis acerbi
 Impariens, cupidus silvarum, aptusque bibendis
 Fontibus Aonidum. Neque enim cantare sub antro
 Pierio, thyrsumve potest contingere sana 60
 Paupertas, atque æris inops, quo nocte, dieque

Etenim si recedas vinculis coer-
 cet mos vitii cupidi: plurimos
 occupat immedicabilis scriben-
 di consuetudo prava, atque im-
 mente male affecta inveterascit.
 At Poëtam eximium, qui non
 habeat ingenium vulgare, quò
 commune nihil proferre assue-
 verit, quique notâ publicâ non
 percutiat versus è trivio, istum
 qualem ostendere non possum, &
 percipio dumtaxat, præstat mens
 sollicitudinis expertus, amans ve-
 morum, atque idonea potandis
 Aonidum aquis. Etenim inopia
 sapiens, & carens pecuniâ, quâ
 nocturnum atque interdiu corpus in-
 diget, nequit canere in spelunca Pieria,

ANNOTATIONES.

50. Si discedas.] Si velis ac tentes discedere
 a mala consuetudine.

Ambitiosi consuetudo mali.] Ambitio hono-
 ris, gloriæ cupiditas, quæ te ad scribendum im-
 pellit.

52. Cacoëthes.] Apud Medicos est ulceris ge-
 nus curatu difficile. Cornel. Cels. lib. 5. ubi de
 carcinom. Plin. lib. 22. cap. 25. &c. alibi, &c.
 Metaphorice est scribendi libido. Κακὸν καλὸν
 ἴδιος, mos & consuetudo, ἴδιος, indoles.

Senescit.] Diuturnitate invalescit, unde &
 fit insanabile.

53. Vatem egregium.] Horat. lib. 1. Sat. 4.
 v. 43.

Ingenium cui sit, cui mens diviniore, atque os
 Magna sonaturum; des nominis huius honorem.
 Vena.] Facultas Poëtica. Horat. ad Pison.

v. 409.
 Ego nec studium sine divite vena,
 Nec rude quid profero video ingenium.

54. Expositum.] Abiectum, vile, cuius no-
 tum, pervium, facile.

55. Carmen triviale.] Inconditum, plebeium.
 Virgil. Eclog. 3.

— Non tu in triviis, indocte, solebas
 Stridenti miserum stipula disperdere carmen.
 In compitis mali Poëtæ sua carmina recitare &
 venditare consueverant.

Communi feriat moneta.] Stylo vulgari ple-
 beio, rudi, inconcinno, scribens. Metaphora a
 moneta, quæ nota signatur omnibus perspecta,
 usitata, semperque simili. Horat. ad Pison. v.
 58.

— Licuit semperque licebit
 Signatum presente notâ producere nomen.
 Apuleius 1. Apol. Græcas voces aita se Latine
 moneta percussas.

56. Sentio tantum.] Concipio mente, intel-
 ligo, qualis sit & esse debeat Vates ille egregius,
 vix autem verbis adumbrare queo.

58. Cupidus silvarum.] Horat. lib. 2. Epist. 2.
 Scriptorum choris omnis amat nemus, & fugit
 urbes,

Rite cliens Bacchi somno gaudentis & umbra.
 Ovid.

Carmina secessum scribentis & otia quarunt.

Aptusque bibendis fontibus Aonidum.] Mens
 enim nili sit expertus curarum, non afflatur nu-
 mine Musarum & Apollinis, id est, nobile car-
 men nullum concipit aut parit. Vide Pers. Pro-
 log. v. 1.

59. Aonidum.] Musarum, quibus in Aonia
 Bœotiæ regione sacra quædam loca, fons Hip-
 pocrene, mons Helicon, seu Aganippe. Vide
 supra v. 6.

Cantare sub antro Pierio.] Dignum aliquid
 Musis & Phœbo promere.

60. Pierio.] Vide supra v. 8.

Thyrsusve potest contingere.] Bacchi patrocini-
 um mereri, censei inter veros Poëtas, ade-
 oque esse rite cliens Bacchi, ut ait Horat. lib.
 2. Epist. 2. mox cit. Poëticum furorem conci-
 pere, instar Bacchantium armatarum thyrsis,
 id est, hasta pampinis involuta.

Sana.] Sui compos, sobria, non furens, Ho-
 rat. ad Pison. v. 296.

— Excludit Janos Helicone Poëtas
 Democritus.

61. Aëris.] Plin. lib. 18. cap. 3. Servius
 Rex, inquit, ovium bonique effigie primus es
 signavit. Et lib. 33. cap. 3. Servius Rex primus
 signavit as. Antea rudi usos Roma Timæus tra-
 dit. Signatum est nota pecuniarum: unde & pecunia
 appellata, &c. Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 7.
 Aes a Jano refert signatum ex una parte, capite
 Saturni, ex altera, navi, qua ille ad eum per-
 vectus fuerat. Unde ludentes pueri denarios in
 sublime jactantes, caput, aut navim, exclamant;
 lusu teste venustatis. Vide & Alex. ab Alex.
 lib. 4. cap. 15. & 24.

Satiatus est Horatius, quoties ait, Euboë. Equis locus ingenio, nisi quando noster animus duplicis hand patiens sollicitudinis, torquet se versibus tantum, ac duobus magistris Cirrhæ & Nysæ abripitur? Summi ingenii neque de comparando stragulo stupentis molitio est, intueri currus & equos & vultus Deorum, & quæ Erinnyes Rutulum perturbet. Etenim si Maro egeat famulo & qualicumque domo, cuncti serpentes elaborentur e capillis: tuba rauca nihil grande streperet. Petimus ut

Corpus eget. Satur est, cum dicit Horatius, Euboë. Quis locus ingenio: nisi cum se carmine solo Vexant, & dominis Cirrhæ Nisæque feruntur Pectora nostra, duas non admittentia curas? Magnæ mentis opus, nec de lodice paranda Attonitæ, currus & equos, faciesque Deorum Aspicere & qualis Rutulum confundat Erinnyes. Nam si Virgilio puer & tolerabile desit Hospitium, caderent omnes a crinibus hydri: Surda nihil gemeret grave buccina. Poscimus ut sit

ANNOTATIONES.

62. *Corpus eget.*] Ad comparandum victum ac vestitum.

Euboë.] Vox qua bacchantes furentes utebantur. Horat. Lib. 2. Od. 19.

Euboë, recepti mens trepidat metu, Plenoque Bacchi pectore, turgidam Latatur Euboë, parce Liber, Parce, gravi metuende thyrsos. Quod egregium carmen dum Horatius fundebat, satur erat.

63. *Quis locus ingenio.*] Exercendo, & promendæ industriæ ac venæ diviti.

Se carmine solo vexant.] Nisi cum uni vacatur Poeticæ studio.

64. *Et dominis Cirrhæ Nisæque feruntur.*] In finctu & afflatu Apollinis & Bacchi.

Cirrhæ.] Urbs erat ad radicem Parnassi montis, Phœbi Sacris & cultu nominata. Martial. Lib. 1. Epigram. 77. ad Flaccum.

Quid tibi cum Cirrhæ? Quid cum Permessidis unda?

Romanum propriis divitiisque forum est.

Nysæ.] Urbs Arabiæ, apud quam Bacchus a Nymphis educatus dicitur, indeq; vocatus Dionysius. Est & Nysa mons ac civitas in India ab eodem Baccho extructa, teste Strab. Lib. 15. Hoc etiam nomine appellantur aliæ quædam urbes in diversis regionibus, ubi colitur Liber pater, eidemque sacer unus e Parnassi verticibus. Nysa quoque dictus. Vide Diod. Sic. Lib. 4. c. 5. & Lib. 5. cap. 1. Martial. Lib. 4. Epigr. 44.

Hæc juga, quam Nysa colles, plus Bacchus amavit.

65. *Duas non admittentia curas.*] Hinc rei domesticæ & victus conquirendi: illinc Poeticæ, studii literarum, & elaborandi carminis.

67. *Attonitæ.*] Valde sollicitæ unde comparare queat cibos & vestimenta, aliaque necessaria ad victum.

Currus & equos, &c.] Ingeniosa mente complecti & nobili versu describere Deorum actiones & majestatem: ut facit Virg. in Æn. passim.

68. *Qualis Rutulum confundat Erinnyes.*] Re-

cte depingere Aleto Furiam Rutulorum Regem Turnum terrore complentem, serentemq; bella Trojanos inter & Latinos. Quod belle exequitur Virg. Æneid. 7.

Rutulum.] Vide Sat. 6. v. 636.

Erinnyes.] In vocatur Furia, quod ἔρην τὸν νόον corrumpat mentem, vel, ut aiunt quidam, ἐρῆς, id est, trahat, distrahat: quæ si valeret etymologia; scribendum foret Erynnyis. Triplex autem numeratur, Aleto, Tisiphone, Megæra. Et his angues pro capillis affingunt Poëtæ: unde mox noster ait cum Virgilio, *caderent a crinibus hydri.*

70. *Caderent omnes a crinibus hydri.*] Alludit ad Virgilio versus Æneid. 7. mox citandos. Sensus est: omnis illa vis Poëtica, & majestas carminis Virgilio excideret & periret, si necessarii & victui caruisset. Talis enim sollicitudo mentem distrahit, ingeniumque enervat. Virg. Æneid. 7. sic habet:

Lustificam Aleto dirarum ab sede Sororum Infernisque ciet tenbris; cui tristitia bella. Iræ, insidiaque, & crimina noxia cordi, &c. Et post:

Talibus Aleto dictis exarsit in iras.

At juveni oranti subitus tremor occupat artus. Dirigere oculi: tot Erynnyes, sibilat hydri.

... Et geminos erexit crinibus angues Verbereque insonnit, &c.

Hydri.] Hydrys, vel hydra, serpens aquaticus.

71. *Surda nihil gemeret grave buccina.*] Id est, nihil grave scriberet Virgilius, cum Aleto exhibet populos ad arma excitantem. Æneid. 7.

Pastorale canis signum, cornuque recurvo.

Tartaream intendit vocem, quæ protinus omnes Contremuit nemos, & silva intonare profunda.

Poscimus ut sit, &c.] Scilicet vellemus & exigimus ab inope Rubreno, ut tam solerter, tanta diligentia, tam diserte scribat Tragedias, quam veteres illi Tragici Æschylus, Sophocles, Euripides, qui opibus & honoribus affluabant, atque incitabantur.

Non minor antiquo Rubrenus Lappa cothurno,
Cujus & alveolos & lænam pignerat Atreus.
Non habet infelix Numitor quod mittat amico;
Quintillæ quod donet habet: nec defuit illi 75
Undè emeret multâ pascendum carne leonem
Jam domitum. Constat leviori bellua sumptu
Nimirum; & capiunt plus intestina Poëtæ.
Contentus famâ jaceat Lucanus in hortis
Marmoreis. At Sarrano, tenuique Saleio 80
Gloria quantalibet, quid erit, si gloria tantum est?
Curritur ad vocem jucundam, & carmen amicæ
Thebaidos, lætam fecit cum Statius urbem,

cothurno veterum inferior non sit Rubrenus Lappa, cujus lances atque pallium Atreus oppignerat. Misero Numitori non est quod mittas familiari, est quod det Quintilla: habuitque is quo jam subactum leonem compararet plurimâ carne alendum. Fera scilicet minori stat impensa; et vatis plus ventris devorat. In hortis marmore exornatis quiescat Lucanus ex estimationem satis habens. Sed quid honos quantuscunque Sarrano proderit, ac pauperi Saleio, si dumtaxat honos adest? Properatur ad vocem gratam,

& dilecta pœma Thebaidis, quando civitatem Statius hilarem effecit,

ANNOTATIONES.

72. *Rubrenus Lappa.*] Ingeniosus Poëta Tragicus, sed egens tempore Juvenalis vivebat. Vetus Scholiastes.

Cothurno.] Gravi stylo. Vide Sat. 6. v. 34. in simili voce.

73. *Cujus & alveolos, &c.*] Qui dum vacat Fabulæ de Atreo scribendæ premittitur inopia, & cogitur oppignerare supellestem, ut cibos emat. Communiſcuntur alii Aureum fœneratorem pignoris titulo Rubreni res tenentem. Quod non placet.

Alveolos.] Parophides, & variam supellestem. Synecdoche. Vide Sat. 5. v. 88. Item Turneb. lib. 24. cap. 4.

Lænam.] Χλαῖναν penulam, & alia vestimenta. Synecdoche. Vide Sat. 3. v. 283. & Sat. 5. v. 131.

Atreus.] Pelopis & Hippodamiæ filius, Mycenarum Rex, qui Thyestii fratri comedendos proposuit filios ex adulterio ejus cum uxore sua venenosos. Cujus horrore convivii, solem aiunt introcessisse. Vide Sen. Tragic. in Thyeste.

74. *Non habet infelix Numitor.*] Ironice. Infelix sane is qui divitias effundit in luxum ac voluptates, parcus autem est ac sordidus in clientibus, amicis, honestos viros.

75. *Quintilla.*] Amicæ, meretrici.

76. *Emeret multa pascendum carne leonem.*] hoc erat in deliciis divitum feras mansuefactas alere. Vide Lampr. in Heliogab. Plin. lib. 8. cap. 8, 9, 16. 17, 52. Gell. lib. 5. cap. 14. Martial. Spectac. Epigram. 10. & lib. 2. Epigr. 75, &c.

77. *Constat leviori bellua sumpto, &c.*] Ironice. Poëta nimirum plus devorat quam leo, & majores sumptus facit.

79. *Contentus fama jaceat, &c.*] Lucano quibus rebus omnibus affluenti facile est unam leonum gloriam scribendo carmine.

Lucanus.] M. Annæus Lucanus Cordubensis, Senecæ Tragici nepos, Saleii Bassi & Persii condiscipulus ac familiaris, de bello Pharsalico scripsit carmen, & alia quædam. Oratoribus magis quam poëtis annumerandus, teste Quintiliano L. 10. c. 1. Neroni primum gratiosus, mox ab eo jussus occidi in ætatis flore. Plura lege apud Petrum Crinitum. Vide & Cornel. Tacit. L. 15.

In hortis marmoreis.] Columnis ac statuis marmoreis ædes & hortos exornari pridem institutum. Vide Plin. L. 36. c. 1, 2, & seq.

80. *Serano tenuique Saleio.*] Hi quidem valebant ingenio, cætera egentes, ut vulgo Poëtæ tempore Juvenalis vivebant. Saleii Bassi meminuit Tacitus seſtertius quingentis a Vespasiano donati. Quintil. L. 10. c. 1. vehemens illius & poëticum affirmat ingenium fuisse, nec ipsum senectute maturum. Petr. Crinit. cap. 62. *Laudatur, inquit, ab antiquis magnopere Saleius, non tantum ut vir optimus, sed etiam ut Poëta egregius atque absolutissimus. Valde nobilis quidem, at exiguo et tenni censu fuisse traditur.*

82. *Curritur ad vocem jucundam, &c.*] Magnus fit populi Romani concursus ad audiendum Statium Poëma recitantem sonora & suavi, qua pollet, voce: at nemo dat unde vitam sustentet egregius Vates.

83. *Thebaidos.*] De bello Thebano, Polynicen inter ac Eteoclen fratres Oedipi filios, carmen Epicum Papinius Statius, item Ponticus Poëta, teste Propertio. L. 1. Eleg. 7. at Æschylus & Seneca Tragicum scripsere.

Statius.] Is Neapoli natus nobili genere, Thebaida Libris duodecim complexus, Domitiano Cæsari consecravit; a quo & dilectus & insigni corona donatus aliisque muneribus. Scripsit & quædam alia. Vide Petrum Crinitum L. 4. c. 1.

L

Pro-

ac diem pollicitus est. Tantâ suavitatem affectas mentes is delectat, ac tanta plebis cupiditate auscultatur. At postquam rapit sedilia carminis recitatione, fame premitur, nisi Agaven illibatam Paridi venundet. Is & belli dignitates plurimis tribuit: Poëtarum digitos auro sex mensium circumvoluit. Quod non donant Optimates minus largietur. Tu postea Camerinos & Bareas, in summa colis illustrium vestibula? Pelopea creat Praepositos, Tribunos Philomela. Nihilominus ne invidas Poëta, quem suggesta nutriunt. Ecquis tibi Mecenas? Quis erit modò vel Proculeius,

Promisitque diem: tantâ dulcedine captos
Afficit ille animos, tantaque libidine vulgi 85
Auditur: sed cùm fregit subsellia versu,
Esurit, intactam Paridi nisi vendat Agaven.
Ille & militiæ multis largitur honorem.
Semestri vatum digitos circumligat auro.
Quod non dant proceres, dabit histrio. Tu Ca-
merinos, 90

Et Bareas, tu nobilium magna atria curas?
Præfectos Pelopea facit, Philomela Tribunos.
Haud tamen invidas vati, quem pulpita pascunt.
Quis tibi Mecenas? Quis nunc erit aut Proculeius,

ANNOTATIONES.

84. *Diem.*] Qua recitaret suum Poëma.

86. *Sed cum fregit subsellia versu.*] Post ingentes eos applausus, esurit, Procerum nemine se patronum ei præbente vel munificum.

Fregit subsellia versu.] Vehementi recitatione & facundia, Hyperbol. vel causa fuit cur scamna frangantur præ nimio applausu. Vide Sat. I. v. 13.

87. *Intactam.*] Non evulgatum carmen offerit histioni Paridi, quem unum invenit beneficium ac remuneratorem.

Paridi.] Pantomimus Paris duplex fuisse videtur: alter sub Nerone, cujus meminit Suet. Ner. cap. 54. alter sub Domitiano de quo Suet. Domit. c. 3. Martial. lib. II. Epigr. 14. & noster Sat. 6. v. 87.

Agaven.] Tragœdiam de Agave Panthei matre, de qua Pers. Sat. I. v. 100. & seq.

88. *Ille & militiæ, &c.*] Paris Domitiano charus, adeo ut eo permittente præfecturas venderet. Hos versus causam exilii fuisse Juvenali ait vetus Scholiastes. Vide Suidam, & Leipf. qu. lib. 4. Epist. 20.

Semestri vatum digitos circumligat auro.] Id est, Equites Romanos facit, quorum insigne annulus aureus: hic autem erat duplex, levior alter æstate, alter gravior hyeme gestari solitus, ut notavi ad Sat. I. v. 28. & seq. Vide Turneb. lib. 20. c. 2. Forte & Juvenalis respicit ad semestres Tribunatus, de quibus Plin. lib. 4. Epist. 4. ubi sic habet: *Calvisium Nepotem valde diligo.* — — — — — *hunc rogo semestri Tribunatu splendidiorem & sibi & avunculo suo facias.*

90. *Quod non dant proceres, dabit histrio.*] Hic versiculus exilio Juvenalis occasionem præbuit.

Quod non dant proceres.] Præmia, dignitates.
Histrio.] Ab Histria dictus: inde enim petiti

olim histriones ac ludii. Festus. Aliter tamen Liv. lib. 7. c. 2. & Valer. Maxim. lib. 2. c. 4. qui Tusco verbo histriones dici, & ex Hetruria vocatos affirmant ludiones.

Tu Camerinos, &c.] Et tu nobilium favorem deinceps credes ambiundum? Scilicet. His liberalior est Paris erga Poëtas & Literatos.

Camerinos.] Horum maxime illustris Sulpicius Camerinus, qui Athenas missus ad Solonis leges perquirendas.

91. *Bareas.*] Vide Sat. 3. v. 116.

92. *Præfectos Pelopea facit.*] Paris tacit Præfectos in mercedem oblatis sibi Poëmatibus de Pelopea.

Pelopea.] Hæc Thyestis erat filia, e qua ipse genuit Ægisthum Clitemæstræ mœchum & Agamemnonis interfectorem. Vide supra v. 73. ad vocem, *Atreus.*

Philomela.] Carmen de *Philomela*, de qua Sat. 6. v. 644. ad vocem, *Progne.*

Tribunos.] Militares nimirum. Vide Sat. 3. v. 313. Alex. ab Alex. lib. I. c. 5. &c.

93. *Vati.*] Ipsi fortasse Satio, quem a Juvenale carpi volunt quidam, eo quod nimium gloriareretur a Domitiano se laurea coronatum, quem tamen honorem ab Imperatore nactus esset potius ob Paridem ipso Imperatori dilectum, Statii factorem.

Quem pulpita pascunt.] Qui visitat e Poëmatibus, quæ recitat e pulpito, vel e Tragœdiis, quas histriionibus vendit in Theatro exhibendas. Horat. ad Pison. v. 279.

Æschylus, & modicis instravit pulpita tignis.

94. *Quis tibi Mecenas?*] Ubi nunc patronos quales pridem, invenias?

Mecenas.] Is Horatio decantatus, in ipsum aliosque Literatos adeo munificus, ut Mecænates dicantur exinde omnes studiosorum patroni.

Proculeius.] De eo jam Sat. I. v. 40.

Aut Fabius? Quis Cotta iterum? Quis Lentulus alter?

95

Tunc par ingenio pretium. Nunc utile multis
Pallere, & vinum toto nescire Decembri.
Vester porro labor fecundior, historiarum
Scriptores: petit hic plus temporis, atque olei plus.
Namque oblita modi millesima pagina surgit 100
Omnibus, & crescit multa damnosa papyro.
Sic ingens rerum numerus jubet, atq; operum lex.

vel Fabius? Quis Cotta iterum? Quis secundus Lentulus? Tum erat merces aequalis ingenio. At modo fructuosum plurimis impalescere, atque merum ignorare integro Decembri. At vestra opera fertilior est, o Historici: hac plus mora plusque olei deposcit. Et enim cunctis accrescit pagella millesima limitis immemor, ac multiplicatur pernicio obchartam plurimam. Ita vult magna rerum copia, & scriptionis regula.

ANNOTATIONES.

95. *Fabius.*] De Fabiis, Sat. 2. vers. 146. & Sat. 6. v. 266. Q. Fabii Maxim. liberalem animum commendat Valerius Max. Lib. 4. c. 8. Alii hic intelligunt Fabium illum Maxim. ad quem Ovid. Lib. de Ponto plures Elegias inscribit.

Cotta.] Sat. 5. v. 109. Ovid. de Ponto, Lib. 2. Eleg. 8. & Lib. 3. Eleg. 2. & 5.

Lentulus.] Lentulorum dignitatem ac virtutes passim Tullius commemorat.

96. *Tunc par ingenio pretium.*] Olim ingeniosi Poëtae muneribus cumulabantur. Plin. lib. 3. Epist. ult. sic loquitur: *Fuit moris antiqui, eos qui vel singulorum laudes, vel urbium scripserant, anthoribus, aut pecunia ornare: nostris vero temporibus, ut alia speciosa & egregia, ita hoc imprimis exolevit. Nam postquam desimus laudanda facere, laudari quoque ineptum putamus.*

Nunc utile multis.] Legunt nonnulli, *tunc*, iterum, ut sit expolitio prioris sententiae. Alii, *nunc*, ut sit antithesis, hoc fere sensu: nunc autem alia non est utilitas studiosis, præter ipsum studium, ac studii incommoda, quæ sunt pallere, & genium defraudare.

97. *Pallere.*] Vide Pers. Sat. 5. v. 62.

Vinum nescire.] Ad vacandum scriptioni liberius. Cicer. Tusc. 5. n. 100. *Quid quod, nemine quidem recte uti possumus multo cibo & potione completi?* Contrarium statuit Horatius Lib. 1. Epist. 19. ubi vinosum Homerum, Enniumque & alios Poëtas similiter vinosos esse debere affirmat.

Toto Decembri.] Seu cum dies breviores, atque longiores lucubrationes fiunt; seu ipso tempore Saturnalium, quo vel continentissimi ingenio plusculum indulgent. Erat enim December Saturno sacer, & Saturnalia celebrabantur eo mense per triduum, seu per dies septem, addendo Sigillaria. Initium sumebatur 16. Kal. Januarii, id est, 17. Decemb. In his Feriis epulantibus servis famulabantur ac ministrabant domini: & quisque vino dapibusque liberius se recreabat. Vide Macrobi. Lib. 1. cap. 7. & 10. Senec.

Epist. 18. & 47. Alex. ab Alex. Lib. 2. cap. 22. at præcæteris Athen. Lib. 14. cap. 10. ubi morem ac celebratam Saturnalium a Græcis ad Romanos fluxisse egregie asserit, ac diserte explicat. Sueton. Claud. cap. 5. *quadraginta aureos in Saturnalia & Sigillaria missos*, refert. Et Calig. cap. 17. *Diem Saturnalibus adjecit, appellavitque Juvenalem*, inquit.

98. *Vester porro labor, &c.*] Ironice. At historiarum Scriptoribus major fortasse utilitas, majusque e labore lucrum.

99. *Petit hic plus, &c.*] Alii legunt, *petitur plus*, &c. id est, ad scribendam historiam plus temporis in perquirenda rerum veritate desideratur, & plus olei in lychno ad lucubrandum atque vigilandum.

100. *Oblita modi millesima, &c.*] Sine mensura & modo crescit volumen multiplicibus paginis conscriptum.

101. *Multa damnosa papyro.*] Unde & pecunie multum impenditis, emendo plurimum papyri ad historiarum volumen scribendum multiplex.

Papyro.] Plin. lib. 13. cap. 11. chartæ usum non fuisse ante Alexandri Magni victoriam ex Varrone, affirmat. At doctiores sic interpretantur, ut velit tantum Plinius, usum chartæ communem & publicum tunc solum fuisse, antea tamen inventum. Ibid. Plin. ita pergit: *In palmarum foliis (alii legunt malvarum) primo scriptitatum: deinde quarundam arborum libris. Postea publica monumenta plumbeis voluminibus, mox & privata linteis confici cæpta, aut ceris postea promiscue patuit usus rei quæ constat immortalitas hominum. Papyrus ergo nascitur in palustribus Egypti — — — preparantur ex ea chartæ, diviso acu in præcænes sed quam latissimas fissuras.* Vide citat. Plin. Lib. cap. seq.

102. *Rerum.*] Scribendarum.

Operum lex.] Vide Cic. 3. de Oratore, ubi de historia, ejusque legibus.

Attamen quis exinde fructus? Quæ utilitas humum proscindisse? Ecquis historiæ scriptorilargiretur, quantum donaret acta perlegenti? At gens est pigra, quæ delectatur domo atque umbra. Eloquentia ergo quid causarum actoribus afferant lucri civilia ministeria, & comitantes in grandi congerie commentarii? Illi multum vociferantur, tum vero præsertim, quando creditor auscultat, aut si latus pulsaveris alius eo vehementior, qui magno cum volumine accedit ad incertum debitum. Tum folles concavi exhalant falsa ingentia, & sinus spuriis aspergitur. Veram frugem si placet cognoscere; inde centenorum tabularum,

Quæ tamen inde seges? Terræ quis fructus apertæ?

Quis dabit historico quantum daret acta legenti?

Sed genus ignavum, quod tectogaudet & umbra:

Dic igitur quid causidicis civilia præstent 106

Officia, & magno comites in fasce libelli?

Ipsi magna sonant; sed tunc cum creditor audit

Præcipue, vel si tetigit latus acrior illo,

Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen.

Tunc immensa cavi spirant mendacia folles, 111

Conspuiturque sinus. Veram deprendere messem

Si libet: hinc centum patrimonialia causidicorum,

Si libet: hinc centum patrimonialia causidicorum,

ANNOTATIONES.

103. *Terra quis fructus aperta.*] Terram proscindisse, arasse, coluisse. Metaphora. Id est, defudasse in perquirenda scribendaque diligenter rerum veritate.

104. *Acta legenti.*] Vel actuario e commentariis publicis decreta legenti & recitanti, vel Jurisconsulto evolventi leges, & scripta ad litem pertinentia.

105. *Sed genus ignavum.*] Dicit forsan aliquis, nihil dari Historico, quippe qui videatur iners, domi sedens, & ociose scribere historiam. Et Juvenalis respondet: ergo actuosus causidicus multum dari debet: hi enim in foro magna vocis & laterum exagitatione & contentione causas agunt.

Tectog.] Plures codices habent *lecto*: in quo studebant, & scribebant sæpe Vereres. Senec. Epist. 67. *Gratias, inquit, ago senectuti, quod lectulo me affixit: lucubratorio, non, dormitorio, inquit Liplius ibid. ubi & affert hunc Juvenalis locum, legitque, lecto gaudet, &c.* Et Epist. 72. *Quædam & incisio scribere possis: quadam lectum & otium & secretum desiderant.* Pers. Sat. 1. vers. 53.

Lectis scribitur in citreis.

Umbra.] Id est, quiete, otio, secessu.

106. *Civilia officia.*] Civibus præstita per actiones forenses, & causas civiles, quas perorant.

107. *Comites in fasce libelli.*] Colligati in fasciculum libelli, quos in forum ad rem probandam deferunt.

108. *Cum creditor audit.*] Tum contendit vocem maxime causidicus, cum adest & audit is pro quo dicit.

109. *Si tetigit latus.*] Si urgeat & instet.

110. *Qui venit.*] Vel ipse creditor debitum repolcens, vel debitor refellens, vel ater ad-

vocatus, vel pragmaticus causidico verba legis suppeditans, ut volunt Calderinus, & Mancinellus, alique.

Codice.] Vel juris ac legum; vel accepti & expensi tabulis.

Nomen.] Ita vocatur id omne quod in tabulas refertur, in scripto ejus, cui vel acceptum, vel expensum fertur, nomine. Cicero pro. Q. Rosc. Com. n. 4. *Non refert parva nomina in codicem? Imo omnes summas. Leve & tenue hoc nomen? cccicccc sunt, &c.* Ver. 3. n. 28. *nomina sua exegisse.* Ver. 7. n. 17. *Pecuniam sibi esse in nominibus, numeratam in presentia non habere.*

111. *Immensa spirant mendacia.*] Rabularum iniquam impudentiam notat, qui per fas & nefas conantur vincere.

Folles.] Buccas explicat vetus Schol. alii, pulmones spirandi vim habentes. Sic clamosam & contentiosam exprimit orationem Juvenalis post Horatium & Persium, quem vide Satiræ quintæ versu decimo & seq. & quæ nos ibidem.

112. *Conspuiturque sinus.*] Causidicus tervide pevorans salivam despuit in suas vestes sinuose convolutas.

Veram deprendere messem.] Paulo ante dixit: *Quæ tamen inde seges?* Hic ergo respondet: *Veram deprendere messem, &c.* unde minus sapiunt qui legunt, *verum deprendere, &c.*

Veram deprendere messem si libet, &c.] Si forensis istius laboris quæ sit merces, quæras; Lacertam unum reperies tantumdem lucrari, quantum causidicos centum.

113. *Hinc centum patrimonialia causidicorum, &c.*] Velut in libra expensum, hinc in lance una pone bona centum rabularum, illinc in altera folius Lacertæ divitias, & vide illa ab his adæquare, vel superari.

Parte alia solum Ruffati pone Lacertæ.

Confedere Duces: surgis tu pallidus Ajax, 115

Dicturus dubia pro libertate, Bubulco

Judice. Rumpemiser tensum jecur, ut tibi lasso

Figantur virides scalarum gloria palmæ.

Quod vocis pretium? Siccus petasunculus, & vas

Pelamidum, aut veteres, Afrorum epimenia, bulbi;

Aut vinum Tiberi devectum, quinque lagenæ 121

mensura munera; vel merum Tiberi deportatum, quina lagenæ,

aliunde Rubri Lacertæ dumtaxat bona statue. Confedere Duces; exurgis tu pallens Ajax, oraturus pro ancipite libertate, arbitro Bubulco. Infelix disrumppe extensum hepar, ut fesso tibi virutes palma graduum ornamenta appendantur. Ecquæ merces orationis? Arida perna, & vas pelamidum: vel bulbi vetusti, Africanorum

ANNOTATIONES.

114. *Ruffati.*] Induti veste Russa, id est, rubra, vel purpurea.

Ruffati pone Lacertæ.] Magna certe hic legendi varietas. Emendant quidem: *rus Sati pone Lacertæ*: ut dives fuerit quidam nomine *Satus Lacertæ*, cujus villa tanti sit, quanti bona centum causidicorum. Alii dicunt *Lacertam esse* militis fictum nomen: porro militibus in usu fuisse vestes rubras, ut per coloris similitudinem sanguis e vulneribus defluens minus appareret. Alii cum vet. Schol. legunt, *Lacerna*, quem aiunt sub Domitiano ex aurigandi peritia divitem factum, & hinc purpureis vestibus indui.

115. *Confedere Duces.*] Sumptum ex Ovid. *Metam.* 13. Fab. 1. ubi de armis Achillis Ajax cum Ulyssæ discepat coram Ducibus Græcorum. Hic *Duces* pro Judicibus, & mox, *Ajax*, pro Causidico ponuntur.

Pallidus.] Præ timore, ne perinde ut Ajax olim, ita modo tu causa cadas & vincaris.

Ajax.] Telamoniserat filius, Græcorum post Achillem fortissimus, quod ab Ulyssæ victus in iudicio fuisset, ira percitus ad insaniam usque: quod autem turens egerat, mente restituta resciscens, præ verecundia & dolore, seipsum interemit. Vide Sophoclis *Ajace* flagellif.

116. *Dubia pro libertate.*] Pro homine, de quo quaeritur, sitne servus an liber existimandus. Sicut Tullius pro Archia dicens jus ei civitatis asseruit.

Bubulco.] Vel intelligit C. illum Atilium Bubulcum, qui fuit Consul cum T. Manlio Torquato; vel per contemptum Judicem notat agrestem & imperitum bubulci similem, respiciens ad morem Judices eligendi tres e singulis Tribubus perinde rusticanis ac urbanis, Aicon. *Ped.* in 2. Verrin. vel denique meminerat Juvenalis, quod refert Sueton. *Jul.* cap. 80. *Peregrinas a Cesare in Senatum allectos*: unde & Augustus corripuit numerum affluentem deformi & incondita turba Senatorum, inter quos erant etiam indignissimi, quos vulgus abortivos, sive Orcinos vocabat, teste Sueton. *Octav.* cap. 35.

117. *Rumpemiser tensum jecur.*] Tu jam laetæ, pulmones, & jecur bili plenum & accen-

sum fatiga vociferando, & vanæ gloriæ plusculum serviendo, aut lucello tenui.

118. *Figantur virides scalarum gloria palmæ.*] Ex more palmis exornetur vel janua tuæ domus, vel gradus pulpiti e quo dixeris causam, atque viceris. *Martial.* *Lib.* 7. *Epigr.* 27.

Sic fora mirentur, sic te palatia laudent,

Excolat & geminas plurima palma fores.

Scalarum gloria.] *Apud veteres advocatorum armaria scalas habebant*, inquit vet. Schol. Alii pauperiem causidicorum hinc aiunt notari, qui habitarent in cœnaculis, ad quæ non nisi per scalas ascendebatur: quas proinde in victoriæ signum palmis integerent.

119. *Siccus petasunculus.*] Exiguus petaso, vetustate exuccus. Vide *Mart.* *Lib.* 3. *Epigr.* 55.

Vas Pelamidum.] Plenum pisciculis istis, qui sunt minores thynni, dicti a πύλας limo. De his vide *Athen.* *Lib.* 1. cap. 14. *Plin.* *Lib.* 9. c. 15. & *Lib.* 32. cap. 11.

120. *Afrorum.*] Alias *Maurorum*.

Epimenia.] Vox Græca, quasi pensio mensura, id est, xenia vel dona, quæ Afri militabant Romanis quot mensibus ad conciliandos eos sibi. Sunt qui legant, *ormenia*, id est, caules, alii *epimendia*, sed istosegregie suggillat Casaubonus in *Athen.* *Lib.* 2. cap. 22.

Bulbi.] Tübera, alia, cepæ, squillæ, omnesque radices rotundæ & tunicatæ. *Athen.* *Lib.* 2. c. 23. de *bulbis* multa & varia; ubi & Proverbium, *Bulbum si experis, quæ impensa gloriam sis adepturus, cogita.* *Theophr.* *Hist.* *Lib.* 7. c. 13. & ex his *Plin.* *L.* 19. cap. 3. dulces adeo bulbos in Taurica Chersoneso nasci refert, ut crudi mandantur: post quos optimi sint in Africa, deinde in Apulia. Quidam legunt, *bulli*, id est, pisciculi viliores ut interpretatur e veteri glossa *Lipius Epist.* quest. *Lib.* 4. *Epist.* 25. ubi sperni vetat lectionem de bulbis vulgatam.

121. *Vinum Tiberi devectum.*] Quinque lagenæ vini parum laudati, nempe Romam advecti secundo flumine ex Hetruria, seu Veis, &c. non autem quod sit adverso Tiberi deportatum vel e transmarinis regionibus, vel etiam e Campania, exquisitum.

si quater perorasti. Quod si ob-
venerit nummus annus aureus,
ex eo detrahuntur portiones
pragmaticorum, secundum pa-
ciam. Emilio donabitur
quantum postulabit: ac nos pe-
ritemagis peroravimus. Nam
illius in acrio est currus cu-
are, proceri quadrijuges, ipse-
que generoso ad bellum equo
insidens telum inflexum pro-
cul intentat, ac effigie coclize
molitur certamina. Ita Peto
commiscet, Matho succumbit:
ille est finis Tongilli, qui grandi
cum rhinocerote lavari consue-
vit, & canosa multitudine cruciat balnea, & oblongo palo Medos adolescentes per forum onerat,

Si quater egisti; si contigit aureus unus,
 Inde cadunt partes, ex foedere pragmaticorum.
 Emilio dabitur quantum petet: & melius nos
 Egimus. Hujus enim stat currus aheneus, alti 125
 Quadrijuges in vestibulis, atque ipse feroci
 Bellatore sedens curvatum hastile minatur
 Eminus, & statua meditatur praelia lusca.
 Sic Peto conturbat, Matho deficit; exitus hic est
 Tongilli, magno cum rhinocerote lavari 130
 Qui solet, & vexat lutulenta balnea turba,
 Perque forum juvenes longo premit affere Medos,

ANNOTATIONES.

123. *Inde cadunt partes, &c.*] Si detur causi-
 dico nummus aureus, hunc non habet integrum
 sibi, sed ex foedere partiiri debet cum pragmati-
 cis, pro collocata sibi opera.

Pragmaticorum.] Hi juris & legum admodum
 periti, causidicis aderant, & verba solemnia,
 formulaeque suggerere satagebant. Cicero de
 Oratore 1. eorum meminit, atque viles fuisse
 homines, qui mercede conducti oratoribus se
 ministros praebebant in judiciis. Vide & Quint.
 Lib. 11. cap. 3.

124. *Emilio.*] Illustri diviti causidico.

Melius nos egimus.] Atqui nos pauperes me-
 lius causam diximus: cur igitur non aequam
 mercedem accipimus?

125. *Hujus enim stat, &c.*] Verum enimvero
 Emilio in porticu ostentat insignia nobilitatis,
 æreum currum, quo majorum aliquis triumphav-
 it, imo & statuam equestrem sibi erectam.

126. *Quadrijuges.*] Equi ad currum quatuor.
 Vide initium Sat. 8.

Ipsa feroci, &c.] Ipsi etiam causidicis pone-
 bantur statuæ Equestres. Mart. Lib. 9. Epigr.
 70.

Tam grave percussis incendibus ara resultant,
Causidicum medio cum faber aptat equo.

107. *Curvatum.*] Tam affabre statua efficta
 est, ut hastile quod intentat ac minatur, videatur
 tremere, adeoque curvari, & m. x. jactandum.

128. *Meditatur praelia lusca.*] Sive quod ob-
 liquum caput alterum dumtaxat oculum osten-
 debat: sive quod effigies exhiberet virum altero
 clauso oculo certius istum dirigentem. Vid.
 Persl. Sat. 1. v. 66.

129. *Sic Peto conturbat, &c.*] Quoniam di-
 vitibus causidicis quamvis inferioris meriti mer-
 ces amplior tribuitur: hinc tenuiores simulant se
 opulentos. Qua fit ut ære se alieno obruant.

Peto.] Causidicus quispiam.

Conturbat.] Verbum Juris, id est, decoquit,

dilapidat: æs alienum vetus non solvit, & no-
 vum contrahit: rationes debitorum congerit,
 commiscet, conturbat. Cic. pro Cn. Plancio.
Verum fac me multis debere, & in iis Plancio:
utrum igitur me conturbare oportet: an hoc no-
men, quod urget, nunc cum petitur dissolvere?

Matho.] Alius causidicus, de quo Sat. 1.

Deficit.] Legunt aliqui, *dejicit*, perperam,
 videtur.

Exitus hic est Tongilli.] Ut Peto, Mathoque,
 perinde succumbentis, dum vult opes ostentare
 ut plus lucretur.

130. *Rhinocerote.*] Vase oleum guttatim fun-
 dente; gutto, quo in balneis urebantur e cornu
 tauri pauperes, at divites e cornu rhinocerotis.
 Vide Sat. 3. v. 263. Porro *Rhinoceros* a *ρῑν* &
κῑρας dicitur animal unius in mare cornu, ut ait
 Plin. Lib. 8. cap. 20. & Diod. Sic. Lib. 4. cap.
 3. ubi *rhinocerotis* naturam, & ad vincendum e-
 lephantum industriam uterque referunt.

131. *Vexat lutulenta balnea turba.*] Servis
 plurimis, qui per cænosa dominum secuti ad
 balnea, magno strepitu jam ei famulantur, quod
 molestiam creat iis qui simul lavantur.

132. *Perque forum juvenes, &c.*] Dum le-
 stica per forum vehitur, oneratque lesticarios.

Affere.] Pertica duplici, qua sustinetur ac
 deportatur sella seu lestica. Vide Satiram 3.
 v. 245.

Medos.] Servos e Media, lesticarios, legunt
 alii *Mæsus*. Hi quidem a Romanis subacti,
 non ita vero Medi. Mæsa Europæ regio Euxi-
 no mari proxima. Media Asiæ pars Assyriæ
 juncta, ampla valde & nominata pridem ob
 diuturnum ejus per annos plustrecentos impe-
 rium, Assyriis quidem ereptum per Arbacem
 Sardanapali interfectorem, & sub aliis octo se-
 quentibus Medorum regibus continuatum, post-
 eaque translatum ad Persas.

Empturus pueros, argentum, myrrhina, villas.
Spondet enim Tyrio stalaria purpura filo.
Et tamen hoc ipsis est utile : purpura vendit 135
Causidicum, vendunt amethystina : convenit illis
Et strepitu, & facie majoris vivere census.
Sed finem impensæ non servat prodiga Roma. -
Ut redeant veteres, Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos, nisi fulserit annulus ingens.
Respicit hoc primum qui litigat, an tibi servi 141
Octo decem comites, post te an sit sella, rogati
Ante pedes. Ideo conducta Paulus agebat

empturus servos, argentum, myrrhina, prædia. Nam si idem facit ampla purpura Tyrio filo. Ac nihilominus id eis fructuosum est : purpura venundat causarum actorem, venundant amethystina. Prodest ipsis vitam agere & sonitu, & specie majorum opum. At profusa Roma modum sumptibus non ponit. Si prisca reviviscant, Tullio nullus donaret nummos ducentos, nisi micaret magnus annulus. Id imprimis observat qui litem habet, utrum habeas tu servos octo, assecras decem,

utrum post te sit lectica, ante pedes verò togati. Idcirco Paulus dicebat Sardonyche conductâ,

- Ep. 27. O. V

ANNOTATIONES.

133. *Empturus pueros, &c.*] Ut divitias ostentet.

Argentum.] Argentea vasa.

Myrrhina.] Vide Sat. 6. v. 156. & quæ nos ibid.

134. *Spondet enim, &c.*] Pretiosa Tongilli vestis ipsi pro sponse est.

Tyrio.] Vide Sat. 1. v. 27.

Stalaria purpura.] Quasi senatoria vestis, latus e purpura clavus. Vide Sat. 1. v. 106. & quæ notavimus ibid. Porro *stalaria* pro *latum*, sicut & *stotum* pro *lotum*, *stitem* pro *litem* veteres dixere, teste Festo ; apud quem etiam *stata* est navigium latum magis quam altum : unde *stalaria purpura* hic intelligi posset mari advecta e Tyro. Alii a *stata* rate pyratice, per *stalaria* purpuram, intelligunt vestem purpuream quasi fallentem ac deprædantem clientes, qui ambiunt causidicos sumptuose vestitos, eisque magnam sponte mercedem tribuunt.

Purpura.] Plin. lib. 9. c. 36. & seq. de purpuræ natura, usu, pretio, antiquitate, variis denique generibus multa.

135. *Hoc ipsis utile est.*] Lucrum eis affert ambitiosa ostentatio divitiarum.

Purpura vendit Causidicum.] Tanti locabit ac vender operam suam causidicus, quantum tactus & splendoris habuerit in vestibus, & quantum se jactaverit.

136. *Amethystina.*] Vestimenta violacei coloris, qualis est in amethysto lapillo, de quo Plin. lib. 21. c. 8. & lib. 37. c. 6, & 9.

137. *Et strepitum & facie, &c.*] Conducit illis exhibere se ditiores quam sint, alias enim non conducerebuntur, atque egerent.

Strepitum.] Celebritatem suam ac famam venditando.

Census.] Bonorum æstimatio, ipsaque boni census appellantur passim apud Auctores. Cic. Verr. 4. num. 131. *Siculi ex censu quotannis*

tributa conferunt, &c.

138. *Sed finem impensæ, &c.*] Ambitioni, vanitati luxui tam dedita Roma, ut jaceat quisquis non splendet. Hinc Seneca Epist. 50. Erramus, inquit, & dicimus : non ego sum ambitiosus, sed nemo Romæ potest aliter vivere ; non ego sumptuosus : sed urbs ipsa magnas impensas exigit.

139. *Ut redeant veteres.*] Nonnulli Codices loco istarum vocum, habent *fidimus eloquio ?*

Veteres.] Insignes illi Oratores, Cicero, Crassus, Hortensius, &c. vel, e Græcis Demosthenes, Æschines, Isocrates, &c.

140. *Nisi fulserit.*] Nisi dives fuerit, aut saltem opes ostentaverit, quantumvis peritus, erit despectui.

Annulus.] In digito. Vide Sat. 1. v. 28.

141. *An tibi servi, &c.*] An sumptuosus adsit oratori comitatus, potius quam quæ facundia.

Servi octo.] Lecticarii octophoron gestantes, ad pompam & fastum. Vide Sat. 1. v. 64.

142. *Comites.*] Clientes officiose deducentes ad forum. Vide Sat. 1. v. 96. 119. 132.

Sella.] Vel lectica per vias subsequens ; vel sedile, seu sella, quasi pulpitum, in foro, e quo magnifice dicas & perores, & in quo, cum liberit sed eas.

Togati ante pedes.] Clientes, vel amici, honoris causa præeuntes, Antambulones vocat Martialis. Ejus vide Epigr. 7. & 46. lib. 3. & Juvenal. Sat. 1. v. 96. & quæ nos ibid.

143. *Ante pedes.*] Circum pedes sunt obsequia servorum, ante pedes amicorum : ait Turneb. lib. 3. c. ult.

Conductâ.] Caute, ut dives appareret, plusque mercedis acciperet.

Paulus.] Is causidicus, pariter ut Cossus, & Basilus. Sed hi minus celebres, quia pauperiores.

Et idcirco pretio majori dicebat, quam Cossus, quam Basilius. Infrequens eloquentia sub paupere vestimento. Et quando fas est Basilo matrem exhibere lacrymantem? Equis Basilum toleret disertè perorantem? Te suspiciat Gallia, aut magis oratorum alitrix Africa, si vis dare pretium linguæ. O Vetti, cor ferreum, insitit ad bene pronuntiandum, quando schola copiosa diros Tyrannos enecat? Etenim qualibet mox prælegat sedens, ea ipsa stans pronuntiabit, et eadem iisdem versiculis repetet. Ingeminatæ brassica perimit infelices præceptores.

Sardonyche, atq; idè pluris, quàm Cossus agebat, Quàm Basilius. Rara in tenui facundia panno. 145 Quando licet stentem Basilo producere matrem? Quis benè dicentem Basilum ferat? Accipiat te Gallia, vel potius nutricula caufidicorum Africa, si placuit mercedem imponere linguæ. Declamare doces, ô ferrea pectora Vetti, 150 Cum perimit sævos classis numerosa Tyrannos? Nam quæcunq; sedens modò legerat, hæc eadem stans

Proferet, atque eadem cantabit versibus iisdem. Occidit miseros crambe repetita magistros.

ANNOTATIONES.

144. *Sardonyche.*] Annulo, in quo pretiosa gemma sardonyx. Vide Pers. Sat. I. v. 16.

145. *Rara in tenui facundia panno.*] Ex opinione vulgi, cui averfatur illud Cæcilianum; *Sape est etiam sub palliolo sordido sapientia*, Cic. Tusc. 3. n. 56.

146. *Quando licet stentem Basilo, &c.*] Quis tenui caufidico gravem causam committit, in qua liceat v. g. matrem producere pro salute filii supplicantem apud Judices. Vide Cic. Verr. 3. pro Fontelo in perorat. &c.

147. *Accipiat te Gallia, &c.*] Perge in Galliam vel Africam, ibique vendita oratoriam facultatem: nam Romæ non facundia tam spectatur in caufidico, quam fastus & pompa vestium atque conitatus.

148. *Gallia.*] Europæ nobilissima portio, Rheno, Oceano, Alpibus ac Pyrenæis clausa, Romanis primum, deinde Francis domita. De hac satius erit non plura, quam non sat magna dicere. At quod facit ad rem præsentem, in ea, Lugdunî scilicet, facundiæ certamen, de quo vide Sat. I. v. 44. Unde & facundam vocat Sat. 15. v. 111. optimorum ingeniorum feracem ignorat nemo: etiam oratores insignes habuisse dicemus alibi, & testis Quintil. loco mox citando.

Nutricula caufidicorum.] Seu quod litigiosæ regiones illæ Gallia & Africa, seu quod eximios oratores tulerint Quint. L. 10. c. 1. præstantissimos ait fuisse Jul. Africanum, & Domit. Afrum. At hic Nemaufensis erat, & florebat sub Nerone. Et cap. 3. *Julius Florus*, inquit, *in eloquentia Galliarum* (quoniam ibi demum exercuit eam) princeps, alioqui inter paucos disertus, &c.

149. *Africa.*] Hæc Romanis ampla seges & terroris & gloriæ, vel ob unam Carthaginem; unumque Annibalem: Nobis autem Christianis valde memorabilis, quod tot præclara Religionis nostræ lumina genuerit, Tertullianum, Cyprianum, Augustinum, &c.

Mercedem imponere linguæ.] Si vis æstimari ob eloquentiam, & ex ea quæstum facere.

150. *Declamare doces, &c.*] Jam ad Rhetores transit, expenditque num digna merces iis detur, ac magnis eorum laboribus æqualis.

Ferreæ pectora.] Quippe quæ molestam admodum puerorum institutionem suscipiant & exquantur sine ullo fere lucro.

Vetti.] *Vettius* seu *Vettius*, celebris Rhetor. Ejus meminit Plin. Lib. 29. cap. 1. ponitur hic pro quolibet declamandi magistro.

151. *Cum perimit sævos, &c.*] Ingens numerus discipulorum recitat suam quisque compositionem & orationem de perimendis tyrannis. Quod sane præceptoris patientiam exhaurit. Alii sic interpretantur: *O Vetti, sane tu ferreus, quem non frangit durus ille docendi labor, ad quem velut ad summum tormenti genus Dii vindices compulerunt Dionysium Sicilia Tyrannum.* Is enimvero Imperio exutus in ludo literario Corinthi consenuit.

Classis.] Quintil. Lib. 1. cap. 2. *Pueros*, inquit, *Magistri in classes distribuebant, et iis ordinem dicendi secundum vires ingenii dabant, &c.*

152. *Quæcunq; sedens modo legerat.*] Præceptor nimirum.

Hæc eadem stans.] Nempe discipulus.

153. *Eadem cantabit versibus iisdem.*] Recitabit statim formans se discipulus ad exemplum Magistri prælegentis & declamare docentis. Huc pertinet quod ait Quintil. L. 5. c. 4. *Dicere quæ audierint, utile est pueris ad loquendi facultatem.*

Versibus iisdem.] Totidem incisus & commatis.

154. *Occidit miseros, &c.*] Crebræ illæ discipulorum exercitationes eadem recinentium, caput obtundunt Magistri, ejusque mentem excarnificant; sicut brassica sæpius apposita nausæam stomacho facit.

Crambe repetita.] Prov. δὲς κραιμὲν δάρα. Vide Polit. Miscel. c. 33. Veteres μά τιν κραιμὲν jurare solitos auctor est Athenæus. L. 9. c. 2.

Quis

Quis color, & quod sit causæ genus, atque ubi summa

Quæstio, quæ veniant diversâ parte sagittæ,
Scire volunt omnes, mercedem solvere nemo.
Mercedem appellas? quid enim scio? culpa docentis
Scilicet arguitur, quod læva in parte mamillæ
Nil salit Arcadico juveni, cujus mihi sextâ 160,
Quaque die miserum dirus caput Annibal implet.
Quicquid id est, de quo deliberat; an petat urbem
A Cannis; an post nimbos & fulmina cautus
Circumagat madidas à tempestate cohortes.
Quantumvis stipulare, & protinus accipe quod do,
Ut toties illum pater audiat. Ast alii sex 166

Qua ratio, & qua species argumenti, & ubi præcipua controversia, quæ tela procedant variis lateribus, cuncti discere cupiunt, pretium nullus pendere vult. An pretium vocas? Nam quid didici? Magistri nimirum noxa reprehenditur, quia in sinistro mamma latere nihil palpitat Arcadico adolescenti, cujus ferox Annibal mihi caput infortunatum replet sexta quâq; die: quodcumque est illud, de quo consultat; siue utrum a Cannis Romam contendat; siue utrum post procellas & fulgura prudens circumducatur phalanges nimbis madefactas. Postula quantum-

cumque libuerit, statimque sume quod trado, ut tot vicibus eum genitor auscultet. Sed alii sex,

ANNOTATIONES.

155. *Quis color.*] Quis modus stabiliendi causam, & crimen repellendi. Sat. 6. v. 280.

Dic, Quintiliane, colorem.

Causæ genus.] An demonstrativum, an judiciale, an deliberativum, &c. Vide Quintil. Lib. 3. cap. 4.

Summa quæstio.] Quis status, an conjecturalis, an definitivus, &c. Quint. cit. Lib. 3. cap. 6.

156. *Quæ veniant diversa parte sagittæ.*] Quenam ab adversario objici, & qua ratione possint refutari.

158. *Mercedem appellas?*] Proferre discipuli imperiti Magistro dicentis; scilicet, petis mercedem, cum nihil a te didicerim.

Culpa docentis arguitur.] Responsio magistri, in qua notatur quam sit misera conditio docentium: in hos enim culpa refunditur, si negligens aliqui, vel obtuso discipulus ingenio nihil in studio proficiat.

159. *Læva in parte mamillæ.*] Plinius Lib. 11. cap. 37. *Cor animalibus cæteris in medio pectore est; homini tantum infra lævam papillam*, inquit. Corrigitur hic & apud alios Poetas non raro ponitur pro ingenio & sapientia: unde & vecors dicitur, qui est stupidus & insipiens.

160. *Nil salit.*] Nihil emicat ingenii, nihil industria vel solertia.

Arcadico juveni.] Ignavo, bardo, simili vel Arcadibus, qui habet ab aliquibus referuntur, vel pecori Arcadico, id est, asinis. Vide Pers. Sat. 3. v. 9.

161. *Caput implet.*] obtundit, gravat, ac tædio afficit.

Annibal.] Declamatio de Annibale deliberante. Vide Sat. 6. v. 169.

162. *An petat urbem.*] An post Cannensem victricem continuo Romam pergat, an fatigatis

militibus respirandi spatium dare debeat. Vide Tit. Liv. Lib. 22. cap. 51. ubi Annibali ad pensandum consilium opus esse tempus dicenti, respondet egregie Maharbal: *non omnia nimirum eidem Dii dedere. Vincere scis, Annibal, victoria uti nescis.* Additque Liv. ibid. *miram ejus diei salutem fuisse urbi atque Imperio.*

136. *Cannis.*] Is vicus Apulie prius ignobilis, ast postea non mediocriter celebratus clade Romanorum. Vide Sat. 2. v. 155.

An post nimbos, &c.] Lege Liv. Lib. 26. cap. 11.

Cautus.] Timens ne infestis sibi Numinibus victorem perdat exercitum.

164. *Circumagat madidas, &c.*] Posita super Anienem fluvium, ad tertium ab urbe lapidem, castra moveat, abducaturque copias religionis percellas, ob tempestatem acies jam semel ac iterum dirimentem. Tunc enim Annibal erupit in has voces: *Potius sibi urbis Romæ modum non dari, modo fortunam.* Tit. Liv. cit. Lib. 26. cap. 11.

105. *Quantumvis stipulare, &c.*] Atque ut intelligas quantum sit tædium eadem sæpius audienti, ego tantum tibi promitto quantum petieris, si pater ipse discipuli tam patiens fuerit, quam ego declamandi magister; sique toties filium declamantem libenter audire sustineat, quoties ego alienum, & quidem sine mercede.

Stipulare.] Stipulo vel stipulor, idem est atque postulo mihi promitti quidpiam solemniformula: v. g. visne promittere centum nummos, ac dare? cui responderet alter; promitto & dabo.

166. *Pater audiat.*] Vide Pers. Sat. 3. v. 47. & quæ nos ibidem notabimus.

Ast alii sex, &c.] At prudenter omnino plurimi Rhetores ad forenses ac veras actiones transiere, dimissis fictis illis & scholasticis.

Et

imò plures *sophista* pari voce clamant; atque veras controversias tractant, dimisso abduttore; tacent admixta toxica, conjux nequam & ingratus, atque mortaria quæ curant cecos jam antiquos. Itaque si nostrum valebit consilium, is qui ex umbra Rhetorica venit ad certamen, ipse sibi missionem largietur, inibitque aliud vivendi institutum, ut non desit ei parva summa, quæ venumdatur modica tritici tessera. Etenim ea compensatio maxima. Experire quanto pretio Chrysgonus, aut quanto

Et plures uno conclamant ore *sophistæ*,
Et veras agitant lites, raptore relicto:
Fusa venena silent. malus ingratusque maritus,
Et quæ jam veteres sanant mortaria cecos. 170
Ergo tibi dabit ipse rudem, si nostra movebunt
Confilia, & vitæ diversum iter ingreditur,
Ad pugnam qui rhetoricâ descendit ab umbra,
Summula ne pereat, qua vilis tessera vænit
Frumenti. Quippe hæc merces lautissima. Tenta
Chrysgonus quanti doceat, vel Pollio quanti 176
Lautorum pueros, artem scindens Theodori.

Pollio erudiat filios divitum, distribuens Theodori disciplinam.

ANNOTATIONES.

167. *Conclamant.*] Vel, in foro clamoso agant causas; vel declamatorum atque Rhetorum vitam intolerabilem vociferantur deferendam.

Sophista.] Ita pridem Rhetores appellati, teste Philostrato. Aliis Rhetor est qui tradit eloquentiæ præcepta, Sophista vero qui ad dicendum exercet. Victorin. Prolog. in Rhetor. Cic.

168. *Veras agitant lites.*] Non amplius fictas, ut prius in scholis, sed veras in foro, paulo majori mercede.

Raptore relicto, &c.] Relictis fictis argumentis, qualia legere est apud Quintil. & Senecam, in Controvers.

Raptore relicto.] Declamandi materia de eo qui forminam rapuerit. v. g. de Paride qui Helenam, de Jasonem qui Medeam abduxit, &c. Vid. Senec. Controv.

169. *Fusa venena silent.*] Non jam tractatur fictum thema de veneno dato vel pellici, vel conjugii, &c. nec de marito ingrato, &c.

Malus ingratusque maritus.] Vel Jason qui deseruit Medeam, cujus opo vellus aureum abstulerat, atque aliam uxorem duxit: vel quilibet similis illius perfidi in fidelissimam conjugem viri, de quo Senec. lib. 2. Controv. 5. Erit igitur vel accusatio ingrati mariti, pro uxore, vel ejus defensio adversus uxorem.

170. *Et quæ jam veteres, &c.*] Declamatio de filio conterente pharmaca in mortario ad sanandos cæci patris oculos, quæ venena esse affirmatur a noverca: unde credulus pater filium hæreditate pellit, &c.

171. *Sibi dabit ipse rudem.*] Si mihi credit Sophista, sterile docendi munus abjiciet, & se conferret ad forum, ubi saltem aliquod lucellum est.

Rudem.] Libertatem & vacationem a docendo. Metaphor. a gladiatoribus. Vide quæ ad Sat. 6. v. 113.

173. *Ad pugnam.*] Ad veras in foro actiones.

Ab umbra.] Relicta schola, in qua privaræ & umbratiles duntaxat actiones, & falsæ controversiæ.

174. *Summula ne pereat.*] Ut exigua saltem habeatur merces, quæ ematur panis.

Tessera.] Just. Lipsius Eleët. 1. c. 8. Multa de frumentationis antiquitate, ac frumenti distributione primum ab Ædilibus, dein ab annonæ Curatoribus tacta, & quidem per tesseras seu symbola e ligno vel plumbo, quibus instructi pergebant ad horrea publica, & singulis mensibus frumentum accipiebant, &c. Vide quæ ad Pers. Sat. 5. v. 74.

Vænit.] Acceptam etenim tesseram frumentariam vendere licebat, & vendebant qui victum habentes aliunde, frumento non indigebant. Lips. cit. loco.

175. *Tenta Chrysgonus, &c.*] Si mihi fidem non habes, inquire quam vili pretio doceant Chrysgonus & Pollio, & quam exiguum capiant mercedem etiam a nobilibus atque opulentis, quorum filios instituunt.

176. *Chrysgonus, Pollio.*] Sophistæ seu Rhetores. Citharædos esse volunt alii, quos Juvenalis affirmet plus multo quam Rhetores lucrari.

177. *Artem scindens.*] Rhetoricam, cujus præcepta minutatim quasi dispertit, dissipat, disperdit, nulla prope mercede, nullo fructu.

Scindens.] Quidam interpretantur, vituperans, profcindens: sed minus id probem.

Theodori.] Is Gadara urbe Syriæ oriundus, insignis Rhetor fuit, Tiberii Cæsaris præceptor, qui sævam ejus indolem perpexit primus ac notavit in puero, Suetonio teste, Tib. c. 57. De eodem Quintilian. Lib. 3. c. 1. sic loquitur: Theodorus Gadarens, qui se dici maluit Rhetodum, quem studiose audisse, cum in eam Insulam secessisset, dicitur Tiberius Cæsar: additque illum & plura scripsisse, & ejus discipulos veluti novæ sectæ additos Theodoreos appellatos fuisse, quod inter fuit Hermagoras,

Balnea sexcentis, & pluris porticus, in qua
Gesseretur dominus quoties pluit; anne serenum
Expectet, spargatque luto jumenta recenti? 180
Hic potius: namq; hic mundæ nitet ungula mulæ.
Parte alia longis Numidarum fulta columnis
Surgat, & argentem rapiat cœnatio solem.
Quanticumque domus, veniet qui fercula docte
Componit, veniet qui pulmentaria condit. 185
Hos inter sumptus sestertia Quintiliano,
Ut multum, duo sufficient: res nulla minoris
Constabit patri, quam filius. Unde igitur tot
Quintilianus habet saltus? Exempla novorum
Fatorum transi: felix & pulcher & acer, 190
Felix & sapiens & nobilis & generosus
Appositam nigræ lunam subtexit alutæ:

& clarus & illustris offutam atræ pellicula lunulam adhibet;

Extruantur balnea sexcentis, &
majori sumptu xystus, in quo
vehatur herus, quandocumque
pluit. Sudamine præfoletur,
aut jumento novo cano infici-
at? Illic magis; etenim ibi
fulget unguis mula nitida. Ali-
unde cœnaculum erigatur altis
e Numidia fulcris subnixum,
atque frigentem solem excipiat.
Quantis aedes consent; acce-
det qui scite dapes struit: ac-
cedet qui obsonia præparat. Illis
in impensis ad summum duo se-
stertia satis erant Quintilia-
no. Nihil minoris constabit pa-
tri quam natus. Unde ergo tot
nemora possidet Quintilianus?
Fortuna insolita exempla omit-
te. Fortunatus & formosus &
fortis, fortunatus & prudens

ANNOTATIONES.

178. *Balnea sexcentis.*] Sumptuosi quidem
sunt in ædificando epulandoque Romani, at par-
ci nimium in educandis docendisque liberis.

Sexcentis.] Nummis, vel sestertiis.

Porticus in qua gesseretur dominus.] Vide Sat.
4. vers. 5.

179. *Anne serenum expectet.*] Quod si ambu-
lare cupiat, an putas expectandum ei serenum
tempus? Imo porticum habet ad id semper ido-
neam.

180. *Spargatque luto jumenta recenti.*] An
post pluviam velit agi currum, & vehi per cœ-
noscas plateas, ubi mulorum pedes luto inquini-
entur?

181. *Hic potius.*] Quin potius in porticu am-
bulabit, ubi mulæ vehiculum trahentes nitidis in-
cedant pedibus & ungulis. Ironice.

182. *Numidarum.*] Numidia pars Africa, ho-
die *Biledulgerid*. Inde lapides optimi & exquisita
marmora excidentis columnis idonea Romam
deportabantur. Meminit Plin. L. 36. c. 6. & alibi.

183. *Argentem rapiat cœnatio solem.*] Colum-
mella Lib. 1. præcipit ædium fenestras spectare
Ortum & Septentrionem.

Cœnatio.] Triclinium, locus in superiori domus
parte ad cœnandum aptus.

Argentem rapiat cœnatio solem.] Vel hyberno
tempore, dum oritur, frigidum: vel orientem
æstate, versus Septentrionem. Huic enim bila-
rior situs & commodior dat umbram quando ca-
let, & cum friger, teporem.

184. *Quanticumque domus, &c.*] Neque so-
lum profundunt opes in substructionibus, sed
etiam in sumptuosis conviviis.

Qui fercula docte componit.] Structor mensæ
peritus.

185. *Qui pulmentaria condit.*] Coquus.

Pulmentaria.] Quævis obsonia. Nomen a
pulte, qua pro pane diu Romani usi sunt. Cic.
Tusc. 5. n. 90. *Anacharsi Philosopho cubile terra,*
pulmentum fames, &c. Vide Pers. Sat. 6. v. 40.
& quæ ibidem notabo.

186. *Sestertia.*] Vide Sat. 1. v. 92. & 106.

Quintiliano.] Summo Rhetori ac præceptoris
cuilibet.

187. *Sufficient.*] Loco pensionis annuæ &
salarii pro puerorum institutione.

189. *Saltus.*] Villas, prædia.

Exempla novorum fatorum transi.] Ne utere
inaudito exemplo unius qui præter solitum mo-
rem ditatus fuerit, aspirante fato & fortuna, non
ex hominum liberalitate. Fuit quidem Quinti-
lianus locuples, at post illum quot alii? Imo
quis secundus?

190. *Felix & pulcher, &c.*] Id est, si cui fa-
verint fata, & felicem esse dederint, huic afflu-
unt omnia continuo bona & corporis & animi
& fortunæ; erit formosus & valens, erit sapi-
ens, nobilis, doctus, &c.

192. *Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.*] *Lunatos* induit calceos, nobilitatis indices. Nam
lunula calceis affusa Patricius discernitur, inquit
vetus Scholiastes: gestabant nempe effigiem
Lunæ crescentis, vel potius literam C. ad mo-
nimentum numeri Senatorum centenarii, ex Nu-
mæ, ut aiunt, instituto. De moris istius origine
disputat Plutarchus in Quæst. Centur. Rom.
Vide Cæli. Rhodig. Lib. 20. cap. 28. & Alex.
ab Alex. Lib. 5. cap. 18.

Nigræ alutæ.] Sic Horat. Lib. 1. Sat. 6.
Nam ut quisq; insanus nigris medium impedit
crus Pellibus, &c.

Alutæ.] Calceo ex aluta, seu molli & subtili
corio.

Felix

fortunatus Rhetor, etiam summus & argumentator, & quamvis præfixeris nihilominus bene canit. Nam inter est quæ te astra suscipiant statim primum exordientem emittere ploratus, ac etiamnum a parente rubicundum. Si iusserit fors, ex Oratore Consul evades: si iusserit ea ipsa, Orator evades e Consule. Etenim quid Ventidius? Quid Tullius? Utrum quidquam præter astrum, atque stupendam vim sortis recondita! Fortuna Imperium verna, triumphum vinclo attribuet.

Felix, orator quoque maximus, & jaculator,
Et si perfrixit, cantat bene. Distat enim, quæ
Sidera te excipiant, modo primos incipientem 195
Edere vagitus, & adhuc a matre rubentem.
Si FORTUNA volent, fies de Rhetore Consul:
Si volent hæc eadem, fies de Consule Rhetor.
Ventidius quid enim? Quid Tullius? Anne aliud
quam

Sidus, & occulti miranda potentia fati? 200
Servis regna dabunt, captivis fata triumphos.

A N N O T A T I O N E S.

193. *Jaculator.*] Dialecticus & Sophista, qui norit argumenta in adversarium jaculari atque enthymema torquere, ut est, Sat. 6. v. 449.

194. *Et si perfrixit, cantat bene.*] Et si frigus occuparit, vel non rauescet, aut nihilo pejus cantabit: aut certe excusatur facile, imo bene cantare putabitur & dicetur. Martial. Lib. 3. Epigram. 18.

Perfixisse tuas quæstæ est præfatio fauces.

Distat enim, quæ sidera, &c.] Magni interest an benigna tibi nascenti sidera, an maligna affulserint. Vide Sat. 6. vers. 569. & Pers. Sat. 5. v. 45. & sequent.

196. *A matre rubentem.*] Totus rubet infans recens natus, ob tenuitatem cutis ac venarum.

197. *Fies de Rhetore Consul.*] Ut contigit Ciceroni: (de quo lege Alex. ab Alex. Lib. 1. cap. 23.) & Quintiliano quoque, ut placet quibusdam fretis auctoritate Aufonii ad Gratianum ita loquentis, & pro Consulatu gratias agentis: *Dives Seneca, nec tamen Consul.* *Quintilianum consularia per Clementem ornamenta sortitus, honestamenta nominis potius videtur quam insignia potestatis habuisse.* Adde Frontonem Antonini præceptorem, de Consulatu cujus ibi Aufon.

198. *De Consule Rhetor.*] Sicut Dionysius ille Tyrannus, de quo supra ad vers. 151. hujus Satiræ. Ut Valer. Licinianus, *Exul de Senatore. Rhetor de Oratore factus*, inquit. Plin. L. 4. Ep. 11. ubi & ait ipsum Licinianum in Sicilia profitemem ita sortem suam in præfatione deploasse: *Quos tibi, fortuna, ludos facis? Facis enim ex Professoribus Senatores, ex Senatoribus Professores, &c.*

199. *Ventidius, quid enim? Quid Tullius?*] Quid enim vero felices reddidit Ventidium, ac Tullium? Nonne fati vis, & benignus siderum aspectus?

Ventidius.] Pub. Ventidius Bassus humili genere in Piceno ortus, Asculò subacto captus

infans, & in sinu matris vinctus ante currum triumphantis Pompeii Strabonis: cum adolevisset rhedarius ac mulio. Deinde vero C. Cæsari notus & familiaris adeo, ut mox Tribunus Plebis & Prætor creatus sit. Postea junctis cum Antonio partibus Pontificatum adeptus & Consulat, indignante licet ac tremante Populo Romano. Agel. Lib. 15. cap. 4. Vide Plin. Lib. 7. cap. 43. Plutarch. in Vita M. Antonii, a quo missus ad reprimendos Parthos Ventidius, de illis postea triumphum egit, (teste etiam Plin. mox cit.) celsi vir animi & rerum magnarum cupidus. Plutarch. ibid. Alterius etiam Ventidii meminit Tacit. Lib. 12.

Tullius.] Non Cicero, sed Servius Tullius Rex Romanorum sextus, quem serva matre creatum ad Urbis Regimen evexit indoles eximia, nec obscuritas inhibuit. Flor. Lib. 1. cap. 6. Vide Tit. Liv. Lib. 1. c. 39. & seq. ubi Servii Tullii natales apud Corniculum urbem captam, educatio apud Tarquinium Priscum, augurium regni per Tanaquil, & prodigium, &c. narrantur. Eutropius ait ordinatum ab eo primo Censum, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat.

200. *Sidus.*] Nascenti prosperum. Vide supra.

Miranda potentia fati.] Vide Cic. de Fato, &c. 201. *Servis regna dabunt.*] Ut Servio Tullio nobili quidem scæmina, captiva tamen & ancilla genito. Eutrop.

Captivis fata triumphos.] Ut Ventidio, de quo Valer. Max. L. 6. c. 9. sic habet: *P. Ventidius ex Parthis, & per Parthos de Crassi manibus in hostili solo miserabiliter jacentibus triumphum duxit: & qui captivus carcerem exhorruerat, victor Capitolium felicitate celebravit. In eodem etiam illud eximium, quod eodem anno Prætor & Consul est factus.* Et Plin. citat. L. 7. c. 43. *Fortuna, inquit, triumphare Pub. Ventidium de Parthis voluit, quidem solum, sed eundem in triumpho Asculano Cn. Pompeii Strabonis duxit puerum, &c.*

Felix ille tamen, corvo quoque rarior albo.
Poenituit multos vanæ sterilisque cathedræ,
Sicut Thrasymachi probat exitus, atque Secundi
Carrinatis : & hunc inopem vidistis, Athenæ, 205
Nil præter gelidas ausæ conferre cicutas.
Dii majorū umbris tenuem & sine pondere terram,
Spirantesque crocos, & in urna perpetuum ver,
Qui præceptorem sancti voluere parentis 209
Esse loco. Metuens virgæ jam grandis Achilles
Cantabat patriis in montibus : & cui non tunc
tatem habere. *Adultus jam Achilles virgam formidans tenebat in Patria collibus : cui vero tum*
cachinnos,

Nihilominus iste fortunatus infrequentior est corvo candido. Pignit complures fasces & instructuos pulpit, ut ostendit finis Thrasymachi & Secundi Carrinatis. Atque istum egentem aspexistis, o Athenæ, nihil dignata tribuere nisi frigidam cicutam. Tellurem levem & minime onerosam & crocum fragrans, & ver in urna continuum, o Numina, date manibus avorum, qui jusserant magistrum venerandi patris dignitatem habere.

ANNOTATIONES.

202. *Felix ille.*] Quintiliano similis, cui divitiis Ars Rhetorica peperit.

Corvo quoque rarior albo.] Proverb. ut ante Sat. 6. v. 164.

Rara avis in terris nigroque simillima cygno. Cæterum corvos nonnunquam albos reperiunt ex Aristotelis testimonio; unumque corvum candidiore conspicuum ad Alphonsum Siciliæ Regem aliquando a Britannorum Rege dono missum : insuper & cornicem albam a sevisam, affirmat Cælius Rhodiginus, lib. 17. cap. 11.

103. *Cathedræ.*] Professionis Rhetoricæ. Mart. *Circum pulpita nostra Et steriles cathedræ basia sola crepant.*

204. *Thrasymachi probat exitus.*] Is enim Carbaginenis origine, apud Athenas Rhetor, pressus inopia vel professione destitit, vel etiam suspendio periit, ut affirmant alii. Platonis & Ilocracis discipulus fuisse dicitur. Vetus Schol. Philostr.

Secundi Carrinatis.] Hic urgente paupertate Athenis Romam demigravit : at cum exercitationis causa in Tyrannos dixisset, ab Imperatore Caligula missus in exilium refertur. Dio.

205. *Athenæ.*] Hac urbe & Republica quid magis celebratum? Alter Graciæ oculus vocatur Justino lib. 5. Fons omnium doctrinarum, ubi summa dicendi vis & inventa est & perfecta. Cic. 1. de Orat. & pro L. Flacco, *Ab Athenis inquit, humanitas, doctrina, religio, fruges, Jura, leges orta, & in omnes terras distributa putantur : de urbis vero positione, propter pulchritudinem, etiam inter Deos certamen fuisse proditum est, &c.* Vide Thucyd. &c.

206. *Gelidas ausa conferre cicutas.*] Sarcastice in Athenienses, quorum Edicto Socrates hausta cicuta interiit. Vide Pers. Sat. 4. vers. 2. & Annotat. ib.

207. *Majorum.*] Priscorum nempe, tam Græcorum quam Romanorum.

Tenuem & sine pondere terram.] Sic Veteres suis mortuis bene precabantur; inscribebantque

tumulo S. T. T. L. id est, *Sit tibi terra levis*, quasi ut mollius quiescerent : quibus autem erant infensi, terram gravem optabant. Ita Sen. Hippol. ad calcem : *Istam (Phædræ) terra defossam premat, gravisque tellus impio capiti incubet.* Vide Pers. Sat. 1. v. 37. & seq. & ib. annotata.

208. *Spirantesque crocos.*] Croci flores odoriferi nascantur ex eorum tumulis : vel aromata in sepulturam illorum effundantur. De his vide Pers. Sat. 1. v. 35. & seq.

Crocos.] Plin. lib. 21. cap. 6. *Herba est angustio folio pene in capillamenti modum : mire vino congruit ; folio florem expellit ; vivet bruma & colligitur. Gaudet calcari & atteri, pereundoque melius provenit.*

Urnæ.] Qua defusæ eorum cineres continentur. Vide Pers. Sat. 7. v. 34. ad vocem, *urna.*

Perpetuum ver.] Nascentibus ibi floribus, ut mox notatum.

209. *Qui præceptores sancti, &c.*] Quintil. Lib. 2. cap. 9. *Discipulos id unum moneo, inquit, ut præceptores suos non minus quam ipsa studia ament, & parentes esse non quidem corporum, sed mentium credant.*

210. *Metuens virgæ.*] Disciplinæ subditus. Ovidius :

Qui toties socios, toties perterruit hostes

Dicitur annosam pertimuisse senem.

Quas Hector sensurus erat, poscente Magistro, Verberibus jussas præbuit ille manus.

211. *Cantabat.*] Discebat canere fidibus, ac cithara ludere.

Patriis in montibus.] In Pelio Thessaliæ monte, ubi educatus Achilles & institutus a Chirone.

Cui non tunc.] Vel sine interrogatione legitur & refertur ad Achillem, qui jam grandior non contemnebat magistri præcepta. Vel cum interroganti, hoc sensu : cui vero risum non movisset præceptor Centaurus, equus ab umbilico & inferiori corpore, ac proinde caudatus? ex fabula.

non moveret cauda præceptoris Citharistæ? At Ruffum & cæteros verberant sui quemque adolescentes; Ruffum qui tam sæpe vocavit Ciceronem Allobroga. Equis in sinum Enceladi & eruditi Palæmonistanum ingerit, quantum digna est opera Grammatistæ? Ac nihilominus ex eo, quantum est (inferius vero est quam Rhetoris pecunia) Acænitæ ipse pædagogus arrodit, rescindit etiam sibi dispensator. Concede, Palæmon,

Eliceret risum citharoedi cauda magistri?
Sed Ruffum atque alios cædit sua quæque juven-
tus:

Ruffum, qui toties Ciceronem Allobroga dixit.
Quis gremio Enceladi, doctique Palæmonis affert
Quantum Grammaticus meruit labor? Et tamen
ex hoc, 216
Quodcumque est (minus est autem, quam rhetori-
ris æra)

Discipuli custos præmordet Acænitæ ipse,
Et qui dispensat frangit sibi. Cede, Palæmon,

ANNOTATIONES.

212. Citharædi cauda magistri.] Chironis, de quo jam Sat. 3. ver. 205. & Horat. Epod. 13.

Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno.

213. Sed Ruffum, &c.] At nunc præceptorum minores discipuli & derident, & cædunt sine ullo pudore.

214. Ruffum qui.] Ruffum, inquam, excellentem licet Rhetorem, & Ciceronis æmulum, Gallum natione, valde quidem disertum. Ver. Schol.

Qui toties Ciceronem, &c.] Legunt alii: Quem toties Ciceronem, &c. & sic explicant: quem Ruffum juvenis, id est, sui discipuli percontemptum vocant Ciceronem Allobroga: alii vero sic: Qui, id est, Ruffus tantum sibi arrogat, ut se præferat Ciceroni, ejus errores noter, & hominem eloquentiæ Gallicæ & Barbaræ appellet. Neque id inaudium. Nam ut est in Dialog. de Orat. apud Tacit. Satis constat nec Ciceroni quidem obrectatores defuisse, quibus inflatus & tumens, nec satis pressus, supra modum exultans & superfluens videretur. Et Calvus eum dicebat solum & enervem, Brutus, elumbem & fractum, &c. Vide Agellii Lib. 17. cap. 1. ubi Ciceronem vindicat. Quidam aiunt hic alludi ad historiam, nempe ad consensum Ciceronis cum Allobrogibus, de quo Sallust. Bell. Catilinar.

Allobroga.] Allobroges Galliæ populi, non longe a Rhodano, hodie, Sabaudienfes, & Delphinates: Metropolim habebant Vienne.

215. Quis gremio Enceladi.] Jam de Grammaticis denique: Quis peritis licet iis & excellentibus dignam pendit mercedem?

Gremio.] In gremium sedentis ac docentis.

Enceladi.] Is Grammaticus, ut & Palæmon.

Palæmonis.] De eo jam Sat. 6. v. 452.

216. Grammaticus.] Is sane magnus, &

multa complectitur incommoda, seu species rerum legendarum, seu intelligendarum multitudinem, seu denique discipulos juvenes. Quanta sit tertia hæc molestia dictum est ubi de Rhetoribus v. 150. & seq. quanquam & major est in Grammaticis, ob rudiores discipulorum animos. At insuper duplex iis labor; alter quod legisse historias, auctoresque omnes, eosque nosset, tanquam ungues ac digitos suos, ut mox ait Juvenalis; alter, quod oportet Scriptorum sensum diligenter investigasse, locosque, vel difficillimos penitus excussisse. In hoc vero quam improba sit opera & patientia, nemo nescit: quandoquidem ipsi sese incassum non raro discrucient, ac diu torqueant. Testis unus sit Virgilius quodam loco se crucem fixisse Grammaticis ingenue pariter ac lepide confessus. Vid. Petr. Crinit. L. 3. hon. Discip. cap. 8. ut non abs re Athenæus dicat lib. 15. c. 1. Grammaticis nihil esse stultius: nolim ego addere, quod ille ibid. exceptis Medicis, ut μη ιατροί ποτὶν εἶδ' αὖτ' ἢ τῶν γραμματικῶν μερόμετρων. Vide Quintil. lib. 1. cap. 4. Agell. lib. 14. cap. 5, &c.

Ex hoc.] Et tantula tamen ista mercede Grammaticis attributa, sunt qui deradant ac surripiant.

217. Æra.] Salarium, merces.

218. Acænitæ.] Legunt quidam Acænitæ. Nomen est vel proprium, vel a Poëtâ fictum ab ἀ privativo & κείνός, vel κείνός, fortasse ad indicandum hominem private suæ utilitati nimium, communi parum itudentem.

219. Qui dispensat.] Oeconomus.

Frangit sibi.] Inde subtrahit quod sibi perperam attribuat.

Cede, Palæmon.] O Grammaticorum arrogantissime, cede tamen jure tuo, & aliquid sponte deperde, ne totum tibi pereat.

Et patere inde aliquid decrefcere ; non aliter, quàm
Inftitor hybernæ tegetis, niveique cadurci : 221
Dummodò non pereat, mediæ quòd noctis ab hora
Sedifti, qua nemo faber, qua nemo fedebat,
Qui docet obliquo lanam deducere ferro :
Dummodò non pereat totidem olfeciffe lucernas,
Quot ftabant pueri, cùm totus decolor effct 226
Flaccus, & hæreret nigro fuligo Maroni.
Rara tamen merces, quæ cognitione Tribuni
Non egeat. Sed vos sævas imponite leges,
Ut præceptori verborum regula confct ; 230
Ut legat hiftorias, auctores noverit omnes,
Tanquam unguet digitofq; fuos, ut forte rogatus

& fine quidpiam ex eo dimi-
nui (haud fecius ac negotiator
hyemalis lodicis, atq; alba cul-
citra) ut ne perdas quod fedifti a
tempore media noctis, quo nullus
opifex, quo nullus fedebat, qui
monftrat lanam trahere ferro
curvato: ut ne perdas quòd
tot lampades oderatus es, quot
affiftebant adolescentuli, quando
univerfus Horatius erat deco-
loratus, atque fuligo adhære-
bat atro Virgilio. Infrequens
eft nihilominus penfio, quæ Tri-
buni iudicio non indigeat. At
vos duras conditiones indicite ;
ut magifter vocabulorum nor-
mam teneat, ut evolvat hi-
ftorias, cunctos fcriptores per-

fectos habeat, velut unguet ac digitos fuos ; ut fortaffe interrogatus,

ANNOTATIONES.

220. Non aliter, quam. &c.] Sicut inftitor
de indicto majori pretio nonnihil remittit,
ut merces vendat, ac cito diftrahat.

221. Cadurci.] Plin. lib. 19. cap. 1. In cul-
citræ (e lino) præcipuam gloriam Cadurci obti-
nent Gallorum hoc, & tormenta pariter inven-
tum. Porro Cadurci Aquitanix funt populi.
Vernacule le Quercy.

222. Dummodo non pereat.] Ne vanus omni-
no fit tuus labor tam gravis & moleftus, nempe
quod, &c.

Media quòd noctis ab hora.] Quod dum fabri
& artífices quiefcunt, tu cogeris in ludo effe, &
Scholam aperire, teque, ut fit, defatigare. Por-
ro, quod ipfa nocte fcholæ & ludi frequentari
foleant, testatur vetus Schol. & indicat Marti-
al. lib. 9. Epigram. 70.

Quid tibi nobifcum ludi fcelerate magifter,
Invifum pueris virginibusque caput ?

Nondum criftati rupere fientia Galli :

Murmure jam fævo, verberibusque tonas,
&c.

223. Sedifti.] Vel diftanda meditans, vel po-
tius in fchola meditata præcipiens, tradens le-
ctiones, penfa exigens.

Sedebat.] In officinis laborans refidebat.

224. Qui docet obliquo, &c.] Lanarum car-
minator.

Obliquo lanam deducere ferro.] Hamisferreis
oblique in tabula defixis, per quos deducta la-
na attenuatur.

225. Olfeciffe lucernas.] Gravem tot lych-
norum fumum & odorem pertuliffe, quot dif-
cipuli aderant in ludo, in eam nocte conve-
nientes, ut mox notatum eft.

226. Decolor Flaccus.] Horatii codex & Vir-
gili, puerorum manibus attritus, maculatus,

deformis, deturpatus ufu & contrectatione con-
tinua.

Fuligo.] Multiplici tot e lampadibus vapore
& fumo creata.

227. Maroni.] Codici Virgiliano. Ex quo
patet ipsis Romanis ftudiofe legi folitos, cum
nunc Poëtarum Romanorum Principem, tum
Vatem Venufinum, Lyricorum delicias, quem
ut terfum imprimis ac purum & ad notandos
hominum mores præcipuum, commendat Quin-
til. lib. 10. c. 1.

228. Rara tamen merces, &c.] Sed nec fine
lite mercedem obtinent Grammatici. Jure eft
agendum adverfus Romanos, ut folvant.

Tribuni.] Aerarii nempe, qui jus habebat
cognofcendi & iudicandi de levioribus caufis.
Vide Alex. ab Alex. lib. 2. c. 24.

229. Sed vos sævas imponite leges.] Quamvis
autem adeo parce & improbe magiftris merce-
dem exfolvatis, o Romani ; iis nihilominus
feveras leges imponite, ut & perfectam eruditio-
nem, & liberorum veftrorum summam habeant
curam.

230. Verborum regula confct.] Nota fit ver-
borum vis & analogia, &c. ut fermo adfit pu-
rus.

231. Legat hiftorias, &c.] Deinde, ut multi-
plex adfit eruditio, non fatis eft Poëtas legiffe,
excutiendum omne fcriptorum genus, non propter
hiftorias modò, fed & verba, qua frequenter jns
ab auctoribus fumunt, ut ait Quintilianus lib. 1.
cap. 4. additque, fola Grammatica omni ftu-
diorum genere plus habet operis quam oftentati-
onis.

232. Tanquam unguet, &c.] Vulgaris locutio
& Proverbium.

Dum

dum *Thermas* adit, vel *Phœbi balnea*, commemoret alttricem *Anchisæ*, appellationem & natale solum novercæ *Anchemoli*, referat quot annos *Acestes* in vivis fuerit, quot vini cados *Siculus* iste Rex *Phrygibus* dederit. Postulate ut mollem indolem formet, quasi pollice, quem admodum si aliquis faciem cerâ effingat. Postulate ut se gerat parentem ipsius turmæ, ne fœda colludant. * * * * *
Grave est speculari manus tot juvenum & oculos sub sinem tremulos. Ista exequere, ait, & quando se annus voluerit, sume aurum quod victori deposcit populus.

Dum petit aut *Thermas* aut *Phœbi balnea*, dicat Nutricem *Anchisæ*, nomen patriamque novercæ *Archemori*; dicat quot *Acestes* vixerit annos. 235
Quot *Siculus Phrygibus* vini donaverit urnas.
Exigite ut mores teneros ceu pollice ducat,
Ut si quis cera vultum facit: exigite ut sit
Et pater ipsius coetûs, ne turpia ludant,
Ne faciant vicibus. Non est leve tot puerorum 240
Observare manus, oculosque in fine trementes.
Hæc, inquit, cures; & cum se verterit annus,
Accipe victori populus quod postulat aurum.

ANNOTATIONES.

233. *Thermas.*] A *ῥίγω* calefacio, & *ῥίγος* calidus. *Therma* dicuntur loca vel aquis natura ferventibus, vel arte & igne calentia, ad lavandum ac sudandum apta & salubria. Hæc describit egregie Aufon. in Mosella. Ob ejusmodi *Thermas* celebratæ olim Baizæ, Puteoli, &c. Hinc etiamnum frequentata tot variis in regionibus loca. Vide Plin. Lib. 31. cap. 2, &c.

Phœbi balnea.] Hunc aiunt fuisse balneatorem quemdam ita nominatum. Vetus Schol. sic habet: *Privata sunt balnea, quæ Daphnes appellantur.* Sunt & qui *Phœbi balnea*, interpretantur, rivus, stagna, flumina *Phœbo* seu Sole calefacta.

Dicat nutricem Anchisæ, &c.] Quæ fuerit, *Anchisæ* nutrix, de qua nihil certum, et si *Tisiphone* vocatur a vet. Schol. Gaudebant Romani vexare Grammaticos ejusmodi vanis quæstionibus ac nugis, quas explodit Seneca Epist. 88. Vide Tib. cap. 56. apud Sueton.

234. *Anchisæ.*] Patris *Æneæ*.

Nomen patriamque novercæ Archemori.] *Casperiam* appellat Servius in 10. *Æneid.* At ejus patriam ignoratur.

235. *Archemori.*] Vel *Anchemoli*, de quo *Æneid.* 10.

Acestes.] Siciliæ rex, quem seniore Virgilius ait *Æneid.* 5.

236. *Quot Siculus Phrygibus vini donaverit urnas.*] Quot vini cados dederit *Æneæ* & sociis abeuntibus: scribente Virg. *Æneid.* 1.

Vina bonus quæ deinde cadis onerarat Acestes, &c.

237. *Mores teneros.*] Horat. ad Pison. v. 163. de juvenum indole & animo sic loquitur:

Cereus in vitium flecti, &c.

Pollice ducat.] Metaphora a figulis, qui pollice

vasa fingunt ad arbitrium, & quam voluerunt formam dant. Pers. Sat. 5. v. 40.

Artificemque tuo ducit sub pollice vultum.

239. *Pater ipsius castus.*] Præceptor ante omnia sumat parentis erga discipulos suos animum, ac succedere se in eorum locum a quibus sibi liberi tradantur, existimet. Quintil. lib. 2. cap. 2.

Ne turpia ludant.] Caveat ne defluant ad libidines. Hic nonnulla prætermitto, quædam non explico, pudoris gratia.

242. *Hæc, inquit cures.*] Tria nempe, ut purus sermo, ut multarum rerum notitia, ut honesti mores sint in discipulis tuis, liberis meis, inquit magistro pater.

Cum se verterit annus.] Anno finito, mense Martio (qui primus apud Romanos) redeunte, mercedem exolvam. Vide Macrobi. Lib. 1. Saturn. cap. 12. ubi scribit ea quæ notamus hic.

243. *Accipe victori populus quod postulat aurum.*] Quantum populus Romanus in Ludis Scenicis jubebat victoribus dari a Ludorum Præfeto, seu Prætoris vel Tribuni spectacula exhibente; quinque scilicet aureos, quæ stata merces erat, nec licebat amplius dare. In vet. Schol. Sueton. Claud. cap. 21. refert Imperatorem oblatos victoribus aureos prolata sinistra pariter cum vulgo, voce digitisque in Theatro numerasse. Videtur etiam intelligi posse de aureis quos erogari jubebat populus aurigis victoribus in circo. Martialis. lib. 10. Epig. 74.

Cum Scorpus una quindecim graves hora

Ferventis auri victor auferat saccos.

Dum ergo ille auriga saccos auro graves hora una lucratur, miser Grammaticus uno anno vix paucillum quid obinet. Vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 24.

SATIRA VIII.

STEMMATA quid faciunt? Quid prodest,

INTERPRETATIO.

Pontice, longo
Sanguine censer, pictosque ostendere vultus
Majorum, & stantes in curribus Æmilianos,
Et Curios jam dimidios, humeroque minorem
Corvinum, & Galbam oculis nasoq; carentem?
Quis fructus generis tabula jactare capaci

Quid stemmata conferunt?
O Pontice, quid juvat pro-
lixâ stirpe numerari, atque
ostentare avorum facies adum-
bratas, & Æmilianos in cur-
ribus stantes, & Curios jam
medios, & Corvinum scapulâ
diminutum, & Galbam non ha-
bentem nares atque aures? Ecquod emolumentum est, amplâ familia tabellâ ostentare

auriculis

ANNOTATIONES.

1. *Stemmata quid faciunt.*] Eleganter invehi-
tur in Ponticum, & ejus similes, qui anti-
quum & illustre genus ostentant, ipsi nulla vir-
tute clari, imo sæpe vitiis turpes.

Stemmata.] Gradus & ordines cognationum
ramis quibusdam distincti. Vide Pers. Sat. 3.
v. 28. & ibid. annot.

Quid faciunt.] Senec. Epist. 45. Nobilem non
facit atrium plenum fumosis imaginibus: animus
facit nobilem, &c. Et 3. de Benef. cap. 28. Qui
imagines in atrio exponunt, & nomina familia
sua longo ordine, ac multis stemmatum illigata
stenuis, in parte prima adim collocant: noti
magis quam nobiles sunt.

Quid prodest.] Cicero (seu quisvis alius) in
Sallust. Satus est me meis rebus gestis florere,
quam majorum opinione niti, atque ita vivere, ut
sim ego posteris meis nobilitatis initium, & vir-
tutis exemplum. Ovid. Metamorph. 13.

Nam genus, & proavos, & quæ non fecimus
ipsi,

Vix ea nostra voco.

Longo sanguine censer.] Verusta origine, &
longa retro serie majorum.

2. *Pictosque ostendere vultus majorum.*] Ro-
manus proprie mos collocandi in tabulariis per
atria majorum imagines: atque ex iis nobilitas
æstimata; inquit Lipsius Comment. in Senecam.
Idem. Elect. 1. cap. 29. de isto more plurima
conferibit. Nobiles, inquit, ii soli censebantur,
quorum majores Magistratum ceperant, quique jus
habebant imaginis ponenda. Hæc humerorum ten-
nus erat effigies, non totius corporis, sed capi-
tis ac vultus; e cetera non ex ære. Ordine collo-
cabantur in ligneis thecis, sive armariis, ut vocat
Plinius lib. 35. cap. 2. diebus solum festis aperi-
ebantur thecæ illæ. In funeribus deferri sole-

bant. Si quis turpi quodam crimine damna-
tus esset, ejus imago non ferebatur in exequiis,
imo frangebatur. Hæc & alia Lipsius erudite
congerit, & probat loco citato. Vide & Tur-
neb. lib. 26. cap. 3.

3. *Stantes in curribus Æmilianos.*] Statuas
triumphales.

Æmilianos.] Æmiliū Paulum Macedoni-
cum, ejus qui ad Cannas cecidit filium, qui de
Liguribus triumphavit Consul; item postea de
Perse Macedonum rege. Triumphali veste Lu-
dos spectandi jus ipsi concessum a Populo & Se-
nato. Cæterum vir fuit summæ continentiæ &
probitatis. Vel intellige filium hujus Pub. Sci-
pionem Æmilianum, qui etiam Persen devicit,
Carthaginem sex mensibus delevit, Numanti-
am ad deditionem compulit, &c. Aurel. Victor.

4. *Curios.*] De his Sat. 2. v. 3.

Dimidios.] Media sui parte mutilatas Imagi-
nes temporis edacitate, ac vetustate: aliam sine
humeris, aliam sine auribus & naso, &c.

Humeroque minoram Corvinum.] Alii codices,
Humerosque. Cæterum secutus sum hanc lecti-
onem, ne bis idem dicatur: legunt enim plures,
nasumque minorem Corvini. Atqui sequitur mox
Galbam auriculis nasoque carentem.

5. *Corvinum.*] M. Valerius Tribunus mili-
tum, ope corvi, de ingenti Gallo provocatore
victoriam retulit, hinc Corvini cognomen adep-
tus. Vide Tit. Liv. lib. 7. cap. 26.

Galbam.] Ser. Sulpitius Galba Neroni succes-
sit, Imperator in atrio stemma proposuit, quo
paternam originem ad Jovem referebat. Sue-
ton. Galb. cap. 2.

6. *Generis tabula.*] Tabula genealogica desig-
nare quam multi Dictatores & equitum Magi-
stri in ea gente fuerint.

M

Corvinum

Corvinum, ac deinde multipli-
ci ramo derivare Magistros E-
quitum fumo oblitos cum Di-
ctatore, si vita ducitur impro-
be in conspectu Lepidorum? Quorsum imagines tot Ducum,
si per totam noctem luditur alea,
coram Numantinis? Si
somnum auspiciis surgente
Phosphoro, quando bellatores a-
gitabant vexilla, & castra? Quare Fabius Herculis in domo genitus fruatnr Allobrogis,

Corvinum, posthac multâ deducere virgâ
Fumosos Equitum cum Dictatore Magistros,
Si coram Lepidis malè vivitur? Effigies quo
Tot bellatorum, si luditur alea pernox,
Ante Numantinos? Si dormire incipis ortu
Luciferi, quò signa duces & castra movebant?
Cur Allobrogicis & magnâ gaudeat arâ

10

ANNOTATIONES.

7. *Deducere.*] Sunt qui legant, *contingere*. Alii versum hunc omnino rejiciunt; alii etiam præcedentem ac sequentem; sed perperam: ut docet Just. Lisp. Epistol. quæst. lib. 4. epist. 15.

Virga.] Multis ramis e stirpe seu trunco dedu-
ctis & prodeuntibus, in stemmate, seu consan-
guinitatis, ut vocant, arbore. Vel, radio, quo
ostenduntur summi quique viri in eodem stem-
mate. Alii respiciunt ad virgas & fasces Dictatori
solitas præferri: sed non placet ea interpretatio.

8. *Fumosos.*] Legunt alii, *famosos*, minus bene,
ut videtur, Cic. in Pisonem. Obrepsisti ad honores
errore hominum, commendatione fumosarum ima-
ginum, quarum simile habes nihil, præter colorem.
Porro in atrii erat culina & ignis; hinc atria,
quasi atra fumo & fuligine: hinc & fumosæ
imagines; ut observat Servius. Vide Sigon.
c. 20. l. 2. de antiq. Jur. Civil. Rom.

Equitum cum Dictatore Magistros.] Dictatori
semper aderat Magister Equitum, & ab eo sta-
tim creato dicebatur. Testis Livius passim. E-
quitum Magister dictus, quod jus summum in
Equites & Accensos haberet: sicut & Populi
Magister Dictator appellatus est, quod summam
in omnes potestatem obtineret. Auctor est Var-
ro 4. de Ling. Lat. Vide Alex. ab Alex. l. 1. c. 6.
Nos alibi plura de Dictatoris auctoritate.

9. *Coram Lepidis.*] Coram imaginibus tot vi-
rorum, qui probi fuerunt ac vere nobiles. Æ-
milium Lepidum puer etiam tum progressus in aciem,
hostem interemis, civem servavit: cujus tam me-
morabilis operis index est in Capitolio statua bulla-
ta, & incincta prætexta S. C. posita illi, qui jam
virtuti maturus, honori tempestivus, &c. quæ ha-
bet Valer. Max. lib. 3. c. 1.

Male vivitur.] Nonnullis solet nobilitas generis
parere ignobilitatem mentis. Greg. Dial.

10. *Alea.*] Vide Annot. ad Pers. Sat. 5. v. 57.

11. *Ante Numantinos.*] Ante imagines Nu-
mantinorum. P. Scipio Æmilianus (de quo pau-
lo ante) Numantiam in Hispania civitatem val-
de bellicosam, correctâ prius militum disciplina,
fame vicit. Hinc Numantius dictus. Aurel. Vict.
Vide Flor. lib. 2. cap. 18. de Numantio Bello.

Si dormire incipis. &c.] Si postquam in epulis
& alea noctem egisti, mane dormis tum cum
majores illi tui quos jactas, vigilabant potissimum

pro Republica, & in hostes progrediebantur.

Ortu Luciferi.] Sunt qui vespereum intelligi
pertinaciter contendunt, eo quod tunc etiam
castra moverint Duces. Sed apage. Mane po-
tius designari, & contextus & Luciferi nomen
probat; & viri graves censent.

12. *Luciferi.*] Hæc est Veneris stella, quæ
post occasum Solis apparet statim, tuncque He-
sperus, & Vesper apud Virgilium & alios, a-
pud Plautum Vesperugo dicitur: ante ortum ve-
ro, et sub auroram Phosphorus, & Lucifer vo-
catur. Unde Virgil. Eclog. 8.

Nascere præque diem veniens age Lucifer alnum.
Plin. lib. 2. cap. 8. sic ait. *Infra Solem ambit in-
gens sidus appellatum Veneris, alterno meatu vagum
ipsisque cognominibus æmulum Solis ac Luna. Pra-
veniens quippe, & ante matutinum exoritur, Luci-
fero nomen accipit: ut Sol alter, diem maturans.
Contra ab occasu resurgens, nuncupatur Vesper, ut
prorogans lucem, vicemque Luna reddens, &c.*

13. *Cur Allobrogicis, &c.*] Cur majorem glo-
riam ostendat qui est inglorius, cur virtutes qui
viciosus?

Allobrogicis.] Gallicis possessionibus, aut titulis
victoriarum: inquit verus Schol. Allobrogibus
devictis: nam Fabius Max. Gallia victoria cog-
nomen Allobrogici sibi met ac posteris peperit: ut
ait Valer. Max. lib. 6. cap. 9.

Allobrogicis.] De his populis vide Sat. 7. ad
v. 214.

Magna audeat ara.] Prope Circum Flaminum
erecta in honorem Herculis, a quo ferunt ortam
Fabiam Gentem, quæ & habeat Sacra Herculis
hereditaria. Ver. Schol. Tir. Liv. l. 1. c. 7. Plut.
in Fab. Macro. 3. c. 6. &c. Ovid. Fastor. 1.

Constituitque sibi, quæ maxima dicitur, aram.

Magna gândeat ara.] Senec. de Benef. 4. c. 30.
sic habet: *Non sine ratione sacra est magnarum
virtutum memoria: & esse plures bonos juvat, si
gratia bonorum non cum ipsi cadat. Ciceronem fili-
um quæ res Consulem fecit, nisi pater? — Quid
nuper Fabium Persicum, cujus osculum etiam impu-
dici vitabant, Sacerdotem non in uno collegio fecit;
nisi Verrucosi & Allobrogici, & illi trecenti, qui
hostium incursionem pro Republica unam domum obte-
cerant? Hoc debemus virtutibus, ut non præsentibus so-
lum illas, sed etiam ablatis & conspectu colamus, &c.*

Narcus

Natus in Herculeo Fabius Lare? Si cupidus, si
Vanus, & Euganeâ quantumvis mollior agnâ: 15
Si tenerum attritus Catinensi pumice lumbum
Squallentes traducit avos: emptorque veneni
Frangendâ miseram funestat imagine gentem?
Tota licet veteres exornent undique ceræ 19
Atria, NOBILITAS sola est atque unica virtus.
Paulus, vel Cossus, vel Drusus moribus esto:

ingentique altari, si avarus, si
inanis, atque delicatior licet
oviculâ Euganeâ; si lumbos
molles frictus pumice Catanensi
dehonestat majores squalidos,
ac toxici mercator infelicem
stirpem contaminat effigie rum-
pendâ? Quamvis antiqua ima-
gines ceræ undequaque deco-
rent omne vestibulum, nobilitas
una est damtaxat virtus. Sis
indole Paulus, aut Cossus, aut
Drusus:

ANNOTATIONES.

14. *Natus in Herculeo Fabius Lare?* Degener
aliquis a familiæ suæ gloria: qualis Fabius ille
cognomento Perseus. Q. Fabii Max. Allobrogi
filius, cujus flagitiosos mores notat Valer. Max. l.
3. c. 5. & Senec. de Benef. l. 2. c. 21. ubi Græcinum
Julium, virum egregium laudat, quod pecuniam a
Fabio Persico missam repudiasset, dicens, nolle
se ab eo beneficium accipere, a quo propinatio-
nem accepturus non erat. Quem in locum Just.
Lipsius ita scribit: *Is Paulus Fabius Consul fuit sub*
Tiberio, anno 786. Quare Persicus? A Rege Perse,
opinor, memoria victoria ejus ab Emilio Paulo
parata: e qua gente hic fuit, etsi majores adoptione
translati in Fabiam. Clarus igitur, sed o fœdus!

Herculeo. De Hercule multa Diodorus Sici-
lus lib. 5. cap. 2. Tit. Liv. l. 1. c. 7. cit.

Lare. Lares Dii familiares & domestici. qui & Pe-
nates, quoniam in interioribus ædibus coleban-
tur, sæpe usurpantur pro ipsa domo. Laræ Nym-
phæ & Mercurii dicuntur filii. Ovid. Fast. 2. Plato
dicebat homines qui probi fuissent, post mortem
Lares fieri, qui vero improbi & nequam, Lemures.

15. *Euganeæ.* Tit. Liv. initio l. 1. Euganeos
inter mare Alpelque positos esse affirmat, et ab
Henetis pulsos, Plin. l. 3. c. 20. Graiarum Alpium
incolas dicit, præstantesque genere Euganeos, in-
de tracto nomine. Capite vero præcedenti eo-
rum Metropolim Veronam statuit. Hic ponun-
tur Euganei pro Altinis & Patavinis affinis,
quorum lana & oves laudantur cum apud Mar-
tial. lib. 14. Epigr. 155. tum apud alios.

16. *Si tenerum attritus, &c.* Si libidinosus
& infamis fuerit.

Attritus Catinensi pumice lumbum. Ex more
impudicorum quorundam & effeminatorum,
qui pumice lumbos depilabant ac lavigabant:
ut cætera non dicam paulo turpiora.

Catinensi. Catana sive Catina urbs est Sicilia
vicini Aetnæ montis ignes & lapides evomen-
tis eruptionibus obnoxia: non parvam inde
vastitatem passa anno 1669.

Pumice. Pumex lapis spongiosus, aridus, in-
cendio excoctus, candens, minime ponderosus,
utilis ad lavigandum; atque ut habet Plinius,
l. 39. c. 21. *In usu corporum lavigandorum fami-*
nis jam quidem & viris. Turneb. lib. 7. cap. 20.
vult hic notari, Catanenses velut addictos huic

molliciei, quod se glabros pumice redderent.

17. *Squallentes.* Vel deformatos ac sordidos
vetustate, vel ex more bellatorum ac fortium
victorum, cultum corporis negligentes.

Traducit. Dedecorat, & probro exponit.
Solebant noxii per forum & amphitheatrum
Romæ traduci, appensa collo ferentes elogia,
seu inscriptiones criminum, & suæ damnatio-
nis causas: Testis Sueton. Tib. cap. 8, &c.

Emptorque veneni. Veneficus infami hæc ar-
te notus.

18. *Frangendâ.* Frangi digna. Jam supra
notavi ex Lipsio, deijci, frangi, ac deleri con-
suevisse eorum imagines, qui degenerassent a
suæ gentis nobilitate, ut & rursus indicat Ju-
venalis, Sat. 10. v. 58.

Funestat. Quasi funere incestat & polluit.

19. *Ceræ.* Vide supra ad v. 2.

21. *Paulus, vel Cossus, &c.* Pauli, Cossi,
Drusi virtutes æmulare.

Paulus. Paulus Æmilii fortitudine pariter
ac temperantia clarus. De eo Plutarch. in ejus
vita. Aurelius Victor de viris illustribus, &c.

Cossus. Aulus Cornelius Cossus Tribunus Mil-
litum Tolumnium Veientium regem gloriose vi-
cit, atque optima de eo spolia secunda retulit Fe-
retrio. Tit. Liv. lib. 4. c. 19. Florus autem lib. 4.
cap. 12. *Augustus Cæsar,* inquit, *Getulos accolat*
Syrtium Cossus duce compefecit, unde illi Getulici
nomen. De hoc itaque videtur potius loqui Juve-
nalis; addit enim mox; *Salve, Getulice.*

Drusus. Idem Florus citato mox loco ait,
Augustum feras quasdam gentes per Claudium
Drusum privignum suum perpacasse, &c. At
Sueton. Tiber. c. 3. magis ad rem facit, ubi ait,
Drusum, duce hostium Druso cominus trucidato,
sibi posterisque suis cognomen invenisse: item,
ex Gallia Provincia retulisse aurum Senonibus
olim in obsidione Capitioli datum. Nisi forte pla-
cet intelligere Julium Drusum Tribunum Plebis,
cujus ædes cum vicinorum oculis multis locis
paterent, & opifex quidam eas se quinq; talentorum
mercede mutaturum sponderet. Deceam
dabo, inquit Drusus, si totam domum meam vi-
cinis undique perspicuam feceris, ut testes sint il-
li quoniam modo vivam, &c. quæ narrat Plutar-
chus in præceptis poliicis, non longe ab initio.

Illam præfer imaginibus avo-
rum tuorum: hæc præcat ipſis
virgis, te Conſule. Priora men-
tis ornamenta debes mihi. Si-
quidem verbis & actionibus
dignus es æſtimari optimus &
aquitatis obſervantiſſimus, cog-
noſco nobilem. Ave, Getuli-
ce, ſive tu Silanus: vel aliâ
de ſtirpe qualibet advenis tri-
umphanti patria civis eximius
at præcellens. Placet exclama-
re, quod plebs vociferatur, re-
perto Ofiri. Nam quis nobilem
vocaverit eum, qui ſtirpe indignus,
ac præſtanti ſolum titulo
clarus? Pumilionem cujuſpiam
appellamus Atlantem; Æthiopem cygnum; puſillam diſtortamque adoleſcentulam,

Hos ante effigies majorum pone tuorum:
Præcedant ipſas illi, te conſule, virgas.
Prima mihi debes animi bona. Sanctus haberi,
Juſtitiaque tenax factis dictiſque mereris? 25
Agnosco procerem. Salve, Getulice, ſeu tu
Silanus, quocumque alio de ſanguine rarus
Civis, & egregius patriæ contingis ovanti.
Exclamare libet populus quod clamat Ofiri
Inventor. Quis enim generoſum dixerit hunc, qui
Indignus genere, & præclaro nomine tantum 31
Inſignis? Nanum cujuſdam Atlanta vocamus:
Æthiopem cygnum: parvam extortamque puellam,

:ate

ANNOTATIONES.

22. Hos ante effigies, &c.] Pluris æſtima bonum eſſe, quam bonis fuiſſe prognatum. Vel, illuſtrium avorum mores conſidera magis quam ſtatuas & imagines.

23. Præcedant ipſas illi, &c.] Probos mores præter non tantum præclaræ origini, ſed & ſummis Magiſtratus.

Virgas.] Faſces et virgis ac ſecuris colligati, Conſulum inſignia, metonymicè pro Conſulatu ponuntur. Vide plura de his Sat. 5. ad v. 110.

24. Prima mihi debes, &c.] Si vis a me nobilis nuncupari, ante omnia adeoque ante bona corporis ac fortunæ, mihi debes exhibere animi bona, virtutes nempe, ſolitudinem, juſtitiam, prudentiam, &c.

Sanctus haberi, &c.] Si virtutes habueris, ſane veram nobilitatem in te agnoſco.

26. Salve, Getulice.] Si probus es, te ſaluto venerorque perinde nobilem, ac ſi fores Getulorum domitor Coſſus, de quo ante; aut Silanus, aut alius quivis illuſtri natus genere.

Getulice.] Getuli populi ſunt inferioris Libyæ, prope Garamantas.

27. Silanus.] Imperatoris Claudii gener. De eo Cornel. Tacit. lib. 12. initio. Sueton. Claud. c. 27.

28. Ovanti.] Exultanti quod te vicem optimum naſta ſit, diu quaſitum, ac tandem inventum.

29. Exclamare libet populus quod clamat.] Ægyptii nimirum, invento Apri bove, exclamabant, ὑπὸν ἀπὸν οὐ χαίρομεν. Vide Sat. 6. v. 526. 533. & ſeq. & 541.

Ofiri.] Hic porro colebatur.

Atque ſuum pubes miratur Ofirin

Barbara, Memphisem plangere docta bovem;
Eo quod, ut canere pergit. Tibull. l. 1. Eleg. 7.

Prima aratra manu ſolerti fecit Ofiris,

Et teneram ferro ſollicitavit humum.

Primus inepta commiſit ſemina terra;

Pomaque non notis legis ab arboribus.

Hic docuit teneram palis adjungere vitem

Hic viridem dura cedere falce comam,
&c.

30. Generoſum.] Senec. Epist. 44. Quis ergo generoſus? inquit, ad virtutem bene a natura compoſitus.

32. Nanum cujuſdam Atlanta vocamus.] Per antiphrasim & ironiam; & adblandiantes vel illudentes cuidam potenti nanos amanti.

Nanum.] Apud Gell. lib. 19. cap. 13. vates Græci, Latini pumiliones vocant, parva nimis ſtatura homines, brevi atque humili corpore, paulum ſupra terram extantes. Col. Rhodig. lib. 21. cap. 24. παρα τὴν ἰσχυρίαν τὸν ἀνὴρ nanos dici aſſerit. Pumilionum genus in omnibus animalibus eſt: inquit Plinius lib. 11. c. 49.

Atlanta.] Ingentem ac robuſtum inſtar Atlantis; quem fabulantur humeris coelos portare, eo quod de Aſtrologia ſcite, de ſphæra primus diſputavit. Virgil. Æneid. 4.

— Maximus Atlas

Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

Et alibi:

— Calum qui vertice fulcit.

Ovid Metamorph. 4. Fab. 17.

— Quis enim par eſſet Atlantis

Viribus?

33. Æthiopem cygnum.] Id eſt, hominem nigrum appellamus album, & cygni ſimilem, &c. ſcoptice, De Ethiope, vide quæ notavi ad Sat. 2. v. 23. & Sat. 6. v. 569. de Cygnis, Sat. 6. v. 164. Quibus adde quæ narrat Cæſ. Rhodig. lib. 9. cap. 3. atque, licet cantus eorum et pauciſſimis auditus, ab Æliano tamen auditum, &c.

Europen.

Europen. Canibus pigris scabieque vetustâ
Lævibus, & ficcæ lambentibus ora lucernæ, 35
Nomen erit pardus, tigris, leo; si quid adhuc est,
Quod fremat in terris violentiùs. Ergo cavebis,
Et metues, ne tu sic Creticus, aut Camerinus.
His ego quem monui? Tecum est mihi sermo,
Rubelli

Plance. Tumes alto Drusorum sanguine, tanquam
Feceris ipse aliquid, propter quod nobilis esses; 41
Ut te conciperet, quæ sanguine fulget Iuli,
Non quæ ventoso conducta sub aggere textit.
Vos humiles, inquit, vulgi pars ultima nostri, 44
Quorum nemo queat patriam monstrare parentis.

Europam. Inertes canes & glabri veteri impetigine atque aride lampadis os lambentes nominabuntur pardus, tigris, leo, & si quipidam est insuper in terris quod frendeat vehementius. Itaque vide ac time ne tu hoc modo Creticus vel Camerinus appelleris. Ecquem ego reprehendi istis sermonibus? Allognor te, Rubelli Plance, qui superbis excelsâ Drusorum origine, quasi egeris ipse quidpiam, ob quod fores illustris, ut te utero caperet quæ clara est Iuli stirpe, non verò quæ mercenaria contextit sub munimento ventis exposito. Vos infimam, postrema plebecula nostram

portio, quorum nullus possit ostendere natale solum patris sui;

ANNOTATIONES.

34. *Europen.*] Hæc Agenoris Phœnicum regis erat filia, cujus pulchritudine captus Jupiter, ut canit Ovidius *Metamorph.* 2. Fab. 13.

— *Sceptri gravitate relicta,*

Ille pater velleque deum, qui concutit orbem, Induitur faciem tauri, &c.

Inde abit ulterius, mediique per aquora ponti Fert pradam, &c.

Ab hac denominatam volunt aliqui eam orbis terrarum partem florentissimam, quam nos incolimus.

Scabieque vetustâ Lævibus.] Pilis præ scabie decidentibus.

36. *Pardus, tigris, leo.*] Bellæ truculentissimæ, atque feritate innata insignes, Plin. lib. 8. cap. 17. sic habet: *Panthera* (cujus mas est pardus) & *tigris macularum varietate prope sola bestiarum spectantur. Ceteris unus ac suus cujusque generis color est. Leonum tantum in Syria niger. Pantheris in candido breves macularum oculi.* Et capite præcedenti: *Leoni, inquit, præcipua generositas, &c.* Hinc per excellentiam *Sup* nuncupatur absolute ex Cœl. Rhodig. lib. 26. c. 19. Tigrin porro *tremendæ velocitatis animal* vocat Plin. cit. l. 8. cap. 18. de ferarum istarum indole plura quidem & mira vide citatis Plinii locis; A. Gell. lib. 5. cap. 14. Plutarch. de animantium comparatione, &c.

38. *Ne tu sic Creticus.*] Ne tu sic, Ironice, & nomine tenus dicare nobilis, ut canis piger & scabiosus vocaretur pardus, tigris, leo.

Creticus aut Camerinus.] Illustres Romani tum genere, cum virtutibus. Q. Metellus Creta subacta, *Creticus* est cognominatus. Publ. autem Sulpicius Camerinus cum Posthumio & Manlio missus Athenas a Senatu, ad describendas Solonis

aliarumque civitatum leges. Tit. Liv. Plutarch. in vita Pompeii Magni, &c.

39. *His ego quem monui.*] Quem vero his reprehensionibus peto & redarguo? inquit Saticus. Te nempe, o Rubelli.

Rubelli Plance.] Quidam legunt, *Blande*, alii *Plante*. Tacit. lib. 14. *Omnium ore, inquit, Rubellius Plantus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Julia familia.* Insequentibus notatur ejus vanitas & ambitio, quæ tamen eum fefellerit. Illic porro Lippius non *Plantus*, sed *Plancus* legit. Unde castigatiores libri hic habent *Plance*.

40. *Drusorum.*] Vide supra, & Sueton. in Tiber. Cornel. Tacit. *Annal.* &c.

42. *Ut te conciperet, quæ, &c.*] Ut nascereris, matre nobili e gente Julia, quæ orta est ab Iulo Ascanii filio: atque pari ac Nero gradu a Divo Augusto maternam originem traheres; ut habet Cornel. Tacit. lib. 13.

43. *Non quæ ventoso, &c.*] Non autem plebeia quædam mulier.

Ventoso conducta sub aggere.] Ad aggerem Tarquinii, ubi solebant plebeie mulieres telas texere. De illo aggere, vide Sat. 6. ad v. 587. Quidam legunt, *sub aere*, id est sub dio.

Conducta sub aggere textit.] Paupercula suam operam texendis telis locare solita, ad victum mercede obtinendum.

44. *Vos humiles, &c.*] Verba sunt Ribellii juvenis antiqua nobilitate superbientis & jactabundi.

Vulgi pars ultima.] Ego indigena & Romæ natus e clara stirpe: ac vos advenæ ac terræ filii, e parentibus aut obscuris aut ignotis oriundi.

ego verò Cecropides. *Salvus sis, atque diuturnâ ortus istius latitiâ frui: in infimâ plebeculâ disertum nihilominus Romanum reperies. Ille consuevit agere causas illisvisignari. De populo togato prodibit qui Juris difficultates explicet, ac legum ænigmata. Iste adolescens militiâ peritis perrexit ad Euphratem, et Aquilas observatrices Hollandi provisti. Tu verò nihil es præterquam Cecropida, et par Herma truncato. Nec enim aliâ quâpiam superas differentiâ, nisi quod hic habet caput è marmore, effigies autem tua spirat. Loquere ad me, progenies Trojanorum, ecquis muta animantia existimet nobilia, nisi sint animosa? Ita nimirum*

Ast ego Cecropides. Vivas, & originis hujus Gaudia longa feras: tamen ima plebe Quiritem Facundum invenies. Solet hic defendere causas Nobilis indocti. Veniet de plebe togata Qui Juris nodos, & legum ænigmata solvat. 50 Hic petit Euphraten juvenis, domitique Batavi Custodes aquilas; armis industrius: at tu Nil nisi Cecropides, truncoque simillimus Hermæ. Nullo quippe alio vincis discrimine, quàm quòd Illi marmoreum caput est, tua vivit imago. 55 Dic mihi, Teucrorum proles, animalia muta Quis generosa putet, nisi fortia? Nempe volucrem

ANNOTATIONES.

46. *Cecropides.*] Tam sum ego Romæ nobilis, quam qui Athenis originem ducebat a Cecrope primo illo Athenienſium rege, atque Athenarum instauratore: genus enim ad Cæsarem Augustumque refero. Vide supra.

Vivas, & originis hujus, &c.] Respondet Rubellio Poëta: diu frui tua nobilitate: verum ne propter eam nimis superbias. Sunt enim de plebe viri, quorum gesta virtutesque refulgeant: alii Bellatores, alii Jurisconsulti, quorum etiam opera non raro indigeant ipsi nobiles.

49. *De plebe togata.*] E viliori plebe. Vide Alconium, & quæ nos ad Sat. I. v. 96.

50. *Ænigmata.*] Intricatas & obscuras Juris quæstiones eruditorum & sapientum interpretatione indigentes. Agell, lib. 12. cap. 6. *Ænigmata Græci, inquit, veteres nostri quidam scriptos appellabant.*

Sp'vat.] Jurisperitos solutores vocat Hadr. Turnebus lib. 8. cap. 19.

51. *Hic petit Euphraten.*] Hic bello strenuus ad bellicas expeditiones etiam longinquas pergit, in Orientem usque, dum tu Romæ ac domi resides, o nobilis ignave.

Euphraten.] Quis non audivit fluvium hunc tam celebrem Mesopotamiam Babyloniamque rigantem? De eo jam ad Sat. I. v. 104.

Domitique Batavi Custodes aquilas.] It in præsidia a Romanis collocata ad continendos in officio Baravos, ne rebellent illi nuper a Domitiano subacti.

Batavi.] Populi ad Rhenum, quorum virtutem celebrat Cornel. Tacit. de German.

52. *Aquilas.*] Signa militaria Romanorum. Plin, lib. 10. cap. 4. *Aquilam, inquit, Romanis legionibus C. Marius in secundo Consulatu suo propriè dicavit — paucis ante annis sola in aciem portari capta erat: reliquia signa in castris relinquebantur:* (Lupi, Minotauri, Equi, Apri) ea Al-

rius in totum abdicavit, &c. Illa porro vel aurea vel argentea Aquilæ effigies hastæ suffixa erat, cujus ima pars in cuspidem definebat, quo facilis in terram adigi posset ac statui: nec movebatur nisi cum universus progrediebatur exercitus, Dion, l. 40. Hadr. Jun. l. 3. c. 2. Unde porro ejusmodi signum Romanis placuerit? An quod Jovem ferunt eo usum adversus Titanas? An quod eodem Jove contra Saturnum dimicante, Aquilæ augurio tanquam felici & fortunato regni visor evaserit? Vide & Veget. lib. 2. cap. 13. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 2. &c.

53. *Nil nisi Cecropides.*] Tu domi quidem nobilis, nec eruditione, nec factis clarus, solum habes nominis splendorem. Hoc autem quid?

Truncoque simillimus Hermæ.] Statuæ Mercurii, capite formato, cætera rudi. Sic enim vero tu genere es illustis, de cætero inglorius. *Effigies illæ marmoreæ, vel aeneæ, sine manibus erant, quales videmus in circo:* ver, Schol. Binæ vel ternæ dabantur de Republica bene meritis; & supra fores disponebantur. Thucyd. l. 6. Macrobi. l. 1. Saturn. c. 19. pariter refert simulacra Mercurii pleraque fingi quadrato statu, solo capite insignita. Mercurius autem Græcis ἑρμῆς dictus, seu quod esset interpres & nuncius Deorum, seu quod facundiæ præsit ac eloquentiæ.

54. *Vincis.*] Mutilatam illam Hermæ seu Mercurii imaginem non alia ratione vincis, quam quod tu vivis ac spiras, illa autem lapis aut metallum est.

56. *Teucrorum proles.*] O Rubelli, oriunde quidem & Julia gente, quæ ab Iulo & Æneâ Trojanis prodiit. Hi vero Teucri vocati sunt a Teucro Dardani regis Trojæ socero, qui & cum genere in Troade regnavit.

57. *Quis generosa putet, nisi fortia?*] Quis fortem equum dixerit, eo quod & fortibus ortus sit, si ipse non est fortis?

Sic laudamus equum, facilis cui plurima palma
Fervet, & exultat rauco victoria circo. 59
Nobilis hic, quocumque venit de gramine, cujus
Clara fuga ante alios, & primus in æquore pulvis.
Sed venale pecus Corithæ, posteritas &
Hirpini, si rara jugo victoria sedit.
Nil ibi majorum respectus, gratia nulla
Umbrarum: dominos pretiis mutare jubentur 65
Exiguus, tritoque trahunt epirhedia collo
Segnipedes, dignique molam versare nepotes.
Ergo ut miremur te, non tua, primum aliquid da,
Quod possim titulis incidere præter honores, 69
Quos illis damus, & dedimus, quibus omnia debes.

quod innere queam insignibus, præter laudes quas donamus ac donavimus his, à quibus habes cuncta.

ANNOTATIONES.

58. *Facilis cui plurima palma.*] Qui velocitate sua multas facile victorias parat in curuli certamine, in campo, in circo.

59. *Fervet.*] Seu ob fervorem cursus, seu ob ardorem animi actoris, seu denique ob insonantes spectantium plausus & acclamationes.

Rauco.] Acclamantes vociferando rauci fiunt.

Circo.] Sat. 3. ad. v. 65. & 223.

61. *Æquore.*] Ab æqualitate æquor appellatur, non tantum mare nullis motum ventis, sed & agri planities. Tull. 1. de Divin. n. 93. *Ægyptii*, inquit, et *Babylonii* in camporum patentium æquoribus habitantes.

Pulvis.] Horat. Ode 1.

Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse juvat; metaque fervidis
Evitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad Deos.

62. *Sed venale pecus Corithæ.*] Fortium equorum pulli, si degeneres fuerint, continuo venduntur, plaustrum trahendo adhibentur, aut versandæ in pistrino molæ.

Corithæ.] Equæ generosissimæ. Alii intelligunt gregem equorum qui alebantur ad Corithum Etruriæ oppidum & montem.

63. *Hirpini.*] Equi nobilissimi & victoris. Sunt etiam in Italia Hirpini montes, e quibus fuit Aufidus amnis Apuliæ. Malim de equo intelligere. Martial. lib. 3. Epigr. 62.

Hirpini veteres qui bene novit avos.

Quem locum explicans Justus Lipsius Centur. 3. Epist. 26. *Quis iste Hirpinus*, inquit, non e familia Rom. ne erres, (et si ea quoque fuit) sed equum intellige in circo nobilem et multarum palmarum. Nam ea etiam insania, ut stemma et proavos equorum talium quærent faciliarii,

assimamus equum permississimum, cui agili multiplex ardet palma, & victoria lætatur rauco amphitheatro. Quolibet ille de agro prodit, clara est, cuius illiusvis cursus præ cæteris, ac pulvis anterior in campo. At venditur Corithæ pulvis, atque Hirpino genitus, si infrequens victoria currui insedit. Nulla hic avorum habetur ratio, favor nullus manum. Posterius tardis pedibus, ac vertenda mole idonei, cognatur heros permutare mercede parvâ; atque plaustra deducunt attrita cervice. Itaque ne admiremur temetipsum, non tua; antea quidpiam exhibe,

atque inter se celebrarent. Et paulo post, *Clarissime lapis vetus*, quem Roma olim vidi et exscripsi. In medio virescit (conditor factionis Rufus) qui dextra baculum, sinistra pabulum tenet: extrinsecus duo sunt affilientes equicum gemina inscriptione; Aquilo, Nepos Aquilonis vicit CXXX. secundas tulit LXXXVIII. tertias tulit XXXVII. Altera, Hirpinus Nepos Aquilonis vicit CXIV. secundas tulit LVI. tertias tulit XXXVI. Habes itaque ipsum hic Hirpinum, atque adeo ejus avum Aquilonem.

Si rara jugo victoria sedit.] Si raro victor fuit trahens currum in curuli certamine.

64. *Nil ibi majorum respectus.*] Non attenditur quam fortes ac veloces extiterint equorum avi, sed quam ipsi nepotes generosi sint & pernices, quos fervare domini volunt; alias venales eos exponunt.

66. *Tritoque.*] Per jugum assiduam.

Epirhedia.] Plaustra, vehicula. Quint. lib. 1. cap. 5. *Romani suam hanc fecere vocem*, inquit, ex utraque aliena, *ἑπὶ*, Græca, et *rheda*. Gallica.

67. *Segnipedes.*] Βραδύπους. At sonipes dicitur equus valde celer.

Nepotes.] Plures codices habent, *Nepotis*; ut sit viri nomen pristinum Romæ celebratum habentis.

68. *Ut miremur te, &c.*] Ut te vere nobilem celebremus, potius quam laudemus tuam originem, majorum præclara gesta, quæ sunt extra te, & alia quæ te laudabilem non faciunt, ede ipse aliquid memoria dignum, quod majorum tuorum titulis adjungamus.

70. *Quibus omnia debes.*] De tuo nihil habens.

Ea sufficiant ad adolescentem, quem nobis rumor fert arrogantem, ac tumidum, atq; repletum Nerone cognato. Etenim infrequens fere sensus communis in ea sorte. At non probârim, ô Pontice, astimari te tuorum existimatione, ita ut nihil agas ipse ventura existimationis. Infelix est inniti laudi aliena, ut remotis fulcris labentia cadant culmina. Vitis in terram dejecta viduas ulmos exoptat. Sis bellator probus, probus tutor, ipse iudex incorruptus: ac si vocaberis aliquando testis negotii ancipitis & obscuri, quamvis jubeat Phalaris ut sis mendax, suadeatque falsum jurare, adhibito æneo tauro, grande scelus puta verecundia vitam antepone, atq; vita gratia pessumdare vivendi rationes,

Hæc satis ad juvenem, quem nobis fama superbum Tradit, & inflatum, plenumque Nerone propinquo. Rarus enim ferme sensus communis in illâ Fortunâ. Sed te censeri laude tuorum, Pontice, noluerim, sic ut nihil ipse futuræ 75 Laudis agas. Miserum est aliorum incumbere famæ, Ne collapsa ruant subductis tecta columnis. Stratus humi palmes viduas desiderat ulmos. Esto bonus miles, tutor bonus, arbiter idem Integer: ambiguae si quando citabere testis 80 Incertæque rei, Phalaris licet imperet ut sis Falsus, & admoto dictet perjurio tauro, Summum crede nefas animam præferre pudori, Et propter vitam vivendi perdere causas.

ANNOTATIONES.

71. *Ad juvenem.*] Rubellium, de quo sic Tacitus Annal. 14. Omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Julia familia — Ergo permotus hic Nero composuit ad Plantarum literas, consulere sibi et turbis seq; prave diffamantibus subtraheret, esse illi per Asiam avitos agros, in quibus tuta & inturbida juventa foveretur. Ita illuc cum conjuge Antistia, & paucis familiarium concessit.

72. *Plenumq; Nerone propinquo.*] De Cæsarum propinquitate superbientem. Nam Rubellius D. Augustum per maternam originem pari ac Nero gradu contingebat. Ex Tacit. Annal. 13.

Nerone.] de quo magis debuit erubescere, inquit vetus Schol. sane quidem, siue Tiberio Nerone, seu Nerone Cæsare Agrippinæ filio, utroq; horrendis moribus infami. Sueton. & ab hoc etiam amotus ipse. Tacit. cit. mox. Annal. 14.

73. *Rarus enim ferme sensus, &c.*] Raro sapiunt, qui ad magnas opes evecti,

Sensitivam patiuntur opes.

Sensus communis.] Intelligentia omnibus communis, vis & facultas animi, quæ de rebus exterioribus recte sentit & judicat: bene administrat, ac sapienter utitur.

In illa fortuna.] Superba, magna, divite,

74. *Te censeri laude tuorum.*] Non aliter cognosci & celebrari, quam majorum gloria.

75. *Pontice.*] Ad hunc etiam redit Poeta, quem initio compellat, & præcipue spectat in hac Satira.

Nihil ipse futura laudis agas.] Nihil agas quo a posteritate lauderis.

76. *Aliorum incumbere famæ.*] Pendere omnino ab existimatione majorum, & nulla niti virtute ac laude propriis.

77. *Ne collapsa ruant, &c.*] Subductis columnis tectum ruit, vitis ulmo separata serpit &

jacet; sic tu humilis & abjectus existimabere, subtracta aliena laude & fama, cui totus incumbis, perinde ac si tua foret.

78. *Viduas.*] Sic & ulmo maritari vitis dicitur, cum ei adjungitur, adhæret, innectitur: illique est amica, teste Isidoro, pariter & Plinio lib. 17. cap. 23. *Nobilis,* inquit, *vina non nisi in arbutis gigni, longo judicatur ævo: adeo excelsitate proficitur. Hac ratione & arbores eliguntur. Prima omnium ulmus. Et paulo post. Maritare nisi validas, inimicum, enecante veloci vitium incremento — Descedenda vitis aut palmes juxta suam arborem; aut circa proximam celibem.* Ex quibus vides ulmos, & cœlibes, & maritas, & viduas ratione vineæ appellari.

79. *Esto bonus miles.*] In omni conditione virtutem cole, capitis etiam periculo.

Tutor.] Pupillorum fidelis patronus ac defensor.

81. *Phalaris licet imperet, &c.*] Horat. lib. 3. Od. 3.

*Justum ac tenacem propositi Virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis Tyranni
Mente quatit solida.*

Phalaris.] Tyrannus in Sicilia, de quo vide notata ad Pers. Sat. 3, v. 39.

82. *Et admoto dictet, &c.*] Minitans dirum illud in tauro suo ardente supplicium, nisi obsequaris, & peje res.

83. *Pudori.*] Reverentiæ & observantiæ quam debes virtuti atque officio tuo.

84. *Vivendi perdere causas.*] Veritatem, honestatem, justiciam, aliasque virtutes, propter quas vivimus. Cic. Acad. q. asserit hominem natum ad nihil esse aliud quam ad honestatem. Part. 91. *Hominum genus ad honestatem natum.* Et de leg. 1. n. 28. *Nihil esse præstabilius, quam plane intelligi nos ad justiciam natos.*

Dignus

Dignus morte perit, cœnet licet ostrea centum
Gaurana, & Cosmi toto mergatur ahenò. 86
Expectata diu tandem provincia cùm te
Rectorem accipiet, pone iræ fræna modumque,
Pone & avaritiæ; misere inopum sociorum.
Ossa vides regum vacuis exhausta medullis. 90
Respice quid moneant leges, quid Curia mandet;
Præmia quanta bonos maneant, quam fulmine iusto
Et Capito & Numitor ruerint, damnante senatu,
Piratæ Cilicum. Sed quid damnatio confert,
Cùm Panfa eripiat quicquid tibi Natta reliquit?

condemnante, et Capito, et Numitor, Cilicum depradatores. Verùm quid prodest damnatio, quando Panfa auferit quodcumque Natta non abstulit?

Improbis necem meritis intor-
ris, quamvis sorbeat ostreas cen-
tum è Gaurò, ac perfundatur
integro Cosmi vale æneo. Quan-
do provincia dudum sperata
gubernatorem se assignando sus-
cipiet, irasundia adhibe fræna
& moderationem, adhibe eti-
am cupiditati. Misere pa-
peres socios. Cernis ossa Princi-
pum exsusta medullis inani-
bus. Animadvertite quid iura
prescribant, quid Senatus ju-
beat, quàm magna probis com-
moda reserventur, quàm aquo
tonitru prostrati sint, Curia

ANNOTATIONES.

85. *Dignus morte perit.*] Vitiōsus quisque mortuus est, non vivit. Hinc. Plin. lib. 13. cap. 3. adversus luxuriosos ait; *Quis non merito iudicet periisse tales?* Apocalyp. 3. *Nomen habes quod vivas, et mortuus es.*

Cœnet licet ostrea centum.] Et si laute vescitur, atque una cœna centum ostrea devorat.

Ostrea.] Vide Sat. v. 142.

86. *Gaurana.*] Optima nimirum, & ad Baias & lacum Lucrinum capta, prope Gaurum Campaniæ montem. Strabo lib. 5. & Plin. lib. 3. cap. 5. *Hæc litora, inquit, præter cætera in toto mari, conchylio & pisce nobilitantur.*

Cosmi.] Viri luxu famosi, unguentorum & odorum amantissimi. Vel Unguentarii. Martialis ejus meminit pluribus in locis.

Pastillos Cosmi luxuriosa voras.

Toto mergatur ahenò.] Plin. cit. l. 13. c. 3. *Jam non lini tantum, sed perfundi unguentis gaudens.*

87. *Expectata diu cum, &c.*] Cum Præfecturam obtinueris, ne populos vexes rapinis aut crudelitate. Cic. 3. de Offic. n. 21. *Detrahete aliquid alteri atque hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quam mors, quam paupertas, quam dolor.* Nam principio tollit convictum humanum et societatem.

89. *Sociorum.*] Provincialium jam receptorum in societatem populi Romani, antea tibi bellis ad inopiam redactorum.

90. *Ossa vides, &c.*] Principes ipsos regionis bonis omnibus spoliatos vides. Quidam hic moralem de mortuis regibus sententiam comminiscuntur, sed perperam, ut videtur.

91. *Quid moneant leges.*] Quas ad salutem civium, civitatumque incolumitatem, vitamque hominum quietam ac beatam conditas esse constat, ex Cic. 2. de leg. n. 11.

Quid Curia mandet.] Ne scilicet improbitate tua te Romanosque odiosos facias victis, sed ut contra temperantia & humanitate, sociis ama-

bile reddas Imperium Romanorum.

92. *Præmia quanta bonos maneant.*] Virtute insignes Præfectos, qui honoribus cumulantur. *Fulmine iusto.*] Gravi poena, iusta severitate.

93. *Et Capito et Numitor.*] Sociorum spoliatores graviter a Senatu multati.

Capito.] Cossutianus Capito, Tigellini gener, repetundarum accusatus a Cilicum legatis. Tacit. Annal. 16. *Is, inquit, præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thræseæ, quod ejus auctoritate concidisset, juvenis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant.*

Numitor.] De eo jam Sat. 7. v. 74. Alii legunt, Tutor, ut hic intelligatur Julius ille Tutor, Trevir, qui ripæ Rheni a Vitellio Imperatoris Præfectus legitur, apud Corn. Tacit. Hist. 4.

94. *Pirata Cilicum.*] Quasi prædones prædonum. Fuerunt enim Cilices, antequam a Pompeio coercerentur, piratica infames. Plutarch. in Pompeio.

Pirata.] Ita vocantur prædones marini, a dolis & artibus, quibus per mare vagantes prædas agunt. Coel. Rhodig. l. 11. c. 8. Aristoph. Schol. ait *πῦρας*, dici artes & dolos; unde nuncupentur Piratæ, οἱ κατὰ θαλάσσαν κακῶνργοι.

Cilicum.] Hi tenebant Asiæ minoris regionem maritimam, Syriæ affinem. E tribus Cappa pefsimis unum faciebant, teste Suida.

Sed quid damnatio confert.] Quid Provinciales spoliatos juvat damnatio spoliatoris, si vel malo Præfecto alter non melior succedit, perinde rapax, quod residuum erat emungens; vel Consul aut Prætor damnato spoliatore in ærarium publicum jubet inferri pecuniam, quam restitui oportebat spoliatis? Vide Sat. 1. v. 34. & seq. & v. 47. & seq.

95. *Panfa.*] Sumitur vel pro novo Præfecto, vel pro Consule aut Prætore, ut dictum.

Natta.] Præfectus prior. *Natta* discincti, i. e. luxuriosi & nequam meminit Pers. Sat. 3. v. 31.

Præ-

O Charippe, intueri buccinato-
rem ad tuos pannos, & modò
file. Insania est nautam amitte-
re post universa. Non erat
pridem luctus aequalis, neque si-
milis plaga detrimentorum, fe-
licibus tunc sociis, & jam sub-
actis. Tum abundabant ades
integra, magnusque aderat pe-
cunie cumulus, Pallium Laco-
nicum, murices Coi; atque ebur
Phidias spirabat, cum tabellis
Parrhasii, & statuis Myronis,
Polycleti etiam passim opus
multiplex. Vix erant mensæ
absque Mentoris calicibus. Illinc Dolabella prodiit, illinc etiam Antonius,

Præconem, Chærippe, tuis circumspice pannis, 96
Jamque tace. Furor est post omnia perdere naulum.
Non idem gemitus olim, nec vulnus erat par
Damnorum, sociis florentibus, & modò victis.
Plena domus tunc omnis, & ingens stabat acervus
Nummorum, Spartana chlamys, conchyliæ Coa,
Et cum Parrhasii tabulis signisque Myronis, 102
Phidiacum vivebat ebur, necnon Polycleti
Multus ubique labor; raræ fine Mentore mensæ.
Inde Dolabella est, atque hinc Antonius, inde 105

ANNOTATIONES.

96. *Præconem, Charippe, &c.*] O Chærippe
Provincialis, quære præconem qui sub hasta ven-
dat tuos pannos, & reliquam supellestiliæ, ne
alter prædo rapiat, neque de priori conqueraris,
sine ullo fructu, imo cum nova impensa navi-
gando Romam, ad eum accusandum, nihilque
de ablatis recipiendo. Vel sensus est: dum vi-
des quæ tua sunt, vendi ac tibi perire, file tamen,
ne quid gravius etiam patiaris ab iniquo Præto-
re, vel Præfecto.

97. *Furor est post omnia perdere Naulum.*] Me-
taphora a Navarcho, quo perditis naufragio bo-
nis ac mercibus universis, etiam amittit merce-
dem quæ solvi debebat pro vectura & navigatio-
ne. Sensus est hic; sulte ageres, si ereptis a
Præfecto bonis, novos sumptos frustra faceres, e
Cilicia aut alia regione longinqua Romam pe-
tendo, ubi etsi damnetur spoliator, non reddun-
tur bona spoliatis.

Naulum.] Ναύλον, pretium navigationis.

98. *Non idem gemitus olim, &c.*] Cum ab ho-
stibus nobis ac victoribus detrimentum in bello
quondam capiebant, vix erat quod quererentur,
at illi modo victi, & in nostram admissi societa-
tem & amicitiam certe merito queruntur, quo-
ties vexantur a Præfectis.

Nec vulnus erat par.] Tunc enim opulentis
auferebantur superflua; sed nunc egenis eripi-
untur necessaria.

101. *Spartana chlamys.*] Purpureæ vestes e
Sparta & Insula Co. Chlamys est proprie palu-
damentum seu vestis militaris.

Spartana.] Sparta urbs Peloponnesi, antea La-
cedæmon vocata, celebris virtute civium, & Ly-
curgo Legislatore. Ad proximum huic Tæna-
rum Promontorium murex piscis bene multus
capiebatur, e cujus succo fiebat color purpureus.

Conchyliæ Coa.] Purpura e Conchyliis seu mu-
ricibus, & bombycinæ vestes in ea Ægei maris
insula fabricatæ, & tinctæ. Vide Sat. 3. ad
vers. 81.

102. *Parrhasii.*] Pictor ille insignis Ephesi

natus, cujus cum Zeuxide certamen, & alia quæ-
dam narrat Plin. lib. 35. cap. 9, & 10. nimirum
Zeuxis fefellerat aves ad pictas uvas advolantes:
at Parrhasius ipsum fefellerit Zeuxidem picto lin-
teo, quod hic removeri non sine risu & pudore
postulavit. Quintil. lib. 12. cap. 10. Zeuxis
inquit, luminum umbrarumque invenisse rationem,
Parrhasius examinasse subtilius lineas tradi-
tur ————— Molliora supradictis Myron
fecit. Diligentia ac decor in Polycleto supra
ceteros; Deorum tamen auctoritatem non exple-
vit ————— Quæ Polycleto defuerunt
Phidias habuit, quanquam Diis quam hominibus
effingendis melior artifex, &c.

Myronis.] Hic statuarius fama notus. De ejus
ex ære bucula, quam & vituli adibant, ac tauri,
vide Auson. Epig. 57. & seq.

103. *Phidiacum vivebat ebur.*] Erant etiam
imagines ex ebore, Phidiæ manu tam artificio-
se sculptæ, ut spirare credideris. Martial. Lib.
3. Epigram 35.

Artis Phidiacæ toreuma clarum,

Pisces aspicias: adde aquam, natiabunt.

Polycleti.] Etis ingeniosus admodum fuit Sta-
tuarius. De eo vide Ælian. var. histor.

104. *Mentore.*] Plin. Lib. 33. c. 11. L. Crassus
Orator duos scyphos Mentoris arte calatos sester-
tius centum emit. Martial. Lib. 9. Epigr. 41.

Inserta phialia Mentoris manu ducta

Lacerta vivit, & timetur argentum.

Et lib. 9. Epigram. 60.

Pocula Mentoreæ nobilitata manu.

105. *Inde Dolabellæ est, &c.*] Hæ tantæ Pro-
vincialium opes dederunt occasionem rapinis
Dolabellæ, Antonii, Verris, &c.

Dolabella.] Qui Proconsul Asiam deprædatus
est, accusante vero M. Scauro fuit damnatus.

Antonius.] C. nimirum Antonius, qui a
Censoribus Senatu motus est, quod socios in
Achaia spoliasset: accusatus a Cæsare, Vetus
Schol. Pædian. &c.

Sacrilegus Verres. Referebant navibus altis
Occulta spolia, & plures de pace triumphos.
Nunc sociis juga pauca boum & grex parvus e-
quarum,

Et pater armenti capto eripietur agello :
Ipsi deinde Lares, si quod spectabile signum ; 110
Siquis in ædícula Deus unicus. Hæc etenim sunt
Pro summis : nam sunt hæc maxima. Despicias tu
Forfitan imbelles Rhodios, unctamque Corinthum

fortasse contemnas inertes Rhodios, & jure Corinthum asperneris

illinc sacrorum violator Verres.
Conditas profundis navibus ex-
uvias reportabant, ac plurimos
de otio triumphos. Jam sociis
juga boum non multa, & ar-
mentum equarum exiguum, at-
que gregis parens abducentur
post ablatum agrum: Penates
etiam postea: si quadam imago
speciosa; si nomen aliquod resi-
duum in sacello. Enimvero
putantur ea pro maximis & ea
quippe habentur precipua. Tu

ANNOTATIONES.

106, Verres.] Siciliae Prætor dicam, an præ-
do, qui nec templis, nec ullis rebus sacris pe-
perci. Cic. passim, tot in eum actionibus.

107. Occulta.] Furta scilicet occultantur; at
acquisita jure belli spolia palam ostenduntur.
Porro hic alii produci aiunt ultimam syllabam
ob sequentes duas consonantes, alii legunt, oc-
ulta & spolia. Virgil.

—— Date tela, scandite muros.

Plures de pace triumphos.] Hi plura de pacatis
& amicis Pop. Rom. regionibus spolia revehe-
bant, quam alii de rebellibus, aut de hostibus in
bello.

109. Pater armenti.] Taurus, vel equus ad-
missarius generando destinatus.

110. Lares.] Vide supra v. 14. annotat.

111. Deus unicus.] Simulacrum aliquod u-
num a præcedentibus Præfectis relictum, nec-
dum furto ablatum:

Hæc etenim sunt pro summis, &c.] Vel simpli-
citer, pauca hæc residua inopibus magna cen-
sentur. Vel, graviora hæc scelera gravioribus
sceleratis reservantur. Vel ironice, hæc summa
non pertinent ad tenues Provinciales, sed potius
ad summos viros, & ea proinde Romani re-
rum domini auferre debent.

112. Despicias tu, &c.] O Provinciæ Re-
ctor & Præfecte, impune quidem vexare po-
teris fractas deliciis nationes, at non ita belli-
colas.

213. Imbelles Rhodios.] De Insula & urbe
Rhodo multa jam notavimus, ad Sat. 6. vers.
296. Rhodios opibus abundantes ac volup-
tibus enervatos a pristina virtute descivisse,
inter alios testatur Athenæus lib. 3. cap. 2. ubi
mollitiem eorum perstringens, ait, quamvis
apud illos cautum lege sit, ne quis radatur,
violatæ legis tamen reum neminem agi,
quandoquidem radantur omnes. Et Coel. Rho-
dig. lib. 19. cap. 6. Citharæus Stratonicus, in-
quit, Rhodios predicabat esse albos Cyrenæos, &
procuram civitatem, cum illos animadverteret
spatanas & thermopotas, id est, fluere deliciis,
& salidum bibere. Idem lib. 29. cap. 24. Sig-

norum ad septuaginta tria millia Rhodi fuisse
refert.

Unctamque Corinthum.] Luxui deditam,
quod vitium opes ac rerum abundantium sequi
solet. Urbs illa in medio fere Isthmi Pelopon-
nesiaci ædificata, duplici utrumque portu com-
moda, hinc mare Ægeum, illinc Ionium spe-
dat; unde Bimaris vocatur Horatio lib. 1. Ode
7. & Ovid. Fast. 4. Dives Homero, Empori-
um Thucydidi, decus Floro, torius Græciæ lu-
men Ciceroni celebratur: Quin & de Corintho
Solem Neptunumque contendisse, fabulati sunt.
Tam felix ut fervorum miriadas sex & quadra-
ginta habuerit, teste Athenæo l. 6. cap. 20. Cæ-
terum Corinthios variis libidinum generibus
turpes vel unus Apostolus in suis ad eos Epistolis
satis indicat. Adde confectum a Græcis vocabu-
lum, κορινθιακά, quod significabat, scortari
& lenocinari. Coel. Rhodig. lib. 19. cap. 6. pu-
tres Corinthios appellat. Erasmi. Chiliad. 1.
Cent 4. adag. 1. non cuius licet adire Corinthum,
ex Strab. lib. 8. & Gell. lib. 1. cap. 8. explicat
de præcipiti in luxuriam civitate, deque tot ibi
libidinum illecebris, quas aut soli vincant virtu-
te præstantes viri ulro oblatas; aut in quas tan-
tos facere sumptus non queant nisi valde opulen-
ti. Hinc illud Demosthenis ab Laide deterriti,
tanti panitere non emo. Vide Coel. Rhodig. lib.
21. c. 25 & 26. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 15.
Athen. lib. 13. c. 4. refert, pro gravissimis re-
bus meretrices Corinthi supplicare Diis solitas;
votumque solemne Corinthiorum fuisse, addu-
cturos se Veneri aliquot meretrices. Ibid. cap.
præced. fit mentio scorti illius famosi, Laidis
nempe, de qua mox. Demum, Corinthus in
magnam elata potentiam simul & superbiam,
qua nec Romanæ urbi cederet, inde bellum, &
e bello exicidium sibi comparavit, anno ante
Christum 146. E liquefactis & confusis in urbis
incendio metallis factum est illud æs, quod Co-
rinthium vocant ac mire laudant veteres. Justin.
lib. 34. Plin. lib. 34. cap. 2. Illa tamen postea
restaurata fuit.

Despicias

unguentis delibutam. Nam quid agent tibi juvenes resina lavigati, & glabra nationis universa crura? Aspera fugienda est Hispania, axis Gallorum, atque ora Illyrii. His etiam indulge messoribus, qui frumento replent civitatem ludis Circensibus ac Theatralibus occupatam. Et verò quam illic duceres mercedem noxam tam atrocis, quandoquidem Marins paulò ante cingulum ademisse Afris inopibus? Cavendum precipue ne grave damnum inferatur strenuis ac arumnosis. Quamvis auferas quicquid ubicumque est auri & argenti, dimittes clypeum & enssem, telumque, & cassidem. Denudatis arma restant.

Despicias merito. Quid refinata juvenus, Cruraque totius facient tibi lævia gentis? 115
Horrida vitanda est Hispania, Gallicus axis, Illyricumque latus. Parce & messoribus illis, Qui saturant urbem, circo, scenæque vacantem. Quanta autem inde feres tam diræ præmia culpæ, Cum tenues nuper Marius discinxerit Afros? Curandum in primis, ne magna injuria fiat 121
Fortibus & miseris: tollas licet omne quod usquam est

Auri atque argenti; scutum gladiumque relinques, Et jacula, & galeam. Spoliatis arma supersunt.

& argenti, dimittes clypeum & enssem, telumque, & cassidem.

ANNOTATIONES.

114. *Quid refinata juvenus.*] Ita legendum, non ut quidem male, *quid enim refinata*, ne duæ syllabæ natura longæ invitis omnibus corripiantur. Quod bene monet Hadr. Turneb. lib. 13. cap. 19.

Refinata juvenus.] Per molliem pilos & cruribus resina vellens. Clemens Alex. Pædag. id πῶν vocat, & damnat ejusmodi cinædos vultus & glabros. Plin. lib. 14. cap. 20. *Arborum*, inquit, succo manantium picem resinamque, alia ortam Oriente, alia in Europa ferunt... optimam terebinthi ac tenuissimam fundunt... Arabica alba est, acri odore: Judæica collosior, atque odoratior: Syriaca Attici mellis similitudinem habet: Cypria melleo colore, & carnosa, omnes antecedit: Colephonia præter cæteras fulva, si teratur alba fit... Resina omnis oleo dissolvitur, aut creta: pudetque confiteri, maximum jam honorem ejus esse in evellendis ab virorum corporibus pilis.

115. *Lævia.*] Polita, glabra; seu refina, seu ferro depilata, quod Græci vocant παρατίλλω, detractis vultella pilis.

116. *Horrida vitanda est Hispania.*] Vide ne laceßas Hispanos, Gallos, Illyrios. Nam hi vel re constanter accusarent apud Senatum, vel ipsi se armis ulciscerentur.

Hispania.] Hanc Europæ quasi caput occupantem armis semper valuisse omnes norunt. Uni vero Numantini Romanorum exercitus ac Duces per annos viginti fatigarunt. Hinc Cic. pro Murena duos terrores Imperii Romani Carthaginem & Numantiam vocat. Vide Flor. l. 2. c. 18.

Gallicus.] Gallorum virtus Romanis non cognita solum, sed tormidata jure fuit, post urbem direptam incensamque, ac tantum non captam arcem Capitolinam: & postquam domiti sunt, tot etiam defectiones sub Augusto, Tiberio, Othone, Vitellio, &c.

Gallicus axis.] Seu quod respectu Italiæ Galli ad axem, id est, Polum Arcticum & Septentrionem vergunt, seu quod e curribus in bello decertarent.

117. *Illyricumque latus.*] Sclavonia regio aspera montibus, in longum porrecta, secundum litus Adriatici maris Italiæ adversum: quæ pars olim Illyrici; Synecdoche. De populorum ejus ferocitate vide Flor. lib. 2. cap. 5. Legatorum Romanos securi percutere ausi, Præfectos navium igne etiam combusserunt. Deinde subacta vix tamen quieverunt. Flor. lib. cit. cap. 13.

Parce & messoribus, &c.] Afris quos mox nominat: ab his enim petebatur frumentum & annona nutriendis Romanis, Plin. lib. 5. cap. 4. in Africa proprie dicta regionem ducentorum quinquaginta millium passuum circuitu, laudat, fertilitatis eximie, cum centesima fruge agricolis sæcens reddente terra. Porro ibidem æmula Romæ Carthago pridem, & unius Annabalis memoria terrorem habet. Ergo & his parcendum duplici nomine.

118. *Urbem, circo, scenæque vacantem.*] Romam spectaculis impense deditam. Vide Sat. 3. v. 223. Hic porto observa falsam in Romanos ironiam.

119. *Quanta autem inde feres, &c.*] Quod si velis spoliare Afros, quantula ferres ab illis jam exhaustis spolia?

Culpa.] Injustæ vexationis sociorum.

120. *Marius.*] Priscus ille, Africæ Proconsul, de quo Sat. 1. vers. 49.

Discinxerit.] Abstulerit omnia, ad zonam usque. Vel spoliavit vestimentis, atque adeo prius discinxerit.

Afros.] Scilicet proprie dictos, & Carthaginienses. Vide Sat. 7. v. 149. & Sat. 10. v. 148.

122. *Fortibus, et miseris.*] Hi enim si ad desperationem adigantur, extrema tentant, & nihil non audent.

Quod

Quod modò proposui non est sententia : verùm
 Credite me vobis folium recitare Sibyllæ. 126
 Si tibi sancta cohors comitum ; si nemo tribunal
 Vendit acerscomes ; si nullum in conjugè crimen ;
 Nec per conventus, nec cuncta per oppida curvis
 Unguibus ire parat nummos raptura Celæno : 130
 Tunc licet à Pico numeres genus : altaque si te
 Nomina delectant, omnem Titanida pugnam
 Inter majores, ipsumque Promethea ponas :

nes, inter avos colloca totum certamen Titanum, atque ipsum Prometheum :

ANNOTATIONES.

125. *Quod modo proposui.*] De rebellaturis Afris, ac libertatem vindicantibus.

Non est sententia.] Non unus hic est sensus. Vel, non est mea mens & opinio tantum, sed varicinium est. Vel, non est mea voluntas ut rebellent Afris; vel, non est sententiarum vanus strepitus & fabulosum commentum, ut cum Petronio loquar : seu non sunt nuda verba : *In sententia quippe solet interdum aliquid esse falsi, at verum est oraculum ;* ut scribit vetus Schol. Vel, quod per digressionem velut proposui, non facit ad quæstionem, ac institutum de vera nobilitate disceptationem, fateor ; at nihilo minus est certum, quam Sibyllæ oraculum. Nam dubio procul illi Romanorum Imperium detredebant, & armis se in libertatem asserent, si ulterius a Romanis Præfectis opprimantur.

126. *Folium recitare Sibyllæ.*] Ex annotatis Sat. 7. ad vers. 101. Antiqui ante inventam chartam scribebant in foliis palmarum, pariter & Sibylla sua responsa. Varro. Hinc. Virgil. Æneid. 3.

Quæcumque in foliis descripsit carmina virgo, &c. Et Æneid. 6.

Folii tantum ne carmina manda,
Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.

Sibyllæ.] Cumanæ, in cujus libris continebatur fatum imperii Romani. Vide quæ fuse notavi, Sat. 3. v. 3.

127. *Si tibi sancta cohors, &c.*] Si nullum admittis in familiam, aut clientelam, qui non sit probus & sanctis moribus.

Si nemo tribunal vendit.] Si familiarium tuorum nemo judicis, te prætoris, ac favorem tuum vendit, & pacta mercede conciliat, te conivente, sive puer in deliciis habitus, sive uxor imperiosa & avara.

Tribunal.] Sella est Judicis. Meton. usurpatur pro sententia lata a Judice in tribunali sedente & jus reddente.

128. *Acerscomes.*] Ακερσικόμεας Dorice pro ακερσικόμεας, dicitur is qui comam non tondet,

Quod mox enuntiavi, non est sententia ; ac si habeto te me narrare vobis folium Sibyllæ. Si tibi est comitatus familiarium incorruptus ; si nullus intonsus venundat tribunal ; si nulla in uxore noxa, neque per congregationes, neque per urbes singulas prompta est currere uncis unguibus, velut Celæno, pecuniam ablatura : tum potes originem trahere à Pico. Ac si tibi placent excelsa appellationes,

ab α privatio, κίρσο, tondeo. & κόμην, coma, Apollinis est epithetum, & Bacchi. At hic puer est catamitus, bene comptus & capillatus, quales amabant veteres illi, & Præfecti secum in Provincias ducebant.

Si nullum in conjugè crimen.] Si a conjugè ab sit avaritia, cupiditas.

129. *Nec per conventus.*] Juridicos nimirum, & loca judicis exercendis destinata, & per regiones constituta a te Provinciæ Rectore.

130. *Nummos raptura.*] Sub viri auctoritate a litigantibus exigens pecuniam, sine ulla ratione & modo, instar Harpyæ insatiabilis. Marcial. lib. 2. Epigram. 56.

Gentibus in Libycis uxor tua, Galle, notatur Immodica fædo crimine avaritia.

Celæno.] A voce Græca Κελανός, atrum & nigrum significante, appellatam aiunt unam ex Harpyis. Virgil. Æneid. 3.

Una in præcelsa consedit rape Celæno, &c.

Virginei volucrum vultus, fædissima ventris Proluvies, unæque manus, &c.

131. *Pico.*] Qui Saturni filius, Fauni pater fuit, ac primus Aboriginum rex & Latinorum. Virgil. Æneid. 7. Dionys. Halic. lib. 1.

132. *Omnem Titanida pugnam.*] Titanas omnes & Gigantas, qui Diis inferre bellum ausi, nomen suum tam celebre reddiderunt. Ovid. Metam. 1.

Titanida.] Appositum est : id est, historiam & familiam Titanum, qui pugnarunt adversus Saturnum, ac debellarunt : deinde adversum Jovem, a quo tandem victi vix ac superati fuere. Porro Titan filius erat Cæli & Væstæ, ut aiunt, frater Saturni natu major : ab illo geniti Titanes vocati sunt. Vide Cæli Rhodig. lib. 7. cap. 14. & 19. ac seq.

133. *Promethea.*] Iapeti filium, Deucalionis patrem, qui e luto hominem finxit, ignem cælo surripuit ac in terras detulit. Vide Sat. 4. vers. 133. & seq.

De

avi patrem deduc tibi e quo-
vis liberis codice. Si vero
prorum trahis ambitio & cu-
piditas, si virgas rumpis in cru-
ore amicorum, si gaudes secu-
ribus fatigato carnifice obrusis:
jam tum adversum te inflat
majorum etiam nobilitas, &
lampadem accensam portat ad
turpia. Qualibet mentis labe
eo graviores in se noxam com-
plectitur, quo sublimior estima-
tur is qui delinquit. Quorsum
mihi jactas nobilem te, assue-
tum adulterinos codicillos obfig-
nare in fanis quæ tuus avus ex-
traxit, & coram effigie trium-
phali tui patris? Quorsum, si
nocte machatus abscondis ca-
put obvelatum Santonico teg-
mine? Secundum avorum ci-
neres & ossa curru citato vehi-
tur obesus Damasippus; ipseque Consul, ipse, inquam, rotas cohibet multo vinculo:

De quocunque voles proavum tibi sumito libro.
Quod si præcipitem rapit ambitus atque libido,
Si frangis virgas sociorum in sanguine, si te
Delectant hebetes lasso lictore secures:
Incipit ipsorum contra te stare parentum
Nobilitas, claramque facem præferre pudendis.
OMNE animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto major, qui peccat, habetur.
Quo mihi te solitum falsas signare tabellas
In templis, quæ fecit avus; statuamque parentis
Ante triumphalem? Quo, si nocturnus adulter
Tempora Santonico velas adoperta cucullo?
Præter majorum cineres, atque ossa volucris
Carpento rapitur pinguis Damasippus; & ipse,
Ipse rotam stringit multo sufflamine Consul:

Statuamque parentis ante triumphalem. Quam
dedecoras tuis criminibus.

ANNOTATIONES.

134. De quocunque voles, &c.] Ex iis quo-
rum nobilitas maxime celebratur in historicarum
monumentis, & quibuscunque Scriptoribus &
libris; unde voles, gloriosum tibi compinge
stemma.

136. Si frangis virgas, &c. Si summis Ma-
gistratibus fungens, crudelis fueris, jubendo im-
maniter cædi locios, vel etiam obruncari; at-
que id frequentius.

Virgas.] Supra ad v. 23.

137. Lictore.] Vide Sat. 3. v. 128.

138. Contra te stare.] Degenerem te damnando
& abdicando.

139. Claramque facem præferre pudendis.] Ut
clarius innotescat indignitas ac turpitudine tua,
& majori te pudore suffundat. Sallust. Bell. Ju-
gurth. Majorum gloria posteris lumen est, neque
bona neque mala eorum in occulto patitur.

140. Animi vitium.] Cicer. Parad. 3. Pravi-
tates animi vitia recte dicuntur.

141. Quanto major qui peccat.] Sic Sapient.
cap. 6. Judicium durissimum his qui præsumunt fiet.
Exigua enim conceditur misericordia: potentes au-
tem potenter tormenta patientur.

142. Quo mihi te solitum, &c.] Quo pacto,
qua ratione, qua fronte nobilem te dicis, si sis
fraudulentus, adulter, &c. Hæc vero Satiricus
ait, κατὰ νόμῳ, ut monet vetus Schol.

Falsas signare tabellas.] Vide Sat. 1. v. 67.

Falsas tabellas.] Suppositum testamentum, ali-
udve instrumentum falso confectum.

143. In templis.] In his obsignabant, quo loci
sanctitas fidei ac religionis in negotio servata
Judex & testis foret.

Qua fecit avus.] Ergo tam tu nequam &
impius, quam tui majores boni ac religiosi ex-
titere.

Statuamque parentis ante triumphalem.] Quam
dedecoras tuis criminibus.

144. Quo, si nocturnus, &c.] Quo etiam, mo-
do te nobilem jactas, si noctu vagaris ad per-
petranda flagitia?

145. Tempora Santonico velas, &c.] Præ pu-
dore: Nam vel impudentissimi flagitium pa-
trantes abscondant se, & cupiunt non agnosci.

Santonico cucullo.] Vetus Schol. Birro Gallico,
galero fusco, qualem ferunt & conficiunt Sonto-
nes Aquitanie populi in Gallia. Bardocucillum
vocat Martialis lib. 1. Epigram. 54. & lib. 14.
Epigram. 128.

Gallia Santonico vestit te bardocucullo.

Cucullo.] Martialis lib. 5. Epigram. 14.

Cucullo prospicit caput testis.

146. Præter majorum cineres, &c.] Transiit
Satiricus ad alia nobilium vitia. Et jam culpam
affectatum ab eis, Neronis exemplo, aurigandi
studium.

Majorum cineres.] Sepulcra juxta Flaminiam
Launamque viam frequentia. De quibus vide
Sat. 1. vers. ult.

147. Damasippus.] Ficta vox e duabus Græ-
cis, δαμαζω domo, & ἵππος equus: in aliis
codicibus pro Damasippo, legitur Lateranus.

148. Sufflamine.] Est vinculum seu retinacu-
lum, ne præcipes in descensu rotæ rhedam ac
jumenta abripiant & vexent. Scilicet inter ro-
tarum radios immittitur sufflamen, dum elivum
descendere cœperit vehiculum.

Nocte

Nocte quidem; sed luna videt; sed sidera testes
Intendunt oculos. Finitum tempus honoris 150
Cum fuerit, clarâ Damasippus luce flagellum
Sumet, & occursum nusquam trepidabit amici
Jam senis, ac virgâ prior innuet, atque maniplos
Solvat, & infunder jumentis hordea lassis.
Interea dum lanatas, torvumque juvenum 155
More Numæ cædit Jovis ante altaria, jurat
Hipponam, & facies olida ad præsepia pictas.
Sed cum pervigiles placet instaurare popinas,
Obvius assiduo Syrophœnix udus amomo
Currit, Idumææ Syrophœnix incola portæ, 160
Hospitis affectu Dominum, regemque salutat,
Et cum vœnali Cyane succincta lagenâ.

*Judas, eumque hospitis studio salutat dominum ac regem: occurrit quoque Cyane præcincta, cum am-
pullâ vini vœnum expositi.*

*Noctâ certè; at Luna spectat,
sed enim astra in testimonium
advertunt lumina. Quando spa-
tium magistratus finem habue-
rit, lucente die Damasippus vir-
gam accipiet, nec timebit un-
quam incidere in familiarem
jam vetulum: atque prior fla-
gello signum dabit, ac resolvet
fœni fasciculos, & fatigatis e-
quis hordeum proponet. Interim
cum lanigeras oves ac taurum
petulantem ritu Numæ ad Jovis
aras mactat, jurat Hipponam
ac vultus adumbratos in stabu-
lis satentibus. At quando no-
cturnas libet tabernas reparare,
obviam illi properat Syrophœnix
continuo madens amomo, Syro-
phœnix habitans ad portam*

ANNOTATIONES.

149. *Nocte quidem.*] Dum is est Consul, præ-
pudore ac reverentia dignitatis, non nisi clam &
nocte mulionis ac rhedarii munus obit.

Luna videt.] Luna scilicet aliæque sidera spe-
ctant indignitatem istam ac turpe studium.

150. *Finitum tempus honoris Cum fuerit.*] Vi-
lem aurigandi artem resumet, atque utante, af-
fectabit statim finito consulari; id est, post bien-
nium: nec enim erat perpetua Romæ Magi-
stratuum potestas. Durabat Consulatus annos
duos; Dictatura paucos interdum menses, aut
etiam dies.

151. *Flagellum.*] Ad agendos equos.

153. *Senis.*] Ob ætatem & gravitatem reve-
rendi.

Innuet.] Salutando velut, ac se ostentando
aurigandi peritum.

Maniplos solvet.] Ad pabulum jumentis dan-
dum, & omnia vilis agaloni implendo officia.

156. *Numa.*] Religiosi Imperatoris, qui &
ipse sacra multa obibat. Vide Sat. 3. v. 12. &
138. & Tir. Liv. lib. 1. &c.

157. *Hipponam.*] Quam in primis colit, quip-
pe equorum & aurigandi studiosus, jumentorum
Deam. Quidam legunt, *sola Hippo*: contem-
dunt alii legendum, *solum Eponam*: præ cæteris
autem Hadr. Turneb. l. 24. c. 4. lectionem hanc
asserit e pulverulentis, ut ait, bibliothecarum
Juvenalibus; item ex Prudent. Plutarch. & Apul.
Favet vet. Schol. Alii tamen malunt, *Hipponam*,
tum ob vocis originem, tum quod Tertull. Apo-
loget. Deam equorum *Hipponam* vocat. Vide
Coel. Rhodig. lib. 21. cap. 24.

Facies olida ad præsepia pictas.] Imagines Nu-
minum jumentis propitiarum in equili appictas
Apul. Metamorph. 3. sub finem: *In medio sta-
bulo Eponæ simulacrum, &c.*

Præsepia.] Præsepe seu præsepium dicitur pro-
prie alveus, in quem jumentis affunditur horde-
um, aut avena in stabulo.

Olida.] Ob sterces, fimum, odoremque ju-
mentorum.

158. *Sed cum pervigiles, &c.*] Jam nobiles in-
fectatur, quod popinas frequentent, & luxuriæ
dent operam, ac gulæ, &c.

Cum pervigiles placet instaurare popinas.] Cum
vero Damasippus, omissa aurigatione, repetit
cauponas, in quibus die nocteque helluatur.

159. *Obvius assiduo, &c.*] It obviam invitans
& blandimentis alliciens hominem, a quo lu-
crum sperat.

Syrophœnix.] Unguentarius quidam, ita di-
ctus a Syria & Phœnicia minoris Asiæ regioni-
bus, e quibus optima unguenta accersebantur.

Amomo.] Unguento ex amomo. Vide Sat. 4.
v. 108.

160. *Idumææ Syrophœnix incola portæ.*] *Idumæa*
Syriæ pars erat Judææ finitima. Nomen habet
ab Elai, qui & Edom vocatus est. Synedochē.
Hic intelligitur Judæa Romæ porta, sic dicta,
quod per eam ingressi sint Titus & Vespasianus,
de subactis Judæis triumphantes.

161. *Hospitis affectu.*] Eo affectus, quo solent
hospites invitari & excipi: crebris nimirum
prensationibus & verborum illecebris, ut exiis
quæstus fiat.

Dominam, regemque salutat.] Per adulatio-
nem vocat dominum, regem, &c. Vel ex more
veterum ignotos salutantium, ut quibusdam pla-
ceret. Martial. l. 1. Epigr. 113.

Cum te non nossem, dominum regemque vocabam:
Cum bene te novi, jam mihi Priscus eris.

162. *Cyane.*] Tabernaria quæpiam: *succin-
cta*, ad expeditius ministrandum.

Defensor

Noxa patronus mihi responde-
bit; Nos adolescentes illa etiam
eximus. Concedo. Nimirum ces-
sasti: neque praterea culpam
retinisti. Brevis daret quod
fate moliris. Nonnulli errores
debent rescindi cum primâ
barbâ. Indulgentiam da ju-
venibus. At Damasippus ad ea
thermarum pocula, & inscrip-
ta vela pergit, aptus militia
Armenia ac propugnandis Sy-
riae fluminibus, & Rheno, & Danubio. Neronem servare

Defensor culpæ dicet mihi: Fecimus & nos
Hæc juvenes. Esto; desisti nempe, nec ultra
Fovisti errorem. Breve sit quod turpiter audes. 165
Quædam cum prima refectentur crimina barba.
Indulge veniam pueris. Damasippus ad illos
Thermarum calices, inscriptaque lintea vadit,
Maturus bello Armeniæ, Syriæque tuendis 166
Amnibus, & Rheno, atq; Istro. Præstare Neronem

ANNOTATIONES.

163. *Defensor culpa dicet, &c.*] Aliquis erro-
rem excusaturus, dicet forte: indulgendum Da-
masippo, quod ipsi nobis olim indulimus.

Fecimus & nos.] Et nos juniores cum essemus,
popinis & comestationibus non nihil dedimus.

164. *Esto.*] Fateor; & hoc indulgerem ju-
veni: at Damasippus eam ætatem prætergressus
est, & rebus gravioribus vacare debet.

Nec ultra fovisti errorem.] Non ultra juveni-
les annos istis levitatibus & erroribus indulgisti.

165. *Breve sit quod turpiter audes.*] Peccare
humanum est: perseverare diabolicum.

166. *Barba.*] Vide Cœl. Rhodig. lib. 3. cap.
25. lib. 4. cap. 2. & lib. 7. cap. 13. item quæ
nos alibi, nempe Sat. 4. v. 103. ad vocem *bar-
bato*. Et ad Pers. Sat. 4. v. 1.

167. *Damasippus ad illos thermarum calices.*] *Damasippus* jam vir juvenilia retinet vitia: Un-
de venia indignus.

168. *Thermarum calices.*] Loca in quibus pri-
mo sudatur, deinde lavatur, post ungitur, deni-
que epulis indulgetur. De Thermopoliis &
de calido potu apud Romanos usitato Sat.
5. v. 63.

Thermarum.] De his jam Sat. 7. v. 233. In
balneis tres erant regiones. In summa sudaba-
tur, seu ad ignem seu ad solem; eratque velut
hypocaustum. Unde Seneca *Suditoria* vocat
Thermas Epist. 51. quam vide. Primam illam
regionem antiqui vocabant Laconicum, eo quod
usus ejus apud Lacones frequens esset. In media
regione erant aquæ calidæ; in ima frigidæ, ad
lavandum. Hinc discrimen vides inter balnea &
thermas, quanquam unum pro altero sæpe usur-
patur metonymicæ. Nam prima illa regio pro-
prie thermæ sunt, balnea cæteræ.

Inscriptaque lintea.] Vela nempe acu picta, ta-
bernæ appensa cum inscriptione rerum venali-
um; vel etiam lupanaribus, inscripto nomine
prostantium meretricum, sicut annotavi ad Sat.
6. v. 124.

169. *Maturus bello Armenia.*] Idoneus ad
militandum in expeditionibus adversus Arme-
nos Neronis tempore susceptis, duce Corbulone,
de quibus Tacit. Annal. 13. & seq.

Armenia.] Hæc Asiæ regio celebris quondam
& frequens, at nunc non ita: duplex est, ma-
jor quæ Turcomania, & minor quæ Aladulia
modo nuncupatur. Illinc Euphrates ac Tigris
scaturiunt. Claudunt montes Taurus, Niphates,
&c.

Syriæque tuendis omnibus.] Propugnandis re-
gionibus Imperio Romano subiectis, qualis Sy-
ria, Asiæ pars valde nobilis & occidentalis, quæ
Syriaco mari alluitur, rigatur fluminibus Eu-
phrate, Oronte, & aliis; Terra Sancta interme-
dia, Ægypto affinis est. Syriaco primum bello
non aliud Romanis formidolosius. Nec sane
viris, opibus, armis quicquam copiosius Syria.
Id tamen brevi & feliciter contexit Glabrio
Consul. Flor. lib. 2. cap. 8. Proverbium est a-
pud Suidam, *Syrii contra Phænices*, de hominibus
semper inimicis, mutuo fraudulentis, ac invicem
insidiantibus.

Tuendis amnibus.] Qui regionem aliquam aut
oppugnare nituntur, aut defendere, statim am-
nes occupant, ut transitus aditusque vel prohi-
beatur vel pateat.

170. *Et Rheno, atque Istro.*] Continendis in
officio populis, qui sunt ad Rhenum atq; Istrum,
Gallis, Germanis.

Rheno.] Hic fluitex Alpibus Rhæticis per Ger-
maniam. Ubi Batavos attingit, Vahalin format
& Licum, per quos ad Mosæ ostium illabitur.
Prope Arenacum, per Drusi fossam cum Isala
committitur, tertium hunc etiam exitum mutuatur
quo in Oceanum evadat. Quartum olim habuit
sibi proprium Lugduno Batavorum non procul,
at is obductus arenis fuit, circa annum 860.
Narrat Politianus exceptos Rheni vorticibus pue-
ros suffocari, si adulterini fuerint, legitimos
autem placide ad ripam incolumes ejici.

Istro.] Ister qui & *Danubius* appellatur, flumi-
num Imperii Romani post Nilum primas tenet,
ex Sallustio & Varrone, apud Agell. lib. 10.
cap. 7. Fluvius Europæ maximus apud Ptolem.
Plin. lib. 4. cap. 12. Ister inquit, oritur in Ger-
mania jugis montis *Abnoba*, ex adverso *Rauraci*
Galliæ oppidi, multis ultra Alpes millibus, æque
innumeras lapsus gentes *Danubii* nomine, immen-

Securum

Securum valet hæc ætas. Mitte ostia, Cæsar,
Mitte; sed in magnâ legatûm quære popinâ.
Invenies aliquo cum percussore jacentem,
Permistum nautis, aut furibus, aut fugitivis;
Inter carnifices & fabros sandapilarum,
Et resupinati cæssantia tympana Galli.
Æqua ibi libertas, communia pocula, lectus
Non alius cuiquam, nec mensa remotior ulli.
Quid facias talem fortitus, Pontice, servum?
Nempe in Lucanos, aut Tusca ergastula mittas. 180
At vos, Trojugenæ, vobis ignoscitis, & quæ
Turpia cerdoni, Volesos Brutosque decebunt.
Quid, si nunquam adeò fœdis adeoque pudendis
Utîmur exemplis, ut non pejora supersint?

175

tutum illa ætas potest. Demitte
Cæsar, demitte portus; at in in-
signi taberna investiگا legat-
um. Reperies discumbentem
cum scario quodam, nautis jun-
ctum, vel furibus, vel fugitivis,
tortores inter & fereitorum ar-
tifices, atque tympana Galli
supini quiescentia. Communis li-
bertas illis, calices æquales,
hanc ulli thorus diversus, ne-
que mensa cuiquam separata.
Ecquid ageres, Pontice, ejusmo-
di famulum nascens? Scilicet a-
mandares eum in Lucaniam,
vel Etruscas compedes. Vos au-
tem, Trojani, vobismetipsis con-
donatis; et quæ facta cerdoni
viderentur, Volesis ac Brutis
honesta sunt. Quid quod nun-

quam exempla tam turpia & ignominiosa adhibemus, quin restent scdiora?

ANNOTATIONES.

aquarum auctu, & unde primum Illyricum alluit,
Ister appellatus, sexaginta annibus receptis, medio
ferme numero eorum navigabili, in Pontum vastis
sex fluminibus evolvitur — Hæc ostia porro
singula tanta sunt, ut prodatur in quadraginta
millia passuum longitudinis vinci mare, dulcemque
intelligi haustum. Istro septem ora assignat Am-
mian. Marcell. At nunc duo tantum navigabi-
lia esse referuntur, cæteris arena obstructis.

Præstare Neronem securum valet.] Juvenes i-
stiusmodi apti sunt ad tuendam imperatoris sa-
lutem, ac tubeunda pro eo belli discrimina.

171. Mitte ostia, Cæsar.] O Nero, ad flumi-
num ora mitte, ne vero ipse belli aleam & pe-
ricula tentare velis. Rebellantes Armenos per
legatûm aliquem domare potes. Ergo mitte ad
ostia Tiberina, qui navem cum exercitu con-
scendant, & eo proficiscatur. Vel sensus est, di-
mitte curam portuum, & hanc legato commit-
te, ingruente bello. Sarcasmus tam in Nero-
nem, quam in Duces ab eo missos.

172. Legatûm quære.] Mittendum pro te in
hostes, cum mandatis.

173. Cum percussore jacentem.] Adeo sui su-
æque dignitatis oblivisci solent ebriosi, ut cum
obvio quolibet helluari non erubescant, & in
cauponam ire.

174. Fugitivis.] Servis poenæ metu, vel ser-
vilitus impatientia, fugientibus.

175. Sandapilarum.] Hoc erat feretrum ple-
beiorum ac viliorum hominum. Sueton. Domi-
tian. c. 17. Cadaver ejus populari sandapila per
vespillones exportatum.

176. Resupinati cessantia tympana Galli.] Sa-
cerdotis Cybelæ, vel omni luxuriæ indulgentis,
vel præ ebrietate dorso incumbentis, abjecto
ministerium sui instrumento & insigni. Vide Sat.

6. v. 512. ac seq. & Perf. Sat. 5. v. 186.

177. Æqua ibi libertas, &c.] Nimirum in
popinis atque inter pocula nullum habetur disci-
men vilis homuncionis & illustis Patricii.

Lectus.] Discubitorius, quo ad mensam affi-
detur aut discumbitur.

178. Mensa remotior.] Loco digniori structa.

179. Quid facias talem fortitus.] Dic quæso,
numquid terres servum hæc agentem, quæ illi
nobiles impune agunt æque ac turpiter?

180. Nempe in Lucanos.] Imo in ergastu-
lum mitteres puniendum pro ignavia.

In Lucanos.] Ad agros fodiendos. Apud
eam Italiæ partem, quæ est in regno Neapolita-
no, & modo continet Basilicatam, & partem
Calabriæ, &c.

Tusca ergastula.] Mitteres in Thusciam, ut
ibi faceret opus, catenis vinctus, in ergastulis, quæ
ibidem frequentia. Martial. lib. 9. Epigr. 23.

Et sonet innumera compede Thuscus ager.

Ergastula.] Vide Perf. Sat. 6. v. 150.

181. Trojugenæ.] Romani nobiles, e Troja-
nis oriundi.

182. Quæ turpia cerdoni, &c.] Ironice. Scilicet
nobili quidvis licet, ac non ita plebeio.

Cerdoni.] Vide Perf. Sat. 4. versu penult.

Volesos Brutosque.] Nobiles quosunque. Bru-
torum familia Romæ illustis ab illo vindice
Romanæ libertatis: Volesorum autem ex Sabi-
nis, a Valer. Voleso, qui fuit unus e tribus illis vi-
ris, qui factio fœdere, Romæ permanferunt cum
T. Tatius rege, atque honoribus positi sunt, eorum-
que posteris: ut narrat Dionys. Halicarnass. lib. 2.

183. Quid, si nunquam, &c.] Quid dicas,
si majora adhuc sint nobilium vitia, quam ea
quæ hætenus culpavi. Levia sunt quæ dixi, en-
mimos agunt, & gladiatoriam exercent.

N

Consumptis

Attivitis fortunis, scena vocem commodasii, Damasippe, ut representares Catulli Phasma clamoribus plenum. Lentulus quoque Velox Laureolum probe representavit, revera meritis supplicium, mea quidem sententia. Veruntamen ne ipsi parcas plebi. Enimvero impudentior vultus istius plebis, quam asfides atque aspicit nimis scurrilia nobilium; auscultat Fabios planis pedibus, quae denique deridere valet colaphos Mamercorum. Quid attinet quanto pretio venumdant suam mortem? Venumdant nullo Nerone adigente,

Consumptis opibus vocem, Damasippe, locasti 185
Sipario, clamoribus ageres ut Phasma Catulli.
Laureolum Velox etiam bene Lentulus egit,
Judice me, dignus vera cruce. Nec tamen ipsi
Ignoscas populo: populi frons durior hujus,
Qui sedet, & spectat triscurria Patriciorum, 120
Planipedes audit Fabios, ridere potest qui
Mamercorum alapas. Quanti sua funera vendant,
Quid refert? Vendunt nullo cogente Nerone,

ANNOTATIONES.

185. *Consumptis opibus.*] Decocto patrimonio, te convertis ad artes quaestuosas quamvis turpes.

Vocem locasti.] Praeco mimicus fuisti, & vocem histrionibus & histrionicis praebuisti, pacta mercede.

186. *Sipario.*] Metonymia, pro Theatris, Actoribus, ac ludis scenicis. Donat. in Terent. *Aulea quoque in scena intexta sternuntur*, inquit, pro quibus etas posterior siparia accepit. Est autem siparium mimicum velum quod theatro obtenditur, & quod populo obfistat, dum fabularum actus commutantur.

Clamorem ageres ut phasma.] Ut magna vocis contentione in Theatro recites & agas.

Phasma.] Latine spectrum, seu visum. Titulus est & nomen fabulae. Terent. Eunuch. Prolog.

Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit.

In ea scilicet adolescens ad pulchrae virginis, velut ad numinis aspectum expavescens introducitur. Donat.

Catulli.] Q. Lutatii Catulli ignobilis Poetae, de quo Probus.

187. *Laureolum.*] Hujus mimi facit mentionem Sueton. Calig. cap. 57. a quo vero scriptus, non convenit; an a Laberto, an a Naevio. Vide Macrobi. Sat. 2. cap. 7. & Gell. lib. 3. cap. 3. lib. 8. cap. 13. & 14. & lib. 17. cap. 14. In ea fabula, crux figitur Laureolo servo in scelere deprehenso. Vetus Schol.

Velox.] Quidam non cognomen esse Lentuli volunt, sed interpretantur, habilis, agilis, citus in agendo.

Lentulus.] Praeter Damasippum, etiam alii nobiles & Patricii.

188. *Dignus vera cruce.*] Non ficta tantum, ut mimicus ille servus. Martial. Spectac. Epigramm. 7.

Non falsa pendens in cruce Laureolus.

Nec tamen ipsi ignoscas populo.] Qui talibus spectaculis & scurrilitatibus Patricio pudendis non

modo non offendatur, sed gaudeat & applaudat.

190. *Triscurria.*] Id est, valde & plane scurrilia. Quemadmodum dicitur Trismegistus, & apud Plautum *Trisfur, Trisfucifer, &c.* Sunt qui velint notari triplices in Circo decursus; sed minus ad rem, nostro iudicio. Ingeniosum est quod Scaliger legit, *Transcurria*, atque dici quasi transitum a Curia ad Ludos, cum nempe Senatores & Patricii fiebant scurræ & ludii.

191. *Planipedes audit Fabios.*] Nobiles quoscumque in commediis agentes sine horrore spectat.

Planipedes.] Ita vocari fabulas argumento & actione vilissimas scribit Donatus. Nimirum in aliis cothurnum induebant actores, aut saltum foccum. Vel notat Patricios agentes in theatro Personas servorum, qui nudis pedibus incedebant.

192. *Mamercorum alapas.*] Quas nobiles in servili persona ferunt scenicis dominis castigati, ridente interim populo. Sic Panniculus a Latino alapis frequenter caesus. Martial. Epig. 7. lib. 2. & lib. 5. Epigramm. 62.

Mamercorum.] Horum illustri Romae familia & origo a Numa Pompilio deducta, teste Plutarcho in vita Numae. Hic enim cum quantor haberet filios, unum appellavit Mamercum ex Pythagorae filio. Aemiliorum autem gentem Patricii admittam ab illo nomina ferunt. Hæc Plutarch. ibid. A Marte genitos alii affirmant. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 4.

Quanti sua funera vendant, quid refert?] Quid refert quod lucrum habent a gladiatura?

193. *Vendunt nullo cogente.*] Sponte in arenam descendunt, & vitæ discrimen adeunt ultro & sine pudore.

Nullo cogente Nerone.] Non coacti a Tyranno. Nec enim exigit Domitianus, quod olim Nero, qui Senatores quadringentos, Equites sexcentos iussit in arena decertare. Sueton. Ner. c. 12. Cornel. Tacit. Annal. 14. ubi Lipsius *quadragenos & sexagenos* legit.

Nec dubitant celsi Prætoris vendere ludis.
Fingetamen gladios inde, atq; hinc pulpita pone 195
Quid satius? Mortem sic quisquam exhorruit, ut sit
Zelotypus Thymeles, stupidi collega Corinthi?
Res haud mira tamen: citharcedo principe, mimus
Nobilis: hæc ultra, quid erit nisi ludus? Et illic
Dedecus urbis habes. Nec mirmillonis in armis 200
Nec clypeo Gracchum pugnantem, aut falce supina
(Damnat enim tales habitus, & damnat & odit,)

pe Gracchum decertantem non in armatura Mirmillonis, non scuto, vel harpe resupinata, (nam
condemnat ejusmodi indumenta, & condemnat, & averſatur)

neq; ambigunt venumdare ſpe-
ctaculis Prætoris alti. Verum-
tamen ſupponere illinc enſes, iſt-
inc vero theatra ſtatue. Utrum
melius? An nullus necem ita
formidavit, ut fiat zelotypus
Thymeles, ac ſocius Corinthi
hebetis? Id vero minime ſim-
pendum; liquidem Imperatore
cithariſta, hiſtrio clarus vide-
tur. Poſtea quid extabis præter-
quam ludus? Atque ibi civi-
tatis ignominiam videbis, rem-
pe Gracchum decertantem non in armatura Mirmillonis, non ſcuto, vel harpe reſupinata, (nam
condemnat ejusmodi indumenta, & condemnat, & averſatur)

ANNOTATIONES.

194. Nec celsi Prætoris, &c.] Non erubeſ-
cunt operam ſuam locare Prætori munus gla-
diatorum populo danti.

Celsi.] Volunt quidem nomen eſſe Prætoris,
alii explicant epithetum de habitu & curru
triumphali, in equo evectus ſuam dignitatem ac
liberalitatem oſtentat Prætor cum ludos exhibet.
Vide. Sat. 10. v. 36. & ſeq.

Prætoris.] Magiſtratus hujus creandi occaſi-
onem & primordia narrat Livius in fine lib.
6. & initio lib. 7. Urbs eo caruerat per annos
ſere quadringentos, Conſule jus reddente. Præ-
tor dictus quod præeat ac præſit ſeu juredicun-
do, ſeu exercitiis. Erat velut Collega Con-
ſulibus, atque iſdem auſpiciis creabatur: ut
ait Livius cit. lib. 7. Primum unus, poſtea
duo, ſubinde numerus auctus ad duodecim &
ſedecim. Alii minores, peregrini, provinciales;
unus erat urbanus, qui primus & major appel-
labatur: Vide Coel. Rhodig. lib. 12. c. 8. Alex.
ab Alex. lib. 2. c. 15.

Prætoris vendere ludis.] Solebant Prætores
ludos populo dare. Plutarch. in Bruto. A cæte-
ris quidem prætoribus largitiones, ſpectacula, &
gladiatores; a re vero majorum tuorum debitum,
everſionem tyrannidis repetunt: inquit Caſſius
ad Brutum prætura urbana defungentem.

Ludis.] Hi poſt aliquam victoriam sæpe ce-
lebrabantur. Apud Livium lib. 1. c. 35. L. Tar-
quinius Priſcus capis vi Appiolis, oppido Lati-
norum, revecta inde majore præda, ludos opu-
lentius inſtructiusque quam priores reges fecit.
Tum primum Circo maximo designatus locus,
& ſedes ad ſpectandum a plebe diſtincta Pa-
tribus Equitiſque datæ ſunt. Vide quæ ſunt
annotata Sat. 3. verſ. 223. ad vocem Circenſi-
bus, Et Sat. 6. verſ. 69. ad voces Plebeiis &
Megaleſia:

195. Finge tamen gladios inde, &c.] Quod ſi
alterum eligere cogantur nobiles, aut in are-
nam prodire, aut in ſcenam; gladiatores ſint
potius quam hiſtriones. & mortis propinqua
diſcrimina præferant ignominia:

196. Ut ſit zelotypus Thymeles.] Ut mortis me-
tu malit agere in theatris perſonam Latini
mimi, zelotypi Thymeles ſux uxoris, & præ
zelotypia alteri mimo rixas moventis, alapas &
verbera impingentis. Vide Sat. 1. v. 36.

197. Stupidi collega Corinthi.] Alterius hiſtri-
onis forte a Latino impetiti ac caſſi in theatro
per zelotypiam. Unde ille ſtuper, cauſæ ignarus:

198. Res haud mira, &c.] Non mirum quod
Patricii deſſectant ad artem ſcenicam, exemplo
Neronis impulſi. Sueton. & alii.

Citharcedo Principe.] Vilium quorumlibet ar-
tium ſtudia & primas affectante. Vide Suet.
Ner. c. 20. & led. Tacit. Annal. 14.

Mimus nobilis.] Hiſtrionia nobilitata nempe;
ſtudente illi Imperatore. Sunt qui legant, na-
tus, pro mimus, ut intelligantur adulterini filii
hiſtrionum & matronarum Romanarum, juxta
id quod dictum Sat. 6. verſ. 76. & ſeq. Sed
hoc minus placet.

199. Quid erit niſi ludus?] Nobiles quivis
arti ſcenicæ ulro operam dabunt.

Illic.] In ludis ac munere gladiatorio.

200. Dedecus urbis.] Quod nobiles non ve-
lata ſed nuda facie, ſine ulla verecundia gladi-
atoriam exercent, & in ea ſe oſtendunt.

Nec Mirmillonis in armis.] Nec Mirmillonem
agit ſolum Gracchus, cujus armatura non adeo
videatur indecora, nempe gladius, clypeus, ga-
lea: retiarium agit, cujus etiam habitus tur-
pis & ignominioſus, nimirum tunica, rete,
fulcina.

Mirmillonis.] Vide quæ annotavimus ad Sat.
2. verſ. 143. & ſeq.

201. Gracchum pugnantem.] Sat. 2. mox cit.
Vicit hoc Monſtrum tunicati ſcincina Gracchi,
Luſtravitq; fuga, medium gladiator arenam.

Falce ſupina.] Incurva ſica, vel erecta & con-
verſa ad incutiendum. Thracum armaturâ, qui-
bus proprium telum ſica eſt, inquit vetus S. bol.
Vel ad ipſum Thracem refer qui ambiſioſe
pugnans ſe attollebat, atque inſurgebat, Arte-
midoro teſte: ut ait Lubinus.

ⁿeqne vultum contegit casside :
en fascinam vibrat; atque ubi
suspensa retia manu libratâ in-
cassum injectit, detectam levat
faciem ad spectatores, ac dig-
noscendus an fugit omni amphi-
theatro. Fidem habemus tuni-
ca; quandoquidem auro in-
textâ portendatur a gutture, at-
que fasciola projiciatur ab alto
pileo. Itaque mirmillo coactus
cum Graccho dimicare, dedecus
reportavit cunctis plagis atroci-
us. Si populo confedatur liber-
tas sententiarum; quis adeo ne-
quam, ut ambigat Senecam Ne-
roni antepone;

Nec galea frontem abscondit : movet ecce tri-
dentem,

Postquam vibrata pendentia retia dextra
Nequicquam effudit, nudum ad spectacula vultum
Erigit, & tota fugit agnoscendus arena. 206
Credamus tunicae, de faucibus aurea cum se
Porrigat, & longo jactetur spira galero.
Ergo ignominiam graviolem pertulit omni
Vulnere, cum Graccho jussus pugnare secutor.
Libera si dentur populo suffragia, quis tam 211
Perditus, ut dubitet Senecam praeferre Neroni;

ANNOTATIONES.

203. *Nec galea frontem abscondit.*] Ut Mirmillo, qui vultum habebat galea obtectum : sed placet habitus Retiarii; qui nuda & aperta cer-
tabat facie. Sueton. Claud. c. 34. *Gladiatores*
forte prolapsos jugulari jubebat, maxime retiari-
os, ut expirantium facies videret.

Tridentem.] Arma erant retiarii, telum seu
fascina, tridens, & rete. Sueton. Calig. c. 30.

204. *Postquam vibrata pendentia retia.*] Post-
quam reti frustra injecto aberravit, nec Mirmil-
lonis caput implicuit.

205. *Nudum ad spectacula vultum Erigit.*] Se-
se ostentat spectatoribus, & se agnosci gaudet,
illud decus existimans, quod turpe est. Vel forte
ut agnitum veniret jugulari a secutore, cujus ob
id graviolem ignominiam statim Poeta vocat.

206. *Fugit.*] Ante Mirmillonem jam decli-
nato reti insequentem fugit retiarius, dum ef-
fusus colligat rete, rursusque Mirmillonem
imparat.

Arena.] Vide Sat. 2. cit. v. 144. & ibid.
Annot.

207. *Credamus tunica.*] E tunica retiarium
agnoscamus, nobilem autem ex auro, quo illa
interlucet, sicut & galeri subligaculum. Legunt
quidam, *Cedamus*, ut sint verba Mirmillonum
dicentium apud se, concedamus retiario ejus-
modi Patricio, & fugere illum sinamus. Hinc
sequitur, *Ergo ignominiam, &c.*

Tunica.] Vestis hæc erat apud Romanos qui-
dem interior & brevior, sine manicis, cui toga
superinduebatur: Vide Suet. August. c. 24. &
100, & Gell. l. 7. c. 12. Tunica tantum induti
pugnabant retiarii, Sueton. Calig. c. 30. *Reti-*
arii tunicati quinque gregatim dimicantes toti-
dem secutoribus succubuerant, &c.

De faucibus aurea, &c.] Tunica retiarii no-
bilis, auro distincta per extremitates a gutture
ad imum. Malim ego cum sequentibus junge-
re, & referre ad spiram.

208. *Jactetur spira.*] Ligula, fascia, non vul-
garis, sed auro intexta, a galero dependens, &

mento subligata, cujus extremitates vento agi-
tantur.

Spira.] Sinus & flexus in multos orbes.

Galero.] Pileo in galeæ similitudinem facto:
Is porro sub mento obstringebatur, ne inter
pugnandum excideret.

Longo.] Id est, alto, qualem describit Dionys.
Halicar. lib. 2. sub finem.

209. *Ignominiam graviolem.*] Commisus e-
nim cum Retiario nobili Mirmillo, cum non
ausit adversarium conficere, victoriæ fructu &
decore carebat; & quam eis sponte cederet, sug-
gillabatur a spectatoribus. Ergo ignominiam tam
gravem inde ferebat, quam si plagis confossus
victusque succumberet. Quin & explodebatur,
si peritus ipse nobilem imperitum superaret.

210. *Secutor.*] Mirmillo, qui ab insequendo
retiario fugiente, secutor dicitur.

211. *Libera si dentur populo suffragia.*] Si
liceat populo, quod sentit libere aperire, sine
ullo Tyannorum metu.

212. *Dubitet Senecam praeferre Neroni.*] Sci-
licet ignobilem probum nobili vitioso praeferre
quis dubitet? Vide quæ jam notavimus ad Sat.
5. vers. 108. de Seneca. Cornel. Tacit. An-
nal. 15. scribit conjuratos destinavisse, occulto
quidem consilio, ut post occisum Pisonis ope
Neronem, Piso quoque interficeretur, tradere-
turque Imperium Senecæ, quasi insoniti, claritu-
dine virtutum ad summum fastigium dilecto.
Tertull. lib. de Anima, cap. 20. *Seneca saepe no-*
ster, inquit, i. e. prope Christianus. S. Hieron.
de Script. Eccles. e. 22. *L. Annaeus Seneca, Cor-*
dubensis, Socionis Stoici discipulus, & Lucani
Poeta, continentissima vita fuit: quem non
ponerem in Catalogo Sanctorum, nisi me illa pro-
vocarent epistola, quæ leguntur a plurimis. Pan-
ad Senecam, & Seneca ad Paulum, &c. S. Au-
gust. de Civit. l. 6. c. 10. *Libertas, inquit, quæ*
desuit Verroni, non desuit Annaeo Seneca, quem
indicis nonnullis invenimus Apostolorum nostror-
um temporibus clarnisse.

Cujus

Cujus supplicio non debuit una parari
Simia, nec serpens unus, nec culeus unus?
Par Agamemnonidæ crimen; sed causa facit rem
Dissimilem: quippe ille Diis auctoribus ultor 215
Parris erat cæsi media inter pocula: sed nec
Electræ jugulo se polluit, aut Spartani
Sanguine conjugii: nullis aconita propinquis
Miscuit: in scena nunquam cantavit Orestes: 220
Trioca non scripsit. Quid enim Virginus armis
Debit ulcisci magis, aut cum Vindice Galba?

cujus ad pœnas non unicam oportuit simiam comparari, non viperam unicam, neque saccum unicum? Aequale scelus Agamemnonii; at ratio negotium efficit inaequale. Ipse enim Orestes numinum impulsu vindex erat parentis mediis in calcibus occisi. At neque se contaminavit Electra cade, vel cruore matrimonii Lucani: nemini affinium venena temperavit: in theatro non cecinit: Trojana non composuit. Nam quid gladio vindicare potius obstringebatur Virginus, vel Galba cum Vindice?

ANNOTATIONES.

213. *Cujus supplicio, &c.*] Tot parricidiis in-quinatus Nero non unum supplicium merebatur, sed multiplex. Sueton. Cornel. Tacit. alii passim.

214. *Simia, serpens, culeus.*] Lex Pompeia jubebat, qui vel parentis, vel filii, vel cuiusvis affinis & propinqui sanguine se pollisset, eum culeo, id est, sacco coriaceo insui, cum simia, vipera, gallo, cane; atque in mare seu flumen projici. Cur ita parricidæ culeo includerentur, egregie docet Tullius pro Sexto Roscio Amerino n. 70. & seq. ut repente celo, Sole, aqua terraque privarentur, &c. quæ lege ibid. Cur autem cum istis animalibus? An ut in rixa infensorum animalium, & fœda laceratione corporis, pro admitti sceleris immanitate diro cruciatu exanimarentur? An quod aiunt viperam parenti necem inferre, simiam vero catulos, interdum stringendo nimis & amplectendo interimere? Vide Cœl. Rhodig. lib. 11. cap. 21. & lib. 6. cap. 13. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 5, &c.

215. *Par Agamemnonidæ.*] Orestes Agamemnonis filius matrem Clitemnestram interfecit, ut vindicaret patrem ab ea simul & ab Ægistho ejus mœcho jugulatum: at Nero Agrippinam matrem impie nefarieque occidit. Vide Sat. 1. vers. 6. & ibid. Annot. ad vocem, Orestes.

216. *Diis auctoribus.*] Approbantibus tanti facinoris ultionem; etenim Odyss. initio, scribit Homerus, Ægistho per Mercurium Deos ultionem comminatos ex Oreste, si Agamemnonem occideret, & Clitemnestram duceret: additque Pallas, certe meritam Ægisthus mortem luit; sic pereat & quisquis alius talia perpetravit.

217. *Media inter pocula.*] Alii occisum Agamemnonem in convivio, alii in balneo, aliter alii referunt.

Nec Electræ jugulo se polluit.] Electræ fororem non jugulavit Orestes, sicut Nero fratrem

Britannicum. Horat. lib. 2. Sat. 3.

Quin ex quo est habitus male intus mentis Orestes,

Non Pyladem ferro violare, ansusve sororem Electram.---

218. *Spartani sanguine conjugii.*] Non mortem Orestes intulit suæ conjugii Hermionæ filia Menelæi Lacedæmoniorum sive Spartæ Renis: at Nero Octaviæ Poppææque uxoribus, quin & Antonia Claudii filia, a qua fuerat adoptatus, nuptias suas recusanti necem attulit.

219. *Nullis aconita propinquis miscuit.*] Neminem Orestes veneno enecavit, at Nero Britannicum fratrem, Domitiam amitam, &c. adde Senecam præceptorem, ac tot alios mori iussos.

Aconita.] Sat. 1. v. 158.

220. *In scena nunquam cantavit.*] Ut Nero fordide fecit. De quo Sueton. Ner. c. 20. & 21. Nec Romæ solum sed & Neapoli cantavit in publico. Cornel. Tacit. Annal. 15.

221. *Troica non Scripsit.*] Nero Troados Libros scripsit. Vetus Schol. Verum si ob hoc culpandus, certe multo magis quod incensam Romam e turri Mæcænatice prospectans, latiusque flammæ pulchritudine *ἀλωσι* illi scenico habitu decantavit. Sueton. Ner. cap. 38. Ipso tempore flammantis urbis domesticam iniit scenam, ac cecinit Trojanum excidium, præsentia mala vetustis claudibus assimilans: inquit Cornel. Tacit. Annal. 15. Scilicet incendium illud molitus, ut spectaculi ejus imaginem cerneret, quali olim Troja capta exarserat. Eutrop. lib. 7.

Quid enim Virginus armis.] Quid fuit quod Virginus, Galba, & Vindex conjurarunt Neronem ex imperio deturbare?

222. *Cum Vindice Galba.*] Virginus Rufus Germanici ductor exercitus, Julius Vindex Gallia Proprætor, cujus milites primi a Nerone desciverunt. Sergius Galba Hispania Prefectus, occiso Nerone, Imperium adeptus est, ultro cedente & annitente Virginio.

*Ecquid Nero perpetravit adeo
crudelem immamque regno? Ea
sunt facinora, eaque studia
nobilis Imperatoris, amantiss
produci turpi saltatione ad ex-
terna theatra, & reportare
apium Græcæ coronæ. Quo-
rum statua possideant ornamen-
ta cantus tui, tuque ad pedes
Domitii colloca prolixum syrma
Thyestæ, sive Antigone, vel lar-
vam Menalippes, atque lyram
appende ad colossum marmore-
um. Ecquis reperiet aliquid illius tui, o Catilina, ac Cethegi*

Quid Nero tam sæva, crudaque tyrannide fecit?
Hæc opera, atq; hæ sunt generosi principis artes,
Gaudentis fœdo peregrina ad pulpita saltu 225
Prostitui, Graiæque apium meruisse coronæ.
Majorum effigies habeant insignia vocis,
Ante pedes Domiti longum tu pone Thyestæ
Syrma, vel Antigones, seu personam Menalippes,
Et de marmoreo citharam suspende colosso. 230
Quis, Catilina, tuis natalibus atque Cethegi

ANNOTATIONES.

223. *Quid Nero tam sævâ, &c.*] Quid fecit Nero, quo omnium in se odium concitaret, & a conjuratis auctore Senatu occideretur? Nempe quod sordidis illis artibus gauderet, at totus in cumberet histrionicæ, saltatoricæ, citharisticæ, &c. nihil vero generoso Principe dignum moliretur. Hunc versum tamen omnino rejiciunt nonnulli.

225. *Peregrina ad pulpita.*] Neapoli, in Achaia, & aliis quoque locis. Vide supra.

Saltu.] Legunt alii *cantu*.

226. *Prostitui.*] Metaphora a vilibus scortis. *Graiæque apium meruisse coronæ.*] Quippe Nero in Olympicis cantavit, & coronatus est, cum his ludis agona musicum adjecisset. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 8.

Apium meruisse coronæ.] In Isthmicis ac Nemeis certaminibus victores Apio coronabantur. Hinc Plin. lib. 19. cap. 1. *Honos, inquit, Apio in Achaia coronare victores sacri certaminis Nemeæ.* Idem l. 20. c. 11. de Apio multa. Vide Plutarch. quæst. conviv. l. 5. q. 3. & l. 7. q. 2. Item. Coel. Rhodig. l. 6. c. 19. & l. 13. c. 17.

227. *Majorum effigies habeant, &c.*] Cum nihil habeas aliud, quo exornes statuas majorum tuorum, o Nero, affer ea tuæ vocis & cantus insignia, coronam illam ex apio, & quæ per scenicas artes præmia atque ornamenta consecutus es. Sarcasmus admodum gravis.

228. *Ante pedes Domiti.*] Ad effigies utriusque Domitii, tam atavi quam patris tui.

Longum tu pone Thyestæ Syrma.] Non relata ex hoste spolia opima, ut cæteri, sed theatrales quas induisti vestes, nimirum cum egisti personas Thyestis, vel Antigones, vel Menalippes. Diversas tamen ab his actas a Nerone refert Sueton. Ner. cap. 21. ubi ait, *inter cætera cantavit Canacem parturientem, Oresim matricidam, Oedipum excecatum, Herculem insanum.*

Thyestæ.] Vide Annot. Sat. 7. v. 73. ad vocem *Atræus*.

229. *Longum syrma.*] Oblongam vestem Tragediæ usitatum. Nomen a *σῦρμα, traho*. Pal-

lam vocant, Latini, & ab Æschylo repertam ait Horatius ad Pisones v. 278.

Antigones.] Hæc fuit Oedipi filia, atque excecata dux, de qua Tragedias scripsere Sophocles & alii.

Seu personam Menalippes.] Larvam qua vultum obtexit in fabula Menalippes. Suetonius mox cit. *Tragedias quoque cantavit personatus, &c.* Agel. l. 5. c. 7. *personam a personando derivari, auctor est, sed malim cum Scaligero, dictam quasi περί σῶμα.* Vide quæ notavi ad Sat. 3. v. 175. & Sat. 6. v. 70.

Menalippes.] Hæc puella de Neptuno gravida Boeotum peperit. Varro de Re Rustica, lib. 2. cap. 5. *Scio, inquit, hunc esse qui filios Neptuni de Menalippa servavit, ne infantes in stabulo grex bovm obtereret.* Ibi nimirum enixa erat Menalippe.

230. *Citharam.*] Quam a Judicibus delatam stolidè Nero adoravit, atque ad Augusti statnam ferri jussit. Sueton. Ner. c. 12.

Marmoreo suspende Colosso.] Ad ingentem e marmore Augusti statuam. Sunt qui de Nerone intelligant effigie centum decem pedes alta; verum hanc ex ære factam refert Plin. lib. 24. cap. 7.

Colosso.] Plin. loco mox cit. *Moles excogitatas, inquit, videmus statuarum, quas Colossos vocant, turribus parvas. Ante omnes autem in admiratione fuit Solis colossus Rhodi septuaginta cubitos altus, &c.* Hic Rhodiorum portu erectus erat, ita divaricatis cruribus, ut interea transirent naves extensis velis. Colossus dici a Colosso inventore scribit Festus. Ar, hiantis vastæ inanitatis ratione, velut κόλον ὄσσον, vocari, ait Coel. Rhodig. l. 17. c. 16.

231. *Quis, Catilina, tuis natalibus, &c.*] Probat Poëta exemplis nobilissimos interdum pessima fuisse meditato: humiles autem præclara.

Catilina, Cethegi.] Hi cum Lentulo, Gabinio Statilio, & aliis conjurarunt ad opprimendam patriæ libertatem. Sallust. Appian. &c.

Inveniet

Inveniet quicquam sublimius? Arma tamen vos
Nocturna, & flammâs domibus templisq; parâstis,
Ut Braccatorum pueri, Senonumque minores,
Ausi quod liceat tunica punire molesta. 235
Sed vigilat Consul, vexillaque vestra coërcet.
Hic novus Arpinas ignobilis, & modo Romæ
Municipalis Eques galeatum ponit ubique
Præsidium attonitis, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga contulit illi 240
Nominis & tituli, quantum non Leucade, quantum

origine? Vos nihilominus nocturnâ
ferum atque ignes ad ades &
fana comparâstis, non secus ac
filii Braccatorum, atque Seno-
num posterî, non veriti perpe-
trare quod gravi tunica sas sit
vindicare. Ac observat Consul,
ac vestra signa cohibet. Ille re-
cens Arpinas humilis, ac Ro-
mæ nuper Eques Municipii, ar-
matas passim cohortes locat stu-
pefactis, atq; in cunctis regioni-
bus operam navat. Ergo toga
tantum ei fama ac nobilitatis
attribuit inira mania quantum
Augustus Leucade, quantum

ANNOTATIONES.

232. *Arma tamen vos nocturna.* [Cic. Ca-
tillin. 1. Descripsisti urbis partes ad incendiâ.
occupatum te nocturno impetu confideres.
Obliviscere cadis atque incendiolorum.

234. *Ut Braccatorum pueri, &c.* Perinde ac
tuissetis filii Gallorum, qui Romam ferro flam-
maque devastarunt. De quibus Flor. lib. 1. cap.
13. &c.

Braccatorum. Provincia Narbonensis appella-
tur pars Galliarum, quæ interno mari alinitur,
Braccata autè dicta, Plin. lib. 3. cap. 4. Nomen
abracis seu femoralibus, quibus ea gens uteba-
tur; braccas autem alii a Græco βραχὺς, alii a
παῖδες dictas volunt: anaxyrides esse & vo-
cari apud Græcos affirmare licet. Vide Cael.
Rhodig. lib. 18. c. 21. Alex. ab Alex. lib. 5.
c. 18.

Senonum. In Gallia Celtica sive Lugdunensi
continentur Senones, teste Plinio, lib. 4. c. 18.
Horum civitas in primis firma, & magna apud
Gallos auctoritatis, inquit Cæsar, de Bello Gall.
lib. 5. Gens naturâ ferocis, moribus incondita, ad
hæc ipsâ corporum mole, perinde armis ingentibus
admodum terribilis, ut ad hominem interitum, urbi-
umque stragem nata videretur. Flor. lib. 1.
cap. 13.

235. *Tunicâ molestâ.* Vestis erat e charta,
cannabe, stuppa; illinebatur bitumine, resina,
pice; tum circumdabatur iis qui grave quidpiam
& maxime incendiâ moliri fuerant: quæ demum
incensa vivi comburebantur. Vide Brod. Miscel.
lib. 2. c. 9. & 10. Item quæ notavi Sat. I. v. 155.
ad hæc verba: Tada lucebis in illa.

Martial. lib. 10. Epigram. 25.
Nam cum dicatur tunicâ præsentem molestâ.

236. *Vigilat Consul.* Cicero, quem vide in
Cæuin. Item Sallust. &c.

Vexillaque vestra coërcet. Exercitus a conju-
ratis adversus Rempublicam comparatos reprimi,
ac sedulo cavet, ne quid Respublica detri-
menti capiat.

Vexilla. Cohortes erant divisæ in centurias,
& harum singulis sua erant vexilla. Veget.
lib. 2.

237. *Novus Arpinas.* Ita vocabant Cicero-
nem ejus inimici, in contemptum. Sallust. No-
vus homo, id est, nullis ante majoribus illustris.
Arpinas, ortus ex Arpino Volscorum oppido.
Regio tamen Volscorum sanguine, patre Eque-
stris Ordinis, natum Ciceronem scribunt Plu-
tarch. atque Euseb.

238. *Municipalis Eques.* Qui nuper venit
Romam ex Arpino municipio, & in Equestrem
Ordinem est adscriptus.

Municipalis. Municipales a muneribus cape-
sentis vocati sunt aliarum Italiæ urbium incolæ,
qui & suis legibus utebantur, atque honorum
cum Populo Romano erant participes, nullis
præterea necessitatibus astricti, neque lege ulla
Populi Romani. Vide Geill. lib. 16. cap. 13.
Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 10.

Galeatum ponit ubique præsidium. Instruam
armis ad urbis tutelam, & communem Reipubl.
salutem adversus nefaria Catilinæ consilia.

239. *Attonitis.* Ad confirmandos animos
civium tam scelerata conjuratione perculsorum.

In omni gente laborat. Quidam legunt, in om-
ni monte, id est, in singulis urbis regionibus.
Itaque vel in urbe, vel in omnibus Italiæ locis
opportunis præsidia collocat ad frangendos con-
juratorum conatus.

240. *Tantum igitur muros intra, &c.* Cicero
tam cæbre sibi nomen fecit in pace per suam
prudentiam, quantam Augustus gloriam vix est
adeptus Aëtiaca Philippicaque victoria.

241. *Quantum non.* Quia sanguine civium
stetit Augusti gloria: non ita vero Ciceronis.

Leucade. Leucas sive Leucadia Insula est o-
ræ Epiri occidentis proxima, non procul Aëtio,
ubi navali prælio Antonium & Cleopatram Au-
gustus debellavit.

in agris *Theſſalicis* non repozavit, enſe madido crebrâ ſtrage. At Roma parentem, Roma ſervata patrem patriæ Ciceronem nuncupavit. Alter *Arpinas* aliorum aratro fatigatus in collibus *Volſcorum* pretium repetere conſueverat, deinde vitem nodis aſperam capite rumpebat, quando lentâ aſciâ tardus caſtra ſtruebat; at-tamenis & *Cimbros*, atq; ultima rerum diſcrimina ſuſtinet, acciuitatem pavidam unus defendit: proindeque cum ad *Cimbros* & eadem advolarent corvi, qui nunquam tetigerant ampliora corpora,

Theſſaliæ campis Octavius abſtulit udo Cædibus aſſiduis gladio. Sed Roma parentem, Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit. *Arpinas* alius *Volſcorum* in monte ſolebat 245 Poſcere mercedes alieno laſſus aratro; *Nodoſam* poſt hæc frangebat vertice vitem, Si lentus pigra muniret caſtra dolabra. Hic tamen & *Cimbros*, & ſumma pericula rerum Excipit; & ſolus trepidantem protegit urbem. 250 Atq; ideo poſtquam ad *Cimbros*, ſtragemq; volabant Qui nunquam attigerant majora cadavera corvi,

ANNOTATIONES.

242. *Theſſalia campis.*] *Pharſalicis*, ubi Cæſar Pompejum; *Philippicis*, ubi Caſſium & Brutum proſtigavit Auguſtus.

Udo Cædibus aſſiduis gladio.] Nam pugnæ iſtæ fuerunt admodum cruentæ.

243. *Sed Roma patrem patriæ.*] Roma vero conjurationis Catilinariæ metu & periculo liberata honorificum illud patris patriæ nomen Ciceroni detulit. *Plin.* l. 7. c. 30. Quo te, *M. Tulli*, piaculo taceam? inquit, *Salve primus omnium patriæ parens* appellate. *Primus in toga triumphum, linguaque lauream meriſe, &c.* Patrem patriæ Ciceronem in Senatu primum a Catone ſalutatum ſcripſere *Plurarchus* & *Appianus*: verum hos graviter redarguit *Lipſius Var. Leſt.* lib. 3. cap. 20. aſſeritque ex ipſo *Tullio*, hoc ipſi decus primo attributum a *Q. Catulo* Senatus Principe. Certe pro *Publ. Sextio*; *Q. Catulus*, inquit, & multi alii ſæpe in Senatu patriæ patrem me nominârunt. Et in *Piſonem*: *Me Q. Catulus Princeps hujus Orâinis & ductor publici conſilii frequentiſſimo Senatu patriæ patrem nominavit.*

245. *Arpinas alius.*] *C. Marius* ex *Arpino* ſimiliter oriundus obſcuro loco, tamque pauper, ut agros alienos mercede conductos araret: poſtea ſummus evaſit Imperator, & ſepties Conſul fuit; imo tertius Romæ conditor meruit appellari, *Plutarch.*

Volſcorum in monte.] Apud *Volſcorum* in *Lazio* regionem collibus inæqualem, ſuam patriam. Nam *Arpinum* in *Volſcis* eſt.

247. *Nodoſam poſt hæc, &c.*] Poſtea ſeu faber, ſeu gregarius miles caſtra ſecutus eſt, & in aggreſſu laboravit. Vide *Veget.* lib. 2.

Frangebat vertice vitem.] In ſua cervice vel ſergo vitem ſiangi patiebatur vapulando a

Centurione lentam operam caſtigante. *Tit. Liv.* lib. 57. *Scipio*, inquit, quem militem extra ordinem deprehendit, ſi Romanus eſſet, vitibus cadebat; ſi extraneus, fuſſibus. *Cornel. Tacit. Annal.* 1. Centurio *Lucilius* interficitur, cui militariſus facetiis vocabulum, Cedo alteram, indiderant; quia fraclâ vite in tergo militis, alteram clarâ voce ac ruſſum aliam poſcebat. *Plin.* lib. 14. c. 1. Quid quod inſerta caſtris ſummam rerum Imperiumque continet? Centurionum in manu vitis & opimo pramio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam in deliciſus penam ipſam honorat. Vide *Cœl. Rhodig.* lib. 26. capit. ultimo. *Alex.* ab *Alex.* lib. 1. cap. 20. & lib. 2. c. 13.

249. *Cimbros.*] *Boreales* maxime Germanos, hodie, *Danos* & *Hollatios*, quos inſeſtis armis Italiam ipſamque Romam appetentes, victis jam ante *Teutonibus*, proſtigavit *Marius*, & cecidit centum quadraginta millia, cepit ſexaginta millia. Vide *Flor.* lib. 3. c. 3. *Plutarch.* in *Mario.* *Liv.* lib. 68.

250. *Solus trepidantem protegit urbem.*] *Altum* erat niſi *Marius* illi ſæculo contigiffet: inquit *Flor.* cit.

252. *Nunquam attigerant majora cadavera.*] Nam *Cimbri* præ *Italibus* ingentes. Et *Teutonum* rex captus inſigne ſpectaculum triumphi fuit. Quippe vir proceritatis eximia ſuper *Trophæa* ipſa eminebat. *Flor.* cit. Et apud *Plutarchum*. *Cimbri* robur oſtentantes per nives *Alpium* juga nudi conſcendunt, tum lata ſcuta corporibus ſupponentes, præcipiti per loca prærupta deſcenſu deſcendunt. Deinde velut gigantes vaſtas arbores trahunt in fluvium, & terræ aggeres ac caſas trabes comportant. Quibus territi plures *Romani* caſtra deſeruere.

Nobilis ornatur lauro collega secunda.
 Plebeia Deciorum animæ, plebeia tuerunt
 Nomina. Pro totis legionibus hi tamen, & pro
 Omnibus auxiliis, atque omni plebe Latina 256
 Sufficiunt Diis infernis, Terræque parenti.
 Pluris enim Decii, quam qui servantur ab illis.
 Ancilla natus trabeam & diadema Quirini,
 Et fasces meruit regum ultimus ille bonorum. 260
 Prodit laxabat portarum claustra Tyrannis
 Exulibus juvenes ipsius Consulis, & quos
 Magnum aliquid dubia pro libertate deceret,

collega illustris alterâ laureâ
 insignitur. Deciorum animæ
 e plebe fuerunt, & appellationes
 plebeia: illi nihilominus, pro
 universis legionibus, & pro cun-
 ctis præstatis, totoque Latii po-
 pulo satisfaciunt Inferis Numi-
 nibus ac Telluri matri. Decii
 quippe majoris æstimantur,
 quam qui per eos conservantur.
 Optimorum ille regum postre-
 mus serva ortus, dignus fuit
 regio paludamento, ac Romuli
 coronâ & fascibus. Contra
 vero Tyrannis extorribus oc-
 clusas fores aperiebant ac tra-
 debant Consulispisus filii, quos

etiam oporteret exequi pro ancipiti libertate quiddam ingens,

ANNOTATIONES.

253. *Nobilis ornatur lauro Collega secunda.*] Q. Catulus ipse nobilis Marii Collega secundo tantum loco triumphat, Marius vero licet novus homo primas tulit. Nam & præcipuam rei gestæ gloriam Mario attributam, referunt Livius & Plutarchus: adeo ut primores civitatis, qui prius ut novo homini tantos honores inviderant, conservatam ab eo Rempublicam faterentur & prædicarent, Liv. lib. 68.

Lauro Collega secunda.] Potest etiam intelligi de Mario, qui oblatum pro devictis Teutonibus triumphum distulit, donec & Cimbros, junctis cum Q. Catulo copiis, debellavisset: tunc enim lauro iterum merita exornatus est, atqui ait Livius mox cit. pro duobus triumphis qui offerrentur, uno contentus fuit.

254. *Plebeia Deciorum animæ.*] Deciorum origo plebeia, illi tamen virtute nobilitati sunt.

255. *Pro totis legionibus hi tamen, &c.*] Decius uterque pro incolumitate & victoria populi & exercitus Romani se devoverunt solemniter: pater quidem P. Decius, bello Latino, de quibus Tit. Liv. lib. 8. c. 9. & seq. Filius autem P. item Decius exemplo patris se devovit pariter Diis manibus in bello adversus Etruscos, Samnites, Gallos. De quibus Liv. 10. c. 28. & seq. Vide & Macrob. lib. 3. c. 9.

256. *Auxiliis.*] Copiis auxiliaribus.

Plebe.] Legunt alii, *Pube*, id est, juventute Latina, seu Romana.

257. *Sufficiunt Diis infernis.*] Credebant veteres ita se devovendo converti in se ac derivari aliorum pericula & mala impendentia; placatosque sua morte Deos Manes jam parcere cæteris, atque illis opitulari.

Terræque parenti.] Plin. lib. 2. cap. 63. *Uni*, inquit, *Terra*, propter eximia merita; cognomen inditum maternæ venerationis. Sic hominum illa, ut Colam Dei. *Qua nos nascentes excipit, natos alii, editos sustinet, novissime complexa gremio*

jam à reliqua natura abdicatos tam maxime ut mater operiens, &c.

258. *Pluris enim Decii, quam, &c.*] Quibus Dii receptis jam placantur, ac cæteros dimittunt: quin & in illorum gratiam, Romanis omnibus salutem & victoriam donant.

259. *Ancilla natus.*] Servius Tullius matre vel serva, vel certe captiva natus. De quo vide Liv. lib. 1. c. 39. & c. 41. ubi cum trabea & liætoribus prodire, ac sede regia sedens quædam decernere narratur.

Trabeam.] Vestem regalem, quam vocat togam purpura circumdistinctam, subtegmine puniceo, Dionys. Halicarn. lib. 2. sub finem. *Trabeis usus accipio reges*, inquit Plin. lib. 8. c. 48. Quod hominem transbeat, & summo honore decorat, trabeam dici vult Isidorus: alii, quod pannorum trabibus intertexta sit. Apposite distinguas triplicem: unam Diis sacram & purpura sola; alteram & purpura immixto albo Regibus usitam & Consulibus; tertiam Augurum, & purpura & cocco. Alex. lib. 5. c. 18. &c.

Diadema.] Pannus erat, quo velut fascia caput circumligabant Reges. A *diadema* redimio, cingo.

260. *Fasces.*] De his Sat. 5. v. 110. Regibus etiam præterebantur, testibus Liv. Dionys. &c.

Meruit.] Insigni sua virtute & sapientia.

Regum ultimus ille bonorum.] Post Servium quidem Tullium, Rex fuit Tarquinius Superbus, at bonis Regibus nequaquam accensendus.

Prodit laxabant, &c.] Tarquinius urbe pulso ope Consul Junii Bruti, hujus filii Titus & Tiberius cum aliis quibusdam nobilibus eos revocare netarie conjurarunt: unde & ab ipso patre constanter neci addicti sunt. Liv. initio lib. 2. Plutar. h. &c.

Dubia libertate.] Nondum bene asserta & firmata, conantibusque regnum recuperare expulsi regibus.

Quod

quod speret Mutius, & Cocles, & puella quæ Tiberim limites Imperii transnavit. Ad Seniores arcana scelera detulit famulus matribus familias deplorandus: Eos autem iusto plebui supplicio plaga & prima legum securis. Pluris æstimio ut parentem habeas Therfitem, siquidem fueris par Æacida, atque Vulcani tela contredies,

Quod miraretur cum Coclite Mutius, & quæ Imperii fines Tiberinum virgo natavit. 265
Occulta ad patres produxit crimina servus
Matronis lugendus: at illos verbera iustis
Afficiunt pœnis, & legum prima securis.
Malo pater tibi sit Therfites, dummodo tu sis
Æacidæ similiis, Vulcaniaque arma capeffas, 270

ANNOTATIONES.

264. Quod miraretur.] Quod esse posset admirationi simul & exemplo generosis illis Romanæ libertatis & patriæ amantibus.

Coclite.] Horatius Cocles, amisso oculorum altero in pugna quadam, ita dictus, sed multo clarior ex eo, quod, Porfenna rege Etruscorum pro restituendis Tarquiniiis in Romanos decertante, pro ponte subitico stetit, unusque aciem hostium sustinuit, donec pons a tergo interruptus aditum præcluderet; tum desiliens in Tiberim ad suos transnavit. Ob hoc ei tantum agri publice datum, quantum uno die circumarari posset: statua quoque in Vulcanali est erecta, seu in Comitio. Liv. l. 2. c. 9. & seq. Aurel. Victor. &c.

Mutius.] C. Mutius Cordus, nobilis adolescens, cui postea a dextræ manus clade Scævola cognomen inditum, ut ait Livius, nimirum quod exulte loco dextræ uteretur sinistra, quæ Græcis *σκαυα* Scava, & per diminut. *Scavola*: vela *σκαυα*, & *vola*. Hic obsideri populum Romanum indignum ratus, in Porfennæ castra penetravit, ipsumque Regem, si purpurati qui aderat, similitudo non fecisset, bellumque pariter omne, sustulisset. Adeo facere & pati fortia Romanum est. Quo insuper manum igne cremante stupetatus rex, acceptis obsidibus, a Romano bello destitit. Vide Liv. l. 2. c. 12. Aurel. Victor. &c.

265. Imperii fines.] Nondum ultra Tiberim prolatos, quo ab Etruscis discernebatur Romanum Imperium.

Tiberinum virgo natavit.] Clælia virgo nobilis, inter obsides Porfennæ data, frustrata custodes, equum, quem fors obtulit, arripuit, trajectoque Tiberi, agmen fociarum Romam reduxit. Aurel. Victor. Tit. liv. c. 13. l. 2.

266. Occulta ad patres produxit crimina servus.] Conjuratorem de reducendis in urbem regibus Aquiliorum servus indicavit. *Premium indicipeunia ex arario, libertas & civitas data.* Ille primum dicitur vindicta liberatus, & vindicta nomen ab eo tractum: Vindictius enim vocabatur. Tit. Liv. l. 2. c. 5.

267. Matronis lugendus.] An quod fuisset libertatis auctor & patriæ servator per indicium, ideo lugeri dignus extitit; quemadmodum annuoluctu Bruti mortem matronæ persecutæ sunt; An, quod ait vetus Schol. Ob Lucretiam vindictam, & quod sub Tyranno vim patiebatur castitas matronarum? An quia, ut, idem subjungit, Vin-

dicium Brutus ut conservatorem patriæ non munificat, at velut delatorem dominorum cruci affixit: quod factum matrona planxerunt?

Matronis.] Geil. l. 18. c. 6. docet quæ matrona propriæ; quæ materfamilias diceretur.

At illos.] Bruti & Aquilii filios, aliosque conjuratos, libertatis & patriæ proditores.

Verbe a, &c.] Nam, ut ait Liv. cit. Consules in sedem processere suam, missique lictores ad sumendum supplicium, nudatos virgis cadunt, securique feriunt: cum inter omne tempus pater, vulnisque & os ejus, spectaculo esset; eminente animo patrio inter publica pœna ministerium.

268. Legum prima securis.] An quod prima hæc fuerit animadversio secundum leges restitutas, cum Regum arbitrio omne jus antea contineri videretur? An quod omnia jura, insigniaque primi Consules tenuere, quodque Brutus prior concedente Collega falces habuit, qui non acrior vindex libertatis, quam deinde custos fuit? Hæc Liv. init. l. 2. An quod hæc prima fuerit ultio, ex quo Brutus populum jurejurando adegerat, neminem Romæ regnare, nec esse quidquam in urbe perfuros, unde periculum libertati foret? Ti. Liv. ibid. Virgil. Æneid. 6. sub finem.

Vis & Tarquinius reges, animamque superbam Ultoris Bruti, fæscisque videre receptos? Consul is imperium hic primus, sævasque secures Accipiet, natoque pater nova bella moventes Ad pœnam pulchra pro libertate vocabit Infelix.

269. Malo pater tibi sit Therfites.] Præstaret te filium esse hominis triobolæris, ignavi, ridiculi, modo tu bonus & fortis esses; quam bono fortique nato, degenerem, improbum & foecordem esse.

Therfites.] Hic in exercitu Græcorum iners æque acprocax, foedus ac turpis, Achilli etiam ausus convitari, ab eo ictu pugni interfectus est. Homer. Iliad. 2.

270. Æacida similiis.] Achilli, vel cupiam alteri Æacidarum generoso similiis, dignusque Æaco patre, qui ob justitiæ tamam iudex apud Inferos a Plutone constitutus fertur.

Vulcaniaque arma capeffas.] Invieta, qualia rogatu Thetidis matris Achilli fabricavit Vulcanus; eaque tam scite capeffas, quam Achilles olim juvenis, per hoc ab Ulyssæ detectus & ad bellum Trojanum abductus.

Quam

Quam te Therisitæ similem producat Achilles.
Et tamen ut longe repetas, longeque revolvas
Nomen, ab infami gentem deducis asylo.
Majorum primus quisquis fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo. 275

quàm ut Achilles gignat te
parem Therisitæ. Ac nihilomi-
nùs quantumvis longè trahas
appellationem ac longè derives,
ab asylo turpi depromis origi-
nem. Quicumque primus ex-
tistit avorum tuorum, is vel
pastor fuit, vel id quod eloqui
renuic.

ANNOTATIONES.

271. *Achilles.*] Thetidis ac Pelei filius, Græcorum fortissimus; Hectoris interfector, Trojæ expugnator, tantæ dux generositatis, ut si quem bellatorem egregium & invictum Imperatorem prædicare velis, Achillem nomines. Vide Gel. lib. 2. c. 11.

273. *Apsylo.*] Ab *ἀ* privatio & *οὐδῶ* diripio, asyllum vocatur locus profugii, in quem contugientes facinorosi quilibet ac legibus obnoxii impunitatem & securitatem nanciscuntur. Primum Athenis asyllum instituisse dicuntur Herculis posterii, formidantes, eo mortuo, ne in se ulciscerentur ii quos avus vexarat. Eorum exemplo Romulus asyllum, sed alia mente fecit, nimirum ut novam urbem a se conditam incolis brevi repleret. Livius, Florus, Plutarchus, &c. Etiam apud Israelitas fuerunt urbes refugii jussu Dei per Moysen institutæ, non pro ipsis tantum, sed & pro advenis ac peregrinis. Numeror. c. 35.

Infami asylo.] Nam sine ullo discrimine servus an liber, integer an se leratus, omnes illuc admisit Romulus, quin & iis domestica fugientibus mala sponforem se dabat, per speciem religionis erga Deos, nihil eos ab inimicis accepturos detrimenti, ac si apud se manerent, civitatis jus da-

turum, & partem agri quem bello quaessisset. Dionys. Halicarn. lib. 2.

275. *Pastor fuit.*] Collegit enim primo pastores Romulus & ipse pastor, atque adolescens inter pastores latrocinatus: Eutropio teste, initio libri primo. Varro de R. Rust. l. 2. c. 1. *Romanum*, inquit, *populum à pastoribus esse ortum, quis non dicit? Quis Faustulum nescit pastorem fuisse, nutritium & educatorem Remi ac Romuli, &c.*

Illud quod dicere nolo.] Præ pudore & verecundia nimirum: sicarius, parricida, latro, raptor, spurius, sacrilegus, &c. nam ex ejusmodi hominum colluvie conflatus est initio populus Romanus. Ipsum quidem Romulum jam, ex Eutropio, latronem diximus; fraticidam omnes referunt; spurium satis indicant tum alii, cum Dion. Halic. l. 2. ubi ait, Remum quidem ac Romulum per matrem ab Ænea ortos; ac de patre eorum nihil esse certi. Adde incestuosam eorum matrem Iliam; & raptos Sabinarum virginum Romanos. Just. l. 38. *Tales*, inquit, *Reges Romani habuere, quorum etiam nominibus erubescant: aut pastores Aboriginum, aut haruspices Sabinorum, aut exules Corinthiorum, aut servos vernasque Tuscorum; aut, quod honoratissimum inter hæc nomen, Superbos, &c.*

SATIRA IX.

Scire velim quare toties mihi, Nævole, tristis
Occurras fronte obducta, ceu Marsya victus.
Quid tibi cum vultu, qualem deprensus habebat

INTERPRETATIO.

O Nævole, discere cupio, quam obrem saepe mæstus obuius mihi sis, fronte contractâ, velut Marsyas superatus. Quid tibi est rei cum facie,

ANNOTATIONES.

1. *Scire velim.*] Faceta quidem hæc Satira, sed imprimis obscœna. Dialogus est Nævolum inter & Poëtam nostrum de multiplici & infanda veterum illorum turpitudine. Nos per tot lubrica suspensio pede transcurramus, satius existimantes intacta multa relinquere, quam aures mentesque castas inquinari. Vide quæ scripsimus in præfatione nostrâ, sub finem.

Nævole.] Hic minister impurus erat senis impudici nomine Virronis.

2. *Marsya victus.*] Phrygius ille Tibicen vel Saryrus Apollinem provocare ausus, ab eo victus non sine ludibrio, & excoriatus est. Ovid. Metamorph. 6. Fab. 5. Vide Apuleium Florid. cap. 3.

qualis erat *Ravola* intercepto
prope *Rhodopen* * * *

* * * * * Nos *alapham*
impingimus famulo *placenta*
delingenti. *Maventior* eo *vul-*
su non erat *Crepereius Pollio*,
qui *vagatur* promptus *solvere*
fanus triplex, atque *stolidos*
non reperit. Unde subito tot
rugæ? Nuper quidem parvo
contentus exhibebas *servum E-*
quitem, *festivus epulo salsa di-*
cacitate, atque acer *jocis in-*
tra mœniaprovenientibus. *Cun-*
cta jam *mutata*: *severa fac-*
ies, *avidorum crinium incul-*
ta silva, in omni pelle nul-
lus splendor, qualem conferebat
victa *servente visco innuilla*:
at *crura pullulantibus pilis* con-
tempta & sordida. Cur ma-
cilentus es tanquam *morbidus*
antiquus, quem *adurit quar-*
ta lux pridem, atque *febris*
dudum familiaris? in corpore
morbofo reperias *ocultos mentis*
cruciatus, reperias quoque *læti-*
tiam. Hinc *vultus trahit*
hanc & illam affectionem. Ap-
paret ergo *mutasse institutum*,

atque pergere oppositis precedenti vivendi modo. Nam haud ita pridem, sicut revolvo, tu adulter
Ansidio famosior consueveras frequentare templum *Isidis*, atque *Ganymedem*

Ravola, dum *Rhodopes* uda terit *inguina barba*?
Nos *colaphum* incutimus *lambenti crustula servo*.
Non erat hac facie *miserabilior Crepereius* 6
Pollio, qui *triplicem usuram præstare paratus*
Circuit, & *fatuos* non invenit. Unde repente
Tot *rugæ*? Certe *modico contentus agebas*
Vernam equitem, *conviva joco mordente facetus*,
Et *salibus vehemens intra pomæria natis*. 11
Omnia nunc contra. *Vultus gravis*, *horrida sicca*
Silva comæ; nullus totâ *nitor in cute*; qualem
Præstabat calidi circumlita fascia visci;
Sed *fruticante pilo neglecta*, & *squalida crura*. 15
Quid *macies ægri veteris*, quem *tempore longo*
Torret *quarta dies*, olimque *domestica febris*?
Dependas *animi tormenta latentis in ægro*
Corpore, dependsas & *gaudia*: sumit utrumque
Inde *habitum facies*: igitur *flexisse videris* 20
Propositum, & *vitæ contrarius ire priori*.
Nuper enim (ut repeto) *fanum Isidis & Ganymedem*

ANNOTATIONES.

4. *Ravola*.] Quidam libidine infamis.

Rhodopes.] Hæc meretrix e Thracia insignis
pyramidem laudatissimam struxit ex opibus im-
puro quæstu accumulatis, ne quis regum sumptus
& divitias miretur, ut ait Plin. lib. 36. c. 12.
Ejus etiam meminit Herodot. lib. 2.

5. *Nos Colaphum incutimus*.] Servus in faci-
nore deprehensus non impune fert; cur igitur
Ravola non plectitur?

6. *Crepereius Pollio*.] Luxuria perditus nepos
decoctis bonis quærit & circumspicit, quis velit
pecunias credere spondenti triplicem usuram; at
mœstus abit, quod neminem invenit satis fatu-
um, qui credat sibi certe nihil reddituro.

8. *Unde repente Tot rugæ*?] Unde repentina
tibi, *Nævole*, hæc tristitia?

Agebas Vernam equitem.] Tu verna licet, vi-
debaris esse Eques Romanus, adeo jocularis, le-
pidus & convivio facetus eras. Jocola erat apud
Romanos appellatio, *Verna eques*. Quid pro-
prie verna, diximus ad Sat. 1. v. 26.

11. *Intra pomæria nati*.] Urbanis, non ru-
sticis & agrestibus. *Pomærium* vocatur locus ille
vacuus prope muros urbis, quem nec habitari fas
erat, nec arari.

12. *Horrida sicca silva comæ*.] Capilli velut
arbores rigidi, non sunt ut ante unguento deli-
bui ac nirentes.

14. *Præstabat calidi circumlita fascia visci*.]
Psilothrum, id est, medicamentum ad depilan-
dum corpus fascia circumligatum. Illud erat e
resina, cera & visco. Plin. lib. 24. c. 4. *Vis-*
cum, inquit, cum *resina & cera panos mitigat*
omnis generis. Porro verius iste in quibusdam
ita legitur.

Bruttia præstabat calidi tibi fascia visci.
Certe Plin. lib. 14. c. 20. cum pudore fatetur re-
sinæ usum esse præcipuum in evellendis e viro-
rum corporibus pilis; & paulo post picem ac
proinde resinam probari maxime Bruttiam, ait.
Bruti vero Italiæ populi, tenebant olim Cala-
briam Citeriorem & Ulteriorem.

15. *Fruticante pilo neglecta, &c.*] Vide Sat.
1. v. 115. Annot.

17. *Quarta dies*.] Quartana febris diuturna.

18. *Dependas animi, &c.*] Ista tua cor-
poris agritudo nascitur ex animi quadam ægri-
tudine.

21. *Ut repeto*.] Quantum memini, repetens
animo.

Fanum Isidis.] Vide Sat. 6. v. 488.

Ganymedem Pacis.] Statuam Ganymedis in
Pacis templo prope forum a Vespasiano extructo.
Illuc impuri conveniebant. Vide Satir. 5. ver.
59.

Pacis,

Pacis, & adveſtæ ſecreta palatia matris,
Et Cererem (nam quo non proſtat ſcœmina templo)
Notior Auſidio mœchus ſclerare ſolebas, 25
Quodque taces, ipſos etiam inclinare maritos.
Utile & hoc multis vitæ genus: at mihi nullum
Inde operæ pretium. Pingues aliquando lacernas,
Munimenta togæ, duri craſſique coloris,
Et male percuſſas textoris pectine Galli 30
Accipimus, tenue argentum venæque ſecundæ.
Fata regunt homines. Fatum eſt & partibus illis,
Quas ſinus abſcondit. Nam ſi tibi ſidera ceſſant,
Nil faciet longi menſura incognita nervi;
Quamvis te nudum ſpumanti Virro labello 35
Viderit, & blandæ aſſiduæ denſæque tabellæ
Sollicitent; αὐτὸς γὰρ ἐφίλκεται ἀνδρῶν κνίαιδος.
Quod tamen ulterius monſtrum, quam mollis
avarus?
Hæc tribui, deinde illa dedi, mox plura tulifti.
Computat, atque caver. Ponatur calculus, adſint
Cum tabula pueri: numera ſeſtertia quinque 41
Omnibus in rebus; numerentur deinde labores.
An facile & proum eſt agere intra viſcera penem
Legitimum, atque illic heſternæ occurrere cœnæ?
Servus erit minùs ille miſer, qui foderit agrum, 45
Quam dominum. Sed tu ſane tener, & puerum te,
Et pulchrum, & dignum cyatho cœloque putabas.
Vos humili aſſectæ, vos indulgebitis unquam
Cultori, jam nec morbo donare parati?
En cui tu viridem umbellam, cui ſuccina mittas 50

Pacis, & ades arcanas paren-
tis adducta, & Cererem, (E-
nimverò quo in ſano mulier
non ſe proſtituit?)

* * * 2 * * *
Illud etiam vivendi inſtitutum
pluribus eſt fructuoſum: mi-
hi vero nulla hinc merces labo-
ris. Interdum recipimus craſ-
ſas penulas, togæ integramen-
tū aſperi, ac denſi coloris, at-
que imperitè contextas pectine
artiſicis Galli; item exile ar-
gentum ac venâ ſecundariâ, at
ſors homines gubernat * * *

* * * 5 * * *
Attamen quodnam deterius
portentum quam avarus effe-
minatus? Iſta largitus ſum,
inquit; poſt illa dedi, deinde
majora accepiſti. Numerat &
obſervat; adhibeatur calculus,
accedant famuli cum tabella:
computa quinque ſeſtertia cun-
ctis in negotiis; poſt reſcenſa-
tur opera.

* * * 2 * * *
Ejuſmodi famulus non tam e-
rit infelix, qui campum arave-
rit, quàm qui dominum colue-
rit. At tu proſectò delicatus, &
juvenculum te, & formoſum
exiſtimabas, & dignum ſypho
ac cœlo. Vos obſequenti clienti
vos excolenti an liberaliter do-
nabitis aliquando, ne quidem
proclives nunc dare libidini?
Ecce cui tu praſinum umbracu-
lum, cui magna ſuccina mit-
teres

ANNOTATIONES.

23. *Adveſta ſecreta palatia matris.*] Ædi-
ficatum in palatio Fanum Cybeles e Phrygia Ro-
mam adveſtæ. Vide Sat. 2. v. 101. Sat. 3. v.
138. & Sat. 6. v. 512.

24. *Cererem.*] Templum etiam Cereris, ad
cujus miſterium non niſi caſtæ admittebantur.
Vide Sat. 6. v. 50. Illud erat Romæ ad circum
maximum: Plinio teſte lib. 35. c. 12.

25. *Auſidio.*] Inſigni mœcho.

27. *Utile & hoc multis, &c.*] Huc uſque Po-
ëta, Jam Nævulus reſpondet.

28. *Pingues lacernas.*] Pallia contra pluviam
togæ ſuperindui, & apud Gallos confici ſolita e
ſana pingui & craſſiore. Vide Sat. 7. v. 221.
Marſial, lib. 4. Epigramm. 19.

Hanc tibi *Sequanica* pinguem textricis alum-
nam
Mittimus, &c.

30. *Pectine.*] Quo inſtrumento ſtamine ſub-
tegmen inferitur, ac tela denſatur.

31. *Venæque ſecundæ.*] Proinde minus purum
minusque pretioſum.

40. *Caver.*] Ne plus accipiat ſervulus. Alii
legunt, *caver*, id eſt, agitur inſtar canis hero
blandientis.

41. *Seſtertia.*] Vide Sat. 1. v. 92. annor.

47. *Tu ſane tener, &c.*] Nævulus ironice hæc
ad Virronem hiſpidum, ac ſenio deformem.

47. *Dignum Cyatho, &c.*] Dignum qui Jovi
eſſes pocillator, velut alter Ganymedes.

50. *Umbellam.*] Velum inſtar parvi conopei
ad æſtum ac ſolem a capite arcendum. Marſial,
lib. 14. Epigram. 28.

Accipe quæ nimios vincant umbracula ſoles.

Succina.] Vaſa vel armillas e ſuccino. Vide
Sat. 6. v. 573.

quando recurrit dies nativitas, vel initio veris humidus: atque stipata & ampla sede collocatus attrahat dona Kalendis muliebribus seposita. Loquere, passerule, ecceinam reservas tot montes, tot latifundia in Apulia, tot milvos intra pascua lassos? Te Trifolinus ager fecundis vitibus implet, Suspectumque jugum Cumis, & Gaurus inanis. & vertex Cumis, formidolosus, & Gaurus vacuus.

Grandia, natalis quoties redit, aut madidum ver Incipit; & strata positus longaque cathedra Munera foemineis tractas secreta Kalendis. Dic, passer, cui tot montes, tot prædia servas Appula, tot milvos intra tua pascua lassos? Te Trifolinus ager fecundis vitibus implet, Suspectumque jugum Cumis, & Gaurus inanis.

55

ANNOTATIONES.

51. *Natalis quoties redit.*] Quo die missitari dona consueverant amicis.

Madidum ver Incipit.] Verna tempestas crebris est imbris humida. Vide Macrobi. lib. 7. Saturnal. c. 5.

Ver incipit.] Varro de Re Rust. lib. 1. c. 28. *Dies primus est veris in Aquario, die 23. hujus signi*—*Ver continet dies 91, qua si redigantur ad dies civiles nostros, veris initium erit 7. Idus Febr. &c.* Plin. lib. 18. c. 25. *Inter brumam & æquinoctium die 45. Flatus Favonii, vernalis tempus, &c.* Hic vero Juvenalis intelligit Kalendas Martias, anni Romani principium: nam & tunc mos erat munera vicissim mitti, præsertim foeminis ab amatoribus, & his quoque ab illis. De anni Romani principio vide Cæli. Rhodig. l. 1. c. 9. Alex. ab. Alex. l. 3. c. 24.

52. *Strata positus longaque cathedra.*] Cervicilibus & tapetibus instrata, ad excipiendum inde donatores & dona, ex instituta consuetudine.

53. *Munera foemineis tractas secreta Kalendis.*] Destinata munera pro Kal. Martiis, ut dictum est. Sueton. Vespas. c. 19. *Sicut Saturnalibus dabit viris apophoreta, ita & Kalendis Martii foeminis,* Horat. lib. 3. Od. 8.

Martiis caelebs quid agam Kalendis?

Hic dies anno redeunte festus.

Ovid. Fast. 3.

A te principium Romano ducimus anno.

Primus de patrio nomine, mensis erit, &c.

Tibull. init. lib. 3.

Martis Romani festa venerè Kalendæ.

Exorients nostris hic fuit annus avis.

Et vaga nunc certa discurrunt undiq; pompa Perque vias urbis munera perque domos.

Vide & Martialis. lib. 5. Epigram. ult. Kalendis Martis celebrabantur Matronalia in memoriam belli tunc per Sabinas compositi. Ovid. lib. 3. Fast. Omnes præterea Kalendæ Junoni erant sacræ. Et ad hæc fortasse respexit Juvenalis, cum foeminas dixit Kalendas.

Kalendis.] Α καλῶ, voco, quod ea die, qua novæ Lunæ aspectus primum erat observatus, peracto sacrificio Pontifex calata, id est, vocata in Capitolium plebe, quot dies a Kalendis ad

Nonas superessent pronunciabat, &c. Itaque Kalendas vocari placuit primum ex illis diebus qui calarentur. Vide Macrobi. lib. 1. Saturnal. cap. 12. & 15.

54. *Dic, passer.*] Nævulus de Virrone avaro hæc: O senex lascive, & falax instar passeris, dic, &c. Passeres in Venerem pronas esse aviculas, quarum esus enim ad libidinem exciter, ac proinde Veneis currum ab his trahi, scribit Athen. lib. 9. cap. 10. passeribus notam voluptatem esse ait. Cic. 2. de Finib. c. 75. Idem Plinius, atque ob salacitatem minus vivaces esse testatur, lib. 10. cap. 36.

Montes.] Vineis confitos.

55. *Appula.*] Apulia, fertilis Italiæ regio, palcuissetiam læta, nunc continetur Capitanata & parte Basilicata.

Tot milvos intra, &c.] Agros tam longe lateq; patentes, quos milvi oberrando & transvolando fatigantur. Vide Pers. 4. v. 26.

56. *Trifolinus ager.*] Hodie, Monte di S. Martino, haud procul Neapoli, trifoli herbæ copiam, & inde nomen habet; optimi etiam vini ferax, Ex Athen. l. 1. c. 21. Trifolinum vinum Surrentino crassius sero vigorem adipiscitur. Plin. l. 14. c. 6. Campaniam vinis scribit etiam trifolinis semper gloriatam, non secus ac Trebellicis ad quartum a Neapoli lapidem. Martialis. lib. 13. Epigram. 114.

Non sum de primo, fateor, Trifolina hæv.

57. *Suspectumque jugum Cumis.*] Mons Misenus ita Cumis imminens, ut eas obruturus videatur, & hinc suspectus. Vel potius, qui Cumis suspicatur, a quibus distare aiunt tribus cititer passuum millibus.

Cumis.] Vide Sat 3. v. 2.

Gaurus.] Mons est Campaniæ Puteolis vicinus. Plin. l. 14. c. 6. cit. ait, *Summis collibus Gauranum vinum gigni.* Et paulo post, *certant Massica aque ex monte Gaurano Puteolos Baiasque prospectantia.*

Gaurus inanis.] Nimirum post vindemias. Vel quia spoliatus est arboribus, & solis venedis vacat: vel quod est concavus, & vaporiteros specus habet. Hos omnes sensus affert Schol. primus omnium maxime aridet.

Nam

Nam quis plura linit victuro dolia musto?
Quantum erat exhausti lumbos donare clientis
Jugeribus paucis? Meliusne hic rusticus infans 60
Cum matre, & casulis, & cum lusore catello
Cymbala pulsantis legatum fiet amici?
Improbis es, cum poscis, ait; sed pensio clamat,
Posce: sed appellat puer unicus, ut Polyphemi
Lata acies, per quam solers evasit Ulysses: 65
Alter emendus erit; namq; hic non sufficit; ambo
Pascendi, quid agam brumâ spirante? Quid, oro,
Quid dicam scapulis servorum mense Decembri,
Et pedibus? Durate, atque expectate cicadas?
Verum ut dissimules, ut mittas cætera, quanto 70
Metiris pretio, quod ni tibi deditus essem
Devotusque cliens, uxor tua virgo maneret?
Scis certè quibus ista modis, quam sæpe rogâris,

quanto pendis merito, quod nisi tibi fuisset addictus & obsequens asselia, conjux tua virgo super-
esset? Nôsti quidem quâ ratione & quâ frequenter ea postulaveris,

Ecquis enim plures vini dura-
turi cados inungit? Quam
magnum fuisset aliquot ingera
dare asselia spoliato? An ille
agressus puer cum parente ac
tuguriolis, cumque cane colla-
dente, potius efficietur legatum
familiaris tympana percutien-
tis? Molestus es quando petis,
inquit Virro; at solutio facien-
da vociferatur, pete; at vocat
famulus solus, sicut oculus ingens
Polyphemi, per quem elapsus est
Ulysses callidus: secundum
mercari oportebit, nec enim ille
est satis, duo nutriendi. Ec-
quid faciam, hyeme flante?
Quid quaeso? Quid loquar vo-
dis mense Decembri famulo-
rum humeris ac pedibus? Di-
camne susinete, & cicadas ex-
pectate: Sed quamvis diffitea-
re, quamvis pratermittas alia,

ANNOTATIONES.

58. *Quis plura linit, &c.*] Quam tu, o Vir-
ro, tot vinetis optimis dives & abundans, ne-
que propterea liberalior?

Iussit.] Pice, limo, gypso obturat; ac recon-
dit plures in annos servandum. Vide Pers. Sat.
4. v. 29. & Sat. 5. v. 148. atque ibid. Annot.
Musto.] Recenti vino.

59. *Quantum erat.*] Quantula res fuisset har-
giri prædolum clientis pro tot laboribus.

60. *Jugeribus.*] Qui proprie *jugerum*, alibi
diximus, nimirum Sat. 3. v. 142.

Meliusne hic rusticus infans, &c.] An melius
erit testamento legari a te prædium, ancillam,
servum, Sacerdoti Cybeles, ut tu, impuro?

Infans cum matre.] Verna, an ancilla quæ
eum domi genuit.

62. *Cymbala pulsantis.*] Vide Sat. 6. v. 515.
& Sat. 8. v. 176.

Legatum fiet.] Testamento dabitur ac relin-
quetur Gallo legatorio. Vide Alex. ab Alex.
l. 1. c. 1. Codices nonnulli habent, *legatus*, sed
male, ut asserit Lipsius Epistolic. qu. l. 4. Epist. 25.

Amici.] Libidinum locietate & consuetudi-
ne tecum juncti.

63. *Sed pensio clamat.*] Respondet Nævulus;
at cogor poscere, cum urget pensio exsolvenda
pro conducto agello, vel domicilio; tum quia e-
mendus est alter servus, uno mihi non sufficien-
te; atque ambo sunt alendi, vestiendique.

64. *Ut Polyphemi lata acies, &c.*] Sicut Poly-
phemus interit, quod unicum haberet oculum,
quo effosso Ulysses evasit, quod non ita contigisset,
si geminum ille habuisset; sic ego unicum habens
servum versor in discrimine rerum mearum; at-
que ut in vado sum, alter necessario est emendus.

Polyphemi.] In Sicilia degebat *periplo* *periplo*
ille Cyclops diræ feritatis, qui duos Ulyssis socios
devoravit, ipse vero acuto stipite excoecati ma-
nus effugit cum reliquis sociis. Vide plura apud
Homer. Odyss. 9. Ovid. Metamorph. 13. Fab.
8. Virgil. Æneid. 3.

65. *Lata acies.*] Virgil. mox cit.

— *Telo lumen tercbramus acuto*

Ingens, quod torva solum sub fronte latebat,
Argolici clypei, aut Phabæ lampadis instar.

Acies.] Vide egregiam oculi descriptionem,
apud Tullium, 2. de Natura Deorum, c. 142.
ubi aciem pupillam vocari docet.

Ulysses.] Is est consilio & prudentia inter
Græcos Heroas clarus, quum celebrat Home-
rus tota Odyssæa.

67. *Brumâ spirante.*] Hyeme sævient, &
flantibus Aquilonibus. Quid *brumâ*, vide Sat.
6. v. 152. & Pers. Sat. 6. v. 1.

69. *Expectate cicadas.*] Donec cicadæ appa-
reant & canant, æstivo nimirum tempore. Vide
Plin. lib. 11. c. 26, & 27. Cæsar. Rhodig. lib. 17.
cap. 6.

Et quibus promissis adolescentulam abeuntem retinui non semel
* Etiam tabellas fregerat, jamque
subscribebat. Vix ego illam per
eam noctem integram reconcilia-
vi, te extra lacrymante. Cnile
dat mihi testimonium, tu quoque;

Connubium vacillans & incipiens dissolvi, quinimò ferè
divisum pluribus in adibus
machus confirmavit. Quam
in partem te vertas? Quae
priori, quae posteriori loco ad-
hibeas? Nullum igitur bene-
fictum est, ingratis ac perfidi-
ose, nullum, quod tibi infantu-
lus aut infantula de me exo-
ritur? Nam educas, & latavis
gestorum commentariis viri
signa inferere. Jannæ corollas
appende: nunc es parens: do-
navimus quod queas contra ru-
morem asserere: possides jura patris: per me sis hæres: legatum integrum nancisceris, quintiam in-
certum suave: plurima incertis insuper accedunt emolumenta, si numerum, si ternos complevero.
O Navole, legitima est tui luctus

Et quæ pollicitus. Fugientem sæpe puellam
Amplexu rapui: tabulas quoque ruperat, & jam
Signabat. Tota vix hanc ego nocte redemi, 76
Te plorante foris. Testis mihi lectulus, & tu,
Ad quem pervenit lecti sonus, & domini vox.
Instabile, ac dirimi cœptum, & jam penè solutum
Conjugium in multis domibus servavit adulter. 80
Quò te circumgas? Quæ prima, aut ultima ponas?
Nullum ergo meritum est, ingratis ac perfide, nullum
Quòd tibi filiulus, vel filia nascitur ex me?
Tollis enim, & libris actorum spargere gaudes
Argumenta viri. Foribus suspende coronas: 85
Jam Pater es: dedimus quod famæ opponere possis.
Jura parentis habes; propter me scriberis hæres.
Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.
Commoda præterea junguntur multa caducis,

ANNOTATIONES.

[Fugientem sæpe puellam.] A te abhorrentem
libidinibus effœminato retinui non semel; cum
veller divortium facere, ob impotentiam tuam.
Erant enim solemnia hæc verba matrimoniali-
bus tabulis inscripta: *procreandorum causa libe-
rorum uxorem duci.*

75. [Jam signabat.] Matrimoniale pactum
cum alio jam inierat, jamque dotalis tabulas signa-
tura erat, teque destituebat, nisi ego intercessissem

81. [Quò te circumgas.] Ut excusandi te ra-
tiones invenias.

84. [Libris actorum.] Servius Tullius Romano-
rum Rex, ut subditi sibi populi sciret nume-
rum, jussit parentes profiteri natos sibi liberos,
eorumque nomen ac natalem in commentarios
referri. Apuleius, Apolog. sic habet: *Pater ejus
natam sibi filiam more caterorum professus est.
Tabula ejus partim tabulario publico, partim do-
mo asservantur — signa quæ impressa sunt
recognoscat, Consules legat, annos computet, &c.*
Augustus etiam Cæsar cives Imperii Romani de-
scribi jussit. Evangl. Luc. c. 2.

85. [Argumenta viri.] Procreatam sobolem.
[Foribus suspende coronas.] In signum lætitiæ,
atque ut filios sibi natos significarent veteres,
fertis & floribus ædium suarum fores ornare
contueverant.

87. [Jura parentes habes.] Ad augendas Imperii
vires, atque amplificandam civium multitudi-
nem, pœnas quasdam in celibes orbosque fu-
isse constitutas, & contra præmiis affectos paren-
tes constar, idque tum apud Romanos, tum apud

alias gentes. Ex Plutarchi libro de naturali in-
prolem amore; animantia legem de coelibatu ac
seriis nuptiis non respiciunt, Lycurgi ac Solo-
niscives; non timent infamiam orborum, nec
jus trium liberorum captant, ut Romanorum plu-
rimi, qui uxores ac liberos quærent, non ut hæ-
redes habeant, sed ut ipsi esse hæredes possint.
Plin. Procem. lib. 14. sic. habet: *Postquam capit
orbitas in auctoritate esse, pessum iere vita pretia,
voluptas vivere capit, vita ipsa desit.* Inter alia
Censuræ officia, illud numeratur: quærere de
orbitate ac coelibatu, & contumaces plectere. Et
quidem a Furio Camillo, subindeque a Q. Me-
tello mulctati referuntur celibes pecunia, &
hanc in ærarium ferre jussi. Vide Alex. ab
Alex. lib. 3. c. 13.

[Scriberis hæres.] Qui cœlebs aut orbus erat,
non poterat hæres aut legatarius, saltem a quo-
cunque, vel in totum, institui.

88. [Legatum omne capis.] Qui filios habes
nimirum. At vero legati pars decima, si liberis
careres, fisco addiceretur. Ex lege Papia.

[Caducum.] Legatum ex conditione, v. g. si
liberi adfuerint. Tu itaque si jam substitutus
fueris hæres alicui, quando liberis carueris; quin
& propriis filiis morientibus; tunc tibi obveni-
et legatum dulce, quod non expectabas, & ab
illis in te caderet.

89. [Commoda præterea, &c.] Nam qui li-
beros susceperant, in publicis muneribus præfe-
rebantur, & certis gaudebant immunitatibus ac
privilegiis.

Sinum numerum, si tres implevero. Justa doloris, 90
 Nævole, causa tui : contrà tamen ille quid affert?
 Negligit, atq; alium bipedem sibi quærit asellum.
 Hæc soli commissa tibi celare memento,
 Et tacitus nostras intra te fige querelas.
 Nam res mortifera est inimicus pumice lævis. 95
 Qui modò secretum commiserat, ardet, & odit;
 Tanquam prodiderim quicquid scio. Sumere ferrū,
 Fuste aperire caput, candelam apponere valvis
 Non dubitat. Nec contemnas, aut despicias, quòd
 His opibus nunquam cara est annona veneni. 100
 Ergò occulta teges; ut curia Martis Athenis.
 O Corydon, Corydon, secretum divitis ullum
 Esse putas? Servi ut taceant, jumenta loquentur,
 Et canis, & postes, & marmora : claude fenestras,
 Vela tegant rimas, junge ostia, tollito lumen 105

prædicabunt, & catellus, valvæ, & marmora. Obscure fenestras, rimulas abscondant siparia, valvas comprime, aufer candelam

ratio : attamen quid iste opponit? Contemnit, & alterum sibi investigas asinum duorum pedum. Ista uni tibi credita tegere sis memor, atq; meas querimonias reconde silens in animo tuo. Res enim lethalis est adversarius pumice politus. Qui nuper arcanum crediderat, excandescit atq; aversatur, quasi revelarim quæcumq; novi : gladium arripere, baculo caput findere, janua facem adhibere non veretur. Neq; verò negligas vel asperneris, quoniam divitibus ejusmodi toxici emptio carior nunquam habetur. Itaq; secreta celabis, sicut Athenis Martis concilium. O Corydon, Corydon, an aliquod esse credis opulenti arcanum? licet famuli sileant, jumenta

ANNOTATIONES.

90. Si numerum, si tres implevero.] Qui tres habebat liberos, a tutela excusabatur, tesseram frumenti triplicem accipiebat, in fumendis fascibus primas obtinebat. Vetus Schol. Appian. l. 2. Plutarch. cit. Cornel. Tacit. Annal. 2. De Prætoribus subrogando certamen incessit; Germanicus atq; Drusus Agrippam fovebant: contra plerique nitebantur, ut numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex jubebat. Agell. l. 2. c. 15. morem hunc a Lacedæmoniis Romanos accepisse scribit; & Lycurgum quidem, cum civitati sibi necessaria foret, præmiis & invitamentis usum, tumq; anelatos quibusdam in rebus, qui uxores, quiq; liberos haberent. Sicut & septimo capite legis Juliæ, fumendi fasces priori Consuli sit potestas ei non qui plures annos, sed qui plures liberos, quam collega habet, &c. Vide & Alex. ab Alex. l. 4. c. 8. Porro jus trium liberorum aliquando concessum orbis, testatur Martialis, lib. 2. Epigramm. 91.

Quod fortuna vetat fieri, permitte videri,

Natorum genitor credat ut esse trium.

Et Epigrammate sequenti.

Natorum mihi jus trium roganti

Misærum pretium dedit mearum

Solus qui poterat; valebis uxor.

Justa doloris, &c.] Verba sunt Poëtæ.

92. Negligit, &c.] Respondet Nævolus, se jam a Vironne despici,

Bipedem asellum.] Servum ad omnia paratum, bardum, robustum, aselli instar.

95. Pumice lævis.] Vide Sat. 8. v. 16.

96. Qui modò secretum commiserat, &c.] Ipse Viro, qui modo carum me habebat, jam odit.

98. Candelam apponere valvis.] Domum meam incendere.

100. Veneni.] Quo enecenteum a quo timent vulgari suas libidines.

101. Ut curia Martis Athenis.] Sisergo tam taciturnus quam Areopagita. Proverbium apud Erasmus; inde natum quod Judices Areopagi non voce, sed characteribus ferebant sententiam. Præterea non interdiu sed noctu judicabant, ut non dicentes sed dicta dumtaxat attenderent. Vide Annot. ad Pers. Sat. 4. v. 13. ubi ait,

Et potis est nigrum visio præfigere theta.

Curia Martis.] Areopagus, ἀρε, Mars, & πᾶρος, collis, seu vicus, apud Athenas, ubi primum capitis judicium factum est ex Plin. l. 7. c. 56. Areopagitæ tacentes judicant, teste Macrobi. l. 7. Saturnal. c. 1. & noctu quidem: ex Lucian. Dial. ibidem accusatum homicidii apud Deos a Saturno Martem absolutum aiunt. S. August. de Civ. Dei. Illud autem Concilium, quod erat Senatorum quingentorum a Solone constitutum esse, ex vulgationi fama relict Plutarchus in Solone. Vide & Coel. Rhodig. l. 12. c. 19. & Alex. ab Alex.

Athenis.] Vide Sat. 7. v. 205.

102. O Corydon, Corydon.] Nævole demens, rustice, rerum imperite. Ex Virgil Eclog. 2.

Secretum divitis ullum.] An aliquid potest clam perpetrare is qui plures habet servos natura garrulos & loquaces?

103. Jumenta loquentur, &c.] Propheta Habæuc. c. 2. Lapis de pariete clamabit; & lignum, quod est inter juncturas adificiorum, respondebit.

O

E medio,

e medio, cuncti vociferentur; nullus juxta accubet: nihilominus ante lucem vicinus tabernarius accipiet quod agit isto circiter alterum gallicinum; necnon resciet quæ simul commenti sunt librarius, eggi, pincerna. Ecquod enim scelus constare adversum heros verentur, quandocumque sermonibus vindicant balteorum verbera? Invenietur etiam qui se per plateas invitum confectetur, ac temulentus infelicem auriculam ebriam reddat. Ab istis igitur pete quodcumque modò nos rogabas. Hi filcant. At satius ducunt secretum evulgare, quam bibere tantum Falerni furtim ablati, quantum potabat Lanfella pro populo Sacra faciens. Vita probe instituenda est, multas quidem ob res, præsertim verò propter hanc rationem, ut spernas servorum linguas. Nam improbi famuli deterrima pars lingua est. Attamen is qui sui juris haud fuerit, pejor est iis quorum vitam sustentat suoque pane, suâque pecunia.

E medio, clament omnes, propè nemo recumbat; Quod tamen ad cantum galli facit ille secundi, Proximus ante diem caupo sciet, audiet & quæ Finxerunt pariter librarius, archimagiri Carptores. Quod enim dubitant componere crimen In dominos, quoties rumoribus ulciscuntur 111 Baltea? Nec deerit qui te per compita quærat Nolentem, & miseram vinosus inebriet aurem. Illos ergo roges quicquid paulò antè petebas A nobis. Taceant illi, sed prodere malunt 115 Arcanum, quam subrepti potare Falerni, Pro populo faciens quantum Lanfella bibebat. Vivendum rectè, cum propter plurima, tum his Præcipue causis, ut linguas mancipiorum Contemnas: nam lingua mali pars pessima servi. Deterior tamen hic, qui liber non erit, illis 121 Quorum animas & farre suo custodit, & ære.

ANNOTATIONES.

106. *Clament omnes.*] Vocibus obstrepant qui adsunt, ne audiant alii qui sunt foris.

107. *Quod tamen ad cantum galli facit ille secundi.*] Quod noctu ille perpetrat ac in tenebris.

Gallie cantum.] Cic. de Divin. l. 2. c. 57. Democritus, inquit, explicat cur antelucem galli cantant. Depulso enim de pectore & in omne corpus diviso & modificato cibo, cantus edere, quiete satiatos: qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, favent faucibus: rursus cantu plausuque premunt alas. Macrobi. l. 1. Saturn. c. 3. noctem dividit hoc modo: primum tempus est mediæ noctis inclinatio, deinde gallicinum, post conticinium, cum & galli conticescunt, & quiescunt homines, Plin. l. 10. c. 22. Hi nostri vigilantes nocturni, quos excitandis in opera mortalibus rumpendoque somno natura genuit, norunt sidera, & ternas distinguunt horas, &c. Vide & Cæli Rhodig. l. 16. c. 13.

108. *Caupo sciet.*] Enarrantibus servis.

Quæ finxerunt, &c.] Famosos libellos, ridiculas cautiones, atque incondita carmina, de sui domini oblectamentis libidinibus, nocturnisque flagitiis.

109. *Librarius.*] Vel qui libros describit: vel qui lanas pendit, penesque distribuit, quo sensu dixit, *libraria.* Sat. 6. v. 475.

Archimagiri. Ἀρχιμάγειροι, coquorum magister.

110. *Carptores.*] Structores mensarum, & ciborum ex arte scissores. Vide Sat. 5. v. 120. ac seq. & ibid. Annot.

112. *Baltea.*] Ictus a dominis iratis sibi inflatos loris, seu balteis, id est, cingulis e corio,

quibus pendentes geruntur gladii.

113. *Inebriet aurem.*] Molestè garriendo atque effutiendo arcanas domini libidines, quas audire nolis.

114. *Quicquid paulò antè petebas.*] Silentium & taciturnitatem.

115. *Prodere malunt, &c.*] Quantumvis ament subreptum potare vinum, majori tamen laborant prurigne evulgandi quæ domi sunt, & clam ab hero patrantur.

116. *Subrepti.*] Solomon. Prov. in fine. c. 9. *Aqua furtiva dulciores sunt, & panis absconditus suavior.*

Falerni.] Sat. 4. & 6.

117. *Faciens.*] Absolute, id est, sacrificans, Virgil. Ecloga 3.

Cum facies vitula pro frugibus.

Lanfella.] Alii, *Sauscias.* Sacrificula vino se ingurgitans, ut fit, dum Bonæ Dæ Sacra facit pro incolumitate Populi Romani. Vide Sat. 6. v. 313 & seq.

121. *Deterior tamen hic, qui, &c.*] Male certe loquacitas servi arcanum domini revelans: ac protecto garrulis ac proditoribus famulis deterior est dominus, qui turpibus se mancipat vitiis, ac proinde servis quos alit obnoxius est, eorumque linguas jure timeret, nusquam liber.

122. *Farre.*] Quodlibet frumenti genus hic significatur. Triplex notat Plin. l. 18. c. 8. trituncum, siligo, far: hoc & ador, & adorem vocatum est, & durissimum, & contra hyemes firmissimum ibidem perhibetur, ac primus antiquis

Idcirco

Idcirco ut possim linguam contemnere servi,
Utile consilium modo, sed commune dedisti:
Nunc mihi quid suades post damnum temporis,
& spes

125

Deceptas? Festinat enim decurrere velox
Flosculus angustæ miseræque brevissima vitæ
Portio; dum bibimus, dum sarta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus. 129
Netrepida: nunquam pathicus tibi deerit amicus,
Stantibus & salvis his collibus. Undique ad illos
Conveniunt & carpentis, & navibus omnes
Qui digito scalpunt uno caput. Altera major
Spes superest: tu tantum erucis imprime dentem.
Hæc exempla para felicibus. At mea Clotho 135

modò erucas dentibus attere. Ea prae fortunatis exempla. Mea verò Clotho

Idcirco ut queam mancipii lin-
guam non timere, rationem
tribuisti mox idoneam, at ge-
neralem: Jam quod mihi das
consilium, post jacturam tem-
poris, atq; expectationis fru-
strationem? Nam elabi pro-
perat flos citus, pars minima
vita brevis & arumosa.
Cum potamus, interim cum
petimus corollas, unguenta,
adolescentulas, invadit seni-
um improvisum. Ne metue;
nunquam non tibi suppetet sa-
miliaris * dum erunt ac sub-
sistent isti montes, ad eos un-
dequaque cum curribus, tum na-
vigiiis affluunt universi, qui
caput uno scabunt digito. Spes
alia restat melior: tu solum-

ANNOTATIONES.

fuisse in Latio cibus. Capite vero præcedenti
Populum Romanum ait farre tantum e frumento
trecentis annis usum. Farre etiam usus in Sacris
commendatur, unde & pium far vocitatum.
Hinc & farreatio dicta, sacrificium in quo farre-
um libum offerebatur, ad faciendas solemn-
ritas nuptias Sacerdotum. Meminit Plin. lib. cit.
cap. 3. ubi sic habet: *In Sacris nihil religiosius
confarreationis vinculo erat: novaque nuptia farre-
um præferebant, &c.* Vide Cæsar. Rhodig. l. 28.
c. 17. & Alex. ab Alex. l. 2. c. 5. Hinc & ali-
qui post Varronem, dici nefarium, quasi indign-
um velsi farre: alii cum Asconio, qui polluit
Sacra farre peragi solita contendunt.

123. *Idcirco ut, &c.* Loquitur Nævulus.

Commune. Ad omnes æque spectans dedisti
consilium: nunc vero mihi da peculiare.

125. *Post damnum temporis.* Post consump-
tum fere ætatis robur, serviendo Virroni, sine
ulla mercede.

126. *Velox flosculus.* Brevis adolescentia, flo-
ris instar marcescens, nec diu vicens.

128. *Dum sarta, unguenta, puellas, poscimus.*
Dum convivia, & comessationes conlectamur.
Floribus enim coronati & unguentis delibuti
veteres epulebantur. Horat. lib. 1. Od. ult. &
lib. 3. Od. 29. & alii passim. Plutarch. Quæst.
conv. lib. 3. quæst. 1.

130. *Ne trepida.* Poeta Nævolum consolatur.

131. *Salvis his collibus.* Dum Roma stabit,
septem inædificata collibus. Hi sunt Palatinus,
Aventinus, Esquilinus, Quirinalia, Coelius, Vi-
minalis, Tarpeius qui & Capitolinus. Sunt vero
præterea Janiculus & Vaticanus. Martial. lib. 4.
Epigramm. 64.

*Hinc septem dominos videre montes,
Est totam licet asstimare Romam.*

Propert. lib. 4. Eleg. 4.

Romani montes, & montibus addita Roma.

Ad illos conveniunt. Velut ad emporium in-
fame libidinum.

132. *Carpentis & navibus.* Terra, marique.

133. *Qui digito scalpunt uno caput.* Molles
& effæminati, bene compiti, qui ne capillorum
ordinem turbent, uno tantum digito caput scalp-
punt. Desumptum est Calvo Poeta scomma
in Pompeium, quod ita se habet:

Fasciola qui crura ligat, digito caput uno

Scalpit, quid credas hunc sibi velle virum?
Nempe ut refert etiam Amm. Marcel. l. 17. *In
Pompeium obrectatores iniqui multa scrutantes,
cum nihil unde vituperari deberet, inveniretur; duo
hæc observaverunt ludibris & irrita; alterum
quod gennino quodam more caput digito uno scalpe-
bat, velut dissolutus: alterum quod ulceris tegendi
causa, crura fasciola candida colligabat, &c.* Et apud
Plutarchum, Pompeium Clodius ita criminatur:
*Quis imperator impudicitia laborat? Quis uno
digito caput scabis? &c.* Lucianus molliuæ quoq;
assignat, τῷ δακτύλῳ ἀργῶ κεφαλὴν κινᾷται.
Sic & Senecæ Epist. 52. inter impudicitia
notas ponitur, digitus ad caput relatus.

Altera major spes superest. O Nævole, ami-
cum alterum Virrone meliorem invenies inter
tot homines libidinosos, quos undique vides
quotidie Romam confluere.

134. *Erucis imprime dentem.* Comede her-
bas imprimis calidas, quibus ad Venerem potens
ac fortis efficiare. Talis est Eruca, quæ Priapo
idcirco sacra & vicina dicitur Columellæ; sa-
lax Ovidio; Veneris conciliatrix & excitula-
trix, Plin. l. 19. c. 8. & alibi.

135. *Hæc exempla para.* Respondet Nævulus.
Quid jubes me sperare meliora, quam fatum

& Lachesis latantur cum nutritur abdomen * O

modici ac mei Penates, quos parvo thure, vel farre, fertisq; exiguis decorare consuevi, ecquando ego quidpiam figam, quo senectia mihi sit immunis a storea & scipione? quando aderunt viginti millia, usura, datis pignoribus; vasa optimi argenti, at quæ damnet Censor Fabricius; vini quoq; validi servi de natione Mæsonum, qui collo supposito faciant me tutum sedere in amphitheatro tumultuoso? Adsit mihi insuper sculptor inclinatus, atque alius qui celeriter effingat vulnus plurimos.

Et Lachesis gaudent, si pascitur inguine venter.
O parvi, nostrique Lares, quos thure minuto,
Aut farre, & tenui soleo exornare coronâ,
Quando ego figam aliquid, quo sit mihi tuta senectâ
A tegete & baculo? Viginti millia fœnus, 140
Pignoribus positis argenti vascula puri,
Sed quæ Fabricius Censor notet, & duo fortes
De grege Mæsonum, qui me cervice locatâ
Securum jubeant clamoso insistere circo?
Sit mihi præterea curvus cælator, & alter, 145
Qui multas facies fingat citò, sufficient hæc,

ANNOTATIONES.

vult esse inopem, ac tenui victu contentum esse, duris etiam meis laboribus vix parto?

Clotho, & Lachesis.] Parcæ Fatorum Deæ, vitæ meæ præsidentes. Clotho, a κλωθῆν nere, seu glomerare, appellata. Vide plura Sat. 3. v. 27. ad vocem, *Lachesis*.

136. *Gaudent, si pascitur.*] Gaudent me mea opera, meo ministerio ac labore victum consequi, & vix obtinere.

137. *Lares.*] Vide Sat. 8. v. 14. Annot. ad vocem, *Lare*.

138. *Farre.*] Supra: & Plin. lib. 18. cap. 2. Numainstituit, Deos fruge colere, mola falsa, &c.

Soleo exornare corona.] Legunt alii *exorare*: nam & floribus coronati veteres Diis supplicabant. Tente veteri Scholiaste.

139. *Quando ego figam aliquid, &c.*] Quando fixum quidpiam ac certum mihi statuam; vel, quando aliquid captabo, ut sit metaphora a venatoribus feras telis confixas capientibus.

Quo sit mihi tuta senectus, &c.] Ne cogar victum mendicando quaritare, cum senex fuero.

140. *A tegete & baculo?*] Vide Sat. 5. v. 8. per tegetem, casam mendici intelligit verus Schol.

Viginti millia fœnus.] Ut mihi sit annuus redditus viginti millium sestertiorum, ex pecuniæ summa fœnori data.

141. *Argenti vascula puri, sed quæ, &c.*] Tot & talia argenti puri vasa, quæ, ut olim, mereantur a Censore notari.

142. *Fabricius Censor notet.*] C. Fabricius Lucinus Censor, circa annum U. C. quadrigentesimum septuagesimum Pub. Corn. Rufinum, qui bis Consul & dictator fuerat, Senatu movit, subscripta notæ causa, quod eum comperisset argenti facti, cœnæ gratia, decem pondo habere. Ita Gel. l. 4. c. 8. & l. 17. c. ult. Testis & Valer. Maxim. l. 2. c. 9.

Duo fortes de grege.] Validi leſticarii duo servi e Mœſia; quæ regio est Illyrici Orientalis. Hac modo continetur Servia & Bulgaria.

143. *Qui me cervice locata, &c.*] Qui spectatum ludos me deferant ad circum. Est Just. Lips. Elect. 1. cap. 19. observabis sellam potentiorum ampliorem & laxam fuisse: contra minutam tenuiorum & arctiorem, quam facile ferrent homines duo. Nam sellis deportabantur in circum, sive in theatrum, atque in iis etiam perſedebant. Et Epistolic. quæst. Lib. 4. Epist. 25. Romani solebant robustissimos servos e Mœſia, vel etiam Syras adhibere ad ferendam sellam aut leſticam.

144. *Clamoso.*] Ob frequentes plausus & acclamationes.

Circo.] Vide Sat. 3. v. 65. & 223. Annot.

145. *Curvus cælator.*] Incurvatus dum cælando incumbit.

Cælator, & alter, qui, &c.] Mihi suppetant, etiam ædibus exornandis cum vasa affabre cælata, tum tabellæ pictæ atque imagines illustrium virorum: adsint igitur cælator, item pictor seu plastæ: opifices argentarii, anaglypharii, laboriosi, ut habet verus Schol.

146. *Qui multas facies.*] Scaliger, alii que putant legendum, *qui maltha facies, &c.* proindeque non pingat, sed, fingat; quod nonnullis placet; quibus ego assentior: nam sensus inde clarior efficitur, præsertim cum Juvenalis addat *citò*. Atque vix id pictori conveniat; bene vero plastæ, qui ex uno archetypo plures brevi typos, facies ac similitudines effingit. Porro *maltha* vocatur cera liquidæ pici immixta. Item genus bituminis, ac tenacis limi. Plin. l. 2. c. 104. & l. 36. c. 24. ubi malthæ faciendi rationem docet. Maltha ergo faciendis plasmatis idonea fortasse hic ponitur.

Quando

Quando ego pauper ero; votum miserabile, nec spes
His saltem: nam cum pro me fortuna rogatur,
Affigit ceras illâ de nave petitas,
Quæ Siculos cantus effugit remige furdo.

150

*Ista satis erunt; cum ego egeas
futurus sim: preces calamito-
sa, neque spes illis duntaxat.
Etenim quando pro me fors
oratur, apponit ceras accerfi-
tas ex eo navigio, quod Si-
cilia cantiones evitavit furdo
remige.*

ANNOTATIONES.

147. *Quando ego pauper ero.*] Cum Lubino sic interpretor; at enim ista plus satis, inquit Nazolus. Quid exoptem plura, nihil plane consecuturus, quando, id est, quoniam certe pauper ero? Itaque se & sua vota reprehendit ac reprimat ille suæ conscius infelicitatis.

Nec spes his saltem.] Ne quidem mihi licet animum, ut sit, pascere speorum quæ exoptaverim, adeo est in me dura fari necessitas.

149. *Affigit ceras, &c.*] Fortuna, quasi timens ne importunis aliquando precibus ac votis cedat, atque exoretur pro me misero, cera sibi aures obturat. Sic Ulysses illecebratos Sirenum cantus ac pericula eluctatus fertur. Homer. Odyss. 12.

Illa de nave.] Qua vehebatur Ulysses cum Siciliæ oram Sirenibus infestam incolumis præternavigavit, hac arte: fociorum quidem ac nautarum aures cera occlusit: ipse vero se ad malum jussit alligari.

150. *Siculos cantus.*] Sirenas Acheloi fluvii & Calliopes Nymphæ tres filias, quas fabulantur superiore corporis parte, virginum formam habuisse, inferiore in piscem desinentes ac monstrosas; cæterum dulcedine cantus solitas allicere transeuntes, quos perderent, aut devorarent. Has in monstra marina conversas canit Ovidius Metam. 5. Fab. 9. sepultæ dicuntur ad promontorium sinumque Pæstani in Lucania; unde

nomen tribus parvis Insulis, quæ sunt veluti scopuli in illo sinu: Mela Sirenum petras, Solinus Sirenum saxa nuncupat. Re autem vera meretrices fuisse illic famosas quæ navigantes blanditiis pellexerint ac perdidierint bene multos, asserunt cum alii, tum Coel. Rhod. l. 14. c. 11. *Nec Sirenes impetraverint fidem, affirmet licet Dinon, Clitarchi celebrati auctoris pater, in India esse; mulceri earum cantu, quos gravato somno lacerent.* Hæc Plin. l. 1. c. 49. Vide Cic. de finibus l. 5. n. 49. & Athen. l. 1. c. 12. Fabula Sirenum voluptates carnis fugiendas ostendit, nec aliter quam fuga naufragium evitari probat Ulyssis exemplum. His S. Hieronymus utitur, ut vitandum asserat suspectum contubernium. Porro marinos homines extare utriusque sexus, haud dubitandum: quod summorum auctoritas viro- rum, evicit & non simplex experientia, nec haud ita pridem. De quibus amplius dicemus ad Sat. 14. 283.

Remige furdo.] Tum ad Sirenum cantiones, tum ad Ulyssis solvi se jubentis imperium. Hic enim vero illarum invitamentis delinitus jam & captus, etiam nutibus urgebat socios ut ad Sirenas diverterent; verum illos ante monuerat ne se suæ nutus observarent, donec infecta loca erant prætervecti.

SATIRA X.

Omnibus in terris, quæ sunt a Gadibus usque
Auroram & Gangem, pauci dignoscere possunt

INTERPRETATIO.

*IN cunctis regionibus quæ
sunt a Gadibus usque ad
Auroram & Gangem, pauci valent discernere*

ANNOTATIONES.

1. *Omnibus in terris.*] Elegantis hujus Satiræ dicim an Poëmatibus, gravissimum est argumentum, de votis recte faciendis. Illud idem præstat Perf. Sat. 2. Inter Græcos autem Plato in Alcibiade 2. Aristoteles lib. πρὶ ἐὺχῆς, teste Laërtio, & alii complures, affirmante Proclo, quo-

rum tamen opera interciderunt. De Socrate vero Valerius Maximus l. 7. cap. 2. sic refert: *Socrates, inquit, quasi quoddam terrestre oraculum, nihil ultra petendum a Diis immortalibus arbitrabatur, quam ut bona tribuerent, quia ii deum scirent, quid unicuique esset utile, &c.* Itaq;

O 3

Vera

vera bona, & his valde opposita, depulsa falsitatis caligine. Nam quid ex ratione metuinus vel optamus? Ecquid ita dextro pede voves, ut te non pigeat nixus & factarum precum? Benigna ipsis precantibus numina disturba-verunt familias integras. Damnosa in pace, damnosa in bello postulantur. Fluens loquendi facultas, sua etiam eloquentia lethalis est plurimis. Interiit iste fiduciam habens in robore, & brachiis mirum in modum validis. At multos suffocat pecunia ingenti solitudine accumulata, & opes bonis omnibus tanto majores, quantum Britannici maris cetus delphos superat.

Vera bona, atque illis multum diversa, remota Erroris nebula: quid enim ratione timemus, Aut cupimus? quid tam dextro pede concipis, ut te Conatus non poeniteat, votique peracti? 6
Evertere domos totas optantibus ipsis Dii faciles. Nocitura toga, nocitura petuntur Militia. Torrens dicendi copia multis, Et sua mortifera est facundia. Viribus ille 10 Confusus periit, admirandisque lacertis. Sed plures nimia congesta pecunia cura Strangulat, & cuncta exuperans patrimonium census. Quanto delphinis balæna Britannica major.

ANNOTATIONES.

Juvenalis pariter docet hic, quæ non petenda primum, deinde vero quæ sint postulanda.

A Gadibus usque Auroram.] Ab Occidente ad Orientem, id est in toto terrarum orbe.

Gadibus.] *Gades*, vulgo *Cadix*, parva est Insula Oceani Occidentalis, ad oram Andalusie, continenti juncta ponte; non procul freto Herculeo. Statius Solis cubilia Gades appellat.

Auroram.] Ex Varrone lib. 6. de Ling. Lat. *Aurora* dicitur ante Solis ortum, ex eo quod ab igne Solis tum aureo aer aurescit. Hanc fabulantur Titanis terræque filiam. Matutinus est splendor Solem ac diem præcurrens, unde, *clari prænuntia Solis*; & gelidos rores aurora remittens, dicitur de Divin. 1. Hinc etiam ponitur pro orientali regione. Ovid Metamorph. 1.

Exiit ad Auroram Nabathæaque regna recessit.] Et apud Græcos, eadem vox *ἄως*, auroram pariter & orientem significat.

Gangem.] Hic ingens fluvius & nobilis, ex Imao monte scaturiens Indiam orientalem perfundit, ac in sinum Gangenticum quinque ostiis illabitur. S. Hieronymus Epistola ad Rusticum Monachum, & alii quidam hunc putant eundem esse, qui Phison vocatur, atque unus erat e quatuor magnis fluviis Paradisum terrestrem rigantibus, Genes. cap. 3.

3. *Vera bona, atque illis multum diversa.*] *Bona*, malaque.

4. *Erroris nebula.*] Ignorantia.

Ratione.] Et non ex opinione sæpius,

5. *Dextro pede.*] Justo conatu, felici auspicio. Nam dextra pars pro bono omine usurpatur: læva contra pro malo. Vide Pers. Sat. 2. v. 11, Sat. 3. v. 48. 5. v. 113. & Apul. Metamor. *Sinistro pede profectum spes me frustrata est.*

6. *Votique peracti.*] Votorum concipiendorum variam rationem ac caeremonias, vide apud Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 22.

7. *Evertere domos.*] Valer. Maxim. cit. lib. 7,

c. 2. Nos plerumque id votis expetimus, quod non impetrasse melius foret. Etenim densis tenebris involuta mens mortalium, in quam late patent errorres, cæcas preces tuas spargis! Divitias appetis, quæ multis exitio fuerunt: honores concupiscis, qui complures pessum dederunt: Regna tecum ipsa volvis, quorum exitus sæpe numero miseres cernuntur: splendidi conjugii injiciis manus; at hæc ut aliquando illustrent, ita nonnunquam funditus domos everunt. Desine igitur stulte futuris malorum tuorum causis, quasi felicissimis rebus inhære, teque totum cælestium arbitrio permitte, quia qui tribuere bona ex facili solent, etiam eligere aptissima possunt. Hæc ille.

8. *Toga.* Metonymia pro pace: sicut contra sagum index est & vestis belli. Cic. Philipp. passim, ad *saga* ire: *redire ad togas*: item alibi: *cedant arma toga.*

10. *Mortifera est facundia.*] Demostheni, Ciceroni, & tot aliis. Vide infra v. 114.

Viribus ille confusus periit.] Milo Crotoniates, cujus tantum robur, ut pugno taurum mactaret, at cum fissam quercum vellet discindere, confectis ibi manibus terarum præda factus est. Cell. lib. 15. cap. 16. Ovid. In Ibin:

*Utque Milo robur deducere fissile tentes,
Nec possis raptas inde referre manus.*

13. *Strangulat.*] In causa est cur strangulentur, ac jugulentur divites, sive a furibus, sive a Tyrannis bonis eorum inhiantibus. Sunt qui potent alludi ad fabulam Midæ, qui cum cupisset omnia quæ tangeret aurum fieri, & cibo in aurum converso strangulatus sit.

14. *Delphinis.*] Hos valde amantes hominum ac Musicæ passim celebrant. Gell. l. 7. c. 8 & l. 16. c. ult. ubi ex Herodoto narrat historiam Arionis a Delphino per ingens maris spatium ad Laconicam terram dorso devecti. Plutar. h. in fine lib. de comparat. animant. & in fine convivii, Plin. l. 9. c. 8. Athen. l. 13. c. 8.

Temporibus

Temporibus diris igitur, jussuque Neronis 15
Longinum & magnos Senecæ prædivitis hortos
Claudit, & egregias Lateranorum obsidet ædes
Tota cohors. Rarus venit in cœnacula miles.
Pauca licet portes argenti vascula puri, 19
Nocte iter ingressus, gladium, contumq; timebis;
Et motæ ad Lunam trepidabis arundinis umbram.
Cantabit vacuus coram latrone viator.
Prima fere vota, & cunctis notissima templis,
Divitiæ ut crescant, ut opes; ut maxima toto
Nostra sit arca foro. Sed nulla aconita bibuntur

opes angeantur; ut omni foro capsula nostra sit amplissima. At nulla potantur venena testaceis.

Itaque sævo tempore, atque imperio Neronis integra turma inclusit Longinum, ac ingentes hortos opulenti Senecæ, & circumsepsit præclaram domum Laterani: ad cœnacula vero miles infrequens perrexit. Quamvis non multa feras vasa argenti defæcati, nocturn faciens iter, metues enses & perticam, atque formidabis umbram cannæ ad Lunam agitata. Viator inanis canet ante prædonem. Præcipua ferme preces, ac fanis omnibus cognita sunt, ut divitiæ, ut

ANNOTATIONES.

Balena.] Bellua marina inusitatae molis ac magnitudinis, de qua Plinius l. 9. c. 3. & 5. *Immania cete*, vocat Virgil. *Æneid.* 5.

Balena Britannica.] Oceani Britannici belluas ac cetos affert, utpote majores quam maris Mediterranei, in quod etiam aliquando penetrat, testis Plin. lib. cit. cap. 6. notiores vero quam Indici, in quo maxima reperiri cete, idem Plin. ibid. affirmat. Porro metaphoram esse in Tiberium ac divites notat hic vetus Schol. De Britannis vide Sat. 2. v. 161. Annot.

15. *Temporibus diris igitur.*] Cum Nero graffaretur in divites eorumque divitiis.

Longinum.] Suet. Ner. c. 37. *Objectum est*, inquit, *Cassio Longino Jurisconsulto ac luminibus orbat*, quod in vetere gentili stemmate C. Cassii percussoris Caesaris imagines retinisset: & huic alisque mori jussis non amplius quam horarium spatium dabat Nero.

Seneca.] Vide Sat. 5. v. 109. & Sat. 8. v. 212.

Prædivitis.] Rufus ac Tigellinus variis criminationibus Senecam adorantur, tanquam ingentes & ultra privatum modum evectas opes adhuc augetet hortorum quoque amœnitate, & villarum magnificentia Principem supergrederetur, &c. quæ refert Cornel. Tacit. Annal. 14. ubi & ipse Seneca sic apud Imperatorem se tuetur: *Quartusdecimus annus est, Caesar, ex quo spei tuæ admotus sum — tantum honorum atque opum in me cumulaſſi, ut nihil felicitati meæ deſit, niſi moderatio ejus — Tu gratiam immenſam, innumeram pecuniam dediſti — una deſenſio occurrat, quod muneribus tuis obniti non d. bni, &c.* Xiphilin. in Nerone, ait, Senecæ facultates fuiſſe Aureorum tricies centena millia, &c.

17. *Claudit.* Cornel. idem Tacit. Annal. 15. *Sequitur cades Annei Senecæ latissima Principi — Is ad eam diem ex Campania reme-*rat, quartum apud lapidem suburbanorum ſubſtitit. Ille propinqua vespere Tribunus venit, & villam globis militum ſepſit — Intromiſit

que ad Senecam unum ex Conturionibus, qui necessitatem ultimam denuntiaret. Ille interitus posuit testamenti tabulas, &c.

Lateranorum.] Plauti Laterani Consulis designati necem proximam Nero adjunxit adeo propere, ut non completi liberos, non illud breve mortis arbitrium permetteret, &c. Corn. Tacit. Annal. 15. Vide Sat. 8. v. 147. & seq.

18. *Tota cohors.*] Militibus ad expilandos divites Neronis jussu discurrentibus, tuti pauperes fuere. Vetus Schol.

Cœnacula.] Domicilia in superiori ædium parte, ad quæ non nisi per scalas ascende batur: sic dicta, quod in iis cœnare mos pridem fuerat. At ea deinde sibi nimirum incommoda tenuioribus inquilinis divites elocabant. Apuleius sub finem *Metamorph.* 9. meque per scalas complicitis pedibus in superius cœnaculum attraxit, &c. Plaut. *Amphitr.* In superiore qui habito cœnaculo. Vide Sat. 3. v. 199. & seq.

20. *Gladium, contumque.*] Latronum arma, ictus, vulnera, a ferro vel ligno.

21. *Umbram.*] Quam velut insidiantium tibi prædatorum corpus expavesces.

24. *Divitiæ ut crescant, ut opes.*] Cic. in *Loelio* n. 22. *Quæ res expetuntur, opportuna sunt singulis rebus fere singulis: divitiæ, ut utare; opes, ut colare: honores, ut laudare, &c.* Hinc vides divitiis inter & opes discrimen esse: nimirum illæ magnas pecunias significant, hæ magnam potentiam, cum a divitiis, tum ab amicis & propinquis.

Maxima toto nostra sit arca foro.] Vet. Schol. ad *Cerealem* vsq; *Præfectum*, inquit, in foro *Traiani* areas habuere Senatores, in quibus argentum aut pecunias tutius deponebant: unde & locus ille in quo erant arca, opes dictus est. Apud *Fl. Vopiscum* Aurelianus in *Epist.* ad Senatū ita scribit: *Est præterea vestra auctoritatis arca publica, quam magis reſertam eſſe reperio quam cupio.*

26. *Aconita.*] Vide Sat. 1. v. 188. Annot.

Ea tam metue, quando scyphos accipies lapillis ornatos, atq; Setinum fervabit in capaci poculo aureo. Nunc ergo an astimas, quod Sapientum unus cachinnabatur, quancumque a janua pedem unum egerat atque extulerat, & quod alius contrà lacrymabatur? Verum prompta est cuilibet condemnatio risus severi: ac mirum est, unde tanta oculis aqua suppetet. Democritus consueverat perenni cachinno movere pulmonem, tametsi civitates ista non haberent prætextam, ac trabeam, fasces, lecticam, tribunal.

Fistilibus. Tunc illa time cum pocula fumes 26
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.
Jamne igitur laudas, quod de Sapientibus alter
Ridebat, quoties a limine moverat unum
Protuleratque pedem: flebat contrarius alter? 30
Sed facilis rigidi cuivis censura cachinni.
Mirandum est unde illis oculis suffecerit humor.
Perpetuo risu pulmonem agitare solebat
Democritus, quanquam non essent urbibus illis
Prætexta, & trabæ, fasces, lectica, tribunal. 35

ANNOTATIONES.

26. *Fistilibus.*] Poculis inopum.

27. *Gemmata.*] Apud divites. Vide Sat. 5. v. 41. & seq.

Setinum.] Vinum e Setia urbe Campaniæ. Vide Sat. 5. v. 34. Annot.

Ardebit.] Vel splendebit in aureo vase, ut fit; vel simpliciter, ardebit, utpote generosum & calidum; seu etiam ob immixtum venenum; aliud enim frigore, aliud ardore nimio enecat, in auro.] Senec. Thyest. v. 454.

Venenum in auro bibitur.

28. *Jamne igitur laudas, &c.*] An tandem laude dignos intelligis eos Sapientes, quos vulgus imperitum stultos judicabat?

Alter ridebat, &c.] Democritus, qui quoties domo egrederetur ac foras prodiret, in cachinnos solvebatur, ineptias hominum videns passim. Cic. de Orat. 2. n. 235. *Quomodo simul latera, os, venas, vultum, oculos occupet risus, viderit Democritus.*

30. *Flebat contrarius alter.*] Heraclitus hominum miseria ubique cernens. Is *συνταγὴς* cognominatus, eo quod ea quæ diceret verborum involucri tegeret. Hinc Tullius de Natura Deor. 1. n. 74. *Non consulto dicis occulte, tanquam Heraclitus.* Et 1. 3. n. 35. *Heraclitum quoniam quid diceret, intelligi noluit, omittamus.* De eo Diogen. Laërt. 1. 9. ubi ait eum sensissererum omnium principium esse ignem, &c. Ibidemq; refert honorificam Regis Darii ad eum Epistolam, qua ad se illum invitat. Floruit Olympiad. 70. aut circiter.

31. *Sed facilis cuivis, &c.*] Id est, facile quidem alter quivis ineptias hominum risu posset damnare, ac non perinde fletu: nam & mirum est, unde Heraclitus tanta lacrymarum copia suffecerit. Certe ex hydropse mortuus fertur, anno ætatis sexagesimo.

33. *Pulmonem agitare.*] Hinc etiam mirum videri posset, quod tam longævus fuerat ille, qui tam crebra pulmonum agitatione, & sanguinis

(quod fit in risu, solutiore præsertim) præcipiti circuitione perpetuo fatigaret.

34. *Democritus.*] Florebat Olympiade octogesima, & annos vixit centum novem. Hunc Suidas omniscium nuncupat, & *πύλαρχος* eo quod Physica, Ethica, Mathematica, liberales disciplinas, artesq; omnes calleret. De eo Laërt. 1. 9. Res omnes ex atomis constare dicebat: item plures esse mundos, &c. unde auctor atomorum vocatur a Cicerone de Fato, n. 23. & de Natura Deorum 1. n. 66. *Ista flagitia Democriti, inquit, sive etiam ante Leucippi esse corpuscula quadam levia, alia aspera, rotunda alia, partim angulata, curvata quadam, & quasi adunca; ex his est effectum esse cælum, atque terras, nullâ cogente naturâ, sed concursu quodam fortuito.* Et Acad. qq. lib. 4. n. 121. *Asperis, & levibus, & hamatis, uncinatisque corporibus concreta hæc esse dicit Democritus.* Plin. 1. 28. c. 8. Democritum appellat virum alioqui sagacem, ac vitæ utilissimum, nimio juvandi mortales studio prolapsum. lib. vero 7. cap. 55. velut resurrectionis assertorem suggillat. cit. Cic. de Natura Deorum, 1. n. 121. *Democritus vir magnus imprimis, inquit, cujus fontibus Epicurus hortos suos irrigavit.*

Urbibus illis.] Abderæ, unde ortus Democritus; Epheso, e qua Heraclitus, aliisque Thraciæ Asiæque urbibus is non erat qui Romæ luxus & fastus.

35. *Prætexta, & trabæ, &c.*] Quæ non magis insignia potestatis ac nobilitatis, quam vanitatis apparatus atque superbix.

Prætexta.] De hac ad Pers. Sat. 5. v. 30.

Trabæ.] Supra Sat. 8. v. 259.

Fasces.] Vide Sat. 5. v. 110.

Lectica.] Sat. 1. v. 32. & 64. ac seq.

Tribunal.] In quo sedens Prætor jus dicebat; sella nimirum curuli, & eburnea, eaque sublimi: at minores alii Magistratus in subcellis, ut notat Pædianus, Verr.

Quid

Quid si vidisset Prætorem in curribus altis
Extantem, & medio sublimem in pulvere circi
In tunica Jovis, & pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ, magnæque coronæ
Tantum orbem quanto cervix non sufficit ulla? 40
Quippe tenet sudans hanc publicus, & sibi Consul
Ne placeat, curru servus portatur eodem.
Da nunc & volucrem, scepro quæ surgit eburno;
Illinc cornicines, hinc præcedentia longi
Agminis officia, & niveos ad fræna Quirites, 45
Defossa in loculis, quos sportula fecit amicos.

istinc antecedentia ministeria longi agminis; atque ad habenas Romanos albos, quos familiares efficit sportula in marsupio condita.

Ecquid si aspexisset Prætorem in excelsa curru eminentem, ac sublatum in arena media amphitheatri in tunica Jovis, atq; è scapulis gestantem peristromata Sarrana toga picta, ingentis etiam corona circumlum tam magnum, quanto nullum par collum ferendo fuerit? Illam enim sustentat servus publicus sudorem emittens: ac ne Consul nimium sibi arroget, eodem curru vehitur minister. Adde modo avem etiam extantem virga ex eburno; inde canentes cornu;

ANNOTATIONES.

36. *Quid si vidisset Prætorem, &c.*] Si vidisset habitu triumphali Prætorem aut Consulem, quid de tanto fastu sensisset Democritus, quos cachinnos movisset?

In curribus altis.] Tum cum ludos Circenses edendos curat ac disponit. Vide Sat. 8. v. 194. Porro currus triumphalis non bellico similis, sed turris rotundam formam habebat, ut patet ex antiquis numismatibus.

37. *Circi.*] Maximi nimirum, in quo dabatur equestria & curulia certamina. Hunc ita describit Dionys. Halic. lib. 3. paulo ante finem: Tarquinius Circum maximum extruxit, & circa eum primus sedilia fecit cooperta. Nam antea spectabant stantes sub tabernaculis ligneis quæ arundines aridæ fulciebant: divisit etiam locos inter triginta Curias. Debebat autem hoc opus cum tempore in valde pulchris admirandisque extructionibus urbis esse. Longitudo Circi stadia tria cum dimidio, latitudo quatuor jugera, &c. Vide & quæ notavi Sat. 3. vers. 65.

38. *In tunica Jovis.*] Palmata ornatum veste ac trabea e templo Jovis accepta; ex more triumphantium, testatur Liv. lib. 10. Lamprid. in Alex. Severo, &c.

Picta toga.] Acu & arte Phrygia elaborata. *Sarrana.*] Purpurea, sive Tyria, e Sarra urbe, quæ Tyrus deinde vocata est.

39. *Aulæa.*] Togam ingentem, adeo laxam & expaniam, ut aulæum diceret ob amplitudinem. Pariter Cic. Catilin. 2. dixit. *Velis amictos non togis.*

Magnæque coronæ.] Dionys. Halic. l. 3. insignia principatus enumerat, coronam auream, sellam eburneam, sceptrum, tunicam purpuream cum signis aureis, amictum purpureum varium.

40. *Orbem quanto cervix, &c.*] Videtur allusio ad Atlantem cœlestes orbis humeris ac service portantem.

41. *Tenet sudans, &c.*] Sub pondere fatiscit, ac præ labore sudat, cum supra triumphantis caput, ex more, coronam illam auream ingentem sustinet publicus minister, Plin. l. 33. c. 1. *Cum corona ex auro Hetrusca a tergo sustineretur, inquit, annulus tamen in digito ferreus erat, æque triumphantis, ac servi fortasse coronam sustentis.*

Publicus.] Romani publicos fuisse servos probat erudite Justus Lipsius Elect. 1. c. 22. Hi ad publica v. g. belli ministeria deputabantur: cognomen aut a provinciis, aut a victoribus obtinebant: annua quædam ad victum ac vestem præstabat illis Respublica, libertatem etiam interdum, si sedulam operam navassent.

Sibi Consul ne placeat.] Ne superbiat in tantis honoribus.

42. *Curru servus portatur eodem.*] Et is post triumphantem identidem succlamabat: *Respice post te; hominem esse memento.* Refert Tertullian. in Apologet. cap. 33. Et meminit Cœl. Rhodig. l. 3. c. 7.

43. *Volucrem scepro qua, &c.*] Mox cit. Dionys. Halic. ibid. sceptrum aquilam habens super caput. Nimirum triumphans manu tenebat virgam, cujus vertici insculpta erat aquila, Romani insigne Imperii: aut certe longæ præfixa & insidens hastæ Aquilæ imago præferebatur.

44. *Cornicines.*] Triumphi pompam ac cæremonias vide apud Plutarch. in vita Pauli Æmilii, Joseph. de bello Judaico c. 17. Onuphr. Fast. 5. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 6. &c.

45. *Officia.*] Longam seriem ministrorum & affectuum officii causa procedentium.

Niveos ad fræna Quirites.] Clientes alba toga vestitos, circa curium equosque illum trahentes ordine dispositos: vel phaleratos ad pompam equos frænitenentes, & manu circumducentes.

46. *Defossa in loculis sportula.*] Vide Sat. 1. Annor. ad v. 95. & seq.

Tum etiam cæchinni argum-
tum reperit ad singulos homi-
num aspectus, cuius sapientia
ostendit, magnos viros atque
illustria specimina præbituros
viri posse in natali solo ver-
vecum, & sub crassiore calo.
Deridebat plebis sollicitudines,
quin & latitiam, quandoque
etiam fletus, dum ipse restim
porrigeret irata sorti, ac medi-
um dignitatem monstraret. Ista
igitur supersina vel nocitura
posulantur, quorum gratia
licet ceram inducere genibus
Naminum. Nonnullos præci-
pites agit potestas obnoxia sum-
ma offensionis: deprimit diuturna
& illustri dignitatum se-
ries. Dejiciuntur imagines &
laqueo trahuntur. Postea securis inflata percussit ipsas bigarum rotas, atque rumpuntur tibiae
quis non meritis.

Tunc quoque materiam risus invenit ad omnes
Occursus hominum, cuius prudentia monstrat
Summos posse viros, & magna exempla daturus
Vervecum in patria, crassoque sub aëre nasci. 50
Ridebat curas, necnon & gaudia vulgi;
Interdum & lacrymas, cum fortunæ ipse minaci
Mandaret laqueum, mediumq; ostenderet unguem.
Ergo supervacua hæc aut perniciose petuntur,
Propter quæ fas est genua incerare Deorum. 55
Quosdam præcipitat subiecta potentia magnæ
Invidiæ, mergit longa, atque insignis honorum
Pagina; descendunt statuæ, restemque sequuntur,
Ipsas deinde rotas bigarum impacta securis
Cædit, & immeritis franguntur crura caballis. 60

ANNOTATIONES.

47. Tunc quoque.] Etiam xvo Democriti,
cum parcius & innocentius quam nunc, homi-
nes viverent.

50. Vervecum in patria.] Abderæ, in Thra-
cia, ubi crassius aer homines facit bardos, rudes,
ac stupidos, vervecum instar. Abderitarum pec-
uliaris adeo mentis erat stupor, ut locum ada-
gio fecerit: *Abderitica mens*. Meminit Cicero
cum de Natura Deorum, tum ad Attic. lib. 7.
Epist. 7. Martial. lib. 10. Epigram. 25. Coel.
Rhodig. lib. 30. cap. 4.

Crassoque sub aere.] Ex cæli vitio regiones
æstimari solent: & cum inde sit Democritus,
ubi stulti solent nasci, vult eum Poëta signifi-
care inter stultos prudentissimum esse natum.
Hæc vetus Schol. Certe aeris subtilitas non
parum confert, ut nascantur ingeniosi, tum
quia tenuiora sunt organa, tum quod subtilior
sanguis ac subtiliores inde spiritus generantur.
Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 13. Horat. Lib.
2. Epist. 1.

Bræotum in crasso jurares aëre natum.

52. Fortune ipse minaci manderet laqueum.]
Fortunam ipse damnans, nedum metuens, aut
ei supplicans.

53. Mediumque ostenderet unguem.] Digitum
medium veteres infamem dixere, eumque in-
terabant contumeliæ causa cuiquam faciendæ.
Vide Pers. Sat. 2. v. 33. & ibid. Annot.

55. Propter quæ.] Ob quæ declinanda & a-
verruncanda, supplicare Diis oporteret.

Genua.] In his sedes misericordiarum, & quæ-
dam religio inest, observatione Gentium. Hæc
supplices attingunt: ad hæc manus tendunt:
hæc ut aras adorant. Plin. lib. 11. cap. 15.

Incerare.] Scripta in chartis vel tabulis vota
ceræque obliquata Deorum genibus affigere: ut

innuit Turnebus, l. 1. c. 17. Malim tamen
quod idem l. 3. c. 19. ait; hoc a Juvenale ita
scriptum, ut prope putes antiquos nostro ritu
cereos offerre Diis, & eorum genibus affigere
solitos. Verum id minime consueverant, sed
Deorum simulacra cera illinere, ibidemque af-
fert illud Prudentii lib. 1. contra Symmachum

Saxa illita ceris

Viderat, unguentoque Lares humescere nigros.
Vide Sat. 12. v. 88.

56. Potentia.] Hanc Tullius definit, ad sua
conservanda, & alterius obtinenda idonearum
rerum facultatem. De Invent.

57. Invidia.] Invidia enim summa quæque ap-
petit, ut ait Cornelius Tacitus, & Livius: *af-
sidua est eminentis fortunæ comes; altissimisque
adhæret*; inquit Velleius Paterculus lib. 1.

58. Pagina.] Vel, Honores in Commentariis
publicis descripti: vel, quod ait vetus Scholia-
stes: *Ænea pagina ante imaginem collocata,
continens inscriptos honorum gradus, quam nunc
dicunt tabulam patronatus*.

Descendunt statuæ.] Ex alta basi deturbantur
Sic Tullius, *Pisonis statuam deturbant*, inquit,
affligunt, comminuant, dissipant: & quod in ip-
sum attulerant odium, id in ejus imaginem at
simulacrum perfuderunt. Vide Sat. 8. v. 18. &
ibid. Annotata.

Restemque sequuntur.] Insecta recte detrahun-
tur, per vias raptatur, ac frangitur imago non-
nunquam potentissimorum.

Rotas Bigarum, &c.] Currus triumphales
eorum franguntur, item Equestris Statuæ, equi
ænei ad eos honorandos erecti.

60. Immeritis franguntur crura caballis. Sal-
ta in potentes noxios & damnatos ironia.

Jam stridunt ignes, jam follibus atque caminis
Ardet adoratum populo caput, & crepat ingens
Sejanus: deinde ex facie toto orbe secunda
Fiunt urceoli, pelves, sartago, patellæ.
Pone domi lauros, duc in Capitolia magnum 65
Cretatumque bovem; Sejanus ducitur unco
Spectandus: gaudent omnes: Quæ labra? Quis illi
Vultus erat? Numquam, si quid mihi credis, amavi
Hunc hominem: sed quo cecidit sub crimine? quis nā
Delator? Quibus indiciis? Quo teste probavit?

lum numquam dilexi. At quam ob noxam damnatus est? Quis fuit accusator? Quibus argumentis, quo testimonio rem comprobavit?

Mox flamma crepitas: non
fornace & follibus incensum
caput, quod plebs colebat, ac
stridet magnus Sejanus. Pos-
tea è vultu secundo omni
mundo constantur arcei, pel-
ves, sartago, lebetes. Affige
lauros adibus: in Capitolium
age bovem ingentem & can-
didum: Sejanus unco rapta-
tur aspiciendus: latantur u-
niversi. Ecquæ labia? Quam
faciem habebat? Si aliquam
mihi fidem habes, virum il-

ANNOTATIONES.

61. *Stridunt ignes.*] Ad fundendas æneas
imagines.

62. *Ardet adoratum populo caput.*] Simula-
rum hominis igni traditur, quod ante venera-
tioni erat.

63. *Sejanus.*] Vir ad summam potentiam a
Tiberio evectus, & ab eodem postea subver-
sus. Sueton. Tiber. cap. 55. 66. & alibi. Cor-
nel. Tacit. Annal. 3, 4. &c. Xiphilin. in Tiber.
& alii.

Ex facie toto orbe.] E Statua Sejanī populis
adorata, & jam camino soluta fiunt quamvis
abjecta & vilia instrumenta & vascula.

Toto orbe secunda.] Erat enim Sejanus in Im-
perio secundus: ejus natalis publice colebatur;
aureæ passim effigiis adorabantur: Imperatoris
Tiberii in quinto Consulatu collega fuerat: ni-
hil sine Sejano Tiberius agebat: per utriusque
fortunam æque jurabant tum plebs tum Senato-
res, de utroque vota faciebant: utrique sacri-
ficabant. Et postea (quis credat?) is ipse Se-
janus neci addictus est, ejusque mortis dies
publica læticia celebratus. Suetonius, Tacitus,
Xiphilinus.

65. *Pone domi lauros.*] Post tale exemplum,
lætitiā exhibe, teque ostenta felicem; trium-
phales honores ambi & jacta: imo te sapientem
& moderatum faciat Sejanus, quem unco trahi
vides paulo ante beatissimum. Alii volunt ver-
ba esse populi Tiberio gratulantis, quod infi-
diantem sibi Sejanum oppresserit.

Duc in Capitolia, &c.] Sacrifica Jovi Capi-
tolino, ex more triumphantium; vel quia te
ab hoste vindicarit, mactata victima gratias
age.

Capitolia.] Vide infra, Sat. 14. v. 91.

66. *Cretatum.*] Nigras hostias Diis Inferis,
superis albas mactabant. Vide Perf. Sat. 5. An-
not. v. 108. ad vocem *cretā*; & v. 177. ad
vocem, *cretata*.

Ducitur unco.] Ad patibulum, vel scalas Ge-
monias inde præcipitandus, unco trahitur, mo-

re damnatorum. Sueton. Tiber. cap. 61. *Nemo
punitorum non & in Gemonias abjectus, uncoque
tractus.* Xiphilin. Tiber. *Senatus Decreto Seja-
nus è scalis præcipitatus est: plebsque corpus ejus
triduo magnis opprobriis affectum tandem in
flumen projecit: & liberi ejus senatusconsulto ad
mortem ducti sunt, &c.*

67. *Spectandus.*] Spectaculo futurus & ludi-
brio. Nam teste Xiphilino ibid. Viventem ad-
huc Sejanum commota plebs irridere, & vocife-
rari cœpit, propter eos qui ab illo interfec-
ti fue-
rant: omnes ejus statuas deturbare, comminue-
re, dissipare; quem vero mane velut potio-
rem se omnes in Senatum comitati fuerant, eum
paulo post in carcerem trahabant ut abjectum,
ac nefarium hominem: cui coronam paulo ante
dederant, eundem vinculis constringebant:
quem antea satellites stipabant ut dominum,
mox eum ut fugitivum custodiebant. Denique
illo interfecto, magnus in urbe tumultus conci-
tatus est: plebs enim occidere properabat eos,
quos intelligebat plurimum apud Sejanum
potuisse.

Quæ labra?] Quam prava, distorta, de-
formia?

Quis illi vultus erat?] Quam fævus & trux?

68. *Numquam amavi hunc hominem.*] Hæc ait
plebs vex odio; vel quod omnem cujuscum-
que cum Sejano familiaritatis suspicionem a se
quisque amoliri satagebat, ne damnationem in-
curreret. Erat enim idonea causa ad accusan-
dum, Sejano amicum fuisse, aut fuisse videri, ut
refert loco citato Xiphilin. unusque Terentius
ob id reus factus solerti excusatione se ab inte-
ritu vindicavit, & cum a Senatu, tum ab ipso
Tiberio liberatus est. Ibid.

69. *Sed quo cecidit sub crimine?* Quanquam
Sejanum non amavi, scire tamen aveo, quod ob
scelus, & quo pacto damnatus est, quibus indi-
ciis detecta res, & quibus testibus eam proba-
vit Tiberius.

Nihil istorum. Allata sunt e Capreis litera loquaces & longæ. Bene est. Nihil amplius gnaro. Verum quid egit plebs Remi? Adharet fortis, sicut solet, atque proscriptos averfatur. Quod si Nurscia Hetrusco propitia fuisset, si tanta senectus Imperatoris succubisset, eadem plebs hac ipsa hora Sejanum Augustum nuncuparet.

Jam dudum a tempore quo suffragia non vendimus cuiquam,

Nil horum. Verbosa & grandis epistola venit 71
A Capreis: bene habet, nil plus interrogo. Sed quid
Turba Remi? Sequitur fortunam, ut semper, & odit
Damnatos: idem populus, si Nurscia Tusco
Favisset, si oppressa foret secunda senectus 75
Principis; hac ipsa Sejanum diceret hora
Augustum. Jampridem, ex quo suffragia nulli

ANNOTATIONES.

71. *Nil horum.*] Nihil ejusmodi factum, nec indices detulerunt, nec quicumque accusavit, nec ex legibus quidquam actum est: tantummodo scripsit ad Senatum Tiberius.

Verbosa & grandis Epistola.] Xiphil. citat. Recitatas scribit longas literas in senatu, in quibus nihil erat perpetuum contra Sejanum. Harum principium erat de aliis rebus scriptum: sublequebatur brevis contra eum expositio; post, alia quedam diversa: rursus in Sejanum aliquid; ad extremum scribebat in duos Senatores familiares Sejanum animadverti oportere, ipsum esse in custodia retinendum. Nihil enim aperte de morte ejus scripsit, veritus ne tumultus ob eam causam concitaretur. Quæ literæ cum essent ejusmodi, multa eaque inter se varia audire licebat & videre. Tandem perlectis literis cœpere omnes uno ore contra eum vociferari, atque ei maledicere, &c.

72. *A Capreis.*] Ubi tum erat Tiberius, fecit gratia, pariter ac libidinum liberius exercendarum. Porro Capræ, Insula est maris Tyrreni, adjacens Campaniæ, abundans coturnicibus etiamum Tiberio in deliciis, ut mox etiam dicitur v. 93. hodie vulgo *Capri* nuncupatur.

Nil plus interrogo.] Est enim periculosum consilia factaque Principis aut scrutari aut discutere curiosius.

Sed quid turba Remi.] Quid vero populus Romanus egit interea?

73. *Turba Remi.*] Populus e Remo & Romulo oriundus. Nonnulli codices habent: *turba tremens*: Quod interpretantur de Sejanum familiaribus & cognatis proterbi timentibus.

Sequitur fortunam.] Tull. ad Heren. 4. *Ut hirundines aestivo tempore præsto sunt, frigore pulsa recedunt: ita falsi amici sereno vita tempore præsto sunt; simul atque hyemem fortunæ viderint, devolant omnes.*

Odit damnatos.] Sic mobilis & inconstans est animus vulgi, imo infidus.

74. *Si Nurscia Tusco favisset.*] Si Thuscorum Dea Tusco suo propitia & adjuvante, Sejanus Tiberio superstes foret.

Nurscia.] Etruscæ hujus Dæx meminit Livius Lib. 7. cap. 3. Tertullianus Apologet. adversus

gentes c. 24. ita scribit: *Unicuique etiam Provincia & civitati suus Deus est, ut Syria Asartes, ut Arabia Disares* — *Asculanorum Ancaria, Volturnensium Nurscia, Oriculanorum Valentia, Satrinorum Notia, &c.* Ex his patet, non esse hic legendum, *Nortia*, quandoquidem Sejanus Volturni natus, teste Cornelio Tacito; hic autem de patria Sejanum Dea loquitur Juvenalis. Porro illa erat *Nurtia*, vel *Nurscia*, ut habent quidam codices manuscripti, & asserit Lipsius in Tacit. Alii tamen legunt, *Nersia*: alii, *Nursia*, vel *Nursina*; male, ut videtur.

75. *Si oppressa foret secunda senectus.*] Si Tiberius aut senio confectus obiisset; aut jam senex, & nihil tale ab eo quem Imperii consortem fecerat metuens, a Sejanum regandi cupido foret oppressus.

77. *Augustum diceret.*] Imperatorem proclamaret, laudibus extolleret hunc ipsum, quem modo odit ac detestatur.

Jam pridem, ex quo &c.] Ignavum & fœcundam Populi Romani perstringit Juvenalis. Jamdudum, inquit, assuetus est jugo populus Romanus orbis olim Dominus, & Imperio jure suo largiens; nec oblatam recuperandæ libertatis occasionem nunc arriperet. Vnde, pereunte Tiberio, Sejanum sponte Dominum accepisset, si forte ille superstes extitisset.

Suffragia.] Vide Alex. ab. Alex. l. 4. c. 3.

Suffragia nulli Vendimus.] Tunc etiam cum Populus Romanus jus comitiorum & creandorum Magistratum retinebat, qui petebant, certatim muneribus & largitionibus populi favore & suffragia mercabantur. Hinc Plutarchus in Coriolano scribit sero quidem prorupisse emptionem dignitatum ac venditionem; atque inter concionis suffragia argentum sese misuisse. Et Petron.

Nec minor in campo furor est; emptiq; Quirites

Ad prædam strepitumq; lucri suffragia vertunt

Venalis populus, venalis Curia patrum.

Est favor in pretio, &c.

Lucanus lib. 1.

Lethalisque ambitus urbi

Annua venali referens certamina campo.

Vendimus,

Vendimus, effugit curas. Nam qui dabat olim
Imperium, fasces, legiones, omnia, nunc se
Continet, atque duas tantum res anxius optat, 80
Panem, & Circenses. Perituros audio multos :
Nil dubium : magna est fornacula : pallidulus mi
Brutidius meus ad Martis fuit obvius aram,
Quam timeo, victus ne poenas exigit Ajax,
Ut male defensus ! Curramus precipites, & 85
Dum jacet in ripa, calcemus Caesaris hostem.
Sed videant servi, ne quis neget, & pavidum in jus
Cervice astricta dominum trahat. Hi sermones

evitavit sollicitudines. Etenim qui pridem largiebatur potestatem, fasces, legiones, universa, jam se coercet, ac binas duntaxat res petit sollicitus, panem, atque ludos Circi. Plurimos accipio morituros. Non incerta res est. Ingens est caminus. Brutidius meus familiaris pallens occurrit mihi prope Martis adem. Quantum formido ne superatus Ajax ultionem repetat velut improbe propugnatus ! Properemus festinanter ; atque Imperatoris adversarium

nam, dum est abjectus in littore, proteramus. Conspiciant vero famuli, ne nullus inficietur, ac tremens herum victo collo ad iudicium rapiat. Tum verba ista

ANNOTATIONES.

78. *Effugit curas.*] Administrandæ Reipublicæ & eligendorum Magistratuum Populus abiecit curam : hanc autem invadere cupidius Sylla, Julius Cæsar, Augustus, & alii deinceps Imperatores.

Qui dabat olim, &c.] Populus Romanus Præfecturas olim pleno jure, summa libertate, distribuens, jam ignavus residet, ac monarchiam patitur. Plutarch. citato loco testatur, e venditione suffragiorum, hinc iudiciorum, hinc exercituum corruptelam unius dominationi urbem subiecisse.

79. *Fasces.*] Dictaturam, Consulatum, &c. *Legiones.*] Tribunatum, præfecturam militarem. Vide Sat. 3. vers. 132. & ibid. Annot.

Nunc se continet.] Libertatis ac majestatis prius oblitus, satis habet victitare, & ludis frui.

80. *Anxius optat.*] Vide Sat. 3. v. 223.

81. *Panem.*] Cibum exiguum ; frumentarias testeras, de quibus Sat. 7. v. 174. Sic & Tacitus Histor. *Vulgus*, inquit, *cui una ex Republica annona cura.* Sunt qui legunt, *Pana*, intelliguntque Luperciales Ludos in honorem Panos. Alii, *pannum* : aiuntque hoc fuisse aurigis victoribus præmium. Verum utraque hæc lectio rejicitur a doctioribus ; & nostra ex optimis exemplaribus stabilitur.

Circenses.] Ludorum oblectamenta. Vide quæ notavi ad Sat. 3. v. 223.

Perituros audio multos.] Multos aiunt a Tiberio morte afficiendos. Dialogus est populi confectus.

82. *Fornacula.*] Plures consumptura. Vide supra, v. 61.

Pallidulus.] Metuens ne velut Sejani amicus a Tiberio proscribatur.

83. *Brutidius.*] Hunc Rhetorem & Historicum scribunt Tacitus & Seneca.

Ad Martis, &c.] In foro, juxta ædem Martis Ultoris illi propinquam.

84. *Ne poenas exigit, &c.*] Ne Tiberius in quemlibet læviat, quasi non satis vindicatus, & seipse ulciscens, eosque damnans quos Sejano minus infensos animadverterit. Alii explicant de Brutidio seipsum interempturo, quod multis accidisse referunt Xiphil. & Sueton. Sed hoc minus ad rem ; quia sequitur, *curramus precipites, &c.* quæ verba priorem interpretationem adstruunt.

Ajax.] Sicut Ajax ille Græcis iratus, quod male se in Ulyssæm defendissent, in quolibet furorem vertit. Vide Sat. 7. ad v. 115.

85. *Ut male defensus !*] Quemadmodum Ajax potiorē habens causam, iudicio tamen se victum indignatus est : ita sane Tiberius iram effundet in eos qui Sejano faverint res novas improbe molienti, quique Majestatem Imperatoris læsam non satis acriter vindicasse visi fuerint.

Curramus precipites.] Hæc aiunt quidam e populo : ne videamur non odisse Tiberii hostem, ac proinde invidiam subeamus, eamus ad Sejani cadaver jacens ad ripam fluminis in quod abjectum fuit, & illud pedibus proteramus coram servis nostris, ut sint illi testes.

86. *Dum jacet in ripa.*] Insepultus sub scalis Gemoniis. Vide quæ supra retuli ex Xiphilino.

87. *Videant servi.*] Quorum delationem acciperet a Tiberio. His enim potestatem fecerat dominos accusandi. Ut habet vetus Schol.

Ne quis neget.] Sive e servis, sive ex aliis qui nobis inviderint.

88. *Cervice astricta.*] Obtorto collo, injecto cervici laqueo cum violentia : alii legunt, *obstricta.*

Hi sermones tunc.] Hæc inter se de Sejano populus loquebatur tunc temporis inquit Poeta : quæ cum ita sint, an quispiam deinceps velit nimios Sejani honores, & ejus postea fortunam experiri ?

Tunc

de Sejano: illi clam rumores à plebe spargebantur. An cupis honorari velut Sejanus: tantum possidere? & istis largiri sellas curules; hunc castris præficere: astimari defensor Imperatoris cum curu Chaldaeorum commorantis in Augusto saxo Caprearum? Optas quidem pila, turmas, equites eximios, atque exercitum familiarem. Ecce ista non exoptes? Etiam qui non cupiunt ulnum interficere, cupiunt posse. Qua verò magna & secunda tanti sunt facienda, quando rebus prosperis æquale est erumnarum pondus? An istius qui raptatur prætextam induere præoptas, utrum Fidenarum & Gabiorum esse Magistratus?

Tunc de Sejano: secreta hæc murmura vulgi. Visne salutare sicut Sejanus? Habere Tantundem? Atque illi sellas donare curules? Illum exercitibus præponere? Tutor haberi Principis, Augustæ Caprearum in rupe sedentis Cum grege Chaldaeo? Vis certè pila, cohortes, Egregios equites, & castra domestica. Quidni Hæc cupias? Et qui nolunt occidere quemquam, Possè volunt. Sed quæ præclara, & prospera tanti, Ut rebus lætis par sit mensura malorum? Hujus qui trahitur prætextam sumere mavis; An Fidenarum, Gabiorumque esse potestas? 100

ANNOTATIONES.

91. *Tantundem.*] Divitiarum & potentiae. *Sellas donare curules.*] Magistratus, Dignitates, quibus erat jus curuli sella vehi, & in ea sedendo judicia exercere.

Sellas curules.] Sella curulis, eburnea erat, ex Gellio, l. 3. c. 18. sic dicta, quod super eam in curru considerent, honoris causa, Magistratus in Curiam vecti. Tullius Catilin. 4. in it. *Non hæc sedes honoris, sella curulis, nunquam vacua mortis periculo, atque insidiis fuit.* Horat. Lib. 1. Epist. 6.

Cui libet hic fasces dabit, eripietque curule, Cui volet importunus ebur.

92. *Tutor haberi Principis.*] Tiberii ad Capreas secedentis vice, Imperium administrare ex arbitrio. Vetus Scholiastes explicat, *Patricius fieri*: ubi optime norant quidam, non nisi sub Constantino Patricios coepisse Imperatorum patres vocari. Favet & Justinian. Instit. lib. 1.

93. *Augusta Caprearum, &c.*] Quippe ibi Tiberius Augustus sedem habebat ac secessum peramœnum. Legunt alii, *angusta*. Certe parva erat ea Insula.

Caprearum.] De Caprensi hoc secessu multa Suet. & nos quædam ante ad v. 72. Corn. Tacit. Annal. 4. paulo ante finem sic habet: *Capreas se in Insulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini Promontorii disjungentem. Solitudinem ejus placuisse maxime crediderim, quoniam importuosum circa mare, & vix modicis navigiis pauca subsidia: neq; appulerit quisquam, nisi gnaro custode. Cæli temperies hyeme mitis, objectu montis, quo sava ventorum arceantur. Æstas in Favonium obversa, & aperto circum pelago peramœna: prospectabatque pulcherrimum sinum, antequam Vesuvius mons ardescens faciem loci verteret.*

94. *Cum grege Chaldaeo.*] Cum Mathematicis, quorum arte gavissus interdum Tiberius. Thrafylum imprimis observasse, ac velut Sapientiæ Professorem in contubernium admisisse, testis Suet. Tiber. c. 14. De eo jam Sat. 6. v. 575.

Chaldaeo.] Vide Sat. 6. v. 552. Annot. ad vocem, *Chaldaeis*.

Vis certe pila, &c.] Certe cuperes militare præsidium; aut etiam Imperium.

Pila.] Pilum, alias hastile, spiculum, jaculum. Ab eo primipilus dictus primus Centurio: nam ejusmodi missilibus armati erant pedites.

Cohortes.] Quæ decem erant in legione. Cohors autem modo habuit milites ducentos, alias quingentos quinquaginta pedites, equites vero sexaginta sex, quæ inde quingentaria dicta est: sic & erat milliaria, quæ peditum erat 1500. Equitum 132. Fuerunt & alibi diversæ. Vide Alex. ab Alex. l. 1. c. 5. & l. 6. c. 13.

95. *Egregios equites.*] Selectos ad præsidium, quibus prælis, ut Sejanus prætorio Præfectus.

Castra domestica.] Milites ad tuam custodiam ac tutelam.

97. *Possè volunt.*] Ut saltem timeantur, magisque observentur.

Sed quæ præclara & prospera, &c.] Quæ fortuna quantumvis splendida exoptari meretur, ea lege, ut post ei succedat alia tantundem adversa & tristis, quam prior læta fuerit? Certe *antream modicritatem* bene laudat Horat. Lib. 2. Od. 10.

99. *Hujus.*] Sejani unco raptati, summa cum ignominia, sicut & summa fuit ante potentia.

Prætextam sumere.] Nimiam potentiam, summos honores Romæ. De *Prætexta* disserui ad Pers. Sat. 5. v. 30.

100. *An Fidenarum Gabiorumque, &c.*] An modica trui dignitate in oppidis minoribus Italiæ, sine ullo periculo.

Fidenarum.] Hæc Latii urbs ab Ascanio Æneæ filio condita, quod rebellasset, everfa est à M. Æmilio. Hodie, *Castel Giubileo* vocatur. De ea jam ante Sat. 6. v. 57.

Gabiorum.] Hæc civitas jacet in ruderibus ubi hodie *Campo Gabio*, ut placet nonnullis. Vide quæ de illa notavimus Sat. 3. v. 192. 6. v. 56. v. 1

Et de mensura jus dicere? Vasa minora
Frangere pannosus vacuis Ædilis Ulubris?
Ergo quid optandum foret, ignorasse fateris
Sejanum. Nam qui nimios optabat honores,
Et nimias poscebat opes, numerosa parabat 105
Excelsæ turris tabulata, unde altior esset
Casus, & impulsæ præceps immane ruinæ.
Quid Crassos, quid Pompeios evertit, & illum,
Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites?
Summus nempè locus nullâ non arte petitus, 110
Magnâque numinibus vota exaudita malignis.
Ad generum Cereris sine cæde & sanguine pauci
Descendunt reges, & siccâ morte Tyranni.
Eloquium ac famam Demosthenis, aut Ciceronis

atq; Tyranni interitum arido, ad Cereris generum infrequentes deveniunt. Demosthenes vel Tullii facundiam et

atq; pannis opertus Ædilis apud inanes Ulubras judicare de mensuris, & vasa nimis parva rumpere? Agnoscis igitur Sejanum nescisse quid esset cupiendum. Enimverò qui dignitates immensas ambiebat, atque divitias petebat immodicas, is alta turris plures extruebat contignationes, unde celsior fores prolapsio, graviusq; præcipitium casus projecti. Quid perdidit Crassos, quid Pompeios, atque eum, qui subactos Romanos egit ad sua flagella? nimirum sublimis gradus omni dolo quasitus, & ingentia postulata ab iratis Diis concessa. Reges absq; percussione ac plagis,

ANNOTATIONES.

101. De mensura jus dicere.] Vide Perf. Sat. 1. vers. 130. & Annot. ibid.

102. Ædilis.] Vide Sat. 3. v. 162. ad vocem, Ædilibus.

Vacuis Ulubris.] In hæc urbe Latii fere desertæ Ulubræ oppidum prope Velitras, ubi educatus Augustus Cæsar, nihil præterea insigne habuit. Ejus hodie nullum extat vestigium. Meminit Horatius Lib. 1. Epist. 11. versu ultimo.

103. Ergo quid optandum, &c.] Quid si modica præfers summis, certe sapias, & intelligis Sejanum errasse, summum bonum, adeoque exoptanda ignorasse.

105. Numerosa parabat, &c.] Ex altiori loco nempe breviorum sibi casum parabat. Claudian.

Tolluntur in altum,

Ut lapsu graviore ruant.

108. Quid Crassos, &c.] Summæ fortunæ quanta sint pericula pergit exemplis ostendere.

Crassos.] M. Crassum Syriæ Proconsulem cum filio Pub. Crasso in Parthos bellum moventem seu imperandi ambitione, seu Parthici auri cupiditate: utrumq; vero interceptum illi occiderunt non sine Romanorum dedecore. Vide Appian. Plutarch. &c.

Pompeios.] Magnum scilicet, ejusq; duos filios Cneum & Sextum a Cæsare profligatos, & misere pereuntes. Nam ille quidem interfectus a Ptolemaeo, Ægypti Rege ad quem confugerat: hi vero cum repararent bellum, pariter trucidati sunt.

illum, ad sua qui, &c.] Julium Cæsarem viginti tribus vulneribus in Senatu confossum. Posset & Sylla, & Cinna intelligi: quin etiam potiori jure Augustus: de quo inter alia, Suet. August. c. 94. quod facit ad rem præsentem, narrat per quietem visum Ciceroni Octavium Augustum, adhuc puerum, facie liberali, cælo demissum cate-

na aurea, ad fores Capitolii constitisse, eique Jovem flagellum tradidisse. Eo certe respexisse videtur Juvenalis, qui mox addit, deductos ad flagra Quirites.

106. Domitos deduxit ad flagra Quirites.] In servitutem quasi redactos ad nutum rexit & multavit, quos erat nefas virgis cædere, dum stetit Romanæ civitatis libertas.

110. Summus nempè locus.] Summa auctoritas per fas & nefas quaesita, immodica regnandi libido.

111. Numinibus vota exaudita malignis.] Vindicantibus Diis improbitatem summa et nimia importune petentium, atque exitio futura largientibus.

112. Ad generum Cereris, &c.] Raro fit ut Tyranni inveniantur incruenta morte defuncti: omne autem prope ferro cæsi.

Generum Cereris.] Plutonem inferorum Deum, qui Proserpinam Cereris filiam rapuit, & matrimonio sibi copulavit.

113. Sicca morte.] Non effuso illorum sanguine.

114. Eloquium ac famam, &c.] Jam carpit ambitionem eorum, qui summam exoptant eloquentiam, quamvis & ipsa perniciosa sit.

Demosthenis, aut Ciceronis.] De duobus his eloquentiæ Principibus multi multa, nemo fere nimia. Omnia videtur complexus Cæl. Rhodig. lib. 26. cap. 3.

Demosthenis.] Quintil. 1. 10. c. 1. hunc vocat, orandi pene legem; Cæl. Rhod. 1. 8. c. 13. Incomparabilem oratorum antesignanum & plane coryphæum.

Ciceronis.] De eo jam ante Sat. 8. v. 236. & seq. Vide Plin. 1. 7. c. 30. & 1. 17. c. 5. Quintil. cit. Cæl. Rhodig. 1. 3. c. 3. & 1. 5. c. 13. &c.

Incipit

astimationem jamjam cupit, atque integris Quinquatribus precatur quicunque etiam unico asse Palladem acquisitam veneratur, quem comitatur famulus arctam servans arcam. Verum ambo caufidici ob facundiam interiere. Ambos morti addixit ingenii fons abundans atque superfluous. Ob ingenium amputata Ciceroni fuerunt dextra & caput, neque unquam rostra resperfa sunt cruore exigui oratoris. O beatam urbem exortam dum ego fui Consul! Enses Antonii voluisset aspernari,

Incipit optare, & totis Quinquatribus optat, 115
Quisquis adhuc uno partam colit asse Minervam,
Quem sequitur custos angustæ vernula capsæ.
Eloquio sed uterque perit orator. Utrumque
Largus & exundans letho dedit ingenii fons.
Ingenio manus est, & cervix cæsa; nec unquam 120
Sanguine caufidici maduerunt rostra pusilli.
O fortunatam natam me Consule Romam.
Antonî gladios potuit contemnere, si sic

ANNOTATIONES.

115. *Totis Quinquatribus.*] Per illos quinque dies quibus agebantur Minervæ Sacra: unde nomen. Ovid. Fast. 3. primo die sacrificia peragebantur; secundo, tertio & quarto gladiatores depugnabant; quinto urbs lustrabatur. Alii ex Varrone & Festo, nomen deducunt ex eo quod illud festum celebratur die quinto post Idus Martias. Vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 22. & Gell. lib. 2. cap. 21.

Quinquatribus optat.] Quilibet nimirum tirunculus inflammatur cupiditate laudis & gloriæ, & hinc Minervam Sapientiæ Deam importunis farigat votis, videns certamina Poëtarum atque Oratorum a Domitiano instaurata, in Albano quotannis ab ipso studiose celebrata. De quibus Sueton. Domit. cap. 4.

116. *Quisquis adhuc uno, &c.*] Qui vix prima scientiarum ac eloquentiæ rudimenta puer delibavit, & parvam adeo mercedem, exiguumque præceptoris hæcenus dedit Minerval. Hoc in Quinquatribus solebat persolveri a discipulis.

Minervam.] Hanc Metonym. pro ipsa ponic eloquentia, Ovid. Fast. 3. cit.

Pallada nunc pueri teneraque orate puella,

Qui bene placavit Pallada, doctus erit.

117. *Quem sequitur custos angustæ vernula capsæ.*] Quem servus ad scholam sequitur, portans angustam, in qua codices pauculi, capsam: hinc ille dictus *capsarius*. Sueton. Ner. cap. 36. refert damnatorum liberos urbe pulsos, enestolque veneno aut tæme, quosdam cum padagogis & capsariis necatos, &c.

118. *Uterque perit.*] Gell. l. 15. c. 28. Demosthenem ac Ciceronem pari ætate illustrissimas orationes in causis dixisse ait, anno scilicet ætatis vigesimo septimo illum, hunc vigesimo sexto: sic etiam vixisse similem prope annorum numerum, nimirum Ciceronem annos sexaginta tres, Demosthenem septuaginta. Porro utriusque sua eloquentia mortis causa fuit. Demostheni quidem quod Athenienses concitasset sapius suis in Philippum orationibus: Ciceroni vero, cum in Antonium acriter invectus esset, ab eo jam Triumviro perniciēs creata. Vide Plutarch. de utroque.

119. *Exundans ingenii fons.*] Quintil. cit. Vi-
detur, inquit, Tullius effinxisse vim Demosthenis, copiam Platonis, jucunditatem Isocratis—
Immortalis ingenii beatissima ubertate. Non enim pluvias (ut ait Pindarus) aquas colligit, sed vivo gurgite exundat, &c.

120. *Manus est, & cervix cæsa.*] Antonii jussu caput & manus jugulato Ciceroni abscissa & affixa rostris, e quibus in ipsum toties dixerat, ac Romanos moverat ad libertatem accendens, at suo tandem exitio.

121. *Rostra.*] Locus in foro Romano ubi pulpitum erat, ornatum subinde e navium bello captarum rostris: quæ quidem ex ære conflata erant. Ibi virorum illustrium imagines erectæ plures: & inde conciones haberi ad populum solebant. Tit. Liv. l. 8. cap. 14. *Naves*, inquit, *Antiatium partim in navalia Romæ, subductæ; partim incensæ, rostrisque earum suggestum in foro extrudendum adornari placuit; rostraque id templum appellatum.*

122. *O fortunatam natam, &c.*] Ciceronis est is vericulus, quo de oppressa Catalinæ conjuratione, & libertate stabilita, sibi ipse in Consulatu applaudebat. Turneb. lib. 7. cap. 19. *Versus ille*, inquit, *obrectatorum Ciceronis & invidorum virulentos morsus in eum excitavit: nec est quod a Quintil. Lib. 9. cap. 4. vel a Juvenale Sat. 10. irrideatur ob iterationem earundem syllabarum: hoc enim in deliciis habebant veteres—*
at posteritas fastidiit, quæ multo putidius & ineptius multis in rebus lasciviit, &c. Certe idem Tullius ad Brutam scribens, *res mihi invisa vise sunt*, inquit: & de amicis. Eo loco locati sumus. & Virg. Æneid. 3. *Tales casus Cassandra canebat.* An vero summis illis scribendi magistris ea temere excidisse putandum est, quod affirmat Quintil. loco citato?

123. *Antonî gladios potuit contemnere.*] Sumpta ex ipso Tullio verba Philip. 2. ubi perorans ita scribit: *Contempti Catalinæ gladios, non peritescam tuos, &c.*

Si sic omnia dixisset.] Si tam incondite, tam inepte cætera dixisset, non periisset Tullius ab Antonio se ulciscente occidi jussus.

Omnia

Omnia dixisset. Ridenda Poëmata malo,
Quam te conspicuæ divina Philippica famæ, 125
Volveris a prima quæ proxima. Sævus & illum
Exitus eripuit, quem mirabantur Athenæ
Torrentem, & pleni moderantem fræna theatri.
Diis ille adversis genitus, fatoque sinistro,
Quem pater ardentis massæ fuligine lippus 130
A carbone, & forcipibus, gladiosque parante
Incude, ac luteo Vulcano ad Rhetora misit.
Bellorum exuviz, truncis affixa trophæis

bus, & incude cultros fabricante, atque Vulcano luteo, ad Rhetorem ablegavit. Spolia militiæ, thorax detruncatis teophæis suspensus

si cuncta huic in modum fuisset locutus. Incondita carmina plaris facta, quam te divina nominis præclari Philippica, quæ post primam legeris propinqua. Finis quoque; dirus abstulit hunc quem Athenæ sinebant rapide sententem, ac theatri frequentis habenas regentem. Is Numinibus iratis & malignâ sorte natus, quem pater ob massæ ferventis fuliginem lippus a carbone & forcipibus, & incude cultros fabricante, atque Vulcano luteo, ad Rhetorem ablegavit. Spolia militiæ, thorax detruncatis teophæis suspensus

ANNOTATIONES.

124 *Ridenda poëmata malo.*] Mallet subire ludibrium male scribendo vel dicendo, quam capitis periculum, tam diserte loquendo. Cæterum & carmina scriptitasse se testatur ipse Tullius ac Lentulum scribens Lib. 1. Epist. 9. *Ab orationibus disjungo me fere, referoque ad mansuetiores Mænas, quæ me maxime sicut jam a prima adolescentia delectarunt, scripsi etiam versibus tres libros de temporibus meis, &c.*

125 *Divina Philippica.*] Secunda nempe singulari artificio elaborata a Cicerone, qui quidem orationes eas in Antonium, non Antonianas, ut debuisset, inscripsit, sed Philippicas, quasi similes iis quas in Philippum Demosthenes acres & falsas dixerat.

126 *Sævus & illum Exitus eripuit.*] Crudelis etiam ac funesta mors e vivis exemit Demosthenem. Is enim ut Regis Macedonum Antipatris furor effugeret, veneno seipsum interemit. Vide cætera apud Plutarchum.

128 *Torrentem.*] Torrentis instar exundantem eloquentiam.

Moderantem fræna theatri.] Athenienses in concionibus, quo volebat, insectentem ac permoventem, Justin. lib. 22. *Agathocles, inquit, veluti Reipublicæ statum formaturus, populum in theatrum ad concionem vocari jubet. Aliter explicat Mancinellus, nempe quod Atheniensibus persuaserit Demosthenes, ut quam in spectaculis ac theatris pecuniam publicam solebant impendere, jam in belli sumptus adhiberent.*

130 *Quem pater ardentis, &c.*] Infelix Demosthenes quod insignis orator evaserit, futurus certe beator, si non scholas, sed officinam patris frequentasset, tussissetque ferrarius faber, & gladiatorum artifex.

Pater.] Plutarch. refert Demosthenis patrem honestum imprimis ac probum virum exitisse, Athenis autem egregiam gladiatorum officinam multis artificibus servis instructam habuisse: decessisse vero, filio septenni relicto, abundante patrimonio. Val. Mal. l. 3. c. 4. *Quam matrem, inquit, Enriides, aut quem patrem Demosthenes ha-*

buerit, ipsorum quoque saculo ignotum fuit: alterius autem matrem olera, alterius patrem cultello venditasse, omnium penè doctorum literæ loquuntur.

131 *Forcipibus.*] Ex Nonio Marcello, & aliis Fornum idem est quod calidum: hinc forcipes quasi calidum capientes, quod candens ferrum teneant. Virgil. Æneid. 8.

Versantque tenaci forcipe massam.

132 *Luteo Vulcano.*] A camino & igne, Vulcanum quippe fabulantur Deum ignis præsidem, fabrum etiam Deorum, atque in Lemno Insula officinam habere, ubi ministris Cyclopibus Jovi fulmina fabricantur.

Luteo.] Vel atro, deformi, squallido, quales ferme Fabri, e carbone, tuligine, camino: vel rufo lucidiori, ut prima syllaba prodicatur. Sic & Gell. lib. 2. cap. 26. a luce vocari luteum colorem opinatur.

Ad Rhetora.] Isæum Rhetoricæ præceptorem adiit audivitque Demosthenes, patre jam mortuo. Cur autem non se contulerit ad Isocratem qui tunc florebat? Forte quod non valeret tantam salvere mercedem, quantam ille exigebat, nempe decem minas. Nam tutorum negligentia locuples ejus patrimonium fere perierat. Hæc Plutarch.

133 *Bellorum exuviz.*] Exitiosam quoque demonstrat bellicæ gloriæ cupiditatem

Truncis affixa trophæis.] Trophæum erigebant victores in aliquo tumulo e ramis arborum, & ex iis hostium spolia suspendebant, & eo quidem loco, ubi versi in fugam illi fuerant. Hinc nomen τροπῆα, conversio in fugam. Virgil. Æneid. 11. initio.

Vota Deum primo victor solvebat Eo.

Ingentem quercum decisis undique ramis

Constituit tumulo? fulgentiaque induit arma,

Mæxent? Ducis exuvias, tibi magnæ trophæum

Bellipotens: aptat rotantes sanguine crispas,

Telaque trunca viri, & bis sex thoraca petiit

Perfossamque locis, clypeumque ex ære sinistra

Subligat, atque enses collo suspendit eburnum.

atque baccarum tegmen e
rupta galea dependens, &
jugum temone avulsum, & a-
plustria expugnata triremis,
& mæsus in arcu supremo
vincias, æstimantur superare
mortalium bona. Ad ea con-
tendit Imperator Romanus, &
Græcus & Barbarus: illinc
periculorum ac laboris ansam
desumit. Aded existimationis
quàm virtutis ardentius est
desiderium. Nam quis ipsam
virtutem querit, si anseras
mænera? Nihilominus patri-
am dudum oppressit nonnullor-
um commendatio & ambitio
laudis atque elogii affigendi
lapidibus pulverem servanti-
bus, ad quos disjiciendos suf-
ficient mala robora ficus infe-
cunda: Enim erò tamulis ip-
sis attributa fata sunt. Pen-
sa Annibalem: quot libras re-
peries in Imperatore maxi-
mo? Ille est quem non continet
Insper ad Æthiopia incolæ, & elephantes diversos

Lorica, & fractâ de casside buccula pendens;
Et curtum temone jugum, victæque triremis 135
Aplustre, & summo tristis captivus in arcu,
Humanis majora bonis creduntur: ad hæc se
Romanus, Graiusque ac Barbarus induperator
Erexit: causas discriminis atque laboris
Inde habuit. Tantò major famæ sitis est, quàm 140
Virtutis. Quis enim virtutem amplectitur ipsam,
Præmia si tollas? Patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis, titulique cupido
Hæsurî saxis cinerum custodibus; ad quæ
Discutienda valent sterilis mala robora ficus: 145
Quandoquidem data sunt ipsis quoq; fata sepulchris.
Expende Annibalem: quot libras in duce summo
Invenies? Hic est, quem non capit Africa Mauro
Perfusa Oceano, Niloque admota tepenti.
Rursus ad Æthiopum populos, aliosque Elephantos

ANNOTATIONES.

134. Lorica.] Hæc pridem e loris, nunc e
ferro, nomen tamen retinuit.

135. Curtum temone jugum.] Bellici currus
fragmenta.

Triremis.] Navis instructæ triplici ordine
remorum: victoriæ navalis monumenta.

136. Aplustre.] Superflua navis ornamenta
& quibus carere illa potest, aplustre & aplu-
sticum vocari, ait Festus.

Captivus in arcu.] In arcu triumphali picta
vel sculpta imago hostis capti & mæsti.

137. Humanis majora bonis.] Summa bona,
& velut divina.

Ad hæc se Romanus, &c.] Propter hæc ob-
tinenda nullum non discrimen sponte subit.

142. Præmia si tollas.] Tull. Philip. 2. Sa-
tis est in ipsa conscientia pulcherrimi facti fru-
ctus. Ovid. 2. de Ponto Eleg. 3.

Ipse decor recti, facti si præmia desint.

Non movet, & gratis pœnitet esse probum.

Patriam tamen obruit.] Vel bellis civilibus,
ut Sylla, Antonius, Cæsar: vel externis, ut
Annibal, &c. Cicer. Tusc. 3. n. 4. Qua cœcitate
homines cum quadam præclara etiam cuperent, eaq;
nescirent, nec ubi, nec qualia essent, funditus alii
everterunt suas civitates, alii ipsi occiderunt, &c.

144. Hæsurî saxis cinerum custodibus.] Inscr-
ibendi sepulchris, in quibus reconduntur cineres
in urnis.

145. Sterilis ficus.] Caprificus rumpens ac
solvens validos etiam muros atq; lapides, quibus
innascitur & erumpit. Mart. l. 10. Epig. 2.

Marmora Messala findit caprificus.

Mala robora.] Vel inutilis truncus, vel im-
proba vires, quæ valeant ad ruinam ædificiorum.

146. Data sunt ipsis quoque fata sepulchris.]
Ipsa sepulchra peritura sunt, seu vetustate la-
bentia, seu vi disjecta & diffracta.

147. Expende Annibalem.] Cineres Anniba-
lis in libra expendi: quam exiguus apparebit
qui tantus olim! Angusta capit urna quem nos
Africa potuit continere.

148. Mauro perfusa Oceano.] Mari Atlantico
ad occidentem: sicut Nilo, ad orientem; mari
Mediterraneo, ad septentrionem. Porro Mau-
ritania Africæ pars occidentalis, ibi nunc regna-
Fezzæ & Marochii.

149. Niloque admota tepenti.] Quia nimirum
Zonæ torridæ subiectus. De Nilo, vide quæ
notavimus ad Sat. 6. v. 83.

150. Æthiopum.] Æthiopia pars Africæ am-
plissima cis & ultra Equatorem, continet Abis-
siniam, Nubiam, &c. De ea jam Sat. 2. v. 23
& Sat. 6. v. 599.

Aliosque elephantos.] Id est, ad Mauritaniam &
Libyam Africæ Provincias, in quibus reperiri-
tur elephanti, sicut in India Asiæ regione, sed
hic maximi; proindeq; alios ac paulo diverso
illos vocat Juvenalis. Plin. l. 8. c. 9. Indicum ele-
phantem Afri pavent, inquit, nec consueri auden-
nam & major Indici magnitudo est. Etc. 11. f.
habet: Elephantes ferunt Africa ultra Syrticas solite
dines, & in Mauritania: ferunt Æthiopes & Tro-
glodytæ; sed maximos India. Idem Plinius in cap-
it. preced. ejusd. Libri multa refert de Elephantum
industria. Vide Annot. ad Sat. 12. v. 109. & se-
Additu

Additur imperiis Hispania : Pyrenæum
Tranſilit. Oppoſuit natura Alpemque, nivemque:
Diducit ſcopulos, & montem rumpit aceto.
Jam tenet Italiam : tamen ultra pergere tendit.
Actum, inquit, nihil eſt, ni Pœno milite portas
Frangimus, & mediâ vexillum pono Suburrâ.
O qualis facies, & quali digna tabellâ,
Cum Gætula ducem portaret bellua luſcum !
Exitus ergo quis eſt ? O gloria ! Vincitur idem
Nempe & in exilium præceps fugit, atq; ibi magnus
Mirandusque cliens ſedet ad prætoria regis,

151

155

161

adjungitur poteſtati Hispania. Pyrenæum ſuperat. Natura objecit Alpes ac nives : diſci- dit ſaxa, atque rupes aceto diſſregit. Jam Italiam poſſidet ; attamen ulterius progre- di exoptat. Nihil ſacrum eſt, ait, niſi Carthaginienſi exer- citu Romæ portas rumpimus, & ſigna conſtituo in media Suburrâ. O quis vultus, & quam piſturam meritis, quan- do beſtia Gætula vehbat Im- peratorem coclitem ! Ecquis i- gitur fuit eventus ? O fama ! Ipſe ſuperatur ſcilicet, atque in

exilium citus abit, & illic ſummus & admirabilis cliens manet ad prætoria Principis,

ANNOTATIONES.

151. *Additur imperiis Hispania, &c.* Itaque non Africa contentus Annibal in Europam tranſiit : ac primo Hispaniam armis domat : hinc in Gallias, poſt in Italiam victor pergit.

Pyrenæum. Pyrenæi montes maximi Hiſpa- niam a Gallia ſeparant, per octoginta quinque circiter leucas Hiſpanicas ab Oceano ad mare Mediterraneum excurrentes. Nomen ab incen- ſio totius montanæ regionis, igne pridem a pa- ſtoribus injecto in frequentes ibi ſilvas, quo factum eſt, ut argenti puri e montibus rivuli deſluerint, &c. quæ habet Diod. Sicul. l. 6. c. 9.

152. *Alpem.* Excelfos admodum nivofosque montes, quibus Italia dividitur a Gallis. *Hos tranſendiſſe quoque mirum fuit, atque in por- tibus prope majores habuere Alpes ab Annibale exuperatas, & poſtea a Cimbris :* inquit Plin. in Procem. Lib. 36.

153. *Et montem rumpit aceto.* Annibal, ut ſibi ſuoque exercitui viam aperiret per Alpium ſigæ inſiniam ; arboribus circa immanibus dejectis detruncatiſque, ſtruem ingentem lignorum ac- cumulari juſſit : hanc adjuvante vento ſuccen- dit, atque ſaxa ardentia inuſo aceto putrefaci- cit. Sic torrida incendio rupes ferro patefacta, & emolliſi anfraſtibus modicis clivi, ut non ju- menta ſolum ſed elephantum etiam deduci poſ- ſent. Quatriduum circa rupem conſumptum. Hæc & alia ſuſe Titus Livius, lib. 21. cap. 37. & præced.

154. *Jam tenet Italiam.* Superatis Alpibus in Italiam deſcendit, Romanosque primo vicit ad Ticinum amnem, iterum ad Trebiam fluvium, deinde Cannenſi illa clade affecit : poſt Romam petiit, caſtraque metatus eſt ſuper A- niernem fluvium, ad tertium ab urbe lapidem. Plutarch. &c.

155. *Pœno.* Pœni ſunt Carthaginienſes, quaſi Phœni, inquit Servius, a Phœnicibus, qui Car- thaginem condiderunt, originem ducentes. Hinc & Puniſci quaſi Phœnici vocati ſunt.

156. *Media vexillum pono Suburrâ.* Niſi victor ingreſſus Romam vexilla ſtatuo in urbe media. *Suburrâ.* Vide Sat. 3. v. 5.

157. *Quali digna tabella.* Solebant, & gau- dent etiamnum aliquando Piſtores, vultus ad- modum deformes ac ridiculas facies pingere.

158. *Gætula bellua.* Elephas Gætulus. Gætulia Libyæ Interioris regio, ex Melo & Ptole- mæo ; Mauritania, ex Plinio : inter Numidiam & Carthaginem, ut aliis placet.

Cum Gætula ducem portaret bellua luſcum. Rem explicat Liv. l. 22. c. 2. Scilicet Arnus flu- vius ſolito magis inundarat Etruriam, cum in eam venit Annibal : obtinentibus omnia aquis ; periſſe milites & jumenta paſſim. Ipſe Annibal, ager oculis, ex verna primum intemperie calores & frigora variante ; elephantum, qui prius ſuper fuerat, quod altius ab aqua extaret, veſtus ; vigiliis tan- dem & nocturno humore, paluſtrique calo caput gravante, & quia medendi nec locus nec tempus erat, altero oculo capitur. Hæc Liv. & Plutarch.

159. *Exitus ergo quis eſt ?* Quis vero finis tot victoriarum ? Quid tandem Annibali con- tigit ?

O gloria ! Quam brevis, quam vana & fallax ! *Vincitur idem, &c.* Nimirum ille ipſe Anni- bal modo tam glorioſus debellatur primum a M. Marcello : deinde a Scipione proſtigatus in Africa, & a ſuis civibus damnatus, ad Antio- chum Syriæ, mox ad Pruſiam Bythyniæ reges fugit : denique ab his etiam deſtitutus, veneno ſeipſum interimit, ne hoſtibus dedatur.

161. *Cliens.* Patrocinium & opem alienam implorat qui paulo ante terrebat omnes.

Solet ad prætoria regis. In atrio palatii regi- quotidiè mane præſtolatur, ut regem ſaluter, ſuæque illi officia deferat, is cui prius tot homi- nes parebant & obſequiebantur.

Prætoria. Prætorium vocatur domus aut ta- bernaculum Prætoris, atque inde cujuſcunque Ducis aut Regis.

*dum Regi Bithynia placeat
expergissu. Anima qua ho-
minum negotia quondam
urbavit, exitum non præ-
bebunt enses, non lapides, non
jacula; sed iste annulus ultor
Cannarum, & tam copiosi
crucioris vindex. Vade, insane,
ac perge duras per Alpes, ne
arvideas adolescentibus, sisq;
declamandi argumentum.
Mundus unus haud satis est
adolescenti Pellæo. Effervescet
miser arcto orbis termino,
quasi Gyara rupibus atque
angusta Seripho compressus.
At tamen quando ingressus
erit civitatem à figulis in-
firmam, tumulum satis ha-
bebit. Mors tantum declarat
quam villa sint mortalium corpora. Non dubitatur Athos pridem navigatus, & quodcumque in-
nimentis profert Græcia futilis, quando ipsis classibus opertum mare,*

Donec Bithyno libeat vigilare Tyranno.
Finem animæ, quæ res humanas miscuit olim,
Non gladii, non saxa dabunt, non tela, sed ille
Cannarum vindex, ac tanti sanguinis ultor 165
Annulus. I, demens, & sævas curre per Alpes,
Ut pueris placeas, & declamatio fias.
Unus Pellæo juveni non sufficit orbis:
Æstuat infelix angusto limite mundi,
Ut Gyara clausus scopulis, parvaq; Seripho. 170
Cum tamen a figulis munitam intraverit urbem,
Sarcophago contentus erit. MORS sola fatetur
Quantula sint hominum corpuscula. Creditur olim
Velificatus Athos, & quicquid Græcia mendax
Audet in historia; cum stratum classibus isdem, 175

ANNOTATIONES.

162 Bithyno.] Prusiam intelligit regem Bi-
thyniæ, quæ regio est Asia minoris Ponti fini-
tima, & Euxino mari.

163 Finem animæ, &c.] Tanto vero Duci
hoc fors non dabit, ut honesta morte in bello de-
fungatur. Vide quæ notavimus Sat. 6. ad. v. 169.

165 Cannarum vindex.] Ultor cladis apud
Cannas Apuliæ oppidum Romanis illatæ, ac tot
annulorum Romanis Equitibus detractorum.
Vide Annot. Sat. 2. v. 155. ad vocem Cannis.

166 Annulus.] Sub annuli gemma venenum
semper habuit preparatum Annibal, quo se ab
hostium captivitate & ultione vindicaret. Vet.
Schol. Vide Tit. Liv. lib. 39. cap. 51. Plut. in
vita Annibalis, &c.

I, demens.] Sarcasmus in Annibalem, & am-
bitiosos gloriæ militaris.

167 Declamatio fias.] Ut in scholis Rhetor-
um pueris materiam declamationis præbeas.
Vide Sat. 7. v. 161.

168 Unus Pellæo juveni, &c.] Quot mala pa-
riat gloriæ cupido, Xerxis, & Alexandri probat
exemplis. Vide Plutarch. in Alexandri Magni
& Themist. vita. Valer. Max. lib. 8. cap. 14.
Alexandri Magni pectus insatiabile laudis, inquit,
qui Anaxarcho comitis suo ex auctoritate Democriti
præceptoris innumerabiles Mundos esse referenti,
heu me, inquit, miserum, quod ne uno quidem
adhuc potius sum! Angusta homini gloriæ possessio
fuit quæ Deorum omnium domicilio sufficit.

Pellæo juveni.] Alexandro Pella urbe Macedo-
niæ oriundo.

169 Æstuat.] Sic orbe toto se coarctatum
putat, ut si Gyara, vel Seripho parvis Insulis
clauderetur. Ita mare in angustis æstare dicimus.

170 Gyara.] Sat. 1. v. 73.

Seripho.] Sat. 6. v. 563.

171 Figulis munitam intraverit urbem.] Ba-
bylonem, a Semiramide conditam, & muro e
coctis lateribus facto circumdatam, teste Justino
Lib. 1. Vide & Diodor. Sicul. l. 3. c. 4.

172 Sarcophago.] Ita vocatur sepulcrum, quod
carnes voret a *σαρξ* & *φίψω*, item lapis qui-
dam ex Assio Troadis Promontorio fissili vena-
scissus; in eo condita defunctorum corpora in-
tra diem quadragesimum absumi testatur Plin.
lib. 36. cap. 17.

Sarcophago contentus erit.] Alexander ille
magnus, quem non capiebat orbis totus, in ur-
be Babylone veneno extinctus exiguo tumulo
capitur. Vide Justin. Lib. 12.

174 Velificatus Athos.] Circumnavigatus ab
exercitu Xerxes, postquam fuisset a continenti
abscissus ille mons Macedonia præaltus & in Æ-
geum mare procurrens, ut habet Plin. l. 4. c. 10.
Idem attestatur Herodot lib. 7. nempe Athos, a
milibus Xerxis perfolsum, & justum intercidit
Isthmum ad recipiendum mare in fossam tantæ
latitudinis, ut quæ triremes pariter illac traduci
possent; id porro jactantiæ, & potentiae præfer-
tim ostendendæ, ac memoriæ suæ relinquendæ
gratia potius quam ullius necessitatis aut com-
modi factum notat ibidem Herodotus: & paulo
post refert aggeres circa Athos perfectos ad alve-
fauces, ne per æstuaria maris illæ obstruerentur.

Quicquid Græciæ mendax, &c.] Quicquid nar-
rant Scriptores Græci vani & mendaces. Por-
tentosa Græciæ mendacia vocat Plin. l. 5. c. 1.

175 Classibus isdem.] Quibus Athos velifica-
tus a Xerxe. Classes vero dicit: nam ex Hero-
doto cit. & Justino Lib. 2. Xerxes habuit
navium myriadas plures; si qua fides, decie-
centum millia numerantur.

Suppositumque

Suppositumque rotis solidum mare. Credimus altos
Defecisse amnes, epotaque flumina Medo
Prandente, & madidis cantat quæ Sostriatus alis.
Ille tamen qualis rediit Salamine relicta,
In Corum atq; Eurum solitus sævire flagellis 180
Barbarus, Æolio nunquam hoc in carcere passos,
Ipsam compedibus qui vinxerat Ennosigæum?
Mitius id sane, quod non & stigmatè dignum
Credidit; huic quisquam vellet servire Deorum?

& solidum rotis subiectum
est. Profunda flumina non
dubitamus siccata, atque
exhansios amnes Medo can-
nante, & quæ canit Sostri-
atus axillis humidis. Attamen
qualis reversus est dimissa
Salamine, is barbarus, as-
suetus flagris castigare Corum
& Eurum nunquam id per-
passos in Æoli custodia, qui-
que Neptunum ipsam vincu-
lis constrinxerat? Lenius
Naminum ei ministrare con-

ANNOTATIONES.

176 *Suppositumque rotis.*] Scilicet cum ex Asia in Europam exercitus a Xerxe traductus, cum curribus plurimis, constructo navibus ponte secundo ad Abydum, junctoque Helleponto, spatio septem stadiorum interjacente. Qua ratione pensiste factus, edisserit Herodot. lib. 7. cit. Vide & Sueton. Calig. cap. 19. ubi medium Baias inter ac Puteolos spatium trium milium & sexcentorum fere passuum, a Caligula ponte junctum refert; ac per eum bido contigenti primum equophalerato, deinde curru bigugi commeasse Imperatorem, comitante in edis amicorum cohorte: atque id excogitatum a Cato emulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquanto angustiore Hellepontum contabulerit.

177 *Defecisse amnes, epotaque flumina.*] Justin. Lib. 2. Xerxes, inquit, septingenta millia de regno armaverat, & trecenta millia de auxiliis, ut non immerito proditum sit, flumina ab exercitu ejus siccata, &c. ac veluti natura dominus, & montes in planum deducebat, & convexa vallium aquabat, & quadam maria montibus sternebat, quadam ad navigationis commodum per compendium ducebat. Herodotus porro citat. affirmat & amnes & lacus epotos defecisse, cum ex Asia copias duceret Xerxes: & Scamandrum quidem omnium primum hominibus atque jumentis potantibus haud suffecisse, &c.

Medoprandente.] Conflato e Medijs ac Persis exercitu prandente & bibente.

178 *Sostriatus.*] Poëta qui scripsit Xerxis, ut aiunt, expeditionem.

Madidis alis.] Vel, dum Poëtico furore velut ebrius mader: vel dum recitat magna contentione sudans maxime sub alis, ut fit. Vetus Schol.

179 *Ille tamen qualis rediit.*] Superbus ille Xerxes demum a Themistocle superatus navali pugna, ad Salaminem Insulam, quam turpi fuga Asiam repetiit.

Salamine relicta.] Insula finus Saronici Atticam inter & Peloponnesum contra Megaram urbem. Nempe ex Delphico responso muris ligneis salutem tuentes Græci, ac in bellum navale intenti, angustias Salaminii freti, ne circumveniri a multitudine possent, occupaverant; quod feliciter cessit. Nam Persæ victi, fusi, fugati. Justin. cit. lib. 2.

180 *In Corum atque Eurum.*] Ventos ac mare sibi volens habere obnoxia.

Corum, Eurum.] Hic ab ortu, ille ab occasu fiat. Plin. lib. 2. cap. 47. Metonymia est pro quibuscumque ventis.

181 *Æolio nunquam, &c.*] Alludit ad Virgil. Æneid. 1. ubi.

Vaslorex Æolus antro

*Luclantes ventos, tempestatesque sonoras
Imperio premit, ac vinculis & carcere frangat.*

182 *Ipsam compedibus qui vinxerat Ennosigæum.*] Nam ex Herodoto lib. 7. Solutum tempestate pontem audiens Xerxes, jussit Helleponto trecenta infligi verbera, & binas injicere compedes: quin & missi qui stigmata inurerent, & colaphos incuterent, &c.

Ennosigæum.] Sic appellatur Neptunus, quod terram quatit. *ἐννοσις, concussio, & γαῖα, terra.* Gell. lib. 2. cap. 28.

183 *Quod non & stigmatè, &c.*] Xerxis irridet velantiam. Quin & stigmata & notas inussit mari, ut cicatrices indecoras peccati poenam ferret Neptunus Deus maris. Apud Herodot. cit. etiam verbis sævitur: O amara aqua, aiunt Xerxis ministri, dominus hanc tibi irrogat poenam, quod eum læsisti, qui de te nihil male meritus est. Te tamen Rex, velis, nolis, transmittet, &c.

184 *Huic quisquam vellet servire Deorum.*] Neptunus Laomedonti, & Apollo quidem Admeto, Regibus Dii servierunt, ut fabulantur: at infano & immani domino Xerxi quis Deorum velit servire? Ironia falsissima.

At qualis reversus est? Unica navicula scilicet, mari sanguinolento, & prora lenta per crebra corpora. Honos efflagitatus, petiit frequenter ejusmodi supplicium. O Jupiter largire diuturnitatem vite, concede plures annos. Id erebta facie, id etiam pallens duntaxat exposcis. At quam perpetuis & quam magnis arumnis abundat senium longius! Præ cunctis contemplare faciem deformatam atq; horridam, & aliam à seipsa, pellem fradam pro cute, & labentes malas, & rugas similes iis quas in vetusta bucca exarat simia jam parens, ubi Tabraca umbrosas aperit silvas. Multe sunt adolescentum differentia. Iste illo formosior, & hic isto. Longe ille validior alto. Senum vultus idem, artus cum voce tremuli: atq; adeo calvum caput & infantia navium humidarum. Panis gingiva rumpendus infelici armis destituito. Tam molestus conjugii & filiis, ac sibimesipsi,

Sed qualis rediit? Nempe una nave cruentis 185
Fluctibus, ac tarda per densa cadavera prora.
Has toties optata exegit gloria poenas.
Da spatium vitæ, multos da Jupiter annos:
Hoc recto vultu, solum hoc & pallidus optas.
Sed quam continuus & quantis longa senectus 190
Plena malis! Deformem, & tetrum ante omnia
vultum,
Diffimilemque sui, deformem pro cute pellem,
Pendentemque genas, & tales aspice rugas,
Quales umbriferos ubi pandit Tabraca saltus,
In vetula scalpfit jam mater simia bucca. 195
Plurima sunt juvenum discrimina, pulcrior ille
Hoc, atque ille alio: multum hic robustior illo.
Una senum facies, cum voce trementia membra,
Et jam læve caput, madidique infantia nati.
Frangendus misero gingiva panis inermi. 200
Usque adeo gravis uxori, natisque, sibi que,

ANNOTATIONES.

185. *Sed qualis rediit?*] Sed quo tandem apparatu, qua gloria in patriam redit qui tanto fastu ac terrore Græciam appetebat?

Unanave.] Piscatoria scapha, ministris destitutus, inglorius, imo turpis redit, fugitivus, trepidus. Justinus citatus.

Cruentis fluctibus.] Sanguine sui nimirum exercitus, ac Persarum ut terrestri sic & navali prælio magna strage caesorum, tanto quidem numero, ac cadaveribus per mare fluitantibus retardaretur cursus istius naviculæ, qua Rex fugiebat in Asiam trajicens cum pauculis; quia solum hibernis tempestatibus pontem ad Abydum offenderat. Herodot. Justin.

188. *Da spatium vitæ, &c.*] Culpat jam eos qui diuturnam magis vitam exoptant, quam bonam. Senec. Epist. 101. *Quam bene vivas, non quam diu, refert: in hoc autem bene est sapius, ne diu.*

189. *Recto vultu.*] Aperite, non clam; hoc enim orare non pudet. Vide Pers. Satir. 2. vers. 8.

Pallidus.] Præ nimio desiderio, præque metu non obtinendi quod anxius precaris.

192. *Diffimilemque sui.*] In senectute deformem, qui formosus fuerat in juventute.

Pro cute pellem.] Loco teneræ cutis, jam pellem senio rugosam & asperam.

194. *Quales umbriferos.*] Tales rugas in genis, quales habet vetus simia, qua nihil deformius.

Ubi pandit Tabraca saltus.] In silvis Tabra-

cæ vicinis. Strabo Lib. 1. 7. refert de Possidonio, qui e Gadibus in Italiam navigans, delatus est in Libyæ oram: in silva porro quæ ad juxta mare vidit plures simias, quarum aliæ lapides per arboribus, aliæ in terra federent, nonnullæ catulos haberent & ubera pendencia: rursus autem cum eas uberibus graves cerneret, nonnullas etiam calvas, nonnullas herniosas. Hæc ille. Ad stipulatur Herodot. lib. 4.

Tabraca.] Vulgo *Tabarca*, urbs Africae, in regno Algerii, ad mare mediterraneum sita portum habet hodie satis commodum.

195. *Simia.*] Tull. 1. de Natura Deorum n. 98. ex Eunio.

Simia quam similis turpissima bestia nobis. Et 2. de Divin. n. 69. simiam appellat monstruosissimam bestiam. Coel. Rhodig. lib. 3. cap. 1. *ridiculam hominis imitationem*, vocat ex Galeno.

196. *Plurima sunt juvenum discrimina.*] Variæ & multiplex est in juvenibus species & forma gloria: at senum una & communis est eorum deformitas.

198. *Trementia membra.*] Alii legunt, *mentia labra*.

199. *Læve caput.*] Calvum.

Madidique infantia nati.] Ut infantibus abundans humor ex ore, ita senibus e naso defluit.

200. *Inermi.*] Carenti dentibus, quæ sunt hominis arma. Plin. 1. 7. c. 16. Coel. Rhodig. l. 4. c. 1.

Ut captatori moveat fastidia Cossio.
Non eadem vini, atque cibi, torpente palato,
Gaudia. Nam coitus jam longa oblivio: vel si
Coneris, jacet exiguus cum ramice nervus, 205
Et quamvis tora palpetur nocte, jacebit.
Anne aliquid sperare potest hæc inguinis ægri
Canities? Quid, quod merito suspecta libido est
Quæ venerem affectat sine viribus. Aspice partis
Nunc damnum alterius. Nam quæ cantante voluptas
Sit licet eximius citharædus, sitve Seleucus, 211
Et quibus aurata mos est fulgere lacerna?
Quid refert magni fideat qua parte theatri,
Qui vix cornicines exaudiet, atque tubarum
Concentus? Clamore opus est, ut sentiat auris,
Quem dicat venisse puer, quot nuntiet horas. 216
Præterea minimus gelido jam corpore sanguis
Febre calet sola; circumfilit agmine facto
Morborum omne genus, quorum si nomina quæras,
Promptius expedia, quot amaverit Hippiæ mœchos;
Quot Themison ægros autumnino occideret uno; 221
Quot Basilus socios, quot circumscripserit Hirrus
Pupillos: quot longa viros exorbeat uno

ut nauseam pariat Cossio infidiatori. Haud voluptas par vini atque esca palato hebeti. * * * * * 6 * * * *
Jam intueri detrimentum diversa partis. Etenim quod gaudium canente, quamvis optimus fuerit citharædus, etiam vero Seleucus, & quæ est consuetudo splendescere veste auro intexta? Ecquid interest quæ regione ampli theatri considerat qui vix percipiet canentes cornu, & buccinarum clangorem? Vociferatio desideratur, ut auricula audiat quemnam accedere moneat famulus, & quotam horam indicet. Insuper argente jam corpufculo, exiguis sanguis febre tantum fervescit. Turmatim obsident ægritudines nullius non speciei, quarum appellationes si interrogaveris, facilius recensebo quot adulteros Hippiæ dilexerit, uno quot ægros autumnino Themison interfecerit, quot socios Basilus, quot pupillos

Hirrus circumveniet * * * *

ANNOTATIONES.

202 Ut captatori moveat fastidia Cossio.] Ut vix eum ferat Cossius, qui tamen ut hæreditatis partem aucupetur, senes omni officiorum genere sibi demereri studet, & quidlibet ab eis pati assuevit.

209 Aspice partis nunc damnum alterius.] Nempe surditatem, qua fit ut senex auditus careat voluptate.

210 Cantante.] Supple, Musico Symphoniaco.

211 Seleucus.] Insignis & eximius Tibicen.

212 Quibus aurata mos, &c.] Horatius Epist. ad Pisones v. 215.

Tibicen traxitque vagus per pulpita vestem.

214 Cornicines, &c.] Symphoniam in ludis adhibere solitam docet Horatius Epist. ad Pisones vers. 202. & seq.

215 Clamore opus est, &c.] Vociferetur magna contentione puer necesse est, ut audiat senex herus, quoties eum nunciat adesse quempiam salutare & alloqui cupientem.

216 Quot nuntiet horas.] Solebant famuli horas dominis annuntiare, Martial. lib. 8. Epig. 67.

Horas quinque puer nondum tibi nunciat, & tu Jam conviva mihi, Cæciliæ, venis.
Plin. l. 7. c. 53. Cn. Bæbii Pamphilus, cum a puero quæsisset horas, protinus expiravit.

217 Minimus gelido jam corpore sanguis.] In senibus sanguis minus abundat, atque adeo pauciores ac minus subtiles gignit spiritus.

219 Morborum omne genus.] Plin. l. 7. c. 50. Senecta in pœnam vivacis, inquit, tot periculorum genera, tot morbi, tot curæ, . . . hebescent sensus, membra torpent, præmoritur visus, auditus, incessus, dentes etiam acciborum instrumenta.

220 Hippiæ.] Sat. 6. v. 82.

221 Themison.] Medicus tunc nobilis: Archiater illius temporis, cui detrabit, ut habet vetus Schol. Ejus ut optimi Medici meminisse Cornel. Celsus. Plin. l. 29. cap. 1. Asclepiadis auditorem illum fuisse refert, ejusque placita mutasse. Apud Athen. lib. 7. c. 10. celebratur Themison Cyprius, Antiochi regis deliciae.

Autumno.] Tunc enim frequentiores morbi. Vide Sat. 6. v. 516, ad hæc verba, Septembris & Austri.

Occiderit.] Mori fecerit pharmacis imperite & perperam collatis. Sacrasmus in Medicos indoctos, quem egregie imitatus est Gallicus non nemo Satiricus, nomine satis notus, haud ita pridem.

222 Basilus.] De eo jam Sat. 7. v. 145. Advocatus eo tempore pravivicator fuit, teste vet. Schol. Alii prætorem dicunt, socios Pompuli Romani, quibus erat Præfectus, rapinis vexantem, ac bonis spoliantem fraudulentis accusationibus circumventos.

Hirrus.] Tutor infidelis pupillos defraudans.

Promutius enperabo quot modo villas habeat ille qui refecante crepitabat barba mihi adeste molesta. Iste scapulis, is lumbis, ille coxa infirmus; hic utrumque amisit oculum, invidetque colitibus; labia istius pallentia escam sumunt aliorum digitis; ipse visis dapibus victum solitus aperire inhiat solum velut hirundinis pullus, ad quem parens famelica referto ore advolat. Cuncta verò detrimenta artium superat insania, quæ neque famulorum appellationes, neque faciem novit familiaris, quicum hesternâ nocte epulatus est, neque eos quos procreavit & quos aluit. Etenim libello crudeli prohibet suos esse hæredes, omnes autem facultates ad Phialen devolvuntur. Adeo potens est spiratio oris solertis, quod plures annos mansit in custodia prostibuli. Quamvis autem mentis sensus valeant, nihilominus deducenda sunt filiorum funera: Spectanda pyra dilectæ uxoris ac fratris, atque urna sororum cineribus referta. Hoc supplicium assignatum est longam vitam ducentibus, ut continuo iterata familia ruinâ, plurimis in fletibus & in dolore affiduo, atque atris vestimentis consenscant. Rex Pyli, si fides aliqua summo Homero extitit, exemplum ævi post cornicem secundi. Scilicet beatus qui tot per secula mortem retardavit, & annos suos jam dextrâ numerat, & qui tam sepe vinum recens potavit: quæso paululum adverte,

Maura die, quot discipulos inclinet Hamillus. Percurram citius quot villas possideat nunc, 225 Quo tondente gravis juveni mihi barba sonabat. Ille humero, hic lumbis, hic coxa debilis; ambos Perdidit ille oculos, & luscis invidet: Hujus Pallida labra cibum capiunt digitis alienis. Ipse ad conspectum cœnæ deducere rictum 230 Suetus, hiat tantum, ceu pullus hirundinis, ad quem Ore volat pleno mater jejuna. Sed omni Membrorum damno major dementia, quæ nec Nomina servorum, nec vultum agnoscit amici, Cum quo præterita cœnavit nocte, nec illos, 235 Quos genuit, quos eduxit. Nam codice sævo Hæredes vetat esse suos: bona tota feruntur Ad Phialen. Tantum artificis valet halitus oris, Quod steterat multis in carcere fornicis annis. Ut vigeant sensus animi, ducenda tamen sunt Funera natorum, rogos aspiciendus amatae 241 Conjugis, & fratris, plenæque sororibus urnæ. Hæc data pœna diu viventibus, ut renovata Semper clade domus multis in luctibus, inque Perpetuo mœrore, & nigra veste senescant. 245 Rex Pylius (magno si quicquam credis Homero) Exemplum vitæ fuit a cornice secundæ. Felix nimirum, qui tot per sæcula mortem Distulit, atque suos jam dextra computat annos, Quique novum toties mustum bibit: oro, parumper

ANNOTATIONES.

226 Quo tondente gravis, &c.] Licinus è tonsore Senator factus. Vetus Schol. Vid. Annot. ad Sat. v. 25. ubi idem vermiculus habetur.

227 Ille humero, hic lumbis, &c.] Alia persequitur senectutis incommoda.

229 Cibum capiunt digitis alienis.] Propriis uti digitis ac manibus non valet ille, sive ob chiragram, sive ob paralyfim.

236 Codice sævo.] Testamento, per quod proprios exheredat filios, ut mulierem impuram ex alio hæredem scribat.

238 Phialen.] Quæ nefando obsequio senis animum demeruit & captavit.

240 Ut vigeant sensus, &c.] Quod si illa absunt incommoda, alia succedunt. Si benefanus est senex corpore & mente; premitur aliis mœroribus de morte propinquorum, quos ante sefferri videt.

246 Rex Pylius.] Nestor Rex Pyli, quæ urbs est relopennesi. Ovid. Lib. 4 de Ponto, Eleg. 5.

Crede mihi, Pylio Nestore major ero.

247 Vita a cornice secunda.] Id est longissima post cornicem. Tres hominis ætates Nestori attribuit Homerus Odyss. 3. Cornici novem Plinius ex Hesiodo: quod quidem fabulosam & ipse ibidem existimat Libro nimirum 7. c. 48. pariter & Macrobius. 7. c. 5.

248 Tot per secula.] Per annos trecentos. Alii tamen affirmant Nestorem non vixisse ultra nonaginta annos, tresque nihilominus ætates; quas annorum triginta dumtaxat singulas numerant.

249 Dextra computat annos.] Hinc Juvenalis innuit Nestorem vixisse plura sæcula, idque ex communi opinione. Observandum quippe veteres digitis sinistrae manus solitos computare usque ad centum; dextra vero majores numeros. Quod ex Beda fuse refert & explicat Cœl. Rhodig. l. 23. c. 12. & seq.

250 Novum toties mustum bibit.] Adeoque tot autumnos vidit.

Attendas.

Attendas, quantum de legibus ipse queratur 251
Fatorum, & nimio de stamine, cum videt acris
Antilochi barbam ardentem: nam quærit ab omni
Quisquis adest socio, cur hæc in tempora duret;
Quod facinus dignum tam longo admiserit ævo. 255
Hæc eadem Peleus, raptum cum luget Achillem,
Atque alius, cui fas Ithacum lugere natantem.
Incolumi Troja Priamus venisset ad umbras
Assaraci magnis solemnibus, Hectore funus
Portante, ac reliquis fratrem cervicibus, inter 260
Iliadum lacrymas, ut primos edere planctus
Cassandra inciperet, scissaque Polyxena palla:
Si foret extinctus diverso tempore, quo jam
Coeperat audaces Paris ædificare carinas.
Longa dies igitur quid contulit? Omnia vidit 265
Everfa, & flammis Asiam ferroque cadentem.
Tunc miles tremulus posita tulit arma tiara,
Et ruit ante aram summi Jovis, ut vetulus bos,

quantum ipse de factorum de-
cretis, ac de longiori filo com-
queratur, quando cernit fla-
grantem barbam Antilochi
bellicosi: Singulos enim so-
dales, quicunque asant,
interrogat; quare ad illud
ævum usque permaneat; et
quod crimen ita diuturnam
aetatem meritum perpetravit?
Ea ipsa Peleus ait, quando
Achillem sublatum dolet: &
alter cui licet deslere
Ithacum nantem. Stante Ilio
Priamus accessisset ad manes
Assaraci, celebri pompa,
Hectore caterisq; patribus
feretrum collo gestantibus,
inter fletus Trojanarum, ita
ut Cassandra prior auspica-
retur lamentationem facere,
& Polyxena disruptâ chla-
myde; si mortuus esset alio
tempore, cum Paris jam in-
coeperat fabricare naves ge-
nerosas. Eum ergo diu-

turnum quid præsistit? Aspexit cuncta disturbata, atque Asiam igne & armis subversam. Tum miles
titubans arma portans pileo objecto, accedidit ad altare supremi Jovis, tanquam bos annosus,

ANNOTATIONES.

251 *Nimio de stamine.*] De vita diuturniori.
Vide Sat. 3. v. 27. Annot. ad vocem *Lachesi*.

253 *Antilochi barbam ardentem.*] Cum videt
cremari corpus Antilochi filii sui jam barbati
& strenui, atque in ætatis flore morientis, scili-
cet a Memnone occisi. Odyss. 4.

254 *Cur hæc in tempora duret.*] Ut plures
ærumnas ferat nimirum.

256 *Peleus.*] Videns Achillem filium suum
immature præreptum fato, & a Paride inter-
fectum.

257 *Atque alius.*] Similia loquitur & Peleus,
& Laërtes, ut Nestor supra.

Alius, cui fas, &c.] Odyss. ult. a Jove mortem
precatur senior Laërtes, dolens Ulysses filium,
Ithacæ Insulæ regem, undis jactatum annos de-
cem, per maria vagabundum, sæpe naufragum,
adeo ut ejus varii errores ac ærumnæ Homeri
Odyssæ materiam præbuerint.

258 *Incolumi Trojâ, &c.*] Si ante excidium
Trojanum, si ante regni ac suorum cladem Pria-
mus vita functus esset, sane felix ac beatus
excessisset.

Venisset ad umbras Assaraci.] Adisset in In-
feris Assaracum avum fratris sui.

259 *Hectore funus portante, &c.*] Majori natu
filio Priami cum fratribus. Priamo filios quin-
quaginta, ac filias duodecim fuisse aiunt Ho-
mer. Cicer. Tuscul. 1. &c.

Funus portante.] Tit. Liv. lib. 48. Epitom.
M. Emilius Lepidus Princeps Senatus, antequam

expiraret, præcepit filiis lecto se strato, sine
lintheis, sine purpura efferrent. Plin. 1. 7. c. 44.
Quint. Metellus Macedonicus, inquit, *quatuor*
filii illatus rogo est, uno Pratore, tribus consulari-
bus, duobus triumphalibus, uno Censorio.

261 *Ut primos edere planctus, &c.*] Quasi
præfica. Nam conducebantur olim mulieres ita
dictæ, quæ luctum ederent in funeribus, accæ-
teris modum plangendi darent. Festus.

262 *Cassandra.*] Priami filia Trojæ ruinam
vaticinata hanc ab Apolline facultatem inca-
sum adepta.

Scissâque Polyxena pallâ.] Filia item Priamæ
scissis vestibus ex antiquo more dolorem testi-
ficata.

263 *Tempore, quo, &c.*] Cum Paris naves ad-
huc ædificaret, quibus in Græciam veniens Men-
elai Principis uxorem Helenam e domo viri in
Troadem rapuit: quod tot bellis occasionem,
Trojanoque excidio deinde præbuit. Vide Hor.
lib. 1. Ode 15. &c.

267 *Asiam.*] Trojam ac Troadem quæ pars
est Asiæ minoris.

267 *Tunc miles tremulus.*] Tum Priamus se-
nio tremens coactus est arma induere, ad repug-
nandum Græcis Helenam repetentibus & in-
juriam ulciscantibus.

Tiarâ.] Pileo in pace usitato. Vide Sat. 6. ad
v. 515. annotata in simili voce.

268 *Ruit ante aram summi Jovis.*] Trucida-
tus a Pyrrho ante aram Jovis Hereci.

Quid

qui ab immemori jam aratro contemptus cervicem exitum & infortunatam dat heri gladiis. Atque iste quidem hominis quodammodo finis est; at conjux quæ superstes ei fuerat, rictu canino tracententa latravit. Propere ad nostrates, ac pratermitto Regem Ponti, & Crasum, quem equi Solonis disertus sermo præcepit attendere ad extrema tempora ævi diuturni. Illinc prodierunt exilium, & custodia, & palus Minturnensis, & panis corrogatus apud Carthaginem subactam. Quid eo cive natura felicius unquam in orbe, quid Roma produxisset, si circumacto vincitorum agmine, atque universo militia apparatu pulchram animam emisisset, quando exilire capiebat e curru Teutonico? Prædens Campania præbuerat Pompeio febres

Quid domini cultris tenue & miserabile collum Præbet, ab ingrato jam fastiditus aratro. 270
Exitus ille utcumque hominis: sed torva canino Latravit rictu, quæ post hunc vixerat uxor. Festino ad nostros, & regem transeo Ponti, Et Cræsum, quem vox justæ facunda Solonis Respicere ad longæ jussit spatia ultima vitæ. 275
Exilium, & carcer, Minturnarumque paludes, Et mendicatus victa Carthagine panis, Hinc causas habuere. Quid illo cive tulisset Natura in terris, quid Roma beatius unquam, Si circumducto captivorum agmine, & omni 280
Bellorum pompa, animam exhalasset opimam, Cum de Teutonico vellet descendere curru? Provida Pompeio dederat Campania febres

ANNOTATIONES.

270 *Ab ingrato jam fastiditus aratro.*] Bos jam arando ob senium inutilis mactatur ab ingrato agricola tot ejus laborum immemori.

271 *Canino latravit rictu.*] Hecuba, quam fabulantur verlam in canem: eo quod percita dolore in Græcorum obvium quemque deberecharetur, atque diceretis lacerare & allatrare veluti contuevisset. Vide Plaut. Menæch. sc. 14. Ovid. Metam. 13. Cicer. Tusc. n. 63.

273 *Festino ad nostros.*] Festinat oratio ad exempla Romanorum, quibus longa vita pariter ærumnas attulit.

Regem Ponti.] Mithridatem tot tantarumque gentium Principem, ut annis quadraginta cum victore tetrarum populo bellaverit: ac vix ariete velut triplici denique sit æquatus solo, ac principatu vitæ; pariter excussus, Syllæ Corneliæ felicitate, Luculli virtute, p. stremo magnitudine Pompeii. Hæc Cæsar. Rhodig. l. 22. c. 20.

274 *Crasum.*] Hunc Lydiæ regem beatum se ob summas opes credentem admonuit Solon, neminem ante obitum judicari felicem debere. Quod ille verum tandem agnovit, postquam a Cyro Persarum Rege captus, & vivus tantum non exustus est. Vide Herodot. lib. 1. Justin. Plutarch.

Justi Solonis.] Gell. lib. 17. cap. 21. ait Solonem unum ex illo nobili numero Sapientium Leges Atheniensium scripsisse, regnante Romæ Tarquinio Prisco, anno regni ejus trigésimo tertio. Vide Plutarch. &c.

275 *Respicere ad longæ, &c.*] Ovid sententiam Solonis ita expressit:

— Scilicet ultima semper

Expectanda dies homini, dicique beatus

Ante obitum nemo supremæq; funera debet.

276 *Exilium, & carcer, &c.*] Si Marius minus vixisset, non esset expertus exilium, carcerem, mendicitatem. Nimirum Caius ille Marius a Sylla victus fugit, atque in paludibus prope Minturnas latuit. Inde vero in carcerem abreptus, immisum Fallum percussorem vultus majestate deterruit. Hinc trajecit in Africam, & Carthagine pauper & exul panem mendicavit. Aurel. Victor. Tit. Liv. Epitom. lib. 77. Plutarch.

Minturnarum.] Hæc fuit olim urbs Latii, ad Liris fluvii ostia: hodie jacet in rudibus.

277 *Victa Carthagine.*] Romano Imperio subdita, & tunc prætorem habente Sextilium, qui C. Marium Libya prohibuit. Plutarch. in Vita C. Marii.

278. *Hinc causas habuere.*] E longiori vita causas habuerunt plures ærumnæ.

Illo cive.] C. Mario.

280 *Si circumducto captivorum, &c.*] Si post actum triumphum statim obiisset.

281 *Opimam.*] De opimis spoliis gloriantem.

282 *Cum de Teutonico, &c.*] Cum paratus esset descendere, vel cum descenderet e curru, quo de Cimbris ac Teutonibus triumphum egerat. C. Marius Arpinas, septies Consul Teutones in Gallia apud Aquas Sextias, Cimbro in Italia, in Campo Caudio vicit, deque his triumphavit. Aurel. Victor. Teutones sunt populi Germaniæ prope Cimbro ad Boream.

283 *Provida.*] Quali prævidens imminentes ei miseriae & calamitates, quibus per febrem eximeretur: quæ proinde videtur fuisse opranda.

Provida Pompeio, &c.] Cic. Tusc. 1. n. 86. Pompeio nostro familiari, cum graviter agrotaret Neapoli, melius est iaculum . . . Utrum igitur Oprandas

Optandas: sed multæ urbes, & publica vota
Vicerunt. Igitur fortuna ipsius, & urbis 285
Servatum vieto caput abstulit. Hoc cruciatu
Lentulus, hac poena caruit, deciditque Cethegus
Integer, & jacuit Catilina cadavere toto.
Formam optat modico pueris, majore puellis
Murmure, cum Veneris fanum videt anxia mater,
Usq; ad delicias votorum. Cur tamen, inquit, 291
Corripias? Pulcra gaudet Latona Diana.
Sed vetat optari faciem Lucretia, qualem
Ipsa habuit. Cuperet Rutilæ Virginia gibbum
Accipere, atque suam Rutilæ dare. Filius autem
Corporis egregii miseros trepidosq; parentes 296
Semper habet. RARA est adeo concordia formæ
Atque pudicitia. Sanctos licet horrida mores

formam tradere Rutila. Sed venusto puer corpore nunquam non infelices & anxios tenet genitores. Tam infrequens est consensus pulchritudinis & castimonie. Quamvis indolem castam dederit familia agrestis,

exposcendis: at plurima civitates precesque communes superarunt. Sors igitur illius ac Roma ademisse sperato caput conservatum. Tormento ejusmodi, istis arumnis Lentulus immunis fuit: & Cethegus interit non truncatus, atq; integro corpore Catilina procubuit. Parens sollicita leni susurro filius, apertiore filiabus pulchritudinem precatur, quoties aspiciit Veneris templum, usq; ad precum voluptatem. Quare verò redarguas, ait? Latona delectatur Diana formosa. At prohibet Lucretia vultum expetti, qualis ipsi erat. Virginia Rutila gibbum habere vellet; suamque

ANNOTATIONES.

si tum esset extinctus, à bonis rebus, an a malis discessisset? Certe a miseris. Non enim cum socero bellum gessisset, non imparatus arma sumpsisset, non domum reliquisset, non ex Italia fugisset, non exercitu amisso nudus in servorum manus ac ferrum intidisset; non liberi defleti; non fortuna omnes a vicioribus possiderentur. Quasi mortem tum obiisset, in amplissimis fortune occidisset. In propagatione vita quot, quantas, quam incredibiles hausit calamitates? Hac morte effugiuntur.

Campania.] Pars regni Neapolitani, perquam fertilis & beata.

284 Sed multa urbes, &c.] Votis publice factis pro ejus incolumitate, servatus est Pompeius & ad multa mala reservatus. Vide Plutarch.

285 Vicerunt.] A Diis impetrarunt, ne ex illa febre moreretur.

Fortuna ipsius, &c.] Vota maligne exaudita, & fatum suum atque urbis, honestæ morti subdixerunt Pompeium, quem deinde Ptolemæus Egypti Rex, ad quem fugerat, capite truncari juberet.

286 Victo.] Profligato a Cesare.

Hoc cruciatu.] Tali mutilatione corporis & capitis diminutione, qualem tulit Pompeius ille magnus.

287 Lentulus, Cethegus.] Illi cum Catilina contra Rempublicam conjurati, jubente Cicerone Consule, in carcere strangulati sunt: ipse vero Catilina in acie pugnans cecidit. Appian. Salust. &c.

288 Integer.] Non truncato capite, integro manente cadavere.

289 Formam optat.] Neque pulchritudinem exoptandam ostendit ob imminentes inde inju-

rias & discrimina. Vide Pers. Sat. 2.

290 Veneris.] Venustatis Dæx.

291 Usque ad delicias votorum.] Non tantum ex impetrata forma, sed etiam ex votis ipsis captans delicias & gaudia.

Cur tamen, inquit, corripias.] Ecce damnes ejusmodi vota, quandoquidem & Latona filia pulchritudine delectatur? Ex Homero, & Virgilio.

292 Diana.] Jovis ex Latona filia, eodem cum Apolline partu edita: ob castitatis studium silvas coluisse, & hominum consortia fugisse dicitur. Vide Ciceronem de Natura Deorum.

293 Sed vetat optari.] Respondet Poëta, & opponit Lucretia exemplum, cui forma stuprum a Tarquinio Superbi filio, & a seipsa necem attulit. Vide historiam apud Liv. lib. 1. cap. 58. Dionys. Halicarnass. lib. 4. &c.

294 Cuperet Rutila Virginia, &c.] Virginia optasset esse tam deformis quam Rutila, ne Appio Decemviro appetita ab ipso patre Virginio suam pudicitiam vindicante occideretur. Vide Tit. Liv. lib. 3. cap. 44.

Rutila.] Vetula deformis & gibbosa, quam annos nonaginta septem excessisse ait Plin. lib. 7. cap. 48.

295 Suam Rutila dare.] Juvenilem suam faciem & formam cum senili deformitate commutare.

296 Trepidus.] Ne Puer corrumperetur.

297 Rara est adeo concordia.] Ovid.

Lis est cum forma magna pudicitia.

298 Sanctos licet horrida, &c.] Quamvis educatio aspera & severa sanctos mores formavit. Vide Sat. 6. v. 287.

Tradiderit

& prisca Sabinas amulata:
insuper mentem pudicam, &
faciem verecundam sanguine
ardentem conferat natura
liberalis favente dextrâ,
(nam quid amplius juveni
dare valet natura omni pæ-
dagogo & diligentia effica-
ci) haud permittitur viros
extare. Etenim profusa
corruptoris malitia non dubi-
tat ipsos genitores sollicitare.
Adeo certa spes est in largi-
tionibus. Nemo tyrannus
emasculavit adolescentem non
pulcrum in castro diro: &
Nero nobilem distortum, aut
strumosum, aut ventre æquè ac
gibbo surgentem haud rapuit.
Vade modò atque gaudere pul-
critudine pueri tui, cui gra-
viora imminet pericula.
Publicus evadet mæchus, ac
timebit omnem ultionem,
quam repetit conjux irâ in-
flammat. Neq; fortunatior
erit Martis fidere, ut nun-
quam in vincula incurrat.
Porro is mæcor aliquando
reposit amplius, quam jus
quodcumq; permittit mæcori.
Iste gladio perimit, hic san-
guinolentis illibus concidit
adulteros quospiam: atque mugilis ingreditur. At tuus Endymion mæchus erit adamatâ ma-
trona: statim quando Servilia nummos donabit, erit etiam ejus quam minime diligit. Universis
spoliabit se

Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinas.
Præterea castum ingenium, vultumque modestum
Sanguine ferventem tribuat natura benigna 301
Larga manu: (quid enim puero conferre potest plus
Custode, & cura natura potentior omni?)
Non licet esse viros: nam prodiga corruptoris
Improbilas ipsos audet tentare parentes. 305
Tanta in muneribus fiducia. Nullus ephebum
Deformem sæva castravit in arce tyrannus,
Nec prætextatum rapuit Nero loripedem, vel
Strumosum, atq; utero pariter, gibboq; tumentem.
I nunc & juvenis specie lætare tui, quem 310
Majora expectant discrimina. Fiet adulter
Publicus, & pœnas metuet quascunque maritus
Exigit iratus: nec erit felicior astro
Martis, ut in laqueos nunquam incidit. Exigit
autem
Interdum ille dolor plus, quam lex ulla dolori 315
Concessit. Necat hic ferro, secat ille cruentis
Verberibus, quosdam mæchos & mugilis intrat.
Sed tuus Endymion dilectæ fiet adulter
Matronæ. Mox cum dederit Servilia nummos,
Fiet & illius quam non amat: exuet omnem 320

ANNOTATIONES.

299 Sabinas.] Castitate insignes. Vide Sat. 3. v. 169. & Sat. 6. v. 163.

300 Castum ingenium, &c.] Etsi castitatis & pudicitie amorem dederit natura pariter atque institutio, corruptioni obnoxius eris.

301 Sanguine ferventem.] Facile erubescen- tem, pudibundum. Pudens natura diffundit sanguinem, & eum quasi velamen obtendit: & hinc rubor. Ut explicat Macrob. l. 7. c. 11.

304 Non licet esse viros.] Formosi enim alii castrantur, alii in muliebrem deflunt mollici- em: unde & desinunt esse viri.

305 Tentare parentes.] Ut pueros formolos corruptoribus vendant.

306 Ephebum.] Puerum jam puberem, annos quatuordecim assecutum.

307 Sæva in arce.] Tarpeia, ubi ingenuorum pædagogia habuit Nero. Sueton. Ner. c. 28.

308 Prætextatum.] Prætexta ornatum, adeo- que ingenuum ac nobilem.

Rapuit.] Ad stuprum.

312 Maritus exigit iratus.] Quando mæchum apprehendit cum uxore. Quidam legunt, Quas- cumque mariti irati debent.

313 Astro Martis.] Ipso Marte Deo, quem in adulterio cum Venere deprehensum catena Vulcanus colligavit, & in cæterorum Deorum conspectu statuit ludibrio expositos. Ovid. Met.

315 Ille dolor.] Mariti justam ab adultero ultionem reposcentis.

317 Mugilis intrat.] Mugil, piscis grandi capite, cætera gracilis; quem (pariter & alias raphanum) in deprehensorum mæchorum podi- cem marii per vim immittebant. Vetus Schol. Catull. Carm. 15.

Ab tetum miseri malique fati,
Quem attrahis pedibus, patente porta,
Percurrent raphanique mugilesque.

318 Endymion.] Filius tuus æque pulcher ac Endymion pastor, quem Lunæ adamatam fabu- lantur. Re autem veraprimus ille Lunæ cursum observavit. Teste Plin. lib. 2. cap. 9.

319 Servilia.] Matrona deformis ac dives, cujus amori etsi non amans indulgebit quæstus causa. Servilia Bruti mater cum Cæsare mæ- chata. Plutarch.

320 Exuet omnem Corporis ornatum.] Unio- nes & gemmas sibi detrahet ut donet mæcho.

Corporis

Corporis ornatum. Quid enim ulla negaverit udis
Inguinibus, siue est hæc Hippia, siue Catulla?
Deterior totos habet illic foemina mores.
Sed casto quid forma nocet? Quid profuit olim
Hippolyto grave propositum? Quid Bellerophonti?
Erubuit nempe hæc, seu fastidita repulsa: 326
Nec Schenobæa minus quam Cressa excanduit,
& se

Concussere ambæ. Mulier sævissima tunc est,
Cum stimulos odio pudor admovet. Elige quidnam
Suadendum esse putes, cui nubere Cæsaris uxor 330
Destinat. Optimus hic & formosissimus idem
Gentis patriciæ rapitur miser extinguendus
Messalinæ oculis. Dudum sedet illa parato
Flameolo; Tyriusque palam genialis in hortis
Sternitur, & ritu decies centena dabuntur 335
Antiquo: veniet cum signatoribus auspex.

*flameo; & genialis thorax purpureus in hortis aptatur publice: ac more veteri decies centena traden-
tur: accedet auspex cum obsignatoribus.*

*corporis ornamentis. Nam
quid non indulget qualibet
sen est illa Hippia, seu
Catulla? Mulier pessima istæ
habet omnem indolem. Verum
pudico quid obest pulcritudo?
Ecquid Hippolyto pridem
contulit severum institutum?
Ecquid Bellerophonti? Scili-
cet illam puduit quasi con-
temptam repudiatione: neq;
Schenobæa levius irata est
quam Cressa; seque utraq;
incitavit. Fœmina tam fe-
rocissima est, quando vere-
cundia ira incentiva adhibet.
Statue quod existimes esse
dandum consilium ei, cui
conjug Imperatoris connubio
jungi meditatur. Is præ-
clarus, ipse etiam speciosissi-
mus, prosapia nobilis, in-
felix offertur occidendus in
conspectu Messalinæ. Hæc
pridem expectat comparato*

ANNOTATIONES.

322 *Hippia, siue Catulla.*] Impura mulier siue
patricia & liberalis fuerit, ut Hippia; siue ple-
beia & avara, ut Catulla; nihil negabit suæ
libidini.

323 *Deterior totos, &c.*] Erga dilectum
mæchum bona est & liberalis, quæ in cæteros
omnes avara & nequam.

324 *Sed casto quid, &c.*] obiectio, cui mox
respondet ipse, allatis exemplis.

324 *Hippolyty.*] Hic Thesei filius castus admo-
dum & pulcher, a Phædra noverca perditæ
amatus, ejus repulsæ odium incurrit, & hinc
mortem, ab ipsa ad patrem delatus. Vide Sen.
Tragic. Hippolyt.

Bellerophonti.] Ille Glauci regis filius apud Præ-
tium Argivorum regem hospes, ab ejus uxore
Schenobæa in adulterium pellectus cum obsequi
noluisset, pariter est accusatus apud marium, &
gravia multa perpassus. Vide Horat. lib. 3.
Ode 7.

327 *Cressa.*] Cretensis Phædra, Minois Cre-
tæ regis filia, ob repulsam excanduit, & insur-
rexit adversus Hippolytum, similiter & Scheno-
bæa in Bellerophontem.

Se concussere ambæ.] Amore in odium verso
ad vindictam se excitavere.

329. *Cum stimulos, &c.*] Quando pudore fu-
ror accenditur & extimulatur.

Elige quidnam, &c.] Quid nimirum suaderes
Silio, cui Messalina nubere vult?

330 *Cui nubere Cæsaris uxor destinat.*] C. Silio
Consuli designato formoso admodum juveni,
quem deperibat Messalina Claudii Imperatoris

uxor. Hæc non contenta tot adulteriis, illi
voluit palam nubere, dum Cæsar Hostiæ mo-
ratur sacrificii causa. Cornel. Tacit. l. 11.
Suet. Claud.

332 *Extinguendus Messalina oculis.*] Rem
ubi rescivit Claudius, ante oculos Messalinæ
Silium adulterum occidi imperavit: ipsamque
postea Messalinam.

334 *Flameolo.*] Indumento nuptiali. Vide
Sat. 2. v. 3. Annot.

Genialis.] In honorem Genii. Vide Pers.
Sat. 2. ad. v. 124. Annot.

In hortis.] Claudium venire promptum uli-
oni audiens, Messalina Lucullianos in hortos
digressa. Tacit. lib. 11.

335 *Decies centena.*] Millia sestertium, ex
pactio dotali, dabuntur Silio. Numerus certus
pro incerto, id est, prægrandis summa in
dotem. Vel quod ea dos maxima tunc Romæ
foret, pecuniæ dotali legum jussis modum im-
ponentibus. Ita Turnebus lib. 18. cap. 30.

Ritu antiquo.] Nimirum ex quo Romæ
luxus invaluit.

336 *Cum signatoribus.*] Cum Notariis ac
testibus, ad nuptiales tabulas conficiendas &
obsignandas.

Auspex.] Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. *Apud
antiquos, inquit, non solum publice, sed etiam pri-
vatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto:
quo ex more nuptiis etiam auspices interpo-
nuntur. Qui quamvis auspicia petere deservint,
ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia
usurpant.*

Hæc

Eam arbitrabaris arcana, & non multis credita? At illa non nisi ex lege cupit inire conjugium. Igitur eloquere, quid eligas. Si recuses obtemperare, moriendum est ante candelas: si crimen perpetres, exiguum intervallum concedetur, donec illud civitati ac plebi cognitum ad aures perveniat Caesaris. Hic familia labem positemus accipiet. Inserim tu iubenti morem gere, si tanti facienda est vita dierum aliquot. Quodcumq; minus & satius dixeris, dandum est nisi collum istud album ac venustum. An igitur mortales nihil cupient? Si consilium petas, deos ipsos fines dijudicare quid expediat nobis, ac negotiis nostris conducatur. Etenim loco suaviorum convenientissima quælibet largientur Divi. Hi plus diligunt hominem, quam ipse se. Nos impetu mentis, & inconsideratâ atque præcipiti libidine abrepti exoptamus connubium; & partum conjugis. Iis autem perspectum, quinam infantes, & quæ conjux futura sit. Quid si quid nihilominus & petas, & voveas templis viscera, & divina tomacula albi porcelli;

Hæc tu secreta, & paucis commissa putabas? Non nisi legitime vult nubere. Quid placeat, dic: Ni parere velis, pereundum est ante lucernas. 339 Si scelus admittas, dabitur mora parvula, dum res Nota urbi, & populo, contingat Principis aures. Dedecus ille domus sciet ultimus. Interea tu Obsequere imperio, si tanti est vita dierum Paucorum. Quicquid levius, meliusque putaris Præbenda est gladio pulchra hæc & candida cervix. Nil ergo optabunt homines? Si consilium vis, 346 Permites ipsis expendere Numinibus quid Conveniat nobis, rebusque sit utile nostris. Nam pro jucundis aptissima quæque dabunt Dii. Carior est illis homo, quam sibi. Nos animorum Impulsu, & cæca magnaue cupidine ducti, 351 Conjugium petimus, partumque uxoris: at illis Notum, qui pueri, qualisque futura sit uxor. Ut tamen & poscas aliquid; voveasque facellis Extæ, & candiduli divina tomacula porci; 355

ANNOTATIONES.

337 *Secreta.*] Clam Cæsare Claudio.

338 *Non nisi legitime vult nubere.*] Tacit. Annal. 11. Cuncta nuptiarum solemnia celebrat, inquit, additque fabulosum visum iri hoc, palam Consulem designatum cum uxore Principis, prædicta die, abhibitis qui obsignarent, velut suscipiendorum liberorum causa, convenisse, audisse auspicum verba, fuisse, sacrificasse apud Deos; discebant inter convivas; oscula, complexus, noctem denique actam licentia conjugali, &c. Sueton. Claud. c. 26. Cum Messalinam comperisset super cætera flagitia atque dedecora, C. Silio etiam nupsisse, dote inter auspices consignata, supplicio affecta. cap. vero 29. omnem fidem excefferit, quod nuptiis, quas Messalina cum adulterio Silio fecerat, tabellas dotis & ipse consignaverit, inductus, quasi de industria simularentur, ad avertendum transferendumque periculum, quod imminere ipsi per quædam ostenta portenderetur.

339 *Ni parere velis.*] Si abnuerit Silius, a Messalina irata occidi jubebitur ante noctem. Tacit. ait multas mortes jussu Messalinæ patratas.

Ante lucernas.] Antequam lucernæ accendi solent.

340 *Si scelus admittas.*] Si infano amori Silius obsequatur, Cæsari paulo post rem accipienti audaciæ dabit penas suæ.

341 *Contingat Principis aures.*] Narcissus libertus apud Claudium institit, Messalinam detulit:

Matrimonium Silius, inquit, vidit populus & Senatus & miles; ac ni propere agis, tenet urbem maritus — Quo pavore offensus Claudius identidem interrogabat, an ipse Imperii potens? An Silius privatus esset? Interim Messalina non alias solatur luxu, &c. Cornel. Tacit. cit. lib. 11. Annal.

342. *Dedecus domus.*] Tacit. ibid. Messalina facilitate adulterorum in fastidium versa ad incognitas libidines profuebat — Nomen matrimonii concupivit Silius ob magnitudinem infamiae, cujus apud prodigos novissima voluptas est.

Tu obsequere imperio.] Tu Sili, morem gere imperioso Messalinæ amori, ut dies aliquot vitam protrahas.

345. *Præbenda est gladio.*] Seu Messalinæ; seu Claudii.

Pulchra hæc & candida cervix.] Quæ Silio immaturæ mortis causa.

347. *Permites ipsis, &c.*] Vide Val. Maxim. lib. 7. c. 2. cujus verba reulimus initio Annot. in hanc Satiram.

353. *Qui pueri.*] An boni, an mali sint nascituri.

355. *Divina.*] Diis offerenda.

Tomacula.] Pinguis, quædam viscera, seu farcimina, e pulmone, jecore, & carnibus porcinis minutatim concisis. Τέμνω, scindō τόμος, frustum, sectio.

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.
Fortem posce animum, & mortis terrore carentem;
Qui spatium vitæ extremum inter munera ponat
Naturæ, qui ferre queat quoscunque labores;
Nesciat irasci, cupiat nihil; & potiores 360
Herculis ærumnas credat, sævosque labores,
Et Venere, & cœnis, & plumis Sardanapali.
Monstro quod ipse tibi possis dare; semita certè
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ. 364
NULLUM Numen habes, si sit prudentia: sed te
Nos facimus, Fortuna, Deam, cœloque locamus.

Fortuna, nihil divinum tibi est, si sapiamus: verum te nos efficiamus Numen, & Olympo constituiamus.

ANNOTATIONES.

Candiduli porci.] In nuptiis & re uxoria, porcus albus sacrificabatur. Varro.

358. *Qui spatium vitæ extremum, &c.]* Qui mortem existimet esse naturæ munus. Sic. Plin. lib. 28. c. 1. *Vitam quidem non adeo expetendam censemus, inquit, ut quoquo modo trahenda sit — Quapropter hoc primum quisque in remediis animi sui habeat: ex omnibus bonis, quæ homini tribuit natura, nullam esse melius tempestiva morte.*

359. *Ferre queat, &c.]* Sustinere & abstinere, quæ duo sunt virtutis munera, ex Epicæto.

360. *Nesciat irasci, cupiat nihil.]* Tunc enim quietam & beatam ager vitam, ab istis liber perturbationibus.

361. *Herculis ærumnas, &c.]* Malit variis, ut Hercules, exerceri laboribus, quibus augeatur virtus atque elucescat, quam segnem & ignavam in otio ac deliciis vitam agere cum Sardanapalo. De multiplici Hercule, deque ejus laboribus consule Diodor. Sicul. &c.

362. *Sardanapali.]* Is ultimus fuit Assyriorum Rex, adeo molliæ fractus, & inter scortorum greges muliebri habitu, mulieribus ipsis effœminatior neret, pensa dispensaret, omni lasciviæ genere uteretur. Quod cum observasset Arbæus Medis præpositus, tot viros fœminæ servire indignum ratus, Sardanapalum aggredi ac perturbare statuit. Hic denique victus virum se tandem exhibuit, cum extructo rogo se suaque omnia in eo consumpsit. Herodot. Justin. Diod. Sicul. &c. Sardanapali Epitaphium fuisse aiunt:

precandum est ut sit animus sapiens in corpore valido. Firmam pete mentem, & mortis metu vacuum, quæ tempus ætatis ultimum, inter naturæ beneficia statuat, quæ valet perpeti omnes cruciatus, ignorat excandescere, nihil desideret; atque Herculis calamitates & duros sudores præferendos putet, & libidinibus, & epulis, & plumis lectis Sardanapali. Ostendo quidnam ipse tibi queas donare. Una profectò via ad ævum quietam per virtutem panditur. Q

Ede, bibe, lude, cætera nihili sunt. Plutarch. Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 11. Referunt & alii alia quædam Epitaphia.

363. *Quod ipse tibi possis dare.]* Virtutem scilicet ac felicitatem. Horat. lib. 1. Epist. 18.

Sed satis est orare Jovem, qui donat & aufert: Det vitam, det opes: æquum mihi animum ipse parabo.

365. *Nullum Numen habes, &c.]* Cic. Tusc. 5. n. 25. damnat eam sententiam: *Vitam regit fortuna, non sapientia.* Et Seneca, *Errant, inquit, qui aut boni aliquid, aut mali judicant tribuere fortunam.* Sunt qui legunt, *Nullum, Numen adest, id est, sapienti viro adsunt omnes Dii.* Horat. Epist. 1.

Ad summum, sapiens uno minor est Jove, dives, Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.

366. *Nos facimus, Fortuna, Deam.]* Hi duo postremi versus iterum habentur Sat. 14. sub finem. Sensus est: per imprudentiam nostram locum Fortunæ damus inter Numina. Plin. l. 2. c. 7. *Omnium, inquit, vocibus fortuna sola invocatur, una accusatur, una laudatur, sola arguitur, & cum convitiis colitur. Cæca etiam, & inconsulans, & indignorum faultrix existimata, in tota ratione mortalium sola utramque paginam facit. Hinc omnia feruntur accepta. Adeoque obnoxii sumus sortis, ut fors ipsa pro Deo sit, quæ Deus probatur incertus — Hac singula improvidam mortalitatem involvunt, &c.*

SATIRA XI.

INTERPRETATIO.

Si Atticus epuletur egregiè, splendidus existimatur; si Rutilus, vecors: Ecquid etenim solutiore plebis risu carpitur, quàm inops Apicius? Singula convivia, balnea, conventicula, totam amphitheatram de Rutilo loquuntur. Quippe cum artus robusti & juveniles cassidi pares sunt, & quandoque fervent sanguine, properat ad excipiendas regulas ac præcepta imperiosa gladiatorum magistrum, non jubente certe, verum neq; vetante Tribuno. Præterea cernis plurimos, quos ad ipsum macelli ostium opprevi consuevit creditor frequenter deceptus: & quæ vitæ ducendæ ratio dumtaxat in palato consistit.

Atticus eximiè si cœnat, lautus habetur, Si Rutilus, demens: quid enim majore cachinno

Excipitur vulgi, quàm pauper Apicius? Omnis Convictus, thermæ, stationes, omne theatrum & De Rutilo. Nam dum valida, ac juvenilia membra Sufficiunt galea, dumque ardens sanguine fertur Non cogente quidem, sed nec prohibente Tribuno Scripturus leges, & regia verba lanistæ. Multos porrò vides, quos sæpè elusus ad ipsum Creditor introitum solet expectare macelli, 10 Et quibus in solo vivendi causa palato est.

ANNOTATIONES.

1 **Atticus eximiè.**] Hac Satira frugalitas commendatur, luxus damnatur, præsertim in iis quorum tenues facultates id non ferunt.

Atticus.] Nobilis ac dives aliquis, ut Pomponius ille Ciceroni familiaris, cui ex Atheniensi secessu & lepore Attici cognomen factum.

Lautus habetur, &c.] In opulento profusio in conviviis, lautitia est; at dementia est, si velit inops sumptos pariter facere.

2 **Rutilus.**] Quispiam factus pauper e luxu.

3 **Apicius.**] Homo luxuriosus Apicio similis. Vide Sat. 4. v. 23.

Omnis convictus, &c.] De Rutilo per gulam ad egestatem redacto fabulantur omnes passim in conviviis, balneis, &c.

4 **Stationes.**] Porticus, seu loca in Romano foro, in quibus homines ad colloquendum conveniebant, & consistebant. Valer. Maxim. l. 2. cap. 2. **Senatus,** inquit, assiduam stationem peragebat eo loci, qui hodieque **Senaculum** appellatur: nec expectabat ut edicto contraheretur, sed inde citatus protinus in curiam veniebat. Plinius Epist. Plerique in stationibus sedent, tempusque audiendo fabulas conterunt. Gell. lib. 13. cap. 13. refert, quæsitum in plerisque Romæ stationibus Jus publice docentium, an, &c. Turneb. l. 1. c. 17. inspicatur hic intelligi oportere municipiorum stationes, quæ erant in foro Romano, quorum meminit Plin. l. 16. c. 44. Verum quaslibet Romæ stationes & confabulationes a Juvenale significari satis apparet.

Omne theatrum.] Omnes qui ad spectacula & ludos conveniunt & astant.

5 **De Rutilo.**] Qui devoratis bonis, ut victum deinceps habeat, gladiatoriam exercet, adigente quidem inopia, non autem ullo Nerone aut Tyranno, ut olim. Vide Sat. 2. ad. v. 143. & seq. Item Sat. 8. ad v. 193. & ibid. Annot.

7 **Nec prohibente Tribuno.**] Tribunum obiter taxat, qui ejusmodi urbis dedecora debuisset impedire. Ex locis rhor citatis.

8. **Scripturus leges.**] Tractandorum armorum rationem ut ediscat; an etiam ut tradat artis jam peritus? Sueton. Jul. Cæs. cap. 26. **Tirones,** inquit, neque in ludo, neque per lanistas sed in domibus per Equites Romanos, ac etiam per Senatores armorum peritos erudiebant; precibus enitens, ut disciplinam singulorum susciperent, ipsique dilata exercentibus darent.

Regia verba.] Superba, imperantia: urge, percutite, attolle, declina, &c.

9 **Multos porrò vides, &c.**] Obæratos, qui gulæ nihilominus indulgent, atque e credita sibi pecunia dapes lautas emunt etiam caro pretio.

Ad ipsum creditor introitum, &c.] Creditor alibi elusus scit debitorem luxuriosum certe inveniri ad macellum & forum, ubi lauta emuntur obsonia. Illic igitur expectat, ut ab eo scenus exigat.

11 **Quibus in solo, &c.**] Qui vivunt ut edant, quorum Deus venter est.

Egregius

Egregius coenat meliusque miserrimus horum;
 Et cito casurus jam perlucante ruina.
 Interea gustus elementa per omnia quærent,
 Nunquam animo pretiis obstantibus: interius si
 Attendas, magis illa juvant quæ pluris emuntur.
 Ergo haud difficile est perituram arcescere summam
 Lancibus oppositis, vel matris imagine fracta,
 Et quadringentis nummis condire gulosum
 Fictile: sic veniunt ad miscellanea ludî.
 Refert ergo quis hæc eadem paret: in Rutilo nam
 Luxuria est, in Ventidio laudabile nomen
 Sumit, & a censu famam trahit. Illum ego jure
 Despiciam, qui scit quanto sublimior Atlas
 Omnibus in Libyâ sit montibus: hic tamen idem
 Ignoret quantum ferrata distet ab arca 26

*Isidorum pauperrimus, ac brevi ruiturus casu jam appa-
 rente lautius ac splendidius
 epulatur. Interim gustatus
 investigant in cunctis ele-
 mentis, nunquam valore
 menti obicem ponente. Si
 intus perspicias, ea plus dele-
 ctant qua carius comparan-
 tur. Itaque non est arduum
 contrahere pecuniam abusu-
 mendam, depositis catinis,
 aut effigie parentis mutilata;
 & voracem testam infecere
 nummis quadringentis. Ita
 histriones accedunt ad miscel-
 lanea. Interest igitur quisnam
 ea ipsa arcessat. Etenim in
 Rutilo luxur est: in Ventidio
 decus honestum accipit, &
 commendationem ab opibus
 depromit. Ego hunc merito*

*aspnabor, qui novit quam Atlas extet altior univrsis Africa montibus; is nihilominus ipse nesciat,
 quam loculus differat a capsâ ferro instructa.*

ANNOTATIONES.

12 *Egregius.*] Comparativ. magis egregie.
 Sic etiam Lucert. lib. 4.

*Nam nihil egregius, quam res discernere opertas
 A dubiis.*

13 *Perlucante ruinâ.*] Metaphora a rimoso
 pariete vel ædificio.

14 *Gustus elementa per omnia quærent.*] Un-
 dique accersunt quo delicati palati fastidio satif-
 faciant.

Elementa per omnia.] Ex aëre volucres, ex
 aquis pisces, e terra feras, boletos, tubera, om-
 nia exquisiti saporis exquirunt.

15 *Nunquam animo pretiis obstantibus.*] Ne-
 dum caritas obstat & desiderium minuat, quin
 porius augeat semper & magis obest at.

17 *Ergo haud difficile, &c.*] Quandoquidem
 ea quæ pluris emuntur obsonia, hoc magis appe-
 tunt gulosi illi; hinc ut ea mercentur nihil pu-
 tant difficile; sive oppignoranda sit supellex
 & contrahendum æs alienum, sive distrahenda
 matris effigies.

Perituram arcescere summam.] Pignoribus
 datis, a creditoribus sumere pecuniam luxu-
 disperdendam.

18 *Lancibus oppositis.*] Supellectilibus in
 pignus positis.

Matris imagine fractâ.] *Qua in auro vel
 argento picta,* inquit verus Schol. *fractâ* vel casu
 & vetustate; vel data opera, ut sine pudore
 vendi queant partes atque fragmenta.

19 *Quadringentis nummis condire.*] Toto cen-
 su Equestri, magno pretio cibos exquisitos parare.

Gulosum fictile.] Ferculum inopi guloso expe-
 ditum emptumq; conditum vero in lance fictili,
 quoniam argentea vasa pignori sunt oppositi.

20 *Sic veniunt ad miscellanea ludî.*] Sic nem-

pe homines aliàs ingenui, & olim patrimoni-
 um sat amplum adepti, postquam illud male
 dilapidaverunt, ludiones fieri coguntur.

Miscellanea.] Vel miscellos ludos, quales a
 Caligula editos Lugduni in Gallia, meminit
 Sueton. Calig. cap. 20. vel cum veteri Schol. &
 aliis intellige gladiatorium cibum e variis mix-
 tum ferculis. Gel. l. 20. c. 11. variam & miscellam
 & quasi confusaneam doctrinam atq; historiam
 appellat, quæ variis est rebus commixta.

Ludi.] Pro, ludii, id est Ludiones.

21 *Quis hæc eadem paret.*] An pauper, ut
 Rutilus, an dives, ut Ventidius, in quo qui-
 dem luxur liberalitatis famam inducit.

22 *Ventidio.*] De eo jam Sat. 7. v. 199. Vide
 ibid. Annot. Alii accipiunt Ventidium Cuma-
 num Galilæorum nationi præfectum, de quo
 Tacit. lib. 12. Annal.

24 *Atlas.*] Mons Africæ maximus ab ora
 Oceani Atlantici perpetuum extendens jugum ad
 Barcæ desertum versus Orientem. Dicitur ab
 Atlante rege siderum perito, quem proinde
 Cælum humeris tulisse fabulantur.

25 *Libya.*] Sic vocata Græcis Africa. Alias
 pro hujus parte sumitur, quæ continetur intra
 Æthiopiam ad ortum, & mare Atlanticum ad
 Occidentem.

Idem ignoret quantum, &c.] In variis erudi-
 tus & sapiens, at stultus ac demens in sumptu
 & luxu: ignoret discrimen ingentis arcæ divi-
 tum nummis plenæ, & sæculi pauperum in
 quo pauci denarii: & pro utriusque mensura
 sumptus faciendos.

26 *Ferrata arca.*] Qualem habent vulgo di-
 vites, & habebant in foro Romani Proceres, ut
 Sat. 10. notavimus ad v. 25.

Q

Sacculus.

E caelo defluxit illud γῶδι
σκαῖον, animo fideli inuren-
dam & revolvendam, seu
connubium expetas, seu cupias
esse particeps sanctæ curiæ.
Enimvero neque Therſites
optat Achilles thoracem, in
quo se Ulyſſes dubium exhibe-
bat. Sive in causam tueri vis
ingenti periculo, teipsum in-
terroga, aperi tibi qualis sis,
an caufidicus acer, utrum
Curtius, utrum Matho: pris-
tui modulus est intelligendus
& considerandus in negotiis
maximis & infimis, etiam
quando pisces mercabere;
neque nullum expetas, quan-
do in pera gobionis pretium
damtaxat habueris. Nam
loculis exhaustis, & voraci-
tate auctâ, quisnam te finis
expectat, postquam patrimo-
nium & facultates ingesseris
in altum usura & argenti
rudis, & gregum & pradio-
rum voracem? A dominis
ejusmodi post omnia ultimus abit annulus, atque digito spoliato Pollio stipem rogat. Neque præcoci
favilla, neque mors luxui molesta sunt; verum senectus plus quam mors timetur.

Sacculus. E caelo descendit, γῶδι σκαῖον,
Figendum & memori tractandum pectore, sive
Conjugium quæras, vel sacri in parte Senatus
Esse velis. Nec enim lorica poscit Achilles 30
Therſites, in qua se traducebat Ulyſſes
Ancipitem. Seu tu magno discrimine causam
Protegere affectas, te consule, dic tibi quis sis:
Orator vehemens, an Curtius, an Matho. Buccæ
Noscenda est mensura tuæ; spectandaq; rebus 35
In summis, minimis; etiam cum piscis emetur.
Nec nullum cupias, cum sit tibi gobio tantum
In loculis: quis enim te, deficiente crumena,
Et crescente gula, manet exitus; ære paterno,
Ac rebus merſis in ventrem, scenoris, atque 40
Argenti gravis, & pecorum, agrorumq; capacem?
Talibus a dominis post cuncta novissus exit
Annulus, & digito mendicat Pollio nudo.
Non præmaturi cineres, nec funus acerbum
Luxuriæ, sed morte magis metuenda senectus. 45

ANNOTATIONES.

27 *Caelo descendit, &c.*] Diog. Laërt. lib. 1.
affirmat illud, Nosce teipsum, Thaletis esse Mile-
ſii, & a Chilone postea usurpatum. Cic. Tusc. i.
n. 52. Apollinis præceptum monet, ut se quis
que noscat: Quod nisi divinum esset, inquit, non
esset hoc acrioris ejusdem animi præceptum sic ut
tributum Deo sit. Plin. lib. 7. cap. 32. *Oracu-
lorum*, inquit, societatem dedere mortales Chiloni
Lacedæmonio, tria ejus præcepta Delphis consecran-
do aureis literis.

γῶδι σκαῖον.] Nosce teipsum. Cic. lib. 3.
ad Q. fratrem, Epist. 6. Præceptum illud inquit,
noli putare ad arrogantiam minuendam solum esse
dictum, verum etiam ut bona nostra norimus. Vid.
Tuscul. cit. item Pers. Sat. 4. v. ult.

29 *In parte Senatus.*] Senator esse velis, ju-
dex, Magistratus.

30 *Nec enim lorica poscit Achilles Therſites.*] *Therſites* haud ita est immemor suæ tenuitatis,
ut idem appetat quod Ulyſſes, aut Ajax: quo-
rum de armis Achilles mortui contentionem
vide apud Ovid. Metam. 13.

31 *Therſites.*] Homo inglorius & parvi nomi-
nis apud Græcos, de quo jam Sat. 8. ad. v. 269.

In qua se traducebat Ulyſſes ancipitem.] In cu-
jus loriciæ petitione adversus Ajacem, Ulyſſes
ipse me.uebat sibi, ne non obtineret.

34 *Curtius.*] Montanus, orator mediocris,
valde tamen jactabundus. De eo Sat. 4. ad
vers. 107. Annot. Vide.

Matho.] Caufidicus infimæ notæ, de quo
Satir. 1. v. 32.

Buccæ.] Facundiæ tuæ modum noris, si sis
orator: quisquis autem fueris, ex crumenæ
modulo, buccæ & gulæ tuæ modum pone.

37 *Mullum.*] Piscem pretiosum. De quo
vide Sat. 4. v. 15. & Sat. 5. v. 92.

Gobio.] Vilis pisciculus.

41 *Argenti gravis.*] Non facti, aut signati,
quod est adhuc in massa. Vide Cael. Rhodig.
lib. 10. cap. 2.

42 *Talibus a dominis, &c.*] Decoſtores illi
post alia tandem oppignorant aut vendunt an-
nulum suæ notæ nobilitatis.

43 *Pollio.*] Nobilis helluator: an vero Carvi-
lius ille Pollio, qui prodigi & sagaci ad luxuriæ
instrumenta ingenii, quique testudinum pura-
mina secare in laminas, lectosq; & repositoria
his vestire instituit, ut ait Plin. lib. 9. cap. 11.

Digito nudo.] Nec enim Equestrem dignita-
tem ejusq; insigne annulum servabat, nisi qui
censum Equestrem retinebat, nimirum quadrin-
genta sesterium millia: at ille bona decox-
erat.

44 *Non præmaturi cineres, &c.*] Non me-
tuunt luxuriosi illi mortem sibi, vel graves mor-
bos creare per helluationes; sed timent seniu-
um, in quo propter inopiam aut ægritudines
non licet amplius luxuriari.

Hi plerumque gradus; conducta pecunia Romæ,
Et coram dominis consumitur. Inde ubi paullum
Nescio quid superest, & pallet scenoris auctor,
Qui vertere solum, Baias, & ad Ostia currunt.
Cedere namque foro jam non tibi deterius, quam
Esquilias a ferventi migrare Suburra.
Ille dolor solus patriam fugientibus, illa
Mœstitia est, caruisse anno Circensibus uno.
Sanguinis in facie non hæret gutta; morantur
Pauci ridiculum, & fugientem ex urbe pudorem.
Experiere hodie numquid pulcherrima dictu, 56
Perfice, non præstem vita, nec moribus, & re;
Sed laudem filiquas occultus ganeo, pultes
Coram aliis dictem puero, sed in aure placentas.

51

Isti gradus ut plurimum: Pecunia Roma accepta a creditoribus, atque presentibus dominis absuntur: dein cum nescio quid parvum restat, atque expallescit usura possessor, tum qui terram mutaverit, properant Baias & ad Ostia. Forum enim deserere, nunc tibi haud peius, quam ex ardenti Suburra ad Esquilias transire. Is moror, ea tristitia duntaxat patriâ cedentibus inhaeret, anno uno Circensibus privati. Ceterum in vultu non manet stilla sanguinis: neque multi retinent verecundiam risu dignam, atque è civitate recedentem. O Perfice,

hodie periculum facies, utrum præclara memoratu non exequar, vivendi rationes, neque moribus, neque factis: filiquas autem commendem ego helluo absconditus, & pulsem seruo ceteris presentibus, in anicula verò placentas jubeam.

ANNOTATIONES.

46. Hi plerumque gradus.] Per quos isti devenire solent ad rerum omnium inopiam. 1. Pecuniam scœnore accipiunt. 2. Hanc in ipsa urbe coram scœnatoribus in luxuriam effundunt. 3. Solum vertunt.

47. Coram dominis.] Scœnoris & crediti dominis, atque auctoribus.

48. Pallet.] Ne scœnus & creditum perdat, jam timet.

49. Qui vertere solum.] Patria cedentes in aliam regionem abeunt exulatum, & quidem effluant, ne à creditoribus comprehendantur.

Baias.] Urbem Campaniæ maritimam, de qua vide Sat. 3. v. 4.

Ostia.] Ad Ostia Tiberina, ibi fore navem conscendi fugiunt. Namque ibi portus ad ostium Tiberis fluminis cum adversa urbe priorem celebri ab Anco Martio condita. Legunt quidam, ostrea, ut sit sensus, inopes illos contere se Baias ad piscationem ostreorum.

50. Cedere namque fora, &c.] Non comparere in urbe ob æs alienum, non magis ignominiosum jam putatur, quàm ab uno vico in alium migrare.

51. Esquilias a ferventi, &c.] Ab æstuosa urbis regione in frigidior. Nam & editior locus: & gelidas vocavit Esquilias, Sat. 5. v. 78. Vide & Sat. 3. v. 71.

Ferventi.] Seu ob lutum, seu ob majorem populi frequentiam.

Suburra.] Vid. Sat. 3. v. 5. Annot.

52. Ille dolor, &c.] Illis decoctoribus nullus est pudor: unus autem dolor superest, carere Circensibus.

53. Circensibus.] Vide Sat. 3. v. 223. & Sat. 10. v. 80. atque ibid. Annot.

54. Sanguinis in facie, &c.] Pudoris nihil restat, vestigium nullum. Vide Sat. 10. v. 301. & Annot.

Morantur pauci, &c.] Pauci conantur retinere pudorem, qui jam urbem deserit ac fugit, ubi etiam ridiculus multis existimatur. Sic orbe jam facinoroso cessisse & ad Superos evolasse dicitur Astræa, ejusque pariter soror Pudicitia, Sat. 6. v. 19.

56. Numquid pulcherrima dictu, &c.] Utrum verbis tantum frugalitatem extollam, quàm re non teneam, sed, ut alii, gulæ serviam & ventri.

57. Perfice.] Perficus amicus Juvenalis, cui & hanc inscripsit Satiram.

58. Siliquas.] Cibum rudiorum, tenuem victum, legumina, quorum involucrium filiqua dicitur. Vide Perf. Sat. 3. v. 55.

Occultus ganeo.] Clâm popinas frequentans. Ganeum subterraneus locus est, ex Fest.

Pultes.] Parabiles & vulgares cibos. Vide Sat. 7. ver. 185. & Perf. Sat. 6. v. 40. atque ibid. Annot.

59. Coram aliis.] Ut frugalis existimer.

Dictem puero, sed, &c.] Dum quis adest pultes imperem famulo, & quidem palâm: ut statim in aurem & clâm insulurans jubeam ut placentas coquat mihi cenaturo.

Placentas.] Dulciaria; delicata fercula. Placentæ fiebant è farina filiginea, alica, caseo, melle. Martial. Lib. 7. Epig. 19. dulces placentas vocat.

Etenim quandoquidem pollicitus es epulari mecum, ero tibi velut Evander; accedes Tyynthius, vel hospes eo inferior, idem nihilominus Superis etiam sanguine conjunctus, hic undis, ille igne ad caelum translatus. Jam ausculta dapes nullis macellis paratas. E Tiburis campo prodibet hœdus parvus optimus, atque omni grege teneior, ignarus graminis, quique nondum tentavit carpere sarculos inferiorum salicum, qui plus lactis quam sanguinis continet: tum corvada e montibus, quas villica collegit dimisso fuso: deinde ova ingentia & e stramine circumvoluto servida præsto sunt cum ipsis parientibus: quin & botri per anni partem custoditi sicuti in palmitibus constiterant: postea pyra Signina atque Syria: & ex iisdem canistris poma novi odoris cum Picens certantia: tibi vero minime timenda, posteaquam ejecere autumnum hyeme arefactum, & discrimina succi non cocti.

Nam, cum sis conviva mihi promissus, habebis Evandrum, venies Tyynthius, aut minor illo Hospes, & ipse tamen contingens sanguine caelum; Alter aquis, alter flammis ad sidera missus. Fercula nunc audi nullis ornata macellis. De Tibertino veniet pinguiissimus agro Hœdulus, & toto grege mollior, inscius herbæ, Necdum ausus virgas humilis mordere salicti, Quam plus lactis habet quam sanguinis; & montani Asparagi, posito quos legit villica fuso. Grandia præterea, tortoque calentia fœno Ova adsunt ipsis cum matribus, & servata Parte anni, qualis fuerant in vitibus uvæ: Signinum Syriumque pyrum: de corbibus iisdem Æmula Picens, & odoris mala recentis, Nec metuenda tibi, siccaturum frigore postquam Autumnum, & crudi posuere pericula succi.

ANNOTATIONES.

60 *Habebis Evandrum.*] O Persice, me frugalem habebis hospitem, sicut olim Evandrum Hercules & Æneas habuere, cum ab eo tenui mensa excepti sunt. Ex Æneid. 8.

Tum res inopes Evandrus habebat.

61 *Evandrum.*] Hic Arcadiæ primo Rex, deinde venit in Italiam, & pulsus Aboriginibus ibi regnabit, ubi Roma subinde condita est.

Venies Tyynthius.] Ut Hercules, cujus patria dicitur fuisse Tirus vel Tyrintha urbs Peloponnesi prope Argos.

Minor illo hospes.] Æneas Hercule minor ætate, fama, rebus gestis.

62 *Et ipse tamen contingens sanguine caelum.*] Ut enim filius Jovis Hercules, sic Æneas Veneris.

63 *Alter aquis.*] Æneas in Numidium fontem lapsus creditur consecratus, inquit vetus Schol. Dionys. Halicarn. lib. 1. hæc scribit: *Commissio acri pralio, multisque utrimque casis, Ænea corpus nusquam apparuit: alii in Deos translatus putarunt, alii in fluvium, juxta quem pralium fuerat, Latini templum Ænea condiderunt, cum inscriptione, Jovi indigeti, seu Patri Divo Terrestri, qui fluvii Numidii undas gubernat.*

Alter flammis.] Hercules, qui cum induisset vestem venenatam sibi a Deanira missam, ardore correptus, & doloris impatiens, accensa pyra in Oeta monte seipsum combussit. Vide Ovid. Metamorph. 9. Senec. T. ag. Herc. Oetaeum, &c.

64 *Fercula.*] Quæ tibi apponere statui.

Nullis ornata macellis.] Non empta, vel macello & foro petita.

65 *Tibertino.*] Vide Sat. 3. v. 192.

66 *Inscius herbæ.*] Materno adhuc lacte vitans, nondum herbam delibavit.

68 *Montani asparagi.*] Silvestres & e monte non ex horto, in quo delicatiores educantur.

70 *Tortoque calentia fœno.*] Recentia e nido qui torto fœno conflatus: vel calentia e fœno in quo involuta apporantur. Ut Martial.

Sed tuta fœno cursor ova portabat.

71 *Cum matribus.*] Cum ipsis gallinis.

73 *Signinum.*] A Signia Latii oppido dicta pyra, quæ aliæ a colore testacea appellantur, inquit Plin. lib. 15. cap. 15. Hæc commendat Cornel. Cels. lib. 2. cap. 24.

Syrium.] Pyra primum e Syria allata; quæ eadem esse cum Tarentinis quidam affirmant. Vide Colum. lib. 10. cap. 5. Macrob. 1. 3. c. 19. Plin. cit.

De corbibus iisdem.] Omnia promiscue, quæ simplicitatem notat.

74 *Æmula Picens.*] Tam bona quam quæ celebrantur ex agro Piceno, qui hodie continet partem Marchiæ Anconitanæ, & Aprutii interioris. Horat. Lib. 1. Sat. 4.

Picens cedunt pomis Tiburtia succo,

Nam facie præstant.

75 *Siccaturum frigore postquam, &c.*] Cum per frigus & hyemen siccatus fuerit crudus humor quem autumno recentia habebant.

Hæc olim nostri jam luxuriosa senatus
Cœna fuit. Curius parvo quæ legerat horto
se fœcis brevibus ponebat oluscula, quæ nunc
quallidus in magna fastidit compede fossor, 80
Quæ meminit, calidæ sapiat quid vulva popinæ.
Sicci terga suis rara pendentia crate
Moris erat quondam festis servare diebus,
Et natalitium cognatis ponere lardum,
Accedente nova, si quam dabat hostia, carne. 85
Cognatorum aliquis titulo ter Consulis, atque
Castorum imperiis, & Dictatoris honore
Punctus, ad has epulas solito maturius ibat,
Rectum domito referens a monte ligonem.
Cum tremere autem Fabios, durumq; Catonem
Et Scauros, & Fabricios, postremo severos 91
Censoris mores etiam collega timeret,

Ista pridem fuit Senatus nostræ
cœna tum sumptuosa. Curius
quas tenui hortulo ipse her-
bas collegerat, parvo camino
adhibebat, quas modò contem-
nit sordidus fossor in amplo
ergastulo, qui recordatur qua-
lis sapor vulvæ in taberna
serventi. Erat olim consuetu-
do festis diebus custodire dorsa
porci arefacti suspensa crate
non densâ, & succidiam in
natali apponere consanguineis,
additâ recenti carne, si ali-
quam victima suppeditaret.
Affinium quispiam insignitur
tertio Consulatu, & Castro-
rum Præfectura ac Dictatoris
dignitate perfunctus, ad
eam cœnam pergebat citius
quam suetum erat, sublatum
humeris bipalium, reportans è
subactis colle. At quando for-

didant Fabios, & severum Catonem, & Scauros, & Fabricios, denique cum austeris mores Cen-
soris ipse collega metueret,

ANNOTATIONES.

77 Jam luxuriosa.] Præ hominibus ac
Romanis prioribus, qui frugibus tantum ac
erbis vescabantur.

78 Curius.] Dentatus, de quo vide Annot.
Sat. 2. vers. 3.

80 In magna fastidit compede.] Catena lon-
gior vinculus, in agro opus faciens. Plin. l. 18.
3. Agriculturam, inquit, vincli pedes, dam-
nata manus, inscripti cultus exercent.

Fastidit.] Vide Sat. 6. Persii ad v. 40.

81 Vulva popinæ.] Vulva porcæ in popina
parata. Hanc in deliciis fuisse indicat Plin.
lib. 8. cap. 51. & lib. 11. cap. 37. Vulva pri-
cipua suis optima, inquit: testatur & Horat.
lib. 1. Epist. 15.

Nil unguâ pulchrius amplâ.

Martial. lib. 13. Epigram. 56.

Ne materna gravi de sue vulva capit.

82 Sicci terga (mis.) Ad ventum tumumque
assicati & salsi, proptereaque expositi in crate
aëre rariore, & aëri magis pervia.

Pendentia.] Varro 2. de Re Rustica. cap. 4.
Quis non audieris patres nostros dicere, ignavum
& sumptuosum esse, qui succidiam in carnario
suspendere potius ab laniario, quam ex domestico
pendo?

83 Natalitium.] Die natalitia, quam Vete-
res epulis celebrabant.

Lardum.] Suillam carnem salitam, quam di-
ci lardum, quasi large aridum, auctor est Ma-
rob. lib. 7. cap. 12.

84 Si quam dabat hostia.] Quam vel immo-
larent ipsi, vel, a Magistratibus immolatam
missent. Nam maculatam ab his hostiarum

exta ad Quæstores ararii delata veniunt; sacrifi-
ciisque Populi Romani tum Deorum immortalium
cultus, tum etiam continentia inerat: inquit,
Valer. Max. lib. 2. cap. 2.

88 Ad has epulas.] Velut insolitas & lauti-
oris apparatus.

Solito maturius.] Ante horam nonam, qua
mos erat cenare, & epulari.

89 Referens a monte ligonem.] Post opus
rusticum in agro montano. De Fabio dictum
aibi, Plin. lib. 16. cap. ultimo: Durant, in-
quit, in Linternino Africani prioris mann sata
olivæ; item myrtus eodem loco conspicua magni-
tudinis.

90 Cum tremere, &c.] Quandiu Roma ti-
meat Censores luxum prohibentes luxuriososque
multantes, tandiu victus & supellex simplices
ture.

Fabios.] De his vide Sat. 2. v. 46. & Sat. 6.
v. 266.

Cato. em.] Vide Sat. 2. v. 40.

91 Scauros.] Sat. 2. v. 35.

Fabricios.] Vide Sat. 9. v. 142.

92 Collega timeret.] Intelligendus hic Fa-
bricius Censor in Censura Maximi nomen adeptus,
qui luxuriam rei publicæ damnans, a colle-
ga Publ. Decio postulavit, ut vel ipse mores
hominum emendaret priorum Censorum neg-
ligentia perditos, aut pateretur se revocare pri-
stinum civitatis statum: quorum si neutrum fac-
ceret, minatur abdicaturum se eum Magistratu.
Decius ergo exterritus consensus, ut quem admo-
dum vellet Fabricius Rempublicam administra-
ret. Vetus Schol.

tum nullus putavit numerandum inter sollicitudines & res graves, quæ testudo naret in aquis Oceani, Trojanis constructura splendens & illustre sustentamentum: sed lateribus denudatis ac thoris exiguis frons aenea exhibebat turpe caput asini coronati, circa quod nutriti rure pueri jocos lasciviebant. Itaque tales erant epulae, quales ades & suppellectilia. Tum miles imperitus & ignorans admirari Graecorum industriam, dirutis civitatibus in acquisita parte spoliorum, rumpebat vasa illustrium opificum, ut equus haberet phaleras, atque galea insculpta hosti mortuario exhiberet effigiem bellicæ Romuli, volente Imperii sorte, mitescentis; & binos Quirinos sub saxo; & nudum simulacrum Divi suspensi scuto & lanceâ venientis. Quicquid erat argenti, in armis tantum lucebat.

Nemo inter curas, & seria duxit habendum, Qualis in Oceani fluctu testudo natarer, Clarum Trojugenis factura ac nobile fulcrum: 95 Sed nudo latere, & parvis frons aenea lectis Vile coronati caput ostendebat aselli, Ad quod lascivi ludebant ruris alumni. Tales ergo cibi, qualis domus, atque supellex. Tunc rudis, & Graias mirari nescius artes, 100 Urbibus everfis, prædarum in parte reperta, Magnorum artificum frangebat pocula miles, Ut phaleris gauderet equus, cælataque cassis Romulæ simulacra feræ mansuescere jussæ Imperii fato, & geminos sub rupe Quirinos, 105 Ac nudam effigiem clypeo fulgentis & hasta, Pendentisque Dei perituro ostenderet hosti. Argenti quod erat, solis fulgebat in armis.

ANNOTATIONES.

94. *Qualis in Oceani.*] Nemo sollicitus erat quam grandes in Indico Oceano testudines invenirentur, ubi singularum superflue habitales caræ integuntur, atque inter Insulas Rubri maris his navigant cimbis: ut loquitur Plin. l. 9. c. 10.

Testudo natarer.] Testudinum alia terrestres, alia marina. Et. Vilius geminus in aquis, terraque; & effectus pari honore habendi, vel propter excellens in usu pretium, naturaque proprietatem. Plin. lib. 32. cap. 4.

95. *Trojugenis.*] Romanis proceribus, qui se jactant à Trojanis oriundos.

Factura ac nobile fulcrum.] Usui futura ad exornandum spondæ fulcrum putaminibus in laminas sectis: ex Plin. ante cit. ad vocem *Pollio*, v. 43. hujus Satiræ. Apul. Metamorph. 10. Disternebatur lectus Indicæ testudine pellucidus, plumæ congerie tumidus, veste sericâ floridus. Martial. Lib. 12. Epigram. 67.

Gemmantem primâ fulgent testudine lecti.

96. *Nudo latere.*] Vel sine fulcro, vel sine ornatu, sola fronte lecti ære munita.

Frons aenea.] Lecti pars anterior aenea.

97. *Vile coronati caput ostendebat aselli.*] Vel effigiem capitis asini ostendebat: vel significatur, veteres illos ad cenam discumbere solitos in ipsi agris, ad quorum limites, ex Hetruscorum disciplina, suspendebatur asini caput, nudatum cute, fectis coronatum ad arcenda, ut credebant, agrorum incommoda. Itaque è mensa lectisque discubitoris videri ostendique poterat asinum illud caput, circa quod ludere consueverant pueri rure educati. Scoppa collect. c. 27. Columel.

Nunc caput Arcadica nudum cute fertur asella Tyrrhenus fixisse Tages in limite raris.

100. *Tunc rudis, &c.*] Tunc miles ignorans pretium valorum eximii operis per Græcos artifices elaboratorum, ea temere frangebat, ad faciendas equo phaleras.

Graias artes.] A Græcis luxus Romam introductus. Hinc Sat. 3. v. 60. dixit, Non possum ferre, Quirites, Græcam urbem.

101. *Urbibus everfis.*] In direptione urbium, & prædæ parte, quam nactus erat.

102. *Magnorum artificum.*] Ut Phidiae, Praxitelis, Myronis, &c.

103. *Phaleris.*] E fractis poculis: ut mox dictum est.

Cælataque cassis.] Item ad cælendam in casside effigiem lupæ quæ Remum ac Romulum fratres geminos aluerat, &c.

105. *Sub rupe.*] Ubi expositi fuerant, vel ubi fluitantem Tiberis alveum, in quem abjecti pueri illi, tenuis in sicco aqua destituit; in proxima alluvie, ad Ficum Ruminale: ubi & lupa summissas infantibus mammas adeo mite præbuit. Tit. Liv. l. 1. c. 4. Vide & Dionys. Halicarn. lib. 1. Florum, &c.

106. *Fulgentis.*] Alii legunt, *venientis*, ad Rheam nempe Silviam Remi ac Romuli parentem è Marte.

107. *Pendentisque Dei.*] Simulacri Martis siue in clypeo efficti, adeoque pendentis ex humero sinistro, ut fit; siue exstantis in summa casside, quibus portentosis imaginibus miles Romanus hostem in bello terriraret, ac invicto cedere Imperio cogeret. Sunt qui legant, *pendentis* qui responderet, inquit, vox lequens perituro.

108. *In armis.*] Non in suppellectili, aut vestimentis, ut nunc.

Ponebant

Ponebant igitur Tusco farrata catino
Omnia tunc; quibus invidias, si lividulus sis. 110
Templorum quoque majestas præsentior, & vox
Nocte fere mediâ, mediamque audita per urbem,
Littore ab oceani Gallis venientibus, & Diis
Officium vatis peragentibus, his monuit nos.
Hanc rebus Latiis curam præstare solebat 115
Fistilis, & nullo violatus Jupiter auro.
Illa domi natas, nostraque ex arbore mensas
Tempora viderunt; hos lignum stabat in usus,
Annosam si forte nucem dejecerat Eurus.
At nunc divitibus cœtandi nulla voluptas, 120
Nil rhombus, nil dama sapit; putere videntur
Unguenta, atque rosæ, latos nisi sustinet orbes
Grande ebur, & magno sublimis pardus hirsu,
epalando captant: nil rhombus, nil dama saporis habet: fœtere creduntur unguenta & rosæ, nisi
amplos orbes portat ingens ebur, altisque pardus grandi ridet,

Tum ergo pulvis cunctas ap-
ponebant in patina Etrusca,
quibus invideres si fores tan-
tulum invidus. Fanorum eti-
am Numen propius aderat:
nosque istis admonuit vox
nocte propè mediâ, & in media
civita exandita, cum acce-
derent Galli ab Oceani ripa,
Numinibus quoque munus fa-
tidicorum implentibus. Jupi-
ter testaceus, necdum ullo pol-
latus auro consueverat tam
gerere sollicitudinem rationum
Latii. Atas ista conspexit
mensas apud nos, & ex arbore
nostra exortas. Ad hanc
utilitatem serviebat lignum,
quando Eurus casu vet. stans
nucem deturbaverat. Jam
verò nullas opulenti delicias

ANNOTATIONES.

109 Tusco catino.] Fictili ex Etruria. Vide
Sat. 2. Pers. v. 60.

Farrata.] Cibos e farre, pultem, quæ fiebat
e mixta frumenti & tabarum vel hordei fari-
na, diutissime veteribus usitatum, ut notavimus
alibi.

110 Quibus invidias.] Invidere posses isti
veterum parsimonie & frugalitati, qua contenti
beatique vivebant.

111 Templorum quoque majestas præsentior.]
Tum Diis magis erant propitii, cum minus
luxuriosi homines.

Vox nocte fere mediâ.] Tit. Liv. lib. 5. c. 32.
Eodem, inquit, anno M. Ceditius de plebe nun-
tiavit Tribunis, se in nova via, ubi nunc sacel-
lum est, supra adrem Vestæ, vocem noctis silentio
audisse claviorem humanâ, quæ Magistratibus di-
ci juberet, Gallos adventare, &c. Et cap. 50.
eiusdem Libri sic habet: Expianda etiam vocis
nocturnæ, quæ nuncia cladis ante bellum Gallicum
audita, neglectaque esset, mentio illata, jussumque
templum in nova via Aio Locutio fieri.

113 Littore ab Oceani Gallis venientibus.]
Legunt alii; ab occiduo; alii, ab Oceano, quam
lectionem asserit Lips. Epist. Quæst. Lib. 4.
Epist. 25. Liv. cit. lib. cap. 37. Inaudito, inquit,
hæc ab Oceano terrarumque ultimis oris bellum
ciente, &c.

Gallis venientibus.] De Gallorum in Italiam
transitu vide Tit. Liv. cit. cap. 33. & seq.
Eam, inquit, gentem traditur dulcedine frugum
maximèque vini novi tum voluptate captam Al-
pi transisse, &c.

Diis officium Vatis peragentibus.] Prænuncian-
tibus impendentia mala, ut iis obviam iretur.
Vide Cæc. Rhod. lib. 7. cap. 29.

116 Fictilis Jupiter.] Seneca ad Lucil.
Cogita Deos, cum propitii essent, fictiles fuisse.
Plin. lib. 35. cap. 12. Fictilem Jovis effigiem
jussu Tarquinii Prisci elaboratam, in Capitolio
dedicandum refert, additque: Hæ enim tum
imagines Deum erant laudatissima: nec pœnitet
nos illorum, qui tales coluere. Aurum enim &
argentum ne Diis quidem consuebant, &c.

Nullo violatus auro.] Plin. mox. citat. Du-
rant, inquit, in plerisque locis etiam nunc
fictilia ista simulacra: fastigia quoque templorum
mira calata, & arte avique firmitate cer-
tiora auro, certè innocentiora. Vide Sat. 3.
vers. 20.

117 Illa domi natas, &c.] Mensæ pridem
fiebat e lignis vulgaribus, nec e citro vel
cupresso factæ longe perebantur.

119 Eurus.] Venus ab Ortu flans, sæpius
vehemens.

121 Rhombus.] Piscis exquisitus, de quo
multa Sat. 4. v. 39. & seq.

Dama.] Silvestris capra. Plin. lib. 8. c. 53.

122 Unguenta.] Quibus post balnea ute-
bantur.

Rosæ.] His convivæ coronabantur. Horatius
Lib. 1. Od. 5. & 38. &c.

Nisi sustinet orbes grande ebur.] Nisi ingentis
mensæ rotundæ pes altus sit ex ebore in formam
pardi hians ore sculptus.

ex eis dentibus quos Romam transfert Jannæ Syenes, & agiles Mauri, & Indus Mauro nigrior, quosque obduxit fera sylvæ Nabathæ jam grandiores, & capiti onerosos. Inde nascitur appetentia, inde bilis stomacho. His enim argenteum fulcrum videtur id quod annulus ferrens in digito. Arrogantem igitur evito convivam, qui me sibi confert, resque parvas contemnit. Eum vero ne unam quidem eboris unciam habeo: Neque tessera, neque calculus ex ista materia; imo ipsi cultrorum capuli offei sunt. Attamen neque istis ulla ferula

Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes, Et Mauri celeres, & Mauro obscurior Indus, 125 Et quos deposuit Nabathæo bellua saltu, Jam nimios, capitique graves. Hinc surgit orexis, Hinc stomacho bilis. Nam pes argenteus illis, Annulus in digito quod ferreus. Ergo superbum Convivam caveo, qui me sibi comparat, & res 130 Despicit exiguas, adeo nulla uncia nobis Est eboris, nec tessellæ, nec calculus ex hac Materia: quin ipsa manubria cultellorum Offea: non tamen his ulla unquam obsonia fiunt

ANNOTATIONES.

124 *Dentibus ex illis.*] Elephantinis, Martial. Lib. 2. Epigram. 43.

In Libycos Indis suspendis dentibus orbes:
Fulcitur testa sagina mensa mihi.

Lucanus Lib. 10.

Dentibus hic niveis scellos Atlante sylvæ Imposuere orbes.

Cœl. Rhodig. lib. 23. cap. 18. non dentes sed cornua dici in Elephantis debere, ex Pausania asserit.

Quos mittit.] Dentes enim elephantini Romam advehuntur ex Elephantis Insula quæ est intra Nilum flumen, Syenæ vicina, ab Elephantorum multitudine sic appellata: deinde e Mauritania; item ex India, seu Arabia. Vide Plin. lib. 8. cap. 1. & seq.

Porta Syenes.] Syene vulgo *Asna*, est urbs Ægypti Superioris, sub Tropico Cancræ sita, in confinio Æthiopiæ. Syenes portam vocat *Elephantidem* Insulam mox dictam, quoniam venientibus Syenen, & in Ægyptum, & inde Romam dentes elephantinos apportantibus ex insula ista, per eam velut portum iter est. Sic Sat. 3. vers. 4. Cumas appellavit januam Baia- rum, quia Baias itur per Cumas.

125 *Mauri celeres.*] Horum tanta pernicitas ut feras cursu assequantur. De Troglodytis id affirmant Herodotus & Plinius.

Mauro obscurior Indus.] Græci Μαύρον obscurum vocant. Apul. Florid. *Indis*, inquit, ad nascentem diem sitis tamen in corpore color noctis inest. Mauri porro & Indi Zonæ Torridæ subiecti. Hi vero Arabesque Æquatori propiores. Vide Cœl. Rhodig. l. 16. c. 15.

126 *Quos deposuit jam nimios, &c.*] Aiunt elephantem dentes jam nimios ad arborem illis deponere. Plin. lib. 8. cap. 3. *Dentes*, inquit, deciduos casu aliquo vel senectâ defodiunt. Hoc solum ebur est circumventique a venantibus, impactos arbori frangunt, prædaque se vedimunt. Capite vero 10. ejusdem

Libri: Magnitudo, dentium videtur quidem in templis præcipua. In Æthiopiæ finibus postium vicem in domiciliis præbere, & pecorum stabulis palos elephantorum dentibus fieri, auctor est Polybius.

Nabathæo.] A Nabath Ismaelis filio dicta quædam regio Arabiæ Petrææ, ad ortum.

127 *Capitique graves.*] Ut cervis cornua certo tempore deponi solita.

Orexis.] Ὠρέξις, appeto. Vid. Sat. 6. v. 427.

128 *Hinc stomacho bilis.*] Tum illis crecit appetitus ciborum, cum mensa est eburnea. Ironice.

Bilis.] Velut ira ad cibos devorandos. Porro famem irritari constat bili stomachum vellicante. Interpretantur aliqui indignationem contra luxuriam, perperam nostro quidem judicio. In quibusdam exemplaribus legitur *vires*, pro *bilis*.

Pes argenteus, &c.] Adeo spernunt argentum præ ebore, ut mensæ pes argenteus tam vilis modo sit, quam terreus annulus. Hic tamen & Judicibus & triumphantibus haud ita pridem usitatus, teste Plinio lib. 33. cap. 1.

130 *Qui me sibi comparat.*] Qui cum sumptuosus sit, me quoque sumptuosum sperat in dapibus & supellecili. Vel, qui me frugalem luxurioso sibi comparatum despicit.

131 *Nulla uncia.*] Ne minimum quidem. Est uncia libræ seu assis pars duodecima. Vide Sat. 1. vers. 40. Annot. ad eam vocem, *Unciolam*.

132 *Tessellæ calculus.*] In abaco, alveolo, tabula lusoria, tessellæ, calculi, tali, scrupi, latrunculi, sacchi. Vide quæ de istis ludis annotabo in Pers. Sat. 3. v. 48. ad hæc verba *Quid dexter senio ferret.*

134 *Offea.*] Ex osse, non ex ebore. *Non tamen, &c.*] At ejusmodi vilioribus cultellis nihilo pejus secatur cibus, aut eo sit deterior.

Rancidula;

Rancidula; haud ideo pejor gallina secatur. 135
Sed nec structor erit, cui cedere debeat omnis
Pergula, discipulus Trypheri doctoris, a pud quem
Sumine cum magno lepus, atque aper, & pygargus,
Et Scythicae volucres, & Phoenicopterus ingens,
Et Gætulus oryx, hebeti lautissima ferro 140
Ceditur, & tota sonat ulmea cœna Suburra.
Nec frustum caprae subducere, nec latus Afræ
Novit avis noster tirunculus, ac rudis omni
Tempore, & exiguae frustis imbutus ofellæ.

rancida efficiantur, neque propterea deterior gallina scinditur. Verum neque a-
derit carptor, cui concidere oporteat pergulam universam, discipulus Trypheri magistri, apud quem & ingens sumen, & lepus, & aper, & pygar-
gus, & aves Scythicae, & magnus Phoenicopterus, & oryx Gætulus, optima dapes ex ulmo dissecantur obtuso cultro, omnique strepunt Suburra. Neque partem capreae, neque Africanae volucris latus

scit demere tiro noster, & continuo imperitus, parvaque ossa frustulis assuescimus.

ANNOTATIONES.

136 *Nec structor eris.*] Vide Sat. 5. v. 120. & seq. & Annot. ibid.

Cui cedere debeat.] Tam peritus, ut omnes alios superet.

137 *Pergula.*] Omnes magistri in pergula docentes. Is locus a *pergenao* dictus, multis lateribus apertus, ambulationi aptus, in quo & opera sua exponebant artifices, ut innotescerent; & Magistri quoque discipulos erudiebant. Sueton. August. cap. 94. *Theogenis Mathematici pergulam* dicitur Augustus ascendisse. Et de illust. Grammat. cap. 18. *L. Crassitius in pergula docuisse, donec commentario Smyrnae edito inclamavit.* Plin. lib. 35. cap. 10. *Apelles, inquit, perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens, vitia qua notarentur, auscultabat.*

Discipulus Trypheri doctoris.] Edoctus & eruditus ab eximio illo structore mensæ, & ciborum dissecandorum magistro, de quo Sat. 5. loco mox citato.

138 *Sumine.*] Vide Pers. Sat. 1. v. 53. Annot. & Martial. Lib. 13. Epigram. 44.

Pygargus.] Fera est ex genere caprarum silvestrium, cujus posteriores partes albæ: hinc nomen: *πυγῆς* clavis, *ἀγρὸς* albus. Plin. lib. 8. cap. 53.

139 *Scythicae volucres.*] Phasiani, dicti a Phaside fluviò & Insula cognomine, unde primum exportati. Porro Phasis in Colchide est, quæ regio Scythiæ proxima & affinis. Martial. Lib. 13. Epigram. 72.

Phenicopterus.] Avis est in Africa abundans, ab alis puniceis sic appellata. *Πτερόν*, penna, *ποινικίος*, puniceus seu purpureus. Plin. lib. 10. cap. 48. sic ait: *Phenicopteri linguam præcipui saporis esse Apicius docuit nepotum omnium altissimus gurgis.* Martial. Lib. 13. Epigram. 71.

Dat mihi penna rabens nomen sed lingua gulosis
Nostri sapit: quid si garrula lingua foret?

140 *Gætulus oryx.*] Caprea unicornis, e Gætulia Africæ regione. Contrarium habet pilum & ad caput versum. Plinius, lib. 8. capite 53. & alibi. Martial. Lib. 13. Epigrammate 95.

Hebeti ferro.] Cædendis ligneis ferculorum simulacris hebetato.

141 *Sonat ulmea cœna.*] Nam illi struendæ mensæ & dissecandorum ex arte ferculorum doctores lignea omnis generis habebant simulacra, partibus quidem separatis, sed conglutinatis, quas dividebant illi coram tironibus, ut eos docerent membrorum juncturas invenire, scite partes distribuere & carpere. Quod non sine sonitu in ligno fiebat.

Suburra.] Frequenti urbis regione, ubi schola structorum erat. De Suburra vide Sat. 3. vers. 5.

142 *Capra.*] Caprae silvestris.

Subducere.] Solenter demere, ut Chironomom ille de quo Sat. 5. v. 121.

Afra avis.] Gallinæ Numidicæ. Varro l. 3. de Re Rustica c. 9. *Gallina Africana*, inquit, sunt grandes, varia, gibbere, quas *μυδαρυπιδæ* appellant Græci. Hæ novissima in triclinium gænearium introierunt e culina, propter fastidium hominum veneunt propter penuriam magno. Martial. Lib. 13. Epigram. 73.

Anser Romano quamvis satur Annibal esset, Ipse suas nunquam barbarus edit aves.

144 *Frusti imbutus ofella.*] Solitus coquere tantum offulas porcinas in craticula & prunis, & sic tostas in frusta concidere. Male, ut videtur, legunt quidam, *furtis*.

Ofella.] Diminutivum ab *ossa*. Columella Lib. 12. de suillæ carnis falsura sic ait: *Dein offula carnis spissa componuntur, atque alternis sal ingeritur.* Martial. Lib. 11. Epigram. 221.

Parva tibi curvâ craticula sudet ofella:
Spumens in longa cuspide fumet aper.

Plebeios

*Pocula vulgaria & paucis affibus comparata offert agrestis minister, & securus a frigore, haud Phrygius vel Lycius, haud nullus astatat a mangone emptus ingenti quidam pretio. Quando petes, pete Latine. Par omnibus vestitus: crines reselli, & reselli, hodie verò solummodo discriminati ob epulas. Ille pastore laborioso natus est, iste bubulcus; dudum non asperam ingemit parentem; & tugurium, & sotos capros exoptat mafius. Juvenis facie nativa & liberali verecundia, quales oportet esse quos operis fulgens purpura. * * **

3 * * * *Is tibi porriget vina effusa in iis collibus, a quibus ipse ortus est, quorum in summitate collusit. Et enim vini & ministrantis unum ipsamque est natale solum. Speres fortasse, ut arguta saltatione puella Gaditana exordiat pruritus excitare: * * **

3 * * * *Remissa libidinis incentivum, & pungentes urticae opulenti. Attamen acrior ea delectatio alterius sexus: is plus inflammatur. * * **

Plebeios calices, & paucis affibus emptos 145
 Porriget incultus puer, atque a frigore tutus;
 Non Phryx, aut Lycius, non a mangone petitus
 Quisquam erit, & magno. Cum posces, posce Latine.
 Idem habitus cunctis, tonsi, erectique capilli,
 Atque hodie tantum propter convivia pexi. 150
 Pastoris duri est hic filius, ille bubulci:
 Suspirat longo non visam tempore matrem,
 Et casulam, & notos tristes desiderat hœdos:
 Ingenui vultus puer ingenuique pudoris,
 Quales esse decet, quos ardens purpura vestit. 155
 Nec pugillares deferret in balnea raucus
 Testiculos, nec vellandas jam præbuit alas:
 Crassa nec opposito pavidus tegit inguina gutto.
 Hic tibi vina dabit diffusa in montibus illis
 A quibus ipse venit, quorum sub vertice lusit: 160
 Namque una atq; eadem vini patria, atq; ministri.
 Forsitan expectes, ut Gaditana canoro
 Incipiat prurire choro, plausuque probatæ
 Ad terram tremulo descendant clune puellæ. *
 Irritamentum Veneris languentis, & acres 165
 Divitis urticæ. Major tamen ista voluptas
 Alterius sexus, magis ille extenditur, & mox
 Auribus atque oculis concepta urina movetur.

ANNOTATIONES:

145. *Plebeios calices.*] Non crystallinos vel vitreos illos audaces, de quibus Martial. Lib. 14. Epigram. 94. sed viliemptos.

146. *A frigore tutus.*] Veste crassa tectus a frigore dumtaxat non ornatus, ut sit a luxuriosis. Senec. ad Lucil. *Transse agmina exoletorum pennationes coloresque descripta, ut eadem omnibus lenitas, eadem prima mensura lanuginis, eadem species capillorum; nequis cui rectior est coma, crispulis misceatur.*

147. *Non Phryx, aut Lycius.*] Non adest famulus e Phrygia vel Lycia, minoris Asiæ regionibus, unde venusti petebantur.

Mangone.] Negotiatore puerorum. A manu & ago, quoniam servos manibus agebant atque expoliebant Mangones, adhibitis etiam medicamentis. Plin. l. 21. cap. 26. *Hyacinthi radix est bulbacea mangonicis venalitiis pulcre nota, qua in vino dulci illita pubertatem coarctet, & non patitur erumpere.* Vide Pers. Sat. 6. v. 76. & seq.

148. *Posce Latine.*] Minister enim Italus linguam tantum vernaculum novit.

149. *Idem habitus cunctis.*] Famuli omnes vili sunt habitu apud me.

Tonsi.] Non alunt comam longiorem.

Erectique capilli.] Non crispati & calamistrati:

hodie pexi, alias neglecti.

153. *Casulam.* In qua natus & educatus.

Hædos] Quos pascere solebat.

154. *Ingenui vultus.*] Non arte mangonica fucati.

155. *Quos ardens purpura vestit.*] Ingentes adolescentes ac nobiles, circa annum ætatis decimum quartum.

Ardens purpura.] Ob colorem igneum.

162. *Forsitan expectes.*] O Perlice mihi promitte conviva, ne spera vanas libidinum illecebras. Hæ solis divitiis aptæ sunt.

Gaditana.] Nimirum lascivis eruditæ cantilenis simul & saltationibus meretriculæ Romam accersebantur e Gadibus Insula, de qua Sat. præced. v. 1.

Canoro incipiat prurire choro.] Egregie locum hunc, verba mentemque Juvenalis, adumbravit Macrob. lib. 2. Saturnal. cap. 1. ubi sic habet: *Ut puella mollior canora dulcedine & saltationis lubrico exerceret illecebris philosophantes.*

167. *Extenditur.*] Sic legitur vulgo. Quidam, *incenditur*, quam lectionem interpretando secuti sumus, non ut meliorem, sed clariorem. Innuit Poëta pruriore & ardentiores ad libidinem foeminas quam viros.

*Libri aliquot impressi hæc duo habent: hoc loco, Non
 * Spectant hoc nuptæ iuxta recubante marito,
 Quod pudeat narrasse aliquem presentibus ipsis,*

Non capit has nugas humilis domus: audiat ille
Testarum crepitus cum verbis, nudum olido stans
Fornice mancipium quibus abstinet: ille fruatur
Vocibus obscænis, omnique libidinis arte, 172
Qui Lacedæmonium pytismate lubricat orbem.
Namque ibi fortunæ veniam damus. Alea turpis,
Turpe & adulterium mediocribus: hæc eadem illi
Omnia cum faciant, hilares nitidique vocantur. 176
Nostra dabunt alios hodie convivium ludos.
Conditor Iliados cantabitur, atque Maronis
Altifoni dubiam facientia carmina palmam.

hodie lusus suppeditebunt epula nostra. Canetur auctor Iliadis, & versus sublimis Virgilii, reddentes ancipitem victoriam.

ANNOTATIONES.

169 *Audiat ille.*] Dives luxuriosus.
170 *Testarum crepitus.*] Crotala five crepitacula e testis, quibus inter saltandum utuntur non sine decore quædam gentes, ut Hispani. Addunt & mulieres Indicas: Gaditanas hic innuit Poëta. Gallice, *des castagnettes*. Alii intelligunt cymbala five tympana. Fuisse quædam instrumenta sonora testas vocata docet Sueton. Ner. c. 20. ubi refert Neronem eligisse plures adolescentulos, *Qui divisi in saltiones plausuum genera condiscerent, (bombos & imbrices, & testas vocabant)* operamque navarent cantanti sibi, &c.
171 *Quibus abstinet.*] Plus retinens verecundiam quam lasciviæ illæ saltatrices, aut divites impuri.
173 *Qui Lacedæmonium pytismate lubricat orbem.*] Vix credas quam multis hic locus, & in quam multos sensus versatus est. In tot igitur & tam variarum lectionum interpretationemque lubrico quis pedem figat? Imo quis ipso lubricante Juvenali non cæspitet atque titubet? Firmo tamen utcumque stare vestigio mihi videor, antiquioribus stando; præsertim cum sensum non valde juvent quæ a viris alioqui gravioribus erudite certatimque hic afferuntur. Emendationes & conjecturas non spernimus, ac eorum pace & venia, posthabemus. Iustus Lipsius Epist. Quæst. lib. 4. Epist. 25. fatetur scriptam omnem & impressam antiquitus lectionem esse, vel, *pytismate*, vel, *pytismate*. Hoc ego Divæi amplector, cum Mancinello & aliis, pariterque explico sic: Gaditanis illecebris gaudeat ac fruatur dives licet, qui *pytismate lubricat orbem Lacedæmonium*; id est, qui sputo irrorans digitum, facile inde amover sepius & admover (ad ostentationem) suum anulum, cujus a Lacedæmonii usus emanavit. Turneb. lib. 24. c. 28. similiter legit, at aliter explicat, nempe, qui sputo & saliva magis volubilem reddit trochum, ludum certe Græcænicum. Valla, *pytismate*, legit; aitque esse trochum e pinu, græce *πίτρος*. Unde *pytisma*.

Politian. *pytismate*, quod genus erat exercitationis cum gesticatione manuum ac pedum & complohone. Brodæus, *pedemate*, id est, saltu, in tripudio seu saltatione Lacedæmonio in orbem fieri solita. Vide Cœl. Rhodig. l. 18. c. 1. Alciatus & Pulman. *Pyreismate*, & explicant de quadam Laconum exercitatione, quæ a nudis oleoque bene unctis fiebat in sudatorio. Muretus *Penteumate*, a *πέντος* talus, intelligitque divitem alexæ deditum, qui talis ludit in mensa rotunda e marmore Lacedæmonio facta. Favet quod sequitur mox, *alea turpis*. Mallem certe cum veteri Schol. intelligere divitem qui exruit supra marmor Lacedæmonium, quo stratum est ejus domus pavementum, & sic lubricum reddit. Non abludit Salmassius, apud quem, lubricare Lacedæmonium orbem dicitur is *pytismate*, qui *pytissando*, id est, gustando vinum cum probatione quidem, & mox expendo, crebris ejusmodi rejectionibus & effusionibus uda facit & lubrica tum mensas rotundas e marmore Lacedæmonio, tum abacum, & pavementum. Non moror *popysma* Flavii, aut Lypsim cum suo *pygismate*; absit enim ut obscæna comminiscar ultro, qui vel occurrentia solitus sum eluctari.
174. *Fortuna veniam damus.*] Luxuriosa illa in divitibus solent tolerari: at quis eadem ferat in mediocri viro? Ex opinione vulgi.
175 *Illi.*] Divites luxuriosi.
178 *Conditor Iliados cantabitur.*] Recitabuntur Homerici versus ex eleganti carmine de Trojano excidio.
179 *Dubiam facientia carmina palmam*] Quæritur enim jam pridem, an Virgilius Homerum superarit. Vide Macrob. passim, maxime vero lib. 5. Quintil. lib. 10. chap. 1. Gell. l. 9. c. 9. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 4. Jul. Scaliger Homero Virgilium præfert: Propertius etiam ita canit, in Elegia ultima, l. 2.
*Cedite Romani Scriptores, cedite Graii;
Nescio quid majus nascitur Iliade.*

Quid

quid interest quâ voce recitentur ejusmodi carmina? Jam vero sepositis anxietatibus amove occupationes, & jucundum otium largire tibi, siquidem integrâ die fas erit quiescere. Ne sit quævis mæra recordatio, neque tibi silenti commoveat iracundiam, si conjux exiens diluculo consuevit ad noctem redire, reportans uda serica, plicis suspicionem creantibus, & capillos exagitatas, & ardentem faciem atque auriculam. Quodcumque angit depone statim ad ostium meum. Animo abice familiam, & famulos, & quodcumque rumpitur ab eis, vel disperditur: præ cunctis abice socios immemores. Interim celebrant spectacula mappa Megalesorum, Idæum Solemne; & Prætor equorum depradator sedet par triumphanti: siquæ fas mihi est loqui cum bona venia infiniti & numerosioris populi.

Quid refert tales versus qua voce legantur? 180
Sed nunc dilatis averte negotia curis,
Et gratam requiem dona tibi, quando licebit
Per totam cessare diem: non fœnoris ulla
Mentio, nec prima si luce egressa reverti
Nocte solet, tacito bilem tibi contrahat uxor, 185
Humida suspectis referens multitia rugis,
Vexatasque comas, & vultum auremque calentem.
Protinus ante meum quicquid dolet, exue limen,
Pone domum, & servos, & quicquid frangitur illis,
Aut perit: ingratos ante omnia pone sodales.
Interea Megalesiæ spectacula mappæ 191
Idæum solenne colunt, similisque triumpho
Prædo caballorum Prætor sedet: ac mihi pace
Immensæ nimixque licet si dicere plebis,

ANNOTATIONES.

180 *Qua voce legantur.*] Non est opus adjuvare eleganti pronuntiatione tam bonos versus, qui suam ipsi satis produnt elegantiam. Adeoque licet ab imperito rudique puero legantur, parum refert.

181 *Dilatis.*] In aliud tempus remissis curis, hilarem ad epulas animum affer.

183 *Fœnoris.*] Quod debes, aut tibi debetur.

182 *Tacito.*] Dissimulanti & non auro suspicionem de adulterio objicere uxori imperiose.

186 *Multitia.*] Vestes e subtili panno, bombycinas. Sat. 2. v. 66.

187 *Vexatasque comas, & vultum auremque calentem.*] Notas perpetrati recenter flagitii, ex Suetonio August. cap. 69. & Calig. c. 36.

182 *Pone domum, &c.*] Deponere curam domus, obliviscere servorum atque sodalium improbitatem, ne quid sit quod tuam ab hilari jucunditate mentem avocet.

191 *Interea Megalesiæ, &c.*] Dum nos instruimus convivium, Circensibus ludis detinetur Rom. omnis populus, neque posset quidquam negotii cum ullo peragere, etiamsi maxime velles: ergo totus vaca nostris istis oblectamentis.

Megalesiæ.] Megalesia, sive Magalenses ludi, a *μαγάλης μνήρης*, dicti quia matri magnæ dedicari, vel quod magnis fierent impensis ut vult Ascon. Pedianus. Vide Sat. 6. v. 69.

Mappa.] Circensium ludorum signum pariter & premium erat Mappa. Qui mos a Nerone fluxit. Cum enim spectandi avida plebs instaret, ut quamprimum ludi inciperentur, & e

carceribus exeundi signum quadrigis mitteretur, Nero tum prandens indulgit, & mappam qua manus tergebat, continuo jussit per fenestram abjici, velut signum. Cassiodor. 3. Var. c. 51. Vide Turneb. lib. 18. cap. 33. Ubi ad rem Tertulliani locum affert. In ea mappa picturam & formam ludorum fuisse aiunt. Mappæ meminit Suet. Ner. c. 22. *Universorum se oculis in Circo Maximo præbuit, aliquo liberto mittente mappam, unde Magistratus solent.* Et Martialis. Lib. 19. Epigram. 26.

Cretatam Prætor cum vellet mittere mappam, Prætori mappam surripit Hermogenes.

192 *Idæum solenne.*] Ludos solennes in honorem Cybeles matris Deum e monte Ida Romanam advectæ. Vide Sat. 6. cit.

193 *Prædo caballorum.*] An quod in istis ludis equi multi frangerentur, ut ait Vet. Schol. unde Salmasius vult legi; *perda Caball.* id est, perditor caballorum. Sic in Catonis Distich. *officiperda* legitur, similiter & apud Isidorum; significatque eum qui officia perdit, id est, eorum remunerationem non habet. An quod Prætor quibusdam favens, aliis equis victoribus meritum non daret bravium ac præmium. An quod optimus ille equos sibi eligens vili pretio dominus auferret? Sunt qui legant, *præda*, quasi nimis in equos sumptibus Prætor absumeretur. Sed minus placet.

Prætor sedet.] Is enim ludis præsidebat, & curru sublimis pompa triumphali vehebatur. Vide Sat. 10. v. 36. & seq.

Pace.] Sine offensione populi Rom. Circensibus nimium addicti: ut jam notatum supra, & alibi.

Totam

Totam hodie Romam Circus capit: & fragor
aurem

Percutit; eventum viridis quo colligo panni.

Nam si deficeret, mœstam attonitamque videres
Hanc urbem, veluti Cannarum in pulvere victis
Consulibus. Spectent juvenes, quos clamor, &
audax

Sponsio, quos cultæ decet affedisse puellæ. 195

Spectent hoc nuptæ, juxta recubante marito,

Quod pudeat narrasse aliquem præsentibus ipsis.

Nostra bibat vernum contracta cuticula Solem,

Effugiatque togam. Jam nunc in balnea salva

gam evitet. Jamjam fas est ut balnea subeas;

Romam universam hodie continet Circus; atque auriculas verberat strepitus, ex quo præsini successum panni conjicio. Etenim si deesset, civitatem istam cerneret æque tristem & stupefactam, ut casis Consulibus in pulvere Cannarum. Hos ludos aspiciant adolescentes, quibus convenit acclamatio & fortis sponsio, & sedere juxta virginem bene comptam: aspiciant illud uxores assidente viro, quod cuiquam verecundia sit referre coram ipsis. Nostra pellis rufosa vernum hauriat Solem, & togam evitet. Jamjam fas est ut balnea subeas;

ANNOTATIONES.

165 *Fragor.*] Applausus & acclamatio spectantium.

196 *Eventum viridis quo colligo panni.*] Victoriam factionis Prasinæ, cui favisse dicuntur Caligula & Nero, at Venetæ Vitellius. Vide Not. seq.

Viridis panni.] Erant in Circensibus decurantium aurigarum atque agitatorum factiones quatuor a vestium coloribus denominatæ, & quatuor anni tempestatibus respondentes, vernæ præsina seu viridis, æstati rosea seu rubea, alba autumno pruinoso, nubilæ hyemi veneta sive cærulea: Quibus Domitianus addidisse fertur purpurei panni & auratas factiones. Porro spectatores alii aliis factionibus studebant, nonnunquam e colore, quem quisque amaret, studium impendentes, vel imperatorum favorem sequentes. Hinc Plin. lib. 9. Epist. 6. ita perstringit: *Miror tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum; aut hominum arte traherentur, esset ratio nonnulla. At nunc favent panno, pannum amant; & si in ipso cursu medioque certamine hic color illuc, ille huc transferatur, studium favorque transibit, & repente, agitantes illos, equos idos, quos procul nesciunt, quorum clamitant nomina, relinquent. Tanta gratia, tanta auctoritas in una vilissima tunica.* Martial. Lib. 14. Epigram. 131.

Si Venetoprasinove faves, quicoccina sumis, Ne fias istâ transfuga sorte, vide. Sidon. Apollin. Carm. 23.

— Micant colores,

Albus, vel Venetus, vivens, rubensque,

*Hortanturque obiter, juvantque blandis
Ultero planisibus*

Dislant quadrupedantibus furorem.

Impellant, trepidant, trahunt, repugnant, Ardescunt, saliant, timent, timentur.

197 *Si deficeret.*] Si vincatur præsina factio, viridis pannus; vel, si Romanis adimantur Circenses, si adamata deficiat oblectatio, mœstam videres civitatem, &c. Sarcastice omnino. Supra v. 53.

198 *Cannarum in pulvere victis Consulibus.*] Ut, in Cannensi clade. Vide Sat. 2. vers. 155 Tit. Liv. lib. 22. cap. 46. ad rem hanc: *Ventus inquit, quem Vulturum incolæ regionis vocant, adversus Romanis coortus, multo pulvere in ipsa ora volvendo, prospectum ademittit.*

199 *Audax sponsio.*] Contentio, depositis pignoribus, pro victoria ejus factionis cui favet quisque.

201 *Spectent hoc nuptæ.*] In quibusdam exemplis hi duo versus leguntur ante v. 185. ut mox sequatur, *irritamentum Veneris*, &c.

203 *Nostra bibat vernum.*] Nobis jam senibus magis utilis est insolatio. Vide Perf. Sat. 4. v. 18.

204 *Effugiatque togam.*] Quidam interpretantur, togam deponat ad insolationem & balnea. Alii sic explicant: fugiat togæ curas & togatorum negotia, occupationes, officia. Unde Martial. lib. 10. Epigram. 47. ad vitam beatiorum exoptat, inter alia, togam raram. De his & nos alibi. Prior interpretatio minus arridet.

Nunc in balnea.] Diximus alibi lavari solitum quondam ante cœnam.

Salva fronte.] Nec enim semel id fecisse turpe erit: quod præveniamus hodie tantum horam lavandi cœnandique legiumam. Vide Sat. 1. v. 49. atque ibid. Annot.

incolumi pudore, etsi restat hora integra usque ad sextam. Id quidem agere nequeas per dies quinque continentes; nam vita etiam ejusmodi gravia sunt fastidia. Usus infrequens gratas facit oblationes.

Fronte licet vadas, quanquam solida hora superfit
Ad sextam. Facere hoc non possis quinque diebus
Continuis, quia sunt talis quoq; tædia vitæ 207
Magna. Voluptates commendat rarior usus.

ANNOTATIONES.

205. *Quanquam solida hora superfit, &c.*] Quamvis sit hora diei tantum quinta, id est, nostra fere undecima. De his vide quæ fuse annotabo ad Pers. Sat. 3. vers. 4. de veterum autem conviviorum ritibus variis exquisita multa lege apud Lips. antiq. lect. lib. 3. porro balnei horam consuetam fuisse nonam hyeme, æstate octavam, disertis verbis indicat Plin. l. 3. Epist. 1. *Ubi, inquit, hora balnei nunciata est,*

(est autem hyeme nona, æstate octava) in sole, si caret vento, ambulat lotus accubat, & paulisper cibum differt, &c.

207. *Talis vita.*] Otiosæ, voluptariæ.

Tædia.] Cic. 2. de Orat. *Omnibus in rebus voluptatibus maximis finitimum est fastidium.*

208. *Rarior usus.*] Cic. in Lælio: *Et quidem omnia præclara rara.* Martial. lib. 4. Epig. 29. *Rara juvant.*

SATIRA XII.

INTERPRETATIO.

O Corvine, die natali suavior est mihi lux ista, qua cæpes festinus opperitur votas Numinibus pecudes. Regina candidam immolamus oviculam: simile vellus offerretur Palladi Maura Gorgoni certanti:

Natali, Corvine, die mihi dulcior hæc lux,
Qua festus promissa Deis animalia cæpes
Expectat; niveam Reginae cædimus agnam:
Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maura:
Sed procul extensum petulans quatit hostia funem,

ANNOTATIONES.

1. *Natali, Corvine.*] Vota se Diis ait perfolvere ob incolumem à naufragio Catullum: Seque id facere magno animo & in amicum benevolo: non insidiosâ mente, ut ab eo scribatur hæres, more plurimorum.

Natali die.] Hanc epulis & hilaritate quotannis celebrant, ut notavimus ad Pers. Sat. 6. v. 19. & alibi.

2. *Animalia cæpes Expectat.*] Ara è vivo cespice extructa expectat victimas pro incolumitate amici mei Catulli à me votas & mox quidem macandas.

3. *Regina.*] Fortunæ, vel Junoni, de quâ Virgil. Æn. 1.

Ast ego qua Divum incedo Regina.

4. *Par vellus.*] Similis victima, pariter alba: diximus alibi, Diis superis albas, inferis nigras macrati.

Pugnanti Gorgone Maurâ.] Minervæ; cui ex Hom. Iliad. 5. circa humeros ægis, in qua for-

titudo, minæ, & Gorgoneum caput diri monstri: id est clypeus, in quo erat caput Medusæ Gorgonis, à Perseo in Mauritanîæ finibus interfectæ. Vel Mauram vocat Juvenalis, quod ea cum sororibus Euryalæ & Stenione coluit Dorcadæ, sive Gorgadæ, & Gorgônas insulas, quæ sunt ad Viride promontorium Mauris vicinæ.

Gorgone.] Γοργὼς, trux; hinc factum cognomen. Hujus capitis serpentibus armati conspectu fabulantur homines in saxum deriguille. Athen. l. 5. c. ult. meminit animalis pariter nominati in Libya, ovi sylvestri similis, cujus aspectu homines aggressi lapidescebant.

5. *Extensum funem.*] Quo ad aram ducenda est, laxo, non arcto: ne videatur ad sacrificium invita ire victima: Nam quæ valde reluctabatur, invictis putabatur Numinibus offerri, adeoque removebatur ab altaribus hostia: & hoc ita à sacrificantibus observatum, testis est Macrobius, l. 3. c. 5.

Tarpeio servata Jovi, frontemque coruscat.
 Quippe ferox vitulus templis maturus & aræ,
 Spargendusque mero, quem jam pudet ubera matris
 Ducere, qui vexat nascenti robora cornu.
 Sires ampla domi, similisque affectibus esset, 10
 Pinguior Hispulla traheretur taurus, & ipsa
 Mole piger, nec finitima nutritus in herba;
 Læta sed ostendens Clitumni pascua sanguis
 Iret, & a grandi cervix ferienda ministro,
 Ob reditum trepidantis adhuc, horrendaque passu
 Nuper, & incolumen sese mirantis amici. 16
 Nam præter pelagi casus, & fulguris ictum
 Evalsi, densæ cœlum abscondere tenebræ
 Nube una, subitusque antennis impulit ignis.
 Cum se quisque illo percussum crederet, & mox 20
 Attonitus nullum conferri posse putaret
 Naufragium velis ardentibus. Omnia fiunt
 Talia, tam graviter, si quando poetica furgit
 Tempestas. Genus ecce aliud discriminis audi,
 Et miserere iterum, quanquam sint cætera sortis 25
 Ejusdem; pars dira quidem, sed cognita multis,
 singuli se putabant eo verberatos, simulque stupentes existimarent nullum posse naufragium velis arden-
 tibus comparari. Cuncta occidunt similia; atque ita formidolosa, ut cum exoritur procella Poëtica.
 En alteram auscultâ periculi speciem, & rursum te misereat, quamvis alia sunt parâ fortuna, certe
 parâ sœva, verum pluribus nota,

Tarpeio vero Jovi destinata
 victima lascivius longe
 porrectum excutit lorum, &
 frontem vibrat. Est enim
 juvenis indomitus, fanis
 altarique idoneus, & vino
 irrigandus, qui mammas
 parentis jam erubescit sugere,
 qui erumpente cornu quercus
 exagitat. Si opes in edibus
 forent copiosæ & amoris æqua-
 les, taurus duceretur His-
 pulla crassior, ipsaque deses
 pinguedine, neque vicino
 pastus in gramine, verum
 exiret cruor indicans optima
 pascua Clitumni, atque gat-
 tur ab ingenti victimario
 percipiendum: & hæc
 propter reditum familiaris
 etiamnum trementis; &
 paulo ante perpeffi terribilia
 atque saluum se obstupescen-
 tis. Enimvero præter maris
 discrimina & percussorem
 fulminis evitati, spissa cali-
 go cælum texit universa
 nebula, & repentina flamma
 antennis concussit, quando

ANNOTATIONES.

6 Tarpeio Jovi.] Cui sacræ ædes in Capitolio, seu rupe Tarpeia.

7. Templis maturus.] Qui nondum subiit ju- gum, satis tamen grandis ut sacrificetur. Vide Macrobii c. lib. 3. a cap. 1. usque ad 10.

8 Spargendusque mero.] Mactandæ victimæ aurata inter cornua vinum infundebatur, seu invergebatur. Virg. Æn. 4.

Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido
 Candentis vacca media inter cornua fundit.

Et lib. 6.

Frontemque invergit vina Sacerdos.

9 Vexat nascenti robora cornu.] Ex petulan- tia arboris impetit cornibus nunc primum erum- pentibus. Virgil. Eccl. 3.

Pascite taurum; jam cornu petat, &c.

Et alibi.

Irasci in cornua discit,

Arboris innixus trunco.

11 Hispulla.] Præpingui fœmina, de qua Sat. 6. vers. 74.

13 Ostendens Clitumni pascua.] Sua crassi- tie, suoque colore.

Clitumni.] Is Umbræ, seu Falisci agri flu- vius: cujus aqua pota candidos fieri boves,

auctor est Plin. lib. 2. cap. 103. Item Virgil. Georg. 2.

Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus
 Victima, sæpe tuo persusi flumine sacro,

Romanos ad Templâ Deum duxere triumphos.
 Claudian de Vict. Stilic.

Quin & Clitumni sacras victoribus undas,
 Candida qua Latiis præbent armenta triumphis.

14 Ferienda.] Hostiæ majores clava aut se- curi ictæ & prostratæ, dein suppositis cultris jugulabantur, ut bene observat Turneb. lib. 15. cap. 12.

19 Antennas impulit ignis.] Transversum malo lignum, cui velum alligatur, igne cœlesti seu fulmine impulsus exaruit, & navim in- cendit.

21 Nullum conferri posse, &c.] Naufragium haud jam timendum præ incendio.

23 Poëtica.] Qualis describi solet a Poëta rem exaggerantibus. Leguntalii Pontica, id est, tam horribilis & sœva, quam quæ solet esse in Ponto Euxino. Tempestatis pote descriptionem ex Homero Odyss. 5. Virg. Æn. 1. & 3. Ovid. Metam. 11. Fab. 10. & aliis passim.

26 Cognita multis.] Seu experientia, seu aliter.

Et

quamq; monstrent ades multa
votivis tabulis. Ecquis igno-
rat pictores ab Ifide nutrir? *Nostro etiam Catullo par fors
contigit, quando carina dimi-
dia undis erat referta, jam-
que aquis exturbantibus vi-
cissim costas navis, arboris
vacillantis nullam praeberet
auxilium senis Nauleri peri-
tia, incipit Catullus dirimere
cum ventis, projiciendo, am-
latus fibrum, qui se ipse spado-
nem reddit, optans effugere tes-
tium jactura, ita salubres no-
vis* * *Qua mea sunt
omnia projicite, aiebat Ca-
tullus, speciosissima quoque
effundere cupiens, togam eti-
am purpuream molibus ido-
neam Maecenatibus, ceteras-
que, quarum ipsum animalis
vellus tinxit incoles herba nobi-
lis, quin etiam fons eximius arcana virtute & calum Baticum auxiliatur.*

Et quam votiva testantur fana tabella
Plurima. Pictores quis nescit ab Ifide pasci?
Accidit & nostro similis fortuna Catullo,
Cum plenus fluctu medius foret alveus, & jam 30
Alternum puppis latus evertentibus undis
Arboris incertæ, nullam prudentia cani
Reactoris conferret opem; decidere jactu
Coepit cum ventis, imitatus castora, qui se
Eunuchum ipse facit, cupiens evadere damno 35
Testiculorum: adeo medicatum intelligit inguen.
Fundite quæ mea sunt, dicebat, cuncta Catullus,
Præcipitare volens etiam pulcherrima, vestem
Purpuream, teneris quoq; Maecenatibus aptam,
Atq; alias, quarum generosi graminis ipsum 40
Infecit natura pecus, sed & egregius fons
Viribus occultis, & Bæticus adjuvat aër.

ANNOTATIONES.

27 *Votiva tabella.*] Qui e naufragio sospites
evalerant, illud in tabella pictum suspendebant
in fano alicujus Dei, ut Neptuni, Esculapii,
Ifidis, in monimentum grati sui in servatores
Deos animi. Vide Pers. Sat. 1. v. 89.

28 *Ab Ifide pasci?*] Pictores multi visita-
bant pingendo tabellas ejusmodi in Ifidis tem-
plo a naufragis reponendas. Nam ex quo Deos
Egyptios Romani susceperant, Isis maxime coli
coepta Romæ. Vide Sat. 6. passim; atque ibid.
Annot. Horat. Epist. ad Pilones, v. 20.

Fraçtis enatat expes

Navibus, are dato qui pingitur.

30 *Cum plenus fluctu, &c.*] Cum semiplena
jam aquis esset carina, seu pars navis interior, &
cum latus daret, modo in dextrum modo in si-
nistrum inclinata fluctuabat navis incerta cursu.

33 *Decidere jactu.*] Veluti cum ventis ma-
rique affilientibus, ac prævalentibus pacisci vi-
tam projectis bonis, & sic controversiam &
certamen dirimere.

34 *Imitatus castora.*] Hic enim ab insequen-
tibus se venatoribus redimit, avulsis proprio
morsu testiculis, ob hos se peti gnarus. Plin. l. 8.
c. 30. Idem vero l. 32. c. 3. sic habet: *In terris
& aqua victus est fibris, quos castores vocant, &
castorea testes eorum. Hos ab ipsis amputari cum
capimur, negat Sextius auctor Medicina dili-
gentissimus, quia sine vita animalis adimi ne-
queunt, &c.* Vide Pers. Sat. 5. v. 135. & ibid.
Annot. in voce *Castoream*.

36 *Medicatum.*] Ad medicinas utile, & ex-
quisitum.

37 *Fundite quæ, &c.*] Ad exonerandam na-
vim, & servandum saltem vitam jactura cætero-
rum. Vide cap. 27. A& Apost.

39 *Maecenatibus.*] Delicatis Proceribus, si-
milibus Maecenatis, quem Sat. 1. velut mollem
taxavit, *supinum* vocans, v. 66.

40 *Quarum generosi graminis, &c.*] Vestes e
lana Batica, ex Andalusia Hispaniæ regione,
ubi gramen, aër, & Batis fluvii aqua pecudi-
bus pota velleri colorem dant fucilum.

Generosi graminis.] Virgil. Eclog. 4.

Nec varios discet mentiri lana colores:

Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti

Murice, jam croceo mutabit vellera luto:

Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.

41 *Infecit natura pecus.*] Pecudum lanam
tinxit natura, non ars. Martial. lib. 14. Epigr.
133.

Non est lana mihi mendax, nec mutor aheno.

Sic placeant Tyria: me mea tinxit ovis

Egregius fons.] Martial. lib. 8. Epigr. 28.

An Tartessus stabuli nutritor Iberi

Batis in Hesperia te quoque lavit aqua?

Et lib. 12. Epigr. 100.

Batis olivifera crinem redimite corona,

Ænea qui nitidis vellera tingis aquis.

42 *Baticus.*] Bætis, qui & Tartessus, ho. sic
Guadalquivir fluvius, Andalsiam rigat, & in
sinum Gaditanum capaci ostio perlabitur. Ab
eo denominata pridem Hispaniæ tertia pars,
Bætica, quæ præter Andalsiam, regnum etiam
Granatense fere totum complectitur.

Ille nec argentum dubitabat mittere, lances
Parthenio factas, urnæ cratera capacem,
Et dignum sitiente Pholo, vel conjuge Fusci. 45
Adde & bascaudas, & mille escaria, multum
Cælati, biberat quo callidus emptor Olynthi.
Sed quis nunc alius, quæ mundi parte, quis audet
Argento præferre caput, rebusque salutem?
Non propter vitam faciunt patrimonia quidam,
Sed vitio cæci propter patrimonia vivunt.
Jactatur rerum utilium pars maxima; sed nec
Damna levant. Tunc adversis urgentibus, illuc
Recidit, ut malum ferro summitteret, ac se
Explicat angustum, discriminis ultima quando 55
Præsidia afferimus, navem factura minorem.
I nunc, & ventis animam committe dolato
Confusus ligno, digitis a morte remotus
Quatuor, ac septem, si sit latissima teda.
Mox cum reticulis, & pane, & ventre lagenæ, 60
Aspice fumendas in tempestate secures.

Is neque argentum ambigebat projicere, patinas a Parthenio fabricatas, poculum urnam continens, aptumque sitibundo Pholo, aut uxori Fusci. Adjunge quoque bascaudas, atque millena catina, plurimum sculpti, quo potabat assuetus Olynthi mercator. Jam vero quis alter, quæ orbis regione, quis non dubitat vitam anteponeere argento, & opibus incoluntatem? Non ad vitium bona colligunt aliqui, at vitio excæcati vitam agunt ad opes congerendas. Profunditur pars præcipua rerum commodarum; verum neque minuit discrimen. Tum prementibus infortunis, eò devenit, ut securi malum subjiceret; seque arcum expandit, cum adhibemus extrema periculi remedia levius navigium redditura. Perge modò, ventisque vitam per-

mitte, credens asseri dolato, à letho sejunctus quatuor vel septem digitis, si teda fuerit crassissima. Jam cum reticulo, atque pane, & lagena ventriculosa, provide ascias in procella accipiendos.

ANNOTATIONES.

43 Ille nec argentum, &c.] Vasa etiam argentea ipse Catullus amittebat, aurea quoque eximio quamvis opere cæлата.

44 Parthenio.] Egregio cælatore vel artifice. Ura.] Quæ sextarios 24. continebat.

45 Pholo.] Centauro valde bibaci. De hoc Diod. Sic. lib. 5. cap. 2.

Conjuge Fusci.] Quæ fuit mulier ebriosa: De Fulco jam Sat. 4. v. 1. 12.

46 Bascaudas.] Cacabos interpretatur Vet. Schol. & vasa in quibus calices lavabantur. Hæc a Britannis ad Romanos translata constat ex Martial. Lib. 14. Epig. 99.

Barbara de picis veni Bascauda Britannis, Sed me jam mavult dicere Roma suam.

Escaria.] Lances ponendis escis idoneas.

47 Multum cælati.] Vasa multa ex auro & argento cæлата: qualia dicitur amasse Philippus Alexandri pater, Macedoniæ Rex: vel ab eo venientia.

Biberat quo callidus emptor Olynthi.] Plin. lib. 33. cap. 3. Philippum aureo poculo pulvino subdito dormire solitum refert.

Callidus.] Justin. lib. 9. Blandus, inquit, pariter & insidiosus alloquio, qui plura promitteret quam præstaret, in serbia & jocos artifex, &c.

Emptor Olynthi.] Philippus enim corruptis auro quibusdam expugnavit Olynthum Thraciæ

urbem, & suo adjecit regno. Modo jacet ea urbs, nec plane de situ constat. Vide Demosth. Olynth.

48 Quis nunc alius.] Catullum commendat.

50 Non propter vitam, &c.] Multi avaritia adeo excæcantur, ut videantur ad hoc nati & vivere, ut opes colligant; cum e contrario non nisi ad vitam opes habendæ sint.

52 Jactatur rerum, &c.] In mare jacitur a Catullo & locis.

54 Recidit.] Quasi res eo cecidit. Leg. alii Decidit.

Se explicat angustum.] Succiso mola & in mare quoque dejecto se Catullus expedit, navimque omnino evacuat; ac veluti latiore facit; quod ultimum est levamentum.

57 I nunc.] Post ejusmodi pericula audita, mare subi, si lubet, & naviga.

59 Teda.] Asseres & tabulæ ex arboribus teda, vel pinu, quibus navis compingitur.

60 Reticulis.] Sacculo in retis modum texto, in quo panem & alia cibaria recondunt viatores, Nautæ, &c. Reticulum panis vocat Hor. Sat. 1. vjd. Pers. Sat. 5. v. 140.

61 Aspice fumendas.] Id est, vide ut cum cibis etiam sumas secures ad excidendum, si opus est, malum. Alii leg. Acippe.

At ubi aequale procubuit pelagus, ubi secunda tempora, & fortuna victoris potentior Euro & mari fuit: ubi Parcae latiores manu faventi pensa trahunt meliora, & candidi staminis lanam ducunt; ventus mediocri aurâ non valde vehementior aspiravit: tum navis infelix egenâ industriâ expansis vestimentis, suoque proa velo, quod solum superfuerat, properavit: Ausiris modò quiescentibus, vita fiducia cum Sole reversa est. Jam cernitur cacumen altum, jucundum Ascanio, & locus Lavinio novercæ antepositus, cui appellationem tribuit alba sus, (sumen stupendam hilaribus Phrygiis, & nunquam aspectis triginta papillis conspicua.) Denique ingreditur mare clausum per aggeres constitutos,

Sed postquam jacuit planum mare, tempora postquam

Prospera vectoris, fatumque valentius Euro, Et pelago, postquam Parcæ meliora benigna Pensa manu ducunt hiliares, & staminis albi 65 Lanificæ; modica non multo fortior aura Ventus adest; inopi miserabilis arte cucurrit Vestibus extensis, & quod superaverat unum, Velo proa suo: jam deficientibus Austris, Spes vitæ cum Sole redit. Tum gratus Iulo, 70 Atque novercali sedes prælata Lavino, Conspicitur sublimis apex, cui candida nomen Scrofa dedit, lætis Phrygibus mirabile sumen, Et nunquam visis triginta clara mamillis. 74 Tandem intrat positas inclusa per æquora moles,

ANNOTATIONES.

64 Parca.] Vide Sat. 3. v. 27. Et Sat. 9. v. 131. & seq. ad voces, *Lachesis*, & *Closo*.

65 Staminis albi.] Quod vitæ diuturniorem & sortem meliorem indicat, & spondet, ut contra pullum & nigrum flamen ducentes Parcæ infortunium ac mortem portendunt. *Marzial.* Lib. 4. Epigram. 73.

Ultima volentes orabat pensa sorores, Ut traherent parvâ stamina nulla mora.

Et Lib. 6. Epigramm. 58.

Simili lanificæ ducunt non nulla sorores Stamina, &c.

68 Vestibus extensis.] Pro velis, quæ igne cœlesti conflant, ut dictum supra.

69 Velo proa suo.] Quod quidem minimum, & Dolon vocatur velum ad proram, ut maximum *Artemo*; *Epidromus* autem quod est ad puppim.

Austris.] Ventis meridionalibus, qui sunt vehementiores & tempestatem cient.

70 Tum gratus Iulo, &c.] Italiæ loca edita conspici cœperant.

Gratus Iulo apex.] Mons Albanus, ubi *Ascanius* sive *Iulus* *Æneæ* filius *Albam* longam ædificavit. De hac urbe jam dictum Sat. 4. v. 61. &c.

71 Novercali sedes prælata Lavino.] *Iulus* enim *Alba*, ut mox dixi, subinde condita, *Lavinium* reliquit suæ novercæ *Laviniae*, *Ænea* patre jam mortuo.

Novercali Lavino.] *Æneas* *Creusam* duxerat primum, e qua tulit *Ascanium*; deinde veniens in Italiam duxit *Laviniam* *Latini* Regis filiam, cujus nomine urbem extructam *Lavinium* appellavit.

Lavino.] *Lavinum* seu *Lavinium*, urbs olim *Latii*, nunc oppidulum *Citta Lavinia* dictum.

72 Cui candida nomen.] *Iulus* ex *Heleni* vaticinio civitatem a se conditam vocavit *Albam*, propter vitæ ibi scrofam albam. *Virgil.* *Æneid.* 3. & 8.

Cum tibi sollicito secreti ad fluminis undam, Littoreis ingens inventa subilicibus sus, Triginta capitum fetus enixa jacebit, Alba, solo recubans, albi circum ubera nati; Is locus urbi ferit; requies ea certa laborum, Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis *Ascanius* clavi condet cognominis *Albam*.

Nomen scrofa dedit.] *Varro* 2. de Re Rustica cap. 4. Scrofum, inquit, parere tot oportet porcos, quot mammas habeat. Si minus pariat, fructuariam idoneam non esse: si plures pariat, esse portentum. In quo illud antiquissimum fuisse scribunt, quod sus *Ænea* *Lavinii* triginta porcos pepererit, itaque quod portenderit, factum triginta annis, ut *Laviniienses* condiderint oppidum *Albam*. Huius suis ac porcorum etiam nunc apparent vestigia *Lavinii*: quod & simulacra eorum abenea etiam nunc in publico posita, & corpus matris ab Sacerdotibus, quod in salva fuerit, demonstratur.

73 Lætis Phrygibus.] *Iulo* & fociis *Trojanis* gaudentibus ob inventam ex vaticinio suam. Sumen.] *Synecdoche* pro scrofa tot uberibus miranda, tot porcellis fecunda; colore, occursum vaticinatione spectabili. Quid sit proprie sumen jam non semel explicavi. Vide *Perf.* Sat. 1 v. 53.

75 Tandem intrat.] Tandem lacera ilia navis portum *Offiensem* subiit.

Moles.] *Suet.* *Claud.* c. 20. sic ait: *Offia* portum exstruxit circumducto dextra sinistraque brachio, & ad introitum profundo jam salo mole obiecta

Tyrrhenamque

Tyrrhenamq; Pharon; porrectaq; brachia rursum
 Quæ pelago occurrunt medio, longeq; relinquunt
 Italiam. Non sic igitur mirabere portus
 Quos natura dedit: sed trunca puppe magister
 Interiora petit Baiarum pervia cymbæ 80
 Turi stagna sinus. Gaudent ibi vertice raso
 Garrula securi narrare pericula nautæ.
 Ite igitur, pueri, linguis animisque faventes,
 Sertaque delubris, & farra imponite cultris,
 Ac molles ornatæ focos, glebamque virentem. 85
 Jam sequar; & sacro, quod præstat, rite peracto
 Inde domum repetam, graciles ubi parva coronas
 Accipiunt fragili simulacra nitentia cera.
 Hic nostrum placabo Jovem, Laribusque paternis
 Thura dabo, atq; omnes violæ jactabo colores. 90
 exigua imagines cerâ molli fulgentes donabuntur tenuibus corollis.
 reddam, & thus adolebo Penatibus avitis, violasque diversi coloris spargam.

& Pharon Tyrrhenam, &
 brachia iterum extensa, quæ
 alto mari obvia sunt, atque
 Italiam procul dimittunt.
 Ergo non ita demiraberis
 portus quos natura donavit.
 At Naulerus mutilâ navi
 subit intus in stragna gremii
 securi pervia navigiis Bai-
 nis. Illic intus nauta attento
 capite latantur discrimina
 loquaces referre. Itaque per-
 gite, famuli, linguis &
 mentibus obsecrantes, ad-
 hibete sarta fanis, atq; gladiis
 molam farream: decorate
 etiam teneros caminos &
 cespitem viridantem. Mox
 adero; ac perfectio, ut decet,
 sacrificio, quod est optimum,
 hinc revertar in ades, ubi
 Ibi nostratem Jovem propitium

ANNOTATIONES.

76 *Tyrrhenamque Pharon.*] Turrimulissimam
 in Tyrrheno mari ad portum Ostiensem, a Clau-
 dio Imperatore pariter ædificatam in exemplum
 Phari Alexandrinæ, ut ad nocturnos ignes cur-
 sum navigia dirigerent. Suet. mox cit. ibid. De
 Tyrrhen. vide Sat. 5. v. 96. & Sat. 6. v. 92.
 De Pharo, vide Satiram eandem 6. v. 83.

Porrectaque brachia rursum.] Nam Ostiæ portum
 ac moles Augustus primo cœperat, instau-
 ravit deinde Claudius; postetiam Trajanus.

77 *Longeq; relinquunt Italiam.*] Recedunt
 ab Italica ora dum in mare procurrunt.

78 *Non sic igitur mirabere portus.*] Certe na-
 turales portus non æque mirandi, ut hic arte fa-
 ctus prope Ostiam urbem ad ostia fluminis Ti-
 beris extructam.

80 *Interiora petit.*] Penetrat Ostiæ portum,
 ubi stagnans aqua & tempestatum expers tutam
 dat navibus stationem.

Baiarum pervia cymbæ.] Illuc enim navigia
 Baianis usitata frequenter subeunt.

81 *Sinus.*] Veluti sinus intra moles & agge-
 res tanquam brachia.

Gaudent ibi.] Habet enim jucunditatem præ-
 teritorum malorum recordatio, Cicer. Lib. 5.
 Epist. 12. Habet præteriti doloris securæ recordatio
 delectationem: ceteris vero nullâ persanctis pro-
 pria molestiâ, casus autem alienos sine ullo dolore
 intuentibus etiam ipsa misericordia est jucunda.

Vertice raso.] Ingruente oppressi tempestate
 ac vitæ periculo nautæ caput radebant more ser-
 vorum, liberationem ac salutem a Diis expe-
 ctare se velut proficientes.

83 *Ite igitur, pueri.*] Inquit Juvenalis ad pu-
 eros, ite, parate necessaria ad rem divinam pro
 reditu Catulli faciendam.

Linguis animisque faventes.] Cicero de Divin.
 lib. 1. n. 102. Rebus divinis quæ publice fierent,
 ut faverent linguis, imperebatur. Et lib. 2. n. 83.
Jam illa, favete linguis, . . . Quando enim illa
 observans, quieto & libero animo esse poteris, ut
 ad rem gerendam non superstitionem habeas, sed
 rationem ducem? &c. Erat igitur sollemnis hæc
 formula in Sacris, ut & silentium indiceretur,
 & faustæ cogitationes ac vota mentibus præci-
 perentur: ne qua mala vox, neve quid mali
 omnis accideret.

84 *Sertaque delubris, &c.*] Templâ floribus
 exornate.

Farra imponite cultris.] Mola ex farre, sale,
 & aqua, solebant aspergi tria hæc, ignis, caput
 victimæ, & cultri quibus illa, mactanda erat.

85 *Molles focos.*] Seu quod recenter structi,
 seu quod æthere, molles vocat. Hoc posterius
 habet vetus Schol.

Glebamque virentem.] Aram e cespite herbo-
 saque terra. Supra v. 2.

86 *Quod præstat.*] Alias, *Quod restat.*

87 *Domum repetam.*] Ubi etiam domesticos
 Deos placabo & colam.

88 *Simulacra nitentia cerâ.*] Vide Sat. 10.
 v. 55. ibidemque annot. ad vocem, *incerare.*

89 *Laribus.*] Sat. 8. v. 14. annor.

90 *Omnes violæ jactabo colores.*] Violas purpu-
 reas, albas, luteas.

Universa jam munda sunt: ostium ramos tollit oblongos, ac festivum ditulculo tegitur lampadibus. Ne vero tibi ista suspicionem dent, o Corvine; Catullus, ob cuius redditum tot aras constituo, parvos habet hæredes ternos habet. Placet operiri quisnam pro familiari sic infructuoso gallinam insumet imbecillam, & lamina claudentem. At gravior est ille sumptus: nulla coturnix unquam matabitur pro parente. Si divites Gallita, & Paccius orbatu incipiant ardorem præsentire, omne xyllum appensis rite tabellis integitur; extant qui noveant hecatomben, quandoquidem istic haud absunt neque venduntur elephantia, nec ejusmodi pecus gignitur in Latio, vel alicubi sub nostro celo; verum accersitur ex atra natione,

Cuncta nitent; longos erexit janua ramos; Et matutinis operitur festa lucernis. Nec suspecta tibi sint hæc, Corvine: Catullus, Pro cuius reditu tot pono altaria, parvos Tres habet hæredes. Libet expectare, quis ægram Et claudentem oculos gallinam impendit amico 96 Tam sterili. Verum hæc nimia est impensa: coturnix Nulla unquam pro patre cadet. Sentire calorem Si coepit locuples Gallita & Paccius orbi, Legitime fixis vestitur tota tabellis 100 Porticus. Existunt qui promittant hecatomben. Quatenus hic non sunt nec venales elephantia, Nec Latio, aut usquam nostro sub fidere talis, Bellua concipitur: sed furva gente petita,

ANNOTATIONES.

91 *Cuncta nitent.*] Domi sunt parata ad rem divinam, & ad lætitiæ documentum omnia, jam a summo mane. Vel poeta indicatis verbis, cuncta jam a ministris ad sacrificium comparata.

92 *Matutinis operitur festa lucernis.*] Legitur vulgo, operatur, quidam ex veteri Schol. operantur, id est, sacrificant solenne verbum. Placet tamen sequi emendationem Justi Lipsii Elect. 1. c. 3. ubi vulgarem lectionem albis dentibus ridere se ait: præclare vero observat, in omni publica privataque lætitia lucernas appendi consuevi. Se domorum foribus; fenestris etiam: item a foribus interdum, &c. ibidemque subjungit: ad dicit Poeta, matutinis, non sine satyrico morfu, quasi claro die opus esset alia luce. Senec. Ep. ult. 96. Accendere lucernas prohibemus, quoniam nec lumine Dii egent, & ne homines quidem delectantur fuligine. Tertull. Apolog. Nec lucernis diem infringimus. Vide Pers. Sat. 5. v. 181.

93 *Nec suspecta tibi sint, &c.*] Ne suspicere hæc a me fieri, ut Catullus, hæreditatem ambiam. Is enim habet liberos.

95 *Libet expectare.*] An quisquam modo gallinam saltem moribunda in pro amico velit sacrificare, sine ulla spe lucris?

97 *Coturnix nulla.*] Ne villi quidem aviculæ impenditur pro eo cui sunt filii & hæredes.

98 *Calorem.*] Febriculæ æstus & ardorem.

99 *Sic coepit locuples, &c.*] Statim atque dives aliquis orbus morbo tentatur, certatim studium ostendit insidiosi hæredipetæ, ut legatum aliquod ex testamento nanciscantur.

lita & Paccius.] Opulenti, filiis carentes. quæ meminit Cornelius Tacitus: Paccii

quidem Africani, Histor. 4. Gallitæ vero Crispillæ, ut fœminæ pecunia & orbitate potentis, qui bonis malisque temporibus iuxta valent, inquit lib. 1. Histor.

100 *Legitime fixis, &c.*] Rite & ordine appensis in Deorum honorem, hinc etiam promisso pro ægri salute sacrificio.

101 *Porticus.*] Tempiorum atria, ipsaque fana tabellis exornantur: vel porticus ipsorum hæredipetarum & captatorum.

Hecatomben.] Sacrificium maximum a Laconiis, at aiunt, inventum, pro gravissimis dumtaxat rebus, ut cum pestilentia laboratur. Nomen a centenatio numero. In eo quippe centum aræ uno in loco e cespite eriguntur, in quibus uno tempore victimæ centum ejusdem generis caduntur, puta centum oves, centum boves, &c. Quod si votum est Imperatoris, centum leones, centum aquilæ. Vide Cæsar. Rhodig. lib. 20. cap. 6. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 22.

102 *Hic non sunt, &c.*] Romæ aliquando generatos elephantas, auctor est Columella. Illic primum visos Pyrrhi Regis bello, anno urbis 472. diserte scribit Plin. lib. 8. c. 6. Plura diximus de illis Sat. 10. ad v. 150. Vide & infra.

103 *Latio.*] Hæc Italiæ regio notissima Thusciam habet ad occasum, & Campaniam ad orientem. Pro tota Italia usurpatur. Synecdoche.

Aut usquam, &c.] Nam elephantas etiam velint maciare captatores, si liceret.

104 *Furva gente.*] Qualis Indica, Africana, Mauri, Æthiopes, &c. Sat. præced. v. 125. Hinc etiam nigri appellantur elephantia, Horat. Epod. &c.

Arboribus

Arboribus Rutulis & Turni pascitur agro
Cæsar's armentum nulli servire paratum
Privato: siquidem Tyrio parere solebant
Hannibali, & nostris Ducibus Regique Molosso:
Horum majores, & dorso ferre cohortes,
Partem aliquam belli, & euntem in proelia turrim.
Nulla igitur mora per Novium, nulla per
Istrum
Pacuvium, quin illud ebur ducatur ad aras,

105

atque Rutulis nemoribus, ac
Turni campo nutritur grex
Imperatoris, nemini privato n-
ciliis aut accommodatus. E-
nimvero obedire consueverant
Annibali Tyrio, nostrisque Im-
peratoribus, ac Molossorum
Principi: istorum autem avi-
etiam tergo portare turmas,
partem quamdam militiae, tur-
rimque ad certamina progre-
dientem. Ergo nulla cuncta-
tio per Novium, nulla cun-

ctatio per Istrum Pacuvium, quo minus hoc ebur ad altaria pertrahatur,

ANNOTATIONES.

105. *Arboribus Rutulis.*] In saltu prope Lavinium, ubi quondam Rutuli, & Dux eorum Turnus. Ardea Metropolis erat.

Turni.] Æneidos posterioribus Libris aded celebrati.

106. *Cæsar's armentum.*] Elephantos enim alere tantis sumptibus nonnisi Imperatorum est. Ad voluptatem nimirum & spectacula jam Domitianus eos adhibet, qui præliis olim utiles erant. Sarcasmus.

107. *Tyrio.*] Oriundo e Carthagine, quam ædificavit Dido, Tyro urbe in Africam profecta, cum colonia Tyriorum.

Parere solebant.] Eruditi ad bellum Elephantum, de quorum pugnis, Plin. cit. lib. 8. cap. 7. Quin. Curt. S. Ambros. Hexamer. lib. 6. cap. 5. infra citand., &c.

108. *Nostris Ducibus.*] Illis etiam in bello utentibus Ducibus Romanis: v. g. Scipione Pompeii socero adversus Cæsarem. Appian.

Regique Molosso.] Molossi, populi in Epiro, ubi regnavit Pyrrhus, qui primus in Italia elephantos bellatores advexit, & vincentes jam Romanos inusitatâ belluarum formâ stupere, & mox prælio cedere coegit. Justin. lib. 18.

109. *Horum.*] Elephantorum.
Ferre cohortes, &c.] Plin. mox cit. De Tur-
riferis elephantis: Cæsar. Commentar. passim, &c. Vide & Ælian ac Philostrat.

110. *Turrim.*] Ligneam, elephantorum tergo impositam, equa milites depugnabant, & in subjectos tela jacebant. Machab. lib. 1. cap. 6. n. 34. & seq. Elephantis ostenderunt sanguinem & mori, ad acuendos eos in prælium. Et ostiterunt singulis elephantis mille viri in loriceis concatenatis; & quingenti equites ordinati uni-
cuique bestia electi erant. . . . & quocumque ibat, ibant: Sed & turres lignæ super eos firmæ protegentes super singulas bestias, & super eas machinæ: & super singulas viri virantis tri-
ginta duo, qui pugnabant desuper: & Indus ma-
gister bestia, Plin. cit. l. 8. c. 7. refert Cæsarem

tertio Consulatu spectaculum edidisse, in quo turriti elephantes viginti, cum sexaginta propugnatoribus, certare adversus quingentos pedes, equitesque totidem. Rem & apparatus diserte explicat Aldrovandus lib. 1. de Quadrupede. c. 9. ubi ex Vartomanno sic loquitur, *Indi bella iniituri clitellas elephantum imponunt, supra quas hinc & hinc domus, vel, si mavis, turrim aut caveam ligneam appellare. Collo jungunt caveas assamenta nescio quæ crassitudine medii palmi. Singulas caveas terni homines ingrediuntur: inter utrasque dorso belluæ insidet Indus, qui belluam alloquitur. Homines sunt loricati ferentes arma, lanceas, enses. Promiscis elephantum, quam manum vocant, loricator: illi alligatur exercitus ensis duorum cubitorum, latitudine palmae. Similiter & Gesnerus, Cum elephantos Indi ad bellum armant, inquit, inclitellas geminis ex ferro catenis infra alvum cinctas utrimque velut caveam ligneam imponunt, atque ad collum alligant. Singulas caveas terni homines ingrediuntur, &c. Philostratus elephantum homines quindecim ferri asserit. Quantam verò stragem edat sic instructus elephas, egregie describit S. Ambros. Hexam. l. 6. toto cap. 5. Persarum gens, inquit, ferrox bel-
lis; quia de superioribus ad inferiora validiores ni-
sui tela torquentur, acies eorum velut gradientibus turribus septa procedit. In mediis campis saepe de muro dimicant, ac velut in arce quadam & specula collocati, tuti molibus bestiarum. Si quis accedit, desuper jaculis figitur, inferius elephan-
torum coneritur incursum. Hi velut mo-
biles quidam montes versantur in præliis, ut colles alto eminent vertice, mugitus autem fragore om-
nium perturbant confidentiam. Bestia quoque nec rursus, nec penetrabilis ferro, sed mun-
nita loriceis sine sui periculo acies secat, & tur-
mas conterit, &c.*

111. *Nulla igitur mora, &c.*] Nihil ergo retardaret Novium & Pacuvium captatores, &c.

112. *Illud ebur.*] Elephas, cujus dentes ebur. Metonymia.

maleturque ante Penates
Gallitæ sancta hostia, tantis
Naminibus idonea atque il-
lorum insidiatoribus. Unus
etenim, si permittas sacrifi-
care, de famulorum multitu-
dine singula corpora promit-
tit maxima & speciosissima:
aut servis atque ancillarum
capitibus admovebit fascio-
las. Quod si habet in adi-
bus Iphigeniam quandam
nuptul aptam, illam aris do-
nabit, quamvis haud expe-
ctet clandestinam expiatione-
nem cervæ tragica. Approbo

mem civem, neque testamento confero naves millenas. Enimvero si mortem effugerit agrotus,

Et cadat ante Lares Gallitæ victima sacra,
Tantis digna Deis, & captatoribus horum.
Alter enim, si concedas mactare, vovebit 115
De grege servorum magna, & pulcherrima quæq;
Corpora; vel pueris, & frontibus ancillarum
Imponet vittas; & si qua est nubilis illi
Iphigenia domi, dabit hanc altaribus, etsi
Non sperat tragicæ furtiva piacula cervæ. 120
Laudo meum civem, nec comparo testamento
Mille rates: nam si Libitinam evaserit æger,

ANNOTATIONES.

114 Tantis digna Deis.] Vel Laribus divitum; vel ipsos divites orbos indicat, quos hæredipe-
tæ velut Deos observant & colunt, ut officiis suis velut nassa includant, quod mox dicit Poeta.

Captatoribus horum.] Insidiosus divitum asse-
ctis, ambitiosa observantia hæreditatem orbo-
rum captantibus.

115 Alter.] Pacuvius.

Si concedas.] Si per legem liceat humanas vi-
ctimas sacrificare, ut olim, ultro mactaret & ser-
vos & ancillas, quin & liberos. Humanas olim
victimas variis locis immolari sœtas constat ex
Lactantio, D. August. Item ex Diodor. Plin. & c.
Vide Cœl. Rhodig. l. 13. c. 23. Apud Macrob.
l. 1. Saturn. c. 7. hoc refertur oraculum.

Kai καρὰ δὲ καὶ τῷ πατρὶ πέμψετε ποτα.
Hinc Diti & Saturno humanæ hostiæ; donec
per Italiam veniens Hercules fuisset, ut factis
sacrificiis infausa mutarent; oscillisque Ditem,
Saturnum vero accensis luminibus placarent, quo-
niam vox ποτα, non virum tantum, sed & lumina
significaret, & c. Plin. l. 30. c. 1. ait: Anno ur-
bis 657. Lentulo & Licinio Consulibus, factum
Senatusconsultum ne homo immolaretur: palamq;
ad tempus illud prodigiosa sacra extitisse. Ad-
ditque, non satis estimari posse quantum Romanis
debeatur, qui monstrum sustulere, in quibus homi-
nem occidere religiosissimum erat.

Vovebit.] Pro æri salute devovebit caput
servorum, & horum morte mortem illius redimet.
Sic apud Euripid. Alceſtis pro Admeto con-
juge, Paris ita largientibus, morti se offert. A-
pud Livium Decii, pro Romano exercitu se de-
vovent Diis Manibus. Apud Sueton. Calig. c.
14. non desuere qui depugnatos se pro salute
æri Imperatoris, & capita sua titulo proposito vo-
verunt, & c. Vide Macrob. l. 3. c. 9. Alex. ab Alex.
l. 3. c. 22. & c.

118 Imponet vittas.] Ex more, vittis enim
exornabatur victima cum ad aram immolanda

trahebatur.

Virg. Æn. 2. Sinon aræ destinatus ita loquitur:
Mihî Sacra paravi,

Et falsæ fruges, & circum tempora vittæ.

119 Iphigenia.] Propria filia, qualis illa Aga-
memnonis.

Dabit hanc altaribus.] Sicut Agamemnon
Iphigeniam tradidit Dianæ mactandam. Vide
Euripid. Iphigen. in Aulide, & in Tauris.

Etsi non sperat, & c.] Non sperat substituend-
dam pro filia altaribus admota cervam, ut de
Iphigenia Poëtæ narrant.

120 Tragica.] De quo Tragedias scripsere
Euripid. cit. & c.

121 Laudo meum civem, & c.] Sarcastice.
Sane sapit Pacuvius civis meus, inquit Juvena-
lis, qui ultro facit, quod vix Agamemnon in
animum induxit facere.

Nec comparo testamento, & c.] Testamentum
& hæreditas adipiscenda, res gravis, & pro qua
libenter mactari debeata Pacuvio filii: ut non
ita Græcorum classis mille navibus constans, pro
quibus tamen exolvendis Agamemnon filiam
dedit. Ironice.

122 Mille rates.] Historia patet ex Eurip. cit.
detinebatur in portu Aulidis classis Græcorum
ad Trojanam expeditionem euntium, irata Dia-
na. Tandem ex responso redemptus est ven-
tus & faulta navigatio, oblata ad Dianæ aram
Iphigenia. Quæ tamen per vicariam cervæ
expiationem liberata est, & in Tauricam Cher-
sonesum translata Dianæ Sacra curavit. Virgil.
Æneid. 2.

Sanguine placâstis ventos, & virgine castâ
Libitinam.] Funerum Deam, in cujus æde veni-
debantur ad funus necessaria. Hanc cum Ve-
nere eandem esse, & illinc significari quicquid
gignitur, caducum esse; quod ortus atque inte-
ritus una sit Dea præses, auctor est Plutarchus in
Problem.

Delebi

Delebit tabulas inclusus carcere nassæ,
Post meritum sane mirandum, atq; omnia soli
Forſan Pacuvio breviter dabit. Ille ſuperbus 125
Incedet victis rivalibus. Ergo vides, quam
Grande operæ pretium faciat jugulata Mycenis.
Vivat Pacuvius quæſo, vel Neſtora totum:
Poſſideat quantum rapuit Nero: montibus aurum
Exæquet: nec amet quemquam, nec ametur ab
ullo.

130

neque nllum diligit, neque à quoquam diligatur.

retis custodia implicatus, post
meritum certe admirabi-
e, codices obliterabit, cunctaque
propediem uni fortasse Pacu-
vio largietur. Hic tumidus
ambulavit superatis æmulis.
Cernis igitur quantum labo-
ris præmium offerat Mycenis
sacrificata. Oro vivat Pacu-
vius, etiam Nestoris ætatem
integram; habeat quantum
Nero depradatus est; monti-
bus par aurum accumulet;

ANNOTATIONES.

123 *Delebit tabulas.*] Priores nempe, in qui-
bus hæredes alii scripti erant.

Inclusus carcere nassæ.] Pacuvii captatione ve-
lut nassa irretitus. Alii *Nassam* Medicum ægros
demoni suæ curare solitum comminiscuntur. Quod
minus arridet.

124 *Post meritum sane mirandum.*] Post tot
vota & sacrificia a Pacuvio tam liberaliter, imo-
insidiosè peracta, quibus ille devinctus habetur
dives a morbo liber.

125 *Breviter dabit.*] Brevi codicillo Pacu-
vium ex esse hæredem scribens: vel, paulo
post, ubi convaluerit. Quidam explicant, brevi
manu: sed parum ad rem.

Ille superbus, &c.] Pacuvius exclusus ab hæ-

reditare cæteris competitoribus, jam victor &
dives factus insoleſcet.

127 *Jugulata Mycenis.*] Immolata filia, par
Iphigeniæ filiæ Agamemnonis Regis Mycena-
rum in Peloponneso.

128 *Vivat Pacuvius.*] Imprecatio, ut diutur-
na vita diuturniores faciat ærumnas.

Nestora.] Vide Sat. 10. v. 250.

129 *Quantum rapuit Nero.*] Lege Suet. Neron.
c. 26. & 32. Apud Xiphilin. Jul. Vindex ita loqui-
tur de Nerone ut de universi orbis depradatore.

130 *Nec amet quemquam, &c.*] Quasi
proindeque nullam capiat volup-
tatem ex acquisitis per nefas divitiis.

SATIRA XIII.

INTERPRETATIO.

*Quicquid pravo exemplo
perpetratur, ipsi com-
mittenti maiorem creat. Ea
vindicta prima est, quod
nullus noxius liberatur semet
arbitro, licet Prætoris favor
iniquus urnâ fraudulenta
superaverit. O Calvine, quid
existimas a cunctis judicari
de novo facinore, atque fla-
gitio fidelitatis lasa? Verum
neque ita parvas sortitis es
facultates, ut exigui dam-
ni pondus te obruat. Qua
sustines frequentia cernimus.
Plurimis notum id malum,
jamque vulgare, & è medio
sortis cumulo depromptum.
Dimittamus graviores la-
das. Viri maiorem non
oportet esse iusto vehementio-
rem, neque plagâ grandiorum.* Tu calamitatis licet exigua

EXemplo quodcumque malo committitur,
ipsi
Displicet auctori. Prima est hæc ultio, quod
se
Judice, nemo nocens absolvitur, improba quamvis
Gratia fallaci Prætoris vicerit urnâ.
Quid sentire putas omnes, Calvine, recenti
De scelere, & fidei violatæ crimine? Sed nec
Tam tenuis census tibi contigit, ut mediocris
Jacturæ te mergat onus: nec rara videmus
Quæ pateris. Casus multis hic cognitus, ac jam
Tritus, & e medio fortunæ ductus acervo.
Ponamus nimios gemitus. Flagrantior æquo
Non debet dolor esse viri, nec vulnere major.
Tu quamvis levium minimam exiguamque
malorum

ANNOTATIONES.

1 *E*Xemplo quodcumque, &c.] Calvinum dene-
gato deposito merentem consolatur, ass-
ritque ultrice conscientia improbos plecti, ita
volente Deo ac providente.

2 *Displicet auctori.*] Nam torquetur animus
sceleris tibi conscius, occultasque dat pœnas.

3 *Improba quamvis, &c.*] Quamvis absolutus
sit per Judicem corruptum, atque tutorio, ut
aiunt, atramento.

4 *Viceris urnâ.*] Vicerit accusatorem, mutante
vel amovente ex urna Prætoris contra leges suf-
fragia Judicum in ea conjecta. Cic. ad Q. fr-
trem: *Senatorum urna copiose absolvit.* Quippe in
urnam seu cistam missi in consilium Judices con-
jiciebant tabellas ceratas sententiam continentem,
scripta seu notata littera: A. absolutionem, C.
condemnationem indicabat. Judices quoque Præ-
tore vel edebantur, vel fortè legebantur ex tabe-
lis in urnam conjectis: hinc Cicero pro Milone.
*Neg; vero, quod nonnulli dicunt se crevit in ju-
dicibus legendis amicos meos.* Multis igitur modis
poterat Quæstor seu Prætor Reo favere, præter-
tas & jus. Vide Sigon. de Judic. l. 2. c. 22.

Urna.] Alii legunt, *Urnâ fallacem*; alii,
fallacis Prætoris vicerit urnam.

5 *Quid sentire putas, &c.*] Ejusmodi perfidum
omnes execrantur: & hæc altera ultio est; &
secundum consolationis argumentum.

Calvine.] Is fuit amicus Juvenalis. Poëtam
mediocrem extitisse innuit Martialis, ubi
ait:

Æquales scribit libros Calvinus, & Umber:

Æqualis liber est, Critice, qui malus est.

Recenti.] Alii legunt, *vetenti*, id est, negati
depositi.

6 *Fidei violatæ crimine?*] Ab eo qui depositum
negat ac retinet, duplex crimen patrat. Inju-
stus est qui aliena possidet: perfidus, qui non
reddit quod redditurum se juraverat. Cicero
pro Roscio Amerino: *Perditissimi est igitur ho-
minis, simul & amicitiam dissolvere, & fallere
eum qui laesus non esset nisi credidisset.*

Sed nec tam tenuis, &c.] Tertium consolat-
ionis argumentum, quod sit mediocris Calvino
jactura decem sestertiorum.

8 *Nec rara videmus.*] Quartum, solatii genus,
socios habuisse malorum.

10 *E medio fortuna ductus acervo.*] Non e
summo: id est, non e raris & gravioribus
infortuniis.

Particulam vix ferre potes spumantibus ardens
Visceribus, sacrum tibi quod non reddat amicus 15
Depositum. Stupet hæc, qui jam post terga reliquit
Sexaginta annos Fonteio Consule natus?
Annihil in melius tot rerum proficis usu?
Magna quidem sacris quæ dat præcepta libellis
Victrix Fortunæ sapientia. DICIMUS autem
Hos quoque felices, qui terre incommoda vitæ, 21
Nec jactare jugum vita didicere magistra.
Quæ tam festa dies, ut cesset prodere furem,
Perfidiam, fraudes atq; omni ex crimine lucrum
Quæsitum, & partos gladio vel pyxide nummos? 35
RARI quippe boni: numero vix sunt totidem, quot
Thebarum portæ, vel divitis ostia Nili.
Nona ætas agitur, pejoraque sæcula ferri

quodvis nefas comparatum, atque opes acquisitas ense, aut vasculo? Pauci enim sunt probi; vix numero tot exstant, quot Thebarum portæ, aut abundantis Nili ora. Nona ætas ducitur, ac tempora ferreo sæculo deteriora.

parvulam ac mediocrem partem agere sustinere vales, astuantibus intimis effervescent, quoniam familiaris haud tibi restituit religiosum creditum. An ista miratur qui à dorso dimisit annos sexagenos, sub Fonteii Consulatu genitus? Nihilone magis sapiens ex tot negotiorum experientia? Sortem profectò domat grandis Philosophia, qua documenta sanctis codicibus tradit: ac eos etiam beatos vocamus, qui vita arumnas pati, & jugum non excutere erudiente vitâ sunt edocti. Quanam dies ita solennis, qua non deprehendat latrocinia, fallacias, dolos, & quæstum per

ANNOTATIONES.

14 *Spumantibus ardens visceribus.*] Fervente ac despumante bili, indignatione, iracundia.

15 *Sacrum.*] Ob sacramentum & iurjurandum, cuius Divi testes.

16 *Stupet hæc, qui, &c.*] An ejusmodi fraus mira videri debet homini rerum perito atque annos nato sexaginta?

17 *Fonteio Consule.*] Luc. Fonteius Capito cum C. Vipfano Consul fuit, Plin. test. lib. 7. cap. 20. Ex hoc loco demonstratur pervenisse Juvenalem ad Adrianum Imperatorem. Enimvero Satira hæc scripta sexaginta annis post Consulatum L. Fonteii, seu post natum eo Consule Calvum, ad quem Satiram hanc Juvenalis inscribit. Atqui tempus illud incidit in Imperium Adriani. Vixit igitur & scripsit Poëta noster sub eo Imperatore: attigitque annum urbis octingentesimum septuagesimum secundum, ut diserte concludit Just. Lipsius Epistol. Quæst. Lib. 4. Epist. 20.

19 *Sacris.*] Est enim Philosophia *Donum inventumque Deorum*, Cicero Tusc. 1. n. 64.

20 *Victrix Fortuna sapientia.*] Sat. 10. v. 52. Democritus Fortunæ minaci mandat laqueum mediumque ostendit unguem.

21 *Hos quoque felices.*] Non tantum sapientes, adeoque felices sunt qui Philosophiæ Moralis imbui præceptis fortunam vincunt, sed & ii qui longo usu & experientia, sapere, sortisque minas contemnere didicerunt.

22 *Nec jactare jugum.*] Qui non ferunt impatiens vitæ incommoda, malaque omnia, quibus homines sunt obnoxii.

25 *Pyxide.*] Veneno, quod in pyxide condebatur. Metonymia.

26 *Rari quippe boni.*] Alludit ad Sapientum numerum. Hi septem tuere, sicut septem Nili ostia, & septem portæ Thebarum: ut bene notat vetus Schol.

27 *Thebarum.*] Boeotiarum nempe: nam Ægyptiæ Thebæ portas centum habuisse jactantur.

Divitis ostia Nili.] Multa sunt ea: verum celeberrima septem enumerantur, Strab. lib. 17. & Plin. lib. 5. cap. 10. proximum Alexandriæ Canopicum, deinde Bolbitinum, Sebenniticum, Phatniticum, Mendelicum, Taniticum, Pelusiacum. Hinc Nili septemgemina ostia Virgilio Æneid. 6. septemflua Ovidio Metamorphos. 15. *Dives* autem hic vocatur, quia sua exundatione Ægyptum dirat. Vide quæ annotavi Sat. 6. v. 83 ad vocem, *Nilum*.

28 *Nona ætas.*] Quatuor ætates Latini statuebant, ut patet ex Ovidio Metamorphos. 1. At Græci octo, quot sunt metalla, nempe, Auream, argenteam, electream, æneam, cupream, stanneam, plumbeam, ferream. Nona igitur ætas istis omnibus pejor quæ? An lutea? Sunt quibus hæc interpretatio non arridet, sed nec ea lectio: legunt igitur, *Nunc ætas agitur, &c.* Isaac Vossius octo illas ætates credit appellatas a cæli regionibus, quas octo faciebant Pythagorei: nonam vero, de qua hic, a Tellure denominatam opinatur; in Libello de Sibyll. Oraculis, Oxoniæ nuper edito, cap. 5. alibi jam. cit.

Temporibus;

quorum crimini appellatio-
nem non reperit ipsa natura,
neque ab ullo metallo imposu-
it. Nos invocamus opem
hominum ac Deorum, tanta
vociferatione; quantâ Fessi-
dium perorantem extollit cla-
mosa sportula. Fave vetule
bullam promerite, an ignoras
quanta sint illecebra nummo-
rum alterius? Ignoras quan-
tos excitet cachinnos plebi tua
simplicitas, quando exposcis
ab aliquo ne fidem fallat, co-
gitetque nonnullos esse Deos
in quibusdam sanis atque al-
taribus rubris? Eo modo
pridem agebant Aborigines,
antequam Saturnus extorris
relictâ corona rusticam fal-
cem acciperet; tunc quando
Juno erat adolescentula, atque
Jupiter hucusque privatus in speluncis Ida latebat. Deorum epula
supra nebulas nulla tunc erant: neque juvenis Trojanus, neque pulcra Herculis conjux

Temporibus; quorum sceleri non invenit ipsa
Nomen, & a nullo posuit natura metallo. 30
Nos hominûm Divumque fidem clamore ciemus,
Quanto Fessidium laudat vocalis agentem
Sportula. Dic senior bulla dignissime, nescis,
Quas habeat Veneres aliena pecunia? Nescis
Quem tua simplicitas risum vulgo moveat cum
Exigis a quoquam ne pejeret, & putet ullis 36
Esse aliquod Numen templis, aræque rubenti?
Quondam hoc Indigenæ vivebant more, prius quam
Sumeret agrestem posito diademate falcem
Saturnus fugiens: tunc cum virguncula Juno, 40
Et privatus adhuc Idæis Jupiter antris.
Nulla super nubes convivia Cœlicolarum,
Nec puer Iliacus, formosa nec Herculis uxor

A N N O T A T I O N E S.

31 *Nos hominum Divumque fidem, &c.*] Sci-
licet præ stupore velut ad rem novam exclama-
mus, cum tot scelera grassari videmus. Verum
quid aliud ferre potest sæculum pessimum, ætas,
inquam, nostra ferrea deterior?

Hominum Divumque fidem.] Vulgaris apud
Comicos exclamatio.

32 *Quanto Fessidium laudat, &c.*] Quantum
edunt clamorem clientes mercede conducti, &
sportula invitati ad tollendas voces, pulchre bene,
veste, dum agit in foro & causam perorat Fes-
sidius. Sic enim Caulidici, Poetæ, Histriones,
recitaturi conducebant homines qui dicentibus
acclamarent, ac populo præirent ad applauden-
dum atque approbandum. Horat. Lib. 1. E-
pist. 19.

*Non ego ventosa plebis suffragia venor,
Impensis canarum, & trita munere vestis.*

Vide Plin. Lib. 2. Epist. 14. ubi conductos ejus-
modi laudatores exagitat, vocatque *Laudicenos*,
redemptos mancipis auditores actoribus similes, qui
ternis denariis ad laudandum trahantur. Et ta-
men crescit indies illa faditas, inquit: in media
basilica sportula dantur palam ut in triclinio: tan-
ti constat, ut sis discretissimus: hoc pretio subsellia
implentur, hoc infiniti clamores commoventur. . .
Primus hunc morem induxit Licinius, ut audito-
res corrogaret, &c.

33 *Sportula.*] De hac fuse Sat. 1. ad v. 95.
& seq.

Bulla dignissime.] O Calvine, in senio quasi
repuerascens, (Erat enim bulla puerorum infig-

ne, ut notabo ad Pers. Sat. 5. v. 31.) an adeo
rerum imperitus es? Salsissima undequaq; ironia.

35 *Cum exigis a quoquam, &c.*] Adeo bardus
es, ut fidem exigas, cum perjurio aliaque faci-
nora invaluerunt. Ironia.

37 *Esse aliquod numen.*] Quasi dicat, imperiti
dum taxat jam verentur Deos perjuriorum vin-
dices.

Aræque rubenti.] Vel igne, vel sanguine, in
sacrificiis.

38 *Indigenæ.*] Veteres illi Italiæ populi, ibi-
dem nati, innocentiam colebant, aurea quidem
ætate, cum Saturnus regnabat, nondum vero
Jupiter. Sat. 6. v. 15. & seq.

39 *Falcem.*] Dicitur enim Saturnus Agricul-
turam docuisse, institutionem furculorum, &c.

40 *Saturnus fugiens.*] Regno Cretenfi pulsus
a Jove filio, & in Italiam veniens.

41 *Adhuc Idæis Jupiter antris.*] Cum Jupiter
in Ida Cretenfi monte puer aleretur, clam Satur-
no patre, ne ab eo voraretur; ex passione cum
Titano fratre inita. Nota fabula. Vide Cic. 2.
de Nat. Deor. n. 63. & seq. ubi de Saturno &
Jove. Et Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 21.
ubi mythologia Saturni filios devorantis expli-
catur.

43 *Puer Iliacus.*] Ganymedes, de qua Sat.
5. ver. 59.

Herculis uxor.] Hebe Jovis ac Junonis filia,
Juventutis Dea, nupta Herculi. Hæc autem pri-
mo, & postea Ganymedes Deorum pocillatores
dicuntur. Vide Cic. Tusc. 1.

Ad cyathos; & jam ficcato nectare tergens
Brachia Vulcanus Liparæâ nigra tabernâ. 45
Prandebat sibi quisque Deus, nec turba Deorum
Talis, ut est hodie; contentaque sidera paucis
Numinibus miserum urgebant Atlanta minori
Pondere. Nondum aliquis fortitus triste profundi
Imperium, aut Sicula torvus cum conjuge Pluton. 50
Nec rota, nec Furia, nec saxum, aut vulturis atri
Pœna; sed Infernis hilares sine Regibus Umbræ.
Improbis illo fuit admirabilis ævo.
Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
Si juvenis vetulo non assurrexerat; & si 55
Barbato cuicumque puer; licet ipse videret

ad scyphos eis porrigendos; atque Vulcanus epoto jam nectare detergens brachia atra ex officinâ Liparæa. Singula Numina privatim cenabant; neque multitudo Numinum tanta, sicut nunc exstat; & Cælum paucis Diis contentum leviori onere premebat infortunatum Atlantem. Nullus adhuc sorte adeptus erat regnum maris tristificum, vel trux Pluton cum uxore Sicula. Non erant rota, neque Furia, neque lapis, vel nigri vulturis supplicium: verum lati Manes absque Tyrannis Inferorum. Eo sæculo malitia stupenda

erat. Illud putabant ingens crimen, ac nece expurgandum, si adolescens seni, ac si juvenis cuivis barbato non assurrexisset, quamvis ipse in adibus

ANNOTATIONES.

44 *Siccato nectare tergens, &c.*] Necdum Vulcanus, post haustum in cælo nectar, detersisque brachiis, demigrabat ad officinam Liparæam: vel necdum Vulcanus nigra e fornace & camino brachia detergens, Deorum accumbebat mensæ, & nectar potabat.

Nectare.] Quæ Deorum potio est. Cic. de Nat. Deor. 1. n. 11. 3. *Potus nectar, ambrosiam, epulas comparant: & aut Juventutem, aut Gany-medem pocula ministrantem.* Apul. Metamorphol. 6. *Tunc poculum nectaris Jovi quidem suus pocillator ille rusticus puer, ceteris vero Liber ministrabat.* Athen. lib. 2. cap. 2. refert circa Lydiæ montem Olympum Nectar a quibusdam præparari vino, favis, ac floribus bene olentibus in unum commixtis. Ibid. ex Anaxandride, cibus Deorum nectar, potus ambrosia est, ac contra Homerus, &c. Macrobi. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 12. ait cognitionem purissimam atque altissimam nectar vocari, credique esse potum Deorum. Vide Cæli Rhodig. lib. 7. cap. 13. Item lib. 9. cap. 14. ubi contemplationis præmium ambrosiam, emanans autem exinde gaudium nectar, quod & immortalitatem significat, intelligendum recte asserit Festus Pomp. *Quod vixit et Græcis, inquit, Latinis murrina est, prædalcis & ipsa potio.*

45 *Vulcanus.*] Igni præsidere, & Deorum arma fabricare Vulcanum: hinc & loca omnia ignes eructantia tenere, & in iis officinas habere fabulantur.

Liparæa.] Siciliæ adjacent Insulæ septem Liparææ, quæ & *Æolia*, & *Vulcania*. Harum una proprio nomine vocatur, *Vulcania*, quæ ignes emittit: ad istam sane respicit Juvenalis, cum *Liparæam* Vulcani tabernam dicit. Vide

Satir. 1. ver. 8. & Satir. 10. ver. 132. ibid. Annot.

46 *Turba Deorum.*] Præclare Ethnicorum superstitio hic deridetur.

48 *Atlanta.*] Quem fingunt humeris Cælos portare. Vide Sat. 11. ver. 24.

49 *Nondum aliquis fortitus, &c.*] Orbis Imperium nondum inter se diviserant Saturni filii: nondum Jupiter Cælum, Mare Neptunus, Inferos Pluto sorte obtinuerant.

50 *Sicula.*] Proserpina Cereris filia, quam in Sicilia rapuit Pluto, & matrimonio sibi copulavit.

51 *Nec rota.*] Nondum rotæ innexus torquebatur Ixion, ob ejus petulantiam adversus Junonem.

Nec Furia.] Nullæ tunc scelerum ultrices: Alecto, Tisiphone, Megæra, Noctis & Acherontis filiæ: quibus conscientie stimuli significuntur.

Nec saxum.] Necdum Sisyphus ob latrocinia plestebatur, volvendo saxo additus.

Aut vulturis, &c.] Neque tunc vultur Jovis ille minister depalcebatur jecur aut Tiryi, quod Latona vim inferre tentasset, aut Promethei, quod ignem Cælo subreptum in terras detulisset.

52 *Infernis sine Regibus.*] Sine Plutone Rege, sine Judicibus Æaco, Rhadamantho, Triptolemo.

53 *Improbis illo fuit admirabilis ævo.*] Mirabile fuit, si quiseo tempore improbus inveniretur.] Ita vetus Schol.

55 *Si juvenis vetulo non assurrexerat.*] Si adveniente seniore junior honoris causa non surrexisset.

Plura

Plura cerneret fraga, cum-
losque glandium ampliores.
Adeo veneratione dignum
erat superare quatuor annis,
& prima pubes tam aequalis
sancta senectuti. Jam si
familiaris non negaverit
creditum; si restituat crum-
menam antiquam cum inte-
gra æruginè, portentosa fide-
litas videtur, dignaque E-
truscorum commentariis, &
quam oporteat expiare ovicula
coronata. Si virum eximi-
um & incorruptum video,
prodigium illud confero infanti bifor-
mi, vel miris piscibus sub aratro repertis, atque prægnanti mula;

Plura domi fraga, & majores glandis acervos.
Tam venerabile erat præcedere quatuor annis,
Primaque par adeo sacræ lanugo senectæ.
Nunc si depositum non inficietur amicus, 60
Si reddat veterem cum tota æruginè follem,
Prodigiosa fides, & Tuscis digna libellis,
Quæque coronata lustrari debeat agna.
Egregium sanctumque virum si cerno, bimembri
Hoc monstrum puero, vel mirandis sub aratro 65
Piscibus inventis, & fœtæ comparo mulæ;

ANNOTATIONES.

57. *Plura domi fraga.*] Licet ipse domi opu-
lentior foret. Nam divitiæ in fragis & glande
numerabantur, inquit vetus Schol. Legunt alii,
farra: at quamvis veterum Romanorum fru-
galitatem commendet, quod frequentior apud
eos pulvis usus, quam panis fuerit, ut ait Valer.
Max. l. 2. c. 5. & nos alibi notavimus, tamen
hic ubi sæculi aurei mentio est, videtur magis
ad rem vox *fraga*, quia tunc solis fructibus
atque herbis victitabant.

Fraga.] Plin. lib. 21. c. 15. scribit, *Herbis*
sponse nascentibus pro cibo usus gentium plerisque;
maximè vero Egyptum, frugum quidem ferti-
lissimam, sed ut propè sola iis cavere possit: tan-
ta est ciborum ex herbis abundantia. In Italia qui-
dem paucissimas novimus, inquit, *fraga*, &c.

Glandis.] Plin. l. 16. in Proem. ait, *Glandi-*
feras arbores primò vidit aluisse mortalium: c. 3.
perpetuum iis honorem apud Romanos fuisse. c. 5.
Opes esse nunc quoque multarum gentium glandes,
moli in farinam, ac in panis usum pissari: quin
& hodieque per Hispanias adhiberi secundis men-
sis. Per glandem etiam quodlibet fructuum genus
hic fas est intelligi, nostro quidem iudicio.

58. *Tam venerabile erat, &c.*] Val. Max. l. 2.
c. 1. *Senectuti juvenis*, inquit, *ita cumulatum*
& circumspèctum honorem reddebat, tanquam ma-
jores natu adolescentium communes patres essent.
Quocirca juvenes Senatus die, utique aliquem ex
Patribus Conscriptis, aut propinquum, aut pater-
num amicum ad Curiam deducebant: affixiq; val-
vis expectabant, donec reducendi etiam officio fun-
gerentur. Et postea, invitati ad cenam diligenter
quærebant quinam ei convivio essent adfuturi, ne
senioris adventum discubitu præcarrerent; subla-
taque mensa priores consurgere & abire patiebant-
ur, &c. Gell. l. 2. c. 15. pariter loquitur: *Apud an-*
tiquissimos Romanorum, inquit, neque generi, neque
pecunia præstantior honos quam ætati tribui soli-
tus; majoresque natu a minoribus colebantur, ad
Deum propè & parentum vicem. Atque in omni loco,
inquit, omni specie honoris priores potioresque habiti. A
convivio quoque, ut scriptum est in antiquitatibus,
seniores a minoribus domum reducebantur. Eum-

que morem accepisse Romanos a Lacedæmoniis tra-
ditum est, apud quos Lycurgi legibus major rerum
omnium honos majori ætati habebatur.

59. *Primaque par, &c.*] Id est, tam vene-
rabilis prima lanugo propè ut ipsa sacra & vene-
randa senectus. Legunt alii, *pars*, id est, vene-
rabantur ipsam primam lanuginem velut se-
nectutis futuræ partem.

61. *Cum tota æruginè.*] Si reddat pecuniam
dudum sibi commissam, quam nec viderit, aut
contrectarit, nec sacculo moverit: unde con-
traxerit æruginem illa præ vetustate.

62. *Tuscis digna tabellis.*] Sive ut in eis inscri-
batur, sive ut ex eorum præscripto expietur velut
prodigium, ac lustratur cæsa victima ex more
coronata feris ac floribus. Vide quæ notabo ad
Perf. Sat. 2. v. 26. & seq. C. de Divin. 2. a-
ruspiciæ originem Etruscis attributam, ejusque
observationes egregiè fugilat, n. 50. & seq.

64. *Bimembri puero.*] Prodigioso, membra
duplicita habenti, v. g. duo capita: vel bifor-
mi, ut si fuerit semibos, semiequus; quales Mino-
taurus, Centauri.

65. *Mirandis.*] Legunt alii, *miranti*: erit-
que hypallage; pro agricola mirante.

66. *Piscibus.*] Hi quippe duntaxat in aquis
vivunt ac reperiuntur: mirum ergo & porten-
tosum, si sub aratro terram scindente occurrant.

Fætæ comparo mulæ.] Cic. cit. mox sic habet:
Utrum igitur cum concepit mula, an cum peperit,
ostentum est? Conceptio contra naturam fortasse:
sed partus propriè necessarius. Etenim 61. Sapius
mulam peperisse arbitror, quam sapientem fuisse.
Plin. l. 8. c. 24. *Observatum est*, inquit, *et duobus*
diversis generibus nata tertii generis fieri, & neu-
tri parentum similia esse, eaque non gignere qua
sunt ita nata, in omni animalium genere: idcirco
mulas non parere. Est in Annalibus nostris, pepe-
risse sæpe; verum prodigii loco habitum. Theophras-
tus vulgo parere in Cappadocia tradit: sed esse id
animali sui generis. Plut. de Placit. Philos. l. 5.
c. 14. mulas esse steriles refert, quod earum vul-
va non se pandat: vel quod sic exilis, arcta, de-
missa; idque patere dissecando earum corpus.

Sollicitus tanquam lapides effuderit imber,
Examenque apium longa confederit uva
Culmine delubri, tanquam in mare fluxerit amnis
Gurgitibus miris, & lactis vortice torrens. 70
Intercepta decem quereris sestertia fraude
Sacrilega. Quid si bis centum perdidit alter
Hoc arcana modo: majorem tertius illa
Summam, quam patulæ vix ceperat angulus arcæ?
Tam facile & pronū est Superos contemnere testes,
Simortalis idem nemo sciat. Aspice quanta 76
Voce neger: quæ sit ficti constantia vultus.
Per Solis radios, Tarpeiaque fulmina jurat,
Et Martis frameam, & Cirrhæi spicula Vatis;
Per calamos Venatricis, pharetramq; Puellæ, 80
Perque tuum, pater Ægæi Neptune, tridentem.
Addit & Herculeos arcus, hastamque Minervæ,
Quidquid habent telorum armamentaria cœli.

tricus, & per tuam fusciam, Neptune Ægæi parens. Adjungit etiam arcus Herculis atque lanceam Palladis; & quæcumque arma sunt in cœlesti arce.

anxius quasi saxi depluerit;
atque examen apum oblongi
ralemi torma constiterit in
templi vertice; quasi flumen
ad mare decurrerit aquis
mirabilibus, & lacteo ma-
nans gurgite. Conquereris
erepta dolo sacrilego decem
sestertia. Quid si alius ea
ratione amisit ducenta clam
deposita: tertius vero gran-
diorem hac Summam, quam
vix continebat angulus im-
pleta cista? Adeo promptum
ac proclive est Deos conscios
spernere, quando nullus homo
idipsum novit. Cerne qua
vociferatione inficietur: qua-
lis sit faciei simulata fir-
mitas. Affirmat per Solis
jubar, & fulmina Tarpeia;
& Martis hastam, & tela
Cirrhæi Vatis, per sagittas
& pharetram Virginis Vena-

ANNOTATIONES.

67. *Sollicitus tanquam.*] Tanquam de por-
tento, quo aliquid indicitur; vel quod sit pro-
curandum expiandumque, ad averruncanda
quæ portendantur mala.

Lapides effuderit imber.] Id crebrò legitur ac-
cidisse apud Liv. Val. Max. l. 1. c. 6. in prodi-
giis numerat: in Piceno lapidibus pluuisse: Cerites
aquis sanguine mistas fluxisse, &c. Vid. Plin. l. 2.
c. 58. & l. 31. c. 1. Alex. ab Alex. l. 5. c. 27.

68. *Examenque apium longa, &c.*] Si con-
nexæ pedibus apes glomeratumque examen in-
pendentis uvæ speciem fuerint ad frondentis ar-
bulculæ ramum, aut alibi, Βοτρυδιον vocat Hom.
Iliad. B. Hinc Virgil. Georg. 4. in fine.

— Jamque arbore summa

Confluere, & lentis uvam demittere ramis.
Plin. lib. 11. cap. 17. Tunc ostenta faciunt a-
pes, uva dependente in domibus templisque, sæ-
pè expiata magnis eventibus.

70. *Gurgitibus miris.*] Portentosis, v. g. atris,
sanguineis, lacteis. Cic. de Divin. lib. 2. n. 58.
*Sanguinem pluuisse Senatui nunciatum est: Atra-
tum etiam fluvium fluxisse sanguine, &c.* Tit.
Liv. l. 24. c. 10. Prodigia multa refert, inter
quæ, Mantua stagnum effusum Mincio amni,
cruentum visum: sanguine pluuisse in foro Boario,
&c. Valer. Max. cit. Cerites aquas sanguine
mistas fluxisse, Plin. cit. lib. 2. cap. 56. lacte &
sanguine pluuisse ait.

71. *Sestertia.*] Vid. Sat. 1. v. 92. Annot.

73. *Arcana.*] Arcanæ fidei credita, sine ul-
lis testibus.

78. *Tarpeiaque fulmina.*] Jurat per fulmen
Jovis, qui in rupe Tarpeia seu Capitolina ta-
num habebat.

79. *Frameam.*] Quidam interpretantur gla-
dium ancipitem, alii, hastam. Cornel. Tacit. de
Moribus Germanorum, sic habet: Rari gladiis
aut majoribus lanceis utuntur. Hastas, vel ipso-
rum vocabulo, frameas gerunt, angusto & brevi
ferro, sed ita acri & ad usum habili, ut eodem
telo, prout ratio poscit, vel eminns pugnent, &c.
Cœl. Rhodig. l. 21. c. 18. Acinaces, inquit, ha-
sta Persica, gæsa propria sunt Gallorum tela, sa-
rissa Macedonum, framea Germanorum.

Cirrhæi Vatis.] Apollinis, qui religiose co-
lebatur in Cirrha Phocidis oppido, & in proxi-
mis Delphis oracula & responsa dabat.

80. *Calamos Venatricis.*] Per Dianæ sagittas,
quam ob virginitatis studium aiunt silvas cole-
re, & venationi indulgere. Vide Cic. de Nat.
Deor. 3. Virgil. Eclog. 3.

Daphnidis arcum fregisti & calamos.

81. *Ægæi.*] Ægæus Neptuni erat filius, The-
sei pater: Athenis regnavit; nomen dedit Æ-
gæo mari, cum in illud se præcipitasset.

82. *Herculeos arcus.*] Fatalia nempe arma, si-
ne quibus expugnari Troja non potuit. Hercu-
lem aiunt in Oëta morientem Philocteti comiti
reliquisse arcum & sagittas Hydræ cruore seu
felle tinctas. Vide Sophocl. Philocter.

Hastamque Minervæ.] Græci Palladem vo-
cant à πάλῳ, vibrare; quodd sit Dea bellicosa,
& hastam teneat, & eam quatere videatur.

Si

Quod si ille est etiam parens, manducem, ait, aqua coctum deplorandi filii caput aceto Ægyptio perfusum. Nunc reperiantur qui universa at tribuant fortuitis sortis eventibus, atque nullo gubernatore orbem agi putent, Natura versante vicissitudines & diei & anni: & eam ob rem quæstus aras atque altaria sine metu. Alter invenitur qui timet ne animadversio succedat sceleri: is credit extare Numina, atque falsum jurat, sic verò apud se cogitat: quod placuerit statuat Isis de nostro corpore, & iracundo crepitaculo meos oculos percutiat, ut etiam excæcatus conservem pecuniam quam inficior. Et phthisis, & fatentis vomica, & tibia mutila sunt-ne tanti putanda? Neque Ladas inops ambigat exoptare divitem podagram, si quidem non opus habet Anticyra, nec

Si vero & pater est, comedam, inquit, flebilenati Sinciput elixi, Pharioque madentis aceto. 85
Sunt qui in Fortunæ jam casibus omnia ponant, Et nullo credant mundum rectore moveri, Natura volvente vices & lucis, & anni; Atque ideo intrepidi quæcunque altaria tangunt. Est alius metuens ne crimen poena sequatur. 90
Hic putat esse Deos, & pejerat, atque ita secum; Decernat quodcumque volet de corpore nostro Isis, & irato feriat mea lumina sistro, Dummodo vel coecust teneâ, quos abnego, nummos. Et phthisis, & vomicae putres, & dimidium crus 95
Sunt tanti? Pauper locupletem optare podagram Ne dubitet Ladas, si non eget Anticyra, nec

ANNOTATIONES.

84 Si vero & pater est.] Quod si ille depositi interceptor ac defraudator filios habeat, non veretur ita jurare, ac pejerare; si quid alienum habeo, contingat mihi quod Thyeesta olim, cui frater Atreus proprios filios nefcienti edendos appoluit.

85 Pharioque madentis aceto.] Quo solet condimento comedi vervecis caput. Porro Ægyptium acetum laudatur apud Athen. lib. 2. cap. 26. Et Martial. Lib. 13. Epigram. 122.

Amphora Niliaci non sit tibi vilis aceti. Pharos enim Ægypti Insula, de qua Sat. 6. v. 83. Metonym. Ægyptum indicat.

86 Sunt qui Fortuna, &c.] Quidam ut pejerent, & poenæ metu se liberent, negant Deos esse, cum Diagora & alii, quos Tullius de Nat. Deor. 1.2.n.44. ita perstringit: *Esse Deos ita perspicuum est, ut qui neget, vix eam sanam mentis existimet.*

87 Nullo credunt mundum rectore moveri.] Alterum genus hominum, qui cum Epicuro Deos quidem esse putant, sed res humanas curare negant: & hos egregie refellit Cicero lib. de Natura Deorum.

88 Natura volvente vices.] Errabant nimirum illi Naturam a Deo separantes. Unde Senecam velut Stoicorum sapientissimum laudat Laëtantius, quod is intellexerit, Naturam aliud nihil esse quam Deum. Tullius cit. de Natura Deorum, 1.2. n. 128. *Intelligamus nihil horum esse fortuitum, sed hac omnia esse provida solertisque Natura, &c.*

89 Altaria tangunt.] Qui jurabant, Deorum tangebant altaria. Virgil. Ænid. 12.

Tango aras: medios ignes & Numina testor.

90 Est alius metuens, &c.] Tertium hominum genus, qui vindices Deos timent: Verum alterutrum sibi spondent, & se ita consolantur:

aut me ulciscetur Deorum Numen cito, aut tarde: si tardent Dii, torte effugiam: quod si perjurii repetant a me poenas, & solvam, alicui obnoxius morbo & incommodo, tum etiam malim ægrotare, & dives esse.

93 Isis.] Ægyptiorum Dea, de qua nos abunde Sat. 6. Hanc opinabantur perjuris infestam, & præsentem poenam irrogare, cæcitate. Ovid. de Ponto. Lib. 1. Eleg. 1.

Vidi ego linigera Numen violasse fatentem Isidis, Isiacos ante sedere focos.

Alter ob hanc similem privatus lumine culpam, Clamabat media se merrisse via.

Vide Pers. Sat. 5. v. 186. & ibid. Annot.

95 Phthisis.] Macies, tabes lenta.

Vomica.] Apostemata, ulcera putrida & maligna, abscessus, quos vocat Galen.

96 Sunt tanti.] Ut non eligantur ea cum opibus, potius quam paupertas cum sanitate.

Locupletem podagram.] Cum divitiis conjunctam ægritudinem corporis ne dubitet quis optare, si mente sanus est.

97 Ladas.] Isæpe victor in Olympicis agilitate pedum clarus. Ejus meminit Pausan. in Corinth. Cic. ad Heren. 4. Marr. 1. 10. Epig. 100.

Si non eget Anticyra.] Quidam explicant: modo morbus ille articularis non sit inveteratus, cui curando opus sit helleboro, & perito Medico. Nam certe ex Plin. 1.25. c. 5. *Helleborum medetur podagricis.* Verum ego malim cum aliis interpretari sic: Ladas si sapit, si non eget helleboro, quo etiam insanientes curantur, ex Plin. ibid. certe debet malle dives esse cum podagra, quam sua pedum celeritate in Olympicis cursu vincere & coronari, atque mox esurire & cum fame luctari.

Archi-

Archigine. Quid enim velocis gloria plantæ
Præstat, & esuriens Pisææ ramus olivæ?
Ut sit magna, tamen certe lenta ira Deorum est.
Si curant igitur cunctos punire nocentes, 101
Quando ad me venient? Sed & exorabile Numen
Fortasse experiar. Solet his ignoscere. Multi
Committunt eadem diverso crimina fato;
Ille crucem pretium sceleris tulit, hic diadema. 105
Sic animum diræ trepidum formidine culpæ
Confirmant. Tunc te sacra ad delubra vocantem
Præcedit, trahere imo ultro advexare paratus.
Nam cum magna malæ superest audacia causæ,
Creditur a multis fiducia. Mimium agit ille, 110
Urbani qualem fugitivus scurra Catulli.
Tu miser exclamas, ut Stentora vincere possis,
Vel potius quantum Gradivus Homericus: Audis,

præstat, qualem sannio fugax Catulli faceti. Infelix tu vociferaris adeo ut Stentora superare queas,
imò vero sicut Mars apud Homerum; auscultas ea,

Archigine. Nam quid conferre
honus celeris pedis, atque fa-
melicus furcibus olivæ Pisææ?
Etsi gravis sit Numinum
ultio, at profectò sera est.
Ergo si noxios omnes plectere
satagant, ecquando ad me
pervenient? At forte Deos
quoque sentiam placabiles.
Istis indulgere consueverunt.
Variâ sorte plurimi paria
scelera perpetrant. Hic faci-
noris mercedem nactus est
patibulum, iste coronam. Ita
mentem atrocis noxæ metum
paventem roborant. Tum te
ad sanctas ades invitantem
antececit, promptus etiam
sponte deducere, & agitare.
Etenim quando improba
causa ingens impudentia
præstò est, fiducia a pluribus
existimatur. Is histrionem

ANNOTATIONES.

98 Archigine.] Perito quovis Medico, ad ve-
nam in media fronte scindendam, quo deliri &
furiosi sanantur. Vide Sat. 6. v. 46. & 236.

Quid enim velocis, &c.] Quid prodest agilitate
pedum valere, ut nobilis ille Cursor Ladas, si,
pariter ut ipse, postea sis inops?

99 Etsuriens Pisææ ramus olivæ.] Quod etiam
juvat oleagina corona Ladæ pauperi & famelico
toties delata, apud Pisam urbem Peloponnesi, ubi
quinto quoque anno Olympici Ludi agebantur?

100 Lenta ira Deorum.] Valer. Maxim. l. 1.
c. 1. Lento gradu ad vindictam sui divina pro-
cedit ira: sed tarditatem supplicii gravitate com-
pensat. Vide Plut. de tarda Numinis vindicta.

103 Solet his ignoscere.] An perjuriis, non tam
in Numinis contemptum, quam ad pecuniam
habendam factis? An, his, id est, quibusdam
pejorantibus?

105 Ille crucem pretium sceleris tulit, hic dia-
dema.] Si quidam scelerum pœnam, at alii fru-
ctus metunt. Hic diadema: Romulus fratricida
scilicet Imperium nactus est, &c.

Crucem.] Plaut. Mostel. Sc. 5. Ego dabo ei ta-
lentum, primus qui in crucem excurrens; sed ea
lege ut affigantur bis pedes, bis brachia. Senec.
Consol. ad Marciam cap. 20. Video istic cruces
non unius quidem generis, sed aliter ab aliis fabri-
catas. Alii capite conversos in terram suspendere:
alii per obscena stipitem egerunt: alii brachia pati-
bulo explicuerunt, &c. Vide Lips. de Cruce. Porro
servile hoc pridem tormentum, crucis, inquam
supplicium abrogavit Imperator Constantinus,
anno Christi trecentesimo vigesimo quinto, post-

quam cœlesti Crucis ostento victor esse: factus,
Sozom. lib. 1. cap. 1. &c.

106 Sic animum diræ, &c.] Ita se obfirmant
adversus pœnæ & vindictæ formidinem.

107 Ad delubra vocantem præcedit.] Non tan-
tum sequitur te ad aras, sed & audacter ante
iste fraudator, ubi juret nihil sibi creditum: quin
etiam eo te ipse cunctantem provocabit, ut jure-
jurando purget se, & te velut sycophantem tra-
ducat ac vexet.

109 Nam cum magna, &c.] Audaciam ne-
gantis depositum plures interpretantur innocentie
fiduciam.

110 Mimium agit ille, &c.] Ille perjurus te
subfannat etiam, ut servus iste Comicus herum
vexans improbe & in jus trahens, scilicet in Fa-
bula Catulli Mimographi, de quo jam Sat. 8.
v. 186.

111 Urbani.] Alii cognomen hoc esse, alii
Epithetum arbitrantur.

112 Exclamas.] Nempe talem videns impu-
dentiam ac fraudem.

Stentora.] Magnanimum illum Græcum, qui
vociferans in bello, quinquaginta virorum cla-
morem adæquabat. Homer. Iliad. 5.

113 Gradivus Homericus.] Iliad. cit. Marsa Dio-
mede faucibus tam horrendam emisit vocem, ut
Græcos pariter atq; Trojanos terruerit: qua-
lem videlicet non ediderint novem aut decem
hominum millia. Porro Gradivus, a *gradivus*, ab
hasta quatienda; vel, ut Festo placet, a *gradiendo*,
quod eatur ad bellum gradatim & per ordines,
Andis Jupiter, has.] Perjuria, ludibria.

Jupiter,

Jupiter; neque labia commoves, quando loqui oportebat siue i marmore, siue ex aëre? Vel quare prunis tuis impendimus tuis religiosum, aperta papyro, atque hepar juveni concisum, & omenta suis candida? Quantum intelligo, differentia nulla facienda est inter vestras imagines, & Batylli statuas. Suscipe consolationem quam adversus ista mala dare queat etiam qui neque Cynicorum neque Stoicorum evoluit documenta à Cynicis veste differentia? quique non observat Epicurum parvi herulioleribus contentum. Egroti ancipites sanentur summis Medicis: at tu venam trade etiam discipulo Philippi.

Jupiter, hæc, nec labra moves, cum mittere vocem
Debueras, vel marmoreus, vel aheneus? Aut cur
In carbone tuo charta pia thura soluta
Ponimus, & sectum vituli jecur albaque porci
Omenta? Ut video, nullum discrimen habendum est
Effigies inter vestras, statuamque Batylli.
Accipe quæ contra valeat solatia ferre
Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata legit
A Cynicis tunica distantia; non Epicurum.
Suspicit exigui lætum plantaribus horti,
Curentur dubii medicis majoribus ægri:
Tu venam vel discipulo committe Philippi.

120

125

ANNOTATIONES.

114 *Nec labra moves.*] Ut increpes, atque minas ac supplicia intentes.

115 *Vel marmoreus, vel aheneus.*] Sarcasmus in Idololatrias: quamvis eo non spectet Juvenalis.

Cur in carbone, &c.] Cur igitur tibi thus adolemus furdo, stupido, marmoris & aëris instar, tanta scelera non vindicanti?

116 *Charta.*] Qua thus involvebatur. Alii obsignata ex more vota hic significari volunt.

117 *Sectum vituli jecur.*] Forte ut facilius comburatur, minutatim sectum: vel simpliciter, resectum & separatim ab aliis intestinis.

Albaque.] Vel adipe condentia, vel condentis & albensis porci.

118 *Omenta.*] Sunt quasi panniculus seu membrana, qua intestina involvuntur, ut dicemus ad Pers. Sat. 2. v. 47. & Sat. 6. v. 74.

Nullum discrimen, &c.] Gravior alter sarcasmus in falsos Deos. Quanquam Juvenalis aliud nihil intendit, quam ut exprimat verba hominis ex summa indignatione loquentis, ob emunctam sibi pecuniam negatumque depositum.

119 *Batylli.*] Huic citharædo insigni erecta in Fano Junonis Samiæ statua per Tyrannum Polycratem; teste Apuleio, Florid. 15 vel ut vulgo legunt, 2. sub finem. Alii Codices habent, *Pagelli*, id est, hominis stulti ac fatui, ex vet. Schol.

120 *Accipe qua contra, &c.*] O Calvine amice, a me Juvenali consolationem accipe, e sensu communi petitam: philosophicis enim rationibus non debet curari levius illud malum tuum, jactura nempe decem sestertiorum.

121 *Qui nec Cynicos, &c.*] Imperitus quilibet & indoctus.

Cynicos.] Horum Sectæ Princeps fuit Anistheus Socratis discipulus; claruere postea Diogenes & Crates Thebanus. Vide Annot. ad Pers. Sat. 1. v. penult.

Stoica dogmata.] Stoicis dux fuit Zeno, de quo & Stoicis dogmatibus Diogen. Laert. lib. 7. Vide Annot. ad Pers. Sat. 3. v. 53.

122 *Tunica distantia.*] Stoici tunicam gerebant sub pallio: at Cynici minime, sed interulus duntaxat leviores: utrique vero doctrina convenientes, divitiarum contemptum, frugalitatem, patientiam profitebantur. Hor. l. 1. Epist. 17.

Contra quem duplici panno patientia velat, Mirabor.

Ubi, duplex pannus est, tunica, & pallium. Cave autem ne duplex iis fuisse pallium, cum quibuscum credas.

Epicurum.] Deo multa Diogen. Laert. l. 10. Is in animi tranquillitate ac voluptate felicitatem collocabat: cæterum valde sobrius & paucis contentus horti visitabat olusculis. Plin. l. 19. c. 4. *Jam quidem, ait, hortorum nomine in ipsa urbe delicias, agros, villasque possident. Primus hoc instituit Athenis Epicurus otii magister, usque ad eam, moris non fuerat in oppidis haberi cura.*

124 *Curentur dubii, &c.*] Qui tam gravi morbo decumbunt, ut de eorum salute dubitetur, summo indigent Medico: sic & consolatione philosophica graviore, qui magnis ærumnis conficiantur. Tu vero, Calvine, leve quid passus a rudi qualibet levioribus remediis curabere.

125 *Venam.*] Scindendam, metaph. id est mentem ob negatam pecuniam ægre habentem. *Philippi.*] Imperiti illius temporis Medici, cujus proinde rudis imo rudior discipulus.

Si nullum in terris tam detestabile factum
Ostendis, taceo, nec pugnis cedere pectus
Te veto, nec plana faciem contundere palma;
Quandoquidem accepto claudenda est janua
damno,

Et majore domus gemitu, majore tumultu 130
Planguntur nummi, quam funera. Nemo do-
lorem

Fingit in hoc casu, vestem diducere summam
Contentus, vexare oculos humore coacto.

Ploratur lacrymis amissa pecunia veris. 134

Sed si cuncta vides simili fora plena quereli;

Si decies lectis diversa in parte tabellis,

Vana supervacui dicunt chirographa ligni,

Arguit ipforum quos littera, gemmaque princeps

Sardonyches, oculis quæ custoditur eburnis:

Te nunc delicias extra communia censes 140

Ponendum; quia tu gallinæ filius albæ,

Nos viles pulli nati infelicibus ovis.

Rem pateris modicam, & mediocri bile ferendam

Si flectas oculos majora ad crimina: confer

Conductum latronem, incendia sulphure cœpta,

sustinendam, si veritas aspectum ad graviora flagitia. Compara immisum pradonem, inceptam sulphure & fraudulenter combustionem,

Si demonstras nullum in orbe facinus esse adeo execrandum, sileo; nec prohibeo te pugnis verberare pectus, neque vultum extensa manu percutere; quoniam obstruendæ sunt fores iacturâ factâ, & graviore familia luctu, graviore trepidatione deploratur pecunia quam mors. Nullus mœrorem simulat in ea occasione, aut aperiens duntaxat supremam chlamydem lacrymis expressis oculos fatigat. Sincero fletu lugentur nummi deperditi. At si omnes curias paribus querimoniis refertas aspicias, si post tabulas relectas decies variis in locis, futilia chirographa ligni superflui affirmant iis quos convincit sua scriptura, & primarius lapillus Sardonyches: qui thecâ ex elore servatur, jam delectatum te arbitraris eximendum à sorte vulgari, quod tu sis natus gallinâ candinâ, nos verò ignobiles pulli miseris ovis exorti. Rem parvam toleras ac levi indignatione

ANNOTATIONES.

126. *Si nullum in terris.*] Si nihil usquam fiat tam detestabile, quam id quod pateris, ego te non vero plangere & lamentari.

129. *Quandoquidem accepto, &c.*] Quandoquidem jam moris est ridiculi certè, factâ pecuniæ iacturâ sic lugere, ut in funere propinquorum, imò verò gravius.

Accepto claudenda est janua damno.] In signum luctus ac mœoris, ex recepta consuetudine: ex veteri Scholiaste. Alii velut adagium hîc observant, hoc sensu: nempe ablati per fures nummi serò janua clauditur; pariter & stabulum, abacto pecore. Sed non valde sensum juvari hac interpretatione existimò.

132. *Vestem diducere summam, &c.*] Imò tunc prae vero dolore quisque vestem omninò dilacerat, nec leviter distrahit solum; quisque lacrymas uberrimè erumpentes vix coërcet.

135. *Fora.*] Vel plateas, vel Judicium tribunalia, ubi passim queruntur homines fraudem sibi factam in re pecuniaria.

136. *Si decies lectis, &c.*] Si post cautiones seu schedas obligatorias decies lectas apud diversos testes sigillatim eas subsignantes, postea tamen adulterinas audent illas dicere debitores; & affirmare inanes & confictas, reclamante licet

ipforum chirographo, & sigillo.

137. *Chirographa ligni.*] Ligneas tabulas cerâ illitas, in quibus scriptitabant veteres ante inventam chartam.

138. *Gemmaque princeps Sardonyches.*] Sigillum in gemma insculptum.

139. *Sardonyches.*] Legunt alii, *Sardonychium*. Vide Pers. Sat. 1. v. 16.

140. *Te nunc delicias.*] Alii legunt: *Ten' o delicias, &c.*

141. *Gallina filius albæ.*] Proverb. Id est, Tu nimirum singulari felicitate natus, cæteri communi fortunæ obnoxii. Candida boni esse ominis annotavi ad Pers. Sat. 2. v. 1. & seq. adde aliud Proverbium, *Mali corvi malum ovum*. Quidam hîc alludi aiunt ad Sueton. Galb. cap. 1. & Plin. Lib. 15. cap. ult. ubi refertur, *In Livia Drusilla gremium demissam ab aquila prætervolante gallinam albam*. Alii, ad *Ledam ova duo parientem* è quibus alii immortales nati, Castor & Pollux, alii mortales, Helena & Clytemnestra. Sed quid opus ad ista recurrere?

145. *Conductum latronem.*] Sicarium ad inferendam necem conductum.

Incendia sulphure cœpta] Incendiarios, sacrilegos, templorum spoliatores.

quandoprius incendium fores concipiunt. *Compara etiam illos qui ex antiquo fano rapiunt vasa rubigine veneranda, & plebis munera, aut coronas a vetusto Rege collocatas. Quod si ea non extent illic, aderit minor sacrilegus qui eradat coxam Herculis inaurati ipsumque Neptuni vultum, aut qui de Castore bracteam detrahat. Numquid enim id facere creatur assuetus integrum Jovem fundere? Compara quoque opifices & emptorem toxicum, atque detrahendum in mare pelle bovis, cum quo includitur simia innocens infesta sorte. Ista vero quota posita criminum qua Gallicus Roma custos auscultat à Lucifero usque dum Sol occumbat? Mores hominum scire tibi cupienti satis erunt sola ades illius. Dies aliquot impende, & cum istinc redieris, felicem te affirmare ne dubita. Quis circa Alpes fauces inflatas, vel quis*

Atque dolo, primos cum janua colligit ignes: 146
Confer & hos veteris qui tollunt grandia templi
Pocula adorandæ rubiginis, & populorum
Dona, vel antiquo positas à Rege coronas.
Hæc ibi si non sunt, minor extat sacrilegus,
qui 150

Radat inaurati femur Herculis, & faciem ipsam
Neptuni, qui bracteolam de Castore ducat.

An dubitet, solitus totum conflare Tonantem?

Confer & artifices, mercatoremque veneni,

Et deducendum corio bovis in mare, cum quo

Clauditur adversis innoxia simia fatis. 156

Hæc quota pars scelerum, quæ custos Gallicus
urbis

Usque à Lucifero, donec lux occidat, audit?

Humani generis mores tibi nosse volenti

Sufficit una domus. Paucos consume dies, & 160

Dicere te miserum, postquam illinc veneris, aude.

Quis tumidum guttur miratur in Alpibus?

Aut quis

ANNOTATIONES.

146 *Primos cum janua colligit ignes.*] Appositâ face cum materia sulphurata ardet primum janua, & hinc tora domus. Vide Sat. 9. v. 98.

150 *Hæc ibi si non sunt.*] Si verò in templis defunt vasa pretiosa, pocula antiqua, regales coronæ, quæ surripere queat sacrilegus, saltem rader statuas & imagines Deorum inauratas.

152 *Bracteolam.*] Tenuem auri laminam, ramenta.

153 *Totum conflare tonantem.*] Jovis effigiem furto ablata refundere ausus, ne agnoscat.

154 *Artifices, mercatoremque veneni.*] Veneficos.

155 *Deducendum corio bovis in mare.*] Parricidas culeo insui, ac projici in mare solitos. Vide Annot. Sat. 8. v. 214.

156 *Innoxia simia.*] Quæ adversante fato quamvis innocens, & parentes non occideret, parricidarum tamen supplicii est particeps.

157 *Gallicus.*] Rutilius Gallicus sub Domitiano urbi præfectus, rerum capitalium cogni-

tor & judex. De eo Statius Sylv.

Quem penes intrepida mitis custodia Roma.

158 *À Lucifero.*] A mane ad vespertam. Vide Sat. 8. v. 12.

160 *Sufficit una domus.* Nempè Rutilii Gallici domus, in quam confluent ad jus rei omnes.

Paucos consume dies, &c.] In domo ista dies aliquot contemplare urbis miseras, flagitia, illuviem malorum, atque aded tot calamitosos, & postea, si audes, dic te miserum. Certè illorum comparatione te felicem potius dixeris.

162 *Quis tumidum guttur miratur in Alpibus.*] Quis strumosos in Alpibus, quis in Meroë sceminas ingentibus mamillis admiretur? Nemo sanè, quippe sunt ea illic vulgaria. Cur igitur, ô Calvine, miraris injuriam tibi factam, cum Romæ nihil frequentius sit fraudibus, perjuriis, aliisque sceleribus?

Tumidum guttur.] Plin. Lib. 11. c. 37. *Guttur homini tantum & suis intumescit, aquarum qua potantur plerumque vitio.*

In Meroë crasso majorem infante mamillam?
Cœrula quis stupuit Germani lumina? Flavam
Cæsariem, & madido torquentem cornua cir-
ro? 165

Nempe quod hæc illis natura est omnibus una.
Ad subitas Thracum volucres, nubemque sono-
ram

Pygmæus parvis currit bellator in armis:
Mox impar hosti, raptusque per aëra curvis
Unguibus à sæva fertur grue. Si videas hoc 170
Gentibus in nostris, risu quatiere: sed illic,
Quamquam eadem assidue spectentur prælia,
ridet

Nemo, ubi tota cohors pede non est altior uno.

apud Meroën mamam stu-
pet grandiorē pingui in-
fante? Quis miratus est
oculos Germanorum glaucos,
capillos flavos, atque humido
cincinno cornua intorquentes?
Nimirum quia universis his
ea par est indoles. Ad repenti-
nas aves Thracia, ac nebu-
lam insonantem Pygmæus
militans procedit in armis
exiguus: dein inferior ad-
versario, & in altum sublatus
à grue dira portatur
incurvis unguibus. Si cernas
istud in nostra regione,
cachinno moveberis: ibi
verò quamvis paria semper
videantur certamina, nul-
lus cachinnatur, ubi omnis
turba non est major uno pede.

ANNOTATIONES.

163 In Meroë crasso majorem infante ma-
millam? In ea Insula mammas esse fœminis
majores infante quem lactant, testatur Mela, &c.
De Meroë, vide quæ nos ad Sat. 6. v. 527.

164 Cœrula quis stupuit Germani lumina, &c.]
Cornel. Tacit. de Moribus Germanorum, His
esse iruces ac caruleos oculos, rutilas comas, ait.

165 Madido torquentem cornua cirro.] Quis
item stupuit in Germanis videns capillos cin-
cinnatos, in cornuum formam flexos ac intor-
tos: atque unguentis delibutos & madentes?
atque rara tantum demirari homines solent.

167 Ad subitas Thracum volucres, &c.] Cum
subito gruum agmen apparet, ac velut nubes
volat clangendo ac strependo, impetitque Pyg-
mæos. Vide Athen. lib. 9. cap. 11.

Thracum volucres.] Grues, quæ ad Strymonem
fluvium, in Thraciæ ac Macedoniæ finibus,
multæ sunt. Harum volatuum Plin. Lib. 10.
cap. 23. cit. sic describit: Quando proficiscantur
grues consentiunt: volant ad proficiscendum altè:
ducem quem sequantur eligunt: in extremo ag-
mine per vices qui acclament, dispositos habent,
& qui gregem voce contineant: excubias habent
nocturnis temporibus, lapillum pede sustinentes, qui
laxatus somno & decidens indiligentiam cōarguat,
&c.

168 Pygmæus parvis currit, &c.] Α πυγμή
vel πυγμών cubitus. Pygmæos dici, ex Eusta-
thio affirmat Cœl. Rhodig. Lib. 4. cap. 3. Plin.
Lib. 1. c. 1. in Thracia Pygmæorum gentem
fuisse refert, & illinc à gruibz fugatam. Et
Lib. 7. cap. 2. sic habet: Apud Indos in parte
montium trispithamæi Pygmæi narrantur, ternas
spithamas longitudine, hoc est, ternos dodrantes non
excedentes, quos à gruibz infestari Homerus quo-
que prodidit. Fama est insidentes arietum capra-

rumque dorsis, armatos sagittis, veris tempore;
universa agmine ad mare descendere, & ova pullos-
que earum alitum consumere: ternis expeditionem
eam mensibus confici, aliter futuris gregibus non
resisti. Casus eorum luto pennisque & ovorum pu-
taminibus construi. Aristoteles, in cavernis vi-
vere Pygmæos tradit. Idem Lib. 10. cap. 23. In-
ducias, inquit, habet gens Pygmæa abscessu gru-
um, &c. Gell. Lib. 9. cap. 4. Pygmæorum
longissimos non excedere pedes duos & qua-
drantem, apud ultimas quidem terras Orientis,
affirmat. Opportunè admodum venit Mercu-
rius ille noster vernaculus, rerum novarum ac
lepidarum conquisitor ac enarrator apprime di-
ligens: vulgò, le Mercure Galant. Is mense A-
prili 1683. Menstrualibus in Tabellis seu Com-
mentariis, ad rem prorsus ita refert. Gabaretus,
inquit, cum navibus quatuor bellicis quibus
præest, ad Rupellam solvit, anno proximè e-
lapso: atque in Americam vela faciens, Mar-
tinicam Granatamque Insulas obiit. Inde Me-
ridionalis Americæ oram præterlegens, ver-
gensque in Occidentem, spectavit eminè Mon-
tem Sanctæ Marthæ vulgò Sierras Nevada, sic
à nivibus quibus nunquam non opertus est, sic
nominatum. In Zona torrida situs est, sexa-
ginta leucis à maritimo littore, montium qui
sunt in Orbe, fortassis altissimus. Ad hujus
radicem & clivum habitat gens parvula, sive
homunculi quidam, Pygmæis, de quibus Plin-
ius, haud absimiles. Hi milio vescuntur, vi-
sitantque suos intra fines, à finitimis populis
omniò segregati: ubi verò nostræ magnitudi-
nis homines aspiciunt, diffugiunt protinus suas
in cavernulas atque latibula. Porro quam re-
ligionem colant minime compertum, &c.

An nullum erit supplicium hominis peierantis, ac nefarii doli? Sic habet illum statim durioribus vinculis tractum, & ad libitum nostrum interfici: quid ultra cupiat iracundia? Nihilominus damnatum illud perseverat, neque saluum unquam tibi creditum extabit. At mutilato corpore modicus cruor afferet consolationem invidendam. Sed ultio bonum est ipsa vitâ suavius. Scilicet imperitii id putant, quorum intima cernas ardentia quandoque nullis vel parvis rationibus. Demum vel minima ansa satis est iracundia. Chrysippus non pariter loquetur neque mansuetus animus Thaletis, & vetulus suavi Hymetto proximus, qui cicuta portionem in dirâ catenâ sumpta non concesserit delatori: Beata sapientia principio instituens ad justum, pedetentim excludit multa vitia & cunctos errores. Nam pusilla ac imbecilla & obiecta mentis nunquam non gaudium est vindicta. Proinde ita concludit: quod nullus plus delectatur ultione quam mulier. Nihilominus quare tu illos arbitraris effugisse, quos stupefactos tenet animus trucis facinoris conscius,

Nullane perjuri capitis, fraudisque nefandæ
Pœna erit? Abreptum crede hunc graviore ca-
tena

Protinus, & nostro (quid plus velit ira?) necari
Arbitrio. Manet illa tamen jactura, nec unquam
Depositum tibi fospes erit: sed corpore trunco
Invidiosa dabit minimus solatia sanguis.

At vindicta bonum vita jucundius ipsa.

Nempe hoc indocti, quorum præcordia nullis
Interdum aut levibus videas flagrantia causis.
Quantulacunque adeo est occasio, sufficit iræ.

Chrysippus non dicet idem, nec mite Thaletis
Ingenium, dulcique senex vicinus Hymetto,

Qui partem acceptæ sæva inter vincla cicutæ
Accusatori nollet dare. Plurima felix

Paulatim vitia, atque errores exuit omnes

Prima docens rectum sapientia. Quippe minuti

Semper & infirmi est animi exiguique voluptas,

Ultio. Continuo sic collige, quod vindicta

Nemo magis gaudet, quam scæmina. Cur ta-

men hos tu

Evasisse putes, quos diri conscia facti

ANNOTATIONES.

174 Nullane perjuri capitis, &c.] An ergo non punietur, an impunè abibit ejusmodi scelus?

175 Abreptum crede hunc, &c.] Responsio ad objectionem mox factam. Ne dubita, pro certo habet, plecti ac puniri sceleratum quemlibet, statim post admissum facinus, flagellante conscientia, torquente, jugulante; adeoque id quod optas dante.

178 Sed corpore trunco, &c.] At corpore velles multari potius. Prolepsis.

181 Nempe hoc indocti, &c.] Responsio. Id quidem imperitii sentiunt, dicunt, optant, non ita verò sapientes.

184 Chrysippus.] Stoicus ille Philosophus. De quo ad Pers. Sat. 6. v. ultimo.

Mite Thaletis ingenium.] Thales unus è septem Græciæ Sapientibus, injuriarum patientiam, ut & cæteri Sapientes, professus. De eo Diogen. Laërt. Lib. 1.

185 Dulcique senex vicinus Hymetto.] Socrates Atheniensis, adeoque vicinus Hymetto Atticæ regionis monti, dulci quidem, quia mellis optimi copiam habet.

186 Qui partem acceptæ, &c.] Vide Annot. ad Pers. Sat. 4. v. 1. & 2.

187 Accusatori nollet dare, &c.] Socrates

enim prodicionis accusatus, in vincula conjectus est cum accusatore: huic vero oblatus veneni partem petenti dare noluit ille. Verus Schol.

Accusatori.] Tres fuere Socratis accusatores, Anytus, Melitus, Lycôn. De his ille aiebat: possunt quidem occidere me, non autem lædere. Nimirum quia nemo laditur nisi à seipso.

188 Paulatim vitia, atque errores exuit, &c.] Vita Philosophia dux, virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum. Cicer. Tuscul. 5. n. 5.

189 Quippe minuti, &c.] E contra magni est animi injurias oblivisci. Cic. de Orat.

191 Vindicta nemo magis gaudet, quam scæmina.] Hæc enim quod imbecillior, eò facilius irâ & ultionis cupiditate vincitur.

192 Cur tamen hos tu Evasisse putes.] Age verò, meritis pœnas, & justam ultionis acerbiter evasisse improbos ne puta. Nam, ut ait Seneca Epist. 97. Prima & maxima peccantium pœna est, peccasse: secunda verò pœna sunt timere semper & expavescere, & securitati diffidere: & fatendum est mala facinora conscientia flagellari, & plurimum illic tormentorum esse, eo quod perpetua illam sollicitudo urget ac verberat, &c.

Mens habet attonitos, & furdo verberare cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Pœna autem vehemens, ac multo sævior illis, 196
Quas & Cæditius gravis invenit aut Rhadaman-

thus,
Nocte dieque suum gestare in pectore testem,
Spartano cuidam respondit Pythia Vates;
Haud impunitum quondam fore, quod dubitaret
Depositum retinere, & fraudem jure tueri 201
Jurando: quærebat enim quæ Numinis esset
Mens: & an hoc illi facinus fuaderet Apollo.
Reddidit ergo metu, non moribus; & tamen
omnem 204

Vocem adyti dignam templo veramq; probavit,
Extinctus totâ pariter cum prole domoque,
Et quamvis longâ deductis gente propinquis.
Has patitur pœnas peccandi sola voluntas.
Nam scelus intra se tacitum qui cogitat ullum,
Facti crimen habet. Cedo, si conata peregit? 210

Perpetua anxietas, nec mensæ tempore cessat;
Faucibus ut morbo ficcis, interque molares

*culpam contrahit: quid autem, quæso, si tentata perfecit? Continua sollicitudo ne quidem per-
cnam desinit; arido guttore, sicut in agritudine;*

*& occultis ictibus verberat
cruciente mente secretum
flagrum incutiente? Ad
suum testem diu nocturna
ferre in animo, grave est sup-
plicium longeque durius iis.
qua excogitavit severus e-
tiam Cæditius, vel Rhada-
manthus. Lacedæmonio cui-
piam Pythia fatidica respon-
sum dedit: non inultum olim
futurum quoniam ambigeret
creditum non reddere, ac
fallaciam asserere perjurio.
Explorabat nimirum quod
foret Dei consilium, atque
utrum Phæbus ei saggereret
istud scelus. Restituit igitur
per formidinem, non per
indolem: ac nihilominus
integrum responsum penetra-
lis fano congruum & verax
expertus est, peritque simul
cum omni sobole, atque fami-
liâ, & cognatis, antiquo
licet genere propagatis. Eam
fert animadversionem consi-
lium duntaxat scelus pa-
trandi. Quisquis enim apud
se meditatur arcanum ali-
quod facinus, perpetrati*

ANNOTATIONES.

197 *Cæditius, Rhadamanthus.*] *Cæditius* erat
Judeus valde severus, tempore Vitellii. De eo
Sat. 14. *Rhadamanthus* pons ex Inferorum Ju-
dicibus. Vide Sat. 1. v. 10. ad vocem, *Æacus*.

198 *Nocte dieque suum gestare in pectore te-
stem.*] Conscientiam non testem solum, sed
etiam judicem, carnificem, atque, ut mox di-
cebat Juvenalis, tortorem.

199 *Spartano cuidam respondit, &c.*] *Glaucos*
Epicydidis filio, apud quem ob justitiæ famam,
Milesius quidam vir Spartam veniens redactam
ex bonorum dimidio pecuniam deposuit, eâ le-
ge, ut qui certam notam exhibens nummos
reposceret, hos statim reciperet. Interjecto
tempore ad Glaucum accedunt filii ejus qui de-
posuerat: notam ostendunt: reperuntque id
quod fuerat à patre depositum. Tum verò
Glaucos tergiversari, & dicere se non remi-
nisci; facturum tamen quod justum est, intra
menses quatuor, si reminiscatur. Abeunt Mi-
lesii amissam pecuniam existimantes. Interim
ille Delphos pergit, consulitque oraculum, an
jurejurando pecuniam deprædari debeat. Cui
per Pythiam Apollo respondit: vel ob hoc
quod dubitavit depositum restituere, pœnis fore
obnoxium; nam par esse flagitium, Deum ten-

tere, ac perpetrâsse. His verò territus Glau-
cus Milesios accersit, atque pecuniam creditam
restituit: neque pœnas effugit tamen: sed ex-
tincta illius progenies, & ex Sparta radicibus
extrita est. Hæc ex Herodot. Lib. 2.

Pythia.] Sacrificula Apollinis, qui dictus Py-
thius à Pythone serpente sagittis confectus.
Ovid. Metamorph. 1. Fab. 8. Porro illa do-
micilium habebat in spelunca profunda, ore
angusto, in cujus aditu locatum tripodem in-
scendens, divinationis afflabatur spiritu, in-
deque responsa reddebat.

200 *Quod dubitaret depositum retinere, &c.*] *Tantùm*
quod anceps fuisset redderet ne depo-
situm, an repetentes defraudaret.

204 *Reddidit ergo metu, &c.*] Ergo depofi-
tum restituit Glaucos ob incussum ab Oraculo
timorem, non ob justitiæ fideique reverentiam.

Oderunt peccare mali formidine pœna:

Oderunt peccare boni virtutis amore.

205 *Adyti.*] Intimus Fani recessus *adytum*
vocatur, ab *α* priv. & *δίο*, *ingredior*: nec
enim fas erat cuilibet illuc subire, sed Sacer-
dotes tantum.

212 *Molares.*] *Dentes* majores à molendo
cibo atterendoque dicti.

atque esca sub molaribus au-
gescente. Verum infelix re-
spuit merum: sordet Alba-
num anticum vetustate ex-
quisitum. Si suavius exhibeas,
plicæ multiplices in frontem
cœunt quasi acerbo Falerno
productæ. Quod si casu
somnia exiguum noctu con-
cessit anxietas, ac per omnem
modo lectum conversi artus
requiescunt, statim sanum
atque altaria Dei læsi, quod-
que majoribus animum la-
boribus premit, te aspicit in-
ter soporem; effigies tua reli-
giosa, atque humanâ grân-
dior percellit trepidantem, &
adigit confiteri. Isti sunt
qui pavent atque expallescent
ad cuncta fulgetra, quoties
intonat, ferè expirantes sin-
gulis fragoribus aëris, tan-
quam non casu, neque flatuum
furore, sed indignabundus ignis in terras decedat atque ulciscatur. Si hæc procella non læserit, post-
rior formidatur majori anxietate,

Difficili crescente cibo. Sed vina misellus
Exspuit: Albani veteris pretiosa senectus 214
Displicet. Ostendas melius, densissima ruga
Cogitur in frontem, velut acri ducta Falerno.
Nocte brevem si fortè indulgit cura soporem,
Et toto versata toro jam membra quiescunt,
Continuò templum, & violati Numinis aras,
Et (quod præcipuis mentem sudoribus urget) 220
Te videt in somnis. Tua sacra & major imago
Humanâ turbat pavidum, cogitque fateri.
Hi sunt qui trepidant, & ad omnia fulgura pal-
lent,
Cum tonat, exanimes primo quoque murmure
cœli;
Non quasi fortuitu, nec ventorum rabie, sed 225
Iratus cadat in terras, & vindicet ignis.
Illa nihil nocuit, curâ graviore timetur

ANNOTATIONES.

213 Difficili crescente cibo.] Dum mens ægrè
haber, & corpus ægrum sit: hinc cibis vix
dentibus absumitur, videturque in ore crescere
præ nausea & fastidio, cum non nisi difficulter
deglutitur.

214 Albani veteris pretiosa senectus, &c.]
Nec sapit ei vinum licet optimum è collibus
Albanis. Vide Sat. 5. v. 33. ibique anno-
tata.

215 Densissima ruga cogitur in frontem.]
Frons caperatur, ob mœrorem, & animi æstus
quos patitur.

216 Velut acri ducta Falerno.] Quasi aceto
vel quoddam Falernum, per se mite & jucundum,
ipsi austerum & acre videatur. Vide Sat. 4. v.
138. annot.

219 Continuò templum, &c.] Cruciatur ani-
mus, dum ei semper observatur templum in
quo pejeravit, Deosque violavit. Maximè
verò torquetur, cum tu menti ejus redis, &
cum præsentem veluti habet te, cui, depositum
negando, fidem fregit.

221 Sacra.] Execrabilis, religionem incuti-
ens ac pavorem homini sacrilego.

Major imago humanâ.] Quales videntur
umbræ, dum apparent. Suet. Claud. cap. 1.
Hostem, inquit, frequenter casum, ac penitus in
intimas solitudines actum, non prius destitit inse-
qui. (Drusus nempe Claudii pater) quam species
barbara mulieris humanâ amplior, victorem
sendere ultra sermone Latino prohibuisset.

222 Fateri.] Fraudem, perjurium, meritas
pœnas.

223 Ad omnia fulgura pallent.] Sic Caligula
Sueton. cap. 51. Ad minima tonitrua & fulgura
convivere, caput obvolvere, ad majora verò pro-
ripere se è strato, & sub lectum condere solebat,
&c. Quædam tamen fulgura ac tonitrua boni
fuisse ominis creditum, ut quæ ex sinistra parte,
item quæ ab Ortus veniunt. Vide Alex. ab
Alex. Lib. 5. cap. 13. & 27.

225 Fortuitu.] Ex opinione Epicureorum,
qui expunctâ divinâ providentiâ, casui & For-
tunæ omnia tribuebant.

Ventorum rabie.] Ex nubium, ac vento-
rum conflictu & collisione. Ver. Schol. Sic
& Plutarch. de Homero ait, cum in nube
ventus includitur, eamque vi perrumpit, toni-
trua fulguraque gigni, & simul emitti fulmen.
Observandum itaque hîc loqui Juvénalem ex
opinionem vulgi, nam constat tonitru fieri quo-
ties exhalatio quædam calida ad secundam
aëris regionem elata, nubibus constricta collu-
ctatur ut erumpat: fulgur autem, cum sicca
illa exhalatio motu rarefcit ignescitque, & per
nubem exit & emicat, denique fulmen esse
exhalationem illam compactam & accensam,
quæ magno impetu & fragore nubes effringit,
sæpe in terras delabitur, ac modò ingenti strage
quævis perrumpet, modò incendio absumit.

226 Vindicet ignis.] Vibratus ab irato Jove
hominum crimina ulciscente.

Proxima tempestas; velut hoc dilata sereno.
Præterea lateris vigili cum febre dolorem
Si cœpere pati, missum ad sua corpora morbum

230

Infesto credunt à Numine; saxa Deorum
Hæc, & tela putant. Pecudem spondere facello
Balantem, & Laribus cristam promittere galli
Non audent. Quid enim sperare nocentibus
ægris

234

Concessum? Vel quæ non dignior hostia vitæ?
Mobilis & varia est fermè natura malorum.
Cum scelus admittunt, superest constantia; quid
fas,

Atque nefas, tandem incipiunt sentire, peractis
Criminibus. Tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa & mutari nescia. Nam quis
Peccandi finem posuit sibi? Quando recepit
Ejectum semel attritâ de fronte ruborem?
Quisnam hominum est, quem tu contentum vi-
deris uno

Flagitio? Dabit in laqueum vestigia noster
Perfidus, & nigri patietur carceris uncum, 245
Aut maris Ægæi rupem, scopulosque frequentes

quasi reservata post illud su-
dum. Deinde si incipiunt sen-
tire tormentum lateris cum
febricula in somni, languorem
putant suis corporibus immis-
sum a Diis adversis, eos
Numinum lapides & jacula
existimant. Fano vovere
balans animal, & Penatibus
galli cristam timent polliceri.
Nam quid expectare licet
sceleratis agrotantibus? Aut
qua victima non magis me-
retur vivere? Improborum
indoles mutabilis est ut pluri-
mum & inconstans. Quando
scelus patrant, exstat firmi-
tudo: admissis denique flagi-
tiis auspicantur intelligere
quid licitum atque illicitum.
Nihilominus ad culpatores
actus redit indoles firmata,
nec facilis immutari. Ecquis
enim prastituit sibi modum
criminibus: ecquando recu-
peravit pudorem à fronte
perfricta exutum? Ecquis
est hominum, cui te scelus
unicum satis esse perspexeris?
Noster defraudator mittet
pedes in catenas, & obscuri
ergastuli uncum perferet, vel
cantes & saxa Ægæi maris summis ex-

ANNOTATIONES.

229 *Lateris vigili cum febre dolorem.*] Pleu-
rida, seu lateralem morbum, cum febre som-
num adimente ob nimios æstus.

231 *Saxa Deorum hæc, & tela putant.*] Qui-
bus petunt improbos ac mulctant Di.

232 *Pecudem spondere facello non audent.*
Ovem non audent vovere pro sanitate à Diis
impetranda, quia se illis nōrunt exosos, adeoque
desperant quidquam ab eis consequi.

233 *Cristam galli.*] Id est, cristatum gallum,
quem Laribus & Æsculapio solebant mactare,
præsertim à morbo convalescentes. Vide Cœl.
Rhodig. Lib. 16. cap. 12, & 13.

235 *Quæ non dignior hostia.*] Quam scelera-
tus homo, pro cuius salute voveretur.

237 *Quid fas, atque nefas, tandem incipiunt
sentire, &c.*] Postquam scelus est commissum tum
ejus gravitas sentitur, quod antea blandum ac
suave cupido ac libidinoso videbatur.

239 *Ad mores natura recurrit.*] Horat. Lib.
1. Epist. 10.

Naturam expellas furca tamen usque recurvet.

240 *Fixa & mutari nescia.*] Obfirmata
consuetudine peccandi. S. Augustin. Confess.
Lib. 8. cap. 5. *Suspirabam, inquit, ligatus*

non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate.
Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi ca-
tenam fecerat & constrinxerat me. Quippe ex
voluntate perversa facta est libido, & dum ser-
vitur libidini, facta est consuetudo, & dum con-
suetudini non resistitur, facta est necessitas. Qui-
bus quasi ansulis quibusdam sibi innoxis (inde
catenam appellavi) tenebat me obstrictum dura
servitus.

244 *Dabit in laqueum vestigia, &c.*] Et si im-
pune perfido fuit prius flagitium, paulisper ex-
specta: statim aliud perpetrabit, propter quod
in vincula trudetur, ac pro utrisque dabit pœ-
nas, seu exilio, seu capite mulctatus.

245 *Nigri patietur carceris uncum.*] Carceris
tædia & horrorem feret, ibique unco ferreo
constringetur, vel inde trahetur unco, & rap-
rabitur ad scalas Gemonias. Verus Schol. Vide
quæ notavi in Sat. 10. v. 66.

24 *Maris Ægæi.*] Vide Annot. ad Perf.
Sat. 5. v. 12.

Rupem scopulosque.] Ad scopulosas istas Insu-
las, in quibus exulent insignes Rei bene multi,
procul hinc deportabitur.

corribus notissima. Lataberis
acri supplicio exosi nominis,
ac denique hilaris confitebere,
neque surdum, neque par
Tiresia esse ullum Numinum.

Exulibus magnis. Poenâ gaudebis amarâ
Nominis invisi. Tandemque fatebere lætus
Nec surdum, nec Tiresiam quenquam esse Deo-
rum.

ANNOTATIONES.

244 Poenâ gaudebis amarâ, &c.] Tum certe
cum ingenti gaudio accipies graviter & juste
plecti invisum tibi hominem depositi raptorem.
Tum verò Deos non ampliùs incusabis, quòd
scelera non vindicent, quòd sceleratis parcant,
ut modò faciebas.

249 Surdum.] Quasi tua Dii vora non au-

dierint vindictam poscentis.

Tiresiam.] Id est, cæcum, instar Tiresiæ The-
bani, quasi non viderent Dii, aut certe conni-
verent ad perjuriam, & alia tot improbe facta
in hoc inferiori orbe. De Tiresia Vate ab irata
Junone excæcato, vel, ut alii volunt, à Pallade,
Ovid. Metamorph. 3. Fab. 4.

SATIRA XIV.

O Fuscine, multa sunt &
lævam existimationem
merentia, & rebus mundis
labem & rugam inurentia,
quæ genitores ipsi docent ac
ingerunt filiis. Si perniciofa
alea delectat vetulum, etiam
ludit hæres bullam gerens &
similia versat instrumenta
mediocri pyrgo. Neque me-
liorem de se expectationem
ulli cognato dabit puer qui
tubera humi scalpere,

PLURIMA sunt, Fuscine, & famâ digna
finistrâ,

Et nitidis maculam ac rugam figentia rebus,
Quæ monstrant ipsi pueris traduntque parentes.
Si damnosa senem juvat alea, ludit & hæres
Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo.
Nec de se melius cuiquam sperare propinquo
Concedet juvenis, qui radere tubera terræ,

ANNOTATIONES.

1. PLURIMA sunt, &c.] Gravissima est hæc
Satira, in qua redarguuntur parentes
prava filiis exempla monstrantes, quibus & ipsi
pravi fiunt atque omni vitiorum genere cor-
ruptissimi.

Fuscine.] Is quisnam fuerit haud benè pater.

2 Nitidis maculam ac rugam figentia rebus.]
Res ex se bonas corrumpentia.

Ac rugam.] Quidam legunt, hasuram. Non-
nulli etiam Codices post primum versum
habent:

Et quod majorum vitio sequiturque minores.
Sed hunc versiculum velut ineprum, ut sen-
tentia turbatorem, denique velut peregrinum
in urbem irrepentem, id est, è titulo, vel mar-
gine in Satiram ipsam ab imperitis, insertum,
iure proscribit Just. Lipsius Epistolic. Quæst.
Lib. 4. Epist. 15.

3 Traduntque parentes.] Vide Plutarch. de
Instituendis liberis: ubi ait, sane juvenes esse
procacissimos illic oportere, ubi senes impuden-
tes sunt; & qui peccantes ipsi pueros casti-

gant, sui ipsorum accusatores fieri; imò pec-
candi esse ipsis auctores & magistròs. Et Quin-
til. Lib. 1. cap. 2. Utinam, inquit, liberorum
nostrorum mores non ipsi perderemus. Infantiam
statim deliciis solvimus. Mollis illa educatio
quam indulgentiam vocamus, nervos omnes &
mentis & corporis frangit. Quid non adulus
concupiscet, qui in purpuris repit?
Ante palatum eorum quàm mores instituimus
. Gaudemus si quid licentius
dixerint Discunt hæc miseri ante-
quam sciant hæc vitia esse, &c.

4 Hæres Bullatus.] Puer nobilis. Vide quæ
annotavi ad Pers. Sat. 5. v. 31.

5 Parvo.] Ætati, & parvæ suæ manui apto.
Arma.] Tesseræ, talos, alveolum.

Fritillo.] Pyrgo, turriculâ, pyxide corneâ
oblongâ, è qua tali mittuntur. Vide Pers. Sat.
3. v. 50. Annot.

7 Radere tubera.] Expurgare, & in cibum
parare, & condire. Vide Annot. ad Sat. 5.
v. 116.

Boletum

Boletum condire, & eodem jure natantes
Mergere ficedulas didicit, nebulone parente,
Et cana monstrante gula. Cùm septimus annus
Transierit, puero nondum omni dente renato 11
Barbatus licet admoveas mille inde magistros,
Hinc totidem, cupiet lauto cœnare paratu
Semper, & à magna non degenerare culina. 14
Mitem animum, & mores modicis erroribus æquos
Præcipit, atque animos fervorum & corpora nostrâ
Materiâ constare putat, paribusque elementis:
An sœvire docet Rutilus, qui gaudet acerbo
Plagarum strepitu, & nullam Sirena flagellis
Comparat, Antiphates trepidi laris, ac Polyphemus?

existimat; an verò crudelem esse monstrat, qui sœvo delectatur verberum sonitu, ac nullam Sirenam confert flagris, velut Antiphates & Polyphemus domus timida?

fungos condire, atque parâ juscule immensas perfundere ficedulas eruditus est nugatore patre atque alba ingluvie docente. Statim ac juvenis annum septimum excefferit, necdum exortis cunctis dentibus, quamvis hinc milenos præceptores barbâ insignes adhibeas, totque illinc, nunquam non volet grandi apparatu cœnare, & à pingui coquina non deficere. An Rutilus mansuetum docet ingenium, indolemque temperatam paucis vitiis; atque famulorum mentes, & corpora, materiâ nostrâ, & principiis similibus constare

ANNOTATIONES.

8 Boletum.] Vide cit. Sat. 5. v. 147.
Eodem jure.] Eodem condimento, quo boletum & rubera.

9 Ficedulas.] Aviculas boni fucci, de quibus Athen. Lib. 2. cap. 24. & Plin. Lib. 10. cap. 29. Nullam avem, præter fideculam, totam comesse oportere, ex placito & palato luxuriousorum, affirmat Lib. 15. cap. 8. A. Gellius. Dicta fidecula, ab edenda ficu, sed quòd eâ saginetur.

Martial. Lib. 13. Epigram. 49.

Cum mesicus alas, cum pascas dulcibus uvis,
Cur potius nomen non dedit uvâ mihi?

Nebulone.] Gulofo, lurcone, luxurioso.

10 Cana monstrante gulâ.] Vetulo gulæ pridem addicto, nec albis licet & canescentibus capillis sibi temperante,

11 Dente renato.] Macrob. Lib. 1. in Somn. Scip. cap. 6. ait, Post septem menses mandibulis dentes emergere infantibus, post annos septem qui primi dentes emerferant, aliis aptioribus ad cibum solidum nascentibus cedere. Sic & Plin. Lib. 7. cap. 16. Editis infantibus primores dentes septimo gigni mense: eosdem anno septimo decidere, aliosque suffici.

12 Barbatus.] Sapientes, Philosophos. Vide Annot. ad Pers. Sat. 4. v. 1.

13 Cupiet lauto cœnare paratu, &c.] Sicut à teneris assuevit, ita grandior laute vesci volet, neque frugalitatem doceri poterit. Tull. de Invent. Vetus consuetudo naturæ vim obtinet. Et de Finib. quasi altera natura est, inquit. Hinc venatores in nive pernoctant, in montibus vii se patiuntur; ut ait idem Cicero Tusc. 2. n. 40. Virgil. Georgic. 2.

Adeo in teneris consuescere multum est,

Horat. Lib. 1. Epist. 2.

Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu.

15 Mitem animum, &c.] An clementiam, an crudelitatem docet filios qui in servos ipsæ crudelis sœvit?

Mores modicis erroribus æquos.] Horat. Lib. 1. Sat. 3.

Nam vitiis nemo sine nascitur, optimus ille est
Qui minimis urgetur.

16 Animos servorum.] Non de elementorum materia qualibet, sed ex nihilo creatum hominis cujuscumque animam, ex D. Augustino asserit Cœl. Rhodig. Lib. 2. cap. 22. Eo quòd si ex elementis constaret, sanè foret corporea; Porro immortales æqualesque esse omnium hominum animas, non fide solum Christianâ certum est, sed & Sapientes Ethnici agnovere. Vide Cœl. Rhodig. cit. cap. & seq.

Nostrâ.] Eadem quâ nos.

17 Paribusque elementis.] Aquâ, terrâ, aëre, igne, simul commixtis.

18 Rutilus.] An is, de quo non semel initio Sat. 11.

19 Nullam Sirena flagellis comparat.] Nullius cantum Sirenis, suavem licet, æque audire cupit ut sonum flagellorum servis infligatorum.

Sirena.] Vide Sat. 9. v. ultimo.

20 Antiphates trepidi laris, &c.] Familiæ suæ tam metuendus ac formidabilis, quàm fuere pridem vel Anthropophagus ille Rex Læstrigonum Antiphates, vel immanis Polyphemus Cyclopium unus.

Antiphates.] Vide Homer. Odyss. 10.

Laris.] Vide Annot. Sat. 8. v. 14.

Polyphemus.] Vide Sat. 9. v. 64.

Tum

Is tunc beatus, quando quispiam accersito carnifice aduritur laminâ ferreâ candenti, ob linthea bina surrepta. Quid puero suggerit qui gaudet strepitu vinculorum, quem valde juvant notata mancipia, agreste ergastulum? An speras ut mæcha non sit Larga nata, quâ matris adulteros recensere nunquam adeo velociter, neque festinatione tantâ enumerare queat, ut non tricies respiret? Dum esset adolescentula, fuit conscia parenti; jam illâ docente ceratas tabellas parvas perscribit, atque ad adulterum deferri mandat per eosdem. Ita natura precipit: promptius ac facilius depravant nos familiaria scelerum exempla, quoniam mentem penetrant summis suavisioribus. Ea fortasse contemnunt unus vel duo pueri, quibus industriâ propitiâ atque ex argilla nobiliore firmavit animos Prometheus, rota pridem ostensa abducit. Ergo fuge culpanda. Nam istius etiam una est efficax causa, ut nos scelera nostra imitentur

Tum felix quoties aliquis tortore vocato Uritur ardenti duo propter linthea ferro. Quid suadet juveni lætus stridore catenæ, Quem mirè afficiunt inscripta ergastula, carcer Rusticus? Exspectas ut non sit adultera Larga? 25 Filia, quæ nunquam maternos dicere mæchos Tam citò, nec tanto poterit contexere cursu, Ut non ter decies respiret? Conscia matri. Virgo fuit: ceras nunc hâc dictante pusillas Implet, & ad mæchum dat eisdem ferre cinædis. Sic natura jubet: velocius & citius nos 31 Corruptum vitiorum exempla domestica, magnis Cum subeunt animos auctoribus. Unus, & alter Forsitan hæc spernant juvenes, quibus arte benignâ,

Et meliore luto finxit pæcordia Titan. 35 Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt; Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ. Abstineas igitur damnandis; hujus enim vel Una potens ratio est, ne crimina nostra sequantur

At alios abripiunt vitanda parentum exempla, & diuturni criminis Ergo fuge culpanda. Nam istius etiam una est efficax causa, ut nos

ANNOTATIONES.

21 Tum felix quoties, &c.] Quoties occasionem sæviendi nanciscitur, toties lætus ille est.

23 Catena.] Servo injectæ & impactæ.

24 Inscripta ergastula.] Metonym. pro servi in ergastula compeditis, in fronte verò candenti ferro seu cauterio inustis, ac certis litteris aut stigmate notatis & compunctis, ob aliquod furum, aliudve crimen. Hinc illi apud Ciceronem 2 Offic. n. 2. Stigmatia, vel Stigmatiçi vocantur. Plin. mox citand. Inscripti vultus; Plaut. & Aul. Metam. 9. Literati. Vide Cæc. Rhodig. Lib. 7. cap. ult. & Alex. ab Alex. Lib. 3. cap. 20.

Ergastula.] Vide Sat. 6. v. 150

Carcer Rusticus.] Seu quòd servi in villarum ergastulis, id est, cellis subterraneis custodiebantur: de quibus vide Briffon. Lib. 2. cap. 9. seu quòd operi rustico addicebantur. Hinc Plin. Lib. 18. cap. 3. Vincti pedes, inquit, damnata manus, inscripti vultus rura exercent. Et cap. 6. ejusdem Libri, coli rura ab ergastulis pessimum est, & quicquid agitur à desperantibus.

25 Larga.] Adulteræ famosæ illo ævo:

26 Nunquam maternos dicere mæchos.] Adeo nempe multi sunt.

29 Ceras pusillas.] Ætati & manui accommodatos pugillares.

30 Dat eisdem ferre.] Iisdem famulis ac in-

ternunciis per quos mater solet mittere literas amatorias ad suos mæchos.

32 Magnis auctoribus.] Parentibus ac majoribus, quorum potens apud filios exemplum ac quæ auctoritas. Cic. Epist. Lib. 4. ad Ser. Sulpic. Epist. 3. Quod exemplo sit, id etiam jure fieri putant.

34 Forsitan hæc spernant, &c.] Prava exempla parentum pauci fortè abhorreant juvenes benè nati, & ad virtutem proni. Vide Senec. Epist. 97. ubi ad deteriora faciles sumus, inquit, &c.

35 Titan.] Vide Ovid. Metam. 1. Fab. 2. & quæ notavi ad Sat. 4. v. 133. Item Sat. 8. v. 132. ad vocem, Titanida.

36 Fugienda.] Pessima, improba.

37 Orbita.] Propriè orbita currentis est rotæ vestigium. Docet Tullius ad Attic. Lib. 2. Epist. 21. ubi ait, Sic orbem Reipublicæ esse conversum, ut vix sonitum audire, vix ingressam orbitam videre quis posset. Hic verò significat consuetum agendi morem, & quotidiana vitiorum exempla pueris monstrata.

38 Damnandis.] Alii legunt, damnis, hæc jusca etenim vel, pari sensu, id est, facinoribus damnosis familiæ.

39 Una potens ratio est, ne crimina nostra sequantur.] Et si aliæ desint rationes, ac hæc ut debeat à vitiis nos avocare, ne scilicet filii ac familiares exemplo nostro corruptamur.

Ex nobis geniti : quoniam dociles imitandis 40
Turpibus ac pravis omnes fumus ; & Catilinam
Quocunque in populo videas, quocunque sub
axe.

Sed nec Brutus erit, Bruti nec avunculus usquam.
Nil dictu foedum, visuque hæc limina tangat,
Intra quæ puer est. Procul hinc, procul inde
puellæ 45

Lenonum, & cantus pernoctantis parasiti.
Maxima debetur puero reverentia. Si quid
Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos :
Sed peccaturo obsistat tibi filius infans.

Nam si quid dignum Censoris fecerit irâ, 50
Quandoquidem similem tibi se non corpore tan-
tûm,

Nec vultu dederit, morum quoque filius, & cum
Omnia deterius tua per vestigia peccet,
Corripies nimirum & castigabis acerbo 54
Clamore, ac post hæc tabulas mutare parabis.
Unde tibi frontem libertatemque parentis,
Cum facias pejora senex, vacuumque cerebro

tare tentabis. Unde tibi sumes frontem ac patris auctoritatem, quandoquidem vetulis deterius
perpetras

ex nobis orti : quia cuncti
sumus faciles doceri, & amu-
lari fœda atque perversa.
Catilinam vero cernas qua-
libet in gente, quavis in re-
gione, at neque Brutus aderit
usquam, neque Bruti avun-
culus. Nil turpe dictu vel
aspectu eam domum attingat,
in qua est adolescentulus.
Longe illinc, longè istinc le-
nonum juvenula & cantio-
nes parasiti noctem commes-
tando traducentis. Summa
habenda est erga puerum ob-
servantia. Si moliris aliquid
foedum, ne tu pueruli annos
spreveris ; verum te crimen
admissurum impediatur filius
licet juvenculus. Etenim si
quidpiam Censoris animad-
versioni obnoxiam egerit,
(quia se parem tibi exhibebis
non solum corpore vel facie,
sed etiam indolis filius) &
quando nihil non prave fa-
ciat ad tuum exemplum,
redargues scilicet atque
objurgabis acriter vociferatione,
deinde verò codicillos immu-

ANNOTATIONES.

41 Catilinam quocunque in populo videas.] Frequentes malos ubique reperias, non etiam bonos. Seneca ad Lucil. Epist. 97. Omne tempus Clodius, non omne Catones fert.

Catilinam.] Catilinæ similes, flagitiosos, patriæ hostes, omni scelere inquinatos. Vide Ciceronem, Salustium, &c.

42 Axe.] Orbem terræ velut axe volvi, qui duobus hinc inde cardinibus sustineatur, Arctico & Antartico, Geographi finxere.

43 Brutus.] Vir bonus, amans virtutis, libertatis vindex, patriæ liberator, etiam capitis periculo. Vide Sat. 5. 37.

Bruti avunculus.] Cato Uticensis, cujus soror Servilia mater fuit Bruti. Vide Sat. v. 40. Annor.

45 Puella Lenonum.] Meretrices.

46 Parasiti.] Vide Sat. i. v. 139

47 Maxima debetur puero reverentia.] Plutarch. in Vita Catonis Censorii, refert eum præsentem puero filio, sic à verborum turpitudine temperasse. velut arbitris virginibus Vestalibus locuturus fuisset : neque cum filio unquam lavasse, quod & tunc à Romanis factita-

48 Nec tu pueri contempseris annos.] Ne existimes tuum peccandi exemplum non ei fore noxium, qui valde juvenis sit & mali ignarus. Imò vel ob hoc abstine, quòd ætas illa est in vitium flecti facilis, & quasi ceræa, ut ait Horatius ad Pisones, v. 163.

52 Morum quoque filius.] Hæres & æmulus paternæ Improbitatis.

55 Post hæc tabulas mutare parabis.] Quæ fronte minaberis testamenti mutare tabulas, & illum exhæredare ob flagitia? Agell. Lib. i. cap. 6. Parentes, si pergunt liberi errare, bonis exhæredant ; inquit Metellus.

56 Frontem libertatemque parentis.] Severitatem atque audaciam castigandi qualis patrem decet.

57 Vacuumque cerebro.] Carens mente & sapientiâ. Nam ex Macrobi. Lib. 7. cap. 5. Cerebrum consilii sedes est. Et cap. 9. Animæ habitatio est in cerebro, indeque sensus ingeruntur & gubernantur. Et Plin. Lib. 11. cap. 37. Cerebrum est velut arx sensuum : huc venarum omnis à corde vis tendit, hic desinit : hic culmen altissimum, hic mentis est regimen. Vide Cæli. Rhodig. Lib. 2. cap. 28. & alibi.

Jampridem

atque vento plena cucurbitula
jamdudum investigat caput
illud tuum inane? Cum
hospes adventat, nullus fa-
mularum erit otiosus. Pavimentum
expurga, inquires,
mundas exhibe columnas:
sicca aranea deijciatur cum
omni tela: iste abluat ar-
gentea vasa: alius inaequalia
vascula abstergat. Clamor
obstrepat heri urgentis, &
virgam intentantis. Timeſ
igitur ô infelix, ne vestibulum
caninis sordibus inquini-
atum offendat oculos fami-
liaris accedentis, neve xystum
sano sit aspersum: ac nihilo-
minus famulus unicus ea
purgat uno pulvisculi semi-
modio. Hoc verò non laboras,
ut filius puras ades videat absque ulla macula, & scelere vacantes? Placet quòd civem donasti patriæ
& plebi, modò efficias ut evadat patria utilis, ruri fructuosus, aptus administrandis cum militia
tuum otii negotiis.

Jampridem caput hoc ventosa cucurbita quærat?
Hospite venturo cessabit nemo tuorum:
Verre pavementum; nitidas ostende columnas;
Arida cum tota descendat aranea tela: 61
Hic lavet argentum; vasa aspera tergeat alter:
Vox domini fremit instantis, virgamq; tenentis.
Ergo miser trepidas, ne stercore fœda canino
Atria displiceant oculis venientis amici, 65
Ne perfusa luto sit porticus; & tamen uno
Semodio scobis hæc emendat servulus unus.
Illud non agitas, ut sanctam filius omni
Aspiciat sine labe domum, vitioq; carentem?
Gratum est, quod patriæ civem populoq; dedisti,
Si facis, ut patriæ sit idoneus, utilis agris, 71
Utilis & bellorum, & pacis rebus agendis.

ANNOTATIONES.

[88 Caput hoc ventosa cucurbita quærat.] Id est, tuum caput malè sanum eget cucurbitâ, sive cucurbitulâ, quâ incisio occipitio adhibita, curetur tua phrenesis. Ex Corn. Cels. Lib. 3. c. 18.

Ventosa cucurbita.] Levis, tenuis, cava.

Cucurbita.] Sunt qui putent hanc perinde ac helleborum infantiæ mederi: adeoque hîc intelligi cucurbitam, maximè silvestrem, ut colocynthidem, &c. De hujus virtutibus & facultatibus Plin. Lib. 20. cap. 3. & alibi. Athenæus autem Lib. 2. cap. 18. ait, cucurbitam corporis habitum humectare, egeri celeriter, bonum succum generare, &c. Alii volunt hîc à Juvenale designari cucurbitulam, Gallice VENTOUSES, Anglicè autem A CUPPING-GLASS. Istud nomen Cucurbita, vel à cucurbitæ similitudine, vel quòd è cucurbitis facta sint primùm ea vascula, quæ subinde ænea, cornea, vitrea, quibus Medici utuntur ad noxios humores & sanguinem, levi interdum scarificatione, aut etiam sine illa, educendos. Vide Corn. Cels. Lib. 2. cap. 11. Plin. Lib. 32. cap. 10. Eadem est, inquit, earum (hirundinum) curatio quæ cucurbitularum medicinalium, ad corpora levanda sanguine, spiramentaq; laxanda. Plutarchus Lib. de animi tranquillitate, affert exemplum cucurbitularum, quæ pessimum humorem è carne ad se trahunt. At in Quæst. Platon. circa medium ita rem explicat: Πρώτον μὲν ἐν τῷ περὶ τὴν σικύαν τοιγλὸν εἰς τὸ περιληφθεὶς τῷ αὐτῆς πρὸς τῇ σαρκεὶ μὲν ἀτερμότητος ὢν ἐκπυρῶθεις, καὶ γινόμενος τὸ χαλκῷ πορὼν ἀραιότερος, ἐπέπεσεν ἐκ εἰς

κενὸν χώραν (ὃ γὰρ εἰς τὴν) εἰς τὴν περιεσῶτα τὴν σικύαν ἐξῶθεν αἶρα, καὶ κενὸν ἀπέωσεν, ὃ τὸν πρὸ αὐτοῦ, καὶ τὸ τοπάρχον αἶμα καὶ αἶμα ὃ ἐμπροσθεν ὑποχρεῖ τῆς κενεμένης γλίσχρῆμος χώρας, ἐν ᾧ πρῶτος ἐξέλιπεν ἔτω τῇ σαρκὶ περιπίπλων, ἥς ἡ σικύα διδρακταί, καὶ ἀναξέων ἀμα συνεκθλίβει τὸ ὕγρον εἰς τὴν σικύαν. In cucurbitula sic se res habet: Sic in illa comprehensus, postquam adhasit carni, factus per calorem subtilior poris aenei vasis, effert se non vacuum in locum (nullus enim est) sed in illum aerem qui cucurbitulam foris circumstat, eumque dispellit: hic verò eum qui ante ipsum est. Idque patiens assidue agensque, aër anterior cedit in locum quem prior vacuum reliquit. Ita verò circumfusus carni, quam cucurbitula prehendit, vellicans simul humorem in cucurbitulam exprimit.

61 Aranea.] Vide Plin. Lib. 11. cap. 24.

62 Hic lavet argentum.] Legunt quidam: lave argentum; id est, politum, nullaque calaturâ asperum & inæquale.

Aspera.] Ob extantia signa insculpta, anaglypha.

67 Semodio scobis hæc emendat, &c.] Id est, & tamen totam domum everrens, & singula tergens ac deradens servus vix inde scobis affert semodium, seu modium dimidium pulveris atque ramentorum.

70 Gratum est, quod patriæ civem, &c.] Quòd genueris filium, modò ille futurus sit aliquando patriæ utilis, bene est.

Plurimum

Plurimum enim intererit quibus artibus, & quibus hunc tu moribus instituas. Serpente ciconia pullos nutrit, & inventa per devia rura lacerta: 75 Illi eadem sumptis quærunt animalia pennis. Vultur jumento, & canibus, crucibusque relictis, Ad foetus properat, partemque cadaveris affert. Hinc est ergo cibus magni quoque vulturis, & fuscæ, propria cum jam facit arbore nidos. 80 Sed leporem, aut capream, famulæ Jovis, & generosæ saltu venantur aves: hinc præda cubili conitur: inde autem, cum se matura levabit progenies stimulante fame, festinat ad illam, Quam primum rupto prædam gustaverit ovo. 85 Edificator erat Centronius, & modò curvo littore Caietæ, summa nunc Tiburiis arce,

Nam valde refert quibus illum tu disciplinis, quibusque institutis informes. Ciconia pullos alit anguibus & lacertis per remotos agros repertis: hi acceptis alis investigant ejusmodi animantes. Vultur mortuos equos & canes, & patibula dimittens ad pullos advolat, & cadaveris frustum portat: illino igitur esca est grandis etiam vulturis seque metipsum nutriendis, quando jam nidum extruit, in arbore peculiari. At leporem vel capream in silva captant ministra Jovis, ac nobiles volucres. Inde præda nido collocatur. Quando verò se hinc efferet adulta proles, excitante esurie, properat ad eam prædam quam ovo discluso statim delibavit.

Centronius erat adificandi cupidus, & jam incurva Caieta ripa jam alto vertice Tiburis,

ANNOTATIONES.

73 Quibus hunc tu moribus instituas.] Plutarchus ante citatus de institutione liberorum, rectè affirmat, naturæ bonitatem socordia confectari, contra verò pravam licet indolem doctrinâ & institutione emendari: adeò valent utilitas & labor. Vide suprâ.

74 Serpente ciconia pullos nutrit, &c.] Probat exemplis, sumptam à teneris annis consuetudinem, præsertim à parentibus inditam, retineri adulta ætate.

Ciconia.] Plutarch. Quæst. Convival. Lib. 8. cap. 7. ait Ciconiam quæ nullam ab homine rem accipit, ei tamen opitulari, siquidem inanes rubetas & angues circumvagans perire. Idem de Iude ait, Theffalis coli ciconias serpentes deletos. Similiter & Plin. lib. 10. cap. 23. Tantum ciconiis honorem in Theffalia esse, ut eas occidisse, perinde ac hominem, capitale fuerit. Ex S. Ambrosio Hexameron lib. 5. cap. 16. & Cæli Rhodig. Lib. 11. cap. 17. Ciconia Romano usu pia vocatur, quod illi parentibus jam senio confectis, nec aliter sibi conquirere valentibus opem & viam suppeditant. Hinc à Petronio ciconia occupatur, pietatis cultrix.

75 Illi eadem sumpti quærunt animalia pennis.] Pulli ciconiæ jam pennati vescuntur item parentibus.

76 Vultur.] Vide Annor. Sat. 4. v. 111. ad Vulturibus.

77 Crucibusque relictis.] In quibus pendent humilia cadavera, quorum est avidus.

78 Hinc est ergo cibus magni quoque vulturis.]

Nimirum è cadaveribus quibuscunque. Alii legunt, Hic est ergo cibus, &c.

80 Propria cum jam facit arbore nidos.] Affirmat contra Plinius Lib. 10. cap. 6. non in arboribus, sed in excelsis valde rupibus vultures nidificare. Favet & Plutarch. Quæst. Cent. Rom. 93. ubi ait, Vix ulli inventum vulturis nidum.

81 Famula Jovis.] Aquilæ; quæ sic nuncupantur, siue quòd nectar Jovi portârît Aquila, cum ille apud Cretam in antro educaretur, ut est apud Athen. Lib. 11. cap. 12. Seu quòd Ganymedem, iubente Jove, rapuit. Ex Hygin. Astrol. Poët. Seu quòd Jovi fulmina adversus Gigantes bellanti subministraret Aquila, ut fabulantur: Seu denique quòd fulminata nunquam Aquila, ideoque Jovis armigera crederetur, quod refert Plin. Lib. 10. cap. 3. Vide Cæli Rhodig. Lib. 13. cap. 20.

Generosa aves.] Accipitres, falcones, &c.

86 Edificator erat Centronius.] Amat ut ædificare Centronius, & suas opes ædificando perdidit: pariter & ejus filius insanas substructiones amando bona quæ supererant, dilapidavit, paternum secutus exemplum.

87 Curvo littore Caietæ.] Hæc verba vulgò Gaeta, Latii novi pridem, hodie Terræ Laboris, in ora Tyrreni maris sita, ad collis radices, portum habet atque arce m. Nomen habet à curvo, quòd Laconiâ Lingua Caietam dicunt, vel ab Æneæ nutrice, ex Virgil. Æneid. 7.

Tiburis.] Sat. 3. v. 192.

Nunc

modò Prænestinis in collibus
excelsa moliebatur domorum
fastigia, Græcis & procul
quæsitis marmoribus superans
Fortunæ & Herculis templa,
sicut Posides Eunuchus supe-
rabat nostra Capitolia. Itaq;
dum sic habitandas struit æ-
des Centronius, bona dilapi-
davit, facultates attrivit;
nihilominus haud modica
erat amplitudo residua por-
tionis. Etiam verò absumpsit
omnem insanus filius, cum
recentes è nobiliori marmore
domos fabricatur. Nonnulli
parentem adepti Sabbati ob-
servantem, nihil nisi nubila,
& Cæli Deum colunt;

Nunc Prænestinis in montibus, alta parabat
Culmina villarum, Græcis longeque petitis
Marmoribus, vincens Fortunæ atque Herculis
ædem;

Ut spado vincebat Capitolia nostra Posides.
Dum sic ergo habitat Centronius, imminuit
rem,

Fregit opes, nec parva tamen mensura relictæ
Partis erat: totam hanc turbavit filius amens,
Dum meliore novas attollit marmore villas. 95

Quidam fortiti meruentem Sabbata patrem,
Nil præter nubes, & Cæli Numen adorant:

ANNOTATIONES.

88 Prænestinis.] Sat. 3. v. 190.

89 Græcis.] Plin. Lib. 36. cap. 7. Pretiosi
quidem generis, inquit, marmor existit Lacedæ-
monium viride, cunctisque hilarius.

Longè petitis.] Ex Ægypto, Numidiâ, Plin.
mox cit. Augustum marmor, ac deinde Tiberianum
in Ægypto, Augusti ac Tiberii primum principa-
ture peria: Augustum undatim crispum in vortice-
ces, Tiberianum sparsim convolutâ canitie & luce.
Adde Naxium, quod diu placuit ante alia; ita
vocantur cotes in Cypro Insula genita: & quod pos-
tea vicit, Armenium. Plin. ibid. Adde, si vis,
Pavium candore & luce pretiosum: Chium, Sicyo-
nium, Synnadicum maculis distinctum, Numidi-
cum purpureo colore exquisitum, &c.

90 Marmoribus, vincens Fortunæ atque Hercu-
lis ædem.] Licet magnificè & Imperatorio sum-
ptu extructam, Fortunæ quidem, à Nerone mat-
moream: Herculi verò, à Martio Philippo Au-
gusti vitrico. Vide Sueton. August. cap. 29.
Sed nec solum Romæ, sed & Tiburæ, & Præ-
nestæ. Vide Plin. Lib. 36. cap. 22. & 25. &c.

91 Capitolia nostra.] Non unum fuisse Capi-
tolium indicat. Certè Romæ duplex, vetus &
novum, hoc regione sextâ, octavâ illud; Ro-
manamque illam arcem inter orbis miracula nu-
meratam, recte etiam Ammiano Marcellino, re-
fert Cæsar. Rhodig. Lib. 23. cap. 6. Alia etiam
erant per Italiam Capitolia, ut Capuæ, Bene-
venti, Pompeiis. De quibus Hadr. Turneb.
Lib. 11. cap. 2. Alex. ab Alex. Lib. 6. cap. 11.
Vel Juvenals respicit ad Capitolii vices, quod
primò quidem à Tarquinio ex Apiolarum Lari-
norum urbis prædâ extructum, ex Plin. Lib. 3.
cap. 5. Cum cæsagrâssset deinde à Sylla restitutum,
exornatumque est, tum à Vespasiano Domi-
tianoque, cum ab aliis. Vide Alex. cit. Porro
arx illa condita est in monte, qui Saturnius pri-
mum, dein Tarpeius à Tarpeia Virgine Vestali
Sabinorum scutis ibi obruta: demum Capitolinus
dictus, unde & Capitolii nomen; scilicet

ob humanum caput vivo simile, recenti & cali-
do sanguine inde profluente, ibidem cum fun-
damenta foderentur, inventum. Auctor est Lio-
nyf. Halic. Lib. 4. Capitolii substructiones infan-
nas admirationi fuisse, refert Plin. Lib. 36. cap. 15.

Posides.] Is erat libertus Claudii Imperatoris.
Sueton. Claud. cap. 28. ita scribit: Libertorum
præcipuè suspexit Posiden spadonem, quem etiam
Britannico triumpho inter militares viros hastâ
pura donavit. Magnificas autem balineas in
Bajano sinu ac litore ab illo constructas, quæ
& Posidianæ vocarentur, accepto nomine à
Claudio Cæsaris liberto, testatur Plin. Lib. 31.
cap. 2.

93 Relictæ partis.] Hæreditatis filio transmissæ.

96 Quidam fortiti, &c.] Superstitionem et-
iam pueri discunt à parentibus superstitionis.

Meruentem Sabbata.] Judaicos ritus ac religi-
ones colentem.

Sabbata.] Vide Annot. Sat. 6. v. 159.

97 Nil præter nubes, &c.] Videtur alludere
ad id quod legitur Exod. 13. v. 21. Dominus
autem præcedebat eos ad ostendendam viam, per
diem in columna nubis; & per noctem in co-
lumna ignis, ut dux esset itineris utroque tempore.
Et cap. 19. v. 9. ait Mos Dominus: Jam nunc
veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me
populus loquentem ad te, &c. Vel ed Judæos ca-
lumniantur adorare nubes, quod Deum in Cæle
regnantem colerent, ac precando Cælum suspi-
cerent. Simili propè ratione Socratem veluti
nubes adorantem sugillabat Aristophanes.

Cæli Numen.] Legunt alii, lumen. Tacit.
Histor. 5. initio, multa de Mose & Judæis men-
titur: at verò hoc, Mente sola, inquit, unum
que Numen intelligunt, summum illud & æter-
num, neque mutabile, nec interiturum: pro-
fanos verò putant, qui Deum imagines morta-
libus materiis in species hominum effingunt.
Igitur nulla simulacra arbitris suis, neque tem-
plis sunt, &c.

Nec distare putant humana carne fuillam,
Quâ pater abstinuit : mox & præputia ponunt :
Romanas autem soliti contemnere leges, 100
Judaicum ediscunt, & servant, ac metuunt jus,
Tradidit arcano quodcunque volumine Moses,
Non monstrare vias, eadem nisi sacra colenti ;
Quæsitum ad fontem solos deducere verpos.

Sed pater in causa, cui septima quæque fuit lux

105

Ignava, & partem vitæ non attigit ullam,
Sponte tamen juvenes imitantur cætera : solam

nèque arbitrantur ab humana carne differre porcina, qua parens abhorruit: deinde, resecant etiam præputia, Romanorum vero Jura spernere assueti discunt, tenentque & verentur Leges Judæorum, & quicquid secreto codice mandavit Moses: haud iter indicare præterquam eandem religionem profitenti, atque ad petitam scaturiginem tantummodo circumcisos dirigere. Auster vero parens, qui otiosam duxit diem unamquamque

septimam, nullumque vita munus obiiit. At alia ultro amulantur adolescentes, unam

ANNOTATIONES.

98 *Nec distare putant, &c.*] Tam abhorrent ab edenda fuilla carne, quàm ab humana; Judæorum more. Hi enim sue abstinent, inquit Cornel. Tacit. mox cit. ubi & falsam addit rationem, nempe quòd scabie laborarint, cui morbo id animal obnoxium: ar vera est quæ habetur Levit. 11. nimirum quòd immundum sit hoc animal, atque luto amicum, ut ait Horatius. Sic enim docebantur illi abstrahere mentem à sordidis ac imis cogitationibus, atque ad celestia erigere. Vide Lactantium.

99 *Præputia ponunt.*] Cornelius Tacitus ibid. Judæi genitalia circumcidunt, ut diversitate notentur. Transgressi in morem eorum idem usurant. Vide Genes. cap. 17. v. 10 & seq. Deuteron. cap. 10. v. 16. Item Annot. ad Pers. Sat. 5. v. 184.

102 *Tradidit arcano quodcunque volumine Moses.*] Nec enim Gentibus evulgabant Judæi hos ritus ac moses, quos Moses scripto commendavit eis Pentateucho. Constat nihilominus technicis non laruisse Sacros Libros, cum ex eis literaque suas in Fabulas traduxerint. Sic divi generalis, ac Noëmi ejusque filiorum Historiam Deucalionis commentis utcumque expresserunt: sic & Iphigeniâ suâ, Isaacum, & Ephre filiam, &c.

Moses.] Vox Hebraica significans abstractum. revera ex aquis assumptus à filia Pharaonis regis Egypti & ejus curâ educatus fuit; ut quæ narratur Exod. cap. 2. Annos natus octo, apparente sibi Deo in rubo ardente, constitutus est Israelitarum Dux: tum è servitute indicatos per aquas Rubri maris mirabiliter interruptas transvexit; Pharaonem verò & Egyptos jam multis antea prodigiis fractos, fluvibus denique submersit. Diem suum obiit septimum anno ætatis centesimo vigesimo, ante Christum ferè millesimo quingentesimo, succedente ipsi Josuè. Plin. Lib. 30. cap. 1. Moseri

ut artis Magicæ antesignanum celebrat, accesserque Jamni aliisque Magis Pharaonis. Vide Cæl. Rhodig. Lib. 10. cap. 1.

103 *Non monstrare vias, &c.* Unis adeo suâ religione imbutis consuescere soliti sunt, ut nec errantes in viam, nec sitientes ad quæsitâs aquas perducant alienos. Tacit. cit. *Separati epulis, discreti cubilibus, misericordiam inter se, adversus alios omnes hostile odium exercent*, inquit. Verum id imperârat sapienter Deus, ne profanis Gentium religionibus ipsâque idololatriâ contaminarentur. Deuteron. 7. De iis Cic. Offic. 3. n. 55. *Quid aliud est erranti viam non monstrare, quod Athenis execrationibus publicis sancitum est, &c.* Cæterum hunc versum & sequentem non nemo collocandos putavit ante istos, *Judaicum ediscunt, &c.* Id quidem textum & sensum facit aliquantò clariorem; at repugnant optimorum Exemplarium fides.

104 *Verpos.*] Apellas vocat Horatius; recutitos Persius. Vide Annot. ad Pers. Sat. 5. v. 184.

105 *Sed pater in causa.*] Superstitiosus pater exemplo suo superstitiosum fecit filium.

Septima lux ignava.] Feriata sine ullo opere. Ita per Moseri Deus Populo suo mandaverat. Exod. 35. & Deuteron. 5. Vide suprâ in voce *Sabbata*. Corn. Tacit. jam cit. sic habet: *Septimo die otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit: dein blandiente inertia septimum quoque annum ignavia datum, &c.*

106 *Partem vitæ non attigit ullam.*] Nihil operis eâ die peregit. Ad laborem vivimus, nec vivere censetur qui nihil agit. Ergo pars vitæ præcipua quidem labor est & opus. Atque ad id homo damnatus. Genes. 3. Narus verò dicitur ad laborem, Job cap. 5. v. 7.

107 *Sponte tamen juvenes imitantur, &c.*] Avarum patrem habentes filii avaritiam discunt, & quasi laudabilem parsimoniam colunt.

Inviti

autem avaritiam reluctantes etiam coguntur amplecti. Nam vitium decipit imagine & simulatione virtutis, quoniam habitu grave est ac fronte vestimentog; austerum. Neque dubitanter avarus commendatur velut frugalis, ut vir temperans: atque fortunarum ipsius custodia securior, quam si opes istas tueatur Hesperidum vel Ponti draco. Accedit quod eum, de quo verba facio, praclarum existimat plebs & venerandum opificem. Nam ejusmodi artificibus amplificatur divitia, at augentur quavis ratione, & accrescunt diligenti incude, atque fornace nunquam non succensa. Itaque parens etiam beatos mente avaros putat, qui divitias laudat, qui nulla egentis felices exempla

Inviti quoque avaritiam exercere jubentur.

FALLIT enim vitium specie virtutis & umbra,

Cum sit triste habitu, vultuque & veste severum. Nec dubie tanquam frugi laudatur avarus, Tanquam parcus homo, & rerum tutela suarum Certa magis, quam si fortunas fervet easdem Hesperidum serpens, aut Ponticus. Adde quod hunc, de

Quo loquor, egregium populus putat, atque verendum

Artificem: quippe his crescunt patrimonia fabris, Sed crescunt quocunque modo, majoraque fiunt Incude assidua, semperque ardente camino.

Et pater ergo animi felices credit avaros, Qui miratur opes, qui nulla exempla beati

ANNOTATIONES.

109 Fallit enim vitium specie virtutis.] Horatius ad Pisones, v. 25.

Decipimur specie recti.

110 Cum sit triste habitu, &c.] Quoniam avaritiae vitium hominem facit tristem, severum, luxuriae inimicum, hinc vanam virtutis umbram & specie parum cautos decipit: & parvo contentus ac temperans habetur qui triparcus & turpis est avarus, Senec. Timidus se cautum vocat, sordidus parcum, &c.

112 Tanquam parcus, &c.] Horatius ad Pisones, v. 170.

Quarit, & inventis miser abstinet, ac times uti.

114 Hesperidum serpens.] Draco pervigil aurea mala custodiens in horto Hesperidum. Vide Annot. Sat. 5. v. 152.

Ponticus.] Sat. 1. v. 10. Diximus de Dracone altero Aurei Velleris custode, quod tamen annitente Medea Jason rapuit e Colchide regione Ponti.

115 Verendum artificem.] Alii legunt, acquirendi artificem.

116 Fabris, incude, camino.] Metaphora à monetæ fabricatoribus.

117 Sed crescunt quocunque modo.] Per fas & nefas.

118 Incude assidua.] Pertinaci labore & operâ, sudoribus assiduâ ac vigiliis, cupiditate flagrantibus, lucro semper inhiantes quæstum faciunt illi, augentque opes, ac nummos veluti cudent & congerunt.

119 Et pater ergo animi felices credit avaros.] Horatius Lib. 1. Epist. 25. v. ult.

Vos sapere, & solos aio bene vivere, quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.

120 Nulla exempla beati pauperis.] Attramentum Deus interrogaretur, quis finem ac fidem veræ felicitatis implefferet, Apollinis oraculo declaratus est felicissimus Aglaus Arcas qui nunquam agellum patrum excefferat: inquit vetus Schol. post Plin. Lib. 7. cap. 46. quem vide Paupertatis encomium Apuleius egregie persequitur in Apolog. ubi sic habet: Enimvero paupertas olim Philosophia vernacula est, frugis sobria, parvo potens, amula laudis, adversum divitias possessa, habitu securo, cultu simplex, consilio benesuada: neminem unquam superbia inflavit, neminem impotentia depravavit, neminem tyrannide effervavit. Delicias ventris & inguinum neque vult ulla, neque potest. Quippe hac & alia vitia & flagitia divitiarum alumni solent. Maxima quæque scelera si ex omni memoria hominum percenseas, nullum in illis pauperem reperies: ubi contra hac temerè inter illustres viros & divites comparant, sed quemcumque in aliqua laude miramur, eum paupertas ab incunabulis nutrita est. Paupertas, inquam, prisca apud sacula omnium civitatum conditrix, omnium artium reperitrix, omnium peccatorum inops, omnis gloria munifica, cunctis laudibus apud omnes nationes perfusa. Eadem enim est paupertas apud Græcos in Aristide justa, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapientia, in Homero diserta. Eadem paupertas etiam Populi Romano Imperium à primordio fundavit: pro quo eo in hodiernum Diis immortalibus simpulatio catino fœtibus sacrificat, &c. quæ ibid. lege.

Pauperi

Pauperis esse putat, juvenes hortatur, ut illam
Ireviam pergant, & eidem incumbere sectæ.
Sunt quædam vitiorum elementa: his protinus
illos

Imbuit, & cogit minimas ediscere sordes.
Mox acquirendi docet insatiabile votum. 125
Servorum ventres modio castigat iniquo,
Ipse quoque esuriens: neque enim omnia susti-
net unquam

Mucida coerulei panis consumere frustra,
Hesternum solitus medio servare minutal
Septembri; nec non differre in tempora cœnæ
Alterius, conchem æstivi cum parte lacerti 131
Signatam, vel dimidio putrique filuro,
Filaque sectivi numerata includere porri.
Invitat^{us} ad hæc aliquis de ponte negabit.
Sed quò divitias hæc per tormenta coactas? 135
Cum furor haud dubius, cum sit manifesta
phrenesis,

extare arbitratur; monet ado-
lescentes ut idem iter ineant
ac simile institutum colant.
Sunt aliqua sceleros principia:
his statim eos informat,
jabetque tenuissimas lucra
seditates edoceri: cum sug-
geris inexplabile opes accu-
mulandi desiderium. Famu-
lorum abdomen defraudat
injusso modio, ipse pariter
famelicus. Nam haud sibi
indulget unquam cuncta com-
edere fragmenta panis li-
cet e rancore cyanci; assue-
tus pridianum minutal di-
midio Septembri custodire,
atq; in aliam diem reservare
conchem alterius prandii ob-
signatam, cum particula la-
certi æstivalis, aut colia me-
dio & fœtente; & compu-
tatos porri sectilis sarculos in-
cludere. Quispiam de ponte
ad ista vocatus abnuit. At
quorsum opes per istos crucia-
tus accumulatas? Quando-

quidem certa est insania & aperta dementia,

ANNOTATIONES.

121 *Juvenes hortatur, &c.*] Vide Horat. ad
Pisones v. 324. & seq.

122 *Eidem incumbere sectæ.*] Sequi exempla
& rationes sceleratorum & avarorum.

124 *Cogit minimas ediscere sordes.*] Pater fi-
lios erudit in arte quæstus faciendi etiam circa
minima: docet eos diligenter sordidæ cupidi-
tatis astus omnes technasque vel tenuissimas.

126 *Modio iniquo.*] Mensura ciborum nimis
parva: dimenso cibo. Quaternos frumenti
modios in mensam servi accipiebant: hocque
dimensum vocabatur; inquit Donat. in Te-
rent.

129 *Minutal.*] Vel e carnibus residuis mi-
nutatum concilis; vel condimenti genus a ma-
rino pisce, liquamine, oleo, vino, porris, cori-
andro.

130 *Septembri.*] Autumnali tempore, quo
facile corrumpuntur obsonia ob humidam tepi-
damque cœli temperiem. Vide Annot. Sat. 6.
v. 516.

131 *Conchem.*] Vide Sat. 3. v. 293. & ibid.
Annot.

Æstivi.] Alii legunt, *Æstivam.*

Æstivi lacerti.] Æstivo calore facile pu-
rescentis. Attamen falsum piscem ait verus
Schol. Colias vocatur Athenæo & Plinio. A-
then. Lib. 3. cap. 33. ait Coliam & Sardam
magnitudine pares: Coliam glutinosiorem, acri-
ori scilicet gustu, mordaciorem, peiori succo;
præstantiorem esse Amyclanum, & Hispanum,

qui Sexitanus dicitur, cui nimirum tenuior &
dulcior caro est. Additque ex Strabone 3.
Geograph. prope Herculis Insulas & Carthagi-
nem novam esse urbem Sexitaniam, a qua
salsamenta cognominantur. Plin. Lib. 32.
cap. 11. Colias, inquit, sive Parianus, sive
Sexitanus à patria Batia, lacertorum minimas,
vel ut alii legunt, *Æmulus*. Hujus pisciculi
cauda imprimis laudabatur, teste Martiale lib. 7.
Epigram. 77.

Dum Sexitani ponatur cauda lacerti,

Et bene si cœnas, conchis inuncta tibi est.

132 *Signatam.*] Sigillo munitam adversus
gulam & fraudem servorum. Vide Perf. Sat. 6.
v. 17. Annot.

Siluro.] Pisciculo, de quo ante, Satir. 4.
v. 33.

133 *Sectivi porri.*] Non capitati, quod ma-
jus est. De utrisque Plin. lib. 19. cap. 6 ubi
& porro sectivo datam auctoritatem a Nerone
Principe, votis gratia, inquit idem Lib. 20.
cap. 6.

Includere.] In Promptuario.

134 *Aliquis de ponte.*] Mendicus ad pontis
iter sedens. Vide Sat. 4. v. 116. ibique an-
notata.

Negabit.] Respuet ejusmodi cibaria.

135 *Sed quo divitias, &c.*] Ad quid habes
divitias si non iis uteris.

Phrenesis.] Horatius.

Danda est ellebori multo pars maxima avaris?

T

U

inopi sorte villicare, ut dives excedas e vita? Interim quando locus inflatur ore redondanti, ut ipsi nummi augescunt, ita augescit pecunia cupiditas: quique illis caret, minus capit. Itaque tibi secunda acquiritur domus rustica, quando villa unica hand satis est, placetque terminos extendere: agrum autem finitimum ampliore & fertiliorē iudicas; illum etiam emis, arbutaque, & collem oleis frequentibus albescentem, quorum si possessor nullā pecuniā speratur, macilent boves & armenta fatigata cervice esarientia noctu deducuntur ad viventem illum segetem, neque hinc ad ades retrahuntur, antequam universa fruges in diras fauces transferint; ita ut putaris rem falcibus confectam. Difficulter enumeraveris quot luceant similia, & quam multos campos vendere coegerit molestia. Verum enimverò quinam rures? Quae turpis existimationis tuba? Ecquid obest illud? ait: potiorē mihi duco siliquam lupini,

Ut locuples moriaris egenti vivere fato?

Interea pleno cum turget sacculus ore,

CRESCIT amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit;

Et minus hanc optat, qui non habet. Ergo paratur

140

Altera villa tibi, cum rus non sufficit unum,

Et proferre libet fines; majorque videtur,

Et melior vicina seges. Mercaris, hanc, &

Arbuta, & densā montem qui canet olivā.

Quorum si pretio dominus non vincitur ullo,

145

Nocte boves macri, lassoque famelica collo

Armenta ad virides hujus mittuntur aristas;

Nec prius inde domum, quam tota novalia saevos

In ventres abeant, ut credas falcibus actum.

Dicere vix possis, quam multi talia plorent,

150

Et quot venales injuria fecerit agros.

Sed qui sermones? Quae foedae buccina famae?

Quid nocet hoc? Inquit. Tunicam mihi malo lupini,

ANNOTATIONES.

137 *Egenti vivere fato.*] Fatali paupertate temetipsum excruciare, genium defraudare, metu futuræ inopie. Cic. de Senect. n. 65. *Avaritia verò senilis, quid sibi velit non intelligo: potest enim esse quidquam absurdius, quam quo minus via restat, eo plus viatici quærere?*

139 *Crescit amor nummi.*] Horatius Lib. 3. Ode 16.

Crescentem sequitur cura pecuniam, Majorumque fames.

142 *Majorque videtur, &c.*] Hor. lib. 1. Sat. 1. *Quodque aliena capella gerat dissentius uber, Tabe scat.*

144 *Canet olivā.*] Albentibus oleæ floribus canescit.

145 *Quorum si pretio, &c.*] Quod si vicinæ segetis, arbuti & olivæ dominus ea vendere renuit oblato pretio; tum vero potens avarus adeo molestiis & injuriis fatigat, ut ille vel invitus ad venundandos agros & prædia cogatur.

147 *Armenta ad virides hujus mittuntur aristas.*] Immissa noctu a vicino divite armenta, vel, ut alii legunt, jumenta, segetem depascuntur ac devastant: unde illius dominus redactus ad paupertatem, agrum vendit ut vivat: iste vero sic fruitur optatis.

148 *Novalia.*] Novale est quod alternis annis seritur. Plin. lib. 18. cap. 19.

149 *In ventres abeant.*] Nempe devorata a jumentis & pecoribus.

Falcibus actum.] Segetem falcibus succisam.

152 *Sed qui sermones?*] Poëta ad avarum ait: etenim malam tibi famam comparas.

153 *Quid nocet hoc?*] Respondet avarus; mala fama quid nocet? Pluris facio lupini tunicam, vilem rem licet, quam bonam tamam & existimationem cum paupertate.

Sat. 1. v. 48.

Quid enim salvus infamia nummis?

Horat. Sat. 1.

Quidam memoratur Athenis,

Sordidus ac dives populi contemnere voces

Sic solitus: Populus me sibilat, at mihi plaudo

Ipse domi, simul ac nummos contemplet in arca.

Lupini.] Lupinum leguminis genus valde amarum, de quo Athen. lib. 2. cap. 14. in quo refert Zenonem erga familiares durum atque iracundum, at cum vino se largius ingurgitasset, lenem ac benignum, aliquando interrogatum fuisse a quodam: Quid ita fieret, & quomodo sic ingenium mutaret? Respondisse, id sibi accidere quod lupinis: nam lupinos antequam madescant aqua, amarissimos esse, at cum macerati sunt & appoti, fieri mitissimos. Plin. lib. 18. cap. 14. ait *Lupinum hominibus juxta & quadrupedibus utile, cum Sole quotidie circumagi, horasque agricolis etiam nubo demonstrare.* Erasmus. Chiliad. 2. Cent. 7. Adag. 98. *Lupinum potum dicitur, inquit, adversus eos qui gravi periculo voluptatem emunt.*

ram

Quam si me toto laudet vicinia pago
Exigui ruris paucissima farra secantem. 155
Scilicet & morbis & debilitate carebis,
Et luctum & curam effugies, & tempora vitæ
Longa tibi post hæc fato meliore dabuntur;
Si tantum culti solus possederis agri, 159
Quantum sub Tatio populus Romanus arabat.
Mox etiam fractis ætate, ac Punica passis
Prælia, vel Pyrrhum immanem, gladiosque Mo-
lossos,
Tandem pro multis vix jugera bina dabantur
Vulneribus. Merces ea sanguinis atque laboris
Nullis visa unquam meritis minor, aut in-
gratæ 165
Curta fides patriæ. Saturabat glebula talis
Patrem ipsum, turbamque casæ, quâ scera jacebat
Uxor, & infantes ludebant quatuor, unus
Vernula, tres domini: sed magnis fratribus ho-
rum
A scrobe vel sulco redeuntibus, altera cœna 170
Amplior, & grandes fumabant pultibus ollæ.
Nunc modus hic agri nostro non sufficit horto.
Inde fere scelerum causæ, nec plura venena
Miscuit, aut ferro grassatur sæpius ullum

quàm si vicinitas omni me
vico celebret metentem agelli
parvi exiguum segetem. Ni-
mirum agrotationis etiam ac
infirmittatis eris expertus, atq;
molestiam & agritudinem
eluctaberis, ac diuturnum
vivendi spatium tibi postea
concedetur benigniori sorte,
si tantundem exculci campi
murus habueris, quantum Ro-
mana Plebs colebat sub Tatio.
Dein quoque senio debilitatis,
& Carthaginenses pugnas
expertis, aut immitem Pyr-
rhum, & Molossorum enses,
denique pro frequentibus pla-
gis duo jugera ad summum
concedebantur. Id etnoris
sudorumque pretium nullis
unquam meritis inferius ha-
bitum est, vel immemoris
patriæ exigua pietas. Agellus
istiusmodi nutrebat parentem
ipsum, & numerosam tugurii
familiam; ubi conjux
puerpera cubabat, ludebantq;
pueruli quaterni, servulus
unus, heri tervi: istorum vero
fratribus grandioribus a
fossa vel sulco reversis aliud
prandium majus parabatur,
ingentesque lebetes pultibus
fumabant. Jam vero cam-

pus ille modicus hand satis est horto nostro. Hinc ferme criminum origo: nullumque humani ingenii
vitium aut toxicum sapius temperavit,

ANNOTATIONES.

154 *Pago.*] *παῖς*, Dorice *παῖς* dici-
tur, quod prope fontes, ut adaquatio sit faci-
lior, exstrui villæ solent. Vide Turneb. lib. 2.
cap. 3.

156 *Scilicet & morbis, &c.*] Hæc ironice Poë-
ta in avarum: scilicet cum pecunia abundabis,
habebis omne bonum, nec te ulla ægritudo im-
pugnabit; turgent morbi, & luctus; arcebis
etiam mortem, aut saltem ævum produces.

260 *Quantum sub Tatio.*] Tum angusti erant
imperii nascentis fines, quando Titus Tatius
Dux Sabinorum, isto foedere cum Romulo, in
urbem receptus consociavit Imperium. Livius,
Florus, &c.

161 *Mox etiam fractis, &c.*] Priscorum Ro-
manorum frugalitatem obiter commendat.

Punica Prælia.] Vide Sat. 10. v. 155.
& præced. ibidemque Annot. De bellis autem
Punicis Florus Lib. 2. cap. 2. 6, & 15. Tit.
Liv. &c.

162 *Pyrrhum immanem.*] Regem illum Epi-
rotarum acris adeo bellicosiq; animi, ut nec vin-
cens nec victus posset quiescere, resque semper

novas moliretur, teste Plutarcho in ejus vita.
De eo Florus Lib. 1. cap. 18. Justinus Lib. 16.
& seq. &c.

Molossos.] Vide Sat. 12. v. 108. ibique Annot.
163 *Jugera bina dabantur.*] Scilicet militibus
Romanis emeritæ præmium militiæ.

170 *A scrobe vel sulco.*] A fodiendo, vel
arando.

Cœna amplior.] Ratione majoris laboris.

171 *Pultibus.*] Vide Annot. Sat. 7. v. 185.
Præsertim vero Pers. Sat. 6. v. 40.

172 *Modus hic agri.*] Duo jugera nobis non
sufficiunt ad hortos ac delicias, quæ pridem satis
erant ad alendam suo proventu familiam inte-
gram.

173 *Inde fere scelerum causæ.*] E cupiditate
veneficia, homicidia, latrocinia, omniumque
scelerum fluxit eluvies. Apost. Paul. 1. ad
Timoth. cap. 6. *Radix omnium malorum cu-
piditas.*

Virgil. *Æneid.* 3.

*Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?*

vel telo saviis frequentius,
quam diva cupiditas opum
infinitarum. Quisquis enim
cupit esse locuples, etiam re-
pente esse cupit. Quanam verò
legum observantia? Quis
timor unquam est aut vere-
cundia avari festinantis?
Marsus & Hernicus, & Ve-
stinus senex, aiebat pridem;
O juvenes, satis habete tuguria
hac & montes: arando pa-
remus victum sufficientem
mensa: id placet agrestibus
Diis, quorum favore & ad-
miniculo quercus antiqua
namque cepit homines post do-
na jucundioris segetis. Pro-
hibitum nihil perpetrasse cu-
piet qui non erubescit per
gela excelso perone vestiri,
qui Euros arcet inversis pelli-
bus. Ad crimen & flagitium
quodlibet incitat purpura
externa & nobis incognita.
Prisci illi dabant ea monita junioribus: jam vero

Humanæ mentis vitium, quam sæva cupido 175
Indomiti census. Nam dives qui fieri vult,
Et cito vult fieri. Sed quæ reverentia legum?
Quis metus, aut pudor est unquam properantis
avarī?

Vivite contenti casulis, & collibus istis,
O pueri, Marsus dicebat & Hernicus olim, 180
Vestinusque senex: panem quæramus aratro,
Qui satis est mensis. Laudant hoc Numina ruris,
Quorum ope & auxilio, gratæ post munus aristæ,
Contingunt homini veteris fastidia quercus.
Nil vetitum fecisse volet, quem non pudet
alto 185

Per glaciem perone tegi; qui summovet Euros
Pellibus inversis. Peregrina ignotaque nobis
Ad scelus atque nefas, quodcumque est, purpura
ducit.

Hæc illi veteres præcepta minoribus. At nunc

ANNOTATIONES.

178 Properantis.] Ad magnas opes, & cito
dicari cupientis.

179 Collibus istis.] Montanis agris, quos
paulo difficulter colendo panem habeamus, &
victum necessarium.

180 Marsus.] Marsi Italiæ populi sub Sam-
nitibus, a Marso Circes filioldici, Solino teste;
hodie, Ducato de Marfi.

Hernicus.] Ethic fuit Latii populus, vetus co-
lonia Pelasgorum, ab Hernico Duce nuncupatus.
Macrob. lib. 5. Saturnal. c. 18. ex. Jul. Hygino.

181 Vestinus.] Ea gens Samnitibus proxima.
183 Grata post munus aristæ.] Postquam Ce-
res invenit frumenta; cum antea glande vesce-
rentur: eadem verò molere, & conficere in Attica,
Italia, & Sicilia, ob idque Dea iudicata. Hæc
Plinius, Lib. 7. cap. 56. initio.

Virgilius Georgic. 1.

Liber, & alma Ceres, vestro si munere tellus
Chæoniam pingui glandem mutavit arista.
Et Ovid. Fast. Lib. 1.

Placentur frugum matres Tellusque, Ceresque
Farre suo, &c.

Hæc præbet causam frugibus, illa locum.
Consortes operum, per quas correctæ vetustas
Quænaque glans victa est utiliore cibo.
Et Fast. Lib. 4.

Panis erant primis virides mortalibus herba,
Quas tellus nullo sollicitante dabat.
Et modo carpebant vivax & cespitem gramen,

Nunc epula tenerâ fronde cacumen erant.

Postmodo glans nata est: bene erat, jam glande
reperit;

Duraque magnificas quercus habebat opes.

Prima Ceres, homine ad meliora alimenta vocato,
Mutavit glandes utiliore cibo.

Vide Cœl. Rhodig. Lib. 16. cap. 3. ubi sic
habet: Arcadas glandibus vesci docuit Rex eorum
Pelægus, perseveravitque diu plerisque diata ratio
hæc, inquit Pausanias, &c. Deinde, Mitiorum
Arcadibus victum induxisse Arcas dicitur pri-
mus, ac panis docuisse rationem, &c. Idem Paul-
nias in Laconicis, ait Myleram Lelegis filium
molam primum reperisse, ejusque usum in mo-
lendis frugibus.

184 Contingunt homini veteris fastidia quer-
cus.] Homines jam meliore fruente alimento,
viliores ac deteriores cibos, e quercu glandes,
quibus ante vescebantur, fastidire coeperunt.

186 Perone.] Vide Annot. Ad Pers. Sat. 5.
v. 101. ad vocem Peronatus.

Euros.] Ventorum frigus & molestiam.

187 Pellibus inversis.] Conversis ad corpus
lana, villis, pilis, non tam ornatus quam calor
fovendi gratia.

Peregrina.] Tyria, Laconica, Africana.

Ignotaque.] Quia Romæ non conficitur.

188 Purpura.] Synecdoche, Luxus & pompa
vestium, magnificæ suppellectilis cupido, ambi-
tio, superbia.

Post finem Autumni mediâ de nocte supinum 190
 Clamosus juvenem pater excitat; accipe ceras,
 Scribe puer, vigila, causas age, perlege rubras
 Majorum leges, aut vitem posce libello.
 Sed caput intactum buxo, naresque pilosas
 Annotet, & grandes miretur Lælius alas. 195
 Dirue Maurorum attegias, castella Brigantum,
 Ut locupletem Aquilam tibi sexagesimus annus
 Afferat: aut longas castrorum ferre labores
 Si piget, & trepido solvunt tibi cornua ventrem
 Cum lituis audita, pares quod vendere possis 200

Autumno transacto, nocte concubâ, parens assidue vociferans desidem puerum jubet surgere, atque; o juvenis, sume tabellas ceratas, literas ex ara, elucubra, orationes conscribere, evolue rubras antiquorum leges, vel scripto vitem pere. At Lælius observet impexum buxo caput, & nasum pilis hirsutum, magnasque laudet axillas. Evertit mapalia Numidarum, ac Britannorum castella, ut atas sexagenaria tibi producat Aquilam diviti-

tem. Vel si tædet sustinere labores militia diuturnos, ac tibi trementi laxant alvum audita cornua cum buccinis, compara quod vendundare queas

ANNOTATIONES.

190 *Post finem Autumni.*] Quo tempore lubricationes suas studiosi veteres auspicabantur: nobilibus jam longioribus, vel saviente hyeme & frigore, non parcit, urget, excitat. Hoc melius.

Supinum.] Dormientem, pigrum.

191 *Ceras.*] In ceratis enim tabellis stylo scribebant olim.

192 *Causas age.*] Agendas in foro contexe orationes.

Rubras majorum leges.] Rubricas juris. Vetus Schol. Quintil. Lib. 12. c. 3. *Alii se ad album ac rubricas transtulerunt, & Formularii, vel, ut ait Cicero, Leguleii quidam esse maluerunt, tanquam utiliora eligentes, &c.* Ubi per album, prætorium Jus, per rubricas Jus Civile, quod duodecim tabulis continebatur, intellexit Fabius, ex Turnebo Lib. 4. cap. 5. Vide Annot. ad Pers. Sat. 5. v. 90. in voce, *Rubrica.*

193 *Vitem.*] Centurionis munus, cujus insigne vitis erat, quique vite castigabat milites. Vide Plutarchum in vita Galbæ, sub finem. Et quæ notavi Sat. 8. v. 247.

Libello.] vel supplice, vel laudatorio, ad ænimum imperat. ris demerendum.

194 *Sed caput intactum buxo, naresque pilosas, &c.*] Exhibe vero te incultum ac pilosum: sic enim videre strenuus ac militiæ magis idoneus.

Buxo.] Pectine e buxo.

195 *Grandes alas.*] Grandibus pilis hirsutas, quod terobustum probabit. Vide Sat. 2. v. 11.

Lælius.] Clarus aliquis Imperator, sub quo militabis, similis ejus Lælii Scipioni Africano admodum familiaris, de quo etiam multa Cicero.

196 *Dirue Maurorum attegias, &c.*] Avertrem vero te bellatorem ostende, ut hinc assequare dignitates ac munera bellica quibus diti.

Attegias.] Tabernacula, casas, quas sibi

Mauri struere consueverunt.

Brigantum.] Britannie seu Angliæ populorum, quos Eboracenses esse volunt nonnulli.

197 *Ut locupletem Aquilam tibi sexagesimus annus afferat.*] Id est, ut annos sexaginta natus, emeritis jam stipendiis, obtineas signiferi munus, quo locupletere. Vide Sat. 10. v. 43, ibique annot.

Sexagesimus annus.] Tunc enim honesta militibus dabatur missio. Vetus Schol. Alii missionem quinquagenario militi dari solitam affirmant. Vide Alex. ab Alex. Lib. 6. cap. 22. &c.

198 *Aut longos castrorum ferre labores si piget.*] Quod si militare piget, mercaturam & negotiationem exerce, & quocumque modo questum fac.

199 *Trepido solvunt tibi cornua ventrem.*] Si bellorum horror ac periculi metus tibi laxat alvum, teque adeo deterret. Ex Aristot. Problem. & Macrobi. Lib. 7. cap. 11. *Laxamentum ventris comitatur timorem; quia musculi quibus clauderentur retrimentorum meatus, fugientes introrsum anima virtute destituti, laxant vincula quibus retrimenta usque ad digestionis opportunitatem continebantur.*

Cornua cum lituis.] Educendi exercitus & conferendi certaminis signum apud Romanos concentus erat tubarum & cornuum, & si quando silentio educendum foret, tesseram fuisse accepimus. Tubam Tyrrhenus Pileus invenit primus æneam (ex Plin. lib. 7. cap. 56.) cum antea ex cornu bubulo fieret: tuba pedites, equites lituo ad pugnam vocabantur. Cum movenda erant castra, cornicines signum dabant: excubias autem somnique & vigiliarum tempora buccina designabat. Quod si legiones in hostem ducendæ, & acie decernendum foret, aut receptui canendum, tum simul cornua tubæque caneant, &c. quæ habet Alex. ab Alex. Lib. 4. cap. 2. Vide Macrobi. lib. 6. cap. 8.

dimidio majore pretio, neque te invadat nausea ullius mercis mittenda trans Tiberim, nec quidquam dispare existima unguentum a pelle. Gratus est odor quasus & quacunque re. In ore tuo voluatur assidue pronuntiatum illud vatis Ennii, dignum Numinibus ipsaque Jove: nullus petit unde possideas opes, at possidere necesse est. Annus id docent parvulos assensu rogantes; id cuncta sciunt adolescentula prae Alpha & Beta.

Pluris dimidio, nec te fastidia mercis Ullius subeant ablegandæ Tiberim ultra: Neu credas ponendum aliquid discriminis inter Unguenta & corium. Lucri bonus est odor ex re Qualibet. Illa tuo sententia semper in ore Versetur, Diis atque ipso Jove digna, Poëtæ. Unde habeas, quærit nemo, sed oportet habere. Hoc monstrant vetulæ pueris poscentibus assensum; Hoc discunt omnes ante Alpha & Beta puellæ.

ANNOTATIONES.

201 Pluris dimidio.] Quam constiterat.

Nec te fastidia mercis ullius subeant.] Nec mercem ullam foetidam licet aspernare, modo fructuosa sit & quasiosa.

202 Ableganda Tiberim ultra.] Scilicet in Transiberina regione exercebantur opera sordida, ut excoarationes, sulphurata, &c.

Martial. Lib. 1. Epigram. 42.

Hoc quod Transiberinus ambulator,
Qui pallentia sulphurata fraclis
Permutat vitreis.

Et Lib. 6. Epigram. 93.

Non detracta cani Transiberina cutis.

203 Neu credas ponendum aliquid discriminis inter, &c.] Quasiosa si quæ sunt, perinde habet, siue unguenta bene & suave olentia, siue corium male olens ac foetidum.

204 Lucri bonus est odor ex re qualibet.] Al-ludit ad id quod de Vespasiano Suetonius refert cap. 32. Is nempe reprehendenti filio Tito; quod etiam urina vestigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admovit ad naves, sciscitans num odore offenderetur: & illo negante; Atqui inquit, è lotio est.

206 Poëta.] Ennii scilicet, qui quidem ironice sententiam istam pronuntiavit: pariter & Juvenalis hic.

208 Hoc monstrat vetula pueris poscentibus assensum.] Præsumptum hoc avaritiæ studium vetule monstrant pueris, jam tum cum crepundia duntaxat amant, & ad ea emenda frequenter assensum petunt. Vide Annot. Sat. 5. v. 144. ad eas voces Assensumque rogatum. Item præcedent. & sequent. is profecto sensus est. Hinc vero nonnulli corrigunt (magna quanquam mutatio!)

Hoc monstrant vetula pueris repenti assensum:

Id est, pueris vixdum gradientibus hoc monstrant vetulæ assensum, seu nutrices & famulæ iis custodiendis & curandis adhiberi solitæ. Assensum nutrices, inquit Nonnius Marcellus, difficilis mul-ti existimant intellegere. At verò acriter intensione

indagare potuimus, ob eam proprietatem officii, eo nomine nuncupari, quod assensum his quos nutriunt, nec ab eis vel exiguo divellantur: unde & assensulas, seu assensulas, eo quod assensum, & omnibus jussis dominorum præstare solent, esse vocitatas. Ad stipulator etiam adest verus Schol. atque tum lectioni isti tum interpretationi faver. Assensula, inquit, dicitur nutrix, quæ lac non præstat infantibus, sed diligentiam & munditiam adhibet. Illa ergo nutricula sicca vetusta infantibus monstrat, scilicet avaros jam tum esse. Accedit porro Johan. Isaac. Pontanus: ac ne asymbolus venire videatur, conjecturam e conjectura contextens, hic asserit legendum, pueris poscentibus, non poscentibus, quod tamen in manuscriptis, diserteque in suo fatetur legi. Illud vero sic asserit, ne vel ipsi Pyrrhonii Philosophi, qui de omnibus addubitare solebant, addubitent. Hæc ille suis in Notis ad Macrobi. Saturn. Lib. 7. cap. 16. Sua sit fides ariolis conjectoribus ac divinis: veruntamen prima lectio retinenda censetur; eaque integra servetur.

209 Hoc discant omnes ante Alpha & Beta puella.] Has etiam avaritiæ sordes edocentur a teneris ipsæ puellulæ antequam legere addiscant, litterasque primas Alphabeticas nosse & appellare.

Alpha & Beta.] Heus Heus corruptores: hem ad rectam Græcæ pronuntiandi rationem, vel duce Poeta nostro, si sapitis, redite. Age vero, Joannes Britannice, alioqui bonus Interpres, quid hic garris? Legendum est, inquit, Vita, non, Beta; cum nomina sint Græcarum litterarum; Ohe, vir cetera sapiens, quis te malus repente afflavit Genius? An vero tam supinum Juvenali certorem impingere non dubitas? Ipsum vero frementem audi, tibi que occurrentem e Satira sua 6. v. 28, & 29.

Certe sanus eras

Dic quæ Tisiphone, quibus exagitare colubris? At quoniam insanire libet tibi, dic saltem, amabo, dic quibus in Codicibus, quibus in Manuscriptis usquam talia comperisti?

Talibus instantem monitis quemcunque paren-
tem

210

Sic possem affari: dic, o vanissime, quis te
Festinare jubet? Meliorem præsto magistro
Discipulum. Securus abi: vinceris, ut Ajax
Præterit Telamonem, ut Pelea vicit Achilles.
Parcendum est teneris; nondum implevere me-
dullas

215

Nativæ mala nequitiae: cum pectere barbam
Coeperit, & longi mucronem admittere cultri,
Falsus erit testis, vendet perjuriam summa
Exigua, Cereris tangens aramque pedemque.

Elatam jam crede nurum, si limina vestra 220
Mortifera cum dote subit. Quibus illa premetur
Per somnum digitis? Nam quæ terraque mariq;
Acquirenda putes, brevior via conferet illi.

Nullus enim magni sceleris labor. Hæc ego
nunquam

& terra & mari, hæc præbebit ei ratio celerior. Nulla quippe difficultas ingentis criminis. Tu ali-

Ejusmodi cohortationibus ur-
gentem quemlibet patrem isa-
fas esset alloqui: fare, o
levissime, quisnam te prope-
rare adigit? Discipulum
præsto doctore solertiorum.
Eccede tuus; superaberis,
velut Ajax Telamonem vicit,
sicut Achilles Peleum ante-
cessit. Indulgendum est
mollioribus: naturalis im-
probatis perveritas non re-
plevit adhuc medullas: quan-
do barbam inceperit depelle-
re, & oblonga novacula
aciem admove, fiet testis
mendax, perjuriam venunda-
bit modica pecunia, Cereris
etiam altare ac basim contin-
gens. Jam existima sepulcrum
nurum, si vestram domum
ingreditur cum dote lethifera.
Qualibus ea digitis oppri-
metur per soporem? Quæ
etenim expetenda credideris

ANNOTATIONES.

211 *Quis te festinare jubet?*] Quis cogit
tam cito depravare filium tuum, & vitiis in-
quinare, maxime avaritiâ?

212 *Meliorem præsto magistro Discipulum.*]
Ne sis adeo sollicitus de filio tuo: quiesce;
spondeo illum in componendis sceleribus fore
peritorem te qui docuisti.

213 *Vinceris, ut Ajax, &c.*] Improbitate
& avaritia superabit te filius tuus, sicut virtute
bellica Telamonem Ajax, & Peleum Achilles
vicit.

Ajax.] Telamonis filius, inter bellatores
Græcos insignis. De eo jam ad Sat. 7. v. 115.

214 *Achilles.*] Pelei filius, Græcorum for-
tissimus, fama super æthera notus.

215 *Parcendum est teneris.*] Imitatio Virgilii
Georgic. Sensus est hic: expecta dum puer
adoleverit, videbis cum ætate crevisse perver-
sitatem.

*Nondum implevere medullas nativæ mala nequi-
tiæ.*] Medullas, id est, præcordia intima. Sentus
est: nondum roborata est malitia, quam tuo ex-
emplodidici, necdum plane animum occupavit.

219 *Cum pectere barbam coeperit.*] Cum ra-
dere barbam coeperit, jamque perfecta virum
ætas fecerit, firmatam in eo avaritiam omnem-
que nequitiam intelliges.

212 *Cereris tangens aram.*] Ubi juramenti
fides habebatur sanctissima; sicut & Cereris
Sacra pariter & mysteria nihil nisi sanctum ad-
mittebant. Vide Sat. 6. v. 50. ibique annot.
& Alex. ab Alex. Lib. 6. v. 19.

Tangens aramque.] Jam notavi Sat. 13. v. 89.
eos qui jurabant aras tenere solitos, quali fidem
Numinum contestantes. Exhibetur ergo hic
pejerantis audacia intrepide aras tangentis sine
ulla Numinis vindicis reverentia, ut ait Juve-
nalis loco mox cit. Sat. 13.

Pedemque.] Vel statuae Cereris pedem ipsum,
vel basim.

221 *Mortifera cum dote.*] Quæ mortis ei
causa sit: Uxorem enim veneno avarie ratione
extinguet ille, ut dotem occupet. Vide Pers.
Sat. 2. v. 14. ibique Annot. ad verba hæc,
Nerio jam tertia ducitur uxor.

Quibus illa premetur per somnum digitis?]
Vel strangulantibus, vel pudendo muliebri ve-
nenum affricantibus inicientibusque, & sic
clam & cito enecantibus. Plin. Lib. 27. cap. 2.
Omnium, inquit, venenorum constat occisimum esse
aconitum, & talis genitalibus feminei sexus ani-
malium, eodem die inferre mortem. Hoc vene-
num fuit, quo interemptas dormientes a Calpur-
nio Bestia uxores M. Cæcilius accusator objecit.
Hinc atrox illa peroratio, ejus in digito mortuas,

222 *Terra marique.*] Seu negotiando & na-
vigando; seu militando, variasque ærumnas
exantlando.

223 *Brevior via conferet.*] Uxoris occulta
cædes conferet avaro divitias.

224 *Nullus enim magni sceleris labor.*] Facinus
ingens ubi quæstuosum est, facile perpetratur.
Hæc ego nunquam mandavi.] Exculatio pa-
tris, quam refellit statim Poeta.

quando inquires, ego ista nunquam imperavi, neque præcepi similia. Nihilominus apud te est fons & principium improba indolis. Quicumque enim summas jussit opes diligere, sinistra etiam adhortatione parvulos facit avaros: & qui bona per fallacias geminandi licentiam concedit, omnes cursui habenas laxat; quem si retrahas, stare non novis, teque spreto fertur præceps, metasque transilis: Nullus putat sat peccare tantundem quantum finas: ita sibi metipsis donant amplius. Quando puero ais, fatuum esse qui familiari largiatur, qui opusculetur inopi cognato, & eum erigat, monstras & denudare, & circumvenire, atque quovis flagitio congerere opes, quarum cupiditas in te est tanta, quanta erat patria charitas in Deciorum corde, quantum Thebas amavit Menæceus, in quarum sulcis legiones cum scutis exoriantur e dentibus serpentis, statimque teira ineunt certamina, quasi buccinator simul etiam enatus esset. Incendium igitur, cujus scintillas ipse præbuisse, inflammari valde & omnia devastare aspicias. Neque tibi condonabitur infelici, trementem vero te præceptorem occidet, sicut nutritorem leo in cavea horrendum seviens.

Mandavi, dices olim, nec talia suasi: 225
Mentis causa malæ tamen est, & origo penes te.
Nam quisquis magni census præcepit amorem,
Et lævo monitu pueros producit avaros:
Et qui per fraudes patrimonia conduplicare
Dat libertatem, & totas effundit habenas 230
Curriculo; quem si revoces, subsistere nescit,
Et te contempto rapitur, metisque relictis.
Nemo satis credit tantum delinquere, quantum
Permittas: adeo indulgent sibi latius ipsi.
Cum dicis juveni stultum qui donet amico, 235
Qui paupertatem levet attollarque propinqui;
Et spoliare doces, & circumscribere, & omni
Crimine divitias acquirere, quarum amor in te est,
Quantus erat patriæ Deciorum in pectore, quantum

Dilexit Thebas, si Græcia vera, Menæceus; 240
In quarum sulcis legiones dentibus anguis
Cum clypeis nascuntur, & horrida bella capeffunt
Continuo, tanquam & tubicen surrexerit una.
Ergo ignem, cujus scintillas ipse dedisti, 244
Flagrantem late, & rapientem cuncta videbis:
Nec tibi parcetur misero, trepidumque magistrum
In cavea magno fremitu leo tollet alumnus.

ANNOTATIONES.

225 Talia.] Veneficium, parricidium, &c.
230 Totas effundit habenas, &c.] Metaphora a decurrentibus in circo: id est, omnem dat licentiam quodvis scelus audendi.

231 Curriculo.] Id est, Juveni per multiplicem jam avaritiæ lordes decurrenti.

232 Te contempto rapitur.] Virgil.

Fertur equis anrigo, nec audit currus habenas.

233 Nemo satis credit, &c.] Ultra præscriptos fines quisque tendit: nemo concessis est contentus.

237 Spoliare doces, & circumscribere.] Doces & rallere, & deprædari, alienisque inhiare divitiis per fas & nefas rapiendis.

239 Deciorum.] Vide Sat. 8. v. 254. ibique Annot.

240 Thebas.] Bæotias, regionis olim istius caput, a Cadmo conditas.

Si Græcia vera.] Vide Sat. 10. v. 174.

Menæceus.] Creontis Thebanorum Regis filius, qui ut patriam servaret ab Argivis obsessam, morti se devovit, quoniam ex oraculo compererat salvas fore Thebas, si ultimus e

stirpe Cadmæa sponte moreretur. De hoc Statius Thebaid. 10. Tullius Tusc. 1. circa finem ejus etiam meminit: sic enim loquitur n. 116. Menæceus vero non prætermittitur, qui oraculo edito largitus est patriam suam sanguinem.

241 In quarum sulcis, &c.] In quarum Thebarum agro seminat dentibus draconis a Cadmo interfecti, nati sunt armati viri, qui se continuo mutuis vulneribus conciderunt. Vide Ovid. Metamorphos. 3. Fab. 1.

243 Tubicen.] Ad canendum classicum, & bellum ciendum. Vide paulo ante notata ad hæc verba, Cornua cum lituis.

244 Ignem.] Avaritiæ ardorem, habendi cupiditatem inflammata.

245 Rapientem cuncta.] Jura omnia violentem ad congerendas opes. Allegoria.

246 Nec tibi parcetur, &c.] Neque patri tibi avarus ille filius parcet.

247 Leo.] Sicut educatorem suum devoravit leo ille, Domitiani temporibus. Martial. Spectac. Epigram. 10.

Nota

Nota Mathematicis genesis tua: sed grave
tardas
Expectare colos. Morieris fame nondum
Abrupto. Jam nunc obitas, & vota moraris; 250
Jam torquet juvenem longa & cervina senectus.
Ocyus Archigenem quære, atque eme quod Mi-
thridates
Composuit, si vis aliam decerpere ficum,
Atque alias tractare rosas. Medicamen habendum est,
Sorbere ante cibum quod debeat aut pater aut
Rex. 255
Monstro voluptatem egregiam, cui nulla theatra,
Nulla æquare queas Prætoris pulpita lauri,
Si spectas quanto capitis discrimine constant

Astrologis cognita est genitura tua: at molestum est lentas colos operiri: extingueris filo non adhuc abscisso. Modo ponis obicem, ac retardas petita: nunc adolescentem crucias tua senecta diuturnior & cervina. Cito voca Archigenem, & mercare quid Mithridates conlavit, si cupis ficum alteram colligere atque alteras rosas apprehendere. Sumendum præ alimento pharmacum parandum est, quale sorberi oporteat vel a patre vel a Rege. Ostendo præstans oblectamentum, cui theatra nulla, nulla pulpita Prætoris magnifici possis comparare, si consideras quam magno vita periculo stat

ANNOTATIONES.

248 *Nota Mathematicis.*] Tibi quidem Mathematici ex horoscopo tuo prædixerint ac spondeant longævam ac seram senectatem, sed filius tuus haud expectabit adeo tardans fatum. Sueron. Calig. Cap. 57. *Consulenti de genitura sua*, inquit, *Sulla Mathematicus certissimam neminem appropinquare affirmavit.* Et Tit. cap. 9. *Ipse dicitur cognita duorum Patriciorum genitura, imminere ambobus periculum affirmasse, venturum quandoque & ab alio: sicut evenit.*
Sed grave tardas expectare colos.] Sed filio tuo erit tædiosa vitæ tuæ diuturnitas. Non poterit sibi temperare dum Parcæ compleverint colos; ipse abruptet filium, neque enecat, ut hereditatem citius invadat.
Ovid.

Filius ante diem patrios inquiri in annos.

249 *Colos.*] Vide Sat. 3. v. 27. Annot. ad vocem, *Lachezi.*

250 *Jam nunc obitas.*] Nimirum jam cupiditati effrenatæ filii tui moram injicis, & molestiam creas.

251 *Cervina senectus.*] Qualem cervis natura conceffit.

Virgil. Eclog. 7.

Vivacis cornua cervi.

Cic. Tuscul. 3. n. 69. *Theophrastus*, inquit, *moiens accusasse naturam dicitur, quod cervis & canibus vitam diuturnam, quorum id nihil inesset; hominibus, quorum maxime interfuisset, longam vitam dedisset. Quorum si atas fuisset esse longinquior futurum fuisset ut omni perfectis artibus, omni doctrina hominum vita*

erudiretur. Plin. Lib. 8. cap. 32. ita scribit: *Vita cervis in confesso longa, post centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander addiderat, adopertis jam cute in magna obestare.* Plutarch. de orac. defectu, ex Heliodo, ait quatuor ætates cornicis vivere cervum, tres cervi corvum, novem corvi Phœnicem Indicam, &c. Coel. Rhodig. Lib. 4. cap. 17. *Nonnulli veterum*, inquit, *vita longioris, atque (ut Græcis dici assuevit) polychronia rationem scrutati, e fellis vacuitate dimanare id sunt suspicati, argumento ex corvorum vita deducto. Sed & Delphinus, qui fellis expertus item est, longævus est, &c.*

252 *Archigenem.*] Peritum ac fidelem Medicum, qui pharmacum depellendis toxicis idoneum tibi temperet. De Archigene jam ter Juvenalis.

Quod Mithridates composuit.] Antidorum advertus insidias & veneficia filii tui. Vide Annotat. ad Sat. 6 v. ult.

253 *Aliam decerpere ficum.*] Alium autumnum videre.

254 *Alias tractare rosas.*] Aliud ver aspicere, & vitam producere.

255 *Pater aut Rex.*] Uterque sibi metuens, pater a nequam filiis, Rex a perfidis subditis.

256 *Monstro voluptatem, &c.*] Si mecum vis attendere, monstrabo tibi curas & labores avarorum, e quorum contemplatione plus voluptatis & oblectamenti capias, quam e ludis licenciis.

257 *Prætoris pulpita.*] Vide Sat. 10. v. 36.

familia amplificatio, sacculus plurimus in capsa are munita, pecunia collocanda apud Castora custodem, ex quo Mars Vindex cassidem etiam amisit, suasque res tueri nequivit. Itaq; dimittas licet cuncta Flora Cererisque & Cybela peristromata, occupationes hominum eo jucundiores sunt spectacula. Numquid plus exhibitant mentem corpora petauro librata, & qui per funem tensum desilire assueverunt, quam tu qui Corycia nave continuo insidis ac permanes, nunquam non jactabundus Canto atque Austro,

Incrementa domus, ærata multus in arca
Fiscus, & ad vigilem ponendi Castora nummi,
Ex quo Mars Ultor galeam quoque perdidit,
& res

Non potuit servare suas. Ergo omnia Floræ,
Et Cereris licet, & Cybeles aulæa relinquas;
Tanto majores humana negotia ludi.
An magis oblectant animum jactata petauro 265
Corpora, quiq; solent rectum descendere funem,
Quam tu, Corycia semper qui puppe moraris
Atque habitas, Coro semper tollendus & Austro,

ANNOTATIONES.

259 *Incrementa domus.*] Locupletio, opum accessio.

260 *Ad vigilem ponendi Castora nummi.*] Nummi, quos divites deponebant in templis sub Numinum tutelâ. Vide Brod. Miscellan. Lib. 4. cap. 17.

261 *Ex quo Mars, &c.*] Antea quidem solebant thesauros condere in foro Martis, sed ex quo illi à furibus expilati sunt, in Aede Castoris posuere, excubiasque addidere.

Mars Ultor.] Sueton. Aug. cap. 29. Publica opera plurima construxit, ex quibus vel præcipua, forum cum aede Martis Ultoris.

Galeam quoque perdidit.] Hanc scilicet inauratam fures abstrahere.

Res non potuit servare suas.] Sarcasmus in Deos.

262 *Ergo omnia Floræ, &c.*] Relinque ergo ludorum oblectamenta, sponte, ut majori voluptate fruaris spectando avarorum cruciatus.

Floræ.] Dimitte Floralia. Vide Perf. Sat. 5. v. 178.

263 *Cereris.*] Ludos Cereales. Tacit. Annal. 15. ad finem, scribit decretum esse, ut Circensium Cerealium ludicrum pluribus equorum cursibus celebraretur. Ovid. Fast. 4.

Circus erit pompa celebr numeroq; Deorum,
Primaque ventosis palma petetur equis.

Hinc Cereris ludi.

Cybeles.] Megalesia. Vide Satir. 6. v. 69. De Cybele, Satir. 2. v. 111, &c.

Aulæa.] Ornamenta scenæ. Vide Satir. 6. v. 67.

264 *Tanto majores humana negotia ludi.*] Aded negotia & sollicitudines hominum lucricupidorum sunt majora ludicra, quàm Circus & Circenses.

265 *An magis oblectant, &c.*] An non par

ludus & simile ludicrum est videre petauristas ac funambulos, & mercatorem perpetuo navigantem, qui proinde ventis ac funibus nauticis libratur atque jactatur.

Petauro.] *Petauri* ludus est, cum per circulos quispiam veloci cursu transvolat, corpore ita librato, ut circulum non offendant, unde petauristæ ludiones dicti. Ita Alex. ab Alex. Lib. 3. cap. 21. *Petaurisse a veteribus dicebantur qui saltibus vel schemis levioribus moverentur: & hac proprietate a Græca nominatione descendit, ἀπὸ τῆς πετάρας;* inquit Non. Marcel. de prop. ferm. Alii dicunt *petaurum* fuisse ligneam machinam, per quam rotarum impulsu corpora jactabantur per aëra. Martial. Lib. 2. Epigr. 86.

*Quid si per graciles vias petauri
Invitam jubeas subire Ladam?*

Et Lib. 11. Epigram. 22.

Quam rota transmissa toties impacta petauro. Vid. Turneb. Lib. 8. cap. 4. item Lib. 29. cap. 19. Aliter paulo Manilius rem videtur explicare, Lib. 5. ubi sic canit:

*Ad numeros etiam ille ciet cognata per artem
Corpora quæ valido saliant excussa petauro:*

Alternosque ciet motus; elatus & ipse

Nunc jacet, atque hujus casu suspenditur ille. Quem in locum Josephus Scaliger ait, rotam fuisse quam duo versantes, alter superne, alter infra nitens, vicissim dejecti, nunc penderent, nunc erecti sederent.

267 *Coryciæ puppe.*] Navi dante vela in Ciliciam, ad crocum apportandum, quod ibi copiose optimum provenit ad oppidum Corycum.

268 *Coro.*] Ventus hic fiat ab Occasu Solstitiali; Zephyron & Argeten Græci vocant. Inquit Plin. Lib. 2. cap. 47.

Perditus, ac vilis sacci mercator olentis;
 Qui gaudes pinguis antiquæ de littore Cretæ 270
 Passum, & municipes Jovis advexisse lagenas?
 Hic tamen ancipiti figens vestigia planta
 Victum illa mercede parat, brumamque, fa-
 memque
 Illa recte caver: tu propter mille talenta,
 Et centum villas temerarius. Aspice portus 275
 Et plenum magnis trabibus mare. Plus homi-
 num est jam
 In pelago. Veniet classis quocumque vocarit
 Spes lucri; nec Carpathium, Gætulaq; tantum
 Æquora transiliet: sed longe Calpe relicta,

desperatus, & ignobilis ne-
 gotiator sacculi odorati; qui
 ex opima veteris Creta ripa
 delectaris apportare nullum,
 & Jovis municipes ampho-
 ras: ille nihilominus dubio
 pede insigens passus, eo præ-
 mio cibum lucratur, & hye-
 mem atque esuriam eo fune
 devitat: tu vero inconsidera-
 tus id facis ob talenta mille-
 na, villasque centenas. Intuere
 portus, & mare navibus in-
 gentibus refertum. Plures
 modò sunt homines in mari,
 quam in terra, ibit classis
 quocumque spes quasvis invi-
 taverit: neque solum trans-
 greditur Carpathium, &
 Gætula maria, verum dismissa procul Calpe,

ANNOTATIONES.

269 *Sacci olentis.*] Aromatibus atque odo-
 ribus pleni.

Alii legunt hic:

Perditus a Siculis sacci mercator olentis,
 id est, opoballamorum atque aromatum merca-
 tor advectorum quidem e Sicilia; in qua, Stra-
 boneteste, præter frumentum, mel, &c. crocus
 etiam apportabatur.

270 *Antiqua Creta.*] Hæc Insula maris Me-
 diterranei valde celebrata, tum ob alia multa,
 tum ob Jovis natales. Ejus incolæ perfidiæ
 fama laborarunt, teste proprio ipsorum Poëta
 Epimenide. Unde Apostol. ad Tit. cap. 1. ait:
Cretenses semper mendaces, mala bestia, ventres
piri.

Lucan. Lib. 4.

Jam dilecta Jovi centenis venit in arma
Creta vetus populis.

271 *Passum.*] Ita vocatur liquor ex uvis
 ad Solem arefactis expressus. Varro de Vita
 Populi Romani ita scribit: *Passum nominabant,*
si in vindemia unam diutius cellam legerent,
eamque passi essent à Sole aduri.

Municipes Jovis lagenas.] Vinum e Creta,
 & ex eodem, quo Jupiter, loco & municipio.
 Sic Sat. 8. v. 33. *Municipes Crispini siluros ap-*
pellavit.

272 *Hic tamen.*] Funambulos, petaurista,
 gesticulator.

273 *Victum illa mercede parat.*] Victum ha-
 bet e mercede, quam pro industria & ludo
 percipit.

274 *In propter mille talenta, &c.*] Iste lu-
 dio quidem hos labores subit, ut victum habeat
 necessarium: unde quasi invitatus hæc agit:
 tu vero temerarius, eoque dementior, qui tot

discrimina terra marique sponte ineas, ut super-
 flua nanciscaris; & cum parvo natura jubeat
 contentum esse te, & satis sit una villa, quæris
 opes immensas & villas centenas.

Talentum.] Talentum Atticum minus, de quo
 ut plurimum intelligendi Auctores, valebat mi-
 nas sexaginta, id est, sexcentos coronatos mo-
 netæ Gallicæ, hos quidem æstimando triginta
 quinque solidis Turonensibus. Ergo singula
 talenta libellas Turonenses mille & amplius
 faciunt, adeoque talenta mille plufquam mil-
 lionem. Vide Budæum de Asse.

275 *Aspice portus, &c.*] Ut intelligas quan-
 ta sit hominum avaritia, vide portus & mare
 navibus plena; & hinc cognoscere plures esse
 homines in mari navigantes, quam terram in-
 colentes, adeo nullis deterrentur periculis, pluf-
 que movet lucri cupido quam mortis ipsius
 metus.

Horat. Lib. 1. Epist. 1.

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens; per saxa, per ignes.

278 *Carpathium.*] Dictum ab Insula Carpa-
 tho, hodie *Scarpantho*, Rhodum inter & Cretam
 sita, quodque est ab hac ad illam mare Carpa-
 thium vocatur.

Gætula.] Lybica. Jam diximus alibi Gætuli-
 am interiori Libya contineri.

279 *Sed longè Calpe relicta, &c.*] Ultra Cal-
 pen progredietur ipso Hercule audacior, qui hic
 inscripsit, *Non plus ultra.*

Calpe.] Mons est & urbs Hispaniæ Beticæ,
 nunc *Gibraltar* vocatur, ut & fretum proximum;
 una ex Herculis columnis, cui respondet altera
 ex adverso *Abyla*, mons pariter & oppidum
 Mauritaniz.

*strepentem in Herculis freto
Solis currum auscultabit.
Magna erit merces laboris,
si hinc in ades queas redire
folle disento; atque inflatâ
pelle jactabundus aspexisse
Oceani prodigia & mariti-
mos adolescentes. Haud unica vexat animos insania. Hic in*

Audiet Herculeo stridentem gurgite Solem. 280
Grande operæ pretium est, ut tēso folle reverti
Inde domum possis, tumidâque superbus alutâ
Oceani monstra, & juvenes vidisse marinos.
Non unus mentes agitat furor. Ille sororis

ANNOTATIONES.

280 *Herculeo gurgite.*] Intelligit fretum Gaditanum, quod & Herculeum ab Herculis navigatione ibi finita, extructisque columnis, de quibus mox: dicitur & Ostium Oceani, & limen Interni maris; vulgo *Gibraltar*; latum est quinqueleucas Hispanicas aut circiter.

Stridentem Solem.] Nempe dum occidit, ejusque fervens currus aquismersus stridet, ut candens ferrum solet. Ex opinione Posidonii, Sophistæ, & aliorum.

Hinc Statius Sylvar. Lib. 2. in Genethliaco Lucani.

*Felix heu nimis & beata tellus,
Quæ pronos Hyperionis meatus
Summis Oceani vides in undis,
Stridoremque rotæ candentis audis.*

Vide Cœl. Rhodig. lib. 24. cap. 13. ubi, *Talpis*, inquit, *cacior Epicurus*, qui tamen unus primusque hominum veritatem invenisse videri vult; *Astra cum oriuntur accendi, cum occidunt extinguunt*———Hinc *Solem in Oceanum mergi, cumque mergatur, quasi candens ferrum sonum edere, &c.* Porro sensus est hic, avarum illum mercatorem ad ultimas Occidentis plagas navigare lucris causa.

281 *Grande opera pretium, &c.*] Ironice. Magnum quid fecisse putas, si dives redeas e tam longinqua & periculosa navigatione.

Tenso folle.] *Marfupio* numinis disento, crumena plena: ut solet vento plenus follis turgere.

282 *Tumidâ alutâ.*] Quidam intelligunt velarentis inflatâ; alii ipsam crumenam. Nam *alutâ* est pellis quævis mollior, e qua fiunt sacculi, crumenzæ, &c.

283 *Oceani monstra.*] Belluas marinas stupendæ magnitudinis, orcas, balænas, de quibus Plin. Lib. 9. cap. 6. Idem ibidem cap. 5. meminit belluæ ejusdem marinæ in Gaditana litora illis, cujus inter duas pinnas ultima caudæ cubiti sexdecim fuissent, dentes centum viginti maximi, adrantium mensurâ minimi semipedum. Item ait, monstri illius, cui dicebatur *exposita* fuisse *Andromeda*, ossa Romam allata ex oppido *Judææ Ioppe*, longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spina crassitudine sesquipedali. Horat. Lib. 1 Ode 3. *monstra natantia* appellat ingentes illos Oceani pisces.

Juvenes vidisse marinos.] Adeoque totum

quasi enavigasse Oceanum, in quo cernuntur homines marini interdum, Tritones, Nereides. Mariumi Tritonis mentionem invehit Tullius de Natura Deorum, Lib. 1. n. 79. Plin. Lib. 9. cit. cap. 5. ita scribit. *Tiberio Principi nuntiavit Olyssipponensium legatio ob id missa, visum auditumque in quodam specu Tritonem conchâ contentem, quæ nescitur formâ. Et Nereidum falsa opinio non est, squamis, hispido corpore, etiam quæ humanam effigiem habent. Namque hæc in eodem spectata littore est, cujus etiam morientis gemitum tristem accola audire.* Additque: *Divo Augusto Legatus Gallia complures in littore apparere exanimis Nereidas scripsit. Tandem ait, Auctores habere in Equestri Ordine splendentes, visum ab his in Gaditano Oceano marinum hominem, tota corpore absolutâ similitudine: ascendere eum navigia nocturnis temporibus, statimque degravari quas infederit partes; & si diutius permaneat, etiam mergi.* Pausanias Lib. 9. paulo ante medium, Tritonum describens figuram, ait; capitis comam palustri apio similem, tum colore, tum quod capillum omnino nullum ab aliis possis discernere; corpus reliquum minuta squama inhorrescere, eaque valde dura: branchias infraures habere, nares humanis similes, ritum oris latiorum, pantheræ dentes, oculos glaucos; manus, digitos, ungues, quali sunt forma superiores canchyiorum testæ; pinnulas sub ventre ac pectore pro pedibus, veluti Delphinis sunt, &c. Vide Alex. ab Alex. Lib. 3. cap. 8. Georg. Furnerium Hydogr. Lib. 19. cap. 39. Bartholin. Epist. Miscell. Medico-physic. Acad. Curios. German. &c. Cæterum apud Bibliothecam Sanctæ Genovesæ Parisiis servatur, atque ostenditur Sirenæ manus, humana paulo longior.

284 *Non unus mentes agitat furor.*] Tresinsaniæ species explicat Cornel. Celsus Lib. 3. cap. 8. Sensus Juvenalis hic est: fuerit infans Orestes, fuerit Ajax, infanior est avarus mercator.

Ille sororis, &c.] Orestes occisa matre Clytemnestra, Furiis agitated consolantem se Electram sororem, & manu circumplexam repellit, sicque alloquitur: *Dimitte me, quæ una ex mearum Erynium, quæque me complectitur, es, in Tartarum precipites.* Apud Euripid. in Oreste.

In manibus, vultu Eumenidum terretur & igni.

Hic bove percusso mugire Agamemnona credit, Aut Ithacum. Parcat tunicis licet atq; lacernis, Curatoris eget, qui navem mercibus implet Ad summum latus, & tabula distinguitur unda; Cum sit causa mali tanti & discriminis hu-

jus, Concisum argentum in titulos faciesque minutas. Occurrunt nubes & fulgura; solvite funem, Frumenti dominus clamat, piperisque coëmpstor; Nil color hic cœli, nil fascia nigra minatur:

offessor & mercator piperis vociferatur: rudentes laxate: nihil esse cœli color, nihil ater circulus ostendit:

germana brachiis, Furiarum expavescit faciem atque flammam. Iste juvenco interfecto putat mugitus edere Agamemnonem vel Ulysses. Qui mercibus navem onerat usque ad supremum latus, atque assere duntaxat separatur ab aquis, indiget custode, quamvis non laceret chlamydem & pallium; quandoquidem tam magna istius pestis atque periculi origo est argentum excusum in inscriptiones ac passilos vultus. Quod si appareat nebula, & fulgetra, tristici

ANNOTATIONES.

285 Eumenidum.] Anguibus & facibus armatarum. Furia porro dicta Eumenides per antiphrasim, quod nequaquam benevolæ.

286 Hic bove percusso, &c.] Ajax in furorem ex ira versus ob negata sibi Achillis arma, & Ulyssi adjudicata, sævit in pecudes, sævire credens in Græcos, injuriamque ulcisci. Duos autem arietes eximios raptat, cædit, mactat, Agamemnonem & Ulysses existimans. Vide Sophoclis Ajaxem Flagelliferum.

Agamemnona.] Græci exercitus Imperatorem, atque inter contententes de armis Achillis Ajaxem & Ulysses, Judicum Principem. Vide Ovid. Metamorphos. 13. & quæ notavi Sat. 7. v. 115.

287 Ithacum.] Ulysses natum dominatumque in Ithaca Ionii maris Insula Cephaleniæ vicina.

Parcat tunicis licet, &c.] Eri non lacerat vestes, ut solent furiosi, sanus tamen non est avarus ille, quem, ut ait Horat. Sat. 1.1

Neque fervidus astus

Dimoveat lacro, neque hyems, ignis, mare, ferrum:

Nil obstat, &c.

Hinc idem Horat. Lib. 2. Sat. 3.

Danda est hellebori multo pars maxima avaris. Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.

288 Curatoris eget.] Quippe infanientibus abantur curatores patrimonii:

Unde Horat. Lib. 2. Sat. 3.

Interdicto huic (infano) omne adimat jus Prætor, & ad sanos abeat tutela propinquos.

289 Tabula distinguitur unda.] Legunt alii tabula distinguitur una; alii, unda: pari sensu. Vide Sat. 12. v. 58.

290 Cum sit causa mali tanti, &c.] Cum totis adeat ultro pericula, propter nummorum cupiditatem.

291 Concisum argentum in titulos faciesque minutas.] Argentei nummi Principum inscriptionibus & imaginibus signati. Plin. lib. 33. cap. 3. ita scribit: Proximum fecit scelus qui primus ex auro denarium signavit, quod & ipsum latet auctore incerto. Populus Romanus ne argento quidem signato ante Pyrrhum regem devictum usus est. Servius Rex primus signavit as nota pecudum: unde pecunia appellata, &c. Vide Cœl. Rhodig. Lib. 10. cap. 2. & Alex. ab Alex. Lib. 4. cap. 15. de his multa referentem. Sub Numa Pompilio nummi fuere scortei, deinde stannei, tum ærei. Post Artium Regulum argenteus nummus primus signatus: denique aureus. Nota porro fuit initio pecus, ovis, bos, sus: dein Janus biformis ex una parte, ex altera vero, navis prora. Postea bigæ, quadrigæ, victoris. Unde nummi bigati, quadrigati, victoriarum. Demum effigies Cæsarum cum titulis & inscriptionibus apposita est. Nero quidem Citharædi, Severus Imperator Alexandri habitu nummis insculpi se voluerunt. Augustus Cæsar argenteum nummum percussit nota fidei Capricorni, sub quo in lucem editus fuerat.

292 Occurrunt nubes, &c.] Mercator ille lucri avidus, etiam si imminet tempestas, urget tamen navigare, & portu solvere.

294 Nil color hic Cœli.] Hic Cœli color quamvis prælagiens tempestatem haud avarum deterret. Vide seq. Annor.

Fascia nigra.] Plin. Lib. 18. cap. 35. Si nubes, inquit, Solem circumcludent, quanto minus luminis relinquent, tantò turbidior tempestas erit; si vero etiam duplex orbis fuerit, eo atrocior. Si Oriens cingetur orbe, ventus expectetur: si circa Occidentem circulus erit candidus, levem tempestatem; si nebula, vehementiorem; si ater fuerit circulus, ventum magnum prælagit.

Æstatis est tonitru. Infortunatus eadem etiam nocte fortassis in mare devolvetur raptâ navi; & undis mersus obruetur: atq; manu sinistra, & dentibus cingulum retinebit. Verum cujus cupiditati non erat satis aurum quod desert Tagus & Pactolus lucenti sabulo, huic satis erunt panniculi gelidum inguen obtegentes, & esca parva, quando submersa navi, factoque naufragio mendicabit affem, seque procella adumbrata sustentabit. Tot arumnis acquisita graviore sollicitudine ac timore custodiantur. Infelix est conservatio summarum opum. Licinus opulentus preparatis hamis famulorum turmam nocte vigilare imperat, timens propter electrum, & suas statuas, ac Phrygias columnas,

Æstivum tonat. Infelix, ac forsitan ipsa 295
Nocte cadet fractis trabibus, fluctuque premetur
Obrutus, & zonam læva morfuque tenebit.
Sed cujus votis modo non suffecerat aurum,
Quod Tagus & rutila volvit Pactolus arena,
Frigida sufficient velantes inguina panni, 300
Exiguusque cibus, mersa rate naufragus affem
Dum rogat, & picta se tempestate tuetur.
Tantis parta malis, cura majore metuque
Servantur. MISERA est magni custodia
census.

Dispositis prædices hamis vigilare cohortem 305
Servorum noctu Licinus jubet, attonitus pro
Electro, signisque suis, Phrygiaque columna,

ANNOTATIONES.

295 *Æstivum tonat.*] Adeoque non diuturnum, ut æstate solet. Vide Plin. lib. 2. cap. 43.

297 *Zonam.*] In qua insuti nummi & absconditi. Matth. cap. 10. *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris.* Sueton. Vitell. cap. 16. *Zona se aureorum plena circumdedit.*

Læva morfuque tenebit.] Dum læva dentibusque zonam retinet, dextra narabit, aut reget tabulam cui innititur.

299 *Tagus.*] Hispaniz fluvius, vernacule, Taio; auriferis arenis celebratus, ut testatur Plin. lib. 4. cap. 22. Martial. lib. 1. Epigram. 50. *aureum* vocat *Tagam*, auriferum vero Lib. 10. Epigram. 96.

Pactolus.] Hic Lydiæ fluvius, hodie, *Sarabat*, olim & *Chrysorrhœas* ab arenis aureis dictus, testè Plino, lib. 5. cap. 29. Apud Herodot. lib. 5. dicitur Pactolus Etmolo monte auri ramentavolvere, dein flumini Hermo commisceri, cum illo demum in mare influere.

302 *Picta se tempestate tuetur.*] Vide Sat. 12. v. 21. Pers. Sat. 1. v. 89. ibique annotata.

305 *Dispositis prædices hamis, &c.*] Licinus pro conservatione divitiarum anxius famulos plures vigilare cogit.

Hamis.] Ne hamos hic, nam penultima producit, sed hamas accipe. Cato de Re Rustica cap. 133. *hamam* recenset in rusticis instrumentis; Plutarchus, in haustoriis. Apud Hesychium idem est ἄμῃ quod ὀξὺν. Plin. lib. 10. Epist. 42. ita scribit: *Nicomedia vastissimum incendium multas privatorum domos & opera publica dno absumpsit. Latius autem est sparsam tum violentia venti; tum inertia hominum* — & aliqui nullus usquam in publico

sipo, nulla hama; nullum denique instrumentum ad incendia compescenda, &c. Quid igitur per hamas intelligemus? Alii uncus terreos explicant, seu ad diruenda in incendio ædificia, seu ad capiendos fures. Alii astipulantur Turnebo, qui lib. 2. cap. 29. locum hunc Juvenalis explicat de homine incendia metuente, vasque multa aquaria ad id prapariante. Lib. vero 19. cap. 23 quærens cur Præfectus vigilum juberetur per noctes circumque cum hamis & dolabris, hamam interpretatur vas aquarium rotundioris forma, globosique ventris; assertque ad rem Columellam Lib. 17. de cucurbita sic loquentem:

Sive globosi

*Corporis, atq; utero nimium quæ vasta tumescit,
 Ventre leges medio: sobolem dabit illa copacem
 Naryciap'cis, aut Aclai mellis hymetti,
 Aut habilem lymphis hamulam.*

Favet vetus Schol. qui sic loquitur hic: *Per translationem disciplina militaris, Sparteoli Roma, quorum cohortes in urbis tutelam cum hamis & aqua vigilias consueverunt curare vicibus: causa ignis videlicet.*

Vigilare.] Horat. Sat. 1.

*An vigilare mœn ex animem, noctesque diesque
 Formidare malos fures, incendia, servos,
 Ne te compilent fugientes, hoc juvat?*

306 *Licinus.*] Quilibet dives. Vide Annot. ad Sat. 1. v. 109. & Pers. Sat. 2. v. 36.

Pro electro, signisque suis, &c.] Pro varia supellestili pretiosa, vas ex electro, statuis ex auro, argento, &c. columnis e marmore Phrygio, mensis ebore ornatis, dilectorum lectistestudinum putaminibus operatis. Vide Sat. 11. v. 94. & 123.

Atque

Atque ebore, & lata testudine. Dolia nudi
Non ardent Cynici. Si frgeris, altera fiet
Cras domus; aut eadem plumbo commissa ma-
nebit.

Sensit Alexander, testa cum vidit in illa
Magnum habitatorem, quanto felicior hic qui
Nil cuperit, quam qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis æquanda pericula rebus.
Nullum numen habes, si sit prudentia; sed te 315
Nos facimus, Fortuna, Deam. Mensura tamen
quæ

Sufficiat census, si quis me consulat, edam.
In quantum fitis atque fames & frigora poscunt:
Quantum, Epicure, tibi parvis suffecit in hortis:
Quantum Socratici ceperunt ante Penates. 320
Nunquam aliud natura, aliud sapientia dicit.
Acribus exemplis videor te claudere: misce
diversum natura, diversum prædantia loquimur. Videor te constringere severis exemplis. Adhibe

eburque, & amplam testudi-
nem. Denudati Cynici dolia
non deflagrant. Ea si raperis,
ades alia cras fabricantur;
vel ipsa plumbo connexa sub-
sistent. Quando Alexander
aspexit grandem incolam in
eo scissili, tum intellexit
quantò beatior is qui nihil
exoptaret, quam qui mandam
sibi peteret universum, paria
facilis discrimina subiturus.
O fortuna, nihil divinum
tibi est, si nobis insit sapi-
entia: nos verò te Numem
consecramus. Si nihilominus
aliquis sciscitetur à me, pro-
feram quis opum modus sit
satis. Nempe quantum petens
fitis & esuriet ac gelu:
quantum satis tibi fuit, o
Epicure, in hortulis exiguis:
quantum antea continebat
Socratis domus. Nunquam

ANNOTATIONES.

308 *Dolia nudi non ardent Cynici.*] Incendio non sunt obnoxia; quippe scissilia seu testacea fuerunt olim dolia, teste Plinio Lib. 35. cap. 12. ubi sic ait: *Defunctos se multi scissilibus dolis condi malere, sicut M. Varro.*

309 *Cynici.*] Diogenis pauperculi, cui doli-um pro domo fuit. Vide Annot. Sat. 13. v. 121. & Pers. Sat. 1. v. penult.

310 *Eadem plumbo commissa manebit.*] Si frangas doli-um testaceum, partes ejus dissolutæ & fragmenta poterunt ferruminatione vel plumbatione conjungi & instaurari: Non ita vero dives ædes suas reficere potest, casu vel incendio dirutas. Vide Lips. Epistolic. Quæst. Lib. 4. Epist. 25.

311 *Testa cum vidit in illa.*] Cum vidit Diogenem in doli-um suo testaceo. Diogenis tamen doli-um potius ligneum fuisse, notat Gujetus, quippe quod ab eo sapius illæsum versaretur, in vivendi causa.

312 *Magnum habitatorem.*] Diogenem parvi doli habitatorem certe magnum, animo, sapi-entia, divitiarum contemptu, ipsoque Alexan-dro Magno majorem: quod nec Rex ille igno-rasse videatur. Nam cum Philosophos com-plures & viros primarios salutatores habuisset, vidit ipse Diogenem; quin & se suasque opes despicientem adeo est admiratus, ut amicis di-ceret: *Nisi Alexander essem, profecto Diogenes esse vellem.* Plutarch. in Alexandri vita Laërt. lib. 6.

313 *Totum sibi posceret orbem.*] Vide Sat.

10. v. 168.

314 *Æquanda pericula rebus.*] Si enim mag-na gessit Alexander, magna quoque est perpessus. Pariter & alii summi Imperatores, quibus magna semper gloria magno fletit ambitio.

315 *Nullum numen habes, &c.*] Vide Sat. 10. ad calcem.

319 *Quantum, Epicure, &c.*] Vide Sat. 13. v. 122. & Annot. ibid.

320 *Quantum Socratici ceperunt ante Penates.*] Socrates nimirum ante Epicurum vixit. Nam Socrates natus refertur Olympiade septuagesimâ septima, anno ante Christum quadringentesi-mo, septuagesimo octavo, & vixisse annos septuaginta. Epicurus autem in lucem prodit Olympiade centesima nona, vixitque annos nonaginta duos.

Socratici Penates.] Frugalis domus Socratis quem Laërtius scribit, Athenis peste laboran-tibus, unum a morbo fuisse immunem, ob eam temperantiam. Vide quæ etiam de illo anno-tabo ad Pers. Sat. 4. v. 2. & seq.

321 *Nunquam aliud natura, &c.*] Frugalitatem aliasque virtutes pariter natura & sapi-entia præcipiunt. Seneca Epist. 50. *Virtus, inquit, secundum naturam est, vitia inimica & infesta sunt.*

322 *Acribus exemplis, &c.*] Ad rigida nimis & severa exempla te revoco & redigo: id est, si Philosophorum austeritas te deterret; si tantam ferre nequis paupertatem: modicis igitur opibus contentus esto.

igitur quiddam e nostris moribus. Fac summam, quam lex Othonis dignam putavit quatuordecim gradibus. Si illud etiam rugam inducit, & labium porrigit, accipe binos Equites; acquire trina quadringenta. Quod si non adhuc sinum replevi, si amplius extenditur; neq; menti satisfacet unquam Crassi fors; neq; Persidis Imperium, neque opes Narcissi, cui nihil negavit Claudius Cæsar, iussu cuius peregit coactus interficere conjugem.

Ergo aliquid nostris de moribus: effice summam Bis septem Ordinibus, quam lex dignatur Othonis.

Hæc quoque si rugam trahit, extenditque labellum;

Sume duos Equites, fac tertia quadringenta.

Si nondum implevi gremium, si panditur ultra:

Nec Cræsi fortuna unquam, nec Persica Regna

Sufficient animo, nec divitiæ Narcissi,

Indulgit Cæsar cui Claudius omnia, cujus

Paruit imperiis uxorem occidere iussus.

ANNOTATIONES.

322 *Misce ergo aliquid nostris de moribus.*] Ergo imitare homines hujus ævi, & Romanos nostros divitias congerere amantes; at modum saltem & frænum injice tuæ cupiditati: opes aliquas para, sed ne, ut illi, quære immensas.

Effice summam, &c.] Censum Equestrem posside, per me licet. Vide Sat. 3. v. 154, & 159. ibique annot.

324 *Quam lex dignatur Othonis.*] Roscius Otho Tribunus plebis legem tulit, qua nemini licebat sedere in Theatri gradibus quatuordecim, nisi haberet Equestrem censum, seu quadringenta sestertia. Vide Sat. 3. v. 154, & 159. & annot. ibid.

325 *Hæc quoque si rugam, trahit.*] Si angustiores etiam hi divitiarum termini, quos præscribo, tristem te faciunt.

Extenditque labellum.] Rictum porrigit; ut indignabundis ac moestis contingit. Anglice TO GRIN, & Gallice, Faire la moue.

326 *Sume duos Equites, &c.*] Equestrem ergo censum duplica, vel ad summum, triplica. Tantum habe divitiarum, quantum satis esset duobus aut tribus Romanis Equitibus.

327 *Si nondum implevi gremium.*] Si tibi necdum satisfacio: si fortunis ejusmodi, quas habere tibi concedo, non es contentus, certe nullis eris.

Si panditur ultra.] Si plura appetis.

328 *Crassi.*] Hujus Lydorum Regis opes in proverbium abierunt etiam. Vide Sat. 10. v. 274.

Persica Regna.] Darii & Xerxis Regum Persi-

corum ingentes divitias celebrat Justinus, &c.

329 *Nec divitia Narcissi.*] Nec sufficient opes hujus liberti Claudii Cæsaris, de quo Sueton. Claud. cap. 28. *Suspexit*, inquit, *ante omnes Narcissum ab epistolis, & Pallantem à rationibus.* Quos decreto quoque Senatus non præmiis modò ingentibus, sed & Quæstoriis Prætorisque ornamentis ornari libenter passus est: tantum præterea acquirere & rapere, ut querente eo quondam de fisci exiguitate, non absurdè sit dictum; abundaturum, si à duobus libertis in consortium reciperetur. Plin. etiam Lib. 33. cap. 10. hujus opes norat. *Juvat*, inquit, *insestari inexplebilem istam habendi cupidinem: multos cognovimus servitute liberatos opulentiores, pariterque tres Claudii Principum, Pallantem, Calistum, Narcissum.*

330 *Cujus paruit imperiis, &c.*] Narcissi obsecutus voluntati Claudius, Messalinam uxorem neci addixit. Cornelius Tacitus Annal. 11. ad finem, *Mirum inter hac silentium Claudii: nempe cum indefensa conjux exitio daretur — omnia liberto obediebant —*

Ac ni cadem ejus Narcissus properavisset, verterat perniciem in accusatorem. Et cum Imperatoris languescere iram, amorem redire audisset, prorupit Narcissus, denunciatque Centurionibus & Tribunis qui aderant, exequi cadem, &c. Idem alibi *Nec enim Claudius Messalinam uxorem, quæ nupsit Silio, interfecit, nisi properasset index delator adulterii, & quodammodo imperatoris cadis Narcissus.* Vide Sat. 10. v. 330. & seq.

SATIRA XV.

QUIS nescit, Volusi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat
Pars hæc: illa pavet saturam serpentibus Ibim.

Ecquis ignorat, o Volusi
Bithynice, quæ monstra
veneretur Ægyptus insana?
Ista regio Crocodilum colit:
Alia reveretur Ibin anguibus
satiatam.

ANNOTATIONES.

1 *QUIS nescit, Volusi.*] In odium forte Crispini Ægyptii, de quo antea non semel, scripsit Juvenalis hanc Satiram, in qua ridiculas Ægyptiorum superstitiones insectatur, pariter & crudelitatem; ut qui bruta colant, hominem autem quidam eorum devorant.

Bithynice.] E Bithynia oriunde: quæ est Asia minoris regio, Euxino mari & Propontidi vicina.

2 *Ægyptus.*] Africæ regio celebratissima, Rubro mari proxima versus Orientem; ab Occidente Barca desertum contingit, a Septentrione mare Mediterraneum, a Meridie Æthiopia. Urbium olim dicitur habuisse millia viginti: quas inter famosæ Memphis, Alexandria, Pelusium, Babylon nova, hodie *Carinus*, Thebæ, Syene, &c.

Qualia portenta colat.] Velut Numina. Quæ vero, quot, & cur, enarrant Strabo Lib. 17. Diodor. Sicul. Lib. 2. cap. 4. Herodot. Lib. 2. &c. Cic. de Nat. Deor. 3. n. 39. *Omne ferè genus bestiarum consecrarunt Ægyptii*, inquit.

Crocodilon.] Portentosum certe animal, quod ex ovo anserino simili nascens, in eam excrevit magnitudinem, ut cubitos aliquando viginti æquet longitudine, interdum & superet. Quadrupes est, specie lacertæ, in terra pariter & in aqua degens. Ad annos sexaginta vivere, semper crescere, hyeme latere, ac sine cibo plures menses durare fertur. Ad Nilum frequens, at præcipuè magnitudinis est apud Gangem India fluvium: Auctores sunt Ælianus Histor. animal. Lib. 10. cap. 22. & Lib. 12. cap. 38. & Plin. mox citand. Hoc unum ex animalibus caret lingua: inferiorem maxillam non movet, sed superiorem inferiori admoveat: oculos habet sullos, in aquis obulos, extra eas perspicacissimos; dentes inæquales, serratos & prominentes; ungues robustos; pellem dorsi squamosam ac duritie impenetrabilem. Hæc ex Herodoto Lib. 2. Plinio, Lib. 8. cap. 25; Diodoro Siculo, Lib. 1. cap. 3. Cur autem Crocodilos coleret Ægyptii? Diodor. Sicul. Lib. 2. cap. 4. rationem affert,

quod securitatem patriæ conferat adversus Arabiæ Libyæque latrones, qui Crocodilos veriti Nilum non audent transire populatum. Alia quoque ibidem affertur ratio, nempe ob Menam Regem a Crocodilo defensum contra persequentes canes: unde ille Crocodilum urbem condiderit, Crocodilos sacros esse deinceps, & coli a suis iusserit. Seneca Natural. Quæst. Lib. 4. cap. 2. Delphinarum in Crocodilos ad ostium Nili pugnam, quin & victoriam, amœna prosequitur narratiuncula; similiter & Plin. cit. mox loco, ubi & de Ichneumonis calliditate & insidiis ad conficiendos Crocodilos.

3 *Adorat pars hæc.*] Ex Herodoto citato, Ægyptiorum quibusdam sacrosancti sunt Crocodili, maxime circa Thebas; aliis vero minime, sed velut hostes exagitant. Ex Plinio quoque & Seneca, citatis locis, Crocodilis adversa est plane infensa Tentyritarum gens, ex Insula Nili Tentyri vocata. Cum Enim Crocodili sint erga timidos audaces, in audaces pavidum, Tentyritæ strenuè assiliunt, voce terrent, fugientes insecto laqueo trahunt, dorso inequant, quovis agunt, devorata recens corpora evomere cogunt, ad sepulturam.

Saturam serpentibus Ibim.] Fœda hæc avis ab Ovidio decantata, apud Nili ripas frequens; Ciconiæ non absumilis, ideo colebatur ab Ægyptiis, quod sit infesta serpentibus, a quibus ipsi infestantur. Hinc Cic. 1. de Natura Deorum, n. 102. *Ipsi, inquit, qui irridentur Ægyptii, nullam belluam, nisi ob aliquam utilitatem, quam ex ea caperent, consecraverunt; velut ibes maximam vim serpentum conficiunt, cum sint aves excelsæ, cruribus rigidis, corneo proceroque rostro: avertunt pestem ab Ægypto, cum volucres angues ex Libya vastitate vento Africo invectas interficiunt atque consumunt.* Ex quo fit ut illæ nec morsu riva noceant, nec odore mortuæ. Possem de Ichneumonum utilitate, de Crocodilorum, de felinum dicere, sed nolo esse longus. Herodot. Lib. 2. meminit alatorum serpentum in Ægyptum verè inenitè advolantium, quos statim conficiunt Ibides, quæ idcirco magno ibi in honore sint.

Sacrati cercopitheci fulges imago ex auro, ubi magica fides crepant mutilo Memnone, ac prisca Theba cum centum jannus dejecta procumbunt. Ibi caruleos, istic fluvii piscem, alibi

Effigies sacri nitet aurea cercopitheci,
Dimidio magicæ resonant ubi Memnone
chordæ,

Atque vetus Thebe centum jacet obruta portis.
Illic caruleos, hic piscem fluminis, illic

ANNOTATIONES.

Ibin porro duplicis esse generis ait; alteram, quæ: tota nigra est, gruinis cruribus, rostro valde adunco, & cum serpentibus pugnat: alteram, quæ pedes habet humanis similes, gracile caput, & collum, pennas candidas, crura & rostrum alteri consentanea. Diodor. Sic. Lib. 2. cap. 4. ex avibus Ibin utilissimam ad serpentes & locustas brucosque delendos refert. Plin. Lib. 10. c. 28. *Invocant Ægyptii Ibes suas*, inquit, *contra serpentium adventum*. Et cap. 30. *Ibis circa Pelusium tantum nigra est: ceteris omnibus locis candida*. Cœl. Rhodig. lib. 13. c. 1. ex Minutiano Cæcilio Auctore, observat Corvinum ab Ovidio appellarum fuisse Ibin, ex avis fœditate, cui ventrem rostro purgare insitum. Hoc idem testatur Plin. Lib. 8. cap. 27. ubi sic habet: *Simile quiddam monstravit in Ægypto Ibis, quæ rostri aduncitate per eam partem se perluit, quâ reddi ciborum onera maxime salubre est*. Et Plutarch. de Iside & Osir. paulo ante finem, quædam habet de Ibi non omittenda; quod Medicos purgationis usum docuerit, cum spectaretur abluui & purgari a seipsa: quod Ægyptii Sacerdotes ea se lustrant aqua, quam Ibis biberit. Hæc enim nunquam insalubrem aut veneno infectam bibit vel attingit, &c.

4 *Nitet.*] Adornatur ad cultum.

Cercopitheci.] Caudaræ simiæ, quam colebat Ægyptus. *κέρκος*, *cauda*, *πρῖνος*, *simia*, Plin. lib. 8. c. 54. *simia caudis inter se distinguuntur*.

5 *Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ.*] Apud Thebas Ægyptias in templo Serapidis (ut vult Plin. Lib. 36. cap. 7.) faxea virebatur Memnonis effigies, citharam tenens, quæ quotidie Solis orientis percussa radiis, sonum edebat citharæ similem. Strabo vidit auditque; at istius rei causam non assequi se fatetur: ejus autem statuæ partem mediam, terræ motu corruisse narrat. Hinc Juvenalis *dimidium* vocat *Memnonem*: *Magicas* porro *chordas* ait, quia per Magicam artem sonare creditum est. Nam & cum diruisset Thebas Rex Persarum Cambyes, statuam illam aperuit, ratus mechanicum aliquid intrus latere, quo sonitus is fieret; verum nihil reperit: aperta verò statua consuetum edere sonum perseveravit. Vetus Schol. Pausan. in Atticis. Philostrat. in Iconib. Cœl. Rhodig. Lib. 22. cap. 5.

6 *Vetus Thebe.*] Ex Diodor. Sicul. Lib. 2.

cap. 1. Thebæi se omnium antiquissimos jactabant: primosque Philosophiam & Astronomiam invenisse, &c.

Centum jacet obruta portis.] Portas septem habuit Thebe Bœoria, ut dixi ad Sat. 13. v. 17. at Ægyptia, Hecatompylus inde dicta, portas centum, vel ut alii volunt, aulas ac domos Principum centenas; a Busrice Rege condita; centum & quadraginta stadiorum pomerium ostentabat. Plin. Lib. 36. c. 14. Herodot. Lib. 2. Thebas olim Ægyptum vocatas refert. Diodor. Sic. Lib. 2. cap. 1. ait, *Busrim condidisse magnam civitatem, Thebas à Græcis, ab Ægyptiis autem Solis urbem dictam*: (Strabo Dioipolim, non Heliopolim vocatam tradit, aliique) *Pulcris & ingentibus adificiis, ac speciosis Deorum templis exornasse*: privatorum etiam ades usque ad quartam aut quintam contignationem construxisse: hanc demum non solius Ægypti, sed totius orbis felicissimam ac florentissimam reddidisse. Dein subjungit, *non centum portas civitatis a quibusdam afferri, sed plures & egregias templorum jannas à quibus dicta fuerit centum seu plarium portarum*; *Ex ea vero curram millia viginti ad bellum prodire solita*, &c. Sanctus Hieronymus dictam suo tempore Thebestim scribit, Epist. ad Galat. Thebaïdis olim regionis caput fuit; nunc dericta omnino paucis constat incolis, vocaturque *Mino*, teste Sanfone; inter Memphim ad Boream, & Syenem ad Austrum sita.

Jacet obruta.] Diodor. mox cit. refert ædificata Memphi opportuniore situ, posteros Reges, Thebis relictis, Regiam illuc transfulisse; unde sint imminutæ jam Thebarum opes. Idem Ibid. pariter Herodot. & Lib. 3. narrant Cambysem Persarum Regem Ægyptum occupasse, Ægyptios male mulctasse, clarissimas urbes, multaque Deorum templa, ad Thebas maxime, spoliassse; & in Asiam asportasse aurum, argentum, signa, artifices, &c. Hæc facta circa Olympiadem sexagesimam tertiam testatur Euseb. Chron. Plin. Lib. 36. cap. 9. *Cambyses Rex*, inquit, *cum Thebas expugnaret, grassareturque incendium ad trepidines obelisci, extinguere ignem jussit, molis reverentia, qui nobis nullam habuerat*.

7 *Caruleos.*] Id est, pisces maris cœrulei. Brodaeus, Turneb. Lib. 7. cap. 8. alique legunt *aluvros*, id est, feles quos venerabantur Ægyptii ut patim ostendunt Herodot. & Diodor. cit.

Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.
Porrum & cepenefas violare, ac frangere moriū.
O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hor-
tis

10

Numina? Lanatis animalibus abstinet omnis
Mensa. Nefas illic foetum jugulare capellæ;
Carnibus humanis vesci licet. Attonito cum
Tale super cœnam facinus narraret Ulysses

canem urbes integræ colunt,
nullus vero Dianam. Scelus
est apprehendere porrum &
cepas, dentibusque rumpere. O
religiosam nationem, cui isti
crescunt in hortulis Dii?
Brutis lanigeris parcent sin-
gula mensa: Ibi capra catu-
lum occidere prohibetur, fas
vero est hominis carnem com-
edere. Quando Ulysses
inter epulas ejusmodi facta
commemorabat

ANNOTATIONES.

8 *Oppida tota canem venerantur.*] Quædam animalia colebant universi Ægyptii; e terrestribus bovem, canem, telem: ex aquatilibus lepidotum, & oxyrinchum: e volatilibus ibin & accipitrem: alia quidam populi, ut ovem Thebani & Saitæ: latum piscem Latopolitani; capram & hircum Mendesi; lupum Lycopolitani, &c. Vide cit. Strab. Diodor. Herodot. &c.

Canem.] Hic tum venationi, tum ad custodiam prodest: propterea Deum Anubim capite fingunt canino, significantes custodem corporis Osiridis atque Isis fuisse. Adde quod Isis canes corpus Osiridis quæsitum investigarunt: unde in Festis Isis canes præeunt pompam. Ex Diod. Sicul. cit. Lib. 2. cap. 4. Vide & quæ notavi ad Sat. 6. v. 533.

Nemo Dianam.] Comparatio ironica: canem venerantur omnes; nemo canum dominam ac venatricem Dianam. Ridicula hominum religio! Scribit tamen Herodotus cit. Lib. 2. in urbe Bubasti pulcherri in templo coli Dianam, ipsamque Bubastin appellari.

9 *Porrum & cepe nefas violare.*] Plin. l. 19. cap. 6. *Allium*, inquit, *capasque inter Deos in iurejurando habet Ægyptus*. Gel. Lib. 20. cap. 7. *Cepetium*, inquit, *revirescit & congerminat decedente Luna, contra autem inarescit adolescente. Eam causam esse dicunt Sacerdotes Ægyptii cur Pelusiotæ cepe non edant, quia solum olerum omnium contra Luna aucta & damna vices minuendi atque augendi habeat contrarias*. Plutarchus de Iside & Osir. ait Ægyptios sacerdotes capam averlatos, eo quod lacrymas eliciat, atque Festos dies celebrantibus sit molesta, sitim quoque exciter iis gravem, qui religionis causa cibo potuque abstinent.

10 *Nascuntur in hortis Numina.*] Quidam enim Ægyptii lentem, alii fabam, alii cæpe reverebantur. Diodor. citat.

11 *Lanatis animalibus abstinet, &c.*] Ovis abstinerebant, quoniam bis edunt foetus, lanamque præbentes vario accommodatam usui, lac præterea caseumque suppeditant. Diodor.

12 *Nefas illis fatum jugulare capellæ.*] Paulo

ante dixi capram Mendesi atque hircum adorari. Cic. Tusc. 5. 78. *Morem Ægyptiorum quis ignorat? Horum imbutæ mentes erroribus quamlibet carnificinam prius subierint, quam ibin, aut aspidem, aut telem, aut canem, aut crocodilum violent: Quorum etiam si imprudentes quidpiam fecerint, pœnam nullam recusent*. Diod. citat. Lib. 2. cap. 4. ita refert: *Signis animalium istorum aliquod occiderit, morte damnatur—adeoque mentes hominum pervasit ea superstitio, ut quo tempore Ptolemaus Rex à Romanis socius & amicus dictus est, applaudentibus quidem Ægyptiis, Italosque studiose excipientibus, tamen cum quidam Romanus silem interfecisset, ad ejus domum concursu plebis facto, neque à Regiis ad id missis principibus, neque Romanorum timore absterri à pœna hominis potuerint*. Quam rem non auditu percepimus, sed visu: cum in Ægyptum eo tempore navigassemus.

13 *Carnibus humanis vesci licet.*] Diodor. cit. mox loco ita pergit: *Premente aliquando Ægyptios fame, adeo ut plures ab humana carne ob inopiam cibi non abstinere, animalia sacra omnino intacta reliquere*.

Attonito cum tale, &c.] Exemplo ostendit & illustrat quæ dixit de immani Ægyptiorum crudelitate.

14 *Narraret Ulysses Alcino.*] Ulysses nempe naufragus ad Corcyram Insulam enavit. In ea tum regnabat Alcino Phæacum Rex. Hujus filia Nausicaë nudum & egentem in littore Ulysses invenit, ejusque misera ad patrem perduxit: a quo benigne exceptus inter cœnandum enarravit ille suos ab annis septem errores ac labores: quemadmodum a Polyphemo Cyclope, atque Antiphate Læstrygonum Rege anthropophagis quidam e suis devorati essent, &c. Homer. Odyss. 6. 7. 9. 10. Talia vero illo reterente (inquit Juvenalis) accumbentium Phæacum quidam ridere fabulosa, vel vanum ostentatorem indignari, ac dicere vel cogitare apud se: huncine fabulator nemo in mare abiecit? Charybdim fingit fallam, ac vera est dignus ipse, qua absorptus pereat, &c.

Alcinoo admiranti, indignationem forte vel cachinnos excitaverat nonnullis, tanquam varias fabulator: ergone illam in mare nullus precipitavit crudeli nec fida dignum Charybdi, savos Læstrygonas & Cyclopas comminiscenem? Facilius enim crediderim Scyllam, aut Cyaneas rupes cœnantes, atque utres procellis refertos, vel levi Circes iclu pulsatum Elpenorem grunnitum edidisse cum suis remas agitantibus. Adeone inani cerebro existimavit Phæacum gentem? Ita quispiam jure sensisset, non adhuc temulentus, quique paucillam

Alcinoo, bilem aut risum fortasse quibusdam
Moverat, ut mendax aretalogus. In mare nemo
Hunc abicit, sæva dignum veraque Charybdi,
Fingentem immanes Læstrygonas atque Cyclopas?
Nam citius Scyllam, vel concurrentia saxa
Cyanes, plenos & tempestatibus utres
Crediderim, aut tenui percussum verbere Circes,
Et cum remigibus grunnisse Elpenora porcis.
Tam vacui capitis populum Phæaca putavit?
Sic aliquis merito nondum ebrius, & minimum
qui

ANNOTATIONES.

16 *Arretalogus.*] Sueton. August. cap. 74. inter canandum, inquit, aut acroamata & histriones, aut etiam triviales & circo ludios interponebat, ac frequentissime aretalogos. Hos vero Casaubonus ibid. parasitos Philophos interpretatur, qui de virtutibus disputare soliti sint apud mensas divitum: ab ἀρετῆ λέγω. Ipsos vocat circulatores Seneca Epist. 29. Alii ex Porphyrione in Horat. Serm. propria virtutis ostentatorem aretalogum esse aiunt, alii nugatorem & scurram, seu festiva & faceta, ad oblectandos auditorum animos, effluentem: ab ἀρετὸς blandus, gratus. Turneb. Lib. 10. cap. 12.

17 *Charybdi.*] Voragine naves absorbente. Vide Sat. 5. v. 102. Annot.

18 *Læstrygonas atque Cyclopas.*] Plin. Lib. 7. cap. 2. Cogitemus in medio terrarum orbe, in Sicilia atque Italia homines hujus monstri, Cyclopas & Læstrygonas, qui corporibus humanis vescuntur.

Læstrygonas.] Formia antiqua Læstrygonum sedes, inquit Plin. Lib. 3. cap. 5.

Cyclopas.] Similes Polyphemi, a quo devoratis jam Ulyssis comitibus, ipse tantum non peremptus est. Vide Homer. cit. & Sat. 9. v. 64. Annot. Vide & Turneb. Lib. 24. c. 10. & Lib. 21. cap. 46.

19 *Nam citius Scyllam, &c.*] Potius quam esse credam homines alios comedentes.

Scyllam.] Proximus est & adversus Charybdi scopulus in freto Siculo, navigantibus uterque formidabilis. Hinc adagium: *Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim.* Porro fabulati sunt meretrices esse portentosas, a quibus transeuntes devorabantur.

Virgil. Eclog. 6.

Quid loquar aut Scyllam Nisi, aut quam fama secuta est

Candida succinctam latrantibus inguina monstri

Dulichias vexâsse rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerâsse marinis!
Vide Cœl. Rhodig. Lib. 30. cap. 34. Ovid Metamorphos. 13. & 14.

Concurrentia saxa Cyanes.] Alias vocantur *Symplegades* isti duo scopuli, ad os Thracii Bosphori, qui cum a se parum distent, navigantibus concurrere videntur & collidi. Hinc instabiles vocat Ovid. Trist. 1. Eleg. 9.

20 *Plenos tempestatibus utres.*] Æolum nempe tabulantur ventos utribus inclutos dedisse Ulyssi navigaturo; at hujus comites ratos aliud intus latere, aperuisse: unde soluti venti tempestates excitantur horrendas. Homer. cit.

21 *Circes.*] Famosa hæc venefica Solis & Persefilia, Colchorum Regis soror, in Italiam profuga apud Circæum Promontorium habitavit. Ibi vero Ulyssiem tempestate actum suscepit, ejusque socios veneficiis in porcos mutavit, moxque pristina formæ virga tactos restituit. Homer. Odys. cit. Ovid. Metamorphos. Virgil. Eclog. 8.

Carminibus Circe socios mutavit Ulyssis.
Plutarch. de Homer. Lib. fabularum hanc explicat. Plin. Lib. 25. cap. 2. ejus facit mentionem.

22 *Elpenora.*] Unum e sociis Ulyssis. Vide notam præcedentem.

23 *Tam vacui capitis, &c.*] Adeone bardos ac stolidos nos putat iste, ut ejus tabulis habeamus fidem?

Populum Phæaca.] Populum insulæ Corcyræ, quæ hodie *Corfu*, ad oram Epiri sitæ. Huic olim nomen dederat Corcyra Nympha: e qua Neptunus suscepit Phæacem; unde Phæacia dicta, & populi Phæaces vocati.

24 *Sic aliquis.*] Aliquis convivarum & epulantium cum Ulyssie ad mentem Alcinoui Regis Corcyræ.

De Corcyraea temetum duxerat urna. 25
Solut enim hoc Ithacus nullo sub teste canebat.
Nos miranda quidem, sed nuper Consule Junio
Gesta, super calidae referemus moenia Copti;
Nos vulgi scelus, & cunctis graviora cothurnis.
Nam scelus, a Pyrrha quanquam omnia symmata
volvas, 30
Nullus apud Tragicos populus facit. Accipe
nostro
Dira quod exemplum feritas produxerit ævo.
Inter finitimos vetus atque antiqua simulas,
Immortale odium, & nunquam sanabile vulnus
Ardet adhuc, Ombos & Tentyra. Summus u-
trinque 35
Inde furor vulgo, quod Numina vicinorum

& illinc indignatio plebi maxima, quoniam amba regiones finitimarum

vini hauserat ex amphora
Corcyra: Quippe unus Itha-
cus ea recitabat nemine at-
testante. Nos stupenda certe,
at non ita pridem facta
Junio Consule, ultra muros
Copti ardentis, nos crimen
totius populi narrabimus, &
pejora omnibus cothurnis.
Enimvero licet cuncta sym-
mata expendas, a Pyrrha
saeculo, nusquam plebs omnis
crimen patrat apud Traga-
diarum scriptores. Audi
quodnam exemplum edidit
nostris temporibus seva cru-
delitas. Invetrata pridem
alienatio, jugis invidia,
plagaque immedicabilis fer-
vet hactenus vicinos inter
Ombos atque Tentyritas. Hinc

ANNOTATIONES.

24 *Minimum qui de Corcyraea temetum duxerat urna.*] Sapiens quidam vir, vino moderate sumpto, plane sui compos.

26 *Solut enim hoc, &c.*] Quippe unus eva-ferat emerferatque e naufragio: quare nemo aderat qui attestaretur vera esse quæ ab eo narrabantur.

Ithacus.] Ulysses apud Ithacam natus Insulam. Vide Annot. Satir. 14. v. 287.

27 *Nos miranda quidem, &c.*] Quod Juvenalis ego referam, testes habeat, ipseque vidi in Ægypto nuper, dum Romæ Consul erat Junius.

Consule Junio.] Quid hic certi statuemus? Alii legunt, *Junco*; alii *Vinco*: de his ita scribit Just. Epistolic. Quæst. Lib. 4. Ep. 20. *Vincum, sive Junctum Consules non invenio: & intricata pars illa fastorum ob Consules crebro seseffos.* Alii legunt, *Junio*; & quidam Junium Sabinum intelligunt, qui fuit Consul cum Domitiano, anno Urbis conditæ octingentesimo, trigesimo sexto. Quidam Q. Junium Rusticum Imperatoris Hadriani Collegam afferunt, anno Urbis conditæ octingentesimo septuagesimo secundo, Salmast. in Plin. &c.

28 *Copti.*] Coptos urbs Ægypti, sive Thebaïdis, ad Nilum, celebre est emporium Arabibus & Ægyptiis Tropico subjecta, & unde *calidam* vocat. Vide Strab. Lib. 17, &c.

29 *Nos vulgi scelus, &c.*] Non unius hominis scelus, ut olim Atræi, Thyestis, Medæ, Orestis, Alcæonis; sed totius populi crimen profecto, quale nunquam auditum est, nec Tragicis decantatum.

Graviora cothurnis.] Graviora iis quæ in Tra-

gædiis tractari solent, quarum A. Flores cothurnos induunt. De his vide Annot. Sat. 6. v. 633. ad vocem, *cothurnum*.

30 *A Pyrrha.*] A diluvio, quod contigit sub Deucalione & Pyrrha. De quibus Sat. 1. v. 81, & 84.

Symmata.] Tragicas vestes, pro tragicis argumentis. Synecd. Vide Sat. 8. v. 229.

33 *Inter finitimos.*] Jam narrat facinus & facinoris causas. Nempe diversitas religionis odium inter eos generat atrox quidem: hinc rixæ, & cædes, & belluina feritas utrinque fovit.

34 *Nunquam sanabile vulnus.*] Animorum offensio & alienatio vix unquam reconcilianda.

35 *Ardet adhuc.*] A tot saeculis.

Ombos & Tentyra.] Urbs utraque finitima, Ægyptiis & Arabibus communis, non longe ab isthmo Rubri maris, mirum in modum dissentit: nam, ut jam supra notavi, Tentyritæ Crocodilum insectantur & perimunt: Ombi vero (seu Combi, ut aliis placet) eum adeo colunt, ut iuos ab eo liberos devorari non terant solum, sed etiam lætentur.

36 *Numina vicinorum odit uterque locus, &c.*] Diodor. Sicul. ante cit. Lib. 2. cap. 4. ait, *Apud priores Reges desistente frequenter populo, quæpiam prudentiâ conspicuum divisisse Ægyptum in varias partes, singulisque edixisse quæ animalia separatim colerint; eo consilio ut dum certa quæque animantia pro Diis haberent, quæ ab aliis colerentur contemptis, alteri, alteros perosi, nequaquam simul adversus Principes conspirarent. Quod & secutum est: Nam diversorum finium homines invicem dissentiant, mutuo sibi cultus impietatem objicientes.*

Deos avertantur, quæ doquidem asstant ea Numina duntaxat censenda esse, quæ ipsa venerantur. Atqui festo die alterius plebis, universi proceres & magnates hostium decreverunt captare opportunitatem vetandi quominus festivam lucem ac jucundam haberet illa, neve gustaret lætitiæ ingentium epularum, statuit apud sana ac trivialis mensis, atque vigilantis lecto, quem nocturnæ stratum septima lux interim reperit. Barbara certe pars hæc Ægypti: at quemadmodum ego observavi, ferocilla multitudo lux non concedit Canopo infami. Accedit quod nec ardens videbatur triumphus de natis & balbutientibus & nutantibus præ vino. Hinc tripudia hominum ad fuscum tibicinem, unguenta vulgaria, floresque & corolla plurima circum tempora: Illinc famelica offensus. At enim prior contentio emicare caput mentibus fervidis. Ea certaminis bucina. Mox aequali vociferatione congregiuntur: a pro speculo denudata dextra pugnat: rara maxilla absque plaga: raro alicui vel nemini incolumes nares per omnem dimicationem. Modo cerneret in omnibus turmis facies mutilatas, vultus diversos, atque ossa divisa fractis malis pugnosque oculorum crure perfusos.

Odit uterque locus; cum solos credat habendos
Esse Deos, quos ipse colit. Sed tempore festo
Alterius populi rapienda occasio cunctis
Visa inimicorum primoribus ac ducibus; ne
Lætum hilaremque diem, ne magnæ gaudii

cœnæ

Sentirent positis ad templa & compita mensis,
Pervigilique toro, quem nocte ac luce jacentem
Septimus interea Sol invenit. Horrida sane
Ægyptus: sed luxuriâ quantum ipse notavi,
Barbara famoso non cedit turba Canopo.
Adde quod & facilis victoria de madidis &
Blæsis, atque mero titubantibus. Inde virorum
Saltatus nigro tibicine, qualiacunque
Unguenta, & flores, multæque in fronte co-

ronæ:

Hinc jejunum odium. Sed jurgia prima sonare
Incipiunt animis ardentibus: hæc tuba rixæ.
Dein clamore pari concurritur, & vice teli
Sævit nuda manus: paucæ sine vulnere malæ:
Vix cuiquam aut nulli toto certamine nasus
Integer. Aspiceres jam cuncta per agmina

vultus

Dimidios, alias facies, & hiantia ruptis
Ossa genis, plenos oculorum sanguine pugnos.

ANNOTATIONES.

39 *Alterius populi.*] Omborum Diis suis sacros & festos dies celebrandum.

40 *Inimicorum primoribus.*] Tentyris.

43 *Pervigilique toro, &c.*] Lecto discubitorio, quo pervigiles epulas ex more agebant, genioque indulgebant per continuos dies septem atque noctes.

44 *Septimus interea.*] Quidam legunt, *interdum*.

45 *Ægyptus.*] Ea regio, in qua sunt urbes prædictæ, & in qua ego præsens vidi quæ retero, inquit Juvenalis: quem proinde constat in Ægypto fuisse.

46 *Canopo.*] Vide Sat. I. v. 26. Annot.

47 *Adde quod & facilis victoria.*] Victoriz de Ombis tum ebriis reportandæ facilitas hostes eorum Tentyritas movit ad eos impetendos & lacessendos, ex invidia scilicet.

De madidis.] Unguento perfusis ex more & lascivientibus.

48 *Blæsis.*] Aristot. in Problemat. scribit linguam vinolentis oberrare, vel quod uti totum corpus, sic & lingua titubat: vel quod lingue caro mollis instar spongiæ, madescendo ampliatur, hincque ob molem tardior non ita sincere verba exprimit.

Inde virorum.] Ex parte Omborum.

49 *Nigro tibicine.*] Mauro, Æthiope, tibicinate, Ombi saltabant ad numerum.

51 *Hinc jejunum odium.*] Contra vero Tentyritæ jejuni, & infesti.

52 *Hæc tuba rixæ.*] Velut Classicum.

57 *Alias facies.*] Immutatas ac deformatas vulneribus & cruore.

58 *Oculorum sanguine.*] Quos eruerint, aut fuderint, aut cruentarint.

Ludere se credunt ipsi tamen, & pueriles
Exercere acies, quod nulla cadavera calcent. 60

Et sane quo tot rixantis millia turbæ,

Si vivunt omnes? Ergo acrior impetus, & jam

Saxa inclinatis per humum quæsitâ lacertis

Incipiunt torquere, domestica seditione

Tela; nec hunc lapidem, quali se Turnus, &

Ajax;

Vel quo Tydides percussit pondere coxam

Æneæ; sed quem valeant emittere dextræ

Illis dissimiles, & nostro tempore natæ.

Nam genus hoc vivo jam decrefcebat Homero,

Terra malos homines nunc educat, atque pu-

fillos.

Ergo Deus quicumque aspexit, ridet & odit.

A diverticulo repetatur fabula. Postquam

Subidiis aucti, pars altera promere ferrum

Audet, & infestis pugnam instaurare sagittis.

Posteaquàm auxiliariis copiis roborati sunt, acies una ferrum distringere aggressa est, atque inimicis
ulius prælium redintegrare.

Ipsi nihilominus joculari se ar-
bitrantur, & certamina pue-
rorum agitare, quoniam ca-
davera nulla proterunt. Et
certe quorsum tot millia populi
dimicantis, si cuncti super-
stant? Itaque gravior sit
incurfus: jamque ordiuntur
jacere lapides per terram col-
lectos demissis brachiis,
prompta seditionum arma.
Neque vero id saxum, quo se
Turnus atque Ajax defen-
derunt, aut quâ mole Tydei
filius cecidit Æneæ coxendi-
cem, sed qualem vibrare
queant manus iis dispare,
ævoque nostro procreata. Illa
enim progenies jam dimi-
nuebatur, Homero superste.
Modò humus gignit homines
improbos & parvos. Nomen
igitur quodlibet viderit, de-
ridet atque aversatur. A
digressione sermo revocetur.

ANNOTATIONES.

60 Nulla cadavera calcent.] Nemine adhuc
trucidato, cujus cadaver pedibus conculcent.

61 Et sane quo tot, &c.] Ironia.

64 Domestica seditione tela.] Consuetâ, fa-
miliaria.

Virgil. Æneid. 2.

Jamque faces & saxa volunt.

65 Nec hunc lapidem.] Neque vero tantum
piciunt, quantum ol in Turnus, Ajax, Diomedes.
Hi torquebant ingentem unum; illi heroibus
inferiores non nisi leviores multos poterant
movere.

Turnus.] Adversus Æneam intorsit saxum
Turnus: illud autem ingens, immane, limitem
agro positum dicit Virg. Æneid. 12. sub finem.

Ajax.] Hic singulari certamine cum Hector
commisus. Illiad. 7.

66 Tydides.] Diomedes Tydei filius Æneam
graviter vulnerat, cit. Ilad.

69 Nam genus hoc vivo jam decrefcebat Ho-
mero.] Homer. Illiad. 5. v. 303.

Ὅρ' ἔδω δ' ἀνδρῶν φέρων, ὅσος νῦν ῥητορὶ ἐστὶ.
Quem imitatus Virgil. Æneid. cit.

Vix illud lecti bis sex cervice subirent;

Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

S. Augustin. de Civit. Dei Lib. 15. cap. 9.

Non credunt, inquit, magnitudines corporum tunc
fuisse longè ampliores, quam nunc sunt

Sed incredulos convincunt nudata per

vetustatem, seu per vim fluminum, variasque
casus sepulchra, ubi incredibilis magnitudinis ossa

mortuorum apparuerunt. Vidi ipse non solus, sed
aliquot mecum, in Uticensi litore, molarem ho-
minis dentem tam ingentem, ut si in nostrorum
dentium modulos minutatim consideretur, centum
nobis videretur facere potuisse: sed eam gigantis
alicujus fuisse crediderim. — Plinius Secun-
dus commemorat naturam ferre minora corpora,
idque Hæmerum sæpè carmine conquestum &c.
Plin. Lib. 7. cap. 16. ita scribit: Cuncto mor-
taliū generi minorem in dies mensuram fieri
propemodum observatur. — Sub Divo Clau-
dio Principe visus Arabs quidam nomine Gab-
bara novem pedes altus. Orestis corpus septem cu-
bitos habuit. In Creta terra motu raptò monte,
inventum corpus quadraginta sex cubitorum, quod
alii Orionis, alii Oti fuisse aiunt. &c. Gel-
lius Lib. 3. cap. 13. sic habet: Herodotus homo
fabulator, Histor. 1. scribit inventum esse sub
terra Orestis corpus cubita longitudinis habens sep-
tem, quæ faciunt pedes duodecim cum quadrante:
nisi si (ut Homerus opinatus est) vastiora prolixio-
raque fuerint corpora hominum antiquorum; &
nunc quasi jam senescente mundo, rerum atque ho-
minum decrementsa sint. Coel. Rhodig. Lib. 18.
cap. 31. In fluvii Orontis alveo, inquit, repertum
est cadaver Indi cujusdam Orontis nomine, cubitos
undecim longum, & amplius.

71 Ridet & odit.] Odit malos, ridet pusillos.

72 A diverticulo repetatur fabula.] Relin-
quamus Turni, Ajacis, ac Diomedis Historiam,
& ad nostram redeamus.

Tum qui Tentyra habitant
palmetis ambriferis proxima,
urgent cunctos dorsum
precipiti fuga dantes. Istic
quispiam corruit præ metu
immodico properans aufuge-
re, & comprehenditur. Hunc
vero multas in partes &
frustula disceptum, (ut unus
exanimis pluribus satis esset)
integrum devoravit superior
multitudo, arrosis etiã of-
sibus: neque fervente cacabo
verubusve coxit. Ita diuturnum
ac lentum existimavit
caminum operiri, crudo cor-
pore satis gaudens. Inde
fas est latari, quod non ignem
polluerit, quem è suprema
coeli regione ablatum ter-
ris dedit Prometheus. Con-
gratulor elemento: tæque
gaudere arbitror. At qui
mandare cadaver hand dubi-
tauit, nihil unquam degluti-
vit eâ carne jucundius. In
tali enim facinore, ni scisci-
zeris & ambigas utrum prior
ingluvies delicias captârit:
at qui postremus accessit,
ductis humi digitis quidpiam
delibat è cruore hominis
jam integro cadavere devo-
rati. Vascones, ut ferunt,
cibus ejusmodi vescens vitam in

Terga fugæ celeri præstantibus omnibus in-
stant

Qui vicina colunt umbrosæ Tentyra palmæ.
Labitur hic quidam nimia formidine cursum
Præcipitans, capiturque: ast illum in plurima
sectum

Frusta ac particulas, ut multis mortuus unus
Sufficeret, totum corrosis ossibus edit
Victrix turba; nec ardenti decoxit ahenò,
Aut verubus: longum usque adeo, tardumque
putavit

Expectare focos, contenta cadavere crudo.
Hinc gaudere libet, quod non violaverit ignem,
Quem summa coeli raptum de parte Prometheus
Donavit terris. Elemento gratulor, & te
Exultare reor. Sed qui mordere cadaver
Sustinuit, nihil unquam hac carne libentius edit.
Nam scelere in tanto ne quæras, & dubites, an
Prima voluptatem gula senserit: ultimus au-
tem

Qui stetit absumpto jam toto corpore, ductis
Per terram digitis, aliquid de sanguine gustat.
Vascones, ut fama est, alimentis talibus usi
Produxere animas: sed res diversa; sed illic

ANNOTATIONES.

75 *Terga fuga celeri, &c.*] Ombis universis
fugæ se dantibus instant armati Tentyritæ, in
quorum terra crescunt palmæ complures.

76 *Palmæ.*] Vide multa scitu digna de pal-
mis, apud Herodot. Lib. 4. Plutarch. Nat.
Quæst. Plin. passim. Athen. Lib. 2, & 14. Coel.
Rhodig. lib. 5. cap. 6, &c.

77 *Labitur hic quidam.*] Unus ex Ombis
fugiens cecidit, & ab hostibus captus est.

81 *Nec ardenti decoxit ahenò, &c.*] Hu-
manam vero carnem tam avidè appetiverunt,
ut nec elixam nec assatam, sed crudam vora-
verint.

84 *Ignem.*] Quem velut sacrum gentes mul-
tæ coluerunt. Vide Cic. 4. Acad. Quæst. n. 118.
de Nat. Deor. 3. de Leg. 2. n. 20. Plutarch.
de Placit. Philos. 1. cap. 3. & de facie in orbe
Lunæ. Herodot. Lib. 3. paulo post initium.
Coel. Rhodig. Lib. 15. cap. 14, & 15. Alex.
ab Alex. Lib. 6. cap. 26, &c.

85 *Promethus.*] Vide Sat. 4. v. 133. Coel.
Rhodig. Lib. 7. cap. 19, 20, & 21, &c.

86 *Elemento gratulor.*] Igni gratulor quod

non sit violatus, coquendo carnes humanas, qui-
bus impii Tentyritæ satiarentur.

Et te exultare reor.] Te, o Volusi, credo me-
cum sentire & lætari.

89 *Ne quæras, & dubites, an, &c.*] Ne du-
bites voracibus illis anthropophagis cibos im-
pios maxime jucundos fuisse, cum de corpore
hostili epulati sunt: quandoquidem is qui tarde
venerat, saltem cruoris guttas humi colligit, &
abligurit mira cupiditate. Nam primi non carnes
solum absumpserant, sed & ossa corroserant.

93 *Vascones, ut fama est, &c.*] Ex compariti-
one exaggerat crudelitatem Ægyptiorum.

Vascones.] Hi pridem Tarraconensis Hispaniæ
populi eam tenebant regionem, quæ sita est
Iberum fluvium inter & Pyrenæos montes, &
Navarra modo nuncupatur. Subinde vero in
Galliam transgressi Aquitaniæ partem occupa-
runt: eique suum indidere nomen, vernaculè,
la Gascogne.

Alimentis talibus usi.] Corporibus humanis
ii summa quidem necessitate victitarunt. Alii
legunt, *Alimentis talibus olim.*

Fortunæ invidia est, bellorumque ultima, casus
Extremi, longæ dira obsidionis egestas. 96

Hujus enim, quod nunc agitur, miserabile debet
Exemplum esse cibi: sicut modo dicta mihi gens
Post omnes herbas, post cuncta animalia, quic-
quid

Cogebat vacui ventris furor, hostibus ipsis 100
Pallorem, ac maciem, & tenues miserantibus
artus,

Membra aliena fame lacerabant, esse parati
Et sua. Quisnam hominum veniam dare, quisve
Deorum,

Urbibus abnuerit dira atque immania passis;
Et quibus ipsorum poterant ignoscere manes, 105
Quorum corporibus vescebantur? Melius nos
Zenonis præcepta monent, Nec enim omnia,
quædam

Pro vita facienda putat. Sed Cantaber unde
Stoicus, antiqui præsertim ætate Metelli? ○

quævis agenda pro vita censet. Verum quomodo Cantaber Stoicus foret, avo præsci Metelli
precipue?

fortis malignitas est, atque
militia summum infortuni-
um; arumna ultima, atque
diuturna obsessiois sæva ino-
pia. Nam istius alimenti
exemplum quod modo asser-
tur, debet censei miseratione
dignum. Quæmadmodum
populus mox à me nominatus,
post cuncta olera, post ani-
mantia universa, quodcumq;
adigebat abdominis jejuni
rabies, ipsis hostibus miseri-
cordiâ commotis ob pallor-
em, ac tabem, exilesque
artus, aliorum membra per
esuriem laniabant, prompti
etiam edere propria. Ecquis
mortalium, aut quis Numi-
num recusare ignoscere ci-
vitatibus sæva perpeffis &
inhumana; quibus etiam
indulgere potuissent eorum
manes quorum cadaveribus
vescebantur? At sanctius
nos institunt Zenonis docu-
menta. Nam neque universa

ANNOTATIONES.

96 *Longæ dira obsidionis egestas.*] Quando
nempe Calaguris, hodie Calahorra, urbs in Vas-
conum finibus, ad Iberum fluvium, a Pompeio
& Metello obfessa, atque ad extrema redacta
est; cum a Sertorianis teneretur. Strabo, Plu-
tarchus, Appianus. L. Florus, Lib. 3. cap. 22.
Ita scribit: *In fame nihil non experta Calaguris.*
Et Valer. Maxim. Lib. 7. cap. 6. Numantinos
in dira fame humanorum corporum dapibus usos,
supergressa est Calaguritanorum execrabilis impiet-
as: qui quo perseverantius interempti Sertorii
cineribus fidem præstarent, Cneii Pompeii obsidionem
frustrantes; quia nullum jam supererat animal
in urbe ipsorum, uxores suas ac natos ad usum
necessaria dapibus verterunt, &c.

102 *Membra aliena.*] Vel ab hostibus, vel
ab ipsismet occisorum.

Esse parati & sua.] Nam quidam inedia
pressi brachia sua nonnunquam arrosere.

104 *Urbibus.*] Calaguri, Numantia, Sagun-
to. Alii legunt, *Viribus*; id est, virilibus ani-
mi, vel viris fortibus.

105 *Manes.*] Vide Pers. Sat. 5. v. 152
Annot.

106 *Melius nos, &c.*] Nolim tamen excusare
omnino Vascones, inquit Juvenalis, qui potius
debabant mori quam cibis tam impiis vitam

producere. Nos certe Romani melius instituti,
sentimus cum Zenone, & summum credimus ne-
fas animam præterre pudori, neque ob vitam
perdere velimus vivendi causas, scilicet hone-
statem, humanitatem, pietatem. Seneca Epist.
72. *Non omni pretio vita munda est,* inquit. Et
Plin. Lib. 28. cap. 1. *Vitam quidam non adeo ex-
petendam censemus, ut quocumque modo protrahenda
sit.* Quisquis es talis, æque moriere, etiam cum
obscenus vixeris aut nefandus.

107 *Zenonis.*] Stoicorum Principis. Vide
Laërtium, &c.

108 *Sed Cantaber unde Stoicus.*] Unde vero
sapientiam Stoicorum accepisset barbara gens?
Non ergo mirum si tale facinus perpetrare non
exhorruerit.

Cantaber.] Vasconibus in Iberia finitimus est.
Metonym. Biscaya vocatur nunc, quæ dudum
Cantabria.

109 *Stoicus.*] Vide Sat. 13. v. 121.

Metelli.] Hic a Pompeio missus in
Iberiam ad expugnandum Sertorium. Appian
Lib. 1. & Florus cit. *Cum Romana res,* inquit,
uno Imperatore non posset tanto hosti (Sertorio)
resistere, additus est Metello Cn. Pompeius, &c.
Antiqui, vero dicit, quia Metelli alii exinde
floruerunt.

*Jam vero mundus omnis pos-
fidet Græcas & nostrates
Athenas. Gallia diserta
Britannos oratores erudit,
& Thule modo consulat de
Rhetoricæ magistro mercede
accersendo. Nihilominus ea
præstans natio, de qua locuti
sumus, & Saguntini robore
& fidelitate similes, damno
vero superiōres, quidpiam
ejusmodi liberant culpā.
At Ægyptus altari Mæotico
crudelior est. Hæc enim
quæ diram sacrificium insti-
tuit Taurica homines mactat
solum, si quidem existimes
fidem mereri quæ ferunt
pœmata: nihil amplius aut
gladio pejus metuit victima.
Jam vero quæ calamitas*

Nunc totus Graias, nostrasque habet orbis A-
thenas.

Gallia caudidos docuit facunda Britannos:
De conducendo loquitur jam Rhetore Thule.
Nobilis ille tamen populus, quem diximus, &
par

Virtute atque fide, sed major clade Saguntus,
Tale quid excusat. Mæotide sævior arā
Ægyptus. Quippe illa nefandi Taurica sacri
Inventrix homines (ut jam quæ carmina tra-
dant

Digna fide credas) tantum immolat: ulterius nil
Aut gravius cultro timet hostia. Quis modo
calus

ANNOTATIONES.

110 Nunc totus Graias, nostrasque habet or-
bis Athenas.] Ubique jam disseminata sunt sa-
pientiæ instituta, literæque tam Græcæ quam
Latinae: nemo igitur potest amplius ignorantia
vel barbarie excusari, si quid peccet contra
humanitatem. Cic. pro Flacco. *Ad sunt Athe-
nienses, unde humanitas, doctrina, religio, fruges,
jura, leges ortæ, atque in omnes terras distributa
putantur.*

111 Gallia caudidos, &c.] E Gallia tran-
sierunt in Britanniam disciplinæ liberales &
Philosophiæ documenta: sicut e Græcia in
Italiam & Ægyptum profecta sunt, &c.

Facunda.] Vide Sat. 1. v. 44. & Sat. 7.
v. 148. ibique Annot.

Britannos.] Vide Sat. 2. v. 161. Annot.

112 De conducendo loquitur, &c.] Ipsa Thule
ad mundi fines posita vult conducere præcepto-
rem, a quo erudiat. Hyperbole.

Thule.] Hanc Ortelius Norvegiæ tractum esse
dicit: Alii est Insula Oceani Septentrionalis,
nunc Islandia, ultima Thule, dicta Virgilio. *De
Thule obscura est historia, inquit Strabo, propter
ejus in ultima loca remotionem: hanc siquidem
ad Septentrionem expositam locant.* Hæc ab Eu-
ropæis frequentari cœpta circa annum Christi
millesimum: longo est leucas Gallicas ducen-
tas, lata circiter centum. Regi Daniæ parer.
Montem Heclam habet ignivomum, & Dæmo-
num spectris, ut referunt, terribilem. De hoc
si vacat & lubet, miranda multa lege apud Phi-
lipp. Camerar. Medit. Histor. cap. 16.

113 Nobilis ille tamen populus.] Vascones
fide & virtute clari.

114 Major clade Saguntus.] Hæc urbs His-
paniæ Tarraconensis olim præclara, nec hodie
ignobilis in Regno Valentia, vulgo, *Morvedre.*

Major clade; quoniam Saguntini, cum essent
Romanis fœderati, octo menies Annibali repug-
narunt; tandem extrema passi, incenso rogo, se
suaque maluerunt igne comburere, quam se hosti
dedere, a quo expugnari se animadvertabant.
Abiit in proverbium *Saguntina fames.* Polyb.
Lib. 3. Tit. Liv. 21. Plin. Lib. 7. cap. 3.
ita scribit: *Est inter exempla, in interum protinus
reversus infans Saguntini, quo anno ab Annibale
deleta est.*

115 Mæotide sævior arā.] Ad quam homines
mactabantur. Mæotis palus, seu lacus, aut
potius sinus Sarmatici maris, Tanaim omnem
recipit. Euxino Ponto per Bosphorum Cimmeri-
um jungitur: rigat Tauricam regionem seu
Chersonesum, ubi pridem hospites & advenas
Dianæ immolare mos & fas erat. Quod
perseverasse aiunt usque ad Orestis ac Pyladis
adventum; quos agnoscens Iphigenia ibi cum
sacrificula, inito cum iis consilio, Dianæ simu-
lacrum inde aufugiens rapuit, atque Aricia
consecravat.

116 Taurica.] Hæc primum *Gazaria*: post
occupantibus Tauris Scythiæ populis, *Taurica*;
hodie, *Tartaria minor*, Mæotico & Euxino
mari circumfunditur.

Nefandi sacri inventrix.] Tauricæ Chersonesi
Rex Thoas id nefas instituit.

117 Quæ carmina tradunt.] Vide Euripid.
Trag. Iphigen. in Tauris.

Homines tantum immolat.] Tantum im-
molat, non etiam laniat dentibus ac devorat,
ut faciunt Ægyptii, barbaris proinde omnibus
immaniores.

119 Quis modò casus impulit hos?] Iterum
ex collatione crimen Ægyptiorum auget. An,
inquit, necessitas impulit? Imo crudelitas.

Impulit

Impulit hos? Quæ tanta fames, infestaque
vallo 120

Arma coëgerunt, tam detestabile monstrum
Audere? Anne aliam terrâ Memphitide sicca
Invidiam facerent nolenti surgere Nilo?

Quam nec terribiles Cimbri, nec Brittones un-
quam,

Sauromatæque truces, aut immanes Agathyrsi,
Hac lævit rabie imbelle & inutile vulgus, 126

Parvula scitilibus solitum dare vela phaselis,
Et brevibus pictæ remis incumbere testæ.

Nec poenam scelere invenies, nec digna parabis
Supplicia his populis, in quorum mente pæres
sunt 130

Et similes ira atque fames. Mollissima corda
Humano generi dare se natura fatetur,

Quæ lacrymas dedit. Hæc nostri pars optima
sensus.

Plorare ergo jubet causam lugentis amici,
Squalloremq; rei, pupillum ad jura vocantem 135

Circumscriptorem, cujus manantia fletu

Ora puellares faciunt incerta capilli.

Naturæ imperio gemimus, cum funus adultæ

Virginis occurrit, vel terra clauditur infans,

istos coëgit? Quæ tam gravis
inedia, & quis exercitus ag-
gere contrarius adegit moliri
portentum adeò execrabile?
Numquid offensionem diver-
sam crearent, Nilo intumes-
cere abnuenti, si aruerit solum
Memphiticum? Quà rabie
nanquam lævierunt aut
Cimbri truces, aut Aremorici,
ferocesque Sarmatae, vel
crudeles Agathyrsi, eà sevit
inepta bello & ignava plebs,
assueta lembis testaceis exi-
gua vela expandere, curtosq;
remos scitilis colorati impel-
lere. Neque reperiens crimini
punitionem, neque penas
idoneas constitues illis genti-
bus, in quarum animo odium
& esuries aequalia sunt atq;
parilia. Præcordia tenerrima
donare se hominibus ostendit
natura, quæ donavit fletus.
Ea portio præcipua nostra
indolis. Itaque præcipit flere
causam familiaris dolentis,
& sordes rei, atque pupillam
defraudatori diem dicentem,
cujus crines virginales ambi-
guum reddunt vultum lacry-
mis defluentem. Jussu naturæ
ingemiscimus quando nobis
obviam sunt exequia puella
grandioris, aut cum puerulus humo conditur,

ANNOTATIONES.

120 Quæ tanta fames, infestaque, &c.] Ut
Vascones, Numantinos, &c.

121 Monstrum.] Monitrosus scelus.

122 Anne aliam.] Quid pejus committere
potuissent ad irritandum Nilum, ut eo offensus,
impiamque terram averfatus, jam nollet exun-
dans illam fecundare?

Memphitide.] Synecdoche, pro Ægypto,
cujus urbs Memphis pyramidibus celebrata
Martiali, &c.

123 Nilo.] De hoc antea non semel.

124 Cimbri.] De his Sat. 8. v. 249.

Brittones.] Galliæ Celticæ Gens apud Sidoni-
um; apud Cornél. Tacitum vero Germaniæ
populi.

125 Sauromatae.] Vide Sat. 2. v. 1.

Agathyrsi.] Sarmatiæ populi, dicti ab Aga-
thyrsio Herculis filio. Horum fuisse regionem
ubi nunc est Moscovia, dicunt nonnulli.

126 Imbelle & inutile vulgus.] Tenyritæ
præ illis populus ignobiles tale audent facinus,

quale nunquam alii ulli.

127 Parvula scitilibus solitum dare vela
phaselis.] Testaceis scaphis ac naviculis Nilum
flumen enavigantes. Strabo Lib. 17.

130 In quorum mente pæres sunt—ira atque
fames.] Qui per iram ea committunt infanda,
quæ sola fames admittet, & quodammodo
excusat.

133 Hæc nostri pars optima sensus.] Humanæ
propria est indolis miseratio.

135 Squalloremque rei.] Solebant rei vestium
affectare lordes & squallorem, ut misericordiam
excitarent Judicum.

136 Circumscriptorem.] Tutorem, qui pu-
illi bona fraude surripuit. Vide Satir. 10.
v. 222.

137 Ora puellares, &c.] Capilli more puel-
larum oblongi & passim dubitare faciunt, sitne
puer an puella.

138 Adultæ virginis.] Jam nubilus puellæ
immature fato sublatæ.

etiam minor flammâ pyra.
Nam quis probus vel dignus
redâ secretâ, qualem capit
esse sacrificulus Cereris, a-
rumnas quaslibet à se remo-
tas putat? Illud nos distin-
guis à grege mutorum: pro-
indeque soli animum honore
dignum adepti, & divina
comprehendentes, idoneique
discendis tractandisque arti-
bus, oriundum ab Cæli pa-
latio duximus animum, quo
carent pecudes ad humum
conversa & aspicientes. Orbis
primordio compinnis creator
iis solum animum concessit,
nobis vero mentem etiam, ut
par charitas vos cogerit im-
plorare opem, ac præbere; dis-
sipatos congregare in civita-
tem, antiqua è sylva discedere

Et minor igne rogi. Quis enim bonus, aut face
dignus

140

Arcana, qualem Cereris vult esse Sacerdos,
Ulla aliena sibi credat mala? Separat hoc nos
A grege mutorum, atque ideo venerabile soli
Sortiti ingenium, divinorumque capaces,
Atque exercendis capiendisq; artibus apti,
Sensum a cœlesti demissum traximus arce,
Cujus egent prona, & terram spectantia.
Mundi

145

Principio indulgit communis conditor illis
Tantum animas, nobis animum quoque; mutuus
ut nos

149

Affectus petere auxilium, & præstare juberet,
Dispersos trahere in populum, migrare vetusto

ANNOTATIONES.

140 Minor igne rogi.] Junior, quam ut fas
esset cremari corpusculum. Plin. Lib. 7. cap. 16.
Editis infantibus primores septimo mensis gigni-
dentes haud dubium, inquit, Prins-
quam genita dente cremari, mos gentium non
est. Et cap. 54. Cremare apud Romanos non
fuit veteris institui. Terrâ condebantur ---
Nemo ante Syllam Dictatorem traditur
crematus, &c. Aiunt mortuos infantes in sug-
grundariis condi solere. Fab. Planciad. Ful-
gentius Exposit. Serm. antiq. sic habet: Sug-
grundia antiqui dicebant sepulchra infantium, qui
necdum quadraginta dies impleverant: quia nec
busta dici poterant; quia ossa quæ comburerentur
non erant: nec tanta cadaveris immanitas, qua
locus tumesceret, unde Rutilus Geminus Asya-
vacle ait: Melius suggrundarium misero quæveres,
quàm sepulchrum.

Face dignus arcana, qualem Cereris. &c.]
Dignus initiari vel interesse Sacris Cereris,
quæ noctu peragebantur ardentibus lampadi-
bus & faculis, in memoriam Cereris, quæ Pro-
serpinam filiam accensa face quæsierat. Porro,
ut jam alibi notavimus, Eleusina seu Cerealia
illa solos castos admittebant: tumque probitas
integritasque alicujus Sacerdoti probabatur,
face non extincta cucurrisset. Vide Sat. 6.
v. 50.
Claudian.

Sanctasque faces extollit Eleusis.
Ovid. Fast. 4.

Illic accendit geminas pro lampade pinus;
Hinc Cereris sacris nunc quoque tædâ datur.
142 Ulla aliena sibi credat mala:] Qui sibi

non credat posse accidere, quod accidere aliis
videt.

Terent.

Homo sum, humani nihil à me alienum puto.
Separat hoc nos, &c.] Naturalis pietas discer-
nit homines a pecudibus.

146 Sensum a cœlesti demissum traximus arce.]
Cic. Tusc. 1. n. 66. Animum nulla in terris
origo invenire potest. Ita quic-
quid est illud quod sentis, quod sapis, quod vult,
quod viget, cœlestis & divinum est, ideoque æter-
num, &c.

Virgil.

Ignens est ollis vigor, & cœlestis origo. Horat.
Divina particulam auræ.

147 Cujus egent prona.] Cic. de Natura Deo-
rum: Figuram quoque corporis habilem & ap-
tam ingenio dedit. Nam cum ceteras animantes
Deus adjecisset ad pastum, solum hominem erexit
& ad cœli quasi cognitionem, domicilii unde
descenderat, excitavit.

Ovid.

Pronaque cum spectent animalia cetera terram,
Os homini sublime dedit, &c.

149 Tantum animas.] Vegetantem, senti-
entem.

151 Dispersos trahere in populum.] Cic. Tusc.
5. n. 5. Tu urbs peperisti; tu dissipatos homines
in societatem vitæ convocasti: tu eos inter se primò
domiciliis, deinde conjugis, tum literarum &
votum communione junxisti, &c.

Horat. Lib. 1. Sat. 3.

Oppida cœperunt munire, & ponere leges,
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.

De nemore, & proavis habitatas linquere sylvas;
 Edificare domos, laribus conjungere nostris
 Tectum aliud, tutos vicino limine somnos
 Ut collata daret fiducia; protegere armis 155
 Lapsus, aut ingenti nutantem vulnere civem;
 Communi dare signa tuba, defendier isdem
 Turribus, atque una portarum clave teneri.
 Sed jam serpentum major concordia: parcit
 Cognatis maculis similis fera. Quando leoni 160
 Fortior eripuit vitam leo? Quo nemore unquam
 Expiravit aper majoris dentibus apri?
 Indica tigris agit rapida cum tigride pacem
 Perpetuam: sævis inter se convenit urfis.
 Ast homini ferrum lethale incude nefanda 165
 Produxisse parum est, cum rastra & sarcula
 tantum
 Affueti coquere, & marris ac vomere lass
 Nescierint primi gladios excudere fabri.
 Aspicimus populos quorum non sufficit iræ 169
 Occidisse aliquem, sed pectora, brachia, vultum
 Crediderint genus esse cibi. Quid diceret ergo,
 Vel quo non fugeret, si nunc hæc monstra
 videret

Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui

igitur loqueretur, aut quo non secederet Pythagoras, si jam ea portenta conspiceret, qui animalibus

& nemora deferere majoribus
 habitata, ades construere,
 domui nostra domum alte-
 ram addere, ut mutua con-
 tiguu domicilio fidentia secu-
 rum conferret soporem, armis
 tueri civem, prostratum, vel
 grandi plaga titubantem;
 publice buccina classicum ca-
 nere, iisdem protegi turribus,
 unaque includi forium clave.
 At nunc major est augurium
 consensio. Paribus notis par
 bellua indulget. Quandoam
 leo valentior ademit vitam
 leoni? Qua in sylva gran-
 dioris apri dentibus occisus
 est unquam aper? Tigris
 ludia furibunda concordiam
 habet perennem cum tigride.
 Ursi feroces invicem consen-
 tiunt. Homini vero parum
 videtur mortifera tela fa-
 bricasse incude nefaria,
 quando rastros & sarcula
 duntaxat excoquere soliti,
 atque marris & aratro sa-
 tigati veteres fabri hand
 noverant fabricare enses.
 Cernimus gentem, cujus hand
 furori satis est quempiam
 trucidasse: verum thoracem,
 iacertos, ora, quoddam esse
 alimentum putat. Ecquid

ANNOTATIONES.

152 *Linquere silvas.*] Cic. de Invent. 1. Fuit quondam tempus, cum in agris passim homines bestiarum more vagabantur, & sibi vicin ferino vitam propagabant.

Horat. ad Pisones, v. 291.

Sylvestres homines —

Cadibus & vicin fædo deterruit Orpheus, &c.

155 *Ut collata daret fiducia.*] Junctis ædi- bus vicinus vicino fertopem indigenti facile.

158 *Una portarum clave teneri.*] Vide Athen. Lib. 14. cap. 23. ubi satislepide Athenion aru coquinaræ seu culinariæ tribuit ea omnia quæ supra Juvenalis humanæ rationi, & Philosophiæ vulgo attribuit.

159 *Parcit cognatis maculis similes fera, &c.*] Pardus pardo, tigris tigridi, lynx lynxi non movet bellum; similes notas, parem naturam veretur: solus homo est homini lupo. Cicer. Offic. *Nulla tam detestabilis pestis est, quæ non homini ab homine nascatur*, Plinius in Proœmio Libri 7. *Cetera animantia in suo genere probe degunt; congregari videmus & stare contra dis- similia: leonum feritas inter se non dimicat:*

serpentum morsus non petit serpentes: nec maris quidem bellua nisi in diversa genera sevit. At hercule homini plurima ex homine sunt mala. Vide Senec. Epist. 104. & Brod. Miscel. Lib. 3. cap. 28.

163 *Indica Tigris.*] Vide Sat. 6. v. 270. & Sat. 8. v. 36. ibique annot.

168. *Gladios excudere.*] Alii legunt, *exten- dere.*

169 *Aspicimus populos.*] Ægyptios, Tenty- ritas.

171 *Crediderint genus esse cibi.*] Id nefas perpetrare etiamnum familiare est Caribis, Americæ Meridionalis in Guajana regione populis, ut cum aliquem ex hostibus suis bello ceperint, discerpant, & membra igne aflata devorent.

172 *Quo non fugeret.*] Portentosa nefanda- que averlatus scelera.

173 *Pythagoras.*] Is Italicæ Philosophiæ fuit Princeps. Floruit circa Olympiadem sexa- gesimam, & ad annos Octoginta, vel, ut alii scribunt, nonaginta consenuit. Ortus in Insula

Tanquam

*sicut homine temperavit, neq;
alvo legumentum quodlibet
impertivit?*

Tanquam homine, & ventri indulgit non omne
legumen?

174

ANNOTATIONES.

Samo, post multas peregrinationes, venit in Italiam, & Crotonæ confedit, ubi discipulos illustres multos habuit. Mortuum Olympiadē 70. dicit Euseb. Vide Laërtium, Lib. 8. Lactantium, Lib. 3. &c. Cicero Tusc. 1. n. 38. regnante superbo Tarquinio in Italiam fuisse testatur. Et Tusc. 4. n. 2. in Italia fuisse iisdem temporibus, quibus L. Brutus patriam liberavit. Tusc. 5. n. 10. Cum in Italiam venisset, exornavisse eam Graciam, quæ magna dicta est, & privatim, & publicè præstantissimis institutis & artibus.

Animalibus abstinuit. Cum enim Pythagoras Metempsychosim assereret, ab animatis cibis abstinere, ne videretur in animam favere humanam, quam e corpore hominis in corpus animalium transmigrare credebat, docebatque.

174 *Indulgit non omne legumen.* Loquitur Juvenalis ex opinione eorum qui aiunt Pythagoram abstinuisse a fabis, item ab animantibus: de quibus Laert. cit. Cicero Divin. 2. n. 119. *Faba quidem Pythagorei utique abstinere; quasi vero eo cibo mens non venter infletur.* Plutarchus, Sympot. Lib. 8. Problem. 8. scribit Pythagoreos omnino victimarum immolarum carnes gustare solitos: piscem vero ab eis immolari nullum. Idem Orat. 1. de esu carniū, ait illos carnibus abstinuisse. Plinius Lib. 18. cap. 12. affirmat, *Faba sensus hebetari, gignique insomnia, atque idcirco Pythagoræ sententia damnatum; vel quod mortuorum anima sint in ea; qua de causa parentando assumitur, &c.* Athenæus Lib. 4. cap. 17. ex Antiphane ait, Pythagoricos animati nihil solitos edere. At

Lib. 7. cap. 16. scribit illos modice aliis quidam animatis vescentes, quædam etiam sacrificantes, solos omnino pisces ne gustasse quidem, nimirum quia silentium colebant. Gellius, Lib. 4. cap. 11. sic habet; *Opinio vetus falsa occupavit & convulsit Pythagoram Philosophum non esitavisse ex animalibus, etiam abstinuisse fabulo, quem κύριον Græci appellant* — ex eadem item opinione M. Cic. Lib. de Divin. primo, hæc verba posuit: jubet igitur Plato sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit quod errorem animis perturbationemque afferat. Ex quo etiam Pythagoreis interdictum putatur, ne faba vescerentur; quæ res habet inflationem magnam. Is cibus tranquillitatem mentis querentibus constat esse contrarius. Hæc quidem Cicero, sed Aristoxenus Musicus, vir literarum veterum diligentissimus, Aristotelis auditor, in Libro quem de Pythagoræ reliquit, nullo sapinus legumento Pythagoram dicit usum quàm fabis, quoniam is cibus & subducerat sensum alvum ac laxigaret

— Porculis quoque minusculis, & hædis tenuioribus vicissim refert idem Aristoxenus — Ac de animalibus etiam docet Alexis Poeta in Comædia, quæ Pythagoræ vita inscribitur, &c. Cæterum frugales admodum Pythagoram & Pythagoreos constat, atque pomis & olusculis, interdum pane ac melle contentos fuisse. Athen. Lib. 10. cap. 5 & alib. Coel. Rhodig. Lib. 21. cap. 3. & Lib. 30. cap. 36. Idem Lib. 28. cap. 12 ita scribit; *Legimus in Græcorum thesauris, reddito Roma oraculo, ut Græci gentis prudentissimi ac fortissimi statuas erigerent, mox in foro Pythagoræ & Alcibiadis ex ære Iconas dedicasse.* Vide & supra Sat. 3. v. 229.

SATIRA XVI.

O Galle, quis possit fortunati belli commoda per-

*QUIS numerare queat felicitis præmia,
Galle,*

ANNOTATIONES.

1 *Quis numerare queat, &c.* Exploditur Satira hac plerisque, ac dicitur non esse Juvenalis, inquit vetus Schol. & alii post eum multi. Veruntamen ex ea quædam tanquam Juvenalis afferri a Prisciano Lib. 8. & a Servio in 1, & 2. Æneid. non perperam observatum

sit. Priscianus cit. Lib. 8. cap. 6. iterumque cap. 14. affert verba ista hujus Satiræ 16. v. 2.

Si subeantur prospera castra.

Quicquid sit, in ea notatur militum petulantia, dum militiæ commoda referuntur. Aiunt vero, Militiæ?

Militiæ? Nam si subeantur prospera castra,
Me pavidum excipiat tyronem porta secundo
Sedere. Plus etenim fati valet hora benigni, 4
Quam si nos Veneris commendet epistola Marti.
Et Samiâ genitrix quæ delectatur arenâ.
Commoda tractemus primum communia, quo-
rum

Haud minimum illud erit, ne te pulsare togatus
Audeat: immo & si pulsetur, dissimulet, nec
Audeat excussos Prætori ostendere dentes, 10
Et nigram in facie tumidis livoribus offam,
Atque oculos Medico nil promittente relictos.
Bardiæ Judex datur hæc punire volenti
Calceus, & grandes magna ad subsellia furæ,

nihil spondente. Ista vero castigare cupienti donatur quasitor bardiæ, calcens, ingentesque ocreas
in excello tribunali,

censere? Etenim si interem
castra felicia, præfecto
exoptarim ut astro benigno
meticulosum me tyronem
admittat janua. Nam
magis potest hora sortis
prospera quam si nos Marti
laudent litera Veneris, ac
mater qua Samio gaudet
fabulo. Agamus primò de
generalibus emolumentis, quo-
rum hoc non erit infimum,
quod te percussere vereatur
toga indutus; quin etiam
taceat si verberetur a te:
vixque sustineat Prætorimon-
strare evulsos ictu dentes,
atque avram carnem in vul-
tu, turgentem, ac lividam;
& oculos restantes, Medico

ANNOTATIONES.

quidam Satiram hanc a Juvenale scriptam in
Egypto, quo relegatus fuerat jam senex sub
specie honoris ac præfecturæ cohortis, id agente
per invidiam histrione Paride, quem ostenderat
Sar. 7. v. 90. his verbis,

Quod non dant proceres, dabit histrio.

2 *Si subeantur prospera castra.* Si felicibus
auspiciis militia ineatur, qualia mihi contige-
runt, inquit Juvenalis, certe præmia militiæ
tanta sunt, ut ea contemplante cupido arripiat
militandi, et si pavidus tyro fuerim. Istud vero
dicit Juvenalis, ut significet Paridi se non hoc
exilio cruciari, imolæcari; atque ut ipsi Paridi
molestiam & invidiam exinde creet.

3 *Porta.* Duplex erat castrorum Porta. Al-
tera dicebatur *Prætoria*, quæ ad hostes spectabat:
altera *Decumana*, per quam educabantur ad
penam milites delinquentes. Vide Veget. de
Re Milit. & Lips. de Milit. Rom.

4 *Plus fati valet hora benigni, &c.* Ut mi-
litia sit felix, plus valet ac facit benignus fiderum
aspectus, & fatum prosperum, quam ipsius Mar-
tis favor tibi conciliatus per literas amicæ Ve-
neris, vel matris ejus Junonis commendatitias.

5 *Veneris.* Vide initium Carm. Lucretii.

6 *Samiâ genitrix, &c.* Juno Martis geni-
trix, quæ colebatur apud Samum, quæque pro-
inde Insulam hanc diligebat. De Samo Vide
Sar. 3. v. 70. ibique Annot.

8 *Ne te pulsare togatus audeat.* Hæc prima
est utilitas milicæ, quod eos civium nemo
audet offendere, imo quisque timeat ac revere-
atur.

Togatus. Domi togam, militiæ sagum gere-
bant.

9 *Dissimulet.* Nam conquerendo, & in-
juris trahendo militem, nihil proficeret, imo sibi

novam accerseret injuriam a commilitonibus
ejus qui pulsavit, partes ipsius per fas & nefas
tuentibus.

10 *Prætori.* Seu judiciorum seu castrorum
Præfecto.

11 *Offam.* Cicatricem, vibicem, in vultu
carnis tumorem, ac livorem ex percussione.

12 *Oculos Medico nil promittente relictos.*
Vel alterum, vel utrumque oculum ictu contu-
sum, tantum non excussum; atque ita male
affectum, ut periculum sit perdendi visus, nihilq;
certæ opis ac salutis audeat spondere Medicus.

13 *Bardiæ judex datur.* Quod si to-
gatus a milite læsus vindictam petat, nihil agit
aut consequitur: nam militem deferenti datur
cognitor & judex militaris, qui proinde militi
favet.

Bardiæ. Vox deducta a Bardis Galliarum
pridem populis; sive legas *Bardæus*, cum Tur-
nebo, & aliis; sive *Bardiæus*, cum cæteris.
Intelligendus itaque vel Judex militaris barba-
rus Gallicus; vel amictus & lacerna sine cu-
cullo, crassior, & villosa, cujus in castris ad ex-
cubandum usus frequens, quemadmodum &
bardocuculli, de quo Sar. 8. v. 145. Vide Tur-
neb. Lib. 23. cap. 25. Vallam, &c. Martialis.
Lib. 4. Epigram. 4.

Lassi bardiæus quod evocati.

14 *Calcens, & grandes, &c.* Hinc videtur
habitus describi Centurionis, veste castrensi, de
more in tribunali sedentis & negotia militum
disceptantis. Datur, inquit, Judex bardiæus,
id est, bardiæo vestitus, forte & cucullo caput
adopertus, caligatus, peronatus, furas grandes,
ocreas, perones ac tibialia indutus, cujus vel
aspectus civem deterreat a litigando apud ta-
lem Judicem. Vide Sar. 3. v. ultimo.

Legibus

ritu veteri castrorum, atque instituto Camilli custodito, ne litem agat miles trans aggerem, ac longe à vexillis. Equissima est ergo Centurionum disceptatio de milite: dabiturque mihi vindicta, si producat ratio recta querimonia. Nihilominus omnis phalanx stat contra; atque turma universa summâ concordia obsistunt. Efficietis ut ultio fiat atrocior quam prior iniquitas. Erit igitur congruum animo Vagelli Mutinensis caudicis, quando binas habes tibias, ledere tot caligatos, millia clavorum. Equis adeo sit alienus à civitate? Insuper quis ita Pylades, ut prodeat ultra vallum? Statim arescant fletus, neque urgeamus familiares detrectaturos.

Legibus antiquis castrorum, & more Camilli Servato, miles ne vallum litiget extra, Et procul a signis. Justissima Centurionum Cognitio est igitur de milite; nec mihi deerit Ultio, si justæ defertur causa querelæ. Tota cohors tamen est inimica, omnesq; manipuli 20 Consensu magno officiunt. Curabitis, ut sit Vindicta gravior quam injuria. Dignum erit ergo Declamatoris Mutinensis corde Vagelli, Cum duo crura habeas, offendere tot caligatos, Millia clavorum. Quis tam procul absit ab urbe? Præterea, quis tam Pylades, molem aggeris ultra 26 Ut veniat? lacrymæ siccentur protinus, & se Excusaturos non sollicitemus amicos.

ANNOTATIONES.

15 *More Camilli.*] L. Furius Camillus Dictator, in decennali Veiorum obsidione, edixit, ne miles extra vallum litigaret, nempe ut præsto quisque semper adesset, quoties erat cum hoste dimicandum. Vide Liv. Lib. 5. Plut. &c.

17 *Justissima Centurionum cognitio, &c.*] Illud Camilli institutum maxime justum est, & e re publica, ob rationem allatam: adeoque civis non habet quod conqueratur, si coram Centurione, & apud castra, litigandum est & agendum adversus militem.

18 *Nec mihi deerit ultio, &c.*] Mihi vero militia cive ad Judicem tracto etiam juste, non deerit ultio. Nam commilitones mei obstrepunt ne damner; ac si forte damnatus fuero utpote nocens, at ultrix adest tota cohors, tamque male accipit civem judicio victorem, ut eum poeniteat vicisse, & militi non indulisse.

20 *Tota cohors tamen est inimica.*] Probe notat indolem militantium omnia per vim agentium, & ubique per fas & nefas vincere, ac nihil non sibi licere contendentium.

Cohors, manipuli.] Manipulus continebat viginti milites ac turbam scutorum. De Cohorte dixi ad Sat. 1. v. 58. & alibi.

21 *Curabitis, ut sit.*] Videte igitur, o cives, quid agatis, adversus militem litigando. Scilicet novam accersitis vobis injuriam priori gravio- rem. Quidam legunt: efficiunt, curabilis ut sit vindicta & gravior, &c. alii plorabilis, &c. textumque jungunt. Non valde refert ad sensum, quoquo modo legas.

22 *Vindicta gravior quam injuria.*] Totius cohortis omniumque manipulorum vindicta est gravior, quam injuria ab uno milite accepta pro qua litigatur.

Dignum erit ergo, &c.] Ergo qui militem offenderit, vel offensus accusabit ac defert, is

tam stultus ac temerarius existimandus est, quam erat declamator ille seu caudicis Mutinensis, qui quasi libet causas suscipiebat, malas etiam ac periculosas.

23 *Mutinensis.*] Oriundi e Mutina, quæ urbs est Longobardiæ in Italia. Hodie vulgo *Modena*, Ducatus titulo fulget. Quidam legunt, *Mulino*, id est, bruto ac stolido.

24 *Cum duo crura habeas, &c.*] Id est, cum integro & sano sis corpore, stulte ageres si invidiam & offensionem tibi crees militum, qui te mutilarent, & crus alterum vel utrumque frangerent, iracundi ut sunt & ad ultionem prompti.

Tot caligatos, millia clavorum.] Tot milites indutos caligis ac tibialibus clavatis. Vide Sat. 3. v. 248. ibique Annot. Item. Turneb. Lib. 4. cap. 7. ubi militum caligæ clavis suffixæ erant, inquit. Legunt alii, & corrigunt ad rem satis: *Tot caligas, tot millia clavorum.*

25 *Quis tam procul absit ab urbe?*] Quis tam imperitus rerum urbanarum, tamque moris ac insolentia militum ignarus?

26 *Quis tam Pylades?*] Quis tam amicus alicui, ut tot pericula pro eo sponte velit incur- rere, litigandi contra militem opem ferendo, & ad usque castra comitando, &c. sicut Pylades Orestibique adfuit, omnium periculorum comes ac particeps, pro quo etiam morti sese objecit apud Tauricam regionem. De quo vide Euripidi: Iphigen. in Tauris.

Molem aggeris ultra ut veniat.] Transeundo vallum, intra castra pergat ad jus; ut ante est annotatum.

27 *Lacrymæ siccentur.*] Ergo melius erit acceptam a milite injuriam dissimulare, neque sollicitare amicos ut præstent nobis officium tam periculolum. Nam certe illi rerum gnari ex-

Da testem, judex cum dixerit: audeat ille
Nescio quis, pugnos vidit qui, dicere; Vidi; 30
Et credam dignum barba, dignumque capillis
Majorum. Citius falsum producere testem
Contra Paganum possis, quam vera loquentem
Contra fortunam armati contraque pudorem.
Præmia nunc alia, atque alia emolumenta notemus
Sacramentorum. Convallem ruris aviti 36
Improbis, aut campum mihi si vicinus ademit,
Aut sacrum effodit medio de limite saxum,
Quod mea cum vetulo coluit plus annua libo,
Debitor aut sumptos pergit non reddere nummos,
Vana supervacui dicens chirographa ligni: 41
Expectanduserit, qui lites inchoet, annus
Totius populi; sed tunc quoque mille ferenda
Tædia, mille moræ; toties subsellia tantum
Sternuntur; jam facundo ponente lacernas 45
Cæditio, & Fusco jam micturiente, parati

facias incipiat. Tum verò sexcenta etiam molestia, sexcenta dilationes erunt sustinenda. Toties tribunal anxiat paratur. Nunc deserto Cæditio pallium adjiciente, & Fusco dum minge, instructi

ANNOTATIONES.

cusabant se ac detredebant vel nos ad castra comitari militem delaturos, vel contra illum dicere testimonium, vel causam nostram agere apud Centurionem, obstrepente interim ac minas jactante universa cohorte & omnibus manipulis: quemadmodum antea dictum est.

29 *Da testem, judex cum dixerit.*] Legunt alii, *quem dixerit.*

31 *Dignum barba, &c.*] Antiquæ virum fides, & virilis constantia, quales erant majores nostri, cum mos nondum esset barbam tondere. De hoc nos alibi.

33 *Paganum.*] Vide Annot. ad Sat. 14. v. 154. & Turneb. Lib. 2. cap. 3. Porro subinde Pagani sunt appellati Ethnici & Idololatæ, ex quo, propagata jam Fide Christiana, illi urbibus pulsi in pagos ac villas rusticæ concesserunt.

35 *Præmia nunc alia, &c.*] Alia militum commoda, in litigando: deinde in jure condendi testamentum. Cælius Rhodiginus Lib. 23. cap. 23. quæritur cur militi ac viro forti tantum honoris tribuatur, plusque prærogativæ, quam doctrinarum antistiti vel maximo: respondetque ex Aristotelis sententia, Rhetor. 1. eas virtutes censeri maximas, quæ noscuntur aliis utilissimæ, & hinc iustis viris pariter & fortibus plurimum deferri: quoniam altera virtus in pace, in bello altera prodesse præcellenter valet.

36 *Sacramentorum.*] Id est, militiæ, vel militum, qui sacramento se obstrinxerunt apud imperatorem, bonam se Reipublicæ navaturos operam, neque ante finita stipendia discessuros.

Convallem ruris aviti, &c.] Agrum collibus septum, ab avis & majoribus, hæreditario jure, vel testamento, ad me transmissum: prædium in valle situm.

38 *Sacrum effodit medio de limite saxum.*] Protulit limitem agri, suo adjuncturus quod meo derabisset. *Sacrum:* quia separandis agris po-

*Quando cognitor jussit, ad-
duc testem; qui pugnos con-
stexit, quisquis ille; ne dubi-
tet affirmare, Vidi; atque
illum putabo dignum barba,
dignumque capillis antiquo-
rum. Mendacem testem
facilius dare queas adversus
rusticum, quam veracem ad-
versus bonam, atque adversus
honorem bellatoris. Cætera
jam munera, cæteraque ju-
risjurandi commoda obser-
vemus. Si mihi nequam vi-
cinus abstulit vallum vel a-
grum prædii majorum; vel
meis est finibus sanctum
ernit lapidem, quem gustan-
tis coluit mea plus cum in-
genti placenta: vel si debitor
perseverat non restituere pecu-
niam acceptam, affirmans
falsa chirographa inutilis
ligni, opperiri cogar annum
qui plebis universa controver-*

situs lapis Jovi Terminali facer habebatur.

39 *Quod mea cum vetulo coluit plus annua li-
bo.*] Cujus agri cum vetus sim possessor, ex more
Jovi ac Terminali dudum sacrificio quotannis, pul-
tem & liba super saxum ponens: idque ex insti-
tuto Numæ Pompilii, qui frugum primitias Ter-
mino sacrificari jussit. Dionys. Halic. lib. 2.

40 *Debitor.*] Cui vel scelere, vel mutuo cre-
didi pecuniam.

41 *Vana supervacui, &c.*] Eundem versum,
& in hunc Annot. vide Sat. 13. v. 137.

42 *Expectandus erit, qui, &c.*] Donec ad ju-
dicandum conveniant Centumviri, qui ex tribu-
bus triginta tribus adeoque toto populo electi.
Hi porro vix & raro conveniebant; unde multa
erant tædia perferenda litigantibus apud ip-
sos, de iis quorum cognitio ad eos pertinebat,
v. g. de Deposito, de Tutelis, de Finibus, &c.

Qui lites inchoet, annus, &c.] Locum hunc aliter
alii explicano; sic vero e Servio: Expectandus
cuique suus ordo, Anglice, *his turn, or lot*;
Gallice autem, *le Rolle*. Nam & tunc ob litium
multitudinem, causæ per sortem audiebantur, ut
evitaretur tumultus. Plin. lib. 4. Epist. 16. *Proxima
cum dicturus apud Centum viros essem, advenit
mibi locus, nisi a tribunali, nisi per ipsos Judices
non fuit: tanta stipatione cætera tenebantur.*

44 *Subsellia tantum sternuntur.*] Paratur dun-
taxat & adornatur tribunal.

45 *Ponente lacernas Cæditio.*] Dum Judex lacer-
nam ponit ob æstum, & frigus captat, veluti mox
causas audieturus. Is vero tamdiu moratur, ut fru-
stretur expectantes, & mora fatigatos cogat abi-
re, infectare, quamvis paratos ad dicendum.

46 *Cæditio.*] De eo Sat. 13. v. 197.

Fusco.] Vide Sat. 4. v. 112. Hic Aurelius Ful-
cus apud Martialem ut ebriolus notatur.

Micturiente.] Locum hunc explicat id quod de
ejusmodi iudiciis habet Macrobius Lib. 3. cap. 16.

discedimus, atque tardo fori
subulo decertamus. Iis autem
quos arma operiunt, accingit
balteus, quodcumque libet iis
litigandi tempus conceditur,
neque deperditur negotium
prolixâ controversiâ morâ.

Adde quod unis bellantibus
licet condere testamentum vi-
vente genitore. Enimvero quæ
sunt bellicis acquisita labori-
bus statutum est hand censeri
honorum summâ, quorum u-
niversam partem administra-
tionem possidet. Itaque Co-
ranum vexillorum sectatorem
& militiæ stipendiâ obinuen-
tem palpat genitor, licet modò
lenio titubans. Illum iusta
promovet opera, atq; honesto
studio sua præmia dilargitur.
Id profectò videtur interesse ipsius Imperatoris, ut qui strenuus fuerit, ipse sit beatus; ut cuncti phaleris
cuncti etiam torquibus gaudeant.

Digredimur, lentaque fori pugnamus arena.
Ast illis, quos arma tegunt & balteus ambit,
Quod placitum est, illis præstatur tempus agendi.
Nec res atteritur longo sufflamine litis.

Solis præterea testandi militibus jus
Vivo patre datur. Nam quæ sunt parta labore
Militiæ, placuit non esse in corpore census,
Omne tenet cujus regimen pater. Ergo Coranum
Signorum comitem, castrorumque æra merentem,
Quamvis jam tremulus captat pater. Hunc labor
æquus

Provehit, & pulcro reddit sua dona labori.
Iplius certe Ducis hoc referre videtur,
Ut qui fortis erit, sit felicissimus idem;
Ut læti phaleris omnes, & torquibus omnes.

ANNOTATIONES.

C. Titius, inquit, vir atatis Luciliana, in oratione
quâ legem Fanniam suavit -- describens homines
prodigos in forum ad iudicandum ebrios comme-
nantes; quæque soleant sermocinari inter se, sic ait.
Ludent aleâ studiose arguentis delibuti -- ubi
horâ decem sunt, iuventutem vocari ut comiti-
um eat percontatum, quid in foro gestum sit; qui
suaserint, qui dissuaserint: quot tribus iusserint,
quot vetuerint. Inde ad comitium vadunt ne li-
tem faciant suam. Dumeant, nulla est in angipor-
to amphora, quam non impleant, quippe qui vesti-
cam plenam vini habeant. Veniunt in comitium
tristes: iubent dicere: quorum negotium est nar-
rant: Judex testes poscit: ipsius sit iudicium. Ubi
vedit, ait se audisse omnia: tabulas poscit: literas
inspicit: vix præ vino susinet palpebras.

47 Lentaque fori pugnamus arena.] Metaph.
a Circo, & gladiatoribus. Id est, vix litis finem
v demus, adeo lente omnia procedunt.

50 Sufflamine.] Diatone remora, impedimento.
Quid sit proprie sufflamine, dixi ad Sat. 8. v. 148.

51 Solis præterea testandi militibus jus, &c.]
Nam filius familias, etiam si pater contemnat, tes-
tari non poterat nisi de peculio castrensi vel
quasi castrensi. Justinian. de militari testamento.
Ulpian. in Lege 2. Digest. in Testam. milit. sic ha-
bet: Militibus liberam testandi factionem primus
quidem D. Julius Caesar concessit: sed ea concessio
temporalis erat. Postea vero D. Titus dedit: post
hoc Domitianus: Postea D. Nerva plenissimam in-
dulgentiam in milites contulit: eamque & Traja-
nus secutus est. Et intra. Exinde mandatis inseri
cepit caput tale; cum in notitiam meam pervene-
rit -- Simplicitati eorum (militum) consulen-
dum existimavi; ut quoquo modo testati fuissent,
rata esset eorum voluntas. Faciant igitur testa-
menta quomodo volent, faciant quomodo poterint;
sufficiatque ad bonorum suorum divisionem faci-
enda nulla voluntas testatoris.

54 Coranum.] Hunc de quo forte Horatius
Serm. Lib. 2: Sat. 5.

Capitatorque dabit risus Nasica Corano.

55 Castrorumque æra merentem.] Diu Roma-
nos suis stipendiis militasse, ac postea mercedem
e publico accepisse, alibi notavimus; nimirum
Sat. 3. v. 132. & enarrat Alex. ab Alex. l. 6. 22. &c.

56 Quamvis jam tremulus captat pater.] Pa-
ter] militolice confectus filium captat mili-
tantem, ut ab eo nuncupe. ut hæres bonorum
militia partorum. Tria veteribus fuisse testa-
mentorum genera: unum quod calatis comitiis
fiebat: alterum quod per æs & libram, libri-
pende adhibito, & emprore familia. Tertium
militare seu procinctum vocabatur, cum milites
itori in prælium, nulla legum solemnitate; tri-
bus aut quatuor adhibitis testibus, antequam
se accingerent ad dimicandum, hæredem sibi
nuncupabant, si quid in acie secus eveniret.
Alex. ab Alex. Lib. 4. cap. 3.

57 Hunc labor æquus provehit, &c.] Præterea
milites per bellicos labores ad munera prove-
hantur, honores a Duce consequuntur & præmia
phaleras, torques, armillas, coronas, &c.

58 Iplius certe Ducis hoc referre videtur, &c.]
Refert Ducis militiæ tes honorari, & locupletari.
Nam donis ac donorum spe virtus excitatur
militum, aliique ad militandum alliciuntur.

60 Ut læti phaleris omnes, &c.] Ut stren-
ui omnes, adeoque donis militaribus exornen-
tur. Plin. Lib. 33. cap. 2. Romani auxiliares &
externos torquibus aureis donavere: at cives no-
nisi argenteis. Agellius Lib. 2. cap. 11. refer-
Lucium Sicinium Dentatum, ob eximiam vir-
tutem appellatum Achillem Romanum, pugna-
ss in hostes centum & viginti præliis: cicatricem
aversam nullam, adversas quinque & quadraginti
tulisse: coronis esse donatum aureis octo, obsidional-
una, muralibus tribus, civicis quatuordecim
torquibus tribus & octoginta: armillis plus cen-
tum & sexaginta; hastis duodeviginti, phaleris
item donatum quinquies vicisque: populi milita-
ria dona habuisse multijuga, in his provocatori-
pleraque: denique triumphasse cum Imperatoribus
suis triumphos novem.

AULI

PERSII FLACCI

SATIRÆ SEX.

PROLOGUS.

NEC fonte labra prolui Caballino:
 Nec in bicipiti somniasse Parnasso
 Memini, ut repente sic Poëta prodirem.
 Heliconidasque, pallidamque Pirenen
 Illis remitto, quorum imagines lambunt
 Hederæ sequaces. Ipse semipaganus
 Ad sacra Vatum carmen affero nostrum.

NEquè immersi labia in
 fonte equino, neque re-
 cordor me indormisse in
 monte Parnasso bivertice, ut
 subito fierem ita Vates. Et
 musas & Pirenen pallidam
 5 relinquo illis quorum statuas
 ambiunt hedera tenaces. Ego
 subrusticus defero meos versus
 ad sacra Poëtarum.

ANNOTATIONES.

1 *NEC fonte labra prolui, &c.*] Irridet Per-
 sius vanitatem eorum Poëtarum, qui sese
 jactant afflatos ab Apolline & Musis, imitari
 volentes Hesiodum, qui Thegoniæ initio ait
 se a Musis divina canendi facultate donatum.
 Hunc locum imitatus Sidonius Apollinar. Lib.
 8. Epistola ultima, ita scribit: *Non hic ego com-
 mentitiam Terpsichoren more studii veteris ad-
 sivi: nec juxta scaturiginem fontis Aganippici
 per roscidas ripas, & pumices muscidos stylum
 traxi. Atque utinam nihil molle, nihil fluidum,
 nil de triviis compitalibus mutuum reperiatur,
 &c.*

Prolui.] Id est, leviter delibavi, non autem
 immersis labiis ad satietatem hausi.

Caballino fonte.] Pegasus alatus equus ungula
 percuciens radicem montis Parnassi, elicuit fon-
 tem qui inde dictus est *Hippocrene*: e quo bi-
 bentes statim Poëtas fieri fabulantur. Vide
 Ovid. *Metamorphos.* Lib. 5. Fab. 4.

2 Nec in bicipiti somniasse, &c.] Neque, ut
 Ennius, somniavi, immigrasse in me animam
 Homeri aut alterius eximii Poëtae. Vide infra

Sat. 6. ad hæc verba, *Cor jubet hoc Enni, &c.*

Parnasso.] Mons est Phocidis in Achaia, Apol-
 lini sacer ac Musis, sicut & Helicon mons alter
 in Boeotia.

4 Pirenen.] Fons erat Musis dicatus in A-
 crocorintho monte, juxta urbem Corinthum in
 Peloponneso. *Pallidam* autem vocat Persius, eo
 quod qui plurimum student pallidi fiunt. Vide
 postea Sat. 4. v. 62. Vel spectat Fabulam de
 Pirene muliere, cujus e lacrymis fons iste ema-
 nasse fertur.

6 Hedera.] Boni potèx hedera coronaban-
 tur. Vide Horat. Lib. 1. Ode 1. *Sequaces*;
 vel quod facile adhærescant: vel quod sequan-
 tur eximios poëtas velut præmium: quemad-
 modum ante dixi.

Semipaganus.] Prope rusticus & agrestis: tere
 tam imperitus ac rudis, quam paganus. Vide
 Juvenal. Sat. 14. v. 154. Annot. ad vocem,
Pago. Item Sat. 16. v. 33. ad vocem,
Paganum.

7 Ad sacra Vatum, &c.] Augustus in suo
 palatio sacraverat ædem Musis & Apollini;

X 2

Quis

Quis docuit psittacum suum
illud χαίρει & picas eniti
humanas voces? Venter ar-
tium doctor, ingenii dator,
peritus assequi verba incon-
cessa. Quod si appareat spes
lucranda pecunie fallacis,
tum putaveris corvos Poëtas,
& picas Poëtrias canere
carmen Pegaseium.

Quis expedit psittaco suum ΧΑΙΡΕ?
Picasque docuit nostra verba conari?
Magister artis, ingenique largitor
Venter, negatas artifex sequi voces.
Quod si dolosi spes refulserit nummi,
Corvos Poëtas & poëtridas picas
Cantarē credas Pegaseium melos.

10

ANNOTATIONES.

teste Suetonio, Octav. cap. 25. Eo docti con-
veniebant, scriptaque deferebant sua.

Hinc Horat. Lib. 1. Epist. 3.

Scripta Palatinus quacunq̃ue recepit Apollo.

Vide infra, ad eas voces, Sede leges celsa.

8 Quis expedit, &c.] Sunt qui de ipso Per-
sio hæc intelligant; quasi vero tam misera fue-
rit ejus fortuna, ut paupertate adactus sit ad
scribendos versus, quemadmodum alii quidam
istius temporis. Verum in Sat. 5. bulla se
ornatum, adeoque nobilem indicat. Adde, car-
minis quod sectatur genus, abalienandis certe
hominum potentium animis potius idoneum,
quam parandis amicis. Itaque dicendus est
Persius in his seipsum quidem petere, at ferire
alios, qui divinam Poëseos facultatem velut
artem quaestuosam arripiebant, quamvis a na-
tura negatam.

Psittaco.] Sicut avis ista non concessas alioqui
voces, fame tamen stimulante, conatur expri-
mere: sic & quidam ut victum habeant, ut-
cunque versus scribunt, quod divitibus offerant;
invita quidem Minerva. Vide Plin. Lib. 10.
cap. 42.

Suum χαίρει.] Quasi propriam aviculis istis
salutandi rationem.

9 Nostra verba.] Nobis hominibus proprium
sermonem.

Interferunt hic aliqui spurium sane versiculum
hunc:

Corvos quis olim concavum salutare?

Id est, quis etiam docuit corvum rauca voce &
concava salutare Cæsarem Augustum, post A-
tiam victoriam? Vide Martial. Lib. 14.
Epigram. 73, 74, 76. Item Macrobi. Saturnal.
Lib. 2. cap. 4. ad finem.

11 Venter negatas artifex sequi voces.] Scilicet
venter famelicus artem dat & facultatem quam

natura negaverat. Proverb. Multa docet fames:
& apud Græcos:

Πολλὸν ὁ λιμὸς γήνιαι διδάσκαλος.

12 Dolosi.] Nummum dolosum, eo quod do-
losos faciat homines, vocari putant nonnulli.
Malim ego cum Casaubono ita dici, quod spes
sit ejus comparandi per adulationes dolosas, &
falsam præstantiæ opinionem.

13 Corvos Poëtas, &c.] Si modo spes luci
affulgeat, carmina conscribent garruli quilibet,
insulsi, inepti, e trivio Poëtastræ. Atque sibi
videbuntur ipsis egregia promere, dum æquis
rerum æstimatōribus erunt ludibrio.

14 Cantare credas.] Subaudi, posse: adeo
potens est lucelli cupido durisque urgens in re-
bus egestas.

Pegaseium.] Egregium carmen, quale compo-
suerit is qui ex Hippocrene biberit.

Melos.] Quidam scribunt, mellos, ut metrum
constet. At vero quidni Persius produxerit
primam istius vocis syllabam, auctoritate frenus
Enniacæ Homeri? Ennii quidam ex Annualibus
affertur iste versus.

Matronæ melos complent spectare faventes.
Homerus autem Hymno 1. in Mercurium sic ha-
bet,

Θεὸς δ' ὑπὸ μέλος ἄισσε.

Quamquam in præcedenti Versu & alibi sæpius
corripit. Nimirum id permittunt liquidæ con-
sonantes. Vetus Schol. in aliis est nectar, inquit.
Hinc forte Angelus Politianus lectionem istam
adstruit; rejicitque vocem melos, quippe cujus
prima sit brevis. At profecto Marullus eum ap-
positæ simul ac festivæ redarguit, sic occinens:

Posse negas dici melos, facunde Poëta,

Atque adeo picas nectar ais canere.

Sed neque divinus male μέλος ἄισσεν Homerus;
Nec, nisi qui landat nectar, inepte canit.

S A T I R A I.

O Curas hominum! ô quantum est in rebus
inane! (cule. Nemo?

Quis leget hæc? Min' tu istud ais? Nemo her-
Velduo, vel nemo. Turpe, & miserabile. Quare?
Ne mihi Polydamas, & Troïades Labeonem 4
Prætulerint. Nugæ. Non, siquid turbida Roma
Eleuet, accedas: examenve improbum in illa
Castiges trutina: nec te quæsiueris extra.
Nam Romæ quis non? Ah si fas dicere! Sed fas
Tunc cum ad canitiem, & nostrum istud vivere
triste

id facit? Ah si liceat loqui! Sed licet tunc quando video canos capillos; & nostram illam vitam

O Cupiditates hominum n
Quanta est vanitas te
rebus? Quis evolvat hæc
carmina? Mihi ne tu ho-
dici? Nullus certe leget!
Nullus? Unus aut alter, ve-
ne unus quidem: res pudenda
& indigna. Cur? Ne Po-
lydamas & Trojani mihi
anteponant Labeonem. In-
eptia. Ne assentiaris, si
Roma tumultuosa aliquid
eleuet; neve expendas judi-
cium injustum in illa libra:
neque petas extra te ipsum.
Enimvero quis Roma non

A N N O T A T I O N E S.

1 O Curas hominum!] In quibusdam libris
reperies appositæ literæ P. & M. Re-
quidem ipsa Dialogismus est inter Poëtam Sa-
tiras scribere aventem, & Monitorem qui cona-
tur eum detertere a scribendo. Neque vero
conveniunt omnes, quæ sint assignanda Poëtæ,
quæ Monitori: sed suum quisque ad arbitrium
versus & personas illis distribuit.

2 Quis leget hæc?] Monitor statim, quis eas
reprehensiones tuas libens accipiet? define igitur
inutilia monita dare.

Nemo hercule.] Agellius Lib. 11. cap. 6. ait
Romæ viros jurare solitos per Herculem, scæ-
minas per Castorem, non contra: quamobrem
vero, obscurum effecit. Illud porro apud A-
pulium reperies non observatum, apud quem
& scæminæ per Herculem jurant. Vide Juvenal.
Sat. 2. v. 98. Annot.

4 Ne mihi Polydamas.] Scilicet verebor quod
olim Hector veritus est; ne, &c. Legunt non-
nulli, ne, id est, certe. Alludit hic Persius ad
Homeri Iliad. & non longe ab initio. Quod
idem fecerat Tullius ad Attic. Lib. 2. Epist. 5.
& Lib. 7. Epist. 1.

Polydamas.] Princeps Trojanus, per quem
optime notatur Nero Historiæ Trojanæ plus
æquo studiosus.

Labeonem.] Aëtius Labeo ineptus Poëta, Ne-
roni nihilominus charus, eo quod Homeri Ili-
ados libros aliquot in Latinos versus quamvis
male transfulisset. De eo nihil habemus præ-
ter verbum hunc, quem citat vetus Scholiastes,
Crudum manduces Priamum Priamique Pi-
sinos.

6 Eleuet.] Elevare significat duo contraria;

nempe & augere, minuire: neque constat quo
sensu hic a Persio intelligatur. Metaphora a
ponderibus, in quibus utranque gravior attollatur
& par alteri fiat, ex ea aliquid detrahatur.

Accedas.] Id est, ne te adjungas ad iniquos
Judices Romanos, siue bonos versus contemnant,
siue malos æstiment.

Examen.] Ex bilancis hasta, filum, lingula,
qua stante, in neutram vergente partem, & sub
ansa latente, æquilibrium cognoscitur. Meta-
phorice ponitur pro judicio.

7 Trutina.] Proprie est illud foramen, intra
quod libratur bilancis lingua, de quo mox. Hic
sumitur pro tota bilance.

Nec te quæsiueris extra.] Ne extra te Judicem
quare aut judicium. Tu ipse res dijudica.

8 Nam Roma quis non?] Apostrophæsis est:
id est, quis Romæ errore communi lapsus, &
extra se judicium quærens, non male judicat?
Vel, quis Romæ non affectat laudem Poëseos?
Quo quidem perstringitur ipse Nero.

Sed fas tunc, &c.] Totum hunc locum alii
aliter interpretantur. Quidam volunt Persium
loqui in propria persona, ita ut dicat sibi tan-
dem licere invehi in hominum vitia, cum ipse
jam, si minus ætate, at moribus senex sibi esse
videatur: fas, inquit, mihi est pravos mores re-
prehendere, cum considero meæ mentis caniti-
em, & meum vivendi genus severum, matu-
ramque relictis nugis sapientiam. Alii tamen
videntur melius Persii sensum assecuti, qui aiunt
illum homines suæ ætatis carpere, qui ætate li-
cet provecti & moribus vultuque graves, ad-
huc tamen scribendis versiculis, qui juvenum
lusus sunt, laudem captabant.

severam; & quæ agimus
depositis nucibus: quando
imitamur patruos severitate,
tum inquam, tum condonate.
Nolo. Quid agam? Atqui
sum irrisor ob lienem proca-
cem. Componimus clausi,
alius carmina, alius solutus
metro, operosum quiddam,
quod pulmo peramplius spiritus
proferat. Nempe & comptus,
& veste nova, & candidus
denique, cum gemma nata-
lis diei, ista piebi recitabis e
sublimi cathedra, postquam laveris fauces flexibiles

Aspexi, & nucibus facimus quæcumque relictis:
Cum sapimus patruos, tunc, tunc ignoscite. No-
lo.

Quid faciam? Sed sum petulanti splene cachinno.
Scribimus inclusi, numeros ille, hic pede liber,
Grande aliquid quod pulmo animæ prælargus
anhelet.

Scilicet hæc populo, pexusque togaque recenti,
Et natalitia tandem cum sardoniche albus,
Sede leges celsa, liquido cum plasmate guttur

A N N O T A T I O N E S.

10 *Nucibus.*] Id est, puerilibus ludis ac nu-
gis quibuscumque. Sueton. August. cap. 83. re-
fert illum cum pueris minutis interdum nucibus
luluisse.

11 *Cum sapimus patruos.*] Qui sunt nepotum
duri sæpe castigatores.

Ignoscite.] Sinite me corrupta hominum judi-
cia notare.

Nolo.] Non sinam, inquit monitor; ab his
abstineas jubeo.

12 *Quid faciam?*] Respondet Persius; at
mihi temperare non possum: splen grandior
irrisorem me, & Satiricum facit. In liene
Medici affectum risus collocant.

Petulanti.] Petulans dicitur qui hunc &
illum absque pudore perit.

Cachinno.] Cachinno, onis, est homo risus
intemperantior, sicut cachinnus risum effusum
significat.

13 *Scribimus inclusi.*] Protopopœia est Poe-
tarum ineptorum illiustemporis, quos inducit
Persius suam causam defendentes. Quid mali
facimus, inquit, siquidem museo nostro clausi,
alius stricta, alius soluta oratione scribimus
egregium quoddam opus?

14 *Quod pulmo anima.*] Quod cum anhelitu,
& non sine labore & vexatione pulmonis aere
& vento distenti recitemus. Videtur autem
Persius notare grandiloquentiam affectatam, pe-
riodorum longitudinem, & ampullatam turgi-
damque orationem.

15 *Scilicet hæc populo.*] Excipit satirice Per-
sius: nempe auram popularem captas scripti-
tando & recitando, & vanam eruditionis opi-
nionem affectas.

16 *Natalitia.*] Vel gestari solita die natali,
vel dono data.

Albus.] Veste nova & pretiosa splendidus!
fortasse etiam, pallidus, sive ob studium perti-
nax, sive ob ingentem curam, qua se illi com-
parabant ad recitandum, sive denique ob anxi-
um de eventu animum.

Sardoniche.] Ornatus annulo, cujus gemma
sit sardonix, lapillus subrubei simul & subcan-
didi coloris. Vox facta e Sardio lapide rubri
coloris, & onyche subalbi.

17 *Sede leges celsa.*] Privatæ quædam fiebant
recitationes Romæ satis frequentes, inter ami-
cos & convivas. Horat. Lib. 1. Sat. 4.

Non recito cuiquam nisi amicis, &c.
Persius paulo post,

Ecce inter pocula quarunt

Romulida saturi, quid dia poemata narrent.
Vide Plin. Lib. 8. Epistol. 21. Tull. ad Attic.
Lib. 12. Epist. 4. & Lib. 15. Epist. 3.

Aliæ porro recitationes erant publicæ: modo
in Athenæo, modo in Apollinis æde, de qua
in Prologo; modo etiam in ædibus seu mercede
conductis, sive accomodatis ab aliquo viro di-
vite, cui id honorificum ducebatur; & cujus eo
clientes applausus & celebritatis causa convoca-
bantur. Vide Martialis. Lib. 4. Epigram. 6. &
Lib. 10. Epigram. 70. Plin. in Epistolas passim,
ut Lib. 2. Epist. 19. Lib. 9. Epist. 27. lu-
culentissime vero Lib. 7. Epist. 17. & Lib. 8.
Epist. 12.

Juvenalis autem Sat. 7. docet quanto id
fiebat apparatus:

At si dulcedine fama

Succensus recites, Maculonus commodat ades.
Et paulo post:

*Scit dare libertos extrema in parte sedentes
Ordinis & magnas comitum disponere voces.
Nemo dabit Regum quanti subsellia consent,*

*Et qua condito pendent anabathra tigillo,
Quæq; reportandis posita est orchestra cathedris*

Ex his patet consuevisse recituros suis impensis
ornare auditorium, subsellia auditoribus, sibi
vero pulpitum & sedem sublimem disponere.
Idem habetur ex Dialogo de Oratoribus. *Et
domum mutuatur, & auditorium exstruit, &
subsellia conducit, & libellos dispergit,* quibus
nempe invitentur audituri. Vide Plin. Lib. 1.
Epist. 13. & Lib. 2. Epist. 14. Atque ut fre-

Mobile collueris, patranti fractus oculo.
Hic neque more probo videas, neq; voce serena
Ingentes trepidare Titos, cum carmina lumbum
Intrant, & tremulo scalpuntur ubi intima versu.
Tun', vetule, auriculis alienis colligis escas,
Auriculis, quibus & dicas cute perditus, ohe!
Quo didicisse, nisi hoc fermentum, & quæ semel
intus

Innata est, rupto jecore exierit caprificus? 25
En pallor, seniumque. O mores! Usq; adeone
quæ aliquando orta est intra? Ecce vultus pallidus, & senectus.

potione fluida, dissolutus oculis
lascivis. Illic nec bono ritu, nec
applausu recto, ap'icias substi-
lire nobiles Romanos, quando
versus penetrant reus, &
quando præcordia titillantur
carmine trementi. O senex,
tunc quavis illecebras auribus
aliorum? Auribus, inquam,
quibus pelle deformis etiam
dicas, ohe! Quorsum vero
ductum esse, nisi hoc fermentum
appareat; & aperto
hepate prædeat sive sive fucus,
O indolem pravam! Itaque vero

A N N O T A T I O N E S.

gentiores adessent auditores, pretio etiam &
monusculis cogeantur.

Horat. in Arte Poet.

Uspraco ad merces turbam qui cogit emendas,
Assentatores jubet ad lucrum ire Poeta.

Et Persius paulo post, tritam lacernam dari, sum-
men apponi, ait. Adhibebant præterea orna-
menta corporis varia, ut inde recitatione splen-
dor accederet. Quod innuit Persius hic: Plu-
tarch. in Pompeio. Seneca Ep. 114. Martial.
Lib. 4. Epigram. 41. & Lib. 6. Epigram. pa-
ricer 41. Vide & Agell. Lib. 11. cap. 9. ubi
reperies, digitum annulo, caput palliolo, aures
ligamentis, fauces vellere ceu lana exornari:
pexos etiam capillos, togas recentes & splen-
didas.

Plasmate.] Ad leniendam vocem suaviorem,
que faciendam.

18 Patranti.] Patrare proprie est παρὰ ποταμῶν.
Unde hic pro libidinoso aspectu a Persio
usurpatur.

19 Hic.] Id est, in illis recitationibus.

Neque voce serena.] Acclamatione confusa.

20 Trepidare.] Exhibendæ lætitiæ & appro-
bationis causa.

Horat. in Arte Poet.

Saliet, tundet pede terram.

Titos.] Diæti sunt Titi nobiles Romani a
Tito Tatio, vel a tuendo Imperio.

Lumbum intrant.] Excitando libidinem, cu-
jus sedes est in lumbis: quod faciunt obsceni
versus.

21 Tremulo.] Tremula voce pronunciando,
ut molior sit sonus.

22 Tun' vetule.] Insurgit Persius acriter ad-
versus eam molitiem. Ergone qua es ætate
senex in il unum incumbis, ut tam intames
juvenum auribus illecebras suppedites.

Vetule.] Vox pertinens ad contemptum.

23 Cute perditas.] Senio & rugis deformis
Ohe!] Contendunt aliqui legendum exoe, ut

sensus sit: O Nerò bacchantium vocem in tua
Tragedia gaudes recitare! Sed placet cum me-
lioris notæ Interpretibus & Exemplariis, Ohe.
Quæ interjectio vel fati-tatem, vel juvenilem
lætitiā significat. Sensus igitur erit; senex
cum sis, juveniles etiam voces affectas. Vel
potius: laboras ut placeas ineptis laudatoribus;
quorum adulationes ipse adeo expertus es, ut
non sine pudore nimium te laudari sentiens co-
geris dicere, ohe: satis est laudum & plausuum
tatis.

Horat. Sat. 5. Lib. 2.

Importunus amat laudari? Donec, ohe jam,
Ad cælum manibus sublatis, dixerit; urge, &
Crescentem tumidis infla sermonibus utrem.

24 Quo didicisse, &c.] Id est, quid prodest
multa didicisse, ni doctus esse cognoscat, inquit
homo scribendi cupidus.

Fermentum.] Dicitur a fervendo, id est, sicut
frustra injicias fermentum in massam, nisi ut
eam inflat & majorem faciat; sic, quid mea
mihi eruditio proderit, nisi erumpat & clario-
rem me faciat?

Intus.] In animo meo.

25 Jecore.] Poni videtur pro corde, in quo
affectuum sedem vulgus collocat.

Caprificus.] Metaphorice designat gloriæ cu-
piditatem, & bene; nam arbor illa erumpit e
muris quantumlibet duris, nullos parit fructus,
sed tantum calyces.

26 En pallor, seniumque.] En signa studii
nostri pertinacis, nostræq; adeo profundæ eru-
ditionis! Quæ verba attribuant aliqui Persio
Poetastros irridendi; melius tamen videntur
jungenda cum præcedentibus, ut postea Satiri-
cus exclamet; o mores.

Usque adeone sive tuum, &c.] Ergone vanam
gloriam velut ultimum finem studiorum tuorum
constituisti; D. August. Epistola 56. Dioscorum
vulgi laudes sectantem perstringit Persiano hoc
loco: Tunc, o Dioscore, nec Persium tuum respicias

scientia tua nihil est nisi alii noverint te esse scientia præditum? At præclarum est digito ostendi, & dici: Ille est. An parvi æstimes fuisse tradita centum puerorum cincinnatorum? En inter calices inquirunt Romani epulis satiati, quid divinæ carmina contineant. Illi quidam, cui circa scapula est tegmen coloris hyacinthini, recitans aliquid fatidum de naso balbutienti; si veluti guttatim fundit amore Phyllidis & Hypsipyle, & triste aliquid Poetarum; si vocabula etiam dejicit palato molli:

Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter:
At pulchrum est, digito monstrari, & dicier:
Hic est.

Ten' cirratorum centum dictata fuisse, 29
Pro nihilo pendas? Ecce inter pocula quærunt,
Romulidæ saturi, quid dia poemata narrent.
Hic aliquis, cui circum humeros hyacinthina læna est,

Rancidulum quiddam balba de nare locutus;
Phyllidas, Hypsipylas, vatum & plorabile si quid
Eliquat; & tenero supplantat verba palato: 35

A N N O T A T I O N E S.

contorto versiculo tibi insultantem, &c. Ubi Persianam sententiam assert & graviter explicat. Perro Persius hic imitatus est Lucilium, cui corruptum passim locum optime videtur restituisse Marcellus, sic:

*Id me
Nolo scire mihi cuius sum consui solus,
Ne damnum faciam. Scire est nescire, nisi
id me*

Scire, alius scieris.

28 *At pulchrum est, &c.*] Prolepsis est ironica. Demosthenes noscitur se a mulierculis & digito monstrari lætabatur, Tull. Tusc. Quæst. 5.

29 *Ten' cirratorum, &c.*] Id est, parvine æstimes carmina alicujus Poetæ esse dictata a ludimagistris in scholis, ut ea discipuli memoriter dicant. Nero suos versus per scholas dictari imperasse aium: quod & alii velut decorum sibi affectarunt. Eusebius Lib. 9. narrat Maximum Imperatorem libellos quosdam in Christi derisionem confictos nomine Pilati, per ludos circumferri, legique præcepisse. D. Hieron. hunc Persii locum, ut & alios sæpe, bis aut ter usurpat, adversus Ruffinum bis, & in Apolog. ad Domnionem.

Cirratorum.] Id est, nobilium juvenum, quorum cirati solent esse capilli, id est, cincinnati, torti.

30 *Ecce inter pocula.*] Respondet Persius: & docet flocci faciendas esse eas laudes, quæ dantur inter pocula. Quod antea Horatius fecerat Lib. 2. Sat. 2.

*Discite non inter lances mensasque nitentes,
Cum supet insanis acies fulgoribus, & cum
Accivis falsis animus meliora recusat.*

Mos erat scilicet apud veteres in conviviis aliquid ex illustribus Poetis atque Auctoribus afferre, unde fabulandi inter doctos occasio

præberetur. Vide Athenæum passim.

31 *Romulidæ saturi.*] Romulidas vocat ironice, quasi Romulo valde ab similes. Gell. Lib. 11. cap. 14. refert Romulum ad epulas vocatum non multum bibisse, quia postmodum mane negotium haberet. Vide Juvenal. Sat. 6. v. 433. & seq. ubi & mulieres in convivio judicium ferentes de Virgilio aliisque Poetis coarguit.

32 *Hyacinthina.*] Vestis pretiosa notat quæpiam nobilem ac delicatam. De cruore Hyacinthi in florem purpureum verso, Ovid. Metamorph. Lib. 10. Fab. 5. Legunt alii, *lanthina*: vestisque erit violacei coloris, nec minus splendida. Græcum est nomen ab *ἵος* viola: & *ἄνθος* flos. Perinde est.

Læna.] In Tuscul. regmen vocatur a Tullio: estque vestis accubitoria, cujus in conviviis usus erat, & supra vestem album induebatur.

33 *Rancidulum.*] Metaph. a carnibus ad corruptionem vergentibus: hic denotat aliquid insultum.

Balba de nare.] Durior paulo hæc metaphora pronunciationem effœminatam, &eductam & naribus vocem exprimit reprehenditque.

34 *Phyllidas, Hypsipylas.*] Hæ mulieres amorem suum contemptum ægre ferentes morti occubuerunt. Vide Ovid. Epist. 2, & 6.

Vatum & plorabile.] Elegiacum Carmen, cujus ut plurimum materia tristis. Horat. in Arte Poet. *Versibus impariter junctis querimonia primum, Post etiam inclusa est voti sententia compos.*

35 *Eliquat.*] Liquide veluti & guttatim fundit, voce lenta, molli, & affectata pronunciat.

Supplantat.] Verba nondum plane efformata quasi strangulat ac dejicit mollietiei causa. Supplantare proprie est supposito pede in terram dejicere.

Affensere viri: nunc non cinis ille Poetae
 Felix? Nunc levior cippus non imprimit ossa?
 Laudant convivæ: nunc non è manibus illis,
 Nunc non è tumulo fortunataque favilla
 Nascentur violæ? Rides (ait) & nimis uncis 40
 Naribus indulges. An erit, qui velle recuset
 Os populi meruisse: & cedro digna locutus,
 Linqueret nec scombro metuentia carmina
 nec thus? (feci,

Quisquis es, ô modo, quem ex adverso dicere
 Non ego, cum scribo, si forte quid aptius exit,
 Quando hæc rara avis est, si quid tamen aptius
 exit, 46

Laudari metuam. Neq; enim mihi cornea fibra est.

Sed recti finemque extremumque esse recuso
 Euge tuum, & belle. Nam belle hoc excute totum;
 Quid non intus habet? Non hic est Ilias Actii

Ebria veratro: non si qua Elegidia crudi 51

durum ut cornu. At nego tuum illud euge & belle, esse ultimum scopum bene facti. Enimvero evolue
 integrum hoc belle: quidnam intra non continet? Non istuc est camren Actii redundans helleboro: non
 est Elegia aliqua, quam composuerint

statim homines acclamant,
 An non manes hujus Vatis
 nunc beati sunt? An non
 cespes mollis nunc premit ejus
 ossa? Commessatores cele-
 brant: an non è cineribus
 istis, annon ex isto sepulchro
 & beato pulvere flores dein-
 cepti enascentur? irrides (in-
 quit) & nimis servis rogato
 naso. An aliquis eris qui
 rennat captare laudes vulgi:
 & postquam dixit digna ce-
 dro; recuset relinquere po-
 steritati versus non timentes
 scombro & thus? Quicunque
 es, o homo, quem mox in-
 duxi loquentem contra me,
 audi quando compono, si
 fortasse concinnum aliquid
 editur a me, quandoquidem
 est infrequens hæc volucris,
 attamen si aliquid concinnum
 editur a me, non ego timebo
 celebrari: Nam cor non habeo

A N N O T A T I O N E S:

36 *Affensere viri.*] Applaudunt statim om-
 nes, & probant indignas hæc recitandi rationes.
Nunc non cinis.] Post tantas assentationes an
 non bene est illi Poetae? An non quiescunt
 ejus ossa molliter?

37 *Cippus.*] Est sepulchri lapis; vel, ut alii
 volunt, terra in tumulum aggregata.

38 *Manibus.*] Manes sunt animæ defuncto-
 rum: sunt etiam Dii Superi & Inferi. Ponitur
 hæc vox pro terra ipsa sepulchri. Vide Sat. 5.
 v. 152. ad vocem, *Manes.*

39 *Favilla.*] Quasi fovilla, ad igne fovendo.
 Spectat Persius antiquorum morem cremandi
 cadavera.

40 *Rides (ait).*] Inquit nempe ad Satiricum
 monitor.

Nimis uncis naribus indulges.] Satiricæ mor-
 dacitati nimium servis. Naso suspendere adun-
 co dicitur qui false deridet & subsannat: &
 quidem ridendo nasus in ruga contrahitur.

42 *Cedro digna.*] Id est, immortalitate, quia
 succus e cedro corruptionem arcet. Vide Plin.
 Lib. 13. cap. 5.

43 *Scombro metuentia, &c.*] Scripta inepta,
 quæ nec vult quisquam emere, nec potest Bi-
 bliopola vendere, deputantur involvendis va-
 riis mercibus, garo, piperi, thuri, &c.

Scombro.] Pisces, e quibus optimum fiebat
 garum sive balsamentum. Vide Plin. Lib. 9.

cap. 15. & Athenæum, Lib. 7. ubi naturam
 hujus piscis describit, variasque proprietates.

44 *Quisquis es.*] Verba sunt Persii, quibus
 eleganter distinguit finem recte facti, & ejus
 conlectaria quædam. Dicitque se non respuere
 laudem virtuti nunquam non adjunctam, non
 tamen eam spectare velut ultimum finem.

46 *Rara avis.*] Proverbium est de Phœnice.
 Vide Plin. Lib. 10. cap. 2. Ovid. Metamor-
 phos. 15. cap. 37. & alios.

47 *Cornea fibra.*] Cor mihi durum non est
 & hebes, quod laudis amor non tangat.

Fibra.] Synecdochicæ pro corde, cujus ex-
 tremitates, licet & aliarum quarundam rerum,
 fibræ appellantur.

49 *Belle hoc excute.*] Scrutare mentem ap-
 plaudentium, & approbandi rationes.

50 *Quid non intus.*] Meras adulationes esse
 videbis.

Non est hic Ilias Actii.] Hic, inquit Persius,
 in meis Satiris non idem reperies quod in
 versiculis Actii Labeonis. Vide supra, v. 4.

51 *Ebria veratro.*] Composita ab homine,
 qui quanquam acuendi ingenii causa hellebori
 plurimum sumplerat, non melius proinde scri-
 psit, quippe reluctabatur Minerva: neque ars
 dare potuit quod natura negaverat.

Veratro.] Album est helleborum, quod utile
 ad purgandum cerebrum, & excitandos spiritus,

Primates satvī; tandem non est id omne quod exaratur recumbendo in thoris ē citro. Tu nōstī apponere sūmen fervidum. Nōstī dare vetus palliū affecta pauperculo: & postea dicis, diligo veritatem; veritatem mihi aperi. De me (quomodo id fiat? Vīne ego aperiā tibi veritatem? Ineptis, quandoquidem, o Calve, tibi prominet venter obesus, uno pede & dimidio protensus. O felix Jane, quem a tergo nulla tūndit ciconia,

Distārent procere; non quicquid deniq; lectis Scribitur in citreis. Calidum scis ponere sūmen. Scis comitem horridulum trita donare lacerna: Et verum, inquis, amo; verum mihi dicite. De me
(Qui pote? Vis dicam? Nugaris, cum tibi, Calve,
Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extet. O Jane, a tergo quem nulla ciconia pinfit,

A N N O T A T I O N E S.

adhibitumque identidem a studiosis, auctor est Plin. Lib. 25. cap. 5. Item Gell. Lib. 17. cap. 15.

Elegidia.] Diminutivum ab Elegia.

Crudi.] Vel pleni cibo nondum bene cocto: vel metaphorice, scioli, qui quod didicerunt qualitercumque, nondum plane concocerunt, nec perfecte callent.

52 *Proceres.*] Proprie sunt capita trabium, seu mutuli in aedificiis prominentes. Metaphorice sunt Primates & Principes civitatis.

Lectis scribitur.] Interpretantur aliqui tabellas incertas in quibus scribebant si quos meos parturiret versiculos, ne perirent. At quidni accipiantur ipsi lecti, seu lucubrationii in quibus studebant scribebantque veteres, ut unus vult Casaubonus contra ceteros interpretes; seu triclinares & accubitorii, in quibus etiam inter cenam versus distabant, ut volunt alii? Lege Sueton. in August. cap. 78. Agell. Lib. 19. cap. 10. Plin. Lib. 4. Epist. 14.

53 *Citreis.*] E citro pretiosa arbore. Quo Pertius Nobiles Romanos perpetuo notat Poëtaas studio perperam affectos.

Scis ponere.] Laute excipis homines, quorum emas hoc pacto suffragia & appiausus.

Sūmen.] Ferculum erat delicatissimum e mammis porce post recentem partum festis & sale conditis. Plin. Lib. 8. cap. 51. Quod autem, *calidum*, addit Persius; ne putes redundare epithetum, inquit Casaubonus; ferventissimos enim cibos inferre moris erat.

54 *Scis comitem horridulum.*] Horat. Lib. 1. Epist. 19.

*Non ego ventosa plebis suffragia venor
Impensis cenantum & trita munere vestis.*

55 *Et verum, inquis, amo.*] Quasi vero bene sentire, & dicere verum queant, quos muneribus corrupisti. Et quasi de versibus tuis recte judicare, & quamvis bene judicaverint, quod sentiunt, tibi sincere aperire liceat convivis. Illi certe ita muneribus tuis devincti, non nisi

camulare te laudibus audebunt coram, etsi postea fortete derisuri sunt clam.

Horat. in Arte Poet.

Si vero est unctum qui recte ponere possit

Mirabor si sciet inter--

Noscere mendacem verumque beatus amicum. Tu sen donaris, sen quid donare voles cui, Nolito ad versus tibi factos ducere plenum Latitia. Clamabit enim, pulchre, bene, recte, &c. Verum mihi dicite.] Plaut. Most. Act. 1. Sic. 3. *Ego verum amo, verum volo mihi dici: mendacem odi.*

56 *Qui pote.*] Quomodo id fieri possit, ut veritatem tibi dicant isti?

Horat. Lib. 1. Sat. 2.

Male verum examinat omnis

Corruptus Judex.

Pote.] *Pote*, significat quasi possibile. Catullus Carm. 77. quod est ad seipsum:

Hoc facies, siue id non pote, siue pote.

Vis dicam?] Vīne ut ego verum ingenue tibi dicam, quod frustra queris ab adulatoribus.

Nugaris, cum tibi, &c.] Nugæ sunt tua carmina & ineptiæ: operam perdis in cudiendis versibus, quos nunquam bonos facies. Nam pinguis & obesus venter subtilem sensum non parturit, juxta Græcum illud.

Παχέα γαστήρ λεπτόν εἴ τι τέλει νόον.

57 *Aqualiculus.*] Diminutivum ab aquali & aqualico, quod proprie vas est in quo bibunt porci; quanquam significat etiam ventris imam partem.

58 *O Jane.*] Janus Deus, cui binam frontem affinxere veteres; unde a tergo derideri non posse affirmat Persius, hincque felicem esse ait: Quod si Poëtastri bina pariter fronte essent, derisiones a tergo plurimas evitarent, aut saltem videntes, quam tant ridiculi nossent. De Jano lege si vis Macrob. Sat. Lib. 1. cap. 9.

Nulla ciconia pinfit.] Id est, nullus digitus

Nec manus auriculas imitata est mobilis albas;
Nec linguæ, quantum sitiât canis Appula, tan-
tum!

60

Vos ô Patricius sanguis, quos vivere fas est
Occipiti cœco, poetica occurrere sannæ.
Quis populi sermo est? Quis enim, nisi carmina
molli

Nunc demum numero fluere, ut per læve severos
Effundat juncturae ungues. Scit tendere versum
Non secus ac si oculo rubricam dirigat uno. 66
Sive opus in mores, in luxum, in prandia Regum,

villum rubrum. Sem juvat scribere in mores, sem contra delicias, sem in prandia Regum,

*neque manus inflexa expressit
aures asini albas; neque ir-
ridet exerta lingua tantum
quantum exivit canis Appulia
sitibunda. O vos sanguis
Nobilis, quibus datum est vi-
vere sine oculis in occipito,
evitate derisionem postero-
rem.) Quid populus dicit?
Quid enim vero diceret, nisi
versus jam tandem currere
metu facili, adeo ut connexio
finat ire ungues asperos per
politum. Ille homo, inquit,
novis scribere versus non aliter
quam si uno oculo regat la-*

A N N O T A T I O N E S.

et modum rostri ciconiæ extensus; quod pri-
mum est derisionis genus. D. Hieronymus. Pref.
in Sophoniam: *Si scirent Holdam viris tacen-
tibus prophetaſſe, nunquam poſt tergum meum ma-
num incurvarent in ciconiam.* Alii tamen vo-
lunt derisionem illam fieri ſolitam, non manus
ſed colli extensione poſt aliquem, inſtar cico-
niarum collum extendentium. Quod veriſimi-
lius, & juvat D. Hieronym. loco mox citando,
ad Ruſtic. Monach.

59 *Nec manus auriculas.*] Alterum eſt deri-
ſionis genus, appoſitis ad tempora pollicibus,
alios digitos & reliquam manum movere eo
modo, quo aſinus movere aures.

Albas.] Intus ſcilicet albæ ſunt aures aſininae.
60 *Nec lingua, quantum.*] Nec irridet te pro-
tracta tantum lingua, quantum protahere ſol-
lent canes ſitibundi in regione calida. *Tria
ſunt ſannarum genera: aut manu ſignificare cico-
niæ: aut appoſito temporibus pollice, auriculas
aſininas, aut linguam ſitientis canis.* Hæc vetus
ſchol. D. autem Hieronym. in Epiſtola ad Ru-
ſticum Monachum: *Ne credas, inquit, laudato-
ribus, imò irriſoribus, qui cum te adulationibus
ſuis ſoverint, ſi ſubito reſpexeris, aut ciconiarum
deprehendes poſt te colla curvari, aut manu auricu-
las agitari aſini, aut aſtutem canis protendi
linguam.*

Canis Appula.] Apulia Italiae regio verſus
oſtium ſinus Adriatici. Ponitur pro qualibet
regione calida.

61 *Patricius ſanguis.*] Patricii ſunt Senato-
rum filii: designantur hic quilibet Nobiles Ro-
mani. Horat. ad Piſones.

Vos o Pompilius ſanguis.

62 *Occipiti.*] Occiput pars capitis poſterior,
ſicut anterior ſinciput.

Occurrere.] Subeant licet ludibrium & deriſi-
onem plebei; at vos, o Nobiles Romani, ne
exiſtimate fortunas & famam veſtram pendere

a verſiculis: ab illis faciendi tantiſper abſtinete,
aut ſaltem bonos facite. At memento te vos carere
Jani oculis, adeoque deriſionem ſecretam timere
eorum ipſorum, qui coram vobis applaudunt.

Poſtica ſanna.] *Sanna*, eſt deriſio facta diſtor-
to vultu: *poſtica*, quæ ſit poſt & a tergo ho-
minis deriſi.

63 *Quis populi ſermo eſt?*] Supra habes, *de
me*, ante parentheſim: id eſt, quid de meis
verſiculis ſentit populus, quid dicit? inquit Poeta
vanæ gloriæ cupiditate excœcatus.

Quis enim, &c.] Quis alius eſſet ſermo, id
eſt, quid aliud dicere poſſet, niſi elegantes &
ſublimes eſſe tuos verſus? Reſponder adulator.

64 *Ut per læve ſeveros.*] Tam molles & po-
liti ſunt tui verſus ut ſimiles ſint lævigato mar-
mori, ſupra quod ſine remora ducuntur & fluunt
ungues.

66 *Rubricam.*] Genus eſt terræ ſoſſilis, co-
loris rubri, quæ primum reperta ad urbem Sino-
pem, ad litus Euxini maris in Paphlagonia, unde
vocatur etiam Sinopis. Plin. Lib. 35. cap. 6. hæc
utilis ad notandas lineas, Architectis, &c.

Oculo dirigat uno.] Metaphora a Fabris, qui
lineam ducturi rectam, hanc ſeu creta ſeu ru-
brica notaturi, alterum claudunt oculum, ne
radii viſuales diſtrahantur, & aberrant.

67 *Sive opus in mores.*] Sive ſcribenda Co-
mœdia. Ita vetus Interpres; & alii quidam
ejus auctoritatem ſecuti. Repugnat Caſaubo-
nus, & jungit hæc, in mores, in luxum; ex-
plicatque de Satira, quæ tunc uſitatiffima erat,
cum aliqui Comœdiæ ſcriptio jam pridem tri-
gere incœpiſſet.

In luxum.] Hæc verba Satiræ materiam pro-
cul dubio exhibent: ſicut mores Comœdiæ,
quæ morum eſt expreſſio, & vitæ communis
adumbratio: Siquidem ea, ut mox dixi, ſepa-
randa ſunt.

In prandia Regum.] Sive ſcribenda Tragœ-

Dicere

Musa inspirat sublimia nostro Vati. Ecce nunc cernimus non nullis, scribere herorum facta, qui solebant tractare nugæ Græcæ, & non peritos describere nemus, nec celebrare agrum abundantem, in quo cephini, & caminus, & sues, & festa Palis. Dæc fano ardente fumantia: ex quo rure prodiit Remus, & tu quoque, o Quinti, atterens aratrum sulcata humo, quem ante boves conjux attonita vestivit Dictatoris veste, & viator reportavit aratrum tuum in ades tuas. Mæle, o Vates;

Dicere res grandes nostro dat Musa Poetæ.
Ecce modo heroas sensus afferre videmus
Nugari solitos Græcæ, nec ponere lucum
Artifices; nec rus saturum laudare, ubi corbes,
Et focus, & porci, fumosa Palilia scæno:
Unde Remus, sulcoq; terens dentalia, Quinti,
Quem trepida ante boves Dictatorem induit uxor
Et tua aratra domum liCTOR tulit. Euge, Poeta; 7

A N N O T A T I O N E S.

dia, quæ Principum facta continer. Alludit hic Persius ad Thyestæ cœnam, in qua ille coctos filios ab Atreo patre, inscius rei, & imprudens devoravit. Vide Senecam Tragicum.

68 *Res grandes, &c.*] Ironica sunt ista.

69 *Ecce modo heroas, &c.*] Heroicum carmen scribendum nonnullos cernimus suscipere etiam imperitos.

70 *Nugari solitos Græcæ.*] An qui carmina Græcorum inepte in Latinos versus transferunt, ut fecit Aëtius Labeo? An qui Linguam Græcam vix dum delibant, neque adeo satis eruditi videntur ad tale tantumque opus, quale est Epicum Carmen, quod summos per omnia Poetas requirit? Legunt aliqui: *Ecce modo heroas sensus afferre docemus, Nugari solitos Græcæ:* aiuntque reprehendi ipsos Magistros ac Præceptores qui discipulos suos instituendo ad grandiloquentiam, non tam ad sublimem, quam ad turgidum ineptumque stylum eos deducebant: quod videtur confirmare sequentia: ubi, *nec ponere lucum artifices, &c.* rudes tyrunculi intelligi possunt, sicut & nugari Græcæ soliti, cum Romæ juvenes Linguam primum Græcam doceri consuevissent. Verum his omnibus omissis, placet interpretari, in scribendo lascivire, more Græcorum, quibus id familiare in descriptionibus, & in aliis passim.

Nec ponere lucum artifices, &c.] Vix peritos tractare ut decet, faciliora argumenta, in quibus solent tyrones exerceri: qualia sunt descriptio nemoris, laudatio rei rusticæ. Vide Morat. initio Artis Poeticæ.

Suspiciatur hic Casaubonus Persium habuisse in animo ineptum aliquem sui temporis Poetam, qui de re rustica carmen aliquod inconditum composuisset, quo forte congefferat inepte plura, ut festa Palis, urbis Romæ Originem, Cincinnati Dictatoris Historiam: & leviutcula multa studiose complexus fuerat, ut corbes, focum, porcos, &c. At suspicionem ille suam nullo sulcit argumento.

71 *Rus saturum.* Agrum abundantem rebus omnibus.

72 *Palilia.*] Pales Dea Pastorum, ab iis celebratur 11 Kal. Maii, id est, vigesima prima die Aprilis. Festum agebant ad arcendos lupos & morbos a pecore: vel ut felix esset & tuncundus pecoris partus: unde legunt quidam, *Parilia.* Vide Athen. Lib. 8. sub finem. Ovid. 4. Fastorum.

Fumosa.] Quia congestis scæno & stipula ignem accendebant Rustici, in Paliliis, transilientisque expiari se credebant.

Ovid. Fast. 4.

Moxque per arduas stipula crepitantis acervos Trajicias celeri strentia membra pede.

Et post:

Omnia purgat edax ignis, ritumque metalli Excoquit; idcirco cum dux purgat oves.

73 *Unde Remus.*] Quo ex agro prodiit Remus cum fratre, scilicet Romulo; & Romani condiderunt circa Paliliorum diem. Ovid. Fast. 4.

Dentalia.] Dentale pars aratri ligneæ, cui præfigitur vomer.

Quinti.] Unde tu quoque prodiisti, o Quinti Cincinnate, qui ex aratro ad Dictaturam evocatus. Tit. Liv. Lib. 3.

74 *Dictatorem induit.*] Dictatura, summus Romanorum Magistratus sex mensibus durabat: licebat tamen ante tempus abdicare: quod fecit Lucius ille Quintius, post dies sexdecim, rediitque ad opus rusticum, postquam rem Romanam in tuta collocasset, liberato Consule L. Minutio, quem obsessum in Algidio monte jam dies aliquot tenebant Aequi hostes. Tit. Liv. Lib. 3. cap. 27. & sequentibus.

Uxor.] Racilia; *trepida*, sive præ gaudio, sive præ stupore ob inexpectatum honorem, & discrimen rerum Romanorum.

75 *Euge, Poeta.*] Bono esto animo: en alitercum amant etiam antiqua, obsoleta, turgida. Ironice, & satyricè.

Est nunc, Brisei quem venosus liber Acci: 76
 Sant, quos Pacuviusque, & verrucosa moretur
 Antiopa ærumnis cor luctificabile fulta.
 Hos pueris monitus patres infundere lippos
 Cum videas, quærisme unde hæc sartago lo-
 quendi 80
 Venerit in linguas? unde istud dedecus, in quo
 Troffulus exultat tibi per subsellia lævis?
 Nilne pudet capiti non posse pericula cano
 Pellere, quin tepidum hoc optes audire: de-
 center?

Fures, ait Pedio. Pedius quid? Crimina rasis 85

Alia, imo cupias auscultare frigidum illud verbum, convenienter? Prædones, inquit Pedio accusator.
 Equid Pedius respondet? Criminationem

reperitur jam aliquis, quem
 delectant scripta turgida
 Accii Brisei. Modo repir-
 untur homines, quos detineat
 Pacuvius, & Antiopa sale-
 brosa animam tristem habens
 doloribus obsessum. Quando-
 quidem cernis parentes lipp-
 entes suggerere hæc præcepta
 juvenibus, rogasne unde ista
 dicendi patella ad os perv-
 nerit? & unde hoc probrum
 veniat, ad quod tibi subsellie
 Eques Romanus politus, per
 sedes inferiores? Nullone
 pudore afficeris quod nequeat
 arcere periculum à capite

ANNOTATIONES.

76 *Brisei.*] Hoc Bacchi cognomen tribuitur
 Accio, vel quod in Bacchi clientela sunt Poetæ
 Tragicæ, vel quod Bacchus Tragediam scripserat.
 Magis tamen placeat cum aliis legere, *Briseis*
 (quod nomen puellæ est, de qua Homerus passim
 in Iliade, & Ovid. Epist. 3.) ut sit titulus
 Tragediæ ab Accio scriptæ; quemadmodum
 ponitur mox Antiopa Pacuvii Tragedia.

Venosus liber.] Quasi venis prominentibus
 tumens. Porro quid Turnebum moverit ut
 legendum esse, *venosus*, suspicaretur, nec ego
 suspicari possum.

Acci.] Cave legas, *Accii.* Nec enim loqui-
 tur hic Persius de Labeone Accio, de quo jam
 satis, sed de Lucio Accio vetere Poëtæ & Pa-
 cuvii contemporaneo, paulo tamen juniore, quem
 laudant Tull. pro Archia Poëtæ, Macrobi. Sa-
 turnal. Lib. 1. cap. 7. Item Lib. 6. cap. 1. 2,
 & 5. Valerius Max. Lib. 3. cap. 7. art. 11. Vide
 & Lilyum Giralduum.

77 *Pacuvius.*] Brundisius, antiquus Tra-
 gœdiographus, imo Tragediarum Princeps, ali-
 quanto junior Plauto. Ennii ex sorore nepos
 fuisse dicitur. M. Pacuvii & L. Accii colloquium
 ex occasione factum Tarenti, lege apud Agellium
 lib. 13. c. 2. item utriusque elogium apud Quintil.
 10. c. 1. Duorum horum Poëtarum stylus qui-
 dem asper & durus, attamen interlucet sententiis.

Verrucosa.] Quasi verrucis & tumoribus aspera.

78 *Antiopa.*] Lyci Thebarum Regis uxor,
 ab Jovis concubitu a viro repudiata. Titulus
 est Tragediæ Pacuvianæ, cujus meminit Tul-
 lius initio Libri 1. de Finibus.

Ærumnis fulta.] Id est, suis se miseriis su-
 stentans, indurans: vel circumcineta calamita-
 tibus. Metaphora satis dura, quam ex ipso Pa-
 cuvio deprompta hic reprehendi nonnulli autu-
 mant: sicut & vocem, *luctificabile*.

79 *Hos pueris monitus.*] Nempe, ut veteres
 Poetas sectentur.

80 *Sartago.*] Vas patulum in quo cibi fri-
 guntur. Metaphora pro strepitu terrentis sar-
 taginis, cui similem edit sonum oratio confusa,
 & vocibus novis simul & obsoletis conferta.

81 *Dedecus.*] Intime dicendi scribendique
 genus.

82 *Troffulus.*] A Troffulo Tuscorum oppido
 sine peditum ope capto, Equites Romani cog-
 nominati sunt Troffuli. Accipiunt alii pro Toro-
 sulis diminut. a Torosus; ut notentur homines
 delicatuli.

Subsellia.] Vel quibus spectabant Ludos E-
 quites Romani, vel quibus recitationes audie-
 bant, ut supra iuse explicui, ad eum locum: *Sede
 leges celsa.*

83 *Nilne pudet.*] Jam eos insectatur Persius
 qui lenocinia verborum tam studiose, imo tam
 stulte adhibent, ut in eo vim orationis consti-
 tuant, ipsique in causis capitalibus valere putent:
 adeo sua illos excœcat vana ostentationis & glo-
 riæ inanis cupido.

84 *Quin tepidum.*] Etiam cum reus capitis
 periculo liberandus, orationemque solida defen-
 dendus, captas laudem e futili verborum aucupio,
 quam potius vera eloquentia quærere deberet.

85 *Pedio.*] Pedius Blesus sub Nerone a
 Cyrenensibus accusatus est expilasse templum
 Æsculapii. Cornel. Tacit. Annal. Lib. 10. dam-
 natusque & Senatu motus est. Ponitur hic pro
 quolibet Romani fori oratore & patrono.

Pedius quid?] Id est, quid respondet, qua ra-
 tione removel illatum sibi sacrilegii crimen?

Rasis.] Id est, politis & elaboratis. Quin-
 til. Lib. 9. cap. 3. in ipso fine, *Ubi vero atri-
 citate, invidia, miseratione pugnandum est,
 quis forat contra positis, & pariter cadentibus, &*

expedit in antithetis politis. Erudita adhibuisse schemata, laudi vertitur. Pulchrum illud. Illud, ais pulchrum est? Numquid turpius? adularis, o Romane? Enimvero si canas is qui fecit naufragium, an me tangat, & ei nummum erogaverim? Itane canis (dicam) quando te e scapula gestas adumbratum in tabula abrupta. Certe sincerum & non noctu comparatum edet dolorem, qui cupiet me flectere querimoniâ tua. At metris gratia inest, & connexio iuncta immatura

Librat in antithetis. Doctas posuisse figuras; Laudatur. Bellum hoc: Hoc bellum? Romule, ceves? Men' moveat quippe, & cantet si naufragus affem Protulerim? Cantas, cum fracta te in trabem pictum Ex humero portes. Verum, nec nocte paratum Plorabit, qui me volet incurvasse querela. Sed numeris decor est, & iunctura addita crudis

A N N O T A T I O N E S.

consimilibus, irascentem, stentem, rogantem? Cum in his cura verborum aéroget affectibus fidem; & ubicumque ars ostentatur, veritas abesse videatur.

86 *Librat.*] Velut in contraria lance opponit criminationibus non valida, ut oporteret, argumenta, sed meras verborum exornatio es & figuras; periodorum affectatos numeros & quasi appensos, homœoteleuta, homœoptota, llocula, &c. fortasse quia scit hos flosculos ac rythmos apud Neronem valere, his se tueat. D. Hieronym. Epist. ad Pammachium. Non pudet Christianos & Sacerdotes Dei, quasi de rebus ludicris agatur, verbis dubiis hæere, & ambignas librare sententias, quibus loquens magis quam audiens decipitur.

Antithetis.] Latine *Contrapositum*, Figura est per quam contraria contrariis respondentia in oratione ponuntur.

Doctas.] Legunt alii, *Doctus*, id est, peritus & gnarus adhibendi tales figuras a Gorgia Rhetore inventas.

87 *Bellum hoc.*] Inquiunt vani illi scriptores vel adulescentes.

Hoc bellum.] Repetit cum indignatione Persius: scilicet pulchrum hoc ducitis, o Romani?

Romule.] Ponitur pro quolibet Romano.

Ceves.] An ita turpiter adularis, ut canes solent agitando clunes, domino suo adblandiri?

88 *Men' moveat.*] Mene ad misericordiam provocat?

Affem.] Ponitur pro quolibet nummo: proprie vero *as* est libralis nummus: idem quoque significat quod libra & pondo. Varro Lib. 1. de Ling. Latina.

89 *Cantas, cum, &c.*] O Pedit, florido in sermone ludis & exultas, cum tamen mox ob

crimina damnandus sis & movendus Senatus tam stultus es nimirum, quam qui portans suum naufragii notas cantat hilariter: & tu, poeta, qui omnem Carminis laudem reponis in levibus ornamentis figurarum, neutro illorum es sanior.

In trabe.] *Trabs* pro fabella accipitur.

Pictum.] Apud veteres, qui fecerant naufragium, hoc in tabella pictum circumferebant ut stipem corrogarent: tabellam vero postea in Neptuni alteriusve Dei opitulantis templo suspendebant.

Horat. Lib. 1. Ode 5.

Me tabulâ sacer

Votiva paries indicat, nvida

Suspendisse potenti

Vestimenta maris Deo.

90 *Verum, &c.*] Supple, ploratum plorabit, sicut dicimus, vitam vivere.

Noctæ paratum.] Meditatum & arte confectum.

91 *Qui me volet, &c.*] Poeta qui voluerit lectores movere; ne falsos tantum colores & vana Carmini ornata, de quibus ante, sed verum succum ac robur indat.

Horatius in Arte:

Si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi.

92 *Sed numeris decor est.*] Retorquet malum poeta: artamen in iis ipsius versibus quos reprehendis, inest concinnitas, inest aliquid ornatus & artificii, quanquam tu crudos vocas.

Addita.] Legunt quidam, *addita*, id est, abstrusa, occulta, arte & ingenio confecta.

Crudis.] Versibus non sat matura meditatione perfectis, vel factis extempore & magno numero, sine ullo labore, nullaque diligentia & industria profusis.

Claudere sic versum didicit; Berecynthius Attin,
Et qui cœruleum dirimebat Nerea delphin.
Sic costam longo subduximus Apennino. 95
Arma virum, nonne hoc spumofum, & cortice
pingui?
Ut ramale vetus prægrandi subere coctum.
Quidnam igitur tenerum, & laxa cervice le-
gendum?
Torva Mimalloneis implêrunt cornua bombis,

*Edoſus eſt ita finire car-
men, Berecynthius Attin, &
Delphin qui ſecabat mare
Glaucum. Ita ſubtraximus
latus Apennino longe patenti.
Numquid non etiam illud
carmen, Arma virum, ſpuma
plenum eſt, & craſſo indur-
vio? Sicut ramus annofus
decoctus ingenti ſubere. Ec-
quod ergo carmen molle, &
pronunciandam capite de-
flexo? Nempe hæc: infla-
runt tubas terribiles ſonis Bacchantium,*

ANNOTATIONES.

93 *Claudere ſic verſum, &c.*] Reponit Perſius;
namque conſuevit Nero rythmos ſectari, &
varias figuras duntaxat: ita ſuum de Atty Car-
men rythmicis implet, quaſi una ſint hæc vera
carminis ornamenta.

Attin.] Nempe, ut rythmus inſit verſibus,
Attin, legendum, non *Atty*: ut monet Jo-
ſcuiger, & alii doctiſſimi. Dio de Nerone,
Ἰνδραγίνου Ἀττίνα ἢ Βάρυξας. Idem ſugge-
runt veteres Gloſſæ.

Berecynthius Attin.] *Attin*, ſive *Atty*,
Phrygius puer admodum formoſus, adamatus,
Cybele, quæ a Berecynthio monte Aſiæ minoris
ubi colebatur, cognomen adepta eſt: unde &
iſpe pariter Berecynthius dictus. De eo Car-
men eſt Carulli ſexageſimum quartum. Vide &
Ovid. Faſt. 4.

Phryx puer in ſiſivis, &c.

94 *Dirimebat Nerea.*] Nando ſecabat mare.
Perſius arguit verſum hunc tanquam audaciori-
bus metaphoris inflatum. Nereus Deus mari-
nus, metonymico pro mari ponitur.

Delphin.] Hoc aliud eſſe aiunt Neronis Car-
men de Arione, quem dorſo excepit Delphin,
& ad portum vexit. Lege Herodotum, Lib. 1.
Agell. Lib. 16. cap. ultimo. Ovid. Faſt. 2.
Plin. Lib. 9. cap. 8. ubi agit de Delphinis,
iſoque Arione.

95 *Sic.*] Id eſt, per ſimilem vanitatem,
affectationem, errorem.

Costam subduximus.] Unam ſyllabam verſui
heroico tanquam longiore ſubtrahere amavit
Nero, ſubſtituto in tertia ſede frequenter ſpon-
dæo. Porro per costam Apennino ſubductam
intelligit latus & certam partem Alpium, allu-
dens ad Annibalem, qui igne & aceto eam
perripit, ſubique ſuoque exercitui viam aperuit,
Plutarch. in Vita Annibalis. Tit. Liv. Lib. 21.

Longo Apennino.] Longe mons ille proten-
ſus per Italiam mediam excurrit ad fretum uſ-
que Siculum.

96 *Arma virum.*] Virgilii Æneidem intel-
ligit. Nimirum reponit Perſio monitor, vel

quivis alius turgidorum verſuum artifex & pa-
tronus: ſi tu noſtra carmina non probas, quid
quaſis, cenſes de Virgiliانا Æneide? An non
& illi verſus videbantur ſpumofis & inflati?

Spumofum.] Vano tumore velut ſpuma tur-
geſcens extrinſecus; ſine ulla intus medulla &
ſucco.

Cortice pingui?] Craſſo, inflato, qualem habet
ſuber. Vide Plin. Lib. 16. c. 8.

97 *Ut ramale vetus.*] Jungunt hæc aliqui
cum præcedentibus, & tribuunt monitori, ut ſit
expolitiô prioris ſententiæ. At doctiores ſejun-
gunt, ut ſit Perſii ad monitorem reſponſio:
graves quidem & ſublimes ſunt Virgilii ver-
ſus, ſed non inflati, imo diſſipata ſpuma & tu-
more diſcuſſo velut cocti ſunt & maturo iudicio
perfecti: ſimiles ramo veteri, magno quidem,
ſed calore Solis & ætate paululum imminuto &
ſiccato. Vide Quintil. Lib. 10.

Prægrandi.] Alii legunt *ægrandi*.

Subere.] *Suber*, arbor craſſæ corticis. *Plin.
Lib. 16. cap. 8.

Coctum.] Maturum, durum, ſolidum. Et
metaphorice, igne quaſi iudici excoctum, &
elaboratum ad amuſſim.

98 *Quidnam igitur tenerum, &c.*] Excan-
deſcit monitor, & in Perſium inturgit: ecquod
ergo carmen tibi tandem probabitur? Quod car-
men legendum ſine ulla affectatione, quia per ſe
ſe commendationem habebit? An vero ullum
eſt, quod legi poſſit *laxa cervice*, ac perinde
magnum ſonet & grande, quamvis haud erecta
& ſuperba legatur cervice? quod quidem ſo-
lemne eſt & ſolitum Poëtis inflatis turgidos
ſuos verſos legentibus, qui magnum quid de ſe
iſpis ſuiſque carminibus ſentiunt, & aliis perſua-
dere nituntur ſuperbo illo ſuo geſtu.

99 *Torva Mimalloneis.*] Reſpondet ironice
Perſius: hæc nempe Neroniana, & Bacchiſeius,
concinna ſunt. Porro in iſtis verſibus mollis
eſt rythmus & affectatus, cæterum quam tenuis
ſenſus, & verborum tumori quam minimum
reſpondet! Sunt qui negent verſus hos Neronis

Et mox Agave ereptura caput ablatum buculo petulanti, & Mænas lyncem incurvatura hederarum uvis, sapias alamat evoc: resonat Echo repetens voces. An talia carmina conderentur, si in nobis vigeret pars aliqua virtutis majorum? Illud nihilominus carmen enerve fuit in labellis extrema saliva; & Mænas & Attys in humido est:

Et raptum vitulo caput ablatura superbo Bassaris, & lyncem Mænas flexura corymbis, Evion, ingeminat: reparabilis adsonat Echo. Hæc fierent, si testiculi vena ulla paterni Viveret in nobis? Summa delumbefaliva Hoc natat in labris; & in udo est Mænas, Attys:

A N N O T A T I O N E S.

esse, sed a Persio ad similitudinem Neronianorum confictus, ut dicemus infra v. 121. ad hæc verba: *Auriculas asini quis non habet?*

Torva.] Vela terrendo quasi *terva*; vel *torta* a torquendo, id est, inflexa.

Mimalloneis.] Mimas, antis, Ioniæ mons, in quo Orgia Baccho celebrabantur. Hinc Bacchantes dictæ Mimallones.

Implerunt cornua.] Vento inflarunt, & cecinerunt. Id est, statim atque signum datum est Bacchantibus per tubas.

Bombis.] Vox ad imitationem soni facta. Proprie *bombus* est ille sonus quem edunt apes.

100 *Vitulo.*] Pentheo, quem vitulum esse crediderunt furentes illæ mulieres, ipsaque Agave ejus mater. Horat. Lib. 2. Sat. 3. At Ovid. Metamorphos. 3. aprum illis visum, ait, remque totam eleganter describit.

Superbo.] Contemptori Orgiorum & Sacrorum Bacchi. Metamorphos. 13. Bacchanalium Romæ originem, & abrogationem lege, si vis, apud Tit. Liv. Lib. 39. cap. 8. & sequentibus.

Caput ablatura.] Agave Bacchi Sacerdos cæteris Bacchantibus adjuta mortem intulit proprio filio Pentheo, eo quo non licebat accedenti; eique prima omnium caput ademit Bacchico furore percita.

101 *Bassaris.*] Agave ita cognominata, sicut & aliæ Bacchi sacrificulæ, a Bassara Libyæ loco, ubi colebatur Bacchus, ut vult Acron; vel a *Bassar* veste talari, qua ille induebatur. Non placet etymologia ἀπὸ τῶν βέντων a vallibus & saltibus in quibus bacchabantur; nec ἀπὸ τῆ βάζου, quod est loqui seu vociferari.

Lyncem.] Lynces currum Bacchi trahunt, sicut & tigres, maculosa animalia, & varias vini affectus apprime significantia. De istis vide Plin. Lib. 8. de tigride, cap. 18. de lynce, cap. 38.

Mænas.] Ἀπὸ τῆ μαινιάδας, quod est fure, Mænades appellatæ sunt Bacchantes.

Corymbis.] *Corymbus* est hederæ fructus. Hic intellige vel virgam e thyrso, vel frænum hederis intortis ornatum. Hederæ vero Baccho sacræ, quia revertens ab India victor hunc fructum se coronavit.

102 *Evion.*] *Evios* dicitur Bacchus vel voce Bacchantium *evōi*: vel quod ob res adversus Gigantes fortiter gestas, laudatus est Jove his verbis; *εὐὸν ὦν, εὐεγέφυ*. Horat. Lib. Od. 19.

Reparabilis.] Quæ voces pereuntes repetendo.

Echo.] Dicta ἀπὸ τῆ ἠχῆς, sonare. Fuisse puellam ob garrulitatem in vocem a Junone mutatam fabulantur. Quid revera sit *Echo*, explicat diserte Plin. Lib. 2. cap. 46. & Lib. 36. cap. 15. Lege & Ovid. Metamorphos. 3. cap. 5. & Ausonii Epigramma undecimum.

103 *Testiculi.*] Metaph. paulo audacior & obscenior. Id est, si virilitatis antiquæ & virtutis ac diligentiae majorum nostrorum vestigium aliquod in nobis superesset. Horat. Epod. 15.

Si quid in Flacco viri est.

104 *Delumbe.*] Id est, sine lumbis, & sine viribus. Nam in illis corporis maxime robur apparet.

Summa saliva natat.] Ejusmodi carmen enerve pronunciatum primoribus labris ubi plurimum salivæ esse solet; non autem virili quadam voce & ex imo pectoreeducta. Et cum blæse, molliter, tenere pronunciarunt illi Poëtastrum, tum se egregios Poetas arbitrabantur, qui forte adulatorum acclamationes ineptas audierunt.

105 *Et in udo est Mænas, &c.*] In udo esse, & summa saliva natare, idem esse videtur. Potest etiam intelligi Persius conqueri quod Neroniana carmina perpetuo habeantur in ore adulatorum & ineptorum Romanorum; adeoque semper in udo sint, & in saliva natant. Quod simplicius est & magis placet. De Attys & Mænade seu Bacchide, Neronianis Carminibus mox dictum.

Nec pluteum cædit, nec demorfos sapit unguēs.
Sed quid opus teneras mordaci radere vero
Auriculās? Vide sis, ne majorum tibi fortē
Limina frigescent: sonat hīc de nare canina
Litera. Per me equidem sint omnia protinūs
alba.
Nil moror: Euge. Omnes, omnes bene mirā
eritis res.
Hoc juvat: hīc, inquis, veto quisquam faxit
oletum.

110

neque percutit pulpitem, neque
redolet unguēs arrosos. *A*
quorsum juvat perstringere
aures delicatas veritate irri-
tante? Cave, si vis, ne for-
tasse janua potentium fiant
tibi frigida: nam illic litera
de naso canum nimis crepat.
Per me profectō licet, cuncta
sunt deinceps pulcra. Non
impedit, quidquam bene est.
Omnia, omnia, inquam, eri-
tis valde admirabilia. *I*stud
placet: illic, ais, prohibeo,
ne ullus faciat stercus.

A N N O T A T I O N E S.

106 *Pluteum.*] *Pluteus* significat hīc arma-
rium, in quo libri reponuntur. Præterea plutei
militares vocantur crates quædam corio oper-
te, quibus ante se locatis hostium tela arcent
milites dum faciunt opus. Lips. Poliorcet. Lib. 1.
Dialog. 7.

Nec pluteum cædit.] Tale Carmen non osten-
dit percussum à Scriptore pluteum, & pulsatum
præ indignatione, quod animus ad vorum non
singeret. Quin ille parum sollicitus fuit quàm
bonus, sed quàm multos & faciles funderet
versus, unde nec mirum si exsuccum, enerve,
& elumbe carmen est, quod sine delectu, sine
labore, sine anxietate animi fuit composi-
tum. Quintil. Lib. 10. cap. 3. citat hunc Persii
locum.

Nec demorfos sapit unguēs.] Præ anxietate a-
nimi in profunda meditatione defixi, diligenter
& accuratè scribere volentis, non probantis
omniò quæ scripsit, ac meliora quærentis.
Quod boni Poëtæ solent.

Horat. Lib. 1. Sat. 10.

Et in versu faciendo

Sape caput scaberet, vivos & roderet unguēs.

107 *Sed quid opus, &c.*] Rationes suas elusas
à Persio animadvertens monitor adhibet minas,
ut à satirica dicacitate eum deterreat.

Teneras auriculās.] Aures Neronis & No-
bilitium Romanorum reprehensionis impati-
entes.

Mordaci vero.] Tuis Satiris nimiū veraci-
bus, quibus sine ulla cujusquam reverentiā suos
cuique etiam nolenti errores ostendis & expro-
bras acriter, falsè, satiricè.

Radere.] Meraph. à Chirurgis, qui vulnera
putrida cultro radunt ac purgant, & si opus
est, secant.

109 *Limina frigescent.*] Time potentiores
irā offensos habere, ut frigide te excipiant, ab
amicitiā excludant, vel etiam mortem inferant,
quæ frigidos facit.

Horat. Sat. 1. Lib. 2.

O puer, uti sis

*Vitalis metuo, majorum ne quis amicus
Frigore te feriat.*

Sonat hīc.] In tuis Satiris nimiū est acerbi-
tatis: vel in domo Neronis ac nobilium ira &
ultio frequens est. Hæc monitor.

De nare canina litera.] Litera canina est R.
hanc enim canes videntur exprimere, dum re-
strictis labiis irritatos se significant, atque hir-
runt.

110 *Per me equidem.*] Respondit Persius
per concessionem ironicam, si quidem ita vis,
probenitur omnia velut concinna, etiam quæ
minime sunt.

Alba.] Sicut nigrum pro malo, ita pro bono
album ponitur. Pythagoras apud Laërtium:
τὸ μὲν λευκὸν τῆς ἀγαθῆς εὐδαιμονίας, τὸ δὲ
μῆλον κακῆς.

111 *Omnes, omnes.*] Volo deinceps omnia,
omnia, inquam, cum aliis admirari, ut tu fa-
cis, & jubes me tecum facere, o monitor.

Bene mira eritis res.] Ridicula versūs clausula
ridiculum adulatoribus consentiendi consilium
egregie exprimit. Juxta illud Horatii præcep-
tum. Sat. 10. Lib. 1.

Et sermone opus est modò tristi, sape jocoſo:

Defendente vicem modò Rhetoris, atque Poëtæ,
Interdum urbani parentis viribus, atque
Extenuatis eas consultò.

112 *Hoc juvat.*] Placet tibi meum hoc pro-
positum, o monitor, benè est.

Hic, inquis, &c.] Hæc vel tua vel Neronis
carmina satiricā libertate violare prohibes, ab
his abstinendum inquis, ut à sacro loco con-
spurgando: ergo ut sanctitatis eorum admonear,
ne ea carpere mihi forte contingat, appone no-
tas aliquas, quemadmodum in locis sacris ap-
pingi solent dracones & serpentes, sive ut Genios
sacros ac Deos Tutelares exhibeant, sive ut ter-
ribilis illa species arceat profanos.

Appinge binos serpentes. O juvenes, sancta est terra hæc: foras lotium mittite. Abeo. At Lucilius procidit civitatem;

Pinge duos angues. Pueri, facer est locus;
extra
Mejite. Discedo. Secuit Lucilius urbem;

A N N O T A T I O N E S.

113 *Pinge duos angues.*] Quod antiqui sub specie draconum & serpentum coluerint Deos & locorum Genios, constat ex Herodoto Lib. 8. qui de angue Arcis Athenarum custode, Deoque Tutelari verba facit. Item Lib. 2. ait circa Thebas sacros esse serpentes, qui mortui in Jovis æde sepeliuntur. Nota etiam est historia de serpente Epidaurio devectoro Romam, & extructâ æde culto illic pro Æsculapio, de quo lege Tit. Liv. Lib. 10. Florum, Lib. 11. Pausaniam in Corinthiacis: & alios. Virgilius autem Æneid. 5. v. 82. postquam ex Anchisæ rumulo anguem exiisse retulit, subjungit de Ænea,

*Incertus Geniumne loci famulumne parentis
Esse putet.*

Propertius Lib. 4. Eleg. 8.

Lanuvium amosi vetus est tutela Draconis.

Hinc ergo est quoddam sacris locis Draconum figuræ appingerentur, ut auctor est Turnebus Lib. 13. cap. 12. & Lib. 14. cap. 4. ubi & locum hunc Persii affert. Cur denique sub specie serpentum atque draconum, locorum Genios, ac Deos, Heroasque colerent, pingerentque, Macrobius Saturnal. Lib. 1. cap. 20. rationem videtur attingere, cum ait, Idem Salutis & Æsculapii simulacris appingi draconum figuras, quia præstant ut humana corpora, velut infirmitatis pelle deposita, ad pristinum revirescant vigorem, sicut revirescunt dracones per annos singulos, pelle senectutis exuta. Unde concludere licet, serpentes, eò quod veluti quotannis juvenescunt, immortalitatem benè significare, Deos & Heroas optime designare ac propterea locis sacris appingi. Plutarchus aliam affert causam, sed meo judicio valde futilem, in Vita Cleomenis ad finem, ubi narrat fixi in cruce Cleomenis corpus anguem fuisse circumplexum, hincque Divinitatis opinionem Regi accessisse, & Heroem habitum Cleomenem, Deorumque filium. Addit porro hujus rei & opinionis causam à sapientibus viris proditam esse, quod sicut è bobus apes, ex equis fuci, ex asinis crabrones generantur, sic ex humanis corporibus serpentes enascantur. Denique concludit: Non ergo abs re veteres Heroibus dracones consecrâsse. Dracones divino cultu honoratos affirmant porro Ælianus Lib. 2. de animal. cap. 2, 16, 17. & Plutarch. Lib. de Iside & Osiride.

Pueri, facer est locus.] Adde etiam hoc in-

terdictum, quo pueri deterreantur à polluendo fordibus loco, neve illic mejant: quod grande erat nefas.

Horat. in Arte:

Minxerit in patrios sineres.

Vide quæ Sueton. de Nerone lotio contaminante Deæ simulacrum. Sed & urinam facere ad statuas Principum, capitale fuisse, docet Ælius Spartianus in Antonino Caracalla; ubi sic refert: *Damnati sunt eo tempore qui urinam eo loco fecerant, in quo erant imagines Principis, &c.*

Extra Mejite.] Metaphoricè significat: ô Poëtæ Satirici, censuram vestram aliò transferte quolibet, modò ab his abstineatis.

114 *Discedo.*] Siquidem his parcendum, quæ sunt maximè reprehensione digna, inquit Persius, hinc mihi demigrandum. Abeo itaque, vix enim mihi temperarem (ut initio monui petulantem mihi lienem esse) quin satiricâ libertate uter in his perinde ac in cæteris.

Secuit Lucilius.] Seipsum redarguit Persius. Ecce verò discedam? Quid verebor facere: quod ante me alii impunè fecerunt?

Lucilius.] C. Lucilius primus apud Romanos Satiras scripsit. Ac sicut Lucilium Horatius, Horatium Persius, alios omnes Juvenalis imitatus est, sic Lucilius secutus fuerat Ennium & Accium.

Horat. Lib. 1. Sat. 10.

Nil comis Tragici mutat Lucilius Acci?

Non ridet versus Enni gravitate minores?

Coævum fuisse Scipiano Africano testatur idem Horat. Lib. 2. Sat. 1. ubi & alibi passim in Sermionibus Lucilium carpit mordicè, quanquam magno aliis in pretio fuisse refertur; nec suam ipsi laudem detrahit Quintil. Lib. 10. Natus nobili loco ex Arunca Ausoniae urbe, anno uno antequam veniret Carthago in Romanorum potestatem. Scripsisse dicitur Satirarum libros plusquam triginta: ac pervenerunt ad nos fragmenta tantum aliquot.

Urbem.] Romam & potentissimos Romanorum acerrimè insectatus.

Horat. Lib. 1. Sat. 10.

Sale multo urbem defricuit?

& Lib. 2. Sat. 1.

Primores populi arripuit populumque tributum.

Juvenal. Sat. 1.

Ense velut stricto quoties Lucilius ardens

Infremuit?

Te, Lupe; te, Muti; & genuinum fregit in
illis.

115

Omne vaser vitium ridenti Flaccus amico
Tangit: & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.
Men' mutire nefas, nec clam, nec cum scrobe?
Nusquam.

119

te, ô Lupe; & te, ô Muti;
& in istis rupit dentem inti-
mum. Horatius solers par-
iter carpit quem libet erro-
rem apud familiarem deri-
dentem; & exceptus circa cor,
colludit, peritus subsannare
populum naribus succussis.
An mihi non licebit hîscere,
ne quidem secreto, ne quidem
cum fovea? Nullatenus licet.

A N N O T A T I O N E S.

115 *Te, Lupe; te, Muti.*] Nominatim etiam
carpere ausus est inter alios, nobiles viros, Pub.
Rutilium Lupum Consulem, & Titum Mutium
Albutium valdè potentem virum, his quidem
versibus, quos etiam Cicero affert Lib. 1. de
Finibus.

*Gracum te, Albuti, quàm Romanum atque
Sabinum*

*Municipem Ponti, tutamen Centurionum,
Præclarorum hominum ac primorum, signife-
rumque*

Maluisti dici: Gracè ergo Prætor Athenis

*Id quod maluisti, te cum ad me accedis, fa-
luto.*

*Xaίpe, inquam, Tite: Lîflores, turma omnis,
cohorsque,*

*Xaίπε: hinc hostis mi Albutius, hinc inimi-
cus.*

Et paulò post.

Tubulus, si Lucius inquam,

Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filius.

Genuinum.] Genuini vocantur dentium po-
stremi, iidemque validissimi. Plin. Lib. 11. cap.
37. Festus, Lib. 7. vult irà dictos, quod à genis
dependeant.

Fregit.] Nam omnem dicacitatem consump-
sit carpendis eorum vitiis.

116 *Ridenti.*] Non indignanti, vel etiam
libenter audienti, quia callide & festivè morde-
bat Horatius.

Amico.] Vel cuicumque suo familiari, vel
ipsi Mæcenati, cui nec peperisse fertur. Certè
illum videretur perstrinxisse Sat. 1. Lib. 1. ubi ait:

Simplicior si quis, qualem me sæpè libenter

Obtulerim tibi, Mæcenas, ut fortè legentem

*Aut tacitum impellat quovis sermone mole-
stus;*

Communi sensu planè caret, inquit: eheu

*Quam temerè in nosmet legem sancimus ini-
quam!*

*Nam vitiis nemo sine nascitur: optimus ille
est*

Qui minimis urgetur.

Attamen cum Persius dicat omne vitium tangi
ab Horatio, & paulò post populum excusso

naso suspendi: malim interpretari sic: omne
cujuscunque vitium Horatius vaser tangit &
solenter coarguit apud amicum ridentem, cum
Satiras suas tam festivas ei recitat.

117 *Et admissus circum præcordia, &c.*] Ab
amicis benè exceptus pergit eò libentius
scribere & recitare Satiras. Hic nonnulli sub-
tiliores sensus rimantur, & Persio attribuunt
quod nunquam cogitavit: nimirum illi, le-
viora primum vitia carpit Mæcenatis Horatius,
inquiunt, & cum se placuisse ob solertes jocos
& festivam dicacitatem animadvertit, tum plus-
culum audet, & occultiora interioraque facino-
ra non veretur arguere. Hoc scilicet est lude-
re circa præcordia? Verum uno ictu jugulat il-
los interpretes quod statim dicit Persius, omne
vitium reprehendi. Non igitur minora primò,
deinde graviora.

Ludit.] Nemini parcat, vitiosis sua ostendit
vitia & culpat ille, nec tamen culpando offen-
dit, aded vaser est & callidus, ut ludendo jo-
candoque animi vulnera premat & curet.

118 *Excusso populum, &c.*] Explicant qui-
dam porrecto & hilari, ut minùs acerbus vi-
deatur etiam cum mordet; sed malim simpli-
cius interpretari, succusso, quod & vox, *su-
spendere*, postulat. Certè cum ridemus aliquem,
caput excutimus: & cum alicui insultamus
acriter, acceptum etiam nasum succutimus:
Erit igitur facilis & prona interpretatio, sive
referas ad eum qui deridet, sive ad eum qui de-
ridetur.

119 *Men' mutire nefas.*] Mihine soli nefas
loqui & carpere pravos hominum mores?

Nec clam.] Quandoquidem etiam palam id
facere licuit aliis, Lucilio, Horatio: annon sal-
tem inter familiares fas mihi erit in vitia & er-
rores stylum stringere?

Nec cum scrobe?] Alludit ad fabulam de Mi-
da, cui cum asinas esse aures sonfor vidisset,
nec palam evulgare auderet, prurienti linguæ
ut satisfaceret aliquatenus, terram effodit, &
scrobi factæ insusurravit id quod viderat. Lege
Ovid. Metamorph. Lib. 11. cap. 4. & 5.

Nusquam.] Ne quaquam licet, ait monitor.

Attamen istæ veluti scrobem faciam : & insufurrabo, & liber, aspexi, egomet aspexi. Ecce non sunt aures asinina? Ego istud occultum, meam ipsam derisionem, adeo parvi pretii licet est, non vendo tibi ullo carmine de Ilio. Quisquis imbutus es Cratino petulanti, quisquis

Hic tamen infodiam : Vidi, vidi ipse, libelle. Auriculas asini quis non habet? Hoc ego oper-

121

tum, Hoc ridere meum, tam nil, nullâ tibi vendo Iliade. Audaci quicumque afflate Cratino, Iratum Eupolidem prægrandi cum sene palles,

iracundum Eupolidem cum vetulo grandavo legens, pallidus sis,

A N N O T A T I O N E S.

120 *Hic tamen infodiam.*] Mihi verò temperare non possum, inquit Persius; quoquo modo sedandus est styli pruritus. Ergo, ut Midæ tonsor effosce terræ, sic ego libello huic meo loquar, inscribam, & animi sensa committam: non temere quidem protrudam in lucem quod scripsero, sed scribam saltem, & scriptum velut infodiam & celabo apud me & apud paucos amicos, ut aliquando etiam posterius legant.

Vidi, vidi ipse.] Erumpit indignatio mea: jam dico id quod vidi non ferendum: ô libelle, ego ipse vidi, nec semel vidi fatuum Neronis de carminibus iudicium, stultamque nobilium Romanorum vel ignorantiam vel adulationem.

121 *Auriculas asini, &c.*] Dicitur Persius scripsisse: *Auriculas asini, Mida rex habet*: correxisse autem Annæus Cornutus, Persii Præceptor: *quis non habet?* ne se notatum Nero nimis apertè intelligeret. Casaubonus, Lubinus & alii. Contrâ nonnulli pugnant: non minùs apertè videri notatum fuisse Neronem afferendo vulgata ab eo scripta. *Torva Mimalloneis, & Bercynthius Atin*: unde contendunt hæc non fuisse ipsius Neronis, ut suo loco diximus. Cæterum sensus est: quis non tam ineptè iudicat de Carminibus, quàm Midas de cantu, cui propterea in ludibrium asininas aures affixit Apollo.

Hoc ego operum.] Meam hanc derisionem licet occultam tam parvi, imò nihil à te, ô monitor, & ab aliis fortè æstimandam, ego tamen tanti facio, ut pluris æstimem quàm Homeri Iliadem, vel potius quàm Actii Labeonis Latinam Iliada, quamvis Neroni plurimum probaram, Supra, v. 4.

122 *Nullâ tibi vendo Iliade.*] Id est, non commutarem pro Iliade, ut mox dixi.

123 *Quicumque afflate.*] Quæsierat initio monitor, quis leget hæc? Et responder hic tandem Persius quales velit habere lectores Satirarum suarum: Nempe quisquis assuetus erit legendis carminibus Cratini, Eupolidis, Aristophanis, qui Græcorum vitia mordicè carpsere, is etiam libenter leget hæc mea carmina, inquit.

Afflate.] Metaphora est vel à floribus odoriferis: vel, à Pythia, quæ velut Numine Apollinis infesta, afflata, illustrata vaticinabatur.

Audaci Cratino.] Proprium est valdè hominis illius epithetum, quippe qui cum omni libertate Græcos exagitaret, nec quemquam vitiosum Athenis latere sinebat, quin statim eum in Scenam omni populo deridendum produceret, scilicet in veteri Comœdia.

Cratino.] *Cratinus* Eupolide & Aristophane antiquior, natus Athenis dicitur, & floruisse paulò ante bellum Peloponesiacum: vixisse ad annum centesimum ætatis, & fuisse omnium Poëtarum maledicentissimus.

124 *Eupolidem.*] Is cum versibus lacerasset Alcibiadem, in mare ab eo præcipitatus est. Tull. Epistola 1. Lib. 6. ad Attic. *Quis non dixit Eupolim ab Alcibiade navigante in Siciliam dejectum esse in mare?*

Iratum.] Infensum perpetuò Atheniensium vitiis.

Prægrandi cum sene.] Aristophanes vulgo intelligitur, qui seu ob ætatem, seu ob styli gravitatem prægrandis vocatur. Certè hunc cum duobus prædictis pariter conjungit Horatius initio Sat. 4. Lib. 1.

Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesque Poëta, &c.

Tresque hos veteris Comœdiæ scribendæ Principes imitatum fuisse Lucillum, ait eo loci. Porro non constat fueritne Aristophanes Atheniensis, an Rhodius, an Ægyptius, an aliunde oriundus. Vixit tempore Euripidis, & flagrante maximè bello Peloponesiaco; Cratino posterior extitit: Atheniensium nobilissimum quemque acriter insectatus, mirè tamen ab ipsis Atheniensibus acceptus laudatusque est. De illis Plato ait, Gratiæ templum ubique quærentes, hoc tandem sibi statuissè in corde Aristophanis. Scripsisse fertur Comœdias plus quinquaginta, è quibus supersunt nobis integræ dumtaxat undecim. De Cratino, Eupolide, & Aristophane, vide Athenæum Lib. 1. & alibi: Eusebium in Chronico, & Quintil. Lib. 10. ubi de legendis formando oratori Poëtis sic habet: *Post Homerum, Aristophanes, Eupolis, Cratinusque præcipui.*

Palles.] Vel, usque ad pallorem formidas, ob styli acerbiteratem: vel, quem legendo pallorem contraxisti.]

Aspice & hæc, si fortè aliquid decoctius audis.
 Inde vaporatâ lector mihi ferveat aure : 126
 Non hic qui in crepidas Grajorum ludere gestit
 Sordidus, & lusco qui poscit dicere, lusce,
 Sese aliquem credens; Italo quodd honore
 supinus,
 Fregerit heminas Areti Ædilis iniquas: 130
superbus ob Magistratum in Italia, ruperit dimidios sextarios non iusta magnitudinis.

in ista etiam vide, si fortasse auscultas quidpiam perfectius! Hinc cal-facta auricula erga me inardescit lector: non autem ille qui impurus gaudet irridere calceos Græcorum, & qui cocliti aptas dicere, & cocles, se ipsum æstimans aliquem; quia A-dilitatem gerens Areti, su-

A N N O T A T I O N E S.

125 *Si fortè aliquid.*] Vel refer ad Persium de se suisque versibus modestè sentientem & loquentem: vel refer ad Lectorem, ut sensus sit: liquidem tu melius quidpiam reperis in meis Satiris, si quid perfectius audis & audire cupis, quam sint ea seu Neronis, seu aliorum carmina, quæ velut crudâ, affectata, & inconcinna reprehendi.

Decoctius.] Maturiori iudicio, & longiori arte ac studio elaboratum. Metaph. vel à vino quod ad dulcedinem coquitur; vel à liquoribus, qui reducti bulliendo ad tertiam & quartam partem multo plus habent virium. Sic Virgilius fertur mane solitus condere versus quinquagenos, pluresve, quos vesperi ad denos aut circiter redigebat, Quintil. Lib. 11. cap. 4. *Materiam volo primum, inquit, esse vel abundantior, vel ultra quam oporteat fuscâ: multam inde decoquent anni, multum ratio limabit, aliquid vel ipso usu deteretur.*

126 *Inde vaporata.*] Ex lectione supradictorum Poëtarum mens lectoris excitata & inflammata ad meas deinde legendas Satiras proditis & fervida fiat.

Virgil. Æneid. 11.

Et templum thure vaporant.

127 *Non hic.*] Ne is mihi lector contingat, qui cum animi vitia in Philosophis & doctis nulla deprehendat arguenda, externum eorum habitum saltem irridere amat & delectatur.

Crepidâs.] Gellius Lib. 13: cap. 20. ait crepidas à Romanis soleas dici, & soleatum incedere velut turpe crimen obijci solitum.

Et Horat. Lib. 1. Sar. 5.

Sapiens crepidas sibi nunquam, nec soleas fecit. Propriè crepida est calceamentum Tuscum ad pedes corrigiis subligatum, quod Philosophorum etiam proprium fuisse, testis idem Gellius.

Qui in crepidas Graiorum ludere gestit.] Per eos qui Græcorum crepidas irrident, intelligunt vulgò eos homines, qui Philosophorum studia arque instituta negligunt, & qui Græcorum elegantiam contemnunt: quod confirmare videtur vox sequens, *sordidus*. Malim ego cum quibusdam interpretari de Nerone, quem (ut

ait Sueton. in Nerone cap. 52.) mater à Philosophiâ avertit, monens imperaturo contrariam esse. Tullius autem 2. de Orat. & alibi, satis innuit Romanis odiosos fuisse Philosophos, fortasse vel ob hoc quod opum suadebant contemptum, quas avidè sectabantur illi. Vide Sar. 5. v. ultimo.

128 *Sordidus.*] Vel per fordes avaritiam Romanorum notat Persius, vel neglectum cultus exterioris, quem nonnulli Romæ affectabant, ut inde præferrent militare robur: quodd iterum Persius noster damnat, Sar. 3. ubi vocat eos hirtosam gentem Centurionum. Vel si mavis, intellige plebis ignorantiam, quam hîc opponat Philosophorum doctrinæ & eruditione, quæ imperitis ludibrio habetur.

Et lusco qui poscit, &c.] Apage etiam cachinnones illos fatuos, qui naturalia vitia exprobrant, quæ tamen nemini probro esse debent. Lusce porro significat eum cui imbecilla est oculorum acies; ponitur & pro coclite, eo nempe qui altero est oculo captus. Alii legunt *possit*.

129 *Sese aliquem credens.*] Aliquo semet honore dignum æstimans. Legunt alii, *sese aliquid credens*: quod perinde elegans est, & idem sonat.

Italo quodd honore.] Edd quodd functus fuerit aliquo Magistratu infimo, nimirum Ædilatu, in quodam è municipiis Italiæ.

Supinus.] Superbia elatus & sui factus immemor ob honorem illum. *Supinus* propriè is dicitur, qui dorso incumbens cælum aspicit. Unde nonnulli interpretantur, otiose, molliter, & delicate vivens: sed minus arridet.

130 *Fregerit heminas.*] Ædiles mensuris præerant, & iniquas frangebant. Tull. 2. de Legibus, Juvenal. Sar. 10. v. 102. Turneb. Lib. 29. cap. 20.

Heminas.] *Hemina* est mensuræ genus dimidium sextarii continens. Ponitur hic pro qualibet mensurâ. Plin. Lib. 21. cap. ultimo, *hemina* mentionem facit.

Areti] *Aretium*, nunc *Arezzo*, Etruriæ oppidum vasis fictilibus quondam celebre.

Ne etiam legat me, qui a-
stutus novit deridere notas
numerales Arithmeticonum
super tabella exaratas, &
lineas Geometrarum descri-
ptas in arena sulcata: cæte-
rum proclivis est ad latan-
dum valde, si quando mere-
trix lasciva barbam vellicet

Cynico. Iſtis matutino tempore decretum, poſt prandium vero Callirhoën concedo.

Nec qui abaco numeros, & ſecto in pulvere
metas

Scit riſiſſe vaſer: multum gaudere paratus,
Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.
His manè edictum, poſt prandia Callirhoën
do.

A N N O T A T I O N E S.

Martial. Lib. 14. Epigram. 98.

Aretina nimis ne ſpernas vaſa monemus,

Lautus erat Tuſcis Porſena ſitilibus.

Sunt qui legant, *Ereſis*, quod oppidum eſt Sa-
binorum.

131 *Nec qui abaco.*] Nec denique eum volo
lectorem, qui doctas artes aſpernatur, v. g.
descriptos in abaco numeros ab Arithmeticis:
figuras Mathematicas, & alias liberales erudi-
taſque diſciplinās. Vide Cœl. Rhodig. Lib. 7.
cap. 30.

Et ſecto in pulvere metas.] Mathematici pul-
verem humi ſpangebant, & in eo pulvere figu-
ras deſcribebant radio. In ea occupatione
inertus Archimedes captis Syracuſis miſere oc-
ciſus eſt à Romano milite. Tit. Liv. Lib. 25.
Plutarchus refert Dionyſii Regiam pulverulen-
tam fuiſſe, ob eorum multitudinem, qui Geo-
metricas in pulvere figuras delineabant.

Metas.] Lineas, quæ ſunt velut metæ & fines,
quibus componitur quælibet figura, ac termina-
tur. Exarantur autem illæ figuræ, ac lineæ in
pulvere, ut ſi quid rectum non eſt, facilè cor-
rigatur.

132 *Multum gaudere paratus.*] In eo tantum
navus & vaſer, ut derideat eruditorum ſerias
occupationes: quique gaudet Philoſophos lu-
dibrio haberi.

133 *Cynico.*] Pro quibuſlibet Philoſophis no-
minar Cynicos Perſius: Porro ſecta illa valdè
erat odioſa ob mordacitatem, ob quam Cynici
dicti ſunt illi. Laërtius de Diogene refert,
quod interrogatus quare canis appellaretur,
reſpondit: *quia in eos qui dant, blandior ſum:*
in eos qui non dant, oblatro; malos autem mor-
deo. Alii ab obſcenitate Cynicos volunt no-
men habuiſſe. Vide Laert. Lib. 6.

Barbam.] Atrox erat injuriæ & ludibrium
barbam vellere alicui tanquam fatuo nimirum
& ſtolido. Horat. Lib. 1. Sat. 3. ſub finem.
Porro Philoſophi barbam promiſſam alere aſſe-
ctabant: hincque ſapientem barbam vocat Ho-
ratiuſ. Vid. infrà Sat. 4. v. 1.

Vellat.] Ut Laïs Diogeni, qui meretricem
hanc amavit, ut teſtatur Athen. Lib. 13.

Nonaria.] Meretrix juvenibus pernicioſa, ut
quidam volunt, ſic dicta à Nonis, quæ inter
infauſtos dies cenſebantur. Macrobi. Lib. 1.
vel potiùs, quæ proſtat ab hora nona, & à
prandio, cum jam negotiis homines ſunt mi-
nus occupati.

134 *His.*] Talibus hominibus imperitiis &
ineptis, artium liberalium ac ſcientiarum in-
capacibus, mando & indulgeo occupationes
dignas ſe, nempe quaſtum & voluptates.

Manè edictum.] Forum mane petant, ubi
Prætoris edicta excipiant, vacent avaritiæ &
ſcœnori exigendo.

Poſt prandia.] Poſt forum prandeant: ac de-
inde per diem reliquum indulgeant voluptati.
Ea eſt plebi imperitiæ accommodata vivendi
ratio.

Callirhoën.] Vel ſcortum aliquod famoſum:
vel ſcœnicos ludos, & fabulam de Callirhoe
tunc temporis exhibere ſolitam; vel natio-
nem & deambulationem ad fontem iſtius nomi-
nis in Attica. Contendit Marciliuſ referendum
eſſe ad Neronem, qui popellum edicto voca-
ret, & cantaturum ſe Callirhoën promitteret:
ut ſit Perſii ſenſus: tales ego auditores hinc à
meis Satiris ablego ad audienda Neronis inepta
carmina, ſuamque Interpres ille fulſit opinio-
nem ex eò quod Neronem in hac Satira Perſiuſ
præcipuè ſpectet.

S A T I R A I I.

HUNC, Macrine, diem numera meliore
lapillo,
Qui tibi labentes apponit candidus annos.
Funde merum Genio. Non tu prece poscis
emaci,

O Macrine, recense optimo
calculo diem istum, qui
faustus addit tibi annos fu-
gaces. Effunde vinum Ge-
nio. Tu voto pacis non
petis res,

A N N O T A T I O N E S.

Macrine.] Intelligunt nonnulli Minutium
Macrinum Brixianum, de quo mentio-
nem facit Plinius perhonorificam Lib. 1. Epist.
14. Verum doctissimo cuique videtur fuisse
potius Plotius quidam Macrinus, quem Persii
condiscipulum existimat etiam fuisse Casaubo-
nus. Favet certe vetus Scholiastes, qui sic habet
in huncce locum: alloquitur Plotium Macrinum
homine sanè eruditum & paterno se affectu di-
ligentem, qui in domo Servillii didicerat, à quo
agellum comparaverat, indulto sibi pretio ali-
quanto.

Hunc diem numera.] Inter faustos dies com-
puta diem hunc, qui natalis est, & quo propter-
eà libellum hunc seu Satiram dono tibi mitto.
Scilicet mos erat apud veteres natali amicorum
die munusculo eos aliquo afficere: & Poëtæ qui-
dem doctique opuscula sua deferebant. Quod
hic Persius erga Macrinum.

Meliore Lapillo.] Candido nempe, quo res læ-
tæ notabantur, sicut atro res mæstæ & infelices.
Martial. Epigram. 53. Lib. 9.

*Felix utraque lux, diesque nobis
Signandi melioribus lapillis.*
Pers. Sat. 5.

Illam prius cretâ, mox hac carbone notasti,
Secutus Horatium Lib. 2. Sat. 3.

Cretâ an carbone notandi?

Cæterum mos ille fortunatos dies albis calculis,
infelices nigris numerandi, viguisse apud Thra-
cas primum, auctor est Plin. Lib. 7. cap. 40.
At quod aliqui addunt hinc transisse ad Creten-
ses, non ita compertum: imò jugulat eos ille
ipse, quo uno freti id affirmant, Horatii locus
Lib. 1. Ode 36. *Cressâ ne careat pulchra dies
notâ.* Ubi certè album lapillum è Creta ven-
ientem expressè designat: alioquin parùm
distingueret læram notam à tristi, si Creten-
ses perinde ac alii candidis faustos, dies infelices
nigris lapillis notare consuevissent. Unde etiam
patet, quàm longè aberrant, qui citato Horatii
loco legunt, *Thressâ*, pro *Cressâ*.

2 *Qui tibi labentes, &c.*] Qui ævum quod
quotidie elabatur, tibi producit, novum annum
tibi dando & auspizando.

Candidus.] Bonus, propitius; ut explicui
Sat. 1.

3 *Funde merum Genio*] Hor. Ep. 1. Lib. 2.
Tellurem porco, Sylvanum lacte piabant;
Floribus & vino Genium memorem brevis avi.
Tibull. Lib. 2. Eleg. 4. de Genio ait.

Atque satur libo sit, mædeatque mero.
Ubi observandum est, cæteris quidem diebus
Genio litatum olim fuisse cæsâ victimâ, ut pa-
tet ex Horat. Lib. 3. Ode 17.

*Cras Genium mero
Curabis, & perco bimestri
Cum famulis operum solutis.*

Illud autem nunquam fiebat die natali, eò
quòd nollent vitam adimere eo die quo lucem
acceperant: sed litabant vino, floribus, &c.
ut citati mox loci innuunt: sive quia vinum
hilaritatis symbolum & causa est; sive
quia per flores vitæ quidem amœnitas simul
& brevitās significabatur, juxta illud Hora-
tii citatum, *memorem brevis avi.* Vide Cen-
forinum.

Genio.] Id est, in honorem Genii, qui Deus
erat, sub cujus tutela nasci quemlibet & vivere
antiqui credebant, quem propterea quotannis
colebant die natali.

Non tu prece, &c.] O Macrine optime, non
perinde ac avari injusta vota Diis nuncupas.

Emaci.] Impudenter & impiè cum Diis
ita paciscendo: siquidem hoc vel illud mihi
largimini, hæc & illa dona rependam ego vo-
bis. Plato in Eutyphrone ait, quorundam pe-
tentium religionem videri mutuum Deos inter
& homines nundinationem. Petronius de illis:
*Statim, inquit, antequam limen Capitolii ran-
gant, alius donum promittit, si propinquum
divitem extulerit, alius si thesaurum effoderit,*
&c.

quas non possis credere Diis nisi semotis. Sed potentium magna pars sacrificabit thuribulo secreto. Cuilibet facile non est ex adibus sacris amandare & verba secreta, & voces submissas; & vitam agere precationibus manifestis. Sint animus sanus, bona existimatio, fidelitas, ista aperte postulantur, atque ita ut externus percipiat. At Avarus hac secum, intus, & sub lingua mussitat: utinam prodeat pompa funebris sumptuosa patrum mei! Atque utinam

Quæ nisi seductis nequeas committere Divis.
At bona pars procerum tacitâ libabit acerrâ. 5
Haud cuivis promptum est, murmurque humilisque susurros
Tollere de templis; & aperto vivere voto.
Mens bona, fama, fides, hæc clarè, & ut audiat hospes.
Illa sibi introrsum, & sub lingua immurmurat: ô si
Ebullit patrum præclarum funus! Et ô si 10

A N N O T A T I O N E S.

4 *Seductis.*] Quasi scorsum ductis & clam, quia pudet ejusmodi vota palam facere & coram hominibus, quorum illos non pudet coram Diis. Alii explicant corruptis per munera: sed non placent.

Nequeas.] Id est, non audeas, vel non possis sine pudore, & impune.

5 *Acerrâ.*] Vas est in quo thus adolendum ponitur. Taciram vocat per metonymiam, id est illi taciti libant acerrâ. Porro acerram improprie Proceribus tribuit hic Persius: nam divites de lance copiosâ libant, ut est in fine hujus Satiræ: pauperes autem acerrâ, id est paucâ thuris grana, & tribus, ut aiunt, digitis prehensa. Ovid. Lib. 4. de Ponto Eleg. 8.

Nec quæ de parvâ pauper Diis libat acerrâ;

Thura minus grandi quàm data lance valent.

6. *Murmurque humilesque susurros.*] Interpretantur ferrè omnes de tacitis votis & precibus: pauci, de immurmuratione quâ, dum quisque Deos rogat quod optat, voce subaltâ, templum confusis vocibus impleteretur turbareturque: quod etiam illi ad ostentationem faciebant, unde Persius mox: *Mens bona, &c. Hac clare.* His ego adstipulor, ne videatur Persius eadem sæpius inculcare.

7 *Tollere de templis.*] Vix queas irreligiosos & impios hos præcatores arceri à templis, aded, cupiditas excæcat, ut suum nefas non videant; sic urget, ut abstinere non possint. Sic apud Ovid Fast. 5. Mercator orat Mercurium,

Da modò lucra mihi — & emptorè verba dedisse.

Et apud Horat. Lib. 1. Epist. 16. Improbus sic improbe precatur:

Labra movet metuens audiri; pulchra Laverna,

Da mihi fallere, dà justum sanctumque videri:

Noctem peccatis, & fraudibus obijce nubem.

Et aperto vivere, &c.] Nec ita facile est cuivis, non nisi bona optare, aded ut non pudeat optata palam proferre, & sic loqui cum hominibus tanquam Dii audiant, & sic cum Diis quasi

audiant homines: quod Philosophiæ præceptum laudat Macrobius Saturnal. Lib. 1. cap. 7.

8 *Mens bona.*] Juvenal. Sat. 10.

Orandum est ut sit mens sana in corpore sano.

Seneca, Epist. 94. *Roga bonam mentem, bonam valetudinem animi, deinde corporis.*

Hac clare.] Honestâ illa vota aperte nuncupantur, & ut audiri ab hospite non pudor sit, vel, hæc clare petuntur ad ostentandam probitatem; unde & audiri ab aliis affectat ille qui precatur. Vide suprâ.

Hospes.] Ponitur pro quolibet externo: proprie verò dicitur qui tecto excipit peregrinum & externum, pariter & qui excipitur. Tull. pro Dejotaro; *Per dextram istam, quam hospes hospitii porrexisti.*

Ovid. Metamorphos. 1.

Non hospes ab hospite tutus.

9 *Illâ sibi introrsum.*] Quædam vero non nisi clam, intra dentes, & intus petere audent, scilicet quæcunque improba sunt & inhonestâ. Duplex igitur culpat vori genus; alterum quod introrsum, & seductis Diis, quale est illud apud Horat. loco cit. Lib. 1. Epist. 16. & apud Ovid. loco etiam mox allato Fast. 5. qualia etiam sunt quæ hic noster Persius affect: alterum est quod fit ad ostentationem, ut dixi, & clare, & aperte; quod & audiri petitur; vocatque Persius murmur & humilem susurrum.

10 *Ebullit.*] Pro *ebullierit*, sicut *dedim*, pro *dederim*; *vixit*, pro *vixisset*. Æneid. 11. v. 118. metaph. ab aqua ebulliente, quæ intumescit & effluit. Ita legi affirmat Casaubonus in antiquissimis codicibus. Vide Prov. cap. 15. v. 2. vulg. edit. Cic. Tusc. 3 cap. 42. &c. Nonnulli refragantur tamen, & malunt, *ebullet*, ab *ebullo*, as: ut sit sensus, utinam velut bulla appareat & statim postea evanescat, alludendo ad illud Terentii Varronis: *homo bulla*. Hujus quidem sententiæ auctores priorem velut ineptam sugillant, sed quo jure non video.

Patrum.] *Patrum* dixit potius quàm *avi* optari

Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria dextro
Hercule! pupillumve utinam, quem proximus
hæres

Impello, expungam! Namque eſt ſcabioſus, &
acri

Bile tumet. Nerio jam tertia ducitur uxor:

*amico Hercule, vas ſcibile
argento refertum mihi reſo-
net ſub ligone! O ſi vel dele-
am pupillum, quem inſequor
hæres ego maxime propin-
quus! Enimvero laborat im-
petigine, & vehementi bile
intumeſcit. Nerius tres jam
habuit conjuges.*

A N N O T A T I O N E S.

mortem, forte quia *patrui* ut plurimum cenſurâ
moſteſti, ut dixi Sat. 1.

Et Horat. lib. 3. Ode 12.

Metuentes patria verbera lingua.

Præclarum funus!] Vel funeralibus ſplendidum,
& apparatu & exequiarum pompâ magnificum.
Virgil. Æneid. 11. v. 143.

*Funereas rapuere faces, lucet via longo
Ordine flammarum, & late discriminat agros.*

Vel, quod hæredi avido expetendum & quæ-
ſitoſum erit. Quidam per funus intelligunt ſe-
pulchrum: ut ſenſus ſit: utinam aperiatur &
eruat per ſe patrui mei ſepulchrum, ut cum vio-
lare & rumpere illud non audeam, certe ſic
adiſciscar aurum in eo conditum: nempe veteres
ſerum jubebant ſuos theſauros ſepeliri. Et
Joſephus refert è Davidis ſepulcro eruta talen-
torum auri tria millia ab Hicarno, qui ſic ab ob-
ſidentem ſe Antiocho redemerit datis trecentis.
Hæc tamen opinio minus arridet. Alii expli-
cant vocem, *Præclarum*, quaſi qui funus optat
videre patrui, ejus tantum gloriam & honorem
intueri videatur; non ſuam cupiditatem oſten-
dere.

11 *Sub raſtro.*] Ne mirere, quod viro diviti-
ac nobili raſtrum attribuat Perſius, cum etiam ab
aratro Dictatorem evocatum viderimus, Sat. 1.
ſcilicet agricultura magno erat in honore apud
Romanos: nec homini probro erat, ſuum per
ſe agrum colere.

Crepet.] Id eſt, jucundum mihi edat ſonitum
reperta fodiendo & terram vertendo.

Seria.] Vas teſtaceum oblongum, quod oc-
cultatum ſit ſeu hoſtium ſeu furum metu; teſta-
porro terræ inſoſſa non putreſcit, hinc in ſeriis
& ollis theſauros infodiebant veteres. Inde eſt
Plauti Aulularia.

Et Horat. Lib. 2. Sat. 6.

O ſi urnam argenti fors qua mihi monſtret.

Dextro Hercule!] Propitio, favente. Horat.
loco mox cit. *amico Hercule.* Hic enim reclu-
dendis theſauris præſidere credebatur; ſicut
Mercurius aperto lucro & negotiationi: uterque
porro repentino & inexpectato lucro; unde &
Lucii Dii appellantur, Arnob. Lib. 4. Plaut.
Moſtel. *Is vel Herculi contereſcere quaſum poſſiet.*
Et Diodor. Sicul. Lib. 5. cap. 2. refert Herculem
honorem ſibi à Palatinis impenſum, dixiſſe;

eos qui ſibi, poſtquam ad Deos tranſlatus eſſet,
decimam bonorum dicarent. vitam felicem vi-
cturos: quod & eveniſſe experientia docuerit:
& factitatum à Lucullo Romanorum diſiſſimo
aliſſique fuerit.

12 *Pupillum.*] Puer eſt ſub tutoris pote-
ſtate conſtitutus, donec per ætatem ſui juris
fiat, & ſuorum ipſe bonorum adminiſtrationem
capeſſat.

Quem proximus hæres impello.] Quem ſubſe-
quor proxime in ordine hæredum ſecundorum:
vel cui ſum pupillariter ſubſtitutus.

13 *Impello.*] Metaph. ab iis qui ſeſe in turba
comprimunt, ut citius progrediantur.

Expungam!] Metaph. vel à Jure Civili, in
quo is diſpungere dicitur qui mutat quidpi-
am in tabulis teſtamenti, & expungere, qui
delet: vel à re militari. Milites enim expun-
gi dicuntur, quorum data miſſione, nomen
ex albo deletur, quod punctis inſcriptum fue-
rat. In bello vero (ut ait verus Interpres hic)
cadente qui primus eſt, ſuccenturiatur alius. Sen-
ſus porro eſt: utinam illum mors rapiat, cu-
jus hæreditas mihi contingeret; vel, deleatur è
teſtamento nomen ejus cui ſecundus hæres
ſuccedo.

Namque eſt ſcabioſus.] Impiis votis excuſatio-
nem prærendit nequam ille vitæ alienæ inſidia-
tor: nempe contagioſo laborans puer morbo cur
vivat? Vel apud ſe meditatus, quâ viâ impune
expungat pupillum, & veneno tollere forte
apud ſe ſtatuens, ſperat ſuum ſcelus occultum
fore, quod ille ſit male affecta valetudine;
plenus nempe ſcabie & atrâ bili, quæ multo-
rum morborum cauſa eſt. In quo etiam ſe tue-
tur exemplo Nerii, qui tres uxores veneno im-
pune ſuſtulit, & ſic locuples factus eſt.

Et acri bile tumet.] Contendunt aliqui mordi-
tus legendum, atrâ bile tumet, contra Caſaubo-
num. At quid verat ipſam melancholiam bilem
atram appellari?

14 *Nerio.*] Is fuit inſignis foenerator, luci-
adeo perditæ cupidus, ut etiam tres uxores vene-
no ſuſtulerit, ut earum dote potiretur. Scilicet
apud veteres dos adventitia & non data patrio
nomine, ſi repudium non interveniſſet, moriente
conjugæ, marito cedebat; imo & dos quoque
profectitia, ſeu à patre de bonis propriis conſti-

Atque ut talia ritè petas,
matutino tempore iterum &
tertiò caput lavas in flumine
Tiberi; & nocturna insom-
nia aquâ fluviali expias.
Heus dic, responsum da: non
est magnum id quod à te
discere cupio. Quid existi-
mas de Jove? Estne talis,
ut illum præferre velis alicui?
Ecceui? Vis ne præponere
Staio? Numquid nimirum
dubitas uter melior iudex,
vel uter sit magis idoneus
pueris orbis? Illud ergo, quò
tu conaris Jovis auriculam
commovere, heus id ipsum
loquere apud Statium. Is
certè exclamaret statim, O

Jupiter! O benigne Jupiter! Atqui an se ipse Jupiter non inclamabit? An credis Jovem venia
indulxisse, quoniam quando fulminat, illex potius,

A N N O T A T I O N E S.

tuta, si modò pater superstes non foret. Ulpian.
tit. 6. de Dot. sensus est: ecce, inquit avarus,
mea uxore etiamnum vivit, cum Nerius è tribus
uxoribus mortuis tres dotes nactus dives evaserit.
Horatius Lib. 2. Sat. 3.

Scribe decem Nerio.

Ducitur.] Alii legunt, conditur, id est, sepelitur.
15 Hæc sanctè ut poscas.] Atque hæc licet
impia tibi videris ritè petiturus, si modò, ut
facis, ritus omnes exteriores & solemnes dili-
gentiùs observes.

Tiberino in gurgite.] Tiberis fluvius Romam
interfluens, prius Albula dictus. Ovid. Fast. 2.

Albula quem Tiberim mersus Tiberinus in undis
Reddidit.

Mergis.] Vota facturi & sacra, vivo se flumi-
ne priùs abluebant.

Virgil. Æneid. 4.

Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Præterea observa verbum, *mergis*, propriè hic
adhiberi. Nam qui Diis Inferis litabant, aquâ
se respergebant tantum: qui verò Diis Superis
sacra faciebant, mergebant se, & totos ablue-
bant. Macrob. Saturnal. Lib. 3. cap. 11.

16 Mane.] Solis ortu fiebant sacra Diis Su-
peris ac Cælitibus: Manibus autem & Diis
Inferis, vesperi, & occidente Sole: ut obser-
vant veteres Interpretes Apollonii in Argonau-
tis, & Pindari in Isthmiis, ad Od. 4.

Bis terque.] Solennes hi numeri in Sacris.
De binario Ovid. Fast. 4.

Bis caput intonsum fontana spargitur unda.

Bis sua faginea tempora fronde tegit.

De ternario verò idem ibid.

Ter caput irrorat, ter tollit ad athera palmas.
Et Virgil. Eclog. 8.

Terna tibi hæc primum triplici diversa colore

Hæc sanctè ut poscas, Tiberino in gurgi-
mergis

Mane caput bis terque, & noctem flumine purga
Heus age, responde: minimum est quod sciri
laboro.

De Jove quid sentis? Estne, ut præponere cure
Hunc cuiquam? Cuinam? Vis Staio? An se
licet hæres,

Quis potior iudex, puerisve quis aptior orbis?

Hoc igitur, quo tu Jovis aurem impellere tenta

Dic agetum Staio. Proh Jupiter! O bone, clame

Jupiter! At sese non clamet Jupiter ipse?

Ignovisse putas, quia cum tonat, ocyùs illex,

Licia circumdo; terque hæc altaria circum
Effigiem duco, numero Deus impare gaudet.

Et noctem flumine purgas.] Antiqui nocte ip-
sicut & nocturnis insomniis pollui se credebant
ut notat Servius; unde post illa se expiabant
frequenti ablutione; quod etiamnum retine-
& observant Turcæ.

Propert. Lib. 3. Eleg. 9.

Ac primum pura somnum tibi discute lymphæ
Tibull. Lib. 3. Eleg. 9.

Omnia noctis

Farre pio placant, & saliente sale.

17 Heus age, responde.] Instituit hic Persi
dialogismum; quo impietatis convincit illi
homines vota improba facientes, argumen-
tâ minori ad majus. Vide infra.

19 Staio.] Staius Albius Oppianicus con-
gem suam primò, tum fratrem fratrisque ux-
orem gravidam veneno sustulit, aliisque sceler-
bus bene multis sese contaminavit. Unde pon-
tur hic pro homine corruptissimo. Vide O-
vid. pro Cluentio.

21 Hoc igitur, &c.] O impie, non aude
apud hominem perditissimum id loqui, &
vota nuncupare, quæ apud Jovem confiden-
loqueris: Jovem igitur pejorem existimas
corruptiorem homine quolibet improbissimum
quod nisi sentire, tam scelerata vota Jovi face-
sanè erubesceres.

Jovis aurem impellere.] Jovem ad libitum
flectere & exorare.

23 At sese non clamet, &c.] An Jupiter ne
seipse ad vindictam excitabit? Non indignatus
fulmen arripiet?

24 Ignovisse putas, &c.] Hæc simpliciter
narrative, non interrogativè legenda vult O-
vid. saubonus, ut vulgi errorem referat Persi
quem mox confutat dicendo, An quia, &c.

Sulphu

Sulphure discutitur sacro, quàm tuque domus-
que ?

25

An quia non fibris ovium, Ergennâq; jubente,
Triste jaces lucis, evitandumque bidental,
Idcirco stolidam præbet tibi vellere barbam
Jupiter ? Aut quidnam est, quâ tu mercede De-
orum

Emeris auriculas ? Pulmone, & lactibus
unctis ?

30

Ecce avia aut metuens Divûm matertera, cunis
Exemit puerum, frontemque atque uda labella
Infami digito, & lustralibus antè salivis

concutitur sancto sulphure,
quàm tu, & ades tuæ ? Et
quoniam non prostratus es in
silvis, mæstum non tan-
gendum bidental, expiandum
extis ovicularum, & Ergen-
na præcipiente, an ideò Jupi-
ter fatuum barbam porrigit
tibi vellicandam ? An verò
est aliquid, quo tu pretio
mercatus sis aures Deorum ?
An pulmone, & pinguibus
intestinis ? Aliunde en avia
vel matris soror Deos timens,
infantem tollit ex incunabu-
lis, ejusque frontem & labia
humida antèa lustrat turpi
digito, & salivis

A N N O T A T I O N E S.

25 *Sulphure.*] Id est, fulmine, quod sulphu-
rum odorem exhalat. Plin. Lib. 35. cap. 15.

26 *An quia non fibris, &c.*] An quod non es
fulmine ictus, necdum jaces in silvis, non contin-
gendus sine piaculo, expectans sepulturam ibi-
dem ex mandato Ergennæ aruspis, qui biden-
tibus cæsis locum expiabit ; an propterea quod
hocis tibi pepercit Jupiter, idcirco putas non
metuendam ampliùs ejus vindictam, imo licere
tibi impune Jovi deinceps illudere ?

Fibris.] Extis. Sat. 1.

Ergennâque jubente.] Ergennas Etruscus aruf-
pex, fulminum procuratur & expiator ; cujus
ex præcepto omnia fiebant. Vide Juvenal. Sat.
13. v. 62. Annot.

27 *Evitandumque bidental.*] *Bidental*, locus
est fulmine ictus. Nomen à bidentibus ovibus,
de quibus vide Gell. Lib. 16. cap. 16. Cùm e-
nim fulmen ceciderat, aderant illicò fulgurum
procuratores, locum claustris sepiebant, arâque
extructâ, & cæsis oviculis consecrabant : undè
calcere illum nefas. Porro *bidental* ponitur pro
homine fulgurito, sicut carcere apud Lucilium
pro homine carcere digno. Observandum ex
lege Numæ, non licere justa persolvere homini
fulminato ; ibidemque sepeliri cautum fuisse
non crematum ; nec fas fuisse eum in genua tol-
lere, & efferre ; unde benè Persius post Horati-
um in Arte, dixit, *triste jaces*. Aliquando etiam
intra septum super terram relinquebantur qui
fulminati erant, amiciebanturque veste candidâ,
velut à Jove honorati, ut mortui illi non put-
rescentes spectaculo forent. Festus, Servius,
Artemidorus Lib. 2. cap. 8. Vide & Plin. Lib.
2. cap. 54. Plutarch. in Quæst. Convival. Lib.
4. cap. 2.

28 *Stolidam præbet, &c.*] Velut fatuo &
stolido. Nam barbam vellicare alicui grave
ludibrium. Sat. 1.

Et Horat. Lib. 1. Serm. Sat. 36

Vellunt tibi barbam lascivi pueri.

Vellere barbam.] Allusio ad factum Dionysii
Syracusani, qui Epidauri barbam Æsculapio au-
ream ademittit, ludibrium addens, non decere
patrem esse in imberbem, nempe Apollinem, fili-
um verò, scilicet Æsculapium, barbatum esse.

29 *Aut quidnam est, &c.*] Id est, aut verum
est quod dico, aut aliquid est quo tu addictos
tibi Deos spondes.

30 *Emeris auriculas.*] Pronas & faciles ad
arbitrium, mercede pactâ, & velut ex convento
tibi addixeris.

Pulmone.] Metonymia pro quibuslibet parti-
bus intestinis lautioribus.

Lactibus.] Lactes dicuntur partes intestinæ
graciliores, quasi lacte candidiores & molliores.

Unctis.] Id est, lautis & pinguibus, Horat.

Ut canis à corio non exterrebatur uncto.

31 *Ecce avia, &c.*] Vota avarorum hætenus
carpsit ; jam superstitiosas mulierum præces re-
prehendit, quas solebant illæ pro infantibus con-
cipere die lustrico & nominali, nempe octavo ab
ortu, pro puellis ; nono, pro pueris ; solitasque
adhiberi cæremónias perstringit hîc Persius,
Vide Cæli. Rhodig. Lib. 22. cap. 12.

Matertera.] Dicitur quasi, *mater altera*. Nempe
munus lustrandi puerum pertinebat ad anus re-
ligiosas è cognatione præcipuas, quæ hujus rei
causâ conveniebant.

33 *Infami digito.*] Id est, medio ; qui infamis
dicebatur, eò quod ille, contractis aliis, extensus
speciem quamdam pudendam repræsentans. Un-
dè probrosum erat, alicui ostendere medium di-
gitum, reliquâ manu contractâ, porrectum ; hoc
enim modo norabantur cinædi & molles. Petron.
Dio. Chrysof. orat. 33. Martial. Epigram. 28.
Lib. 2. Juvenal. Sat. 10. Alex. ab Alexandro
Lib. 4. cap. ultimo. Porro eò potissimum digito
utebantur piatrices illæ mulieres, quia quælibet
obscena contra fascinum valere credebant. Ali-

Expiat

expiantibus, docta prohibere oculos fascinantes; deinde manibus eum motitat, & humili precatione spem exigam inducit modò in agros Licinii, modò in domum Crassi. Modò orat ut Rex & Regina in generum adisciscant; ut illum virgines auferant; ut quodcumque ille pede triverit, in rosam vertatur. Ego vero nutrici non committo preces; sed tu, ô Jupiter, ista huic denega, etiamsi te oraverit induta veste albâ. Quod si peris robur nervis & corpus validum in senectute fiat, bene est. At ampli catini, & pinguis sacrimina prohibent Deos, & Jovem retardant ista concedere. Tu verò cupis opes accumulare bove mactato, & extis provocas Mercurium: dicens *Largire domum fortunatam,*

Expiat, urentes oculos inhibere perita;
Tunc manibus quatit, & spem macram supplice voto

Nunc Licinî in campos, nunc Crassi mittit in aedes.

Hunc optent generum Rex & Regina: puellæ
Hunc rapiant: quicquid calcaverit hic, rosa fiat.

Ast ego nutrici non mando vota; negato

Jupiter hæc illi, quamvis te albata rogârit. 40

Poscis opem nervis, corpusque fidele senectæ:

Esto; age. Sed grandes patinæ, tucetaque crassa

Annuere his Superos vetuere: Jovemq; morantur.

Rem struere exoptas, cæso bove; Mercuriumq;

Arceffis fibrâ. Da fortunare Penates, 45

ANNOTATIONES.

am nec improbabilem afferunt rationem nonnulli, quòd dicta manûs figura designet & exhibeat Priapum fascinationum averruncum.

Lustralibus salivis.] In expiationibus adhibitam ab Antiquis salivam testantur Petron. & Plutarch. Hanc autem salutarem esse ait Plin. Lib. 28. cap. 4. Observa interim eosdem propè ritis à veteribus usurpatos in die lustrico & nominali, qui adhibentur in Baptismo Christianorum.

34 *Urentes oculos.*] Id est, enecantes, mortem afferentes. Vide Plin. Lib. 7. cap. 2. Item fascinantes, nam fascinum maxime pueris timebant, & ad illud inhibendum salivam etiam valere arbitrabantur.

15 *Quatit.*] Puerum lustratum motitat & veluti præsentibus Diis offert: deinde post expiationem preces pro eo & vota concipit.

Spem macram.] Id est, infantem, de quo tenuis adhuc spes esse potest.

Virgil. *Nec spes jam restat Iuli.*

36 *Licinî.*] De quo Licinio sermo fit non plane constat. Vetus ipse Persii Interpres dubitat sitne idem vir Licinius Crassus inter Romanos locupletissimus, & inde Dives cognominatus; an Licinius tonsor & libertus Augusti qui valde opulentus erat. Alii contendunt intelligendum potius C. Licinium Stolonem, qui ut habet Livius Lib. 7. num. 16. ob possessa cum filio agri jugera mille, contra legem à se latam suâ lege damnatus est. Cæterum nec hi nec illi opinionis aut suspicionis suæ ullam proferunt validam rationem.

Crassi.] Sunt qui legant, *Crassi*. Sed, *Crassi*, fere omnes retinent; intelliguntque de M. Crasso

quem crebris domorum emptionibus & venditionibus locupletatum fuisse testatur Plutarchus in ejus vita. Porro Licinius & Crassus ponuntur hic pro quibuscumque opulentis hominibus.

Mittit.] Optat & precatur infanti magnas olim opes, agros, domus, &c. & optando velut in earum possessionem immittit.

Virgil. *Æneid. 11. v. 47.*

Mitteret in magnum Imperium.

Observa etiam Prætorem mittere proprie in possessionem rei alicujus.

39 *Nutrici non mando.*] Id est, nolim nutricem id sibi muneris assumere, ut pro puero vota concipiat. Nam parentes & nutrices optant alumnis potius quæ videntur bona, quam quæ sunt revera, v. g. formam, opes, &c. Senec. Epist. 60. Etiamnum optas quod tibi optavit nutrix. Et Epist. 32. Omnium tibi eorum contemptum opto, quorum copiam parentes optaverunt.

40 *Albata.*] Albis vestibus induti erant qui sacrificabant, eo quod ille candor vestis animi significet innocentiam. Tull. de Legibus.

41 *Poscis opem nervis.*] Jam alia quædam aliorum absurda vota condemnat Persius.

Nervis.] In quibus maximè consistit robur corporis.

42 *Sed grandes patinæ.*] Sumptuosa tua convivio, escæ nimis idipsum destruunt quod tam enixe petis.

Tuceta.] *Tucetum* genus est farciminis è suillis carnibus minutim concisis: alii dicunt quamlibet escam delicatam, hoc nomine appellari.

44 *Mercuriumque arceffis.*] Tanquam lucrum. Vide Plaut. Amphitr. in Prologo.

Da pecus; & gregibus foetum. Quo, pessime,
pacto,

Tot tibi cum in flammis juvencum omenta li-
quescant?

Et tamen hic extis, & opimo vincere farto
Intendit. Jam crescit ager, jam crescit ovile:
Jam dabitur, jam jam; donec deceptus, & ex spes 50
Ne quicquam fundo suspiret nummus in imo.

Si tibi crateras argenti, incusaque pingui
Auro dona feram, fudes; & pectore lævo
Excultas guttas: lætari prætrepidum cor:
Hinc illud subiit, auro sacras quod ovato
Perducis facies. Nam fratres inter ahenos, 55
Somnia pituita qui purgatissima mittunt,
Præcipui sunt: sitque illis aurea barba.

*Inde hoc venit quod incrustas sanctos Deorum vultus auro triumphato. Etenim inter germanos ære fu-
sa, hi præferendi sunt qui immittunt in somnia pituita maxime defecata; & his detur barba ex auro.*

*concede greges, & fecunditatem pecori. Sed, & impro-
bissime, quomodo hæc fiant,
dum tot intestina juvenca-
rum liquefunt à te in igne?
Atque ille nihilominus sperat
victor esse per intestina, &
pingue libum. Nunc ager
incrementum capit, nunc o-
vium grex augetur: modo, ait
ille, protinus concedetur quod
opto; usque dum nummus
defraudatus; & sine spe in-
gemiscat frustra infimo ære
fundo. Si offerram tibi pa-
teras argenteas, & munera
ex auro solido fabricata, tu
statim sudorem emittas &
stillas effundas è thorace si-
nistro: præcordia tua palpi-
tantia exultare incipiant:*

A N N O T A T I O N E S.

46 *Quo, pessime, pacto.*] Quâ ratione vis gre-
gem tuum crescere, quem frequentibus sacri-
ficiis temere & perperam multiplicatis omnino
is imminutum & disperditum?

47 *Flammis.*] Quibus cremantur victimæ.

Omenta.] Intestina sunt molliora, inquit Cel-
sus; Plinius autem Lib. 11. cap. 37. ait esse
membranas tenues, quæ ventrem interiorem in-
tegrunt.

Liquescant.] Ob adipem & pinguedinem in-
testinis adhærentem, quæ multa adhibebatur à
Sacrificantibus, ut eâ liquefcente ignis accende-
retur, & carnes citius consumerentur.

48 *Et tamen hic.*] Avarus ille & impius præ-
tor.

Vincere.] Deos muneribus expugnare, & quid-
libet consequi ab illis.

Farto.] Libum erat è farre, vino, melle, &c.
dictum à farciendo, quod è multis erat confer-
tum rebus. Legendum quidam esse contendunt
farto. Dictum seu ob rationem mox allatam, seu
quod ad sacra sæpe ferretur.

49 *Jam crescit ager.*] Inquit avarus semet-
ipsum spe vanâ deludens.

51 *Suspiret.*] Spiret quasi & unus restet non-
dum stulte consumptus, ut cæteri.

52 *Incusa.*] In incude fabricata, vel cælata.
Quidam interpretantur infecta, infabricata, ut
sit massa auri nondum cusa.

53 *Pectore lævo.*] Sinistrâ pectoris parte, in
qua situm est cor. Quidam interpretantur, ma-
ligno, perverso; sed minus placet.

54 *Excultas guttas.*] Sudoris stillas ob ve-
hementem cordis commotionem & lætitiâ:

eritque hæc expolitio prioris sententiæ, *sudet*.
Sunt qui de lachrymis intelligant; sed recla-
mant hæc verba *pectore lævo*.

55 *Hinc illud subiit.*] Ex eo quod ita gau-
des dato tibi auro & argento, hinc animum
tuum subit opinio, & putas iis pariter Deos
gaudere: proindeque eorum statuas auro exor-
nas, ut eos demerearis.

Ovato.] Ex hostibus reportato & ex eorum
spoliis. Ovatio minor triumphus dictus ab ove
quæ tunc mactabatur, sicut hos in majori tri-
umpho. Nec enim placet deducere ab ovo, ut
volunt nonnulli, eò quod quæ inaurantur prius
ovi albo illinuntur.

56 *Nam fratres inter, &c.*] Ironia est.

Fratres inter ahenos.] Hi sunt quinquaginta
filii Ægypti, quorum statuae in porticu Apolli-
nis Palatini erectæ. Harum enim quædam ora-
cula & responsa per somnum postulantibus red-
dere credebantur. Ita vetes Interpretes, Casaub.
&c. adversus nonnullos, qui intelligunt alii qui-
dem Castorem & Pollucem, alii verò quoslibet
Deos, qui fratres dicantur, quia sunt omnes fi-
lii unius matris Cybeles, quorum pleræque ex
ære erant statuae.

57 *Pituita purgatissima.*] Ea enim vera putan-
tur insomnia, quæ non proveniunt ex humoribus.

58 *Sitque illis aurea barba.*] Superstitiosi ve-
teres è supradictis statuis eos inanabant, à qui-
bus immixtum sibi verum aliquod somnium cre-
debant: & quos maxime Deos colebant, iis
barbam auream dabant, ut dictum est de Æscu-
lapiò suprà ad ea verba, *Vellere barbam*. Vide
& Sueton. in Caligula, cap. 52.

Aurum expulit vascula Numæ, necnon aneas Saturni crateras, atque immutat capedines Vestæ, ac testas Etruriam. O mentes pronæ in terram, & vacuæ rerum Cæli! Quid prodest illud, inducere mores nostros adibus sacris, & judicare quadam esse gratia Numinibus, ex istâ nostrâ carne delicatâ sceleris plenâ? Illa diluit sibi castam oleo vitiatam, & decoxit lanas Calabriæ conchylio corrupto. Illa imperavit avellere unionem è concha; & conflare venas calcescentis metalli è pulvere non cocto. Scelerata est illa quidem, etiam scelerata est: nihilominus suum illi scelus utile est. Sed vos, ô Antistites, loquimini; quid prodest aurum in sacro? Scilicet illud quod profunt imaginacula puellares à puella Veneri oblata.

Aurum vasa Numæ, Saturniaq; impulit æra, Vestalesq; urnas, & Tuscum fictile mutat. 60
O curvæ in terras animæ, & cœlestium inanes
Quid juvat hoc, templis nostros immittere mores,

Et bona Diis ex hac sceleratâ ducere pulpâ?
Hæc sibi corrupto casiam dissolvit olivo,
Et Calabrum coxit vitiatum murice vellus. 65
Hæc baccam conchæ rafisse; & stringere venas
Ferventis massæ crudo de pulvere jussit.
Peccat & hæc, peccat: vitio tamen utitur. At
vos,
Dicite, Pontifices, in sancto quid facit aurum?
Nempè hoc quod Veneri donatæ à virgine
pupæ. 70

A N N O T A T I O N E S.

59 *Vasa Numæ.*] Testacea, simplicia, qualia adhibuit Numa Pompilius religiosorum rituum apud Romanos auctor. Cic. Parad. 1. Plin. Lib. 35. cap. 12. & Lib. 33. cap. 11.

Saturnia.] Qualia erant in usu temporibus vel in æde Saturni. Ovid. Fast. 1.

60 *Vestalesque urnas.*] Quales adhibebant Vestales in sacris Vestæ.

Tuscum fictile.] Tusci religioni admodum fuerunt dediti, suosque ritus ac cæremonias aliis populis accommodarunt. Hi fictilibus vasis in sacris suis utebantur.

63 *Et bona Diis ex hac, &c.*] Et credere Diis ea probari & bona videri, quæ nobis & nostræ libidini jucunda sunt.

Pulpâ.] Pulpa & pulpamentum cibus delicatus, seu caro prima & sine ossibus, Metaphorice sumitur pro molli affectu erga luxum & delicias.

64 *Hæc.*] Pulpa nempè & mollities.

Corrupto casiam, &c.] Invenit unguenta, in quibus casia simul & oleum solvuntur, dum miscentur: pereunt nimirum, ut tertium quid conficiant.

65 *Calabrum vellus.*] Tarentinam lanam, quæ est optima, Calabria regio Italiæ, hodie, Terra d' Otranto.

Murice.] Piscis est marinus, è cuius humore color purpureus conficitur.

Coxis.] Infecit, tinxit: id est, lana peregrinos colores ementiri didicit per nostrum luxum. Quod quidem primi omnium invenerunt Lydi ut habet Plin. Lib. 7. cap. 56.

66 *Baccam.*] Baccæ propriè sunt fructus lauræ propter similitudinem autem ita vocantur uniones & margaritæ. Horat. Epod. 8.

Nec sit marita

Quæ rotundioribus onusta baccis ambulat.

Rafisse.] Limâ avellisse unionem conchæ tenaciter adhærentem; vel etiam callo purgare docuit.

Et stringere venas, &c.] Id est, colligere pulverem & ramenta auri & argenti è venis terræ, & è fodinis: è quibus cum eruta sunt metalla, igne purgantur, & pulvis conflat in massam excoquendo in fornace: unde vocat Persius crudum, cum extrahitur & colligitur è venis & meatibus subterraneis.

68. *Peccat & hæc, peccat, &c.*] Nostra hæc pulpa & libido est vitiosa quidem & peccat: attamen utilitatis aliquid capit è suo vitio & peccato. At quid emolumenti redundat in Deos ex auro quod infertur in eorum templa?

70 *Nemo hoc.*] Ironia est.

Donatæ à virgine pupæ.] Ephebi bullas Diis Penatibus, puellæ Veneri pupas consecrabant, ut faustum haberent matrimonium. Vide Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 18. Sensus autem Persii est, sicut virgines nupturæ pupas seu infantium simulacra offerunt Veneri, ut veros infantes obtineant: ita vos, ô avari, tantulum auri offeritis Jovi, Mercurio, aliisve Diis, ut plurimum nanciscamini, & divites fiat. Sacrificatis igitur non ex religione, sed ex affectu avaritiæ, adeoque impii & improbi estis.

Quin damus id Superis, de magnâ quod dare lance

Non possit magni Messalæ lippa propago :
Compositum jus, fasque animo; sanctosq; recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto :
Hæc cedò, ut admoveam templis, & farre li-
tabo.

75

*Eccur non donamus Diis il-
lud potius, quod proles Mes-
sala habens oculos vitiatos
nequeat donare è patinâ ca-
paci : legem humanam ac
divinam benè ordinatam in
mente : & penetralia animi
pura, & cor exercitatum in
virtute animosa : da illa, ut
inferam sacris adibus, &
mola salsa Deos placabo.*

A N N O T A T I O N E S.

71 *Magnâ de lance.*] Id est, ex ingentibus divitiis. Allusio est ad veterum morem, apud quos ex acerrâ pauperes, è lance divites libabant, ut initio hujus Satiræ diximus ad verbum, *acerrâ*.

72 *Messalæ.*] Ponitur pro quovis opulento & divite. Valerius Corvinus Messala à Messalâ urbe Siciliæ; ab eo expugnata, mutata unâ literâ, dictus; auctor & caput fuit illustri Messalinorum familiæ. Vid. Macrobi. Lib. 1. Saturnal. cap. 6. sub finem.

Propago.] Intelligit Cottam Messalinum, qui crapulæ deditus & gulæ, & à majoribus degener, in senectute aded lippus fuit ut palpebræ ejus in exteriorem partem conversæ essent.

73 *Jus, fasque.*] *Jus* est id quod sancitum est & licet lege humanâ; *fas*, quod divinâ.

Animo.] Legit Casaubonus, *animi*.

74 *Incoctum.*] Pridem assuetum, omninò imbutum.

Generoso honesto.] Virtute quasi naturali & ingentâ.

75 *Farre.*] Levioere etiam munusculo placabo Deos, modò integritatem morum habeam & innocentiam, quam pluris illi faciunt, quam aurum & munera. De farris usu in sacris vide Plin. Lib. 18. cap. 3. Item quæ notavi ad Juvenal. Sat. 9. v. 122. ad vocem, *Farre*.

Litabo.] *Litare*, non est simpliciter sacrificare; sed sacrificio, quod petitur, obtinere. Quocirca soli probi viri *litare* dicuntur propriè, sacrificare quilibet, etiam improbi. Tit. Liv. Lib. 38. cap. 20. *Postero die, sacrificio facto, cum primis hostiis litasset.* Plautus in *Perfa*: *Tum Jupiter faciat ut semper sacrificem, nec unquam litem.*

S A T I R A. I I I.

NEMPE hoc affiduè? Jam clarum mane fenestras

Intrat, & angustas extendit lumine rimas.

Stertimus, indomitum quod despumare Falernum

SCILICET ista continuò? Jam splendidum lumen matutinum ingreditur fenestras, & luce auget arctas rimulas. Indulgemus somno, qui valeat concoquere vinum coctum

A N N O T A T I O N E S.

SATIRA hæc tota reprehensio est desidii juvenum bona studia negligentium.

1 *Nempe hoc, &c.*] Quotidie scilicet hæc eadem ages & in clarum diem stertes? inquit præceptor ad discipulos, Philosophus, inquam, ad juvenes sibi commissos, & suam in disciplinam traditos.

Mane.] Est clarus dies, teste Macrobio, quem lege Saturn. lib. 1. cap. 3. & Gell. lib. 3. c. 2.

2 *Extendit.*] Latiores rimas apparere faciunt radii solares intromissi.

3 *Stertimus.*] Subtimidam increpationem in primâ personâ hic observant nonnulli, & condiscipulum potius quàm magistrum indicari volunt, sed quid obest magistrum ita discipulos increpare & quidem acriter?

Indomitum Falernum.] Athen. Lib. 1. Campanum illud vinum difficulter concoqui affirmat.

Despumare.] Metaph. à musto, vel etiam re ferè quolibet, quæ non coquitur, nisi actis spumis.

Sufficiat

difficile, quando Solis umbra attingit quintam lineam. Ecce quidnam facis? Stella cunicularis sanitati noxia jam pridem adurit aridas segetes: & grex omnis sub ulmo umbrosa jacet, inquit unus è sociis. Hoccine verum est? An sic se res habet? Quamprimum isthuc veniat quispiam, nullusne veniet? Bilis pellucida intumescit in me:

Sufficiat, quintâ dum linea tangitur umbrâ.
En quid agis? Siccas infana Canicula messes
Jamdudum coquit: & patula pecus omne sub
ulmo est;

Unus ait comitum. Verumne? Itane? Ocyûs adfit
Huc aliquis: nemon'? Turgescit vitrea bilis:

Quamprimum isthuc veniat quispiam, nullusne veniet? Bilis pellucida intumescit in me:

ANNOTATIONES.

4 *Quinta dum linea tangitur umbra.*] Hypallage. Id est, dum in solari horologia umbra tangit quintam lineam, adeoque notat horam quintam. Duo hic explicanda: alterum, quomodo intelligatur hora illa quinta, altera est, solaris horologii antiquitas. Quod ad primum attinet, observandum quoties apud Auctores seu Græcos, seu Latinos, horarum fit mentio, semper accipiendas horas diei naturalis, sicut hic apud Persium. Distinguunt nempe diem, alium civilem, alium naturalem. Hic ab Ortus Solis ad Occasum extenditur, ille, noctem simul & diem continet, & in horas viginti quatuor distribuitur. Porro diem civilem alii aliter definiunt; Persæ & Babylonii, inter duos Solis exortus: Ægyptii, Athenienses, & nunc Itali, Occasu Solis: Etrusci & Umbri meridiis; alii mediis noctibus, ut Romani olim, & nos hodie, alique facimus. At dies naturalis (de quo hic est mentio) qui modo brevior, modo longior pro ratione temporum & climatum, dividitur in horas seu partes duodecim inter se æquales, longiores quidem æstate, cum longior est dies, hyeme verò breviores. Hujus hora prima est Solis ortus, sexta merdies, duodecima Solis occasus. Itaque Romæ, ubi dies longior solstitialis est horarum ferme quindecim, hora illa quinta circa solstitium æstivum recideret ad nostram decimam cum tribus quadrantibus; & circa Caniculam, de qua hic Persius, esset hora ipsa undecima, aut non multo secus. Vide Plin. Lib. 2. cap. 76, & 77. & Lib. 7. cap. ultim. Macrobi. Saturnal. Lib. 1. cap. 3. Cæli Rhodig. Lib. 12. cap. 9. Alex. ab Alex. Lib. 4. cap. 20. Quod spectat ad horologia solaris, illorumque antiquitatem, si Plinio fides, primus eorum inventor fuit Anaximenes Milesius. Hoc tamen Anaximandro Anaximenis magistro tribuunt Diog. Laërt. Lib. 2. Vitruvius & alii. Romæ verò illorum usus esse cœpit bello Punico primo, ut habet Plinius loco citato. Antiquiora tamen illa constat ex sacris Codicibus Lib. 4. Regum cap. 20. ubi de horolo-

gio Achaz, & de Sole per decem lineas retro-grediente. Quamvis enim in textu Hebraico vox nulla significans lineas aut horologium ibi reperitur, sed tantum gradus; & Achaz non habuerit horologium lineis & gnomone perfectum, ut nos hodie habemus, at gradus esse fuisse arte dispositos, & horas diei per umbras indicantes, colligere est ex D. Hieronymo Commentar. in Isaiam ita scribente: *Datus signum ut sol decem gradibus revertatur, quos non juxta Symmachum in lineas & horologium vertimus, qui gradus intellexit in lineis, ut manifestiorem sensum legentibus faceret: sive ita constructi erant gradus arte mechanica, ut per singulos umbra descendens horarum spatia terminaret.*

5 *Canicula.*] Constellatio quæ dum Sol in Leone est, oritur. Vide Plin. Lib. 2. cap. 40. Unde ab Horatio, *Vesani stella Leonis*: à Persio vero, *infana* dicitur, quia morbos procreat bene multos, ob æstum & vehementiam: item canes in rabiem agit. Hinc Horat. Lib. 1. Sat. 6. vocat

Rabiosi tempora signi.

6 *Patula pecus omne sub ulmo est.*] Dum meridians æstus defervescat, greges in umbram deducuntur.

Virgil. Eclogâ 2.

Nunc etiam pecudes umbras & frigora capiant.

7. *Unus ait comitum.*] Hæc plerique referunt ad priorem sententiam. Sed non absere contendit Casaubonus finiendam ante hæc verba præceptoris increpationem: ut verba hæc, *unus ait comitum*, Persii sint narrantis: & quæ sequuntur, sint expergiscentium discipulorum.

Ocyûs adfit.] Adfit protinus famulus, & vestes afferat, ut surgam quamprimum.

Vitrea bilis.] Quasi vitro similis, quæ in vultu iracundo appareat. Horat. Sat. 3. Lib. 1. *Splendidam bilem*, dixit. Alii interpretantur, inflata, intumescens, ut vitrum.

Findor : ut Arcadiæ pecuaria rudere credas.
Jam liber, & bicolor positus membrana capil-
lis,

Inque manus chartæ, nodosæque venit arundo.
Tum queritur crassus calamo quod pendeat hu-
mor :

Nigra quod infusâ vanescat sepia lymphâ :
Dilutas queritur geminet quod fistula guttas.
O miser ! inq; dies ultra miser, huccine rerum 15
Venimus ? At cur non potius teneroq; columbo,
Et similis Regum pueris, pappare minutum

quare non magis par molli columba pullo, & filiis Regum, petis teneram escam.

ita rumpor vociferando, ut
putes rudere pecora Arcadi-
ca. Mox codex & perga-
menum duplici colore, pilis
depositis, & papyrus, & ca-
lamus nodos habens mani-
bus inferuntur. Tum con-
queritur quod spissus liquor
hæreat in penna, deinde,
quod ater sepia humor vanus
fiat, aquâ instillatâ : po-
stea conqueritur quod cala-
mus duplicet stillas liqui-
das. O infelix ! & indies
futurus magis infelix, an
eo rerum devenimus ? Sed

A N N O T A T I O N E S.

9 Findor.] Laxat habenas iracundiæ petu-
lans adolescens, & quia ad laborem & studium
non sponte trahitur, iram in famulos exor-
nerat. Quidam legunt Finditur Arcadia, &c.

Arcadia.] Regio est Peloponnesi multos &
magnos alens asinos.

10 Liber.] Propriè est arborum cortex, in
quo scribi solebat ante inventum chartæ usum.
Vide infra.

Bicolor.] Quia membrana crocea erat eâ parte
quâ pilos habet, alterâ verò quâ adhæret vis-
ceri, candidior : bicolor, quod pars crocea, pars
glutinata apud antiquos erat, ait verus interpres.
Variis etiam coloribus inficiebantur membranæ,
inquiunt alii. Sed cavendum ne confundant
operculum libri cum membrana in qua scribe-
batur, ut monet Casaubonus.

Positis membrana capillis.] Non desunt qui in-
terpreterentur de capillis adolescentis istius pexis
& comptis sed refragantur plurimi iique do-
ctissimi, & intelligunt de pilis membranæ abra-
sis pumice, arque aded depositis & demptis.
Certe textus ipse sensum hunc adjuvat.

11 Charta.] Repertus chartæ usus sub Alex-
andro, teste Varrone. Antea scribebant in foliis
arborum & in corticibus : deinde in chartis
quæ fiebant è foliis papyri arboris in Ægypto
crescentis. Demum sub Eumene Rege inventæ
sunt Pergami membranæ, quæ inde Pergamenæ
dictæ sunt.

Arundo.] Veteres arundine pingebant, Persius
variatis nominibus, arundinem, calamum, fistu-
lam, vocat.

12 Pendeat.] Non fluat atramentum è ca-
lamo, & quasi pendulum hæreat ob nimiam
crassitiem.

13 Nigra quod, &c.] Modò querebatur quod
atramentum nimis spissum esset, jam dicit di-
lutius esse, & scripturam non apparere, aut
tuum potius non habere colorem.

Sepia.] Metonymia, pro sepia piscis humore
atro, qui atramento similis, quem etiam pro
atramento fuisse apud Afros, ait verus Inter-
pres. De sepia natura & industria, vide Plin.
Lib. 9. cap. 9. & Lib. 32. cap. 10. in fine.

14 Dilutas queritur.] Addit & propter af-
fusam aquam adeo liquidum factum esse atra-
mentum, ut papyrus maculet, uberius effluens
quam par sit.

15 O Miser.] Qui tot & tam vanas pigritiæ
excusationes præterdit, quam miser est !

Huccine rerum venimus ?] Adeone vile est
sapientiæ studium, ut tam lentè & oscitanter
captetur ? Porro observat Casaubonus juvenes
quos hic redarguit magister ille, non fuisse eâ
ætate, ut ista puerilia causarentur, sed alias
solitos asferre ignaviæ excusationes haud multo
nugis illis graviore : undè per similitudinem
ironicam à magistro exagitentur.

16 At cur non potius.] Incentatio acris & sar-
castica. Cum res serias, quale est Philosophiæ
studium, tam pigre capeffas, quin potius ad
alia omnino incumbis ? Illud desere, & molli-
tiei te totum da : & cum nolis laborare ut vir,
nugare ut puer ; imo ad ipsam redi infantiam,
in qua nec labores ad mandandos cibos, sed
præmanfos & attritos capias.

Teneroq; columbo.] Cui mater semicostum è
suo ventriculo cibum extractum in os inserit,
ut facilius molliusque alatur.

17 Regum pueris.] Qui deliciis & imperio
innutriti omnia ad libidinem suam fieri volunt,
nec grave quidquam suscipiunt aut molestum.
Ita apud veteres norari solebant corruptis ho-
mines moribus, inquit Casaubonus, est similis
Regum pueris, putâ alicujus Sardanapali.

Pappare.] Infinitivus pro nomine substantivo,
ut Sat. 1. Nostrum illud vivere triste. Sensus est,
quin petis cibos jam præmanfos & comminu-
tos quos facilius, & sine ullo labore deglutias.

attritam, & excoadescens
contra nutricem, repellis can-
tilenam lalla? Studione in-
cumbam cum ejusmodi pen-
na? Cuinam verba das?
Quorsum has tergiversati-
nes succlamas? Pro te alea
acitur. Dilaberis fulte, con-
jumptui eris. Vas fictile di-
gito pulsatum sono ostendit
defectum, & excoctum ar-
gilla non recenti reddit tin-
nitum fractum. Tu es velut
limus humidus & tractabi-
lis, jamjam fingendus, &
absque intermissione forman-
dus rotâ vehementi. At ex
agro patris habes frumentum
tenue, & vas salis mundum sine defectu. Quidnam timeas? Habes etiam patinam tuam ca-
mini excultricem. Illud ne sufficit? An decorum est pulmonem frangere ventis,

Poscis, & iratus mammae lallare recusas?
An tali studeam calamo? Cui verba? Quid istas
Succinis ambages? Tibi luditur. Effluis a-
mens; 20

Contemnere. Sonat vitium percussa, maligne
Respondet viridi non cocta fidelia limo.
Udum & molle lutum es, nunc nunc properan-
dus, & acri

Fingendus sine fine rotâ. Sed rure paterno
Est tibi far modicum, purum & sine labe sali-
num. 25

Quid metuas? Cultrixque foci secura patella est.
Hoc satis? An deceat pulmonem rumpere ventis,

ANNOTATIONES.

Cibum puerulorum papas, potum suas anti-
qui appellabant: unde *pappare* est ejusmodi
cibos captare.

Plaut. in Epidico:

Novo liberto opus est quod pappet.

Dabitur, praebebo cibum.

18 *Iratus mamma.*] Pater tata, nutrix &
mater mamma pueris olim vocabatur, teste Ca-
tone. Non ergo intelligendum est de ubere nu-
tricis, quasi lac sugere ille puer recuset, sed po-
tius nolit dormire ad solitam cantilenam, lalla,
à nutrice vel matre saepius repetitam, quod de-
licatuli pueri morositatem redarguit.

Lallare.] Est repetere saepius vocem, lalla,
quod solemne est nutricibus, ut cantuiculis
istis somnum puerulo concilient.

Lallare recusas.] Respuis nutricis blandimen-
ta, & pertinaci vagitu contra illam irascens,
somnum admittere recusas.

19 *An tali studeam calamo?*] Pertinax ado-
lescens, cum agnoscere culpam deberet moremque
corrigere, inanes potius suae ignaviae excusa-
tiones quaerit.

Cui verba?] Reponit magister: itane speras
nobis imponere?

20 *Tibi luditur.*] Tua res agitur, quod tem-
pus teris, tibi, non mihi perit.

Effluis amens.] Te ipse perdis, teipsum ju-
gulas.

21 *Contemnere.*] Quoniam nihil afficit ho-
mines magis quam contemptus: hunc etiam
juveni moroso objicit & minatur prudens ma-
gister.

Sonat vitium.] Urget per similitudinem. Si-
cut tinnitu rauco & absurdo cognoscitur vas
defectus, cum digito percutitur: sic tu cum à

me ad meliora incitaris, & quasi tangeris, ex-
hibes animi vitium & parvam affectionem.

Maligne respondet.] Contrarium est, *Solidum*
crepat, quod videbimus Sat. 5.

23 *Udum & molle lutum es.*] Instat magi-
ster. Attamen hac aetate qua es potes emenda-
ri dum tener es, & in melius formari ac fingi,
si modò gerere mihi morem volueris, & subire
disciplinam, licet ea tibi primâ fronte acris &
aspera videatur.

Nunc nunc.] Id est, modò & sine mora, dum
adhuc juvenis es, ac velut cera seu testa mollis,
cujuscumque formae capax.

24 *Rotâ.*] Figulinum est instrumentum ab
Anacharsi, teste Plinio, inventum, quo cir-
cumactis fictilia vasa finguntur.

Sed rure paterno.] Proleptis. At, inquires, quid
opus me laboribus ac vigiliis fatigare, cum
possem beatam & tranquillam vitam agere, con-
tentus patris etsi mediocribus divitiis?

25 *Far modicum.*] Sufficiens fortuna, licet
modica.

Purum.] Seu mundum & nitidum, seu qua-
situm sine dolo.

Salinum.] Pro qualibet supellectili.

26 *Cultrixque foci.*] In foco lares coleban-
tur.

Secura patella.] Patella, vas è quo libationes
Diis Laribus ad focum ferebantur, *secura*, quia
domesticos Deos religiosè colens praesidium ab
iis & patrocinium sibi pollicetur.

27 *Hoc satis?*] Refellit magister dicta di-
scipuli.

Pulmonem rumpere.] Prae superbia & fastu
ob nobilitatem & censum supra modum & in-
eptè inflari.

Stemmata quod Thusco ramum millefime ducis;
Censoremve tuum vel quod trabeate salutas?

Ad populum phaleras. Ego te intus & in cute
novi.

Non pudet ad morem discincti vivere Nattæ?
Sed stupet hic vitio, & fibris increvit opimum
Pingue: caret culpa: nescit quid perdat, &
alto

Demersus summa rursus non bullit in unda.

quia millesimus trahis lineam
successionis ab Etrusco
genere; vel quod Censorem
inter tuos salutas, vel quia
trabea vestitus es. Ad plebem
phaleras. Ego te cognosco
interius & exterius. Num-
quid non pudore afficeris vi-
tam agere ad instar Nattæ
dissoluti? At ille stupidus
est defectu naturæ, & in
præcordiis crassa pinguedo
enata est: vocat nexa:

ignorat quantum amittat, & profundo obrutus non emergit iterum in supremam aquam.

A N N O T A T I O N E S .

18 *Stemmata quod Thusco, &c.*] Eo quod
per mille generationes originem ducas ex aliqua
gentis & nobili Etruriæ familia. Porro *stemma*
græce corona est è floribus præsertim. Meta-
phorice sumitur & pro gentilitiis insignibus, &
pro statuis & imaginibus Majorum, quæ orna-
mentum fertis ejusmodi floreis & corollis: item
pro arbore, ut aiunt, consanguinitatis, quam
hæc lineis additisque rotundis figuris efficie-
re antiqui, & *stemma* appellabant. Plin. Lib.
16. cap. 2. *Stemmata lineis discurrebant ad
imagines pictas.* Vide Juvenal. Sat. 8. initio.
20 *Ramum ducis.*] Lineam nempe successionis.
Sedonius, Lib. 9. cap. 6. Solent advocati stem-
mata, sive ramusculos facere in genere, cum
radus cognationum partiuntur.

21 *Censoremve tuum.*] In tua cognatione &
cognatione.
22 *Trabeate.*] Nobili veste indutus è purpura.
Sed ab Alex. Lib. 5. cap. 18. Romulum pri-
mum trabea usum fuisse ait; & triplex trabeæ
significatio luculenter explicat. Vide Juvenal. Sat. 8.
230. ibique Annot.

23 *Salutas.*] Nimirum in censu: postquam
Censor Equites Romanos recognoverat,
ante illum in tribunali sedentem transvehe-
batur in equo & trabea, eumque salutabant.
Intelligunt salutari imagines Majorum in
statu stantes; eo quod Neronis tempore Cen-
sorum nulli erant. Ita pugnat Autumnus adver-
sus Casaubonum, imprimisque contra Marcilium:
quamvis nulli essent tunc Censores, Princeps
Censoris munus hoc exercebat.

24 *Ad populum phaleras.*] Hæc verba plane
commodata ad propositum, cum agat con-
sul Equitem Romanum. *Phalera* sunt eque-
stris ornamenta. Sensus est: ne ostentes for-
tasse bona, quæ non te nobilitant magis,
quam phalæræ equum. Illa plebem imperitam

decipiunt ac detinent, non autem viros sapi-
entes qui è solis animi bonis hominem æsti-
mant.

25 *Intus & in cute.*] Intimos animi tui re-
cessus, & quæcunque ibi latent vitia perspi-
cio.

31 *Nattæ.*] De quo Horat. Lib. 1. Sat. 6.
Quidam legunt, *Nasææ*. Quicquid sit, constat
intelligi hominem delitiis & libidine perditum
sive is infima sorte fuerit, sive domi nobilis à
virtute paterna desciverit.

32 *Sed stupet hic.*] Hic ad stuporem usque
jam devenit, nec se peccare advertit: unde
miseratione magis quam reprehensione dignus
videretur.

33 *Fibris increvit opimum pingue.*] Tertullian.
Lib. de Anima, cap. 20. *Opimitas*, inquit, im-
pedit sapientiam. Vide & quæ nos Sat. 1. v.
57. ad ea verba, *Pinguis aqualiculus*. Sensus
est hic: Sicut adeps non sentit, (teste Galeno
& Aristotele) sic nec mens illius: nam obdu-
ruit callum veluti quoddam in animo ejus, nec
mirum si demergatur in profundum vitiorum
prono impetu, cum jam plane cæcutiat ad bo-
num: quæ tamen poena est summæ nequitie
maxima.

33 *Nescit quid perdat.*] Virtutis enim pul-
chritudinem jam non videt, & pretium ejus
ignorat: sicut & turpitudinem vitiorum & in-
famiam haud animadvertit.

34 *Alto demersus.*] Vitiorum barathro absorp-
tus.

34 *Non bullit.*] Non emergit, non affurgit,
nam cum stupens ejus conscientia nullis agat
eum stimulis, nequaquam redire potest ad me-
liorem frugem. Horresce vero, tu adolescens,
ad tam deploratum statum, & cave, ne eodem
miseriæ devenias, nisi mature frænum injicis
petulantiae juvenili.

Summe Deorum parens, noli plectere alio modo dominos crudeles, quando sava cupiditas infecta toxico ardenti impulerit animum illorum: nempe, aspiciant virtutem, & eâ deserta, tabe emarcescant. An æs tauri Siculi majores edidit gemitus: & gladius è lacunaribus auro intectis suspensus plus tremefecit purpura exornatum caput sub se, quam

Magne pater Divum, favos punire Tyrannos

Haud alia ratione velis, cum dira libido
Moverit ingenium ferventi tincta veneno:
Virtutem videant, intabescantque relictâ.
Anne magis Siculi gemuerunt æra juveni:
Et magis auratis pendens laquearibus ensis
Purpureas subter cervices terruit: imus,

ANNOTATIONES.

35 *Magne pater Divum*] Stupori Nattæ acerbos illos opponit cruciatus, quos tolerant ii qui virtutem cognitam habuere, nec tamen secuti sunt: hos vero tantos esse ait, ut sceleratis gravius optari tormentum nequeat: hæc egregie Casaubonus, additque videri Persium respexisse, ad locum Platonis in Gorgia, ubi ait in animis defunctorum Tyrannorum vibices extare, testes eorum scelerum, è quibus Rhadamanthus eorum scelera dijudicet.

Favos punire Tyrannos.] Aliorum malis gaudentes, quales fuere Busris, Diomedes, Phalaris, uterque Dionysius, ipseque Nero, quem hic notari plerique aurumant.

36 *Haud alia ratione.*] Non aliter punias, quam conscientie flagellis & scelerum suorum furiis eos tradendo. Vide Juvenal. Sat. 13. D. Augustin. Lib. de Magistro, cap. 9. Persius, inquit, omnibus pœnis quas Tyrannorum vel crudelitas excogitavit, vel cupiditas pendit, hanc unam anteponit, qua cruciantur homines, qui vitia, qua vitare non possunt, coguntur agnoscere.

17 *Moverit ingenium.*] Impulerit ad aliquod atrox scelus.

Ferventi tincta veneno.] Cupiditas præceps & vehemens crudelitate & inhumanitate stipata.

38 *Virtutem videant.*] Tull. Lib. 2. de Finibus: Oculorum in nobis sensus est acerrimus, quibus sapientiam non cernimus. Quam illa ardentes amores excitaret sui, si videretur! Hunc Tullii locum videtur expressisse Sanctus Augustinus Enarratione in Psalmum 64. ubi sic habet: Habes oculos foris, unde videas aurum: intus est oculus, unde videatur pulchritudo justitia. . . . Quadam ergo est pulchritudo justitia quam videmus oculis cordis, & amamus, & exardescimus, &c. Alii legunt, Virtutem invideant, vel Virtuti invideant, scilicet aliorum: parvi certe interest.

Intabescantque relictâ.] Dolore acerbissimo velut aliqua tabe consumantur, quod ultro abjecerint virtutem, rem adeo pretiosam & amabilem.

Horat. Lib. 3. Ode 24:

Virtutem incolumem odimus,

Sublatam ex oculis quarimus invidi.

Hæc ipsa est pœna damni, quam in damnati Theologi agnoscunt.

39 *Anne magis Siculi.*] Ne vero hæc à gratis dici putet aliquis; omnia certe Tyrannorum inventa ad cruciandos homines, leviora sunt conscientie tormentis assiduoque stimulo, quibus interquiescere nunquam sinuntur. Certe quanto præstat animus corpori tanto graviora sunt animi vulnera, quam corporis.

Gemuerunt æra juveni.] Metonymia, pro, ingemuerunt homines inclusi tauro æreo. Perillus Faber Atheniensis Phalaridi Agrigentino in Sicilia Tyranno fabricatum à se tauro æneum dedit, in quo subiecto igne cruciarentur homines, & taurinos mugitus imitarentur. Ipse vero Artifex in eum immixtus periculum artis suæ periculum fecit. De eo Plin. Lib. 34. cap. 8. Perillum nemo laudat, inquit, saviorem Phalaride Tyranno, qui taurum fecit, mugitus hominis pollicitus, igne subdito; & primæ eum expertus cruciatum justiore sævitia.

40 *Auratis pendens laquearibus ensis.*] Suspensus è laqueari gladius seta equina, & imminens capiti Damoclis apud Dionysium Siciliæ Tyrannum. Nota historia ex Cic. Tu. Quæst. 5. Macrobi. ad Somn. Scipionis, Lib. cap. 10. &c.

41 *Purpureas subter cervices.*] Mors imminens terruit Democlem regio ornatu amictu sub ense illo positum.

Magis terruit quam, &c.] Id est, Nec Perillus accenso tauro æneo inclusus miserabilis gemuit, nec Damocles imminentem sibi mortem animadvertens magis exhorruit, quam requietur sceleratus intimis animi cruciatibus cum scelerum stimulis & furiis agitur.

Imus, imus præcipites.] Egregia Proserpina Tyranni conscientie flagellis & tormentis acti, quibus secum ipse in summâ despera-

Imus præcipites, quam si sibi dicat; & intus
 Palleat infelix quod proxima nesciat uxor?
 Sæpè oculos memini tingebam parvus olivo,
 Grandia si nollem morituri verba Catonis 45
 Discere, ab infano multum laudanda magi-
 stro,
 Quæ pater adductis sudans audiret amicis.
 Jure etenim id summum, quid dexter Senio
 ferret

invocatis familiaribus.

Nam illud merito præcipuum erat mihi in desiderio, callere, quid offer-
 ret felix Senio,

si quis sibi ipsi inclamet;
 currimus, currimus in præci-
 pitium, atq; is intra seipsum
 miser extimescat id quod
 ignoret conjux propinqua?
 Recordor quod ego puer li-
 nibam frequenter oculos oleo,
 quando nolebam memoria
 mandare dicta gravia Ca-
 tonis morti proximi, valde
 æstimanda à præceptore se-
 vero, quæ parens meus su-
 dorem emittens auscultaret

A N N O T A T I O N E S.

one, dicat: actum est de nobis, præcipitatur,
 perimus, omni salutis ope destituti. Tiberius
 apud Sueton. cap. 67. *Quid scribam vobis, P.C.*
aut quomodo scribam, aut quid omnino non scri-
bam hoc tempore? Dii me Deaque pejus perdant,
quàm quotidie perire sentio, si scio.

42 *Intus palleat.*] Vox una, palleat, pro du-
 abus, ut observat Casaubonus. Nec enim pal-
 lor intrus est; significat igitur, intus timeat,
 & foris palleat.

43 *Quod proxima nesciat uxor.*] Nec flagiti-
 um, propter quod expalleat, nec tormentum
 quo urgetur ac intabescit, audet cum quoquam
 communicare, unde magis torquetur. Ovid.

Strangulat inclusus dolor, & cor æstuat intus.
 Credunt nonnulli allusisse ad Dionysium Tyran-
 num, qui nec uxori nec liberis confidebat. Por-
 ro ex his mirâ arte Persius virtutis excellentiam
 ostendit, ex eo quodd illâ carere sit miserrim-
 um.

44 *Sæpè oculos memini, &c.*] Ego puer pue-
 riles olim excusationes quærebam, ut studia li-
 terarum laboremque detrectarem; & hoc æta-
 ti indulgendum videtur, & tu qui puerilia depo-
 sisti, & sapientiæ præcepta jam delibasti, certè
 culpaberis si ad ejusmodi nugas & excusationes
 vanas iterum convolas, ne virtutem & bonas
 disciplinas amplectaris.

Tingebam olivo.] Ad simulandam lippitudi-
 nem, nam ut ait vetus interpres, *oculi oleo tacti*
perturbantur ad tempus. Quod quidem intelli-
 gendum (ut benè monet Casaubonus) de interi-
 oris oculi tactu; aliàs, nedum læderet oculos,
 imò juvarer, ciliorum superficiem oleo linire.

45 *Grandia si nollem.*] Ne memoriter disce-
 re cogeret declamationes quasdam pueris tum
 familiares, v. g. Erhopœiam, in qua morituri
 Catonis verba exprimerentur, cum deliberaret
 apud se, satiusne foret sibi vitam eripere, quàm
 in manus Cæsaris incidere.

Catonis.] Uticensis nempè, qui patris Pom-

peii secutus, hunc debellatum videns, Uticæ
 in Africa se ipse interemit.

De hoc Lucanus Lib. 1.

Causa Diis victrix placuit, sed victa Ca-
toni.

Is antequam moreretur, Platonis de animæ
 immortalitate Dialogum perlegisse fertur: un-
 de quidam Interpretes eò referunt quod ait
 Persius, *grandia Catonis verba*, quasi ille de ani-
 mæ immortalitate multa etiam præclare tum
 dixerit, quæ recitarentur à pueris: sed prior
 sententia verior est, & doctioribus magis ar-
 rideret.

46 *Infano.*] Nec interpretari placet acri, mo-
 roso, & molesto: multo minus, ut quidam;
 valde sano; sed quasi male sano, qui puero
 fiste & affectate recitanti applauderet, & pue-
 rilem operam magnâ ambitione laudaret coram
 parentibus & cognatis, ut eis sic adulando, ma-
 jorem quæstum & mercedem expiscaretur. For-
 tè & Juvenalis ait hîc Catonis verba multum
 laudanda à magistro, ut puero animos adderet
 ac stimulos: nam, ut ait Ovidius.

Laudata virtus

Crescit, & immensum gloria calcar habet.

47 *Quæ pater adductis.*] Declamabant pue-
 ri sextâ quaque die, præsentē patre, qui ami-
 cos & cognatos in ludum corrogatos adducebat
 ad audiendum filium. Vide Quintil. Lib. 2. c. 7.
 & Lib. 10. c. 5.

Sudans.] Præ lætitiâ, & expectatione sollicitæ
 eventus recitationis.

48 *Jure.*] Quidam hîc separant sensum: alii
 jungunt vocem hanc cum sequentibus. Utrovis
 modo legas, perinde est, semper enim puerilem
 sensum animadvertes, qui nihil sibi tanti æsti-
 mandum, imò tam legitimum nihil existimat,
 quàm pueriles nôsse ludos ad amussim ludorum-
 que leges.

Quid dexter Senio ferret, scire erat in voto.
 Præcipua mihi summaque erat cura, scire quid

quantum demeret Canis ja-
ctum creans :

Scire erat in voto ; damnoſa Canicula quan-
tum

ANNOTATIONES.

noceret, quid prodeſſet in ludo talorum. Liber
inveſtigare quis hujus ludi primus auctor. Hic
ſuſtine me tantulum, bone lector. Quanquam
enim prurienti ardentique ſtylo modum ponere
ac frænum injicere conſuevi, at jam exultanti
per amœnum campum laſcivientique habenas
laxabo pauliſper. Ecce verò (quod fauſtum
felixque ſit) Dux Burgundiæ natali die toti
Galliæ feſtivâ mappam mittit. Ergo aperto
ſtadio libere decurramus. Tu, lector, interim
ſede in ſcammate, ſis etiam Ariſtarchus, ſi lub-
et : ego ſane tam fortunatis auſpiciis nihil non
tentabo, nihil non moliar, Agonothetâ Magno
Rege, Delphinoque Sereniſſimo. Quis, inquam,
talorum inventor ? id arrogant atq; attribuunt
alii aliis, inquit nonnulli ; Plato Theuti Æ-
gyptiorum Deo : Palamedi Euthathius atq; Phi-
loſtratus. Lydis Herodotus. Verum enimverò
ipſos auctores adeamus, audiamuſque : neque
plus ſatis Interpretibus fides habeatur. Hero-
dotus (cui me adſtipulari ſtatim profiteor) di-
ſerte affirmat, tempore Artyis filii Manis Regis,
graſſante annonæ penuriâ, Lydos invenſiſſe
omnium quidem ludorum genera, excepto
uno, ad diſcutiendam nempe famem : ita ut
alterâ die toti luſibus occupati, alterâ verò ci-
bum capientes, vitam utcunque ſuſtentârint.
annis duodeviginti. Sic ille ſcribit Lib. i. n. 26.
Ἐξυρεθῆναι δὲ τότε καὶ τῶν κύβων καὶ τῶν
ἀστρογάλων καὶ τῆς σφαίρης καὶ ἄλλων παιγνίων
παίγνιον τὰ εἶδεα πλὴν πιασῶν, τότε
ἡδὲ ὅτε ὄρεσιν ἐκ εἰκνύονται Λυδοί. Tunc
igitur inventa teſſerarum ac talorum & pile, ca-
terorumque ludorum omnium genera, præter-
quam calculorum. Horum enim inventionem ſibi
non vindicant Lydi. Cave autem diligenter, ut
ſic Latine reddas textum hunc, maxime verò
vocem πιασῶν de calculis intelligas, non de Ta-
lis ; ut dormitanti Vallæ contigit, dum elegan-
tem magis quam accuratam interpretationem
elaboravit. Quod & ſenſit Henricus Stephanus,
ejuſque non hic tantum, ſed paſſim errores e-
mendavit. Vallam ſeſellit, & ut alios complures,
quod voces iſtæ κύβων, πιαστοί, κύβεια,
παιστρία, promiſcue uſurpantur. Verum oſcitari
neſas erit Interpreti, quando tam luculenter di-
ſtinguit Herodotus, atque κύβων à Lydis in-
ventos ludosque omnes præter πιασῶν. Por-
ro ne quis hæreat cuiquam ea de re ſcrupulus,
Heſychius quamquam interdum cum vulgo lo-

quens ea vocabula confundit, & pro quav-
alea ſumit ; at ubi opus eſt, & res exigit, la-
tum inter ea diſcrimen his verbis notat
Διαφέρει ὁ παιστρία κύβων, ἐν ᾧ καὶ ἡ
τοῦ κύβων ἀναρίστησι, ἐν ᾧ τῇ παιστρίᾳ
αὐτὸ μόνον τὰς ψῆους μετακινῶσι. Qu-
jam neſcit talos ac teſſeras jacſtari, calculos promi-
veri duntaxat ? Adde Euthath. in Od. i. in-
ſcribentem, Πιασὰ πίνε ἵσαν ὅτε ἔχοντες
καὶ ἐπὶ πίνε γράμμασι τὰς ψῆους ἐτίθεν-
των μίση ἰσχυρὰ ἐκαλεῖτο, καὶ διὰ τὰς πίνε
ταύτας καὶ πίνεια ἰδόντι κληθῆναι, &c.
Et paulo poſt : τὸν δὲ πιασὲς λέγει ψῆ-
εἶναι πίνε, αἵ ἐπὶ πίνε ἐκαστὸν τῶν πίνε
ἰσχυρὰν ἔχον τὰς καθ' ἑαυτὸν. Ergo cer-
tum eſt πιασῶν eſſe calculos, non vero Tale
accurate loquentibus. At, ut dixi, non tan-
ſine diſcrimine voces eæ adhibetæ reperiuntur.
Et hinc, ni fallor, oſtendo Palamedem non in-
venſiſſe talos, ut volunt aliqui ſed calculos. Nam
etſi Euthath. ad Iliad. β. Παλαμίδους ἱππο-
σάμινος κύβων καὶ παιστρίων εἰς παραμύθη-
λιν, promiſcue ut vides, ſcribat : at Philo-
ſtratus in Heroicis πιασῶν εὖρεν ſimpliciter
ait. Similiter cum Plato in Phædro ſub finem
ita ſcribit : ἡμεῖς αὖτε περὶ Ναύκρατι-
ς Αἰγυπτίους γινώσκειν τῶν ἐκ τῶν παλαιῶν τι-
θῶν αὐτῷ δ' ὄνομα Θρόν. τούτῳ δὲ
πιασῶν ἀριθμοῖσι καὶ λογιμῶν, ὁρίων, καὶ
γεωμετρίων, καὶ ᾧ ἀστρονομίαν, ἐπὶ ᾧ πια-
στρίας καὶ κύβων καὶ ᾧ γράμματα. Tum
inquam, contendo, aut de calculis rem eſſe
aut de alea ſine diſcrimine : aut ſaltem
Theur in Ægypto invenſiſſe id quod in Lydi
Lydi, vel ſimile quidquam. Nam & literas &
varias illas artes ac diſciplinas quæ ab eo in-
ventæ ibi dicuntur, ad alios etiam auctores
referri docti nōrunt.

49. Damnoſa Canicula quantum raderet.
Quanto lucri Senio, quantum damni Canis
faceret. Porro qualiter omnino exerceretur lu-
dus ille talorum, haud conſtat. Sunt qui teſſe-
ris tribuant quod talorum eſt, & contra : in hi-
tamen conſentire omnes videntur : luſitatum
olim quatuor Talis, teſſeris vero tribus : teſſe-
ras latera ſex habuiſſe ſeu punctis ſeu figuris
notata ; talos vero quatuor tantum habuiſſe
facies, quarum una exhibebat unitatem, ſive
unum punctum, oppoſita vero, ſenionem, ſive
puncta ſex : alia facies oſtendebat ternam

Raderet ;

Raderet; angustæ collo non fallier orca: 50
 Neu quis callidior buxum torquere flagello.
 Haud tibi inexpertum curvos deprendere mores,
 Quæque docet sapiens braccatis illita Medis
 Porticus; insomnis quibus & detonsa juvenus
 Invigilat, filiquis & grandi pasta polentâ. 55

quibus student juvenes vigiles, rasis capillis, vespentes leguminibus, & pulve crassa.

non decipi faucibus arcta
 orca: neve aliquis peritior
 esset circumagere trochum
 scuticâ. Tibi verò non in-
 cognitum est discernere mo-
 res corruptos; & scis ea
 quæ docet eruditum ambu-
 lacrum Medis braccas ha-
 bentibus insignitum; & ea

A N N O T A T I O N E S.

rium; quarta denique huic opposita quaternaria. Constat præterea minimum jactum in Tali unitatem fuisse, & vocatum, *canem*: at contra, summum, *Venerem*, appellatum fuisse: ac compertum minime est quid esset *Venus*: nonnulli enim hanc cum *Senone* confundunt; quamquam alii, & fortasse verius, *Venerem* esse affirmant cum Tali quatuor diversos omnes exhibent numeros, nempe 1, 3, 4, 6. Rursum pugnant quid vocetur *Senio*. Contendunt enim alii qui numerum esse quaternarium, alii vero senarium. Porro (quod etiam constare videtur) in *Venere Canis* proderat, etsi alias damnosus: sicut & *Senio* alioqui faustus, nonnunquam infelix erat, quod probant ex loco Suetonii in Augusto, cap. 71. *Talis jactatus, ut quisque Canem aut Senionem miserat, in singulos talos singulos denarios conferebat in medium, quos tollebat universos, qui Venerem jecerat.* Sed & corruptum locum hunc non nemo contendit ex vetustissimis Exemplaribus, legendumque, *Ut quisque Canem miserat in singulos talos, singulos denarios conferebat in medium, quos tollebat universos, qui Venerem jecerat aut Senionem.* Unde concluderetur *Senionem* semper dici & fuisse jactum felicem, & ut ait Persius, *dextrum*. Quod etiam de *Cane* addit Persius, *raderet*, aiunt fuisse quoddam alexæ genus, in quo *Canis* quinque puncta de aliis numeris detrahebat. Vide Alexand. ab Alex. Lib. 3. cap. 21. Coel. Rhodig. Lib. 20. cap. 27. Adrian. Turneb. Adversar. Lib. 5. cap. 6. Lib. 27. cap. 3, &c. Item quæ Lib. Fromondius curiose pariter & docte scripsit, Comment. in Senecæ Apocolocyntosin Claudii Cæsariis, n. 134.

50 *Angusta collo non fallier orca.*] Aliud lusionis puerilis genus, quamquam aliqui de eodem Talorum ludo intelligant, eò quod è fritillo Tali mittebantur. Malim tamen interpretari de Nucibus quæ in vas quoddam angusti colli in terra defixum conjiciebantur.

Ovid. de Nuce.

Vas quoque sæpe cavum spatio distante locatur,

In quod missa levi nux cadit una manu.

Nostri temporis pueri in scrobem nuces conjiciunt. Sensus Persii est, studebam ita nuces

inijcere in orcam, ut non aberrarem ab arcto licet ostio Vide Erasmus.

Orca.] Vas in modum turriculæ, quod & pyrgus dicitur.

Horat. Lib. 2. Sat. 7.

Mitteret in pyrgum talos.

51 *Buxum.*] Trochum è buxo. Tertius est puerorum ludus, quem describit Virgil. *Æneid.* 5. & vocat *volubile buxum*.

52 *Haud tibi inexpertum, &c.*] Tu vero imbutus es præceptis moralibus & sapientiæ regulis.

53 *Braccatis.*] Per braccas certe peregrinam vestem potius & barbaram Persius videtur voluisse indicare, quam proprium Persis ac Medis indumentum. Nec est quod ita pugnent interpretes inter se de usu & discrimine togæ & chitonis apud Medos, & *ἀνὰ χιτῶν* (S).

Illita Medis porticus.] Illa Porticus Athenis erat, & *στοὰ* dicebatur: unde & Stoici vocati sunt Philosophi, qui in ea docebant. In parietibus illius depicti erant Persæ & Medi cum Xerxe & Dario Regibus superati à Miltiade, Leonida, Themistocle, in Campis Marathoniiis, item ad Thermopylas, & ad fretum Salaminium. Vide Laërtium. Plin. Lib. 35. cap. 9. Diodor. Lib. 6. cap. 9. Herodot. Plutarch & alios.

Medis.] Populi Asiæ fuerunt mari Caspio affines versus Septentrionem; totius quondam Asiæ Imperio potiti. Nunc ea regio Persiæ pars est.

54 *Detonsa juvenus.*] Quippe Stoici comam non alebant. Quod expresse notat Juvenal. Sat. 2. ubi habet.

Rarus sermo illis, & magna libido tacendi,

Atque supercilio brevior coma.

Quare hallucinantur qui legunt vel *intonsa*, vel *indetonsa*, & notari volunt incuriam & negligentiam habitus externi in studiosis, crines propere non tondentibus: neque nocet quod legemur mox Sat. 4. de barbato magistro. Nam de Socrate ibi sermo est, hic de Stoicis; alios autem aliis ritus & mores fuisse constat.

55 *Siliquis & grandi pasta polenta.*] Victui modico & philosophico seu facile parabili assueti. *Siliqua* proprie est operculum seu folliculus leguminis. Quod addit Persius, *grandi*

Et litera quæ dividit ramos
 Samios, ostendit tibi viam
 arduam dextro calle. Et
 amnum dormis? Et caput
 solutum juncturis laxatis ef-
 citando exhalat hesternam
 crapulam, genis undequa-
 que dissolutis? Est ne quid-
 dam ad quod properas, &
 in quod tendis arcum? U-
 trum temere sectaris corvos,
 & per lapides, & per cæ-
 num, non curans quod gressus
 incidat, & in diem victi-
 tas? Cernas quosdam pe-
 tentes helleborum frutilliter,
 quando pellis jam xvale af-
 fecta intumescet. Ite obvi-
 am agritudini imminenti.
 Et quid necesse est polliceri
 Cratero ingentes auri acer-
 vos? O infortunati, discite, & intelligite rerum origines,

Et tibi quæ Samios diduxit litera ramos,
 Surgentem dextro monstravit limite callem.
 Stertis adhuc? laxumque caput compage so-
 lutâ
 Oscitat hesternum, diffutis undique malis?
 Est aliquid quod tendis, & in quod dirigis ar-
 cum?
 An passim sequeris corvos, testave, lutove,
 Securus quod pes ferat, atque ex tempore vivis?
 Helleborum frustra, cum jam cutis ægra tu-
 mebit,
 Poscentes videas. Venienti occurrere morbo.
 Et quid opus Cratero magnos promittere mon-
 tes?
 Discite, ô miseri, & causas cognoscite rerum,

A N N O T A T I O N E S.

polentâ, virum notat robustum, fortique sto-
 macho valentem, qui multum panis devoret
 solummodo, nullas autem carnes: quibus e-
 tiam vesci nefas esse credebant Pythagorici.

Polentâ.] Peculiarem Græcis fuisse cibum di-
 cunt nonnulli: Alii negant, & poni aiunt pro
 quolibet pane secundario, & pro pulve etiam.
 De polenta fusè Plinius Lib. 18. cap. 7. Item
 Lib. 22. cap. 25.

56 Et tibi quæ Samios.] Pythagoræ etiam
 documenta delibasti.

Samios.] Quia inventor illius rei Pythago-
 ras oriundus erat è Samo, Insula maris Ægei,
 ex adverso urbis Ephesi.

Litera.] Nempe Y, per cujus dextrum cor-
 nu angustum virtutis arduum iter, per fini-
 strum latius, vitiorum facilem vitam Pythago-
 ras designabat. Vide Laërtium.

Martial. Epigram. de litera Y

Littera Pythagora discrimine secta bicorni

Humana vita speciem præferre videtur, &c.
 Hujus Literæ formam dicitur Palamedes è gru-
 um volatu finxisse. Philostrat. Lib. 4.

58 Stertis adhuc.] Tu scilicet tam benè e-
 ducatus, ita molliter & segniter vivis, ut e-
 tiam nunc dormias?

90 Est aliquid quo tendis?] An aliquem ha-
 bes tibi propositum finem? Quod Philosophiæ
 præcipuum est præceptum, finem nempe nosse,
 & ad eum omnia dirigere: unde hunc vitiorum
 sporum fontem aperit magister discipulo, quod
 finem sibi nullum proponat.

91 An passim sequeris corvos.] An temere
 agis, & vagabundus erras more puerorum?

Testave, lutove.] Vel sequeris discurrendo

per testas & lutum, & invia aspera que loca quæ-
 libet: vel petis testa & luto & similibus, cum
 potius essent sagittis petendi, ut inanis non
 esset labor.

62 Atque ex tempore vivis.] Sine ulla cura &
 sollicitudine futuri, quod proprium est stupido-
 rum, aut etiam brutorum.

Helleborum frustra, &c.] Pharmaca no-
 xios humores purgantia. Lege Plin. cap. 5.
 Lib. 25. Gell. cap. 15. Lib. 17.

Cutis ægra tumebit.] Per hydropisim.

64 Venienti occurrere morbo.] O juvenes, ci-
 tò incumbite studio sapientiæ & virtutis, quæ
 animi sanitas est, maturè obstitite vitiis, quæ
 animi sunt morbi. Nam sicut frustra ad re-
 media & ad medicum curritur, cum jam mor-
 bus invaluit: ita planè, si pravos habitus
 nasci in vobis, crescere, & confirmari sinitis;
 incassum postea ad virtutem redire nitimini,
 frustra præceptores & magistros morum solli-
 citabitis, ut ab ingruenti vitiorum peste vos
 liberent.

65 Quid opus.] Cum præcaveri queat mor-
 bus, cur eum expectatis, ut tum opem medico-
 rum imploretis serò, & summâ pecuniæ ingenti
 exoretis, quando agritudinem aut depellere
 omnino non liceat, aut non nisi magnis sum-
 ptibus.

Cratero.] Is fuit insignis Medicus tempore
 Augusti.

Horat. Lib. 2. Sat. 3.

Craterum dixisse putato.

66 Discite, ô miseri.] Ita legunt Casaubo-
 nus & alii doctissimi. Miseri ait, quia secun-
 dum Stoicos solus sapiens est beatus, reliqui

Quid sumus, & quidnam victuri gignimur :
ordo

Quis datus ; aut metæ quàm mollis flexus, &
unda :

Quis modus argento : quid fas optare : quid
asper

Utile nummus habet : patriæ, charisque pro-
pinquis

Quantum elargiri deceat : quem te Deus esse
iussit, & humanâ quâ parte locatus es in re.

Disce, nec inideas, quod multa fidelia putet

quidnam sumus, & ad quam vitam nascimur : quæ ratio vivendi præscripta ; vel quàm facilis deflexio termini, & aqua : quis finis pecuniæ acquirendæ : quid licet expetere : quidnam rudis nummus continet fructuosum : quantum tribuere conveniat patriæ, & dilectis consanguineis : qualem te Deus esse voluit ; & quo gradu positus es in societate hominum. Edisce hæc, nec invidus sis : quia multiplex vas fatet

A N N O T A T I O N E S.

omnes miseri sunt. D. Aug. de Civ. Dei Lib. 2. cap. 6. affert integrum hunc locum, qui certè continent velut Enchiridion Philosophiæ Moraliæ. Alii legunt, *disciteque, ô miseri*, &c.

Causas cognoscite rerum.] Virgilius Georgic. 2. *Felix qui potuit rerum cognoscere causas* : Scilicet causas physicas quidem, sed imprimis finalem, hoc est, Philosophiam Naturalem & Moralem.

67 *Quid sumus.*] Primum & præcipuum Ethicæ præceptum est, *γινώσκειν σεαυτὸν*. Juvenal. Satir. 11. v. 27. Considera igitur quæ sit hominis natura, quàm fragilis & caduca secundum corpus, ac quàm nobilis, si animum spectes. Homo divinæ naturæ particula, ex Epicteto, Deum intra se circumfert, &c. Non debet igitur sui oblitus aut arrogantia extolli, aut in fordidas cupiditates defluere.

Quidnam victuri gignimur.] Id est, ad quid nascimur, ad quid vivere debemus ? Numquid ad voluptates, honores, divitias, quibus meliores sumus ? imò, inquit Aristoteles, & intelligendum, & agendum.

Ordo quis datus.] Quæ lex imposita, quod fatum : Est enim tenenda vivendi ratio cœlitus præscripta ; nemo lædendus, jus suum cuique tribuendum, &c. Item animi bona bonis aliis corporis, ac fortunæ ; utili & jucundo honestum anteponi debent.

68 *Aut metæ quàm mollis flexus.*] Similitudo à Circensi cursu, in quo evitanda metæ, currum circa eam flexendo magnâ arte & molli dexteritate : atque Persius tam difficile esse vitam hanc moderari citra cujusquam offensionem.

Et unda.] Alia similitudo à Naumachia, in qua ad metam navis celeriter & scite convertenda erat.

Virgil. Æneid. 5.

Hic viridem Æneas frondenti ex ilice metam Constituit signum nautis, pater : unde reverti Scirent, & longos ubi circumflectere cursus.

At alii cum veteri Interprete legunt, *unde*

& aliter omnino locum explicant. Primò quidem per mollem flexum intelligunt vitæ brevitatem ; atque, ut ait Seneca Epist. 99. celeritatem rapidissimi temporis, & brevitatem hujus spatii per quod citatissimi decurrimus. Per metam verò, intelligunt mortem. Deinde quod ait, *unda* : interpretantur causas moris, quæ sæpè facillime contingit. Alii rursus aliter sentiunt de hoc loco, quem satis obscurum ipse Casaubonus fateretur. Cavendum, inquit, *unde*, id est, quo loco & tempore cursus ad sapientiam instituat incipiaturque, ut & commodè teneri possit, nec ad metam, id est, ad finem impingatur. Nihil moror eos qui putant alludi ad certum genus certaminis Græcorum, in quò à carceribus ad metam, & ab hac rursus ad carceres subito recurrendum erat.

69 *Quis modus argento.*] Ut avaritiæ frenum injiciatur.

Quid fas optare.] Sat. 2. fuse disputatum est de votorum rectitudine.

Quid asper utile, &c.] Quomodo prudenter exercenda liberalitas. Nummum porro vocat asperum, seu quia signis impressis talis est, seu quia recenter signatus & nondum usu detritus.

70 *Patria, charisque propinquis, &c.*] Singulis enim singula perfolvenda sunt officia ex moderatione rationis.

71 *Quem te Deus esse, &c.*] Quâ conditione natus, & quâ sorte, ut eâ sis contentus, ejusque omnia munera impleas.

72 *Qua parte locatus.*] Theatrum scilicet est orbis, in quo suam quisque personam agit. Stoici hominem à Deo in hac velut militem in statione positum dicebant, à qua discedere injussu Imperatoris nefas erat : quapropter apposite ait, *locatus*.

73 *Disce.*] Nempe hæc sapientiæ documenta edisce, & tene diligenter, quibus felicitatem nanciscaris : avaritiam vero aliaque vitia contemne.

Quod multa fidelia putet.] Id est, quod munera dentur Patronis, Jurisconsultis Ro-

In

in quorundam penuario abundanti, propugnatis Umbris divitibus: & quod piper & petasones, munera Marfi clientis sint illic; & quia prior mana non adhuc consumpta sit in vase. Illic quidam de stirpe hirsuta Centurionum respondebit: sufficit mihi mea sapientia; nec ego laboro esse idem quod fuerunt Arcefilas, & Solones, calamitosi cervice incurva, & habentes oculos humi defixos, quando apud se intrudentes versant susurros & taciturnitatem rabidam, & expendunt voces labiis protensis,

In locuplete penu, defensis pinguibus Umbris
Et piper & pernae, Marfi monumenta clientis;

Manaque quodd primâ nondum defecerit orca.
Hic aliquis de gente hircosa Centurionum
Dicat: quod sapio satis est mihi; non ego cur
Esse quod Arcefilas, ærumnosque Solones,
Obstipo capite; & figentes lumine terram,
Murmura cum secum & rabiosa silentia rodunt,

Atque exporrecto trutinantur verba labello,

ANNOTATIONES.

manis, & caularum actoribus, ut præ copia putrescant. *Fidelia*, proprie vas vinarium: unde cum Casaubono de lagenis vini dono missis interpretatur.

74 *Defensis pinguibus Umbris.*] Quæ præmia sunt & merces actæ feliciter causæ. *Pinguibus*, quia solum erat fertile quod colebant, & ipsi opulenti erant. Umbri vetustissimi Italiæ populi. Plin. Lib. 3. cap. 14. hodie Ducatu Spoletano continentur.

75 *Marfi monumenta clientis.*] Id est, munera ad Patronum missa à cliente ad excitandam identidem sui memoriam. Porro *Marfi* Apulæ populi fuerunt. Plin. Lib. 3. cap. 11. & alibi. In eorum regione & silvis apri erant complures; hinc pernas ab eis dono mitti Patronis suis, ait Persius.

76 *Mana.*] Vox Græca, quâ significatur marinus piscis exiguus, qui Latine dicitur *halieus*. Ponitur, hic pro quolibet pisce.

Quod primâ nondum defecerit.] Quod nova munera succedant, antequam priora defecerint.

Orca.] Vas angusto collo, in quo reponi mustum solebat. Sumitur & pro quolibet alio vase, eo maxime, in quo salsamenta & pisces saliti servabantur. Græcis *ὄρχη*. Quapropter & Latine scriptum olim, *orcha*, nonnulli affirmant.

77 *Hic aliquis, &c.*] Prolepsis, quâ Persius exprimit egregiè pravam opinionem, & frequentes sermones Romanorum quorundam studia sapientiæ aspernantium, quos deinde refutat.

Hircosa.] Legunt alii *hirsuta*, pro hirta, vel hirsuta, ut sic designentur robusti viri toto corpore hirsuti & pilosi. At nihilominus indicantur per vocem *hircosa*: quippe qui multum laborant, & raro vestes deponunt, ii velut hircus olent præsertim sub alis, item barbati sunt: quæ omnia militiam proferentibus sæpe contingunt, ut graviores Interpretes legunt & explicant.

78 *Quod sapio satis est, &c.*] Amo Romanorum vivendi morem, huncque peregrinæ sapientiæ præfero.

Non ego curo esse.] Nolim ego tantum sapere & me fatigare in investiganda sapientia, ut Græci: nolim Academiam instaurare, ut Arcefilas; nec civitatem legibus munire & constituere, ut Solon.

79 *Arcefilas.*] Crantoris discipulus fuisse, & Academiam celebrasse dicitur, & contra Zenonem, de omnibus dubitandum affirmasse. Hinc nonnulli Arcefilam hic præ aliis nominari, & tacite vellicari aiunt à Persio, qui Stoicæ erat sectæ addictus. Tull. in Quæst. Acad. *Philosophia eversor*, Lactantio, Lib. 4. cap. 5. *Ignorantia magister Arcefilas* vocatur; sanè quod nihil omnino sciri affirmabat.

Ærumnosque Solones.] Sapientes vocant ærumnos, quia non nisi per multos labores acquiritur sapientia. Porro Solon unus erat septem Græciæ sapientibus, & Atheniensium legislator, de quo fusè Plutarchus, Laertius, & alii.

80 *Obstipo capite, & figentes lumine terram.*] Hæc signa sunt hominis cogitabundi, & profundâ quâdam meditatione defixi.

Figentes lumine terram.] Hypallage, pro, defigentes terræ lumina. Quod facere à Pædagogis jubebantur, ut modestiæ simul & meditationi assuescerent studiosi juvenes.

81 *Rabiosa silentia rodunt.*] Fortasse quia rabidi canes non latrant: vel potius quia, ut habet Quintilianus, Lib. 10. cap. 3. illi qui attentè quidquam cogitant, sæpe etiam secum obmurmurando cogitationem agitant. Unde si quis de plebe eos tum contempletur, furiosos veluti existimet.

82 *Atque exporrecto trutinantur, &c.*] Fit scilicet murmur motitatione labiorum, ut videntur verba singula pensitari.

*Ægroti veteris meditantēs fomnīa : gigni
De nihilo nihil, in nihilum nil posse reverti.*

*Hoc est quod palles ? Cur quis non prandeat,
hoc est ?* 85

*His populus ridet : multumque torosa juvenus
Ingeminat tremulos naso crispante cachinnos.
Inspice, nescio quid trepidat mihi pectus, &
ægris*

*Faucibus exsuperat gravis halitus : inspice fodes :
Qui dicit medico, jussus requiescere, postquam 90*

male affecto exit abundanter : is monitus cessare à labore, postquam

*revelventes insomnia ægri
antiqui : v. g. nihil generari
ex nihilo : nihil posse redire
in nihilum. An illud est quo
pallorem contrahis ? An illud
est, propter quod aliquis non
prandeat ? Ad hac plebs in
cachinnos solvitur, & juvenes
minis delicati multiplicanti
visus tremantes naribus ruga-
tis. Qui ait Medico, in-
tuere, considera, quæso : ne-
scio cur palpitat mihi cor, &
spiratio graveolens è gutturo*

A N N O T A T I O N E S.

83 *Ægroti veteris meditantēs fomnīa.*] Sic per contemptum vocat placita Philosophica. Laetantius ex vetere Poëta sic habet : *Quid ægrotus unquam somniavit, quod Philosophorum aliqvis non dixerit ?*

Gigni de nihilo nihil, &c.] Christianâ fide constat Deum Opt. Max. de nihilo omnia creasse, at communis opinio fuit veterum Philosophorum ex nihilo nihil fieri, & non posse id quod est in nihilum abire.

Lucretius Lib. 1.

Nil igitur fieri de nihilo posse putandum est, Semine quando opus est rebus, &c.

85 *Hoc est quod palles ?*] Scilicet pallorem contrahis, & te discrucias propter ejusmodi nugas & deliria ? Te, inquam, inediâ conficis, ut Democriti, Epicuri, Diogenis, de principiis rerum vanas disceptationes & controversias integres ? O te infanum ! Inquit ille Centurio hircosus.

Cur quis non prandeat.] Adeoque semel in die cibum capiat. Tull. Quæst. Tuscul. 5. *Mente recte uti non possumus multo cibo & potione completi.* Hinc studiosi illi veteres sobrietate acuebant ingenium, ut ad meditationes Philosophicas aptiores essent.

Horat. Lib. 2. Serm. Sat. 3.

Postquam est impransus correptus voce magistri. Vide Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 21. Cœl. Rhodig. Lib. 27. cap. 24.

86 *His populus ridet.*] Alii legunt, *hos*, id est, Philosophos. Alii, *hoc* : Alii, & melius, legunt ex antiquo Codice, & retinent *his*. Sensus est : his conviciis in Philosophos jactatis ab hircoso Centurione assentitur & arridet populus, suos etiam cachinnos adjungit ; gaudetque juvenus militiæ dedita, & scientiarum aspernatrice, sapientes ita ludibrio haberi, unde & ingeminat subannationem.

Torosa.] Torus idem est quod caro musculosa, hinc torosus significat robustum & corpulentum.

88 *Inspice, nescio quid, &c.*] Jam Persius riso-

res illos insipientes confutat. Est enim responsio Philosophi ad Centurionem, ex similitudine, cujus protasim ponit quidem Persius, apodosim minime : hanc tu, lector, supple, aut sic habe : ægrotus præcepta Medicorum non observans brevi perit : sic etiam quisquis Philosophos, animi Medicos audire non vult, corruptis ac perditis moribus seipsum perdit.

Inspice.] Verba sunt ægroti ad Medicum.

Nescio quid trepidat, &c.] Æger ille velut levioris ægritudinem narrat, quæ tamen sunt gravioris morbi symptomata : nempe cordis palpitationem, ægram respirationem, & halitum graveolentem.

Ægris faucibus.] Non aliter ægræ fauces, quam ob respirandi difficultatem, quicquid nonnulli sentiant.

89 *Exsuperat.*] Apud veteres Codices legitur *exuberat*, sed vetat metri ratio ; siquidem in *uber*, longa est prima syllaba. Quidam legunt *exsudat* ; Marthius vult, *expirat*. Alii *exsuperat*, id est, abundanter exit. Hanc lectionem tuetur Casaubonus, eo quod è ventriculo ructus sursum ascendunt.

Gravis halitus.] Teter est & male olens eorum halitus, qui stomachi cruditate laborant.

90 *Qui dicit Medico.*] Ægrotus qui Medicum accersiverat, eique dixerat, inspice, inspice, inquam, cur male habeo ; accipit mandatum requiescendi, & à cibo temperandi.

Jussus requiescere.] Nam ut habet Cornelius Celsus Lib. 3. cap. 2. inter initia morbi ; omnium optima quies & abstinencia.

Postquam tertia compositas, &c.] Jussus fuerat ille æger in tertium diem temperare sibi, metu tertianæ febris : at ubi primum dies tertius illuxit, & pulsus vidit æquabilem esse & moderatum, tum sine ullo metu quartanæ imminetis, intemperantiam priorem repetit, & in gravius periculum vitæ relabitur.

aspexit venas pacatiores ire per tres noctes, jam balneum ingressuro sibi petit vina mitia e Surrento de viri potentis adibus, vasculo mediocriter capaci. Age, vir optime, tu pallidus es. Nihil est, inquit. Attamen considera illud quodcumque, illud est: en cuius subcrocea sensim tibi intumescit. Tum ille: sed tu pejus pallesces: ne mihi sis curator: jamdudum illum terra mandavi: verò superstes es: persequere, silebo.

Ille igitur cibus ingurgitatus: & pallente alvo balneum subit,

Tertia compositas vidit nox currere venas,
De majore domo, modicè sitiente lagenâ,
Lenia loturo sibi Surrentina rogavit.

Heus, bone, tu palles. Nihil est. Videas tamen istud,

Quicquid id est: surgit tacitè tibi lutea pellis.

At tu deterius palles: ne sis mihi tutor:

Jampridem hunc sepeli: tu restas: perge, tacebo.

Turgidus hic epulis, atque albo ventre lavatur:

ANNOTATIONES.

91 *Compositas vidit nox currere venas.*] Metonymia, id est, cum jam tertiâ nocte vidit venas & arterias pulsare æquabiliter, moderatè & convenienter, tum vina statim, cibos, balnea cogitat intemptivè, ut prius.

Vidit nox.] Noctu plerumque morbi ingravescunt, suæque exerunt indicia.

92 *De majore domo.*] Petit ab aliquo potentiori amico.

Modicè sitiente lagenâ.] Vase parvo nam exquisitum erat, & parcè dabatur vinum ejusmodi.

93 *Lenia sibi Surrentina.*] Vina vetera & matura, convalescentibus optima, quippe quæ post annum vigesimum quintum biberentur. Casaubonus ex Plinio Græcisque Medicis.

Surrentina.] Surrentini colles salubris vini feraces propè Surrentum Campaniæ urbem maritimam. Vide Plin. Lib. 14. cap. 6. & Lib. 23. cap. 1. *Surrentina*, inquit, *vina caput nullo modo tentant; & stomachi & intestinorum rheumatismos cohibent.*

Loturo sibi.] Duo sunt ægroti illius peccata contra valetudinis rationem: primum quòd balneis uratur: alterum, quòd vinum bibat, quasi sanus. Erat mos Antiquis, vesperi exercere se, inde lavare, postea cœnare. Ille intemptivè, intemperanter, præpostere omnia. Sueron. in Augusto. cap. 18. *Tantam*, inquit, *infirmiorem magnâ curâ tuebatur, imprimis lavandi raritate.*

94 *Heus, bone, tu palles.*] Inquit Medicus revisens hominem ægrum.

Palles.] Pallor morbi index.

Nihil est.] Respondet æger, nihil mali se habere, adeoque Medici reprehensionem spernit, & injectum sibi timorem elevar. Qui in gravi morbo dolorem non sentit, in illo spes sanitatis aut exigua aut nulla. Hippocrates.

Videas tamen, &c.] Instat peritus Medicus,

scilicet nihil times, cum jam hydropicis indicia habeas omnia: & corpus intumescit, & pellis flavescit.

95 *Surgit lutea pellis.*] Quod aquam intercutem designat. Galenus, *Ægineta*, Lib. 3. *Celsus*, Lib. 3. & alii.

96 *At tu deterius palles.*] Probra jam evomit in Medicum æger stomachatus. I, curate ipsum, inquit, pejùs ægrotantem. Ego sanior te sum, & voluptatibus abstinere nolo. *Pallere* autem Medicus videtur ægro, vel quia veteranoso, vel ut arguato morbo laboranti. Apud Nonium Marcellum, *Varro Eumenidibus*: *ut arguatis & lutea quæ non sunt, & quæ sunt, lutea videntur: sic insani sani & furiosi videntur esse insani.*

Ne sis mihi tutor.] Pupillus non sum, juris mei sum, disciplinâ tuâ non egeo. Apage severum & molestum monitorem.

97 *Jampridem hunc sepeli.*] Tutorem olim habui similem tui, durum castigatorem, sed hunc jampridem mortuum gaudeo. Hæc verba quidam attribunt Medico, quasi dicat, alius ægrotus eo morbo, quo tu laboras, jam periit, vide ne idem tibi contingat. Sed prior sententia præferenda.

Tu restas.] Vivis adhuc, & vivis, ut mihi gravia præcipias, & velut alter tutor mihi leges imponas. Atqui te, tuæque præcepta flocci facio.

Perge, tacebo.] Nihil amplius præcipio, inquit Medicus, abscedo, bibe, lava, genio indulge. Certe brevi senties, quanti sit me non audivisse, & venienti noluisse morbo occurrere.

98 *Turgidus hic epulis.*] Itaque contempto planè Medici consilio, ille cibus se ingurgitat, & satur balnea intrat: sed mox suæ dat penas intemperantiæ.

Gutturē sulfureas lente exhalante Mephites.
Sed tremor inter vina subit, calidumque tri-
ental

100

Excudit ē manibus : dentes crepuere resecti :
Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.
Hinc tuba, candelæ : tandemque beatulus
alto

faucibus paulatim emittenti-
bus graveolentiam sulphure-
am. At inter pocula trepi-
datio eum invadit, & extor-
quet ē manibus fervidum ca-
licem capacissimum : dentes
nudati sonuere : tum laeta
obsonia excidunt e labiis solu-
tis. Inde buccina, fauces : &
ille felix denique collocatus

A N N O T A T I O N E S.

Juvenal. Sat. 1.

*Pana tamen præsens, cum tu deponis amictus
Turgidus, & crudum pavonem in balnea portas,
Hinc subito mortes, atque intestata senectus.*

Albo ventre.] Corpore pallido, seu ob hy-
dropisum, seu ob intemperantiam & voluptates.
Seneca de brevitate vitæ, *quam multi continuis
voluptatibus pallent !*

Horat. Lib. 2. Sat. 2.

Pinguem vitis albumque.

Lavatur.] Quod ægro periculosum, hydro-
pico vero noxium. Cornel. Cels. Lib. 3. cap.
21. Plin. Lib. 1. Epist. 8. At is qui etiam sa-
tur lavat, quanto majus periculum subit ! Ar-
temidorus Lib. 1. cap. 56. *Οἱ μὲν ὡς πρὸς ἰ-
γνῆν ἰσχύουσιν καὶ μὴ λυσοῦντο, οἱ δὲ ἐμὲν ὡς πρὸς ἰ-
γνῆν ἰσχύουσιν καὶ μὴ λυσοῦντο.*
Non desunt qui arbitrentur, ægrum illum la-
vare, accelerandæ coctionis causa, ut ad repotia
redeat.

99 *Gutturē sulfureas lente exhalante Mephites.*] Seneca Epist. 95. *Quam fædi atque pestilentes
rustus sunt exhalantibus crapulam veterem ! Scias
putrescere sumpta, non concoqui.*

Lente.] Ægre, longis & lentis respirationi-
bus.

Sulfureas Mephites.] Mephitis Servio in
septimum Æneidos, est Dea fœtoris. Proprie
est putor sulfureus ē locis sulfuratis, vel ex
aquis corruptis ascendens. Hic ponitur pro
halitu ægri graveolente & quasi sulfureo, pro-
veniente ē cacochymia & stomachi crudi-
tate.

100 *Sed tremor, &c.*] Aut ex febris hor-
rore, aut ex irritatione morbi, tremor : seu
quod nimio cibo læduntur nervi. Senec. Nat-
ural. Lib. 5. *Qua desiderantibus alimenta erant,
œra sunt plenis. Inde pallor, & nervorum vino
madentium tremor, & miserabilior ex crudi-
tate, quam ex fame macies. Inde incerti la-
bantium pedes, & semper quasi in ebrietate titu-
batio.*

Inter vina.] Scilicet in ipsis balneis calices
exhauriebant veterum aliqui. Senec. Epist.
122.

Triental.] Poculum est trientis capax. Alii
legunt, *Trientem.* Estque triens vini mensura

continens tertiam sextarii partem, sive tres he-
minas. Ita veteres Glossæ.

Calidum triental.] Potione callidâ plenum.
Nam in balneis Thermopolium erat. Vitruv.
Lib. 5. cap. 10. Plaut. Rudent. Act. 2. Scen.
6. *Ædepol Neptune, es balneator frigidus !* —
— *Ne thermopolium quidem ullum ille in-
struit, ita falsam præbet potionem & frigidam.*
Porro calidam mixtam vino in deliciis etiam
fuisse olim, multis probat Justus Lipsius, Elector.
Lib. 1. cap. 4.

101 *Dentes crepuere.*] In febris rigore crepant
& strident allisi dentes.

Resecti.] Retractis sanie labiis. Hic unus
Casaubonus contra omnes explicat, exesis gin-
givis. Sed profecto videtur ductus dumtaxat
animo pugnandi, & more suo impugnandi
Marcillum Interpretem alias eruditum.

102 *Uncta cadunt laxis labris.*] Quod *laxa*
dicit Persius *labra*, & quod *dentes resectos* mox
aiebat. Casaubonus explodit, ut jam dixi.
Unum enim ex alio videtur intelligendum.
Hippocrat. in Prognost. ait signum esse in æ-
gris mortiferum, quando labra soluta habent
& pendentia.

Uncta pulmentaria.] Speciem pultis exhibent
nimirum esculenta varia minutatim concisa &
per vomitum rejecta.

103 *Hinc tuba, candelæ, &c.*] Ut ante mo-
rientem pinxit, ita funus mortui jam descri-
bit, quanquam ὄψεσιν πρὸς τὸν θάνατον. Ritus olim
observari solitos, cum quis moriebatur, sal-
tem strictim hic attexere operæ pretium est.
1. Simul atque animam quis efflaverat, con-
clamabatur, id est, tota familia tollebat eju-
latum & fletum. 2. Cadaver ē cubili in quo
jacuerat, extractum humi deponabatur. 3. Ca-
lida ablutum ungebatur. 4. Lecto ferali com-
ponebatur ornatum & paratum. 5. Colloca-
batur in vestibulo domus adhibito custode,
& per aliquot dies complorabatur ; nãmiam
dicentibus amicis & propinquis. 6. Denique
ad tumulum efferebatur, & in sepulcro conde-
batur.

Tuba.] Jul. Pollux Lib. 8. cap. 1. ait
tubarum sonitu convocari amicos defuncti,

thoro eminenti, & perfusus amomo copioso profert pedes frigidos versus januam. Sed Romani hesterni diei illum gestaverunt capite aperto. O infelix, atrecta venas, & appone manum ad thoracem: illic nihil caloris est. Tange extremas etiam plantas & manus. Non sunt frigida. Quando casu apparuerit argentum; scilicet

Compositus lecto, crassoque lutatus amomo
In portam rigidos calces extendit. At il-
lum

Hesterni capite induto subiere Quirites.

Tange, miser, venas, & pone in pectore dex-
tram:

Nil calet hinc. Summosq; pedes attinge, manusq;
Non frigent. Visa est si forte pecunia; sive

ANNOTATIONES.

ut videant nullam eum vi externam, sed morte sua obisse. Servius in Lib. 5. Æneid. v. 138. & alii, tubam adhiberi in funeribus Nobilium & adolescentum: tibiam vero in funeribus puerorum & plebeiolorum, affirmat, citatque Persium Servius. Certe legimus in Evangelio Christum Dominum, cum Principis filiam suscitaret, Tibicines exclusisse. Matth. cap. 9.

Candela.] Funalia, cerei, lumina, quæ ut etiamnum, sic & olim adhibebantur tum collocatis ad limen, tum elatis ad sepulcrum, imo, & in ipsis conditoriis, seu quod olim noctu sepeliebant mortuos primum: unde mos fluxerit postea, etiam interdiu sepeliendo, lucem accendendi: seu quod honoris causa id fieret: lux enim virtutis & gloriæ signum est & symbolum.

Beatulus.] Alii beatum dici affirmant, quod mortuos antiqui beatos dicerent; alii, quia pretiosis vestibus, corollis aliisque ornamentis mortui integebantur, atque ira compositi in atrio exponebantur, & ad fores domus. At quod hic Persius diminutivo utitur, ironice loqui se ostendit.

Alto compositus lecto.] Nimirum in sublimi ac splendido lecto & habitu ad limen collocatus.

Alto lecto.] Altus erat lectus, seu tomentis & pulvinis exaggeratus; Martial. Lib. 8. Epigram. 44.

Fartus papyro, tum tibi thorax crescit.
Seu quia nixus erat eburneo fulcro.

Testis Propert. Lib. 2.

*Nec mihi tum fulcro sternatur lectus eburno,
Nec sit in Attalico mors mea nixa thoro.*

104 *Lutatus.*] Pinguibus unguentis ut luto perlitus.

Amomo.] Amomum frutex exiguus, exquisitis serviens unguentis, Dioscorid. Lib. 1. cap. 14. Plin. Lib. 12. cap. 13.

105 *In portam.*] Quia portam Persius dicit, arguunt aliqui extra urbem efferri mortuos; & incassum multa hic congerunt, sed intelligendus locus de janua domus ad quam mortuus ille collocatus. Ita Casaub. & alii doctissimi.

In portam rigidos calces extendit.] Versis nempe in januam pedibus. Mos erat exponi

defunctos & efferri pariter præcedentibus pedibus. Plin. Lib. 7. cap. 8. *Ritu natura capite hominem gigni mos est, pedibus efferri.*

106 *Hesterni Quirites.*] Servi nuper ab eo libertate donari, & paulo ante ac recentem facti cives Romani.

Subiere.] Aut præcessere funus, aut portare. Mos erat ut liberti prodirent pileati ante corpus manumissoris. Ita vetus Glossa. At observare licet cum Casaubono, cum plures erant liberi, alios feretrum gestare; alios ad latus procedere & ambire solitos. Certe vox, *subire*, significat hoc magis quam illud; imo sequi potius quam præcedere, significaret, quod esset contra institutum.

Capite induto.] Quod signum est libertatis. Cum nempe servi manumittebantur, in templo Feroniæ libertorum Deæ, raso capite pileum accipiebant.

Plaut. in Amphitr.

Faciât Jupiter, ut ego hic hodie, raso capite, calvus capiam pileum.

Vide infra Sat. 5.

107 *Tange, miser, venas.*] Jam Centurio hircosus adversus Philosophum insurgit, & dicit, Quid mihi ægrum & ægritudinem narras qui bene valeo, nec morbum aut morbi indicia ulla habeo?

Tange venas, & pone in pectore dextram.] Explora pulsus, & cordis motionem.

108 *Nil calet hic.*] Immodicus ibi calor nullus est, adeoque febri me non laborare fatendum est tibi.

Summosque pedes attinge, manusque.] Vide etiam naturali ac genuino calore probe instructas esse corporis extremitates, proindeque me per omnia bene validum.

109 *Visa est, &c.*] Reponit Philosophus, Scio te valentem ac robustum corpore; neque id inficior. At numquid animo perinde vales? Exploremus. Si vis fateri verum, comperies & frigore & calore nimio te laborare.

Visa est, si forte pecunia.] Objectum movere potentiam, ut aiunt Philosophi. Periculum igitur faciamus, an non avaritiâ, libidine, mollitiæ, timore, iracundiâ labores.

Candida

Candida vicini subrisit molle puella,
 Cor tibi ritè salit? positum est argente catino
 Durum olus, & populi cribro decussâ farina:
 Tentemus fauces: tenero latet ulcus in ore
 Putre, quod haud deceat plebeiâ radere betâ.
 Alges, cum excussit membris timor albus ari-
 stas.

Nunc face suppositâ ferverescit sanguis, & irâ
 Scintillant oculi. Dicisque facisque quod ipse
 Non fani esse hominis, non fanus juret Orestes.

Præ iracundiâ scintillas emittunt. Denique & loqueris, & agis quod ipse Orestes, etsi non com-
 per mentis, jurejurando affirmaret, non decere virum mentis compotem.

110 pulchra vicini filia leniter
 arrisit, an præcordia bene
 tibi exultant? Si fortè ap-
 ponitur herba male colla in
 lance frigenti, & farina
 plebeio cribro purgata: ex-
 ploremus gustur: in ore deli-
 cato vulnus sætidum delitescit,
 quod non conveniat fri-
 care betâ vulgari. Friges,
 quando pavor pallidus erex-
 it spicarum velut aculeos in
 artubus tuis. Modò sanguis
 ebullit igne adhibito, & ocu-

A N N O T A T I O N E S.

110 Subrisit molle.] Arrisit, respexit amato-
 riè, blande, lasciviusculè.

Propertius:

Risit, & arguto quiddam promisit oculo.

111 Cor tibi ritè salit?] Duplex cordis motus
 alter *compotus* & alter *compotus*: pri-
 or valetudinis dat indicium, posterior affectus &
 voluntatis. Hinc periti Medici non morbos so-
 lum corporis, sed & perturbationes animi è cor-
 dis motu divinant, Casaubon. Nota omnibus
 historia de Antiocho Seleuci filio, quem Strato-
 nices amore languidum intellexit, attrectando
 brachium, Erasistratus Medicus. Valer. Maxim.
 Lib. 5. cap. 7. & alii. Sensus est: cum pecu-
 nie lucrandæ, aut explendæ libidinis offertur
 occasio, statim inhiat & inardescit, sed an ritè,
 & ex ratione? Adeoque jam avarus es, & li-
 bidinosus, qui cupiditates frenare ac moderari
 nescis.

Positum est argente catino.] Quod si vilior quis
 cibis & male conditus tibi apponatur.

Argente catino.] Cibis admodum calidis de-
 lectatus veteres observat Casaubonus: quare
 non mirum si argentes & frigidi fastidium ac
 nauseam creent delicatulo.

112 Durum olus. Infra Sat. 6. v. 69.

Mihi festâ luce coquatur

Urtica.

Populi cribro.] Vulgari, rariori, setaceo, quo
 farina non omnino fursure succreta panem facit
 secundarium, quo plebei vescuntur: non autem
 subtili, sericeo, pollinario, quo panis fit deli-
 cator & filigineus.

113 Tentemus fauces.] Experiamur an his
 contentus fueris.

Tenero latet ulcus in ore.] En exulcerari pala-
 tum istis dices.

Ulcus putre.] Vel apostema causaberis, quod
 duriori cibo non sit exasperandum, vel, molli-
 tiem tuam prodes sane pudendam, & gulosum
 te ostendes.

114 Betâ.] Herba nullius saporis & pretii,

quam fabrorum prandium vocat Martialis Libi
 13. Epigram. 13.

115. Alges.] Præ timore, calore omni sese ad
 intimum cor recipiente, totus frigesceis, & pal-
 les, quanquam paulò antè dixeras, non frigent.

Excussit timor albus aristas.] Erigit tibi pilos,
 ac velut spicas, rigidos facit timor frigidus:
 quia frigus constipat & stringit poros, pori verò
 constipati constringunt capillos. Aristor. probl.
 sect. 8. q. 18.

Albus.] Quia recedente calore, vultus pallet
 & albescit in iis qui timent.

116 Nunc face supposita.] Aliàs, datâ occa-
 sione, velut suppositâ face, irâ inflammari:
 & dixeras, Nil calet hic.] Et quidem hæc ipsa meâ
 reprehensione excitatus jam exandescis, & ardes
 adversum me, cuiuslibet offensionis impatiens.

Ferverescit sanguis.] Est ira sanguinis ebullitio
 circa cor.

117 Scintillant oculi.] Cic. Verr. 7. Ardebant
 oculi, & ex toto corpore crudelitas emicabat,
 Arnob. Lib. 1. Ex illorum luminibus scintilla
 emicant, flamma astuant, anhelum pectus spiri-
 tum jactat ex ore, &c.

Dicisque facisque, &c.] Ergo te nosce tandem,
 sique te hætenus ignorasti, contemplare te in
 speculo velut quadruplici in quo te ad vivum de-
 pinxi. Vide te in prima facie præter & ultra
 modum exilientem spe lucri & luxuriæ: in se-
 cunda, cuiuslibet incommodi impatientem, &
 lautioris victus nimium appetentem, in ter-
 tia laxum, solutum, timidum atque hydropico pejus
 pallentem: in quarta denique, iracundum usq;
 ad furorem, quia te pungi à me & corripui sen-
 tis: & qui modò aqueus eras, jam igneum, &
 febricitante periculosius ardentem. Quod si re-
 nuis sanari, ut æger supradictus, & me animi
 Medicum repellis, dicam ego tibi, perge, peri,
 tacebo, discedo, Supra, versu 97.

118 Orestes.] Agamemnonis & Clytemne-
 stræ filius ob interfectam matrem Furiis agita-
 tus, de quo Euripid. & alii.

S A T I R A I V.

ERGONE res populi ad-
ministras? (Existima i-
sta tibi loqui præceptorem
barbatum, quem interficit sæ-
vus haustus cicuta) Ecquã
re nixus? Responde illud,
ô pupille magni Periclis;

R E M populi tractas? (Barbatum hæc cred
magistrum
Dicere, sorbitio tollit quem dira cicuta.)
Quo fretus? Dic hoc, magni pupille Peri-
cli,

A N N O T A T I O N E S.

1. **R E M** populi tractas.] Jam Satirã secundã
Persius imitatus erat Platonem in Dialo-
go cui titulus; *Alcibiades Secundus*. In hac ve-
rò Satirã quartã rursus ejusdem Alcibiadem
Primum imitatur, indeque materiam omnem ac
Personas assumit, ut Neroni, quem insectatur,
laseat. Hic itaque per Alcibiadem Nero intel-
ligendus, per Socratem Persius, qui juvenum
Rempublicam malè capeffentium redarguit im-
periciam ac temeritatem.

Barbatum Magistrum.] Socratem nimirum
ut probant adjuncta. *Barbatum* vocat; vel quia
barbam alebat, quemadmodum & alii iis tem-
poribus Philosophi: vel eo quod, ut testatur
Tullius, 4. de finibus, apud Romanos antiqui
Sapientes honoris causã *barbati* vocabantur.
Et Plin. in Epistol. *Barba*, inquit, *syloosa, &*
pulchrè alita, quamvis res ipsa sit exterior &
fortuita, inter hominis eruditi insignia recensetur.
Athenæus Lib. 13. ait Alexandri tantum sæ-
culo barbam radendi inestum morem, ac
derasam barbam flagitiosi hominis notam ex-
titisse.

Magistrum.] Seu quia fuit Socrates Pæda-
gogus Alcibiadis: sive quod, ut habet Cicero
2. de Finibus n. 1. *Socrates Philosophia parens*
jure dici potest. 2. de Natura Deorum, n. 167.
Princeps est Philosophorum. Tusculan. Quæstion.
3. num. 8. *A Socrate omnis qua est de vita &*
de moribus Philosophia manavit. Tuscul. 5. num.
10. *Primus ille Philosophiam devocavit è Cælo,*
& in urbibus collocavit, & in domus introduxit:
& coëgit de vita & moribus, rebusque bonis &
malis quærere.

2 *Sorbitio cicuta.*] Plin. Lib. 14. cap. 5. Sicut,
inquit, *cicuta homini venenum est, sic cicuta*
vinum. Et Lib. 25. capite ultimo. *Cicuta ve-*
nenum est, publica Atheniensium pœna inuisa, &c.
Hujus succum lethalem ab ingratis civibus jus-
sum Socratem ebibisse, testis est Plato cum
cæteris,

Tollit quem dira.] Socrati nempe oracul
Apollinis sapientissimo hominum judicato plure
invidebant. Ejus autem reprehensionum quã-
dam impatientes, fraude circumventò, quã-
adversus religionem Deorum nova molien
perniciem machinati sunt. Testes sunt Apulei
Lib. 10. de Asino aureo; Plato in Socratis A-
pologia. Lactantius, Lib. 5. cap. 15. Sanctu
Augustinus, Lib. 8. de Civitate Dei, cap. 3.
Socrates, inquit, concitatis inimicitiis calumniis
criminatione damnatus morte mulctatus est. Se-
eum postea illa ipsa qua publicè damnaverat A-
theniensium civitas publicè luxit: in duos ejus
accusatores usque adco populi indignatione con-
versã, ut unus eorum oppressus vi multitudinis
interiret; exilio autem voluntario atque perpetuo
pœnam similem alter evaderet. Tam praeclarè
igitur vita mortisque famã Socrates reliquit plu-
rimos sua Philosophiã Sectatores. Athenæus Lib.
13. ad finem, paulo diversam affert causam
mortis Socratis; nempe ob frequentes ejus in-
disceptando ambitiones, rixas, & importunas
reprehensiones, & cum apud Judices forte
datos, furacissimos homines, de justo differu-
isset.

3 *Quo fretus?*] Quã peritiã quo rerum usu
quibus virtutibus polles, ut Imperium regere
aggrediaris?

Pupille Pericli.] O Alcibiades, qui gloriari
tutelã & disciplinã Periclis propinqui tui, cui
fuiſti traditus à Clinia patre adhuc pupillus.
De hoc fusè Plutarch. in ejus vitã. Hæc op-
timè etiam contorta in Neronem, quem Pop-
pæa incusans per facetias, pupillum vocabat iussu
alienis obnoxium, non modo Imperii sed & liber-
tatis indigentem: ut ei dominaretur Agrippina
mater, tutores autem essent Burrhus & Seneca.
Cornel. Tacit. Annal. 14. in ipso Libri princi-
pio.

Magni Pericli.] *Pericli?* pro *Periclis*. Fuit
Pericles Orator, Philosophus, & Imperator

Scilicet ingenium, & rerum prudentia velox
Ante pilos venit. Dicenda tacendaque cal-
les.

Ergo ubi commotâ fervet plebecula bile,
Fert animus calidæ fecisse silentia turbæ
Majestate manûs. Quid deinde loquere? Qui-
rites,

quasi verò ingenium & pra-
cox rerum solertia ante bar-
bam contingant. Nōsti quæ
dici & quæ taceri oporteat.
Igitur cum plebs ardet exci-
tatâ bile, mens statuit im-
ponere silentium cœni fer-
venti per auctoritatem dex-
træ. Quid postea dices? O
Romani,

A N N O T A T I O N E S.

gregius. Atheniensium Rempubicam annos
quadraginta feliciter administravit. Plutarchus.
Prob. Cic. in Bruto. Valer. Maxim. Lib. 8:
cap. 9. Justinus Lib. 3. Non nemo argutias
querit in voce *Pericli*, quasi ponatur pro
periculi: & allusum sit ad id quod Alcibiades
comparatus sit leunculo, quem aut occidere
oporteret, aut postea tolerare. Sed apage nu-
gas.

4 *Scilicet ingenium.*] Ironicè hæc, & se-
quentia.

Ingenium.] Sapientia, judicii maturitas:
item artes & scientiæ. Ita Casaubonus.

Rerum prudentia.] Experientia, usus.

Velox.] Præmatura, ante tempus, anre pu-
bertatem; quæ apud Athenienses sumebatur
(ut aiunt) ab anno ætatis decimo octavo. Phi-
lostratus.

5 *Ante pilos.*] Adeptus est Imperium Nero
ante annum ætatis decimum septimum. Sue-
ton. Neron. c. 8. Cornel. Tacit. Annal. Lib.
13. initio, ubi & notatur quasi vixdum pueri-
tiam egressus.

Dicenda tacendaque calles.] Ergone putas ha-
bere te & callere ea, quæ vix diuturno rerum
usu doctus senex habet & callet? Certè ut cal-
lum in corpore, ira in animo prudentiam non
parit nisi longum tempus.

Ovid. Metamorph. 6.

Seris venit usus ab annis.

Et alibi Nestor ira loquitur:

Etenim mihi multa vetustas

Scire dedit.

6 *Ergo ubi commotâ, &c.*] Quoniam tu tibi
tantum arrogas, & omnia te posse confidis, pe-
niculum faciamus tuæ solertiæ.

Commotâ fervet plebecula bile.] In seditionem
versâ, & turbas miscente.

7 *Fert animus.*] Audes, & præstare te posse
non dubitas præ magna tui fiducia. Ammia-
nus Lib. 26. sic habet: Immaniter strepente ex-
ercitu, cum cieri tumultus violentior appareret,
Valentinianus, elata prospere dextra, ut Princeps
fiducia plenus, ausus increpare quosdam ut sedi-
tiosos & pertinaces, cogitata nullis interpellanti-
bus absoluebat.

Callida turbæ.] Sævienti, effervescenti in
iram.

Fecisse silentia.] Virgil. Æneid. 1.

*Ac veluti magno in populo cum sape coorta est
Seditio,* —

*Tum pietate gravem ac meritis si fortè virum
quem*

Conspexere, silent, &c.

At verò quam auctoritatem habebit imberbis
adolescens ad comprimendum tumultuantium
furorem?

8 *Majestate manûs.*] Valer. Max. Lib. 2.
capite ultimo. Est, inquit, illa quasi privata
censura, majestas clarorum virorum, sine tribu-
nali fastigio, sine apparitorum ministerio, po-
tens in sua amplitudine obtinenda. Grato enim
& jucundo introitu animis hominum illabitur ad-
mirationis prætextu velata: quam rectè quis dix-
erit longum & beatum honorem sine honore.

Ovid. Metamorph. 1. de Jove.

Qui postquam voce, manûque,

Murmura compressit, tenuere silentia cuncti.
Lucanus Lib. 1. de Julio Cæsare.

Tumultum

Composuit vultu, dextraque silentia jussit.

Act. Apost. cap. 13. Surgens autem Paulus, &
manu silentium indicens, &c. Ubi observandum
cum doctioribus, morem illum fuisse pridem
indicendi silentii, extensâ quidem & porrectâ
manu, sed ita ut inferiores duo digiti, medicus
& auricularis, comprimerentur, erectis & emi-
nentibus tribus aliis, pollice, indice, & medio.
Quod ipsum fieri consuetum ab Episcopis olim,
alloquentibus populos ac benedicientibus, notat
Scaliger in Propertium. Sanctus Hieronymus
ad Rusticum Monachum affert aliam quoque
audientiæ faciendæ rationem, nimirum concre-
patione duorum digitorum. Cum librorum struem
exposuisset, inquit, adducto supercilio, contractis
naribus, ac fronte rugata, duobus digitulis con-
crepabat, hoc signo ad audiendum discipulos pro-
vocans.

Quid deinde loquere?] Et si audientiam tibi
feceris Imperatorio nomine ac vultu, & ma-
jestate manûs, ut tibi largior, jam experiamur
quàm orationem & quam idoneam pacandæ

illud, opinor, non est secundum
jus, hoc iniquum est, istud ju-
stius. Etenim nosti pensitare
quod aequum est in lance du-
plici trutina ambigua. Inter-
noscis jus, quando latet inter
prava, aut quando hasta li-
bra decipit, lingula incurva;
& peritus es notare scelus atro
thetâ. Ergo cur tu pulcher cute
supremâ non cessas populo
blandienti frustra ostentare

Hoc, puto, non justum est; illud malè, rectius
istud.

Scis etenim justum geminâ suspendere lance
Ancipitis libræ. Rectum discernis, ubi inter
Curva subit, vel cùm fallit pede regula varo
Et potis es nigrum vitio præfigere theta.

Quin tu igitur summâ nequicquam pelle de-
corus

Ante diem blando caudam jactare popello

ANNOTATIONES.

seditioni sis habiturus. Nam vir gravis apud
Virgilium loco citato i Æneid.

Regit dictis animos, & pectora mulcet.

Quirites.] Abusive positum videtur pro Ci-
ves. Fortasse etiam hinc innuit à se carpi Ne-
ronem Populo Romano loquentem.

9 *Hoc, puto, non justum est.*] Legit Casau-
bonus; *puta*, adv. id est, scilicet: & citat
Priscianum Lib. 15. Sed Prisciani verba parum
juvant eam lectionem. Malim itaque cum a-
liis, *hoc, puto*, &c. quibus verbis belle expri-
mitur puerilis oratio, ut observant docti Inter-
pretes, & sermo hominis rerum & scientiarum
imperiti. Tantæ certè animi confidentiæ &
manus gravitati ac Majestati, minimum re-
sponder illud subdubitantis & dicere exordien-
tis, *puto*.

Illud malè, rectius istud.] Quasi verò simplici
illâ mali enunciatione, & melioris appellatione
& ostentatione, multitudo rudis & insuper furo-
re obcecata moveri & compesci queat. Ipse
fapiens vix ostenso simpliciter bosso, si præ-
sertim irâ paulò turbatus sit, percelleretur. O-
pus est igitur non vulgari arte, facundiâ, peritiâ
ad reddendam conturbatis & ferocientibus (ut
fecit Menenius ille Agrippa) tranquillam & sa-
nam mentem, quam æstus iracundiæ disjecit ac
dissipavit.

10 *Scis etenim, &c.*] Ironicè. Nimirum Ju-
ris scientiam calles.

11 *Rectum discernis, &c.*] Etiam in dubio
& in ambiguo dignoscis quid præstet ac præ-
ponderet.

Ubi inter curva subit.] Si quando vitium finiti-
mæ virtutis speciem arripit, mentitur, & se ab-
scondit, perspicis illud ac detegis nihilominus.

12 *Vel cùm fallit pede regula varo.*] Scis etiam
legis exceptiones: scis quid & quando valeat
lex, nosti legem mutare & interpretari,
mutatis rei adjunctis, & in variis, ut aiunt, cir-
cumstantiis, scis variare. Sic lex jubens depo-
situm reddi, fallit & non sequenda est, si homo
furore correptus ensẽ antea depositum repetat.

Pede regula.] Regula, hasta libræ est, pe-
lingua seu examen.

Varo.] Propriè *vari* dicuntur qui crura intus
curva & contorta habent, aut pedes. Certe
bilanx cujus lingua erit curva, fallit pensitan-
tem ac decipit.

13 *Nigrum præfigere theta.*] Id est, damnare
scelus & sceleratos. Antiqui Judices capitæ
sententiam in reum dicebant, scribendo in
tabellis literam Θ quæ prima est in vocè
Θνήσκει mortem significante, & propterea ni-
gra & tristis dicitur: sicut è contra T, abso-
lutionis nota erat. Apud Romanos autem A, &
C, erant in usu. Hanc condemnationis indi-
cem, *tristem*; illam absolutionis *salutarem* vo-
cat Tullius pro Milone. Vide Alex. ab Alex.
Lib. 3. cap. 5. Porro sicut in actorum scriptis
recensendis Critici apponebant literam L. vel
X, hoc est laudabile, vel χύσιμον & χύσιον,
in locis probatis, sic ad ea quæ improbabant,
adscribebant Θ. Et hunc morem respexisse hic
Persium volunt doctiores, inter quos Casaubonus.

14 *Quin tu igitur.*] Non ironicè amplius,
sed apertè agit. Si vides & constat carere te ne-
cessariis ad Rempublicam capeffendam adju-
mentis, quin relicta publicæ rei curâ, te ipsum
curas & sanas.

Summa pelle decorus.] Alcibiades quidem for-
mosus Nero pulcher, Sueton. cap. 51. Sed quid
ista formâ & pulcritudo juvat, si introrsum tur-
pis, dum speciosus pelle decorâ, ut est apud
Horatium, Lib. 1. Epist. 16. quem hic imita-
tur Persius, ut alibi passim.

15 *Ante diem.*] Ante pilos & maturum tempus.
Blando popello.] Qui blandimentis captatur,
& rerum externarum specie & pompâ.

Caudam jactare.] Desine ô Nero, te ipsum
ostentare in veste triumphali, ad auram popu-
larem captandam. Cornel. Tacit. Annal. Lib. 13.
Metaphora vel a pavonibus, qui caudam ro-
tantes se formis jactant, vel à canibus do-
mino suo agitâtâ caudâ adulantibus.

Definis: Anticyras melior forbere meracas.

Quæ tibi summa boni est? Uncta vixisse patella

Semper: & assiduo curata cuticula sole.

Expecta. Haud aliud respondeat hæc anus. I nunc,

Dinomaches ego sum: suffla, sum candidus.

Esto,

Dum ne deterius sapiat pannucia Baucis,

Cum bene discincto cantaverit ocima vernæ.

caudam, ante tempus, ap-
tior ebibere Anticyras mera-
cas. Quod tibi fastidium est
felicitatis? Nempe victi-
tare quotidie lata patina:
& pellis continuo uncta ad
Solem. Sta paulisper. Ve-
rula ista non aliud responsum
dederit. Modo abi, & iacta,
ego sum Dinomaches filius:
inumisce, & dic, formosus
sum. Bene est; dummodo
Baucis pannis operata non mi-
nus sapiens sit, quando recte
ocimum proclamabit seruo
dissoluto.

A N N O T A T I O N E S.

16 *Anticyras.*] Duas Strabo Lib. 9. refert, Horatius in Arte, tres, ubi ait *Si tribus Anticyris caput insanabile, &c.* Insulæ sunt in sinu Oetæo, seu Maliaco, ad Phthiodem, seu Thessaliam, in quibus copiosè crescit elleborum, quo hominis insaniam & noxios humores emendari, ingenium acui, restantur Plin. Lib. 25. cap. 5. Gell. Lib. 17. cap. 15. Sueron. Caligul. cap. 29. Vide Juvenal. Satir. 13. v. 97.

Melior forbere.] Phrasis Græca Persio familiaris. Id est, tu potius vitia tua purgare, quam alios regere deberes: Jam enim se prodit improba tua indoles, quanquam occultare niteris.

Meracas.] Horat. Lib. 2. Epist. 2.

Expulit elleboro morbum bilemaue meraco.

17 *Quæ tibi summa boni est?*] Sed ut magis etiam appareat, quam sis indignus Imperio, dic, quæso: quem tibi fingis ultimum finem? Quod summum hominis bonum tibi videtur?

Uncta vixisse patella.] Lautè scilicet epulari, & exquisitis cibis vesci.

Horat. Lib. 1. Epist. 6.

Si bene qui cœnat, bene vivit; lucet, eamus.

Quò ducit gula.

18 *Assiduo curata cuticula sole.*] In Sole apricari, cuticulam probe curare atque insolare. Nempe in deliciis habebant veteres hyeme ad ignem, æstare ad Solem, oleo corpus inungere, quo facilius illud imbiberet, eoque robustum fieret ac nitidum.

Martial. Lib. 10. Epigramm. 12.

I, precor; & totos avida cute combebe Soles.

Quàm formosus eris!

Hoc & superiori loco notata Neronis vita voluptuaria atque intemperans, de qua passim Suetonius.

19 *Expecta.*] Contendit Marcilius legen-

dum; *En specta*, vicinam scilicet anum oleraceam: & vide te non magis quam illam sapere. Refragantur Casaubonus & alii; & ex communi lectione interpretantur: mane tantulum, & prætereuntem forte mulierculam olitricem interrogemus, quid optimum in vita judicer. Certè idem, quod tu mox, de fine ultimo & summo bono, respondebit illa.

I nunc.] Post tale probum i, perge: ostenta generis nobilitatem & corporis formam, si lubet, dum plus sapientiæ non habebis, ô Princeps, quam vilis quælibet anus imperita & vesana.

20 *Dinomaches.*] *Dinomache* perillustis foemina, è qua trahebat originem Alcibiades, & exinde gloriabatur.

Suffla.] Gloriabundus exulta.

Esto.] Scis licet formosus; quid hoc ad bene imperandum?

21 *Baucis.*] Anus paupercula. Hujus meminit Ovidius *Metamorph.* 8. Ponitur hæc pro qualibet abjecta & vili muliercula.

22 *Cantaverit ocima vernæ.*] Abstrusa prorsus sententia, inquit Turnebus *Advers.* Lib. 15. cap. 4. quam nec plane se posse explicare ait. ibid. Interpretantur communiter, anum illam herbas suas altâ voce proclamare venales, ac laudare apud servos emere volentes, ut carius vendat; vel quæ cantando etiam vocaverit & allexerit quibus vendat. At Casaubonus paulo subtilius hunc locum scrutatur, & explicat de vili mulierculâ, qualis est herbarum venditrix, cum obviis quibuscumque & maximè cum servis petulantibus certante probris & maledictis: ut sit sensus: tum ad servum dicacem, & ipsa dicax cantaverit & ingesserit *ocima*, id est, maledicta. Quippè, ut habet Plin. Lib. 19. cap. 7. *Ocimum cum maledictis ac probris serendum, ut latius proveniat, præcipiebant superstitiosi veteres.* Cum Casaubono idem planè sentit Turnebus *Ad-*

O quomodo nullus conatur se-
ipsum subire; nullus, in-
quam, sed consideratur dum-
taxat pera dorso antecedenti.
Forte interrogaveris: an scis
agros Vellidii? Cujusnam?
Opulentus quidam apud Cu-
res colit tantum agri quan-
tum milvus non circumvola-
ret; istumne dicis? Istum
inquam, qui vivit infensis
Numinibus, & Genio non pro-
pitio:

Ut nemo in sese tentat descendere: nemo:
Sed præcedenti spectatur mantica tergo!
Quæsieris; nōstin' Vellidii prædia? Cu-
jus?
Dives arat Curibus quantum non milvus ober-
ret:
Hunc, ais? Hunc, Diis iratis, Genioque fini-
stro:

A N N O T A T I O N E S.

versar. Lib. 30. cap. 8. quicquid garriat Au-
rumnus Interpres, qui certe videtur Turnebum,
aut non omnino, aut primo tantum legisse loco,
quem etiam perperam citat in Notis illis sin-
gularibus, quibus Casaubonum corrigere polli-
ceretur.

Ocima.] Sunt qui legant, *ocia*; & explicant
voluptatem ac libidines, quas apud servum ve-
rula ostendet, ut eum alliciat. Sed apage, *Oci-
mum*, sive *Ocymum*, quod & *ῥασιλικόν*, herba
est odorifera; item pabuli genus. Ejus virtutes
ac proprietates exponunt Varro, Cato, Plinius,
variis locis. A celeritate proveniendi sic ap-
pellatum, testis est ex Varrone idem Plinius,
Lib. 18. cap. 16. & alibi. Ponitur hic pro
quovis olere.

23 *Ut nemo, &c.*] Exclamatio & Epanalep-
sis indignationem & admirationem indicantes.
Virg. Eclog. 8.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!
Horat. Lib. 1. Satir. 1.

Nemon' ut avarus

Se probet?

Ut nemo in sese tentat descendere.] Quibusdam
placet digressionem esse hic ad locum commu-
nem adversus eos qui aliena quidem, non item
sua errata pervident, de quibus Horatius, Satir.
3. Lib. 2.

Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quam, aut aquila, aut serpens Epidaurius? &c.
At alii Neronem volunt hic etiam peti, qui
alios notare velit, se non corrigat, qui aut se
non nōrit, aut latere puer sua flagitia, quæ jam
in lucem erumpabant.

In sese descendere.] Seipsum penitus introspi-
cere, seipsum discere & examinare, atque ut
est in fine hujus Satiræ, *Secum habitare* ad sese
cognoscendum, ex præcepto Oraculi Delphici
ἑαυτὸν ὁρατοῦ.

24 *Præcedenti spectatur mantica tergo.*] Id est,
considerantur aliena vitia, vel in *mantica* quæ
præcedit, estque ante tergum, id est pectus no-
strum, vel in posteriori alterius qui antecedit
nos hominis, pera; ex Apologo scilicet Æ-

scopi, qui finxit binas esse hominibus peras hinc
& inde pendentes, in eam quæ ante pectus
reponi aliena mala; propria verò in illam quæ
à tergo est, conjici: unde nostra nunquam
aliena semper videamus. D. Hieronym. Epist.
19.

*Nostram peram non videntes, aliorum, juxta Per-
sium, manticam consideramus.* Horatius, Lib. 2.
Sat. 3.

*Dixerit insanum qui me, totidem audiet, atque
Respicere ignoto discet pendentia tergo est.*

Catullus Carm. 22. v. ult.

Non videmus id mantica quod in tergo est.

25 *Quæsieris, nōstin', &c.*] Ut pateat omni-
bus quàm nota semper cuique sint aliena mala,
quære & sciscitare ab aliquo nebulone, an cog-
noscat alium nebulonem quempiam: ille statim
respondebit, se nosse illum hominem, ejusque
sordes & avaritiam: & sic ejus infectabitur fla-
gitia, ut si ipse innocens, ac hominum esset
sanctissimus, planèque illis careret vitiis, quæ
in alio reprehendit & damnat. Tull. Tuscul. Quæst.
3. n. 73. *Avari avaros gloria cupidos gloriose
reprehendunt. Est enim proprium stultitia aliorum
vitia cernere, oblivisci suorum.*

Vellidii.] Alii, *Vetidii*; alii *Ventidii*: quis-
quis ille tandem, à Persio notatur velut avarus
juxta ac dives. Cornel. Tacit. Annal. Lib. 12.
meminit Ventidii Gallieorū Præfecti ac de-
prædatoris.

Cujus?] Inquit ille nebulō interrogatus: de
quo nempe loqueris? Scilicet de homine opu-
lento quidem, sed omnibus odiofo, &c.

26 *Curibus.*] Cures urbs Sabinorum olim
primaria, in qua Titus Tattius imperitabat;
& unde vocatus ad regnandum Romæ Numa
Pompilius.

Quantum non milvus oberret.] Hyperbolicum
adagium: *quantum milvi volant*: id est, tam
amplas habet ille possessiones & latifundia, ut
ea vix totâ die milvus, alioqui volatûs perni-
cissimî, circumvolare posse videatur,
Juvenalis Sat. 9. v. 55.

Milvos intra tua pascua lassos.

27 *Hunc, Diis iratis.*] *Hunc, hunc, inquam,*

Qui

Qui quandoque jugum pertusa ad compita figit,
 Seriolæ veteris metuens deradere limum,
 Ingemit, hoc benè sit: tunicatum cum fale
 mordens
 Cape, & farratam, pueris plaudentibus, ol-
 lam,
 Pannosam facem morientis forbet aceti.

qui quodcumque suspendit
 jugum ad compita pervia,
 timens deterere lutum teste
 antiqua, gemitum edit, di-
 cens, illud proficiat: & cum
 fale manducans cape tunicis
 suis involutum, & ollulam è
 farre conflatam, familia
 adstrepente, bibit floccis ob-
 ductam facem aceti langue-
 scentis.

A N N O T A T I O N E S.

hominum ac Deorum odio dignum, cui infensa
 toæ ob noxas Numina nec sanam dedere men-
 tem, ut divitiis suis utatur.

Genioque sinistro.] Adverso & contrario Ge-
 nio voluptatis Deo, ille seipsum defraudat suis,
 & inter opes magnas miser est.

Plaut. Trucul. Scen. 2.

Sed isti qui cum Geniis suis belligerant parci
 promi.

28 Qui quandoque jugum, &c.] Egregia
 hominis avari descriptio ex adjunctis. Is, inquit,
 etiam tum defraudat Genium, cum alii Genio
 indulgent potissimum, ac epulantur, die nempè
 festo, & quando opus intermittitur.

Jugum.] Ligneum instrumentum, quo ad
 aratum junguntur & constringuntur boves.

Ad compita figit.] Cur ad compita, & non
 domi ac solito loco dicatur jugum figi, multum
 laborat ac torquetur Casaubonus, atque in re
 tam perplexâ, ut putat, recurrit ad aliquem
 compitaliorum ritum nobis ignotum, quem spe-
 ctaverit hîc Persius. Interpretantur omnes alii,
 figi solitum ad palos quosdam in compitis ju-
 gum, quando rustici post agrorum rationem
 Lares in compitis ex more colebant, sacro facto,
 & hilariùs convivia celebrando. Nempè feriis
 illis sacris, ut ait Tibullus Lib. 2. Eleg. 1.

Luce sacra requiescit humus, requiescit arator,

Et grave suspensio vomere cessat opus. Quid
 si Persium simpliciter intelligamus dixisse, ju-
 gum figi quocumque tandem loco, & opus inter-
 mitti seu finire, ad compita verò, id est, ad
 compitalia, & ad peragenda illa ex more sacra?
 Ita certè nodus ille videtur posse aut solvi, aut
 sciendi, & facili quidem negotio. Neque verò
 epitheton, pertusa, nostræ obest interpretationi:
 siquidem designat tantum solere compitalia cele-
 brari in locis perviis & frequentatis adeoque
 in compitis. Quod quidem constat ex Macrobio,
 & aliis.

29 Seriola.] Seriola diminutivum, à seria,
 quæ vas est fictile vinarium, instar urnæ, de
 quo jam Sat. 2. Adverte hic singulas voces ho-
 minis avaritiam notantes.

Veteris.] Nam dudum servabatur, & raro hau-
 ribatur, & modicum quidem: non mirum er-

go si varpescit.

Deradere limum.] Luto scilicet aut pice dolia
 & vasa vinaria obturabantur priscis illis.

Horat. Lib. 1. Ode 20.

Vile potabis modicis Sabinum
 Cantharis, Gracæ quod ego ipse testâ,
 Conditum levi.

Quæ cum illi aperiebant, relinere vocabant.
 Terent.

Serias omnes relevi.

30 Ingemit.] Post nonnullam cunctationem,
 veluti rem arduam aggreditur, non tamen sine
 aliquo fordidi mœoris indicio.

Hoc bene sit.] Verba solemnia & deprecatoria
 Antiquis usurpari solita in gravioribus suscepris:
 pariter & in conviviis ita sese invicem ad hilari-
 tatem & ad bibendum invitabant: atque hoc
 magis facit ad rem præsentem: quod pauci ani-
 madvertunt Interpretes, qui aliò exerrant &
 vagantur.

Tibull. Lib. 2. Fleg. 1.

Sed benè Messalam, sua quisque ad pocula dicat.
 Plautus in Stich. Scen. 13.

Bene vos, bene nos, bene te, bene me, bene no-
 strum etiam Stephanium. Ad quem Plauri locum
 doctus Lambinus de veteri illa bene precandi
 invicem in conviviis consuetudine, aliique
 multa.

Tunicatum mordens cape.] Cape comedit nec
 tunicis quidem rudioribus & involucris purga-
 tum, ac velut aliquid exquisitum avidè admor-
 der. Juvenalis Sat. 15. egregie deridet Ægypti-
 os, quibus, ut ait,

Porrum & cape nefas violare & frangere morsus,
 O sanctas gentes quibus hæc nascuntur in hortis
 Numina!

31 Farratam ollam.] Pulsem è farre coctam
 in olla. Legunt alii, farrata, &c. Juvenal. Sat. 14.
 Grandes fumabant pulvis ollæ.

Pueris plaudentibus.] Filiis ac servis exultan-
 tibus ad insolitas hæc lautitias in epulo Com-
 pitaliorum. Ecqualis erat igitur quotidianus
 miserorum illorum victus?

32 Pannosam facem.] Adverte emphasim in
 singulis vocibus. Sensus est, bibit vappam
 seu vinum vappidum, in dolii fundo jam mu-

*Verum si oleo delibutus qui-
escas, & solem introducas in
pellem; homo quidam non
notus haud procul abs e oc-
currit, qui pulset cubito, &
acriter invectatur in mores
tuos:*

*Quandquidem tu discrimi-
nas pectine causapum illo
unctum,*

*Percutimus, & vicissim cru-
ra nostra telis objicimus.*

At si unctus cesses, & figas in cute solem,
Est propè te ignotus cubito qui tangat, & acre
Despuat in mores; penemque arcanaq; lumbi 35
Rucantem, populo marcentes pandere vulvas.
Tu cùm maxillis balanatum gausape pectas,
Inguinibus quare detonsus gurgulio exstat?
Quinque palæstritæ licèt hæc plantaria vellant,
Elixasque nates labefactent forcipe aduncâ, 40
Non tamen ista filex ullo mansuescit aratro.
Cædimus, inque vicem præbemus crura sagittis.

ANNOTATIONES.

corem contrahens, quo veluti panno fæces ope-
riuntur præ nimia verustate.

Serbet.] Veluti potum exquisiti saporis.

Morientis aceti.] Vini ascentis, jam acidi,
vel corrupti etiam. Sunt qui verum acrum in-
telligant, eò quòd Romani milites, alique è
plebe aceto potarentur. Ita Casaubonus: ad-
ditque, ergo canina fuisse illius avari prandia
diebus profectis; è pane scilicet & aquâ.

33 *At si unctus cesses.*] Recriminatio est ad-
versus priorem illum alienorum vitiorum casti-
gatorem. Age verò, sit Vestidius avarus, at
laboriosus est: (inquiet alter tibi, tui similis
in carpendis aliis acer) tu verò & effœmina-
tus & deses, & luxuriosus. Ergo qui tam di-
sertè alienas noxas carpisti, cave ne vicissim
graviter vanules, ac longè illo nequior, imò
nefandus ostendare. Enimvero si curiculam
otiosè curans, unguentis etiam pretiosis te
perfundens, ignaviæ primùm, deinde flagitiis
ac nefandæ libidini operam das, quid de te di-
cetur?

Figas in cute solem.] Paulo ante de insolati-
one veteribus affueta dictum: at Casaubonus
hic de illa Persium non loqui vult, sed de certa
lascivorum hominum consuetudine. Huic sanè
savent quæ sequuntur. Sed ea omnia castæ
aures mentesque haud ferunt: quibus peri
Neronem manifestum est.

34 *Est propè te ignotus.*] Aderit quidam
quem non nôris, sed qui te probe nôrit, tuam-
que adeò vitam occultasque libidines expromet.

Cubito qui tangat.] Quasi latenter admoneat
& increpet latus tuum pu sando.

Horat. Lib. . Sat. 5.

*Aliquis cubito stantem propriè tangens
Inquiet.*

35 *Despuat in mores.*] Turpitudinem tuam
excretur, graphice depingat. Vestidium ul-
ciscatur. Cùm foetidum quid averfamur, des-
puimus: hinc *despuere* significat abominari ac
detestari quidpiam.

Plaut. Aſinar. Act. 1. Scen. 1.

Teque obsecro hercle, ut qua locutus despuas.

37 *Tu cum maxillis.*] O Nero, deliciis &
luxuriâ perditæ, cùm tantâ curâ comam alas,
pectas, ungas, atque semper in gradus formes,
pudendo sanè & nimio cultu; ut testatur
Sueton. cap. 51.

Maxillis.] Dentato instar maxillarum pectine.

Balanatum.] Perfusum ac delibutum unguen-
to balanino, seu è balano. Balanus autem est
glans, seu fructus arbusculæ non abſimilis nuci
avellanæ: inde fiebat exquisitum unguentum
& oleum. Plin. Lib. 23. cap. 5. Item, cap. 4.
eiusdem Libri: *Balaninum oleum repurgat*, in-
quit, *varos, lentigines, &c.* Meminit & balani
Lib. 13. cap. 1. & 4.

Horatius Lib. 3. Carm. Od. 9.

Pressa tuis balanus capillis.

Gausape.] Vestis erat hirta & villosa, vide
Sat. 6. v. 46. & quæ nos ad eum locum. At
hic per metaphoram ponitur pro barba, vel
capillitio; ob similitudinem villorum, mollitiei,
& artificiosæ texturæ *gausaporum*, quæ etiam
significant tapetes preciosos & molles, quales
nos hodie Turcicos appellamus, inquit eruditus
Scaliger.

42 *Cadimus, inque vicem &c.*] Sic sit; aliena
flagitia reprehendimus, hincque præbemus an-
sam aliis nostra vellicandi. Quod si aliis par-
ceremus, nobis non item; melius multò rebus
nostris consuleremus. Allegoria est à Gladiato-
ribus. Horat. Lib. 2. Epist. 2.

Cadimur, & totidem plagis consumimus hostem.

Vivitur hoc pacto. Sic novimus. Ilia subter
Cacum vulnus habes: sed lato balteus auro
Prætegit: ut mavis, da verba, & decipe ner-
vos,

Si potes. Egregium cum me vicinia dicat,
Non credam? Viso si palles, improbe, num-
mo,

Si facis in penem quicquid tibi venit amarum,
Si puteal multâ cautus vibice flagellas,

Vita hoc modo traducitur.
Ita scimus Sub ilibus pla-
gam occultam geris, sed eam
cooperit balteus auro amplo.
Sicut melius duxeris, im-
pone, falle vires, dum-
modo id queas. Etenim
quando vicini me præcla-
rum prædicant, numquid
non fidem habeo? Si as-
pecta pecunia expallescis, ô
pessime.

si callidus cadis puteal multiplici cicatrice,

A N N O T A T I O N E S.

43 Vivitur hoc pacto.] Alii aliorum norunt, revelant, & damnant quotidie vitia, quisque velat sua, & excusat, interdum etiam plane ignorat.

Sic novimus.] Sic vivere & agere didicimus. Vel, sic est, ô Nero, quæ occultas & ignota putas, perspecta habemus, jam te intus & in cute novimus.

Ilia.] Ab ileo intestino ilia dicuntur ossa duo inum ventrem hinc & inde artinentia. His etiam affines partes utrinque laterales ilium nomine sæpe intelliguntur. Hic vero per metaphoram, ilia significant intimos animi recessus.

44 Cacum vulnus habes.] Conscius tibi es multarum libidinum, pluriumque scelerum clam perpetratorum.

Sed lato balteus auro prætegit.] Summus Romæ Principatus legum te metu eximit. eoque te ad omne facinus audaciorem facit. Allusum ad consuetudinem Gladiatorum qui acceptum in arena vulnus tegere balteo nitebantur, & spectatorum oculos fallere. Ita veteres Glossæ. Neque diffentiam à Casaubono, qui pariter vult Persium habuisse in animo ictus & vulnera Neroni inflicta per urbem noctu petulanter vaganti, ut est apud Sueton. c. 26. & Tacitum Annal. Lib. 13. adeo ut cicatrices etiam ore prætulerit.

Lato Balteus auro.] Balteus cingulum est militare è corio bubulo, è quo arma dependent. Metaphorice ponitur pro dignitate & potentia. Lati certe erant veteribus baltei, quos argento decoros aiunt fuisse etiam gregariis: Duces autem & Principes multo gestabant auro, multisque aureis bullis distinctos ac præfulgentes. Virgil. Æneid. 5.

Lato quam circum amplexitur auro
Balteus.

Et Æneid. 12.

Balteus & notis fulserunt cingula bullis
Pallantis pueri.

Vide Alex. ab Alex. Lib. 2. cap. 29.

45 Ut mavis, da verba.] Ergo impone aliis quantum libuerit, imo & tibi. Te sanum & ad omnia valentem crede, & iacta: & adjuvabunt non parum adulatores. Hor. l. 1. Sat. 4.

Ut mavis imitare.

Decipe nervos, si potes.] Vires etiam tuas Imperio ferendo pares æstima, si tamen potes ultricem conscientiam fallere indignum te Principatu objectantem. Cave ne imiteris eos qui nimio potu ac Venere contractos articulares morbos etsi dissimulant, nervorum tamen debilitatem sentiunt, & dolorem patiuntur.

Horat. Lib. 1. Epist. 16.

Nec si te populus sanum recteque valentem

Disiter, occultam febrem sub tempus edendi

Dissimules, donec manibus mors incidat unclis.

Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.

46 Egregium cum me vicinia dicat. &c.] Responder Alcibiades, aut Nero adversus objurgantem. Atqui non ego me unus bonum ac sapientem dico: en vicini & alii ultro prædicant. Cur non credam? Et quare suspectos habeo tam bene de me iudicantes? Horat. loco mox citato: & Lib. 2. Sat. 5.

Egregie factum laudet vicinia.

47 Viso si palles, &c.] Redarguit Philosophus aut Persius Neronem. An igitur credes assentatoribus te probum esse affirmantibus, etiamsi tu te ipse improbum in occasionibus singulis, avarum, libidinosum, iniquum, crudellem experiris: sique adeo viso nummo pallescis, præ cupiditate habendi?

49 Si puteal multâ cautus vibice flagellas.] Ancipitis quidem sententiæ versus iste: quo si Nero perstringitur, accipiendus est de nocturnis ejus per urbem discursationibus & grassationibus, de quibus abunde Suetonius, & Tacitus, locis paulò antè citatis. Et sic per puteal, intelligendum erit forum & affines urbis regiones, per quas ille cum aliquot armatis vagabundus in obvios quosque grassabatur. Cautus autem deinceps, & metuentior in posterum Nero, ut ait Tacitus, milites sibi & plerosque

*frustrâ prabueris plebi aures
sitibundas. Respice quod non
es: Sutor auferat dona sua:
mane apud semet ipsum, &
cognosce quàm angustâ sit
tibi res domestica.*

Nec quicquam populo bibulas donaveris aures.
Respice quod non es: tollat sua munera cerdo:
Tecum habita, & nôris quam sit tibi curta
supellex,

A N N O T A T I O N E S.

*gladiatorum circum dederat: scilicet quia malè
antèa multatus fuisset ab iis quos impetiverat,
& in ejusmodi rixis oculorum & vitæ subierat
periculum, ut refert Suetonius. Quod si Persius
fœneratorum immanitatem carpit, aut vitilli-
gatorum, sycophantarum, & quadruplatorum
iniquitatem & injurias, per puteal, intellige
Prætoris Tribunal; per vibices inflictas, damna
debitorum aut reorum fortunis ac bonis illata
per usuras, aut per litium ambages & sycophan-
tias, quarum miseri illi rabulæ periti,
solertes & cauti sunt, ut aliena bona depræden-
tur. Neque verò abs re omnino de Judicibus
iniquis judicia corrumpentibus cum quibusdam
accipias. Primam interpretationem tuetur Ca-
saubonus: ultimam hanc Marcellius; de fœne-
ratoribus, omnes communiter post veteres Glos-
sas, quæ sic habent: *Ad puteal Scribonis Lici-
nii, quod est in porticu Julia ad Fabianum arcum,
fœneratores confidere solebant.**

Puteal. Propriè putei operculum est *puteal*.
Locus Romæ fuit in Comitio, ubi Accii Navii
Auguris statua per Tarquinium erecta, & sub
ea ara subterranea, ibidemque novacula, quâ
eodem ille inciderat, defossa: undè & puteus
dictus is locus; teste Dionysio Halicarnass. sub
finem Libri tertii, superque impositum *puteal*
exiisse ait Tullius Lib. de Divinat. cap. 3.
Porro quod *puteal* sumatur pro foro & Tribuna-
li Prætoris, itemque pro loco fœneratoribus fre-
quentato, testatur Cicerò pro Sextio, cap. 18.
ubi Gabinius, inquit, *puteali & fœneratorum
gregibus inflatus*. &c. ubi alii legunt, *Afflictus*.
Item Horat. Lib. 1. Epist. 19.

Forum putealque Libonis mandabo ficcis.
Et Lib. 2. Sat. 6.

Roscius orabat sibi adesses ad puteal cras.
Vide Cœl. Rhodig. Lib. 10. cap. 17. Sigon.
Lib. 1. de Judic. cap. 18. Festum & alios.

Vibice. Vibex est propriè nota in corpore
post verbera & scuticas remanens.

Flagellas. Similem habet emphasim Tertul-
lianus de pallio, ubi laudat Christianos, quod
subsellia non contendant, id est, non premant, aut
frequentent, adeoque litibus abstineant.
Martialis Lib. 2. Epigramm. 30. Et Lib. 5.
Epigramm. 13.

Arca flagellat opes.

50 *Ne quicquam populo bibulas donaveris au-
res.*] Non est quod adulatoriis laudationibus
populi adhærescas, si te tuæque vitia noveris.
Horat. Lib. 1. Epist. 16.

*Sed vereor ne cui de te plus quam tibi credas,
Bibulas aures.*] Avidas laudis & applausus.
Horat. Lib. 2. Ode 13.

Bibit aure vulgus.

51 *Respice quod non es.*] Alii legunt *Respice*.
Sensus utrobique manifestus. Ne tibi arroga
quod non est in te. Ne te capi finas adulati-
onibus. Seneca Epist. 80. *Si perpendere te voles,
sepone pecuniam, domum, dignitatem, intus te
ipse consule.*

Tollat sua munera cerdo.] Quod dat vulgus,
recipiat, nempe vanas assentationes atque
laudatiunculas à te repulsas rejectasque, sibi
habeat.
Horatius.

Stultus honorem saepe dat indignis.

Cerdo.] Est quilibet è plebecula vilis artifex
lucri causâ suam locatus operam: *αὐτὸς τὸ ξί-
δος*, dictus, ut volunt, quasi lucro. Vide
Martial. Lib. 3. Epigramm. 16.

52 *Tecum habita.*] Temetipso consule, in-
spice & considera, quæ sint animi tui affectio-
nes.

Sat. 1.

Nec te quasiveris extra.

Horat. Lib. 1. Sat. 3.

Te ipsum concute.

Et Lib. 2. Sat. 7.

Non horam tecum esse potes?

Nôris quam sit tibi curta supellex.] Vide quam
sis imparatus ad magna suscipienda, quam pa-
rum virtutis habeas & sapientiæ: quanta tibi
desunt attende. Verum enimvero, ut ait Cic.
2. Tuscul. Quæst. n. 63. *tuo tibi iudicio est uten-
dum: tibi si recte probanti placebis, tum non
modo tu te viceris, sed omnes & omnia: at si
contra, ut ante dixi, te sentias ipse pravum &
nequam, nedum plebi insanæ, imo nec Burrho
aut Senecæ adblandientibus fidem habeas.*

Supellex.] Quemadmodum domum ornant
ac muniunt rei familiaris instrumenta varia, sic
animum virtus, eruditio, sapientia, aliæque
dotes optimæ.

SATIRA V.

VATIBUS hic mos est, centum sibi
poscere voces,
Centum ora, & linguas optare in carmina cen-
tum;
Fabula seu mæsto ponatur hianda Tragædo;

*E*A est consuetudo Poëtis,
sibi exoptare centenas
voces, ora centena, & centenas
linguas in versus expos-
cere; siue componatur ab eis
Tragædia ab histione tristè
pronuncianda;

ANNOTATIONES.

[*Vatibus.*] Scita & elegans imprimis hæc
Satira duas habet partes. In priori quid
debeat Cornuto præceptori luculenter & offici-
ose proficitur Persius. In altera, nimirum à
vers. 73. in quo vera libertas consistat, graviter
explicat, atque ex placito Stoicorum egregie
asserit *solum sapientem liberum esse*. Quod fere
idem asseverabat Apostolus Paulus cum ait:
qui facit peccatum, servus est peccati.

Hic mos est, &c.] Poetæ nimirum Epici,
quin & Oratores interdum, solent eâ figurâ uti,
quoties grande quidpiam aut arduum volunt
exprimere.

Centum sibi poscere voces, &c.] Homerus Iliad 2.
ὅδ' εἰ μοι δέκα μὲν γλώσσαι, δέκα δ' ὄμματα.

Hunc tecutus Hostius Pœta, Lib. 2. Belli Istri-
ci (ut refert Macrobius Saturnal. Lib. 6. cap. 3.)
sic habet:

Non si mihi lingua

*Centum, atque ora sicut totidem, vocesque li-
quata.*

Postea Virgil. Georgic. 2. pariter & Æneid. 6.
hunc eundem versum habet,

Non mihi si centum lingua sint, oraque centum.

Hos alii passim imitati, ut Sil. Ital. Lib. 4.

*Non mihi Mæonia redeat si gloria lingua,
Centenasque pater det Phæbus rumpere voces.*

Claudianus in Panegyrico Proбини:

Non mihi centenis resonent si vocibus ora.

Sic etiam Oratores, ut Quintil. in fine De-
clam. 6. *Omnia licet (inquit) huc revocemus*

præterita, & ad canendas unius laudes, univer-

sorum Vatum scriptorumque ora consentiant, vin-

cet tamen res ista mille linguas, &c. Et S.
Hieron. in Epitaphio Paulæ, sic exorditur,

Si cuncta corporis mei membra verterentur in

linguas, & omnes artus humana voce resonarent,

nihil dignum sanctæ ac venerabilis Paulæ vir-

tutibus dicerem. Vide Cassiodor. Ep. 1. Lib.
11. &c.

[*3 Fabula seu mæsto ponatur, &c.*] Seu Carmen
Tragicum scribant, seu Heroicum.

Fabula.] Hoc nomine significatur omnis
fictio, non tantum rei totius, qualis ab Aph-
thonio & ab aliis communiter intelligitur;
sed & quando rei veræ adjuncta quædam af-
finguntur, & sermo personis attribuitur, non
quem habuere, sed qualem habere potuerunt aut
debuerunt. Et sic Dramatica quævis Poëma-
ta fabulæ dicuntur. Hic pro Tragædia sumi-
tur, in qua ex adjunctis rei quædam murari
perinde aut fingi, ut dictum est, non est nefas,
dummodo similia vero sint omnia, & benè
singula cohæreant, juxta Horat. in Arte Pœti-
ca, v. 151.

*Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.*
Et v. 338.

*Ficta voluptatis causâ sint proxima veris.
Nec quodcunque volet poscat sibi fabula
credi,*

*Neu pransæ Lamia vivum puerum extrahat
ulvo.*

Mæsto.] Ut plurimum in Tragædiis tristes
occurrent casus, atque, ut loquitur Theophras-
tus, *ἡσυχίῃ τῶν κατὰ τὴν αἰσθησίν.* Unde Arche-
lao Macedoniæ Regi, ut de se Tragædiam
scriberet petenti, abnuens respondit Euripides,
imo rogare se Deos ac precari ne quid unquam
Tragædiæ proprium bono Principi accideret.
Horatius in Arte, v. 102.

*Si vis me flere, dolendum est
Primum ipsi tibi. Tunc tua me infortunia
lædent,*

Telephe, vel Peleu,

*Tristia mæstem
Vultum verba deest, &c.*

sive describant plagas Parthi emittentis sagittas ex inguine. Ad quid ista? Vel quam magnas offas fortis versus inferis, ut opus sit fulciri centum faucibus? Ingens aliquid scripturi colligant nubes ex Helicone: & si quibusdam vel Prognēs, vel si aliquibus Thyesta

Vulnera seu Parthi ducentis ab inguine ferrum
Quorsum hæc? Aut quantas robusti carmini
offas

Ingeris, ut par sit centeno gutture niti?
Grande locuturi nebulas Helicone legunto:
Si quibus aut Prognēs, aut si quibus olla Thyesta

ANNOTATIONES.

Cave autem ne de tristi catastrophe ac luctuoso fine intelligas. Nec enim exitus ac finis Tragœdiæ solet aut debet esse tristis magis quam Comœdiæ: in quo Lubinus & alii recentiores hallucinantur. Nomen porrò Tragicomœdiæ in qua vulgò putant contrà è tristibus initalis finem esse lætiorem, merum est commentum, inauditumque apud vereres: Scalig. Poët. Lib. 6. cap. 3. & alibi. Vossius Instit. Poët. Lib. 2. cap. 24. Stiblinus in Eurip. Trag. Theophrastus apud Diomed. Lib. 3. Certè Euripidis & Sophoclis Tragœdiæ sæpe finem habent & catastrophē, quam principia lætiorem: Tragicomœdiæ tamen apud illos mentio nulla; nec titulus iste unquam inscriptus apud antiquos reperitur. Teste Euripidis Hecuba, Orestes, Alcestis, utraque Iphigenia, &c.

Hianda.] Magno quidem spiritu & voce gravi recitanda, sicut res illic graves, sublimis & grandis stylus.

Juvenal. Sat. 6.

Grande Sophocleo carmen bæchamur hiatu.

Tragædo.] *Tragædus* est actor Tragœdiarum, *Tragicus* autem earum scriptor.

4 *Vulnera seu Parthi.*] Quæ Romani Parthis, aut Romanis etiam Parthi intulerunt in bellis sub Augusto, imo & sub Nerone gestis, de quibus Poëtæ carmina condebant Cæsaribus adulantes. De bellis Parthicis Cornel. Tacit. Annal. Lib. 12. & sequent. Sueton. Justin.

Parthi.] Populi fuere in Asia Orientales Romanorum hostes infensissimi sagittandi periti valde, & fugam simulando vincere affueti: Unde Virgil. Georgic. 3.

Fidentemque fugâ Parthum versisque sagittis.

Ducentis ab inguine ferrum.] Locus profecto anceps. Interpretantur vulgò sagittas è vulnere extrahentis & in hostes retorquentis. At audacior videtur interpretatio. Casaub. vult a Persio intelligi quantum jaculandi modum Parthis proprium, nempe ex inguine; cum sagittas emitterent & tela alii ex humero, alii è capite seu ex auricula dextra, alii è pectore seu mammâ; citatque Propertium, Lib. 4. Eleg. scilicet 11. de Gallis, ubi vulgo legunt,

Illi virgatis jaculantis ab agmine braccis:

Legit vero Casaubonus illic, *ab inguine*, sed, an jure, ipse viderit. Certe malim cum Marcilio explicare Persium hic, de Parthis lethaliter in inguine vulneratis, & sagittas extrahendo, morientibus. Numquid enim Romani Poëtæ in Epicis Carminibus, de quibus Persius hoc loco, laudassent Parthos tela vibrantes, & Romanis mortem inferentes potius quam victores Parthorum Romanos? Quod tamen dicendum foret, si vulnera sumerentur hic active, ut sentit Casaubonus.

Ferrum.] Sagittas ferro armatas in cuspidē, Synecdoche.

5 *Quorsum hæc?*] Fingit Persius adesse Cornutum præceptorem, & redarguere sic: unde vero tibi, ô Persi, turgidum illud Satiræ præcæmum?

Aut quantus robusti carminis offas ingeris?] Ecce rantas verborum ampullas adhibes?

Robusti carminis.] Heroici, vel Tragici. Tu nimirum non Satiram scribere sed Epos videris.

Offas.] *Offa* dicitur cibi globulus aut frustum. Hic metaphorice significat inflatum carmen.

6 *Ut par sit centeno gutture niti?*] Velut ad trahendas offas illas grandiores, sive ad proferendos versus adeo turgentē.

7 *Nebulas.*] Similia nebulis, inania, quamvis specie magna. Horat. in Arte, *nugas canoras*, vocat: & *nubes & inania captare eos* dicit, qui turgidum scribunt carmen.

Helicone legunto.] Invocando Musas & Apollinem. Vide in Prologo.

8 *Si quibus aut Prognēs, &c.*] Si qui volent scribere Tragœdiam vel de *Progne* Pandionis Atheniensium Regis filiâ, *Terei* Thracum Regis uxore: vel de *Atreo* & *Thyeste* fratribus, apud Argos seu Mycenâs regnantibus, invidentibus sibi invicem, & in sese pariter sævientibus.

Prognēs.] Quæ Tereo marito filium Ithyn apposuit epulandum, dolore percita quod Philomelam sororem ille vitiafferet. Ovid. Met. 6. Fab. 7.

Olla Thyesta.] Qui suos ipse filios infcius comedit in olla coctos & appositos in cibum ab Atreo fratre, incestum illius cum Europa uxore sua, vindicante. Vide Senecam Trag. c. in Thyesta.

Fervebit;

Fervebit; sæpe infulso cœnanda Glyconi.
Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino,

Folle premis ventos: nec clauso murmure rancus

Nescio quid tecum grave cornicaris inept; ;
Nec scloppo tumidas intendis rumpere buccas.
Verba togæ sequeris, juncturâ callidus acri,

lebes bulliet: quæ cœna agenda frequenter ab insipido Glycone. Tu nec spiritum comprimis laboranti folle, dum metallum in fornace excoquitur: nec rancus surro apud te insulse garris nescio quid grande; nec conavis frangere malas inflatas inveni sono. Seltaris voces pacis, peritus forti compositione,

A N N O T A T I O N E S.

9 *Fervebit.*] Allegoria ab olla in qua fervent cocti sunt filii Terei & Thyestæ, & allusio ad Tragœdæ stylum concitatum & vehementem.

Cœnanda.] Repræsentanda cœna Terei & Thyestæ proprios filios devorantium. Quod tamen in Scena exhiberi verat Horatius in *Ane*, his versibus:

Non tamen intus

Digna geri promes in scenam, multaque tolles

Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.

Nec pueros coram populo Medea trucidet;

Aut humana palam coquat exta nefarius

Atræus;

Aut in avcum Progne vertatur, &c.

Glycani.] Fatuo Tragœdo, tempore Neronis, qui trita argumenta sæpius ad nauseam reponeret. De similibus Martial. Lib. 10. Epig. 5.

Qui legis Oedipodem, caligantemque Thyesten, Colchidas, & Scyllas; quid nisi monstra legis, &c.

Hinc *insulsum* vocat Persius, ut ait vetus Scholiastes, erat enim ille nescius joculari: quanquam populo mirè placuit, & ideo à Nerone munusculum est, &c.

10 *Tu neque anhelanti,* &c.] Tu magno conatu versus magnificos non profers, magno anhelitu, & pulmonibus laborantibus. Nec ita scribis aut loqueris, ut folles inflare videaris: adeoque ab ineptis hujus seculi Poëtis ambitiose recitantibus quam longe abes!

Coquitur dum massa camino.] In fornace ardens metallum; sic animo inter meditandum fervescenti carmen fingitur.

12 *Anhelanti folle premis ventos.*] Aërem follibus inclusum & stridentem exagitant fabri ad fornacem accendendam: ingenium autem meditando, ac fingendo, secum luctando sæpè, & in omnes partes vertendo, Poëtæ discruciant: pulmones item fatigant, recitando carmen præferrim inflatum & turgidum, quale hîc Persius prærehendit, imitatus nempe Horatium, Lib. 1. Sat. 4.

At tu conclusas hercynis follibus auræ

Usque laborantes dum ferrum molliat ignis;

Ut mavis, imitare.

Juvenalis autem hos secutus de Causidicis ait; Sat. 7.

Tunc immensa cavi spirant mendacia folles.

Et Martialis.

A nostris procul est omnis vesica libellis,

Musa nec insano symmate nostra tumet.

12 *Nescio quid grave.*] Carmen quod tibi placeat soli, magnumque videatur.

Cornicaris.] Nec tu, more cornicum, voces emititis è gutture, compressas, immeditas, stragulatas, palato supplantatas, de quibus fusè Sat. 1. Locum hunc respexit D. Hieron. cum ait. Ep. 4. *Alii intra se nescio quid cornicantes tumentia verba trutinantur,* &c.

13 *Nec scloppo tumidas intendis rumpere buccas.*] Adverte gradationem: nec stylum inflas ad instar folliis; nec meditaris & tecum agitas confusa & impedita, more cornicis; nec denique ore turgenti pronuncias, ut quasi scloppum edere videaris. Sic laudat Cornutus Persii elocutionem; inventionem, pronunciationem.

Scloppo.] Vox ficta ad exprimendum sonum ex inflatis aëre buccis, & vi quâdam aut ictu elisis & compressis editum. Hîc egregiè adhibetur ad significandum pronunciationem tumidam & affectatam. Legit Casaubonus *scloppo*, ex antiquo Codice, & faver Priscianus, Lib. 1. cap. 4.

14 *Verba togæ sequeris.*] Non bella carmine describis, sed quæ pacis tempore in usu sunt. Sic libet hæc intelligere, magis quàm de forensibus & oratoriis, aut etiam de Satira quæ propria Romanorum sit, interpretari.

Togæ.] Vetus Schol. hîc ita loquitur: *Togæ, purum pallium, formâ rotundâ, fusiore atque inundante sinu; de subdextro veniens, super humerum sinistrum ponitur: cujus similitudinem in operimentis simulacrorum, vel picturarum aspiciamus: easque statuas togatas vocamus. Togæ Romani in pace, in bello paludamentis utebantur. Mensura togæ justæ senas ulnas habebat. Togæ*

politus stylo modesto, solers
perstringere vitia pallida,
& noxam confodere liberali
joco. Ex his deprome quæ
scribas : & remitte Myce-
nis mensas cum capite & pe-
dibus ; & cognosce tantum-
modo populi convivium. Certe
non in id incumbis, ut nugis
inflatis intumescat liber, ap-
tus facere momentum fumo.
Seclusi dicimus. Tibi modo,
Musa instigante, præbemus
examinandum cor ; & libet

Ore teres modico, pallentes radere mores
Doctus, & ingenuo culpam defigere ludo.

Hinc trahe quæ dicas : mensasque relinque
Mycenis

Cum capite & pedibus ; plebeiaq; prandia nôris
Non equidem hoc studeo, bullatis ut mihi nugis
Pagina turgescat, dare pondus idonea fumo. 20
Secreti loquimur. Tibi nunc, hortante Ca-
mœnâ,

Excutienda damus præcordia : quantaque no-
stræ

ANNOTATIONES.

per metonymiam significat pacem. Hinc illud
Tullii : *Cedant arma togæ*. Lege Macrob. Sa-
turnal. Lib. 1. cap. 6. Alex. ab Alex. Lib. 5.
cap. 18.

Juncturâ callidis acris.] Quidam hic Satiri-
cum saltem comminiscuntur ; at melius alii sci-
tam ac robustam verborum compositionem,
non mollem aut rhythmicam, qualis Neroni
affectata, Tull. 3. de Oratore, *Sed si habitum*
etiam rationis & quasi colorem aliquem requiris ;
est plena quadam, & tamen teres ac tenuis, at non
sine nervis ac viribus.

15 *Ore teres modico.*] Horat. in Arte.

Dedit ore rotundo

Musa loqui.

Alii legunt *teris*, id est, expolis, superflua
refecis, ut ferrum lima terit & lævigat.

Pallentes radere mores doctus.] Tu non modo
rectè, sed & recta scribis & bona. Nimirum
placita morum tractas sanctissima, & multo sale
hominum vitia defricare satagis.

Pallentes mores.] Nunquam non timent qui
sibi conscii sunt alicujus flagitii. Et Satira
quæ nemini parcat improbo, malis pallorem
inducit.

Horat. Epist. 1. Lib. 1.

Hic murus abeneus esto ;

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

16 *Ingenuo culpam defigere ludo.*] Ut ait
Horatius, ridendo verum dicis, flagitiosos ca-
stigas, flagitia proscrisbis.

Defigere.] Proprium Criticis vocabulum, qui
obelos & verucula solent appingere ad ea quæ
notant ac improbant.

17 *Hinc trahe quæ dicas.*] Age, Persi, per-
pe in instituto, è populi vitiis argumenta Sa-
tirarum desume. Quod erit certe utilius, quam
si ingentia & tumida scriberes vel in Tragæ-
diis, vel in Epicis.

Mensasque relinque Mycenis.] Græcis Tragi-
cis grandia sua perimite argumenta, qualis
cœna Thyestæ & Terei, de quibus supra. My-

cœna urbs Peloponnesi, in qua gesta dicitur fa-
bula Atrei & Thyestæ.

18 *Cum capite & pedibus.*] Reservarat A-
treus caput, pedes, & manus pœrorum, quæ
post cœnam Thyestæ fratri exhibuit, ut sciret
quas & quorum devorasset carnes.

Senec. Thyest.

*Denudat artus dirus, atque ossa amputat ;
Tantum ora servat, & datas fidei manus.*

Plebeiaque prandia nôris.] Potius quam rega-
lia, in quibus tam horrendæ apponuntur da-
pes, Tereo scilicet & Thyestæ. Hæc, in-
quam, relinque, & plebeias res inspicie : cor-
ruptos populi mores satirico sale deterge & ex-
furga.

19 *Non equidem hoc studeo.*] Cornuto Persius
responder : cerie non opto centenas voces ad
pompiam, quod Poëtæ solent ; sed cupio dun-
taxat grati mei erga te animi monumenta re-
linquere.

Bullatis nugis.] Verbis ac sententiis instar
bullæ tumidis & fulgentibus, sed intus vanis :
quas Horatius in Arte, *ampullas* vocat. Quidam
legunt *pullatis*, & explicant de tragiciis, ex eo
quod in Tragædiis indui soleant atrâ pullâ, &
lugubri veste indui Reges. Sed parum placeat
acutior illa interpretatio & lectio.

20 *Pagina turgescas, dare pondus idonea fu-
mo.*] Nec ego nitor auctoritatem conciliare &
gravitatem inanibus, fumosis, vanis, & levi-
oribus versiculis, ac rerum inopibus : ut loqui-
tur Horatius in Arte Poëtica : quasi verba
sine re aliquid valeant.

21 *Secreti loquimur.*] Sincere & citra fastum
tibi, ego, solus soli loquor : nec quasi palam
carmen & scripta ostentare velim, versibus tibi
consigno animi mei sensa.

22 *Excutienda damus præcordia.*] Adeoque
intimos cordis recessus aperio : expressum vide
in pauculis versiculis, quod dudum latet im-
pressum in animi mei penetralibus.

Quantaque nostra pars tua sis, Cornute, anime.

Pars

Pars tua fit, Cornute, animæ tibi, dulcis
amice,

Ostendisse juvat. Pulsa, dignoscere cautus
Quid solidum crepet, & pictæ tectoria linguæ.

25

His ego centenas aufim deposcere voces,
Ut, quantum mihi te sinuoso in pectore fixi,
Voce traham purâ ; totumque hoc verba resig-
nent

Quod latet arcanâ, non enarrabile, fibrâ.

Cum primùm pavidò custos mihi purpura
cessit,

30

declare tibi ò Cornute, a-
micorum suavissime, quanta
pars animi mei tua sit. Tan-
ge, tu qui es peritus explo-
rare quod integrum resonet,
& simulationes fucata lin-
guæ. Ad hæc ego audeo ex-
optare centum voces, ut verbis
sinceris expremam, quam
altè infixi te mihi in intimo
corde ; & sermo aperiat illud
omne quod reconditum est in
secretis præcordiis, quanquam
vix explicari potest. Statim
atque deposita est à me timi-
do prætexta servatrix,

A N N O T A T I O N E S.

Sententia hæc tracta est à Pythagora, inquit
vetus Gloss. nimirum quia Pythagoras aiebat
amicum esse alterum seipsum. Et Antiqui di-
cebant amicitiam esse animam unam in duobus
corporibus.

Undè Ovid. de Oreste & Pylade scribit,

Qui duo corporibus, mentibus unus erant.

Horatius de Virgilio ait, Lib. 1. Od. 3.

Et serves animæ dimidium mea.

S. Gregorius Nazianzenus suam cum D. Basilio
familiaritatem appellat *συμψυχία*. Et S.
Augustinus Lib. 4. Confession. cap. 6. de ami-
co suo similia his ; imò quid majus videretur dix-
isse, ubi ait : *Sensi ego animam meam & ani-
mam illius unam fuisse animam in duobus corpo-
ribus : & ideo (eo morte sublato) mihi horro-
ri visa erat, quia volebam dimidius vivere ; &
ideo forte mortis metuebam, ne totus ille moreretur,
quem multum amaveram.*

23 *Cornute.*] Annæus Cornutus Persii ma-
gister, Stoicæ Philosophiæ Professor eo tem-
pore celeberrimus, teste Eusebio : qui à Nerone
missus in exilium, eò quod ejus scripta repre-
henderet.

24. *Pulsa.*] Digito percutere, & explora meam
mentem : sicut explorantur scistilia, num solida
sint & integra.

25 *Quid solidum crepet.*] Discernis enim quid
verum, quid fictum & simulatum. Pers. Satir.
3. dixerat vas percussum sonare & indicare vi-
tium suum *malignè respondendo* ; hic ait inte-
grum vas dignosci, *solidè crepando.*

Pictæ tectoria linguæ.] Incrustata auro sta-
tua lignum aut lapidem celat, sic & urbanitas
sermonis & oratio plena obsequii regit sæpè in-
vidiam & odium animo reconditum. Legunt
nonnulli *plethoria*, id est, involucri *ἀπὸ τῆς πλεθώρας*,
inquit. Sed apage, Juvenalis enim.

Sat. 6. Persium secutus, scribit.

Tandem aperit vultum, & tectoria prima re-
ponit.

Et S. Augustinus ad Volusianum affirmat, San-
ctas Literas rem esse solidam & sinceram ; non
fucata eloquia, nec nullo linguæ tectorio inane ali-
quid ac pendulum crepitare.

26 *His ego centenas, &c.*] Centenas ego vo-
ces exoptem ad me gratum erga te magis ac
magis probandum. Quo quidem in studio
quod Tullius Epist. 1. Lib. 1. Lentulo scribebat,
id videtur Persius indicare velle, nimirum, *omni
officio ac potius pietate erga Cornutum, etsi aliis
satisfaceret omnibus, at ipsum sibi nunquam satis-
facere.*

27 *Ut, quantum mihi te, &c.*] Egregiam
adverte prioris sententiæ expolitionem.

Sinuoso in pectore fixi.] In latebris animi re-
conditissimis adeò te infixi, ut totus in me sis,
& totus sim tuus.

28 *Verba resignent.*] Rupto velut figillo re-
velem, carmen & scripta palam proferant amo-
rem erga te meum, merita in me tua ; quæ
tamen duo certè maxima haud satis exhibeat
centena etiam vox.

29 *Fibrâ.*] Fibræ poni pro intimis vis-
cerum & cordis maxime partibus, dixi Satir. 1.

30 *Cum primùm pavidò, &c.*] Hactenus
proemium ac prolusio duntaxat : Deinceps
autem recenset Persius quid & quantum debeat
Cornuto Præceptori pro sedula ejus institu-
tione.

Pavidò.] Id est, pudibundo, vel timenti im-
minentes adolescentiæ difficultates, & virtutis
in ea ætate impedimenta.

Custos purpura.] Id est, toga, cui prætexta
erat purpura ut (quod ait Macrobius) *ex ejus
rubore ingenuitatis pudore regeantur pueri.* Hinc

& appensa est bulla data
prætextis, Diis domesticis :
quando socii faciles, ade-
rant, & clypeus albus tunc
sinebat me injicere oculos sine
metu in omnem suburram,

Bullaque succinctis Laribus donata pendit
Cum blandi comites, totaque impune
burra
Permisit sparsisse oculos jam candidus umbo

ANNOTATIONES.

à Persio vocatur *custos*, scilicet innocentiae ob
colorem purpureum qui symbolum est pudoris.
Adde quod prætexta veluti sacros facit, quos
& violare sit nefas. Unde Plin. Lib. 9. cap.
16. ait purpuram pueritia esse pro majestate, id
est, sanctitate. Et Fabius exclamat. ait, præ-
textâ infirmitatem pueritia sacrum fieri & vene-
rabilem, non secus ac Sacerdotes vestibus suis.
Vel *custos* vocatur prætexta, quia tempore pu-
bertatis pueri sunt sub tutela alterius, nempe
Custodis seu Pædagogi.

Horat. in Arte,

Imberbis juvenis tandem custode remoto.

Cessit. Cum jam prætexta dedit concessitque
locum togæ virilis, quæ sumebatur post puber-
tatem, seu anno ætatis decimo sexto.

31 *Bullaque.* Hinc Persii nobilitatem argui
diximus in Prologo, contra nonnullos. Nimi-
rùm pueri nobiles ante pectus auream bullam
cordis effigie gestabant collo appensam. *Quam
insipientes* (inquit Macrobi. Lib. 1. Saturnal.
cap. 6.) ita demum se homines cogitarent, si
corde præstarent. Juvenalis Satir. 5. ad finem,
Etruscum aurum vocat, quasi ab Etruscis pro-
fluxerit mos bullæ gestandæ. De eo multa &
varia Macrobius loco citato mox, ubi & sic
habet: Tullus Hostilius Rex Romanorum Tertius,
debellatis Hetruscis, sellam curulem, liñoresque
& togam pictam, atque prætextum quæ insignia
Magistratum Hetruscorum erant, primus ut
Roma haberentur, instituit. Sed prætextum illo
seculo puerilis non usurpabat ætas. Postea verò
Tarquinius Priscus filium suum annos
quatuordecim natum, quod hostem manu percus-
serat, pro concione laudavit, & bullâ aureâ præ-
textaque donavit, insigniens puerum ultra annos
fortem præmiis virilitatis & honoris

— Alii putant eundem Priscum cum statum
civium solertiâ providi Principatus ordinaret,
cultum quoque ingenuorum puerorum inter præ-
cipua duxisse: instituisseque ut Patricii bulla
aureâ cum toga, cui prætextitur purpura, ute-
rentur dumtaxat illi quorum Patres Curulem
gesserant Magistratum, &c. Alconius, Bulla,
inquit, suspendi in collo ingenuis solet aurea, li-
bertinis scortea, quasi communicans pectus pue-
rile. Alex. ab Alex. Lib. 2. cap. 19. sic ha-
bet: Prætextatis bullam pendere pro pectore
affirmant nonnulli, ut ibi cordis insigne mane-

ret, ubi sedes erat consilii. Et ejusdem Lib.
c. 25. Romani pueros prætexta donabant, &
bulla. Hæc aurea erat, insigne nobilitatis, figu-
ram cordis habens, ut signarent eam aetatem al-
terius consilio regendam. Bulla primum à Tar-
quinio Prisco donatum suum filium tradunt, quem
in prætexta annis hostem dicunt occidisse

— Lorum verò erat insigne liberte-
rum, plebeiolorum & pauperum. Propius verò est
fœdere isto cum Sabinis & Tatio, cantum fuisse
ut bulla prætextaque, per eas tempestates Sabi-
norum ornatu, raptarum filii uterentur. Poste-
riorem hanc rariorem attingit & Plutarchus
in Quæst. Centur. Rom. & alias quasdam
adjungit, cur bullam gestarent nobilium filii
Succinctis. Succinctas vestes habentibus
more militari. Vet. Gloss. Gabino habitis cin-
ctique Diu Penates formabantur, obvoluti togæ
super humerum sinistrum, dextro nudo.

Donata pendit. Bullam simul eum præ-
texta Laribus consecrabant adolescentes, cum
togam virilem sumerent, sicut puellæ pupæ
Veneri donare solitæ: quemadmodum jam
observavi Satir. 2. & docet Alex. ab Alex.
Lib. 5. cap. 18.

32 *Cum blandi comites.* Non asperi mo-
nitores aderant ampliùs, quales patruus au-
pædagogus, qui sumptâ virili togâ removeba-
tur.

Suburra. Ubi meretrices diversabantur
in regione seu vico infami sub antiqua urbe
undè nomen: vocabatur & summœnium, quasi
sub mœnibus. Vide Juvenal. Satir. 3.
v. 5.

33 *Permisit sparsisse oculos.* Quando me-
juris factus, nemine jam observante me aut
castigante, liberè poteram in meretricum
domicilia respicere, & per suburram va-
gari.

Ovid.

Oculi sunt in amore duces.

Terent. Andr. Act. I. Scen. 1.

Postquam excessit ex ephebis, liberius vivendi
fuit potestas — antea verò, atq, metus,
magister prohibebant.

Candidus umbo. Tyronibus dabatur clype-
us purus seu vacuus, id est, sine insignibus,
ut ibi signanda facere monerentur.

Cumque

Cumque iter ambiguum est, & vitæ nescius
error

Diducit trepidas ramosa in compita men-
tes :

Me tibi supposui : teneros tu. suscipis annos
Socratico, Cornute, sinu. Tunc fallere solers
Apposita intortos extendit regula mores ;

& quando via anceps est, &
error imperitus vivendi di-
vidit animos incertos in pla-
teas multiplicis via : jam
tum me tibi submisi. Tu
vero, ô Cornute, mollem a-
tatem excepisti gremio So-
cratico. Tunc norma deci-
pere perita, mihi adhibita
prævos mores emendat,

A N N O T A T I O N E S.

Virgil. Æneid. 2.

Ense levis nudo, parmæque inglorius alba.
Vel intellige togam virilem candidam in um-
bonis similitudinem aptatam : *synedochicæ*, in-
quiunt vet. Gloss. *alioquin* & in prætexta can-
didus umbo est. Sic & locum hunc explicat
Juss. Lips. Elector. Lib. 1. cap. 13. ubi & mo-
net Tertull. de pallio ; item Apuleium Lib. 11.
in palla umbones agnoscere, & eleganter de-
scribere.

34 *Cumque iter ambiguum est.*] Quando
mens adolescentis hæret incerta quid sibi potis-
simum agendum sit ; similis viatori in bivium
incidenti, qui valde torquetur anxius, utram
inire viam debeat. Quod & Herculi accidisse
refert Cic. Offic. 1. cap. 117. ex Xenophonte,
qui rursus ex Prodicò Sapiente rem narrat, Lib.
2. de Fact. & Dict. Socrat. memorab. non
longè ab initio.

Et vitæ nescius error.] Ut Philosophia magi-
stra vitæ est : ita ex adverso ignorantia rerum,
error denique egregie Persio dicitur *vitæ nescius*,
id est, eorum quæ conducunt ad rectè viven-
dum. Sic igitur imperitia ducit adolescentes &
abripit in id omne quod videtur ipsis facile, ju-
cundum, splendidum, quasi perinde sit illud
rectum & bonum : fallitque eos literæ Pytha-
goricæ & latior pars læva quæ eligitur, præ
dextra arctiori quidem, sed tamen meliori.
Hinc pronam illi sequuntur ad vitia viam, de-
serunt autem virtutis iter arduum, præceptum ac
præruptum.

35 *Diducit.*] Legunt alii, *deducit*, alii,
traducit. Sensus est, in hanc & illam senten-
tiam impellit, distrahit, cruciat, *trepidus men-
tes*, id est, ancipites, dubias, titubantes inter
varias instituendæ vitæ rationes.

Anon. Eidyll. 15. de Pythagoricæ eligendæ
vitæ dubio.

*Quod vitæ sectabor iter, si plena tumultu
Sunt fora ; si curis domus anxiosa ; si pene-
grinos*

*Cura domus sequitur ; mercantem si nova
semper*

*Damna manent ; cessare vetat si turpis ege-
stas :*

*Si vexat labor agricolam, mare naufragus
horror*

Infamat, pœnæque graves in cælibe vita.

*Sanguineum si Martis opus : si turpia lu-
cra*

Fœnoris, & velox inopes usura trucidat ?

Omne avum cura, &c.

Ramosa in compita.] Quæ multas se in vias
scindunt, ut truncus in ramos, id est, multos
exitus & calles habent. Pariter etiam impru-
dens juvenis in varias deliberationes dilapsus
sæpè id amplectitur quod pejus, ex judicii con-
ciliique imbecillitate. Hic rursus alludit Per-
sius ad literam Pythagoricam, de qua paulò
antè, & Sat. 3. v. 56.

36 *Me tibi supposui.*] Instituendum me
tradidi. Quidam legunt, *seposui*, id est, se-
gregavi. Sed prior lectio videtur retinen-
da.

37 *Suscipis Socratico sinu.*] Admisisti me
in tuam disciplinam, Morali Philosophiâ &
Stoicis dogmatis imbuendum ; me vero exce-
pisti non studio solum paterno, sed quasi ma-
terno affectu adblandiens ac demulcens. Sunt
& qui interpretentur, integritate Socraticâ &
sanctitate educendum : nec omnino displicer.
Cur autem Socraticam vocat Persius Stoæ
scholam ? Nimirum, Socratis discipulus An-
tisthenes Diogenem instituit : hunc Crates
Thebanus audivit. Hic demum edocuit Te-
nonem scholæ Stoicæ conditorem. Plutarch.
Laërt. Cic. Undè Socrati non abs re tribu-
untur, quæ ab eo velut à primo fonte pro-
fluxere instituta. Vide Sat. 3. v. 1. & ibid.
Annot.

Tunc fallere solers apposita, &c.] Hunc locum
variè varii intelligunt, & suo quisque sensui
accommodant. Alii quos inter Casaubonus,
sic explicant : tu fraude innoxia me circum-
veniens suaviter ad rectum flexisti, solerter &
sensum ita domans pravæ affectiones, ut no-
væ disciplinæ austeritas non offenderet aut
deterreret. Alii puerilem vocant hanc inter-
pretationem, & sic Persii voces aptant & sen-
sum ; *Tunc regula apposita solers*, id est, o-
stendens, *mores intortos fallere*, id est, errare.

Et

& animus domatur ratione, & agere fert superari, & formam sumit sub digito tuo solerti. Nam recorder transgisse tecum dies integros, & cibos tecum carpisse initio noctium. Ordinabamus ambo eosdem labores; similiter & quietem: & res serias temperabamus canâ modestâ.

Et premitur ratione animus; vinciq; laborat,
Artificemq; tuo ducit sub pollice vultum. 40
Tecum etenim longos memini consumere soles,
Et tecum primas epulis decerpere noctes.
Unum opus, & requiem pariter disponimus
ambo:
Atque verecundâ laxamus serâ mensâ.

A N N O T A T I O N E S.

extendit, id est, reformat eos ac corrigit. Alii putant allusum ad intervallum quod sæpe exiguum est virtutem inter ac vitium, quodque propterea fallit.

Undè Horat. in Arte.

Decipimur specie recti.

Et Juvenal. Satir. 14.

Fallit enim vitium specie virtutis & umbrâ. Prima quidem sententia acutior: secunda in quibusdam durior, ut cum, *solers*, explicat, ostendens, &c. Tertia videtur ad solitum Persii loquendi modum paulò audaciorem accommodatior. Nobis sensus hic erit, & ordo verborum: tunc regula *solers* mores fallere, apposita extendit intortos. Id est, præcepta morum falsas virtutum species mihi detegendo, docuerunt, me omne vitium declinare, & sinceram virtutem sequi. Itaque *intortos mores extendere*, significat rectum id facere quod curvum erat; ductâ metaphorâ à fabrilibus.

39 *Et premitur ratione animus.*] Jamque sub tua disciplina proficiens, animi motus coercere didici, & rationis sequi imperium coëgi. *Sicut equus à sessore domatur*, inquit Plato, ita animus ratione. Per animum itaque ne mentem intellige, seu partem animi superiorem, sed potius inferiorem quæ expers est rationis, vocaturque appetitus. Tull. Offic. 1. num. 100. *Duplex est vis animorum atque natura. Una pars in appetitu posita est, quæ est opor, Grace, quæ hominem huc & illuc rapit: altera in ratione, quæ docet & explanat quid faciendum fugiendumque sit. Ita sit ut ratio præsit, appetitus verò obtemperet.*

Horat. Epist. 2. Lib. 1.

*Animum rege, qui nisi paret,
Imperat: hunc frânis, hunc tu compesce catenâ.*

Plaut. Trinumm. Scen. 5.

Homo cum animo inde ab ineunte atate depugnat suo.

*Tu si animum viciſti potiùs, quàm animus te,
est quòd gaudeas.*

Vinciſque laborat.] Ægrè superatur natura ad

malum proclivis. Undè mens & ratio contra appetitum pugnans, quasi secum ipsa luctatur, laborat tamen & studet ut vincatur, etsi repugnans & reluctans.

40 *Artificemque tuo*, &c.] Hypallage, pro *artifici*. Potest & legi, *artificis*; ut doctè monet Casaubonus. Sensus est: animus meus à te molliter & scitè tractatus, eam omnem induit speciem tandem & formam, quam dare & inducere voluisti, velut artifex peritus in argillam aut ceram.

Juvenal. Sat. 7. v. 237.

Exigite ut mores teneros ceu pollice ducat,

Ut si quis cerâ vultum facit.

Pollice.] Macrobi. Lib. 7. cap. 13. pollicem dictum à *pollendo*, quippe qui non minùs quam tota manus semper in officio est. Undè & Græcis vocatur *ἀρτίχρησ*, quasi manus altera. Pariter quidem asserit Græcam hanc etymologiam Gal. Alii tamen aliter sentiunt.

41 *Tecum etenim longos*, &c.] Die nocteque a te non discedebam.

Virgil. Eclog. 9.

Sapè ego longos

Cantando puerum memini me condere soles.

42 *Et tecum primas epulis decerpere noctes.*] Est qui interpretetur, initium etiam noctis dabamus studio Philosophiæ, idque temporis decerpebamus quieti & epulis, id est, rescindebamus, adimebamus. Sed melius est, cum aliis propè omnibus, intelligere de frugali mensa studiosis necessariâ, quod verbum *decerpere*, indicat satis: ut sensus sit, non dies noctibus epulando jungebamus, quod faciunt helluones, sed pauculas tantùm horas, idque vesperi, & quasi raptim cibum carpebamus, quem porro honestis sermonibus condiebamus, ut est paulò post.

43 *Unum opus, & requiem*, &c.] Simul labori, simul quieti indulgebamus. *Unâ opus & requiem*, &c. legi vellet Casaubonus: at videtur tamen Persius respexisse illud Virgillii Georg. 4.

Omnibus una quies operum, labor omnibus idem.

44 *Verecundâ laxamus serâ mensâ.*] Graves occupationes, & diurnam studii & animi con-

Non equidem hoc dubites, amborum fœdere
certo

Consentire dies, & ab uno fidere duci.
Nostra vel æquali suspendit tempora librâ.
Parca tenax veri: seu nata fidelibus hora
Dividit in geminos concordia fata duorum:

45

Certe illud ne tibi dubium sit, nostram amborum vitam statuta societate convenire, & regi ab eodem astro. Nam aut parca veritatis retinens nostros dies librat æquali lance: vel hora fidelibus exorta partitur in duos congruentia Geminorum fata:

A N N O T A T I O N E S.

attentionem relaxamus inter cœnandum ac remittimus tantillum joci ac salibus innoxiiis. Agellius lib. 13. cap. 11. ait *Conviviarum sermones debere esse jucundos, & cum illecebra quadam & voluptate utiles, quibus ingenium nostrum venustius fiat & amœnius. Quod proficilo eveniet, si de id genus rebus ad communem vitam usum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro atque in negotiis agendis loqui non est otium.* Vide Athenæi Deipnosophistas: & Macrob. lib. 7. cap. 1.

45. *Non equidem hoc dubites, &c.* Consensio nostra non levis aut fortuita, imò ea est quæ naturalibus causis producta & conflata dubitari non possit.

Amborum.] Mei tuique, Persii discipuli, & Cornuti præceptoris.

Fœdere certo.] Non otiosè hoc ait Persius, (inquit Marcilius) nam qui sub Piscibus nascuntur, non ita certum fœdus inter se habere æstimantur.

Unde Manil. lib. 2.

At quibus in lucem pisces venientibus ad-
sunt,

His non una manet semper sententia cordi;
Commutant animos interdum & fœdera rum-
punt,

Ac repetunt.

46. *Consentire dies.]* Marcilius ex Servio ad Æneid. 1. legit, *Deos*, id est, Genios horoscopi comites, juxta Horat. lib. 2. Epist. 2.

Scit Genius natale comes qui temperat Astrum. Ut sensus Persii sit, consentientibus Genios nostros constet summam hanc inter nos amicitiam & consensionem peperisse. Alii tamen omnes legunt, *consentire dies*, id est, tempora, natiuitates, undè non mirum, nos sub eadem constellatione genitos, ab iisdem siderum aspectibus pares habere & accipere affectiones. Notat Casaubonus Hebræos, quando quempiam alteri amicum indicare volunt, solitos dicere, *filius est stellæ ipsius.* Vide infra, ad ea verba, *nescio quod certe est, &c.*

Ab uno fidere duci.] Natalitio scilicet &

horoscopo; sive illud sit Libra, sive Gemini. Horat. lib. 2. Od. 17.

Utrumque nostrum incredibili modo
Consentit astrum.

47. *Nostra vel æquali, &c.]* Id est, vel fatum æquavit nostra tempora, vel eadem constellationes nostræ amborum vitæ præidentes, easdem in nobis affectiones, eadem studia, summam animorum conjunctionem & consensionem pariunt.

Librâ.] Libra æquitatis symbolum est ac justitiæ. Est & Zodiaci signum, quod sol aggreffus circa diem Septembris vicesimam æquinoctium facit autumnale.

Horat. cit. lib. 2. Od. 17.

Seu Libra, seu me Scorpius aspicit
Formidolosus, pars violentior
Natalis hora, seu, &c.

Vide quæ mox infra ad Vocem, *Geminos.*

48. *Parca tenax veri.]* Fatum ineluctabile: indeclinabilis rerum series, ut ait Chrysippus. Deæ fatorum à Poëtis finguntur sorores tres, Clotho, Lachesis, Atropos. *Prima orditur, inquit Sidonius, secunda texit, tertia finit,* Virgil. Eclog. 4.

Talia secla suis dixerunt, currite, fufis
Concordes stabili fatorum Numine Parca.
Seu nata fidelibus hora.] Hora quâ fideles amici nascuntur, æqualiter nobis partitur omnia.

49. *Geminos.]* Gemini Castor & Pollux, quos magnâ concordia vixisse, regnâsseque, & inter sidera relatos fabulantur. Aiunt porro Astrologi sub Geminis & Libra natos amicos fieri, & consentire in studiis & affectionibus. Manil. lib. 2. de Geminis sic habet:

Magnus erit Geminis amor & concordia duplex. De Libra verò, ibid.

Quosque dabunt chela [id est Libra] & quos
dat Aquarius ortus,

Unum pectus habent, fideiq; immobile vinclum.

Et Lib. 5.

Felix equato genitus sub pondere Libra.

Duorum.] Quidam legunt, *Deorum*, scilicet Castoris, & Pollucis. Utrovis modo legas, perinde est.

& malignum Saturnum pariter nostro Jove temperamus. Est profecto nescio quod fidus, quod me tibi accommodat. Millena sunt hominum forma, & varius rerum usus. Suam habet quisque voluntatem, nec vita ducitur eodem desiderio. Ille sub sole novo Italiciis mercibus commutat

Saturnumque gravem nostro Jove frangimus unâ.

Nescio quod certè est, quod me tibi temperat astrum.

MILLE hominum species, & rerum discolor usus. Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno. Mercibus hic Italis mutat sub sole recenti

ANNOTATIONES.

[50. Saturnumque gravem.] Infestum fidus & noxium ob frigiditatem, siccitatem & tarditatem.

Horat. lib. 2. Od. 17. citatis jam :

----- Te Jovis impio

Tutela Saturno refulgens

Eripuit.

Propertius lib. 4. Eleg. 1.

Felicesque Jovis stellas, Martisque rapacis,

Et grave Saturni fidus in omne caput.

Juvenal. Sat. 6.

----- Quid fidus triste minetur
Saturni.

[Nostro Jove frangimus unâ.] Jovis fidus amicum & propitium ob suam temperiem. Plin. lib. 2. cap. 8. Saturni fidus gelida ac rigentis natura. Et paulò post de Jove ait, Martis ardore nimio, & rigore Saturni, interjectum ambobus, ex utroque temperari Jovem, salutaremque fieri. Macrob. de Somn. Scip. lib. 1. cap. 19. investigat cur Martis & Saturni stellæ noxiæ dicantur & maleficæ, cur è contrario magna Jovis ac Veneris benignitas inter Genethliacos habeatur : & rationem affert deductam è numeris, quam apud unum Ptolemaum reperiri affirmat ibidem.

[Frangimus.] Benignus Jovis aspectus avertit ac discutit malignitatem Saturni aliàs valde nocituri.

[51. Nescio quod certè est, &c.] Quodcumque tandem sit è sideribus emicantibus, quod nostræ præfuit nativitati, vitæque nostræ partes ac tempora similia facit, certum est aliquod ex illis nobis affulxisse, ab eo nos regi, alterum alteri attemperari, & fieri nos per illud in omnibus simillimos & conjunctissimos. Vult Casaubonus mentem non esse Persii, horoscopum eundem ipsi & Cornuto fuisse, qui diversæ fuerint ætatis, sed videri dumtaxat, ob similitudinem inter eos morum ac vitæ summam. Verùm strenuè repugnat Marcellius, ostenditque variis exemplis, non coævos, idem tamen dici habuisse natalium fidus : ut Hermodorum ac Demosthenem : Archilochum & Pindarum, &c. Quicquid sit, saltem constat potuisse pares siderum aliquot aspectus occurrere in natalibus Cornuti & Persii, quamvis

ætate non æqualium : & hoc sufficit ad explicandum commodè satis locum hunc Auctoris nostri. Nam primò de Libra & Geminis, nulla est difficultas. Deinde quid verat etiam Jovem, qui intra duodecim annorum spatium quo periodum absolvit, bis peculiarem sibi domum ingreditur, ubi multum prævalet adversus Saturnum ?

[52. Mille hominum species.] Jam Persius per comparisonem dissimilium, singulare Cornuti vitæ virtutisque genus commendare aggreditur. Mille hominum species, &c. Id est varia sunt hominum studia : diversa genera atque instituta vitæ.

Horat. lib. 2. Serm. Sat. 1.

Castor gaudet equis, ovo prognatus eodem

Pugnis. Quot capitum vivunt, totidem studiorum

Millia.

[53. Velle suum cuique est, &c.] Pro diversitate animorum ac judiciorum alius alium artem & exercitationem sectatur. Cassiodor. Quot homines, tot sententia, & unicuique mensura est, Virgil. Eclog. 2.

Trahit sua eumque voluptas.

[Nec voto vivitur uno.] Ut diversæ mentes, sic diversa consilia propositaque. Lucilius, Quod tibi magnopere cordi est, mihi vehementer displicet.

[54. Mercibus hic Italis, &c.] Quidam negotiantur apud exteras gentes, & ad eas deportant merces ex Italia.

Horat. lib. 1. Epist. 1.

Impiger extremos currit mercator ad Indos.

[Mutat.] Ante usum æris, per rerum commutationem mercatura fiebat : Testis Plin. qui mercaturas à Pœnis inventas ait lib. 7. cap. 56. & lib. 33. cap. 1. Vinam, inquit, totum è vita posset abdicari aurum, sacra fames, ac perniciem vita repertum. Quantum feliciore avocum res ipsa permutabantur inter se, sicut è Trojanis temporibus factitatum, Homero credi convenit. Ita enim, ut opinor, commercia victus gratiâ inventa, &c. Lege Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 15.

[Sub sole recenti.] In Orientali Regione, ubi Rugosum

Rugosum piper, & pallentis grana cumini : 55
 Hic satur irriguo mavult turgescere somno ;
 Hic campo indulget : hunc alea decoquit : ille
 In Venerem est putris : sed cùm lapidosa chi-
 ragra

Fregerit articulos veteris ramalia fagi,
 Tum crassos transisse dies, lucemque palu-
 strem,
 Et sibi jam feri vitam ingemuere relictam. 60

piper scabrosum, & frustula
 cumini pallidi. Iste cibis in-
 gurgitatus amat saginari
 somno irrigante : ille Campo
 Martio delectatur ; istum
 absument ludus : hic in Vene-
 rem est solutus. At quando
 chiragra calculosa solverit
 membra velut rames annosæ
 fagi, tum dolent præposteri
 dies caliginosos, & sædum
 tempus præterisse, & vitam
 sibi deinceps residuam.

A N N O T A T I O N E S.

61 hemisphaerium ascendens renasci quotidie
 videtur. Casaubonus hic unus Alexandriam
 urbem notat, quasi inde Romani solerent merces
 petere : sed quo jure hoc affirmat ? Quin potius
 Horatium lib. 1. Sat. 4. Persius imitatur,
*Hic mutat merces surgente à sole ad eum, quo
 Vespertina tepet regio.*

55 *Rugosum piper.*] Quod ab Indis petitur,
 quod gignunt arbores juniperis nostris similes,
 quod à sole torrente rugas contrahit. Plin. lib.
 12. cap. 7.

Pallentis grana cumini.] Senecdoche Spe-
 ciei pro Genere. Id est, varia aromata in In-
 dis nascentia.

Pallentis.] Quippe sumentibus pallorem in-
 generat, ut habet Plin. lib. 20. cap. 14.

Horatius lib. 1. Epist. 19. ita stultos imitatores
 deridet.

Quod si

Pallentem casu, biberent exanguie cuminum.
 56 *Hic satur, &c.*] Ille inhiat lucro, hic
 otio & voluptatibus indulget.

Irriguo mavult turgescere somno.] Resoluti &
 dispersi à cerebro humores crassi, post crapu-
 lam imprimis, obturant meatus, obruunt sensus,
 & somnum faciunt, quo pinguescit corpus.

Virgil. *Æneid.* 3.

Fessos sopor irrigat artus.

57 *Hic campo indulget.*] Hic se dat ambici-
 oni, & quærendis honoribus, qui obtinentur
 & dantur per suffragia populo in Campo
 Martio congregati : vel, gaudet exercitiis illic
 affueris. Horatius ad Pisones.

Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis.
 Nimirum post ejectos Tarquinius, campus hic
 qui illorum fuerat, Marti consecratus est. In
 eo Romana se juvenus exercebat ; ibi etiam
 habebantur comitia creandis Magistratibus. Tit.
 Liv. lib. 2. cap. 5. Alex. ab Alexand. Lib. 3.
 cap. 23.

Alea decoquit.] Rem familiarem exedit, fa-
 cultates absument, inopem reddit. Herodotus (ut
 notavi Sat. 3. v. 48.) *inventam ait aleam,*

per annonæ difficultatem, à Lydis, ad discuti-
 endam famem. Porro decoctores dicebantur,
 qui cùm solvendo non essent, versuram facie-
 bant.

Horat. lib. 1. Epist. 18.

Quem damnosa Venus, quem præcepit alea nudat.

58 *Ille in Venerem est putris.*] Libidine &
 nimio infamis voluptatis usu sic enervatur, ut
 etiam putidos contrahat morbos. Hippocrates,
 Celsus, alii. Huc facit quod Casaubonus &
 alii quidam legunt, *in Venerem putret*, id est
 putrescit. Vel simplex est imitatio Horatii lib.
 1. Ode 36.

Omnes in Damalim putres

Deponunt oculos.

Lapidosa chiragra.] *ἡ ἀγρὸς τῆς χειρὸς*, quasi
 manus vinculum seu captatio : morbus articu-
 laris, quo tenentur manus captæ veluti ac irre-
 titæ.

59. *Fregerit articulos.*] In articulis digitorum
 calculi, lapilli, nodi generantur è crassis humori-
 bus concreti, quibus cruciantur arthritici, digiti
 quandoque distorquentur manusque, & quasi
 franguntur. Horat. autem lib. 2. Sat. 7.

Postquam illi justa chiragra

Contudit articulos.

Et Epist. 1. idem Horatius vocat *nodosam
 chiragram.*

Veteris ramalia fagi.] Cùm senectus & luxu-
 riosa vita debilitarint hominem, qui est similis
 arbori inveræ ; & cùm ejus membra tam inuti-
 lia & arida fecerint, quàm sunt rami arboris
 annosæ & emorientis.

60 *Tum crassos transisse dies.*] Tum dolent
 annos transactos in turpi cæcitate, in crassis te-
 nebris, sine ulla virtutis aut veritatis cognitione :
 quæ duo sunt animi cibus ac veræ deliciæ. S.

Quid magis desiderat anima, quàm veritatem?

Lucemque palustrem.] In libidinum fordibus
 ac luto ; an & in balneis, ubi aer crassus & im-
 purus, qualis palustris locorum ?

61 *Seri.*] Cùm jam nullus medendi locus.

Vitam ingemuere relictam.] Jam luunt quod

Tu verò delectaris pallorem
contrahere libris noctu legen-
dis. Nam adolescentum in-
stitor, Cleanthis fructum
ingeris auribus defacatis.
Istinc, ô juvenes, pariter &
senes, quarite stabilem menti-
bus scopum, & commeatus
se restuti arumnesa.

At te nocturnis juvat impallescere chartis.
Cultor enim juvenum, purgatas inferis aures
Fruge Cleantheâ. Petite hinc, juvenesque
senesque,
Finem animo certum, miserisque viatica ca-
nis.

6

ANNOTATIONES.

olim peccarunt, & senes facti ac debiles dolent
vitam sibi superstitem esse velut ad ferendas tot
ægritudines ac misérias, quæ luxuriam sequun-
tur: damnant igitur errores & flagitia prioris
vitæ, dolent quod obscuro & inglorio egerint,
at sero.

62 *At te nocturnis, &c.*] Tu verò, Cornu-
te, contemptor divitiarum, honorum, volupta-
rum, totus sapientiæ studio diu noctuque in-
cumbis, quin & studiosi laboris ac vigiliarum
tuarum fructus cum aliis ultrò & liberaliter
communicas.

Nocturnis juvat impallescere chartis.] Pallo-
rem contrahere incumbendo libris & assidue
lectioni, etiam ad lychnum, & noctu.
Horat. Epist. ad Pisones.

Vos exemplaria Græca
Nocturnâ versate manu, versate diurnâ.

63 *Cultor enim juvenum.*] Bonis ac sedu-
lis institutionibus, ad virtutem & honestatem
juvenes incitas ac formas. Quo laudabilius nihil
est aut fructuosius. Cic. 2. de divin. cap. 4.
*Quod enim, inquit, munus Reipublica asserre ma-
jus meliusve possumus, quam si deceamus atque
erudiamus juventutem?* Et Tuscul. Quæst. 2. n.
13. *Cultura animi Philosophia est, qua extrahit
vitia radicibus, & preparat animos ad satus ac-
cipiendos, eaque mandat eis, & ut ita dicam,
serit, qua adulta fructus uberrimos ferant.*

Purgatas inferis aures.] Postquam vitiis pur-
gasti, præcepta morum & virtutum ornamenta
ingeris & conaris inducere in discipulorum ani-
mum, si modò culturæ patientem commodarint
autem, ut habet Horat. lib. 1. Epist. 1. Nam-
que ut est ibidem,

*Virtus est, vitium fugere; & sapientia prima,
Stultitia caruisse.*

64 *Fruge Cleantheâ.*] Philosophiâ Morali,
quam Cleanthes Zenonis discipulus & successor
docuit, cum magna Atheniensium utilitate.
Is, urgente inopiâ, noctu suam operam loca-
bat tum hauriendæ aquæ, tum pinfendis pani-
bus, ut liceret interdiu vacare sapientiæ studio,
apud Zenonem, cujus etiam dicta, deficien-
te papyro, boum ossibus, ac testis inscribat.
Improbo & pertinaci labore superabat inge-

nii sui tarditatem, quæ fecit aliquando ut pe-
ludibrium, asinus vocaretur. Nec abnuebat
ille, imò Zenonis sarcinam ferre se posse
aiebat. Cum verò aliàs probro illi vertere-
tur, quod timidus esset; at ideò, inquit, mi-
nus pecco. Hæc & alia de Cleanthe Diogen.
Laërt. lib. 7. & Tull. ejus meminit, de Natura
Deorum, lib. 1. num. 37. Item Valer. Maxim.
lib. 8. cap. 7.

Petite hinc.] E philosophia Stoica, vel &
Cornuti disciplina petite benè vivendi rationem
& modum: *finem animo certum*; beatam vi-
tam; honestatem, virtutem; rectum & stabile
propositum: quod, ut ait Horatius, Epist. 1.
lib. 1.

*Aquæ pauperibus prodest, locupletibus aquæ,
Aquæ neglectum pueris senibusque nocebit.*
Et eodem lib. 1. Epist. 2.

----- *Certum voto pete finem.*

75. *Miserisque viatica canis.*] Solatia & præ-
sidia, quæ prosunt in senectute, quam nunquam
non comitantur miseriæ, inopia, dolores, &c.
ad quæ ferenda facilius Philosophia non parum
juvat. Hinc M. Tull. Ciceronis consolatio, item
Boëti.

Viatica.] *Viaticum* dicitur id omne quod
ad faciendum iter opus est & necessarium.
Undè innuit Persius, nos velut peregrinari in
vita hac, & ad aliquid aliud tendere. Apud
Laërtium lib. 1. Bias Prieneus monet, viaticum
ab adolescentia ad senectutem sapientiam esse
comparandam, quippe cum ea sola sit certa
veraque possessio. Et Tull. de Senect. n. 9.
ait, *Aprissima omnino sunt arma senectutis, ar-
tes exercitationesque virtutum, qua in omni æta-
te culta, cum multum diuque vixeris, mirificos
asserunt fructus, non solum quia nunquam dese-
runt, ne extremo quidem tempore ætatis (quan-
quam id maximum est), sed etiam quia con-
scientia benè acta vita, & meritorumque benefacto-
rum recordatio jucundissima est.*

Canis.] Id est, capillis canescentibus, qui
contingunt senescenti, quanquam refert Plin.
lib. 7. cap. 2. Indos quosdam in juven-
ta candido esse capillo, qui in senectute ni-
grescat.

Cras hoc fiet. Idem cras fiet. Quid? Quasi
magnum,
Nempe diem donas? Sed cum lux altera venit,
Jam cras hesternum consumpsimus; ecce aliud
cras
Egerit hos annos, & semper paulum erit ultra.
Nam quamvis prope te, quamvis temone sub
uno

Vertentem sese frustra sectabere canthum,
Cum rota posterior curras, & in axe secundo.
Libertate opus est, non hâc ut quisque Velina

volvens sese sub eodem temone. Libertas necessaria est, non illa per quam statim atque quilibet

Illud faciam die crastina, in-
quis. Crastinâ die idem facies,
inquam ego. Ecquid? Con-
cedes mihi unam dieculam
scilicet velut aliquid grande?
At quando illuxit dies po-
stera, jam contrivimus cras
hesternâ diei; en aliud cras
protrudit hos annos, & ali-
quantulum ulterius continuâ
erit. Tu enim quando velut
rota posterior, & in altero
axe converteris, incassum
tamen prosequeris orbile licet
tibi proximum, & licet

A N N O T A T I O N E S.

66 *Cras hoc fiet.*] Fingit Persius ignavum ali-
quem adolescentem sibi respondere: etiam,
verum est quod mones; at expecta paululum,
cras faciam, & sapientiæ studium amplectar;
finem animo certum constituam, &c.

Idem cras fiet.] Instat Persius: atenim cum
illuxerit dies crastina, ô piger, facies & dices
iterum, id quod mihi dicis hodie, quodque pri-
dem facis. Lege S. August. lib. 8. Confess.
cap. 10. & 11.

Martial. lib. 5. Epigramm. 59.

Cras te visiturum, cras dicis, Posthume, semper.
Dic mihi cras illud, Posthume, quando venit?
Quam longè cras istud ubi est, aut undè peten-
dum?

Namquid, &c.

Cras vires? hodie jam vivere, Posthume, serum est.
Ille sapit quisquis, Posthume, vixit heri.

Quid? Quasi magnum, nempe diem donas?] Re-
ponit ignavus juvenis, tantine est vel unam
differre diem, quam & largiri dubitas?

67 *Sed cum lux altera venit.*] Imò, inquit
Persius, nec unâ die differre te volo. Sin au-
tem crastinum expectas, nihil omnino facies;
& pariter differendo, dies altera consumpta
erit ac perdita.

69. *Egerit hos annos.*] Egerit, ab egerere, non
ab ago: id est, expellit, emittit. Sensus est, una
dies integros annos trahit procrastinando, ex-
haurit, absumit.

Horat. lib. 2. Od. 18.

Truditur dies die,

Novaque pergunt interire diuina.

Et semper paulum erit ultra.] Erit semper
paululum temporis ultra illud crastinum, quod
petisti. Quocirca consumes ætatem sensim se-
nescendo: singulis diebus rogabis adhuc unam
diem dumeaxat velut aliquid non magnum ti-
bi donari, sic nunquam differre desines, donec
oppressus annis, senio, doloribus, cum Phry-

gibus serò sapiens, eas omnes misérias experiē-
re, quas prædixi, & tunc crassos transisse dies
frustra dolebis, &c.

70 *Nam quamvis prope te, &c.*] Priorem sen-
tentiam Persius confirmat à simili, quasi diceret:
aspice in curru seu rheda binos axes uni temoni
annexos, quibus suæ rotæ circumvolvuntur:
quæro utrum tota posterioris axis & ordinis at-
tingere aliquando possit rotam axis prioris?
Minimè certè. Ita prorsus dies hodierna non
assequetur unquam crastinum illud, quo te
sapere velle spondes & prædicas.

Prope te.] Dies enim hodierna crastinæ con-
iuncta est.

Temone sub uno.] Totum vitæ tempus diebus
continuis comprehenditur: hodie & cras pariter
se consequuntur, & uni vitæ spatio annectuntur,
sicut temoni axis prior & posterior.

Temone.] Temo est lignum illud oblongum in
curru, cujus extremitati jugum alligatur.

71 *Canthum.*] Circulus est ferreus, quò rotæ
orbile seu curvatura cingitur ac munitur, & quò
rota compages constringitur. Vox peregrina &
Barbara, seu Afra, seu Hispana, quâ ramen ve-
lut receptâ in Latio utitur Persius, ut observat
Quintil. lib. 1. cap. 5. Ponitur hic pro rota,
per senecdochen. Sic & Martial. lib. 14. Epi-
gramm. 168.

Inducenda rota est, das nobis utile munus.

Isse trochus pueris; at mihi canthus erit.

72 *Cum rota posterior curras, &c.*] Quandiu
tu diem hodiernum agis, quò nondum vis mores
corrigere, cui respondent axis secundus & rota
posterior; nunquam attinges diem illum crast-
inum, quò statuis meliora, qui significatur per
rotam priorem; quæ volvitur semper ante po-
stериorem; neque unquam attingitur ab ea,
quamvis ei proxima.

73 *Libertate opus est.*] Obstinatum in vitiis
juvenem aggreditur Persius novâ quâdam &

Publius manumissus est, frumentum corruptum obinet per tesseram Velinam. Eheu veritate vacui vos, apud quos unica circumactio efficit Romanum! Ille est Dama, non mulio trium assium, vappa, & lippus, & fraudulentus in exigua farragine.

Publius emeruit, scabiosum tesserulâ far Possidet. Heu steriles veri, quibus una Quiritem
Vertigo facit! Hic Dama est, non tressis agaso
Vappa, & lippus, & in tenui farragine mendax.

A N N O T A T I O N E S.

subtili ratione, scilicet libertatis amore ac necessitate: & ex occasione tractat eleganter & fusè paradoxum illud Stoicorum: solos sapientes esse liberos: de quo & Tull. parad. 5.

Non hæc.] Ergone, ô Romani adolescentes, libertatem aded jactatis, dum servi estis cupiditatum ac vitiorum? An vobis videmini satis esse ac verè liberi & ingenui, modò libertatem dumtaxat civilem possideatis, qualem sibi vindicat ostentatque servus heri vel hodie manumissus? Imo libertate animi opus est, nec aliter quisquam liber & ingenuus censeri debet. Terrull. Lib. de Resurrect. *Libertate opus est ad virtutem, inquit Persius, non eâ quâ servi donantur, & ascribuntur uni Tribuum; putâ Velinâ.*

Ut quisque Velinâ, &c.] Statim ac in libertatem assertus quisque in aliquam è Romanis Tribubus transcribebatur, v. g. Esquilinam, Palatinam, Velinam; tum jure publico gauderet, & communibus civium emolumentis qualis est annona, seu frumentatio. Triplex libertatis genus lege apud Alex. ab Alex. lib. 14. cap. 10.

Velinâ.] Qui Velinum circa lacum habitabant, Romam translati sunt; & Velina Tribus numero aliarum accessit. Vett. Gloss. Vide Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 17.

74 Publius emeruit.] Quasi tempore servitutis exacto, libertatem merito suo consecutus, Patroni sui prænomen (ut fit) assumit, quod servi nullum habebant: & dictus v. g. Publius Licinius Velina. *Emeruit.* Metaph. à militibus, qui honestâ de causâ mittuntur domum, & immunes fiunt deinceps à bellando.

Scabiosum far.] Immundum, putre, gurgulionibus exesum. Fortè intelligit panem acerosum, sordidum, caninum. Legunt alii, *scabrosus*, id est, asperum, vile, præ vetustate rugosum.

Tesserulâ far possidet.] Qui ex manumissione cives Romani efficiebantur, in numero civium Romanorum frumentum publicum accipiebant. Vett. Gloss. & quidem gratis, ex lege lata à Publlo Clodio Tribuno Plebis, Pisone & Gabinio Consulibus, ut notat Pædianus ad Orat. Tullii in Pisonem. Scilicet annonæ Procurator magnam

quotannis frumenti vim colligebat & erogabat iis pauperibus, qui tesseram seu notam antedatam repræsentarent; quâ cives Romanos esse constaret. In ea scribebatur nomen hominis & Tribus, v. g. Publius Velina; id est à Velina Tribu. Casaub. Tesseram illam fuisse ligneam nimirum e ligustris, colligere licet è Plinio lib. 16. cap. 18. Tesserarum & frumenti populo dati meminit & Suetonius in Augusto cap. 41. & 42. item in Domitiano. Vide Lipsium Elect. lib. 1. cap. 8.

75 Heu steriles veri.] Quàm longè distatis ab eo quod verum est! Quam turpiter aberratis & allucinamini? Quam vestra vos fallit mens & opinio?

Quiritem.] Cives Romani à Quirino *Quirites* dicti. Hic abusive nomen hoc usurpatur, ut notant vett. Gloss.

Una vertigo facit.] Manumissurus servum dominus coram Prætorum eum sistebat; mox in orbem circumactus dimittebat, ac suæ velut relinquebat potestati, his verbis: *hunc esse liberum volo*, Appian. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 10. Plaur. Menæchm. Scen. 19.

Liber esto, atque ito quò voles,

76. Hic Dama est.] Verum enimverò, inquires, hic est modò servus fuit, at jam sui juris est, & Marcus Dama appellatur. Vel, ut ait Autumnus non perperam, hic servus est frugi, non ut cæteri, pravus & vilis.

Dama.] Servile nomen. Vide infra; v. 161. ad vocem, *Dave*.

Horat. lib. 2. Sat. 7.

Prodis ex Judice Dama

Turpis.

Observat Casaubonus inter nomina servilia fuisse quædam honestiora, à quibus liberi non abhorrent, quamvis magna esset in nominibus apud Romanos ambitio. Hinc est quodd magis hic, *Dama* vocatur, & paulò post repetitur, *Marcus Dama*.

Non tressis agaso.] Non est homo nullius pretii, aut industriæ, nec infimæ sortis ac ministerii, qualis jumentorum curator.

77. Vappa, & lippus.] Non corruptus & nequam, velut vappescens vinum; nec imperitus

Verterit

Verterit hunc dominus, momento turbinis exit
 Marcus Dama. Papæ! Marco spondente, recusas
 Credere tu nummos? Marco sub Judice pal-
 les? 80

Marcus dixit, ita est: assigna, Marce, tabellas.
 Hæc mera libertas: hanc nobis pilea donant.
 An quisquam est alius liber, nisi ducere vitam
 Cui licet ut voluit? Licet ut volo vivere: non
 sim

fas est vitam ducere ad arbitrium.

Illum dominus circummagat; puncto circumactionis prædit Marcus Dama. Papæ! Marco satisfaciente, tu renuis committere pecuniam? Times sub Marco Judice? Marcus affirmat, sic se res habet: & Marce, tabulis subscribe. Illa est vera libertas: illam nobis concedit pileus. Estne aliquis alius sui juris, præterquam ille, cui fas est vitam ducere ad libitum? At mihi Numquid igitur non fuero

A N N O T A T I O N E S.

animo cæcutiens, similis ei qui lippos habet oculos & malè affectos.

Horat. Lib. 1. Sat. 1.

— Non ego avatum

Cum veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem. Et in tenui farragine mendax.] Neque est fraudulentus in minutis etiam rebus, & ex genere eorum qui jumentis quæ curant, pabula mentiuntur data, cum tamen ea furto subriperet soleant.

Farrago.] Est, inquit Festus, quod ex pluribus suis, pabuli causâ datur jumentis. Plin. Lib. 18. cap. 16. ait, ex Catone, idem olim fuisse quod ocymum. Varro, Lib. 1. de Re Rust. cap. 31. dicit esse pabulum, quo jumenta verno tempore purgantur & saginantur. Virgil. Georgic. 3.

Tum demum crassa farragine corpus

Crescere jam domitis finito.

79 *Verterit hunc dominus.*] Ex more & ritu manumissionis, de quo suprâ.

Momento turbinis exit Marcus Dama.] Cum primum apprehensus à domino ac rotatus fuerit: post circumactionem aliosque ritus legitimos, repente fit sui dominus, honore dignus & fide imò & munerum capax.

79 *Marco spondente.*] Sæpè repetit hoc prænomen Satiricus, ironicè: quippe, ut habet Horatius, Lib. 2. Sat. 5.

Quinte, putâ, aut Publi (gaudent prænomine molles

Auricula.)

Imò & admirationem ironicam addit, *papa!* Tam bono sponse ac stipulatore, an recusas pecuniam credere? Scilicet Marco Damæ fidem derogas! &c.

81 *Marco sub judice palles?*] Cum sit vir probus & Judex integerrimus. tu nihilominus times in judicium venire? Obiter hic perstringi corruptionem Romanæ Reipublicæ, apud quam fiebant judices etiam liberti, observat Casaubonus.

81 *Marcus dixit.*] *Αὐτὸς ἑα*: ut de Pythagora,

Assigna Marce, tabellas.] Subscribe & signa tanquam testis rogatus. Scilicet apud Romanos adesse testamentis oportebat & subscribere ac signare testes septem, qui cives essent Romani, & puberes. Ut habetur Lib. 21. Paragraph. 1. D. de Testamentis.

82 *Hæc mera libertas.*] Non alia sanè est libertas, quàm ea, quâ licet prænomen assumere, pro alio stipulari, Magistrarum adipisci, testis esse, & fidem habere, quæ omnia sunt negata servis. Hæc etiam Sarcasticè.

Pilea donant.] Servi nudo capite, & promissis capillis incedebant: at cum manumittebantur, raso capite, insigne libertatis pileum accipiebant in Templo Feroniæ Libertatis Deæ, Suprà Sat. 3. v. 106.

Hesterni capite induto subiere Quirites. Plaut. Amphitr. Act. 1. Scen. 1. v. ult. *Faxit Jupiter ut ego hodie, raso capite calvus capiam pileum.* Cœl. Rhodig. Lib. 20. cap. 12. ait excusam à Bruto monetam, in qua pugionibus duobus erat impositus pileus, quibus significaretur vindicata ferro libertas. Tit. Liv. Lib. 34. cap. 52. *Præbuerunt*, inquit, *speciem triumpho, capitibus rasis secuti qui servitute exempti fuerant.* Cur autem manumissorum capita raderentur? *Qui liberi fiebant*, inquit Nonius, *câ causâ calvi erant, quod tempestatem servitutis videbantur effugere, ut naufragio liberati solent.*

83 *An quisquam est alius liber, &c.*] Etiam argumentari audeo Marcus Dama, & syllogismo probare quod affirmavit; hæc mera libertas.

84 *Cui licet ut voluit?*] Genuina est libertatis definitio, è qua majorem propositionem conficit Marcus. Sic enim Tull. Parad. 5. Item offic. 1. *Est potestas vivendi ut velis.* Desumptum verò videtur è Laërtio in Zenone, ubi sic habetur: *ἔστιν ἡ λευτερία ἐξουσία αὐτοπαρῆναι.* Et Epictet. apud Arrian. cap. 1. Lib. 1. & 4. *λευτερός ἐστὶν ὁ ἕως ἀς βούληται.* Pergit Dama: *Licet ut volo vivere.* Et hæc est minor propositio. Ergo, inquit, non sim liberior Bruto! Conclusio syllogismi.

Bruto liberior? falso concludis, ait ille Stoicus, habens aurem purgatam acri aceto. Cetera quidem illa admitto, sed apage tuum, hoc licet, & ut volo. Verum enimverò ex quo meus prodii à Pratore, per virgam, quare non mihi licitum sit quicquid placuit arbitrio meo, excipio si Masurii scriptura rubra aliquid prohibet?

Liberior Bruto? Mendosè colligis, inquit 85; Stoicus hic, aurem mordaci lotus aceto.

Hæc reliqua accipio; licet illud, &, ut volo, tolle.

Vindictâ postquam meus à Pratore recessi, Cur mihi non liceat jussit quodcumque voluntas,

Excepto si quid Masurii rubrica vetavit? 90

ANNOTATIONES.

85 *Liberior Bruto?*] M. Junius Brutus Rempublicam Romanam à Regum servitute ac Tyrannide vindicavit, pristinam libertatem restituit, ejusque firmandæ causâ, nec propriis pepercit filiis, quos ei insidiantes necavit. Tit. Liv. in fine Lib. 1. & initio Lib. 2. Valer. Maxim. Lib. 5. cap. 8. Flor. 1. 1. cap. 9.

Mendosè colligis.] Redarguitur M. Dama, ejusque syllogismus retexitur, hoc ferè modo: transeat propositio: ea quidem benè intellecta certa est. Negatur assumptio: quam tamen ille mox asserere conabitur. Vide infra errorem syllogismi.

86 *Mordaci lotus aceto.*] Instructus morali disciplina severiori; vel acri judicio simul & dialecticâ. Nam, ut ait Cicer. 3. de Finibus cap. 3. *Stoicorum subtile fuit vel potius spinosum differendi genus.*

87 *Hæc reliqua accipio, &c.*] Admitto libertatis definitionem in propositione contentam, inquit Stoicus: non verò cetera. Legunt alii, *Hoc reliquum accipio: licet illud, &, ut volo, tolle.* Alii restitunt, nec sine probabili ratione, *Hæc reliqua accipio: licet, ut volo, vivere, tolle.*

Licet illud, &, ut volo, tolle.] Assumptionem ut falsam amove: hanc ego respuo; & paucis evincam, te non vivere ut vis, & ut liber; nec tibi licere quod optas & quod placet; tu enimverò potius ageris & raptaris quocumque trahunt te cupiditas, libido, aliaque vitia. Undè servum te contendo, liberum pernego.

Horat. Lib. 2. Sat. 7.

Tu mihi qui imperitas, aliis servis miser, atque Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.

Quisnam igitur liber? Sapiens, sibi que imperiosus.

Tull. Parad. 5. *Improbos non ita dicunt esse servos ut mancipia, quæ sunt dominorum facta nexu, aut aliquo jure civili: sed, si servitus sit, sicut & obedientia fracti animi & abjecti, & arbitrio carentis suo, quis neget omnes leves, omnes cupidos, omnes denique improbos esse servos? An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, leges imponit, vetat quod videtur, &c.*

88 *Vindictâ postquam, &c.*] M. Dama necdum advertens paralogismi sui vitium & errorem: seque à Stoico vapulare, ob æquivocam libertatis acceptionem, pergit argumentari porro à libertate corporis ad animi libertatem: quocirca non sine ludibrio excipitur.

Vindictâ.] Virga est, quâ manumittendi à Pratore in capite pulsantur, idè dicta, quòd eos vindicat libertati. Vett. Gloss. Titus autem Livius Lib. 2. cap. 5. ita nuncupatam ait à Vindicio servo, qui primus libertate simul & civitate donatus ob detectam conjurationem. Hinc verò sancitum, ut quoties servus aliquis manumitteretur, caput ejus baculo rangeretur, in memoriam conservatæ Populo Romano per servum libertatis.

Meus à Pratore recessi.] Mei juris factus sum, liber & civis Romanus. Prætor enim servi caput virgulâ feriens pronunciabat, *esto liber*: porro qui vindictâ manumissus is unâ cum libertate civitatem Romanam consequbatur, Tit. Liv. locis jam citatis. Alex. ab Alex. Lib. 4. cap. 10. &c.

89 *Cur mihi non liceat, &c.*] Adverte arrogantiam & superbiam in verbis Marci Damæ.

90 *Excepto si quid, &c.*] Excipio illa, quæ legibus & jure sunt vetita.

Masurii.] Masurius hic Sabinus Legis consultus fuit. Vett. Gloss. Eques erat Romanus, Tiberii Imperatoris tempore doctrinâ clarus; cæterum valdè pauper. Ejus meminit Agellius Lib. 14. cap. 19. & alibi. Apud Athenæum Lib. 14. ut vir longè optimus & sapiens, legumque Interpretis eximius celebratur.

Rubrica.] Quid propriè sit Rubrica, dixi Sat. 1. Rubricas vocari minium quo tituli legum annotabantur; aiunt hîc veteres Gloss. & Turneb. Lib. 4. cap. 5. scilicet ob similem colorem rubrum.

Juvenal. Sat. 14.

--- Perlege rubras Majorum leges. Neque verò legum tantum, sed & omnium quæ scribebant olim, tituli, capita & initia rubra erant, seu minio, seu purpuriffo notata. Patet ex Ovid. Trist. Lib. 1. Eleg. 1.

Disce ; sed ira cadat naso, rugosaque san-

na,
Cum veteres avias tibi de pulmone revello.

Non Prætoris erat stultis dare tenuia rerum
Officia, atque usum rapidæ permittere vi-
tæ.

*Accipe ; at à navibus tuis
recedat indignatio, & irrisio
rugis notata, quando expugno
tibi de corde antiqua deliria.
Ad Prætoris non pertinebat
insanis concedere subtilia
officia in rebus, & donare
potestatem vitæ precipitiis.*

A N N O T A T I O N E S.

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Et Martialis lib. 3. Epigramm. 2.

Et cocco rubeat superbus Index.

Quod autem hic Casaubonus de cera miniata comminiscitur, non perperam videtur reprehensum à Marcilio, qui notat eam signationi non scriptioni idoneam. Quid autem? Viro vir occidere non videretur cum Satirico; *Disce : sed ira cadat.* Certè faver Critico adversus Criticum Vitruvius Lib. 9. cap. 3. ubi ait Democritum annulo signare solitum ea quæ expertus esset, cerâ ex milto, id est, minio, seu cerâ miniatâ. Nam ut habet Plin. Lib. 33. cap. 7. *Milton Græci vocant minium.* Quid sit enim cera miniata, & quod notationi & censuræ utilis esset, non scriptioni, apertè declarat Tullius ad Atticum. Sic habet Lib. 16. Epist. 11. *Notum opus tibi probari lator ; ex quo antè ipse posuisti, quæ mihi florentiora sunt visâ judicio tuo.* Cerulas enim tuas miniatulas illas extimescebam. Et Lib. 15. Epist. 14. adhuc apertius, cum ait : *His literis scriptis, me ad Συναξιν dedi, quæ quidem vereor ne miniatulâ cerula tua pluribus locis notanda sint.*

91 *Disce ; sed, &c.* Assumptionis probationem refellit Philosophus Stoicus ; simul verò Damam orat, ne irascatur, dum aperiet ipsi fortasse non placituras veritates : cæterum ne ridendum putet in re tam seria.

Ira cadat naso. Theocritus iratum Pana significare volens in ejus naso bilem sedere ait, Idyll. 1. *χολὰ ποτὶ πινὶ καὶ δαίτῃ.* Plaut. Amphitr. Act. 4. Scen. 3. *Vetustum adagium : fames & mora bilem in nasum conciant.*

Rugosaque sanna. Ridentis nasus osque corrugari solent. *Sanna*, inquit Nonius Marcellus, os distortum cum vultu. Vide Sat. 1. ad ea verba, *Postica occurrito sanna.*

92 *Veteres avias :* Aniles fabulas, opiniones falsas, errores, quales vetulæ filii ac nepotibus sæpè suggerunt : quales & fortè de libertate avia pridem tua tibi inculcavit. Explicant alii vanam ac ventosam nobilitatis opinionem, qualem ferè habebant Romani ; & arrogantiam, cuius in pulmone sedes.

De pulmone revello. Hæc licet radicibus inhæreant cordi & animo tuo, si tamen extirpari sinas & expungi, etiam cum aliquo dolore

tuo, docebo te distinguere civilem libertatem communem quidem omnibus, à libertate animi, quæ soli propria est sapienti. Ergo attende.

93 *Non Prætoris erat, &c.* Quærebamus modò, ô Marce, cur libero tibi ac civi Romano non liceat, &c. En disce : Prætor quod suū fuerat officii præstitit sanè, jus Quiritium dedit, à domini potestate vindicavit. Sed liberare te à nexu & servitute cupiditatum ac vitiorum, penes eum non erat. Hoc verò sola præstat Philosophia.

Stultis. Apud Stoicos, *Stulti omnes servi ; Item ; Insaniunt omnes præter sapientem.*

Dare tenuia rerum officia. Dare tibi non potuit scientiam rerum benè agendarum, *vellet falsa, κατ' ὁρδόμενα, quæ omnes numeros virtutis continent ;* ut ait Tullius 3. de Finibus, num. 24.

Tenuia. Minuta certè & subtilia, eoque difficilia. Aristoteles 2. Ethicor. *Quemadmodum non cujusque est invenire centrum circuli, sed tantum Geometra : sic nec assequi virtutis mediocritatem, nec ad eam pertinere potest, nisi sapiens :* Deinde per singulas rerum, temporum, personarum differentias, videre *quid debeat, quid non*, ut ait Horatius ad Pisones, dijudicare specialia viri boni officia, in his etiam aliquando laborant vel sapientissimi. Ergo Masuri rubrica, leges, ostendunt quidem graviora & grandia peccata, atque officia : verum *tenuia* ista, de quibus dixi, & quibus tota fermè vitæ honesta continetur, minimè.

94. *Atque usum rapidæ permittere vitæ.* Te tibi relinquere, idoneo, velut ac perito τὸ ἀνίχνειν ἢ τὸ ἀπείχει. discernere rectum vitæ rerumque usum, quid fugiendum, quid indulgendum tibi & aliis ; nihilque optare, nihil metuere, nisi ex rationis præscripto. Hæc lubrica quidem, rapida, ardua sunt : hæc non confert una Prætoris vertigo, & brevis circumactio ; sed longa sedulaque Magistri morum institutio. Is certè postquam in omni virtutum genere diu te exercuerit, & affectibus purgavit, te tibi permittere potest, verèque liberum per omnia pronuntiare ; non item Magistratus, aut Prætor.

Cacula procerò facilius accommodabis citharam. Ratio repugnat, & clam in aurem insurret, ut licitum non sit agere illud, quod faciendo quispiam corrumpet. Jus commune hominum & natura complectitur istam legem,

Sambucam citius caloni aptaveris alto. 95
Stat contra ratio, & secretam garrit in aurem,
Ne liceat facere id, quod quis vitiabit agendo.
Publica lex hominum naturaque continet hoc fas,

A N N O T A T I O N E S.

95 *Sambucam citius, &c.*] Facilius sanè fuerit efficere ut agrestis servus, qui nec Musicam didicit, nec citharas vidit, eas ex arte pulset, quam facere ut Dama rationem sequatur, & tenuia rerum officia nòrit, & præstet. Proverb. *Asinus ad lyram*: Item, *Sambucam caloni*.

Sambucam.] Vox Syriaca, inquit Casaubonus. Galli harpam vocant, Turneb. Lib. 26. cap. 1. Latini Græcique lyram & citharam, item nablum seu nablium. Musicum est instrumentum triangularis formæ. Athenæus Lib. 4. cap. 23. Sambucam lyrophœnicem vocari ait, ejusque inventorem fuisse Ibycum Reginum. Et Lib. 14. cap. 8. acutum esse ejus sonum, fidibus quatuor tensum primò fuisse. Et cap. 9. ejusdem Libri, sambucâ primum usam fuisse Sibyllam, atque ita vocatam à Sambyce quodam. Casaub. in Athen. *Certum est*, inquit, *Vetustissimos Orientis populos eo organo esse usos: inde transit ad Græcos & res & nomen.* Ejus instrumenti musici meminerunt Propheeta Daniel cap. 5. Vitruv. Lib. 6. Spartianus in Adriano, &c. Est enim *Sambuca* belli instrumentum, quod funibus intenditur, ut chordis cithara; undè nomen. De eo Vitruv. lib. 10. Plutarch. in Marcelli Vita. Polyb. lib. 8. Lips. Poliorcet. lib. 1. Dialog. 6. Vegetius & alii. Scilicet, è turre prope urbem obsessam extructâ, trabs ingens funibus ac trocleis ad muros laxata, erat pro ponte, & per eam transeuntes milites urbem invadebant. Athenæus loco mox citato lib. 14. cap. 8. ejusdem meminit, atque *Sambucam*, esse machinæ bellicæ genus oppugnandis urbibus idoneum, hostium mœnibus duabus siculis admoveri, & cum erectum fuerit, simile esse navium scalis foras projectis & expansis: Romanorum esse machinam; Denique fabricam ejus & formam inventam esse ab Heraclide Tarentino.

Caloni.] *Calo* servus militis, cui vallum defert & ligna, Græcè κάλα; vel ex eo dictus quod ligneam clavam gereret. Festus, Servius. Lignatores Athenæus *Calones* vocat, seu καλόπυρ, Horat. lib. 1. Epist. 14. *Invidet usum*

Lignorum tibi Calo.

Aptaveris.] Prius inferueris crassis manibus hominis agrestis ineprique, licet graciles & agi-

liores digiti manusque desiderentur tangendis scitè ejusmodi instrumentis, hoc, inquam, potius feceris, quàm, &c.

Alto.] Prægrandis staturæ, qualis in Calonibus amatur, magnæ molis homines sæpè bardi ac soluti. Aristoteles in Physiognom. οἱ ἀγαν μέγ' αἰοὶ βραδύς. Homerus Ulysssem staturæ brevis & prudentiæ magnæ exhibet, Ajacem verò procerum & stolidiorem: undè Apuleius lib. 10. *Præfertur Ulysses modicus Ajaci maximo.*

96. *Stat contra ratio.*] Debent enim fabrilia fabri tractare, de bobus arator narrare, nec ultra crepidam sutor, nec quivis alter ultra quam didicit artem. Cic. Tusc. Quæst. 1. Athenæus lib. 8. cap. 10. refert Stratonicum Citharædum Regi Prolemæo de citharisandi arte ambitiosè disputanti respondisse: *Rex, aliud est sceptrum, aliud plectrum.*

Et secretam garrit in aurem.] Intus in animo suæ indolis conscio reclamation, monerque Damam semper esse Damam; & servo servilem, abjectum, nequam fore semper animum. Altiùs interpretationem promit Casaubonus, an & versùs? Nimirum Philosophiæ Stoicæ austerà ratio clam admonet, quia apud plebem & Proceres malè accipitur, suis volentes indulgere cupiditatibus, quod illa verat. Undè non nisi subtimide agit, suæque clam proponit dogmata.

Garrir.] Legunt alii, *Gannir*, Proprie gariunt aves, vulpes autem & canes gannunt, dum levibus susurris quasi gemunt.

97 *Ne liceat facere, &c.*] Ut nemo sibi negata tenet. Aliàs enim, quod ait Persius; *vitiabit agendo.* Quod quidem semper accidit imperitis. Pingere aggrediatur faber, lapides secare & aptare rusticus; hortum & florum areolas disponere statuarius; plus nocebit eorum opera, quàm juvabit: imò alter alterius opus benè inchoatum disperdet.

98 *Publica lex hominum, &c.*] Expositio est prioris sententiæ. Hoc est, id non continet rubrica Masurii, nec scripta, sed nata lex nobilium, adeoque in hoc consentiunt omnes homines, quod & naturæ lumen ostendit, & jure gentium cautum est.

Ut teneat vetitos inscitia debilis actus.

Diluis helleborum, certo compescere pun-
cto

Nescius examen; vetat hoc natura meden-
di.

Navim si poscat sibi peronatus arator
Luciferi rudis; exclamet Melicerta, perisse
Frontem de rebus. Tibi recto vivere talo

ut ignorantia impotens ab-
stineat ab actionibus sibi pro-
hibitis. Si helleborum misceat,
imperitus sistere stateram de-
bito termino, ratio medicina
id prohibet. Si agricola ocrea-
tus sibi navim postulet regen-
dam, non cognoscens Lucife-
rum; statim Melicerta ex-
clamabit, nullum jam pudore
esse in rebus. An verò
disciplina sibi contulit vitam
agere

A N N O T A T I O N E S.

99 *Ut teneat vetitos, &c.*] Ut quisque ab-
stineat à moliendo eo opere, quod agendo ac
tentando vitare contingent, ob inscitiam rei,
ob imperitiam, adedque impotentiam ejus præ-
standæ.

100 *Diluis helleborum.*] Exemplis confir-
mat Stóicus quod dixit. Si pharmacum & pe-
riculosum quietem, quale est helleborum, tem-
perare velit ac præparare quispiam Medicæ
rei ignarus: adversus eum clamat lex meden-
di.

Helleborum.] Herba est medicinalis, de qua
jam antè non semel. Vide Gell. lib. 17. cap.
15. Et Plin. lib. 25. cap. 5. ubi recenset helle-
bori species, vim, usum.

Certo compescere puncto nescius.] Non ad truti-
nam, sed ad stateram retulit, quæ punctis & un-
ciis signatur. Veteres Gloss. Est enim statera,
libra sine lancibus.

Certo puncto.] Habitâ diligenter ratione mor-
bi, naturæ viriumque ægrotantis, item medi-
camenti seu pharmaci, ut certâ mensurâ & pro-
portione, certo pondere, misceatur ac detur,
alioqui nociturum.

101 *Examen.*] Jam diximus esse in statera
stylum qui eodem vergit quo pondus inclinat,
undè & pro regula est.

Natura medendi.] Vel ars quæ est imitatio
naturæ, potius vis & natura medicinæ. Vult
enim naturæ ordo, ut fiant omnia ritè ac scitè,
quod rudes & imperiti præstare nequeunt.

102 *Navim si poscat, &c.*] Alterum exem-
plum ab imperito rei nauticæ. Horat. lib. 2.
Epist. 1.

Navem agere ignarus navis timet, &c.

Peronatus.] Indutus peronibus, qui rustici
calcei sunt è crudo corio, vel è pellibus, qui su-
pra genua protenduntur ad arcendum, lutum,
aives, imbres.

Virgil. Æneid. 7.

Vestigia nuda sinistra

Instituere pedis; crudus tegit altera pero.

Juvenal. Sat. 14. v. 186.

Nil vetitum fecisse volens quem non pudet alto

*Per glaciem perone tegi, qui summovet Euros
Pellibus inversis.*

103 *Luciferi rudis.*] Ignorans astra cuivis
nota, qualis est $\epsilon\alpha\sigma\phi\phi\epsilon$, seu stella Veneris,
quæ manè Lucifer, vespere Hesperus vocatur.
Nautis certè necessaria Astrologiæ cognitio, im-
primis olim, quando nonnisi ad astra noctu
navigabatur: at nunc id facilius multò, operis
etiam tempestate sideribus; ad acum magnete
illitam à paucis inventam sæculis.

Virgil. Æneid. 3. de Palinuro noctu surgente.

*Sidera cuncta notat tacito labentia celo,
Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque
Triones,*

Armatumque auro circumspicit Oriona.

Postquam cuncta videt celo constare sereno,

Dat clarum è puppi signum, &c.

Melicerta.] Deus marinus, qui & Palæmon;
& Portunus, eò quòd portubus præest. Lege
Ovid. Metamorphos. 4. Fab. 13.

De eo sic Virgil. Georg. 1.

Votaque servati solent in littore nauta

Glaucò, & Panopea, & Inoo Melicerta.

Huic Isthmii ludi magnis sumptibus à conventu
totius Achaïæ fieri consueverant. Vide Alex.
ab Alex. lib. 5. cap. 8. Fabulam ejus perstrinxit
Sanctus Cyprianus cum dixit, *Melicerta & Leu-
cothea præcipitantur in maria, & sunt postmodum
maris numina.*

Perisse frontem de rebus.] Frons pudoris se-
des.

Horat. Lib. 2. Epist. 1.

Clament periisse pudorem

Cuncti penè Patres.

104 *Tibi recto vivere talo ars dedit?*] Age
verò Marce Dama, dic an didiceris $\epsilon\phi\theta\alpha\omega\delta\epsilon\iota\upsilon$
recto ire pede: id est, benè agere in omnibus,
nulla viri probi officia prætermittere; Meta-
phora ab iis, quibus pedes obtorti aut claudi,
nec rectè possunt incedere.

Horat. Lib. 2. Epist. 1. jam cit.

Securus cadat, an recto stet fabula talo.

Talo.] Pars ima pedis *talus*; sive os, quod
juxta calcaneum, & ad pedis juncturam.

calcee directâ? An etiam nôsti discernere imaginem veritatis, & an aliqua species tinnitum edat absurdum, are sub auro latente? Numquid observâsti tum quæ sectanda essent, tum quæ aliàs fugienda, atque illa primò signâsti cretâ, deinde hac carbone? Esne moderatus in desideriis, frugalis domo, suavis erga familiares: ut modò claudas, modò aperias horrea, & queas transiire numisma in ceno defixum; & avidus non sis deglutire salivam Mercurii?

Ars dedit? Et veri speciem dignoscere calles,
Ne qua subærato mendosum tinniat auro?
Quæque sequenda forent, & quæ vitanda vicissim;
Illa prius cretâ, mox hæc carbone notâsti?
Es modicus voti, pressio lare, dulcis amicis;
Jam nunc astringas; jam nunc granaria laxes;
Inque luto fixum possis transcendere nummum;
Nec glutto forbere salivam Mercurialem?

A N N O T A T I O N E S.

105 *[Ars.]* Philosophia, quæ vitæ magistra, lex, regula, passim vocatur; & rectè agendi præcepta continet.

[Veri speciem dignoscere calles.] Quandoquidem primus ad sapientiam gradus est cognitio honesti, dic utrum optimè nôris discernere similitudinem veri, speciem falsam ab ipso vero, id quod est honestum, ab eo quod videtur. Nam ut ait Ovidius:

*Et mala sunt vicina bonis; errore sub illo,
Pro vitio virtus crimina sape tulit.*

Et Horat. ad Pisones.

— — — *Decipimur specie rebus.*

106 *Ne qua subarato, &c.]* Ne ulla subfit hypocrisis, adeoque mera sit boni species, non ipsum bonum aut verum. *Subarato:* similitudo à nummo adulterino, in quo sub aliqua auri superficie æs absconditur, aut cum auro confusum tinnitu probatur; dignoscitur autem ex sonitu raucò & absurdo.

Mendosum tinniat.] Sic enim virtus vera solidum crepat; falsa verò malignè respondet, ut antè Persius dixit. *Tinniat,* propria vox metallis, quorum exprimit sonitum, quando pulsantur.

107. *Quæque sequenda, &c.]* Hi duo sunt vitæ honestæ cardines, declinare à malo, & facere bonum.

108 *Illâ prius cretâ, mox hæc carbone notâsti.]* Quod malum damnaâsti, quod bonum approbâsti. Vide Sat. 2. v. 1. Ubi fusè egimus de lapillis nigris & albis. Pythagoras dicebat ea quæ candidi essent coloris, ad naturam boni pertinere; quæ verò atra & nigra, ad naturam mali.

109 *Es modicus voti.]* Alii Codices habent, *Et modicus voti.* Perinde esse videtur, id est, si paucis es contentus, & parva postulas à Diis, non qualia stulti & avari, de quibus Sat. 2. Si, ut ait Plautus, est animus tibi modicus, continens, ambitione expertus.

Pressio lare.] Rebus domi angustis, tuâ ta-

men sorte contentus: vel meliùs, frugalis in victu, vestitu, supellestili, sine luxu, sine luxuria.

Dulcis amicis.] Binignus, facilis, non durus, reticulus, asper, superbus.

110 *Jam nunc astringas.]* Si is es qui modò te contineas & coërceas, cum ratione parcus & moderatus, ut nec prodigus sis, nec videaris ambitiosus.

Jam nunc granaria laxes.] Modò liberalitatem exercere noveris, sumptuosus & magnificus cum res postulat; aperiendo velut & exponendo quibuscumque opes tuas, arcam, horrea, in quibus frumentum, &c.

111 *Inque luto fixum possis transcendere nummum.]* Si pecuniæ & avaritiæ contemptor, obvium & objectum in mineræ nummum sponte relinquas, ita ut puerorum ludibrium non incurras. Nimirum ut nunc interdum, sic & olim pueri in via publica nummum clavo humi figebant, vel exponebant in luto projectum quasi, funiculo verò alligatum non sine joci retraherant, si quis prætereuntium æris splendore allectus ac delusus colligere attemptaret.

Horat. lib. 1. Epist. 6.

In triviis fixum qui se demittit ob assem.
Et lib. 2. Od. 2.

*Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.*

112 *Nec glutto forbere.]* Si nec es plus æquo lucri cupidus. Si congerendis, darâ occasione, nummis non inhias avidior, sicut gulosus epulis lautioribus devorandis.

Salivam Mercurialem.] Mercurius lucri præses, & Deus, ut innuit Plautus in Prologo Amphitr. Hinc cupiditas lucri dicitur *saliva Mercurialis*, metaphora ducta à gustu; quia cum objicitur cibis palato jucundus, catilloni præsertim & guloso, suboritur statim & affluit ad linguam ejus saliva, ex appetitu lautiarum eamque forbet, & quasi spe jam præcipit ac devorat, delicatiores cibos.

Hæc mea sunt, teneo cùm verè dixeris; Esto Liberque ac sapiens, Prætoribus ac Jove dextro.

Sin tu, cùm fueris nostræ paulò antè farinæ, 115 Pelliculam veterem retines, & fronte politus Astutam vapido servas sub pectore vulpem; Quæ dederam suprà, repeto, funemque reduco. Nil tibi concessit ratio: digitum exere, peccas.

qua mox attribuebam, & funiculum retraho. Sapiencia nihil tibi contulit: si vel digitum exten-

Quando verè pronuntiaveris, mea sunt ista: hæc possideo: Tum sis & tui juris, & sanæ mente, Prætoribus & Jove faventibus. Atquandoquidem aliquantum antea tu fuisti conditionis nostræ, si servas adhuc eam antiquam, & facie excultas retines vulpculam dolosam sub corde corrupto; ego à te repesco ea

A N N O T A T I O N E S.

113 *Hæc mea sunt, teneo, &c.*] Cùm verum fuerit te virtutes eas habere, quas modò enumeravi, teque parem esse calcandis vitiorum assilientium moribus ac lenociniis: tum certè pronuntiandus eris verè liber; imò & sapiens: nunquam autem secus.

114 *Sapiens.*] Quos sapientes appellant Latini, homines nimirum rerum præstantissimarum cognitione claros; ut ait Tullius: hi vocabantur Græcis Philosophi, Gallis Druidæ; Persis Magi, Sacerdotes Ægyptiis, Indis Gymnosophistæ, Assyriis & Babylonis Chaldæi, Judæis Prophetæ.

Prætoribus ac Jove dextro.] Prætoris libertatem corporis seu civilem largiente; animi verò Jove, qui liberator nuncupatur, & cujus e cerebro Minervam, id est, sapientiam prodire fabulantur.

115 *Sin tu, cùm fueris, &c.*] Verum enimverò cùm fueris paulò antè nequam, pessimus; an factus sis derepente optimus? Numquid cum libertate civili nuper accessit & sapientia singulari quodam Jovis beneficio, sine labore, sine studio?

Farinæ.] Metaphora à panibus, quibus inest idem sapor, idem color, & paria omnia, ex eadem farina factis.

Nostræ.] Per modestiam, inquit Casaubonus, ait, *nostræ*. Alii interpretantur sic: tu modò vitiosus, quemadmodum & nos, antequam per Philosophiæ Stoicæ acutum purgaremur.

116 *Pelliculam veterem retines.*] Mores, ut olim, improbos necdum exuisti. Vel alludit ad serpentes pellem vere novo deponentes: vel ad Æthiopes colorem non murantes.

Fronte politus.] Externâ quidem specie bonus, modestus, comis.

117 *Astutam vulpem.*] Pravam indolem servas ac retines, vafer ut antè, versipellis, dolosus similis vulpi, cui astutia, ut audacia leoni attribuitur.

Horat. ad Pisones.

Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.

Vapido sub pectore.] Metaphora à vino cor-

rumpo, quod vappa dicitur, cujus & vapores terri & graviore. Perperam aliqui legunt, *pavido*.

118 *Quæ dederam supra.*] Nimirum ut esses liber ac sapiens. Hæc enim nonnisi sub conditione tibi largiebar.

Repeto.] Placet nonnullis, *relego*, quorsum verò, haud parer.

Funemque reduco.] Allusum volunt ad Græcorum puerilem ludum nescio quem, per funiculorum intentionem & attractionem, Artistæ: *σπαρτίων ἀνέταξις*. Sed quid opus? *σπαρτίων*, ἐλαυσίον, δειλαυσίον relinquo Hesychio, Eustathio, & Julio Polluci, lib. 9. cap. 7. Magis ad rem, ut videretur, dixerimus, & ad mentem Persii eò propius, quo simplicius: funem servitutis, quem videbar exemisse, rursum injicio; ut prius, innexum traho; servum te & Damam pronuntio. Aut certè metaphora est à bestiis vel etiam aviculis, quas cum auferre & avolare tentant paulò longius, funiculo innexas revocamus.

Horat. lib. 1. Epist. 10. pecuniam servire oportere sic edicit:

Tortum digna sequi potius, quam ducere funem.

119 *Nil tibi concessit ratio.*] Sapiencia nihil tibi de se aut de suo concessit, ut ex ratione posses agere; proinde malè & perperam agis omnia.

Digitum exere, peccas.] Levissima quævis actio tua peccatum est, & grave quidem. Æqualia quippe sunt peccata omnia apud Stoicos.

Digitum exere.] Epictet. Enchirid. *Vel digitum vetatur extendi temerè.* Quò sanè respexit Persius, & satis contextus probat & sensus; ut mirer non paucos, post veteres Gloss. excurre ad gladiatorum morem, qui victi veniam à populo precabantur, digitum exerendo. *Digitum exere*, id est, farere te victum à vitiis, inquit illi Interpretes plus æquo sagaces. At quæ esset consecutio, quod addit Persius, peccas? Verum quibus insanire liber, his & liceat.

Quid verò est ita exiguum ?
At omni thure non obtinebis,
indimidia virtutis uncia ma-
neat in insanis. Non licet ea
conjugere: & quando quidem
fueris aliqui fossor, ne quidem
ad tres duntaxat modos Ba-
thylli Satiri ritè saltaveris.
At ego sum liber. A quo
ibi concessum illud usurpas,
tot rebus obnoxius ?

Et quid tam parvum est ? Sed nullo thure
tabis,
Hæreat in stultis brevis ut semuncia recti.
Hæc miscere nefas ; nec cum sis cætera fossor
Tres tantum ad numeros Satyri moveare Ba-
thylli.
Liber ego. Undè datum hoc sumis, tot subdit
rebus ?

A N N O T A T I O N E S.

120 *Et quid tam parvum ?*] Reponit M. Dama, itane verò peccarem, tam simplici & levi actione ?

Sed nullo thure litabis.] Ita est, ut dixi, inquit Stoicus : nec omni thure, votis omnibus ac sacrificiis impetrare posses, ut aliter se res habeat : urque, &c. infra mox.

Litabis.] Vide Sat. 2. ultimo.

121 *Hæreat in stultis, &c.]* Ut qui non sapit omnino, vel minimam habeat sapientiæ virtutisque particulam. Nam, quisquis sapiens non est, stultus est : & virtutes omnes aded sunt connexæ, ut aut habeas omnes necesse sit, aut nullam, duo Stoicorum dogmata sunt, Laërt.

122. *Hæc miscere nefas.]* Servire vitiis, simul & animi libertate frui, nefas est. Sapientiæ & stultitiæ consortium nullum. Stulte facis omnia, si non sapienter. Si sapis, liber es : si stultus es, eris etiam continuè servus. Hæc omnia Stoicè admodum. Vide Tull. in paradox.

Nec cum sis cætera fossor, &c.] Illustrat & confirmat à simili.

Cum sis fossor.] Tam longè abes à sapientia & vera libertate, quam rudis & rusticus fossor à scita saltatione, fossor, inquam, terræ fodiendæ, colendæque totâ vitâ addictus, nullius rei cæteroquin peritus.

123 *Tres tantum ad numeros.]* Si fueris stupidus agricola, non modò perfectè saltare non poteris, sed nec duas aut tres pedum scitè dimensiones exequere, quippe modulationis ignarus, Musicæ modos ac numeros quî posses gestulatione & saltatione æmulari & exequi, quod vix ex arte facit & perfectè artis peritus ? Sic igitur, cum sapientiæ nihil habeas, nec movere digitum sapienter & ex ratione pores.

Ad numeros.] Tullius Paradox. 3. *Histrion si paulò se movit extra numerum, aut si versus pronunciat, est syllabâ unâ brevior aut longior, exhibilatur & exploditur : in vita, quæ omni gestu moderatior, omni versu aptior esse debet, ut in syllaba, te peccare dices ? Poetam non audio in nugis ; in vita societate audiam civem, digitis peccata dimetientem sua ? &c.*

Satyri.] Pedibus tam agilis, ut Satyrus esse videatur. *Satyrorum* nempe Deorum agrestium caprinis pedibus, villosa corpore, lascivientes

motus imitabantur in Scena Pantomimi. Virgil. Eclog. 5.

Saltantes Satyros imitabitur Alpheisibæus. Horat. ad Pisones.

Mox etiam agrestes Satyros nudavit. Et lib. 2. Epist. 2.

Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa move-
tur.

Ex occasione loci hujus Horatiani suspicatur Casaubonus legendum esse, *Satyrum*, hoc loci Persii : ut sensus sit, *moveare Satyrum*, id est motu corporis & saltatione exhibeas & æmuleris Satyrum saltantem scitè & agilitate summâ. Quasi verò Persius debeat esse perperius ubique & passim Horatii imitator, ac veluti servum pecus. Maneat igitur *Satyri*, donec mutandæ ratio major afferatur.

Moveare.] Id est, saltationem numerosam præstes ; nam, *moveri*, pro *saltare*, ponitur, ut probant loci Cic. Parad. & Horat. Epist. 2. lib. 2. mox citari. Adde Horat. ad Pisones.

Ut festis matrona moveri iussa diebus.

Bathylli.] Hic fuit Pantomimus Alexandrinus Augusti tempore, imò, ut volunt alii, etiam sub Nerone, insignis, egregiâ formâ, & saltandi peritâ ; *Mecænatibus* libertus, inquit veteres Glossæ. Ejus meminit Juvenalis, Satir. 6. v. 63. ut moliter saltantis. Athen. lib. 1. cap. 17. ait *Bathylum* cum Pylade primùm invexisse Italianæ saltationem, quæ quidem hilarior cæteris effect, eò quòd saltationi gestulationes corporis ritè accommodaret.

124 *Liber ego.]* Insurgit Dama, & allatas Stoico rationes parùm capiens, veterem canticenam & rem de qua controversitur, insulse occinit, & clamitat : Atqui liber sum, liber sum, inquam, quicquid contrâ cavillari pergas, Stoice, concessam mihi libertatem non auferes.

Horat. lib. 2. Sat. 7.

Eripe turpi

Colla jugo : liber sum, dic age, &c.

Undè datum hoc sumis ?] Redarguit Stoicus Damam ; Undè verò tu habes libertatem, quam jactas, ac tibi arrogas ? *Tot subdite rebus*, nimirum, id est, cum tot vitiis servias velut mancipium.

An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat ?

125

puer, & strigiles Crispini ad balnea defer, increpuit, cessas, nugator ? Servitium acre te nihil impellit, nec quicquam extrinsecus intrat,

Quod nervos agitet. Sed si intus & in jecore ægro nascuntur domini ? quæ tu impunitior exis 130 Atque hic, quem ad strigiles scutica & metus egit herilis ?

Mane, piger, stertis : surge, inquit avaritia ; eja

pendas ? Matutino tempore dormis, ô ignave : Quin expergiscere, ait pecunia cupiditas, age

Nullum ne dominum agnoscis præter eum à quo vindicat Prætoris virga ? Si clamat Dominus : vade, serve, & porta strigiles ad Crispinæ thermas : sique urgeat, moraris etiam, ô nugax ? Tum certe dura servitus nullatenus te adigit, nihilque ab externo ingreditur, quod nervos excitet. At si domini intrinsecus oriantur, & in hepate male affecto, quomodo tu abis minus punitus quam ille, quem flagellum & timor domini impulit ad strigiles de-

A N N O T A T I O N E S.

125. *An dominum ignoras, &c.*] An nescis præter externum illum corporis dominum cuius è potestate ac dominio solutus abiisti, per vindictam & manumissionem, restare tibi totidem intus dominos ac tyrannos, quot pravos affectus atque libidines animo tuo imperitantes. *Vindicta relaxat.*] Vide supra, v. 88.

126. *I, puer.*] Explicat disertè Philosophus duplex genus libertatis, per Prosopopœiam.

Strigiles.] Dentatum est è ferro, argento, aëre materia instrumentum, dictum à *strigendo* seu radendo. Hoc in balneis seu aureo, seu argenteo divites utebantur ad sudorem distringendum seu detergendum. Sueton. in Augusto cap. 80. refert maculosum ei corpus, & calis quibusdam ex prurigine, assiduoque vehementi strigilis usu concretis, ad impetiginis formam, notarum.

Crispini ad balnea.] Opulenti quilibet sibi & amicis habebant domi thermas & balnea : ergo & Crispinus, qui ex servo factus Eques, atque delicatior arguitur.

Cum pars Niliaca plebis, cum verna Canopi Crispinus, &c.

Hic sub Claudio Imperatore Prætorio præfectus dicitur, & Consularibus insignibus donatus ; sub Nerone verò in Sardiniam Insulam delegatus semet interfecisse. Correl. Tacit.

Defer.] Vir delicatus notatur & potens, qui non communibus utitur strigilibus, sed proprias sibi deferri jubet ad balnea.

127. *Cessas, nugator ?*] Imperiosa utraque vox : undè & sequitur. *servitium acre.*

Servitium acre te nihil impellit.] Nihil jam te torquet illud imperium, & poenarum metus, nimirum quia civili servitute liberatus es, nec ullum corporis dominum habes amplius

128. *Nec quicquam extrinsecus intrat.*] Externa vox civilis domini parùm te movet aut agit, quia liber es per Prætozem.

29. *Quod nervos agitet.*] Non, ut prius, vox herilis per aures intrans, cogit te nervos totumque corpus agitare, ad obediendum, & illuc quod jubet properandum, ne fortè vapules tanquam cessator & deses.

Sed si intus.] Si exteriori quidem & corporis servitute liberatus, pateris tamen & cervis interiorem vitiorum servitutem.

In jecore.] Jecur sedes appetitus concupiscentis : vel, ut alibi, ponitur hic pro corde, quod est fons & origo omnium affectuum. *Ægro :* scilicet ob inveteratam in malo consuetudinem, qua fit ut affectus ingravescant, & magis magisque tabe sua animum corrumpant.

130. *Nascuntur domini.*] Imperiosæ libidines te quolibet vel invitum raptantes, pigritia, avaritia, luxuria, &c. ut mox patebit exemplo & experientia.

Quæ tu impunitior exis.] Quomodo tu serviles poenas non subis, & cur impunè libertatem ostentas in tam acri duroque servitio, quo quidem civile & externum pejus non est,

Tergo plector enim : quæ tu impunitior ?

131. *Atque hic, quem, &c.*] Cur minus plecteris, quam ille servus, qui sub herili potestate poenarum metu adigitur ad facessendum domini civilis imperium, v. g. ad strigiles ad balnea, sine mora deferendas, &c.

Scutica.] Flagellum è loris. Græcè, τοῦτον & pellem & corium significat.

132. *Mane, piger, stertis.*] Dialogismus est Damam inter & avaritiam, luxuriam, aliaque vitia ; ubi clarè indicantur & sigillatim Tyranni intus dominantes, huc illucque distrahentes, & miserum quasi distortos disceptantesque ; per prosopopœiam elegantem avaritiæ, luxuriæ, &c.

Surge, inquit avaritia.] Quin divitiis studes accumulandis ? Age, labora.

Surge

*dum expurgare. Quod si
venis : urget, aitque, lec-
tum deferre. Non possum, in-
quis. Instat illa, exurge. Et
quidnam faciam? Quaris?
E Ponto huc apporta saperdas,
castoreum, vile linum, ebe-
num, thus, vina fluentia ex
Insula Co. Defer ante alios
piper novum è camelo siti-
bundo.*

Surge. Negas. Instat, Surge, inquit. No-
queo. Surge.
Et quid agam? Rogitas? Saperdas adveh
Ponto,
Castoreum, stuppas, habenum, thus, lubrica
Coa.
Tolle recens primus piper è sitiente camelo.

ANNOTATIONES.

133. Non queo.] Pigritiâ nempè retineor.

134. Et quid agam?] Cur otium meum in-
terurbas? inquit Dama piger : quid me face-
re vis?

Rogitas.] Instat urgetque avaritia, donec
desidem è cubili excusserit : docetque rationem
quæstus faciendi certissimam.

Saperdas adveh Ponto.] Negotiare, naviga,
perge in Pontum, peregrinas merces huc adve-
he, mercaturis faciendis opes compara.

Saperdas.] Piscis est, qui in Pontico mari
capitur. Synecdoche, pro omni piscium gene-
re. Saperdam à sapore eximio dici quidam
volunt : at repugnat Athenæus, lib. 3. cap. 30.
ubi Ponticum obsonium saperda, vile & igno-
bile edulium appellatur.

Ponto.] Pontus propriè vocatur illud mare
quod à Mæotide palude ad Tenedum Insulam
continetur : complectitur itaque Bosphorum
utrumque, Propontidem, & Pontum Euxinum,
qui Herodoto lib. 4. describitur, vocaturque
dignus admiratione inter omnia maria. Sic
& proxima regio Pontus vocatur.

135. Castoreum.] Quidam interpretantur
Castoris pellem, è cujus villis galeri conficiun-
tur exquisiti. Alii testiculos, è quibus phar-
maca valdè utilia. Herodot. lib. 4. Plin. lib.
8. cap. 30. Et lib. 32. cap. 3.

Virgil. Georg. 1.

Castorea.

Juvenal. Sat. 12.

Imitatus Castora, qui se

Eunuchum ipse facit, cupiens evadere damno
Testiculorum; adeo medicatum intelligit in-
guen.

Aiunt nempè Castorem seu fibrum, animal a-
quaticum, lutræ speciem, cui piscis cauda, aliàs
Ponticum canem, insequentibus venatoribus,
eâ corporis parte, propter quam expetitur, hor-
rendo (quod ait Plinius) morsu abscissâ, sese
redimere. Negant verò doctiores & periti Me-
dicinæ viri, testiculos amputare sibi Castorem;
quod sine vitæ damno fieri non possit : sed
folliculos geminos ex uno nexu dependen-
tes, quibus insit vis medica ad plures mor-
bos. Quicquid sit, sive hoc, sive illud, Casto-

reum passim vocatur.

Stuppas.] Pars lini, cortici proxima, sup-
peditur.

Virgil.

Stupea torquentem Balearis verbera funda.

Habenum.] Arbor est spississima nigri coloris
quam Æthiopiæ tribuit Herodotus, Indiæ verò
Plin. lib. 12. cap. 4. ex Virgilio : ubi & Roma
conspectam ait primum in triumpho Magni
Pompeii Mithridatico.

Virgil. Georgic. 2. Sic habet :

Divisa arboribus patria : sola India nigrum

Fert eburnum : solis est thurea virga Sabais.

Thus.] Plin. lib. 12. cap. 14. ait in sola
nec universa quidem Arabia reperiri, sed in
ea tantum regione, cui nomen Saba. Vir-
gilius loco mox citato adstipulatur. Et ali-
bi,

India mittit ebur, molles sua thura Sabai.

Apud Athenæum lib. 3. cap. 21. Syriæ fructus
vocantur myrrha & thus. Et lib. 15. cap. 10.
Thus inter secundæ mensæ apparatus recense-
tur.

Lubrica Coa.] Vina mollia, lenia, alvum
solventia, ex Insula Co, quæ est in Ægeo ma-
ri, è Cycladibus una, Hippocratis clara natali-
bus.

Horat. lib. 2. Sat. 4.

Si dura morabitur alvus,

Mytilus, & viles pellent obstantia conchæ,

Et lapathi brevis herba, sed albo non sine Coa.

136. Tolle recens primus.] Anteverte alios
mercatores, & cave ne illi præoccupantes, quæ-
stus occasionem præcipiant.

Horat. lib. 1. Epist. 6.

Cave ne portus occupet alter,

Ne Cibyrica, ne Bithyna negotia perdas.

Piper.] Plin. lib. 12. c. 7. Passim quæ piper
gignunt, juniperis nostris similes, inquit.

Tolle è sitiente camelo.] Id est, exonera ca-
melum variis ejusmodi mercibus onustum,
longâ fessum & sitibundum viâ, & venales
expone. Siriente. Dicitur camelus sitim
tolerare ad quatrimum. Plin. lib. 8. cap. 18.
ubi & alia ad cameli naturam & indolem per-
tinentia fusè persequitur.

Verte aliquid ; jura. Sed Jupiter audiet. Eheu
Baro, regustatum digito terebrare salinum
Contentus perages, si vivere cum Jove tendis.
Jam pueris pellem succinctus & œnophorum
aptas ;

I40

autem expeditus accommodas famulis

*Quidpiam commuta, jus ju-
randum interpone. At Jupi-
ter auscultabit. Eheu, stupi-
de, si contendis vivere ami-
cè cum Jove, vitam ages
satis habens perforare digito
salinum delibatum. Mox
manticam, & vini lagenam ;*

A N N O T A T I O N E S.

137 *Verte aliquid.*] Vetus Scholiast. *Nego-
tiat, speciem pro specie commuta*, inquit, ne de-
les amplius mane : divitias congere labore, imo
& perjurio, ac fraudibus ; si opus est.

Jura.] Bonas esse merces affirma, etiam falsò :
pejorare ne dubita. Certè qui cum mercatoribus
jurat sæpe, sæpe & pejerat. Vide Tull. Offic. 3.
ad finem.

Sed Jupiter audiet.] Avaritiæ Dama re-
sponderet. Scilicet me jubes rem augere menda-
ciis passim ac perjuriis ; ut solent mercatores.
At Jupiter vindex aderit. Sapientium est axi-
oma : *Ita vivendum, tanquam sub Dei oculis.*

Eheu.] Jungendum cum præcedentibus, in-
quit Casaubonus, ut Dama imminentem per-
juriis vindictam vereatur, ad quam se quasi ne-
cessitate adigi intelligit. Legunt alii *heu, heu*,
esseque attribuendum sequenti sententiæ, per
quam Damæ religio risu excutitur.

138 *Baro, regustatum, &c.*] Avaritiâ instat,
& paupertatis merum incutit Damæ, ut religi-
onem eleve adimatque. Aded stolidus es, in-
quit, ut miser esse malis, quam mentiri & ju-
rare, formidine scilicet Jovis !

Baro.] Vetus Schol. *Lingua Gallorum barones
vel varones dicuntur servi militum, qui utique
stultissimi sunt, servi videlicet stultorum.* Est i-
gitur, *baro*, idem ac *bardus* & *vecors*. Cicér.
Lib. 9. Epist. Famil. ultimâ. Item Lib. 2. de
Divinat. sub finem ; & alibi, *baronem*, ponit
pro stupido. Legunt alii, *vare*, id est, distorto,
& aberrans à recta ratione, sed perperam. Ha-
betur enim, *baro*, in vetustis codicibus.

Regustatum digito terebrare salinum.] Scilicet
ô *baro*, modico victu contentum esse te opor-
tebit : adedque inops eris, ut micas salis colli-
gas in fundo salini sæpius appositi, & proinde
sordidi.

Digito terebrare.] Emphaticè omnia. Digito
premere, ut perforare videaris : vel, primori-
bus digitis delibans salis paucillum, notas digi-
torum relinques. Quæ omnia egestatem sum-
mam arguunt.

Salinum.] Plin. Lib. 31. cap. 7. de sale sic
habet : *Varro pulmentarii vice usus veteres au-
tor est : esitasse enim salem cum pane & caseo ut
Proverbio apparet.* Nimirum, salem lingere di-
cuntur, qui tenuiter admodum & parce victi-

rant. Plaut. Curcul. Act. 4. Scen. ult. *Hic
hodie apud me nunquam delinges salem* ; id est,
ne minimum quidem cibi capies.

Horat. Lib. 2. Od. 16

*Vivitur parvo bene, cui paternum**Splendet in mensa tenui salinum.*

Constat certè pauperrimis olim cibum fuisse
salem cum pane ; sicut & Eremitarum Christi-
anorum nonnullis.

139 *Contentus.*] Frustrâ legunt aliqui, *con-
temptus*.

Perages.] Per totam vitam pauper & egenus.

Si vivere cum Jove tendis.] Si Jovem habere
placatum & amicum intendis, integer vitæ,
scelerisque purus, ac morum sanctitate.

140 *Jam pueris pellem, &c.* Dama tandem
Jovis & conscientiæ metum ac stimulos præter-
gressus avaritiæ se tradit, ejus victus argumen-
tis. Verùm iter parantem ad Indos, & navi
proximum jam & expeditum aggreditur luxu-
ria, deterret retrahitque, ostentans laborum du-
ritiem & longinquæ navigationis molestias &
pericula.

Pueris.] Legunt quidam, *puer is*, id est, tu
jam avaritiæ servus pergis quò vocat illa. Sed
perperam. Nec melius, quod suspicatur non-
nemo legendum postea, *aptus*, pro *aptas*. Jam
profecto nugis nugas sunt aptasque & som-
nia somniis, qui aliis insomnia objiciunt. Hic
sane non bene sanus Marcellius videatur, & malè
Casaubono insidiari, aliàs perpicax & solers,
semper autem eruditus.

Pellem.] Sarcinas, sacculum, in quo itineri
necessaria : vel è pellibus hirsutis vestem ad
frigus arcendum : qua Juvenalis antè citatus
Satirâ 14. v. 186.

Qui summovet Euros pellibus inversis.

Et Ovid. Trist. 3. Eleg. 10.

Pellibus, & sutis arcent mala frigora braccis.

Succinctus.] Collectas & præcinctas, more
viatorum, jam vestes habens.

Horat. Lib. 2. Sat. 6.

Veluti succinctus cursitat hospes.

œnophorum. Vas vinarium. Vox tota Græ-
ca est. *Οἶνον*, vinum, *ἀεω*, porto.

Horat. Lib. 1. Sat. 6.

*Pueri, lasanum porantes œnophorumque.**Aptas.*] Ad navem deferenda imponis.

& properas statim ad navem. Nihil remoratur quominus rapide subeas mare *Ægæum ingenti nave*, præterquam si luxuria cauta dehortetur te prius ductum seorsim; dicens, quò deinceps properas ò demens? Ecquò? Quid tibi quæris? Nempe effervuit sub corde ardentis bilis virilis, quam amphora cicutæ non sedaverit. An verò tu mare transcurras? An tu canam capies

Ocyus ad navem. Nihil obstat quin trabe vastâ *Ægæum* rapias, nisi solers luxuria ante Seductum moneat; quò deinde, insane, ruis? Quò?

Quid tibi vis? Calido sub pectore mascula bilis Intumuit, quam non extinxerit urna cicutæ. 145 Tun' mare transilias? Tibi tortâ cannabe fulto

ANNOTATIONES.

141 *Ocyus ad navem.*] Fortè verba sunt Damæ imperantis puero, ut deferre festinet impositum onus: vel sunt Poëtæ ad Damam.

Nihil obstat.] Omnibus jam ad id comparatis.

Trabe vastâ.] Synecdoche. Sic Horat. Lib. 1. Od. 1.

Trabe Cypriâ

Myrtoum pavidus nauta secat mare.

142 *Ægæum rapias.*] Rapide percurras mare *Ægæum*, & quodlibet aliud. Synecdoche.

Ægæum.] Maris Mediterranci sinus est amplissimus, Græciam inter & Asiam minorem. Ita vocatur, vel ab *Ægo* Thesei patre, vel ab *Ægea* Amazonum Regina, qui in eo perierunt: Vel ab urbe *Euboica* *Æge*, ut vult Strabo. Plinius Lib. 4. cap. 11. sic habet: *Ægeo mari nomen dedit scopulus Tenedum inter & Chium, verius quam Insula, Aex nomine, à specie capra, quæ ita Græcis vocatur, (αἴξ) in medio mari repente exiliens.*

Solers luxuria.] Blanda, callida, providens te sibi velut prædam eripi, velut mancipium & servum elabi & perire sibi, si semel naviges & avaritiæ te mancipis & addicas.

Luxuria.] Morum dissolutio, inquit Festus, sicut luxa membra appellantur, quæ soluta & suo loco dimota sunt.

143 *Seductum.*] Deceptum antea corruptumque suis illecebris & voluptatibus. Vel sensus est: nisi luxuria, antequam navim conscendas, monitis ab incepto cursu dehortetur ac revocet: ductum verò separatim te alloquitur, quia habet aliquid pudendum, unde & arbitros removet. At non ita lucri cupiditas, imo aperte agit, eo quod neminem pudet rem facere, & augere.

Quò deinde, insane, ruis, &c.] Verba sunt luxuriæ Damam à navigando deterrentis.

Insane.] Qui tot molestias & discrimina non vereris.

144 *Quid tibi vis?*] Quæ mens, quæ ratio ducit? Imo quis furor abripit?

Calido sub pectore, &c.] Unde verò hæc tibi insania? An ex effervescente bili? Fortè his duobus versiculis indicatur Dama adversus luxuriam fatigantem obluetatus, ad iracundiam usque.

Mascula bilis.] Effoeminatos animos amat luxuria, non mirum ergo si damnat masculam bilem velut furorem, & Damam velut furiosum. Porro sicut Virgil. Eclogâ 9. dixit *mascula thura*, sic Persius *bilem masculam*, id est, fortem & validam, quam Stoici cotem *fortitudinis* vocabant, modo tamen eâ non ut ducere, sed ut milite uterentur.

145 *Quam non extinxerit urna cicutæ.*] Quamvis contraria contrariis curentur, at ardentem istam bilem vix levare aut sedare potuerit succus cicutæ copiosissimus, & plena urna, vas capacissimum; quamvis ille sit adeo frigidus, ut mortem pariat vel modicus. Vide supra, Sat. 4. ad v. 2.

146 *Tun' mare transilias?*] Te nimirum committes tam infido elemento, in quo sis digitis à morte remotus quatuor aut septem, si sit latissima tada: ut ait Juvenalis Satir. 12. v. 58. Tria refert Plutarchus, quorum pauciter Catonem Censorium, arcanum uxori revelasse; diem inutilem transegisse; & eo transmississe navi quo pedestre iter esse possit. Ex adagio Græco.

Θαλάσσην, καὶ πῦρ, καὶ γυνὴ κακὰ τρία.

Tibi tota cannabe fulto, &c.] Tunc, ò Marce Dama, tu vir honoratus jam & liber, poteris cibum in navi capere, ita ut pro sedili habebas funem nauticum, pro mensa transtrum, permixtus scilicet cum remigibus & nautis squalidis & agrestibus, qui solitus es molliùs sedere, beatius vivere, domi, in otio, inter familiares, nitidè, honestè?

Torta cannabe.] Cannabis est genus plantæ, è qua funes fiunt, & rudentes: imo & vestes apud Thracas, ram subtilis, ut lineæ videantur; Herodot. Lib. 4. num. 155.

Cœna fit in transtro? Vejentanumque rubellum
Exhalet vapidâ læsum pice sessilis obba?

Quid petis? Ut nummi, quos hîc quincunce
modesto

Nutrieras, pergant avidos sudare deunces? 150

Indulge genio: carpamus dulcia; nostrum est

*in transtro, nixus fune in-
torro? An & vas sedere
potens emittat tibi odorem
vini sulculi Vejentani pice
fœtidâ corrupti? Ecquid in-
tendis? An ut nummi quos
hic alueras quincunce mode-
rato, pergant tibi exsudare
deunces cupidos? Date vo-
luptati: rapiamus jucunda. Nostrum est munus*

luptati: rapiamus jucunda. Nostrum est munus

ANNOTATIONES.

147 *Transtro?*] Trabs est transversa, scam-
mum & sedile remigum. Virgil.

Confidite transtris.

Vejentanum rubellum.] Vinum ignobile, sapo-
ris injucundi, ex agro circumjecto Veios ur-
bem Hetruriz, non procul ab urbe Roma.

Horat. Lib. 2. Sat. 3.

Qui Vejentanum festis potare diebus

Campanâ solitas trullâ, vappamque profestis:

148 *Exhalet vapidâ.*] Tetros vapores tibi-
que insolitos emittens, fastidium creet & æ-
gritudines, & fortasse mortem extra patriam.
Hic quo ruis? Lucelli scilicet aliquantuli gra-
ti perdas quietem, voluptates, vitam?

Læsum pice.] Infectum ex odore picis quâ
avis pariter & obba illiræ & obturata. Mos
erat porro picandi vinum, id est, picem & re-
sinam interdum adhibendi & immiscendi, ad
condiendum veluti, addendasque vires, aut
frangendas. De quibus Plin. Lib. 14. cap. 1.
& 20. Plutarch. Convival. Quæst. Lib. 5. cap. 3.
illis autem ipsis condimentis vinum aliquando
corrumpebatur, unde Martial. Lib. 3. Epigr. 76.

Resinata bibis vina, Falerna fugis.

Sessilis obba.] *Poculi genus, vel ligneum, vel*
ex sparto, inquit Nonius Marcellus, vas latum
habens fundum & ventrem, ita ut per se facile
stet & sedeat, undè *sessilis obba* dicitur. Volunt
aliqui esse doliolum, in quo navigantes plerum-
que sedebant.

149 *Quid petis? Ut nummi, &c.*] Quis ve-
rò finis tibi propositus? Nimirum usura in-
gens & infinita, qualis maritima esse solet, sed
labore & periculo perinde magno.

Hic.] Romæ, sine labore, sine periculo.

Quincunce.] *Quincunx,* unicas quinque sig-
nificat.

Quincunce modesto.] Fœnore modico, legi-
bus licito, & avaritiæ notam haud metuente;
nimirum quinis annuis pro centenâ. Leg. Tu-
tor. Paraph. 10. Digest. & Leg. 17. Digest.
de usuris & fructibus. At vox ista, sicut &
sequens, *deunx*, ampliori eget elucidatione.
Itaque observa. Gravissima pridem usura erat
centesima, qua pro centum nummis mutuo ac-
ceptis pendebantur duodecim annui, singuli pro
mensibus singulis. Huic verò proxima *deunx*

cum undecim reddebantur pariter pro centenâ:
sic & *dextana* erat, cum decem: *dodrana*, cum
novem: *beffalis*, cum octo: *septunx* cum sep-
tem: *semis*, cum sex: *quincunx* cum quinque:
triens, cum quatuor: *quadrans*, cum tres: *sex-
tans*, duo: denique *unciarii* usura vocaba-
tur, qua pro nummis centum unus dumtaxat
in fœnus solvebatur quotannis. Et hæc lege
decemvirali potissimum probata, ut restatur
Cornel. Tacit. Annal. Lib. 5. Quæ tamen ob
fœneratorum frâtidēs post abrogata, & ad se-
miunciariam redacta est. Vide infra mox ad
vocem, *deunces*.

150 *Nutrieras.*] Fœnore auxeras, multipli-
câras. Horat. Lib. 1. Epist. 18. *pascere num-
mos* eodem sensu dixerat.

Pergant.] Alii codices habent, *peragant*.

Avidos sudare deunces.] Nimum fœnus &
immodicū afferre, sudore & molestia pariter
ingenti, ob navigationis tædia & pericula.

Avidos.] Cupiditatem lucri nimiam in fœne-
ratore arguit.

Deunces.] *Deunx* pondus est seu mensura un-
decim unciarum, quasi una dempta parte è libra
seu asse, qui duodecim unicas continet. *Deunx*
autem usura significat undenam annuam pro
centenis seu qua pro centum nummis annuo
fœnore, undecim nummi dantur, ut dixi paulo
antè. Hoc vero sane referendum videtur ad
usuras maritimas, quibus lex nulla modum
ponit, imò quæ culpâ carent quantumvis mag-
næ, scilicet ob pericula maris, & ærumnas.

151 *Indulge genio.*] Vide Sat. 2. v. 3.

Carpamus dulcia.] Fugientes cum vita & an-
nis arripe voluptates. Horat. Lib. 1. Ode 11.
carpe diem. Epicurei apud Lactantium: *Volup-
tatibus, inquit, quoquo modo possumus serviamus.*
Btèpi enim tempore nulli erimus omnes. Ergo
nullum diem, nullum temporis punctum fluere nobis
sine voluptate patiamur, ne quia ipsi quandoque
perituri sumus, id ipsum quod vixerimus pereat.

Nostrum est quod vivis.] *Bi & Cis & Ibis & O-*
dux & i & i & i & i; inquit Proverbium Græcum Un-
dè luxuria ait sibi acceptam referri oportere Da-
mæ vitam hilarem, jucundam, quietam, vo-
luptuosam, eo quod sine gaudiis ac voluptati-
bus vivere, non sit vivere.

quod vitam ducis. At paulo post, eris favilla & umbra, & sermo. Vitam age, meriti recordatus : tempus effluit. Id quod eloquor, exinde est. Ecce quid facias ? Hamo gemino distraheris in diversas partes. An illum festaberis, an istum ? Necessesse est ut subiaceas duobus dominis vicissim,

Quod vivis : cinis, & manes, & fabula fies.
Vive memor lethi : fugit hora. Hoc quod loquor, inde est.
En quid agis ? Duplici in diversum scinderis hamo.
Huncine, an hunc sequeris ? Subeas alternus oportet,

155

ANNOTATIONES.

152 Cinis, & manes, & fabula fies.] Antequam moriaris, frui vitæ vitæque deliciis, nam brevi de te actum erit. Hæc ad mentem Epicureorum, qui cum corpore & animam interire putant, ut mox dixi : quod satis convenit loquenti luxuriæ : an verò potius secundum Stoicos è quorum gremio Persius ? Cic. Tuscul. Quæst. 1. num. 77. Stoici, inquit, usuram nobis largiuntur tanquam cornicibus : diu mansuros aiunt animos, semper autem negant. Et paulo post, cap. 78. aiunt manere animos è corpore cum exceßerint, sed non semper. Erit igitur sensus, fies cinis, nimirum ex more cremato corpore tuo, post mortem, & in favillam per ignem redacto : deinde eris manes, id est, anima tua per aliquod tempus manebit & durabit apud Inferos. Postea vero fies fabula, id est, redibis in prius nihilum : ac enim catastrophe est vitæ & conditionis humanæ, quæ fabulæ in mundo velut in theatro & scenâ peractæ comparari solet.

Manes.] Pro locis inferioribus Manes accipit Macrobius. Lib. Saturnal. 1. cap. 3. Virgil. Æneid. 6. pro pœnis, quæ sunt apud inferos. Alii, pro Diis tantum bonis, nam Varro Lib. 5. bonum antiquis manum vocari ait ; hinc per antiphrasim quasi minimè boni, (si Servio fides) Dii inferi Manes appellantur. Porro animum à corpore separatum Antiqui Manem Deum vocabant. Hic sumitur pro anima corpore soluta. Horat. Lib. 1. Od. 4.

Vita summa brevis spem nos vetat inchoare longam.

Jam te premet nox, fabulæque manes : vide infra v. 185. ad vocem, Lemures.

Fabula fies.] Interpretantur vulgo locum hunc, sicut & Horat. mox cit. de Inferis, de quibus & Poetæ & Philosophi tot & tanta narrant & fabulantur. Atque ita duæ voces, manes, fabula, idem significant. Potest etiam ita intelligi, fabula fies, id est, sola tui memoria restabit, & sermo de te forsitan faciendus. Vide supra tertiam hujus loci interpretationem, ad hanc vocem, cinis.

153 Vive memor lethi.] Horat. Lib. 2. Sat. 9. Vive memor quam sis avi brevis.

Fugit hora.] Vita sensim elabitur, ut tempus,

Horat. Lib. 2. Od. 5.

Currit enim ferox ætas,
Virgil.

Fugit irreparabile tempus.
Hoc quod loquor, inde est.] Temporis & vitæ fugientis partem etiam absumo aliquam loquendo tecum.

Horat. Lib. 1. Od. 11.

Dum loquimur, fugerit invida
Ætas : carpe diem.

Læva paulum mens erat Turnebo, cum Lib. 20. cap. 1. hunc locum sic intellexit ; quia perit sensim vita, inde tibi loquor ut te moneam jubeamque carpere gaudia, antequam tibi pereant. Multo aliter, & cum aliis, magisque ad sensum Horatii Persique D. Hieronym. Comment. in Epist. ad Galat. Lib. 3. cap. 6. Breve est, inquit, vita istius curriculum : hoc ipsum quod loquor, quod scribo, quod relego, de tempore meo, mihi aut crescit, aut deperit.

154 En quid agis ?] Hactenus Profopopœia illa & dialogus perelegans. Jam vero Stoicus ad Damam : En igitur ad diversa contrariaque traheris, huc ad quietem & voluptates à luxuria, illuc ad lucrum & laborem ab avaritia, quid igitur facies ? Quo te converteres ? Jamne sentis & fateberis te esse servum, & duram sub duris dominis servire servitutem ?

Duplici in diversum scinderis hamo.] Variâ duplici servitutis necessitate oppressus quasi discinderis.

Hamo.] Prorsus ad rem est quod initio Libri de invidia & odio Plutarchus ait ; vitium hamis esse quasi pluribus instructum & armatum, πολυγκιστρον : certè pura virtus rara avis : qui luxuriæ sordes effugerit, & foeda voluptatum cavebit lenocinia, is hamo capietur avaritiæ ; vel contra. Metaphora est à piscatione, in qua pisces hamo seu escâ diversâ & multiplici quandoque inescantur, ut capiantur alterutro.

155 Huncine, an hunc sequeris ?] An avaritiam, an luxuriam ? otium, an sudores ? lucrum, an voluptates ?

Subeas alternus oportet.] Quid, si utrique servendum ? modo huic, modo illi obtemperans, quam miser ! haud profecto simpliciter fueris !

Ancipiti obsequio dominos alternus oberres :
Nec tu cùm obstiteteris semel, instantique negâ-
ris

Parere imperio, rupi jam vincula, dicas.

Nam & luctata canis nodum arripit : attamen
illi

Cùm fugit, à collo trahitur pars longa cate-
næ.

Dave, citò, hoc credas jubeo, finire dolores

vum dicit ista : ô Dave volo ut his fidem habeas :

dubio servitio, & vicissim ob-
ambules circa illos. Et quan-
do tu repugnaveris semel, &
recusaveris obedire urgenti
mandato, ne propterea di-
cas, modò catenas fregi. E-
tenim canis etiam obagitan-
do vinculum aufert : nihilo-
minus quando aufugit, lon-
ga pars catena rapiatur abs
cervice illius. Sic Chære-
stratus rodens unguem vi-

106

A N N O T A T I O N E S.

156 *Ancipiti obsequio dominos.*] Binas domi-
natrices vicissim sequens, dubius interim, utri
potissimum te addicas.

Obsequio.] Reconditum in hac voce sensum
vulgus haud episcari, monent doctiores : non
est obsequium, ut putant, famulatus, vel ope-
ra alicui navata, sed patientia & indulgentia
erga alios nimia, quâ eorum voluntati & libi-
dini plus æquo obsecundatur, etiam contra fas
& rationem, ut vulgò faciunt assentatores. Te-
rentius in *Andria*, obsequium opponit veritati,
quâ vel amici nonnunquam ostenduntur, aded
nolunt homines proprios nævos & errores vi-
dere, vel audire. *Obsequium amicos, veritas o-
dium parit.* Quem locum & sententiam illustrat
Cicero in *Lælio*, num. 91. *Molesta, inquit, ve-
ritas est, siquidem ex ea nascitur odium, quod
est venenum amicitiae : sed obsequium multò mo-
lestius, quod peccatis indulgens precipitem ami-
cum ferri sinit.* Et paulò post : *in obsequio comi-
tas adsit, assentatio vitiorum adiutrix procul a-
moveatur.*

Oberres.] Perpetuâ discursatione circa utrum-
que dominum, ut satisfiat contraria etiam im-
perantibus, non sine gravi, imò intolerabili
molestia.

157 *Nec tu cùm obstiteteris semel.*] Ne verò di-
cas te alteri repugnaturum, vel utrique, nimium
severienti, sicque liberum fore à servitute illa vi-
tiorum durissima.

Semel.] *Hirundo una non facit ver,* inquit
Aristoteles, *nec parit aut tollit habitum,* &c. v,
unus aut alter actus.

158 *Rupi jam vincula, dicas.*] Non rupisti,
inquam, sed rejecisti mox tibi rursùm injici-
enda.

Ovid. *Amor. Lib. 3. Eleg. 10.*

Scilicet asserui jam me, fugique catenas.

Horat. *Lib. 2. Sat. 7.*

*O toties servus ! Qua bellua ruptis,
Cum semel effugit, reddit se prava catenis.*

159 *Luctata canis, &c.*] Probat à simili.
Canis cùm diu multumque catenam excussit,

aut dente morfuque aliquâ parte fregit, fugit-
que ; attamen quia pendentem collo catenæ
partem trahit, non difficile reducitur, religa-
turque firmitus & arctius quàm antea. Sic plane
tecum ageretur homine longâ vitiiis ac diuturnâ
servitute mancipato. Semel iterumque forsan
aliquando resistes, eorum importunâ sollicita-
tione fatigatus ; at paulò post iis te ultro addi-
ces turpissimè, aut occasione, aut vehementia
abstractus & impulsus, nimirum propensionem
ad ea retines & circumfers longo usu constaram,
quam frangere non ita facile est & promptum.

Nodum.] Catenæ nodos, vincula. Synecdo.

160 *Trahitur pars longa catena.*] Vulgò di-
cimus de eo, quisquis instans exitium aut pe-
riculum eluctatus est semel, aut etiam aliquo-
ties, is non est liberatus qui suam catenam tra-
hit. Locum hunc Persii integrum adumbravit
Seneca de *Vita beata* : *Et qui ad virtutem ten-
dit, etiamsi multum jam processit, opus est aliquâ
fortunæ indulgentiâ, adhuc inter humana luctan-
ti, dum nodum illum exolvit, & omne vinculum
mortale.* — *Qui ad superiora progressus est, laxam
catenam trahit, nondum liber, jam tamen pro
libero.*

161 *Dave, citò, &c.*] Confirmat exemplo è
Menandri Eunuchò, quem, personis & quibus-
dam immutatis, transtulit Terentius. Huic
Phædria, illi est Chærestratus, huic Parmeno,
est illi Davus, Personæ Comicæ. Quod & an-
notavit verus Schol.

Dave.] Nomen servi apud Menandrum A-
theniensem Comœdiarum scriptorem. Servis
apud Romanos nomina hæc frequentia, Statius,
Dionysius, Stichus, Hera : sicut Athenis Da-
vus, Geta, ex quo Daci, qui antea Davi, bel-
lo subacti fuerant, apud Syros Dama : in Pa-
phlagonia Tybius : apud Phryges, Mapes, Mi-
da : Lacedæmoniis, Helora : Argivis, Cym-
neta : Cretensibus, Epharmiota, Clarota, Mi-
nora : Theffalis, Penefta : Syracusanis, Eu-
statonus : Sicyonis, Corynephorus : Mari-

C c 3

Præteritos

*cogito finem imponere quam-
primum prioribus molestiis.
Numquid ego probrum obfi-
stam consanguineis meis so-
briis? Numquid patrimoni-
um olidam ad portam impu-
ram, malâ famâ, quando
ego temulentus cano ante hu-
midam Chrysidis januam,
iadâ extinctâ?*

Præteritos meditor. Crudum Chærestatus un-
guem

Abrodens ait hæc. An ficcis dedecus obstem
Cognatis? An rem patriam, rumore sinistro,
Limen ad obscœnum frangam, dum Chrysidis
udas

Ebrius ante fores, extinctâ cum face, canto?

A N N O T A T I O N E S.

anlinis Bythinæ populis, Doryphorus, &c.
Alex. ab Alex. Lib. 3. cap. 20.

Finire dolores.] Nuntium remittere amoribus,
qui mihi sunt tot dolorum causæ. Hos Plautus
in Mercator. Prologo sic perstringit;

*Amorem hæc cuncta vitia sectari solent,
Cura, agritudo, nimiaque elegantia, &c.
Sed amor accedunt etiam hæc quæ dixi minus.
Insomnia, arumna, error, terror & fuga,
Ineptia, stultiæque, adeo & temeritas;
Incogitantia excors, immodestia,
Petulantia, cupiditas & malevolentia,
Inharet etiam aviditas, desidia, injuria,
Inopia, contumelia & dispendium,
Multiloquium, pauciloquium.*

Virgil. Eclog. 3.

Quisquis amores

Aut metuet dulces, aut experietur amarus.
Sed ipsum Phædrum amatorem miserum au-
dire, imò spectare veluti, ne pigeat, ut ipsius
gram nos misereat. Is apud Terent. Eunuch.
Act. 1. Scen. 1. sic loquitur:

*Indignum facinus! Nunc ego &
Illam scelestam esse, & me miserum sentio:
Et tadet, & amore ardeo: & prudens, sciens,
Vivus videntisue pereor, nec quid agam scio.*

Finire dolores præteritos meditor.] Relinquen-
do Chrysidem meretricem, quæ me properat
amando perdere. Ut est apud Horat. Lib. 1.
Od. 8. Idem Lib. 2. Sat. 3. scripserat de Phæ-
dria Terentiano, cujus locum integrum ibidem
expressit.

An potius mediter finire dolores?

16: *Crudum Chærestatus unguem abrodens.*] Præ dolore quod ab amica exclusus: vel præ
incipiti incertoque consilio; cogitabundus tor-
tus, & secum ipse luctabundus, num ad eam
quæ exclusit redeat, an deserat quam perditæ
amat.

Pers. Sat. 1. v. 106.

Nec demorsum sapit unguem.

Horat. Lib. 1. Sat. 10.

Vivos & roderet unguem.

Chærestatus.] Juvenis amator Chrysidis mer-
etricis, apud Menandrum, ut dixi.

163 *Ait hæc.*] Ad Davum nempè fidum sibi
fauulum.

An ficcis dedecus obstem cognatis?] An foelis

ego amoribus eam, ut antè, perditum bonam
famam gentis meæ, in qua, præter me sum
omnes honesti, casti, sobrii?

Siccis.] *Siccus* temperatum virum, madidum
ebriosum ac vinolentum sæpè indicat.

Plaut. utrumque ponit Afinar. Scen. 14.

Ego præter alias virum meum fui rata

Siccum, frugi, continentem.

Et paulo post:

Scito illum madidum, nihili, incontinentem
Horatius Lib. 1. Epist. 19. Item Lib. 1. Od. 18.

siccis posuit, pro sobriis & jejunis.

Tullius pariter, *horridam, & aridam* vocat vi-
tam hominis frugalis; pro Quintio, num. 93.
Item Sexti Roscii Amerini probat innocentiam
è victu arido, h. 75.

164 *Rem patriam frangam.*] Patrimonium
dilapidem & effundam in meretricios amores.
Quod *expatriare* vocabulo sanè significantissimo
vocat Catullus Epigram. 30. in Cæsarem.

An hæc sinistra liberalitas

Parum expatriavit? An parum belluatus es?
Paterna primum lacinata sunt bona, &c.
Horat. Lib. 1. Sat. 2.

Bonam deperdere famam,

Rem patris oblimare malum est, &c.

Rumore sinistro.] Qui jam de me spargitur
& volat: quanquam, ut habet Ovidius.

Turpis amor surdis auribus esse solet.

165 *Limen ad obscœnum.*] Ante fores, vel
in domo impuræ & flagitiosæ mulieris, ad
quam velut ad scopulum frangor & illidor;
& mea mecum deperduntur bona, fortunæ,
fama, &c.

Obscœnum.] Vox à cœno facta, ut volunt al-
liqui: at Varro à scena, ubi turpia quævis di-
cuntur, trahit originem: alii ab Oscis populis
Italiæ in Campania, turpi libidine & spurcicia
famosis.

Chrysidis.] Famosum erat scortum, cujus est
mentio apud Athen. Lib. 13. cap. 3. Porro
nomen ab auro, fortè ob *poscinum* oscula
meretricum, quod ait Apuleius Lib. 10. de
Asino aureo.

66 *Ebrius.*] Commeffatio sequitur epulas;
Cererem & Bacchum Venus.

Udas ante fores.] Seu lacrymis, seu un-
guento, ex more amantium: ut notat verus

Euge,

Euge, puer, sapias : Diis depellentibus agnam
Percute. Sed censent' plorabit, Dave, reli-
cta ?
Nugaris. Soleâ, puer, objurgabere rubrâ ;

Maſſe animo, & puer, sapiens eſto, & agnam maſſa Numinibus averruncis. At, & Dave, putasne quod Chryſis à me deſerta lacrimabitur ? Nugas agis. Certè, & puer, caſtigaberis ſandalio rubeo,

ANNOTATIONES.

ſchol. vel etiam vino, ut abundè probat Plaut. Curcul. Scen. 1. & 2. ubi lenæ fores vino amator conſpergit, & odore vini illecta illa januam pandit, & prodiſt foras, amantique ablanditur. Interpres quoque Ariſtophanis in Plutum, ait Laïdem à multis adamatam Theſſalis, qui præ amore veſtibulum ejus vino irrigabant. Parum ad rem eſt quod aſſert non nemo, ſolitos aquâ perfundi januæ cardines à mulieribus, ad fallendos maritos : Chryſis enim marita non erat. Melius fortasſe, ne ſtrepitum ederet aperta janua, & à vicinis audiretur. Nam apud Plaut. loco mox citato adoleſcens laudat *ades ſeſſiviffimè apertas*, quibus nec mutis cardo : dein jubet ſervo : *tace, occultemus lumen & vocem.*

Extinctâ cum face, canto.] Cùm pervenerant amatores ad ædes amicarum, facem extinguebant, ne agnoſcerentur ; & ante januam, nocte ſæpe integrâ, amatoriam cantabant. Plautus, loco citato.

Horat. Lib. 1. Sat. 4.

Ebrius, & (magnum quod dedecus) ambulet ante

Noctem, cum facibus.

Quoddè verò Marcellius extinctam facem vult eſſe ſignum excluſionis, videtur hic non habere locum, ut ſi facem projectam aut jacentem Perſius dixiſſet, quemadmodum Propert. Lib. 1. Eleg. 1.

Semper & excluſi ſigna jacere faces.

Canto.] Inſignem & elegantem ejuſmodi cantilenam ſcripſit Horat. Lib. 3. Od. 10. ubi ſic eſt :

*Extremum Tanaim ſi biberes, Lyce,
Sævo nupta viro, me tamen aſperas
Porrectum ante fores objicere incolis
Plorares Aquilonibus.*

Audis quo ſtrepitum janua, &c.

Et in fine,

*Non hæc ſemper erit liminis, aut aqua
Caleſtis patiens latus.*

Ovid. Faſt. 5.

*Ebrius ad durum formoſa limen amica
Cantat.*

Hoc Plautus dicit, *occultare oſtium*. Mercat. Scen. 4. Perſ. Scen. 15.

167 *Euge puer.]* Gratulatur Davus Chæreſtrato ſaniorẽ mentem, quam teſtatur. *Sapias, perge in tam bono conſilio, errorem aliquando*

tandem agnoſcens.

Diis depellentibus.] Diis infantiæ averruncis ; & fatuum amorem amoventibus : fortè Caſtori & Polluci, qui valere plurimum credebantur ad avertenda mala : *agnam percute*, ſacrifica, tam pro gratiarum actione, quàm ut faxint te perſtare in laudabili propoſito.

Horat. Lib. 2. Od. 17.

Nos humilem feriemus agnam.

168 *Sed censent' plorabit.]* Jam vacillat juvenilis animus : veretur ſcilicet ne doleat Chryſis, ſi eam relinquat, jam proprii oblitus mali. Cæcus amor !

Plorabit, Dave, reliſta ?] Sunt pro armis mulieri, meretrici verò imprimis, lacrymæ. His libertati amantium inſidiantur ; his meliora cogitantes expugnant.

Undè Terent. Eunuch. Scen. 1.

*Hæc verba mehercule una falſa lacrumula,
Quam, oculos terendo miſere vix vi expreſſerit ;
Reſtinguet : & te ultro accuſabis, & ei dabis
Ultro ſupplicium.*

169 *Nugaris.]* Siccinæ viſ finire dolores, qui tam parùm tibi conſtas ? inquit ſervus frugi ad heram amore inſanientem, proſectò nugas agis in re ſeria. Vix ungues malæ beſtiæ meretricis effugies : & dolebit tibi gravius quàm antè. Quoddè ſi illa te intellexerit, actum eſt, eluder, periſti.

Soleâ, puer.] Quod bis jam Davus ad Chæreſtratum dominum ait, *puer*, non vacare putandum eſt. Hinc nimirum ſuam ei ſervitorem blande objicit, quâ libidini ſervit, miſerum pluſquam Davus ipſe mancipium. *Soleâ* crepidæ muliebres, quibus plantarum calces tantum infimæ reguntur, cæteris propè nudis, & teretibus habenis vinctis. His etiam uſi homines mulie-roſi non ſine dedecore, ut teſtatur Gell. Lib. 13. cap. 20. Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 18. Tull. act. 7. in Verrem n. 85. & in L. Piſonem. n. 13. utrique exprobrat quoddè prodirent *ſoleati* : & de haruſp. reſp. num. 44. P. Clodio *crocotam, mitram, muliebres ſoleas*, objicit.

Objurgabere.] Etiam audebit petulans meretrix verberare te, ſoleâ pulſare nates, ut eſt apud Juvenal. Satir. 6. v. 611. atque ut habet Terentius in Eunuch,

Tibi commitigabitur ſandalio caput.

ne deinceps vacillare cupias,
 & angustos laqueos arrodere.
 Tu quidem modo ferox es
 & vehemens. Verum si accer-
 sat te, statim dices: Ergo
 quid agam? An non ibo ad
 eam, tunc quando me vocat,
 & sponte rogat? Si totus &
 integer inde recesseris, neque
 tunc ire debes. Ille, ille
 quem investigamus, ille est:
 non verò is quem apparitor
 vanus agitat in vindicta.

Ne trepidare velis, atque arctos rodere, casses, 170
 Nunc ferus & violens. At si vocet, haud mora
 dicas:
 Quidnam igitur faciam? Ne nunc, cum accersat,
 & ultrò
 Supplicet, accedam? Si totus & integer illinc
 Exieras, nec nunc. Hic hic, quem quærimus,
 hic est:
 Non in festuca, Licetor quem jactat ineptus. 175

ANNOTATIONES.

S. Chrysost. Homil. 11. ad populum Antioch. &
 alibi sæpè enarrat, quàm & quot indignis mo-
 dis abuti soleant meretrices stolidâ amatorum
 patientiâ.

Rubra.] Delicatulæ mulieres purpureas ama-
 bant soleas, auro etiam distinctas, interdum &
 gemmis.

170 Ne trepidare velis.] Chrysis te objurga-
 bit, ut ira castigatus, deinceps non tentes ul-
 lum suis è laqueis effugium. Alii sententiam
 hanc à priori sejungunt, interjecto puncto: ut
 sensus sit, frustra est quod trepidas, & videris
 quærere libertatem, imò verò planè irretitus ut
 es, & captus, malis assuesce.

Terent. jam cit.

Te redimas captum quàm queas minimo:

Et ne te afflites, &c.

Trepidare.] Videtur positum hic pro festinare,
 ut apud Horatium sæpe, & alios. Lib. 2. Od. 4.

Octavum trepidavit atas claudere lustrum.

Si tamen propius rem intuemur, hic non signi-
 ficat properare, ut citato Horatii loco: nec tre-
 mere & cunctari, ut vulgò: sed luctari & ja-
 ctare se, quasi ad excutiendum jugum. Ita Ca-
 saub. Quo sensu usurpatur à Seneca Lib. 3. de
 Ira. Sic laqueos fera dum jactat, astringit: sic
 aves dum viscum trepidantes excutunt, plumis
 omnibus illinunt. Et Propert. Lib. 2. Eleg. 3.
 mox citandis.

Arctos rodere casses.] Metaphora à feris retia
 quibus captæ sunt, frangere conantibus.

171 Nunc ferus & violens.] O Chærestrate,
 nunc quidem absente Chryside virum te præstas,
 audacem, fortem. At ubi illa te accersit, heu
 fractus & mollis videbere.

Propertius Lib. 2. Eleg. 3.

Ac velut primò taurus detestat aratra,

Mox venit assueti mollis ad arva iugo:

Sic primò juvenes trepidant in amore feroces:
 Dehinc domiti post hæc aqua & iniqua fe-
 runt.

At si vocet.] Ubi primum Chrysis te revo-
 ciat sine mora, sine cunctatione, dices, an
 igitur deseram? Nimirum te vinci & expugna-

ri etiam gaudebis, & apud te inquires, numquid
 ego blande ab illa accersitus rogatusque possum
 non redire?

172 Ne nunc, cum accersat, &c.] Ex Menan-
 dro Terentius, Eun. Scen. 1.

Quid igitur faciam? non eam, ne nunc quidem
 Cum accersor ultrò, &c.

Et ex utroque Horatius, Lib. 2. Sat. 3. jam cit.

173 Si totus & integer illinc exieras.] At ego
 Davus tibi fidelis, ô here, respondeo: te nec
 oportere ad Chrysidis servitutem reverti, etiamsi
 revocet, & ultrò supplicet; siquidem ab illa
 non corpus tantum extulisti, sed & animum,
 cor, affectum; adeoque integer & totus eva-
 listi. Anima magis est ubi amat, quàm ubi ani-
 mat.

Plaut. Asinar. Scen. 3.

Fixus hic apud nos est animus tuus clavo cupidinis.

174 Nec nunc.] Alii explicant: si prorsus ex-
 cussas meretricis & libidinis jugum, signa da-
 bis certissima tuæ libertatis, cum nec rogantem
 audies. Alii legunt, nunc, nunc; & jungunt cum
 sequentibus; sed multò minus placent, viden-
 turque, truncare priora. Itaque concludit hîc Stoi-
 cus syllogismum per Aposiopelin, quæ suppleri
 potest sic: ergò, ô M. Dama, tandemne capis
 discrimen ingens inter libertatem animi, & li-
 bertatem corporis? præterea, videsne non eum
 esse continuò liberum animo qui semel aut ite-
 rum relictus est vitiis, & importunam eorum
 servitutem tentavit excutere? Spectasti certè
 Chærestratum illum corpore liberum, sed libidi-
 ni servientem frustra trepidasse, & Chrysidis
 haud potuisse declinare aut frangere laqueos,
 quamvis id conatus sit facere, & jugum amoliri.

Hic hic, quem quærimus, hic est.] Qui oblata
 spernit occasionem aut libidinis explendæ, aut
 faciendi lucri, &c. hic, hic, inquam, verè ani-
 mo liber est, hic est, quem quærimus, & quem
 in te, ô Dama, non invenimus.

175 Non in festuca, &c.] Talis verò non est,
 quem Prætor vindictâ facit liberum civili, quod
 unum potest, libertare.

Festuca.] Quidam accipiunt pro virga, seu ba-

Jus habet ille sui palpo, quem ducit hiantem

Cretata ambitio? Vigila: & ciceringere largè
Rixanti populo, nostra ut Floralia possint

An sui dominium possidet adulator ille, quem avidum irahit ambitio candidata? Vigil esto: atque abundanter cicer elargire plebi jurganti, ut veluti ad solem expositi commemorare

A N N O T A T I O N E S.

illo, adeoque vindictâ, quam Licor Prætori offerebat, inquit, è facibus extractam, ut è, de more, manumittenti caput pulsaret, ut supra explicavimus. Alii verò pro stipula, quam dicunt in corpus ejus qui liberabatur, injici & inspergi solitam à Licore, teste Plutarcho, de ira Dei vindicta.

Plaut. Mil. Glor. Scen. 11.

Quid? Ea ingenua, an festuca facta? serva, an libera est?

Licor.] Apparebant Prætori sex ministri seu Lictores, tum honoris causâ, tum ministerii.

Quem.] Legunt alii, quam, & ad festucam referunt quam à licore jactari mos esset: alii quem, & referunt ad eum, qui asserebatur in libertatem, eo modo quo mox diximus.

Jactas.] Hoc etiam alii explicant aliter, vel jactat, id est, festucam injicit, vel jactat Licor, id est, ostendit populo hominem è servo liberum derepenè factum.

Ineptus.] Vel Licoris epitheton, contemptum indicans: vel significat non valere ad conferendam animi libertatem, sed tantum ad civilem.

179 Jus habet ille sui, &c.] Aliud exemplum de ambizioso, quod rursùm incurit Damæ Stoicus, ad eum plenius convincendum. An, inquit, talis homo habet sui potestatem, & animi libertatem? Seneca dicit, avaros non habere divitias, sed à divitiis haberi. Et de Lai-de jactabat Aristippus, ἔχω ἀλλ' οὐκ ἔχωμαι.

Palpo.] Sunt qui ablativum dicant à nomine palpi, id est illicium, blandimentum: at cum aliis melius accipies in nominativo; palpo, onis, id est, adulator. Palpare, proprie est, manu mulcere, tractare, explorare; & per metaphoram, significat explorare hominum mentes, prætentare voluntatem, ad gratiam ab eis surripiendam. Hic ponitur pro ambizioso, qui prentat cives, & auram popularem caprat, ut eorum suffragia demereatur, & sic ad honores & dignitates perveniat.

Ducit.] Per tribus circumducit, ad gratiam populi Romani aucupandum. Alii legunt, tollit, perinde est. Hiantem, anhelantem ad honores, ac velut aperto ore appentem.

177 Cretata ambitio.] Mos erat Magistrum aliquem ambientibus circumire in veste

candore splendidâ. Non enim illi contenti infuso lanæ colore, cretam addebant in vestem, ut candesceret, imò splenderet. Unde xat' ἱερόχων dicti Candidati: hinc & à vulgo discreti, cui alba quidem sed non candida toga erat. Hæc eruditè Just. Lips. Elect. Lib. 12. cap. 13. ubi & citat Isidorum, Lib. 14. cap. 24. Fit toga addito quodam creta genere candidior: & hæc ipsa Persii verba affert; multaque alia, ut probet quotidianam olim Romanis togam fuisse albam, quamvis certis diebus candidiores & splendidiore prodirent ob vestem seu recentem, seu cretatam. His porò discrimen jubet poni inter vestem pullam, quæ funebris tantum, & sordidam, sive sordidatam, id est, contractis sordibus fuscâ, quâ utebantur supplices. De quibus omnibus ille fusè ibidem.

Vigila: & cicer, &c.] Prosopopœia ambitionis homini honorum cupido præcipientis, quo pacto popularis fiat, & dignitates adipiscatur. Vigila, inquit, summo mane discurre, labora, exerce te in hac urbana militia: sic enim Tullius ad Attic. vocat Candidatorum vitam. Anre lucem ito ad cives, eisque salutem diemque prosperam apprecare, operam tuam & officium sponde, ut eorum tibi pares benevolentiam.

Cicer ingero largè.] Legumina varia sparge abundanter in vulgus, fabam, cicer, frictum scilicet, &c. sic Aediles viam sibi muniebant ad superiores Magistratus per missilia ejusmodi & conglaria, maxime in Florilibus. Alex. ab Alex. Lib. 6. cap. 8.

Horat. Lib. 2. Sat. 1.

In cicerem atque fabâ, bona tu perdasq; lupinis, Martial. de impensis in Florilibus;

Et populare sacrum bis millia dena tulisset.

178 Rixanti populo.] Donaria certatim excipientibus & sæpè rixas moventibus aliis in alios, præ aviditate colligendi & plus habendi, adeo ut è rixis cædes, non rarò contingerent.

Nostra ut Floralia possint, &c.] Ut istius liberalitatis memoria transeat ad posteros, senibus eam ad filios ac nepotes referentibus.

Floralia.] Flora mulier impudica, atre meretriciâ ingentes acquisitas opes populo Romano ex testamento legavit, eâ conditione ut natalis suus dies festus haberetur. Hinc itaque, procurantibus Aedilibus, ludi quo-

Aprici

queant nostra Flora festa.
Quidnam honestius? sed
quando illuxit dies Herodis,
& aptata lampades ad fene-
stram delibutam, ferentes
violas, exhalant fuliginem
crassam; & innatat cauda
thygni rubeam patinam com-
plexa; & vas fictile candidi

Aprici meminisse senes. Quid pulchrius? A
cūm

Herodis venēre dies, unctāque fenestrā, 180
Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ,
Portantes violas; rubrumq; amplexa catinum
Cauda natat thygni; tumet alba fidelia vino:
coloris redundat vino:

ANNOTATIONES.

tannis celebrabantur omni lasciviā pleni, con-
venientes quidem memoria meretricis, ut notat
Lactantius Lib. 1. cap. 20. undē & erubuit Po-
pulus ipse Romanus ludos Florales exhiberi in-
tegrus coram C. Porcio Catone, propterea ē
Theatro discessit, ne præsentiā suā spectaculi
consuetudinem impediret, ut refert Valer. Max.
Lib. 2. cap. 10. Postea verò, ut tanto pudori
color quæreretur, Floram dixere Deam florum,
colebantque quarto Kalendas Maii, seu die 28.
Aprilis, quasi ut fata feliciter crescerent. Ovid.
in fine Lib. 4. & in 5. Fastorum. Macrob. Lib.
1. Saturn. cap. 4. S. Augustin. Lib. 6. de Ci-
vit. Dei, cap. 7. Alex. ab Alex. mox cit.

179 Aprici.] Senes amant aprica loca, id est,
sole repentiā, in quibus deficientem cum ætate
colorem foventes, maxime circa meridiem nug-
is indulgent, undē Proverb. *μυστηρια ποιῶν
ἀπρίου*. Interdum & laudant tempora se
pueris acta, ut ait Horatius ad Pisones.

Quid pulerius? Quid gloriosius quā se po-
steritati commendare per munificentiam & ho-
nores, inquit ambitio, ad animum hominis sibi
mancipandum: vel ironica est Stroici ambitio-
rum insaniam deridentis.

At cum Herodis venere dies.] Jam & super-
stitio suas partes agit, sibi que obnoxium vult
habere hominem. Quia verò Romæ supersti-
tionis damnabantur omnes externi ritus, omnis
religio peregrina, hinc Persius exempla Judæo-
rum accersit ē Syria, & Ægyptiorum apud quos
Iris colebatur; aut certè Romanorum quorun-
dam eas religiones observantium supersticiosē.

180 Herodis.] Triplex fuit Herodes, primus
Antipatri filius, Rex Judææ dictus à Romanis,
sub quo natus Christus Dominus: qui & paulò
post mortuus velut Christus & Messias est ob-
servatus à nonnullis, qui inde Herodiani voca-
ri sunt. Alter fuit Herodes prioris filius cogno-
mine Antipas, sub quo mortuus Christus. Ter-
tius Herodes Agrippa, Aristobuli filius, Jacobi
Apostoli interfector, vivente Persio adhuc reg-
nabat. Hujusne, an primi mentio sit hoc loco,
nec doctissimi decernunt. Vetus Interpres sic
habet: *Herodes apud Judæos regnavit temporibus
Augusti, in partibus Syria. Herodiani ergo diem
natalem Herodis observant, ut etiam Sabbata:
quo die lucernas accensas & violis coronatas in*

fenestris ponunt.

Herodis dies.] Dies Judæis Herodi Regi sub-
ditis festi, seu ob ejus natalem, seu ob suscep-
tum ab eo Principatum.

Unctāque fenestrā.] Scilicet ob exudans ole-
um ē lampadibus in signum lætitiæ accensis, &
ad fenestras ex ordine collocatis.

181 Disposita pinguem nebulam vomuere lu-
cerna.] Fumum densum & crassum emittunt
lucerna in fenestris disposita: portantes violas,
floribus etiam ornatae, ut mox dictum ē ver-
Schol. Locum hunc mire illustrat Just. Lips.
Elekt. 1. cap. 3. ubi hæc scribit: *Mos apud
Romanos receptus; in omni privata publica que
lætitia januam lauro ac lucernis ornari*

*Ejusmodi lucerna pensiles erant, & catenulis sus-
pensebantur accensa ad aditum januas aut fene-
stras. Vidimus ipsi in Italia areas ejusmodi lucer-
nas complures, quas intellexit etiam Poeta Princeps*

Pendant lychni laquearibus aureis.

Quod hæ lucernæ erant ad januam, præter Ju-
venalem Tertullianus docet ad uxorem Lib. 11.
*Moratur Dei ancilla in laribus alienis & inter
illos omnibus honoribus Damonum, omnibus solem-
nibus Regum, incipiente anno, incipiente mense,
nidore thuris agitabitur; & procedet de janua
laureata & lucernata, ut de novo consistorio libi-
dinum publicarum.*

Quod verò ad fenestras etiam, probat ex hoc
Persii loco, quem affert ibidem: Vide Juvenal.
Sat. 12. v. 92. & ibid. annotata.

182. Rubrumque.] Miniatum, seu ē terra ru-
bra.

Sic Martialis Lib. 11. Epigram. 28.

Paropsidem rubram posuit.

Et Lib. 14. Epigram. 114.

Cumano rubicundam pulvere testem.

Amplexa catinum cauda natat.] Ingentem
catinum implens thygni cauda in jure condi-
torio natat, epulantibus Judæis, festos dies
agentibus.

183 Cauda thygni.] Piscis notus, de quo plu-
ribus locis Athenæus: Plin. Lib. 9. cap. 15.
sic habet: *Præcipuā magnitudine thygni. Inven-
imus talenta quindecim pependisse. Ejusdem cau-
da latitudinem duo cubita & palmum, &c.*

Tumet alba fidelia vino.] Plena scilicet fide-
lia, vas vinarium ex argilla. Vide Sat. 3.

Labra moves tacitus, recutitaque sabbata
palles.

Tunc nigri lemures, ovoque pericula rupto : 185

tunc secreta agitas labia, &
expallescis ad sabbata cir-
cumcisa. Tum larva atra
& pericula ovo disrupto :

ANNOTATIONES.

184. *Labra moves tacitus.*] Tu superstitiosus Judæis te immisces, in eorum proseuchis, seu precationibus, & concipis vota tacito murmure, de quo vide Sat. 2. v. 6.

Horat. Lib. 1. Epist. 16.

Labra mover, metuens audiri.

Recutitaque Sabbata palles.] Cum Judæis co-
lis Sabbata, tremens, & stolidè religiosus. Certe Judæos nimium hac in re superstitiosos, quis non fateatur, cum hostes ingruentes invadentesque Sabbato repellere, ac tueri se, religioni ducerent; quin & Christum Dominum incusarent & criminarentur, quod ægros sanaret die Sabbati?

Recutita.] Hypallage, Judæi recutiti dicebantur ob circumcisam præputii cutem: sic & Horatio, *Apella*, id est sine pelle, scilicet in ea, quam dixi corporis parte, cujus circumcisio divino jussu mandata designabat cordis separationem à cupiditatibus, ut ait Lactantius, & alii.

Sabbata.] Vox est Hebræica requiem significans, & diem hebdomadæ septimam, Deo jubente per Mosem, Judæis feriendam, tum ut meminissent orbis à Deo conditi, & sex diebus perfecti, tum etiam suæ ex Ægypto liberationis. Hic verò *Sabbata* quamlibet Judæorum celebritatem indicare videntur, per metonymiam.

Palles.] Sive ob jejanium, quod ad vesperam Judæi servabant; seu ob merum superstitiosum; seu ob squalorem, & cinerem quo illi se conspergebant in Sabbatis saltem aliquibus. Quæ omnia ridet Juvenalis, Sat. 14. versu 90. & seq. & Persius hic. Malè enim audiebant Romæ Judæi, quos tumultuantes expulit Romæ Imperator Claudius, Nero suppliciis coercuit, Domitianus vexavit tributis: ut refert Suetonius.

185 *Tunc nigri lemures, &c.*] Neque solum afficit te superstitiosus pallor, sed & subigit terror vanus è lemurebus, & futilibus portentis.

Horat. Lib. 2. Epist. 2.

Somnia, terrores magicos, miracula, Sagas, Nocturnos lemures, portentaque Thessala ridet?

Lemures.] Apuleius de Deo Socratis: *Animus virtute perfectus Genius vocatur. Animum humanum emeritis vita stipendiis corpore suo abjurantem veteri Latinâ Linguâ Lemurem dicti-*

*tatum reperio, inquit. Ex hisce Lemuribus quæ posterorum suorum curam sortitus, placato & quieto Numine domum possidet, Lar familiaris dicitur: quæ verò ob adversa vitæ merita nullis bonis sedibus, incertâ vagatione, seu quodam exiliopunitur, inane terriculamentum bonis hominibus, ceterum noxium malis, id genus plerique Larvas perhibent. Cum verò incertum est, quæ cuique eorum sortitio evenierit, utrum Lar sit, an Larva, nomine Manem Deum nuncupant. Idem Apuleius in Apologia sic habet: Duas tibi Deus obvias species mortuorum, quicquid Umbrarum est usquam, quicquid Lemurum, quicquid Manium, quicquid Larvarum, oculis tuis oggerat, omnia noctium occursacula, omnia bustorum formidamina, omnia sepulcrorum terriculamenta. Plin. 7. Epist. 27. multa refert id genus nocturna phantasmata, tum aliis cum sibi visa. Hic per *Lemures* significantur Umbræ nocturnæ & Larvæ domos infestantes, quæ omnia noctium terriculamenta procurabantur seu averruncabantur, fabam noctu in Sacris jactando, ut refertur Varro, de Vita Populi Romani, Lib. 1. ubi ait, *In Sacris fabam jactant noctu, & dicunt se Lemures domo extra januam ejicere.* Et Ovid. Fast. 5. fusè rem explicat, & morem illum superstitiosum persequitur.*

Signaque dat digitis medio cum pollice junctis, Occurrat tacito ne levis umbra sibi.

Cumque manus purè fontanâ perluit unda, Vertitur, & nigras accipit ore fabas.

Aversusque jacit — umbra putatur Colligere, &c.

Ovoque pericula rupto.] Sacerdotes qui explorandis periculis sacra faciebant, observare solebant ovum igni impositum, utrum in capite, an in latere desudaret. Si autem ruptum effluerat, periculum portendebat ei pro quo factum fuerat, vel rei familiari ejus. Hæc verus Scholiastes. At aliud superstitionis genus de ovis ruptis narrat Plinius, Lib. 28. cap. 2. Huc pertinet, inquit, ovorum, ut exorbuerit quisque calices, cochlearumque protinus frangi, aut eosdem, cochlearibus perforari. Veteres nimirum hominem lædi putabant per maleficium, si ovorum testæ acu perforarentur: quod ne eveniret, ovorum cochlearumque putamina statim frangebant ac pertundebant, ut maleficium occuparent atque averterent. Turnebus.

deinde Galli ingentes; & Sacerdos coeles cum crepitaculo injiciunt terrorem Numinum, quæ faciunt corpora intumescere, nisi matutino tempore ter comederis caput alii præscriptum. Ista loquere apud Centuriones varicibus notatos,

Hinc grandes Galli; & cum fistro lusca Sacerdos

Incussere Deos inflantes corpora, si non Prædictum ter manè caput gustaveris alli. Dixeris hæc inter varicosos Centuriones,

ANNOTATIONES.

186 Hinc grandes Galli.] Nova palloris causa timorisque.

Grandes.] Sive quia cothurnati, & hinc grandiores videntur; sive quod præcipue venerandi. Vide Fenestell. de Sacerdot. Rom. cap. 12. Alii volunt grandes appellari, eo quod illi utpote castrati grandescant potissimum, ut ferè fit.

Favet Juvenalis Sat. 6. v. 512.

Matrisque Deum ebrius intrat, & ingens

Semivir, obscæno facies reverenda minori,

Mollia qui raptâ secuit genitalia testâ.

Galli.] Sacerdotes Cybeles, ita dicti à Gallo Phrygiæ fluvio, cujus potus furorem inducit usque ad exsectionem virilium. Fenestell. loco mox citato. Plin. Lib. 11. cap. 49. & Varro apud quem gallere est furere instar Gallorum. Ovid. Fast. 4.

Inter, ait, viridem Cybelem altæque Celebas Amnis it insanâ nomine Gallus aqua.

Qui bibit inde, furit, &c.

Cum fistro lusca Sacerdos.] Sacerdos Isis Egyptiorum Deæ, in ejus Sacris ferens crepitaculum ex ære vel argento: sicut Galli cymbalum. De his fusè ad Juvenal. Sat. 6.

Sistro.] Σίστρον à σείω, concutio.

Lusca Sacerdos.] Insana, viriosa, sicut alibi pro stulto ponitur. Vel reverà uno orbara oculo, seu quod irata illi Isis percussisset lumina sistro, ut aiunt Juvenalis, Sat. 13. v. 93. & Ovidius, Lib. 1. de Ponto, Eleg. 1. seu quod Nubiles deformes cum maritos non invenerint, ad ministeria Deorum se conferant: quod aiunt veteres Gloss. hic.

187 Incussere Deos.] Injiciunt mæram Syriæ Deæ, Cybeles, Isis, levibus animis occinrentes, illam furore concutere, hanc plagis, ulceribus, morbisque afficere & affligere: quæ tamen incommoda & ægrotudines à causis naturalibus proficiuntur, ut eruditè disputat Areteus Lib. de acutis morbis, cap. 9. ubi explicat cur Syrios Egyptiosque tetra hæc ulcera divexent potissimum.

Deos inflantes corpora.] Tumorem in corpus immittentes, nisi placarentur, ut credebant. Martial. Lib. 4. Epigramm. 43.

Juro per Syrios tibi tumores, Juro per Benacynthios furores.

Juvenalis Sat. 15. v. 9. superstitiosos Egyptios irridet, vana quævis & ridicula pro Diis colentes, etiam porrum, capre, &c.

Si non prædictum, &c.] Nisi observes quæ jubent Sacrificuli illi & Sacrificulæ ad placandos Deos suos.

188 Prædictum.] Antè nominans, quàm comedens, ex superstitioso ritu, inquit nonnulli, quibus tamen alii-refragantur.

Ter manè.] Superstitio elucet in singulis, & quod certo tempore, & quod certis vicibus.

Caput gustaveris alli.] Quod amuletum contra incantamenta, & ad multarum noxarum depulsionem valere vana credidit antiquitas, videlicet caput alii aut cepæ à jejuno comestum. Turneb. Lib. 18. cap. 12. Plinius Lib. 20. cap. 6. de alii virtutibus multa refert, atque utilem quandam inflationem facere, insaniam mederi, &c.

189 Dixeris hæc inter, &c.] Hæc de vera libertate disputa coram stupidis, & imperitis militibus, si vis cum ludibrio & fanna excipi. Quasi verò ferant illi se dici non usquam esse liberos, sed planè servos. Prov. Græc. σκλαυτοῖς ἀδελφία. Militum more rationem hand capit.

Varicosos Centuriones.] Qui habent in cruribus varices è labore militari, quique ut corpore sic animo intumescunt. Varices porò sunt, venæ multo & impuro sanguine inflatæ in cruribus; quod Cusoribus, Bajulis, & diu stantibus accidere, ait Avicenna. Varicosi dicuntur fuisse M. Tullius Cicero, C. Marius, aliique. De Mario ipse Tullius Tuscul. Quæst. 2. n. 53. sic habet; C. Marius Rusticanus vir, sed planè vir, cum secaretur, vetuit se alligari, nec quisquam ante Marium solutus dicitur esse sectus. Cur ergo postea alii? valuit auctoritas — crux verò alterum non præbuit. Ita & tulit dolorem ut vir, & ut homo majorem ferre, sine causa necessaria noluit. Plinius Lib. 11. cap. 45. ait C. Marius, qui septies Consul fuit stantem sibi passum varices extrahi, inter homines unum, scilicet eo sæculo: nam in aliis id factum postea, testis Cicero loco mox citato. Denique Plutarchus in Vita Marii initio refert

Continu

Continuò crassum ridet Vulfenius ingens : 190
Et centum Græcos curto centusse licetur.

statim Vulfenius procerus tu-
stice cachinnatur, & cente-
nos Græcos æstimat centum
assibus decurtatis.

ANNOTATIONES.

em crura plena varicibus habuisse, & cum de-
formitatem ægrè ferret, accersito Medico, haud
ligatum alterum crus præbuisse, arque inter in-
cidendum, constanti animo perstitisse : at vero
crus alterum poscenti Medico negasse, subjecif-
seque ; tantum dolorem iterum perferre, indig-
num se arbitrari.

Centuriones.] Ductores peditum. De his, vide
Vegetium de re Militari, Lib. 2. Dionys. Ha-
licarn. Lib. 4. Centuriones, inquit, electi erant
ex omnibus bello strenui, qui suos quique manipu-
lus iussis obtemperantes exhibebant. Ex his in-
telligere est alium Centurionem manipularem
fuisse, qui viginti militum, & turbæ Scutato-
rum ductor erat, alium vero Centurionem Pri-
mipilum, qui tribus vexillis præerat : porro
vexillum homines centum octoginta tres com-
plectebatur. Vide Alex. ab Alex. Lib. 1.
cap. 5.

190 Crassum ridet.] Ingentes repente cā-
chinno tollit, & in risum effusum solvitur.
Vulfenius ingens, Miles aut Centurio procerus
& robustus. Vulfenius : factum à Poëta nomen
creditur, pro quo legitur & Vulpennius, & Pul-
fennius.

191 Et centum Græcos, &c.] Philosophos
centum ea sentientes & affirmantes magno co-
natu totidem assibus nolit emere, nedum fidem
habeat eorum dictis etsi verissimis.

Græcos.] Sic Sat. 1. poluit, crepidas Graio-
rum ; nempe e Græciâ emerferunt omnes ferè
Philosophi, Philosophiæ & Sapientiæ rudimen-
ta, imo documenta & lumina.

Curto centusse licetur.] Centusse mutilato non
integrali, adeoque vix uno asse unum Sapientem
æstimat.

Licetur.] Liceri, est in auctione publica præ-
tium deferre.

S A T I R A VI.

Admovit jam bruma foco te, Basse, Sa-
bino ?

O Basse, jamne hyems te
compulit ad caminum
Sabinum ?

ANNOTATIONES.

1. Admovit jam bruma, &c.] Avaros exa-
gitat Persius hanc Satirā, quam ad ami-
cum in Sabinis hyemantem, & lucubrandi cau-
sā secedentem scribit, ipse apud oram Ligusti-
cum eodem consilio receptus & Roma digressus.
Hinc statim intellige alia fuisse æstate domici-
lia, alia hyeme : & ad villas non tantum vale-
tudinis gratiā & verno tempore, secedere so-
litos, sed & quālibet tempestate, ut studio vel
scriptioni indulgerent. Constat ex Tullio Epist.
ad Attic. Sueton. in Augusto, cap. 72. Horat.
Lib. 1. Epist. 7. & 15. & aliis.

Bruma.] Quasi βραχμία ἡμέρα, inquit Fe-
stus. Dies anni brevissimi circa solstitium hye-
male. Ovid. Fast. 1.

Bruma novi prima est, veterisque novissima
Solis.

Basse.] Ambigunt eruditi quis iste Bassus.
Plures certe fuerunt hujus nominis viri, sed co-
gnomina & artes seu instituta dissentiunt. De
Aufido Basso belli Germanici Scriptore, & de

Saleio Basso Epico Poëta, quos laudat Quintil.
Lib. 10. cap. 1. non est hic mentio. Agellius
Lib. 3. cap. ult. item Lib. 5. cap. 7. & alibi
meminit C. Bassi, qui de vocabulorum origine
scite & lepidè scripsit, at solutā oratione : at-
que adeo non est hic Persianus Bassus, etiam si
veterum primordia vocum, legas & cum vulgo
intelligas. Superest igitur ut veterem Scho-
liastem sequamur : sic habet : Hanc Satiram
scribit Persius ad Cæsium Bassum Poëtam Lyricum,
quem fama est in prædiis suis positum, ardente
Vesuvio monte Campaniā, & late ignibus abun-
dante, cum villa sua ustum esse. Hic ergo, dum
viveret, Roma ad Sabinos necessario transibat,
ubi brumali tempore, in calido loco carmina scri-
bebat. Favet Quintil. loco cit. qui Cæsium
Bassum paulo ante vixisse, & post Horatium
Lyrici Carminis laudem tulisse, ait.

Sabino ?] Sabina terra agro Romano conti-
gua veterem appellationem etiamnum retinet.

Jamne

*Numquid cithara, & fides
jam tibi vigent plectro seve-
ro? & admirande artifex,
metris intendere principia
antiquorum vocabulorum, &
masculum sonitum Latina
chordæ; deinde agere ludos
juvenum, & canere senes
illustres digito decore. Mihi
vero jam tepescit extremitas
Liguria, & meum mare est
in hybernis, ubi rupes pro-
sunt amplum latus,*

Jamne lyra, & tetrico vivunt tibi pectine
chordæ?

Mire opifex numeris veterum primordia vocum,
Atque marem strepitum fidis intendisse Latina.
Mox juvenes agitare jocos, & pollice ho-
nesto

Egregios luisse senes. Mihi nunc Ligus ora
Intepet, hybernatque meum mare, quâ latus
ingens

ANNOTATIONES.

[*Jamne lyra.*] Jamne Lyricis Carminibus
more tuo egregiam navas operam?

[*Lyram.*] Lyrae inventor Mercurius traditur.
Vide Macrobi. Saturnal. Lib. 1. cap. 9. Alex.
ab Alex. Lib. 2. cap. 25.

[*Tetrico vivunt tibi pectine chordæ?*] An
chordæ citharæ jam à te pulsantur pectine, &
graves soni redduntur? *Tetrico* in gravibus ac
seriis argumetis, & Stoico dignis, ut aiunt
aliqui. Fuit apud Sabinos mons nomine *Tetricus*,
sed nihil ad rem.

[*Vivunt.*] Dum muta jacet lyra, veluti mor-
tua est: at cum pulsatur moveturque, tum lo-
qui & vivere videtur.

[*Mire opifex numeris, &c.*] Tu qui peritus
es fidibus aptare, & Carmine Lyrico describere
primordia & origines seu rerum, seu vocabu-
lorum, &c.

[*Veterum primordia vocum.*] Legit Casaubo-
nus *primordia rerum*, ut intelligatur historia
primi temporis; nec enim legitur usquam, in-
quit, scripsisse Cæsius Bassus de Originibus
vocum. Explicant alii de vocibus antiquis &
obsoletis quas Bassus versibus suis infereret
non sine arte & decore. Alii *veterum primor-
dia vocum* dicunt esse ipsam Poësim, quippe
quæ ante profanâ à Scriptoribus usurpata fuerit.
Ex Plin. 7. cap. 56. & Horat. ad Pisones, qui
ait,

*Fuit hac sapientia quondam,
Publica privatis secernere, sacra profanis.*

*Dicta per carmina sortes,
Et vita monstrata via est, &c.*

Verum utraque hæc interpretatio longè petita
videtur. Malim igitur cum Casaubono & aliis
quibusdam, *Deorum & medicorum* intelli-
gere, per *veterum vocum primordia*.

[*Atque marem strepitum, &c.*] Solers scri-
bere forte & generosum Carmen Lyricum, de
quo Horatius ad Pisones:

*Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Es pugilem victorem, & equum certamine
primum,
Es juvenum curas, & libera vina referre.*

Et Od. 13. Lib. 2. ait Alcæum plenius *aures
cecinnisse plectro dura navis, dura fuga mala, du-
ra belli.*

[*Marem.*] Sic Horatius ad Pisones.

*Post hunc insignis Homerus
Tyrtausque maris animos in Martia bella
Versibus exacuit.*

[*Fidis intendisse Latina.*] Apud Græcos Lyri-
ci Poëtæ novem memorantur, Stesichorus, Bac-
chilides, Ibicus, Anacreon, Pindarus, Simonides,
Alcman, Alcæus, Sappho, quibus addunt
aliqui Corynnam, ut decas impleatur; at apud
Latinos duo tantum clauere, Horatius & Cæ-
sius Bassus, ut ait Quintil. Lib. 10. cap. 1.
jam cit.

[*Intendisse.*] Intensio nervorum in cithara va-
rios varia sonos & modos facit.

[*Mox juvenes agitare jocos.*] Juveniles cu-
ras, amores, ludos, convivia describere. Ho-
ratus loco citato paulo ante.

[*Pollice honesto.*] Tangens citharam pollice be-
neste, id est, insignes virtute viros, heroum facta
celebrans, nobili Carmine & glorioso conatu,
luisse ac cecinisse.

Virgil. Eclog. 1.

Laudate quæ vellem calamo permisit agresti.

[*Mihi nunc Ligus ora intepet.*] Dum tu in
Sabinis secessu gaudes & liberali otio; ego
pariter urbe cessi, & quietus ago in Lunensi
villâ, ubi fruor aëre temperato & tepore mari-
timæ regionis. Porro addunt veteres Glossæ,
secessisse illuc Persium in Ligurra fines, videlicet
propter Fulviam Sifenniam matrem suam, quâ
post mortem prioris viri, ibi nupta erat.

[*Ligus ora.*] Liguria Italiæ pars in longum
protenâ versùs Meridiem à Narbonensi Gallia
ad Tusciam, secundum maris lictus. Hodie,
Ora *Genuesis*, à Genua civitate principe nun-
cupata.

[*Intepet.*] Sive ob situm inter montes,
sive ob agitationem vicini maris, quæ quidem
major hyberno tempore. Cic. Lib. 2. de
Natura Deorum, n. 26. *Maria agitata ven-
tis ita tepescunt, ut intelligi facile possit in tan-*

Dant

Dant scopuli, & multâ littus se valle receptat.
Lunai portum est operæ cognoscere, cives.
Cor jubet hoc Enni postquam destertuit esse
Mæonides Quintus pavone ex Pythagoreo.

Et ora sese colligit multiplici
convallē. O cives, juro
nosse portum Lunæ. Enni cor
id præcipit, posteaquam de-
fuit somniare se esse Mæoni-
dem Quintum ex pavone
Pythagoreo.

ANNOTATIONES.

illis humoribus inclusum esse calorem: nec
enim ille externus & adventitius habendus est
apor, sed ex intimis maris partibus agitatione
excitatus; quod nostris quoque corporibus contin-
gi, cum motu atque agitatione recalescunt.

Hybernatque mare.] Ut fieri solet hyeme,
quiescit, Horat. Lib. 2. Sat. 2. Defendens pi-
læ hyemat mare, Veteres Glossæ, id est, sevit,
et a navigiis vacat. Sicut enim naves hyber-
nare dicimus; sic & mare cum non navigatur.
Apost. Vegetium Lib. 4. dicuntur claudi maria
ab Idibus Novembris ad Idus Martias, aut
faciter.

Meum mare.] Id est, patrium, seu Etruscum
mare, quippe cum oriundus esset Persius Vola-
tarris oppido Hetruriæ.

Qua latius ingens dant scopuli.] Loci descrip-
tio. Scilicet prominent in mare scopuli seu
rupes multiplices, & montes excelsi Lunæ por-
tum circumcludentes. Strabo, Lib. 5.

Sic Virgil. Æneid. 9.

Qua se subducere colles

Incipiunt, &c.

8 Multâ littus se valle receptat.] Ubi finum
est natura, & deflexum littus in formam Lunæ
curvatur; nomenque inde datum. Porro Lunæ
portus, ut ait Strabo, loco citato, amplius valde
est capax, multos intra se portus amplectitur
magnæ profunditatis universos, adeo ut omni-
um qui maris teneant imperium, facile fieret
receptaculum.

9 Lunai portum.] Lunai per diæresim, pro
Luna. Sic Virgil. aquai, aulai, piatâ, & alii
diphthongum solventes. Luna urbe Hetruriæ
antiquissima, in Liguriæ confinio, ad ostia Ma-
gæ fluvii: cui in Episcopali dignitate modo
accessit Sarzana, quæ nova Luna dici potest.
Lunæ vero portus certe maximus, seu verius si-
nus Liguriæ, inter portum Veneris & portum
Erycis, ambitu viginti millia passuum patens:
odie, Golfo della Spezia, sic denominatus ab
oppido Spetia, quod situm est in intimo recessu.
Terrar. celsis undique montibus circumcingitur,
qui prospectum longè pelagi præbeant: nam &
Sardinia & magna utriusque litoris pars cer-
nitur. Strabo. Primum oppidum Hetruria, Luna,
portu nobile. Plin. 3. cap. 5. & Lib. 14.
cap. 6. ait Lunensia vina palmam ferre inter
Hetrusca. Celebratur etiam Lunense marmor,
Lib. 36.

Est operæ, &c.] Supple, pretium: id est
utile & jucundum est tam amœnum portus
Lunæ situm cognoscere, ejusque descriptionem
petere ex Ennio, quam in Annal. sic incipit.

Est operæ pretium, o cives, cognoscere portum
Lunæ.

10 Cor jubet hoc Enni.] Id est, hoc nobis im-
perat Ennius vir cordatus & sapiens. Nam cor
vitæ fons & radix ponitur etiam pro mente &
sapientia. Porro versum hunc ad suum carmen
de Enni carminibus translatus à Porfio notant
veteres Glossæ.

Enni.] Ennius Epicus Poëta inter Latinos
post Liv. Adronicum vetustissimus, Annales
Populi Romani scripsit, & alia quædam, quo-
rum fragmenta duntaxat supersunt. In Ennio
elucebat ingenium acre, eruditio multiplex, cul-
tus, modestia, comitas, probitas, fides, &c. Et
cum triplicem linguam calleret, Græcam, Of-
cam, Latinam, dicere solitus erat, tria se corda
habere. Crinitus, Gellius Lib. 17. cap. 17. Cic.
Tusc. Quæst. 1. num. 34. Epitaphium Enni
ab ipso scriptum refert:

Aspicite, o cives, senis Enni imaginem for-
mam.

Hic vestrum panxit maxima facta patrum:
Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu
Faxit. Cur? Velito vitum per ora vitum.

Horat. Lib. 2. Epist. 1.

Ennius & sapiens, & fortis, & alter Homerus,
Ut critici dicunt, leviter curare videtur

Quod promissa cadant, & somnia Pythagorea.

Postquam destertuit, &c.] Tum hoc jubet,
cum sapit maximè, & cum vere est Quintus
Ennius, nec jam somniat esse se Homerum, seu
habere se animam Homeri. Vel ut ait Marcellius,
Persii mens est: postquam Annalium initio En-
nius narravit somnium suum de apparente sibi
Homero, & affirmante suam olim animam jam
Enni esse, &c. tum portus Lunæ descriptio-
nem aggressus jubet attendere, hoc versiculo
est operæ pretium, &c. ut supra. Huc pertinet
quod in Prologo scripsit Persius, v. 2.

11 Mæonides.] Ita dictus Homerus vel à
Mæonia patria, vel quod esset Mæonis fi-
lius.

Quintus.] Enni prænomen est, quicquid
nugati sint aliqui de quinta ab Homero metem-
psychofi. Turn. Lib. 30 cap. 7. Casaub. & alii.

Pavone ex Pythagoreo.] Id est, Postquam En-

Hic

Ego Persius istic dego non
anxius sermonum plebis, &
parum sollicitus quid Notus
gregibus noxiis apportet ma-
li: & quod iste angulus vin-
cini mei sit fertilior nostro:
ac si tandem quilibet deterio-
rum filii divites fiant:
semper venuam propterea
frangi senectutē incurvarius,
vel capere cœnam ab quæ ci-
bo pingui, & naribus con-
tingere signaculum in lagena
corrupta.

Hic ego securus vulgi; & quid præparet
Auster

Infelix pecori; securus & angulus ille
Vicini nostro quia pinguior: & si aded omnes
Ditescant orti pejoribus: usque recussem
Curvus ob id minui senio, aut cœnare sine
uncto,
Et signum in vapida naso tetigisse lagena.

A N N O T A T I O N E S.

nus fingere desit immigrasse in se animam
Homeri, à quo illa in pavonem, ac inde in Py-
thagoram; postea verò in Ennium transiisset.
Diog. Laërt. Lib. 8. ait, Pythagoram dicere
solum, animam suam primum fuisse Æthali-
dis, qui Mercurii filius habitus est, ab Ætha-
lide in Euphorbum, ab hoc in Hermothimum,
post in Pyrrhum Delium piscatorem, denique
in Pythagoram transmigrasse.
Ovid. Metamorphos. 15. Fab. 3. Pythagoram
ita loquentem inducit.

*Ipse ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, &c.*

Persius hic deridet aniles illas opiniones de
metempsychosi Pythagorica. Quod & fecit
Terrul. Lib. de Anim. cap. 24. & seq. cap. verò
33. sic habet: *pavum se meminit Homerus
Ennio somniantē: sed Pœtæ nec vigilantibus cre-
dam, &c.* Et cap. 34. *In pavone tunderetur Ho-
merus, sicut in Pythagora Euphorbus.* Idem
Tertullianus, Lib. de Resurrect. carnis, cap. 1.
num. 7. *ut in Pythagora Euphorbus, Homerus
in pavone recenscantur.* Pariter S. Hieron. Apol.
3. adversus Rufinum, paulo ante finem. Et
Lactantius Firmianus, Lib. 3. cap. 18. & Lib.
7. cap. 23. ubi sic ait: *Pythagoras transire ani-
mas in nova corpora disputavit, sed ineptè
& seipsum ex Euphorbo fuisse reparatum.*

12 *Hic ego.*] In portu Lunæ versor, ut jam
dictum *Securus vulgi*, parum curans rumores
populares; procul à vulgari strepitu, & ambi-
tione.

Et quid præparet Auster.] Quid morborum
ac mali gregibus & segetibus creet & gignat
ventus Meridianus, eo quod naturæ calidæ est
& humidæ, ut ait Plinius.

Hinc & Virgil. Georg. 1.

Arboribusque satisque Notus pecorūque sinister.

13 *Angulus ille vicini nostro quia pinguior.*] Non
invidens vicino meo quod agrum habeat
nostro pinguiorem.

Horat. Lib. 2. Sat. 6.

*O si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum.*

15 *Ditescant orti pejoribus.*] Neque pariter
accuso Deos, eo, quod locupletari videam ho-
mines infimæ fortis, improbos, ipsosque servos
ac liberos, quos ad summas opes evehit Nero.
Parum & id me sollicitat,
Horat. Lib. 1. Epist. 6.

*Ne plus frumenti dotilibus emetat agris
Mucius, indignum quod sit pejoribus ortus.
Tosse recussem, &c.*] Propter hæc omnia quæ
dixi, quæque solent invidos, & avaros tor-
quere, nolim ego sordidam agere vitam, &
ditari.

16 *Curvus.*] Humi respiciens præ tristitia,
& dolore.

Minus senio.] Senectutis incommoda acce-
lere per susceptos lucri causâ labores; vel præ
invidia, meipsum discrucians, & animum curis
exercens.

Ovid. 1. de Ponto, Eleg. 7.

Jam vigor, & quasso languent in corpore viri.

*Constitor facere hoc annos, sed & altera causa est,
Anxietas animi, continuusque labor.*

Sine uncto.] Sine lautitiis, quasi vero avarorum
more oleribus vesci velim & defraudare
penum, ut divitias hæredibus accumulem.
Horat. ad Pisones.

Si vero est unctum rectè qui ponere possit.

17 *Et signum in vapida naso tetigisse lagena.*] Vinum
vappescens bibere: & admotis ad la-
genam oculis, ipsoque proinde naso observare
diligenter numquid servus forte resignarit ap-
positum ex more signaculum, atque inde furtim
hauserit.

Unde Horat. Lib. 2. Epist. 2.

Posses qui ignoscere servis,

Et signo laso non insanire lagena.

Non solum vasa vinaria signabant Romani, sed
& penu, ac vilia quævis obsonia, ad arcendas
rapaces manus servorum. Plin.

Plaut. in Persa, Scen. 6.
*Nam id demum lepidum est triparcos homini
vêtulos, avidos, aridos.*

Discrepet

Discrepet his alius. Geminos, Horoscope, varo

Producis genio. Solis natalibus est qui
Tingat olus siccum muriâ vafer in calice emptâ,
Ipse sacrum irrorans patinæ piper. Hic bona dente
Grandia magnanimus peragit puer. Utar ego,
utar :

Nec rhombos idè libertis ponere lautus,

Alter istis dissentiat. O Horoscope proferes gemellos ingenio dissimili. Unus est qui die nativitatæ tantum herbas aridas salsugine cœmptâ callidus in vasculo intingat, ipse inspergens catino piper sacratum. Ille verò juvenis magno animo ingentes facultates dentibus consumit. Ego meis utar, utar inquam : neq; propterea prodigus ero apponere rhombos libertis,

A N N O T A T I O N E S.

Ben' admordere, qui salinum servo obsignant cum sale.

Et Tullius Lib. 16. Epist. 26. ad Tironem sic habet : Sicis olim matrem meam facere memini, quæ lagenas etiam inanes obsignabat, ne dicerentur inanes aliqua fuisse, quæ furtim essent exsiccata.

Naso tetigisse.] Forte solebant avari olfactu explorare, num corrumpi jam inciperet vinum quod diu servabant, & parce admodum bibebant. Utrovīs modo accipias, sordes & avaritiam notat Persius.

18 Discrepet his alius.] Etiam si longè alia erit aliis mens & vivendi ratio, non mirabor : siquidem & gemini fratres sæpè discrepant moribus.

Horoscope.] Astrum natale, seu nativitatæ præfidens, è cuius spectatione Astrologi judiciarii divinant quid homini sit eventurum in vita.

Varo producis genio.] Varo, id est, vario ac dissimili. Vide Sat. 4. v. 12. ad hæc verba : Fallit pede regula varo. Quicquid verò Astro nomi garriant, etiam sub eadem stella natis dissimilia contingere nonnunquam, certum est. Sic narrat Lampridius Commodum & Antoninum, Marci Imperatoris filios geminos, nihil simile in vita habuisse, quibus tamen paria omnia promiserant Mathematici.

Horat. Lib. 2. Sat. 1.

Castor gaudet equis, ovo pregnatus eodem Pugnīs.

Vide A. Gellium, Lib. 14. cap. 1. ubi Genethliaci egregie impugnantur.

19 Solis natalibus est qui, &c.] Horum geminorum fratrum alter parcus & tenax erit, & in sua parsimonia solers & vafer : & vix aliquid sibi indulgebit in festis duntaxat, v. g. natalibus, quibus genio litari mos erat, & epulis operam dare.

Natalibus.] Vel nrbis, vel Imperatorum, de quibus Ovid. in Fastis.

20 Tingat olus siccum muriâ.] Leviter imbuat olera & herbas aliquo condimento.

Muria emptâ.] Salsamento quod tunc emit, nec, ut alii, habet in penu : quia delicias illas & cupedias raro adhibet. Fiebat muriâ è rhyngarum tabe, & pauperum erat & avarorum

duntaxat. At garum è scombro delicatiorum erat ac divitum. Vide Plin. Lib. 31. cap. 8. Hinc Martial. Lib. 13. Epigram. 103. de Muria.

Antipolitani, fateor, sum filia thynni :

Essem si scombri, non tibi missa forem.

Vafer in calice.] Etiam callidus ad genium tunc defraudandum, quippe nonnisi in vasculo muriam cœmit & comparat, unde & intincta olera sicca remanent, saltem parte sui maximâ.

21 Ipse sacrum irrorans, &c.] Cibis aspergens modicum piper, cui parcit etiam velut rei sacræ. Ipse verò aspergit, ne servus aut coquus plusculum impendat.

Horat. Lib. 1. Sat. 1.

Congestis undique saccis Indormis inhians, & tanquam parcere sacris Cogeris.

Et Lib. 2. Sat. 3.

Qui nummos, aurumque recondit, nescius uti Compositis, metuensque velut contingere sacrum.

Hic bona dente, &c.] Alter autem geminorum prodigus, opes abligurit & dilapidat in conviviis & luxu, &c.

22 Magnanimus.] Valdè se generosum velut ostentans, dum profundit patrimonium in malos etiam usus.

Peragit.] Id est, conficit, atterit, disperdit.

Utar ego, utar.] Ego Persius nec effundere velim malè bona mea, nec sordide iis parcere : sed utar iis quæ usui tantum esse consecrata, Græci proprio nomine *χρηματα* appellando, benè admodum ostendunt. Sanct. Aug. magnum in eo malum docet, si *utare fruendis, aut fruavis utendis*.

Horat. Lib. 2. Epist. 2.

Utar, & ex modico, quantum res poscet, acervo Tollam.

23 Nec rhombos idè.] Nolim esse adè in mensa splendidus, ut libertini generis hominibus, servis in libertatem assertis, aliisve infimæ sortis, opipara struam convivia.

Rhombos.] Sunt pisces exquisiti saporis & magni apud Romanos pretii, dicti à rotunda quasi figura, habent enim dextrum latus resupinatum, ut ait Plin. Lib. 9. cap. 20. Vide

neq; peritus dignoscere subtil-
lem turdorum saporem. Vef-
cere usq; ad tuam messem,
& mole horrea, licet. Quid
timeas? Glebas comminue.
Secunda etiam seges herbescit.
Sed revocat me officium. Ec-
ce familiaris egenus prensat
Bruttios scopulos, fractâ na-
vi: & perdidit omnia bona,
& preces non exauditas: ip-
se verò prostratus est in ora
maris Ionii, simul magni

Nec tenuem solers turdarum nosse salivam.
Messe tenus propriâ vive: & granaria (fac
est,) 25
Emole. Quid metuas? Occa. Et seges altera
in herba est.
Añt vocat officium. Trabe ruptâ, Bruttia
faxa
Prendit amicus inops: remque omnem, furda-
que vota
Condidit: Ionio jacet ipse in littore, & unâ

ANNOTATIONES.

Juvenal. Sat. 4. v. 39. & Sat. 11. v. 121. ibi-
que annotata.

Horat. Lib. 1. Sat. 2.

Num esuriens fastidis omnia, præter
Pavonem rhombumque?

Et Lib. 2. Sat. 2.

Quid? Tum rhombos minus aquer alebat?
Tutus erat rhombus.

24 Nec tenuem solers turdarum nosse salivam.]

Nolim quoque palati esse supra modum deli-
cati, ut discernam turdorum saporem, digno-
scens matres à sceminis, sylvestres ab iis qui
sunt in aviario educati, cellarios à terrariis,
pastos junipero ab aliis: quod nōrunt quidam
gula dediti, tanta subtilitatis palatum habentes
ut dignoscant turdos. Vetus Scholiastes: qui
& addit: turdarum dixit abusive pro turdorum.

Ut Horatius ponit:

Pene macros, arsit, dum turdos versat in igni,
Turidarum.] Turdi inter volatilia celebran-
tur. Plin. Lib. 10. cap. 24. Athenæus, Lib. 2.

cap. 4. ex Aristotele tria recenset turdorum
genera.

Horat. Lib. 1. Epist. 15.

Obeso nil melius turdo:

Martial. Lib. 4. Epigram 92.

Inter aves turdus, si quis me iudice certet:

Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Salivam.] Quia sapor salivam ciet, hinc
pro sapore saliva ponitur. Docent Varro Lib.
8. de Ling. Lat. Plin. Lib. 23. Propert. Lib. 4.
Eleg. 9.

25 Messe tenus propriâ vive.] Quantum ex
agris uno anno colligis, tantundem impende
tibi & aliis: nihilque reserva in sequentem
annum.

Granaria emole.] Grana prioris anni mole:
utere quantum satis erit tibi ac familiæ tuæ,
reliquum verò largire indigentibus. Fas est:
æquum est & decet sic te agere divinæ provi-
dentia confidentem.

26 Quid metuas?] An dubitabis hornâ mes-
se uti & insumere congestas in granario fruges,
cū aliæ crescant? Scilicet metuis perire fame?

Occa.] Ligone frange glebas majores; quod
faciunt post sationem agricolæ. Hinc verò
significari videtur, jam utendum esse granis
præteritâ messe collectis, & de his liberaliter
largiendum. Casaubonus existimat poni sim-
pliciter, pro labora.

Seget altera in herba est.] Messis altera jam
præparatur, undè novis granis horrea rursum
impleas.

27 Añt vocat officium.] Protopopœia avari
se se excusantis: verum enimverò, inquit, non
ita fas est annum proventum singulis annis
totum consumere, nihilque sepositum reservare.
Nam si id fiat quod mones, undè, quæso, sup-
peret quo subveniatur calamitatibus amicorum
& morbis aliisve malis de repente ingruentibus?
Certè officii ratio tibi parere vetat. Hæc avarus.

Trabe ruptâ, Bruttia saxa, &c.] Reponit Per-
sius: quin igitur age, & proxinûs quod dixi-
sti exequere. Familiari naufragio ad Scyllam
scopulum, rerumque omnium egenti opem fer.
Vel continuatio est sermonis avari prætextum
hunc afferentis, ad quem respondebit mox
Poëta: Nunc & de cespice vivo frange aliquid:
largire inopi, &c.

Bruttia.] Bruttii Italiæ populi, in tertia re-
gione, Lucanis, ut ait Strabo, contermini: ad
littus inferi maris, non procul Sicilia, in Ca-
labria nimirum Citeriori.

28 Prendit amicus inops.] En amicus trabe
rupta, illisâ navi, post naufragium enatans
evadit in littora Bruttiorum.

Virgil. Æneid. 6.

Prensantemque unciis manibus capita aspera montis.

Surdaque vota.] Vota quibus surdi fuerunt
Dii Marini, & inexorabiles, in mari perdita
condidit: sicut in penu condita non apparent.

29 Ionio.] Ionium mare est ad fauces Adri-
atici maris, Siciliam inter & Cretam: nomina-
tum seu ab Ionio Dyrrachii filio, quem in illud
Hercules dejecit: seu ab Ionum naufragio:
seu, ut vult Solinus, ab Ionia extremæ Italiæ
regiuncula.

Jacet ipse in littore.] Elegans hypotyposis.

Ingentes de puppe Dei : jamq; obvia mergis 30
Costa ratis laceræ. Nunc & de cespite vivo
Frangere aliquid : largire inopi, ne pictus ober-
ret
Cærulea in tabula. Sed cœnam funeris hæres

*Dii de puppe : & modò latus
navis fracta occurrat mergis.
Huic igitur rumpe statim
quidpiam de glebis etiam
immutatis : dona indigenti,
ne vageatur depictus in tabel-
la coloris marini. At hæres*

A N N O T A T I O N E S.

30 *Ingentes de puppe Dei.*] Simul cum eo
jacent Dii navis tutelares ablati de puppe, ubi
sacrarium habebant, & ad quos in periculis
navis vota nuncupant. Horum ille simulacra
ingentia secum eripuit è naufragio, & magno
labore abstulit vir religiosus & pius, cui pro-
inde justum est opitulari. Virgil.

*Aurato fulgebat Apolline puppis,
Arma Deosque parant comites.*
Horat. Lib. 1. Od. 14.

*Non tibi sunt integra lintea;
Non Dii, quos iterum pressa voces malo.*
Jamque obvia mergis.] Jamque navis diffrac-
tæ rigna, & trabes super mare fluitantia, ob-
via feruntur marinis avibus ad ea advolanti-
bus, ut inde prædam caprent.

Mergis.] *Mergus* est aquatica volucris, ab
immergendo frequenter sese nuncupata. De
ea Plinius, Lib. 10. cap. 32. & alibi.

31 *Costa ratis laceræ.*] Ligna quibus latera
navis intexuntur.
Virgil. Æneid. 2.

Sectaque intexunt abiète costar.
Ponitur & *costa*, pro rei parte quâlibet, ut Sat.
1. Persf.

Costam longo subduximus Apennino.
Nunc & de cespite vivo, &c.] Quid ergo
moraris, inquit Poeta ad avarum, dum in tali-
bus angustiis est animus inops? Huic non
modò debes opitulari de annuo proventu &
de superfluo, sed etiam de ipsis fundis, quibus
nec fas est parcere ad sublevandam tantam
ejus necessitatem & miseriam.

Cespitè.] *Cespes* est terra cum gramine, *cespes*
vivus hic, est seges ipsa adhuc in herba, &
viridis.

32 *Frangere aliquid.*] Detrahe, deme, separa
quidpiam de tuo, quod egeno impertiaris.

Ne pictus oberret.] Ne cogatur mendicando
victum quærere, sui naufragii exhibens ima-
ginem, ex more naufragorum, de quo Sat. 1.
v. 90. Item Horat. Lib. 1. Od. 5.
Et ad Pisones,

*Si fractus enatat exspes
Navibus are dato qui pingitur.*
Et Juvenal. Sat. 14. v. 301.

*Mersâ ratis naufragus assem
Dum rogar, & picta se tempestate tuctur.*

33 *Cærulea in tabula.*] Tabellâ in qua ma-
re cæruleum coloribus adumbratum est.

Sed cœnam funeris hæres negliget.] Responder
avarus : at enim si ita patrimonium effundo,
iratus hæres ob imminutam hæreditatem mor-
tuo mihi justa non persolver, sumptus omittet
& apparatus funebres. De his fusè Alex. ab
Alex. Lib. 3. cap. 7. Porro ea quorundam erat
ambitio, maxime illorum qui inglorii vixerant,
ut optarent magnificum sibi funus duci & pa-
rari, imprimis autem ferales epulas & noven-
diales instrui, eò quòd in his mos erat cele-
brare defuncti laudes. Casaub.

Cœnam funeris.] Tobia cap. 4. v. 17. sic
legitur : *Effunde cibos tuos in monumentum ju-
storum, neque des peccatoribus.* Quo quidem
Tobias filium docet hospitalitatem & eleemo-
synas in egenos exercendas : neque super-
stitionem Ethnicorum tueri potest ille locus.
Enimverò apud eos cœna fuit multiplex & va-
ria in funeribus. 1. Imponebantur rogo epulæ,
& cum cadavere cremabantur.

Virgil. Æneid. 6.

*Congesta cremantur
Thurea dona, dapes, fuso crateres olivo.*
Apuleius Florid. 4. vel potius 19. Exclamavit
vivere hominem, procul ignes amolirentur, rogom
demolirentur, cœnam feralem à tumulo ad men-
sam inferrent. 2. Funeris erat cœna, cujus
meminit Tullius 2. de Leg. n. 63. hæc ni-
mirum dabatur amicis & propinquis, post exe-
quias, maxime verò senibus & ætate prove-
ctis, inquit Alex. ab Alex. loco mox citato :
ut per vini cibique lenimen desiderium defun-
cti levaretur. 3. Ad sepulcrum cœna depo-
nebatur, de qua Juvenal. Sat. 5. v. 85.

Ponitur exigua feralis cœna patellâ.
Et hæc vocabatur filicernium, seu quòd eam
Umbræ silentes cernerent, seu quòd ex ea non
gustarent. Sanctus Augustinus Serm. 15. de
Sanctis, eò respexit cum aiebat : *Miror cur
apud quosdam infideles tam perniciosus error in-
creverit, ut super tumulos defunctorum cibos
& vina conserant, quasi egressa de corporibus
anima carnales cibos requirant. Epulas enim &
refectiones caro tantum requirit, spiritus autem &
anima his non indigent : parare aliquis suis charis
dicit, quod ipse devorat, & quod præstat ventri*

offensus quod bona diminueris, pratermittet epulum funebre, & in urnam condet ossa tua sine odoribus, facilis ignorare siue cinnamomum emittat odorem obtusum, siue casia ceraso admixto vitata sit. Itane verò tu valens decurtes rem? Inquiet. Et Bestius insectatur

Negliget iratus, quod rem curtaveris: urnæ
Ossa inodora dabit; seu spirent cinnama surdum,
Seu ceraso peccent casia nescire paratus. 36

Tunc bona incolumis minuas? Et Bestius urget

ANNOTATIONES.

imputat pietati. Superstitiosi hujusce ritus restat adhuc nonnihil in Occitania & aliis quibusdam Galliae partibus, ubi primâ die Novembris ad vesperam instruitur mensa vino, pane, cibo, ad animas defunctorum quasi pacendas aut honorandas, & ad posterum mane sic instructa relinquitur. Plin. Lib. 10. cap. item. 10. (mirandum) narrat milvos, rapaces licet, & famelicam semper alitem nihil esculenti rapere unquam è funerum ferculis. 4. Epulum erat novendiale, & circumpotatio, Græcis, ἀσπίδιον, Athen. Lib. 8. cap. 7. & tunc iactabantur defuncti præconia, non sine ambitiosis adulationibus. Hinc Græcum Proverbium: οὐκ ἂν ἐπὶ τῷ θανάτῳ ἴσθαι τὸν ἀνθρώπον, de homine prorsus illaudabili, in quo nihil est quod laudetur etiam in illis circumpotationibus, quæ ad ejus honorem post mortem instituuntur, & in cœna illa funebri, quæ tota ambitiosa est.

34 Quod rem curtaveris.] Quod tantum de speratis bonis detractum sit.
Horat. Lib. 2. Epist. 2.

— Nec metuum quid de me judicet hæres,

Quod non plura datis invenerit.

Urnæ.] Cineres defunctorum urnæ immisos in sepulcro solitos condi, nemini non competentum.

35 Ossa inodora.] Legunt aliqui, inhonora, seque Glossa veteri tuentur, verum repugnat textus sequens.

Ossa inodora dabit.] Sine ullis aromatibus, aut villia duntaxat unguenta adhibebit. De his vide Plin. Lib. 13. cap. 1, 2, 3.
Juvenal. Sat. 4. v. 108.

Et matutino sudans Crispinus amomo,

Quantum vix redolent duo funera.

Observandum duplicem fuisse in funeribus odores fundendi rationem. Primo flores, coronas, odores spargebant in lectum feralem, inque ipsum bustum; testantur Dion. Halicarn. Lib. 2. & alii.

Propertius Lib. 4. Eleg. 7.

Cur nardo flammæ non olvere mea?

Deinde cremato cadavere, siebat ossilegium, & rursum odoribus, vino, lacte, ossa collecta ab amicis rigabantur & à propinquis. Tibull. Lib. 3. Eleg. 2. id innuit apertè. Demum conditis in sepulcra ossibus quotannis odores & corollas imponebant. Sanctus Hieronymus E-

pist. ad Sammadium sic habet: Ceteri mariti super tumulos conjugum spargunt violas, rosas lilia, floresque purpureos, & dolorem pectoris sui his officiis consolantur.

Seu spirent cinnama surdum.] Hæres offensus parum curabit an aromata exquisita sint, utrum odorem fundant acutum an obtusum. Vide Plin. Lib. 12. cap. 19. ubi inter alia scitu digna, sic habet: Cinnamomum, idemque cinnamum, nascitur in Ethiopia.—Frutex duum cubitorum altitudine amplissimus, palmique minimus, quatuor digitos crassus, — Cinnami duo genera, candidius, nigrusque — Coronas è cinnamo interassili auro inclusas primus omnium in Templis Capitolii atque Pacis dicavit Imperator Vespasianus Augustus. Radicem ejus magni ponderis vidimus in Palatii Templo quod fecerat Divo Augusto conjux Augusta aurea patera impositam; ex qua gutta edita amnis omnibus in grana durabantur, donec id delubrium incendio consumptum est.

Surdum.] Dura quidem hæc Persii metaphorâ, durior tamen Horatii, quem imitatus est Lib. 2. Sat. 8.

Fervida quod subtile exsurdant vina palatum.

36 Ceu ceraso peccent casia.] Neque sollicitus erit purane sit casia, an adulterata, admixto gummi, vel cortice è ceraso. Plin. Lib. 12. cap. 9. Adulteratur amygdalâ nuce, cetera ejus genera cortice scordasti: ita vocatur amula gummi: quod semel dixisse & in ceteros odores satis sit. Pers. Sat. 2. v. 64.

Corrupto casiam dissolvit olivo.

Ceraso.] Plin. Lib. 15. cap. 25. Cerasi, inquit ante victoriam Mithridaticam L. Luculli, non fuisse in Italia ad urbis annum 680. Is primum vexit è Ponto, annisque 120. trans Oceanum in Britanniam usque pervenire. Eadem in Egypto nullâ curâ potuere gigni, &c.

Casia.] Plin. Lib. 12. cap. 19. antè cit. Frutex est casia, inquit, juxtaque cinnami campos nascitur, &c.

Nescire paratus.] Id est, non admodum animadvertens, vel dissimulans, præ negligentia, ira, offensione.

37 Tunc bona incolumis minuas?] Pergit avarus: itane verò cum vigeas & valeas, nullaque ægritudine, aut calamitate coactus, profundes & disperdes bona, quæ ad me hæreditario jure pertinent? inquiet mihi hæres meus.

Doctores Graios : ita fit, postquam sapere urbi
Cum pipere & palmis venit nostrum hoc maris
expers,

Fœnifecæ crasso vitiârunt unguine pultes. 40

Hæc cinere ulterior metuas ? At tu meus hæres

Quisquis eris, paulum à turba seductior, audi.

verò quicumque futurus es meus hæres, tantisper remotus à plebe, ausculta.

præceptores Græcos : sic agitur, ex quo nostra hæc sapientia carens masculo robore advenit in civitatem, cum pipere & palmis, sectores fœni infecerunt pultes uncturâ pingui. An ista formides cum eris ultra cineres ? Tu

A N N O T A T I O N E S.

Et Bestius urget.] Alii legunt, Sed Bestius, &c.

Bestius.] Nomen imperiti & bruti hominis, de quo Horatius Lib. 1. Epist. 5. ubi nonnulli tamen legunt, Mænius. Doctiores tamen ex vetustis codicibus legunt, Bestius, quem Horatius ut voracem & helluonem exhibet.

Bestius urget Doctores Graios.] Hæredipeta ille avidus accusat Philosophos, qui liberalitatem & munificentiam commendantes ac suadentes, in causa sunt cur minora hæredibus relinquuntur.

38 Doctores Graios.] Græcos poni pro Philosophis jam diximus Sat. 1. & 5. versu ultimo. Hic verò cum aliis quibusdam intelligo Romanos Græcam Philosophiam sectantes.

Ita fit, postquam, &c.] Sic vivitur lautè, & in epulis ac munificentia opes consumuntur, ex quo Græca sapientia Romam venit cum mercibus peregrinis & transmarinis. O morem novum juxta ac perniciosum ! inquit ille Bestius. Vide Lactant. Lib. 3. 16. ubi sapientiam quasi nuper advectam cum saporis mercibus proponit, citatque locum hunc Persii, item Senecæ verba hæc ; Nondum sunt mille anni, ex quo initia sapientia nata sunt.

Et Lucretium canentem,

Denique natura hæc verum, ratioque reperta est
Nuper, & hanc primum cum primis ipse repertus

Nunc ego jumin patrias qui possumvertere voces
Sapere.] Sic Satir. 1. Nostrum illud vivere triste.

Urbi.] Per antonomasiam, pro Roma.

39 Cum pipere & palmis venit.] Vide Pers. Sat. 5. v. 136, & Plin. Lib. 15. cap. 29. ubi ait antequam piper reperiretur, baccas in usu fuisse, illiusque vicem obtinuisse. Palmis seu arboribus, seu earum fructibus, qui dactyli vocantur. Vide Plin. Lib. 13. cap. 4.

Juvenal. Sat. 3. v. 83.

Advectus Romam quo pruna & coctona vento.

Nostrum hoc maris expers.] Locus etiamnum obscurus, necdum satis explicatus, post tot doctorum Interpretum lucubrationes. Quidam sic intelligunt ; nostra, id est, Romanorum Philosophia Græcis invecta, maris expers, id est, salis, seu sine sale, hoc est, & insulsa & corrupta.

Casaubonus tamen explicat, maris expers, id est, masculæ virtutis majorum nostrorum expers. Aliis, maris expers, est quæ mare non transierit, sed minimè placet.

40 Fœnifecæ crasso vitiârunt unguine pultes.] Ex eo tempore adeo sunt omnia depravata, ut viliores quique rustici, quales sunt qui fœnum secant, lautitias quæsierint. Hinc ciborum simplicitatem additis condimentis vitiârunt, & quasi violârunt, atque admiscere pulti cœperunt adipem, antè simplicioribus contenti cibis.

Juvenal. Sat. 11. v. 79.

Ipsæ focis brevibus ponebat oluscula, qua nunc Squallidus in magna fastidit compede fessor.

Unguine.] Unguen, unctura, condimentum. Solent rustici cum oleum defuerit, pecudum adipe in pultem misso pro oleo uti ; inquit vetus Glossa.

Pultes.] Cibus erat vetustissimus è farina & aqua ; interdum & ex caseo, melle, & ovis decoctis. Romanis olim pro pane fuit puls : Plin. Lib. 18. cap. 8. & Valer. Maxim. Lib. 2. cap. 5. Pultis autem paulo diversæ meminit Athen. Lib. 14. cap. 15, & 16. Casaubonus ad hoc caput 15. Athen. multa suo more profert reconditæ eruditionis ; & discrimen ponit inter αὐτὰρ ὅν Græcorum è farina fabacea tantum, & Romanorum pultem, quam Græcis ignotam fuisse ex Plinio affirmat, & cui multa admiscebantur.

41 Hæc cinere ulterior metuas ?] Insurgit in avarum Poëta : scilicet times quæ tibi mortuo sunt eventura : O stultus, qui post mortem hæredem metuis.

Horat. loco antè cit.

Nec metnam quid de me judicet hæres, &c.

Virgil. Æneid. 2.

Facilis jactura sepulchri est.

Cinere.] Cineres dicit, quia cadavera comburebantur, ut antè dictum est.

At tu meus hæres.] At ego non metuo hæredis minas, quin illi ipsi occino sumptus à me faciendos.

42 Paulum à turba seductior.] Postpositis & neglectis vulgi opinionibus, ignorantia, odio.

Pers. Sat. 5. 96.

Secretam gannit in aurem,

O bone vir, an illud nescis? Imperator misit laurum ob stragem memorandam juvenis Germanica: atque jam favilla frigida amovetur ab altariibus: & Cæsonia nunc arma, nunc paludamenta Imperatorum collocat ad valvas templorum, nunc parat captivis gausapa flava & currus, & Rhenanos proceros.

O bone, num ignoras? Missa est à Cæsare laurus
Insignem ob cladem Germanæ pubis, & aris
Frigidus excutitur cinis: ac jam postibus
arma,
Jam chlamydas Regum, jam lutea gausapa captis
Effedaque, ingentesque locat Cæsonia Rhenos.

A N N O T A T I O N E S.

43 O bone, num ignoras? Adeone es imperitus rerum, ut ignores quæ publicè jactantur? Nescis nemini licere non esse liberalem in lætitiâ communi, & jubente munificentiam Imperatore?

Missâ est à Cæsare laurus.] Nescius Caium Caligulam misisse ad S. P. Q. R. literas lauro coronatas & vinctas (ex more) & triumphum jussisse parari, quod Germanos debellârit, atque in omnium bona jus ab eo datum suis procuratoribus, ut ait Sueton. loco mox citando.

Cæsare.] A Julii Cæsaris temporibus omnes Imperatores Cæsares appellati.

Laurus.] Literæ laureatæ, de quibus sicut & de lauro victoriæ indice, Plin. lib. 15. cap. 30. Tit. Liv. lib. 5. Ammian. Marcell. lib. 15. Martial. lib. 7. Epigram. 4, 5, 7. & alibi. Mos erat olim, ut quoties insigni victoriâ Consules potiti essent, ob res prospere gestas, laureatis fascibus prælatis incederent. Literas etiam laureatas Romam mitti, aut nuncios cum jaculis laureatis advenire, navemque laureatam aut vittatam felicitis victoriæ nuncium esse, ac læta & magna significare, animadversum est Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 7.

44 *Insignem ob cladem.*] Ironicè, de Germanica una Caligulæ expeditione, in qua nihil dignum laude ab eo gestum est. Vide Sueton. in Caligula, cap. 45. & seq. ubi Imperatoris stolidi ambitio, fictæque victoriæ referuntur.

Germana pubis.] Juventutis Germanicæ. Synecd. Porro Germania ampla est Europæ regio satis cuique nota: cujus populi quondam Teutones, dehinc Alemanni, postea Germani vocati sunt. Strabo, alii.

Aris frigida excutitur cinis.] Id est, postremi sacrificii residui cineres amoventur, novus ignis, nova sacra instaurantur, ex more, quando enim nunciata erat victoriâ, sacra publice fiebant, ad gratias Diis persolvendas, & pro incolunitate Imperatorum. Testantur Dio, Herodianus, & alii.

45 *Postibus arma.*] Enumerat omnes triumphii apparatus. Jam templorum valvis seu columnis juber affigi ac suspendi arma hostibus detracta, eorumque spolia.

Virgil. Æneid. 7.

Multaque præterea sacris in postibus arma; Captivi pendunt currus, curvæque securæ, &c. Horat. Lib. 4. Od. ult.

Et signa nostro restituit Jovi

Direpta Parthorum superbis postibus.

46 *Chlamydas Regum.*] Paludamenta Imperatorum & Ducum subactorum. Vestis erat militaris, pallio brevior & strictior, cujus usum Romanis inexit Numa Pompilius (auctore Suidâ) legatione Isaurorum acceptâ, & formâ habitus earum animadversâ, vestem Regiam cum Senatoria conjungens. De variis vestium generibus vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 18.

Lutea gausapa captis.] Vestes militares villosas, crocei coloris: stramenra quibus in castris utuntur milites, è pellibus facta, preparari juber captivis, quibus illi induti, ex more, in triumpho ducebantur. De gausape vide quæ Martial. Lib. ult. Epigram. 29. & 145. Præterea gausapa sive gausapia, ut est apud Priscian. Lib. 4. sunt tapetia sive peristromata, quibus mensæ teguntur, teste Scaligero.

Martialis citreas mensas gausapibus tegi ostendit, id est, tapetibus pretiosis, vel mantilibus: Lib. ult. r. 7. Epigram. 138.

Nobilis villosa tegant tibi gausapa citrum. Vide Pers. Sat. 4. v. 37.

47 *Effedaque.*] Belgarum & Germanorum Rhenicolarum vehicula, è quibus olim depugnabant, & rotarum ingruentium strepitu, impetuque, hostium ordines protrebant aut perturbabant.

Virgil. Georgic. 3.

Belgica vel molli melius feret effeda collo. Horum & meminit Cæsar Comment. Lib. 4. & 5. de bello Gallico: & alii.

Ingentesque locat Cæsonia Rhenos.] Accolas Rheni, grandis staturæ. Suet. Calig. 7. cap. 47. *Galliarum quoque procerissimum quemque, ac nonnullos è Principibus legit ac seposuit ad pompam.* Hos omnes triumphii apparatus disponit Cæsonia per procuratores, vel ipsa, quippe quæ bellis etiam sese immiscebat: quamque, ut refert Sueton. cap. 15. *Caligula saepe chlamyde peltâque, & galeâ ornatam armatamque, & juxta adequum militibus ostendebat.*

Cæsonia.] Caligulæ uxor, mulier perditæ li-

Diis

Dii igitur, Genioque Ducis centum paria, ob res

Egregiè gestas, induco : quis vetat ? Aude. 49
Væ, nisi connives. Oleum artocreasque popello
Largior ; an prohibes ? Dic clarè. Non aded,
inquis :

Ergo propter bella præclare confecta, eadem centum paria gladiatorum Numinibus, & Genio Principis. An aliquis prohibet ? Audent verare, ô hæres. At va tibi, si non dissimulas. Præterea distribuo plebi oleum & artocreas. Num vetas ? Elloquere aperte. Non ita, ais,

A N N O T A T I O N E S.

bidinis & lasciviæ ab Imperatore constanter adamata, cui etiam philtrum miscuisse & propinasse dicitur. Quod scribit Josephus Antiq. Lib. 19. & Sueton. cap. 50. *Creditur, inquit, perionatus à Casonia uxore amatoris quidem medicamento, sed quod in furorem verterit vide Juvenal. Sat. 6. v. 610, & 615. ibique annotat.*

Rhenos.] Rhenus fluvius Europæ celeberrimus Germaniam à Gallia separat, fluit è Rhæticiis Alpibus, rigat Alsatiâ, Palatinatum, agros Colonienfes, Bataviâ.

48 Dii igitur, &c.] Ego itaque (ait Persius ad hæredem) lætitiæ publicæ & Imperatoris voluntati indulgens, non parcam sumptibus : (nec tu ausis murire contrâ) Ego, inquam, **Dii** victoriæ auspiciis atque auctoribus ; **Genioque Ducis**, id est, Imperatoris Caligulæ sacrificabo, &c.

Genioque Ducis.] Per Genium sui Principis quasi per Numen jurabant Veteres : ac si quis pejerasset, poenas dabat. Undè Tertullianus, *Citius per omnes Deos, quam per unum Genium Caesaris pejeratur*, Et Sueton. cap. 27. ait de Caligula, *Multos honesti ordinis deformatos prius signatum notis, ad metalla, aut ad viarum munitiones, aut ad bestias condemnavit, aut bestiarum more quadrupedes cavæ coëreuit, aut medios servâ dissecuit, nec omnes ex gravibus causis, verum male de munere suo opinatos, vel quod nunquam per Genium suum dejerassent.*

Centum paria, induco.] Duplicem hecatomben explicant aliqui, minùs benè, ut opinor : meliùs alii **centum paria** gladiatorum, quorum sanguine placentur Dii, & Imperatoris Genius. Horat. Lib. 2. Sat. 3.

Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum

Damnati populo paria, atque epulum.

Quod si cui videretur mirum quòd privatus gladiatorum munus exhibeat, meminerit quod refert Suetonius cap. 47. *Scriptisse ad procuratores suos Caligulam, ut quàm minimâ summâ & impensâ, triumphum tamen quàm possent magnificentissimum appararent, & quantus nunquam alius fuisset, quando in omnium hominum bonus haberent.* Ergo, quod vult Casaubonus satis veri simile est, datâ nempe eâ potestate in facultates civium, coactos privatos de suo quem

que sumptus & impensas ad triumphi pompam conferre, & contulisse. Quod respicit hoc loco Persius.

Ob res egregiè gestas.] Ob insignem Germanorum cladem, & partam feliciter à Caligula de hostibus victoriam. Ironice, ut supra.

49 Quis vetat ? Aude.] Num ausis refragari, ô hæres, & detertere me à consilio quod cepi ?

50 Væ, nisi connives.] Impendet tibi malum, si fortè non assentiaris, aut saltem dissimules : nam vel Imperatorem insensum & ultorem nascere, vel me iratum, & majores inde sumptus facientem, ut cupiditatem tuam & avaritiam discruciem. Paulò post :

Nunc nunc impensius unge,

Unge, puer, caules.

Væ.] Formula malè precandi, idem valens ac si quis mittatur in malam crucem.

Connives.] Cic. pro Cælio : *Dii immortales cur interdum connivitis in hominum sceleribus maximis ?* Id est, clausis quasi oculis non videre videmini.

Oleum artocreasque popello largior.] Populo insuper epulum & congiarium dabo, ad celebrationem victoriæ. Licet hoc soleat non à privatis sed ab Imperatoribus fieri. Sueton. Jul. Cæs. cap. 38. *Epulum ac viscerationem dedit, & post Hispaniensem victoriam duo prandia.* Et Domitian. cap. 7. *Congiarium populo ter dedit. atque largissimum epulum : Senatui, Equitique panariis, plebi sportellis cum obsonio distributis.*

Artocreas.] Vox è duplici facta, *ἀρτος* enim panis, *κρέας* caro : significat cibum è pane carneque minutatim concisâ. Alii viscerationem interpretantur hoc loco.

51 An prohibes ?] Verasne istam meam largitionem ? **Dic clarè :** quid mussas ? Aperi mentem & animi tui sententiam de me.

Non aded, inquis, &c.] Non aded fertilis & optimus est fundus tuus, ut hæreditatis tuæ avidus sis, & verare velim quin prorsus in largitiones effundas. Vel, non ita dives es, ut his sufficere possis. Alii sensum separant hoc modo : non aded tuæ largitioni adversor ; superpet enim, haud procul, mihi satis foecundus ager quo ego contentus sum, inquit hæres. Sânt qui verbum juris hæc accipiant, hoc sensu :

prope est ager sine ossibus.
Perge, si nulla nunc mihi re-
sidua è patris sororibus, si
nulla patrui filia, nulla filia
neptis superstes sit: si patrui
matris soror vitam egit sine
prole, & de avia nihil restat:
vade ad Bovillas & ad Vir-
bii declive. Ille Manius ul-
tro erit mihi hæres. Scilicet
Terra filius? Interroga me
quisnam mihi fuit quartus

Exossatus ager juxta est. Age, si mihi nulla
Jam reliqua ex amitis, patruelis nulla, proneptis
Nulla manet: patrui sterilis matertera vixit,
Deque avia nihilum superest: accedo Bovillas
Clivumque ad Virbi. Præsto est mihi Manius
hæres.

Progenies Terræ? Quære ex me, quis mihi
quartus

A N N O T A T I O N E S.

non adeo, neque adire volo hæreditatem tuam.
Quo designari volunt extraneum esse illum
Persii hæredem, non autem necessarium &
suum, ex Instituit. Justin. lib. tit. 19. Docta qui-
dem & subtilis interpretatio, verum magnifice
genuina? Mihi prior sententia præferatur.

52 *Exossatus ager.*] Duplici & contrario sen-
su potest accipi, vel exhaustus & jam sine succo
& bonitate: Ita passim apud Plantum *exossare*
ponitur pro enervare, comminuere, debilitare.
Vel *ager exossatus*, idem est ac lapidibus expur-
gatus, adeoque optimus & benè cultus. Ovid.
Metamorphos. 1.

— *Lapides in corpore terra*

Ossa veor dici.

Juxta est.] Prope urbem in suburbano loco
situs, & hinc pluris æstimandus.

Age, si mihi nulla.] Verba Persii ad hæredem
illum irritatum verbis, & quasi jam excandes-
centem. Age, inquit, detrecta, & ne adi hæ-
reditatem: Ego certè non reformidem genus
illud infamiæ apud Romanos timeri solitum,
carere scilicet hæredibus, qui funus curent, &c.
Quod si aliunde non suppetant, en præsto est
Manius hæres, & hic mihi sufficit.

53 *Jam reliqua ex amitis.*] *Amita* est patris
soror, quasi patri meo plus amata, inquiunt:
solent enim sorores præ fratribus diligi, sive id
sexus facit, sive personarum dissimilitudo, quæ
minus habet æmulationis & invidiæ.

Patruelis.] *Patruelis* dicuntur è duobus fratri-
bus editi, consobrini verò qui è duobus sororibus.

Proneptis.] Est nepotis aut neptis filia.

54 *Patrui.*] *Patruus* est patris frater: sicut
avunculus frater matris. Porro notat Casaubo-
nus in multis vetustis codicibus jungi vocem
hanc cum sequentibus, ut patrui matertera ster-
iliss fuisse intelligatur, bono sensu quidem, sic
eaim etiam remotissima cognatio deesse signifi-
cabitur.

Matertera.] Soror matris, quasi mater altera:
sterilis, stirpe ac filiis carens.

55 *Deque avia nihilum superest.*] Si denique
avia nulla stirps, posterì nulli vivant, adeoque
nemo certus mihi propinquus adsit, qui capeffat
hæreditatem, scis quid faciam? Obivum quem-

que hæredem instituam, quamvis non aliâ rati-
one mihi cognatus sit, quam quod è terra uter-
que progeniti factique sumus. *Avia* mater est
patris aut matris.

Bovillas.] Vicus est in Appia via ad undeci-
mum ab urbe lapidem, prope quem interfectus
à Milone Clodius, cum rediret ab Aricia non
hinc procul sita, ut scribit Ascon. Pæd. Porro
Bovilla quasi villa bovis dicitur, eo quod olim in
Albano monte ab ara fugiens taurus jam conse-
cratus, ibi comprehensus est. Vetus Schol. Sedes
erat frequens mendicis, quia tritum iter.

6 *Clivumque ad Virbi.*] Collis ille quatuor
millibus ab urbe distans nomen accepit ab Hip-
polyto, qui ibi colebatur sub nomine Virbii, ex
quo bis vir & bis vivus fuit, id est, à Diana re-
vocatus ad vitam, postquam discerptus fuisset,
ut notum est cuilibet ex Æneid. 7. Ovid. Fast.
3. & 6. Metamorph. 15. Fab. 45.

Manius.] Ignobilis quilibet & ignotus, men-
dicus quispiam Aricinus, similis Manio illi, qui
(ut ait Festus) Dianæ agrum & lucum consecra-
vit. Tritum Romæ Proverbium erat, *Multum
Manii Aricia*, quia deinde plures ab illo o-
riundi illic virtute claruerunt. Quod autem
pauperes & mendici adessent in ea regione fre-
quentes, patet ex Juvenale Sat. 4. v. 117.

Dignus Aricinus qui mendicaret ad axes;
Et Martialis. Lib. 12. Epigram. 32.

Irus tuorum temporum sequebaris;

Migrare clivum crederes Aricinum.

5 *Progenies Terræ?*] Respondet Persio hæ-
res ille, de quo paulò supra: scilicet hæredem
instituens Terræ filium, *Gigantum fraterculum*,
ut ait Juvenalis, Sat. 4. v. 98. hominem igno-
bilem; spurium, cujus ignorantur parentes &
prosapia, &c.

Quære ex me, quis, &c.] Quidni? inquit Per-
sius. Tam Manius erit mihi hæres & propinquus,
quam quipiam remota cognatione affinis, de quo
perinde dubitare fas mihi sit, ac de Manio, qui,
ut cæteri, mecum ab una origine procreatus, ut
dixi, nempe à Terra communium parente,
saltem eâ ratione conjunctus est.

Quis mihi quartus sit pater.] Quis abavus
meus.

Sit

Sit pater, haud promptè, dicam tamen. Adde etiam unum,

Unum etiam : Terræ est jam filius : & mihi ritu Manius hic generis propè major avunculus exit.

Qui prior es, cur me in decursu lampada poscis? Sum tibi Mercurius : venio Deus huc ego, ut ille Pingitur; an renuis? Vin' tu gaudere relin-
ctis?

parens, non facile dicam, at nihilominus proferam. Adjice vel unicum, imò unicum jam est Terræ progenies : & Manius ille prodit fere mihi major avunculus ordino stirpis. Tu verò qui anterior es, quare petis a me facem in cursu? Sum tibi velut Mercurius. Ego tibi Deus accedo isthuc, sicut ille depingitur. An recusas? Visne tu frui iis qua relinquo?

A N N O T A T I O N E S.

58 *Haud promptè, dicam tamen.*] Non facile quidem & promptum indicare abavum meum; id tamen fortasse præstare potero.

Adde etiam unum, &c.] Quodd si ulterius repetas, ac vel unum superius, & retrò cognationis gradum scruteris, & poscas quis atavus mihi fuerit; jam hæbebo : erit enim is mihi tam ignotus, quàm iste, quem Terra progeniem appellasti.

59 *Terræ est jam filius.*] Ex Empedoclis sententia & aliorum quorundam veterum Philosophorum qui natos è Terra primos homines censuere, cum alii ex aqua factos, sicut & alia universa, opinarentur. Huc etiam facit quodd hominem ab humo veteres dixere. Porro quod per Terra filium homo nihili significetur, & obscurus, patet ex Tullio ad Atticum ita scribente: *Huic Terræ filio committere epistolam tantis de rebus non audeo.* Tertul. in Apologet. *Dicitur Saturnus Terræ Cælique filius, quia ignotus, vel ex inopinato apparentes de cælo supervenire dicuntur; sicut Terræ filios vulgus vocat, quorum genus incertum est; gigantesque hæc ratione terræ filii appellantur.* Vide Cœl. Rhodig. Lib. 20. cap. 28.

60 *Major avunculus exit.*] Manius ipse videri possit cognatus, & in stemmate major avunculus scribi; siquidem alius nemo prodit & præstò est, qui gradum hunc & locum inter majores meos, & in ordine stirpis & cognationis meæ, jure potiori sibi queat vindicare. *Major avunculus* est avi vel aviæ frater: aut etiam avi aviæque avunculus, ut placet Festo.

61 *Qui prior es.*] Tu verò, ô legitime hæres, cum senior me sis & natu major, cur à me hæreditatem speras, qui sum junior & in cursu vitæ posterior? Vel, tu qui Manio potior mihi es, & vere cognatus, cur dum vivo hæreditati meæ inhias ante legitimum tempus, scilicet ante absolutum vitæ stadium? Certe cursor non petit lampadem ab alio ante decursum: nunquam verò in ipso cursu, nec prior à posteriore, sed contrà.

Cur me in decursu lampada poscas?] Allegorica locutio desumpta à λαμπραδρομία. Nemo

pe, ut ait Suidas, Lampadis tria festa sunt apud Athenienses, Panathenæa, Vulcanalia, Promethea. De Promethei Sacris hic mentio est, in quibus juvenes accensas tædas gestantes decurrebant, certabantque, quis ad scopum primus perveniret non extinctâ facie. Primus defatigatus proximo, is postea defessus alteri, & deinceps alius alii tradebat ardentem facem, donec metam pertingerent. Et quidem ara Promethei in Academia fuit, à qua ad urbem cursus erat cum accensis ejusmodi facibus. Vide Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 8. Hujus consuetudinis meminerunt Varro Lib. 3. cap. 16. de Re Rustica, ubi ait: *Nunc usu lampada tibi trado; id est, tibi dicendi vices trado.* Cicero ad Herenn. 4. *Non enim, quemadmodum in palastra, qui tædas ardentes accipit celerior est in cursu continuo, quam ille qui tradit: Ita melior Imperator novus qui accipit exercitum, quam ille qui decedit: propterea quodd defatigatus cursor dat integro facem; at hic peritus Imperator imperito exercitum.*

Et ante illos Lucretius Lib. 2. v. 77.

Inque brevi spatio mutantur sac'la animantum, Et quasi cursores vitæ lampada tradunt.

62 *Sum tibi Mercurius.*] Ne me ut propinquum, te ut hæredem certum, meam hæreditatem quasi tuam tibi que jure debitam jam nunc intueri; sed potius finge tibi me esse velut Mercurium, qui tibi *inquasor*, insperatum & fortuitum thesaurum & lucrum annuntio, indico, ostendo captandum.

Venio Deus huc ego.] Inopinati & indebiti lueri Deus, ut diximus Sat. 2. v. 1. ad verba hæc, *Dextro Hercule.*

Ut ille pingitur.] Mercurius pingebatur manu tenens crumenam pecuniâ gravidam & turgentem. Suidas, Macrobius.

63 *An renuis?*] An non vis bona mea velut gratis data & adventitia?

Horat. Lib. 2. Sat. 3.

Excors

Rejctâ prada, quam præsens Mercurius fert.

Vin' tu gaudere?] Visne potiri hæreditate meâ, post mortem meam, quantula fuerit illa?

At enim summa nonnihil detractum est. Nempe detraxi mihi. Tibi verò quodcumque illud est, integrum est. Cave sciscitari ubinam sit id quod olim Tadius testamento reliquerat mihi : neve mihi repele monita patrum ; addatur usura lucrum ; inde tuas impensas desume : ecquid residuum est ? Residuum quæris ? O famule, jam jam perfunde brassicas, perfunde copiosius. Scilicet, die festo mihi coquatur urtica & pars anterior capitis porcini fumo perfusa, auriculâ perforatâ,

Deest aliquid summæ : minui mihi ; sed tibi totum est,

Quicquid id est. Ubi sit fuge quærere, quod mihi quondam

Legârat Tadius, neu dicta repone paterna : Fœnoris accedat merces ; hinc exime sumptus. Quid reliquum est ? Reliquum ? Nunc nunc impensius unge,

Unge, puer, caules. Mihi festâ luce coquatur Urtica, & fissa fumosum finciput aure,

Urtica, & fissa fumosum finciput aure, 70

ANNOTATIONES.

64 Deest aliquid summæ.] Fortasse dices partem ejus aliquam à me absumptam fuisse. At ego tibi respondeo, minui mihi ; & quicquid detraxero tandem, id mihi non tibi detractum ; & si quid perit, perit mihi cujus totum est ; ex regula Juris.

Sed tibi totum est, quicquid id est.] Quandoquidem ex Legibus & Jure, tuum nihil est aut esse potest quandiu vivo, quodcumque ego moriens reliquero, hoc tibi totum erit atque integrum.

65 Ubi sit fuge quærere, &c.] Porro ne repossas à me rationem bonorum quæ olim habui, quæque aliquis mihi testamento legârit : nam malè tibi verteret.

66 Tadius.] E majoribus quispiam, vel quilibet alius Testator. Metonymia. Quidam codices habent, Statius, alii Stadius.

Neu dicta repone paterna.] Neque mihiingere & objice monita liberis solita dari à patribus avaris : de quibus Horat. Lib. 1. Epist. 1.

Quarenda pecunia primum est : Virtus post nummos : hæc Janus summus ab imo Perdocet ; hæc recinunt juvenes dictata, senesq; Lavo suspensi loculos tabulamque lacerto. Et Juvenalis fusè. Sat. 11.

Juvenes hortatur

Cogit minimas ediscere sordes, &c.

Paterna.] Benè monet Casaubonus de suo patre non loqui Persium, qui puer sexennis auiserat patrem Flateum, cujus & famæ nec detrudere debeat nec velit bonus filius.

67 Fœnoris accedat merces.] Aut paternum est monitum : exerce fœnus ; ne otiosam & infructuosam sine pecuniam tuam ; quæstum fac, datis ad usuram nummis ; atque pro mutuo mercedem cape : aut verba sunt hæredis cum Persio rationem ineuntis, ut mox explicabimus.

Hinc exime sumptus.] Fortasse & monitum est paternum : ne quid detrahe forti capitali bonorum, sed potius è fœnore & usuris habe & desume necessarios alendæ familiæ sum-

ptus. Vel hæredis verba sunt, & sensus erit : computemus & quanta sive è patrimonio, seu è legatis Tadii nactus es, ô Persi ; his addantur & accedant usuræ : jam inde legitimas impensas tuas eximamus. Demùm videamus quid sit residui ex his omnibus, quidque mihi sit obventurum.

68 Quid reliquum est ?] Quid jam superest e tot facultatibus, quas possedisti ?

Reliquum ?] Cum indignatione respondet Persius, itane verò mecum inis rationem, quasi cum dispensatore herus. Scilicet possessa computas, sumptus excutis, reliquum quid, & ubi sit, postulas ? Age hæres, deinceps curam hanc eximam tibi.

Nunc nunc impensius urge, &c.] O famule, lautiores in dies mensam instrue ; consumantur bona mea universa, ut indignis hæredibus nihil reliquum sit.

Unge, puer, caules.] Horat. lib. 2. Sat. 3, Ungere si caules oleo meliore caputque Caperis.

Porro caules posuit pro quolibet edulio ; post Horatium.

Mihi festâ luce coquatur, &c.] Non ita sum fatuus ut genium defraudare velim ad locupletandos hæredes, & damno meo lautitias illis suppeditare, parcus ob hæredis curam, ut ait Horat. Lib. 1. Epist. 5.

Et Juvenal. Sat. 14. v. 136.

Cum sit manifesta phrenesis, Ut locuples moriaris, egenti vivere fato.

Festâ luce.] In die festo, quo vel parcissimi & pauperrimi genio indulgent, & lautius victitant : ego oluscula comedam ? Absit.

70 Urtica.] Herba vilis & nota, ab urendo vel ulcerando dicta ; habet enim folia mordacia, ut Plin. Lib. 16. cap. 24.

Catull. Carm. 45. ad fundum suum.

Et me recuravi otimoque & urticâ.

Et fissa fumosum, &c.] Caput porcinum aure perforatâ suspensum in camino ad fumum. Li-

Ut

Ut tuus iste nepos olim fatur anseris extis,
Cum morosa vago singultiet inguine vena,
Patritiæ immetat vulvæ? Mihi trama figuræ
Sit reliqua: ast illi tremat omento popa ven-
ter? 74

Vende animam lucro: mercare; atq; excute solers
Omne latus mundi, ne sit præstantior alter
Cappadocas rigidâ pingues plaussisse catastâ.

ut nepos ille tuus aliquando
visceribus anserinis satiatur?

*** Mihine residua erit
trama figura, illi verò obesus
venter palpitet præ pingue-
dine? Venunda vitam pro
quæstu, mercaturam exerce,
& diligens perlustra omnes
orbis partes, nec sit alius pe-
ritior applausisse corpulentos
Cappadocas in duro pegmate.

A N N O T A T I O N E S.

mediata porcellorum capita lautiori mensæ ap-
posita refert Athen. Lib. 9. cap. 8. *Fumosum*,
vel ut servetur diutius, aut etiam ut saporem
contrahat acutiorum. Legunt quidam, *spumo-
sum*; sed male.

Sinciput.] Pars prior capitis, ubi cerebrum:
ponitur hic pro vili & plebeio edulio, ut patet:
quod tamen lautæ fuisse gulæ affirmat Plinius,
& probat Athenæus loco mox citato.

71. *Ut tuus iste nepos, &c.*] Ut ditatus quis-
piam è tuis posteris, o hæres, aliquando epuletur.

Nepos.] Sarcasmus ex ambigua significatione
vocis, quæ & designat sapè hominem voracem
ac luxuriosum.

Anseris extis.] Romanis erat in deliciis an-
serinum jecur, quod quidem fartilibus, ut ait
Plin. Lib. 10. cap. 22. id est, saginatis lacte,
mulso, ficu, caricâ, in tantam amplitudinem
crevit, ut anserem ipsum adæquet magnitudine.
Unde Martialis. Lib. 13. Epigram. 58.

Aspice quàm tumeat magno jecur anseris majus;
Miratus dices, hoc, rogo, crevit ubi?
Horat. Lib. 2. Sat. 8.

Pinguibus & fici pastum jecur anseris albi.
Juvenal. Sat. 5. v. 113.

Anseris ante ipsum magni jecur.
Meminit & fusc Athenæus Lib. 9. c. 8.

73. *Mihi trama figura sit reliqua.*] An deni-
que me macerem, ut pinguescat hæres? Absit.

Trama.] Incertum est intelligatne subtegmen,
quod tenuis est, & opponat ventri popæ, quod
vult Turneb. Lib. 30. cap. 7. an stamen pani-
ni, quod filo constat crassiore & magis retorto,
ut diserre ait Casaubonus: *Trama* etiam ponit-
ur pro veste detrita, cujus villi amissi sunt:
metaphoricè est homo valde macer, cui solum
ossa restant, & per cujus costas aër quasi trans-
meat; ex Varrone 4. de Ling. Lat. Vel cujus
ossa, venæ, nervi sic apparent, ut in detricto pan-
no *trama*. Unde eleganter Prudentius contra
Manich. *Nervorum texturam appellat.*

74. *Ast illi tremat.*] Hæredi autem distentus
venter & obesus subleat.

Omento.] Propriè est panniculus intestina am-
biens & contegens, ut dixi Sat. 3. hic ponitur

pro adipe, & pingui.

Popa.] Venter gulosus, lurco, popino, vel far-
tus popis seu popanis, id est, delicatioribus escis.
Nam popa est placenta. Est etiam aliquando
victimarius, id est, Sacerdotis minister ad
mactandas victimas.

75. *Vende animam lucro.*] Concludit Persius;
ergo post hæc omnia quæ dixi adversus avari-
tiæ sordes, si tamen lubet, huic lita, & vitæ
etiam periculo divitias congere, per fas etiam
& nefas.

Mercare.] Longinquas mercaturæ causâ per
mare, per terras peregrinationes institue, ut
dictum Sat. 5. 135. & sequentibus. Ibid. v.
137.

Verte aliquid, jura, &c.

Excute solers omne latus mundi.] Peragra
totum orbem, omnes orbis angulos scrutare, ut
merces novas & aliis irreperatas compares &
huc advehas; & sic direscas brevi. *Solers*, quasi
solus in arte præstans & calidus.

76. *Ne sit præstantior alter, &c.*] Nec sit
quispiam te peritior exercendi mangonii, id
est, coëmendi mancipia, & bene curata sagi-
nataque carius vendendi.

77. *Cappadocas pingues.*] Vetus Scholiastes
explicat de gladiatoribus; sed cum ipso textu
reclamant & refragantur viri doctissimi, &
venalitios è Cappadocia servos intelligunt,
robustos quidem & grandes. Cic. post reditum
in Senatu. *Cappadocem modo abrepium de grege
venalium dices.*

Horat. Lib. 1. Epist. 6.

Mancipiis locuples eget aris Cappadocum Rex.
Porro Cappadocia est Asiæ minoris regio, cu-
jus populi id peculiare habuerunt, quod servi-
tutem libertati prætertulerint. Nam à Roma-
nis libertatem deprecanti, illis permittentibus,
Ariobarzanem Regem elegerunt. Vide Alex.
ab Alex. Lib. 2. cap. 27.

Plaussisse.] Legunt alii, *clausisse*: alii, *pavisse*, id
est, bene curasse & enutrivisse, ut facilius em-
tores inveniant pingues & corpulenti. Attamen
amant doctiores, & retinent *plaussisse*, ambigua
quidem sed eruditâ significatione, & ingenio

Rem

Gemina peculium. Jam id
præstiti. Jam triplex, jam
quadruplex, jam decuplex
mihi provenit in plicam. O
Chrysispe, tu reperis termi-
nasse cumulum tuum, indica mihi ubinam stabo.

Rem duplica. Feci; jam triplex, jam mihi quartò,
Jam decies redit in rugam. Depunge ubi sistam
Inventus, Chrysispe, tui finitor acervi. 80

A N N O T A T I O N E S.

Satirici nostri satis congruâ. Itaque plausisse, vel
est palpasse manu servorum venalium membra,
ad ostentandam emprurientibus bonam corpo-
ris habitudinem ac nitorem: vel servos laudan-
do & applaudendo incitasse ad saltandum ex
consuetudine; imò & patrio more cantandum,
quo pateret illorum agilitas & industria. Vide
infra. Item Juvenal. Sat. 1. v. 111.

Rigida catasta.] Ob rigorem servitutis, aut
duritiem lignæ compedis, cui mancipia erant
innexa.

Catasta.] Locus erat in Romano foro, ubi
venales servi exponebantur; *ὄρο τὴν ὑγιασάσαι.*
Propert. Lib. 4. Eleg. 5.

Aut quorum titulus per barbara colla pependit,
Cælati medio cum saliere foro.

Item *catasta*, lignea erat è tabulatis machina,
in qua vincti prostabant servi venales.
Martial. Lib. 9. Epigramm. 60.

Quos arcana servant tabulata catasta.
Meminit & Plin. Lib. 35. cap. 17, & 18. Si-
milis huic erat ferè *catasta* illa, in qua Mar-
tyres torquendi extendebantur: quod referunt
passim martyrologia.

78 *Rem duplica.*] Per usuras opes adauge.
Horat. Lib. 1. Epist. 6.

Mille talenta rotundentur, totidem altera:
porro

Tertia succedant, & qua pars quadret acervum.

Feci.] Responder per propositam avarus,
non tantum duplicavi, sed fœnus fœnori ad-
dens, & fœnoris fœnus accipiens, rem auxi-
ter, quater, decies.

79 *Decies redit in rugam.*] Metaphora ducta
à vestibus quæ corrugantur propriè & plican-
tur, seu quæ in plicas & rugas contrahuntur.
Unde per similitudinem multiplicari omnes
dicuntur, dum nummis nummi accumulatur,
& accrescunt.

Depunge.] Metaphora à libra in qua certum
pondus indicatur & notatur punctis. Sat. 5.
v. 100. Certo compescere puncto nescius examen.
Legunt alii, *depinge*. Sensus utrobique idem
est: statue, præscribe, quem opibus augendis
& multiplicandis modum ponam. Ironice hæc
in avaros hydropicis similes, de quibus dictum,

Quo plus sunt pota, plus sitiuntur aqua.
Et Juvenal. Sat. 14. v. 139.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.
Ubi sistam.] Allusio ad Chrysispi præceptum,
qui, ut Soriti respondeatur, sistendum in una
è propositionibus, aiebat. Vide infra.

80 *Chrysispe.*] Hic Stoicus fuit Philosophus,
Zenonis, vel, ut volunt alii, Cleanthis Discipulus,
vir acri ingenio: in Dialectica excelluit: quoties
contra Cleanthem disputarat, solitus dicere, for-
tunatum se adversus omnes, præterquam ad-
versus Cleanthem: adeò verò superbus, ut Pro-
lemæi Regis amicitiam aspernatus sit, & jactave-
rit de se, non esset Porcicus, nisi esset Chrysis-
pus. Ex effuso risu mortuum nonnulli tradunt.
Diog. Laert. Lib. 7. Cic. 1. de Natura Deorum.

Inventus tui finitor acervi.] Adunaton,
ut vult Casaubonus, id est, ô Chrysispe, si po-
tes præscribere, qua in propositione Soritis
quiescendum sit potissimum, si, inquam, id in-
veneris, & finem certum infinitæ propositio-
num congeriei statueris, tum ego meæ cupi-
ditati & avaritiæ terminum inveniam; id est,
nunquam.

Acervi.] Soriten intelligit, quæ argumenta-
tio est acervus seu cumulus propositionum, quæ
in infinitum progredi posse videntur: unde per
ironiam dixit Persius *finitor*; & addit *tui*,
quia dissolvendæ istius acervalis argumenta-
tionis rationem investigavit Chrysispus, & de
eo quatuor Libros scripsisse fertur.

Horat. Lib. 2. Epist. 1.

Dum cadat elusus ratione ruentis acervi.
Exemplum Soritis est apud Ciceronem Tuscul.
Quæst. 5. n. 45. ubi solum honestum esse bo-
num sic probatur per quinque gradus: *Quic-
quid est quod bonum sit, id expetendum est: quod
autem expetendum, id certe approbandum: quod
verò approbaris, id gratum acceptumque habend-
um: ergo etiam dignitas ei tribuenda est:
quod si ita est, laudabilis sit necesse est: bonum
igitur omne laudabile. Ex quo efficitur, ut quod
sit honestum, id sit solum bonum.* Et 1. de Na-
tura Deorum, si Dii sunt, beati sunt: si beati,
virtute præditi: si virtutis, & rationis erunt ca-
paces: unde concluditur illic, Deos esse homi-
nibus similes: quod ibidem refellit Tullius.
Et certe nôrunt omnes Soriten non tam esse
argumentationem legitimam, rectam, certam,
quam argutiam & cavillationem.

F I N I S.

I N D E X

VOCABULORUM Omnium,

QUÆ IN

SATIRIS JUVENALIS

LEGUNTUR.

Prior Numerus Satiram ; posteriores Versum Satiræ indicant.

<p>A.</p> <p>A. 1. 14, 36, 99 abis 6. 127
 3. 57, 71, 89, abi 14. 213
 106, 202, abicit 15. 17
 321 4. 3, 116 5. 44, abies 3. 255
 91, 109 6. 26, 35, ablegandæ 14. 202
 69, 138, 232, 252, abluet 6. 523
 284, 375, 502, 527, abnego 13. 94
 553 7. 70, 164, 196 abnuat 6. 539
 8. 131 9. 115, 140 abnuerit 15. 104
 10. 1, 29, 72, 126, 131, abolla 4. 76
 171, 247 11. 23, 42, abollæ 3. 115
 51, 89, 146, 147, 160 abortivis 2. 32
 12. 14, 58 13. 30 abortivo 6. 367
 36, 110, 122, 149, 158, abreptum 13. 171
 170, 231 14. 14, abrupta 6. 648
 170 15. 30, 72, 143, abrupto 14. 250
 146 16. 17, &c. abscondere 2. 116 <i>alii</i>
 ab 1. 49 2. 82 3. <i>leg.</i> abruptum
 109 4. 130 5. 125, abscondente 6. 120
 135, 155 6. 327, abscondere 12. 18
 347 8. 273 10. 253, abscondit 8. 203 9. 33
 270 11. 26, 113 12. absenti 1. 123
 28, 130 16. 25
 abaci 3. 204
 additus 6. 236
 abdomine 2. 86 4, 107</p> | <p>171 15. 11
 abstinuit 14. 99 15. accipiant 3. 133 12.
 173
 abstuleris 6. 330
 abstulit 4. 19, 151 8. 242 10. 286,
 absumpto 15. 91
 abundat 2. 8
 ac 1. 65, 98 2. 34, 43, 72, &c.
 accedente 11. 85
 accepta 6. 113
 acceptæ 13. 186
 acceptissima 3. 58
 accepto 13. 129
 Acci 6. 70
 accidit 12. 29
 accipe 3. 87, 295 4. 65 7. 36, 165, 243 13. 120 14. 191, 15. 31
 accipere 10. 295
 accipiat 1. 42, 55 7. 147
 accipiet 2. 83
 accipies 1. 99
 accipiet 8. 88
 accipimus 9. 31
 accipis 6. 76</p> | <p>accipit 3. 103 6. 472
 accipiant 3. 133 12. 88
 accurrit 3. 215
 accusare 3. 54
 accusat 6. 242
 accusator 1. 161
 accusatori 13. 187
 accuset 2. 27
 acer 2. 77 7. 190
 acerbi 7. 57
 acerbo 14. 18, 54
 acerbum 11. 44
 Acersecomes 8. 128
 acervo 6. 363 13. 10
 acervos 13. 57
 acervus 8. 100
 Acestes 7. 235
 aceto 3. 392 10. 153
 13. 85
 Achææ 3. 61
 Achillem 10. 256
 Achilles 1. 163 7. 210 8. 271 14. 214
 Achillis 11. 30
 acies 9. 65 15. 60
 Acilius 4. 94
 Accenitus 7. 218
 acon'ta</p> |
|---|---|--|

I N D E X.

- aconita 1. 158 | 6. 638 |
 8. 219 | 10. 25
 acquirenda 14. 223
 acquirendi 14. 125
 acquirere 14. 238
 acre 6. 109
 acres 11. 165
 acri 13. 216
 acribus 14. 322
 acrior 7. 109 | 51. 62
 acris 10. 252
 acta 2. 136 | 7. 104
 Actiaca 2. 209
 actoris 2. 100
 actorum 9. 84
 actum 6. 58 | 10. 155 |
 14. 149
 acu 2. 94 | 6. 497
 acumen 4. 102
 acuta 5. 89
 acutos 5. 41
 ad 1. 41, 44, 57, 90, 104, 131, &c.
 ad summam 3. 79
 adamas 6. 155
 addat 1. 118, 147
 adde 12. 46
 adde quod 14. 114 |
 15. 47
 addit 13. 82
 additur 10. 151
 adem 16. 37
 adeo 3. 274 | 6. 50 | 8. 271
 183 | 10. 297 | 11. 297
 131 | 12. 36 | 13. 59
 183 | 14. 234
 adeon 6. 59
 adeoque 8. 183
 adeft 4. 107 | 5. 63 | 6. 219 | 10. 254 | 12. 67
 adhibere 5. 16
 adhibet 2. 135
 adhuc 3. 111, 215 | 4. 10 | 6. 128, 192, 227 | 7. 196 | 8. 36 | 10. 116 | 12. 15 | 13. 41 | 15. 35
 adipata 6. 630
 adjuta 6. 505
 adjutor 3. 322
 adjuvat 12. 42
 admirabile 4. 39
 admirabilis 13. 53
 admirandisque 10. 11
 admirari 7. 31
 admiratio 6. 645
 admiserit 10. 255
 admisit 6. 493
 admiffa 4. 64
 admittas 10. 340
 admitte 6. 328
 admittentia 5. 69 | 7. 65
 admittere 14. 217
 admittimus 3. 171
 admittitis 1. 21
 admittunt 3. 235 | 13. 237
 admota 10. 149
 admotaque 6. 496
 admoto 8. 82
 admotum 6. 426
 admoveas 2. 148 | 14. 12
 admovet 10. 329
 adoperta 8. 145
 adora 6. 47
 adoranda 13. 148
 adorant 14. 97
 adorat 3. 300 | 6. 321 |
 15. 2
 adoratum 10. 62
 Adriaci 4. 39
 adfunt 9. 40
 adfum 1. 102
 adfunt 11. 71
 advectæ 9. 23
 advectus 3. 83
 adventum 6. 517
 adversis 10. 129 | 12. 53 | 13. 156
 adversum 5. 77
 advexiffe 14. 271
 adulandi 3. 86
 adulator 4. 116
 adultæ 15. 138
 adulter 1. 78 | 2. 29 | 3. 45 | 4. 4 | 6. 236, 328, 403, 566 | 8. 144 | 9. 80 | 10. 311, 318
 adultera 14. 25
 adulterium 11. 175
 advocat 6. 235
 advolat 6. 225
 adyti 13. 205
 Acidæ 8. 270
 Acacus 1. 10
 æde 3. 139 | 7. 37 |
 ædem 3. 31 | 6. 527 |
 14. 90
 ædes 3. 222 | 4. 7 | 7. 40 | 10. 17
 ædícula 8. 111
 ædificare 10. 264 | 15. 153
 ædificat 6. 502
 ædificator 14. 86
 ædilibus 3. 162, 179
 ædilis 10. 302
 Agæi 13. 81, 246
 ager 3. 232 | 4. 3, 12, 122
 Ageriæ 3. 17
 ægra 6. 579
 ægram 12. 95
 ægri 9. 16 | 10. 207 |
 13. 124
 ægris 4. 57 | 13. 234
 ægro 7. 52 | 9. 18
 ægros 10. 221
 ægrotante 6. 388
 Agypii 6. 526
 Agypsius 1. 130
 Agypsus 15. 2, 45, 116
 Ælia 6. 72
 Amilianos 8. 3
 Amilio 7. 124
 Amilius 6. 32
 Amo 6. 197
 amula 11. 74
 Amææ 15. 67
 Amæam 1. 162
 Amæas 5. 139
 ænigmata 8. 50
 Amoliis 1. 8
 Amolio 10. 181
 aqua 4. 71 | 8. 177
 æquales 3. 177
 æquanda 14. 314
 æquantem 4. 16
 æquare 14. 257
 æquat 3. 88 | 6. 322
 æquo 13. 11
 æquor 1. 81
 æquora 12. 75 | 14. 279
 æquore 4. 54 | 8. 61
 æquos 14. 15
 æquus 16. 56
 aer 6. 99 | 12. 42
 æra 6. 305 | 13. 169
 ære 10. 50
 æra 6. 125, 441 | 7. 217 | 16. 55
 ærata 14. 259
 ære 2. 118, 152 | 6. 234, 545 | 9. 122 | 11. 39
 ærea 11. 96
 æris 7. 61
 ærugine 13. 61
 ærumnæ 3. 210
 ærumnas 10. 361
 æstibus 4. 87
 æstivi 14. 131
 æstivum 1. 28 | 14. 295
 æstuat 3. 50 | 10. 169
 æstuo 2. 71 | 3. 103
 ætas 5. 61 | 63. 23 | 7. 32 | 8. 171 | 13. 28
 ætate 6. 498 | 14. 161
 15. 109
 Æthiopem 2. 23 | 8. 3
 Æthiopia 6. 599
 Æthiopum 10. 150
 ævi 4. 94
 ævo 6. 324 | 10. 255
 13. 53 | 15. 32
 affari 14. 211
 affectare 2. 106
 affectas 11. 33
 affectat 10. 209
 affectibus 12. 10
 affectu 1. 161
 affectus 1. 213 | 15. 15
 afferat 14. 198
 afferimus 12. 56
 afferre 4. 85
 afferri 5. 144
 affers 6. 167
 assert 6. 609 | 17. 215
 9. 91 | 14. 78
 afferte 6. 416
 assertur 5. 87
 afficit 7. 85
 afficiunt 8. 268 | 14. 2
 affigit 9. 149
 affirmat 6. 58
 affixa 10. 133
 affixus 5. 40
 Afriæ 11. 142
 Africa 7. 149 | 10. 148
 Afris 5. 152
 Afrorum 7. 120 | alii
 Maurorum.
 Afros 5. 91 | 8. 120
 agam 9. 67
 Agamemnona 14. 286
 Agamemnonidæ 8. 215
 Aganippes 7. 6
 agant 1. 9 | 6. 402
 agas 2. 71 | 3. 291 | 4. 14 | 8. 76
 Agathyrſi 15. 125
 agatur 4. 66 | 6. 394
 499
 Agaven 7. 87
 age 11. 192
 agebas 9. 9
 agebat 7. 143, 144
 agello 6. 57 | 8. 109
 agendi 16. 49
 agendis 14. 72
 agentem 13. 32
 ager 9. 56
 agere 9. 43
 agerent 4. 49
 agerentur

I N D E X.

agerentur 6. 335
 ageres 8. 186
 agere 5. 153 | 6. 587 | 8. 43
 aggeris 16. 26
 agili 2. 142
 agimus 2. 51 | 7. 48.
 agi 3. 94, 305 | 5. 157 | 13. 110 | 15. 163
 agitant 2. 21 | 7. 168
 agitare 10. 33
 agitas 14. 68
 agitar 6. 250 | 14. 284
 agite 7. 20
 agitem 1. 52
 agitent 5. 69
 agitenique 6. 474
 agitur 4. 35 | 6. 658 | 13. 28 | 15. 97
 agmina 3. 258 | 15. 56
 agmine 3. 162, 244 | 10. 218, 280
 agminis 10. 45
 agna 6. 391 | 8. 15 | 13. 63
 agnam 12. 3
 agnitus 1. 99
 agnoscendus 8. 206
 agnosci 6. 467
 agnoscit 10. 234
 agnosco 8. 26
 agnum 2. 123
 agrestem 13. 39
 agri 3. 141 | 14. 159, 172
 Agrippa 6. 157
 Agrippinæ 6. 619
 agris 2. 79 | 14. 71
 agro 1. 107 | 6. 56 | 11. 65 | 12. 105
 agrorum 11. 41
 agros 3. 322 | 4. 27 | 14. 151
 agrum 6. 524 | 9. 45
 agunt 1. 85
 ahenea 3. 285
 aheneus 7. 125 | 13. 115
 aheno 8. 86 | 15. 81
 Ajax 7. 115 | 10. 84 | 14. 213 | 15. 65
 ait 2. 22 | 4. 131 | 5. 63
 Alabandis 3. 70
 Alabarches *vide* Ara-
 barches.
 alapas 8. 192
 alas 3. 25 | 11. 157 | 14. 195
 alba *substant.* 4. 61
 alba 6. 176
 albaque 13. 117
 albæ 3. 179 | 13. 141
 Albana 4. 100
 Albanam 4. 145
 Albani 13. 214
 Albanis 5. 33
 albi 12. 65
 Albinam 3. 130
 albis 1. 111
 albo 2. 112 | 7. 202
 albus 2. 23
 Alcestim 6. 652
 Alcinoos 15. 15
 Alcihoen, *alias*, Al-
 cyonem 7. 12
 alea 1. 88 | 8. 10, 11, 174 | 14. 4
 Alexander 14. 311
 Algæ 4. 48
 algeniem 7. 183
 alget 1. 74
 alia 3. 268 | 16. 35
 alia *ablat.* 6. 436 | 114. 182
 aliæ 6. 67
 aliam 5. 52 | 6. 503 | 14. 253 | 15. 122
 aliamque 4. 138
 alias 3. 315 | 12. 40 | 14. 254 | 15. 57
 aliena 13. 34 | 15. 102, 142
 aliena *ablat.* 3. 181 | 5. 2
 alieni 6. 477
 alienis 11. 229
 alieno 8. 246
 alienum 3. 105 | 6. 21 | 11. 65 | 12. 105
 alii 2. 66 | 3. 46 | 166
 aliis 11. 59
 alimentis 15. 93
 alio 8. 27. 54 | 10. 197
 aliorum 8. 76
 alios 6. 239 | 7. 213 | 8. 61 | 11. 177
 alioſque 10. 150
 Aliptes 3. 76 | 6. 421
 aliqua 6. 15
 aliquam 12. 110
 aliquando 3. 184 | 6. 359 | 9. 28
 aliquem 4. 126 | 6. 279 | 11. 202 | 15. 170
 aliquid 1. 73 | 2. 282 | 3. 24. 180, 217, 230 | 397 | 4. 147 | 5. 33, 13. 173
 7. 24, 220 | 8. 41, 68, 263 | 9. 139 | 10. 207
 354 | 14. 203, 223 | 15. 92
 aliquis 1. 74 | 3. 120 | 6. 586, 631 | 11. 85 | 13. 49 | 14. 21, 134 | 15. 24, &c.
 aliquo 8. 173
 aliquod 13. 37
 aliquos 2. 149
 alis 10. 178
 aliter 3. 281 | 6. 11, 618 | 7. 220
 aliud 4. 78 | 6. 23 | 195 | 12. 24 | 14. 321, *bis* | 15. 154
 alium 9. 92
 aliunde 7. 22
 alius 1. 10 | 5. 67 | 8. 178, 245 | 10. 257 | 12. 48 | 13. 90
 Alledius 5. 118
 Allobroga 7. 214
 Allobrogicis 8. 13
 alnum 3. 266
 aloes 6. 180
 Alpemque 10. 152
 Alpes 10. 166
 Alpibus 13. 162
 Alpha 14. 209
 alta 3. 69 | 4. 131 | 14. 430 | 14. 88
 alta *ablat.* 3. 136
 alta 6. 31
 altaque 8. 131
 altaria 8. 156 | 12. 94 | 13. 89
 altaribus 12. 199
 alte 3. 256
 alter 3. 132, 149, 246 | 4. 11 | 6. 426 | 7. 95 | 9. 66, 145 | 10. 28, 30 | 11. 63, *bis* | 12. 115 | 13. 72 | 14. 62
 altera 3. 255 | 6. 147 | 439, 494 | 7. 16 | 9. 133 | 14. 141, 170 | 309 | 15. 73
 alterius 6. 17, 340 | 10. 210 | 11. 167 | 14. 131 | 15. 39
 alternaque 6. 267
 alternum 12. 31
 alti 6. 384, 414 | 7. 125
 altilis 5. 115, 168
 altior 6. 491 | 10. 106 | 13. 173
 altis 6. 606 | 8. 106 | 10. 36
 altisoni 11. 179
 alto 8. 40 | 14. 189
 altos 10. 176
 altum 1. 16 | 6. 501, 633
 alveolis 5. 88
 alveolos 7. 33
 alveus 12. 130
 alumni 11. 98
 alumnos 6. 608
 alumnus 1. 20 | 14. 247
 alvos 5. 7
 aluta 14. 282
 alutæ 7. 192
 amans 3. 228
 amant 6. 112
 amanti 6. 207
 amanti 6. 208
 amara 13. 247
 amaras 2. 30
 amat 6. 252, 607 | 10. 320
 amata 2. 241
 amati 3. 186
 amator 2. 168
 amatorem 6. 547
 amarur 6. 142
 amaturus 6. 200
 amaverit 10. 220
 amavi 10. 68
 ambæ 10. 328
 ambigua 8. 80
 ambit 16. 48
 ambizioso 3. 182
 ambitiosi 7. 50
 ambitus *alias* ambitio
 8. 135
 ambo 2. 153 | 9. 66
 ambos 10. 227
 ambrosiusque 6. 77
 ambulat 6. 304
 amens 14. 94
 ames 6. 62 | 7. 9
 amet 6. 403 | 12. 130
 amehyſtina 7. 136
 ametur 6. 75 | 12. 130
 amicæ 1. 62 | 3. 13 | 4. 101, 112 | 4. 88 | 6. 345 | 8. 152 | 9. 62 | 10. 234 | 12. 16 | 14. 65 | 15. 134
 amicis 1. 146 | 5. 108, 113, 146
 amicitia 6. 557
 amicitia 4. 75 | 5. 14
 amico 3. 57 | 5. 32, 173 | 7. 74 | 12. 96 | 14. 235
 amicos

I N D E X.

- amicos 6. 312, 509 | 10. 46 | 16. 28
 amictu 1. 82
 amictus 3. 142
 amicum 3. 116, 121, 279 | 5. 140
 amicus 2. 134 | 3. 107 | 5. 134 | 6. 213 | 9. 130 | 13. 15, 60
 Amillus, vide Hamil-
 lus
 amissa 13. 134
 Ammonis 6. 554
 amnem 6. 521
 amnes 10. 177
 amnibus 8. 170
 amnis 13. 69
 amœni 3. 4
 amomo 4. 108 | 8. 159
 amor 14. 139, 238
 amore 4. 114
 amorem 6. 274 | 14. 277
 Amphion 6. 173
 ampla 12. 10
 amplectitur 10. 141
 amplexu 6. 65 | 9. 75
 amplior 6. 628 | 14. 171
 amplius 5. 148 | 6. 119
 Amydone 3. 69
 an 2. 121 | 6. 61, 75, 472 | 7. 141, 142 | 9. 43 | 10. 100 | 11. 34, 413 | 13. 18, 153, 203 | 14. 18, 265 | 15. 89
 annon 1. 154
 anabathra 7. 46
 Anchemoli vide Ar-
 chemori
 Anchisæ 7. 234
 Anci 5. 57
 ancilibus 2. 126
 ancilla 6. 119 | 8. 259
 ancillarum 12. 117
 ancillas 6. 319
 ancipitem 11. 32
 ancipites 5. 146
 ancipiti 4. 272
 Ancon 4. 40
 Andæa 9. 37
 Andro 3. 70
 Andromachen 6. 502
 anguem 1. 43
 anguilla 5. 103
 anguis 14. 241
 angulus 6. 578 | 13. 74
 angusta 3. 165 | 6. 356
 angustæ 9. 127 | 10. 117
 angustam 3. 90
 angusto 10. 169
 angustos 6. 78
 angustum 12. 55
 anheles 6. 37
 anima 1. 83
 animæ 2. 156 | 3. 261 | 6. 500 | 8. 254 | 10. 163
 animal 1. 141
 animalia 8. 56 | 12. 2 | 14. 76 | 15. 99
 animalibus 15. 11, 173
 animam 6. 530, 653 | 9. 83 | 10. 281 | 12. 57
 animas 4. 152 | 6. 629 | 9. 122 | 15. 94, 149
 animi 4. 91 | 6. 189, 612 | 8. 24, 140 | 9. 18 | 10. 240 | 13. 190 | 14. 119
 animis 2. 139 | 15. 52
 animisque 12. 83
 animo 1. 152, 169 | 179 | 11. 15 | 13. 195 | 14. 329
 animorum 10. 350
 animos 1. 89 | 6. 384 | 7. 34, 85 | 11. 16, 33
 animus 2. 12 | 6. 97 | 10. 357 | 13. 106 | 14. 15, 265 | 15. 149
 animus 3. 50 | 6. 206 | 7. 57
 annalibus 2. 102
 anne 4. 78 | 7. 179 | 199 | 10. 207 | 15. 122
 anni 11. 72 | 13. 88
 Annibal 6. 290 | 7. 261
 Annibalem 6. 169 | 10. 147
 Annibali 12. 108
 annis 3. 282 | 10. 239 | 13. 58
 anno 1. 117 | 11. 53
 annona 9. 100
 annos 4. 129 | 6. 198 | 7. 39, 235 | 8. 229 | 10. 188, 249 | 13. 17 | 14. 48
 annosam 11. 119
 annoret 14. 195
 annua 6. 479 | 16. 39
 annuet 8. 153
 annuit 3. 318
 annulus 7. 140 | 10. 166 | 11. 43, 129
 annus 3. 225 | 6. 520
 annus 6. 191 | 7. 242 | 14. 10, 197 | 16. 42
 anser 6. 539
 anseribus, & anseris aplustre 10. 136
 5. 114
 Anæum 3. 89
 ante 1. 169 | 2. 44 | 3. 111, 243 | 4. 50 | 5. 56 | 11. 148 | 16. 389
 416, 427, 565, 589 | 7. 143, 18. 11, 22, 61, 144, 156, 228 | 9. 108 | 10. 191, 268, 339 | 11. 188, 190 | 12. 113 | 14. 255, 320
 ante alpha & beta 14. 209
 ante, advert. 6. 226, 631
 antennas 12. 19
 Anticatones 6. 337
 Anticyra 13. 97
 Antigones 8. 229
 Antilochi 10. 253
 Antiochus 3. 98
 Antiphates 14. 20
 antiqua 15. 33
 antiquæ 14. 270
 antiquaria 6. 453
 antiqui 15. 109
 antiquis 1. 138 | 6. 45 | 16. 15
 antiquissime 6. 392
 antiquo 6. 528 | 7. 72 | 10. 336 | 13. 142
 antiquum 6. 21
 anistes 2. 113
 Antoni 10. 123
 Antonius 8. 105
 antris 13. 41
 antro 4. 21 | 6. 327 | 7. 59
 antrum 1. 8
 Anubis 6. 533
 anxia 4. 149 | 10. 290
 anxietas 13. 211
 anxietate 7. 57
 anxius 10. 80
 Aonidum 7. 59
 aper 5. 116 | 11. 138 | 15. 162
 aperire 4. 110 | 9. 98
 aperit 6. 466
 aperta 6. 391
 apertæ 7. 103
 apertius 4. 69
 aperto 6. 18
 apex 12. 72
 Apicius 4. 23 | 11. 3
 apium 8. 226
 apium, pro apum, ex-
 men 13. 68
 Apollo 1. 128 | 13. 203
 Apollinis 7. 37
 apellas 7. 158
 appellat 9. 64
 Appi 6. 384. alii le-
 gunt, alii
 apponere 9. 98
 appositam 7. 192
 Appula prædia 9. 5
 Appula, nomen propri-
 um 6. 94
 Appulia 4. 27
 apri 5. 167 | 15. 162
 apros 1. 141
 aprum 1. 23
 aptam 12. 39
 apti 15. 145
 aptior 6. 580
 aptissima 10. 349
 aptisque 7. 58
 apud 6. 91, 394, 488
 11. 137 | 15. 31
 aquæ 3. 19
 aquam 3. 198 | 5. 51
 aquarius 6. 331
 aquas 6. 527
 aquilam 14. 197
 aquilas 8. 52
 Aquilone Decembri
 9. 68. Alii legunt,
 mense Decembri
 Aquino 3. 319
 aquis 11. 63
 ara, nominat. 2. 89
 ara ablat. 8. 13 | 15. 115
 Arabarches 1. 130
 arabat 14. 160
 Arachne 2. 56
 aræ 12. 7
 aræque 13. 37
 aram 1. 44 | 6. 307, 389 | 10. 83, 268
 aramque 14. 219
 aranea 14. 61
 aras 1. 114 | 3. 145 | 6. 344, 12. 112 | 13. 219
 aratris 2. 74
 aratro 7. 49 | 8. 246 | 10. 270 | 13. 65 | 14. 181
 arbit

I N D E X.

- arboriter 8 79
 arbitrio 13 177
 arbor 3 16
 arbore 11 117 | 14 80
 arboribus 12 105
 arboris 6 544 | 12 32
 arbuta 14 144
 arca, *nominat.* 3 143 |
 7 8 | 10 25
 arca, *abl.* 1 90 | 3 181 |
 6 362 | 11 26 | 14
 259
 Arcadico 7 160
 arcæ 13 74
 arcana 2 61 | 13 73
 arcana, *ablat.* 15 141
 arcanam 6 542
 arcano 2 125 | 14 102
 arcantum 9 116
 arce 3 192 | 10 307 |
 14 87 | 15 146
 arcem 4 145
 arcessere 11 17
 Archemori 7 235
 archetypus 2 7
 Archigene 13 98
 Archigenen 6 235 | 14
 252
 archimagiri 9 109
 arcto 3 236
 arcu 10 136
 arcum 6 173
 arcus 3 11 | 13 82
 ardeat 1 45 | 6 208
 ardebant 6 917
 ardebit 3 210 | 10 27
 ardens 1 165 | 15 128 |
 11 6 155 | 13 14
 ardent 1 156 | 16 138 |
 14 309
 ardente 14 118
 ardentem 10 253
 ardenti 2 165 | 3 234 |
 14 22 | 15 81
 ardentibus 12 22 | 15
 52
 ardentis 10 130
 arderet 4 139
 ardet 2 70 | 3 215 |
 6 141 | 9 96 | 10 62 |
 15 35
 ardor 6 316
 arena 3 55
 arenâ 1 157 | 4 100 |
 9 206 | 14 299 | 16
 647
 arenæ 3 34 | 6 216
 250
 arenam 2 144
 aretalogus 15 16
 argentes 6 24 547
 argenteus 11 128
 argenti 3 220 | 6 354 |
 8 123 | 9 141 | 10
 19 11 41 108
 argento 14 49
 argentum 1 76 | 7 133 |
 9 31 | 12 43 | 14 62
 219
 argillam 4 134
 arguerent 1 105
 arguit 13 131
 arguitur 7 159
 argumenta 9 85
 Aricinos 4 117
 arida 6 143 61
 aristæ 14 147
 aristas, *ib.*
 Aristotelem 3 6
 arma 2 159 | 8 124
 232 270 | 10 267 |
 14 5 | 15 121 | 16
 48
 armamentaria 13 83
 armaria 7 11
 armati 6 153
 armatis, *ib.*
 armato 3 306
 armatum 2 101
 Armeniæ 8 169
 Armenio 6 406
 Armenius 2 164 | 6
 549
 armenta 14 147
 armenti 8 109
 armentum 12 106
 armigero 1 92
 Armillata 4 53
 armis 4 93 | 6 263
 291 | 8 52 200 221 |
 11 108 | 13 168 |
 15 155
 Arpinas 8 237 946
 arridens 6 605
 Artaxata 2 170
 arte 1 123 | 6 498 |
 10 110 | 11 172 |
 12 67 | 14 34
 artem 6 451 | 7 177
 artes 4 101 | 6 594 |
 7 36 | 8 224 | 11
 100
 artibus 3 21 | 14 73 |
 15 145
 artificem 14 116
 artifices 13 154
 artificis 4 18 | 10 238
 artificum 11 102
 artis 6 559
 artopis 5 72
 Arturii, *vide* Asturii
 Arturius 3 29
 arcus 15 101
 arva 6 409
 Arviragus 4 127
 Arunci 2 100
 arundinia 10 21
 aruspex, &c. *vide* ha-
 ruspex
 ascendit 1 82
 asellas 6 468
 aselli 11 97
 asello 6 333
 asellum 9 22
 Asiæ 5 56
 Asiam 10 266
 Asiani 7 14
 Asanorum, *vide* Phæ-
 casianorum
 asparagi 11 69
 asparagis 5 82
 aspecti 4 143
 aspectu 4 460
 aspera 14 62
 aspernatur 4 4
 asperius 5 104
 aspexit 15 71
 aspice 2 166 | 5 80 |
 6 290 | 10 193 209 |
 12 61 | 13 76 | 14
 275
 aspicere 7 68
 aspiceres 15 56
 aspiciat 14 69
 aspiciendus 10 241
 aspiciamus 15 169
 Asraraci 10 259
 asse 19 116
 asseclæ 9 48
 asseclæ 11 200
 assem 14 228 301
 assemque 5 144
 asserere *nomen.* 3 245 |
 7 132
 asibus 11 145
 assiduâ 14 118
 assidua 9 36
 assidue 13 172
 assiduus 5 95 | 6 247 |
 8 243
 assiduo 1 13 | 8 159
 assiduos 3 8
 assueti 15 167
 assurrexerat 15 55
 Asyrio 2 168
 ast 3 69 | 6 67 | 8 46 |
 15 78 165 | 26
 48
 Astræa 6 19
 astrictâ 10 88
 astro 6 569 | 10 313
 astrologus 6 553
 astrorum 3 43 | 6 585
 Asturii, *vel* Asturii
 3 212
 Asylli 6 266
 asylo 8 273
 at 1 50 | 3 134 246
 264 | 4 120 | 6
 362 658 | 8 52
 181 267 | 9 27
 135 | 10 127 352 |
 11 120 | 13 180 |
 14 189
 atavos 3 312
 Athenæ 7 205 | 10
 127
 Athenas 15 110
 Athenis 3 80 | 9 101
 athletis 6 355
 Athos 10 174
 Atlanta 8 12 | 13 48
 Atlas 11 24
 atque 1 65 67 115
 129 130 134 144
 150 171 | 2 16 31
 38 61, &c.
 Atreides, *vide* Atrides
 Atreus 7 73
 atri 13 51
 atria 7 7 91 | 8 20
 65
 Atridem 4 65
 Atrides 6 659
 atrocem 2 12
 atrum 6 349
 atregias 14 196
 Attellanæ 6 71
 attendas 10 251 | 11
 16
 attendit 6 66
 atteritur 16 50
 Atticus 11 1
 attigerant 8 252
 attigit 14 106
 attollarque 14 236
 attollens 2 95
 attollit 14 95
 attonitæ 4 77 | 6 315 |
 7 67
 attonitamque 11 197
 attonitis 8 239
 attonito 15 13
 attonitos 4 146 | 12
 194
 attonitus 14 21 | 14
 306
 attrita 13 242
 attritus 6 108 | 8 16
 attrulit 3 75
 avaræ

I N D E X.

- avaræ* 1, 77
avaritiæ 1, 88. 8, 89
avaritiam 14, 408
avari 14, 178
avaro 6, 140
avarus 14, 119 228
avarus 7, 30. 9, 38.
 14, 111
audi 15, 73
audio 6, 254. 7, 10
auctor 10, 30. 11, 48
auctores 7, 231
auctori 13, 2
auctoribus 8, 216. 14,
 33
audaces 10, 254
audacia 3, 73. 13, 109
audacius 6, 283
audax 5, 74. 6, 398.
 11, 199
aude 1, 73. 13, 161
audeat 11, 169. 16, 9.
 10, 29
audebant 6, 644
audebis 2, 82
audent 2, 2. 5, 131,
 6, 97. 13, 234
audeo 1, 153
audere 15, 122
auderet 4, 47
audes 8, 165
audet 10, 175 305
 12, 48. 15, 74
audi 3, 115. 6, 115
 219. 11, 64. 12,
 24
audiat 7, 166. 11, 169
audiet 9, 108. 14, 280
audio 6, 345. 10, 81
audiret 3, 74
audis 13, 113
audit 6, 480. 7, 108.
 8, 191. 13, 158
audita 11, 112. 14,
 200
auditor 1, 1166
auditor 7, 86
avelli 3, 223
avem 7, 32
Aventini 3, 85
averius 6, 475
averte 11, 181
aves 14, 82
Aufidio 9, 25
augere 3, 189
Augur 3, 77. 6, 584
Augusta 6, 118
Augusta, ablat. 10, 93
Augusto 3, 9
Augustum 10, 77
avis 6, 164. 11, 143
aviti 16, 36
aula 4, 93. 5, 138.
 6, 485
aulam 3, 112
aulæa 6, 67. 10, 39.
 14, 263
avos 6, 162. 8, 17
aura 12, 66
aurata 14, 212
auratam 6, 48
auratis 6, 123
aurato 6, 593
auratum 2, 96
aure 1, 104. 4, 86.
 11, 59
aurea 3, 108. 8, 207.
 15, 4
Aurelia 5, 98
aurem 3, 122. 5, 107.
 6, 542. 9, 113. 11,
 195
auremque 11, 187
aures 10, 341
aureus 7, 122
auri 8, 123
auribus 6, 458. 11,
 169
auriculis 8, 5
auris 10, 215
auro 6, 204. 7, 89.
 10, 27. 11, 116
auroram 10, 2
aurum 1, 10 28. 3,
 55. 5, 39 164. 6,
 481 588. 7, 243.
 12, 129. 14, 298
Auruncæ 1, 20
aufa 6, 117
aufæ 7, 206
aufi 8, 235
aufpex 10, 336
Auster 4, 59. 5, 100
Austri 6, 516
Austriis 22, 99
Austro 14, 268
aufus 1, 129. 6, 344.
 11, 67
aut 1, 5 44 53 *bis* 164.
 2, 52 97 110. 3, 99.
bis 190 191 *bis* 192
 295 *bis*. 7, 233 *bis*.
 8, 174 *bis* 275 *bis*.
 14, 255 *bis*, &c. 13, 56
autem 3, 209. 6, 180.
 7, 217 8, 119. 10,
 295, 314. 11, 90.
 13, 20, 196. 14,
 83, &c.
Automedon 1, 61
Autonoës 6, 72
αὐτὸς 9, 37
autumni 14, 190
autumno 4, 44. 10,
 221
autumnos 6, 229
autumnum 11, 76
autumnus 5, 151
avunculus 6, 614. 14,
 43
avus 1, 95. 8, 143
auxiliis 8, 256
auxilio 14, 183
auxilium 15, 150
axe 1, 60. 14, 42
axem 6, 469
axes 4, 117
axis 3, 258. 8, 116

B.

- Bacca* 3, 85
bacchamur 6, 635
Bacchanalia 2, 3
Bacchi 7, 12
bacillo 3, 28
baculo 9, 140
Bæticus 12, 42
Baianæ 12, 80
Baiarum 3, 4
Baias 11, 49
balæna 10, 14
balanem 10, 233
balnea 1, 143. 6, 374
 413. 7, 131 178
 233. 11, 156, 204
balneolum 7, 4
baltea 9, 112
balteus 6, 255. 16, 48
Baptæ 2, 92
barba 1, 25. 10, 226
barba ablat. 3, 166, 9,
 4. 16, 31
barbæ 6, 366
barbam 3, 186. 1, 214
 10, 253. 14, 216
barbara 3, 66. 15, 46
barbarus 6, 157. 10,
 138 181
barbaro 4, 103. 6, 16.
 13, 56
barbatos 14, 12
bardiacus, aliis bardai-
cus 16, 13
Baream 3, 116
Bareas 7, 91
bascaudas 12, 76
basia 4, 118. 6, 383
Basilio 7, 146
Basilum 7, 147
Basilus 7, 135. 10, 22
Batavi 8, 51
Barylli 13, 119
Baryllo 6, 63
beatæ 6, 103
beatæ 1, 39
beati 14, 120
beatius 10, 279
beatum 1, 67
Bebriaci 2, 106
Belides 6, 654
bella 14, 242
bellator 3, 168
bellatore 7, 127
bellatorum 8, 10
Bellerophon 10, 325
belli 12, 110
bellis 5, 31
bello 8, 169
Bellona 4, 124
Bellonæ 6, 511
bellorum 2, 156. 10,
 133 281. 14, 72
bellorumque 15, 95
bellua 4, 121 127. 7,
 77. 10, 158. 11,
 126. 12, 104
bellum 6, 163
benè 3, 107. 5, 166
 7, 147 194. 1, 187
 10, 72
Beneventani 5, 46
benigna 10, 301. 12,
 64. 14, 34
benigni 16, 4
Berenices 6, 155
beryllo 5, 38
beta, litera, 14, 209
bibat 11, 203
bibe 5, 130
bibebant 5, 36
bibebat 9, 117
biberat 12, 47
bibendis 7, 58
bibendum 6, 596
biber 5, 33
bibimus 2, 128
bibit 1, 49. 2, 95.
 431. 10, 250
bibitur 6, 303
Bibulæ 1, 141
bibuntur 10, 25
bidentis 8, 228
bigarum 10, 59
bile 13, 143
bilem 5, 159. 6, 432
 11, 185. 15, 15
bilibres

I N D E X.

- bilibres 3, 71
 bilis 11, 128
 bimembri 13, 64
 bina 14, 163
 bipedem 9, 92
 bipennem 6, 656
 bis 5, 164. 6, 136.
 14, 324.
 bis c nrum 13, 72
 Bythini 7, 15
 Bi hynice 15, 1
 Bi hyno 10, 162
 blæfis 15, 48
 blanda 6, 124
 blandaque 4, 118
 blandæ 9, 36
 blandiar 3, 126
 Boccare *vel* Bocchore
 5, 90
 boletum 14, 8
 boletus 5, 147. 6, 620
 bombycinus 6, 259
 bona 1, 55 59. 5, 2.
 8, 24. 10, 3 237
 Bonæ Deæ 6, 313
 Bonam 2, 86
 boni 6, 179. 13, 26
 bonis 4, 13. 10, 137.
 13, 135
 bonorum 8, 92
 bonos 8, 92
 bonum 13, 180
 bonus 5, 109. 6, 210.
 8, 79 *bis* 14, 204.
 15, 140
 Bootæ 4, 23
 bos 2, 123. 10, 268
 bove 14, 286
 bovem 10, 66
 boves 5, 119. 14, 146
 bovis 13, 155
 bonum 8, 108
 braccæ 2, 169
 braccatorum 8, 234
 brachia 2, 11. 4, 89
 6, 420. 12, 76.
 13, 45. 15, 170
 bracteolam 13, 152
 breve 3, 286. 6, 503.
 8, 165
 brevem 14, 217
 breves 6, 238
 brevibus 1, 73. 11, 79.
 15, 128
 brevior 2, 15. 5, 9.
 14, 223
 breviorque 6, 504
 brevis 3, 226
 brevissima 9, 127
 breviter 12, 125
 Brigantum 14, 196
 Britannica 10, 14
 Britannice 6, 124
 Britanno 4, 126
 Britannos 2, 161. 15,
 111
 Brittones 15, 124
 Bromium 6, 377
 brumâ 9, 67
 brumæ 3, 102. 6, 152
 brumamque 14, 27
 Brutæ 4, 103
 Bruti 14, 43
 Brutidius 10, 83
 Brutorum 5, 37
 Brutosque 8, 182
 Bruttia *ubi alii aliter*
 legunt 9, 14
 Brutus 14, 43
 bubalci 11, 151
 bubulco 7, 117
 bucca 6, 515
 buccâ *ablat.* 3, 262
 10, 195
 buccæ 3, 35. 11, 34
 buccina 7, 71. 14,
 152
 buccula 10, 134
 bulbi 7, 120
 bullâ 13, 33
 bullatus 14, 5
 busta 3, 34
 buxo 14, 194
 caducum 9, 88
 cadunt 3, 271. 7, 123
 caduci 7, 221
 cadurco 6, 536
 cæcâ 10, 351
 cæci 12, 51
 cæcive 6, 264
 cæcos 7, 170
 cæcus 4, 116. 13, 94
 cæde 4, 154. 6, 48.
 10, 112
 cædentibus 6, 483
 cædere 6, 446. 13,
 127
 cædibus 8, 243
 cædimus 12, 3
 cædit 6, 383 482. 7,
 213. 8, 156 10,
 60 13, 194
 Cæditio 16, 46
 Cæditius 13, 197
 cæditur 11, 141
 cæduntur 2, 13
 celare *i. e. tegere; vide*
 celare
 celataque 11, 103
 celati 12, 47
 celator 9, 145
 celum, &c. *vide cæ-*
 lum
 cæna *sive* cena, &c.
 vide cæna
 cænosi 3, 206
 cæpe *vide* cepe
 cærulea 13, 164
 cærulea 2, 97
 cærulei 4, 128
 cæruleos 15, 7
 cæsa 6, 120
 Cæsar 4, 51. 1, 171
 14, 33
 Cæsare 70, 1
 Cæsaris 4, 51. 5, 4.
 6, 337. 10, 86 330.
 12, 106
 cæsariem 13, 165
 cæsi 8, 217
 Cæsonia 1, 615
 cætera 9, 70. 12, 95.
 14, 107
 Caietæ 14, 87
 calamos 7, 27. 13, 80
 calathisque 2, 54
 calcas 6, 311
 calcaramque 5, 31
 calcem 3, 295
 calcemus 10, 86
 calent 15, 50
 calceus 1, 119. 3, 149.
 16, 14
 calceus 1, 43
 calcor 3, 248
 calculus 9, 40. 11, 132
 Calendis 9, 53
 calentem 11, 187
 calentia 11, 70
 Calenum 1, 69
 calet 6, 148. 10, 218
 calicem 1, 57. 5, 47
 calices 8, 168. 11, 145
 calida 6, 368
 calidaque 6, 526
 calidæ 5, 63. 6, 548.
 11, 81. 15, 28
 calidi 9, 14
 calidum 6, 121
 caligantesque 6, 31
 caligatos 16, 24
 caligatus 3, 322
 caligo 6, 555 612
 callebat 4, 142
 callidus 1, 123. 6, 421.
 12, 47
 Calliope 4, 34
 calorem 12, 98
 Calpe 14, 279
 caluerunt 1, 83
 Calvinæ 3, 133
 Calvine 13, 5
 calvo 4, 38. 5, 532
 Camerinos 7, 90
 Camerinus 8, 38
 Camilli 2, 154. 16, 15
 caminis 10, 61
 camino 14, 11
 cammarus 5, 48
 Camœnas 3, 16
 Camœnis 3, 16
 Campania 10, 283
 campi 2, 132
 campis 8, 242
 campo 1, 19. 2, 106
 campum 16, 37
 canâ 14, 10
 candeia 3, 287
 candelam 9, 98
 candida 3, 30 216. 6,
 153 525. 10, 345.
 12, 72
 candiduli 10, 355
 canebat 15, 26
 canem 6, 417. 15, 8
 canentem 2, 64
 canet *pro* canescit 14,
 144
 cani 7, 111. 12, 32
 canibus 8, 34. 14, 77
 canini 5, 51
 canino 10, 271. 14,
 64
 canis

I N D E X.

- canis 9 104
 canistris 5 74
 canities 3 26 | 10 208
 canna 5 89
 Cannarum 10 165 |
 11 198
 Cannis 2 155 | 7 163
 Canopi 1 26
 Canopo 6 84 | 14 46
 canori 7 18
 canoro 11 162
 cantabat 7 211
 Cantaber 15 108
 cantabit 7 153 | 10
 22
 cantabitur 11 178
 cantandum 4 35
 cantante 10 210
 cantare 6 74 | 7 59
 cantat 7 194 | 10 178
 cantaverat 2 118
 cantavit 8 220
 cantet 6 397
 cantharus 3 205
 cantu 6 378
 canum 9 107
 cantus 6 609 | 9 105 |
 14 46
 Canusina 6 149
 capacem 11 41 | 17
 44
 capaces 1 63 | 5 37 |
 15 144
 capaci 8 9
 Capella; *nom. propr.*
 5 155
 capellæ 15 12
 Capenam 3 11
 capeffas 8 270
 capeffunt 14 242
 capi 4 69
 capiendi 1 55
 capiendisque 15 145
 capiendo 6 579
 capies 4 126
 capillato 5 30
 capilli 6 492 | 11 149 |
 15 137
 capillis 6 489 | 16 31
 capis 5 13 | 9 88
 capistro 6 43
 capit 10 148 | 11 169 |
 195
 capiti 3 248, 352
 capitique 11 127
 capitis 6 49, 300 | 13
 174 | 14 258 | 15
 23
 Capito 8 93
 Capitolia 13 65 | 14 91
 Capitolinam 9 286
 Capitolinis 2 145
 capiturque 15 78
 capiunt 7 78 | 10 229
 Cappadoces 7 15
 caprea 11 142
 capream 14 81
 Capreis 10 72
 caprum 1 76
 capsæ 10 117
 capta 6 103
 capias 2 160
 captat 16 56
 captata 5 98
 captator, *ibid.*
 captatore 6 40
 captatori 10 202
 captatoribus 12 114
 captivis 7 201
 captivorum 10 180
 captivus 10 136
 capto 8 129
 captos 7 84
 caprum 5 102
 caput 1 126 | 2 33,
 236 | 5 172 | 5 17,
 206, 320, 502, 523,
 537, 621 | 7 161 |
 8 55 | 9 98, 133 |
 10 62, 199, 286 | 11
 67 | 12 49, 14,
 58
 cara 9 100
 carbone 10 131 | 13
 116
 carcere 1 63 | 3 314 |
 5 102 | 6 560 | 10
 181 239 | 12 123
 carceris 13 245
 cardiaco 5 32
 cardine 4 63
 careas 3 56
 carebis 14 156
 carens 7 57
 carentem 8 5 | 10 357 |
 14 69
 caret 1 59
 Carfinia 2 109
 carina, *ibid.*
 carinas 10 264
 carior 10 350
 cariturus 6 39
 carmen 6 625 | 7 55,
 82
 carmenque 6 132
 carmina 3 207 | 7
 28 | 11 179, 15
 117
 carmine 7 63
 carne 7 76 | 11 85
 14 98 | 15 88
 carnem 2 116
 carnibus 15 13
 carnifices 8 175
 Carpathium 14 278
 carpentis 9 132
 Carpento 8 147
 Carpophoro 6 198
 carptores 9 110
 Carrinatis 7 205
 Carthagine 6 170 | 10
 277
 caruisse 6 563 | 11 53
 caruit 10 287
 carum 5 140
 carus 3 53
 Carus *nom. propr.* 1 36
 casa 6 153
 casæ 14 167
 casibus 13 16
 Cassandra 10 262
 casside 10 134
 cassidis 7 33
 Casti 5 37
 cassis 11 103
 castas 6 286
 castella 14 196
 castigabis 14 54
 castigas 2 9
 castigat 6 454 | 14
 126
 castigata 2 35
 casto 10 324
 castora 12 34
 Castora, *nom. propr.* 14
 260
 Castore 13 152
 castra 4 135 | 6 418
 574 | 8 12, 248 | 10
 95 | 16 2
 castravit 10 307
 castris 6 170
 castrorum 6 560 | 11
 87 | 14 198 | 16 15
 castrorumque 16 55
 castum 10 300
 casu 13 132
 casulam 11 153
 casulis 9 61 | 14 179
 casum 1 90
 casurus 11 12
 casus 10 106 | 12 17 |
 13 9 | 15 95, 119
 casus, *genit.* 3 273
 casus, *accus. plural.* 3
 214
 catellæ 6 53
 catelli 6 550
 catello 9 61
 catena 12 175
 catenæ 3 309 | 14
 23
 catenatæ 3 304
 cathedra 1 65 | 9 52
 cathedra 7 203
 cathedras 6 91
 cathedris 7 47
 Catienæ 3 133
 Catilina 2 27 | 8 231 |
 10 228
 Catilinam 14 41
 Catienfi 8 16
 catino 11 109
 catinum 6 342
 Cato 2 40
 Catonem 11 90
 Cattis 4 147
 Catuli 2 146
 Catulla 10 322
 Catullam 2 49
 Catulli 8 186 | 13
 111
 Carullo 4 113 | 12 29
 Catullus 12 37 93
 Catulus 3 30
 cavat 6 247
 cauda 7 212
 cauda, *ablat.* 5 82
 cavea 14 247
 cavebis 8 37
 caveo 11 130
 caver 3 283 | 9 40 | 14
 274
 cavi 7 111
 caulibus 6 18
 caulis *nominat.* 1 134 |
 5 87
 caupo 9 10
 caupone 6 500
 caufa 2 134 | 6 80
 241 | 9 91 | 11 11 |
 14 226, 290 | 16
 19
 caufa, *ablat.* 14 105
 caufas 7 115 | 13 109 |
 14 173
 caufam 11 32 | 15 134
 caufas 2 51 | 3 315 | 8
 48, 84 | 10 139, 278,
 192
 caufasque 3 147
 caufidici 1 32 | 10 121
 caufidicis 7 106
 caufidicorum 7 113
 148
 caufidicos 15 111
 caufidicum 7 36
 caufidicus 6 438
 caufis 9 119 | 13 182
 cauid

I N D E X.

- cauta* 6 347
cautus 6 660 | 7
 163
cecidere 6 420
cecidit, à *cado* 2 401
 3 212 | 10 69
cecidit, à *cado*, 2 278
ceciditque 10 287
cedamus 3 29
cedat 1 110
cede 2 131 | 7 219
cedente 3 239 | 4
 56
cedere 11 50 136
cedit 4 123 | 7 38 | 15
 46
cedo, *indicat.* 6 57
cedo, *imperat. pro da*,
dic, *rogo*, 6 503
 13 210
cedunt 9 437 514
Cecropia 2 92
Cecropiam 8 46 53
Cecropis 6 186
Celæno 8 130
Celadi, *vide* *Enceladi*
celare 9 93
celebres 7 3
celebretur 3 249
celeres 11 125
celeri 15 75
cella 7 28
cellam 6 122 127
celli 8 194
Cello, *nomen propr.* 6
 244
ceſebunt 6 499
ceſeri 8 274
ceſes 4 130 | 13 140
ceſor 9 142
ceſore 2 121
ceſor 8 11 93 | 14
 50
ceſu 1 60 | 13 160 |
 11 23
ceſum 3 140 | 6 361
ceſura 2 63 | 10
 31
ceſus 5 57 | 7 137 |
 10 13
ceſus genit. 7 137 |
 14 176 227 304
 317 | 16 53
centena 10 335
centone 6 121
Centronius 14 86 92
centum 1 92 120 | 3
 229 250 | 6 517 |
 7 113 | 8 85 | 14
 175 | 15 6
Centurionum 16 17
cepe 15 9
ceperat 13 74
ceperunt 14 323
cera 7 238 | 12 88
cera 8 19
ceram 4 19
ceras 1 63 | 9 149 | 14
 29 191
cercopithec 15 4
cerdoni 8 182
cerdonibus 4 154
cerebro 14 57
cerebrum 3 269
Cererem 3 320 | 9
 24
Cereri 6 50 | 10 112 |
 14 219 263 | 15
 241
ceruo 13 64
cernis 4 137 | 6 573
ceroma 6 245
ceromatico 3 68
certa 14 113
certamine 15 55
certè 6 28 | 9 9 73 |
 10 94 363 | 13 100 |
 16 58
cervæ 13 120
cervical 6 352
cervice 1 64 | 6 205
 350 | 9 143 | 10
 88
cervicibus 3 88 | 6
 588 | 10 260
cervina 14 251
cervix 10 40 120
 345 | 12 14
Ceſennia 6 135
ceſpes 12 2
ceſſabit 14 59
ceſſant 6 67 554 | 9 33
ceſſantia 8 176
ceſſare 11 183
ceſſaret 5 17
ceſſat 6 497 | 13 211
ceſſet 13 23
ceſſit 4 63
Cethegi 8 231
Cethegim 2 27
Cethegus 10 287
ceu 6 572 | 17 237 | 2
 9 | 10 231 326
ceventem 2 21
cevet 9 40
Cherippe 8 96
Chaldeis 6 552
Chaldæo 10 94
charta 13 116
chartæ 1 18
Charybdi 15 17
Charybdim 5 102
Chartis, *vide* *Cattis*
Cheironomon 6 63
Cheironomonta 5
 121
cheirographa 13 137 |
 16 41
Chionem 3 136
Chiron 3 205
chlamyde 2 258
chlams 8 101
choraules 6 77
chordæ 6 381 | 15 5
chordas 3 63
choro 11 163
chorus 6 511
Chryſippi 2 5
Chryſogonum 6 74
Chryſogonus 7 176
cibi 10 203 | 11 99 |
 15 98 171
cibo 3 211 | 6 580 |
 13 213
ciboque 5 49
cibum 6 427 | 10 229 |
 14 255
cibus 3 233 | 15 141
 14 79 301
cicadas 9 16
cicatrix 3 151
Ciceronem 7 214 | 8
 244
Ciceroni 7 139
Ciceronis 10 114
Ciconia 14 74
cicuta 13 31
cicutæ 13 186
cicutas 7 206
ciemus 13 31
Cilicis 3 121
Cilicum 8 94
Cimbri 15 124
Cimbros 8 249 251
cinædis 14 30
cinædo 4 106
cinædos 2 10
Xivais 9 37
cinnannus 6 491
cineres 8 146 | 11 44
cinerum 10 144
cinis 1 171
Circeis 4 110
Circenſes 10 81
Circenſibus 3 223 |
 11 53
Circus 15 21
circi 10 37
circo, 6 517 | 8 59 | 118 |
 9 144
circuit 9 8
circum, *nomen*, 3 65
circumagas 9 81
circumagat 7 164
circumagunt 5 23
circumdatus 6 532
circumdedit 6 457
circumducitur 1 122
circumducto 10 280
circumligat 7 89
circumſita 9 14
circumſcribere 14 237
circumſcripſerit 10
 222
circumſcriptorem 15
 136
circumſilit 10 218
circumſpice 8 96
circumſpici 7 20
circus 14 195
Cirrhæi 13 79
cirro 13 165
ciſta 3 206 | 6 44
ciſtas 7 11
ciabere 8 80
citari 2 43
citato 1 60
cihara 6 390
ciharam 8 230
ciharædi 7 112
ciharædo 8 198
ciharædus 6 76 | 10
 211
cihius 1 125 | 4 134 |
 10 225 | 14 31 | 15
 19 | 16 32
ciid 1 34 | 9 146 | 11
 13 | 14 27 177
cive 10 278
civem 3 4 | 12 121 |
 14 70 | 15 156
civilia 2 51 | 7 106
civilis 2 103
civiliter 5 112
civis 2 105 | 4 90 |
 6 558 | 8 28
clade 4 84 | 10 244 |
 15 114
clamant 1 12
clamante 4 75
clamantem 2 37
clamat 6 173 637 | 8
 29 19 63 | 14 293
clamatur 2 9
clament 9 106
clames 6 282
clamor 6 327 | 11 199
clamore 10 215 | 13
 31 | 14 55 | 15 53
clamoſo 9 144
clamoſum

I N D E X:

- clamorū 8, 186
 clamorū 14, 191
 clara 8, 61. 12, 74
 claro *ablat.* 8, 151
 claramque 8, 139
 claras 15, 1
 clari 3, 178
 clarique 4, 125
 clarum 11, 95
 clarus 2, 129
 classibus 10, 175
 classis 7, 151. 14, 277
 claude 7, 26. 9, 104
 claudenda 13, 129
 claudentem 12, 96
 claudere 14, 322
 clauderet 3, 19. 6, 4
 claudit 3, 131
 clauditur 13, 156. 15, 139
 Claudius 5, 147. 6, 115. 14, 330
 clave 15, 158
 clavorum 16, 25
 clausa 3, 242
 clausam 1, 124
 clausis 3, 303
 clausit 6, 128. 10, 17
 clauso 3, 185. 4, 21
 clausoque 6, 68
 claustra 8, 281
 clausus 6, 153. 10, 170
 clavus 3, 248
 Cleanthas 2, 7
 clementia 1, 17. 6, 159
 Cleopatra 2, 109
 cliens 9, 72. 10, 161
 clientem 5, 16
 clientes 1, 132. 3, 188
 clienti 5, 64
 clientis 3, 125. 9, 59
 Clio 7, 7
 Clitumni 12, 13
 clivoque 6, 649
 clivosa 5, 55
 cloaca 5, 105
 Clodius 2, 27. 6, 344
 Clotho 9, 135
 clune 11, 164
 clunem 2, 21. 6, 333
 clunibus 5, 167
 Cluviam 2, 49
 Cluvienus 1, 80
 clypeis 2, 126. 14, 242
 clypeo 8, 201. 11, 106
 Clytemnestram 6, 655
 Coa 8, 191
 coacta 6, 133
 coactas 14, 135
 coactio 13, 133
 coactos 4, 146
 coactura 3, 283
 coactura 8, 264
 coacturaque 6, 471
 coactura 3, 83
 coacturaque 6, 132
 coactura 2, 57. 7, 110. 10, 236
 Codri 1, 2
 Codro 3, 203
 Codrus 3, 208
 coegerunt 15, 121
 coegit 6, 422
 coelesti 15, 146
 coeli 6, 93, 544. 13, 83. 224. 14, 97. 294. 15, 85.
 coelicalarum 13, 42
 coelo 2, 25, 40. 6, 282. 11, 27
 coeloque 6, 11, 636. 9, 47. 10, 366
 coelum 1, 38. 2, 25. 3, 78. 84. 6, 622. 11, 62. 12, 18
 coemptor *al.* coempti 14, 293.
 coena 2, 120. 5, 24. 85. 11, 78. 141. 14, 170
 coena, *ablat.* 6, 640
 coenacula 10, 18
 coenae 1, 133. 4, 30. 5, 9. 9, 44. 10, 230. 14, 130. 15, 41
 coenam 3, 273. 6, 201. 15, 14
 coenandi 5, 166. 11, 120
 coenare 3, 168. 14, 13
 coenas 1, 145. 5, 117
 coenar 1, 11. 3, 142. 11, 12
 coenatio 7, 183
 coenavit 1, 99. 235
 coenes 5, 112
 coenet 8, 85
 coenis 10, 362
 coenula, 3, 167
 coeperat 4, 154. 6, 106. 10, 264
 coepere 13, 230
 coeperit 14, 217
 coeperunt 6, 371
 coepisset 6, 113
 coepit 3, 114. 6, 433. 12, 34, 99
 coepit 3, 145
 coepitum 9, 79
 coercet 8, 236
 coerus 6, 398. 7, 239
 cogaris 5, 160
 cogat 3, 291. 5, 73
 cogebat 15, 100
 cogente 11, 7. 8, 193
 cogetur 7, 18
 cogimur 3, 189
 cogit 14, 124
 cogitque 13, 222
 cogitat 6, 39. 13, 209
 cogitur 6, 478. 13, 216
 cognata 5, 103
 cognatis 11, 84. 15, 160
 cognatorum 11, 86
 cognita 12, 26.
 cognitio 16, 18
 cognitione 6, 484. 7, 228
 cognitus 13, 9
 cognosce 3, 288
 cognoscere 6, 473
 cohibe 6, 345
 cohibere 5, 71
 cohors 6, 514. 8, 127. 10, 18. 13, 173. 16, 20
 cohortem 5, 28. 14, 305
 cohortes 7, 164. 10, 94. 12, 109
 cohortis, 1, 58
 coitus 10, 204
 colaphum 9, 5
 colat 15, 2
 Colchide 6, 642
 colenti 14, 103
 colimus 3, 193
 coliphia 2, 53
 colis 7, 37
 colit 4, 61. 10, 116. 15, 38
 colitur 1, 115. 3, 173
 collapsa 8, 77
 collata 15, 155
 Collatia 6, 306
 collega 3, 130. 8, 197. 253. 11, 92
 collem 3, 71
 colles 6, 295
 collibus 9, 131. 14, 179
 colligat 4, 132
 collige 6, 145. 13, 191
 colligit 13, 146
 colligo 11, 196
 Collina 6, 290
 collo 2, 41. 85. 3, 68. 6, 457. 8, 66. 14, 146.
 collum 3, 88. 10, 269
 collyria 6, 578
 color 7, 155. 14, 294
 colorem 5, 75. 6, 279
 colores 12, 90
 coloris 9, 29
 colos 15, 249
 Colosso 8, 230
 colubra 5, 103
 colubris 6, 29
 coluerunt 2, 91
 coluit 16, 39
 columbae 3, 202. 6, 548
 columbas 3, 63
 columna 14, 307
 columnae 1, 13
 columnas 6, 589. 14, 60
 columnis 7, 182. 8, 77
 colunt 11, 92. 15, 76
 coma 2, 15
 comae 9, 3
 comas 5, 495. 11, 187
 comedam 13, 84
 comedit 3, 294
 comedunt 1, 138. 2, 53
 comes 3, 47. 4, 84
 comesa 1, 34
 cometem 6, 406
 cominus 4, 99
 comis 2, 96
 comitancibus 1, 89
 comitata est 6, 82
 comite 6, 20, 119
 comitem 16, 55
 comites 1, 119. 3, 35. 6, 352, 468. 7, 107. 142
 comitum 1, 46. 3, 284. 7, 44. 8, 127
 Comagenus 6, 349
 commendare 6, 396
 commendat 11, 208
 commendet 16, 5
 commercia, 2, 166
 commiserat 9, 96
 commisit 6, 458
 commissa 5, 29. 7, 10. 9, 93. 10, 337. 14, 310
 committas 1, 163
 com-

I N D E X.

- committe 12, 57. 13, conchylia 3, 81.
 129
 committere 6, 377
 committit 6, 435
 committitur 1, 13.
 39
 committunt 13, 104
 commoda 9, 89. 16, 7
 commodat 7, 40
 commora 3, 317
 commune 3, 182. 9,
 124
 communi 6, 4. 7, 55.
 15, 157
 communia 8, 177. 13,
 140. 16, 7
 communis 8, 73. 15,
 148
 comceda 3, 100
 comcedi 6, 73
 comcedia 5, 157
 comcedis 6, 395
 comcedus 3, 94
 compage 6, 617
 compagibus 6, 501
 compago 3, 304
 comparat 6, 435. 13,
 103, 14, 20
 comparo 12, 121. 13,
 66
 compede 11, 80
 compedibus 10, 182
 compesce 1, 160
 compira 9, 112. 15,
 42
 complexibus 6, 273
 componere 6, 110
 componis 7, 25
 componit 3, 263. 6,
 489. 7, 185
 componitur 3, 10
 componunt 6, 243
 compositivè 6, 13
 composuit 14, 253
 computat 6, 198, 650.
 9, 40. 10, 249
 computet 1, 117
 conata 13, 210
 conatus 3, 166. 10, 6
 concedas 12, 115
 concedatur 1, 170
 concedet 14, 7
 concentus 10, 215
 concepta 11, 158
 concessit 10, 316
 concessum 13, 235
 conchâ 6, 303
 conchas 6, 418
 conche 3, 293
 conchem 14, 131
 8, confundas 6, 283
 confundat 7, 68
 confusus 3, 1
 congesta 10, 12
 conjectat 5, 163
 conjuge 1, 124, 5. 77.
 6, 211. 8, 128. 12,
 45, 13, 50
 conjugii 8, 219
 conjugis 6, 254, 312,
 509. 10, 242
 2, conjugis *pro viri* 6, 85
 10, conjugium 9, 80. 10,
 352. 11, 29
 6, conjugere 15, 153!
 conjux *pro vir* 6, 98
 consolare *al. cum luso*.
 re 9, 61
 conopeo 6, 80
 conor 6, 643
 conscendere 6, 98
 conscia 6, 270. 13,
 193. 14, 28
 conscius 3, 49. 6, 338
 confedere 7, 115
 confederit 13, 68
 consensu 15, 21
 considerat 6, 481
 confidere 4, 34
 consilia 7, 172
 consilio 6, 426
 consilium 1, 16. 4, 18.
 73, 86. 2, 124. 10,
 346.
 352, consistas 3, 296
 consistere *vide* confi-
 dere
 conspecta 2, 81
 conspectus 8, 140
 conspectrum 10, 230
 conspexit 3, 101
 conspicitur 12, 72
 conspicuè 10, 125
 conspicuum 4, 54. 115
 conspicuus 6, 373
 conspiciaturque 7, 112
 constabit 7, 188
 constant 6, 165. 14,
 258
 constanti 6, 93
 constantia 1, 105. 13,
 77. 237
 constare 14, 17
 constat 6, 625. 7, 77
 constant 6, 364. 7, 45
 constet 7, 230
 constituebat 3, 12
 constituit 6, 486
 constratum 10, 175
 constrictus 5, 84
 consuetis 5, 74
 consuetudo 7, 51
 consul 7, 197. 8, 148
 236. 10, 41
 consular 14, 317
 consule *nomen* 5, 30.
 7, 198. 8, 23. 10,
 122. 13, 17. 15,
 27
 consule *verbum*, 11,
 33
 consulibus 11, 199
 consulis 8, 262. 11, 86
 consult 6, 395, 564
 573, 579
 consulitur 6, 574
 consume 4, 68. 13, 160
 consumere 14, 128
 consumitur 11, 47
 consumpserit 1, 4
 consumpta 1, 155
 consumptis 8, 185
 confurgit 6, 506
 confuto 3, 150
 contracta 5, 128
 contagio 2, 78
 contemnâs 9, 99, 120
 contemnere 3, 145. 6,
 20. 9, 123. 10, 123,
 15, 75. 14, 100
 contemnit 3, 288
 contemnunt 2, 35. 5,
 102
 contempserat 6, 90
 contempseris 14, 48]
 contempsit 6, 90
 contempto 14, 232
 contemptor 6, 341
 contenta 6, 54. 15, 85
 contentaque 13, 47.
 contentæ 3, 27
 contentam 3, 314
 contenti 14, 179
 contentos 2, 161
 contentum 13, 243
 contentus 7, 79. 9, 9.
 10, 172. 13, 133.
 14, contentusque 3, 170
 conterit 6, 224, 349
 contexere 14, 27
 contexit 3, 195
 contigerit 6, 49
 contigit 5, 164.
 6, 563. 7, 122. 13, 7
 continet 5, 100. 10, 80
 contingat 6, 216. 10,
 341
 contingens 11, 62
 contingere 6, 50. 7, 60
 contingi 6, 287
 contingis

INDEX.

- contingis 8 28
 contingunt 14 184
 continuus 10 190 | 11
 207
 continuus 6 492 | 13
 191 219 | 14 243
 contra *præpos.* 3 290 |
 4 89 | 8 138 | 116 33
 34
 contra, *adv.* 1 160 | 6
 643 | 9 12 91 | 13
 120
 contraque 16 34
 contracta 11 203
 contrahat 11 185
 contrahit 6 173
 contrarius 9 21 | 10
 265
 contulit 8 240 | 10
 265
 contum 2 150
 contumque 10 20
 contudere 13 128
 conturbat 7 129
 convallem 16 36
 convelle 3 321
 convenerat 6 280
 conveniat 10 348
 convenit 7 136 | 15
 164
 conveniunt 9 132
 conventum 6 25
 conventus 8 129
 conversus 4 120
 convicia 3 237
 convictus 11 4
 conviva 5 74 161 | 19
 10 | 11 60
 convivâ 5 25
 convivâ 3 250 | 6
 423
 convivam 11 130
 convivâ 1 141 | 15 82 |
 11 150 177 | 13
 42
 convomit 6 101
 convulsaque 1 12
 cophino 6 541
 cophinus 3 14
 copia 1 87 | 10 9
 Copti 15 28
 coquere 15 167
 coram 6 139 | 18 91 | 10
 22 | 11 47 59
 Coranum 16 54
 corbibus 11 73
 Corbulo 3 251
 Coreyra 15 25
 corda 15 131
 corde 7 52 | 16 23
 Corinthi *nomen histrio-*
nis 8 197
 Corinthum 8 113
 corio 13 155
 Corihæ 8 62
 corium 14 204
 Cornelia 6 166
 cornice 10 247
 cornicines 3 34 | 10
 44 214
 cornicini 2 118
 cornu 2 90 | 6 314 |
 12 9
 cornua 13 165 | 14
 199
 Coro 14 268
 corona 6 319 | 9 138
 coronæ 8 226 | 10 391
 15 50
 coronam 6 51
 coronas 9 85 | 12 87 |
 13 149
 coronata 13 63
 coronati 5 36 | 11 97
 coronatum 6 96
 corpora 2 139 | 12
 117 | 113 230 | 14 16
 266
 corpore 2 75 | 6 234
 604 | 9 19 | 10 217
 356 | 13 92 178 |
 14 51 | 15 91 | 16
 53
 corporibus 3 259 | 15
 106
 corporis 10 296 321
 corpus 3 48 | 7 62
 corpuscula 10 173
 corripas 10 292
 corripies 14 54
 corosis 15 80
 corrumpunt 14 32
 corrupta 6 179
 corruptor 1 77 | 4 8
 corruptore 6 232
 corruptoris 10 304
 corruptus 6 540
 Corfica 5 92
 corvi 8 252
 Corvine 12 1 93
 Corvinium 8 5 7
 Corvinus 1 108
 corvis 2 63
 Corum 10 180
 corvo 7 202
 coruscat 3 254 | 12 6
 Corybanta 5 25
 Coryria 14 267
 Corydon 9 102 *bis*
 corymbos 6 52
 cosmetæ 6 376
 Cosmi 8 86
 Cossio 10 202
 Cossus 3 184
 Cossus *ubi al.* Gallus
 7 144 | 8 21
 Cocytus 2 92
 cethurnis 6 505 | 15
 29
 cothurno 7 72
 cothurnum 6 633
 Cotta 6 109
 coturnix 12 97
 coxa 10 237
 coxæ 6 320
 coxam 15 66
 crambe 7 154
 cras 2 132 | 3 23 | 5
 33 | 14 310
 crassa 11 158
 crassique 9 29
 crasso 13 160
 crassoque 10 50
 Crassos 10 108
 crassum 3 150
 crate 11 82
 cratera 12 44
 cratere 2 17
 crebrum 6 583
 credam 1 51 | 16 31
 credamus 6 642 | 8
 207
 credant 13 87
 credas 3 71 5 156 |
 6 503 | 14 149 203 |
 15 118
 credat 10 361 | 15
 37 132
 crede 8 83 | 13 175 |
 14 220
 credebant 13 54
 credent 6 553
 credere 4 70 | 5 5
 152
 crederet 12 20
 crediderim 15 21
 crediderint 15 171
 credidit 10 184
 credimus 4 53 | 10 175
 credis 6 274 | 10 68
 146
 credit 6 239 | 13 119
 233 286
 credite 6 629 | 8 126
 creditor 7 108 | 11 10
 creditur 3 93 145 | 10
 173 | 13 110
 credo 6 1
 credunt 2 152 | 13
 231 | 15 59
 creduntur 10 137
 Cremeræ 2 155
 crepat 10 62
 Creperius 9 6
 crepido 5 8
 crepitat 1 116
 crepitum 3 108
 crepitus 11 170
 crescant 10 24
 crescente 11 36 | 13
 215
 crescere 5 96 | 6 370
 crescit 6 228 | 7 101 |
 14 139 *bis*
 crescut 14 116 117
 Cressa 10 327
 Creta 14 270
 cretatumque 10 66
 Cretice 2 67 78
 Creticus 8 38
 crimen 6 23 293 492 |
 8 128 141 215 | 19
 110 | 13 90 210
 crimina 8 166 266 |
 13 104 144 | 14
 39
 crimine 4 15 6 218
 284 | 10 69 | 13 6
 24 | 14 238
 criminibus 1 75 167 |
 13 239
 crine 2 112
 crinem 3 186 | 6 120
 489
 crinemque 6 315
 crinibus 6 163 | 7 70
 Crispi 4 81
 Crispine 4 24
 Crispinum 4 14
 Crispinus 1 27 | 14 1
 108
 crispo 6 381
 cristantis 6 321
 cristæ 4 70 | 6 255
 421
 cristam 13 233
 croceæ 7 23
 crocodilon 15 2
 crocos 7 208
 Cræsi 14 328
 Cræsum 10 274
 cruceum 6 218 | 13
 105
 cruciata 10 286
 crucibusque 14 77
 crudaque 8 223
 crudi 11 76
 crudis 2 73 | 6 202
 crudo 15 83
 crudum 1 143

cruentis

I N D E X.

cruentis 6 524 | 10 185
 316
 crumena 11 38
 crura 3 247 | 6 318 | 10 60 | 16
 24
 cruraque 8 115
 crure 6 445
 crurisque 6 255
 crus 13 95
 crustus 5 38
 crustula 9 5
 cryptam 5 106
 crystallina 6 154
 cabat 3 280
 cubili 6 117 | 14 82
 cubito 2 345
 cucullo 3 170 | 6 329 |
 8 145
 cucullos 6 118
 cucurbita 14 58
 cucurri 5 77
 cucurrit 12 67
 cui 1 66 | 3 49 | 5 54 | 6 165 353 514
 bis 562 | 7 211 | 8 58 | 9 50 bis 54 |
 10 330 | 11 136 | 12 72 | 14 105 256
 330
 cuicunque 6 411 | 13 56
 cuidam 13 199
 cuiquam 3 119 | 8 178 | 14 61 | 15 55
 cuivis 10 31
 cuius 1 131 153 | 2 148 | 3 155 285
 292 293 | 4 82 | 5 34 | 6 7 91 214
 555 572 | 7 73 160 | 8 60 213 | 10 18 |
 12 94 | 14 244 298 | 330 | 15 136 147 |
 16 54
 cuiusdam 6 55 | 8 82
 culcitra 5 17
 tuleus 8 214
 culina 3 250
 culinâ 14 14
 culinæ 5 162
 culmina 14 89
 culmine 13 69
 culmo 6 6
 culpa 6 493 | 7 151
 culpâ, *ablat.* 1 167
 culpæ 6 539 | 6 119
 163 | 13 106 | 14
 37
 cultæ 11 200
 cultam 3 95
 cultelli 2 169
 cultello 5 122
 cultellorum 11 133
 culti 3 228 | 14 159
 cultis 3 189
 cultori 9 49
 cultos 3 158
 cultri 14 217
 cultris 2 116 | 19 269 |
 12 84
 cultro 15 119
 cum *præpos.* 2 53 | 3 63 99 184 301 | 4 9 | 6 167 170 376
 330 | 8 8 102 | 9 3 41 61 bis | 10 94 |
 11 71 | 12 34 | 13 50 | 14 22 | 15 22 |
 16 39, &c.
 cum, *conjunctio*, 1 7
 22 24 26 bis | 2 9 |
 3 58 93 bis, &c.
 Cumis 3 2 3 21 | 9 57
 cumulus 3 210
 cuncta 6 189 409 617 |
 8 129 | 10 13 | 11 42 | 12 37 91 | 13
 135 | 14 245 | 15 56 99
 cunctas 1 145
 cunctatio 6 220
 cunctis 2 164 | 10 23 |
 11 149 | 15 29 39
 173
 cunctisque 6 373
 cunctos 13 131
 cuneis 6 61
 cunis 6 89
 cuperent 2 157
 cuperet 2 294 | 14
 313
 cupiant 6 658
 cupias 10 96 | 11 37
 cupiat 10 360
 cupidine 10 351
 cupido, *nominat.* 10
 143 | 14 175
 cupidus 7 58 | 8 14
 cupiens 12 35
 cupient 1 148 | 2 136
 cupiet 14 13
 cupimus 10 5
 cupit 6 444
 cur 1 19 103 | 2 58
 59 | 3 38 | 6 141 | 8
 13 | 10 254 | 13 115
 192
 cura 6 107 500 | 13
 217
 curâ, *ablat.* 10 12 303 |
 13 227 | 14 503
 curabilis, *vide* curabi-
 tis
 curabitis 16 21
 curam 1 58 | 11 115 |
 14 157
 curanda 6 454
 curandum 8 121
 curant 13 101
 curare 2 105
 curas 6 18 81 7 65 | 10
 51 78 | 11 93
 curas, *verbum* 6 114 |
 7 91
 curat 6 299
 curentur 13 124
 cures 7 242
 curet 2 127
 curatoris 14 288
 curia 8 91 | 9 101
 Curios 2 3 | 8 4
 curis 11 181
 Curius 2 153 | 11
 78
 curramus 10 85
 curre 10 166
 currere 3 128
 curret 3 240
 curribus 8 3 | 10 36
 curricula 14 231
 currit 6 543 | 8 160 |
 13 168
 currite 4 76
 curritur 7 82
 curru 10 42 282
 curruca 6 275
 currunt 3 308 | 11 49
 currus 7 67 125
 curfor 5 52
 cursu 3 253 | 14 27
 cursum 15 77
 curta 3 270 | 14 166
 Curtius 11 34
 curtum 10 135
 curvas 9 145
 curvatum 7 127
 curvetur 6 261
 curvis 8 129 | 13 169
 curules 10 91
 curvo 14 86
 curvum 6 448
 cuspidē 2 133
 custode 3 306 | 10 303
 custodem 6 374
 custodes 6 234 347 |
 8 52
 custodia 14 304
 custodibus 10 144
 custodiet 6 346
 custodie 1 107 | 9 122
 custodite 6 629
 custoditur 13 139
 custos 5 40 | 7 218 | 10
 117 | 13 157
 cute 463 | 9 13 | 10
 192
 cutem 2 105
 cuticula 11 203
 cutis 6 143
 Cyana 8 162
 Cyanes 15 20
 cyatho 9 47
 cyathos 13 44
 cyathum 5 32
 Cybeles 2 111 | 14
 263
 Cyclada 6 562
 Cyclopas 15 18
 cygno 6 164
 cygnum 8 33
 cylindros 2 61
 cymbra 2 151
 cymbæ 4 45 | 12 80
 cymbala 9 62
 Cynici 14 309
 Cynicis 13 122
 Cynicos 13 121
 Cynthia 6 7
 Cyrrhæ 7 64

D.

DA 1 101 bis | 3
 137 | 5 42, 135 |
 8 68 | 10 43 188
 bis | 16 29
 dabantur 14 163
 dabat 10 78 | 11 85
 dabit 2 79 | 3 219 |
 5 53 166 | 6 213 |
 584, 585 | 7 45 90
 104 171 | 11 159 |
 12 119 125 | 13
 179 244
 dabitur 7 124 | 10
 340 | 12 4
 dabo 12 90
 dabunt 7 201 | 10 164
 349 | 11 177
 dabuntur 10 335 | 14
 158
 Dacicus 6 204
 Dacis 4 111
 Dædalus 3 24
 dama 11 121
 Damasppe 8 185
 Damasppeus

I N D E X.

- Damascippus** 8, 147, 151, 167
damna 12, 53
damnandis 14, 38
damnante 6, 84, 8, 93
damnare 4, 85
damnari 6, 555, 8, 202
bis
damnata 2, 70
damnatio 8, 94
damnatos 10, 74, 13, 240
damnatus 1, 47
damnetur 2, 69
damnis 6, 570
damno 6, 372, 10, 233, 12, 35, 13, 129.
damnorum 6, 508, 8, 99
damnosa 7, 101, 14, 4
damnum 9, 125, 10, 210
damus 8, 70, 11, 175
dant 7, 90
dare 3, 229, 6, 567, 7, 43, 10, 295, 363, 13, 187, 15, 103, 127, 132, 157
darentur 2, 175
daret 7, 104, 15, 155
dari 5, 150
das 3, 183
dat 2, 19, 63, 3, 279, 13, 19, 14, 30, 230
data 10, 146, 243
datum 6, 133
datur 5, 40, 88, 99, 6, 203, 15, 32, 52.
datturos 10, 49
de 1, 34, 66, 137, 2, 20, 24, 62, 3, 123, 140, 154, 4, 11, 5, 25, 33, *bis*, 6, 33, 45, 76, 160, 185, 186, 7, 197, 198, 8, 27, 49, 107, 134, 207, 9, 143, 149, 10, 89, 101, 134, 251, 252, 11, 5, 65, 73, 12, 116, 13, 6, 92, 14, 6, 113, 154, 15, 25, 47, 85, 92, 16, 18, 38, *etc.*
Dea 2, 89, 6, 309, 313.
Deam 2, 87, 10, 366, 14, 366.
debeat 5, 20, 11, 135, 13, 65, 14, 255.
debent 1, 75
debere 3, 51, 4, 52
deberet 6, 386
debent 5, 171, 8, 24, 70
debet 2, 44, 6, 445, 13, 12, 15, 97
debetur 4, 133, 6, 536, 646, 14, 47
debilis 10, 227
debilitate 14, 156
debitor 16, 40
debuerant 3, 163
debueras 13, 115
debuit 2, 213, 222
deceant 2, 76
decebat 4, 83
decebut 8, 182
decem 7, 142, 13, 71
Decembri 7, 97, 9, 68
decens 6, 161
decentius 6, 486
decepta 6, 602
deceptas 9, 126
deceret 8, 263
decernat 13, 92
decerpere 14, 253
decet 11, 155, 200
decidere 12, 53
deciderit 6, 431
decies 10, 35, 13, 136, 14, 28
Decii 8, 258
Deciorum 1, 254, 14, 239
decipiatur 6, 403
decipit 5, 166, 6, 233
declamare 7, 150
declamatio 10, 167
declamatoris 16, 23
decocta 5, 50
decolor 6, 599, 7, 266
decoris 6, 500
decoxit 15, 81
decrefcebat 15, 69
decrefcere 7, 220
decurrere 1, 19, 9, 126
decus 6, 154
dedecus 4, 131, 200, 10, 342
dederat 10, 288
dederit 2, 59, 6, 580, 7, 140, 10, 319, 14, 52
dedi 9, 39
dedimus 1, 16, 9, 86
dediffet 4, 150
dediffi 6, 27, 9, 124, 14, 70, 244
dedit 1, 158, 7, 78, 117, 3, 108, 6, 136, 156, 157, 358, 382, 541, 10, 119, 12, 73, 79, 13, 133
deditus 6, 180, 205, 9, 71
deducendum 13, 155
deducere 3, 136, 286, 7, 54, 224, 8, 7, 14, 104
deducis 8, 273
deducit 1, 157
deductis 13, 207
deduxit 10, 109
deerat 4, 72
deerit 2, 168, 3, 303, 9, 112, 130, 16, 18
deeffet 7, 69
defeciffe 5, 7, 10, 177
defecit 5, 94
defendere 1, 103, 8, 48
defendier 15, 157
defendit 2, 46
defenfor 8, 163
defenfus 10, 85
deferat 6, 551
defert 11, 196
defertur 16, 19
deficiat 3, 311
deficeret 11, 197
deficiente 11, 38
deficientibus 12, 69
deficit 7, 129
defluit 7, 32
defluxit 3, 62
deformem 10, 191, 192, 307
deformia 6, 107
deformis 3, 87, 4, 58
deffoffa 10, 46
defuit 4, 128, 7, 75
defundere 3, 277
degenerare 14, 14
Dei 11, 107
dejecerat 11, 119
dein 15, 53
deinde 1, 101, 128, 3, 280, 298, 6, 19, 155, 417, 8, 110, 9, 39, 42, 10, 59, 63
Deis 12, 2, 114
delapfa 3, 118
delator 1, 33, 3, 116, 10, 70
delatore 4, 48
dele 7, 27
delebit 12, 123
delectant 8, 132, 137
delectator 6, 6
delectent 6, 366
delevit 3, 39
deliberat 7, 162
delicias 4, 4, 6, 47, 259, 10, 291, 13, 140
delinque 14, 223
Delphinis 10, 14
Delphinorum 6, 589
Delphis 6, 554
delubra 3, 13, 13, 107
delubri 13, 69
delubris 12, 84
demens 1, 15, 6, 221, 10, 166, 11, 2
dementia 13, 233
Demetrius 3, 99
demiffum 15, 146
Democritus 10, 34
Demofthenis 10, 114
denfa 10, 186
denfa ablat. 14, 144
denfa 12, 18
denfaque 9, 36
denfi 6, 380
denfiffima 1, 120, 13, 215
denfo 6, 262
denfos 6, 52
denfe 14, 11
dentem 9, 134
dentes 6, 144, 16, 10
dentibus 3, 301, 11, 124, 14, 241, 15, 162
dentur 6, 570, 5, 211
Deorum 2, 218, 7, 67, 10, 55, 184, 13, 46, 100, 231, 249, 15, 103
Deos 3, 146, 13, 91, 15, 38
depaftumque 4, 51
depone 6, 171
deponis 1, 142
deponit 3, 186
deponunt 1, 133
depositum 13, 16, 60, 178, 201
deposuit 11, 126
deprehendas 9, 18, 19
deprehendere 4, 142, 7, 112
deprehenfa 6, 639
deprehenfis 6, 284
deprehenfus 9, 3
derideat 2, 23
derisor 6, 533
descendant 11, 164
descendat 14, 61
descenderet

I N D E X.

ascendere 6, 621. 10, *dic* 3, 295. 6, 29, 278 *diebus* 6, 535. 11, 83, *diligere* 6, 72
 282. 14, 266 279, 280, 392 *bi* 7, 206 *diligitur* 3, 49
ascender 6, 521 106. 8, 56. 9, 54. *diem* 1, 4. 6, 182. *diluvio* 6, 470
ascendimus 3, 17 10, 338. 11, 33. 7, 84. 9, 108. 11, *dimidia* 5, 9
ascendit 7, 173. 11, 13, 33. 14, 211 183. 15, 41 *dimidio* 5, 84. 14, 132.
 27 *dicam* 9, 68 *dierum* 3, 172. 10, 201. 15, 5
ascendunt 10, 58, 113 *dicant* 2, 28 343 *dimidios* 8, 4. 15, 57
asferis 7, 6 *dicas* 1, 150. 3, 96, *dies* 1, 127. 4, 67. *dimidium* 9, 256. 13,
asiderat 8, 78. 11, 312. 6, 197. 440. 9, 17. 10, 265. 13, 95
 153 7, 13 23, 160 *dimittatur* 6, 469
asiderio 6, 141 *dicat* 5, 130. 6, 306. *differre* 14, 130 *dimitte* 1, 125
asidia 4, 44 7, 23. 3, 235. 10, 216 *differt* 3, 213 *dimittente* 6, 126
asisti 8, 164 *dicebat* 4, 143. 12, 37. *difficile* 1, 30. 11, 17 *dimittere* 5, 20.
asint 3, 311 14, 180 *difficili* 13, 13 *Diomedes* 1, 53
asipis 6, 611 *dicendi* 6, 448. 10, 9 *diffunditur* 3, 227 *Diphilus* 3, 120
asit 5, 120 *dicens* 16, 41 *diffusa* 11, 159 *dira* 4, 14. 12, 26. 15,
asperanda 6, 230 *dicentem* 7, 147 *diffusum* 5, 30. 32, 96, 104
asperatio 6, 366 *dicere* 1, 153. 3, 297. *digitis* 1, 28. 2, 107. *diræ* 8, 119. 13, 106
aspiciam 11, 24 4, 50. 5, 131. 8, 9, 44. 10, 229. *direxit* 4, 89
aspicias 8, 112, 114. 275. 10, 101. 11, 12, 58. 14, 222. *diri* 13, 193
 9, 99 194. 13, 161. 14, 15, 92 *dirimente* 6, 163
aspiciat 5, 82 26, 150. 16, 30. *digito* 1, 160. 3, 248 *dirimi* 9, 79
aspiciet 1, 159 *diceret* 10, 76. 15, 171 6, 27, 156. 9, 133. *diris* 4, 80. 10, 15
aspicit 11, 131 *dices* 14, 225 11, 43. 129 *dirue* 14, 106
astinat 4, 45. 10, 331 *dicet* 6, 155, 404. 8, *digitos* 6, 196, 421. 7,
astinet 3, 3 163. 13, 184 19 *dirusque* 4, 60
astur 6, 332 *dicetur* 6, 472 *digitosque* 7, 232. *diruta* 4, 60
astet 6, 353 *dici* 6, 104 *digna* 1, 51. 4, 136. *discedas* 7, 50
asteteret 3, 24 *dicimus* 13, 20 5, 62. 6, 61, 160. *discein* 8, 120
asterges 5, 27 *dicis* 14, 235 229. 10, 157. 12, *discipuli* 2, 28. 8, 212
asterior 2, 22. 9, 121. *dicit* 7, 62. 13, 321 114. 13, 62. 14, 1, *discipulo* 13, 125
 10, 323 206. 15, 118, 129. *discipulos* 10, 224
astorius 3, 790. 11, *dicite* 6, 264 *discipulum* 14, 213
 50. 14, 53 *dicitur* 6, 377, 643 *discipulumque* 3, 117
astestabile 2, 48. 13, *dicta* 15, 98 *discipulus* 11, 137
 126. 15, 121 *dictabitur* 6, 217 *discit* 5, 155. 6, 66
astulit 6, 219 *dictante* 14, 20 *discrimen* 6, 399, 591.
astur 6, 652 *dictare* 6, 244 13, 118
Deucalion 1, 81 *dictata* 5, 122 *discrimina* 6, 300. 10,
devectum 7, 121 *dictataque* 6, 390 196
devehat 1, 10 *dictatore* 8, 8
devexx 4, 118 *dictatoris* 11, 87
devia 14, 75 *dictem* 11, 87
Deum 6, 511 *dictet* 8, 82
deuncem 1, 40 *dictis* 1, 154
devotusque 9, 72 *dictisque* 1, 25
Deus 5, 132. 8, 111. *dicta* 11, 56. 14, 44 *dignus* 4, 117. 5, 115,
 13, 46. 15, 71. *dictum* 2, 119 173. 7, 29. 8, 85, 433
dextera 6, 559 *dictumque* 3, 71 118. 15, 140 *discont* 14, 209
dextra 4, 120 *dicturus* 1, 44. 4, 148. *digredimur* 16, 47 *discursus* 1, 87
dextrâ ablat. 6, 657. *dicunt* 13, 137 *digressu* 3, 1 *discutienda* 10, 145
 8, 204. 10, 249 *didicere* 13, 22 *Di* 6, 530. 7, 207. *disertos* 7, 31
dextræ 3, 48 15, 67 *didicit* 7, 30. 14, 9 *Diis* 1, 49. 3, 146. 4, *disjunge* 5, 119
dextram 3, 28. 5, 71 *diducere* 10, 230. 13, 71. 5, 132. 8, 216. *dispensat* 7, 119
dextro 10, 5 132 257. 10, 129. 11, *dispensatore* 1, 91
diadema 8, 259. 13, *diducit* 10, 153 113. 14, 206 *dispenso* 3, 287
 105 *die* 6, 474. 7, 161. 10, *dilata* 13, 228 *dispersi* 4, 48
diademate 13, 39 224. 12, 1 *dilatis* 11, 181 *dispersus* 15, 151
Diana 10, 292 *dieque* 3, 105. 7, 61. *dilectæ* 10, 388 *displceant* 14, 65
Dianam 5, 320, 15, 8 13, 198 *dilexit* 15, 240 *displceat* 2, 26
displcet 13, 2, 115
displcuit

I N D E X.

- displicuit* 6 494
disponat 6 162
disponere 7 44
dispositus 14 305
dis similem 8 216
dis similemque 10 192
dis similes 3 18 | 15 68
dis simules 9 70
dis simulet 16 9
distancia 3 97 | 13 122
distare 14 98
distat 7 194
distendat 5 80
distendere 6 597
distet 11 26
dis tinguatur 1 127 | 14 289
distinxit 3 159
distulit 10 249
diu 4 51 | 5 160 | 6 2 | 8 87 | 10 243 | 14 47
diversa 3 368 | 6 256 | 10 3 | 13 16 | 15 94
diversa, ablat. 7 156
diversis 4 141
diverso 10 263 | 13 104
diversum 7 172
diverticulo 15 72
dives 2 60 | 3 240 | 5 113 | 6 161, 459 | 7 30 | 14 176
divina 3 207 | 10 125 355
divinat 4 144
divinorumque 15 144
divitiarum 1 110 | 6 299 | 10 24 | 14 329
divitiarum 1 112
divitias 14 144 338
divitibus 3 58 | 6 584 | 11 120
divitis 3 131 | 6 547 | 9 102 | 11 166 | 13 27
Divorum 6 115
diurni 6 482
Divum 6 392
Divumque 13 31
dixeris 3 103
dixerit 1 161 | 6 553 | 8 30 | 16 29
diximus 15 113
dixisse 4 36
dixisset 12 124
dixit 4 65 119 | 7 214 | 8 244
do 7 165
doceat 7 176
docens 13 189
docentis 7 158
doces 7 150 | 14 237
docet 6 231 242 | 7 224 | 14 18 125
dociles 14 40
docta 6 444
doctè 7 184
docteque 7 215
doctoris 12 137
doctus 1 56 57
docuit 15 11
dogmata 13 121
Dolabella 8 195
dolabra 8 248
dolato 12 57
doleas 5 157
doler 3 102 | 11 188
dolia 6 430 | 9 58 | 14 308
dolo 13 146
dolor 10 315 | 11 52 | 13 12
dolorem 13 131 229
dolori 10 315
doloris 1 90
domat 6 234
domestica 9 17 | 10 95 | 44 33 | 15 64
domi 1 120 | 2 84 | 3 165 | 6 151 356 | 464 | 10 65 111 | 117 | 12 10 119 | 13 57
domibus 3 303 | 6 606 | 8 233 | 9 83
domina 3 33 | 6 375 376
dominæ 6 422 929 | 9 78
dominam 6 50
dominas 6 322
domini 2 98 | 4 96 | 5 49 137 | 10 269 | 14 63 169
dominique 3 72
dominis 7 94 | 14 42 47
domino 5 71 81 92 147
dominos 6 4 | 8 65 | 9 111
dominum 2 42 | 3 231 | 4 52 | 6 416 | 8 161 | 9 46 | 10 88
dominus 5 137 | 7 179 | 14 145 293
domiti 8 228
domitque 8 52
domito 11 89
domitos 10 109
domitum 7 77
domoque 13 306
domos 6 3 224 311 | 10 7 | 15 153
domum 4 40 | 11 189 | 12 87 | 14 69 141 282
domus 1 7 | 3 10 187 212 224 261 | 5 66 | 6 114 | 7 41 184 | 8 100 | 10 299 342 | 11 99 169 | 13 160 | 14 310
domus, genitiv. 3 113 | 6 85 227 485 | 10 244 | 13 130 | 14 259
domuum 3 72
dona, nomen, 13 149 | 16 17
dona, verbum 7 25 | 11 182
donabis 6 211
donabitur 4 55
donanda 6 202
donandi 5 111
donant 2 61
donare 3 3 | 9 49 59 | 10 91
donaret 5 133
donat 3 133 | 6 355
donaverit 6 518 | 7 239
donavit 1 59 | 15 86
dones 6 190
donet 3 215 | 7 75 | 14 235
Dorica 4 40
Dorida 3 94
dormiat 6 375
dormiret 3 241
dormire 1 77 | 3 189 281 | 6 116 | 8 11
dormiret 1 17
dormis 2 37
dormisser 6 89
dormit 2 60 | 9 34 328
dormitur 3 235 | 6 268
dorso 12 109
dote 6 138 168 | 14 221
dorem 2 177
Druso 3 238
Drusorum 8 40
Drusus 8 21
duæ 6 20
duas 7 65 | 10 80
dubia 7 116 | 8 263
dubiam 11 179
dubiè 6 374 | 14 111
dubii 13 124
dubiis 5 22
dubita 6 305
dubitabat 12 43
dubitant 8 194 | 9 110
dubitarent 13 200
dubitas 3 136
dubitat 9 99
dubitatur 4 50
dubitemne 1 103
dubites 15 89
dubitet 8 212 | 13 971 153
dubium 7 110 | 10 82
dubius 14 136
duc 10 65
ducât 1 22 | 7 237 | 13 152
ducatur 12 112
duce 10 147
ducem 10 158
ducenda 10 240
ducendi 6 200
ducentos 7 139
ducere 12 9
ducêris 5 125
duces, nomen, 7 1151 8 12
ducet 6 582
ducibus 6 399 | 12 108 | 15 40
ducimus 7 49
ducis, nomen, 2 104 | 7 21 | 16 58
ducis, verbum, 6 28
ducit 2 81 | 6 237 | 14 188
ducitur 1 146 | 6 427 | 10 66
ducta 13 216
ducti 10 351
ductis 15 91
ductus 13 10
ducunt 12 65 | 13 36
dudum 3 129 317 | 10 333
duelli 1 169
dulce 9 88
dulcedine 7 39 84
dulcem 6 38
dulcior 5 139 | 12 1
dulcique 13 185
dummodo 7 222 225 | 8 269 | 13 94

I N D E X.

- 4 109 | 6 337 | 7
 187 | 9 142 | 14 22 |
 16 24
 5 15 | 6 640
 641 | 14 326
 5 172
 2 11
 6 289
 6 378
 9 69
 10 254
 9 29 | 11 151
 3 165 | 8 189
 3 152
 3 245
 3 170
 6 102
 6 98 376
 11 90
 4 245
 15 25
 11 93
- E.**
- EAS, verbum** 3
 274
 6 520
 14 308
 11 132
 6 299
 3 278 | 15 24
 8 103 | 11 123 |
 12 112
 13 139
 10 43
 2 129 | 4 15 166
 6 510 | 8 203 | 12
 24
 4 144
 6 76
id est, dicam 1
 21 | 14 317
pro dic 3 74 296
 4 130
 7 196 | 10 261
 2 123
 14 124
 14 101
 5 147 148 | 15
 80 88
 4 141
 15 70
 6 468
 3 36
 10 236
 9 37
- efferat 6 566
 1 72
 6 181
 14 323
 1 131 | 11
 106
 6 306
 1 9 | 22 227 |
 13 119 | 15 4
 16 38
 8 277 | 5
 159
 2 33
 16 67
 8 205
 11 204
 14 157
 9 150 | 10 78
 4 43 | 14 230
 6 189
 6 163
 7 229
 15 147
 14 137
 15 96
 7 61 | 13 97 | 14
 288
 7 125
 7 122
 8 187
 14 256
 10 17
 10 296
 10 95
 7 53 | 13 64 |
 14 115
 2 28 | 12 41
comparati-
 11 12
 11 184
 6 634
 14 122
 3 16
 13 242
 14 30
 4 94 | 12 26
 4 52
 14 220
 8 218
 14 307
 1 4
 11 14 | 14
 124
 14 17
 15 86
 6 458
 12 102
 10 150
 7 212
 10 329
- Elisa 6 434
 3 294 | 13 85
 10 118
 7 19 | 10
 114
 15 22
 11 9
 3 32
 5 98
 6 151
 14 252
 14 67
 1 134 | 9 66
 4 47
 7 76
 3 164
 4 7
 6 497
 6 12 | 11 36
 4 26
 7 128
 2 41
 3 6 | 4 15 22
 15 67
 6 139 465
 3 22 | 16
 35
 12 47
 8 17
 11 145
 7 133
 5 60
 6 146
 11 16
 7 315
 6 245
 3 103
 10 318
 10 182
 1 165
 5 449
 3 205 | 10 42 |
 14 8
 2 164
 10 306
 6 573
 14 319
 13 122
 7 120
 8 66
 4 149 | 10 71
 16 5
 10 177
 4 28 | 11 88
 5 173
 3 229
 6 625
 8 108
 8 238
 3 154
- equitant 6 310
 9 10
 7 14 | 10 95
 14 326
 7 15
 6 278
 4 32 | 6 624 |
 8 8
 1 20 | 7 67
 8 58
 11 103
 6 506
 4 128
 11 149
 11 89
 6 525
 1 114
 1 54 | 10 139 |
 12 91
 6 388
 6 150 | 8
 180 | 14 24
 8 206
 3 120
 6 654
 8 95
 3 238
 8 109
 10 127 | 15
 161
 6 101
 8 165
 11 188
 14 15
 10 4
 10 326
 9 134
 7 68
 12 46
 3 71 | 5 78 |
 11 51
 3 78 | 7 71
 13 99 | 14 127
 7 87
 8 111 | 16 4
 5 164
 1 113 | 7 194 | 12
 119
 12 35
 11 61
 1 122
 12 18
 12 93
 9 65
 1 38
 11 196
 10 266
 11 101
 1 258
 12 31
 evertere

I N D E X.

- evenere 10, 7
 evertit 10, 108
 Euganeâ 8, 15
 euhoe 7, 62
 Eumenidum 14, 285
 eundum est 13, 316
 euntem 12, 110
 eunuchi 6, 365
 eunucho 6, 377
 eunuchum 12, 35
 Euphranoris 3, 217
 Euphratem 1, 104. 8,
 51
 Euro 12, 63
 Europen 8, 34
 Euros 14, 186
 Eurum 10, 180
 Eurus 11, 119
 Euryalum 6, 81
 ex quo 1, 81. 6, 293
 10, 77. 14, 261
 exæquet 12, 130
 examenque 13, 68
 exagitare 6, 29
 exagitata 2, 88
 exanimes 13, 224
 exarfit 6, 103
 exaudiet 10, 214
 exaudita 10, 111
 excanduit 10, 327
 excellæ 10, 106
 excelsi 5, 83
 excepit 6, 125
 excerpere 6, 62
 excidet 4, 127
 excipiant 7, 195
 excipiat 16, 3
 excipit 6, 408. 8, 250
 excipitur 11, 3
 exciât 3, 262. 14, 191
 excitet 6, 195
 exclamare 6, 422. 8, 29
 exclamas 13, 112
 exclamat 3, 292
 excludetur 6, 213
 exclusi 4, 64
 excudere 15, 168
 excusat 15, 115
 excusatos 16, 28
 excussos 16, 10
 excutias 6, 142
 exeat 3, 153
 exegit 10, 187
 exempla 7, 189. 9, 135.
 10, 49. 14, 32 120
 exemplis 8, 184. 14,
 322
 exemplo 13, 1
 exemplum 2, 48 114.
 10, 257. 15, 32, 98
 exeo 3, 47
 exercendis 15, 145
 exercere 14, 108. 15,
 60
 exercitibus 10, 92
 exhalasset 10, 281
 exhausta 8, 90
 exhaustâ 6, 362
 exhausti 9, 59
 exhorruit 8, 196
 exi 6, 145, 146 483
 exigat 10, 84
 exigis 13, 36
 exigat 6, 35. 10, 313
 314
 exigite 7, 237 238
 exigua 5, 85. 14, 219
 exiguae 11, 144
 exiguum 4, 30
 exiguumque 13, 13
 exiguas 11, 131
 exigui 13, 123. 14,
 155
 exiguique 13, 190
 exiguis 1, 68. 3, 24.
 8, 66
 exiguum 3, 123
 exiguus 10, 205
 exiguusque 14, 301
 exinum 10, 160 276
 eximie 11, 1
 eximius 10, 211
 exire 4, 144
 existunt 12, 101
 exit 11, 42
 exitus 6, 33 7, 130
 204. 10, 127 159
 271. 11, 39
 exodio 6, 71
 exodium 3, 875
 exorabile 13, 102
 exorata 6, 414
 exorbeat 10, 223
 exorbes 6, 276
 exornare 9, 138
 exornent 8, 10
 expavere 6, 360
 expectandas 16, 42
 expectant 2, 115. 4,
 64. 10, 311
 expectantibus 6, 273
 expectare 11, 10, 12,
 95. 14, 249. 15, 83
 expectas 6, 75 238.
 14, 25
 expectat 12, 3
 expectata 8, 87
 expectare 9, 69
 expectatos 6, 370
 expectatur 6, 487
 expectent 1, 109
 expectes 1, 14. 4, 22.
 11, 162
 expectet 7, 180
 expediam 10, 220
 expende 10, 147
 expendere 10, 347
 experiar 1, 170. 13, 103
 experiere 11, 56
 expiet 6, 520
 expiravit 15, 162
 explicat 12, 55
 expositum 7, 54
 exprimat 6, 81
 expuit 13, 214
 exta 6, 550. 10, 355
 extantem 10, 37
 extat 13, 150
 extendere 2, 107
 extendit 6, 495
 extenditque 14, 325
 extenditur 11, 167
 extensis 12, 68
 extensum 12, 5
 extensis 6, 458
 extinctæ 2, 48
 extinctus 6, 8, 10, 263.
 13, 206
 extinguendus 10, 132
 extiterint 6, 15
 extollit 3, 40
 extorqueberis 6, 54
 extortamque 8, 33
 extra 1, 76. 13, 140.
 16, 16
 extrema 7, 43
 extremi 15, 96
 extremum 10, 350
 extulit 6, 174
 exucta 8, 90
 exue 11, 188
 exuet 10, 320
 exuit 3, 25. 13, 188
 exul 1, 49. 6, 469 556
 exulibus 8, 262. 13, 247
 exultare 15, 87
 exultat 8, 59
 exundans 10, 119
 exuperans 10, 13
 exurgit 6, 304
 exuviae 16, 133
 Fabios 8, 191. 11, 90
 Fabius 7, 95 8, 14
 Fabrateriæ 3, 224
 fabri 15, 168
 Fabricio 4, 129
 Fabricios 11, 91
 Fabricius 2, 154 9, 14
 fabris 14, 116
 fabros 8, 175
 fabrumque 1, 54
 fabula 1, 145. 15, 72
 Fabulla 2, 68
 fac 14, 326
 face pro fac 5, 112
 face nomen 15, 140
 facem 8, 139
 facere 11, 206
 facerent 15, 123
 faceres 6, 218
 faceret 6, 387
 faces 6, 138
 facetus 9, 10
 faciam 3, 41
 faciant 2, 166. 6, 474
 7, 14 15 240. 11,
 176
 facias 8, 179. 14, 17
 faciat 12, 127
 facie 2, 107. 3, 100
 4, 74. 6, 107 400
 7, 137. 9, 6. 10, 9
 11, 54. 16, 11
 faciem 1, 97. 3, 87. 210
 6, 480. 10, 263. 11,
 128. 151
 facienda 15, 108
 faciens 9, 117
 facient 1, 119. 2, 60
 5, 117. 8, 115
 facientque 1, 148
 facientia 11, 179
 facies nomin. singul. 3
 130 6, 142 198 46
 472 512. 9, 20. 10,
 157 198
 facies accusat. plur. 8
 157. 9, 146. 19,
 57
 faciesque accusat. plur.
 7, 67. 14, 291
 faciet 6, 551 616. 9,
 34
 facile 3, 31 164. 4, 109
 9, 43. 13, 75
 facilem 3, 122. 5, 109
 faciles 10, 8
 facili 3, 227. 4, 63
 facilis 8, 58. 10, 34
 15, 37

F.

Faber 7, 223
 Fabii 6, 265
 Fabiis 2, 146

I N D E X.

- facinus* 10, 366. 14, *fameque* 6, 423
 316 *famelica* 14, 146
facinus 3, 115. 6, 639. *famem* 4, 138
 10, 255. 13, [203. *famemque* 6, 359. 14,
 15, 14 273
facinusque 6, 293, 492 *fames* 5, 10. 14, 318.
facis 7, 28. 14, 71 15 120, 131
facit 1, 79. 2, 57. 3, *famosaque* 6, 83
 53, 242, 282. 5, 91, *famoso* 15, 46
 140. 6, 110, 408, 595 *famula* 14, 81
 646, 651. 7, 38, 57 *fana* 12, 27
 92. 238. 8, 215. 9, *fanaticus* 2, 112. 4,
 107. 12, 35. 14, 80. 123
 15, 31 *fandum* 9, 22. 10 290
faciunt 2, 45, 143. 3, *Faria pro Pharia, ex*
 299. 6, 133, 172. 8, *Salmafio ubi vulgò le-*
 1. 12. 50. 15, 137 *gunt fracta* 4, 33.
facta est 6, 185 *farinae* 5, 68
factas 12, 44 *farra* 12, 84. 14, 155
facti 6, 270. 13, 193, *farrago* 1, 86
 210 *farrata* 11, 109
factis 4, 11. 8, 25 *farre* 6, 385. 9, 122,
facto 3, 162. 10, 218 138
factum 13, 126. *farris* 5, 11
factura 11, 95. 12, 56 *fas* 1, 58. 10, 55, 257.
facturus 6, 427 13, 237
factus 5, 70. 6, 156, 375 *fas est* 1, 131. 6, 328,
facunda 6, 444. 7, 35. 627
 10, 274. 15, 111. *false* 7, 107
facundia 4, 82. 7, 145. *falces* 8, 260. 10, 35, 79
 10, 10 *fascia* 6, 262. 9, 14.
 14, 294
facundo 16, 45 *falcibus* 5, 110
facundum 8, 48 *fastidia* 10, 202. 14,
facis 3, 61 184, 201
false 8, 201 *fastidit* 11, 80
falcem 13, 39 *fastidita* 10, 326
falcibus 14, 149 *fastiditus* 10, 270
Falernas 6, 149 *fastigia* 3, 39
Falerni 9, 116 *fata* 3, 274. 6, 651.
Falerno 4, 138. 6, 302. 13, 216
 7, 201. 9, 32. 10, 146
Falernum 6, 429 *fatebere* 13, 248
fallaci 13, 4 *fateri* 3, 59. 13, 222
fallit 14, 109 *fateris* 10, 103
fallas 8, 142 *faretur* 2, 17. 10, 172.
falsi 2, 65 15, 132
falso 1, 98. 6, 603 *fati* 2, 200. 16, 4
falsò adverb. 1, 67 *fatigatus* 3, 25
falsum 16, 32 *fatiger* 4, 5. 6, 441
falsus 8, 82. 14, 218 *fatis* 2, 16. 5, 133. 13,
fama 6, 55. 8, 71. 15, 93 156
 93 *fato* 11, 105. 13, 104.
famá abl. 7, 79. 14 14, 137, 158
famæ 6, 499. 7, 39. 8, 75. 9, 86. 10, 125
 140. 14, 152 *fatoque* 10, 129
famam 1, 72. 6, 90, 252
 407. 10, 114. 11, *fatorum* 7, 190. 10,
 23 *fatuam* 6, 657
fame 14, 84. 15, 102 9, 32 *fatum* 4, 88. 6, 587.
 9, 32 *fatumque* 12, 63
fatuos 9, 8
faucibus 8, 207. 13, 212
favescentes 12, 83
favisset 80, 75
fausti 7, 12
febre 10, 218. 13, 229
febres 10, 283
febris 9, 17
fecerat 1, 68
feceris 8, 41
fecerit 6, 114, 221, 204.
 14, 50, 151
feci 6, 637
fecimus 8, 163
fecisse 3, 231. 6, 455.
 14, 185
fecisset 4, 12. 6, 618
fecit 2, 109. 3, 52. 4,
 23. 7, 83. 8, 143,
 223. 10, 46
felices 3, 312. 13, 21.
 14, 119
felicia 2, 38. 3, 312
felicibus 9, 135
felicius 10, 313. 14, 312
felicitis 16, 1
felicitissimus 16, 59
felicititer 2, 119
felix 4, 8. 6, 257. 7, 196
 191 193, 202. 10,
 248. 13, 187. 14, 21
femur 6, 422. 13, 151
fenestra 3, 242
fenestras 1, 104. 3, 275.
 6, 31
fenestras 9, 104
fenestris 3, 270
fera 15, 160
feræ 11, 104
feralis 5, 85
ferarum 6, 6
feras, verbum 3, 276.
 8, 47
ferat 5, 164. 7, 147
feratur 1, 64
fercula 1, 94. 7, 184.
 11, 64
ferè 6, 241. 10, 23, 11,
 112. 14, 173
ferenda 16, 43
ferendam 13, 143
ferens 4, 125. 6, 9
ferentem 2, 72. 10, 38
feres 8, 119
feret 1, 139. 6, 165
feriat 7, 55. 13, 93
ferienda 12, 14
feriri 6, 416
ferit 3, 245 *bis* 270. 6,
 428
feritas 15, 32
feriunt 3, 298
fermè 8, 73. 13, 236
fermentum 3, 188
ferocem 1, 162
feroci 7, 126
ferox 12, 7
ferrata 7, 41
ferrata abl. 11, 26
ferre 3, 45. 60. 5, 170
 6, 30, 207, 398. 7,
 17. 10, 359. 12. 109.
 13, 14, 21, 120. 14,
 30, 198
ferrea 6, 23. 7, 150
ferret 3, 251
ferreus 1, 31. 11, 129
ferri nom. 3, 10. 13, 28
ferro 5, 305. 5, 115. 6,
 559, 659. 7, 224. 10,
 316. 11, 140. 12, 54,
 14, 22, 174
ferroque 10, 266
ferrum 6, 112, 623. 9,
 97. 15, 73, 165
fert 3, 68
ferrur 2, 62. 5, 81. 11,
 6, 13, 170
fervens 3, 49, 283. 6,
 630
serventem 10, 301
serventi 11, 51
ferret 5, 29, 49. 6,
 137. 8, 595
ferulæ 1, 15
ferulas 6, 478
feruntur 6, 314, 647.
 7, 64. 10, 237
Fessidium 13, 32
festæ 6, 158. 12, 92.
 13, 23
festinare 4, 146. 14,
 212
festinat 9, 126. 14, 84
festinata 4, 96
festino 10, 273
festis 11, 83
festio 15, 38
festorum 3, 173
festus 12, 2
fiant 6, 144
fias 10, 167
fiat 6, 77, 254, 401. 8,
 121
fibula 6, 73. 378
ficedulas 14, 9
fieta 6, 271
fieta 13, 77

I N D E X.

- facile** 11 90
facilibus 3 168 | 10
 26 | 15 27
facilis 11 116
factos 2 34
factum 14 253
factus 10 145
fada 6 544
fide *nom.* 15 114, 118
fidei 3 144 | 13 6
fidem 13 31
Fidenarum 10 100
Fidenis 6 57
fides 1 115 | 2 8, 6,
 559 | 13 62 | 14 166
fidibus 6 387
fidimus 7 139. *vide*
 Annot.
fiducia 6 552 | 10 306 |
 13 110 | 15 155
figam 9 139
figamus 6 78
figantur 7 118
figat 1 23
fige 5 12 | 9 94
figebat 4 100
figendum 11 28
figens 14 272
figentia 14 2
figere 3 2
figuli 4 135
figulis 10 171
figuram 6 340
filaque 14 133
filia 3 110 | 5 139 | 9
 83 | 14 26
filiolem 6 240
filium 6 389
filiolem 9 83
filius 3 111, 132, 157 |
 7 188 | 10 295 | 11
 151 | 13 141 | 14 49
 52 68 94
filo 7 134
filum 3 287
fine 7 241
finem 6 443 526 634 |
 7 138 | 10 163 | 13
 241 | 14 190
fines 8 265 | 14 142
finat 9 146
finge 5 72 | 8 195
fingerem 15 18
ingimus 6 633
ingit 13 132
initima 12 12
injuimos 15 33
inito 1 117
initum 8 150
ingius 1 6
finxerunt 9 109
finxit 14 35
fisci 4 55
fiscus 14 260
fixa 3 304 | 13 240
fixis 12 100
fixo 1 156
Flaccus 7 227
flagelli 5 154
flagellis 10 180 | 14 19
flagello 6 478
flagellum 1 169 | 8
 151 | 13 195
flagitio 13 244
flagra 5 173 | 10 109
flagrabat 4 114
flagrante 1 152
flagrantem 14 245
flagranti 3 139
flagrantia 13 182
flagrantior 13 11
flamea 2 124 | 6 224
flameolo 10 334
Flaminia 1 171
Flaminiam 1 61
flammarum 4 285
flammas 8 233
flammis 10 266 | 11
 63
flavam 6 353 | 13 164
flavi 5 115
Flavius 4 37
flavo 6 120
flebat 10 30
febile 13 84
fectas 13 144
fentem 7 146
flet 3 101
fletu 15 136
fletumque 6 275
flecti 6 492
flectisse 9 20
flectit 1 20
flexu 3 237
Flora 2 49
Flora 14 262
Floralis 6 249
florentibus 8 99
flores 15 50
flos 5 56
flosculus 9 127
fluctibus 10 186
fluctu 11 94 | 12 30
fluctuque 14 296
fluctus 6 92
flumina 3 31 | 10 177
fluminis 15 7
fluxerit 13 69
fluxit 6 294
focis 4 66 | 11 40
focos 12 85 | 15 83
foculum 3 262
focum 5 97
foderit 9 45
focunda 6 161
focundam 2 32
focundior 6 176 | 7 98
focundis 9 56
foda 3 148 | 6 131
 460 | 14 64
foda 14 152
fodere 7 123
fodiore 4 14
fodis 8 183
fodius 2 82
fodo 8 225
fodum 7 5 | 14 44
fomina 2 88 | 6 60 |
 241 326 361 459 |
 9 24 | 10 323 | 13
 192
fomineis 9 53
fomineum 6 245
fomo 11 70
fomoque 6 541
fomoris 11 40 | 48 183
fomumque 3 14
fomus 9 140
fomo 14 167
foma 13 66
fotum 15 12
fotus 14 78
foliata 6 464
folium 8 126
folle 14 281
follem 13 61
folles 7 111
follibus 10 61
fons 10 119 | 12 41
fonte 6 285 553
Fonteo 13 17
fontem 14 104
fontibus 7 59
fontis 3 13
fora 2 52 | 6 68 | 13 135
forcipibus 10 131
fores 6 226
fori 16 47
foribus 9 85
foricas 3 38
foris 5 126 | 9 77
forma 5 61 | 6 177 | 10
 324
forma *ablat.* 6 103
formæ 10 297
formam 10 289
formamque 6 243
formica 6 360
formidat 3 176
formidatus 6 558
formidine 13 106 | 15
 77
formosa 6 161 464 |
 13 43
formosam 6 185
formosissimus 10 331
fornace 3 309
fornacula 10 82
fornice 3 156 | 11 171
fornicis 10 239
foro 4 7 | 10 25 | 11 50
forfan 6 14 | 12 125
forfitan 1 150 | 5 156 |
 8 113 | 11 162 | 14
 34 295
fortasse 4 25 | 6 27
 599 | 13 103 | 15 15
forte 3 278 | 6 641 |
 7 232 | 11 199 | 13
 217
fortem 6 97 | 10 357
fortis 9 142
fortia 8 57
fortibus 8 122
fortior 3 292 | 12 66 |
 15 161
fortis 4 3 | 16 59
fortuitu 13 225
fortuna 3 40 | 6 286
 604 | 7 197 | 9 148 |
 10 285 366 | 12 29 |
 14 316 328
fortuna *ablat.* 6 592 |
 8 74
fortunæ 10 52 | 11
 174 | 13 10 20 86 |
 14 90 | 15 95
fortunam 10 73 | 16 34
fortunus 14 113
fortunatam 10 122
forulos 3 219
forum 1 128 | 7 132
fossa 2 10
fossor 11 80
fovet 6 605
fovetur 6 467, 470
fovisti 8 165
fracta 2 111 | 4 33 | 6
 521 617 | 10 134 |
 11 18
fractis 14 16 296
fractum 5 68
fræna 2 169 | 8 88 | 10
 45 128
fraga 13 57
fragiles 6 343
fragili 12 88
fragor 11 195
frameam 13 79
frange 7 27

fran:

I N D E X.

- frangebat 8 247 | 11
 102
 frangenda 8 18
 frangendus 10 200
 frangere 10 102 159
 frangimus 10 156
 frangis 8 136
 frangit 6 478 | 7 219
 frangitur 11 189
 franguntur 10 60
 fraterculus 4 98
 fratres 5 137
 fratribus 14 169
 fratris 10 242
 fratrum 10 260
 fraude 13 71
 fraudem 13 201
 fraudes 13 24 | 14 229
 fraudisque 13 174
 frageris 14 309
 fragerunt 6 298
 fragit 7 86 | 14 93
 fremat 8 37
 fremeret 5 78
 fremit 14 63
 fremitu 6 260 | 14 247
 frequentes 13 246
 frictum 6 321
 fictus 6 577
 frigida 1 166 | 5 23 |
 6 2 | 14 300
 frigidior 5 50
 frigidus 6 324
 frigora 14 318
 frigore 4 44 | 11 75
 146
 frigusque 6 359
 fruticulus 14 5
 frivola 3 198 | 5 59
 frondibus 6 6
 frons 8 189 | 11 96
 fronte 5 44 | 6 502 |
 9 2 | 11 205 | 13
 242 | 15 50
 frontem 6 615 | 8 203 |
 13 216 | 14 56
 frontemque 6 582 |
 12 6
 frontibus 2 85 | 12 117
 frontis 2 8
 Frontonis 1 12
 fruatur 11 171
 fructus 5 14 | 7 103 |
 8 6
 frueris 5 153
 frugalus 5 6
 frugi 3 167 | 4 23 |
 14 111
 fruitur 1 49
 frumenti 7 175 | 14 293
 frumentum 5 118
 Frusinone 3 224
 frustra 5 68 | 14 128 |
 15 79
 frustis 11 144
 frustra 3 210
 frustum 11 142
 fruticante 9 15
 fudit 3 258
 fuerant 11 72
 fuerat 5 76
 fuerit 8 151
 fuerunt 2 254
 fuga 8 61
 fuga, *ablat.* 2 144
 fugæ 15 75
 fugere, *infinit.* 2 1
 fugere, *preterit* 6 20
 fugeret 15 172
 fugerunt 2 64
 fugiam 3 59 81
 fugienda 14 36
 fugiens 13 40
 fugientem 9 74 | 11 55
 fugientibus 11 52
 fugit 6 252 338 | 8
 206 | 10 160
 fugitivus 8 174
 fugitivum 4 50
 fugitivus 13 111
 fuissent 6 641
 fuit 2 83 | 13 23 137 |
 4 139 | 5 57 | 8
 274 275 | 10 83
 247 | 11 78 | 13
 53 | 14 29 105
 fulcri 6 22
 fulcrum 11 95
 fulgebat 11 108
 fulgentis 11 106
 fulgere 10 212
 fulget 8 42
 fulgura 6 586 | 13
 223 | 14 292
 fulguris 12 17
 fuligine 2 93 | 5 351
 10 130
 fuligo 7 227
 fulmina 3 145 17 1631
 13 78
 fulmine 8 92
 fulserit 7 140
 fulta 7 182
 fultam 3 193
 fultusque 3 82
 fumabant 14 171
 fumant 1 156 | 13 199
 fumat 5 116
 fumo 3 249
 fumoque 6 130
 fumosus 8 8
 fumusque 1 120
 functus 11 88
 fundat 5 142
 fundire 12 37
 fundo 3 108 | 4 141
 funem 12 5 | 14 266
 292
 funera 4 109 | 8 192 |
 10 241 | 13 131
 funere 6 564
 funesta 1 13
 funestat 8 18
 fungi 5 146
 funus 1 146 13 431
 10 259 | 11 44 | 15
 138
 fur 2 26 | 13 47
 furum 6 17 | 13 23
 furentis 6 510
 furere 6 614
 furibus 8 174
 Furis 13 51
 furiosus 3 291
 furnos 7 4
 furor 1 92 | 2 18 | 8
 97 | 14 136 284 |
 15 36 100
 furiva 12 120
 fortiva 1 10
 furva 12 104
 fusa 7 169
 Fuscii 12 45
 fuscina 2 143
 Fuscine 14 1
 Fusco 16 46
 Fuscus 4 112
 fuso 11 69
 fuste 9 98
 fustes 6 415
 fufum 2 55
 futura 10 353
 futuri 3 72 | 6 555
 G.
 GAbiis 3 192 | 6
 56 | 7 4
 Gabiorumque 10 100
 Gadibus 10 1
 Gaditana 11 162
 Gæula 10 158
 Gætulaque 14 278
 Gætulum 5 59
 Gætulus 5 53 | 11 140
 Galba 5 4 | 8 272
 Galbam 2 104 | 8 5
 Ff
 Galbana 2 97
 galea, *ablat.* 5 154 | 6
 108 | 8 203
 galeæ 6 261 | 11 6
 galeam 2 130 | 8 1241
 14 261
 galeata 6 251
 gæatum 1 169 | 8
 238
 galero 6 120 | 8 203
 Galis 1 125 126
 Galle 16 1
 Galli 9 107 | 13 233
 Galli, *nom. prop.* 8 176 |
 9 30
 Gallia 7 16 148 | 15
 111
 Gallicus 8 116 | 13
 157
 gallina 3 91 | 5 1241
 11 135
 gallinæ 13 141
 gallinam 12 96
 gallinaria 3 307
 Gallis 11 113
 Gallita 12 99
 Gallitæ 12 113
 Gallus, *alii* Cossus,
 7 144
 ganeo 11 58
 Gangem 10 2
 gannit 6 64
 Gany nedem 5 59 | 9
 22
 γὰρ, 9 37
 garrula 12 82
 gaude 6 596
 gaudeat 8 13
 gaudebis 13 247
 gaudebit 5 143
 gaudent 9 136 | 10
 67 | 12 81
 gaudentis 8 225
 gaudere 6 231 | 15 84
 gauderet 11 103
 gaudes 9 84 | 14 270
 gaudet 6 75 102 208
 378 419 | 7 105 |
 10 292 | 13 192 |
 14 18
 gaudia 1 86 | 6 188
 364 601 | 8 47 | 9
 19 | 10 51 204 | 15
 41
 Gaurana 8 85
 Gaurus 9 57
 gelantur 6 95
 gelida 3 190
 gelidaque 5 63
 gelidas 7 206
 gelidat,

I N D E X.

- Ælidasque** 5 77
Ælido 10 217
Ælidos 3 322
Æmat 6 266
Æmeret 7 71
Gemimus 3 214 | 15 138
geminis 6 304
geminos 11 105
geminum 5 69
gemit 2 90
gemitu 13 130
Gemitus 6 270 | 8 98 | 13 11
gemma 1 68
gemmaque 13 138
gemmae 1 29
gemmas 5 41 43 | 6 457
gemma 10 27
genas 10 193
gener 3 160
genere 2 129 | 8 31
generi 15 132
generis 8 6 | 13 159
generosa 8 57
generosæ 14 81
generose 6 124
generosi 1 224 | 12 40
generosior 2 145
generosum 8 30
generosus 7 191
generum 10 112
genesi 6 578
genesis 14 248
genialis 4 66 | 10 334
genibus 6 525
genis 6 130 | 15 58
genitalia 6 513
geniti 14 40
genitrix 16 6
genitus 10 129
genium 6 22 561
gens 3 38 86 | 15 98
gente 6 175 | 8 239 | 12 104 | 13 207
gentem 8 18 273
gentes 15 10
gentibus 13 171
gentilia 3 64
gentis 3 121 | 8 115 | 10 132
genua 10 55
genuit 10 236
genus 6 448 555 | 7 105 155 | 8 131 | 10 219 | 12 24 | 15 69 171
Geometres 3 76
Germani 13 174
Germanicus 6 204
gestisti 6 613
gesta 15 28
gestamen 2 99
gestare 13 198
gestetur 7 179
gestibus 6 72
gestis 14 314
gestu 5 124
Geticis 5 50
Getulice 8 26
gibboque 16 309
gibbum 10 294
gibbus 6 109
gigantum 4 98
Gillo 1 40
gingiva 10 200
glaciale 2 1
glacie 5 104 | 6 521
glacium 14 186
glacies 4 42
gladiator 2 144 | 6 110
gladii 10 164
gladiis 4 96
gladio 8 243 | 10 345 | 13 25
gladios 8 195 | 10 123 | 15 168
gladiosque 10 131 | 14 162
gladium 10 20
gladiumque 8 123
glandem 6 19
glandis 13 57
Glaphyrus 6 77
glebamque 12 85
glebula 14 166
gloria 5 111 | 7 81 bis | 118 | 10 143 159 | 187 | 13 98
glutisse 4 28
γλῶττι 11 27
gobio 11 37
Gorgone 12 4
Gorgonei 3 118
Gracchi 2 143
Graccho 8 210
Gracchorum 6 167
Gracchos 2 24
Gracchum 8 201
Gracchus 2 117
graciles 6 465 | 12 87
gradibus 3 200
Gradive 2 128
Gradivus 13 113
gradus 11 46
Græcam 3 61
græce 6 186 190 192
Græcia 10 174 | 14 240
Græcis 6 16 | 14 89
Græcorum 3 114
Græcos 3 206
Græcula 6 185
Græculus 3 78
Graieque 8 226
Graias 10 100 | 15 110
Graiusque 10 131
gramine 8 60
graminis 12 40
Grammatici 6 437
Grammaticus 3 76 | 7 216
grande 4 115 | 6 168 | 516 635 | 11 123 | 12 127 | 13 54 | 14 181
grandes 14 171 195 | 16 14
grandi 6 79 | 7 110 | 12 14
grandia 6 154 301 644 | 9 51 | 11 70 | 13 147
grandine 5 78
grandis 7 210 | 10 71
grassator 3 305
grassatur 14 174
grata 14 183
grata est 3 66
gratam 11 182
gratia 8 64 | 13 4
gratoque 6 383
gratulor 15 16
gratum 3 4 | 14 70
gratus 12 70
grave 7 71 | 10 325 | 14 248
graves 3 309 | 11 127
gravi 6 420
gravior 6 433 | 16 22
graviora 6 133 | 15 29
graviore 13 175 227
graviorem 8 209
gravis 1 125 163 | 6 99 146 269 417 510 | 9 13 | 10 201 226 | 11 41 | 13 197
gravitas 6 177
graviter 12 23
gravius 15 119
grege 6 532 bis | 9 143 | 10 94 | 11 65 | 12 116 | 15 143
greges 6 175
gregibus 1 40 | 6 160
gremio 3 120 | 3 176 | 7 235
gremium 5 142 | 14 327
grex 2 79 | 8 108
grue 13 170
grunnisse 15 22
gula 1 140 | 5 94 | 15 90
gula 5 158 | 11 39 | 14 10
gulosum 11 19
gurgite 2 150 | 5 100 | 14 280
gurgitibus 13 70
gurgitis 3 266
Gurgitis, nomen propr. 6 265
gustat 15 92
gustaverit 14 85
gustus 11 14
gutta 11 54
gutto 3 153 | 11 158
guttur 6 105 | 13 162
guttur 1 156
gutturis 2 114
Gyara 10 170
Gyaris 1 73
gymnasia 3 115
gypso 2 4

H.

- Habe** 3 188 | 5 118
habeant 8 227
habeas 5 126 | 14 207 | 16 24
habeat 2 39 | 6 447 | 13 34
habebat 5 151 | 9 3
habebatur 5 11
habebis 11 60
habebit 6 561 655
habenas 14 230
habendos 15 37
habendum 11 93 | 13 118 | 14 254
habent 6 61 | 13 83
habentem 5 46
habere 1 129 | 10 90 | 14 207
haberi 2 372 | 1 24 | 10 92
habes 8 200 | 9 87 | 10 365 | 14 315
habet 1 40 | 3 122 | 144 152 257 | 4 125 | 5 19 | 6 151 | 180 196 239 267 | 397 | 7 74 755 297 | 8 141 | 10 72 227 323

I N D E X.

- 323 | 11 69 | 12 Hercules 13 82
 95 | 13 194 210 | Hercules 2 20 | 3 89 |
 14 140 | 15 110 | 10 361 | 13 43 151 |
 habetur 8 141 | 11 1 14 90
 habitas 1 141 | 14 268 heri 3 23
 habitat 14 92 Hermæ 8 53
 habitatas 15 152 hernia 6 325
 habitatorem 14 312 HERNICUS 14 180
 habitu 14 110 Hesperidum 14 114
 habitum 2 72 | 9 20 hesternæ 9 44
 habitus 2 124 6 266 hesternum 14 129
 8 202 | 11 149 heu 2 159
 habitus, *genit.* 3 180 hiantia 15 57
 habitus, *accus. plural.* 3 177 Hiabæ 5 45
 habuere 6 13 | 10 278 hiat 10 231
 habuit 3 208 | 10 140 hiatu 6 635 | 11 123
 294 hiatum 3 175 105
 Hæmo 3 99 hibernum, *vide* hy-
 hæredem 6 39 bernum
 hæredes 10 237 | 12 95 hilaremque 15 41
 hæremus 6 280 hilares 11 176 | 12
 hærens 3 233 65 | 13 52
 hæreret 7 227 Hippio 6 82 104 114
 hæres, *nomen*, 1 41 | 3 10 220 322
 161 | 6 217 599 | 9 Hippo 2 50
 87 | 14 4 Hippolyto 10 325
 hæres, *verbum*, 3 135 Hippomanes 6 132
 hæret 2 137 | 3 248 | Hipponam 8 157
 11 54 Hirpini 8 63
 hæserat 4 41 Nirtus 10 222
 hæsur 10 144 hirsuto 2 41 | 5 155
 halitus 10 238 hirundinis 10 231
 Hamillus 10 224 hircere 5 127
 hamis 14 305 Hispania 8 116 | 10 151
 haruspex 6 396 549 hispida 2 11
 haruspice 2 121 Hispulla 6 74
 hasta 3 22 | 11 106 Hispulla, *ablat.* 12 11
 hastamque 13 82 Hister 2 58
 hostile 7 127 historia, *ablat.* 2 103 |
 haustu 3 85 10 175
 haustu 3 227 historiæ 7 98
 heberes 8 137 historias 6 449 | 7 231
 hebeti 11 140 historico 7 104
 hecatomben 12 101 histr 7 90
 Hectore 10 259 hodie 3 23 | 11 56
 hederis 7 29 150 177 195 | 13 47
 Hedymeles 6 382 hædos 11 153
 Heliadum 5 38 hædulus 11 66
 Heliodorus 6 372 Homericus 13 113
 Helvidiusque 5 36 Homero 7 38 | 10 246 |
 Helvinam 3 320 15 69
 Heracleas 1 52 Homerum 6 436
 herba 3 20 homicida 2 26
 herba, *ablat.* 12 12 homine 15 174
 herbæ 11 66 hominem 3 75 | 10 69
 herbas 15 96 homines 1 85 | 2 167
 herbofo 3 173 3 153 5 131 6 167
 Hercule 5 125 12 332 595 9 32 hospite 14 59
 Herculeo 8 14 | 14 208 10 346 | 14 184 | 15 hospitis 8 161
 70 117 hospitium 3 166 | 17 70
 homini 1 134 | 15 165 hostem 10 86
 hominis 6 47 220 | 10 hosti 11 106 | 13 661
 271 hostia 11 85 | 12 51
 hominum 6 341 | 10 13 235 | 15 119
 48 173 | 13 3 243 hostibus 15 100
 14 276 | 15 103 humana 14 264
 homo 5 161 | 6 221 humana, *ablat.* 13 222 |
 283 | 10 350 | 14 14 98
 112 humanæ 14 175
 homuncio 5 133 humanas 10 163
 honesta 6 95 humani 13 150
 honesti 3 52 humanis 10 137 | 15 13
 honestis 3 21 | 6 443 humano 15 132
 honestius 5 10 humanum 6 555
 honestos 6 238 humeris 10 39
 honestum 4 85 humero 7 27 | 6 490 |
 honor 1 117 10 227
 honore 11 87 humeroque 8 4
 honorem 5 136 | 6
 531 | 7 88 hami 8 78
 honores 8 69 10 104 humida 2 158 | 11 186
 honori 1 110 humiles 6 413 | 8 44
 honoris 3 178 | 8 150 humili 3 30 | 9 48
 honorum 10 57 humilis 6 286 | 11 67,
 hora 6 576 580 | 11 169
 205 | 16 4 humor 10 32
 hora, *ablat.* 7 222 | 10 humore 13 133
 76 humum 15 63
 horæ 10 216 hyacinthos 6 110
 Horatius 7 62 hybernæ 7 221
 hordea 8 154 hybernium 6 521
 horis 6 182 hydri 7 70
 horreat 6 182 hyemes 4 92
 horrendaque 12 15 hyems 4 58
 horrendus 6 484 Hylas 1 64
 horrenti 1 93 Hymetto 13 185
 horres 2 122 hyperboreum 6 469
 horret 3 265
 horrida 2 57 | 3 212 |
 8 116 | 9 12 | 10
 298 | 14 242 | 15
 44
 horridior 6 10
 horrore 3 7
 hortatur 14 121
 horti 3 228 | 6 374 |
 13 123
 hortis 6 487 | 7 79 |
 10 334 | 14 319 |
 15 10
 hortæ 6 18 | 11 78 |
 14 172
 hortos 1 75 | 10 16
 hortulus 3 226
 hospes 3 137 | 11 62
 hospite 14 59
 hospitio 3 211
 hospitius 8 161
 hospitium 3 166 | 17 70
 hostem 10 86

I N D E X.

- jacu* 12 33
jacura 3 125 | 6 98 | 13 177
jacura 13 8
jacuit 2 120 | 6 475 | 10 288 | 12 62
jacula 8 124
jaculator 7 193
jaculetur 1 11
jaculum 5 155
jamjam 6 627
jamque 3 206 | 6 26 348 376 487 | 8 97
jamdudum 3 317
jamne 10 28
jampridem 3 52 | 6 514 | 10 77
Jane 6 393
janua 3 4 | 6 79 214 | 7 42 | 12 91 | 13 129 146
Janum 6 385
Jafon 6 152
Jaspis 5 12
ibat 4 104 | 11 88
Iberina 6 53
ibidem 5 40
Ibin 15 3
ibit 3 78 | 6 526 575
Ictericæ 6 564
ictum 12 17
ictus 4 121 | 5 125 | 6 260
Idæi 3 138
Idæis 13 41
Idæum 11 192
Idcirco 9 123
ideo 3 47 | 7 143 144 | 8 251 | 11 135 | 13 89 | 15 143
idoneus 14 71
Idumææ 8 160
jecur 1 45 | 5 114 | 9 647 | 7 117 | 13 817
jejunæ 5 10 | 10 232
jejunum 15 51
ignava 14 106
ignavum 7 105
ignavus 3 272
igne 15 140
ignem 3 214 253 | 4 61 | 14 244 | 15 84
ignemque 6 3
ignes 9 623 | 10 61 | 13 146
igni 14 285
igniculum 3 102
ignis 1 134 | 12 191 | 13 226
ignobilis 4 104 | 8 237
ignominiam 8 209
ignorasse 10 103
ignorat 6 568
ignoret 11 26
ignoro 3 43
ignoscas 8 189
ignoscat 1 154
ignoscentibus 3 146
ignoscere 3 103 | 15 105
ignoscit 6 434
ignoscitis 8 181
ignotaque 34 187
ignotoque 9 453
ignotum 6 636
isdem 7 153 | 10 175 | 11 73 | 16 157
Iliacus 13 43
Iliados 11 178
Iliadum 10 261
ilibus 5 136
illustresque 4 152
illyricumque 8 117
ima, ablat. 8 47
imagine 7 29 | 8 18 | 11 18
imago 8 55 | 13 221
imbelle 15 126
imbelles 6 305 | 8 113
imber 16 67
imbuit 14 124
imbutus 11 144
imis 3 200
imitandis 14 40
imitantur 14 107
imitata 10 299
imitata est 6 340
imitatur 7 42
imiratus 12 34
immane 10 107
immanem 14 162
immanes 15 18 125
immania 15 104
immemor 6 85
immenta 7 111
immenta 11 194
immeritis 10 60
imminuit 14 92
immo 13 108 | 19 9
immolat 15 118
immortale 15 34
impacta 10 59
impar 3 161 | 13 169
impatiens 6 326 | 7 58
impatiensque 6 237
impellat 3 128
impendat 12 96
impendere 4 91
impensa 12 79
impensa 5 156 | 17 138
impensas 3 216
imperat 6 64 223
imperet 8 81
imperfectus 3 233
imperii 4 137 | 8 265 | 11 105
imperii 10 151 | 11 87 | 14 331
imperio 6 134 | 10 343 | 15 138
imperium 10 79 | 13 50
impetus 15 62
implent 6 309
implere 1 63
impleret 6 309
impleri 5 75
implet 2 96 | 6 248 | 545 | 17 161 | 19 56 | 14 30 288
impletur 7 24
implevere 14 215
impleverit 2 58
implevero 9 90
implevi 14 327
implevitque 4 41
imponere 4 103
imponet 12 118
imponit 6 443
imponite 7 229 | 12 84
impositas 3 252
imposito 6 333
impressit 6 421
imprime 9 134
improba 6 86 504 | 13 3
improbior 43 106
improbitas 10 305 | 13 53
improbulum 5 73
improbis 3 282 | 9 63 | 16 37
improvidus 3 273
impulit 12 19 | 15 120
impulsæ 10 107
impulsu 10 351
impune 1 34 | 14 152
impunitum 13 209
imputat 5 14 15
imputet 6 178
impuro 2 17
inque 6 182 244 310
inæquales 5 38
inani 1 47 | 5 7
inanis 9 57
inaurati 13 151
incedit 12 126
incendente 6 647
incenderit 3 222
incendi 6 314
incendia 3 7 97 | 13 145
incerare 10 55
incerta 15 137
incertæ 12 32
incertæque 8 81
incessuque 2 17
incestæ 6 157
incestus 4 9
inchoet 16 42
incidat 10 314
incidere 8 69
incidit 4 39
incipere 4 34
inciperet 10 262
incipias 6 614
incipiat 11 163
incipientem 7 195
incipis 8 11
incipit 6 347 467 | 8 138 | 9 52 | 10 115
incipiunt 13 238 | 15 52 64
incitat 6 314
inclinare 9 26
inclinar 3 316
inclinatis 15 63
inclinet 10 224
includere 14 133
inclusa 12 75
inclusæ 12 123
incognita 9 34
incola 8 160
incolumen 12 16
incolumi 10 258
incommoda 13 21
incrementa 14 259
incubuit 6 292
incude 3 309 | 10 132 | 14 118 | 15 165
incultus 11 146
incumbere 8 176 | 14 122 | 15 128
incurrere 6 330
incutimus 9 5
incutit 3 246
indemnatus 6 561
Indi 6 336 465
Indica 15 163
indiciis 10 70
ind genæ 13 38
indignatio 1 79 | 5 120
indignatur 5 64
indigno 4 95
indignum 7 17
indignus 8 31
indocti 2 4 | 13 87 | 8 49 | 13 181
indomiti 14 176
indomitus 2 77
inducitur

I N D E X.

inducitur 6 470
 indulge 8 167
 indulgēbitis 9 48
 indulgent 14 234
 indulgentia 7 21
 indulgere 6 282
 indulget 2 140 | 6
 159 383
 indultisse 2 155
 indultit 2 168 | 6 86 |
 13 217 | 14 330 |
 15 148 174
 induperator 10 138
 induperatorem 4 29
 indus 6 584 | 11 125
 industrius 8 52
 indutus 2 97
 inebriet 9 113
 inermi 4 80 | 10 200
 infami 8 273
 infamia 1 48
 infamis 2 22
 infans 3 176 | 5 145 |
 6 81 | 9 60 | 14 49 |
 15 139
 infante 13 163
 infantes 14 168
 infancia 3 84 | 50 199
 infantibus 6 9 605
 infecit 12 41
 infelicitibus 13 142
 infelix 3 152 209 253
 267 | 6 490 596 | 7
 74 | 10 169 | 14 295
 infensis 8 257 | 13 52
 infestaque 15 120
 infestis 15 74
 infesto 13 231
 inficeretur 13 60
 infirmi 13 190
 infatum 8 72
 influxu 3 237
 infremui 1 166
 infudit 6 616
 infunder 8 154
 ingenii 10 119
 ingenio 7 63 96 | 10
 120
 ingenium 1 151 | 3 73
 4 83 | 10 300 | 13
 185 | 15 144
 ingens 1 4 | 2 119
 127 | 4 124 | 6 108
 511 548 650 | 7 102
 140 | 8 100 | 10 62 |
 11 139
 ingenti 3 240 | 15 156
 ingentia 3 251
 ingentibus 2 96
 ingenuē 2 15
 ingenui 11 154
 ingenuique, *ibid.*
 ingenuorum 3 131
 ingenuum 3 20
 ingerit 6 608
 ingratae 14 165
 ingratae 9 82
 ingrato 10 270
 ingratos 11 190
 ingratusque 7 169
 ingredietur 7 172
 ingressus 10 20
 inguen 6 195 | 12 36
 inguina 6 369 | 9 4 |
 11 158 | 14 300
 inguine 3 109 | 9 136
 inguinibus 10 322
 inguinis 1 41 | 6 300 |
 10 207
 inimica 16 20
 inimicorum 15 40
 inimicus 9 95
 iniquae 1 30
 iniquas 5 3
 iniquo 14 126
 injuria 5 9 | 8 121 | 14
 151 | 16 22
 innoxia 13 156
 innuat 6 139
 innuit 8 153
 innuit 3 318
 inopem 7 205
 inopi 12 67
 inops 7 61
 inopum 8 89
 inprimis 8 121
 inquisitores 4 49
 inquit 1 102 125 | 3
 21 153 | 4 125 | 5
 118 | 6 280 415 |
 7 242 | 8 44 | 10
 155 291 | 13 84 |
 14 153
 insanabile 7 51
 infania 2 71
 infanum 6 619
 insatiabile 14 125
 inscius 11 65
 inscripta 14 24
 inscripraque 8 168
 insignia 8 227
 insignis 3 32 | 10 57
 insistere 6 96 | 9 144
 inspecta 6 578
 insperit 3 45
 inspicit 1 97
 instabile 9 79
 instant 15 75
 instantem 6 40 | 6 14
 210
 instantis 14 63
 instar 6 519
 instaurare 8 158 | 15
 74
 institor 7 221
 instituas 14 73 | 11 110
 instituitque 1 71
 instruit 5 97
 insulam 6 657
 intacta 6 335
 intactam 7 87
 intactior 6 162
 intactoque 5 169
 intactum 14 194
 integer 8 80 | 10 288
 15 56
 intellecta 9 129
 intelligat 4 101 | 6 450
 intelligit 12 36
 intendunt 8 150
 interque 13 212
 intercepta 13 71
 intererit 14 73
 interiora 12 80
 interius 11 15
 internuntia 6 544
 interpret 4 79 | 6 543
 interrogo 10 72
 intervenit 6 193
 intestata 1 144
 intestatus 3 274
 intestina 7 78
 intestino 6 428
 intolerabile 6 412
 intolerabilius 6 459
 intonet 6 484
 intrantes 6 125
 intranti 4 62
 intrat 2 88 | 6 373
 511 | 10 317 | 12 75
 intraverit 10 171
 intravit 6 121
 intrepidi 13 89
 introitum 11 10
 intulerit 6 339
 intulit 6 298
 intus 3 241
 invadunt 2 20
 invalidi 3 88
 invenies 2 5 | 6 507 |
 8 48 173 | 10 148 |
 15 129
 inveniet 8 232
 invenit 3 260 | 9 8 |
 10 47 | 13 29 197 |
 15 44
 inventas 14 75
 inventis 13 66
 invento 8 30
 inventrix 15 117
 inversus 14 187
 inverso 3 108
 invidias 7 93 | 11 110
 invidet 10 228
 invidia 15 95
 invidiae 10 57
 invidiam 15 123
 invidiosa 13 179
 invisit 13 248
 invita 6 211
 invitatus 14 134
 inviti 14 108
 involvitque 6 606
 inutile 15 126
 io 6 525
 iocari 3 40
 ioco 9 10
 iocorum 3 147
 Ionium 6 93
 Jove 6 15 *bis* | 14 206
 Jovem 12 85
 Jovi 12 6
 Jovis 8 156 | 10 38
 268 | 14 81 271
 Iphigenia 12 119
 ira 1 86 | 6 646 | 13
 100 176 | 15 131
 ira 1 45 | 14 50
 irae 1 168 | 8 88 | 13
 183 | 15 169
 iram 6 188 284
 irasci 10 360
 irati 3 299
 iratis 1 50 146
 irato 13 93
 iratus 13 313 | 13 226
 ire 3 25 129 | 8 130 |
 9 21 | 14 122
 irer 12 14
 irritamentum 11 165
 Iſeo 3 74
 Iſiacae 6 488
 Iſide 12 28
 Iſidis 6 528 | 2 22
 Iſis 13 93
 Iſtro 8 170
 Iſtrum 12 111
 it 1 145
 Italiae 3 171
 Italiam 10 145 | 12 78
 ite 2 89 | 3 66 | 12 83
 iter 7 172 | 10 20
 iterum 3 134 | 4 1 |
 12 25
 Ithacum 10 257 | 14
 287
 Ithacus 15 26
 iur 1 89 | 4 65
 iubeant 9 144

I N D E X.

jubeat 3 129 6 98	Jupiter 5 79 6 59	juvenum 10 196	lactis 11 60 13 70
274	10 188 11 116	juxta 11 201	lacunat 1 56
jubebit 5 143 159	13 14 114		lacus 4 60 6 602
jubetur 4 154 8 65	jura 2 43 51 72 19		Ladas 13 97
14 108	87 15 135		ladant 3 272
jubeo 6 222	jurante 2 98		Laelius 14 195
juberet 2 101 15 150	jurare 6 16		laena 3 283
juberne 2 160	jurat 8 156 13 78		laena, ablat. 5 131
juber 1 99 12 713	jurato 5 5		laenam 7 73
196 284 290 16	jura 2 34 11 23 13		Leitrignonus 15 18
329 416 419 516	201 202 14 8		lata 6 569 12 13
7 102 14 31 212	jures 3 144		latam 7 83
306 15 134	jurgia 5 26 6 267		latare 10 310
jubetur 6 339 17 41	15 51		lati 16 60
jubis 6 40	juris 2 139 6 216		latis 10 98 12 73
jucunda 4 81	8 50		latum 13 123 15 41
jucundam 7 82	jurisque 1 128		latus 13 248 14 23
jucundis 10 349	jus 1 56 10 87 101		lava 7 159 14 297
jucundius 13 180	14 101 16 51		lavaque 6 560
jucundum 5 140	justa est 3 15		lave 10 199
Judaea 6 542	justa 11 104		lavi 2 12
Judaei 6 546	justas 3 65		lavia 8 115
Judaeis 3 14	justeris 3 78		lavibus 6 355 8 35
Judaeium 14 10	justerit 6 625		lavis 3 111 9 95
Judex 16 13 29	justit 6 37 62 10 275		lavo 14 228
Judice 4 12 7 13 117	justos 6 370		lavum 4 120 6 494
8 188 13 3	justoque 10 15		lagina 5 29 8 162
judicio 1 48	justus 5 12 8 210		lagenae 7 121 12 60
judicis 2 75	14 331		lagenas 14 271
juga 3 191 8 108	justa 6 94 9 90		Lagi 6 83
jugera 3 142 14 71	justae 16 19		lambenti 9 5
14 163	justi 10 274		lambentibus 8 35
jug-ribus 2 132 9 60	justis 8 267		lambit 2 49
jugis 6 648	justissima 16 17		Lamiarum 4 154 60
jugo 8 63	justitia 4 81		484
jugulare 15 12	justitiaeque 8 25		lampade 6 137
jugulata 12 127	justo 3 92		lampas 3 285
jugulo 8 218	juvabit 3 211		lana 5 25
jugules 4 110	juvant 11 16		lanam 2 54 7 224
jugum 6 207 9 57	juvat 14 4		lanatas 8 115
10 135 13 22	juvencum 6 48		lanatis 15 11
Juli 8 42	juvencum 8 155		lance 6 203
Julia 2 32 37 6 38	juvene 4 95		lancem 8 80
Julius 2 70	juvenem 6 329 8 71		lance 12 43
Julo 12 79	14 191 251		lancibus 11 165
jumenta 3 316 4 5	juvenes 2 50 5 158		languentis 11 18
7 180 9 103	bis 3 20 132 8 164		languida 1 122
jumentis 8 154	262 11 199 14		languorum 3 233
jumento 14 77	34 107 121 283		lanifice 12 66
juncta 6 447	juvenesque 3 158		lanis 6 496
junctaque 2 46	juveni 1 25 17 160		lanistae 3 158 11 8
junctamque 6 199	10 168 225 14 23		lanistis 6 215
junge 9 105	235		lanugo 13 59
jungitur 6 41	juvenilia 11 5		Laomedonijades 6
junguntur 9 89	juvenis 5 45 8 51		325
Junio 15 27	10 310 13 55 14		lapidem 6 576 15 65
Junio 6 618 13 40	7		lapides 13 67
Junonem 2 98	juventa 6 103 368		Lappa 7 72
Junoni 6 48	juventus 2 155 7 213		lapsum 15 156
Junonis 7 32	8 114		

L

L Abe 14 69
labellus 5 128 | 6

275
labello 3 185 | 9 35

labellum 1 160 | 14

325
labum 2 78

labente 6 202

labentibus 3 194

labitur 15 77

labor 6 288 | 7 98

216 | 8 104 | 14

224 | 16 56

laboranti 6 442

laborat 8 239

labore 16 52

laborem 7 17

labores 6 592 | 9 42 |

10 359 361 | 14

198

labori 16 57

labores 10 139 | 14 164

laborum 3 22

labra 3 294 | 6 622

462 | 10 67 229 |

13 114

labyrinthi 1 53

Lacedaemonium 1 173

lacerabant 15 102

laceraret 4 37

lacerat 6 624

laceratis 6 489

lacerna 3 148

lacerna 10 212

lacernas 1 27 | 9 28 |

16 45

lacernatae 1 62

lacernis 14 287

lacerta 14 75

lacertae 3 231 | 7 114

lacerti 14 131

lacertis 10 11 | 15 63

lacerto 6 106

laceffit 6 247

Lachesi 3 27

Lachesis 9 135

lacrymae 1 168 | 6 538

16 27

lacrymas 3 101 | 5 159

10 52 261 | 15 133

134

lacrymis 6 272 | 13

lacte 6 467

lappus

I N D E X.

- lapsus 3 7
 laqueo 7 50
 laqueos 10 314
 laqueum 10 53 | 13
 244
 lardum 11 84
 lare 8 14
 laremque 6 3
 lares 8 10 | 9 137 |
 12 113
 larga 10 302
 largæ 14 25
 largiri 5 110
 largitur 7 88
 largus 10 119
 laribus 13 233 | 15 153
 laribusque 12 89
 laris 3 110 | 14 20
 Laronia 3 36 65
 lascivi 11 98
 lascivium 6 193
 lassare 2 92
 lassata 6 124 420
 lassu 15 167
 lassique 1 132
 lassus 6 483 | 8 154
 lassu 7 117 | 8 137
 lassoque 14 146
 lassos 9 55
 lassus 8 246
 lata 6 429 | 9 65
 lata 14 308
 late 14 245
 latentis 9 18
 lateque 6 92
 Lateranorum 16 17
 latere 11 95
 lateri 6 37
 lateris 6 504 | 12 229
 laternam 5 88
 later 6 236
 Latiis 2 127 | 11 115
 Latina 1 171 | 1 256
 Latinæ 5 55
 Latinis 6 286
 Latine 6 187 | 11 148
 Latini 6 44
 Latino 1 36 | 6 626
 Latio 12 103
 latis 1 137 | 4 21
 latissima 12 59
 latius 14 234
 lato 11 27
 Larona 10 292
 Latonæ 6 175
 latos 11 122
 latratibus 6 414
 latravir 10 272
 latrone 10 22
 latronem 13 145
 latum 1 157 | 6 481
 laturos 6 604
 latus 3 131 | 6 649 | 7
 109 | 8 117 | 11 142 |
 12 31 | 14 289
 lavantur 2 152
 lavari 6 446 | 7 430
 lavat 3 262
 lavatur 5 90
 lavabat 4 121
 laudabile 11 52
 laudabus 8 58
 laudant 14 182
 laudare 3 42 92 136 |
 7 31
 laudas 10 28
 laudat 3 86 | 4 6 434 |
 13 32
 laudatur 1 74 | 4 71 |
 5 42 | 14 111
 lauda 8 74
 laudent 11 58
 laudet 14 154
 laudibus 6 181
 laudis 8 76 | 10 143
 laudo 3 2 | 4 18 | 12
 121
 laver 14 62
 Laufella 6 319 | 9 117
 Lavino 12 71
 Laurenti 1 107
 Laureolum 1 187
 lauro 6 79 | 8 253 |
 10 65
 laurumque 7 59
 laurus 2 158
 lauti 14 257
 lautissima 9 175 | 11
 140
 lautissimus 3 221
 lauto 14 13
 lautorum 7 177
 lautum 1 67
 lautus 11 1
 laxabant 8 261
 laxare 4 67
 laxet 6 143
 lecti 6 225 | 9 78
 lectica 1 32 121 | 3
 242 | 10 35
 lecticas 6 308
 lectis 11 56 | 13 136
 lecto 2 60 | 5 17 | 6
 593
 lectore 1 13
 lectulus 2 77
 lectum 6 21
 lecture 6 276
 lectus 3 203 | 6 267 |
 8 177
 Ledam 6 63
 legantur 11 180
 legat 7 231
 legatum 8 172 | 9 62
 88
 lege 6 452
 legemque 6 634
 legenti 7 104
 legerat 7 152 | 11 78
 leges, *nomen*. 2 30 43
 72 | 7 229 | 8 91 |
 11 8 | 14 100 192
 leget 3 241
 legi 3 155
 legibus 10 251 | 16 15
 legio 2 155
 legione 3 132
 legiones 10 79 | 17
 231
 legionibus 8 255
 legit 11 69 | 13 121
 legitime 10 338 | 12
 130
 legitimis 6 199
 legitimum 6 44
 legum 4 79 | 6 543 |
 8 50 268 | 14 177
 legumen 15 174
 lenæ 6 488
 Lenas 5 98
 leno 1 55
 lenone 6 126
 lenonibus 6 215
 lenonum 3 156 | 6 319 |
 14 46
 lenta 13 100
 lentaque 16 47
 lento 6 564
 Lentile 6 80
 Lentulus 7 95 | 8 187 |
 10 287
 lentus 8 248
 leo 8 6 | 14 247 | 15
 161
 leonem 7 76
 leoni 15 160
 Lepidi 6 264
 Labidis 1 9
 leporem 5 167 | 14 81
 lepores 5 124
 lepus 11 138
 lethale 15 165
 lethifero 4 56
 letho 10 119
 levabit 14 23
 levant 13 53
 Leucade 8 241
 leve 7 240
 lever 14 236
 levibus 13 182
 leviori 7 77
 levioribus 4 11
 levis 6 506
 levium 13 13
 levius, *nomen*. 10 344
 levius, *adverb.* 2 56
 lex 2 37 | 6 38 | 7
 102 | 10 315 | 14
 324
 libeat 1 19 | 10 162
 libelli 1 85 | 7 107
 libellis 13 19 60
 libello 14 193
 libellos 3 206 | 6 243 |
 7 26
 libentius 15 88
 liber *adject.* 5 165 | 9
 121
 libera 4 90 | 8 211
 244
 libet 1 152
 libertas 2 112 | 3 299 |
 6 139 216 | 8 177
 libertate 7 116 | 8 263
 libertatem 14 230
 libertatemque 14 56
 libertatisque 2 77
 libertinus 1 102
 liberto 2 59
 libertorumque 9 28
 libertos 7 43
 libertus 6 145
 liber 1 63 | 2 1 | 7
 113 | 8 29 | 12 95 |
 14 142 | 15 84
 libidine 4 3 | 6 134
 317 | 7 85
 libidinis 6 293 | 11
 172
 libido 2 14 | 6 349 |
 8 135 | 10 208
 libis 3 187
 Libitinam 12 122
 libitum 3 159
 libi 16 39
 libraria 6 475
 librarius 9 109
 libras 10 147
 librata 8 204
 libri 1 5
 libris 4 16 | 6 450 |
 9 84
 libro 6 262 577 | 8
 134
 libros 3 219
 librum 3 41
 libuit 5 16
 Liburno 3 240 | 4 75
 Liburnus 6 47 5
 Libya 11 25

I N D E X.

Libye 5 119	litore 11 113 14 87	loquaci 5 142	lugendus 8 267
licet 2 135 3 301 6 455 8 235	270	loquantur 6 530	lugennis 3 279 15 134
licebit 11 182	lirtus 3 4 4 143 7 49	loquar 6 132	lugere 13 257
liceret 4 85	lituis 14 200	loquatur 6 438	luger 10 256
licet, verbum, 1 162	livida 6 630	loquanda 2 111 6 452	lumbis 10 227
3 92 4 34 7 146	lividulus 11 110	loquantem 16 33	lumbos 3 244 6 313 9 59
8 131 10 304 11	livorum 2 81	loquentur 9 103	lumbum 8 16
194 205 15 13	livoribus 16 11	loqui 3 96 6 400	lumen 3 286 9 105
licet, co junctio, 1 105	locamus 1 366	loquitur 15 112	lumina 13 93 164
2 147 3 144 5	locantur 3 13	loquor 14 115	luna 3 286 8 149
141 6 139 208	locasti 8 185	loquantur 4 17	luna 6 310
282 579 8 19 81	locata 9 143	lora 1 61	luna 6 442
85 122 10 19 211	loco 3 230 5 12 7 210	lorica 10 134	lunam 7 192 10 21
298 13 56 14 12	locos 6 244	loricam 11 30	lupa 3 66
263 287	loculis 1 81 10 46 11 38 13 139	lorip-dem 2 23 10 308	lupanar 6 121
Licinis 1 109	locum 1 103 6 541	loris 5 413	lupanaris 6 131
Licinus 14 306	locuples 6 140 12	loro 2 125 5 165	Luperco 2 142
lictore 8 137	19 14 137	lora 6 463	lupini 14 153
lictorem 3 128	locupletem 13 96 14	loro 6 428	lusa 7 128
ligni 13 137 16 41	197	lubricat 11 173	luscis 10 228
ligno 12 58	locus 3 22 119 7 63	Lucanos 8 180	luscum 10 158
lignorum 7 24	10 110 15 37	Lucanus 7 79	luserit 5 139
lignum 11 118	Locusta 1 71	luce 5 311 8 151 11 184 15 43	lusic 11 160
ligon m 11 89	locuti 2 20	lucebis 1 155	lulore 9 61
ligulas 7 33	locuti 4 88	lucerna 1 51	lustrabit 6 581
ligulas 5 20	lodice 6 194 7 65	lucernæ 6 319 8 35	lustrari 2 157 13 63
Ligustica 3 257	longa 2 84 3 254 6	lucernas 7 225 10	lustravit 6 517
limen 1 100 2 88	78 220 7 47 10	339	lustravitque 2 144
6 47 11 188	57 190 204 223	lucernis 6 304 12 92	luteo 10 132
limina 6 52 14 44	265 14 158 251	luciferi 8 12	luro 3 347 6 13 17 180 14 35 66
220	longa, ablat. 6 622	lucifero 13 158	lutuienta 7 131
limine 1 96 3 124	13 207 16 86	Lucilius 1 165	lux 1 2 13 158 14 105
6 227 10 29 15	longaque 9 52	Lucis 13 88	luxa 6 298
154	longæ 5 103 6 291	Luceria 10 293	luxuria 6 292 11 22
limite 10 169 16 38	10 275 15 96	lucris 14 234 278	luxuria 15 45
lina 5 102	longe 6 69 209 373	Lucrinum 4 141	luxuriæ 1 140 11 45
lingua 9 120	7 41 8 272 14	lucro 6 570	luxuriam 4 137
linguæ 7 149	279	lucrum 13 24	luxuriosa 11 77
linguam 3 63 9 123	longeque 8 272 12	luctantur 2 53	Lyciscæ 6 123
linguas 9 119	77 14 89	luctibus 10 244	Lycius 11 147
linguis 12 83	longi 3 124 6 482	luctum 14 157	Lyde 2 141
lingero 6 532	9 34 10 44 14	lucus 1 7	
linque 4 45	217	ludant 7 239	
linit 6 480 9 58	Longinum 10 16	ludebant 11 98 14 168	
linquebat 6 119	longior 2 167		
linquere 15 152	longis 6 309 7 182		
linquit 6 226	longissima 1 133		
lintea 3 263 8 168	longissimus 3 284		
11 21	longo 4 44 5 80 6		
Liparæa 13 45	560 7 132 8 1		
lippus 10 130	2 98 9 16 10 255		
lisem 6 241	11 152 16 50		
litera 13 138	longorum 6 250		
lites 6 267 7 168	longos 2 124 12 91		
16 42	14 198		
litigat 6 35 7 141	longum 3 88 6 65		
litiget 10 16	518 8 288 15 82		
litis 16 50	longus 6 430		
litura 2 160 4 47			

M

Macelli 11 10
macellis 11 64
macello 5 95 | 6 42
macet 6 137
Machære 7 9
maciem 15 101
macies 9 16
macra 7 29
macri 14 146
maetare

INDEX.

- madare* 12 115
maculam 14 2
maculis 5 104 | 15 160
Maculosus 7 40
madenti 4 154
madentia 6 318
madentis 13 85
madida 2 93
madidæ 6 472
madidamque 3 11
madidas 5 101 | 7 164
madidique 10 192
madidis 10 178 | 15 47
madido 13 165
madidum 9 51
madidumque 6 296
maduerunt 10 121
Mæcenæ, Mæcenæ,
ide Mæcenæ
Mænades 6 316
Mærica 4 42
Mævia 1 22
magicæ 15 5
magicos 6 609
magister 2 77 114 | 4
45 | 12 79
magistra 6 360 | 13 22
magistri 5 122 | 7 212
magistro 9 26 | 14 212
magistros 7 154 | 8 8 |
14 12
magistrum 14 246
Magus 3 77
Majestas 1 113 | 3 174
11 111
ma'a 6 291 | 10 145 |
14 216 | 15 142
mala, id est, poma, 11
74
malæ, substant. id est,
maxillæ 15 54
malæ, adjct. 13 109
14 226
male 5 163 | 8 9 | 9 30
10 85
malī, s. e. pomi 5 153
malī, adjct. 7 51 | 9
120 | 14 290
malignis 10 111
malim 4 98
malis 6 335 | 10 191 |
14 303
malo, nomen 13 1
malo, verbum, 6 165
166 | 8 269 | 10 124 |
14 153
malorum 10 98 | 13
13 236
malos 15 70
malum, neutr. 6 109
malum, substant. maj.
- 12 54
malunt 9 1 15
malus 3 72 | 4 87 169
Mamercorum 1 192
mamillæ 7 159
mamillam 13 163
mamillis 6 400 490 |
12 74
mamma 1 23
manantia 6 622 | 15
136
manare 6 274
mancipiorum 9 119
mancipium 1 171
mancus 3 48
mandaret 10 53
mandat 3 46
mandata 6 353
mandavi 14 225
mandet 8 91
mandræ 3 237
manē 6 600 655
maneant 3 30 | 8 92
manebit 14 310
maneret 4 95 | 9 72
Manes, nomen. 2 149 |
15 105
Manesque 2 154
manet 5 103 | 11 39 |
13 117
mangone 11 147
manibus 5 83 | 6 380
572 | 14 285
manicæ 6 255
manifesta 2 64 | 14
136
Manillia 6 242
manipli 16 20
maniplos 8 153
manū 6 560
manuētere 11 104
manu 10 302 | 12 65
manubria 11 133
manum 1 15 | 6 545
manumque 6 582
manus 3 106 | 5 53 |
6 289 | 7 241 | 10
120 | 16 54
mappa 5 27
mappæ 11 191
Marcellis 2 145
mare 1 54 | 2 25 | 3
55 | 5 94 | 6 94 282
10 176 12 62 | 13
69 155 | 14 276 | 15 15
marginē 1 5 | 3 19 |
4 30
maria 4 83
maribus 1 84 | 2 89
marinis 2 238
marinos 14 283
- marique* 14 222
maris 13 216
mariscæ 2 13
mariali 6 43
mariti 2 120 | 6 228
232 290 462 508
610 651
marito 3 91 | 6 10 135
399 455 | 7 25 | 11
101
maritos 1 72 | 2 138 |
9 26
maritum 1 121 | 6 100
148 618
maritus 6 210 431
474 | 7 169 | 10 312
Marius 1 | 49 8 120
marmora 1 12 | 3 20
215 | 9 104
marmore 3 205 | 14
95
marmorea 4 112 | 8
230
marmoreis 7 80
marmoreum 8 55
marmoreus 13 115
marmoribus 6 429 | 14
90
Maronem 6 435
Maroni 7 227
Maronis 11 178
marræ 3 311
maris 15 167
Mars 6 59 | 14 261
Martos 3 169
Martus 14 180
Martya 9 2
Martu 16 5
Martique 2 31
Martis 1 8 | 9 101 |
10 83 314 | 13 79
massa 6 420
Massa, nom. propr. 1 35
massæ 10 30
mater 3 212 | 6 166
238 | 10 195 232
290
materia 11 133 | 14
17
materiæ 1 151
materiam 10 47
materiamque 7 21
materiem 3 147
materno 6 630
maternos 14 26
Mathematicis 94 248
Mathematicus 6 561
Matho 7 129 | 11 34
Mathonis 1 32
matre 7 196 | 9 61
matrem 6 172 | 7 146 |
- 11 152
matrī 14 28
matribus 11 71
matris 3 176 | 6 564 |
9 23 | 11 18 12 8
matrisque 6 511
matrona 1 69 | 3 110 |
6 49 249 447 496
matronæ 10 319
matronis 8 267
matura 6 358 | 14 83
maturius 11 88
maturus 8 169 | 12 7
matutinis 12 92
matutino 4 108 | 6 522
mavis 10 99
Maura 6 307 | 10 224 |
12 4
Mauræ 6 306
Mauri 4 53 | 6 336 |
11 125
Mauro 10 148 | 11
125
Maurorum 14 196
Maurus 3 79
maxima 5 66 99 | 6
154 | 8 112 | 10 24 |
12 52 | 14 47
maximus 3 3 10 | 7 193
Mecænæ 7 94
Mecænate 1 66
Mecænatis 12 39
media 8 217
media, ablat. 1 157 |
10 156 | 11 112 |
14 190
mediæ 5 106 | 7 222
mediam 2 144 | 5 54
102 | 6 46
mediamque 3 21 | 11
112
medias 4 138
medicamen 14 254
medicamina 6 594 660
medicaminibus 6 471
medicatum 12 36
Medici 6 46
Medicis 6 369 338 |
13 124
Medico 2 13 | 16 12
Medicus 3 77
medius 3 80 | 6 301
mediisque 6 108
medio 1 63 | 9 445 |
9 106 | 10 37 | 12 77
13 10 14 129 | 16 88
mediocri 13 143
mediocribus 11 175
mediocris 6 581 | 1 37
meditataque 6 538
meditatur 7 128

medi.

I N D E X.

mediatus 4 112	mensam 5 145	mero 3 283 6 158	minus 5 157 8 198
mediumque 10 53	mensamque 3 169	302 12 8 15 48	minaci 10 52
medius 12 30	mensas 1 75 15 4 11 117	Meroe 6 527 13 163	minantur 3 256
Medo 10 177	mente 3 916 152	mersa 14 301	minatur 7 127 14 294
Medos 7 132	405 9 68	mersis 11 40	Minervæ 13 82
medullas 14 215	mentes 5 16	meruisse 8 226	Minervam 3 139 219 10 116
Medullinæ 6 321	mensis, <i>nomin.</i> 6 570	meruit 6 218 7 216 8 260	minetur 6 568
medullis 8 90	mensis, <i>ablat.</i> 14 182 15 42	Messalinæ 10 333	minima 6 91
Megalesia 6 69	mensura 4 72 9 34 10 98 11 35 14 93 316	messum 7 112	minima, <i>ablat.</i> 2 161
Megalesiacæ 11 191	mensuram 1 41	messoribus 8 117	minimam 13 13
mejere 1 132	mente 15 130	metallo 13 30	minimas 14 124
Meleagri 5 115	mentem 6 530 610 13 220	metarum 6 582	minimasque 5 144
melior 1 71 3 93	mentes 14 284	Metelli 6 264 15 109	minime 4 8
104 4 104 15 133	mentibus 6 316	metiris 9 71	minimis 11 36
158 5 349 14 143	mentio 3 114 6 507 11 184	metisque, <i>nomen</i> , 14 232	minimisque 6 348
meliora 3 220 12 64	mentiri 3 41	metit 3 186	minimo 5 123
meliore 3 82 14 35 95 158	mentis 7 66 14 175 226	metitur 6 357	minimoque 1 14
meliozem 14 212	mentira 6 123	metitram 3 246	minimum 6 268 15 24 16 8
melius 2 139 6 34 13 18 215	Mentore 8 104	metuam 5 5	minimumque 6 134
melius, <i>adverb.</i> 2 56 7 124 14 6 15 106	mera 6 186	metuas 3 302	minimus 10 217 13 179
meliusne 9 60	mercariis 14 143	metuenda 11 45 75	minister 5 63
meliusq, 10 344 11 12	mercator 6 152 14 269	metuens 7 210 13 90	ministri 3 83 11 161
mellis 6 180	mercatozemq, 13 154	metuensque 5 154	ministro 2 98 3 46 12 14
membra 2 11 2 259 10 198 11 5 13 218 15 102	merce 4 33	metuentem 14 96	minor 3 23 125 160
membrana 7 23	mercede 4 273	metues 8 38	203 4 41 15 118 6 503 645 7 22 11 61 13 150 14 165 15 140
membrorum 10 233	mercedem 1 42 3 15 5 13 7 149 157 158	metuet 10 312	minora 10 101
memento 5 71 6 571 9 93	mercedes 8 246	metuique, <i>infin.</i> 6 516	minorem 4 61 8 41 12 56
meminit 11 81	merces 7 175 228 14 164	metuque 14 303	minores 1 148 6 144 498 8 234
Memnone 15 5	mercibus 15 288	metus 3 198 14 178	minori 6 512 13 48 180
memor 3 318	mercis 14 201	metuunt 14 101	minoribus 2 146 14 180
memorable 2 113	merentem 16 55	Micipsarum 5 89	minoris 4 25 7 187
memoranda 2 102	merentur 1 37	micuriente 16 46	Minurnarumque 10 276
memoraret 4 129	meretis 8 25	micuriunt 6 308	minus 7 217
memori 11 28	meretrix 6 118	migra 6 170	minus, <i>adverb.</i> 2 71 5 157 6 209 619 9 45 10 327 14 140
Memphitide 15 122	meretur 6 531	migrare 11 51 15 151	minutal 14 129
Menalippes 8 229	mergat 13 8	migraret 7 7	minutas 14 291
mendacia 7 111	mergatur 8 86	migrasse 3 163	minuti 13 189
mendax 10 174 15 16	mergere 14 9	miles 8 79 10 18 267 11 102 16 16	minuto 6 545 9 137
mendicaret 4 117	mergetur 6 522	Miletos 6 295	mixit 3 107
mendicat 3 16 6 542 11 43	mergit 10 57	milete 2 155 16 18	mira 8 198
mendicatus 10 277	meri 6 318	militia 10 9	mirabantur 10 127
Menæceus 14 240	meritis 14 163	miliibus 16 51	mirabere 12 78
mens 1 165 5 110 356 13 194 203	merito 2 34 2 221 8 114 10 208 15 24	militiæ 7 88 16 253	mirabile 12 73
mensa 6 304 9 178 15 12	meritoria 3 234	militis 3 248	mirabilis 3 98
mensa, <i>ablat.</i> 1 138	meritum 3 127 9 82 12 124	mille 3 8 7 39 12 46 122 14 12 274 16 43 44	miranda
mensæ 2 110 6 629 8 104 14 211		millesima 7 100	
		millia 1 151 9 140 15 61 16 25	
		millibus 4 15 5 60	
		Miloni 2 26	
		milvos 9 55	
		minum 6 607 13 110	

I N D E X.

- miranda 7 200 | 15
 27
 mirandis 13 65
 mirandum 10 32 | 12
 124
 mirandusque 10 161
 mirante 2 67
 mirantis 12 16
 miraretur 8 264
 mirari 11 100
 miratrix 4 62
 miratur 3 90 | 4 102
 13 162 | 14 120 |
 mire 14 24
 miremur 8 68
 miretur 14 195
 miris 13 70
 Mirmillonem 6 81
 Mirmillonis 8 200
 misce 14 322
 misceat 2 25
 miscellanea 11 20
 miscere 5 61
 miscet 1 70
 miscuit 1 220 | 10
 163 | 14 174
 miscellus 13 213
 miser 4 23 | 7 27 117 |
 9 45 | 10 332 | 13
 112 | 14 64
 misera 14 304
 miserabile 3 166 276 |
 6 65 | 9 147 | 10
 269 | 15 97
 miserabilior 9 6
 miserabilis 2 18 | 12
 67
 miseræ 3 288 | 4 74
 miseræque 9 127
 miseram 8 18 | 9 113
 miserantibus 15 101
 miserere 8 89 | 12 25
 miseri 2 159 | 6 423
 462
 miseris 1 134 | 8 122
 misero 4 99 | 5 87 |
 10 200 | 14 246
 miseros 7 154 | 10
 296
 miserrimus 11 12
 miserum 3 6 | 7 161 |
 8 76 | 13 48 161 |
 misit 2 148 | 4 20 | 5
 92 | 10 132
 missis 6 232
 misso 4 144
 missum 13 230
 missurus 5 32
 missus 11 63
 mite 4 82 | 13 184
 mitem 14 15
 Mithridates 14 252
 mitior 6 485
 mitius 10 183
 mitra 3 66
 mittas 5 119 | 8 180 |
 9 50 70
 mittat 7 4
 mitte 8 171 172
 mittebantur 5 108
 mittentur 2 169
 mittere 12 43 | 13 114
 mitti 6 562
 mittit 3 45 | 11 124
 mittitis 2 465
 mittuntur 14 147
 mixtos 6 624
 mobilis 13 236
 moderantem 10 128
 modestum 10 300
 modi 7 100
 Modiam 3 130
 modica 12 66
 modicæ 4 30
 modicam 13 143
 modicis 5 108 | 14 15
 modico 9 91 | 10 289
 modio 14 126
 modis 6 405 | 7 19 |
 9 73
 modium 3 220
 modo 2 73 135 160 |
 3 254 | 4 77 15 51 |
 6 194 274 | 7 152
 195 | 8 99 125 237 |
 9 96 124 | 13 73 |
 14 86 117 298 | 15
 98 119
 modum 6 358
 modumque 8 88
 modus 3 310 | 14 172
 mæcha 2 68
 mæchæ 6 277
 mæchi 1 55
 mæchis 6 464
 mæchorum 6 42
 mæchos 2 27 | 6 24 |
 10 220 317 | 14 26
 mæchum 6 100 463 |
 14 30
 mæchus 9 25
 mænia 6 83 | 15 28
 Mæotide 15 115
 mærore 10 249
 Mæforum 9 143
 mæsta 2 109
 mæstam 11 197
 mæstitia 11 53
 molam 8 67
 molares 13 212
 molari 5 160
 mole 12 12
 molem 16 26
 moles 12 75
 molestia 8 235
 molle 1 69
 molles 1 104 | 2 47 |
 3 202 | 6 91 299 |
 12 85
 molli 3 99 | 6 63
 mollia 1 83 | 6 365
 513
 mollior 2 165 | 8 151
 11 66
 mollique 5 70
 mollis 9 38
 mollissima 15 131
 mollius 6 197
 Molossio 12 108
 Molossos 14 162
 momordit 7 19
 moneant 8 91
 moneatis 6 345
 monent 15 107
 moneo 6 628
 moneta 7 55
 monilia 2 85
 monitis 14 210
 monitu 14 228
 mons 6 648
 monstra, *nomen*. 2 122 |
 6 285 644 | 14 283
 15 172
 monstrant 14 3 208
 monstrante 14 10
 monstrare 2 42 | 7 561
 8 45 | 14 103
 monstrat 10 48
 monstrata 14 37
 monstratos 6 260
 monstratur 6 60
 monstros 6 646
 monstro, *verbum*, 10
 363 | 14 356
 monstrum 2 143 | 4 2
 45 115 | 9 38 | 13
 65 | 14 121
 montana 6 5
 montani 11 68
 Montani, *nom. prop.*
 4 107
 montanum 2 74
 Montanus, *nom. prop.*
 4 131
 monte 6 343 | 8 245 |
 11 89
 montem 1 82 | 3 258 |
 5 77 | 10 153 | 14
 144
 montes 9 54
 montibus 5 33 | 6 58
 636 | 5 211 | 11
 25 139 | 12 129 |
 14 88
 monui 8 39
 monuit 11 114
 monumenta 5 55
 Monychus 1 11
 mora 2 167 | 6 332
 10 340 | 12 111
 bis.
 moræ 6 237 326 | 10
 44
 morantur 11 54
 moraris 1 125 | 14
 230 267
 moratam 6 1
 morbi 3 236
 morbis 14 156
 morbo 2 50 | 9 491
 13 216
 morborum 10 219
 morbum 2 17 | 13 230
 mordeat 6 631
 mordente 9 10
 mordere 5 11 | 11 671
 15 87
 mordet 6 301
 mordetur 3 91
 more 2 87 116 | 3 261 |
 8 156 | 13 38 | 16
 15
 mores 2 170 | 3 63 | 14
 82 | 6 84 239 297 |
 7 237 | 10 298 323 |
 11 92 | 13 159 239
 14 15
 moriaris 14 137
 moribus 1 147 | 2 2
 39 | 3 140 | 6 45 |
 8 21 | 11 57 | 13
 204 | 14 74 323
 moriaris 14 249
 moris 11 83
 moritur 3 232
 moriuntur 2 140
 moror 3 183
 mors 4 95 | 16 172
 morfu 4 142 | 15 9
 morsum 5 69
 morsuque 14 297
 mortalis 13 76
 mortaria 7 170
 morte 6 220 653 | 8
 85 | 10 113 | 11 45
 12 58 | 13 54
 mortem

I N D E X.

mortem 8 196 10 248	municipalis 3 34 8	nafus 6 494 15 55	nefas 2 117 8 83
mortes 1 144	238	nata 4 140	13 54 238 14 188
mortifera 9 95 10 10	municipes 4 33 14	natae 15 68	15 9 12
mortifera, <i>ablat.</i> 14	271	natali 12 1	negabit 14 134
221	munimenta 9 29	natalibus 5 37 6 322	negit 1 79 3 208
mortifero 4 113	muniret 8 248	8 231	negaverit 10 321
mortis 10 357	munitam 10 171	natalis 9 51	negavit 3 168
mortuus 3 172 5 79	munus 14 183	natalitium 11 84	negem 1 105
morum 4 12 14 52	munuscula 6 35	natam 10 122	neget 10 87 13 77
mos est 6 391 10 212	muræna 5 99	natantem 10 257	neglecta 9 15
Moses 14 102	mures 3 207	natantes 14 8	neglectum 5 16
moræ 10 2	murmura 6 538 10 89	nataret 11 94	negligis 2 132
motus 3 42	murpure 5 67 10	natat 4 55	negligit 9 92
moveat 10 202 13 35	290 13 224	natavit 8 255	negotia 11 181 14
movebant 8 12	muro 4 132	nares 6 611	264
movebit 6 256	muros 8 240	nates 6 611	nemore 15 152 161
movebunt 7 171	mus 6 338	nati 3 156 6 12	nemorosa 3 191
movemus 2 52	Musarum 7 37	12 84 142	nemorum 4 6
movendus 3 226	mustacea 6 201	natio 3 100	nampe 3 95 8 57
moventur 6 310	musto 9 58	nativ 9 11	164 180 10 110
mover 14 5	mustum 10 25	natique 10 201	160 185 326 15
moverat 10 29 15 16	mura 8 56	nativæ 14 216	166 181
moveri 6 418 529 13	mutandum 6 94	natorum 6 174 10 241	nemus 3 13
87	mutare 8 65 14 55	datos 6 86 626	nepotes 2 118 8 67
moverit 6 242	mutari 13 240	Natta 8 95	nepries 6 264
moves 13 114	mutatis 6 470	natum 1 141	Neptune 13 81
mover 6 71 8 203	Matin: nūs 15 23	natūra 1 79 2 140 10	Neptuni 13 152
moveur 11 168	Mutius 1 154 8 264	152 279 301 303	nequam 6 196
movisse 6 537	mutorum 15 143	12 41 79 13 30	neque 1 89 3 79 : 10
mox 3 247 280 5 26	mutuus 19 149	166 236 239 14	4 41 14 127
6 23 126 223 19 39	Mycalæ 5 141	31 321 15 132	nequeo 3 42 7 56
10 119 11 168	Mycenis 12 127	natura, <i>ablat.</i> 13 88	nequeunt 2 138
12 20 60 13 169	Myconis 8 102	naturæ 3 123 10 359	nequicquam 8 205
14 99 125 161	Myrrhina 6 155 7 133	15 138	nequitia 34 216
mucida 5 68 14 128		natu 1 104 3 80	Nero 8 223 10 308
Mucius, <i>vide</i> Mutius		8 14 259 13 17	12 129
mucronem 14 217	N.	nave 9 19 10 185	Nerone 8 72 193
mugilis 10 317		navem 12 56 14 288	Neronem 8 170
mugire 14 286	N Abathæo 11 126	naufragium 12 22	Neroni 4 38 8 212
mugitum 1 53	Nævole 9 1 91	naufagus 14 301	Neronis 4 137 6 114
mulæ 7 181 13 66	nanum 8 32	navibus 8 106 9 132	10 15
mulier 2 123 3 95	Narcissi 14 329	navigio 1 82	nervi 9 34
6 251 439 456 10	neresque 14 194	navim 6 98	nervus 10 205
328	naribus 6 108	nausum 8 97	nescia 13 240
mulio 3 117	narrare 12 82	nauseat 6 432	nesciat 10 360
muliorumque 6 40	narrarat 15 14	naute 12 82	nescierint 15 168
mallum 4 15 11 37	narrasse 11 202	nautas 6 101	nescio 1 130 3 41
nullus 5 92	narrat 6 411	nautis 6 153 8 174	11 48 16 30
multitia 2 66 76 11	narrate 4 35	nebula <i>ablat.</i> 10 4	nescire 6 187 7 97
186	narratur 2 164	nebulone 14 9	nescis 3 200 5 159
mundæ 7 181	nascenti 12 9	neccandos 6 595	13 33 34
mundi 10 169 12 48	nasci 10 50.	necari 13 176	nescit 5 60 6 246
15 147	nasciur 9 83	necar 10 316	3 0 12 28 14
mundique 6 585	nasciuntur 14 242 15	necess: est 3 220	231 15 1
mundum 13 87	10	nectare 13 44	nescius 11 100
munera 3 36 9 53	nati 10 199	necte 6 51	Nestora 12 128
10 358	nato 1 5716 147	nectir 7 18	Nestoris 6 325
munera 1 35 2 148	nafoque 8 5	nefanda 15 165	neu 14 203
4 18	naforum 5 47	nefandæ 13 174	ni 3 321 9 71 10
muneribus 10 306	naflæ 12 123	nefandi 15 116	133 339

niceteria

I N D E X.

- nicetaria 3 68
 nido 116 | 5 143
 nidore 5 162
 nidos 14 80
 nigra 3 30 | 13 45 |
 14 294
 nigra, *ablat.* 10 245
 nigra 7 192
 nigram 16 11
 nigras 2 150
 nigri 5 53 | 13 245
 nigro 6 369 | 7 227 |
 15 49
 nigroque 6 164
 nigros 1 72
 nigram 6 120
 nigramque 6 342
 Nili 13 27
 Niliacæ 1 26
 Nilo 15 123
 Niloque 10 149
 Nilum 6 83
 nimbis 1 81
 nimbo 5 79
 nimbos 7 163
 nimboſo 4 87
 nimia 12 97
 nimia, *ablat.* 10 12 15
 77
 nimiaque 11 194
 nimias 10 105
 nimio 10 252
 nimios 10 104 | 11
 127 | 13 11
 nimirum 2 104 | 7 78 |
 10 248 | 14 54
 Niobe 6 176
 nitent 12 91
 nitentia 12 88
 niter 7 181 | 15 4
 nitidas 14 60
 nitidi 3 157
 nitidique 11 176
 nitidis 14 2
 nitidos 6 8
 nitor 3 180 | 9 13
 niveam 12 3
 niveique 7 221
 nivemque 10 152
 niveos 10 45
 niveus 5 70
 nobile 11 95
 nobilior 6 175
 nobilis 6 81 | 17 191 |
 8 41 49 60 199
 253 | 15 113
 nobilitas 8 20 139
 nobilitate 1 34 | 4 97
 nobilium 7 91
 nocens 6 619 | 13 3
 nocentem 6 646
 nocentes 13 101
 nocentibus 13 234
 nocet 10 324 | 14 153
 nocitura 10 8 *bis*
 nocte 2 161 | 3 205
 127 198 275 | 6
 203 418 419 474
 530 | 7 61 | 8 149 |
 9 76 | 10 20 235 |
 11 112 185 | 13 198
 217 | 14 146 190
 296 | 15 43
 noctem 3 279 | 5 54
 noctesque 4 134
 noctibus 1 38 16 301
 308
 noctis 3 268 | 7 222
 noctu 6 35 604 | 14
 306
 nocturna 8 233
 nocturnæ 3 12
 nocturnos 6 118
 nocturnus 8 144
 nocuit 4 154 | 13 227
 nodos 8 50
 nodofam 8 247
 nodus 5 165
 nolentem 9 113
 nolenti 15 123
 noler 6 212
 noli 1 126 | 6 377
 nolis 5 54
 nolit 5 24
 nollet 6 253 | 13 187
 nolo 8 275
 noluerim 8 75
 nolunt 10 96
 nomen 1 153 5 46 |
 7 9 110 234 | 8 36
 273 | 11 22 | 12 72 |
 13 30
 nomina 5 127 | 6 603 |
 8 132 255 | 10 219
 234
 nomine 1 98 18 31
 nominis 6 384 | 8 241 |
 13 248
 nona 13 28
 norint 3 46
 noſcenda 11 35
 noſſe 13 155
 nota, *part.* 17 | 6 313 |
 10 341 | 14 248
 nota, *solar.* 1 123
 notæ 6 306
 notæque 3 35
 notabilis 6 378
 notavi 15 45
 notemus 16 33
 notet 9 142
 notior 9 25
 notique 7 3
 notiſſima 2 10 | 10 23
 notiſſimus 6 42 155
 notos 11 153
 natum 2 58 13 174 |
 10 353
 nova, 1 32 145 | 2 120 |
 3 26
 nova, *ablat.* 11 85
 novalia 14 148
 novas 14 95
 noverat 4 136
 novercæ 6 402 | 7 234
 novercali 12 71
 noverit 7 231
 noverunt 6 336
 novi 5 6
 novimus 2 52
 novis 2 102
 noviffe 5 75
 noviſſima 6 355
 noviſſimus 11 42
 novit 3 77 | 6 401 | 11
 143
 novitius 3 265
 Novium 12 111
 novo 6 1
 novorum 7 189
 novum 10 250
 novus 8 237
 nuhat 6 590
 nube 2 61 | 12 19
 nubemque 13 167
 nubentibus 2 137
 nubere 10 330 338
 nubes 13 42 | 14 57
 292
 nubilis 12 118
 nubit 2 134
 nucem 11 119
 nuces 5 144
 nuda 3 216 | 6 122
 490 524 | 7 35 | 15
 54
 nuda 1 23 65
 nudam 11 106
 nudas 1 84
 nudi 6 231 | 15 308
 nudis 1 43 | 6 588 605
 nudisque 6 490
 nudo 4 49 | 7 16 | 11
 43 96
 nudum 3 210 | 8 205 |
 9 35 | 11 170
 nudus 2 71 | 4 100 | 5
 163
 nugas 11 169
 nugis 4 150
 Numa 1 12 138
 Numæ 6 342 | 8 156
 Numantinos 8 11
 numen 3 19 | 10 365 |
 13 37 102 | 14 97
 315
 numera 9 41
 numerante 6 381
 numerare 1 16
 numeras 6 168
 numerata 14 133
 numerentur 9 42
 numeres 8 131
 numeret 5 41
 numeris 6 575
 numero 6 384 | 13 26
 numeros 6 248
 numerosa 7 151 10
 105
 numerum 9 90
 numerus 2 46 | 6 228 |
 7 102
 Numidarum 7 182
 Numidas 4 100
 numina 6 567 | 14 182 |
 15 11 36
 numine 13 231
 numinibus 10 111 347 |
 13 48
 numinis 3 138 | 6 341 |
 13 202 219
 Numitor 7 74 | 8 93
 nummi 5 136 | 13 131 |
 14 139 260
 nummis 1 48 | 11 19
 nummorum 1 114 | 13
 143 | 8 101
 nummos 6 645 | 7 140 |
 8 130 | 10 319 | 13
 25 94 | 16 40
 nummus 6 363
 nunquamne 1 1
 nunquid 2 51 | 11 56
 nuntiet 10 216
 nuper 1 111 | 2 29 | 4
 9 | 8 120 | 9 22 | 12
 16 | 15 27
 nupſit 6 140
 nupta 2 120 | 6 82 268
 nuptæ 11 201
 nuptam 3 45
 Nurſcia 10 74
 nurum 14 220
 nurus 1 77
 nuſquam 3 125 | 5 81
 8 152
 nutant 3 256
 nutantem 15 156
 nutantia 2 125
 nutare 6 410
 nutricem

I N D E X.

- nutricem 6 353 | 5
 234
 nutricis 6 392
 nutricula 7 148
 nutrit 14 75
 nutrita 3 85
 nutritus 3 117 12 12
 Nysæque 7 64
-
- O.
- O** Corydon 9 102
 o demens 6 221
 o ferrea 7 150
 o fortunatam 10 122
 o gloria 10 159
 o Libye 5 119
 o medici 6 46
 o nummi 5 136
 o pater 2 126
 o parvi 9 137
 o procures 2 121
 o pueri 14 180
 o qualis 10 157
 o quantus 6 316
 o sanctas gentes 15 10
 o vanissime 14 211
 ob 12 15
 obducta 9 2
 obit 6 558
 obiter 3 241 | 6 480
 oblectant 14 265
 obligna 2 94
 obliquas 3 64
 obliquo 7 224
 oblita 7 100
 oblitio 6 612 | 10 204
 obrepit 9 129
 obruit 10 142
 obruta 15 6
 obrutus 14 297
 obscæna 6 297
 obscænis 2 9 | 11
 172
 obscæno 6 512
 obscuri 6 144
 obscurior 11 125
 obscurisque 6 130
 obsequere 10 343
 observandisque 6 535
 observant 158
 observare 7 241
 observet 5 41
 obse 2 166
 obsidet 10 17
 obsidionis 15 96
 obsistat 14 49
- obsonia 4 64 | 11
 134
 obstabit 3 60
 obstante 6 212
 obstantibus 11 15
 obstas 14 250
 obstat 3 164 194 243 |
 6 153
 obstruit 4 62
 obstricta, vide adstricta
 obtritum 3 260
 obvia 6 411
 obviis 8 159 | 10 83
 occasio 13 183 | 15
 39
 occidat 13 158
 occidere 2 104 | 6
 627 | 10 96 | 14
 331
 occiderit 10 221
 occidisse 15 170
 occidit 3 116 | 7 154
 occidunt 3 37
 occulta 8 107 266 | 9
 101
 occulti 6 270 | 7 200
 occultis 3 50 | 12 42
 occultum 13 195
 occultus 11 58
 occurrat 1 18 | 9 2
 occurrent 6 554
 occurrere 5 54 | 9 44
 occurrit 1 69 | 15 139
 occurrunt 12 77 | 14
 292
 occurru 6 417
 occursum 8 152
 occursum 6 571 | 10
 48
 Oceani 11 94 113 | 14
 283
 Oceano 12 149
 Oceanum 2 2
 ocelli 6 109 577
 ocellos 6 8
 ocreas 6 257
 octava 1 49
 Octavius 8 242
 octo 6 228 | 7 142
 octogesima 4 92
 octogessimus 6 191
 oculique 6 144
 oculis 6 432 | 8 5 | 10
 32 333 | 11 169 | 14
 65
 oculo 6 54
 oculorum 15 58
 oculos 2 95 | 8 150 |
 10 228 | 12 96 | 13
 433 144 | 16 12
- oculosque 7 241
 ocyus 6 53 147 415 |
 7 24 | 14 252
 oderat 4 73
 oderit 6 182
 oderunt 6 626
 odi 6 450
 odimus 3 214
 odio 10 329
 odit 6 271 509 | 7 35 |
 8 202 | 9 96 | 10
 73 | 15 37 71
 odium 15 34 51
 odor 14 204
 odore 5 150
 odorem 6 131
 odoris 11 74
 œnophorum 6 425 | 7
 11
 œstro 4 123
 Offellæ 11 144
 offam 10 11
 offas 2 33 | 6 471
 offendere 16 24
 offensæ 1 105
 officia 7 107 | 10
 45
 officii 2 134
 officio 6 202
 officiorum 5 13
 officium 2 132 | 6 126
 239 | 11 114
 officiant 16 21
 Ogulnia 6 351
 olebit 5 87
 olei 7 99
 olentis 14 269
 olet 6 430
 olfecisse 7 225
 olida 8 157
 olido 11 170
 olimque 9 17
 oliva 14 144
 olivæ 13 99
 ollæ 14 171
 oluscula 11 79
 Olynthi 12 47
 Omhos 15 35
 omen 4 125
 omenta 13 118
 onerosaque 6 235
 onus 13 8
 opaci 3 54
 ope 14 183
 opem 12 33
 opera 8 224
 operæ pretium 6 473 |
 9 28 | 12 127 | 14
 281
 operas 6 382
- operit 4 42
 operitur 12 12
 operis 6 432
 operum 7 102
 opes 10 24 105 | 14
 93 120
 opibus 1 34 | 1 129
 3 235 | 6 88 | 8 185
 9 100
 Opicæ 6 454
 Opici 3 207
 opimam 10 281
 opobalsama 2 41
 oportet 14 207
 oppida 3 35 18 129 |
 15 8
 opponere 9 86
 opponunt 2 39
 oppositis 11 18
 opposito 11 158
 opposuit 10 152
 oppressa 10 75
 opsonia, vide obsonia
 optabat 10 104
 optabunt 10 345
 optandas 10 284
 optandum 1 107 | 10
 103
 optandusque 6 210
 optantibus 10 7
 optare 10 115 | 13
 96
 optari 10 293
 optas 10 189
 optat 6 486 | 10 80
 115 289 | 14 140
 optata 5 117 | 10 187
 optima 1 38 135 | 13
 223 | 6 135 | 15 133
 optimus 4 78 | 10 331
 opus 7 66
 opus est 2 121 | 6 367
 10 215
 ora 3 240 16 43 | 8
 35 | 15 137
 oracula 6 554
 orandum 50 356
 orator 7 193 | 10 118 |
 11 34
 orbe 6 269
 orbe 2 180 | 6 11 401 |
 10 63
 orbem 4 37 132 | 5
 21 | 6 292 495 | 10
 40 | 11 173 | 14 313
 orbes 11 122
 orbi gen. 4 19 | 6 547
 orbi nom. pl. 12 99
 orbis nominat. 10 168 |
 15 110

I N D E X.

orbis, *genit.* 4 148
 orbis, *ablat.* 3 129
 orbita 14 37
 orborum 3 221
 Orcadas 2 161
 orchestra 7 47
 orchestram 3 178
 ordine 1 127
 ordinibus 6 50 | 14 324
 ordinis 7 44
 ordo 3 284
 ore 3 267 | 7 167 | 10
 232 | 14 138 205
 Orestes 1 6 18 220
 Orexim 6 427
 Orexis 11 127
 organa 6 379
 Orgia 2 91
 originis 8 46
 origo 14 226
 oris 10 238
 ornamenta 3 218
 ornamentum 3 204
 ornari 6 487
 ornata 11 64
 ornatas 6 226
 ornate 12 85
 ornatum 10 321
 ornatur 8 253
 ornamentur 6 79
 ornos 1 11
 oro 9 67 | 10 250
 Oronres 3 62
 ortu 8 11
 oryx 12 140
 oscula 6 51 366 505
 Ofiri 8 29
 Ofiris 6 540
 olla 3 259 | 8 90 146 |
 15 58
 olla 5 53 | 11 134
 olibus 15 80
 ostendas 13 215
 ostendatur 7 9
 ostende 14 60
 ostendebat 11 97
 ostendens 1 124 | 12 13
 ostendere 8 2 | 16 10
 ostenderet 10 53 | 11
 107
 ostendis 13 127
 ostendit 1 84 | 3 151 |
 6 588
 ostenditque 6 124
 ostia 4 43 | 8 171 | 9
 10 5 | 13 27
 Ostia, *nom. prop.* 11 49
 ostrea 4 142 | 6 301 |
 8 85
 Othoni 3 159 | 6 558

Othonis 2 99 | 14 324
 otia 6 293
 ova 3 202 | 11 71
 ovanti 8 28
 ovem 6 149
 oves 1 108
 ovili 6 528
 ovis 6 517 | 13 142
 ovo 5 84 | 14 85

P

P Accius 12 99
 Pactolus 14 299
 pace 8 107 | 11 193
 pacem 15 163
 pacis 6 291 | 9 23 | 13
 72
 pactam 6 199
 pactum 6 25
 Pacuvio 12 125
 Pacuvium 12 112
 Pacuvius 12 128
 Pæan 6 171 173
 pæne, *vide* pene
 pænula, *vide* penula
 paganum 16 33
 pagina 7 100 | 19 58
 pago 14 154
 Palæmon 7 219
 Palæmonis 6 451 | 7
 215
 palam 2 136 | 10 334
 Palari 2 106 | 4 31
 Palatia 9 23
 Palatino 6 117
 palato 10 203 | 11 11
 Palfurio 4 53
 pali 6 246
 palla 10 262
 Pallante 1 109
 pallear 1 43
 pallent 13 223
 pallentis 3 171
 pallere 7 97
 pallor 2 50 | 11 48
 pallia 6 235
 pallida 10 229
 pallidulus 10 82
 pallidus 5 87 | 7 115 |
 10 189
 palliolo 3 95
 pallor 4 75
 pallorem 15 101
 palluit 6 391
 palma 8 58
 palma, *ablat.* 13 128

palmae 7 118 | 15 76
 palmam 6 322 | 11 179
 palmas 2 142
 palmes 8 78
 palpat 1 35
 palpetur 10 206
 palpiter 2 134
 paludari 6 399
 paludes 10 276
 palum 6 266
 palus 3 307
 pande 1 150
 pandit 10 194
 panditur 14 327
 pane 5 169 | 6 461 |
 12 60
 panem 2 107 | 5 67 |
 10 81 | 14 181
 panis 1 120 | 10 200
 274 | 14 128
 panisque 5 75
 panni 11 196 | 14 300
 panniculus 6 259
 pannis 8 96
 panno 7 145
 pannosus 10 102
 Panfa 8 95
 papas 6 632
 papillis 6 122
 papyro 4 24 | 7 101
 par 1 151 | 4 97 | 5
 114 | 7 96 | 8 98
 215 | 10 98 | 12 4 |
 13 59 | 15 113
 para 9 135
 parabat 10 105 | 14 88
 parabis 14 55 | 15 129
 paranda 7 66
 parant 1 105
 parante 10 131
 parantur 6 464
 parari 8 213
 paras 6 26 | 14 48
 parafiti 14 46
 paraficus 1 139 | 5 145
 parafitis 8 233
 parat 6 607 | 8 130 |
 14 273
 parata 6 206
 paratae 6 244
 parati 8 49 | 15 102 |
 16 46
 paratis 6 16 272
 parato 9 168 | 10 333
 paratu 14 13
 paratum 12 106
 paratur 3 224 | 6 250 |
 14 140
 paratus 3 106 | 5 56 |
 9 7 | 13 108

paravi 6 638
 Parcae 12 64
 Parcas 6 37
 parcat 6 207 | 14 287
 Parce 6 171 | 8 117
 parcendum 14 215
 parcere 1 18 | 5 156
 parceretur 14 246
 parcit 15 159
 parcius 6 545
 parcus 14 112
 pardus 8 36 | 11 123
 parente 14 9
 parentem 6 174 | 8
 305 | 14 210
 parentes 6 13 | 10 296
 305 | 14 3
 parenti 8 257
 parentis 7 209 | 8 45
 143 | 9 87 | 14 56
 parentum 8 138
 parere 2 138 | 3 290 |
 5 64 | 10 339 | 12
 107
 pares, *nomen.* 3 104 |
 15 130
 pares, *verbum.* 14 200
 paret 11 21
 paratur 4 131
 pari 15 53
 pariat 5 141
 paribus 4 16
 paribusque 14 17
 Paridemque 6 87
 Paridi 7 87
 Paris 1 264
 pariter 3 298 | 6 20
 314 327 348 440
 575 | 9 109 | 10 300 |
 13 206
 parma 5 154
 paropside 3 142
 Parrhasii 8 102
 pars 1 26 | 3 171 | 5
 8 | 8 44 | 9 120 | 12
 26 52 | 13 157 | 15
 3 73 133
 parta 14 303 | 16 52
 partam 10 116
 parte 3 194 | 6 435 |
 7 43 114 156 159
 182 | 10 213 | 11
 29 72 101 | 12 48 |
 13 136 | 14 131 | 15
 85
 partem 10 29 | 12 110 |
 13 186 | 14 106
 partemque 14 78
 partes 1 41 | 4 2 | 7
 123
 Parthenio

I N D E X.

Parthenio 12 44	393 599 7 566 239	patulae 13 74	pecunia 1 113 16 291
Parthoque 6 406	8 109 269 9 86 110	patulas 3 277	16 12 11 45 13
partibus 4 148 9 32	130 3 81 84 14	paucā 5 107 8 108	34 134 14 132
participem 3 52	99 105 12 191 255	10 19	pecus 6 4 18 62 112
particulam 13 14	16 54 55	paucā 2 13 bis 6 50	21
particulas 15 79	patere, verb. 7 220	15 54	pede 6 198 110 5 113
partus 10 209 14 94	patet, verb. 13 9	pauci 10 2 112 11 55	173
partitur 3 121	143	paucis 3 101 9 66 10	pedem 10 30
partos 13 25	paterna 6 55 57	337 11 145 13	pedemque 14 219
partu 2 138	patra, ablat. 6 88	47	pedes 7 143 18 228
partumque 10 352	paterni 6 354	paucissima 14 155	pedibus 1 111 13 271
partus, nomin. 6 625	paternis 12 89	paucorum 10 143 344	6 349 426 19 69
partus, gen. 6 591	paterno 11 39	paucos 13 160	Pedo 7 129
parva 1 96 6 183 287	patet 2 89 3 150	pavens 6 188	Pegasus 4 77
12 87 14 93	364	paver 15 3	pegma 4 122
parva, ablat. 6 563 17	pathici 2 99	pavidoque 6 95	pejerat 13 91
28	pathicus 9 130	pavidum 10 87 13	pejeret 13 36
parvaque 10 170	pati 5 3 25 173 13	222 16 3	pejor 6 269 11 135
parvam 8 33	230	pavidus 1 58	pejora 8 184 14 57
parvas 6 2	patiens 1 31 7 33	pavimentum 14 60	pejoraque 13 28
parvi 6 503 9 137	patietur 13 245	paulatim 2 84 6 19	peiores 2 19
parvis 11 96 13 168	patimur 6 291	13 188	pelagi 7 33 12 17
14 319	patinae 4 72 133	pauatimque 1 83	pelagique 1 135
paruit 14 331	patitur 1 77 13 279	Paulique 2 146	pelago 12 64 77 14
parum 15 166	5 96 13 208	Paulus 7 143 8 21	277
parumper 4 62 10 250	patre 12 98 16 52	paulo 6 226 9 114	pelagus 6 90
parvo 11 78	patrem 8 244 14 96	paulum 11 47	pelamidum 7 120
parvoque 14 5	167	pavonem 1 143	Pelea 14 214
parvos 12 94	patres 4 164 6 624 18	pauper 3 145 161 15	Peleidae 2 280
parvula 6 89 10	266	113 6 72 19 147	Peleus 10 256
340 15 127	patri 2 131 7 188	11 31 13 96	Pellæo 10 168
parvulas 3 204 15 128	patria 11 161	paupere 5 165	pelle 3 150
parvus 8 108	patria, abl. 3 29 4 24	pauperibus 5 51	pellem 10 192
pascaris 5 150	10 50	pauperis 3 127 299	pellex 2 57
pascendi 9 67	patriæ 6 86 8 28	14 121	pelibus 6 7 14 187
pascendum 7 76	244 14 70 71 166	paupertas 3 252 16	pellice 6 271 626
pascensis 14 80	239	294 17 61	pellicula 1 11
pasci 12 28	patriæque 3 123 6	paupertate 1 183	pelluces, vid. perluces
pascit 3 141	111	paupertatem 14 236	Pelopei 7 92
pascitur 9 136 12	patriam 4 129 5 34	pauperiatis 6 357	pelves 3 277 16 440
105	8 45 10 142 11	pax 1 115	10 64
pascua 9 55 12 13	52	peccandi 13 208 341	pelvis 6 430
pascunt 7 93	patriamque 6 574 7	peccant 6 134	Penates 14 320
passet 6 8 19 54	234	peccat 8 141	pendebat 4 88
passis 12 15	Patriciæ 10 332	peccaturo 14 49	pendens 10 134
passis 14 161 15 104	Patricias 4 102	peccet 14 53	pendent 7 46
passos 10 181	Patriciorum 8 190	pecorum 11 41	pendentie 3 196 16
passum, subst. 14 271	Patricios 1 24	pectere 14 216	649
passurus 14 314	patriis 7 211	pectoris 6 27	pendentesque 10 193
pastor 8 275	patrimonia 1 138 17	pectine 6 369 381 19	pendentia 6 226 18
pastores 6 149	113 110 13 12 50	30	204 11 82
pastoribus 2 127	51 14 116 229	pectique 6 495	pendentis 6 320
pastoris 11 151	patriis 3 43 15 142 8	pectora 6 550 17 65	pendentisque 11 107
pareant 6 31	217	150 115 170	pendere 3 15 16 477
patella 5 85	patrius 1 158	pectore 5 80 16 93 96	pene 1 65 16 562 19
patellæ 10 64	patrum 14 36	250 11 28 13 198	79
patellas 3 261 6 343	patruo 2 33	14 239	Penelope 2 56
patens 1 65	patruos 6 566	pectus 13 127	penem 6 336 19 43
patent 3 275 6 639	patuerunt 4 63	pecudem 13 232	penes 14 226
pater 2 126 15 51 77	paruit 1 88	peculia 3 189	penetrare 5 106

penitus

I N D E X.

penitus 2 95 | 6 473
 pennæ 6 197
 pennas 3 80 | 5 101
 pennis 14 76
 pensa 12 65
 pensilibus 1 159
 pensio 9 63
 pennula 5 79
 peperit 3 233 | 6 632
 perque 7 132 | 13 81
 peracta 2 54
 peracta, *ablat.* 6 484
 peracti 10 6
 peractis 13 238
 peracto 12 86
 peractum est 5 93
 peragat 5 122
 peragendum 2 133
 peragentibus 11 114
 percurram 10 225
 percussas 9 30
 percussit 15 66
 percusso 14 286
 percussore 8 173
 percussum 1 54 | 3
 271 | 12 201 | 15 21
 percussus 1 163 | 4 124
 percutit 11 196
 perdas 6 201
 perdere 1 93 | 8 84 97
 perdidit 1 209 | 10
 228 | 13 72 | 14 261
 perditæ 3 73
 perditus 5 130 | 8 212 |
 14 269
 peteat 4 56 | 7 174
 222 225
 peregerit 5 21
 peregi 6 639
 peregit 13 210
 peregrina 4 127 | 8
 225 | 14 187
 peregrinos 6 297
 pereundum 19 339
 pereuntem 6 361
 perfectissimus 2 5
 perferat 6 260
 perfide 9 82
 perfidiam 13 24
 perfidus 13 245
 perfrixit 7 124
 perfundit 5 86
 perfusa 6 302 | 10
 149 | 14 66
 pergant 14 122
 pergere 10 154
 pergit 16 40
 pergula 11 137
 perhibens 4 17
 Peribomius 2 16
 periculi 6 94
 pericula 3 8 268 | 8
 249 | 11 76 | 12 82 |
 14 314
 perierunt 3 124
 periit 4 53 | 6 475 |
 10 11
 perimit 7 151
 periit 3 260 | 6 561 |
 8 85 | 11 190
 perit. *prat.* 6 294 | 10
 118
 perituræ 1 18 | 6 434
 perituram 11 17
 perituri 6 44
 perituro 11 107
 perituros 10 81
 peritus 1 128 | 6 585
 147
 perjuri 13 174
 perjuria 8 82 | 14 218
 perlege 14 192
 perlucens 11 13
 perluces 2 78
 permistum 8 174
 permittas 14 234
 permittes 10 347
 permittit 6 455
 permutaque 6 224
 permutatio 6 652
 perniciofa 10 54
 pernoctantis 14 46
 pernox 8 10
 Perone 14 186
 perores 2 67
 perpetua 13 211
 perpetuam 15 164
 perpetui 3 35
 perpetuo 10 33 245
 perpetuum 7 208
 perpetuus 5 151
 Perlica 14 328
 Perfice 11 57
 Perficus 3 221
 persona 3 96 | 4 15
 personæ 3 175
 personam 6 70 | 9 229
 personam 6 93 391 | 8
 209
 pertunde 7 26
 pertundite 6 46
 pertusa 5 131
 pervenit 5 6 | 9 78
 pervia 12 80
 pervigiles 8 158
 pervigilique 15 43
 pervolat 1 60
 pervolet 6 397
 Pes 11 128
 Pessima 9 120
 peste 4 84
 petasunculus 7 119
 petas 7 162
 Petauro 14 265
 petebas 9 114
 petente 6 574
 petere 15 150
 petet 7 124
 petimus 10 352
 petit 1 121 123 | 5
 108 | 6 534 | 7 99
 233 | 8 51 | 12 80
 petita 12 104
 petitas 6 526 | 9 149
 petitis 14 89
 petitos 6 602
 petitur 5 50
 petitus 10 110 | 11
 147
 Perosyris 6 580
 petulans 3 278 | 6 296 |
 12 5
 petunt 3 71
 petuntur 10 8 54
 pexi 11 150
 Phæaca 15 23
 Phæacum 5 151
 Phæacianorum 3 218
 phalanges 2 46
 Phalaris 8 81
 Phalaris 6 589
 phaleris 11 103 | 16 60
 pharetrata 2 108
 pharetramque 13 80
 pharetris 6 137
 Pharioque 13 85
 Pharon 6 83 | 12 76
 phafelis 15 127
 phasma 8 86
 phialas 5 39
 Phialen 10 238
 Phidiacum 8 103
 Philippi 13 125
 Philippica 10 125
 Philomela 7 92
 philtia 6 610
 Phœbi 7 233
 Phœnicopterus 11 139
 Pholo 12 45
 phrenesis 14 136
 Phrygia 6 515
 Phrygiaque 14 307
 Phrygibus 7 236 | 12 73
 Phrygio 2 115
 Phryx 6 584 | 11 147
 phufis 13 95
 pia 13 116
 piacula 12 120
 piandum 13 54
 Picenis 11 74
 Picens 4 65
 Pico 8 131
 picta 3 66 | 14 302
 pictæ 6 481 | 10 38 |
 15 128
 pictas 8 157
 pictor 3 76
 pictores 12 28
 pictosque 8 2
 pictura 6 339
 Pieria 7 8
 Pierides 4 36
 Pierio 7 59
 piget 12 12
 piger 14 199
 pignerat 7 73
 pignoribus 9 141
 pignus 6 27
 pigra 8 248
 pigri 5 23
 pigris 8 34
 pila 10 94
 pilo 9 15
 pilosas 14 194
 pingitque 2 94
 pingue 14 270
 pingues 4 44 | 9 28
 pinguis 3 247 | 6 461
 572
 pinguior 12 11
 pinguis 5 105 | 8 147
 pinguisinus 11 65
 pinna 3 118
 pinna, *ablat.* 4 149
 Pinnirapi 3 158
 pinum 3 255
 pinus 3 307
 piperisque 14 293
 piratæ 8 94
 Pisææ 13 59
 Piscator 4 26
 piscem 4 50 | 5 86 96
 15 7
 pisci 4 72
 piscibus 13 66
 piscis 4 26 | 11 36
 Piso 5 109
 Pitacon 2 6
 placabo 12 89
 placant 2 86
 placeas 16 167
 placeat 10 42 338
 placentas 11 59
 places 6 275
 placet 3 135 | 6 33 38
 576 | 8 158
 placidi 1 21
 placitum 16 49
 placuit 3 160 | 7 149 |
 16 53
 plagarum 14 19
 plana

I N D E X.

plana 3 96	196 12 28 13	ponamus 13 11	populos 6 409 10
plana <i>abl.</i> 13 128	187 14 1 15 78	ponant 13 86	150 15 169
Plance, <i>al.</i> Blande 8 40	plurimum 14 73	ponas 8 133 9 81	populosque 4 83
planctus 10 261	plurimus 3 232	ponat 10 358	populum 1 46 72 3
plangentis 6 533	pluris 7 144 178 8	ponatur 9 40	178 15 23 151
planguntur 13 131	258 11 16 14 201	pondera 1 29	populus 2 73 3 244
plampides 8 191	plus 1 108 13 180 6	pondere 3 271 6 261	7 243 8 29 10
planta 3 247 5 125	180 250 387 7 78	7 207 13 49 15 66	74 14 115 160 15
6 506 14 272	99 <i>bis.</i> 1 10 72 302	pone <i>verb.</i> 1 155 5	31 113
plantæ 13 98	315 11 68 13 176	135 6 218 346 7	porcæ 2 86
plantaribus 13 123	14 276 16 4	114 8 22 88 89	porci 2 80 10 355
plantas 3 227	Pluteum 2 7	195 228 10 65	13 117
plantis 6 96	Plutum 13 50	11 189 190	porcis 6 159 15
planum 12 62	pluvia 3 202	ponebant 11 109	22
platani 1 12	pluvius 4 87	ponebat 11 79	porcum 6 446
plaudat 3 157	pocula 1 76 5 26 43	ponendaque 3 56	porrectaque 12 76
plaudendum 1 146	52 129 6 632 8	ponendi 14 260	porrectura 1 70
plaustra 3 256	177 217 10 26 11	ponendum 13 141 14	porrexerit 5 631
plaususque 11 163	102 13 148	203	porrexerit 5 67
plebe 8 47 49 256	podagram 13 96	ponente 16 45	porri 14 133
Plebeia 6 5 5 8 254	podice 2 12	ponentur 5 146	porrigat 3 267 8
plebeia 8 254	podium 2 147	ponere 5 45 73 7	208
plebeios 11 145	poemata 10 124	149 11 84	porrige 6 597
plebeis 6 69	pœna 1 142 6 536	ponere 5 126	porriget 11 146
plebeium 6 587	10 243 13 52 90	poni 5 51	porrigine 2 80
plebis 1 26 11 194	175 196	ponimus 13 117	porrigit 6 43 606
plectro 6 383	pœna <i>abl.</i> 10 287	ponit 1 141 8 238	porro 3 126 6 239
plena 1 5 33 2 4	13 247	ponite 5 85	7 98 11 9
3 187 4 47 5	pœnam 15 129	ponitur 14 83	porrum 3 293 15 9
66 8 100 10 191	pœnas 3 279 6 477	pono 10 155 12 94	porta 11 124 16 3
13 135	10 84 187 312 13	pons 5 8 6 32	portabit 6 527
plena <i>abl.</i> 6 425	208	ponce 4 116 14 134	portæ 8 160 13 27
plenæque 10 242	pœnis 8 268	Ponti 4 43 10 273	portandum 3 32
pleni 10 128	pœniteat 10 6	Pontia 6 637	portante 10 260
pleno 3 263 6 363	pœnitet 1 170	Pontica 6 660	portaret 10 158
10 232 14 138	pœnituit 7 203	Pontice 8 1 75 179	portarum 1 15
plenos 15 26 58	Pœno 10 155	Ponticus 14 114	158
plenum 14 276	poeta 1 14	Pontifices 6 603	portas 1 143 6 408
plenumque 8 72	Poetæ 7 3 78 14 206	Pontifici 4 46	7 42 10 155
plenus 12 30	Poetas 3 9	ponunt 6 308 475	portat 3 252 257
plerumque 11 46	Poetica 12 23	14 99	portatur 10 42
plorante 5 158 9 77	pollice 3 36 7 237	popano 6 540	portenta 15 2
plorantesque 6 86	pollicitus 9 74	popina 8 172	portes 10 19
plorare 15 134	Pollineas 2 68	popinæ 11 81	Porthmea 3 266
ploras 1 50	Pollio 6 385 7 176	popinas 8 158	porticibus 4 6 6
plorat 6 271	9 7 11 43	poplitibus 6 262	162
ploratur 13 134	polluit 8 218	poposcit 1 82 6 125	porticibusne 6 60
plorent 14 150	pollutus 2 29	Poppæana 6 461	porticus 7 178 12
pluit 7 179	Polycleti 3 217 8 103	poppyrma 6 583	101 14 66
plumaque 6 88	Polyphemi 9 64	populariter 3 37	portio 3 61 9 128
plumbo 14 310	Polyphemus 14 20	populi 2 162 6 553	portis 15 6
plumis 1 159 10 362	Poiyxena 10 262	8 189 15 39 16	porto 3 28
plura 2 45 3 220	poma 5 150	43	portus 3 31 12 78
9 39 58 13 57	pomæria 9 11	populis 15 130	14 275
14 173	pomis 6 16	populo 2 67 8 189	poscas 1 98 3 102
plures 2 79 3 315	pompa 10 281	211 9 117 10 62	5 65 10 354
7 167 8 107 10	Pompeio 10 283	341 14 42	posce 7 24 9 64 10
12	Pompeius 10 108	populoque 3 256 14	317 11 148 14
plurima 4 119 5 130	Pompeius 4 110	70	193
8 58 9 118 10	Pomptina 3 307	populorum 13 148	poscebat 10 105
			poscentem

I N D E X.

poscentem 5 48 poscentibus 14 208 poscere 3 42 8 246 posceret 14 313 posces 11 148 poscimus 5 112 7 72 9 129 poscis 9 63 poscit 3 198 6 578 623 11 30 poscitque 6 148 poscunt 14 318 Posides 14 91 posita est 7 47 posita <i>ablat.</i> 1 90 6 319 10 267 positas 12 75 13 149 positis 2 74 3 191 6 263 9 141 15 42 posito 11 69 13 39 positos 7 26 positum est 6 587 positus 4 77 9 52 posse 6 41 10 49 97 12 21 possideris 14 159 possem 6 281 14 211 posset 4 90 possideat 10 225 12 129 possideo 1 108 possides 3 141 posteritas 1 148 8 62 postes 6 79 9 104 posthac 7 18 8 7 post hæc 2 62 8 247 Posthume 6 21 28 376 postibus 6 52 postremo 11 91 postulat 7 243 posuere 2 85 11 76 posuit 13 30 241 posuitque 6 358 potanda 6 9 potare 9 115 potat 5 30 potatis 5 52 potens 1 69 14 39 potentia 7 200 10 56 potentior 10 303 potestas 4 71 10 106 potio 6 623 potiores 10 360 potius 1 19 4 150 6 397 488 7 10 148 181 13 113 præbeat 5 107 6 32	præbebis 5 172 præbebit 6 583 præbenda 10 345 præbere 2 142 3 33 præberet 6 3 præbet 3 147 10 270 præbuit 11 15 7 præcedant 8 23 præcedentia 10 44 præcedere 13 58 præcedit 13 108 præcepit 14 227 præceps 10 107 160 præcepta 13 19 14 189 15 107 præceptorem 7 209 præceptorum 7 230 præcipit 14 16 præcipitans 15 78 præcipitare 12 38 præcipitar 10 56 præcipitem 3 129 8 135 præcipites 6 648 10 85 præcipiti 1 149 4 149 præcipuam 4 19 præcipue 3 59 7 109 9 119 præcipuis 13 220 præcipuum 6 531 præcipuus 6 556 præclara 5 42 10 97 præclaro 8 31 præclarum 3 217 præco 6 438 præcone 1 99 præconem 8 96 præcones 7 6 præconis 3 157 præcordia 1 167 6 620 13 181 14 35 præda 14 82 prædam 14 85 prædamque 4 58 prædarum 11 101 prædia 9 54 prædives 14 305 prædivitis 0 16 prædo 11 193 præfecti 4 78 præfectos 7 92 præfectura 6 485 præferre 6 117 8 83 139 212 12 49 prægnans 1 122 prægnantem 2 55 6 404	præguſtare 6 659 præguſtet 6 632 prælata 12 71 prælatuſ 5 45 Prælia 1 91 4 112 6 257 7 27 128 12 110 13 172 14 162 præmaturi 11 44 præmia 3 56 6 320 8 92 119 10 142 16 1 35 præmordet 7 218 præneſte 3 190 Præneſtinis 14 88 Præponere 10 92 præpono 3 5 præputia 6 237 14 99 præſens 1 142 præſente 6 399 præſentibus 11 202 præſentior 11 111 præſepia 3 157 præſepibus 1 59 præſertim 15 109 præſidia 7 23 12 56 præſidium 8 239 præſtabat 6 286 9 14 184 præſtant 6 97 538 præſtantibus 15 75 præſtantius 3 18 præſtare 3 188 6 251 8 170 9 7 11 115 15 150 præſtat 5 136 12 86 13 99 præſtatur 16 49 præſtem 11 47 præſtent 6 479 7 106 præſto, <i>verb.</i> 14 212 prætereunte 3 275 præteriit 14 214 præterit 6 307 præterita 10 235 prætexta 10 33 prætextam 10 99 prætextatos 2 170 prætextatum 10 308 prætextatus 1 78 Prætor 3 128 213 11 193 Prætozem 10 36 prætori 1 101 16 10 prætoria 1 75 10 161 Prætoribus 6 379 Prætoris 8 194 13 4 14 257 prætulit 6 111 pragmaticorum 7 123 prandebat 13 46 G g 2	prandente 10 178 prandent 6 101 pravis 14 41 precor 6 159 171 premat 1 46 premerur 14 221 296 premit 3 244 6 501 7 132 preſſit 1 43 6 620 preſloque 5 160 preſſum 2 107 pretiis 8 65 11 15 pretio 3 184 4 25 5 56 9 71 14 145 pretioſa 13 214 pretioſior 6 156 pretium 6 473 7 96 119 9 28 13 105 14 281 Priapi 6 314 Priapo 2 95 prima 3 26 6 297 407 466 497 8 24 268 9 81 10 23 13 2 189 15 51 90 prima <i>ablat.</i> 6 203 8 166 10 126 11 184 primaque 13 59 primi 15 168 primo 1 95 2 133 4 142 5 12 13 224 primoribus 15 40 primos 6 24 7 195 10 261 13 146 primum 6 576 primum <i>adv.</i> 2 4 44 6 370 7 141 8 68 14 85 16 7 primus 4 75 8 61 274 10 258 princeps 4 32 13 138 principe 8 198 principio 15 148 principis 6 6 16 8 224 10 76 93 341 principium 6 244 prior 1 102 <i>bi.</i> 3 81 130 244 8 153 priori 9 21 priorum 1 151 6 634 priſcum 4 102 privata 6 114 privatis 4 66 privato 12 107 privatus 1 16 13 41 privignoque 9 133 privignum 6 627 prius 1 97 168 14 148 priuſquam
--	--	--	---

I N D E X.

<i>priusquam</i> 13 38 <i>Procemia</i> 3 288 <i>proavus</i> 15 152 <i>proavorum</i> 3 312 <i>proavum</i> 8 134 <i>probat</i> 7 204 <i>probata</i> 11 163 <i>probavit</i> 10 70 13 205 <i>probitas</i> 1 74 <i>procedat</i> 3 138 <i>procerem</i> 8 26 <i>proceres</i> 2 121 13 213 4 73 144 7 90 <i>processus</i> 1 39 <i>Prochyram</i> 3 5 <i>proclames</i> 2 75 <i>proclibuit</i> 3 257 <i>procul</i> 2 88 3 89 12 5 14 45 bis 16 17 25 <i>Procula</i> 2 203 <i>Proculus</i> 2 68 <i>Proculcius</i> 1 40 94 <i>prodere</i> 9 115 13 23 <i>prodest</i> 2 141 142 8 1 <i>prodiderim</i> 6 97 <i>prodiga</i> 6 361 138 10 304 <i>prodiga</i> 6 84 <i>prodigio</i> 4 97 <i>prodigiosa</i> 13 62 <i>prodita</i> 8 261 <i>producat</i> 8 271 <i>producere</i> 6 240 146 16 32 <i>producit</i> 2 94 608 14 228 <i>produdere</i> 14 94 <i>produerit</i> 15 32 <i>produxisse</i> 15 166 <i>produxit</i> 8 266 <i>profer</i> 1 126 <i>proferat</i> 6 569 <i>proferet</i> 7 153 <i>proferre</i> 4 91 14 142 <i>proficis</i> 13 18 <i>profuit</i> 4 99 10 324 <i>profundi</i> 13 49 <i>progenies</i> 14 84 <i>Progne</i> 6 643 <i>prohibente</i> 11 7 <i>prole</i> 13 206 <i>proles</i> 8 56 <i>proludunt</i> 5 26 <i>promere</i> 15 73 <i>Promethea</i> 8 133 <i>Prometheus</i> 4 133 15 85	<i>promistque</i> 7 84 <i>promiss</i> 12 2 <i>promissus</i> 11 60 <i>promittant</i> 12 101 <i>promittente</i> 16 12 <i>promittere</i> 3 43 13 233 6 387 <i>promittunt</i> 2 12 <i>promovimus</i> 2 160 <i>promptus</i> 10 220 <i>promptus</i> 3 74 <i>prona</i> 15 147 <i>proni</i> 3 192 <i>pronus</i> 9 43 13 75 <i>pronus</i> 6 48 <i>prope</i> 9 106 <i>propera</i> 4 67 6 147 <i>properabat</i> 4 76 94 <i>properabo</i> 3 59 <i>properant</i> 6 429 <i>properante</i> 3 264 <i>properantem</i> 3 319 <i>properantibus</i> 3 243 <i>properantiis</i> 14 178 <i>properare</i> 6 329 <i>properat</i> 4 59 6 487 14 78 <i>properate</i> 4 134 <i>prophanæ</i> 2 89 <i>propina</i> 5 127 <i>propinquas</i> 1 71 <i>propinqui</i> 14 236 <i>propinquis</i> 8 219 13 207 <i>propinquo</i> 8 72 14 6 <i>propior</i> 6 509 <i>proponere</i> 4 46 <i>proponimus</i> 3 24 <i>propositi</i> 5 1 <i>propositum</i> 9 21 10 325 <i>proposui</i> 8 125 <i>propria</i> 14 80 <i>prora</i> 5 89 10 186 12 69 <i>prosus</i> 6 248 <i>proseucha</i> 3 296 <i>prosit</i> 4 36 <i>prospera</i> 10 97 12 63 16 2 <i>prospiciunt</i> 6 359 <i>prostantis</i> 1 47 <i>prostat</i> 3 65 <i>prostat</i> 9 24 <i>prostitit</i> 6 123 <i>prostitui</i> 8 226 <i>protegere</i> 11 33 15 155 <i>protegit</i> 8 250 <i>protinus</i> 3 140 4 48	7 165 11 188 13 176 14 123 16 27 <i>Protogenes</i> 3 120 <i>protuleratque</i> 10 30 <i>protulit</i> 6 23 <i>provenit</i> 16 57 <i>provida</i> 10 283 <i>provincia</i> 1 50 4 26 5 97 8 87 <i>provocat</i> 6 320 375 <i>provocat</i> 1 24 <i>proxima</i> 5 95 6 528 10 126 13 228 <i>proximus</i> 4 94 6 28 9 108 <i>prudens</i> 4 113 <i>prudencia</i> 10 48 365 12 32 14 315 <i>prudentiſſima</i> 3 86 <i>pruinis</i> 4 56 5 50 <i>pruna</i> 3 83 <i>prurigo</i> 9 326 <i>prurire</i> 11 163 <i>prurit</i> 6 577 <i>psalteria</i> 6 336 <i>Pſecas</i> 6 490 493 <i>publica</i> 6 334 586 7 53 10 284 <i>publicus</i> 10 41 312 <i>pudeat</i> 2 42 11 202 <i>puendis</i> 8 139 183 <i>pudet</i> 3 168 321 5 1 12 8 14 185 <i>pudicam</i> 6 136 <i>pudici</i> 6 49 <i>pudicitia</i> 6 14 307 10 298 <i>pudicitiam</i> 6 1 <i>pudicus</i> 3 111 6 192 <i>pudor</i> 2 110 3 60 154 10 329 4 178 <i>pudorem</i> 2 39 6 251 356 11 55 16 34 <i>pudori</i> 8 83 <i>pudoris</i> 11 154 <i>puella</i> 6 257 <i>puellæ</i> 2 59 3 160 4 35 114 6 493 11 164 200 13 80 14 45 209 <i>puellam</i> 6 353 8 83 9 74 <i>puellares</i> 15 137 <i>puellas</i> 1 84 3 65 4 36 6 126 9 128 <i>puellis</i> 6 190 10 289 <i>puer</i> 1 61 5 61 7 69 9 64 10 216 11 146 154 13 43 56 14 45 192 <i>pueri</i> 2 152 3 156 6 172 403 551 7 32 226 8 234 9 41 10 353 12 83 14 48 180 <i>pueriles</i> 15 59 <i>pueris</i> 2 168 6 111 598 8 167 10 167 289 12 117 14 3 208 <i>puerisque</i> 6 638 <i>puero</i> 1 54 5 164 10 302 11 59 13 65 14 11 47 <i>puerorum</i> 7 240 <i>pueros</i> 3 264 4 122 5 141 6 150 271 7 133 177 14 228 <i>puerpera</i> 6 593 <i>puerum</i> 9 46 <i>pugillares</i> 11 155 <i>pugna</i> 5 29 <i>pugnacis</i> 5 57 <i>pugnam</i> 7 173 8 132 15 74 <i>pugnamus</i> 16 47 <i>pugnantem</i> 8 201 <i>pugnanti</i> 12 4 <i>pugnare</i> 8 210 <i>pugnas</i> 4 121 <i>pugnis</i> 3 300 13 127 <i>pugnis</i> 15 58 16 30 <i>pulcher</i> 7 190 <i>pulcherrima</i> 11 56 12 38 116 <i>pulcra</i> 10 345 <i>pulcra, ablat.</i> 10 292 <i>pulcrior</i> 10 196 <i>pulcris</i> 1 137 <i>pulcro</i> 1 127 16 57 <i>pulcrum</i> 9 47 <i>pulcrumque</i> 4 54 <i>pullati</i> 3 213 <i>pulli</i> 6 615 13 142 <i>pullorum</i> 6 550 <i>pullos</i> 14 74 <i>pullulet</i> 6 262 <i>pullus</i> 10 231 <i>pulmentaria</i> 7 185 <i>pulmo</i> 4 138 <i>pulmone</i> 6 548 658 <i>pulmonem</i> 10 33 <i>pulpita</i> 3 174 6 78 7 93 8 195 225 15 257 <i>puls</i> 16 39 <i>pulsandum</i>
---	--	---

I N D E X.

- pulfandum 5 171
 pulfantis 9 62
 pulfare 6 611 | 16 8
 pulfari 6 441
 pulfas 2 130 | 3 289
 pulfat 6 192
 pulfatus 3 300
 pulsetur 16 9
 pulres 11 58
 pultribus 14 171
 pulvere 7 48 | 10 39 |
 11 198
 pulvinar 6 131
 pulvino 3 154
 pulvis 8 61
 pumice 8 16 | 9 95
 Punica 14 161
 punire 8 235 | 13 101 |
 16 13
 punis 6 491
 pupilli 1 47 | 6 628
 pupillos 10 223
 pupillum 15 135
 puppe 12 79 | 14 267
 puppim 6 102
 puppis 12 31
 puri 9 141 | 10 19
 purpura 1 106 | 7 134
 135 | 11 155 | 14 188
 purpuream 12 39
 purpureus 4 31
 pusillas 14 29
 pusilli 10 121
 pusillos 15 70
 pusio 6 34 35
 puta 2 157 | 5 7
 putabas 9 47 | 10 337
 putabat 4 80
 putant 13 232 | 14 98
 putarent 7 5
 putares 2 122
 putaret 12 21
 putaris 10 344
 putat 6 34 | 7 22 | 9
 103 | 13 5
 putat 3 51 | 5 162 |
 6 184 456 | 13 91 |
 14 17 115 121 | 15
 108
 putavit 6 389 | 15
 23 82
 putemus 4 28
 putere 11 121
 putes 3 74 | 5 2 | 6
 41 | 10 330 | 13
 123 | 14 223
 putet 1 58 | 8 57 |
 13 36
 puteusque 3 226
 putres 13 95
- putrique 14 132
 Pygargus 11 138
 Pygmæa 6 505
 Pygmæus 13 168
 Pylades 16 26
 Pylus 10 246
 Pyrenæum 10 151
 Pyrrha 1 84
 Pyrrha, *ablat.* 15 30
 Pyrrhum 14 162
 pyrum 11 73
 Pythagoras 15 173
 Pythagoreis 3 229
 Pythia 13 199
 pythmata 11 173
 pyxide 2 141 | 13 25
- Q.
- Q**uadra 5 2
 quadrans 7 8
 quadrante 6 446
 quadrantes 1 121
 quadrijuges 7 126
 quadringenta 1 106 |
 2 117 | 5 132 | 14
 326
 quadringentis 11 19
 quadrvio 1 64
 quæramus 14 181
 quæras 10 219 | 11
 29 | 15 89
 quærat 9 112 | 14 58
 quære 8 172 | 14 252
 quærebat 13 202
 quærendi 6 500
 quæris 2 134 | 5 19
 quærit 7 21 | 9 92 |
 10 253 | 14 207
 quæritur 6 46 332
 quæro 2 76 | 3 396
 quærunt 11 14 | 14 76
 quæfita 15 63
 quæfitum 13 25 | 14
 104
 quæfitus 1 164
 quæfo 6 392 | 12 128
 quæstio 3 141 | 7 156
 quale 2 57 | 5 36 | 6
 254
 qualem 5 147 | 7 56 |
 9 3 13 | 10 293 |
 13 111 | 15 141
 qualemcumque 1 80
 quales 1 80 | 3 39 |
 4 28 | 10 194 | 11
 72 155
- quali 10 157 | 15 65
 qualia 5 151 | 15 1
 qualiacunque 6 546 |
 15 49
 qualibet 14 205
 qualis 2 29 | 4 82 | 5
 24 | 7 68 | 10 157
 179 185 | 11 94 99
 qualisque 10 353
 quandoque 2 82 | 5
 172
 quandoquidem 1 112 |
 10 146 | 13 129 |
 14 51
 quanta 1 91 140 | 6
 261 | 8 92 119
 quanta, *ablat.* 1 45 |
 4 6 | 13 76
 quantalibet 7 81
 quantas 1 11
 quanti 3 225 | 6 364
 625 | 7 45 176 *bis* |
 8 192
 quanticumque 7 184
 quantis 4 5 | 10 190
 quanto 3 18 249 271 |
 5 67 | 6 261 | 8 141
 9 70 | 10 14 40 |
 11 24 | 13 32 | 14
 258 312
 quantula 6 253 | 10 173
 quantulacumq; 13 183
 quantulum 6 150
 quantum 1 118 | 3 132
 143 | 4 109 | 6 37 |
 7 104 124 216 | 8
 241 *bis* | 9 59 117 |
 10 251 | 11 26 | 12
 129 | 13 113 | 14
 139 160 233 239
 318 319 320 | 15 45
 quantumvis 7 165 | 8
 15
 quantus 5 133 134 | 6
 316 317 | 14 239
 quare 6 135 201 491 |
 9 1
 quarta 9 17
 quartanum 4 47
 quascumque 10 312
 quasi 13 225
 quassas 2 130
 quassatum 5 48
 quatenus 12 102
 quater 7 122
 quariante 13 195
 quatiere 13 171
 quatit 12 5
 quatuor 5 47 | 12 59 |
 13 58 | 14 168
 G 3
- queas 14 257
 queat 1 29 | 8 45 |
 10 359 | 16 1
 quemcumque 14 210
 quemdam 2 36
 quemlibet 3 37
 quemquam 10 96 | 12
 130 | 13 249
 quemque 3 250
 quemvis 3 75
 queratur 10 251
 quercum 6 386
 quercus 14 184
 quærebat 5 51
 quærela 13 135
 quærelæ 16 19
 quærelas 9 94
 querentes 2 24
 quereris 2 131 | 13 71
 queritur 6 36
 quibusdam 3 281 | 15
 15
 quicquam 8 232 | 10
 246
 quicquid 1 85 | 4 541
 6 465 519 552 597
 631 642 | 7 162 | 8
 95 | 9 97 114 | 10
 174 344 | 11 188
 189 | 13 83 | 15 93
 quicumque 7 18 | 5 71
 quidnam 4 130 | 10
 329
 quidni 10 95
 quid quod 3 86 147 |
 6 45 | 10 208
 quid refert 1 154 | 4 5
 quid si 8 183
 quidam 6 360 | 12 50
 14 96 | 15 77
 quidem 2 11 159 | 6
 152 183 | 8 149 |
 11 7 | 12 26 107 |
 14 12 | 15 27
 quiescit 1 126
 quiescunt 13 218
 quin 11 133 | 12 112
 quingenta 9 136
 Quinquatribus 10 115
 quinque 1 105 | 6 229 |
 6 121 | 9 41 | 11
 206
 Quintiliane 6 279
 Quintiliano 7 186
 Quintilianus 6 75 | 7
 189
 Quintillæ 7 75
 quinque 10 250 | 14
 266
 Quirine 3 67

I N D E X.

- Quirini 2 133 | 8 259
 Quirinos 11 105
 Quiritem 8 47
 Quirites 3 60 163 | 10
 45 109
 quisnam 10 69 | 13
 243 | 15 103
 quisquam 8 196 | 10
 184 | 11 148
 quisque 1 41 | 3 143
 12 20 | 13 46
 quisquis 6 210 | 8 274 |
 10 116 254 14 227
 quo *id est*, quorum, ratio 5 171 | 12 81
 8 9 142 144
 quominus 6 333
 quondam 3 34 313 | 4
 24 | 6 287 | 11 83 | ratio 4 20 | 6 95 | 7 1 |
 13 38 200
 quoniam 3 114 | 6
 554 | 14 40
 quoquam 13 36
 quota 3 61 | 13 157
-
- R.
- R** Abida 15 163
 rabidam 6 427
 rabie 6 647 | 13 225 |
 15 126
 radat 13 151
 radere 6 105 | 14 7
 radiant 6 380
 radiat 6 204
 radios 13 78
 ramice 10 205
 ramos 6 227 | 12 91
 ramus 13 99
 ranarum 3 44
 ranas 2 150
 rancidius 6 184
 randicula 11 135
 rapere 6 413
 rapiat 7 183
 rapienda 1 96 | 15 39
 rapientem 14 245
 rapit 6 372 | 8 135
 rapitur 8 147 | 10 332 |
 14 232
 rapta 4 76
 raptore 7 168
 raptos 4 122
 raptum 10 256 | 15
 85
 raptura 8 130
 rapturus 1 34
 raptusque 13 169
- rapui 9 75
 rapuit 10 308 | 12 129
 rara 6 164 | 7 145
 228 | 8 63 | 10 297 |
 13 8
 rara *ablat.* 11 82
 rara 8 104
 rari 6 178 | 13 26
 rarior 7 202 | 11 208
 rarum 2 113 | 5 15
 ratus 2 14 | 8 27 73 |
 10 18
 rasa 2 97
 rastro 15 166
 rate 14 301
 rates 12 122
 ratio 4 20 | 6 95 | 7 1 |
 14 39
 ratione 6 222 452 |
 10 4
 rationem 1 21
 rationibus 1 118 | 6
 510
 rauca 6 514
 rauci 1 2
 raucos 8 59
 racus 11 156
 Ravola 9 4
 rea 6 242
 rebusque 10 348 | 12
 49
 recedas 3 297
 recedit 6 649
 recens 3 151
 recentem 4 58
 recentes 6 407
 recenti 2 102 | 6 11 |
 7 180 | 13 5
 recentiis 11 74
 recepit 13 241
 recessit 6 19 129
 recessu 3 230
 recidit 12 54
 recitantes 3 9
 recitare 8 126
 recitaverit 1 3
 recites 7 40
 recondita 6 67
 recta 3 26
 recta, *ablat.* 6 400
 recte 9 118
 recto 2 118 | 3 252 |
 10 189
 rectore 13 87
 rectorem 8 88
 rectoris 12 33
 rectum 5 107 | 13 189 |
 14 266
 rectus 2 23
- recubans 3 205
 recubante 11 201
 recumbas 5 65
 recumbat 9 106
 recumbet 3 82
 recumbit 6 447
 recurrit 13 239
 reddat 13 15 61
 reddere 1 93 | 16 40
 reddet 3 319
 reddidit 13 204
 reddit 16 57
 reddunt 3 202
 redemi 9 76
 redemptum 4 2
 redeuntibus 14 170
 rediit 10 179 185
 redimicula 2 84
 redit 3 174 | 6 428 |
 9 51 | 12 70
 reditu 12 94
 reditum 12 15
 redivivus 6 362
 redolent 4 109
 referam 1 45
 referat 1 118
 referebant 8 106
 referemus 15 28
 referens 1 66 | 11 89
 186
 referre 16 58
 referti 2 136
 refert *pro* interest 1
 154 | 4 51 | 5 123 |
 6 656 | 8 193 | 10
 213 | 11 21 280
 refertis 2 54
 referunt 2 170
 refici 3 319
 rege 6 11 | 13 149
 regem 4 126 | 10 273
 regemque 8 161
 regenti 4 83
 reges 6 158 | 10 113
 regi, *norma*, 4 103 | 5
 130 | 6 406
 regique 12 108
 regia 11 8
 regibus 3 313 | 13 52
 regimen 16 54
 reginae 12 3
 regis 5 161 | 6 524
 650 | 10 161
 regna 2 149 | 6 223 |
 7 201 | 14 328
 regnat 3 119 | 6 148
 regula 7 230
 regum 5 58 | 7 45 | 8
 90 260
 regunt 9 32
- rei, *a* res 8 81
 re, *a* reus 15 135
 relatum 6 553
 relegit 6 482
 relicta 3 69
 relicta, *ablat.* 5 76 | 7
 37 | 10 179 | 14 279
 relictae 14 93
 relictis 6 194 | 14 77
 232
 relicto 6 541 590 | 7
 168
 relictos 16 12
 relinquo 14 263
 relinquo 8 123
 relinquit 6 223
 relinquitur 12 77
 reliquis 5 149 | 10 260
 remior 6 87 | 8 95 |
 13 16
 reliquos 14 36
 Remi 10 73
 remige 4 49 | 9 150
 remigiosus 15 22
 remis 15 128
 remordent 2 35
 remota 10 3
 remotor 8 178
 remotus 12 58
 renato 14 11
 renovata 10 243
 reor 15 87
 repente 2 83 | 9 8
 reperta 11 101
 repetam 12 87
 repetas 8 272
 repetatur 15 72
 repetit 6 225 451
 repetita 7 154
 repetitus 6 327
 repeto 9 22
 reponat 1 1
 reponit 3 220 | 6 466
 reportandis 7 47
 repugnet 1 626
 repulsa 10 326
 reputat 6 364
 requiem 6 106 | 11
 182
 requiris 6 285
 rescribat 6 140
 rescribere 6 233
 rescentur 8 166
 residens 2 57
 resinata 8 114
 resonant 15 5
 respectus 8 64
 respexit 7 3
 respice 2 44 | 3 268 |
 5 60 | 6 115 | 8 91
 respicere

I N D E X.

- respicere* 10 275
respiciat 3 185
respicit 7 141
respiet 14 28
respondes 3 295 | 6
 393
respondit 13 199
responsa 6 584
reste 3 226 | 14 274
restemque 10 58
restibus 6 30
resupinat 3 112
resupinati 8 176
retegantur 6 277
retia 2 148 | 8 204
retibus 5 95
reticulis 12 60
reticulumque 2 96
retinere 2 138 | 13
 201
reverenda 6 512
reverentia 2 110 | 5
 72 | 14 47 177
reverta 6 311
reverti 3 37
reverti 3 301 | 4 52 |
 11 184 | 14 281
revocabat 2 30
revocante 1 27
revocata 6 575
revoces 14 231
revolvat 8 272
reus 4 105
rex 1 136 | 5 14 137 |
 10 246 | 14 255
Rhadamantus 13 197
rheda 3 10
rheda 4 118
rhedarum 3 236
Rheno 8 170
rhetor 1 44 | 3 76 | 7
 198
rhetora 10 132
rhetore 7 197 | 15 112
rhetores 6 437
rhetorica 7 173
rhetoris 7 217
rhinocerote 7 130
Rhodos 8 113
Rhodopes 9 4
Rhodos 6 295
rhombi 4 39 129
rhombum 4 68 119
rhombus 11 121
ricu 10 272
ricum 10 230
ride 6 263
ridebat 10 29 51
ridenda 10 124
ridendaque 6 460
ridens 6 608
ridente 2 13
ridere 6 342 | 8 191
rides 3 100
ridet 13 172 | 15 71
ridiculos 3 153
ridiculum 11 55
rigida 6 128
rigidi 10 31
rima 3 97
rimabitur 6 550
rima 3 195
rimas 9 105
rimosa 3 270
ripa 3 117
ripa, abl. 3 265 | 10
 86
riparum 5 105
risu 10 33 | 13 171
risum 6 71 | 7 212 |
 13 35 | 15 15
risus 10 47
rite 12 86
ritu 10 335
ritus 6 334
rivales 6 115
rivalibus 12 126
rivalis 6 217
rivi 6 429
rixa 3 282 289
rixa 3 288 15 52
rixantis 15 61
rohora 10 145 | 12 9
robore 6 12
robustior 10 197
rodebant 3 207
rodit 5 153
rogabat 6 385
rogantem 3 210
roganti 6 5 3
rogaris 9 73 74
rogat 3 300 | 14 302
rogatum 5 144
rogatur 9 148
rogatus 7 232
roges 9 114
rogi 15 140
rogus 10 241
Roma 2 39 | 3 319 |
 4 38 | 7 138 | 8 243
 244 | 10 279
Romæ 3 41 137 165
 183 | 15 90 | 17 418
 237 | 11 46
Romani 3 83 314 | 10
 122 | 11 195
Romana 6 294
Romanas 14 100
Romano 3 119
Romanorum 5 58
Romanus 10 138 | 14
 160
Romuleæ 11 104
rosæ 11 122
rosas 14 254
rostra 10 121
rota 13 51
rotam 4 134 | 18 148
rotant 6 315
rotas 10 59
rotato 6 448
rotis 10 176
ruant 8 77
Rubelli 8 39
rubentem 7 196
rubenti 13 37
rubet 1 166 | 6 478
rubetæ 6 658
rubetam 1 70
rubiginis 13 148
rubicundula 6 424
ruborem 13 242
rubra 5 27
rubras 14 192
Rubrenus 7 72
Rubrius 4 105
rudante 6 10
rudaret 4 31
rudavit 3 107
rudæ, abl. 6 113
rudem 7 171
rudentes 6 102
rudis 1 71
rudis 11 100 143
rudiant 6 617
ruerent 8 93
Ruffum 7 213 214
ruga 13 215
rugæ 6 143 | 9 9
rugam 142 325
rugas 10 193
rugis 11 186
ruina 3 196 | 11 13
ruinæ 10 107
ruinam 3 190
ruit 10 268
rumoresque 6 407
rumoribus 9 111
rumpe 7 117
rumpere 5 19
rumpit 10 153
rumpuntur 6 415
rupe 10 93 | 11 105
rupem 13 246
ruperat 9 75
rupes 5 93
rupibus 1 8
rupta 6 513
rupta, abl. 3 149
ruptaque 4 42
 G B 4
ruptæ 1 13
rupis 15 57
rupto 5 48 | 6 12 | 14
 85
rura 14 75
rure 6 55
ruris 11 98 | 14 155
 182 | 16 36
rursum 12 76
rursus 6 154 | 10 150
rus 14 141
rustati 7 114
rustica 6 66
rusticus 3 67 176 |
 60 | 14 25
Rutila 14 299
Rutilæ 10 294 295
Rutilo 11 5 21
Rutilus 11 2 | 14 18
Rutulis 6 636 | 12 105
Rutulum 1 162 | 7 68
Rutupinove 4 141

S.

Sabbata 6 158 | 14
 96
Sabellam 3 169
Sabina 3 85 6 163
Sabinas 10 299
facci 14 269
sacculus 11 27 | 14
 138
sacellis 10 354
facello 13 232
sacerdos 4 10 | 6 543 |
 15 141
sacra 2 125 | 6 335 |
 12 113 | 13 107
 221 | 14 103
sacræ 13 59
sacramentorum 16 36
sacraria 6 488
sacri 3 13 | 6 22 | 11
 29 | 15 4 116
sacrilega 13 72
sacrilegus 8 106 | 13
 150
sacris 6 535 | 13 19
sacro 1 110 | 12 86
sacrorum 2 113
sacrum 13 15 | 16 38
sæcula, vide secula
sæpe 4 1 | 5 76 | 6
 10 146 601 | 9 73 |
 11 9
sepius

I N D E X.

- fapius* 6 556 | 14 174 *Samothracum* 3 144 182 233
save 4 95 | 13 186 | *fana* 6 651 | 7 60 | 10 *fatius* 7 13 | 8 196
14 175 356 *fatir* 7 62
sava, abl. 5 78 | 8 *fanabile* 15 34 *fatirabat* 14 166
223 | 10 307 | 13 *fanant* 7 170 *fatiram* 15 3
170 | 15 17 *fanata* 8 127 *fatirant* 8 118
savae 3 8 *fanctam* 14 68 *Saturni* 5 369
savas 7 229 | 10 166 *fanctas* 15 10 *Saturno* 6 1
sevir 4 109 | 6 291 | *fancti* 7 209 *Saturnus* 13 40
13 196 | 15 115 *fanctissima* 1 112 *faucius* 5 27
sevir 10 180 | 14 *fanctissimus* 4 79 *Saufeia, alias* *Laufella,*
18 *fanctos* 10 298 *vide ibid.*
sevis 15 164 *fanctum* 3 109 137 *Sauromataeque* 15 125
sevisima 6 640 | 10 *fanctumque* 13 64 *Sauromatas* 2 1
328 *fanctus* 8 24 *saxa* 1 83 | 3 257 | 6
sevit 5 94 | 15 54 *landapillarum* 8 175 648 | 10 164 | 13
126 *sane* 1 42 | 4 161 | 5 123 | 231 | 15 19 63
sevitia 4 151 9 46 | 10 183 | 12 *saxis* 10 144
sevitiam 4 85 124 | 15 44 61 *saxum* 4 141 | 13 51 |
sevo 10 236 *sanguine* 4 10 | 6 624 | 16 38
sevos 7 151 | 14 148 8 2 27 40 42 136 *scabie* 2 80 | 5 153
sevosque 10 361 219 | 10 121 301 *scabieque* 8 34
sevus 10 126 11 6 62 | 15 58 92 *scalarum* 7 118
saga 6 590 *sanguinis* 1 42 | 10 165 | *scalpit* 10 195
saginis 4 67 11 54 68 | 17 164 *scalpunt* 9 133
sagittæ 6 138 | 7 156 *sanguis* 10 217 | 12 *Scantinia Lex* 2 44
sagittas 6 171 13 | 13 179 *scaphium* 6 263
sagittis 15 74 *sanna* 6 305 *scapulis* 9 68
Saguntina 5 29 *sano* 10 356 *Scaurorum* 6 603
Saguntus 15 114 *Santonico* 8 145 *Scauros* 2 35 | 11 91
Salamine 10 179 *sanus* 6 28 *scelerare* 9 25
Saleio 7 80 *sapiat* 11 81 *scelere* 13 6 | 15 89
salibus 9 11 *sapiens* 6 443 | 7 191 *sceleri* 13 29 | 15
salicti 11 67 *sapientia* 13 20 189 | 129
salientibus 6 598 14 321 *sceleris* 13 105 | 14
Salios 6 603 *sapientibus* 10 28 224
salit 7 160 *sapit* 5 170 | 11 121 *scelerum* 13 157 | 14
saliva 6 622 *sarcina* 2 103 173
saltante 6 63 317 *sarcinulas* 6 145 *scelus* 6 650 | 10 340 |
saltantem 5 121 *sarcinolis* 3 161 13 209 237 | 14
saltatus 15 49 *sarcophago* 10 172 188 | 15 29 30
saltem 6 334 | 9 148 *sarcula* 3 311 | 15 *scena* 8 220
salu 8 125 | 11 126 | 166 *scenæ* 8 118
14 82 *Sardanapali* 10 362 *scepro* 10 43
salvus 7 189 | 10 194 *sardoniche* 7 144 *Schoenobates* 3 77
salva 5 72 *sardonyches* 6 381 | 13 *sciat* 6 449 | 13 76
salva, abl. 6 230 | 139 *sciet* 9 108 | 10 342
11 204 *Sarmata* 3 77 *scilicet* 2 122 | 5 76 | 6
salve 8 26 *Sarmentus* 5 3 238 540 634 | 7
salvis 1 48 | 6 30 | 9 *farraca* 5 23 159 | 14 156
131 *farraco* 3 255
salurari 10 90 *fartana* 30 28
salutat 8 161 *Sarta* 3 254
salutato 1 116 *fartago* 10 64
salutatrix 5 21 *fatelles* 4 116
salutem 12 49 *fatata* 6 129
salutes 3 184 *fatira* 6 633
saluret 3 130 *fatiram* 1 30 | 4 106
Samia 16 6 *fatirarum* 3 321
Samo 3 70 *fatir* 3 181 | 8 71 | 14

secunda

I N D E X.

secunda 8 253 10 244 297 13 190	sequare 12 86	servis, <i>nomen</i> , 3 189 5
63	sequatur 13 90	66 6 330 7 201
secundæ 9 31 10 247	sequitur 3 245 250 6	servitii 3 125
Secundi, <i>nom. prop.</i> 7	100 10 73 117	servo, <i>nomen</i> , 1 93 6
204	sequiturque 1 121	218 19 5
secundi, <i>adjct.</i> 9 107	sequuntur 10 58	servorum 3 167 6
secundo 16 3	seram, <i>nom. Subst.</i> 6	331 19 68 10 234
secura 3 261 10 75	346	12 116 14 16 126
securæ 8 137 12 61	sereno 13 228	306
securi, <i>nom. adjct.</i> 12	serenum 7 179	servos 3 141 6 510
82	Seres, <i>populi</i> , 6 402	11 189
securis, <i>nom. subst.</i> 8	Sergiolus 6 105	servulus 3 253 14
268 10 59	Sergius 6 112	67
securos 3 196	seria 11 93	servum 8 179
securum 8 171 9 144	Seripho 6 563 10	servus 6 218 221 8
securus 1 162 6 62	170	266 19 45 10 42
14 213	sermo 2 14 3 73 6	sestertia 1 92 2 117
secutor 8 210	192 8 39	4 16 29 7 186
sedent 3 155	sermone 6 188 448	9 41 13 71
sedeat 6 262 10 213	sermonem 3 87	setæ 2 11
sedebat 4 74 7 223	sermones 10 88 14	Setinis 5 34
sedem 3 2	152	Setinum 10 27
sedens 7 127 152	sero 1 169	severi 2 131
sedentes 7 43	serpens 6 431 537 8	severos 11 91
sedentis 10 93	214 14 114	severum 14 110
sedes, <i>nomen</i> , 12 71	serpente 14 74	sex 3 203 4 15 17
sedet 1 96 2 120 3	serpentibus 5 91 15 3	166
265 5 101 8 190	serpentum 15 159	sexagesimus 14 197
10 161 333 11	Serraca, <i>vide</i> Sarraca	sexaginta 13 17
193	Serrano 7 80	sexcentis 7 178
sedisti 7 223	serta 9 128	sexta 1 64 7 160
sedit 4 75 8 63	sertaque 12 84	sextam 11 206
seditione 2 24 15	Sertorius 6 141	sextarius 6 426
64	servabat 3 205 4 59	Sexte 2 21
seges 7 103 14 143	111	Sextus 6 191
segmenta 2 124	servant 14 101	sexu 2 58 6 252
segmentatis 6 89	servantur 8 258 14	sexum 6 647
segnipedes 8 67	304	sexus 6 134 340 11
Sejano 10 89	servare 2 7 6 653	167
Sejanum 10 76 104	11 83 14 129	si qua 2 157 7 22
Sejanus 10 63 66 90	262	si quando 3 173 15 401
Sejoque 4 13	servas 9 54	8 80 12 23
Salucus 10 211	servat 3 143 4 60	si quid 4 53 5 126
sella 7 142	7 138	6 249 8 36
sella, <i>ablat.</i> 3 136	servata 12 6	si quidem 6 620
sellam 1 24 6 352	servata, <i>ablat.</i> 6 452	si quis 7 238 8 111
sellas 10 91	servatæ 11 71	si quod 8 110
semel 3 154 4 143 6	servato 16 16	Sybillæ 3 318 126
520 13 242	servatum 4 68 10	Sicambri 4 147
semestri 7 89	286	ficca 10 113 115 122
semesum 5 167	servatur 5 71	ficcabis 5 47
semianimum 4 37	servavit 3 139 9 80	ficcæ 8 35 9 12
Semiramis 2 108	server 14 113	ficcandum 3 32
semita 10 363	servi 3 131 6 278 17	ficcatus 5 101
semivir 6 512	141 9 103 120 123	ficcato 13 44
semodio 14 67	10 87	ficcatum 11 75
semper 1 1 3 13 57	servilia 10 319	ficcantur 16 27
104 6 109 177	servire 7 41 10 184	ficci 11 82
267 272 363 355	12 106	ficcis 13 212
379 452 10 73 39	serviret 4 38	ficcus 6 147
		ficcum

I N D E X.

- ficcum* 1 45
ficcus 7 119
Sicula 6 485 | 13 50
Siculo 5 100
Siculos 9 150
Siculus 7 236
Sicyone 3 69
fidera 7 195 | 8 149 |
 9 33 | 11 63 | 13 47
fidere 12 103 | 16 4
fidibus 5 22
fidus 6 558 | 7 200
figna 3 216 | 8 12 | 15
 157
signabat 9 76
signabit 3 82
signare 8 142
signatæ 2 119
signatam 14 132
signator 1 67
signatoribus 10 336
signent 3 271
Signinum pyrum, 11 73
signis 16 17
signisque 8 102 | 14
 307
signorum 16 55
signum 5 165 | 8 110
Silanus 8 27
silent 7 169
silet 6 237
Silicem 3 272 | 6 349
siligine 5 70
siliginis 6 471
siliquas 11 58
silva 3 16 | 9 13
Silvano 6 446
Silvam 7 58
silvarum 1 135
silvas 15 152
silvestrem 6 5
siluit 3 304
siluro 14 132
siuros 4 33
simia 8 214 | 10 195 |
 13 156
similem 2 618 | 71 | 14
 51 2
similemque 3 177
similes 2 33 | 15 131
simili 13 135
similis 5 132 | 6 7
 652 | 8 270 | 12
 29 | 15 160
similisq, 11 192 | 12 10
simillima 6 164
simillimus 8 53
simplex 6 233 326
simplexne 1 92
simplicibus 3 192
simplicitas 1 153 | 2
 18 | 6 205 | 13 35
simul 5 142
simulabitur 6 325
simulacra 11 104 | 12
 88
simulant 2 3
simulat 6 270
simultas 15 33
simus 5 18
incipit 13 85
sinebant 6 287
sinistra 14 1
sinistri 6 255
sinistro 2 87 | 10 129
sinu 6 606
sinus 1 88 150 | 4 41 |
 7 112 | 9 33
sinus, genit. 12 81
sipario 8 186
siphonibus 6 309
Sirena 14 19
sis 2 9 | 8 81 269 | 11
 33 60 110
sistro 13 93
sitiens 6 425
sistente 1 70 | 12 45
sities 5 60
sitis 10 140 | 14 318
sive 2 118 | 10 211 322
 bis | 11 28
socialibus 5 31
fociis 8 99 108
focio 10 254
fociorum 8 89 136
focios 10 222
Socratici 14 320
Socraticos 2 10
focru 10 230
fodales 11 190
fodes 6 279
fol 3 316 | 15 44
fola 3 201 | 6 68 | 8
 20 | 10 172 | 13
 208
fola, abl. 10 218
folaque 4 3
folam 14 107
folatia 13 120 179
folatur 6 383
fole 2 133 | 12 70
folea 6 611
foleat 7 54
folebant 12 107
folebas 9 25
folebat 4 32 | 5 44 109 |
 8 245 | 10 33 | 11
 115
folem 7 183 | 11 203 |
 14 280
solemne 11 192
solemnibus 10 259
solent 14 266
soleo 9 138
solers 9 65
solet 3 286 | 6 414 | 7
 131 | 8 48 | 11 10
 185 | 13 103
foli, adjct. 9 93 | 12
 124 | 15 143
folibus 4 43
solida 11 205
solidæ 5 68
solidam 5 13
solidum 10 176
folis, subst. 13 178
folis, adjct. 2 89 | 11
 108 | 16 51
foliti 2 92 | 14 100
solito 11 88
solitoque 6 486
solitum 8 142 | 15 127
solitus 5 106 | 10 180 |
 13 153 | 14 129
follicitas 7 42
follicitemus 16 28
follicitent 9 37
follicitus 5 20 | 13 67
solo 2 58 | 5 150 | 6
 509 | 7 63 | 11 11
solæcismum 6 455
Solonis 10 274
solos 14 104 | 15 37
solstitia 4 93
solvat 8 50
solvere 7 157
solveret 2 33
solvet 8 154
solvite 14 292
solvitur 6 73
solum, subst. 11 49
solum, adjct. 3 61 5
 111 7 1141
 10 189
solus 3 122 | 7 2 | 8
 250 | 11 52 | 14
 159 | 15 26
solura 13 116
solum 9 79
solvant 14 199
Solymarum 6 143
sonni 6 415 477
sonnique 6 288
sonnia 6 546
sonnis 13 221
sonno 3 56
sonnoque 6 423
sonnos 15 154
sonnum 3 234 238 242
 282 | 5 19 | 14 222
sonabat 1 25 | 10 226
sonant 6 68 | 17 108
sonanem 6 92
sonare 15 51
sonat 3 91 262 | 6
 516 | 11 141
sonoram 13 167
sonuit 6 559
sonus 9 78
sophistæ 7 167
Sophocleo 6 635
soporem 13 217
Soræ 3 223
forbeat 6 305
forbere 14 255
fordes 1 140 | 5 111
 14 124
fordidula 3 149
forori 6 111 157
fororibus 5 152 | 10 242
fororis 6 85 | 14 284
fororem 6 565
forores 6 20
fortes 6 582
fortesque 1 82
fortis 12 25
fortita est 6 504
fortiti 14 96 | 15 144
fortitus 8 179 | 13
 49
solpes 13 178
Softratus 10 178
spado 1 22 | 6 375 |
 14 91
spargat 6 527
spargatque 7 180
spargendusque 12 8
spargere 9 84
Spartana 8 104
Spartani 8 218
Spartano 13 199
spatia 10 275
spatiosum 4 132
spatium 3 269 | 14 321
 6 504 581 | 10 183
 358
specie 10 308 | 14 109
spectabile 8 110
spectacula 6 61 | 8
 205 | 11 191
spectanda 7 22
spectandaque 11 35
spectandus 10 67
spectant 6 651
spectantia 15 147
spectantibus 2 147
spectare 1 56
spectas 14 258
spectat 8 190
spectent 11 199 201
 spectentur

I N D E X.

- spectentur 13 172
 spectes 5 121
 specter 6 351
 specularibus 4 21
 speculum 2 99 103
 spelunca 6 3
 speluncas 3 17
 speluncis 6 59
 spes 6 330
 sperantibus 4 57
 sperare 1 58 | 6 106
 387 | 10 207 | 13
 234 | 14 6
 sperat 3 266 | 12 120
 spernans 14 34
 spes 1 134 | 5 166 |
 71 30 | 9 125 134
 147 | 12 70 | 14
 278
 spicula 13 79
 spira 8 208
 spirant 2 41 | 7 111
 spirante 9 67
 spirantesque 7 208
 spirat 6 462
 spolia 8 107
 spoliare 14 237
 spoliatis 8 124
 spoliator 1 46
 spoliet 3 302
 spoliis 6 209 231
 spoliū 2 | 100 106
 spondere 13 232
 sponder 6 547 | 7 134
 sponsa 1 78
 sponsalia 6 25
 sponsio 11 200
 sponsus 3 111
 sponte 14 107
 portula 1 95 118 128 |
 3 249 | 10 46 | 13
 33
 spreti 6 225
 spumant 6 302
 spumanti 9 35
 spumantibus 13 14
 spurcos 6 602
 squallentes 8 17
 squallida 9 15
 squallidus 11 80
 squalloremque 15 135
 squamæ 4 25
 squilla 5 81
 stabant 7 226
 stabat 8 100 | 11 118
 stagna 12 81
 stamine 2 14 | 10 252 |
 14 249
 staminis 12 65
 stans 7 152 | 11 170
 stante 5 55
 stantem 1 76
 stantes 1 156 | 6 290 |
 8 3
 stantibus 7 10 | 9 131
 stantis 3 237
 stare 8 138
 starique 3 290
 stat 3 290 6 604 | 7 125
 statione 6 273
 stationes 11 4
 statur 7 83
 statua 7 128
 status 10 58
 statuamque 8 143 | 13
 119
 stemmata 8 1
 stemmate 8 40
 Stentora 13 112
 stercore 14 64
 steriles 2 140 | 6 595
 sterili 7 49 | 12 97
 sterilis 5 140 | 10 145
 sterilitate 7 203
 sterneret 6 5
 sternitur 10 335
 sternuntur 16 45
 stertere 1 57
 steterat 10 239
 stetit 1 149 | 6 389 |
 15 91
 Stenobœa 10 327
 stigmatē 10 183
 stillantis 6 109
 stillaret 5 79
 stillavit 5 122
 stimulantē 14 84
 stimulat 7 20
 stimulas 14 329
 stimulos 10 329
 stipulare 7 165
 stilaria 7 134
 Stoica 136 121
 Stoicidæ 2 65
 Stoicus 3 116 | 15 109
 stomacho 3 234 | 6
 100 | 11 128
 stomachum 4 67
 stomachus 5 49
 stragemque 8 251
 strangular 10 13
 strata 9 52
 Stratocles 3 99
 stratum 10 175
 stratus 8 78
 strepitu 2 52 | 7 137 |
 14 19
 strictisque 6 400
 stricto 1 165 | 5 169
 stridebat 4 58
 stridentem 14 280
 stridere 5 160
 stridore 14 23
 stridunt 10 61
 strigilibus 3 263
 stringit 8 148
 structor 11 136
 structorem 5 120
 strumosum 10 309
 studiis 7 17
 studiorum 7 1
 stulta 1 17 | 6 43
 stultum 14 235
 stupeas 6 87
 stupeit 13 16
 stupidi 8 197
 stupuit 4 119 | 13 164
 stygio 2 150
 suadendum 10 330
 suaderet 13 203
 suades 9 125
 suadet 14 23
 suasi 14 225
 subducere 11 142
 subductis 8 77
 subduximus 1 15
 subeant 6 143 | 14 202
 subeantur 16 2
 suberant 4 60
 subeunt 6 591 | 7 34 |
 14 33
 subeunte 3 28
 subeuntem 6 651
 subiecta 10 56
 subit 2 50 | 6 418 |
 14 221
 subitæ 1 144
 subitas 13 167
 subiti 3 273 | 6 519
 subito 3 169
 subitum 6 65
 subitura 4 10
 subitus 3 305
 subitusque 4 133 | 12
 72
 sublata 5 83
 subligar 6 70
 sublimem 10 37
 sublimia 7 28
 sublimibus 3 269
 sublimior 11 24
 sublimis 11 123 | 12
 72
 sublimius 8 232
 submitteret 12 54
 subnectere 3 315
 subrepti 9 116
 subridens 2 38
 subsellia 7 45 86 | 16
 14 44
 subfidant 6 197
 subfidere 6 410
 subsidii 15 73
 subsistere 14 231
 substitit 3 11
 substringit 6 432
 subterranea 2 149
 subtexit 7 192
 subtrahitur 6 649
 subvexit 5 89
 suburra 10 156 | 11
 51 141
 suburræ 3 5 | 5 106
 succensus 7 40
 succi 11 76
 succida 5 24
 succina 6 572 | 9 50
 succincta 8 162
 succinctus 4 24
 succingere 6 445
 succurrere 6 442
 sudans 4 108 | 10 41
 sudant 1 167 | 6 258
 sudantibus 1 28
 sudare 6 419
 sudat 3 103
 sudavit 2 126
 sudes 4 128
 sudibus 6 247
 sudoribus 13 220
 suetus 10 231
 suffecerat 14 298
 suffecerit 10 32
 sufficit 14 319
 suffirre 1 29
 sufficeret 15 80
 sufficiat 14 317
 sufficient 7 187 19 1461
 14 300 329
 sufficit 3 155 | 5 71
 6 53 | 9 66 | 10
 40 168 | 13 160
 183 | 14 141 172 |
 15 169
 sufficient 3 179 | 8
 257 | 11 6
 suffamine 8 148 | 16 10
 suffragia 2 11 | 10 77
 sui 3 198 | 10 192
 suillam 14 98
 suis 11 82 | 14 307
 sulcis 14 241
 sulco 14 170
 sulcos 7 48
 sulcum 1 157
 sulfura 2 158 | 5 48
 sulfure 13 145
 Salmonensis 6 186
 sum 6 283
 sumas 2 66 | 3 56
 sume

I N D E X.

sume 14 326	superbo 6 179	sutor 3 294	16 44
sumen 12 73	superbum 8 7 11	sutoris 5 46	Tædia, <i>nom. propr.</i> 2
sumendas 12 61	129	Sybaris 6 295	49
sumente 6 633	superbus 12 125 14	Syenes 11 124	tædis 2 158
sumere 3 105 6 118	282	Syllæ 1 16 2 28	Tagi 3 55
9 97 10 99	supercilio 2 15 5	Sympuvium 6 342	Tagus 14 299
sumeret 13 39	62	Syphacem 6 169	tale 4 22 15 14
sumes 10 26	supercilium 2 93 6	Syriæque 8 169	115
sumet 2 70 8 153	168	Syriumque 11 73	talem 2 69 4 46 8
sumine 11 138	supereft 1 35 3 27	Syma 8 229	179
sumit 2 124 3 67	259 15 73 6 354	Symaia 15 30	talenta 14 274
172 9 19 11 23	9 134 11 48 13	Sy ophœnix 8 159 160	tales 8 202 10 193
sumitque 5 128	109 237	Syrorum 6 350	11 99 180
sumito 8 134	superos 6 19 13 75	Syrus 3 62	tali 5 173
sumitur 3 181 5 97	superfint 8 184		talja 2 19 91 12 23
6 263 577	superfit 11 205		14 150 225
summa 5 2 18 6 368	superfunt 8 124		talibus 11 42 14
7 15 8 249	supervacua 10 54		210 15 93
summa, <i>ablat.</i> 14 87	supervacuam 2 116		talis 2 156 11 107
15 85	supervacui 13 137		12 103 13 47 14
summa, <i>subst.</i> 14 218	16 41		166
summam, <i>subst.</i> 3 79	supina 8 201		talo 7 16
11 17 13 74 14	supino 1 66		Tanaquil 6 565
323	supinum 14 190		tangat 14 44
summam, <i>adject.</i> 13	supinus 3 280		tangen 14 219
132	supplicia 15 130		tangunt 13 9
summi 1 5 38 2 104	supplicio 8 213		tanta 6 439 500 10
105 6 544 10	supplicium 6 219		306 15 120
268	suppositos 6 601		tanta, <i>ablat.</i> 7 84
summique 6 178	suppositumq, 10 176		tantaque 7 85
summis 3 179 6 348	suppositus 1 98		tanti 3 54 4 26 6
645 8 112 31 36	suræ 16 14		136 177 625 10
summissa 1 36	surda 7 71		97 165 343 13
summittat 6 333	surdo 9 150 13 194		96 14 290
summitte 6 206	surdum 13 249		tantine 5 9
summo 1 14 4 46	surgar 3 154 7 183		tantis 6 160 12 114
10 36 147	surgebant 4 70		14 303
summos 10 49	surgere 15 123		tanto 4 18 8 140
summoveant 1 17	surgis 7 115		10 140 14 27 264
summoveor 3 124	surgit 6 528 7 100		15 89
summovet 14 16	10 43 11 127 12		tantum 2 127 3 144
summula 7 174	23		5 165 6 372 8
summum 6 422 8	surgitur 4 144		240 10 40 80 14
83 14 289	surrepta 5 152		159 233
summumque 6 531	surrexerit 14 243		tantundem 3 298 10
summus 1 117 6 99	suspecta 10 208 12		91
10 110 5 35	93		tarda 10 186
sumpserit 6 265	suspectis 11 186		tardas 14 248
sumpsit 3 80	suspectumque 9 57		tarde 6 476
sumptam 4 30	suspectus 3 222		tardos 4 44
sumptis 14 76	suspense 8 230 9		tardumque 15 82
sumpro 6 329	75		tardus 4 107
sumptos 16 40	suspendit 6 456		Tarentum 6 396
sumptu 7 77	suspexit 13 123		Tarpeiaque 13 78
sumptus 7 186	suspirat 11 152		Tarpeio 12 6
sumunt 2 84 6 284	sustiner 3 93 4 40		Tarpeium 6 47
supellex 3 14 11 99	11 122 14 127		Tatio 14 160
superaverat 19 68	sustinuit 6 105 15		Taurea 6 491
superbi 9 523	88		Taurica 15 116
superbis 5 66	susferro 4 110		tauro 8 82

T.

T abella 6 557	tabella, <i>ablat.</i> 10
157 12 27	
tabellæ 7 23 9 36	
tabellas 6 276 8	
142	
tabellas 6 199 232	
12 109 13 136	
taberna 13 45	
tabernæ 1 105 2 42	
3 304	
Tabraca 10 194	
tabula 8 6 9 41 14	
289	
tabulæ 1 90 2 119	
tabulam 2 28	
tabulas 2 58 6 600	
9 75 12 123 14	
55	
tabulata 3 199 10	
106	
tabulis 1 68 4 19	
8 102	
tace 2 61 8 97	
taceant 9 103 115	
tacendæ 4 105	
tacendi 2 14	
tacendis 3 50	
taceo 13 127	
taces 9 26	
tacetis 5 169	
tacita 1 167	
tacito 11 185	
tacitum 13 209	
tacitus 9 94	
tacitusque 3 297	
tæda 12 59	
tæda, <i>abl.</i> 1 155 2 91	
tædia 7 34 11 207	

Taurô.

I N D E X.

- Taurominitanæ 5 93
 taurus 12 11
 tecta 6 228 | 8 77
 tectis 3 269
 tecto 7 105
 tectoque 3 211
 tectoria 6 466
 tectorum 3 8
 tectum 6 303 | 15
 154
 tegant 9 105
 teges, *verb.* 9 101
 tegere 9 140
 tegetem 6 117
 tegetis, *nom.* 5 8 | 7
 221
 regi 14 186
 regit 11 158
 regitur 1 171 | 5 154
 tegmen 6 256
 tegula 3 201
 tegunt 16 48
 tela, *nom.* 10 164 | 13
 232 15 65
 tela, *abl. fam.* 14 61
 Telamonem 14 214
 Telephus 1 5
 Telefine 7 25
 teli 15 53
 tellure 3 89
 telorum 13 83
 temeraria 5 102
 temerarius 5 129 | 14
 275
 temerum 15 25
 temone 4 126 | 10
 135
 tempero 3 287
 tempestas 12 24 | 13
 228
 tempestate 4 140 | 6
 26 | 7 2 164 | 12
 61 | 14 302
 tempestatibus 15 20
 templa 15 42
 templi 13 147
 templis 8 143 | 10 23 |
 127 | 13 37
 templisque 8 233
 templo 1 113 | 9 24 |
 13 205
 templorum 11 111
 templum 13 219
 tempora 2 38 | 3 124 |
 4 151 | 6 570 | 8
 145 | 10 254 | 11
 118 | 12 62 | 14
 130 157
 tempore 5 53 102 | 4
 115 135 | 5 22 | 9
- 16 | 10 263 | 11 13 16 | 15 75
 144 152 | 13 211
 15 38 68
 temporibus 4 80 | 6
 644 | 10 15 | 13
 29
 temporis 7 99 | 9 125
 tempus 2 115 | 8 150 |
 16 49
 tenax 8 25
 tende 6 52
 tendit 10 254
 tenditur 6 425
 teneam 5 58 | 13 94
 teneat 1 23 | 3 1
 tenebat 1 61 | 6 657
 tenebit 14 297
 tenebræ 12 18
 tenebras 3 225
 tenent 6 70
 tenentis 3 89 | 14 63
 tenentur 3 305
 tener 1 22 | 5 70 | 6
 382 19 46
 teneræ 2 86
 teneri, *verb.* 6 409 |
 15 158
 teneris, *nom.* 12 39 | 14
 215
 teneros 7 237
 tenerum 6 547 | 8 16
 tenet 2 99 | 6 31 39 |
 6 382 453 | 7 50
 51 | 10 41 154 | 15
 54
 tenso 14 281
 tensum 7 117
 tenta, *verb.* 7 175
 tentare 10 305
 tentarem 7 54
 tentaveris 5 126
 tentes 3 297
 Tentyra 15 35 76
 tenue 9 31 | 10 269
 tenuem 7 207
 tenues 3 163 227 | 8
 120 | 15 101
 tenui, *nom.* 2 55 | 3
 97 193 | 14 110 132 |
 6 258 540 658 | 7
 145 | 9 138 | 15
 21
 tenuique 7 48 80
 tenuis 13 7
 tenus 6 445
 repenti 10 149
 ter 6 522 660 | 11
 86 | 14 28
 Terea 7 12
 terga 4 128 | 11 82 |
- 13 16 | 15 75
 tergeat 14 62
 tergens 13 44
 tergo 1 6
 terit 9 4
 Terpsichoren 7 35
 terra 15 70
 terra, *ablar.* 15 122
 139
 terraque 14 222
 terræ 7 103 | 14 7
 terræque 8 257
 terram 2 130 | 4 10 |
 6 428 17 207 | 11
 164 | 15 92 147
 terras 4 83 | 6 410 |
 13 226
 terretur 14 285
 terribiles 15 124
 terris 2 25 | 6 2 164 |
 8 37 | 10 1 279 |
 13 126 | 10 86
 terrore 10 357
 tertia 2 60 | 3 199 | 5
 17 | 14 326
 tertius 2 40 | 13 73
 tessellæ 11 132
 tessera 7 174
 testa 3 270 | 4 131
 testa, *abl.* 6 513 | 14 311
 testæ 5 35 | 15 128
 testamenta 1 37
 testamento 12 121
 testamentum 6 548
 testandi 6 215 | 16 51
 testantur 12 27
 testarum 11 170
 teste 6 135 310 | 10
 70 | 15 26
 testem 2 76 | 3 137 |
 13 198 | 16 29 32
 testes 1 149 | 13 75
 testi 5 5
 testiculi 6 338
 testiculorum 12 36
 testiculos 6 371 | 11
 157
 testis 6 219 | 8 80 | 9
 77 | 14 218
 testudine 6 380 | 14
 308
 testudineo 6 80
 testudo 11 94
 teterrima 7 417
 tetigit 2 128 | 7 109
 tetrum 10 191
 tetrumque 3 265
 Teucrorum 8 56
 Teutonico 10 282
 textit 6 44 | 8 43
- textoris 9 30
 Thaida 3 93
 Thaletis 13 184
 theatra 14 256
 theatri 10 128 213
 theatro 3 173 | 6 68
 theatrum 11 4
 Thebaidos 7 83
 Thebarum 13 27
 Thebas 7 12 | 14 240
 Thebe 15 6
 Themison 10 221
 Theodori 7 177
 thermæ 11 4
 thermarum 8 168
 thermas 7 233
 Therites 8 271
 Therites 8 269 | 11 31
 Theseide 1 2
 Theffala 9 609
 Theffaliæ 8 242
 thoraca 5 143
 thoris 1 136
 thoro 3 82 | 13 218 |
 15 43
 thorum 6 5
 Thraces 6 402
 Thracum 13 167
 Thrasea 5 36
 Thrasylli 6 575
 Thrax 3 79
 Thule 15 112
 thura 12 90 | 13 116
 thure 9 137
 Thyestæ 8 228
 Thymele 1 35 | 6 66
 bis.
 Thymeles 8 197
 Thyrfumque 6 70
 thyrfumve 7 60
 tiara 6 515 | 20 267
 Tiberi 6 522 | 17 121
 Tiberim 3 62 | 14 202
 Tiberinum 8 265
 Tiberinus 5 104
 tibia 6 313
 tibicina 2 90
 tibicine 3 63 193 | 15
 49
 Tiburis 3 192 | 14
 87
 Tiburtino 11 65
 Tigellinum 1 155
 tigillo 7 46
 tignum 3 246
 tigride 6 269 | 15 163
 tigris 8 36 | 15 163
 time 10 26
 timeam 1 103
 timearis 3 57

timeas

I N D E X.

timeas 3 310	tollit 6 320	totidem 1 94 7 225	transeo 6 601 1 19
timeat 6 51	tollito 9 105	13 26 14 13	273
timebis 5 172 10 20	tollunt 13 147	toties 1 2 2 37 6	transfert 3 198 5
timebus 10 4	tolluntur 6 154	44 94 7 166 214	43
timendas 2 31	tomacula 10 355	9 1 10 187 250	transi 3 114 7 190
timendus 4 153	tonantem 13 153	16 44	transierit 14 11
timens 6 95	tonat 13 224 14	totius 6 61 8 255 10	transiliet 14 279
timeo 10 84	295	115	transilit 10 152
timeret 6 17 11 92	tordente 1 25	10 totius 8 115 16 43	transire 2 151
timeri 3 113	226	toto 2 85 4 54 6	transitus 3 236
timet 1 35 3 190	Tongilli 7 130	327 401 7 97 8	translatus 3 169
15 119	tonitrua 5 117	86 10 24 63 288	Trallibus 3 70
timetur 13 227	tonsi 11 149	11 66 13 218 14	Traſymachi 7 204
timidum 6 523	tonfore 8 26	154 15 55 91	traxerat 4 146
timidus 6 632	tonforis 6 372	totos 1 140 150 6	traximus 15 146
timor 1 85	tophum 3 20	473 10 323	Trebio 5 135
timuit 3 190	tormenta 9 18 14	totum 3 209 6 424	Trebium <i>ibid.</i>
tinea 7 26	135	520 524 12 128	Trebius 5 19
tintigine 6 128	tormentis 6 208	13 153 14 313	trechedipna 3 67
tintinnabula 6 440	tormentum 2 137	15 80	tremebunda 6 524
Tireſiam 13 249	torpente 10 203	totus 2 79 7 226	tremens 6 542
tironem 16 3	torpentis 4 43	15 110	trementes 2 94 7 241
tirunculus 11 143	torqueat 1 9 3 27	trabeæ 10 35	trementia 10 198
Tyrinchius 11 61	6 449	trabeam 8 259	tremere 5 11
Tiſiphone 6 29	torquentem 13 165	trabibus 14 276 296	tremere 11 90
Titan 14 35	torquere 5 155 15	tractanda 4 80	tremuli 6 615
Titanida 8 132	64	tractandum 11 28	tremuli 6 96
Titio 4 13	torques <i>verbum</i> , 5 26	tractare 6 102 14	tremulo 11 164
titubantibus 15 48	torquet 6 623 14 251	254	tremulumque 6 621
tituli 8 241	torquetis 2 56	tractas 9 53	tremulus 10 267 16 56
titulique 10 143	torquibus 16 60	tractato 6 549	trepida 9 130
titulis 5 110 8 69	torrens 6 318 10 9	tractemus 16 7	trepidabis 10 21
titulo 6 229 11 86	13 70	tradat 6 238	trepidabit 8 152
titulos 1 130 14 291	torrente 5 105	tradentur 5 116	trepidam 3 139
titulum 6 123	torrentem 4 90 10	tradiderit 10 299	trepidant 13 223
titulumque 5 34	123	tradidit 14 102	trepidantem 8 250
toga 1 119 3 149 8	torrentior 3 74	tradit 8 72	trepidantis 12 15
240	torret 9 17	traditur 2 129	trepidas 14 64
toga <i>ablat.</i> 10 8	tortoque 11 70	traducebat 11 31	trepidat 1 97
toga 9 29 10 39	tortore 13 195 14 21	traducimur 2 159	trepidatur 3 200
togam 2 70 3 172	tortoribus 6 479	traducit 7 16 18 17	trepidi 2 64 14 20
11 204	torva 10 271	tradunt 15 117	trepido 1 36 14 199
togatas, <i>id est</i> , Comæ-	torva <i>ablat.</i> 6 642	traduntque 14 3	trepidoſque 10 296
dias 1 3	torvisque 4 147	traduntur 6 369	trepidum 13 106
togata 8 49	torvum 2 36	tragædo 6 74	trepidumque 14 246
togata 1 96	torvumque 8 155	tragædum 6 395	tres 2 28 5 141 6
togati 7 142	torvus 13 50	tragicæ 12 120	143 9 90 12 95
togatus 3 127 16 8	tota 3 10 4 150 5	tragicis 6 642	14 169
tolerabile 6 613 7 69	21 6 150 380 9	tragico 2 29	tria 5 127
toleranda 6 183	76 10 18 237	tragicos 15 31	tribuat 10 301
tolerant 6 592	12 100 13 173	trahat 10 88	tribui 9 39
tollas 8 122 10 142	14 148 15 8 16	trahere 13 108 15 151	tribunal 8 127 10 55
tollatur 6 363	20	traheretur 12 11	Tribuni 1 109 1 3
tolle 6 169	tota <i>abl.</i> 6 170 8	trahit 11 23 14 37	132 7 228
tollendus 14 268	19 206 9 13 11	325	Tribunis 3 313
tollentibus 1 81	141 13 61 206	trahitis 2 54	Tribuno 1 101 2 165
tollere 6 38	14 61	trahitur 10 99	11 7
toller 14 247	totam 6 397 615 11	trahunt 8 65	Tribunos 7 92
tolli 2 101	183 195 14 94	tranquillæ 10 364	tribus <i>ablat.</i> 1 158
tollis 9 84	totas 10 7 14 230	transacta 6 482	tributa 8 188

tridentem

I N D E X.

- tridentem 8 203 | 13
 81
 trientem 3 267
 Trifolius 9 56
 triginta 12 74
 triplicem 9 7
 tripodes 7 11
 triremis 10 135
 triscurtia 8 190
 triste 6 568 | 13 49 |
 14 110
 tristes 6 69 | 7 2
 tristibus 2 9 | 6 388
 tristis 1 145 | 2 62 | 3
 57 | 6 127 | 9 1 | 10
 136 | 11 153
 tritas 6 572
 tritoque 8 66
 tritus 13 10
 triviale 7 55
 trivio 6 411
 triumphalem 8 144
 triumphales 1 129
 triumphus 4 125
 triumpho 11 192
 triumphos 6 168 | 7
 201 | 8 107
 Troja 10 258
 Trojanum 4 61
 Troica 8 221
 Trojgenæ 8 181
 Trojgenas 1 100
 Trojgenis 11 95
 trophæis 10 133
 truces 15 125
 trulla 3 108
 trunca 12 79
 truncis 10 133
 trunco 13 178
 truncoque 8 53
 trutina 6 436
 Trypheri 11 137
 tuba 15 52
 tuba *ablat.* 6 249 | 15
 157
 tubarum 10 214
 tubas 1 169 | 6 441
 tubera 5 116 119 | 14
 7
 tubicen 14 243
 Tuccia 6 64
 tuendis 8 169
 tueri 13 201
 tuetur 3 201 | 14 302
 tui 5 75 | 9 91 | 10
 310
 tuis 8 96 231
 tulerim 6 650
 tulerit 2 24 | 6 116
 tulisset 5 4 | 10 278
 tulisti 9 39
 tulit 2 35 | 6 131 | 10
 267 | 13 105
 Tullii 5 57
 Tullia 6 306
 Tullius 7 199
 tumentem 10 309
 tumes 3 293 | 8 40
 tumet 6 461
 tumidaque 14 282
 tumida 2 13
 tumidis 16 11
 tumidum 13 162
 tumultu 6 419 | 13 130
 tune 6 191 640 641
 tundendum 6 377
 tunica 8 235 | 10 38
 13 122
 tunicæ 3 179 254 | 8
 207
 tunicam 1 93 | 14 153
 tunicas 6 445 476 520
 tunicati 2 143
 tunicis 14 287
 turba 4 62 | 5 21 | 6
 438 | 10 73 | 13 46 |
 15 46 81
 turba *ablat.* 3 239 | 6
 195 | 7 131
 turbamque 14 167
 turbæ 1 96 | 15 61
 turbat 13 222
 turbavit 6 8 | 14 94
 turget 14 138
 turgida 2 141
 turgidus 1 143
 Turni 12 105
 Turnus 15 65
 turpe 3 168 | 4 13 | 6
 187 389 456 | 7 51 |
 11 175 | 14 48
 turpem 6 240
 turpes 1 78
 turpi 6 240 298
 turpia 2 9 | 7 239 | 8
 182
 turpibus 14 41
 turpis 2 71 111 | 6
 130 | 11 174
 turpissimus 2 83
 turpiter 6 97 | 8 165
 turris 6 290
 turribus 15 158
 turrim 12 110
 turris 10 106
 turture 6 39
 Tusca 8 180
 Tusca *ablat.* 6 185
 Tusco 6 288 | 10 74 |
 11 109
 Tuscis 13 62
 Tuscum 1 22
 tuta 9 139
 tuta 3 306
 tutela 14 112
 tuti 12 81
 tutor 8 79 | 10 92
 tutos 5 91 | 15 154
 tutum 3 109
 tutus 4 93 | 11 146
 Tydides 15 66
 tympana 3 64 | 6 514 |
 8 176
 Tyndaris 6 656
 Tyranni 4 85 | 10
 113
 tyrannide 8 223
 tyrannis, *da.* 8 261
 tyranno 10 162
 tyrannos 7 151
 tyrannus 10 307
 Tyrias 1 27 | 6 245
 Tyrio 7 134 | 12 107
 Tyriusque 10 334
 Tyrhenamque 12 76
 Tyrhenos 6 92
 Tyrrenum 5 96
 valida 11 5
 valle 2 133
 vallem 3 17
 vallibus 7 7
 vallo 15 120
 vallum 16 16
 valvæ 4 63
 valvis 9 98
 vana 13 137 |
 vanæ 7 203
 vani 6 637
 vanissime 14 211
 vano 3 159
 vanus 8 15
 vapulo 3 889
 varia 14 236
 varicosus 6 396
 varie 3 264
 varillus 2 22
 vas 7 119
 vasa 3 251 271 | 6
 355 | 10 101 | 14
 62
 vascula 9 141 | 10 19
 Valcones 15 93
 vatem 7 53
 vates 6 435 | 13 199
 vati 6 583 | 7 93
 vatibus 1 18
 Varicano 6 343
 vatis 12 114 | 13 79
 vatum 7 89
 ubera 6 9 | 12 8
 uberibus 6 272
 uberior 1 87
 ubicunque 4 55
 ubique 1 17 | 3 303
 8 104 238
 Ucalegon 3 199
 uda 1 68 | 9 4
 udis 10 321
 udo 8 242
 udus 8 159
 vectari 6 576
 vectetur 4 6
 Vecti *vol.* Vetti 7 150
 vectoris 12 63
 vehatur 1 158
 vehemens 9 11 | 11
 34 | 13 196
 vehementius 8 37
 vehetis 5 55
 vehetur 3 239
 vehitur 4 21 | 6 350
 vehunt 3 256
 Veiento 3 185 | 4 113
 123 | 9 113
 vela 6 227 | 9 105 |
 15 127
 velamen 3 178
 velamen

I N D E X.

velantes 14 300	venerat 1 111 2 166	ventri 15 174	versus, <i>nomen</i> , 6 453
velare 6 390	Venerē, <i>nomen</i> , 10 362	ventriculū 3 97	7 38 11 180
velari 6 339	Venerem 10 209	ventris 15 100	vertere, <i>prater</i> . 11 49
vellaria 4 122	Veneres 13 34	venturo 14 59	verterit 7 242
velas 8 145	Veneri 2 31	ventus 12 67	vertice 3 252 5 171
velificatus 10 174	Veneris, <i>nomen</i> , 4 40	Venus 7 299 569	8 247 11 160
velim 5 107 9 1	6 137 7 25 10	Venusina 1 51	12 81
velis, <i>nomen</i> , 1 149	290 11 165 16 5	Venusinam 6 166	vertigine 6 303
10 339 11 30	veneris, <i>verb.</i> 13 161	ver 5 116 7 208	vertitur 6 99
12 22	venerit 5 145	9 51	vertunt 3 30
velit 13 176	Veneto colore 3 170	vera 2 64 153 4 35	verubus 15 82
vellendas 11 157	veniam, <i>nomen</i> , 2 19	10 31 13 240 16	vervecis 3 294
vellera 2 55	63 5 42 6 534	33	vervecum 10 50
vellere, <i>nomen</i> , 6 288	539 11 174 15	vera, <i>ablat.</i> 8 188	verum, <i>nomen</i> , 3 171
velles 6 281	103	veraue 15 17	6 142 324
vellet 6 597 10 184	veniam, <i>verbum</i> , 3 322	veraque 6 250	verum, <i>conjunct.</i> 8 125
282	veniant 7 156	veram 7 112	9 70 12 96
vellus 12 4	venias 1 98 7 29	veramque 13 205	vescebantur 15 106
velo 12 69	veniat 1 32 16 27	veras 7 168	vesci 15 13
velocis 13 98	venient 13 102	verba 4 91 6 390	vesica 1 39
velocius 14 31	veniente 3 255	455 11 8	vesicae 6 64
velox 3 73 9 126	venientibus 11 113	verbera 8 267	vestam 4 61
Velox, <i>nom. prop.</i> 8 187	venientis 14 65	verberat 6 480	vestamque 6 385
veluti 11 198	venies 11 61	verbere 13 194 15	veste 10 245 14 110
vena 7 53	veniet 1 160 3 243	21	vestem 2 67 6 351
venabula 1 23	5 168 6 331 7	verberibus 10 317	12 38 13 132
venaeque 9 31	184 185 8 49 10	verbis 2 19 110 6	vester 7 98
Venafrano 5 86	336 11 65 14	405 11 170	vestibulis 1 132 7
venale 3 33 8 62	277	verborum 6 439 7	126
venales 12 102 14 151	venis, <i>verbum</i> , 3 292	230	vestibus 12 68
venali 8 162	venisse 6 476 10	verbosa 10 71	vestigia 6 14 225 13
venalibus 3 187	216	verbum 1 161	244 14 37 53 272
venam 6 46 13 125	venisset 4 149 10	vere, <i>nomen</i> 4 88	vestinusque 14 181
venantur 14 82	258	verebor 2 21	vestis 6 481
venator 4 101	venit, <i>prae. a venio</i> 2	verendum 14 115	vestit 11 155
venatricis 13 80	157 5 83 6 147	vergas 8 136	vestiti 3 135
vendant 8 192	424 7 110 8 60	veris, <i>adjectiv.</i> 3 18	vestitur 6 515 12
vendas 7 10	10 18 11 160	13 134	100
vendat 5 98 7 87	venit <i>prae. erit</i> . 4 81	verius 2 15	vetat 10 237 293
vendente 6 257	5 99 10 71	verna, <i>subst.</i> 1 26	vetent 6 74
vendenti 6 590	venit, <i>a vengo, vide</i>	vernam, <i>subst.</i> 9 10	vetera 3 218
vendenti 6 379	vānit	vernula 5 105 10	veterem 4 52 137 6
vendere 4 33 8 194	veniunt 6 138 463	117 14 169	307 13 61
14 200	11 20	vernum 11 203	veteres 1 132 3 111
vendes 6 211	venter 4 107 19 136	vernus 5 78	6 334 345 518 7
vender 14 218	venti 1 9	vero, <i>nomen</i> , 4 91	120 170 8 19 10
vendimus 10 78	Ventidio 11 22	vero, <i>conjunct.</i> 13 84	299 14 189
vendit 4 27 <i>bis</i> 6 609	Ventidius 7 199	verpos 14 104	veteri 5 64 6 121
7 10 135 8 128	ventilat 1 28 3 253	verre, <i>verbum</i> , 14 60	veteris 3 1 195 4
vendunt 6 546 7 136	ventis 12 34 57	Verrem 3 53	105 5 35 6 14
8 193	vento 3 83	Verres 8 106	318 19 16 13 147
veneficia 6 625	ventorum 15 225	Verri 2 26 3 53	214 14 37 184
venena 7 169 14 173	ventosa 14 58	versamus 7 49	veterum 5 13
veneni 8 17 9 100	venoso 8 43	versare 8 67	vetet 6 627
12 154	ventre 5 6 6 595	versata 13 218	vetitum 14 185
veneno 3 123 6 630	12 60	versetur 14 206	veto 13 128
venenum 6 132	ventrem 6 124 11	versibus 7 153	Vetri, <i>vide Vetti</i>
venerabile 13 58 15	40 14 199	verso 3 35	vetula 6 193 10 195
143	ventres 3 167 14	versu 7 86	vetulae 1 39 6 240
venerantur 15 8		versum 1 79	14 208

vetulo

I N D E X.

vetulo 13 551 16 39
 vetulus 10 268
 vetus 1 761 2 3061
 6 21 1591 15 6 33
 vetusta 8 34
 vetusto 15 151
 vetustos 6 161
 vexant 1 1001 7 64
 vexantur 2 43
 vexare 1 1261 6 598
 6101 13 108 133
 vexat 2 631 7 1311
 12 9
 vexatae 6 289
 vexataeque 11 187
 vexatus 1 2
 vexilla 2 101
 vexillaque 8 236
 vexillum 10 156
 vexit 3 65
 via 1 391 14 223
 viam 14 122
 vias 14 103
 viator 10 22
 vice 15 53
 vicerit 13 4
 vicerunt 10 285
 vices 6 3101 13 88
 vicibus, *id est*, vicissim
 7 240
 vicinus 2 163
 vicina 4 716 5081 14
 1431 15 76
 vicinarumque 6 6
 vicinia 14 154
 vicino 15 154
 vicinorum 15 36
 vicinus 6 413
 vicinum 1 81 6 32
 vicinus 6 1511 13
 1851 16 37
 vicit 2 1431 4 1361
 14 214
 vicorum 2 237
 vicos 6 78
 victa 10 277
 victaeque 10 135
 victi 6 660
 victima 12 113
 victis 8 991 11 1981
 12 126
 victo 10 286
 victor 2 73
 victori 7 243
 victoria 1 115 18 59
 631 15 47
 victoris 2 162
 victrix 1 501 13 20
 15 81
 victum 14 273
 victumque 6 169 2921
 7 9
 victurus 9 58
 victurus 6 566
 victus 9 2110 84
 vicus 2 816 655
 videant 10 87
 videas 2 761 13 170
 1821 14 42
 videbat 2 100
 videbis 1 911 3 1771
 5 251 6 5021 14
 245
 videmus 4 221 13 8
 videndus 6 600
 videntur 11 121
 video 6 3941 13 118
 videor 14 322
 videres 11 197
 videret 13 561 15 172
 videri 6 113 444 463
 videris 5 1611 9 201
 13 143
 viderit 9 36
 viderunt 3 3141 6 241
 11 118
 vides 3 249 18 901
 11 91 12 1261 13
 135
 videt 6 4071 8 1491
 10 252 2901 13
 221
 videtur 3 951 6 1601
 175 200 504 5791
 14 1421 16 58
 vidi 7 131 16 30
 vidim 3 6
 vidisse 14 283
 vidisset 10 36
 vidisti 7 14
 vidistis 7 205
 vidit 4 921 6 1041
 214 2461 10 2651
 14 3111 16 30
 vidua 6 140
 vidæ 4 4
 viduam 6 404
 viduas 8 78
 vigeant 10 240
 vigila 14 192
 vigilando 3 232
 vigilant 1 57
 vigilantibus 3 129
 vigilare 10 1621 14
 305
 vigilat 8 236
 vigilatque 7 27
 vigilem 14 260
 vigiles 3 275
 vigili 13 229
 viginti 9 140
 vile 11 97
 viles 13 142
 vilibus 5 146
 vilis 5 417 1741 14
 269
 villa 14 141
 villa, *ablat.* 4 112
 villarum 14 89
 villas 1 941 7 1331
 10 2251 14 95 275
 villica 11 69
 villicus 3 195 2281
 4 77
 vimine 3 71
 vim 5 74
 vina 5 511 11 1591
 13 213
 vincant 1 110
 vincebat 14 91
 vincens 14 90
 vincere 13 112
 vinceris 14 213
 vincitur 10 1591 14
 145
 vincia 13 186
 vinclis 3 310
 vincantur 6 437
 vindex 10 165
 vindice 4 1521 8 222
 vindicet 13 226
 vindicta 13 1801 16
 22
 vindicta, *ablat.* 13 191
 vini 7 2361 10 2031
 11 161
 vino 6 385
 vinoque 5 491 6 314
 vinofus 9 113
 vinum 5 241 7 97 121
 vinxerat 10 182
 violæ 12 90
 violare 15 9
 violarent 3 20
 violata 13 6
 violati 13 219
 violato 6 536
 violatus 11 116
 violaverit 15 84
 violentius 4 86
 vipera 6 640
 vir 2 1291 6 53 253
 virentem 12 85
 vires 3 1801 6 252
 virga 3 3171 8 7
 153
 virgæ 7 210
 virgamque 14 63
 virgas 8 231 11 66
 Virgilio 7 69
 Virgilium 6 434
 virgine 6 505
 Virginia 10 294
 virginis 15 139
 Virginus 8 221
 virgo 3 1101 8 295
 9 721 14 29
 virguncula 13 40
 viri 6 359 507 653 19
 851 13 12
 viribus 10 10 2091 12
 42
 viridem 5 1431 9 50
 virides 6 227 4571 7
 1181 14 147
 viridi 3 19
 viridis 11 196
 viris 6 129 454
 viro 1 701 2 1291 4
 1361 6 112 223
 269 388 574
 virorum 6 3981 15 48
 viros 2 451 6 328
 10 49 304
 Virro 5 39 43 128
 149 19 35
 Virronem 5 156
 Virroni 5 99
 Virronibus 5 149
 Virronis 5 134
 virtus 1 1151 6 322
 8 20
 virtute 2 201 4 2
 15 114
 virtutem 10 141 364
 virtutibus 3 1641 6
 167
 virtutis 10 1411 14
 109
 virum 6 1161 13 64
 vis, *verbum*, 1 741 2
 691 7 1651 10 3461
 14 253
 vis, *nomen*, 5 135 1381
 6 4391 10 94
 visa 6 5371 14 1651
 15 40
 visæ 4 114
 visam 11 152
 visamque 6 2
 viscantur 6 462
 viscera 3 44 721 4
 111 19 43
 visceribus 13 15
 visci 9 14
 visis 12 74
 visne 10 90
 visque 14 44
 visurus 6 311
 H h vita

I N D E X.

vita 10 343	150 163 15 55	170	voluptas 1 85 5 178
vita, <i>ablat.</i> 11 57 13	vixerat 10 272	ungula 7 181	253 367 10 210 11
22 180 235 15 108	vixerit 7 235	unica 8 20 10 364	120 166 13 190
vita 7 172 9 21 27	vixit 6 56	unicus 8 111 9 64	voluptatem 14 256
127 10 188 247 275	ulcisci 8 222	vocale 7 19	15 90
358 364 11 207	ulcisci(ur) 6 292	vocalis 13 32	voluptates 11 208
12 70 13 21 14 106	ulciscuntur 9 111	vocamus 8 32	Volusi 15 1
157	ulcus 6 472	vocandus 4 1	voluta, <i>imperat.</i> 1 163
vitam 4 91 8 84 12	ulmea 11 141	vocant 3 316	vomer 3 311
50 15 161	ulmos 8 78	vocantem 13 107 15	vomere 15 167
vitanda est 8 116	ulmosque 6 149	135	vomica 13 95
vitare 6 571	ulterior 4 20 7 30	vocantur 4 72 11 176	vomit 6 431
vitari 3 284	ulterius 1 147 9 38	vocari 1 99	vorabit 1 135
vitem 8 247 14 193	15 118	vocarit 14 277	vortice 13 70
vitia 2 35 13 188	ultima 2 34 3 140 6	vocat 3 239 6 136	vorticibus 6 523
vitibus 9 56 11 72	127 8 44 9 81 10	vocato 14 21	voia 10 23 111 284
vitibus 4 3 6 287	275 12 55 15 95	vocatus 5 63	14 250
vitio 3 121 12 51	ultimus 3 201 209	voce 2 111 4 32 6	votaque 1 133 6 601
vitioque 14 69	4 38 8 260 10 342	529 10 198, 11 180,	voitque 10 6
vitiorum 1 87 14 32	15 90	13 77	vois 14 298
123	ultio 13 2 191 16 19	vocem 3 90 6 379 7	votiva 12 27
vitis 6 374	ultor 8 216 10 165	82 8 185 13 114	voto 6 60
vitium 1 149 3 182	14 261	205	votorum 5 18 10 291
6 412 8 140 14	ultra 13 108	voces 7 44	votum 1 85 9 147 14
109 175	Ulubris 10 102	vocibus 11 172	125
vitreo 2 95	ululantque 6 314	vocis 7 119 8 227	votumque 3 276
vitro 5 84	Ulysses 9 65 11 31	volabant 8 251	voveatque 10 354
vittas 6 50 12 118	15 14	volantem 1 54	vovebit 12 115
vittara 4 9	umbellam 9 50	volanti 5 121	vox 6 196 317 9 78
vituli 13 117	umbone 2 46	volat 10 232	10 274 11 111 14
vitulique 3 238	umbra 2 157	volens 12 38	63
vitulum 2 123	umbra, <i>abl.</i> 4 6 6 4	volenti 13 159 16 13	urbani 13 111
vitulum 12 7	7° 105 173 14 109	voles 6 546 8 134	urbe 2 162 3 22 235
vivant 3 29	umbrae 13 52	voleros 8 182	11 55 16 25
vivaria 3 308 4 51	umbram 10 21	volet 6 396 7 197 13	urbem 1 111 2 267 3
vivas, <i>verb.</i> 8 46	umbrarum 8 65	92 14 185	61 193 6 397 7 83
vivat 6 56 57 12 128	umbras 1° 9 10 258	volo 3 44 6 222	162 8 118 250 10
vixe 3 228	umbriferos 10 194	volcorum 8 245	171 11 112 198
vivebant 6 12 13 38	umbris 7 207	Volfiniis 3 191	urbes 6 410 10 284
vivebat 8 103	Umbricius 3 21	volvas 15 30	urbi 4 77 151 289 10
vivendi 8 84 11 11	umbrosæ 15 76	volucrum 8 57 10 43	341
vivendum est 3 197	uncia 11 131	volucres 11 139 13	urbibus 10 34 11 101
9 118	unciolam 1 40	167	15 104
viventibus 10 243	unco 10 66	volucris 8 146	Urbicus 6 71
viventis 6 56	unctamque 8 113	volueris a volvor 10	urbis 1 31 2 126 3 9
vivere 2 135 5 2 7	unctis 3 262	126	214 6 84 8 200 10
137 14 137	uncum 13 245	volvente 13 88	285 13 157
viveret 6 18	unda 3 244	voluere, <i>præterit.</i> 7	urceoli 3 203 10 64
vivimus 3 182	unda, <i>ablat.</i> 14 289	209	urgeat 4 59
vivit 6 508 8 55	undas 3 19	voluit, a volo, 3 40	urgebant 13 48
vivite 14 179	undis 12 31	4 69	urgente 6 592
vivitur 8 9	undique 3 247 5 81	volvit, a volvo, 6	urgentibus 12 53
vivo, <i>nomen</i> , 4 10 15	8 19 9 131	95 14 299	urgentur 6 424
69 16 52	unguem 10 53	volvitque 6 451	urget 13 220
vivunt 2 3 12 51	unguenta 6 302 9	volvitur 3 55	urina 11 169
15 62	128 11 122 14	volumine 14 102	urinam 6 312
vivus 2 59	204 15 50	voluntas 6 222 13	urit 6 259
vix 3 231 4 109 5 68	ungues 7 232	208	uritur 14 22
6 53 562 9 76 10	unguesque 5 41	volunt 3 113 7 157	urna 6 425 7 208
214 13 14 26 74 14	inguibus 8 130 13	10 97	13 4 15 25

I N D E X.

urnæ 10 242 12 44 urnamque 1 164 urnas 7 236 Ursidio 6 38 42 ursis 15 164 ursos 4 99 urtica 2 128 urticæ 11 166 usi 15 93 usquam 8 122 12 103 14 43 usque 10 1 201 291 13 158 15 82 usque adeo 3 84 5 129 6 181 usu 13 18 usuram 9 7 usus 4 132 11 118 208 ut pro statim atq; 4 63 ut pro quamvis 7 139 9 70 bis 103 10 240 13 100 utque 4 60 6 87 utcumque 10 271 utere 1 149 uteris 6 195 utero 10 309	uterum 6 598 uterque 10 118 15 37 utile 3 48 6 239 3 58 7 96 135 9 27 124 10 348 utilior 4 84 utilis 6 209 14 71 72 utilium 12 52 utimur 8 184 usinam 4 150 6 334 6 37 utitur 5 170 utres 15 20 utrinque 6 581 15 35 utroque 2 50 utrumque 9 19 10 118 uva 2 81 13 68 uvaque 2 81 uvæ 11 72 uvam 5 31 Vulcani 1 9 Vulcaniaque 8 270 Vulcano 10 132 Vulcanus 13 45 Vulgi 3 36 260 7 85 8 44 10 51 89 11 3 15 29 vulgo 13 35 15 36	vulgus 2 74 15 126 vulnera 5 27 6 246 vulnere 3 150 8 210 10 212 13 12 15 54 156 vulneribus 2 73 14 164 vulnus 8 98 15 34 vult 3 53 6 464 10 338 14 176 177 15 141 vultu 2 17 14 104 6 417 9 3 10 189 14 52 285 vultuque 14 110 vultum 3 105 6 466 7 238 8 205 10 191 234 11 187 15 170 vultumque 10 300 vultur 14 77 vulturibus 4 111 vulturis 13 51 14 79 vultus 9 12 10 68 vultus genis. 11 154 13 77 vultus plural. 8 2 vultus accus. plural. 15 56	vulva 11 81 vulvæ 6 128 vulvam 2 32 uxor 1 122 5 140 6 5 45 116 142 210 347 534 616 9 72 10 272 230 353 11 183 13 43 14 168 uxorem 1 22 3 94 6 28 76 169 14 331 uxori 1 56 10 201 uxoria 6 205 uxoris 5 148 10 352
---	---	--	---

X
Erampelinas 6
518

Z
Alates 2 164
zelotypæ 6 277.
zelotypo 5 45
zelotypus 8 197
Zenonis 15 107
zonam 14 497
ζώνη καὶ θυγὴν 194

F I N I S.

INDEX

VOCABULORUM OMNIUM

Quæ in PERSIO leguntur.

*Prior numerus Satiram; posterior Versum indicat.
Litera P. Prologum denotabit.*

A Baco 1 131 ablarura 1 100 abrodens 5 163 accedam 5 173 accedas 1 6 accedat 6 67 accedo 6 55 accerfor 5 172 Accii 1 76 accipio 5 87 acerra 2 5 acervi 6 80 aceti 4 32 aceto 5 86 acre 4 34 15 127 acri 2 13 13 23 15 14 Actii 1 50 actus 5 99 ad sacra P. 7 ad morem 3 31 ad populum phaleras 3 30 adde 6 58 addita 1 92 adductis 3 47 adeo 6 14 51 adhuc 3 58 admissus 1 117 admoveam 2 75 admovit 6 1 adfit 3 7 adsonat 1 102 advehe 5 134 adverso 1 44	adunca 4 40 ædes 2 36 ædilis 1 130 ægæum 5 142 ægis 3 88 ægro 5 129 ægroti 3 83 ænophorum 5 140 æquali 5 47 æra 2 59 13 39 ærumnis 1 78 ærumnosique 3 79 affero P. 7 afferre 1 69 afflate 1 123 agam 5 134 Agafo 5 76 age 2 17 42 16 52 agedum 2 22 agendo 5 97 ager 6 52 agis 3 5 15 154 agitare 6 5 agitet 5 129 agnam 5 167 ah 1 8 ahenos 2 56 ais 1 2 14 27 ait 1 40 85 13 7 15 163 alba 1 110 15 183 albas 1 59 albata 2 40 albo 3 98 albus 1 16 13 115 alea 5 57 algente 3 111 alges 3 115 alia 3 36	alienis 1 22 aliquem 1 129 aliquid 1 125 13 60 5 137 16 32 64 aliquis 1 32 13 8 77 aliud 4 19 15 68 alius 5 83 16 18 alii 5 188 alter 1 27 16 76 altera 5 67 16 26 alternus 5 156 alto 3 33 103 15 95 amarum 4 48 ambages 3 20 ambiguum 5 34 ambitio 5 177 ambo 5 43 amborum 5 45 amens 3 20 amice 5 23 amicis 3 47 15 109 amico 1 116 amicus 6 28 amicis 6 53 amo 1 55 amomis 3 104 amplexa 5 182 ancipiti 5 156 ancipitis 4 11 angues 1 113 angulus 6 13 angustæ 3 50 angustas 3 2 anhelanti 5 10 anhelet 1 14 anima 1 14 12 6 15 23 animam 6 75 animo, dat. 2 73	animo, dat. 5 69 animus 4 7 15 39 anne 3 39 annos 2 2 15 36 69 annuere 2 43 anseris 6 71 Anticyras 4 16 Antiopa 1 78 antitheis 1 86 anus 4 19 Apennino 1 95 aperto 2 7 apponit 2 2 apposita 5 38 Appula 1 60 aprici 7 179 aptas 5 140 aptaveris 5 95 aptior 2 20 bis aptius 1 45 46 aqualiculus 1 57 arat 4 26 arator 5 102 aratra 1 75 zratro 4 41 Arcadiæ 3 9 arcana 5 29 arcanaque 4 35 Arcefi'as 3 79 arcessis 2 45 arctos 5 170 arcum 3 60 Areti 1 130 argenti 2 11 52 Argento 3 69 aris 6 44 aristas 3 115 arma 1 96 16 45 arripit 5 159
--	---	--	---

I N D E X.

ars 5 105
 articulos 5 59
 artifex P. 11
 artificemque 5 40
 artifices 1 71
 artis P. 10
 artocreasque 6 50
 arundo 3 11
 asper 3 69
 aspexi 1 10
 aspice 1 125
 assem 1 88
 assensere 1 36
 assidue 3 1
 assiduo 4 18
 assigna 5 81
 ast 2 39 | 6 27 74
 astringas 5 110
 astrum 5 51
 astutam 5 117
 attinge 3 108
 attamen 2 48 | 5 159
 Atin 1 93
 Atys 1 105
 avaritia 5 132
 audaci 1 123
 aude 6 49
 audi 6 42
 audiat 2 8
 audiet 5 137
 audire 1 84
 audiret 3 47
 audis 1 125
 avia 2 31 | 6 55
 avias 5 92
 avidos 5 150
 avis 1 46
 auratis 3 40
 aurea 2 58
 aure 1 126 | 6 70
 aurem 2 21 | 5 86 96
 aures 4 5 63
 auriculas 1 59 108
 121 | 2 30
 auriculis 1 22 23
 auro 2 53 55 | 4 44 |
 5 106
 aurum 2 59 69
 aufim 5 26
 Auster 6 12
 aut 5 58 bis, 6 16
 avunculus 6 60
 axe 5 72

B.

Accam 2 66
 balanatum 4 37
 balba 1 33
 balnea 5 126
 balteus 4 44
 barba 2 58
 barbam 1 133 | 2 28
 barbatum 4 1
 Bassaris 1 101
 Basse 6 1
 Bathylli 5 123
 Baucis 4 21
 beatus 3 103
 belle 1 49 bis
 bellum 1 87 bis
 bene 1 111 | 4 22 30
 Bercynthus 1 93
 Bastius 6 37
 beta 3 114
 bibulas 4 50
 bicipiti P. 2
 bicolor 3 10
 bidentral 2 27
 bile 2 14 | 4 6
 bilis 3 8 | 5 144
 bis, terque 2 16
 blandi 5 32
 blando 4 15
 bombis 1 99
 bona 2 5 8 63 | 6 21
 37
 bone 2 22 | 3 94 | 6
 43
 boni 4 17
 bove 2 44
 boves 1 74
 Bovillas 6 55
 braccatis 3 53
 brevis 5 121
 Brisei 1 76
 bruma 6 1
 Brutia 6 27
 Bruto 5 85
 buccas 5 13
 bullaque 5 31
 bullatis 5 19
 bullit 3 34
 buxum 3 51

C.

Aballino P. 1
 cachinno, onis
 1 12
 cachinnos 3 87
 cadat 5 91
 cadunt 3 102
 caeco 1 62
 caecum 4 44
 caedimus 4 42
 caedit 1 106
 caelestium 2 61
 cæna 5 147
 cænā 6 33
 cænanda 5 9
 cænare 6 16
 cærulea 6 33
 cæruleum 1 94
 Cæsare 6 33
 caso 2 44
 Cæsonis 6 47
 cætera 5 122
 Calabrum 2 65
 calamo 3 12 19
 calcaverit 2 38
 calces 3 105
 calet 3 108
 calice 6 20
 calidæ 4 7
 calido 5 144
 calidum 1 53
 calidumque 3 100
 callem 3 57
 calles 4 5 | 5 105
 callidior 3 51
 callidus 1 118 | 5 14
 Callirhoen 1 134
 caloni 5 95
 calve 1 56
 camelo 5 136
 Camœna 5 21
 camino 5 10
 campo 5 57
 campos 2 36
 candela 3 103
 candida 3 110
 candidus 2:2 | 4 20 |
 5 33
 Canicula 3 5 49
 canina 1 109
 canis 1 60 | 5 65
 159
 canitiem 1 9
 cannabe 6 146
 cano 1 83

canare P. 14
 cantas 1 89
 cantaverit 4 22
 canret 1 88
 canthum 5 71
 canto 5 166
 capillis 3 10
 capite 3 8 106 | 5
 18
 capiti 1 83
 Cappadocas 6 77
 caprificus 1 25
 captis 6 46
 caput 1 100 | 2 16 | 3
 58 | 5 188
 casia 6 36
 casiam 2 64
 casses 5 170
 carbone 5 108
 caret culpa 3 33
 carmen P. 7
 carmina 1 20 43 63 |
 5 2
 carminis 5 5
 carpmus 3 151
 castiges 1 7
 castoreum 5 135
 catasta 6 77
 catenæ 5 160
 catino 3 111
 catinum 5 182
 Catonis 3 45
 cauda 5 183
 caudam 4 15
 caules 6 69
 causas 3 66
 cautus 4 49 | 5 24
 cedo pro da 2 75
 cedro 1 42
 cella 1 17
 cense'n 5 168
 cenforemque 3 29
 centenas 5 26
 centreno 5 6
 centum 1 29 6 191 |
 6 48
 centuriones 5 189
 centurionum 3 77
 centusse 5 191
 cepe 4 31
 ceraso 6 36
 cerdo 4 51
 certe 5 51
 certo 5 45 109
 certum 5 65
 cervice 1 98
 cervices 3 41
 cespite 6 31
 cessas 5 127
 cesses 4 33
 H h 3 cessus

I N D E X.

- cessit 5 30
 ceves 1 87
 Chærestatus 5 162
 χαῖρε, P. 8
 charisque 3 70
 charta 3 11
 chartis 5 62
 chiragra 5 58
 chlamydas 6 46
 chordæ 6 2
 Chrysidis 5 165
 Chrysippe 6 80
 cicer 5 177
 ciconia 1 58
 cicuta 4 2 | 5 145
 cinere 6 41
 cinis 1 36 | 5 152 | 6 45
 cinnama 6 35
 cippus 1 37
 circum, *prapof.* 1 32
 117
 cirratorum 1 29
 citius 5 95
 cito 5 161
 citreis 1 43
 cives 6 9
 cladem 6 44
 clam 1 119
 clamer 2 22 23
 clare 2 8 | 6 51
 clarum 3 1
 claudere 1 93
 clauso 5 11
 Cleanthea 5 64
 clientis 3 75
 clivumque 6 56
 Coa 5 135
 cocta 3 22
 coctum 1 97
 cognoscere 6 9
 cognoscite 3 66
 colligis 1 22 | 5 85
 collo 3 50
 collueris 1 18
 columbo 3 16
 comitem 1 54
 comites 5 32
 comitum 3 7
 committere 2 4
 commora 4 6
 compage 3 58
 compekere 5 100
 compita 4 28 | 5 35
 compositas 3 91
 compositum 2 73
 compositus 3 104
 conari, P. 9
 cognatis 5 164
 concessit 5 119
 concha 2 66
 concordia 5 49
 condidit 6 29
 conditur 2 14
 connives 6 50
 consentire 5 46
 consumere 5 41
 consumpsimus 5 68
 contemneie 3 21
 contentus 5 139
 continet 5 98
 continuo 5 190
 contra 5 96
 convivæ 1 38
 coquatur 6 69
 coquit 3 6
 coquitur 5 10
 cor 1 78 | 2 54 | 3 111 | 6 10
 corbes 1 71
 cornea 1 47
 cornicaris 5 12
 cornua 1 99
 Cornute 5 23 37
 corpora 5 187
 corpusque 2 41
 corrupto 2 64
 corſice 1 96
 corvos, P. 13
 corymbis 1 101
 costa 6 31
 costam 1 95
 coxit 2 65
 cras 5 66 *bis* 68 *bis*
 crassa 2 42
 Crassi 2 36
 crassique 3 104
 crasso 6 40
 crassos 5 60
 crassum 5 190
 crassus 3 12
 crateras 2 52
 Cratero 3 65
 Cratino 1 123
 credam 4 47
 credas P. 14 | 3 9 | 5 161
 crede 4 1
 credens 1 129
 credere 5 80
 creper 2 11 | 5 25
 crepidas 1 127
 crepuere 3 101
 creta 5 108
 cretara 5 177
 cribro 3 112
 crimina 1 85
 crispante 3 87
 Crispini 5 126
 crudi 1 51
 crudis 1 92
 crudo 2 67
 crudum 5 162
 cura 4 42
 cubito 4 34
 cuinam 2 19
 cuiquam, *ibid.*
 cuique 5 53
 cuivis 2 6
 cufus 4 25
 culpa 3 33
 culpam 5 16
 cultor 5 63
 cultrixque 3 26
 cumini 5 55
 cunis 2 31
 cur 3 16 85 | 5 89 | 6 61
 curas, *nomen*, 1 1
 curata 4 18
 cures 2 18
 Curibus 4 26
 curo 3 78
 curras 5 72
 currere 3 91
 curta 4 52
 curtaveris 6 34
 curio 5 191
 curva 4 12
 curvæ 2 61
 curvos 3 52
 curvus 6 16
 custos 5 30
 cuticula 4 18
 cutis 3 63
 Cynico 1 133

D.

- D A 2 45 46 | 4 45
 dabit 6 35
 dabitur 2 50
 Dama 5 76 79
 damnosa 3 49
 damus 2 71 | 5 22
 dant 6 8
 dare 2 71 | 5 20 93
 dat 1 68
 datum 5 124
 darus 3 68
 Dave 5 161 168
 de 1 33 55 109 | 3 77 48 92 | 5 92 | 6 30 31
 deque 6 55
 debilis 5 99
 deceat 3 27 71 114
 decenter 1 84
 deceptus 2 50
 decerpere 5 42
 decies 6 79
 decipe 4 45
 dechætiis 1 125
 decoquit 5 57
 decor 1 92
 decorus 4 14
 decursu 6 61
 decussa 3 11
 dedecus 1 81 | 5 163
 dederam 5 118
 dedit 5 105
 deest 6 64
 defecerit 3 79
 defensis 3 74
 defer 5 126
 defigere 5 16
 Dei *pro* Dii 6 30
 deinde 4 8 | 5 143
 Delphin 1 94
 delumbe 1 104
 demersus 3 34
 demorsos 1 106
 demum 1 64
 denique 1 52
 dentalia 1 73
 dente 6 21
 dentes 3 101
 Deorum 2 29
 Deos 5 187
 depellenuibus 5 167
 deponere 5 26
 deprendere 3 52
 depunge 6 79
 deradere 4 29
 defendere 4 23
 desinis 4 16
 despuat 4 35
 despumare 3 3
 destertuit 6 10
 deterius 3 96 | 4 21
 detonsa 3 54
 detonsus 4 38
 deunces 5 150
 Deus 3 71 | 6 62
 dexter 3 48
 dextram 3 107
 dextro 2 11 | 3 57 | 5 114
 dia, *pro* divina 1 31
 dic 2 22 | 4 3 | 6 51
 dicam 1 56 | 6 58
 dicas 1 23 | 5 17 158 171
 dicat 3 42 78 | 4 46
 dicenda 4 5

dicere

I N D E X.

dicere 1 8 44 68 128 |
 4 2
 dicier 1 28
 dicisque 3 117
 dicit 3 90
 dicite 1 55 | 2 69
 dicta 6 66
 dictarunt 1 52
 dictata 1 29
 Dictatorem 1 74
 didicisse 1 24
 didicit 1 93
 diducit 5 35
 diduxit 3 56
 diem 2 1 | 4 15 | 5
 67
 dies 3 15 | 5 46 60
 180
 digito 1 28 | 2 33 | 5
 138
 digitum 5 119
 digna 1 42
 dignoscere 5 24 105
 Dux 2 63 | 4 27 | 5
 167 | 6 48
 diluis 5 100
 diluras 3 14
 Dinomaches 4 20
 dira 3 36 | 4 2
 dirigat 1 56
 dirigis 3 60
 dirimebat 1 94
 discere 3 73 | 5 91
 discendo 1 114
 discere 3 46
 discernis 4 11
 discindi 3 31
 discincto 4 22
 discite 3 66
 discolor 2 52
 discrepat 6 18
 discutitur 3 25
 disponimus 5 43
 dispositæ 5 181
 dissolvit 2 64
 diffusis 3 59
 ditescant 6 15
 diversum 5 154
 dives 4 26
 dividit 5 49
 Divis 2 4
 Divum 2 31 | 3 35
 dixeris 5 113 189
 dixit 5 81
 do 1 134
 docet 3 53
 doctas 1 86
 doctores 6 38
 doctus 5 15
 docuit, P. 9

dolores 5 161
 dolosi, P. 12
 domini 5 130
 dominos 5 156
 dominum 5 156
 dominus 5 78
 domo 3 92
 domum 1 75
 domusque 2 25
 dona 2 53
 donant 5 82
 donare 1 54
 donas 5 67
 donata 5 31
 donatæ 2 70
 donaveris 4 50
 donec 2 50
 dubites 5 45
 ducentis 5 4
 ducere 2 63 | 5 83
 duci, *verbum*, 5 46
 ducis, *verbum*, 3 28
 ducis, *nomen*, 6 48
 ducit 5 40 176
 dudum 3 6
 dulcia 5 151
 dulcis 5 23 109
 dum 4 21 | 5 10 165
 duo 1 3
 duorum 5 49
 duos 1 113
 duplica 6 78
 duplici 5 154
 durum 3 112

E.

E Manibus 1 38 | 3
 101
 e tumulo 1 39
 e sitiente camelo 5 136
 ebum, v. hebe num.
 ebria 1 51
 ebrius 5 166
 ebullit 2 10
 ecce 1 30 69 | 2 31 |
 5 68
 echo 1 102
 edictum 1 134
 effluis 3 20
 effundat 1 65
 egerit 5 69
 egit 5 131
 ego 1 45 | 5 26 124 |
 6 12 22 62
 egregie 6 49
 egregios 6 6

egregium 4 46
 eheu 5 137
 eia 5 132
 elargiri 3 71
 elegidia 1 51
 elevet 1 6
 eliquat 1 35
 elixasque 4 40
 emaci prece 2 3
 emeris 2 30
 emeruit 5 74
 emole 6 26
 empta 6 20
 en 2 26 | 3 5 | 5 154
 enarrabile 5 29
 enim 1 47 63 | 5 63
 Ennii 6 10
 ensis 3 40
 epulis 3 98 | 5 42
 equidem 1 110 | 5 19 45
 erat 5 93
 Ergennaque 2 26
 eris 6 42
 erit 1 4 | 5 69
 eritis 1 111
 error 5 34
 escas 1 22
 effedaque 6 47
 euge 1 48 75 111 | 5
 167
 Evion 1 102
 evitandumque 2 27
 Eupolidem 1 124
 ex adverso 1 44
 ex humero 1 90
 ex tempore 3 62
 examen 5 101
 examenve 1 6
 excepto 5 90
 exclamet 5 103
 excussit 3 115
 excusso 1 118
 excute 1 49
 excutias 2 54
 excutienda 5 22
 excutit 3 101
 excutitur 6 45
 exemit 2 32
 exere 5 119
 exhalante 3 99
 exhalet 5 148
 exieras 5 174
 exierit 1 25
 exime 6 67
 exis 5 130
 exit 1 45 46 | 5 78 |
 6 60
 exoptas 2 44
 exoffatus 6 52
 expecta 4 19

expedivit, P. 8
 expers 6 139
 expiat 2 34
 exporrecto 3 82
 expungam 2 13
 exspes 2 50
 exsuperat, vel exupe-
 rat 3 89
 extat 4 38
 extendit 3 2 105
 extet 1 57
 extincta 5 166
 extinxerit 6 145
 extis 2 48 | 6 71
 extra 1 7 113
 extremumque 1 47
 extrinsecus 5 128
 exultat 1 82

F.

F Abula 5 3 152
 face 3 116 | 5
 166
 facere 5 97
 faciam 1 12 | 5 172
 facies, *nom.* 2 56
 facinus 1 10
 facis 4 48
 facisque 3 117
 facit 2 69 | 5 76
 facem 4 32
 fagi 5 59
 Falernum 3 3
 fallere 5 37
 fallier 3 50
 fallit 4 12
 fama 2 8
 far 3 25 | 5 74
 farina 3 112
 farinæ 5 115
 farragine 5 77
 farraram 4 31
 farre 2 75
 fatto 2 48
 fas 1 8 bis 3 69 | 5
 98
 fas est 1 61 | 6 25
 fasque 2 73
 fara 5 49
 fauces 3 113
 faucibus 3 89
 favilla 1 39
 faxit 1 112
 feci 1 44 | 6 78
 fecisse 4 7
 felix 1 37
 fenestra 5 180
 H h 4 fenestrat

I N D I E X.

- fenestras 3 1
feram, *verbum* 2 53
ferat 3 62
fermentum 1 24
ferret 3 48
fert animus 4 7
ferrum 5 4
ferto, *nom. vid. farto*
feruat 1 126
fervebit 5 9
ferventi 3 37
ferventis 2 67
fervescit 3 116
ferver 4 6
ferus 5 175
festa 6 69
festuca 5 175
fiat 2 38
fibra 1 47 | 2 45 | 5 29
fibris 2 26 | 3 32
fidile 2 60
fidele 2 41
fidelia 3 22 73 | 5 183
fidelibus 5 48
fides, *nomen* 2 8
fierent 1 103
fies 5 152
fiet 5 66 *lis*
figas 4 33
figentes 3 80
figit 4 28
figura 6 73
figuras 1 86
filius 6 59
fisor 3 9
fine 3 24
finem 5 65
finemque 1 48
singendus 3 24
finire 5 161
finitor 6 80
fissa 6 70
fistula 3 14
fit 6 38
fixi 5 27
fixum 5 111
Flaccus 1 116
flagellas 4 49
flagello, *nom.* 3 51
flammis 2 47
flexura 1 101
flexus 3 68
Floralia 5 178
fluere 1 64
flumine 2 16
foci 3 25
foco 6 1
lucus 1 72
foedere 5 45
foenifera 6 40
feno 1 72
foenoris 5 67
foetum 2 45
folle 5 11
fonte P. 1
forcipe 4 40
forent 5 107
fores, *nom.* 5 166
forte 1 45 108 125 | 3 109
fortunare 2 45
fortunataque 1 39
fossor 5 122
fracta 1 89
fractus 1 18
frangam 5 165
frange 6 32
frangimus 5 50
fratres 2 56
fregit 1 130 | 5 59
fregit 1 115
fretus 4 3
frigent 3 109
frigescent 1 109
frigidus 6 45
fronte 5 116
frontem 5 104
frontemque 3 22
fruge 5 64
frustra 3 63 | 5 71
fueris 5 115
fuge 6 65
fugit 5 153 160
fuisse 1 29
fulta 1 78
fulto 5 146
fumo 5 20
fumosa 1 72
fumosum 6 70
funde 2 3
fundo, *nom.* 2 51
funemque 5 118
funeris 6 33
fanus 2 10
fur 1 85
- G.**
- Galli 5 186
gannit 5 96
gaudere 1 132 | 6 63
gaufapa 6 46
gaufape 4 37
gemina 4 10
geminus 5 49 | 6 18
gemuerunt 3 39
generis 6 60
generoso 2 74
generum 2 37
genio 2 3 | 5 151 | 6 19
genioque 4 27 | 6 48
gente 3 77
genuinum 1 115
Germanæ 6 44
gestas 6 49
gitit 1 127
gigni 3 83
gignimur 3 67
glutto 5 112
Glyconi 5 9
græce 1 70
Græcos 5 191
Graiorum 1 127
Gratos 6 38
grana 5 55
granaria 5 110 | 6 25
grande 1 14 | 5 7
grandes 1 68 | 2 42 | 5 186
grandi 3 55
grandia 3 45 | 6 22
grave 5 12
gravem 5 50
gravis 3 89
gregibus 2 46
guigite 2 15
gurgulio 4 38
gustaveris 5 168
guttas 2 54 | 3 14
guttur 1 17
guttare 3 97 | 5 6
- H.**
- Habes 4 44
haber 1 50 121 | 3 70 5 176
habita 4 52
hareat 5 121
hæres, *nom.* 2 12 | 6 33 41 56
hæres, *verb.* 2 19
halitus 3 89
hamo 5 154
haud 2 6 3 36 52 114 | 4 19 | 6 58
haud mora 5 171
hebenum 5 135
hedera, P. 6
helicone 5 7
heliconidasque, P. 4
helleborum 3 63 | 5 100
heminas 1 130
herba 6 26
Hercule 1 2 | 2 12
herilis 5 131
Heroas 1 69
Herodis 5 180
hesterni 4 106
hesternum 3 59 | 5 68
heu 5 75
heus 2 17 | 3 94
hianda 5 3
hiantem 5 176
hircosa 3 77
hoc pacto 4 43
hominis 3 318
hominum 1 1 | 5 52 98
honesto 2 74 | 6 5
honore 1 129
hora 5 48 153
horoscope 6 18
horridulum 1 54
hortante 5 21
hospes 2 8
hucine 3 15
humana 3 72
humero 1 90
humeros 1 32
humilesque 2 6
humor 3 12
hunccine 5 155
hyacinthina 1 32
hybernique 6 7
Hyllias 1 34
- I.**
- I 4 19 | 5 126
jaces 2 27
jacet 6 29
jactare 4 15
jactat 5 175
jandudum 3 6
jamne 6 2
jampridem 3 97
jamque 6 30
Jane 1 58
idcirco 2 28
idem 5 66
ideo 6 23
idonea 5 20
jecore 1 25 | 5 129
igitur 1 98 | 2 21 | 4 14 | 5 172 | 6 48
ignoras 5 125 | 6 43
ignoscite 1 11
ignotus 4 34
- igno-

I N D I E X.

ignovisse 2 24	ingenique P. 10	iste 6 71	lallare 3 18
ilex, <i>ibid.</i>	ingenium 3 37 4 4	istud 3 94 4 9	lambunt P. 5
ilia 4 43	ingens 6 190 6 7	ita 6 38	lampada 6 61
Iliade 1 123	ingentes 1 20 6 30	ita est 5 81	lance 2 71 4 10
Ilias 1 50	ingentesque 6 47	italis 5 54	lapidosa 5 58
illita 3 53	ingenuo 5 16	italo 1 129	lapillo 2 1
illud 2 55 4 9 5 87	ingere 5 177	itane 3 7	laquearibus 3 40
illum 3 105	ingeris 5 6	iter 5 34	lare 5 109
imagines P. 5	inguine 5 4 6 72	jubente 2 26	large 5 177
imitata est 1 59	inguinibus 4 38	jubeo 5 161	largior 6 51
immittere 2 62	inhibere 2 34	jubet 6 10	largire 6 32
immeiat 6 73	iniquas 1 130	judex 2 20	largitor P. 10
immurmurat 2 9	innata est 1 25	judice 5 80	laribus 5 31
imo 2 51	inodora 6 35	jugum 4 28	latet 3 113 5 29
impallescere 5 62	inopi 6 32	junctura 1 65 92 5 14	Latinæ 6 4
impellere 2 21	inops 6 28	junicum 2 47	lato 4 44
impellit 5 128	inquis 1 55 112 6 51	jupiter 2 22 23 bis	latus 6 7 76
impello 2 13	inquit 5 85 132 133	29 40 5 137	lavatur 3 98
impensius 6 68	insana 3 5	jura 5 137	laudanda 3 46
imperio 5 158	insane 5 143	jure 3 48	laudant 1 38
implerunt 1 99	insano 3 46	juret 3 118	laudare 1 71
imprimis 1 37	inscitia 5 99	jus 2 73 5 176	laudari 1 47
improbe 4 47	inseris 5 63	jussit 2 67 3 72 5 89	laudatur 1 87
improbum 1 6	insignem 6 44	jussus 3 90	laurus 6 43
impulit 2 59	insomniis 3 54	justum 4 9 10	lautus 6 23
impune 5 32	inspice 3 88 89	juvat 1 112 2 62 5 24 62	laxa 1 98
impunitior 5 130	instantique 5 157	instat 5 133	laxamus 5 44
imus 3 41 42	instat 5 133	insulso 5 9	laxes 5 110
inane 1 1	intabescantque 3 38	juvenci 3 39	laxis 3 102
inanes 2 61	integer 5 173	juvenes 6 5	laxumque 3 58
inclusi 1 13	intendis 5 13	juvenisque 5 64	lectis 1 52
incolumis 6 37	intendisse 6 4	juvenum 5 63	lecto 3 104
incoctum 2 74	intendit 2 49	juventus 3 54 86	lector 1 126
increpuit 5 127	intepet 6 7	juxta 6 52	legarat 6 66
increvit 3 32	intima 1 21		legendum 1 98
incurvasse 1 91	intortos 5 38		leges 1 17
incusaque 2 52	intrant 1 21		leget 1 2
incussere 5 187	intrat 3 2 5 128		legunto 5 7
inde 1 126 5 153	introrsum 2 9		Lemures 5 185
indomitum 3 3	intumuit 5 145		lenia 3 93
induco 6 49	intus 1 24 50 3 30		lente 3 99
induit 1 74	42 5 129		lethi 5 153
indulge 5 151	inventus 6 80		levior 1 37
indulges 1 41	invidias 3 73		lex 5 98
indulget 5 57	invigilat 3 55		libabit 2 5
induro 3 106	jocos 6 5		libelle 1 120
inepte 5 12	Ionio 6 29		liber 1 13 76 3 10 5 83 124
ineptus 5 175	Jove 2 18 5 50 114 139		liberior 5 85
inexpertus 3 32	Jovemque 2 43		liberque 5 114
infami 2 33	Jovis 2 21		libertas 5 82
infelix 3 43 6 13	ira 3 116 5 91		libertate 5 73
inflantes 5 187	iratis 4 27		libertis 6 23
infodiam 1 120	iratum 1 124		libido 3 36
infundere 1 79	iratus 3 18 6 34		libra 5 47
infusa 3 13	irriguo 5 56		librae 4 11
ingeminar 1 102 3 87	irrorans 6 21		librat 1 86
inemit 4 30	ista 4 41		liceat 5 89 97
ingemuere 5 61	istas 3 19		licet 4 39 5 84 87
			licetur

I N D E X.

licetur 5 191
 Licini 2 36
 licitor 1 71 | 5 175
 Ligus 6 6
 limen 5 165
 limina 1 109
 limite 3 57
 limo 3 22
 limum 4 29
 linea 3 4
 lingua 2 9
 lingua 1 60 | 5 25
 linguas 1 81 | 5 2
 linquere 1 43
 lippa 2 72
 lippos 1 79
 lippus 5 77
 liquecant 2 47
 liquido 1 17
 litabis 5 120
 litabo 2 75
 litera 1 110 | 3 56
 littore 6 29
 littus 6 8
 locat 6 47
 locatus es 3 72
 locuplete 3 74
 locus 1 113
 locuturi 5 7
 locutus 1 33 42
 longa 5 160
 longo 1 95
 longos 5 41
 loquendi 1 80
 loquere 4 8
 loquimur 5 21
 loquor 5 153
 loturo 3 93
 lotus 5 86
 lubrica 5 135
 luce 6 69
 lucemque 5 60
 lucernæ 5 181
 Luciferi 5 103
 Lucilius 1 114
 lucis 2 27
 lucro 6 75
 luctata 5 159
 lucum 1 70
 ludere 1 127
 ludit 1 117
 luditur 3 20
 ludo 5 16
 lumbi 4 35
 lumbum 1 20
 lumine 3 2 80
 Lunai portum 6 9
 Lupe 1 115
 lufca 5 186
 lufce 1 128

lufco 1 128
 lufiffe 6 6
 luftralibus 2 33
 lutatus 3 104
 lutea 3 95 | 6 46
 luto 5 111
 lutoque 3 61
 lutum 3 23
 lux 5 67
 luxum 1 67
 luxuria 5 142
 lymphæ 3 13
 lynqm 1 101
 lyra 6 2

M.

M Acram 2 35
 Macrine 2 1
 manaque 3 76
 Manas 1 101 105
 Mæonides 6 11
 magis 3 39 40
 magifter, P. 10
 magiftro 3 46
 magiftrum 4 1
 magna 2 71
 maganimus 6 22
 magne 3 35
 magni 2 72 | 4 3
 magnos 3 65
 magnum 5 66
 majestate 4 8
 major 6 60
 majore 3 92
 majorum 1 108
 male 4 9
 maligne 3 21
 malis ingenis 3 59
 mammæ 3 18
 mando 2 39
 mane 1 134 | 2 16 |
 3 1 | 5 132 188
 manes, *nomen.* 5 152
 manet 6 54
 manibus 1 38 | 2 35 |
 3 101
 Manius 6 59 60
 manufceit 4 41
 mantica 4 24
 manus 1 59 | 3 11 | 4 8
 manufque 3 108
 Marce 5 81
 marcentes 4 36
 Marco 5 79 80
 Marcus 5 79 81
 mare 5 146 | 6 7

marem 6 4
 maris 6 39
 Marfi 3 75
 macula 5 144
 maffa 5 10
 maffa 2 67
 Mafuri 5 90
 matertera 2 31 | 6 54
 mavis 4 45
 mavult 5 56
 maxillis 4 37
 medendi 5 101
 medico 3 90
 Medis 3 53
 meditantibus 3 83
 meditor 5 162
 meite 1 114
 Melicerta 5 103
 melior 4 16
 meliore 2 1
 melos P. 14
 membrana 3 10
 membris 3 115
 memini P. 3 | 3 44 |
 5 41
 meminiffe 5 179
 memor 5 153
 men' 1 88 119
 mendax 5 77
 mendose 5 85
 mendofum 5 106
 mens 2 8
 menfa 5 44
 menfamque 5 17
 mentes 5 35
 mentis 2 74
 mephites 3 99
 mera 5 82
 meracas 4 16
 mercare 6 75
 mercede 2 29
 merces 6 67
 mercibus 5 54
 Mercurialem 5 112
 Mercuriumque 2 44
 Mercurius 6 62
 mergis, *verb.* 2 15
 mergis, *nom.* 6 30
 meruiffe 1 42
 merum 2 3
 Maffalæ 2 72
 melle 6 25
 mellef 3 5
 meta 3 68
 metas 1 131
 metuam 1 47
 metuas 3 25 | 6 41
 metuens 2 31 | 4 29
 metuentia 1 43
 metuis 6 26

metus 5 131
 mille 5 52
 millefime 3 28
 milvus 4 26
 Mimalloneis 1 99
 min' 1 2
 minimum 2 17
 minuas 6 37
 minui 6 16 64
 minutum 3 17
 mira 1 111
 mire 6 3
 mifere 5 122
 mifer 3 15 bis 107
 miferabile 1 3
 miferi 3 66
 miferifque 5 65
 miffa est 6 43
 mittit 2 36
 mittunt 2 57
 mobile 1 18
 mobilis 1 59
 modesto 5 149
 modice 3 92
 modico 5 15
 modicum 3 25
 modicus 5 109
 modo 1 44 69
 modus 3 69
 mofto 5 3
 molle 3 23 | 1 10
 molli 1 63
 mollis 3 68
 momento 5 78
 moneat 5 143
 monitus 1 79
 monftrari 1 28
 monftravit 3 57
 montes 3 65
 monumenta 3 75
 morantur 2 43
 morbo 3 64
 mordaci 1 107 | 5 86
 mordens 4 30
 more 1 19
 morem 3 31
 mores 1 26 67 | 2 62 |
 3 52 | 4 35 | 5 15 38
 moretur 1 77
 morientis 4 32
 morituri 3 45
 moror 1 111
 morofa 6 72
 mos 5 1
 moveare 5 123
 moveat 1 88
 moverit 3 37
 moves 5 184
 mox 5 108 | 6 5
 multa 3 73 | 4 49 | 6 8
 multum

I N D E X.

multum 1 132 | 3 46
multumque 3 86
mundi 6 76
munera 4 51
muria 6 20
murice 2 65
murmura 3 81
murmure 5 11
mumurque 2 6
musa 1 68
mutat 2 60 | 5 54
Muti 1 115
mutire 8 119
Mycenis 5 17

N.

NAmque 2 13
nare 1 33 109
naribus 1 41
nascentur 1 40
nascuntur 5 130
naso 1 118 | 3 87 | 5
91 | 6 17
nata 5 48
natalibus 6 19
natalicia 1 16
natat 1 105 | 5 183
natis 4 40
Natis 3 31
natura 5 101
naturaque 5 98
navem 5 141
naufragus 1 88
navim 5 141
nebulam 5 181
nebulas 5 7
nefas 1 119 | 5 122
negaris 5 157
negas 5 133
negatas P. 11
negato 2 39
negliget 6 34
nemo 1 2 bis 3 | 4 23
bis
nemon' 3 8
nempe 2 70 | 3 1 | 5
67
nepos 6 71
neque 5 10
nequeas 2 4
nequicquam 2 51 | 4
14 50
Neres 1 94
Nerio 2 14

nervis 2 41
nervos 4 45 | 5 129
nescio 5 51
nescio quid 3 88 | 5
12
nescire 6 36
nescit 3 33
nescius 5 34 101
neu 3 51 | 6 66
nigra 2 13
nigri 5 185
nigrum 4 13
nihilo 1 30 | 3 84
nihilum 3 84 | 6 55
nilne 1 83
nimis 1 40
niti 5 6
nocte 1 90
noctem 2 16
noctes 5 42
nocturnis 5 62
nodofaque 3 11
nodum 5 159
nollem 3 45
nolo 1 11
nonne 1 96
non queo 5 133
non fecus ac si 1 66
Nonaria 1 133
nondum 3 76
noris 4 52 | 5 18
nosse 6 24
nostin' 4 25
nostra P. 9 | 5 47 178
nostræ 5 22 115
nostro 1 68 | 5 50 | 6
14
nostros 2 62
nostrum P. 7 | 5 151 |
6 39
notasti 5 108
novi 3 30
novimus 4 43
nox 3 91
nucibus 1 10
nugæ 1 5
nugari 1 70
nugaris 1 56 | 5 169
nugator 5 127
nugis 5 19
nulla 1 58 122 | 6 52
53 54
nullo 5 120
num 6 43
Numæ 2 59
numera 2 1
numerus 1 92 | 6 3
numero 1 64
numeros 1 13 131 |
5 123

nummi P. 12 | 5 149
nummo 4 47
nummos 5 80
nummum 5 111
nummus 2 51 | 3 70
nusquam 1 119
nutrici 2 39
nutricias 5 150

O.

OBone 2 22 | 6
43
O curas hom. 1 1
O curvæ 2 61
O Jane 1 58
O miser 2 15
O miseri 3 66
O mores 1 26
O si 2 9 10
ob 6 16 44 48
obba 5 148
oberres 5 156
oberret 4 26 | 6 32
objurgabere 5 169
obscœnum 5 165
obsequio 5 156
obstat 5 141
obstem 5 163
obstipo capite 3 80
obstiteris 5 157
obvia 6 30
occa 6 26
occipiti 1 62
occurrite 1 62 | 3 64
ocello 1 18
oculi 3 117
oculo 1 66
oculos 2 34 | 3 44 | 5 33
ocyma 4 22
ocyus 2 24 | 3 7 | 5
141
oenophorum 5 140
offas 5 5
officia 5 94
officium 6 27
ohé 1 23
oletum 1 112
oleum 6 50
olim 6 71
ollo 2 64 | 3 44
olla 5 8
ollam 4 31
olus 3 112 | 6 20

omento 6 74
omne 1 116 | 3 6 | 6
76
omnem 6 28
omnes 1 111 | 6 14
omnia 1 110
opem 2 41
opera 6 9
opertum 1 121
opifex 6 3
opimo 2 48
opimum 3 32
oportet 5 155
oprire 5 2
oprent 2 37
optes 1 84
opus 1 67 | 3 65 | 5 42
opus est 5 73
ora 5 2 | 6 6
orbis 2 20
orca 3 76
orcae 3 50
ordo 3 67
ore 3 113 | 5 15
Orestes 3 118
orti 6 15
os 1 42
oscitat 3 59
ossa 1 37 | 6 35
ostendisse 5 24
ostendit 5 38
ovato 2 55
ovium 2 26
ovoque 5 185

P.

PActo 4 43
Pacuviusque 1 77
pagina 5 20
palato 1 35
palæstræ 4 39
Palilia 1 72
pallert 4 43
pallentes 5 15
pallentis 5 55
palles 1 124 | 3 85
94 96 | 4 47 | 5
80 184
pallidamque P. 4
pallor 1 26
palmis 6 39
palpo 5 176
palustrem

I N D E X.

- palustrem 5 60
 pandere 4 36
 pannofam 4 32
 pannutia 4 21
 papæ 5 79
 pappare 3 17
 par 5 6
 paratum 1 90
 paratus 1 132 | 6 36
 Parca 5 48
 parere 5 158
 paria 6 48
 pariter 5 43
 Parnasso P. 2
 pars 2 5 | 5 23 | 160
 parte 3 72
 Parhi 5 4
 parvum 5 120
 parvus 3 44
 passim 3 61
 pasta 3 55
 parella 3 26 | 4 17
 pater 3 35 47 | 6 58
 paterna 6 66
 paterni 1 103
 paterno 3 24
 patinæ 2 42 | 6 21
 patranti 1 18
 patres 1 79
 patriæ 3 70
 patriam 5 164
 patriciæ 6 73
 patricius 1 61
 patruelis 6 53
 Patruï 2 10 | 6 54
 patruos 1 11
 Patula 3 6
 Pavido 5 30
 Paulo 5 115
 Paulum 5 69 | 6 42
 Pavone 6 11
 peccas 5 119
 peccat 2 68 *bis*
 peccent 6 36
 pecori 6 13
 pectas 4 37
 pectine 6 2
 pectore 2 53 | 3 107 |
 5 27 117 144
 pectus 2 74 | 3 88
 pecuaria 3 9
 pecunia 3 109
 pecus 2 46 | 3 6
 pede 1 13 | 4 12
 pedes 3 108
 pedibus 5 18
 Pedio 1 85
 Pedius, *ibid.*
 Pegaseum P. 14
 peioribus 6 15
 pelle 4 14
 pellem 5 140
 pellere 1 84
 pelliculam 5 116
 pellis 3 95
 penates 2 45
 pendas 1 30
 pendens 3 40
 pendeat 3 12
 penem 4 48
 penemque 4 35
 penu 3 74
 pependit 5 31
 perages 5 139
 peragit 6 22
 percussa 3 21
 percute 5 168
 perdar 3 33
 perditus 1 23
 perducia 2 56
 pergant 5 150
 perge 3 97
 Pericli 4 3
 pericula 1 83 | 5 185
 perisse 5 103
 perita 2 34
 permisit 5 33
 permittere 5 94
 perna 3 75
 peronatus 5 102
 pertusa 4 28
 pes 3 62
 pessime 2 46
 petis 5 149
 petite 5 64
 petulans 1 133
 petulanti 1 12
 pexusque 1 15
 phaleras 3 30
 Phyllidas 1 34
 picas P. 13
 picasque P. 9
 pice 5 148
 pictæ 5 25
 pictum 1 89
 pictus 6 32
 piger 5 132
 pilea 5 82
 pilos 4 5
 pingē 1 113
 pingitur 6 63
 pingue 3 33
 pinguem 5 181
 pingues 6 77
 pingui 1 96 | 2 52
 pinguibus 3 74
 pinguior 6 14
 pinguis 1 57
 pinxit 1 58
 piper 3 75 | 5 55 136 |
 6 21
 pipere 6 39
 Pirenen P. 4
 pituita 2 57
 plantaria 4 39
 plasmate 1 17
 plaudentibus 4 31
 plausisse 6 77
 plebecula 4 6
 plebeia 3 114
 plebeiaque 5 18
 plorabile 1 34
 plorabit 1 91 | 5 168
 pluteum 1 106
 pocula 1 30
 poemata 1 31
 poeta P. 3 | 1 75
 poetæ 1 36 68
 poetas P. 13
 poetidas, *ibid.*
 polenta 3 55
 politus 5 116
 pollice 5 40 | 6 5
 Polydamas 1 4
 ponatur 5 3
 pondus 5 20
 pone 3 107
 ponere 1 70 | 5 53 | 6
 23
 Pontifices 2 69
 Ponto 5 134
 popa 6 74
 popello 4 15 | 6 50
 populi 1 42 63 | 3
 112 | 4 1
 populo 1 15 | 4 36 50 |
 5 178
 populum 1 118 | 3 30
 86
 porci 1 72
 portam 3 195
 portantes 5 182
 portes 1 90
 porticus 3 54
 porrum 6 9
 poscas 2 15
 poscat 5 102
 poscentes 3 64
 poscere 5 1
 poscis 2 3 41 | 3 18
 6 61
 poscit 1 128
 positis 3 10
 possum est 3 111
 posse 1 83 3 84
 possides 5 75
 possint 5 178
 possis 5 111
 possit 2 72
 post 1 134
 posterior 5 72
 postibus 6 45
 postica 1 62
 postquam 3 90 | 5 88 |
 6 10 38
 posuisse 1 86
 pote 1 56
 pores 4 46
 potior 2 20
 potius es 4 13
 potius 3 16
 præbemus 4 42
 præbet 2 28
 præcedenti 4 24
 præcipites 3 42
 præcipui 2 58
 præclarum 2 10
 præcordia 1 117 | 5 22
 prædia 4 25
 prædictum 5 188
 præfigere 4 13
 prægrandi 1 97 124
 prælargus 1 14
 præparet 6 12
 præponere 2 18
 præstantior 6 76
 præsto, *adverb.* 6 56
 præteritos 5 162
 Prætor 5 88
 Prætoribus 5 114
 Prætoris 5 93
 prætrepidum 2 54
 prætulerint 1 5
 prandeat 3 85
 prandia 1 67 134 | 5 18
 prece 2 3
 premis 5 11
 premitur 5 39
 prendit 6 28
 pressio 5 109
 prima 3 76
 primas 5 42
 primordia 6 3
 primum 5 30
 primus 5 136
 prior 6 61
 prius 5 108
 pro nihilo 1 30
 probo, *nomen*, 1 19
 proceres 1 52
 procerum 2 5
 prodirem P. 3
 producis 6 19
 progenies 6 57
 Prognos 5 8
 proh 2 22
 prohibes 6 51
 prolui P. 1
 promittere 3 65
 prompte

I N D E X.

prompte 6 58
promptum 2 6
proneptis 6 53
propago 2 72
prope 4 341 5 701 6
60

propenso 1 57
properandus 3 23
propinquus 3 70
propria 6 25
protegit 4 44
protinus 1 110
protulerim 1 89
proxima 3 43
proximus 2 12
prudencia 4 4
pſitaco P. 8
pubis 6 44
publica 5 98
Publius 5 74
puder 1 831 3 31
puella 3 110
puellæ 2 37
puer 5 126 167 169
6 22 69
pueri 1 113
pueris 1 791 3 171
4 31 15 140
puerive 2 20
puerum 2 32
pulchrius 5 179
pulchrum est 1 28
pulmentaria 3 102
pulmo 1 14
pulmone 2 301 5 92
pulmonem 3 27
pulpa 2 63
pulsâ 5 24
pultes 6 40
pulvere 1 131 12 67
puncto 5 100
punire 3 35
pupille 4 3
pupillum 2 12
puppæ 2 70
puppe 6 30
pura 5 28
purgas 2 16
purgatas 5 63
purgatissima 2 57
purpura 5 30
purpureas 3 41
purum 3 25
putas 2 24
puteal 4 49
puter 3 73
puto 4 9
putre 3 114
putris 5 58
Pythagoreo 6 11

Q.

Quæcunque 1 10
quæque 3 531
5 107
quære 6 57
querere 6 65
querinus 5 174
quærisne 1 80
quærunt 1 30
quæſieris 4 25
quæſiveris 1 7
quam, pronom. 5 145
175
quam 2 251 3 421 4
52
quamvis 2 401 5 70
bis
quando 1 46
quandoque, pro quan-
documque 4 28
quantaque 5 22
quantas 5 5
quantum 1 1601 3
49 71 14 261 5
27
quare 1 31 4 38
quarto 6 78
quartus 6 57
quasi 5 66
quarit 2 35
querela 1 91
queritur 3 12 14
qui, adverb. 5 130
qui pote 1 56
quincunce 5 149
quinque 4 39
quinta 3 4
Quintus 1 73
Quintus 6 11
quippe 1 88
Quiritem 5 75
Quirites 3 106 14 8
quisquam 1 112 15 83
quisque 5 73
quisquis 1 44 16 42
quo 1 241 3 60 621
5 143 bis
quo fretus 4 3
quo pacto 2 46
quondam 6 65
quorsum 5 5

R.

R Abioſa 3 81
radere 1 107 13
114 15 15
raderet 3 50
ramale 1 97
ramalia 5 59
ramos 3 56
ramosa 5 35
ramum 3 28
rancidulum 1 33
rapiant 2 38
rapias 5 142
rapidæ 5 94
raptum 1 100
rara 1 46
raſis 1 85
raſiſſe 2 66
raſtro 2 11
ratio 5 96 119
ratione 3 361 5 39
ratis 6 31
raucus 5 11
recens 5 136
recenti 1 151 5 54
receptat 6 8
recessi 5 88
recessus 2 73
recti 1 48 15 121
rectius 4 9
recto 5 104
rectum 4 11
recuſas 3 18 15 79
recuſem 5 15
recuſet 1 41
recuſo 1 48
recuſitaque 5 184
redit 6 79
reduco 5 118
refuſſerit P. 12
regina 2 37
regula 4 121 5 38
regum 1 67 13 171 6
46
reguſtaum 5 138
relaxat 5 125
relictâ 3 381 5 168
relictam 5 61
relictis 1 101 6 63
relinque 5 17
reliqua 5 87 16 53
reliquum 6 68 bis
remitto P. 5
Remus 1 73
renuis 6 63

reparabilis 1 102
repente P. 3
repeto 5 118
repono 6 66
requiem 5 43
requieſcere 3 90
reſignent 5 28
reſponde 2 17
reſpondeat 4 19
reſponder 3 22
reſpue 4 51
reſtas 3 97
reſecti 3 101
retines 5 116
revello 5 92
reverti 3 84
Rex 2 37
Rhenos 6 47
rhombos 6 23
ridenci 1 116
ridere 1 122
rides 1 40
ridet 3 86
rigida 6 77
rigidos 3 105
rimas 3 2
riſiſſe 1 132
rite 3 111
ritu 6 59
rixanti 5 178
robuſti 5 5
rodere 5 170
rodunt 3 81
rogari 2 40
rogavit 3 93
rogitas 5 114
Roma 1 5
Romæ 1 8
Romule 1 87
Romulidæ 1 31
roſa 2 38
roſa 3 241 5 72
rubellum 5 147
rubra 5 169
rubrica 5 90
rubricam 1 66
rubrumque 5 182
rudere 3 9
rudis 5 103
rugam 6 79
rugolaque 5 91
rugolum 5 55
ruis 5 143
rumore 5 164
rumpere 3 271 5 13
runcantem 4 36
rupi 5 158
rupta 6 27
rupto 1 251 5 185
ryre 3 24

rurſum

I N D E X.

furfum 3 34
rus 1 71

S

S Abbata 5 184
Sabino 6 1
sacer 1 113
sacerdos 5 186
sacra P. 7
sacras 2 55
sacro 2 25
sacrum 6 21
saepe 3 44 | 5 9
saevos 3 35
sagittis 4 42
sale 4 30
salinum 3 25 | 5 138
salit 3 111
saliva 1 104
salivam 5 112 | 6 24
salivis 2 33
salutas 3 29
sambucam 9 95
Samios 3 56
sancte 2 15
sancto 2 69
sanctosque 2 73
sanguis 1 61 | 3 116
sani 3 118
fanna 5 91
fannæ 1 62
sanus 3 118
saperdas 5 134
sapere 6 38
sapias 5 167
sapiat 4 21
sapiens 3 53 | 5 114
sapimus 1 11
sapio 3 78
sapit 1 106
sardoniche 1 16
sartago 1 80
satis 3 27 78
satur 5 56 | 6 71
saturi 1 31
Saturniaque 2 59
Saturumque 5 50
saturum 1 71
satyri 5 123
saxa 6 27
scabiosum 5 74
scabiosus 2 13
scalpuntur 1 21
scelerata 2 63
sciat 1 27
scilicet 1 15 | 2 19 | 4

scinderis 5 154
scintillant 3 117
scire 1 27 | 2 17 | 3 49
scire tuum nihil est, &c. 1 27
scis 1 53 54 | 4 10
scit 1 65 132
scloppo 5 13
scombros 1 43
scopuli 6 8
scribimus 1 13
scribitur 1 53
scribo 1 45
scrobe 1 119
scutica 5 131
secretam 5 56
secreti 5 21
sectabere 5 71
secto 1 131
secuit 1 114
secum 3 81
secundo 5 72
secura 3 26
securus 3 62 | 6 12 13
secus 1 66
sede 1 17
seductor 6 42
seductis 2 4
seductum 5 143
seges 6 26
semel 1 24 | 5 157
sempaganus P. 6
semper 4 18 | 5 69
sempuncia 5 121
sene 1 124
senectæ 2 41
senes 5 179 | 6 6
senesque 5 54
senio, *nominat.* 3 48
senio, *ablat.* 6 16
seniumque 1 26
sensus 1 69
sentis 2 18
sepelii 3 97
sepia 3 13
sequaces P. 6
sequenda 5 107
sequeris 3 61 | 5 14 155
sequi P. 11
serena 1 19
seri 5 61
seria 2 11 | 5 44
seriolæ 4 29
sermo 1 63
servas. 5 117
servitium 5 127
sesquipedale 1 57

seffilis 5 148
severos 1 64
siccas 3 5
siccis 5 163
siccum 6 20
Siculi 3 39
fidere 5 46
signum 6 17
silentia 3 81 | 4 7
siliquis 3 55
silix 4 41
similis 3 17
sinciput 6 70
sine 3 25 | 6 16
singultiet 6 72
sinistro 4 27 | 5 164
sinu 5 37
sinuoso 5 27
sis *pro si vis* 1 108
sistam 6 79
sistro 3 186
sitiar 1 60
sitiente 3 92 | 5 136
Socratico 5 37
sodes 3 89
sole 4 18 | 5 54
solea 5 169
solem 4 33
solers 5 37 142 | 6 24 75
soles, *nomen.* 5 41
solidum 5 25
solis 6 19
solitos 1 70
Solones 3 79
soluta 3 58
somnia 2 57 | 3 83
somniaffe P. 2
somno 5 56
sonat 1 109 | 3 21
sorbere 4 16 | 5 112
sorbet 4 32
forbitio 4 2
fordidus 1 128
sparsisse 5 33
speciem 5 105
species 5 52
spectatur 4 24
spem 2 35
spes P. 12
spirent 6 35
splene 1 12
spondente 5 79
spumofum 1 96
Staio 2 19 22
stat 5 96
stemmate 3 28
steriles 5 75
sterilis 6 54
stertimus 3 3

stertis 3 78 | 5 132
Stoicus 5 86
stolidam 2 28
strepitum 6 4
strigiles 5 126 131
stringere 2 66
struere 2 44
studeam 3 19
studeo 5 19
stultis 5 93 121
stupet 3 32
stuppas 5 135
subarato 5 106
subdire 5 124
subduximus 1 95
subears 5 155
subere 1 97
subiere 3 106
subiit 2 55
subit 3 100 | 4 12
subrigit 3 110
subsellia 1 82
subter 3 41 | 4 43
suburra 5 32
succinis 3 20
succinctis 5 31
succinctus 5 140
sudans 3 47
sudare 5 150
sudes 2 53
sufficiat 3 4
suffia 4 20
sulcoque 1 73
sulfure 2 25
sulfureas 3 99
fumen 1 53
fumis 5 124
summa 1 104 | 3 34 | 4 14 17
summæ 6 64
summosque 3 108
sumum 3 48
sumptus 6 67
supellex 4 52
superbo 1 100
superest 6 55
superis 2 71
superos 2 43
supinus 1 129
supplantat 1 35
supplice 2 35
supplicet 5 173
supposita 3 116
supposui 5 36
supra 5 118
surdaque 6 28
surdum 6 35
surge 6 132 113 ter
surgentem 3 57
surgit 3 95

Surrentium

I N D E X.

Surrentina 3 93
 suscipis 5 36
 suspendere 1 118 |
 4 10
 iuspendit 5 47
 suspirer 2 51
 susurros 2 6

T

TAbellas 5 81
 tabula 6 33
 tacebo 3 97
 tacendaque 4 5
 tacita 2 5
 tacite 3 95
 racitus 5 184
 Tadius 6 66
 tali 3 19
 talo 5 104
 tangat 4 34
 tange 3 307
 tangit 1 117
 tangitur 3 4
 tantum 1 60 | 5 123
 tectoria 5 25
 tecum 4 52 | 5 12 |
 41 42
 temone 5 70
 temperat 5 51
 templis 2 76 | 2 75
 tempora 5 47
 tempore 3 62
 ten' 1 29
 tenax 5 48
 tendere 1 65
 tendis 3 60 | 5 139
 teneat 5 99
 teneo 5 113
 teneras 1 107
 tenero 1 35 | 3 113
 teneroque 3 16
 teneros 5 36
 tenerum 1 98
 rentas 2 21
 tentat 4 23
 tentemus 3 113
 tenuem 6 24
 tenui 5 77
 tenuia 5 93
 tenus 6 25
 tepidum 1 84
 ter 5 188
 terque 2 16
 terebrare 5 138
 terens 1 73
 tergo 1 58 | 4 24

teris 5 15
 terræ 6 27 99
 terram 3 80
 terras 2 61
 terruit 3 41
 tertia 2 14 | 3 91
 tesserula 5 74
 testaque 3 61
 testiculi 1 103
 tetigisse 6 17
 tetrco 6 2
 theta 4 13
 thure 5 120
 thus 1 43 | 5 135
 Thyeſta 5 8
 thynni 5 183
 Tiberino 2 15
 timor 3 115
 tincta 3 37
 tingat 6 20
 tingebam 3 44
 tinniat 5 106
 Titos 1 20
 togaque 1 15
 togæ 5 14
 tollat 4 51
 tolle 5 87 136
 tollere 2 7
 tollit 4 2
 tonat 2 24
 torosa 3 86
 torquere 3 51
 torta 5 146
 torva 1 99
 tot 2 47 | 5 124
 totaque 5 32
 torum 1 49 | 6 64
 torumque 5 28
 totus 5 173
 trabe 1 89 | 5 141 |
 6 27
 trabeate 3 29
 tractas 4 1
 tragædo 5 3
 traham 5 28
 trahe 5 17
 trahitur 5 160
 trama 6 73
 transcendere 5 111
 transilias 5 146
 transisse 5 60
 transiro 5 147
 tremat 6 74
 tremor 3 100
 tremulo 1 21
 tremulos 3 87
 trepida 1 74
 trepidare 1 20 | 5 170
 trepidas 5 35
 trepidat 3 88

tres 5 123
 tressis 5 76
 triental 3 100
 triplex 6 78
 triste 1 9 | 2 27
 trita 1 54
 Troiades 1 4
 troſſulus 1 82
 trutina 1 7
 trutinantur 3 82
 tuque 2 25
 tua 5 23
 tuba 3 103
 tuceta 2 42
 tui 6 80
 tulit 1 75
 tum 3 12 | 5 60
 tumebit 3 63
 tumet 2 14 | 5 183
 tumidas 5 13
 tumulo 1 39
 tun 1 22 | 5 146
 tune 6 37
 tunicatum 4 30
 tuo 5 40
 turba 6 42
 turbæ 4 7
 turbida 1 5
 turbinis 5 78
 turdorum 6 24
 turgescat 5 20
 turgescere 5 56
 turgescit 3 8
 turgidus 3 98
 turpe 1 3
 Tusco 3 28
 Tuscum 2 60
 tutor 3 96
 Tyrannos 3 35

U

UÆ 6 50
 vafer 1 116 | 132 |
 6 20
 vago 6 72
 valle 6 8
 vaneſcat 3 13
 vapida 5 148 | 6 17
 vapido 5 117
 vaporata 1 126
 vappa 5 77
 varicosos 5 189
 Varo, *nominat.* 5 138
 varo, *ablat.* 4 12 | 6 18
 vaſa 2 59
 vaſta 5 141

vatibus 5 1
 varum, *P.* 7 | 1 34
 uda 2 32
 udas 5 165
 udo 1 105
 udum 3 23
 Vectidii 4 25
 verandi, *vid. prægran-*
di 1 97
 Vejentanumque 5
 147
 Velina 5 73
 velis, *verbum*, 3 36 |
 5 170
 vellant 4 39
 vellat 1 133
 velle 1 41 | 5 53
 vellere, *verbum*, 2 28
 vellus 2 65
 velox 4 4
 Venā 1 103 | 6 72
 Venas 2 66 | 3 91 107
 vende 6 75
 vendo 1 122
 veneno 3 37
 venere, *verbum*, 5 180
 venerem 5 58
 Veneri 2 70
 venerit 1 81
 venienti 3 64
 venimus 3 16
 venio 6 62
 venit 3 11 | 4 5 48 |
 5 67 | 6 39
 venosus 1 76
 venter, *P.* 11 | 6 74
 ventre 3 98
 ventis 3 27
 ventos 5 11
 veratro 1 51
 verba, *P.* 9 | 1 35 | 4
 19 45 82 | 4 45 |
 5 14 28
 vere 5 113
 verecunda 5 44
 veri 5 48 75 105
 vernæ 4 22
 vero 1 107
 verrucosa 1 77
 verſu 1 21
 verſum 1 65 93
 verte 5 137
 vertentem 5 71
 verterit 5 78
 vertigo 5 76
 verum 1 55 *bis* 90
 verumne 3 7
 Vestalesque 2 60
 vetat 5 101 | 6 49
 vetavit 5 90
 veterem

I N D I E X.

veterem 5 116	violens 5 171	ullo 4 41	vocum 6 3
veteres 5 92	Virbi 6 56	ulmo 3 6	volet 1 91
veteris 2 83 1 4 29 1	virgini 2 70	ulterior 6 41	volo 5 84 87
5 59	viri 1 36	ultra 3 15 15 69	voluit 5 84
veterum 6 3	viridi 3 22	ultra 5 172	voluntas 5 89
vetitos 5 99	virtutem 3 38	umbo 5 33	vomere 5 181
veto 1 112	virum 1 96	umbra 3 4	vota 2 39 16 28
vetuere 2 43	vis, <i>verbum</i> , 1 56 1 2	umbris 3 74	voti 5 109
vetule 1 22	191 5 144	una 5 75	vetis 3 49
vetus 1 97	visa est 3 109	una, <i>adverb.</i> , 5 50 1 6	voto 2 7 35 15 53
viatica 5 65	viso 4 47	29	urbem 1 114
vibice 4 49	vita 5 34 94	uncis 1 40	urbi 6 38
vicem 4 42	vitam 5 61 83	uncta 3 102 14 17	urentes 2 34
vicini 3 110 16 14	vitanda 5 107	unctaque 5 180	urget 6 37
vicinia 4 46	vitiabit 5 97	unctis 2 30 16 16	urna 5 145
vicissim 5 107	vitiantur 6 40	unctus 4 33	urnæ 6 34
victuri 3 67	vitiato 2 65	unda 3 34	urnas 2 60
vide 1 108	vitio 2 68 1 3 32 14	undæ 3 68	urtica 6 70
videant 3 38	13	unde 1 73 80 8 115	usque 1 26 16 15
videas 3 19 80 13	vitium 1 116 1 3 21	124	usum 5 94
94	vitrea 3 8	undique 3 59	usus 5 52
videmus 1 69	vitulo 1 100	unge 6 68 69	utar 6 22 bis
vidi 1 120 bis	vive 5 153 16 25	unguem 5 162	utile 3 70
vidit 3 91	vivere 1 9 61 12 71	ungues 1 65 106	utinam 2 12
vigila 5 177	3 31 15 84 104 139	unguine 6 40	utitur 2 68
vin 6 63	viveret 1 104	uno 1 66 15 46 53	vulgi 6 12
vina 3 100	vivis 3 62 15 152	70	vulnera 5 4
vincere 2 48	vivitur 4 43 15 53	unum 5 43 16 58 59	vulnus 4 44
vincique 5 39	vivo 6 31	unus 3 7	vulpem 5 117
vincula 5 158	de cespite vivo, <i>ibid.</i>	vocat 6 27	Vulpennius 5 190
vindicta 5 88 125	vivunt 6 2	voce 1 19 15 28	vultum 5 40
vino 5 183	vixisse 4 17	voce, <i>nomen</i> , P. 11 1 5	vulvæ 6 73
violæ 1 40	vixit 6 54	126	vulvas 4 36
violas 5 182	ulcus 6 113	vocet 5 171	uxor 1 74 12 14 13 43

F I N I S.

